

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਪੰਜਵਾਂ ਭਾਗ

ਪਹਿਲਾ ਕਾਂਡ

੧

ਜੀਉਂਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ

ਛੋਟੇ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਜੀਵ, ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲੈਣ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕੀੜੇ ਮਕੋੜੇ, ਪਸ਼ੂ-ਪੰਖੀ ਭਾਵ, ਧਰਤੀ ਉਤਲੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚਲੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਨਵ-ਜਨਮੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਖੁਰਾਕ ਲੈ ਕੇ ਪਲਦੇ ਵੇਖ ਕੇ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਹੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ! ਤੂੰ ਧਨ ਹੈਂ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦਾਤਾ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਧੰਨ ਹੈਂ ਜੋ ਅੱਡ ਅੱਡ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਅੱਡ ਅੱਡ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਪੇਟ ਦੀ ਭੁੱਖ ਮਿਟਾ ਲੈਣ ਦੀ ਅਦਭੁਤ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਕੇ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਭੇਜਦਾ ਹੈਂ। ਕਿੱਡੀ ਵਚਿਤ੍ਰ ਲੀਲ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਜੂਨਾਂ ਦੇ ਸਰਦਾਰ, ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਬੱਚਾ ਆਪਣੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨ ਵਿਚ, ਰੋਣ ਦੇ ਸਿਵਾ ਹੋਰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਜਿਆਂ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਖਤਰਾ ਬਣਿਆਂ ਅਨੁਭਵ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਵਿਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਰੋਂਦਾ ਪਿੱਟਦਾ ਕੇਵਲ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਹੈ। ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਮਨੁੱਖ ਆਪ ਰੋਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਰਨ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵੀ ਰੋਂਦੇ ਹਨ। ਦੋਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਤੇ ਰੋਂਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਏਹੀ ਅਨੁਭਵ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਇਨਸਾਨ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਦੇ ਰੱਬੀ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਿਵਾਏ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਲੱਗ-ਪਗ ਸਾਰੇ ਧਰਮ-ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਘਰ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਜਗਤ ਨੂੰ ਦੁੱਖਾਂ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਘਰ ਸਮਝਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਬੇਅੰਤ ਲੋਕ ਤਿਆਗੀ ਹੋ ਕੇ ਜੰਗਲਾਂ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ-ਗੁਰੂ ਨੇ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਚਾਰ ਆਸ਼ਰਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸੰਨਿਆਸ-ਆਸ਼ਰਮ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਤਿਆਗੀ ਹੋ ਜਾਣ ਲਈ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਤਿਆਗੀ ਹੋ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਐਵੇਂ ਡਰਾਮਾਂ ਹੋ ਦਿਸਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਦ (ਕਥਿਤ ਤੌਰ ਤੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਘਰ) ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਸਦਾ ਲਈ ਛੁਟਕਾਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਮੌਤ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ, ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੂੰ ਹੀ ਕਬੂਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੌਤ ਦੇ ਭੈ ਦਾ ਜਾਂ ਮੌਤ ਆ ਜਾਣ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਜੋ ਦੁੱਖ, ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹੈ, ਅਜੇਹਾ ਦੁੱਖ ਸੰਸਾਰ ਦੇ (ਵਾਯੂ-ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਸੁਆਸ ਲੈਣ ਵਾਲੇ) ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜੀਵ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੌਤ ਤੋਂ ਸਦਾ ਲਈ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਲੈਣ ਦੇ ਯਤਨ ਕੇਵਲ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਹੀ ਅਰੰਭ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਬਾਕੀ ਜੀਵ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਹਨ।

ਪੁਰਾਣਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਅਜੇਹੀਆਂ ਬੇਅੰਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜੋਗ-ਸਾਧਨਾਂ ਨਾਲ ਕਈ ਜੋਗੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੁਆਸਾਂ ਦੀ ਡੋਰ ਬੜੀ ਲੰਮੀ ਕਰ ਲਈ। ਪਰਸਰਾਮ, ਦੁਰਬਾਸਾ, ਵਸਿਸ਼ਟ ਆਦਿ ਕਈਆਂ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਦੀ ਉਮਰ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ, ਕਈ ਕਈ ਲੱਖ ਵਰ੍ਹੇ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚਲੇ ਸੰਤੋਖ ਸਰ ਸਰੋਵਰ ਦੀ ਪੁਟਾਈ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਵੀ ਅਜੇਹੇ ਲੰਮੀ ਉਮਰ ਵਾਲੇ ਸਮਾਧੀ ਅਸਥਿਤ ਜੋਗੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਦਾ ਲਈ ਟਿਕੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਬੜੀਆਂ ਡੂੰਘੀਆਂ ਅਤੇ ਪੱਕੀਆਂ ਨੀਹਾਂ ਤੇ ਮਹਲ ਮਾੜੀਆਂ ਉਸਾਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਵਡਮੁੱਲਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਲਈ--ਸਾਂਝੀ ਸਗਲ ਜਹਾਨੈ--ਸਾਖੀ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ--

੧ ਗਹਰੀ ਕਰਿ ਕੈ ਨੀਵ ਖੁਦਾਈ ਉਪਰਿ ਮੰਡਪ ਛਾਏ ॥

ਮਾਰਕੰਡੇ ਤੇ ਕੋ ਅਧਿਕਾਈ ਜਿਨਿ ਤ੍ਰਿਣ ਧਰਿ ਮੂੰਡ ਬਲਾਏ ॥ ੧ ॥[੬੯੨]-੧

ਪਦ ਅਰਥ:--ਗਹਰੀ--ਡੂੰਘੀ। ਨੀਵ--ਨੀਂਹ। ਮੰਡਪ--ਸਾਮੀਆਨੇ, ਮਹਿਲ-ਮਾੜੀਆਂ। ਛਾਏ--ਬਣਵਾਏ। ਮਾਰਕੰਡੇ--ਇਕ ਰਿਸ਼ੀ (ਨਿਸ਼ਿੰਘ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਰਕੰਡੇ ਨੇ ਬਾਲ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹੀ ਤਪ ਕਰਕੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਕੋਲੋਂ ਲੰਮੀ ਉਮਰ ਦਾ ਵਰ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਪਦਮ-ਪੁਰਾਣ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਤ ਰਿਖੀਆਂ ਦੀ ਸਫਾਰਤ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਮਾਰਕੰਡੇ ਰਿਖੀ ਨੂੰ ਬੜੀ ਲੰਮੀ ਉਮਰ ਦਾ ਵਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਕਈ ਹਜ਼ਾਰਾਂ-ਲੱਖਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਇਸ ਰਿਖੀ ਨੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕਥਿਤ ਤੌਰ ਤੇ ਕੱਖਾਂ ਦੀ ਕੁਲੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਅਧਿਕਾਈ--ਵੱਡੀ ਲੰਮੀ ਉਮਰ ਵਾਲਾ। ਜਿਨਿ--ਜਿਸ ਨੇ। ਤ੍ਰਿਣ--ਤੀਲੇ, ਕੱਖ-ਕਾਣ। ਧਰਿ--ਰੱਖ ਕੇ। ਮੂੰਡ--ਸਿਰ। ਤ੍ਰਿਣ ਧਰਿ ਮੂੰਡ--ਸਿਰ ਉਤੇ ਕੱਖ ਰੱਖ ਕੇ, ਕੱਖਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲੀ ਬਣਾ ਕੇ। ਬਲਾਏ--ਸਮਾ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ। ੧।

ਚਲਦੀ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਇਸ ਮਹਾਂ ਵਾਕ ਦੇ ਲਿਖਣ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਲੰਮੀ ਉਮਰਾਂ ਲਈ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਰਲੇ ਲੈਂਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਤਵੀਂ ਪਉੜੀ ਦੇ ਅਰੰਭ ਦੀ ਤੁਕ--ਜੇ ਜੁਗ ਚਰੇ ਆਰਜਾ, ਹੋਰ ਦਸੁਣੀ ਹੋਇ ॥ (੨) ਤੋਂ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਮਨੁੱਖ, ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਲੰਮੀ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧਤਾ ਬਣਾ ਲੈਣ ਦੇ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਜੋਗ ਸਾਧਨਾਂ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਟੱਪ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਅਜੇਹੇ ਪਦਾਰਥ ਅਥਵਾ ਦਾਤੂ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਨਿਰੰਤਰ ਰੁਝਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਅਮਰ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਤਜਰਬੇ ਕਾਰ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਬਿੱਪ੍ਰ ਦੀ ਸਿਆਣਪ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਇਸ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦਾ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲਾਭ ਲੈਣ ਲਈ ਦੋਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਮੁੰਦਰ ਰਿੜਕਣ ਵਾਲੀ ਕਹਾਣੀ ਘੜੀ ਅਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਘੜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਦਰਸਾ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਹਰਦੁਆਰ, ਪ੍ਰਯਾਗ, ਨਾਸਕ ਤੇ ਉਜੈਨ, ਚਉਹਾਂ ਭਾਰਤੀ ਤੀਰਥ ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਛਿੱਟੇ ਪਏ ਦੱਸ ਕੇ ਜਿਵੇਂ ਬਿੱਪ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਾਲੇ ਕੁੰਡ ਦੇ ਮੇਲੇ ਲੱਗਣੇ ਚਾਹੁ ਕਰਾ ਲਏ, ਇਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਹਾਲ ਪ੍ਰਕਰਣ ਨੰ: ੧੭--ਤੀਰਥ--ਵਿਚ ਆ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਬਿੱਪ੍ਰ

ਦੀ ਕਲਪਣਾਂ ਦੀ ਉਪਜ ਏਸੇ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਭਰਮ ਨੇ, ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਦੁੱਖ ਭੰਜਨੀ-ਬੇਰੀ ਲਿਆ ਗੱਡੀ ਸੀ । ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅਜੇਹਾ ਦਾਰੂ ਕਿਤੋਂ ਨਾ ਮਿਲਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਰਹਿ ਸਕਦਾ

੨

ਅਸਲ ਮੁਰਦੇ

ਸਦੀਵੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਜਲ, ਸੁਧਾ-ਰਸ ਜਾਂ ਪੀਉਖ [ਕਤ ਹੂ ਪਿਉਖ ਹਵੈ ਕੈ ਪੀਵਤ ਪਿਆਵਤ ਹੋ ॥ (ਅਕਾਲ)] ਦੀ ਭਾਲ ਵਾਲੀ ਭਟਕਣਾ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਨਾ ਤਿਆਗੀ । ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਦਾਤੇ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੀ ਨੇ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ੨੯ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਵਿਚ--**ਸੰਜੋਗੁ ਵਿਜੋਗੁ ਦੁਇ ਕਾਰ ਚਲਾਵਹਿ**---(ਭਾਵ, ਮਿਲਾਪ ਅਤੇ ਵਿਛੋੜਾ, ਜਨਮ ਅਤੇ ਮਰਨ ਦੀ ਨਰੰਤਰ ਕਿਰਿਆ) ਫੁਰਮਾ ਕੇ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਦੀ ਜਗਤ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਪਸਾਰੇ ਦੀ ਮਹਾਨ ਕਾਰ ਸੰਜੋਗ ਅਤੇ ਵਿਜੋਗ ਦੇ ਅਸੂਲ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਸਦਾ ਜੀਉਂਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਫੁਰਮਾ ਕੇ, ਇਸ ਵਿਆਰਥ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦੇਣ ਦਾ ਗਿਆਨ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਜਿੰਦਗੀ ਤੇ ਮੌਤ ਵਾਲੇ ਰੱਬੀ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਅਪਾਰ ਮਿਹਰ ਕੀਤੀ । ਸੌਣ ਅਤੇ ਜਾਗਣ ਦਾ ਗਿਆਨ ਦੇਣ ਤੋਂ ਉਪ੍ਰੰਤ* ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਜ਼ਰਾ ਹੋਰ ਕਰੜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਕੇਵਲ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਜੀਉਣਾ ਜਿੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

[* Foot note:--ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਬਹੁਪੱਖੀ ਨੀਂਦ ਅਤੇ ਜਾਗਤ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਗੁਰਮਤਿ-ਗਿਆਨ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਨੌਵੇਂ ਭਾਗ ਵਿਚ 'ਮਾਇਆ' -ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਅੱਡਰੀ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ।]

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ--**ਜੀਉਂਦਾ ਕੌਣ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਰਦਾ ਕੌਣ ਹੈ ?** ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਝ ਲੈਣ ਲਈ ਆਉ ਹਾਜ਼ਰ ਹਜ਼ੂਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀਆਂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹ ਖਲੋਈਏ:---

ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ ਪੜ੍ਹੀ ਵਾਲੀ ਸੋਦਰ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪੰਗਤੀ--**ਆਖਾ ਜੀਵਾ ਵਿਸਰੈ ਮਰਿ ਜਾਉ**-- ਤੋਂ ਲਗਸਾਰਾ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਜਾਣੂੰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅਜੇਹੇ ਹੋਰ ਬਚਨ ਹਨ, ਜਿਥੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਉਪਦੇਸ਼ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਦੇਣਾ ਹੀ ਅਸਲੀ ਮੌਤ ਹੈ--(੧)--**ਸੋ ਮੂਆ ਜਿਸੁ ਮਨਹੁ ਬਿਸਰੈ** ॥੨੯੨॥ (੨)--**ਹਰਿ ਬਿਸਰਤ ਸੋ ਮੂਆ** ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥੪੦੭॥-(੩)--**ਜਿਨ ਕਉ ਬਿਸਰੈ ਮੇਰੇ ਰਾਮੁ ਪਿਆਰਾ ਸੇ ਮੂਏ ਮਰਿ ਜਾਂਹੀ** ॥੧॥੧੨੬੬॥-(੪) ਇਹੁ ਮਿਰਤਕੁ ਮੜਾ ਸਰੀਰੁ ਹੈ ਸਭੁ ਜਗੁ, ਜਿਤੁ ਰਾਮਨਾਮੁ ਨਹੀਂ ਵਸਿਆ ॥੧੧੯੧॥-(੫)--**ਨਾਨਕ ਜਿਤੁ ਵੇਲਾ ਵਿਸਰੈ ਮੇਰਾ ਸੁਆਮੀ ਤਿਤੁ ਵੇਲੈ ਮਰਿ ਜਾਇ ਜੀਉ ਮੇਰਾ** ॥ ...੫ ॥੫੬੨॥ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਬੈਠਾ ਮਨੁੱਖ, ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਮਰ ਚੁੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

੨- **ਸੋ ਜੀਵਿਆ, ਜਿਸੁ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਸੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਅਵਰੁ ਨ ਜੀਵੈ ਕੋਇ ॥ ਜੇ ਜੀਵੈ ਪਤਿ ਲਬੀ ਜਾਇ ॥ ਸਭੁ ਹਰਾਮੁ ਜੇਤਾ ਕਿਛੁ ਖਾਇ ॥ ਰਾਜਿ ਰੰਗਿ, ਮਾਨਿ ਰੰਗੁ, ਰੰਗਿ ਰਤਾ, ਨਚੈ ਨੰਗੁ ॥ ਨਾਨਕ ਠਾਗਿਆ ਮੁਠਾ ਜਾਇ ॥ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਪਤਿ ਗਇਆ ਗਵਾਇ ॥ ੧ ॥** [੧੪੨]-ਵਾਰ-੧੦

ਅਰਥ:--(ਅਸਲ ਵਿਚ) ਜੀਉਂਦਾ ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਜਿਹੜਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਭੈ ਵਿਚ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ) । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ, (ਬੰਦਗੀ ਵਾਲੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਕੋਈ ਹੋਰ ਜੀਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ । (ਭਾਵ, ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਯਾਦ ਰਖਣ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਮੰਦ ਕਰਮੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ) । ਜੇ ਨਾਮ ਵਿਹੁਣਾ (ਵੇਖਣ ਨੂੰ) ਜੀਉਂਦਾ ਵੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਇੱਜ਼ਤ ਗਵਾ ਕੇ ਏਥੋਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕੁਝ ਏਥੇ ਖਾਂਦਾ ਪੀਂਦਾ ਹੈ ਹਰਾਮ ਹੀ ਖਾਂਦਾ ਹੈ । (ਕਉਂਕਿ ਭੈੜੇ ਆਚਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਕਮਾਈ ਚੰਗੀ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ?) ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਰਾਜ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਹੈ, ਮਾਨ ਵਿਚ ਮੋਹ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ (ਰਾਜ ਭਾਗ ਦੇ) ਮੋਹ ਕਾਰਨ ਮਸਤਿਆ ਹੋਇਆ ਬੇ-ਸ਼ਰਮ ਹੋ ਕੇ ਨੱਚਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਹੰਕਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਆਕੜਦਾ ਹੈ) । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ ਮਨੁੱਖ ਠੱਗਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਲੁੱਟਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇੱਜ਼ਤ ਗਵਾ ਕੇ ਏਥੋਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ੧ ।

੩- **ਸਤਿਗੁਰੁ ਜਿਨੀ ਨਾ ਸੇਵਿਓ, ਸਬਦਿ ਨ ਕੀਤੇ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਅੰਤਰਿ ਗਿਆਨੁ ਨ ਆਇਓ, ਮਿਰਤਕੁ ਹੈ ਸੰਸਾਰਿ ॥ ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਫੇਰੁ ਪਇਆ, ਮਰਿ ਜੰਮੈ ਹੋਇ ਖੁਆਰੁ ॥ ਲਖ ਚਉਰਾਸੀ ਫੇਰੁ ਪਇਆ, ਮਰਿ ਜੰਮੈ ਹੋਇ ਖੁਆਰੁ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਸੋ ਕਰੇ ਜਿਸ ਨੋ ਆਪ ਕਰਾਏ ਸੋਏ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਵਿਚਿ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ਹੈ ਕਰਮਿ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ॥ ਸਚ ਰਤੇ ਗੁਰ ਸਬਦ ਸਿਉ, ਤਿਨ ਸਚੀ ਸਦਾ ਲਿਵ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਜਿਸ ਨੋ ਮੇਲੇ ਨ ਵਿਛੁੜੈ, ਸਹਜਿ ਸਮਾਵੈ ਸੋਇ ॥ ੧ ॥** [੮੮]-ਵਾਰ-੧੪

ਅਰਥ:--(ਮਨੁੱਖ ਜਨਮ ਲੱਭ ਕੇ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਦੱਸੀ (ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਰ ਵਾਲੀ) ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਨਾਮ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸੱਚਾ ਚਾਨਣ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਉਹ ਜੀਵ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ (ਜਿਉਂਦਾ ਦਿੱਸਦਾ ਵੀ) ਮੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, (ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਚੱਕਰ ਕਟਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਮੁੜ ਮੁੜ ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਖੁਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ।

(ਪਰ) ਜਿਸ ਜੀਵ ਪਾਸੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਕਰਾਏ, ਉਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਕਾਰ ਕਮਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪਾਸ 'ਨਾਮ' ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ, ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮੋਹਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਸਦਾ ਇੱਕ ਤਾਰ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਜਿਸ ਨੂੰ (ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਪ੍ਰਭੂ) ਮੇਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਦੇ ਵਿਛੁੜਦਾ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਸਦਾ ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੧ ।

੪- **ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਨ ਕੀਨੀਆ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਨ ਲਗੋ ਪਿਆਰੁ ॥ ਮਤ ਤੁਮ ਜਾਣਹੁ ਓਇ ਜੀਵਦੇ, ਓਇ ਆਪਿ ਮਾਰੇ ਕਰਤਾਰਿ ॥ ਹਉਮੈ ਵਡਾ ਰੋਗੁ ਹੈ ਭਾਇ ਦੂਜੈ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਮਨਮੁਖਿ ਜੀਵਦਿਆ ਮੁਏ ਹਰਿ ਵਿਸਰਿਆ ਦੁਖੁ ਪਾਇ ॥ ੨ ॥** [੫੮੬]-ਵਾਰ-੯

ਅਰਥ:—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਨਹੀਂ ਸੁਆਰੀ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਗਨ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ, ਇਹ ਨਾ ਸਮਝੇ ਕਿ ਉਹ ਬੰਦੇ ਜੀਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਆਪ ਹੀ (ਆਤਮਕ ਮੌਤੇ) ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਕਰਮ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਉਮੈ ਦਾ ਰੋਗ (ਚੰਬੜਿਆ ਹੋਇਆ) ਹੈ, ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਦੇ ਪਿਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਜੀਉਂਦੇ ਹੀ ਮੋਏ ਜਾਣੇ। ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਰੱਬ ਨੂੰ ਭੁਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਦੁਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਭੁਲਿਆ ਬੰਦਾ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮਦ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਮੰਦੇ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਦਾ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੨। ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਇਹ ਅਟੱਲ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਆਪਣੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਸਦਾ ਉਸ ਦੇ ਭੈ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ—ਨਿਕਟ ਬੁਝੈ ਸੋ ਬੁਰਾ ਕਿਉਂ ਕਰੈ।

੫- ਜਿਨ ਕਉ ਅੰਦਰਿ ਗਿਆਨੁ ਨਹੀ ਭੈ ਕੀ ਨਾਹੀ ਬੰਦ ॥

ਨਾਨਕ ਮੁਇਆ ਕਾ ਕਿਆ ਮਾਰਣਾ ਜਿ ਆਪਿ ਮਾਰੇ ਗੋਵਿੰਦ ॥ ੧ ॥ [੧੦੯੩]-ਵਾਰ-੨੨

ਅਰਥ:—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਡਰ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ (ਗੁਰੂ ਦਾ ਬਖਸ਼ਿਆ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇਹੇ ਲੋਕ (ਆਤਮਕ ਮੌਤੇ) ਮੋਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ (ਮਾਨੋ) ਰੱਬ ਨੇ ਆਪ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਇਆਂ ਨੂੰ ਏਧੂੰ ਵਧੀਕ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੇ ਕੀ ਮਾਰਨਾ ਹੈ। ੧।

੬- ਸੰਗਿ ਹੋਵਤ ਕਉ ਜਾਨਤ ਦੁਰਿ ॥ ਸੋ ਜਨੁ ਮਰਤਾ ਨਿਤ ਨਿਤ ਝੁਰਿ ॥ ੨ ॥ [੩੯੪]-੩-੯੭

ਅਰਥ:—ਜੇਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਵੱਸਦੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਦੂਰ ਵੱਸਦਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਦਾ (ਮਾਇਆ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੇ ਅਧੀਨ) ਖਿਝ ਖਿਝ ਕੇ ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਸਹੇੜੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ੨।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦਿਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਗਿਣਦੇ ਜਿਹੜਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਮੰਦ ਕਰਮੀ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਨਹੀਂ ਸੁਆਰੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਦਾ ਹੋਇਆ ਆਚਰਨ ਹੀਨ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਨੇ ਮੁਰਦਾ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਦੇਣਾ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਮੌਤ ਹੈ। ਏਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਬੇਅੰਤ ਗੁਰੂ-ਫੁਰਮਾਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਿੰਨਿਆਂ ਦਾ ਦਾਸ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:—

੧= [੧੦]-੪	੨= [੨੯੨]-ਅਸਟ-੨੨(੧)	੩= [੩੩੫]-੧-੪-੫੫	੪= [੩੮੯]-੨	੫= [੩੫੪]-੧੭(੪)	੬= [੪੦੭]-੯-੧੪੯(ਰਹਉ)
੭=, [੪੯੦]-੧-੩(੧)	੮= [੫੧੧]-ਵਾਰ-੮(੨)	੯= [੫੧੦]-ਵਾਰ-੫(੧)	੧੦=[੫੬੨]-੧-੩(੫)	੧੧=[੬੪੩]-ਵਾਰ-੩(੧)	੧੨=[੧੧੯੧]-੧-੯(੨)
੧੩=[੧੨੬੮]-੮-੧੨(੧)	੧੪=[੭੪੯]-੯-੫੬(੧)	੧੫=[੧੪੧੮]-੪੩			

੭-

ਤੁਧੁ ਚਿਤਿ ਆਏ ਮਹਾ ਅਨੰਦਾ ਜਿਸੁ ਵਿਸਰਹਿ ਸੋ ਮਰਿ ਜਾਏ ॥

ਦਇਆਲੁ ਹੋਵਹਿ ਜਿਸੁ ਉਪਰਿ ਕਰਤੇ ਸੋ ਤੁਧੁ ਸਦਾ ਧਿਆਏ ॥ ੧ ॥

ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ਤੂੰ ਮੈ ਮਾਣੁ ਨਿਮਾਣੀ ॥ ਅਰਦਾਸਿ ਕਰੀ ਪ੍ਰਭ ਅਪਨੇ

ਆਗੈ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਜੀਵਾ ਤੇਰੀ ਬਾਣੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੭੪੯]-੯-੫੬

੩

ਸਦ ਜੀਵੇ ਮਨੁੱਖ

ਆਉ ਹੁਣ ਇਹ ਸਮਝ ਲਈਏ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਸਦੀਵੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਿਹੜੀ ਮੰਨੀ ਹੈ? ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਦੀਵੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣਾਉਣ ਆਏ ਸਨ?

੮- ਵਤਨ ਕਰਹੁ ਤੁਮ ਅਨਿਕ ਬਿਧਿ ਰਹਨੁ ਨ ਪਾਵਹੁ ਮੀਤ ॥ [ਵਤਨ--ਜਤਨ]

ਜੀਵਤ ਰਹਹੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਭਜਹੁ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਪਰੀਤਿ ॥ ੧ ॥ [੨੫੫]-ਬ:ਅ:-੨੬

ਅਰਥ:—ਹੇ ਮਿਤ੍ਰ! ਬੇ-ਸ਼ਕ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਤਨ ਤੁਸੀਂ ਕਰ ਵੇਖੋ, (ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਏਥੇ ਸਦਾ ਲਈ) ਟਿਕੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ। ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ, ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾਵੋਗੇ, ਜੇ ਸਦਾ, ਹਰੀ-ਨਾਮ ਸਿਮਰੋ ਗੇ, ਤਾਂ ਸਦੀਵੀ ਜੀਣ ਵਾਲਾ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਮਿਲੇਗਾ। ੧।

੯- ਖੰਡ ਪਤਾਲ ਦੀਪ ਸਭਿ ਲੋਆ ॥ ਸਭਿ ਕਾਲੈ ਵਸਿ ਆਪਿ ਪ੍ਰਭਿ ਕੀਆ ॥

ਨਿਹਚਲੁ ਏਕੁ ਆਪਿ ਅਬਿਨਾਸੀ, ਸੋ ਨਿਹਚਲੁ ਜੋ ਤਿਸਹਿ ਧਿਆਇਦਾ ॥ ੭ ॥ [੧੦੭੫]-ਸੋਲ-੧-੫

ਅਰਥ:—ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਖੰਡ ਮੰਡਲ ਪਾਤਾਲ ਤੇ ਦੀਪ ਆਦਿ ਹਨ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਕਾਲ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰੱਖੇ ਹਨ, (ਭਾਵ, ਇਸ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਅਸਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਦਾ ਘਟਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਸਵੰਤ ਹਨ)। ਨਾਸ-ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਅਟੱਲ ਜੀਵਨ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਟੱਲ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਅਭੇਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ੭।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਜੇਤੂ ਬਣਾਉਣ ਆਏ ਸਨ:—

੧੦- ਨਾਮੁ ਲੈਨਿ ਸਿ ਸੋਹਹਿ ਤਿਨੁ ਸੁਖ ਫਲ ਹੋਵਹਿ ਮਾਨਹਿ ਸੇ ਜਿਣਿ ਜਾਹਿ ਜੀਉ ॥ ਤਿਨ ਫਲ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ ਜਾ

ਜਾ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਜੇ ਜੁਗ ਕੇਤੇ ਜਾਹਿ ਜੀਉ ॥ ਜੇ ਜੁਗ ਕੇਤੇ ਜਾਹਿ ਸੁਆਮੀ ਤਿਨ ਫਲ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ ॥ ਤਿਨੁ ਜਰਾ

ਮਰਣਾ ਨਰਕਿ ਨ ਪਰਣਾ ਜੇ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਰਹਿ ਸਿ ਸੂਕਹਿ ਨਾਹੀ ਨਾਨਕ ਪੀੜ ਨ

ਖਾਹਿ ਜੀਉ ॥ ਨਾਮੁ ਲੈਨਿ ਸਿ ਸੋਹਹਿ ਤਿਨੁ ਸੁਖ ਫਲ ਹੋਵਹਿ ਮਾਨਹਿ ਸੇ ਜਿਣਿ ਜਾਹਿ ਜੀਉ ॥ ੪ ॥ [੪੩੮]-੧-੪

ਅਰਥ:---ਜੇਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਸੋਭਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ-ਰੂਪ ਫਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਹਰ ਥਾਂ ਆਦਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਦੀ ਬਾਜੀ ਜਿੱਤ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਸੁਖ ਦਾ ਫਲ ਇਤਨਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਰਜਾ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਘਟਦਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੇ ਅਨੇਕਾਂ ਜੁਗ ਬੀਤ ਜਾਣ । ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਸੁਆਮੀ ! ਚਾਹੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਜੁਗ ਬੀਤ ਜਾਣ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਦਾ ਮਿਲਿਆ ਫਲ ਕਦੇ ਵੀ ਘਟਦਾ ਨਹੀਂ । ਜੇਹੜਾ ਜੇਹੜਾ ਬੰਦਾ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਉੱਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਨਾ ਬੁਝੇਪਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਨਾ ਮੌਤ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਨਾ ਨਰਕ ਜਿਹੇ ਦੁਖਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਪੈਂਦੇ ਹਨ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ, ਜੇਹੜੇ ਬੰਦੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਕਦੇ ਸੁੱਕਦੇ ਨਹੀਂ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਸਦਾ ਹਰਾ ਭਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰਲਾ ਆਤਮਕ ਖੇਡਾ ਕਦੇ ਸੁੱਕਦਾ ਨਹੀਂ) ਉਹ ਕਦੇ ਦੁਖੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ । ਜੇਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਸੋਭਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ-ਰੂਪ ਫਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹਰ ਥਾਂ ਆਦਰ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਦੀ ਬਾਜੀ ਜਿੱਤ ਕੇ ਇਥੋਂ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ੪ ।।

੧੧- ਇਹ ਜਗਤੁ ਮੁਖਤਾ ਮੁਆ ਜੀਵਣ ਕੀ ਬਿਧਿ ਨਾਹਿ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਭਾਣੈ ਜੋ ਚਲੈ,

[ਮਮ=ਮੇਰੀ । ਮਮਤਾ--ਹਰੇਕ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਮੇਰੀ

ਤਾਂ ਜੀਵਣ ਪਦਵੀ ਪਾਹਿ ॥ ਓਇ ਸਦਾ ਸਦਾ ਜਨ ਜੀਵਣੇ ਜੋ ਹਰਿ ਚਰਣੀ,

ਬਣਾ ਲੈਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ]

ਚਿਤੁ ਲਾਹਿ ॥ ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਮਨਿ ਵਸੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਹਜਿ ਸਮਾਹਿ ॥ ੧ ॥ [੫੦੮]-ਵਾਰ-੧

ਅਰਥ:---ਇਹ ਜਗਤ (ਭਾਵ, ਹਰੇਕ ਜੀਵ) (ਇਹ ਚੀਜ਼ ਮੇਰੀ ਬਣ ਜਾਏ, ਇਹ ਚੀਜ਼ ਮੇਰੀ ਬਣ ਜਾਏ--ਇਸ) ਅਪਣਾਤ ਵਿਚ ਇਤਨਾ ਫਸਿਆ ਪਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਜੀਉਣ ਦੀ ਜਾਚ ਨਹੀਂ ਰਹੀ । ਜੋ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਕਹੇ ਤੇ ਤੁਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤਿ ਸਿੱਖ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਚਿਤ ਜੋੜਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਮਝੇ, ਸਦਾ ਹੀ ਜੀਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹੋਇਆਂ ਮਿਹਰ ਦਾ ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ ਮਨ ਵਿਚ ਆ ਵੱਸਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਜਾ ਅੱਪੜਦੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਲ ਮਨ ਨਹੀਂ ਡੋਲਦਾ । ੧ । ਭਾਵ, ਮਾਇਆ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਹੀ ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅਜੇਹੀ ਲਾਲਸਾ ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ।

੧੨- ਹਰਿ ਕੇ ਸੇਵਕ ਜੋ ਹਰਿ ਭਾਏ, ਤਿਨ੍ਹ ਕੀ ਕਥਾ ਨਿਰਾਰੀ ਰੇ ॥

ਆਵਹਿ ਨ ਜਾਹਿ, ਨ ਕਬਹੂ ਮਰਤੋ, ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸੰਗਾਰੀ ਰੇ ॥ ੩ ॥ [੮੫੫]-੧

ਅਰਥ:---ਜੋ ਬੰਦੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਿਆਰੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਸਾਰੇ ਜਹਾਨ ਨਾਲੋਂ ਨਿਰਾਲੀ ਹੈ । ਉਹ ਨਾ ਜੰਮਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਦਾ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸੰਗੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ । ੪ ।

ਗੁਰਮਤ ਨੇ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਵੱਸਦਾ ਹੈ । ਅਰਥਾਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਦ-ਜੀਵਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਘੁੱਟ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਸਰੀਰ ਦੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਪੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਰਸ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹਿਰਦਾ, ਮਨ ਅਥਵਾ ਆਤਮਾ ਹੀ ਮਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਣ ਨਾਲ ਆਤਮਕ ਤੌਰ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਸਦ-ਜੀਵਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਿਹਚਲ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਆਤਮਾ ਨੇ ਨਿਹਚਲ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਨੇ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਜੀਉਂਦੇ ਵਿਚਰਨਾ ਹੈ ?-- ਇਹ ਜਾਨਣਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਰੀਰਾਂ ਦੇ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਬਾਰੇ ਸਾਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ, ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਦੀ ਸੰਪਤੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਦੀ ਸੂਚੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :--

੧= [੩੧੯]-ਵਾਰ-੬	੨= [੩੨੦]-ਵਾਰ-੯	੩= [੩੧੨]-ਵਾਰ-੨੦	੪= [੩੨੭]-੧੮(੨)	੫= [੩੪੩]-ਬਿੱਤੀ-੬	੬= [੩੬੪]-੧੧-੫੦(੧)
੭= [੧੨੪]-੨੪-੨੬	੮= [੧੮੮]-੪੩-੧੧੨	੯= [੨੦੦]-੧੦੩-੧੭੨	੧੦=[੨੩੧]-੪(੫)	੧੧=[੩੧੮]-ਵਾਰ-੩	੧੨=[੪੪੮]-੯-੧੩(੪)
੧੩=[੫੪੫]-੨-੫	੧੪=[੬੪੩]-ਵਾਰ	੧੫=[੭੮੩]-੬-੯	੧੬=[੧੪੧੮]-੪੪	੧੭=[੬੧੧]-੧੧(੩)	੧੮=[੫੨੯]-੩(੨)
੧੯=[੫੪੪]-ਵਾਰ-੧੯(੨)	੨੦=[੫੬੯]-ਛੱਤ-੩(੧)	੨੧=[੬੧੨]-੩-੧੪(੪)	੨੨=[੬੦੩]-੧੧(੩)	੨੩=[੬੪੩]-ਵਾਰ-੨(੨)	੨੪=[੬੩੭]-ਅਸਟ-੧(੨)
੨੫=[੬੮੬]-ਅਸਟ-੨((੧)	੨੬=[੬੮੮]-ਛੱਤ-੨(੪)	੨੭=[੭੩੯]-੬-੧੨(੩)	੨੮=[੭੨੫]-੧(੧)	੨੯=[੮੦੮]-੩-੩੩(੨)	੩੦=[੮੯੩]-੨੪-੩੪(੩)
੩੧=[੯੭੧]-੧-੧੦(੧)	੩੨=[੧੦੪੪]-ਸੋਲਹੇ-੧(੮)	੩੩=[੧੦੦੦]-ਵਾਰ-੧੭	੩੪=[੧੨੦੪]-੭(੩)	੩੫=[੧੧੧੦]-ਵਾਰ-੧੮	੩੬=[੧੧੩੮]-੧੧-੧(ਰਹਾਉ)
੩੭=[੧੧੬੨]-੧(ਰਹਾਉ)	੩੮=[੧੩੪੭]-ਵਾਰ-੨੫	੩੯=[੧੩੨੦]-੫(੧)	੪੦=[੧੩੯੪]-੨੯	੪੧=[੪੪]-੬-੭੬(੪)	੪੨=[੧੧੭੨]-੩(੧-ਰਹਾਉ)
੪੩=[੧੫੩]-੭	੪੪=[੫੫]-ਵਾਰ-੧੭(੨)	੪੫=[੭੪੦]-੮(ਰਹਾਉ)	੪੬=[੮੮੫]-੧੧(ਰਹਾਉ)	੪੭=[੧੩੬੩]-ਫੁਨਹੇ-੧੭	੪੮=[੩੭੪]-੧੩
੪੯=[੪੩੮]-੧-੪	੫੦=[੨੨੭]-੧੪(੯)	੫੧=[੨੨੭]-੧੪(ਰਹਾਉ)	੫੨=[੩੨੬]-੧੩(੩)	੫੩=[੧੦੭੪]-੧-੩(੪)	੫੪=[੧੨੪੭]-ਵਾਰ-੨੬
੫੫=[੧੨੫੦]-ਵਾਰ-੩੩	੫੬=[੯੭੧]-੧-੧੦(੧)	੫੭=[੫੭]-੮(੭)	੫੮=[੩੨੭]-੧੭(੨)	੫੯=[੩੨੭]-੨੦(੨)	੬੦=[੭੨੯]-੮-੧੪(ਰਹਾਉ)
੬੧=੧੦੨੩]-ਸੋਲਹੇ-੪(੧੪)	੬੩=[੮੭੭]-੩(ਰਹਾਉ)	੬੩=[੧੪੧੨]-੩੧	੬੪=[੫੭]-੮(੭)		

੧੩- ਜੋ ਜਨਮੈ ਸੋ ਜਾਨਹੁ ਮੁਆ ॥ ਗੋਵਿੰਦ ਭਗਤੁ ਅਸਥਿਰ ਹੈ ਬੀਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੨੭੫]-੧੯

ਆਪੇ ਮਾਰੇ ਆਪਿ ਜੀਵਾਏ ॥

ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਲੜ ਲਾਉਣ ਲਈ ਆਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੀ ਨੇ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪਉੜੀ ਦੀ ਆਖਰੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ---**ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ, ਕਿਵ ਕੂੜੇ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ ॥** ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਦਾ ਬੂਠ ਦਾ ਪਰਦਾ ਕਿਵੇਂ ਖੜਮ ਹੋਵੇ, ਕੂੜ ਦੀ ਕੰਧ ਕਿਵੇਂ ਢੇਰੀ ਹੋਵੇ ? ਅਸੀਂ ਅਜੇਹੇ ਕਿਵੇਂ ਬਣੀਏਂ ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਹੋ ਸਕੇ ? ਅਗਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਉਤਰ ਹੈ--**ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ, ਨਾਨਕ ਲਿਖਿਆ ਨਾਲਿ ॥ ੧ ॥** ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਇਹ ਨਿਯਮ ਨਾਲ ਹੀ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਤੁਰਿਆਂ ਕੂੜ ਦੀ ਕੰਧ ਢੇਰੀ ਹੋਵੇ । ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਤੁਰਦੇ ਰਿਹਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਝਲਕਾਰਾ ਵਜਣਾ ਅਰੰਭ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਦੂਸਰੀ ਪਉੜੀ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਫੁਰਮਾ ਦਿੱਤ--**ਹੁਕਮੀ ਹੋਵਨਿ ਆਕਾਰ, ਹੁਕਮੁ ਨ ਕਹਿਆ ਜਾਈ ॥ ਹੁਕਮੀ ਹੋਵਨਿ ਜੀਅ, ਹੁਕਮਿ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ ॥** ਭਾਵ, ਇਹ ਦਿਸਦੇ ਆਕਾਰ, ਇਹ ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਸਿਰਜਣਹਾਰ

ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਗੁਜ਼ਾਰਦੇ ਰਿਹਾ ਹੀ (ਏਥੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਰਬੀ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ) ਵਡਿਆਈ ਅਤੇ ਸੋਭਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਰੱਬੀ ਹੁਕਮ ਦੀ ਸੋਝੀ ਆ ਕੇ ਉਸ ਤੇ ਪੂਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਬਣਨਾ, ਸੌਖਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਦੇ ਕੋਈ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹੰਕਾਰ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਥਵਾ ਸੁਆਰਥੀ ਸੁਭਾ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ--**ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੈ ਜੇ ਬੁਝੈ ਤ ਹਉਮੈ ਕਹੈ ਨ ਕੋਇ ॥** ਅਤੇ ਫਿਰ--**ਹਉਮੈ ਬੁਝੈ ਤਾ ਦਰੁ ਸੂਝੈ ॥** (੪੬੬) ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਰਣ ਵਿਚ ਆ ਕੇ, ਭਾਵ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਢਾਲ ਲੈਣ ਦੇ ਆਹਰੇ ਲੱਗਿਆਂ, ਆਪੇ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਮਰਦਾ ਹੈ,, ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਦੇ ਕਾਰਨ ਬਣੇ ਕਰਤੋਂ ਭਿੱਤ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਹਨ--ਖੁਲ੍ਹੇ ਕਪਾਟ ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰ ਭੈਟਤੇ ॥ ੧ ॥ [੮੦], ਅਤੇ ਸਿੱਧੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਤੁਰਨ ਦੀ ਸੋਝੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ--**ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਬਜਰ ਕਪਾਟ ਖੁਲਾਇਆ ॥** (੧੨੪) ਅਤੇ ਜਦ ਹਉਮੈ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਤਦ--**ਹਉਮੈ ਜਾਈ, ਤਾ ਕੰਤ ਸਮਾਈ ॥** (੭੫੦) ਹੁਕਮਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਹੰਕਾਰ ਮਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ ਮਰਦਿਆਂ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸੂਝ ਆ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਰਹਿਣਦੀ ਜਾਚ ਦੱਸਣੀ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਲੇ ਦਾ ਪਰਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ ।>>>>>>

[* Foot Note:--ਹੁਕਮ ਬਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਇਹ ਫੁਰਮਾਨ ਕਿ--**ਹੁਕਮੁ ਨ ਕਹਿਆ ਜਾਈ**--ਵੀ ਦੂਜੀ ਪੁੱਛਤੀ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ । ਫਿਰ ਇਹ ਹੁਕਮ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੋ ਜਿਹੜਾ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ ? ਕੀ ਇਹ ਹੁਕਮ, ਕੋਈ ਆਗਿਆ ਹੀ ਹੈ ? ਹੁਕਮ ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਅਤੇ ਲੰਮਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ । ਇਸ ਬਾਰੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਬੜੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਵੀਚਾਰ, ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਤੀਸਰੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ]

<<<< ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ, ਉਸ ਦੇ ਭਾਣੇ ਨੂੰ ਸਤਿ ਕਰਕੇ ਮੰਨਣਾ, ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤ ਢਾਲ ਲੈਣੀ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਕੇਵਲ ਮਾਤ੍ਰ ਸਾਧਨ ਹੈ । ਏਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਪਰਮੁੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਛੱਡਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਮਿਹਰਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ--੧= **ਆਪੇ ਮਾਰੇ ਆਪੇ ਛੋਡੇ ਆਪੇ ਬਖਸੇ ਕਰੇ ਦਇਆ ॥** (੫੫੩) ਸਦਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਜਾਚ ਦੱਸਣ ਆਏ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਦਖਲ ਕਿਉਂ ਦੇਣਾ ਸੀ ? ਮਾਝ ਕੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਦੂਜਾ, ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਜੀਉਂਦਾ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ:--

੧੪- **ਮਾਰਹਿ ਰਾਖਹਿ ਏਕੁ ਤੂ ਬੀਜਉ ਨਾਹੀ ਥਾਉ ॥ ੧ ॥** [੧੦੧੦]-ਅਸਟ-੩ ਬੀਜਉ--ਦੂਜਾ, ਕੋਈ ਹੋਰ ।

ਅਰਥ:--ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਦੀ ਅਸਟਪਦੀ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ, ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਆਪ ਹੀ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੂਜੀ ਹੋਰ ਅਜੇਹੀ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਜਿਥੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂ ਮੌਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ) ।

੧੫- **ਜਬ ਇਹੁ ਨ ਸੋ ਤਬ ਕਿਨਹਿ ਉਪਾਇਆ ॥ ਕਵਨ ਮੂਲ ਤੇ ਕਿਆ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ॥**

ਆਪਹਿ ਮਾਰਿ ਆਪਿ ਜੀਵਾਲੈ ॥ ਅਪਨੇ ਭਗਤ ਕਉ ਸਦਾ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲੈ ॥ ੨ ॥ [੧੧੪੬]-੨੫-੩੮

ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਚੌਦਵੀਂ ਅਸਟਪਦੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪਦੇ ਵਿਚ ਪੰਚਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ:--

੧੬- **ਮਾਨੁਖ ਕੀ ਟੋਕ ਬ੍ਰਿਬੀ ਸਭ ਜਾਨੁ ॥ ਦੇਵਨ ਕਉ ਏਕੈ ਭਗਵਾਨੁ ॥ ਜਿਸ ਕੈ ਦੀਐ ਰਹੈ ਅਘਾਇ ॥**

ਬਹੁਰਿ ਨ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਲਾਗੈ ਆਇ ॥ ਮਾਰੈ ਰਾਖੈ ਏਕੈ ਆਪਿ ॥ ਮਾਨੁਖ ਕੈ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ

ਹਾਥਿ ॥ ਤਿਸ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਬੁਝਿ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥ ਤਿਸ ਕਾ ਨਾਮੁ ਰਖੁ ਕੰਠਿ ਪਰੋਇ ॥ ਸਿਮਰਿ

ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਬਿਘਨੁ ਨ ਲਾਗੈ ਕੋਇ ॥ ੧ ॥ [੨੮੧]

ਅਰਥ:--(ਹੇ ਮਨ !) ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਆਸਰਾ ਉੱਕਾ ਹੀ ਵਿਅਰਥ ਸਮਝ । ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੀ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਜੋਗ ਹੈ । ਜਿਸ ਦੇ ਦਿੱਤਿਆਂ ਮਨੁੱਖ ਰਜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੁੜ ਉਸ ਨੂੰ ਲਾਲਚ ਆ ਕੇ ਨਹੀਂ ਦਬਾਉਂਦਾ । ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਪਾਲਦਾ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਤਾਂ ਤੇ ਉਸ ਮਾਲਕ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸਮਝ ਕੇ ਸੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । (ਹੇ ਮਨ !) ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹਰ ਵੇਲੇ ਯਾਦ ਕਰ । ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਸਿਮਰ । ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਫਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ । ਭਾਵ, ਜਿੰਦਗੀ ਸੌਖੀ ਲੰਘਦੀ ਹੈ । ੧ ।

੧੭- **ਨੀਕੀ ਕੀਰੀ ਮਹਿ ਕਲ ਰਾਖੈ ॥ ਭਸਮ ਕਰੈ ਲਸਕਰ ਕੋਇ ਲਾਖੈ ॥ ਜਿਸ ਕਾ ਸਾਸੁ ਨ ਕਾਚਤ ਆਪਿ ॥**

ਤਾ ਕਉ ਰਾਖਤ ਦੇ ਕਰਿ ਹਾਥ ॥ ਮਾਨਸ ਜਤਨ ਕਰਤ ਬਹੁ ਭਾਤ ॥ ਤਿਸ ਕੇ ਕਰਤਬ ਬਿਰਥੇ

ਜਾਤਿ ॥ ਮਾਰੈ ਨ ਰਾਖੈ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ਸਰਬ ਜੀਆ ਕਾ ਰਾਖਾ ਸੋਇ ॥

ਕਾਹੇ ਸੋਚ ਕਰਹਿ ਰੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ॥ ਜਪਿ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭੁ ਅਲਖ ਵਿਡਾਣੀ ॥ ੫ ॥ [੨੮੬]-ਅਸਟ-੧੭

ਅਰਥ:--ਜਿਸ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਕੀੜੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਤਾਕਤ ਭਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕੀੜੀ ਲੱਖਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਲਸਕਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਆਹ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਜਿਸ ਜੀਵ ਦੇ ਸੁਆਸਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਸੁਆਸ ਉਹ ਆਪ ਨਾਂ ਕੱਢੇ, ਫਿਰ ਮਨੁੱਖ ਭਾਵੇਂ ਕਈ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਬਿਰਥੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । (ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਜੀਵ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦਾ ਜਿਸ ਦੀ ਰਖਿਆ ਪ੍ਰਭੂ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ) । (ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ) ਨਾ ਕੋਈ ਮਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਜੇਡਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਰਾਖਾ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਹੈ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ-- ਹੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ! ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਫਿਕਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ? ਅਲੱਖ ਤੇ ਅਚਰਜ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰ ।

੧੮- **ਤੂ ਆਪੇ ਆਪਿ ਆਪਿ ਸਭੁ ਕਰਤਾ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਹੋਇ ਸੁ ਅਵਰੋ ਕਹੀਐ ॥**

ਹਰਿ ਆਪੇ ਬੋਲੈ ਆਪਿ ਬੁਲਾਵੈ ਹਰਿ ਆਪੇ ਜਲਿ ਬਲਿ ਰਵਿ ਰਹੀਐ ॥

ਆਪੇ ਮਾਰੈ ਹਰਿ ਆਪੇ ਛੋਡੈ ਮਨ ਹਰਿ ਸਰਣੀ ਪੜਿ ਰਹੀਐ ॥

ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਕੋਈ ਮਾਰਿ ਜੀਵਾਲਿ ਨ ਸਕੈ ਮਨ ਹੋਇ ਨਿਰੰਦ

ਨਿਸਲੁ ਹੋਇ ਰਹੀਐ ॥ ਉਠਦਿਆ ਬਹਦਿਆ ਸੁਤਿਆ ਸਦਾ ਸਦਾ, ਹਰਿ

ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ ਜਨ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਲਹੀਐ ॥੨੧॥[੫੯੪]-ਵਾਰ

ਅਰਥ:—ਹੇ ਹਰੀ ! ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਹੈਂ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤਾਂ ਹੀ ਆਖੀਏ, ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਵੇ ਹੀ। ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ (ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ) ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਜਲ ਵਿਚ ਥਲ ਵਿਚ ਵਿਆਪ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਹੇ ਮਨ ! ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਹਰੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਸਦਾ ਹਰੀ ਤੇ ਹੀ ਟੇਕ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ)। ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਾ ਮਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਨਾ ਜਿਵਾਲ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਨਿਸਚਿਤ ਹੋ ਰਹੁ ਤੇ ਲੰਮੀਆਂ ਤਾਣ ਛੱਡ (ਭਾਵ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਓਟ ਨਾ ਤੱਕ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਹਰੀ ਦੀ ਆਸ ਰੱਖ)। ਹੇ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ! ਜੇ ਉਠਦਿਆਂ ਬਹਿੰਦਿਆਂ ਤੇ ਸੁੱਤਿਆਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰੀਏ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ੨੧।

ਅਤੇ ਫਿਰ—**ਜੀਆ ਮਾਰਿ ਜੀਵਾਲੇ ਸੋਈ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ਰਖੈ ॥[੧੪੯]** ਅਜੇਹੇ ਸਰਲ ਅਤੇ ਸਾਫ਼ ਗੁਰੂ ਹੁਕਮਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਜੇ ਅਸੀਂ ਏਹੀ ਕਹੀ ਜਾਈਏ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਫਿਰ ਜੀਵਾਲੇ ਰਹੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਏਹੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਂ ਅਸੀਂ ਏਡੇ ਮੂਰਖ ਹਾਂ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਏਥੋਂ ਤੱਕ ਗਿਰ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਚਨਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਾਰਿਆਂ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ, ਰੱਬੀ ਬਾਣੀ, ਅਥਵਾ ਸਦੀਵੀ ਸੱਚ ਮੰਨਦੇ ਹੋਈਏ ਤਾਂ ਇਹ ਕਦੇ ਨਾ ਕਹੀਏ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜੀਉਦਿਆਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਰ ਲੈਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਫਿਰ ਮੁਰਦਾ ਪਈ ਲੋਥ ਵਿਚ ਸੁਆਸ ਪਾ ਦੇਣ ਦਾ ਨਾਟਕ ਕਰ ਵਿਖਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਅਸੀਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਬਾਰੇ ਇਹ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸਿਰਫ਼ ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨ—“ **ਅਵਰ ਉਪਦੇਸੈ ਆਪੁ ਨ ਕਰੈ ..**” ਦੀ ਖੰਡਨਾ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੇ ਲਾ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹਾਂ?—

੧੯- ਕਬੀਰ ਸਾਚਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਿਆ ਕਰੈ, ਜਉ ਸਿਖਾ ਮਹਿ ਚੂਕ ॥

ਅੰਧੇ ਏਕ ਨ ਲਾਗਈ ਜਿਉ ਬਾਂਸੁ ਬਜਾਈਐ ਫੁਕ ॥ ੧੫੮ ॥[੧੩੭੨]

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਭਾਣਾ ਮੰਨ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਤੱਤੀ ਲੋਹ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਆਪਣਾ ਪਾਵਨ ਸਰੀਰ ਭੁਝਾ ਕਰਾ ਲੈਣਾ ਲੋਕ-ਵਿਖਾਵੇ ਲਈ ਫੋਕਾ ਡਰਾਮਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹਰੀਆਂ ਵੇਲਾਂ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਸੰਤ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਰਗੇ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਜਦ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਵਨ ਸਰੀਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਧੜ ਤੋਂ ਜੁਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾ ਹੀ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਘੇਰਾ ਆ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ—ਕੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਜ਼ਾਲਮ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ ? ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਸ਼ਹੀਦੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਆਤਮ ਹਤਿਆ ਸੀ ? ਫਿਰ ਕੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪਰਵਾਰ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਖੇਰੂੰ ਖੇਰੂੰ ਕਰਾਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ ? ਕੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਜਾਨ ਲੇਵਾ ਜ਼ਖ਼ਮ ਲਵਾਇਆ ਸੀ ? ਕੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ? ਕੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਭਾਗ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਨਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਸੀ ? ਜੇ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਆਪ ਹੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਫਿਰ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ, ਵਜੀਦ ਖ਼ਾਨ, ਜ਼ਕਰੀਆ ਖ਼ਾਨ ਆਦਿ ਦਾ ਕੀ ਦੋਸ਼ ਸੀ ? ਜਦ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਦੇ ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਹਨ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅੰਦੋਲਨ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ? ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਾਲਮ ਅਤੇ ਧੱਕੇ ਖੋਰ ਕਹਿ ਕੇ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਰੋਲਾ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ? ਹੇ ਮੂਰਖ ਅਤੇ ਨੀਚ ਸੋਚਣੀ ਵਾਲੀ ਸਾਡੀ ਸ਼ਰਧਾ ! ਕਿਉਂ ਉਹੀ ਕਰਾਮਾਤੀ ਕਾਰਨਾਮੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪਾਵਨ ਹਸਤੀ ਨਾਲ ਜੋੜ ਰਹੀ ਹੈਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਟਕ-ਚੇਟਕਾਂ ਤੋਂ ਉਹ ਸਿੱਧਾਂ, ਜੋਗੀਆਂ, ਅਤੇ ਪੀਰਾਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਅੱਜ ਵੀ ਨਿਰੰਤਰ ਰੋਕ ਰਹੇ ਹਨ? ਹੇ ਸਾਧ-ਡੋਰੇ ਦਾਰਾਂ ਦੇ ਭਰਮ-ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸੀ ਮੇਰੀ ਨੀਚ ਸ਼ਰਧਾ ! ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਸਿਖੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਨਿਰਮਲ-ਸਰੋਵਰ ਨੂੰ ਗੰਦਲਾ ਕਰਕੇ ਸਿਖੀ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾ ਦੇਣ ਤੇ ਲੱਕ ਬੰਨ੍ਹ ਖਲੋਤੀ ਹੈਂ ? ਹੇ ਸਾਡੀ ਮੂਰਖ ਸ਼ਰਧਾ ! ਕੀ ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਨੂੰ ਵੀ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣ ਦੇਂਦੀ ਕਿ—**ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕੁ ਹੈ ਦੂਸਰ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਬਲਿਹਾਰਣੇ ਜਲਿ ਬਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਸੋਇ ॥ ੧ ॥[੨੭੬]-ਅਸਟ-੧੧** ਹੇ ਨੀਚਤਾ ਦੀ ਖੱਡ ਵਿਚ ਡਿੱਗੀ ਮੇਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ! ਤੂੰ ਇਹ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਪਰਮ-ਭਗਤ, ਪਰਮ-ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਨਾਲ ਇੱਕ-ਮਿੱਕ ਹੋਏ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਸਦਾ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਰਹਿਣਾ ਸਿਖਾਉਣ ਆਏ ਦੈਵੀ-ਸੁਧਾਰਕ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਏ ਪਹਿਲੇ ਸੁਧਾਰਕ ਸਨ ਤੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਅਰੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਨਾਲ ਅਜੇਹੀ ਕੌਮ ਵਿਚੋਂ, ਨਿਆਰੇ ਆਚਰਣ ਵਾਲੇ **ਪੂਰਨ ਸੰਤ** ਅਤੇ **ਮਹਾਨ ਸੂਰਮੇ** ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦਾ ਚਮਤਕਾਰ ਕਰ ਵਿਖਾਇਆ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਕੌਮ ਆਤਮਕ ਮੌਤੇ ਮਰੀ ਹੋਈ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹਰ ਪਾਸਿਓਂ ਨਿੱਘਰ ਚੁੱਕੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵਿਸਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ, ਨਿਰੰਕਾਰ-ਰੂਪ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨਿਆਰੇ ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਹੇ ਚੰਦਰੀ, ਨਖਿੱਧ ਅਤੇ ਅਤੀਖੋਰ ਮੇਰੀ ਮੂਰਖ ਸ਼ਰਧਾ ! ਤੂੰ ਇਹ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੀ, ਕਿ ਕਰਾਮਾਤ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਫਲਾਂ ਦੀ ਨਿਰਾਰਥ ਆਸ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦੇਣਾ, ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤ ਬਣਾ ਲੈਣਾ ਹੀ ਅਸਲੀ ਜ਼ਿੰਗਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਏਹੀ ਅਸਲ ਸਿੱਖੀ ਹੈ।

੨੦- ਤੁਧੁ ਆਪੇ ਕਾਰਣੁ ਆਪੇ ਕਰਣਾ ॥ ਹੁਕਮੇ ਜੰਮਣੁ ਹੁਕਮੇ ਮਰਣਾ ॥ ੨ ॥

ਨਾਮ ਤੇਰਾ ਮਨ ਤਨ ਆਧਾਰੀ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਬਖਸੀਸ ਤੁਮਾਰੀ ॥ ੩ ॥ [੫੬੪]-੮

ਫਿਰ ਕਾਤਲ ਕੌਣ ਹੋਇਆ?

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਇਹ ਭੁਲੇਖਾ ਖਾ ਜਾਇਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਜੀਵ ਦੀ ਮੌਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਤਾਂ ਬੇਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਕਾਤਲਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਰੌਲਾ ਪਾਉਣ ਦਾ ਜਾਂ ਰੋਸ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ? ਕਾਤਲਾਂ ਨੂੰ ਫਾਂਹੇ ਲਾਇਆ ਜਾਣਾ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਕਰਨ ਦਾ ਅਰਥ ਕੀ? ਅਜੇਹੇ ਸ਼ੰਕੇ ਕੇਵਲ ਤਦ ਹੀ ਉਪਜਦੇ ਹਨ ਜਦ ਅਸੀਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਹੀ ਪੱਖ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਮੰਨਣ ਦੀ ਭੁੱਲ ਸਹੇੜ ਬੈਠਦੇ ਹਾਂ। ਜੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਫ਼ਤਵਾ ਏਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਕੁਝ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹੱਥ ਵੱਸ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ, ਨਿਰਵੈਰਤਾ ਦਾ, ਨਿਰਮਤਾ, ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਦਾ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਬੁਰਾ ਨਾ ਚਿਤਵਣ ਦਾ, ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹਿਣ ਆਦਿ ਜਿਹੇ ਵਡਮੁੱਲੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਿਰੰਦੋਹ ਸਾਡੀਆਂ ਅਜੇਹੀਆਂ ਤਰਕਾਂ ਨਿਰਮੂਲ ਹਨ।

ਪਾਪ ਕਰਮ ਅਤੇ ਪੁੰਨ ਕਰਮ ਅਥਵਾ ਕਰਮ ਲੇਖ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚਾਰਦਿਆਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਇਸ ਪੱਖ ਦੀ ਬੜੀ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਕਾਦਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਇੱਕ ਖੇਡ ਹੈ। ਲਗ ਭੱਗ ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਇਸ ਸਚਾਈ ਤੇ ਸਹਿਮਤ ਹਨ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਖੇਡ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸੁਤੰਤਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਜੇ ਅਜੇਹਾ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਾਪਰ ਰਹੇ ਸਾਰੇ ਉਪਦਰਾਂ ਦੇ ਵਾਪਰਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਜੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਲਈ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ, ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਫਲ ਮਿਲਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਜਪੁ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲਣਾ ਅਰੰਭ ਨਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ। ਜਿਵੇਂ ਚੌਥੀ ਪੌੜੀ ਵਿਚ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲ ਗਿਆ ਕਿ (੧)--ਕਰਮੀ ਆਵੈ ਕਪੜਾ ਨਦਰੀ ਮੋਖੁ ਦੁਆਰੁ ॥ ਫਿਰ ੨੦ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਵਿਚ (੨)--ਪੁੰਨੀ ਪਾਪੀ ਆਖਣੁ ਨਾਹਿ ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਰਣਾ ਲਿਖਿ ਲੈ ਜਾਹੁ ॥ ਆਪੇ ਬੀਜਿ ਆਪੇ ਹੀ ਖਾਹੁ ॥ ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੀ ਆਵਹੁ ਜਾਹੁ ॥ ਅਤੇ ਫਿਰ ੩੪ਵੀਂ ਪਉੜੀ--(੩)--ਕਰਮੀ ਕਰਮੀ ਹੋਇ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਸਚਾ ਆਪਿ ਸਚਾ ਦਰਬਾਰੁ ॥ ਅਤੇ ਅਖੀਰ ਸਲੋਕ ਵਿਚ--(੪)--ਕਰਮੀ ਆਪੇ ਆਪਣੀ ਕੇ ਨੇੜੈ ਕੇ ਦੂਰਿ ॥ [੮] ਅੱਗੇ ਫਿਰ ਰਾਗ ਮਾਝ ਅਸਟਪਦੀਆ--(੫)--ਜੇ ਬੀਜੈ ਸੋਈ ਫਲੁ ਪਾਏ ਸੁਪਨੈ ਸੁਖੁ ਨ ਪਾਵਣਿਆ ॥ ੪ ॥[੧੧੩] ਅਤੇ ਬਾਰਹ ਮਾਹਾ ਬਾਣੀ--(੬)--ਜੇਹਾ ਬੀਜੈ ਸੋ ਲੁਣੈ ਮਥੈ ਜੋ ਲਿਖਿਆਸੁ ॥ ... ੫ ॥ ਅਤੇ ਏਸੇ ਪਾਵਨ ਬਾਣੀ ਵਿਚ (੭) --ਜੇਹਾ ਬੀਜੈ ਸੋ ਲੁਣੈ ਕਰਮਾ ਸੰਦੜਾ ਖੇਤੁ ॥ ... ੭ ॥ ਰਾਗ ਆਸਾ ਪਉੜੀ ਤੀਜੀ (੮)--ਅਗੇ ਕਰਣੀ ਕੀਰਤਿ ਵਾਚੀਐ ਬਹਿ ਲੇਖਾ ਕਰਿ ਸਮਝਾਇਆ ॥ ਵਾਰ ਆਸਾ ਪਉੜੀ ੧੪ (੯)-- ਮੰਦਾ ਚੰਗਾ ਆਪਣਾ ਆਪੇ ਹੀ ਕੀਤਾ ਪਾਵਣਾ ॥[੪੭੦] ਅਤੇ ਰਾਗ ਵਡਹੰਸ (੧੦)--ਕਰਮ ਧਰਤੀ ਸਰੀਰੁ ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚਿ ਜੇਹਾ ਬੀਜੈ ਤੇਹਾ ਕੋ ਖਾਏ ॥ ਗਲਾ ਉਪਰਿ ਤਪਾਵਸੁ ਨ ਹੋਈ ਵਿਸੁ ਖਾਧੀ ਤਤਕਾਲਿ ਮਰਿ ਜਾਏ ॥ ਭਾਈ ਵੇਖਹੁ ਨਿਆਉ ਸਚੁ ਕਰਤੇ ਕਾ ਜੇਹਾ ਕੋਈ ਕਰੇ ਤੇਹਾ ਕੋਈ ਪਾਏ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਕਉ ਸਭ ਸੋਝੀ ਪਾਈ ਹਰਿ ਦਰ ਕੀਆ ਬਾਤਾ ਆਖਿ ਸੁਣਾਏ ॥ ੧ ॥[੩੦੮]-ਵ-੧੫ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਥਾਹ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਇਸ ਪੱਖ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਹੋਰ ਬੇਅੰਤ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ ਹਨ। ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਅਟੱਲਤਾ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਮਿਥਿਆ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ੫ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ ਲਿਖਣ ਦੇ ਟੀਚੇ ਤੋਂ ਦੁਗਣੇ ਭਾਵ ੧੦ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਫੁਰਮਾਨ ਇਉਂ ਵੀ ਹੈ:--

੨੧- ਨਾਰਾਇਣ ਨਿੰਦਸਿ ਕਾਇ ਭੂਲੀ ਗਵਾਰੀ ॥ ਦੁਕ੍ਰਿਤੁ ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ ਥਾਰੇ ਕਰਮੁ ਰੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਉ ॥ [੬੯੫]

ਅਰਥ:--ਹੇ ਭੁੱਲੜ ਮੂਰਖ ਜਿਹੇ ! ਤੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਦੋਸ ਦੋਦੀ ਹੈਂ ? ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਤੇਰਾ ਆਪਣਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਕੰਮ ਹੈ (ਜਿਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਦੁੱਖ ਸੁੱਖ ਸਹਾਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ)। ਰਹਉ ।

ਮਾਰ ਜੀਵਾਲਣ ਪ੍ਰਤੀ ਕੀਤੀ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰ ਸਾਨੂੰ ਅਜੇਹੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਧੋਖੇ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਵਰਾਂ-ਸਰਾਪਾਂ ਦਾ ਜਾਂ ਜੰਤ੍ਰ-ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦਾ, ਭਵਿੱਖ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਾਂ ਦੇਣ ਆਦਿ ਦਾ ਜਾਲ ਵਿਛਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਕਿ, ਕੋਈ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਵਰਾਂ ਸਰਾਪਾਂ ਤਥਾ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਜੰਤ੍ਰਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਭਾਵ, ਕਿਸੇ ਕਰਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਚੇਟਕੀ ਢੰਗ ਨਾਲ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਜੀਵ ਦੀ ਜਾਨ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਅਜੇਹੀ ਕਥਿਤ ਗੈਬੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਮੁਰਦਾ ਲੋਥ ਨੂੰ ਸੁਰਜੀਤ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਕਰਮਾਤਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਵਾਲੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਸੱਚੇ ਅਤੇ ਸੁਹਿਰਦ ਗੁਰੂਸਿਖ ਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ। ਅਜੇਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਮੂਰਖ-ਸ਼ਰਧਾ ਨੇ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਸੁਆਰ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਰਾਹੇ ਪੈਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਅਜੇਹੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨੇ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਸਾਧਾਂ, ਫਕੀਰਾਂ, ਆਦਿ ਦੇ ਡੋਰਿਆਂ ਦਾ ਅਥਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਝੀਆਂ ਤੇ ਕਬਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਅਜੇਹੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਖਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ ਹਿਤਾਇਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਹਰ ਫੁਰਮਾਨ ਪੂਰਨ ਸੱਚ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਸੱਚ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋੜਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸ਼ਬਦ-ਗਿਆਨ ਦੀ ਅਸਲ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਵਾਲੀ ਰਖਣ ਦੇ ਯਤਨ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਹੈ। ਕਰਮਾਤਾਂ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਜੋੜਨਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ-ਵਾਦ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਅਜੇਹੀ ਕਰਤੂਤ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਬੇਦਾਵਾ ਲਿਖ ਦੇਣ ਤੁੱਲ ਹੈ ਅਤੇ ਪਰਮ-ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਗ਼ਾਵਤ ਹੈ।

੨੨- ਤੂੰ ਕਰਤਾ ਕੀਆ ਸਭੁ ਤੇਰਾ ਕਿਆ ਕੋ ਕਰੇ ਪਰਾਣੀ ॥ ਜਾ ਕਉ ਨਦਰਿ ਕਰਹਿ ਤੂੰ ਅਪਣੀ
ਸਾਈ ਸਚਿ ਸਮਾਣੀ ॥ ੪ ॥ ਨਾਮੁ ਤੇਰਾ ਸਭੁ ਕੋਈ ਲੇਤੁ ਹੈ ਜੇਤੀ ਆਵਣ ਜਾਣੀ ॥

ਤਾ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੂਝੈ ਹੋਰ ਮਨਮੁਖਿ ਫਿਰੈ ਇਆਣੀ ॥ ੫ ॥[੪੨੩]-੧-੨੩

ਸਤਿਗੁਰ ਮੇਰਾ ਮਾਰਿ ਜੀਵਾਲੇ ॥

ਸਤਿਗੁਰ ਮੇਰਾ ਮਾਰਿ ਜੀਵਾਲੇ ॥ ਮਹਾਂ ਵਾਕ ਨੂੰ ਵਰਤ ਕੇ ਭੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ' ਗੁਰਮਤ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ' ਵਿਚ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਸੀਸ ਕੱਟ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਲੋਥਾਂ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਛੱਟੇ ਮਾਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੁਆਸ ਪਾਏ ਸਨ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਵਜਾਹ ਕਾਰਨ ਭੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਇਹ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਆਇਆ--**ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਪਾਇਆ ਮੁਆ ਜੀਵਾਇਆ ਫਿਰਿ ਬਾਹੁੜਿ ਮਰਣੁ ਨ ਹੋਈ ॥** (੪੪੭) ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਮਹਾਂਵਾਕ ਨੂੰ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਵਰਤ ਲੈਣਾ ਸੀ। ਅਸਾਂ ਅਜੇ ਹੁਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਭਾਣੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਖਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਬਚਨ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਤੇ ਬਿਨਾ ਦੂਜਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਮੁਰਦਾ ਲਾਸ਼ ਨੂੰ ਜੀਵਾਲ ਹੀ ਸਕਦਾ ਹੈ। **ਸਤਿਗੁਰ ਮੇਰਾ ਮਾਰਿ ਜੀਵਾਲੇ**--ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਾਕ ਦੇ ਅਰਥ ਜੇ ਏਹੀ ਹੋਣ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਅਥਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਕੀ ਨੌਂ ਰੂਪ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜਾਨੋਂ ਮਾਰ ਕੇ ਫਿਰ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਕੀ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਝੂਠਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ? ਫਿਰ ਕੀ ਇਹ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਸਿਧਾਂਤ ਅਟੱਲ ਨਹੀਂ ? ਨਹੀਂ ਅਜੇਹੀ ਵਿਚਾਰ ਮਨ ਵਿਚ ਆਉਣ ਦੇਣੀ ਮਨਮੁਖਤਾਈ ਹੈ ।

ਮਾਰਿ ਜੀਵਾਲਣਾ- ਅਥਵਾ ਜੀਵਤ ਮਰਣਾ--ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਇੱਕ ਅੱਡਰਾ ਅਤੇ ਬੜਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਅਟੱਲ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਲਈ ਵੀ ਆਉ, ਹਾਜ਼ਰਾ ਹਜ਼ੂਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਈਏ ਅਤੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਅਤੇ ਇਕਾਗਰਤਾ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਵਿਚਾਰੀਏ:--

ਪਹਿਲਾਂ ਫਿਰ ਯਾਦ ਕਰ ਲਈਏ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ, ਕਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦਾ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਿਸ ਨੂੰ ਮੁਰਦਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ?

੨੩- **ਸੂਤੇ ਕਉ ਜਾਗਤੁ ਕਹੈ ਜਾਗਤ ਕਉ ਸੂਤਾ ॥ ਜੀਵਤ ਕਉ ਮੁਆ ਕਹੈ ਮੂਏ ਨਹੀ ਰੋਤਾ ॥ ੪ ॥** [੨੨੬]-ਅਸਟ-੨-੧੮

ਅਰਥ:--ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਸੁੱਤੇ (ਮਾਇਆ ਠੱਗਣ ਲਈ ਕਈ ਹੁਸ਼ਿਆਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ) ਨੂੰ ਜਗਤ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜਾਗਦਾ ਹੈ ਸੁਚੇਤ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ) ਜਾਗਦਾ ਹੈ ਸੁਚੇਤ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਜਗਤ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਸਮਝਦਾ ਹੈ । ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਜੀਉਂਦੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜਗਤ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਡੇ ਭਾ ਦਾ ਮਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ (ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਹੇ, ਨਾ ਝੂਠ ਬੋਲੇ, ਨਾ ਠੱਗੀਆਂ ਮਾਰਨ ਵਿਚ ਭਾਈਵਾਲ ਬਣੇ, ਨਾ ਝੂਠੀਆਂ ਗਵਾਈਆਂ ਦੇਵੇ, ਨਾ ਧੜੇ ਬੰਦੀ ਵਿਚ ਆਵੇ, ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਰਦਾ ਹੀ ਸਮਝਣਾ ਹੋਇਆ) । ਪਰ ਆਤਮਕ ਮੌਤੋਂ ਮਰ ਚੁੱਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕੋਈ ਅਫਸੋਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ । ੪ ।

ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਕਾਰਨ ਆਤਮਕ ਮੌਤੋਂ ਮਰਿਆ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਮੁਰਦਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਸਮਝਦਾ ਹੋਇਆ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਲਈ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ ।

੨੪- **ਹਉ ਪੂਛਉ ਅਪਨਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਦਾਤਾ, ਕਿਨ ਬਿਧਿ ਦੁਤਰੁ ਤਰੀਐ ਰਾਮ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਭਾਇ ਚਲਹੁ, ਜੀਵਤਿਆ ਇਵ ਮਰੀਐ ਰਾਮ ॥ ਜੀਵਤਿਆ ਮਰੀਐ ਭਉਜਲੁ ਤਰੀਐ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮਿ ਸਮਾਵੈ ॥ ਪੂਰਾ ਪੁਰਖੁ ਪਾਇਆ ਵਡਭਾਗੀ ਸਚਿ ਨਾਮਿ ਲਿਵ ਲਾਵੈ ॥ ਮਤਿ ਪਰਗਾਸੁ ਭਈ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ਰਾਮ ਨਾਮਿ ਵਡਿਆਈ ॥ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਇਆ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਈ ॥ ੪ ॥** [੭੭੫]-੧-੪

ਅਰਥ:--ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਦੁੱਤਰ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਲੰਘਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਤਾਂ ਅੱਗੋਂ ਉੱਤਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ) ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਤੋਰ ਤੁਰਦੇ ਰਹੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਬਚੇ ਰਹੀਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਭੁਗਿਆਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘ ਜਾਈਦਾ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਕਿਸਮਤ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਸਦਾ-ਬਿਰ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਵਿਚ ਉਹ ਸੁਰਤਿ ਜੋਤੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ । ਉਸ ਦੀ ਮਤਿ ਵਿਚ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸੂਝ ਦਾ ਚਾਨਣ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਨਾਮ ਵਿਚ ਪਤੀਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਇੱਜਤ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ-ਰੂਪ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਨੇੜਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਜਿੰਦ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਵਿਚ ਇੱਕ-ਮਿੱਕ ਹੋਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ।

੨੫- **ਜੀਵਤ ਜੋ ਮਰੈ ਹਾਂ ॥ ਦੁਤਰੁ ਸੋ ਤਰੈ ਹਾਂ ॥ ਸਭ ਕੀ ਰੇਨੁ ਹੋਇ ਹਾਂ ॥ ਨਿਰਭਉ ਕਹਉ ਸੋਇ ਹਾਂ ॥**

ਮਿਟੇ ਅੰਦੇਸਿਆ ਹਾਂ ॥ ਸੰਤ ਉਪਦੇਸਿਆ ਮੇਰੇ ਮਨਾ ॥ ੧ ॥ [੪੧੦]-੪-੧੬੦

ਅਰਥ:--ਹੋ ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਜੇਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਕਿਰਤ-ਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਲੋਂ ਅਛੋਹ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘਣਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । (ਹੋ ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ) ਮੈਂ ਵੀ ਉਸ ਨਿਰਭਉ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤ-ਸਾਲਾਹ ਕਰਦਾ ਰਹਾਂ । ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਚਿੰਤਾ ਫਿਕਰ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ੧ ।

੨੬- **ਜੀਵਤ ਮਰੈ ਬੁਝੈ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਇ ॥ ਤਿਸੁ ਜਨ ਕਰਮਿ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ॥ ੧ ॥**

ਸੁਣਿ ਸਾਜਨ ਇਉ ਦੁਤਰੁ ਤਰੀਐ ॥ ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਹਰਿਨਾਮੁ ਉਚਰੀਐ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੭੪੧]-੫-੨੧

ਅਰਥ:--ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਜੀਉਂਦਾ ਹੀ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ, ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ, ਵਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਦੇ ਹਲਿਆਂ ਤੋਂ ਅਭਿੱਜ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਪਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ੧ । ਹੋ ਸੱਜਣ ! (ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ) ਸੁਣ । ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘਣਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਸਿਰਫ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪਾਰ ਲੰਘ ਸਕੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਿਆ ਜਾਏ । ੧ । ਰਹਾਉ ।

ਜੀਵਤ ਮਰਨ ਦਾ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਸਮਝਣ ਉਪ੍ਰੰਤ ਹੁਣ ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕਿਸ ਮੌਤ ਤੋਂ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਖਸ਼ਾ ਕਰਦੇ ਹਨ:---

੨੭- **ਹਮ ਸਬਦਿ ਮੁਟੇ ਸਬਦਿ ਮਾਰਿ ਜੀਵਲੇ ਭਾਈ ਸਬਦੇ ਹੀ ਮੁਕਤਿ ਪਾਈ ॥**

ਸਬਦੇ ਮਨੁ ਤਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਆ ਹਰਿ ਵਸਿਆ ਮਨਿ ਆਈ ॥

ਸਬਦੁ ਗੁਰ ਦਾਤਾ ਜਿਤੁ ਮਨੁ ਰਾਤਾ ਹਰਿ ਸਿਉ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ ॥ ੨ ॥ [੬੦੧]-੪

ਅਰਥ:--ਅਸੀਂ ਜੀਵ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼-ਰੂਪੀ ਸਬਦ ਦੀ (ਰਾਹੀਂ ਵਿਕਾਰਾਂ) ਵਲੋਂ ਮਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸਬਦ ਦੀ ਰਾਹੀਂ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ) ਮਾਰ ਕੇ (ਗੁਰੂ) ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਵਿਚ ਜੁੜਿਆਂ ਹੀ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਮੁਕਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਮਨ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਮਨ ਵਿਚ ਆ ਵੱਸਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਭਾਈ! ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਬਦ (ਹੀ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ) ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਸਬਦ ਵਿਚ ਮਨ ਰੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਆਪ-ਭਵ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ, ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵਿਕਾਰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਆਚਰਨ ਤੇ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ-ਗਿਆਨ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਵਿਕਾਰਾਂ ਲਈ ਮਾਨੋਂ ਮਰ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਦੀ ਅਜੇਹੀ ਮੌਤ ਉਸ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਜਿੰਦਗੀ ਬਖਸ਼ਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਗੁਰਮਤਿ-ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਹੋਰ ਚੰਗੇ ਨਾਲ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ:--

੨੮- **ਅਖੀ ਬਾਝਹੁ ਵੇਖਣਾ ਵਿਣੁ ਕੰਨਾ ਸੁਨਣਾ ॥ ਪੈਰਾ ਬਾਝਹੁ ਚਲਣਾ ਵਿਣੁ ਹਥਾ ਕਰਣਾ ॥**

ਜੀਭੇ ਬਾਝਹੁ ਬੋਲਣਾ ਇਉ ਜੀਵਤ ਮਰਣਾ ॥ ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣਿ ਕੈ ਤਉ ਖਸਮੈ ਮਿਲਣਾ ॥ ੧ ॥ [੧੩੯]-ਵ-੩

ਅੱਖਰੀ ਅਰਥਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਸਲੋਕ ਦੇ ਅਰਥ ਜਿਹੜੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖੇ ਹਨ:--

ਅਰਥ:--ਜੇ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵੇਖੀਏ (ਭਾਵ, ਜੇ ਪਰਾਇਆ ਰੂਪ ਤੱਕਣ ਦੀ ਵਾਦੀ ਵਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾ ਕੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਸਿਖਾ ਲਈਏ), ਕੰਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੁਣੀਏ (ਭਾਵ, ਜੇ ਨੀਂਦਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੰਦ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਨ ਦੀ ਵਾਦੀ ਤੋਂ ਹਟਾ ਕੇ ਸੁੱਭ ਬਚਨ ਵੱਲ ਲਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਕੰਨ ਵਰਤੀਏ), ਜੇ ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੁਰੀਏ (ਭਾਵ, ਜੇ ਮੰਦੇ ਪਾਸੇ ਵਲ ਦੌੜਨ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਵਰਜ ਰਖੀਏ), ਜੇ ਹੱਥਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੰਮ ਕਰੀਏ (ਭਾਵ, ਪਰਾਇਆ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਨ ਵਲੋਂ ਰੋਕ ਕੇ ਨੇਕੀ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਵਰਤੀਏ) ਜੇ ਜੀਭ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬੋਲੀਏ, (ਭਾਵ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੁਖਾਂਤਾਂ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਦੀ ਵਾਦੀ ਹਟਾ ਕੇ ਜੀਭ ਤੋਂ ਸੁਭ ਬਚਨ ਬੋਲਣ ਦਾ ਕੰਮ ਲਈਏ),--ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਉਂਦਿਆਂ ਮਰੀਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਜੇ ਇਹ ਸਮਝ ਲਈਏ ਕਿ ਖਸਮ ਪ੍ਰਭੂ ਵਲੋਂ ਅੱਖਾਂ ਆਦਿਕ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਵਰਤਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਪਈਦਾ ਹੈ। ੧।

ਡਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਅਥਵਾ ਹੋਰ ਕਈ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਅਥਵਾ ਧਰਮ-ਆਗੂ-- "ਸਤਿਗੁਰ ਮੇਰਾ ਮਾਰਿ ਜੀਵਲੈ" ਗੁਰੂ ਵਾਕ ਦੇ ਅਖਰੀ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਏਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਮਹਾਂਵਾਕ ਦਾ ਭਾਵ, ਜੀਵ ਨੂੰ ਜਾਨੋਂ ਮਾਰ ਕੇ ਜੀਵਾਲਣ ਤੋਂ ਹੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਲਗ-ਪਗ ਸਾਰੇ ਪਾਠਕ ਅਤੇ ਸਰੋਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਇਹ ਅਰਥ ਠੀਕ ਮੰਨ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੇ ਅੱਖਰੀ ਅਰਥ ਕਰਨੇ ਠੀਕ ਹਨ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਸ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਮਹਾਂਵਾਕ ਦੇ ਅਰਥ ਕੀ ਸਮਝਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ? ਕੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਖੀਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵੇਖਣਾ, ਕੰਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੁਣਨਾ, ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਚੱਲਣਾ, ਹੱਥਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਜੀਭ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬੋਲਣਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਜੀਉਂਦਾ ਹੀ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ ? ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ--(੧) **ਫੀਲੁ ਰਬਾਬੀ ਬਲਦੁ ਪਖਾਵਜ, ਕਉਆ ਤਾਲ ਬਜਾਵੈ ॥ ਪਹਿਰਿ ਚੋਲਨਾ ਗਦਹਾ ਨਾਚੈ, ਭੈਸਾ ਭਗਤਿ ਕਰਾਵੈ ॥ [੪੭੭]-੬-ਕੀ** ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਏਹੀ ਹੋਣਗੇ ਕਿ-ਹਾਥੀ ਰਬਾਬੀ ਹੈ, ਬਲਦ ਜੋੜੀ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਕਾਂ ਛੈਣੇ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਖੋਤਾ ਚੋਲਾ ਪਾ ਕੇ ਨੱਚਦਾ ਹੈ ਤੇ ਝੋਟਾ ਭਗਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। (੨) **ਪਹਿਲਾ ਪੁਤੁ ਪਿਛੈ ਰੀ ਮਾਈ ॥ [੪੮੧]-੯** ਪਹਿਲਾਂ ਪੁਤਰ ਹੋਇਆ ਤੇ ਮਾਂ ਪਿਛੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ। (੩) **ਗਊ ਕਉ ਚਰੇ ਸਾਰਦੁਲੁ ॥ [੮੯੮]-੩੯** ਗਾਈਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ੇਰ ਚਰਦਾ ਹੈ। (੪) **ਈਧਨ ਤੇ ਬੈਸੰਤਰੁ ਭਾਗੈ ॥ [੯੦੦]-੪੩** ਸੁੱਕੇ ਬਾਲਣ ਤੋਂ ਅੱਗ ਦੂਰ ਦੌੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ (੫) **ਜਲ ਕੀ ਮਾਛਲੀ ਚਰੈ ਖਜੂਰਿ ॥ [੭੧੮]-੧** ਜਲ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਮੱਛੀ ਖਜੂਰ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਈ।

ਉਪਰਲੀਆਂ ਪੰਜੇ ਪਾਵਨ ਤੁਕਾਂ ਦੇ ਅੱਖਰੀ ਅਰਥ ਜੋ ਨਾਲੇ ਨਾਲ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ ਉਹ ਪਰਚਲਤ ਬੋਲੀ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਅਰਥ-ਹੀਨ ਹਨ। ਜਿਸ ਸਿਆਣੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਹ ਪੱਕਾ ਭਰੋਸਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਰੱਬ ਵਾਂਗ ਅਭੁੱਲ ਹਨ ਅਤੇ ਅਭੁੱਲ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਉਚਾਰੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਕੋਈ ਬਚਨ ਵੀ ਕਿਸੇ ਭੁੱਲ ਜਾਂ ਭੁਲੇਖੇ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਉਚਾਰਿਆ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਸਕਦਾ ਕਿ ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਵਨ ਤੁਕਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਏਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਨਾਲੇ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰਚਲਤ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਅਨਹੋਣੀ ਜਾਂ ਹਾਸੇ-ਹੀਣੀ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਮੰਨ ਲੈਣਾ ਸਿਖੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਪੱਕਾ ਯਕੀਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਵਨ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਅਜੇਹੀ ਵਡਮੁੱਲੀ ਸਿਖਿਆ ਜ਼ਰੂਰ ਸਮੋਈ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੈ।

ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਪਰਚਲਤ ਬੋਲੀ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਖੰਡਨਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਅਰਥਹੀਨ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਜਦ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਜੇਹੇ ਅਰਥ ਕਿਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਸਕਦੇ ਜਿਹੜੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਖੰਡਨਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋਣ। ਉਪਰਲੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਤਿੰਨ ਬੜੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਿਧਾਂਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋਏ ਹਨ। ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਵੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ:--

(੧) ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਰੀਰ ਦੀ ਮੌਤ ਅਤੇ ਜੰਮਣ ਨੂੰ ਰੱਬੀ ਹੁਕਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਇਸ ਹੁਕਮ ਵਿਚ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਇਸ ਭਾਣੇ ਵਿਚ, ਸੰਜੋਗ ਵਿਜੋਗ ਦੇ ਨੀਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲ ਰਹੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਇਸ ਕਾਰ ਵਿਚ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਦਖਲ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ।

(੨) ਆਚਰਨ ਹੀਣ ਅਤੇ ਰੱਬ ਤੋਂ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਮੁਰਦਾ ਗਿਣਦੇ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਰਾਜਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਹੀ ਹੋਵੇ।

- (੩) ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕੇਵਲ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦਾ ਸਮਝਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲ ਕੇ ਆਪਣਾ ਆਚਰਨ ਉਚਾ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਹਰ ਸਮੇਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ, ਉਸ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਿਰਮਲ ਭੈ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਜਿਸ ਦਾ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਉੱਚਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ।
- (੪) ਤਿਆਗੀ ਜਾਂ ਵਿਰਕਤ ਹੋ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਪਰਚਲਤ ਗੱਲ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਉਪਜਦੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਾਸਤੇ ਮਨੁੱਖ ਮਰ ਚੁੱਕਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਮੁਰਦਾ ਲਾਸ਼ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਬੂਲ ਸਕਦੀ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ **ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਲਈ** ਮਨੁੱਖ ਮਰ ਚੁੱਕਾ ਹੋਵੇ । ਤਿਆਗੀ ਦਾ ਮੰਨ ਡੋਲ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਜਿਵੇਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਲਿਖੀ ਗਾਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਤਪ ਕਰਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾ-ਮਿੱਤ੍ਰ ਰਿਸ਼ੀ ਦਾ ਮਨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਡੋਲ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਮਹਾਨ ਰਿਸ਼ੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗਰਭਵਤੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ । ਪੁਰਾਣਾ ਵਿਚੋਂ ਅਜੇਹੇ ਜਪੀਆਂ ਤਪੀਆਂ ਅਤੇ ਕਥਿਤ ਤਿਆਗੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮਾਇਆ ਤੇ ਡੋਲ ਖਲੋਣ ਦੀਆਂ ਬੇਅੰਤ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ)। ਪਰ ਮੁਰਦਾ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ।
- (੫) ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ-ਰੂਪ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਹੀ ਮਿਹਰ ਦੇ ਕਾਰਨ ਆਪਾ ਭਾਵ ਮਿਟਾ ਕੇ ਮੁਰਦਾ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਏਸੇ ਮਿਹਰ ਦਾ ਨਾਮ-- **‘ ਸਤਿਗੁਰ ਮੇਰਾ ਮਾਰਿ ਜੀਵਾਲੇ ’** -- ਹੈ ।

ਪਰਮ-ਗਿਆਨੀ ਸੂਰਮੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ-ਬਾਣ ਨਾਲ ਸੁਧ-ਬੁਧ ਗੁਆਚ ਗਈ । ਅਤੇ ਆਪਾ ਭਾਵ ਦੇ ਮਰਦਿਆਂ ਹੀ ਅਲੌਕਿਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਗਈ :---

੨੯- **ਕਬੀਰ ਗੁੰਗਾ ਹੁਆ ਬਾਵਰਾ, ਬਹਰਾ ਹੁਆ ਕਾਨ ॥**
ਪਾਵਹੁ ਤੇ ਪਿੰਗੁਲ ਭਇਆ ਮਾਰਿਆ ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਨ ॥ ੧੯੩ ॥
ਕਬੀਰ ਸਤਿਗੁਰ ਸੂਰਮੇ ਬਾਹਿਆ ਬਾਨੁ ਜੁ ਏਕੁ ॥
ਲਾਗਤ ਹੀ ਭੁਇ ਗਿਰਿ ਪਰਿਆ ਪਰਾ ਕਰੇਜੇ ਛੇਕੁ ॥ ੧੯੪ ॥ [੧੩੭੪]

ਅੱਖਰੀ ਅਰਥਾਂ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂਬਾਣੀ ਸਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਨਰੋਈ ਸੋਧ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗੀ। ਪਰ ਅਸਲ ਭਾਵ ਅਰਥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:--
ਅਰਥ:--ਹੋ ਕਬੀਰ ! ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਤੀਰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ (ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਭਾਣੇ) ਗੁੰਗਾ, ਕਮਲਾ ਬੋਲਾ ਤੇ ਲੂਲੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ, ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਮੰਦੇ ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮੁਥਾਜੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਨਿੰਦਣ ਜੋਗ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ, ਅਤੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਮੰਦੇ ਪਾਸੇ ਵਲ ਤੁਰ ਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ) । **੧੯੩** । ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੂਰਮਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਇੱਕ ਤੀਰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਤੀਰ ਵੱਜਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਨਿਰ-ਹੰਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । **੧੯੪** ।

ਇਸ ਲੰਮੀ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਉਪ੍ਰੰਤ ਆਉ ਹੁਣ ਅੱਡਰੇ ਤੌਰ ਤੇ--**ਸਤਿਗੁਰ ਮੇਰਾ ਮਾਰਿ ਜੀਵਾਲੇ**--ਮਹਾਂਵਾਕ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਵੇਖੀਏ। ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੰਡਾਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ " ਗੁਰਮਤ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ " ਦੇ ੫੨ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਇਸ ਮਹਾਂਵਾਕ ਨੂੰ ਵਰਤ ਕੇ ਆਪਣੀ ਇਸ ਬੁਨਿਆਦੀ ਨੂੰ ਸੱਚ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਸੀਸ ਵੱਢ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਛੱਟੇ ਮਾਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮੁੜ ਜਾਨ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ । ਭੈਰਉ ਰਾਗ ਵਿਚ ਉਚਰੇ ਹੋਏ ਪੰਚਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤੁਕ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:--

੩੦- **ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਰਾ ਸਰਬ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲੈ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਰਾ ਮਾਰਿ ਜੀਵਾਲੈ ॥**
ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਰੇ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ਪ੍ਰਗਟੁ ਭਈ ਹੈ ਸਭਨੀ ਥਾਈ ॥ ੨ ॥ [੧੧੪੨]-੧੧-੧੪

ਅਰਥ:--ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਸਰਨ ਆਏ) ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਧਾਰ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਲੋਂ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ ਵਲੋਂ) ਮਾਰ ਕੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਹੋ ਭਾਈ ! ਗੁਰੂ ਦੀ ਇਹ ਉੱਚੀ ਸੋਭਾ ਸਭਨੀ ਥਾਈਂ ਰੋਸ਼ਨ ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ੨ ।

ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਉਪਰਲੇ ਅਰਥਾਂ ਨਾਲ ਅਸਹਿਮਤੀ ਕਰਕੇ ਇਸ ਗੁਰੂ ਵਾਕ ਦੇ ਅਰਥ ਜਦ ਇਉਂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਿ, ਗੁਰੂ ਮਾਹਾਰਾਜ ਜੀ, ਦਿਲ ਕਰੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜਾਨੋਂ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਮੁਰਦਾ ਲੋਥ ਵਿਚ ਸੁਆਸ ਮੁੜ ਚਾਨੂ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਉੱਪਰ ਲਿਖੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਅਰਥ ਵੀ ਉਵੇਂ ਹੀ ਹਾਸੇ ਹੀਣੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਅਸਾਂ ਉਪਰ ਪੰਜ ਗੁਰੂ ਵਾਕਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਬੋਲੀ ਦੇ ਨੀਯਮਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਅਰਥਹੀਨ ਮੰਨੇ ਸਨ। ਭੰਡਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸੰਤਾਂ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਕੋਲ ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਬਾਦਲੀਲ ਉੱਤਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਵੇਲੇ ਤੱਕ ਚਾਰ ਸਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅਥਵਾ ਹੋਰ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਜਾਨੋਂ ਮਾਰ ਕੇ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ? ਅਤੇ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਕਥਿਤ ਸਦੁਤੀ ਕਰਮਾਤੀ ਕੌਤਕ ਤੋਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਜਾਣੂੰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਹੋ ਸਕੇ ? ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕਦੇ ਅਜੇਹਾ ਰੌਲਾ ਪਿਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਪੰਨੇ ਅਜੇਹੀਆਂ ਕਈ ਸਾਖੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੁੰਦੇ। ਪਰ (ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਸੋਚ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਆਏ ਪੁਰਾਤਨ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ) ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੁਹਿਰਦ ਖੋਜੀ ਵਿਦਵਾਨ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਨੇ ਦਸਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਜੀਵਨ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਵੀ ਅਜੇਹਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ।

ਅੱਡਰੀਆਂ ਗੱਦੀਆਂ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਗ੍ਰੰਥੇ ਸੰਤ-ਬਾਣੇ ਵਾਲੇ ਹੀ ਅਜੇਹੀਆਂ ਨਿਰਮੂਲ, ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਭਰਮ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਪਣੇ ਬਣਾਏ ਸਾਰੇ ਧਰਮ-ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਇਸ਼ਟ-ਦੇਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਰ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਏਵੇਂ ਹੀ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਆ ਵੜੇ ਇਹ ਡੋਰੇਦਾਰ ਸੰਤ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਵੀ ਗੁਰੂਬਾਣੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਯੋਜਨਾਂ

ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਤ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਠੱਗਣ ਵਾਲਾ ਪਰਪੰਚ ਹੀ ਖਿਲਾਰੀ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਗੰਧਰਬ ਨਗਰੀ ਵਿਚ ਲੈ ਵੜਨ ਵਾਲੇ, ਸ਼ਹਿਦ ਵਰਗੇ ਮਿੱਠੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਗਲੇਫੇ ਮਿਠੇ **ਝੂਠ** ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਦੀਦਾਰ-ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਪੱਲੇ ਹੋਰ ਕੱਖ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੱਦੀਦਾਰਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿਰਫ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਹੀ ਮਰ ਕੇ ਮੁੜ ਜੀਵੇ ਸਨ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਤਾਂ ਫਤਵਾ ਹੈ ਕਿ--**ਮੂਏ ਬਿਨੁ ਜੀਵਨੁ ਨਾਹੀ ॥ ੧ ॥** [੬੫੫]-੬ ਇਹ ਹੋਕਾ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਕਿ ਹੋ ਭਾਈ ! ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ-ਖੇਡ ਖੇਡਣ ਦਾ ਸ਼ੌਂਕ ਹੈ ਤਾਂ ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਪਜਦੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਉਤਾਰ ਕੇ ਮੇਰੇ ਵਿਦਿਆਲੇ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਪੈਣਾ ਹੈ--**ਜਉ ਤਉ ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਣ ਕਾ ਚਉ ॥ ਸਿਰੁ ਧਰਿ ਤਲੀ ਗਲੀ ਮੇਰੀ ਆਉ ॥**[੧੪੧੨] ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਿਕਟ ਵਰਤੀ ਸਿੱਖ ਮਰ-ਜੀਵੇ ਸਨ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਜੀਵਨ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਵਿਦਿਆਲੇ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਏਹੀ ਸੁਨੇਹਾ ਸੀ--**ਪਹਿਲਾ ਮਰਣੁ ਕਬੁਲਿ, ਜੀਵਣ ਕੀ ਛਡਿ ਆਸਿ ॥** [੧੧੦੨] ਇਹ ਸੁਨੇਹਾ ਕੋਈ ਸਰੀਰਕ ਮੌਤ ਮਰ ਜਾਣ ਦਾ ਸੀ? ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ-ਕਰਵੱਤ ਤੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪਿਆ ਹੋਇਆ। ਸਰੀਰ ਦੀ ਮੌਤ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕੇਵਲ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵੱਲੋਂ ਮੁਰਦਾ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਲੈਣ ਲਈ ਆਉ ਕੁਝ ਹੋਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲਈਏ:--

੩੧- **ਸੂਰੁ ਮੁਕਤਾ ਸਸੀ ਮੁਕਤਾ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਅਲਿਪਾਇ ॥ ਸੁਭਾਵਤ ਜੈਸੇ ਬੈਸੰਤਰ ਅਲਿਪਤ ਸਦਾ ਨਿਰਮਲਾਇ ॥ ੪ ॥**
ਜਿਸੁ ਕਰਮੁ ਖੁਲਿਆ ਤਿਸੁ ਲਹਿਆ ਪੜਦਾ ਜਿਨਿ ਗੁਰ ਪਹਿ ਮੰਨਿਆ ਸੁਭਾਇ ॥ ਗੁਰਿ ਮੰਤ੍ਰ ਅਵਖਧੁ ਨਾਮੁ ਦੀਨਾ
ਜਨ ਨਾਨਕ ਸੰਕਟ ਜੋਨਿ ਨ ਪਾਇ ॥ ੫ ॥ ਰੇ ਨਰ ਇਨ ਬਿਧਿ ਪਾਰਿ ਪਰਾਇ ॥ ਧਿਆਇ ਹਰਿ ਜੀਉ ਹੋਇ
ਮਿਰਤਕੁ ਤਿਆਗਿ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ॥ ੨ ॥ [੧੦੦੧]-੧੧

ਅਰਥ:--ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਡੂੰਘੀ ਸਾਂਝ ਪਾਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਉਹ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਇਉਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ (ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਹਰੇਕ ਥਾਂ ਆਪਣੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦੇ ਕੇ) ਮੈਲ ਆਦਿਕ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਵੀ (ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਸਾਫ਼ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਇਉਂ ਸੋਹਣਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਹਰੇਕ ਕਿਸਮ ਦੀ ਮੈਲ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕੇ ਵੀ ਅੱਗ ਮੈਲ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹੈ ਅਤੇ ਸਦਾ ਨਿਰਮਲ ਹੈ। ੪। ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਭਾਗ ਜਗ ਪੈਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਰਜਾ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲਿਆ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦਾ ਪੜਦਾ ਲਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ--ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ-ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਨਾਮ-ਦਾਰੂ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਚੌਰਾਸੀ ਲਖ ਜੂਨਾਂ ਦੇ ਕਲੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ। ੫।

ਹੋ ਭਾਈ ! ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਵੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਿਆ ਕਰ, ਵਿਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮੁਰਦਾ ਹੋ ਜਾ, ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਹੋਰ ਪਿਆਰ ਛੱਡ ਦੇਹ। ਰਹਾਉ ਦੂਜਾ। ੨। ੧੧।

੩੨- **ਆਨ ਪਹਰ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਨਾ ਧਿਆਈਐ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਭਉ ਤਰੀਐ ॥**
ਆਪੁ ਤਿਆਗਿ ਹੋਈਐ ਸਭ ਰੇਣਾ ਜੀਵਤਿਆ ਇਉ ਮਰੀਐ ॥ ੨ ॥ [੭੫੦]-੧੧-੫੮

ਅਰਥ:--ਅੱਠੇ ਪਹਰ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ-ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਆਪ-ਭਾਵ ਛੱਡ ਕੇ ਸਭਨਾ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਬਣ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਨਿਰਮੋਹ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ੨।

੩੩- **ਜੀਵਤ ਮਰੈ ਮਰਿ ਮਰਣ ਸਵਰੈ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਾਦਿ ਸਾਚੁ ਉਰਧਾਰੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥** [੧੧੭੪]-੯

ਅਰਥ:--ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਉਂਦਾ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਹੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਵਿਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮਰ ਕੇ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸੋਹਣਾ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ੧॥ ਰਹਾਉ ॥

੩੪- **ਕਾਇਆ ਸਾਧੈ, ਉਰਧ ਤਪੁ ਕਰੈ, ਵਿਚਰੁ ਹਉਮੈ ਨ ਜਾਇ ॥ ਅਧਿਆਤਮ ਕਰਮ ਜੇ ਕਰੇ ਨਾਮ ਨ ਕਬਹੀ ਪਾਇ ॥**
ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਾਦਿ ਜੀਵਤ ਮਰੈ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ ॥ ੧ ॥ [੩੩]-੧੮-੫੧

ਅਰਥ:--ਮਨੁੱਖ ਸਰੀਰ ਨੂੰ (ਭਾਵ, ਗਿਆਨ-ਇੰਦਰੀਆਂ ਨੂੰ) ਵੱਸ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਦੇ ਕਈ ਜਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪੁੱਠਾ ਲਟਕ ਕੇ ਤਪ ਕਰਦਾ ਹੈ, (ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਅੰਦਰੋਂ ਹਉਮੈ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਆਤਮਕ ਉੱਨਤੀ ਸੰਬੰਧੀ (ਅਜੇਹੇ ਮਿਥੇ ਹੋਏ ਧਾਰਮਿਕ) ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਹੇ, ਤਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਕਿਰਤ-ਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਹੀ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਬਚਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ) ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਆ ਵਸਦਾ ਹੈ। ੧। (ਵਿਧੀਆਂ ਅਤੇ ਸਮਗਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਕਈ ਨਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਪਾਠ ਕਰਾਉਣੇ, ਲੰਗਰ ਦੇਣੇ, ਦਾਨ-ਪੁੰਨ ਕਰਨੇ, ਜਾਂ ਉਚੇਚਾ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਮ ਸਮਝ ਕੇ ਸਰੋਵਰਾਂ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨੇ, ਆਦਿ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚਲੇ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਬਣ ਗਏ)

੩੫- **ਜੀਵਦਿਆ ਮਰੁ ਮਾਰਿ ਨ ਪਛੋਤਾਈਐ ॥ ਝੂਠਾ ਇਹੁ ਸੰਸਾਰੁ, ਕਿਨਿ ਸਮਝਾਈਐ ॥**
ਸਚਿ ਨ ਧਰੈ ਪਿਆਰੁ ਧੰਧੈ ਧਾਈਐ ॥ ਕਾਲੁ ਬੁਰਾ ਧੈ ਕਾਲੁ ਸਿਰਿ ਦੁਨੀਆਈਐ ॥
ਹੁਕਮੀ ਸਿਰਿ ਜੰਦਾਰੁ, ਮਾਰੇ ਦਾਈਐ ॥ ਆਪੇ ਦੇਇ ਪਿਆਰੁ ਮੰਨਿ ਵਸਾਈਐ ॥
ਮੁਹਤੁ ਨ ਚਸਾ ਵਿਲੰਮੁ ਭਰੀਐ ਪਾਈਐ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਬੁਝਿ ਸਚਿ ਸਮਾਈਐ ॥ ੨੦ ॥ [੧੪੭]

ਅਰਥ:--(ਹੋ ਬੰਦੇ ! ਇਸ ਆਪਾ ਭਾਵ ਨੂੰ) ਮਾਰ ਕੇ ਜੀਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਮਰ ਤਾਂ ਜੋ ਅੰਤ ਨੂੰ ਪਛਤਾਉਣਾਂ ਨਾ ਪਏ। ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੂੰ ਸਮਝ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਝੂਠਾ ਹੈ, (ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਜੀਵ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਆਪੀਨ ਹੋ ਕੇ) ਜਗਤ ਦੇ ਧੰਧੇ ਵਿਚ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਸੱਚ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ, (ਇਹ ਗੱਲ ਚੇਤੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ ਕਿ) ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇਹ ਭੈੜਾ ਕਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਖੜਾ ਹੈ, ਇਹ (ਕਾਲ ਰੂਪੀ) ਜਮ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹਰੇਕ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ (ਤੱਕ ਲਾਈ ਬੈਠਾ ਹੈ) ਅਤੇ ਦਾਅ ਲਾ ਕੇ ਹੈ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਚੋਜਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੀ ਤਰਸ ਭਰੇ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ- ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕੀ ਵੱਸ ਹੈ ?) ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣਾ ਪਿਆਰ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ (ਤੇ ਜੀਵ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਆਪ ਵਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸੁਆਸ ਪੂਰੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਲਕ-ਮਾਤ੍ਰ ਇਥੇ ਢਿੱਲ ਨਹੀਂ ਲਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਇਹ ਗਲ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਿਰਲੇ ਬੰਦਾ ਸਮਝ ਕੇ ਸੱਚ ਵਿਚ ਜੁੜਦਾ ਹੈ। ੨੦।

ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ, ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸਰਾਂ ਸਮਝ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੁਸਾਫਰ ਜਾਣਨਾ, ਭਾਣਾ ਮੰਨਣਾ, ਖਿਆ ਅਤੇ ਧੀਰਜ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰ ਕੇ ਧਾਰਣਾ, ਪਰ-ਉਪਕਾਰ ਲਈ ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਮੋਹ ਦੇ ਵਿੱਚ ਨਾ ਫਸਣਾ, ਜੀਵਤ ਮਰਣ ਵਾਲੀ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਧਰਨੀ ਬਣਨ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਬੇਅੰਤ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਹਨ। ਕੁਝ ਦੀ ਸੂਚੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:--

੧= [੨੨੨]-ਅਸਟ-੨(੫)	੨= [੨੩੩]-੧-੯	੩= [੫੧੦]-ਵਾਰ-੪	੪= [੧੨੫]-੨੬-੨੭	੫= [੧੫੦]-ਵਾਰ-੨੬(੧)	੬=[੨੮੬]-ਅਸਟ-੧੭(੫)
੭= [੨੪੬]-ਛੰਤ-੪(੧)	੮= [੩੩੭]-੧੩(੩)	੯= [੩੬੨]-੭-੪੬(ਰਹਾਉ)	੧੦=[੪੧੦]-੪-੧੬੦(੧)	੧੧=[੪੮੦]-੫-੧੮(੫)	੧੨=[੫੫੪]-ਵਾਰ-੧੬(੨)
੧੩=[੫੮੦]-੩(੬)	੧੪=[੬੫੦]-ਵਾਰ-੨੧(੨)	੧੫=[੬੫੧]-ਵਾਰ-੨੨	੧੬=[੫੫੩]-ਵਾਰ-੧੩(੩)	੧੭=[੭੩੦]-੧-੮	੧੮=[੧੦੬੮]-੨-੨੪(੬)
੧੯=[੧੧੨੮]-੩(੪)	੨੦=[੬੦੩]-੮(੧)	੨੧=[੬੫੫]-੬(੧)	੨੨=[੬੬੦]-੨(੫)	੨੩=[੪੪੧]-੫-੨੧(੧)	੨੪=[੮੩੩]-੬-੪੧
੨੫=[੮੪੮]-ਵਾਰ-੪(੨)	੨੬=[੮੪੮]-ਵਾਰ-੪(੩)	੨੭=[੧੧੭੦]-੮(੧)	੨੮=[੧੧੭੨]-੧	੨੯=[੧੦੪੦]-ਸੋ-੩-੨੦(੧)	੩੦=[੧੦੬੭]-੧-੨੩(੪)
੩੧=[੧੧੦੩]-੪(੪)	੩੨=[੧੧੭੫]-੧੨(੧)	੩੩=[੧੧੮੯]-੪(੭)	੩੪=[੧੩੮੪]-੧੭	੩੫=[੬੬੭]-ਵਾਰ-੧੨	੩੬=[੧੧੭੦]-੮(੧)
੩੭=[੬੬੭]-੭-੨੪(੨)	੩੮=[੧੫੩]-੯	੩੯=[੨੪੬]-ਛੰਤ-੪(੧)	੪੦=[੫੦੬]-੧-੬(੭)	੪੧=[੫੪੮]-ਵਾਰ-੪(੨)	੪੨=[੮੪੦]-ਸਿੱਧ-੨੪
੪੩=[੧੨੮੯]-ਵਾਰ-੨੪(੨)	੪੪=[੧੩੪੩]-੩(੮)	੪੫=[੧੩੬੪]-੫	੪੬=[੧੧੪੨]-੧੧-੨੪(੨)	੪੭=[੧੩੩੨]-੮-੧੮(੩)	੪੮=[੫੭]-੮-੭(੭)
੪੯=[੧੨੩]-੨੩-੨੪(੩)	੫੦=[੧੪੭]-ਵਾਰ-੨੦	੫੧=[੧੩੬੭]-੨੯	੫੨=[੩੪]-੨੦-੫੩(੪)	੫੩=[੩੬੨]-੬-੪੫(ਰਹਾਉ)	

੩੬- ਜਿਹ ਮਰਨੈ ਸਭੁ ਜਗਤੁ ਤਰਾਸਿਆ ॥ ਸੋ ਮਰਨਾ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਪ੍ਰਗਾਸਿਆ ॥ ੧ ॥

ਅਬ ਕੈਸੇ ਮਰਉ, ਮਰਨਿ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ॥ ਮਰਿ ਮਰਿ ਜਾਤੇ, ਜਿਨ ਰਾਮੁ ਨ ਜਾਨਿਆ ॥

੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮਰਨੈ ਮਰਨੁ ਕਹੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ॥ ਸਹਜ ਮਰੈ, ਅਮਰੁ ਹੋਇ ਸੋਈ ॥

ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਮਨਿ ਭਇਆ ਅਨੰਦਾ ॥ ਗਇਆ ਭਰਮੁ, ਰਹਿਆ ਪਰਮਾਨੰਦਾ ॥ ੩ ॥ [੩੨੭]-੨੦

ਮਰਨੇ ਹੀ ਤੇ ਪਾਈਐ ਪੂਰਨੁ ਪਰਮਾਨੰਦੁ ॥ ੨੨ ॥ [੧੩੬੫]

ਦੂਜਾ ਕਾਂਡ

੧

ਨਿਰਮਲ ਅਥਵਾ ਪਵਿੱਤਰ ?

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਚੌਥੇ ਭਾਗ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਕਾਂਡ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਸੁੱਚ, ਜੂਠ, ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ, ਮੈਲ, ਦੁਰਗੰਧ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਸਮਝ ਆਏ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਰੱਬ ਤੋਂ ਟੁੱਟੇ ਅਥਵਾ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਨਾਲ ਲਿੱਬੜੇ ਹੋਏ ਮਨ ਵਲੋਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹੀ ਅਪਵਿੱਤ੍ਰ ਅਥਵਾ ਮੈਲਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਸਰੀਰ ਮੈਲਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ, ਬੇਸਮਝ, ਦਲਿੱਦਰੀ, ਕਮਲਾ, ਅਥਵਾ ਭਰਮੀ ਤਾਂ ਬੇਸ਼ੱਕ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰੀ ਅਥਵਾ ਆਚਰਨ-ਹੀਣ ਕਿਸੇ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਥਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਏਥੇ ਅਸਾਂ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਅਥਵਾ ਨਿਰਮਲੇ ਬਾਰੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਰ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ---(੧) ਖ਼ਾਸ ਨਮੂਨੇ ਦੇ ਸੀਤੇ ਹੋਏ ਚਿੱਟੇ ਚੋਲੇ ਪਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਖ਼ਾਸ ਬੰਧੇਜ ਵਾਲੀਆਂ ਗੋਲ ਚਿੱਟੀਆਂ ਦਸਤਾਰਾਂ ਸਜਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਥਵਾ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਸਿਮਰਨੇ ਫੇਰੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ, ਅਥਵਾ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦੇ ਤਿਆਗੀਆਂ ਨੂੰ, (੨) ਉਚੇਚੀ ਸੁੱਚਮ ਅਤੇ ਭਿੱਟ ਦੇ ਬੰਧੇਜ ਨਾਲ ਭੋਜਨ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਉਚੇਚੇ ਸੁੱਚ-ਸੰਜਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਛਕਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ " ਨਿਰਮਲੇ " ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਜਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਿਫਤਾਂ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਨਿਰਮਲ, ਨਿਰਮਲਾ ਭਾਵ, ਪਵਿੱਤਰ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ?

ਆਉ ਇਸ ਸ਼ੰਕੇ ਨੂੰ ਗੁਰ-ਫੁਰਮਾਨਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਨਿਵਿਰਤ ਕਰੀਏ:--

੧- ਗੁਰ ਤੇ ਨਿਰਮਲੁ ਜਾਣੀਐ ਨਿਰਮਲੁ ਦੇਹ ਸਰੀਰੁ ॥ ਨਿਰਮਲੁ ਸਾਚੇ ਮਨਿ ਵਸੈ ਸੋ ਜਾਣੈ ਅਭ ਪੀਰ ॥

ਸਹਜੈ ਤੇ ਸੁਖੁ ਅਗਲੇ ਨਾ ਲਗੈ ਜਮ ਤੀਰੁ ॥ ੧ ॥ ਭਾਈ ਰੇ, ਮੈਲੁ ਨਾਹੀ ਨਿਰਮਲ ਜਲਿ ਨਾਇ ॥

ਨਿਰਮਲੁ ਸਾਚਾ ਏਕੁ ਤੂ ਹੋਰੁ ਮੈਲੁ ਭਰੀ ਸਭ ਜਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥੫੭]-੭

ਅਰਥ:--(ਜਿਵੇਂ ਸਾਫ਼ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਨ੍ਰਤਿਆਂ ਸਰੀਰ ਦੀ ਮੈਲ ਲਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ) ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਨਾਮ-ਜਲ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਨ ਉੱਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। (ਇਸ ਵਾਸਤੇ, ਹੇ ਭਾਈ ! ਉਸ ਆਤਮਕ ਇਸ਼ਨਾਨ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ ਕਰ ਤੇ ਆਖ--ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ !) ਸਿਰਫ਼ ਤੂੰ ਸਦਾ-ਥਿਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੈਂ, ਬਾਕੀ ਹੋਰ ਹਰੇਕ ਥਾਂ (ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦੀ) ਮੈਲ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ੧। ਰਹਾਉ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਉਸ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਨਾਮ-ਜਲ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਰੀਰ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਸਾਰੇ ਗਿਆਨ-ਇੰਦ੍ਰੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ)। (ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ) ਉਹ ਸਦਾ-ਥਿਰ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਪ੍ਰਭੂ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਵੇਦਨ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆ ਪਰਗਟਦਾ ਹੈ (ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਮਨ ਸਹਿਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਟਿਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਸਹਿਜ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਉਪਜਦਾ ਹੈ, ਮੌਤ ਦਾ ਭੈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵਿਆਪਦਾ। ੧।

੨- ਨਿਰਮਲ ਨਿਰਮਲ ਨਿਰਮਲ ਤੇਰੀ ਬਾਣੀ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਸੁਨੀ ਸੁਵਨ ਬਖਾਣੀ ॥

ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਪੁਨੀਤ ॥ ਨਾਮੁ ਜਪੈ ਨਾਨਕ ਮਨਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥ ੮ ॥ [੨੭੯]-ਅਸਟ-੧੨

ਅਰਥ:--ਤੇਰੀ ਨਿਰਮਲ ਤੋਂ ਨਿਰਮਲ ਬੋਲੀ (ਤੇਰੀ ਮਿਠੀ ਤੋਂ ਮਿਠੀ ਬੋਲੀ) ਹਰੇਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਕੰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਤੇ ਜੀਭ ਨਾਲ ਉਚਾਰੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, (ਭਾਵ, ਹਰੇਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਹੈਂ)। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ, (ਜੋ ਅਜੇਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਨਾਮ ਪ੍ਰੀਤ ਨਾਲ ਮਨ ਵਿਚ ਜਪਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੀ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੮।

੩- ਰਾਜੁ ਜੋਬਨੁ ਅਵਧ ਜੋ ਦੀਸੈ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਜੁਗ ਮਹਿ ਘਾਟਿਆ ॥

ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ਸਦ ਨਵਤਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਇਹੁ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਧਨੁ ਖਾਟਿਆ ॥ ੪ ॥ [੨੦੭]-੧੦-੧੩੧

ਅਰਥ:--ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ--ਹਰਮੁਤ ਜਵਾਨੀ ਉਮਰ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਜਗਤ ਵਿਚ (ਸਾਂਭਣ-ਜੋਗ) ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ ਇਹ ਘਟਦਾ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਇੱਕ ਐਸਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ ਜੋ ਸਦਾ ਨਵਾਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਹੈ ਵੀ ਪਵਿਤ੍ਰ (ਭਾਵ, ਇਸ ਨਾਮ-ਖਜ਼ਾਨੇ ਨਾਲ ਮਨ ਵਿਗੜਨ ਦੀ ਥਾਂ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) । ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਇਹ ਨਾਮ-ਧਨ ਹੀ ਸਦਾ ਖੱਟਦੇ-ਕਮਾਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ੪ ।

੪- ਹਰਿ ਜੀਉ ਨਿਰਮਲੁ ਨਿਰਮਲੁ ਨਿਰਮਲੁ ਮਨਿ ਵਾਸਾ ॥

ਗੁਰਮਤੀ ਸਾਲਾਹੀਐ ਬਿਖਿਆ ਮਾਹਿ ਉਦਾਸਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੪੨੬]-੭-੨੯

ਅਰਥ:--ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਿਰੋਲ ਨਿਰਮਲ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਪਵਿਤ੍ਰ ਮਨ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਉਤੇ ਤੁਰ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਕਰਦੇ ਰਹੀਏ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੀ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹੋ ਸਕੀਦਾ ਹੈ । ੧ ਰਹਾਉ ।

੫- ਸੋ ਤਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਜਿਤੁ ਉਪਜੈ ਨ ਪਾਪੁ ॥ ਰਾਮ ਰੰਗਿ ਨਿਰਮਲੁ ਪਰਤਾਪੁ ॥ ੨ ॥ [੧੯੮]-੯੨-੧੬੧

ਅਰਥ:--ਉਹੀ ਸਰੀਰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪਾਪ ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ । ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰੰਗ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਚਮਕਦਾ ਹੈ ।

੬- ਓਇ ਅੰਦਰਹੁ ਬਾਹਰਹੁ ਨਿਰਮਲੇ ਸਚੇ ਸਚਿ ਸਮਾਇ ॥

ਨਾਨਕ ਆਏ ਸੇ ਪਰਵਾਣੁ ਹਰਿ ਜਿਨ ਗੁਰਮਤੀ ਹਰਿ ਧਿਆਇ ॥ ੪ ॥ [੨੮]-੫-੩੮

ਅਰਥ:--ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਬੰਦੇ ਸਦਾ-ਬਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਬਣ ਕੇ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਉਹ ਖਲਕਤ ਨਾਲ ਵੀ ਵਰਤਣ-ਵਿਹਾਰ ਸੁਚੱਜਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ) ।

੭- ਗੋਬਿੰਦ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸਿਉ ਇਕੁ ਸਹਜੁ ਉਪਜਿਆ ਵੇਖੁ ਜੈਸੀ ਭਗਤਿ ਬਨੀ ॥

ਆਪ ਸੇਤੀ ਆਪੁ ਖਾਟਿਆ ਤਾ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਆ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਈ ॥ ੨ ॥ [੪੯੦]-੧-੩

ਅਰਥ:--ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾਇਆਂ (ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ) ਇਕ ਅਚਰਜ ਆਤਮਕ ਅਡੋਲਤਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਭਗਤੀ ਦਾ ਰੰਗ ਬਣਦਾ ਹੈ । ਅੰਦਰੇ ਅੰਦਰ ਹੀ (ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਆਪਾ-ਭਾਵ (ਹੰਕਾਰ) ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਜਦੋਂ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਮੁੱਕਦਾ ਹੈ) ਤਦੋਂ ਮਨ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਰੱਬੀ ਨੂਰ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ । ੨ ।

੮- ਸਚੇ ਰਤੇ ਸੇ ਨਿਰਮਲੇ ਸਦਾ ਸਚੀ ਜੋਇ ॥

ਐਥੈ ਘਰਿ ਘਰਿ ਜਪਦੇ ਆਗੈ ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਪਰਗਟੁ ਹੋਇ ॥ ੧ ॥ [੪੨੬]-੯-੩੧

ਅਰਥ:--ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰਭੂ (ਦੇ ਨਾਮ-ਰੰਗ) ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਪਵਿਤ੍ਰ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਸੋਭਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਉਹ ਹਰੇਕ ਘਰ ਵਿਚ ਉੱਘੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਗਾਂਹ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਸਦਾ ਲਈ ਉਜਾਗਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ੧ ।

੯- ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਤੇ ਜਨ ਪਰਵਾਨ ॥ ਨਿਰਮਲ ਤੇ, ਜੋ ਰਾਮਹਿ ਜਾਨ ॥ ੬ ॥ [੧੧੫੮]-੩

ਅਰਥ:--ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ, ਸਿਰਫ ਉਹ ਮਨੁੱਖ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਰ ਤੇ) ਕਬੂਲ ਹਨ, ਸਿਰਫ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾਈ ਹੈ । ੬ ।

੧੦- ਨਿਰਮਲੁ ਸਬਦੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੈ ਬਾਣੀ ॥ ਨਿਰਮਲੁ ਜੋਤਿ ਸਭ ਮਾਹਿ ਸਮਾਣੀ ॥ ਨਿਰਮਲੁ ਬਾਣੀ ਹਰਿ ਸਾਲਾਹੀ, ਜਪਿ ਹਰਿ ਨਿਰਮਲੁ, ਮੈਲੁ ਗਵਾਵਣਿਆ ॥ ੧ ॥ ਹਉ ਵਾਰੀ ਜੀਉ ਵਾਰੀ ਸੁਖ ਦਾਤਾ ਮੰਨਿ ਵਸਾਵਣਿਆ ॥ ਹਰਿ ਨਿਰਮਲੁ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਸਾਲਾਹੀ ਸਬਦੇ ਸੁਣਿ ਤਿਸਾ ਮਿਟਾਵਣਿਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਨਿਰਮਲੁ ਨਾਮੁ ਵਸਿਆ ਮਨ ਆਏ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਗਵਾਏ ॥ ਨਿਰਮਲੁ ਗੁਣ ਗਵੈ ਨਿਤ ਸਚੇ ਕੇ, ਨਿਰਮਲੁ ਨਾਦੁ ਵਜਾਵਣਿਆ ॥ ੨ ॥ ਨਿਰਮਲੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਇਆ ॥ ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ ਮੁਆ ਤਿਥੈ ਮੋਹੁ ਨ ਮਾਇਆ ॥ ਨਿਰਮਲੁ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਅਤਿ ਨਿਰਮਲੁ ਨਿਰਮਲੁ ਬਾਣੀ ਮੰਨਿ ਸਾਵਣਿਆ ॥ ੩ ॥ ਜੋ ਨਿਰਮਲੁ ਸੇਵੇ ਸੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਵੈ ॥ ਹਉਮੈ ਮੈਲੁ ਗੁਰ ਸਬਦੇ ਧੋਵੈ ॥ ਨਿਰਮਲੁ ਵਜੇ ਅਨਹਦ ਧੁਨਿ ਬਾਣੀ ਦਰਿ ਸਚੇ ਸੋਭਾ ਪਾਵਣਿਆ ॥ ੪ ॥ ਨਿਰਮਲੁ ਤੇ ਸਭ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਵੈ ॥ ਨਿਰਮਲੁ ਮਨੁਆ ਹਰ ਸਬਦਿ ਪਰੋਵੈ ॥ ਨਿਰਮਲੁ ਨਾਮਿ ਲਗੇ ਬਡਭਾਗੀ ਨਿਰਮਲੁ ਨਾਮਿ ਸੁਹਾਵਣਿਆ ॥ ੫ ॥ ਸੋ ਨਿਰਮਲੁ ਜੋ ਸਬਦੇ ਸੋਹੈ ॥ ਨਿਰਮਲੁ ਨਾਮਿ ਮਨੁ ਤਨੁ ਮੋਹੈ ॥ ਸਚਿ ਨਾਮਿ ਮਲੁ ਕਦੇ ਨ ਲਾਗੈ ਮੁਖੁ ਉਜਲੁ ਸਚੁ ਕਰਾਵਣਿਆ ॥ ੬ ॥ ਮਨੁ ਮੈਲਾ ਹੈ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ॥ ਮੈਲਾ ਚਉਕਾ ਮੈਲੈ ਥਾਇ ॥ ਮੈਲਾ ਖਾਇ ਫਿਰਿ ਮੈਲੁ ਵਧਾਏ ਮਨਮੁਖ ਮੈਲੁ ਦੁਖੁ ਪਾਵਣਿਆ ॥ ੭ ॥ ਮੈਲੇ ਨਿਰਮਲੁ ਸਭਿ ਹੁਕਮਿ ਸਬਾਏ ॥ ਸੇ ਨਿਰਮਲੁ ਜੋ ਹਰਿ ਸਾਚੇ ਭਾਏ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਵਸੈ ਮਨ ਅੰਤਰਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮੈਲੁ ਚੁਕਾਵਣਿਆ ॥ ੮ ॥ [੧੨੧]-੧੯-੨੦

ਭਾਵ ਅਰਥ:--ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਜੋਤਿ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾਈ ਹੋਈ ਹੈ । ਉਸ ਦੀ ਸਿਫਤ-ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸਭ ਨੂੰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ । ਸਿਫਤ-ਸਾਲਾਹ ਵਾਲੀ ਇਸ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਮਨ ਜੋੜ ਕੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਦੂਰ ਕਰ ਲਈਦੀ ਹੈ । ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਧੰਨਤਾ ਜੋਗ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਮਾਇਆ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਮਿਟਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਵਿਤ੍ਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਆ ਵੱਸਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਅਤੇ ਤਨ (ਭਾਵ, ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀ) ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਪਵਿਤ੍ਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਆਤਮਕ-ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਜਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਆਪਾ ਭਾਵ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ । ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤ-ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਸਾਂਝ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਪਵਿਤ੍ਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਨਾਮ-ਛੁਹ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਲੁਕਾਈ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਪਵਿਤ੍ਰ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਸਦਾ ਨਾਮ ਦੀ ਮਸਤੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਉਸ ਦੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਸੋਹਣੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ ।

ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਨਾਲ ਮੈਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਲਕੀਰਾਂ ਕੱਢ ਕੱਢ ਕੇ ਬੇਸ਼ੱਕ ਸੁੱਚੇ ਚੌਕੇ ਬਣਾਏ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦਾ ਚੌਕਾ ਸਦਾ ਮੈਲਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹ ਮਨਮੁਖ ਆਤਮਕ ਸੁੱਖ ਤੋਂ ਵਾਂਜਿਆ ਜਿੰਦਗੀ ਗੁਜ਼ਾਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਇਹ ਸੱਭ ਕੁਝ ਵਰਤਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ, ਪ੍ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਜੀਵਨ ਵਾਲਾ ਬਣਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਬਖਸ਼ੇ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੇ ਪਾਤ੍ਰ ਬਣਨ ਦਾ ਰਾਹ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਏਹੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ, ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ (ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ) ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਢਾਲ ਲਵੇ। ਕੋਈ ਮੰਨੇ ਜਾਂ ਨਾ ਮੰਨੇ ਪਰ ਇਹ ਅਟੱਲ ਸਚਾਈ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇਵਲ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹੀ ਸਿਖਿਆ ਦਾਤਾ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਇਹ ਅਨੂਪਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਮਨੁੱਖ-ਮਾਤ੍ਰ ਦੇ ਸੱਚੇ ਗੁਰੂ ਹਨ।

ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਮਿਲਦੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸਿੱਕ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਅਜੇਹੇ ਹੋਰ ਗੁਰੂਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ:--

੧= [੩੧]-੧੪-੪੭(੪)	੨= [੫੧੫]-ਵਾਰ-੧੬(੨)	੩= [੭੮੬]-ਵਾਰ-੨	੪= [੪੫]-੧੦-੮੦(੨)	੫= [੪੬]-੧੧-੮੧(੧)	੬= [੪੮]-੭-੪੮(੩)
੭= [੪੯]-੧੯-੮੯(੨)	੮= [੬੯]-੨੫(੧)	੯= [੩੨]-੧੬-੪੯(ਰਹਾਉ)	੧੦= [੫੭]-੮(-੬)	੧੧= [੩੭੪]-੧੪(੪)	੧੨= [੫੪੩]-੩(੨)
੧੩= [੯੬੧]-ਵਾਰ-੮	੧੪= [੧੦੧੧]-ਅਸਤ-੫(੮)	੧੫= [੨੮੯]-੧੯(੬)	੧੬= [੨੭੬]-੧੨(੮)	੧੭= [੩੨੮]-੨੬	੧੮= [੫੧੬]-੧੯
੧੯= [੬੦੦]-੩(੩)	੨੦= [੬੩੬]-ਅਸਤ-੪	੨੧= [੬੪੪]-ਵਾਰ-੬	੨੨= [੬੬੪]-੪(ਰਹਾਉ)	੨੩= [੧੪੧੧]-ਵ-ਵ-੯	੨੪= [੧੩੯]-ਵਾਰ-੩
੨੫= [੧੪੯]-੨੪(੧)	੨੬= [੧੮੩੧]-੨੩-੯੨(੪)	੨੭= [੧੯੯]-੯੫-੧੬੪	੨੮= [੨੦੭]-੮-੧੨੯(੨)	੨੯= [੨੦੯]-੧੦-੧੩੧(੪)	੩੦= [੨੩੧]-ਅਸਤ-੫(੬)
੩੧= [੨੩੨]-੭(੩)	੩੨= [੨੬੬]-੩(੮)	੩੩= [੨੮੩]-ਅਸਤ-੧੫(੭)	੩੪= [੨੯੬]-ਅਸਤ-੨੪(੮)	੩੫= [੩੦੪]-ਵਾਰ-੧੦	੩੬= [੩੨੮]-੨੬(ਰਹਾਉ)
੩੭= [੩੪੭]-੧੭	੩੮= [੩੬੨]-੪-੪੩(੪)	੩੯= [੩੮੩]-੧੧-੫੦(੨)	੪੦= [੪੨੬]-੭-੨੯ (ਰਹਾਉ)	੪੧= [੪੨੭]-ਅਸਤ-੯-੩੧(੨)	੪੨= [੪੨੯]-ਅਸਤ-੧੧-੩੩(੫)
੪੩= [੫੧੫]-ਵਾਰ-੧੬	੪੪= [੫੬੫]-ਅਸਤ-੨(੩)	੪੫= [੫੯੦]-ਵਾਰ-੧੧	੪੬= [੪੩੦]-੨੨-੧੫(੨)	੪੭= [੪੩੧]-੧-੨-੩(ਰਹਾਉ)	੪੮= [੪੯੧]-੫-੭(੨)
੪੯= [੪੯੬]-੩-੬(ਰਹਾਉ)	੫੦= [੬੩੬]-੪-੫	੫੧= [੨੩੪]-੧-੯(੭)	੫੨= [੭੧੬]-੫-੨੪(੨)	੫੩= [੭੧੭]-੬-੨੫(੨)	੫੪= [੭੫੩]-੨(੬)
੫੫= [੬੧੬]-੧੬-੨੭(੨)	੫੬= [੬੩੬]-ਅਸਤ-੪(੨)	੫੭= [੬੧੭]-੬-੨੫(੧)	੫੮= [੬੬੮]-੨(੨)	੫੯= [੭੭੦]-੪-੫	੬੦= [੮੧੧]-੧੩-੪੩(ਰਹਾਉ)
੬੧= [੮੨੧]-੧-੮੭(੪)	੬੨= [੯੧੯]-ਅਨੰਦ-੧੭	੬੩= [੯੪੧]-੨੭	੬੪= [੯੫੪]-੬੪	੬੫= [੯੮੫]-੫	੬੬= [੭੮੫]-ਵਾਰ-੨
੬੭= [੧੧੬੫]-੪੫	੬੮= [੯੩੯]-੧੪	੬੯= [੯੧੯]-ਅਨੰਦ-੨੦	੭੦= [੧੦੦੩]-੧੫(੪)	੭੧= [੧੦੨੫]-੬(੪)	੭੨= [੧੦੪੫]-੩(੨)
੭੩= [੧੦੫੯]-੧੬(੬)	੭੪= [੧੨੩੪]-ਅਸਤ-੩	੭੫= [੧੨੭੫]-੧੯੬	੭੬= [੧੧੭੩]-੫(੨)	੭੭= [੧੨੬੨]-੪-੧੩-੯-੨੨(੫)	੭੮= [੧੨੭੬]-੧-੫(੧)
੭੯= [੧੨੬੮]-੪-੨	੮੦= [੧੨੮੫]-੧੮	੮੧= [੧੨੨੫]-੪(੫)	੮੨= [੧੪੧੧]-ਵ-ਵ-੧੦	੮੩= [੧੩੩੨]-੨(੨)	੮੪= [੧੩੩੪]-੫(੨)
੮੫= [੧੩੪੬]-੨(੮)	੮੬= [੧੪੧੩]-੧੧	੮੭= [੧੭੮]-੮-੭੭(੨)	੮੮= [੧੦੫੪]-੧-੧੦(੧੪)	੮੯= [੬੮੫]-ਅਸਤ-੨(੪)	੯੦= [੮੩੪]-ਅਸਤ-੨(੭)
੯੧= [੯੩੩੯]-੨੭	੯੨= [੧੦੧੧]-ਅਸਤ-੫(੮)	੯੩= [੧੦੫੫]-੨-੧੧(੧੫)	੯੪= [੧੨੨੫]-੮੭-੧੧੦(੧)		

੧੧-

ਨਿਰਮਲ ਭਏ ਉਜਲ ਜਸੁ ਗਾਵਤ ਬਹੁਰਿ ਨ ਹੋਵਤ ਕਾਰੋ ॥

ਚਰਨ ਕਮਲ ਸਿਉ ਡੋਰੀ ਰਾਚੀ ਭੋਟਿਓ ਪੁਰਖ ਅਪਾਰੋ ॥ ੧ ॥

ਕਰੁ ਗਹਿ ਲੀਨੇ ਸਰਬਸੁ ਦੀਨੇ ਦੀਪਕ ਭਇਓ ਉਜਾਰੋ ॥

ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਸਕਿ ਬੈਰਾਗੀ ਕੁਲਹ ਸਮੂਹਾਂ ਤਾਰੋ ॥੨॥[੧੨੨੫]-੮੭-੧੧੦

੨

ਨਿਰਮਲੇ (ਧਰਮ ਧੁਜਾ ਅਖਾੜਾ)

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਤੋਂ ਬਿੱਪ੍ਰ ਦੀ ਜੀਵਨ ਕਥਾ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਹੋਈ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਜੀ ਤੰਗ ਦਿਲੀ ਦੇ ਇਸ ਪੱਖ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਕਈ ਥਾਂਈਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਬਿੱਪ੍ਰ ਆਪਣੀ ਬਣਾਈ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੁੰਦਾ ਨਹੀਂ ਝੱਲ ਸਕਦਾ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਜਿਹੜੀ ਚਿੰਤਾ ਬਿੱਪ੍ਰ ਨੂੰ ਵਾਪਰੀ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਵੇਰਵਾ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਨਿਆਰੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਤੋੜ ਦੇਣ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਸਫਲ ਯਤਨ ਬਿੱਪ੍ਰ ਨੇ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਵੀ, ਪੁਸਤਕ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਹੋ ਕੇ ਬਾਕੀ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਚੁਕਵੇਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਨਿਰੰਤਰ ਹੁੰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਦੇ "ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਵਤਾਰ" ਲੇਖ ਵਿਚ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਦੇ ਆਖਰੀ "ਸੁੱਖਣਾ" ਲੇਖ ਵਿਚ ਪੰਥ ਵਿਰੋਧੀ ਪ੍ਰੋਹਿਤਵਾਦੀ ਕੁਟਲਨੀਤੀਆਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੋਰ ਵੀ ਵੱਧ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਚੌਥੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਉਦਾਸੀਆਂ ਬਾਰੇ ਕੀਤੀ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਇਹ ਪੱਖ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਆਮਦਨ ਦਾ ਸਦੀਵੀ ਸਾਧਨ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਪਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸਫਲ ਹਥਿਆਰ--ਫੁੱਟ--ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਦੀ ਵੀ "Devide and rule" ਨੀਤੀ ਨੇ, ਉਸ ਦਾ ਰਾਜ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਭਰਾ ਨੂੰ ਭਰਾ ਨਾਲੋਂ ਪਾਤੀ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਪੰਜੇ ਉਂਗਲਾਂ ਘਿਉ ਵਿਚ ਡੁੱਬਿਆਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅੱਡ ਅੱਡ ਭਗਵਾਨਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦੇਣਾ ਸਦੀਵੀ ਫੁੱਟ ਪਾਈ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਬੜਾ ਸਫਲ ਯਤਨ ਸਿੱਧ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚੇਲਿਆਂ ਦੇ ਪਰਵਾਰ ਵਿਚ, ਪਿਉ ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉਪਾਸ਼ਕ ਹੈ ਪਰ ਔਲਾਦ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਰਾਮ ਭਗਤ ਹੈ, ਕੋਈ ਸ਼ਿਵ ਭਗਤ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੈਸ਼ਨੋ ਦੇਵੀ ਦਾ ਭਗਤ

ਹੈ- ਆਦਿ ਆਦਿ। ਹਰ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਕਹਿ ਕੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ (ਅੰਦਰ ਖਾਤੇ, ਅਥਵਾ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ) ਘ੍ਰਿਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਨੇ ਪਰਵਾਰ ਹੀ ਨੀਰੋ ਨੀਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ?

ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿਚ 33 ਕਰੋੜ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਦਭੁਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਭਰਮ ਬਣਾ ਕੇ ਕਈ ਤੀਰਥ ਅਸਥਾਨ ਬਣਾ ਲੈਣ ਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ-ਦੰਗ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਤੀਜੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਆ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਚਾਈ ਬਾਰੇ ਵੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਿਚ ਸਾਧ, ਸੰਤ, ਜੋਗੀ, ਜੰਗਮ, ਸਿੱਧ ਸਾਧਕ, ਸੰਨਿਆਸੀ, ਰਿਸ਼ੀ, ਮੁਨੀ, ਦਿਗੰਬਰ, ਸਰੋਵੜੇ, ਆਦਿ ਕਈ ਭੇਖਾਂ ਵਾਲੇ ਡੇਰੇ ਚੱਲ ਤੁਰਨੇ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਉਸੇ ਫੁੱਟ-ਨੀਤੀ ਅਥਵਾ ਲੁੱਟ-ਨੀਤੀ ਦਾ ਹੀ ਸਿੱਟਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੋਹਿਤਵਾਦੀ ਨੀਤੀ ਦੀ ਉਪਜ ਸਾਧ-ਸੰਤ ਜਿਵੇਂ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦੇਵਤੇ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਸਨ, ਇਸ ਦੀ ਗਾਥਾ ਵੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਦੋ ਛਪ ਚੁੱਕੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਆ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਭਾਵ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਵਲੋਂ ਪਰਚੱਲਤ ਕੀਤੇ ਭੇਖਾਂ ਵਾਲੇ ਸਾਧ ਸੰਤ, ਭਾਵੇਂ ਮੰਗਤੇ ਹੋਣ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਤਿਆਗੀ ਬਣ ਕੇ ਜੰਗਲੀ ਵੱਸਦੇ ਹੋਣ, ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਭਗਵਾਨ ਹੀ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੀਉਂਦੇ ਜਾਗਦੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦੇਵਤਿਆਂ (ਰੱਬ ਨੇੜੇ ਕਿ ਘ੍ਰਿਣਨ ?) ਦੀਆਂ ਪਰਦੱਖਣਾਂ ਸਗੋਂ ਵੱਧ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਹੋਣੀਆਂ ਅਰੰਭ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਬਿੱਪ੍ਰ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹਾ ਤਜਰਬਾ ਸੀ। ਬਿੱਪ੍ਰ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ, ਅਜੇਹੇ ਸਾਧ-ਭੇਖਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗੱਦੀਆਂ ਅਥਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡੇਰੇ, ਲੋਕਾਂ ਲਈ-“ ਕਰਾਮਾਤੀ ਤੀਰਥ ਅਸਥਾਨ ” ਬਣ ਜਾਣ ਵਿਚ, ਬਹੁਤਾ ਸਮਾ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦੇ। ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਹ ਵੀ ਨੰਗ-ਚਿੱਟਾ ਸੱਚ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀ, ਵਰਾਂ-ਸਰਥਾਂ ਅਸੀਸਾਂ, ਬਦ-ਅਸੀਸਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਭਾਵੇਂ ਪੱਕੇ ਠੱਗ ਹੀ ਹੋਣ ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਪੂਜਨੀਕ “ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ” ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਵੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸਚਾਈ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਕਿ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਮੰਦਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰਤੱਖ ਭਗਵਾਨਾਂ ਦੇ ਗਿਰਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਭੀੜਾਂ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਵਧੇ ਤੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ।

ਖੋਟੇ ਖਰੇ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰ ਸਕਣ ਦੇ ਸਮਰਥ ਕੋਈ ਇਕ ਅੱਧ ਬਿਬੇਕ-ਬੁਧੀ ਭਲਾ ਮਨੁੱਖ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਠੱਗ ਡੇਰਿਆਂ ਦੇ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਦੱਸਣ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਭੁੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਵੱਲ ਤਾਂ ਡੇਰੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਪਾਲਤੂ ਗੁੰਡੇ ਸੱਚ ਦਾ ਮੂੰਹ ਉੱਜ ਹੀ ਸਦਾ ਲਈ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਰ ਫਿਰਿਆ ਕਹਿ ਕੇ ਅਣਸੁਣਿਆਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤੱਥ ਵੀ ਅਸੀਂ ਪਿਛੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਸਮਝਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ, ਸਿਖੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਵੈਰੀ ਪ੍ਰੋਹਿਤ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਚਲਾਏ ਪੰਥ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਿਚ ਜਜ਼ਬ ਕਰਕੇ, (ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਵਾਂਗ) ਇਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਹੀ ਮਿਟਾ ਦੇਣ ਦੇ ਆਹਰ ਵਿਚ, (ਸਿੱਖੀ ਦੇ) ਅਰੰਭ ਤੋਂ ਹੀ, ਤਨੋਂ ਮਨੋਂ ਜੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ (=ਹੈ?)। ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕੁਟਲ ਚਾਲਾਂ ਦੇ ਨੰਗੇ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਡਰ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਬਣਿਆਂ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਜੇਹਾ ਤੌਖਲਾ ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹੋ ਕਿਸੇ ਸੁਧਾਰਕ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਤੋਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵਾਪਰਿਆ। ਬਿੱਪ੍ਰ ਜੀ ਦਾ ਦਾ ਇਹ ਤੌਖਲਾ ਉਦੋਂ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਜਦੋਂ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਦੀਵੀ ਗੁਰਿਆਈ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸੋਧ ਕੇ, ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਆਪਣੇ ਨਿਜ-ਧਾਮ ਨੂੰ ਪਿਆਣਾ ਕਰ ਗਏ।

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨਿੱਜੀ ਤਜਰਬਿਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੱਥਾਂ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਚੇਤ ਸੀ ਕਿ--

- (੧) ਇਹ ਕਦੇ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕਿ ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਤਸਵੀਰ ਨੂੰ ਰੱਬ ਮੰਨ ਕੇ ਪੂਜਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ, ਜਿਉਂਦੇ ਜਾਗਦੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਮੰਨ ਲੈਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਢਿੱਲ ਕਰੇ,
- (੨) ਆਖਰ ਇਹ ਸਿੱਖ ਵੀ ਕੱਲ੍ਹ ਮੇਰੇ ਹੀ ਚੇਲੇ ਸਨ, ਇਹ ਵੀ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਬਣਾਏ ਰੰਗ ਬਰੰਗੇ ਇਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜਦੇ ਹੀ ਰਹੇ ਸਨ,
- (੩) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਪਾਣ ਦੇ ਅਸਰ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸਿੱਖ ਪੱਥਰਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬੇਸ਼ੱਕ ਸੰਗਏ ਰਹਿਣ ਪਰ, ਸੰਤਤਾਈ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਣੋਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕਦੇ।

ਪੰਥ ਨੂੰ ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਲੋਹੜੇ ਦਾ ਦੁਸ਼ਿਆਰ ਬਿੱਪਰ ਇਹ ਵੀ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖ ਹੁਣ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਲੱਗ ਪੱਗ ਕੋਰਾ ਰਹਣ ਵਿਚ ਹੀ ਖਸ਼ੀ ਮੰਨਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਭਾਪ ਲਿਆ ਸੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਪੰਥਕ ਮਰਯਾਦਾ ਵਲ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰਮੁਖ ਜਥੇਦਾਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੰਗਾਂ ਜੁਧਾਂ ਵਿਚ ਫਸ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਗੂੜ੍ਹ ਗਿਆਨ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਧ ਦਾ ਭੇਖ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਕੌਣ ਜਾਣੇ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕਿਸ ਨੂੰ ਸਾਧੂ ਕਹਿ ਕੇ ਸੰਤ ਦੀ ਉਸਤਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ?* (*Foot Note :- ਸਾਧ-ਸੰਤ ਬਾਰੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਿਧਾਂਤ ਸਮਝਣ ਲਈ ਪੜ੍ਹੋ ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਦਾ ਛੇਵਾਂ ਕਾਂਡ ਲੇਖ ਨੰ: ੨੧-ਸਾਧ-ਸੰਤ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ)

<<<<<ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਕੱਛਾਂ ਵਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ--“ ਬਸ ਜਿੰਨੇ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਡੇਰੇ ਉਨੇ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪੜੇ ”। ਬਿੱਪ੍ਰ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਵਿਚ ਬੈਠਾਂ ਗੁਟਕਦਾ ਸੀ ਕਿ--ਮੇਰੇ ਇਸ ਫੁੱਟ-ਹਥਿਆਰ ਦੇ ਸਫਲ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ, ਉਸ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਭੈ ਸਦਾ ਲਈ ਮੁੱਕਾ ਹੀ ਸਮਝੋ ਜਿਹੜਾ---ਰਾਜ ਕਰੇਗਾ ਖਾਲਸਾ--ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਘਾਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਡੇਰੇ ਚਾਢ੍ਹ ਕਰ ਦੇਣ ਲਈ ਬਿੱਪਰ ਜੀ ਕਾਹਲੇ ਪੈ ਰਹੇ ਸਨ।

ਉਦਾਸੀ ਸਾਧ-ਟੋਲਾ:-ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਚੌਥੇ ਭਾਗ ਦੇ ਪੰਜਵੇਂ ਕਾਂਡ ਵਿਚ ਅਸਾਂ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਉਦਾਸੀ ਮਤਿ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹ ਆਏ ਹਾਂ। ਸ਼ਾਇਦ ਗੁਰਿਆਈ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕਣ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਿਸ ਭੇਖ ਦੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਭਰਪੂਰ ਖੰਡਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਉਹੀ ਉਦਾਸੀ ਭੇਖ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਦਾਸੀ ਫਿਰਕਾ ਚਾਢ੍ਹ ਹੋ ਗਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਅਥਹਾ ਸ਼ਰਧਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਦੇ ਚਲਾਏ ਉਦਾਸੀਆਂ ਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਸੱਚੇ ਸੇਵਕ, ਆਪਣਾ ਹੀ ਅੰਗ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਧਰਮਸ਼ਾਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਬਹੁਤਾ ਕਰਕੇ ਉਦਾਸੀਆਂ ਨੇ ਸਾਂਭ ਲਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਦਾਸੀ ਬਾਣਾ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਜੀ ਲਈ ਬੜਾ ਲਾਹੇਵੰਦ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ। ਧੜਾ ਧੜ ਬਾਬਾ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਚੇਲੇ ਬਣ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਪੂਜਨੀਕ

ਬਣਦੇ ਗਏ। ਦਾਨੀ ਸੁਭ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੂੰ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਹੱਥੀ ਲੁੱਟਣਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਸਤਿਕਾਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਉਦਾਸੀਆਂ ਦੇ ਡੇਰੇ ਸਿੱਖੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਨਿਰਮਲ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਬੜੀ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤ ਦੀ ਮੈਲ ਨਿਰੰਤਰ ਰਲਾਈ ਜਾਣ ਦੇ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਜੁੱਟ ਗਏ।

ਉਦਾਸੀਆਂ ਦਾ ਬਾਣਾ ਆਮ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਧਾਰਨ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਸੋ ਜਿਸ ਆਸ਼ੇ ਨਾਲ ਉਦਾਸੀ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਸੰਭਾਲੂ ਬਣੇ ਸਨ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਉਦਾਸੀ ਬਾਣਾ ਲਾਹੇਵੰਦ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਵੈਰੀ, ਇਸ ਵਿਦਵਾਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਡੇਰਿਆਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦੇਣ ਲਈ ਕਈ ਹੱਥ ਪੈਰ ਮਾਰੇ, ਪਰ ਸਮੂਹਕ ਤੌਰ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮੋਨੇ ਹਿੰਦੂ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਚੇਲੇ ਬਣਾ ਲੈਣਾ ਸੰਭਵ ਨਾ ਜਾਤਾ। ਮੁੜ ਉਹੀ ਢੰਗ ਚੇਤੇ ਆਇਆ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਨੇ ਬੁਧ ਧਰਮ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਸੀ। ਸਿੱਖੀ ਭੇਖ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸਾਧ-ਡੇਰੇ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਘੜ ਲਈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸੇ ਮਸੰਦਾਂ ਉਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਚਾਲ ਸਫਲ ਹੋ ਗਈ। ਮਸੰਦਾਂ ਨੇ ਅੱਡਰੀ ਗੱਦੀ ਚਲਾ ਲਈ ਅਤੇ ਪੂਜਣ ਜੋਗ ਬਣ ਬੈਠੇ। ਪਰ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿਚੋਂ ਅਜੇਹੇ ਸੰਤ ਡੇਰਿਆਂ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। **ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼**, ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ--**ਐਸੀ ਐਸੀ ਬਾਤ ਸੁਨ ਦਏ ਮਸੰਦ ਮਰਵਾਏ**---(ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਫ਼ਾ ੫੦) ਸੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪੰਜ-ਭੂਤਕ ਸਰੀਰ ਸਮੇਂ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਵਿਚ ਅਡਰੇ ਡੇਰੇ-ਦਾਰ ਦੀ ਗੱਦੀ ਚਲਵਾ ਸਕਣ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਦਾਅ, ਨਹੀਂ ਸੀ ਫੱਝਿਆ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਹੀ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਤਾ-ਗੱਦੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀਆਂ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਵਿਰੋਧੀ ਗਤੀ-ਵਿਧੀਆਂ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਖੰਡਨਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕਈ ਸਾਖੀਆਂ ਅਜੇਹੇ ਮਨਮੋਹਣੇ ਅਤੇ ਮਨੋਰੰਜਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਿਖ ਕੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਰਲਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਕਿ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਸਭ ਕੁਝ ਨੂੰ ਸੱਚ ਮੰਨ ਲਿਆ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਝੂਠ-ਲਿਖਤਾਂ ਨੂੰ ਅਧਾਰ ਮੰਨ ਕੇ ਪ੍ਰੋਚਿਤ ਵਾਦੀ ਝੂਠ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਲਈ ਨਿਰੋਲ ਸੱਚ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਨਿਆਰੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਖੰਡਨ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀਆਂ--ਸਾਧ-ਗੱਦੀਆਂ--ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਵਿਚ ਬਣਨੀਆਂ ਅਰੰਭ ਹੋ ਗਈਆਂ।

ਨਿਰਮਲੇ:--

ਫਿਰ ਦਿਲ ਲੁਭਾਉਣੇ ਨਿਬੱਧ-ਸਿਖੀ ਬਾਣੇ ਵਿਚ ਵੀ ਗੁਰਮਤਿ ਪਰਚਾਰ ਦੇ ਬੁਰਕੇ ਵਾਲਾ ਉਦਾਸੀਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹਾਨੀਕਾਰਕ, ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਦੀ-ਦਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਵਿਦਿਆ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਿਠ-ਬੋਲੇ ਕਪਟੀ --" **ਹਿੰਦੂ ਕਪਟ ਮੁਖ ਗਿਆਨੀ** ॥[੬੫੬] ਚਿੱਟਕੱਪੜਏ ਡੇਰੇ-ਦਾਰਾਂ ਦਾ ਮਨਮੋਹਣੇ ਪਰਚਾਰ-ਢੰਗ, ਬੜਾ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ, ਅਛੋਪਲੇ ਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਗੂੜ੍ਹਾ ਰੰਗ ਚਾੜ੍ਹਨ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕਈ ਗੁਣਾਂ ਵਧੇਰੇ ਬਰੀਕੀ ਨਾਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਗਿਆਨ ਦੇ ਅਸਰ ਤੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮੁਕਤ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਉਸ ਗਿਆਨ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ ਤੋਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੂੰ ਹੋ ਜਾਣਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਲਈ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਵਿਦਵਾਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਲਈ ਇਹ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਕੋਈ ਔਖੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰਮਿੱਥ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਕੀਤੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਸੁਣਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਲੇ ਕਈ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਗ਼ਲਤ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖੀ ਭੇਖ ਵਾਲੇ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਡੇਰੇ, ਅਥਵਾ ਅੱਡਰੇ ਪੰਥ, ਅੱਜ ਵੀ ਸੋਧੇ ਚੱਲ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ। ਸੰਤ ਦੀ ਮਹਿਮਾਂ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤ ਕੇ ਸਾਧ ਭੇਖਾਂ ਵਾਲੇ ਡੇਰੇਦਾਰ ਦੇ ਵਾਰੇ ਨਿਆਰੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ:--

੧੨- **ਸੰਤ* ਕੀ ਧੂਰਿ ਮਿਟੇ ਅਘ ਕੋਟਿ ॥ ਸੰਤ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਜਨਮ ਮਰਣ ਤੇ ਛੋਟ ॥ ੧ ॥**

ਸੰਤ ਕਾ ਦਰਸੁ ਪੂਰਨ ਇਸਨਾਨੁ ॥ ਸੰਤ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਜਪੀਐ ਨਾਮੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥[੧੮੯]-੪੬-੧੧੫

[* **Foot note:--** ਅਜੇਹੇ ਕਈ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਸੰਤ ਅਥਵਾ ਅਸੰਤ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਪੂਰਬਕ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰ, ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਦੇ ਛੇਵੇਂ ਕਾਂਡ ਦੇ ੨੧ਵੇਂ ਲੇਖ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।]

ਅਜੇਹੇ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਬਦ* ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਸਲੀਯਤ ਤੋਂ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਠੱਗ-ਭੇਖੀਆਂ ਦਾ ਦਾਅ ਫੱਝ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸਤਵੀਂ ਅਸਟਪਦੀ ਵਿਚ ਬਿਨਾਂ ਔਕੜ ਦੇ ਬਹੁਵਚਨ ਸਾਧਾਂ (ਭਾਵ-ਗੁਰੂ ਸੰਗਤਿ) ਦੀ ਮਹਿਮਾਂ ਹੈ--**ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ਮੁਖ ਉਜਲ ਹੋਤ**---ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਜਿਵੇਂ :--**ਬਿਨੁ ਸਾਧੁ ਜੋ ਜੀਵਨਾ ਤੇਤੋ ਬਿਰਥਾਰੀ ॥ ਮਿਲਤ ਸੰਗਿ ਸਭਿ ਭਰਮ ਮਿਟੇ ਗਤਿ ਭਈ ਹਮਾਰੀ ॥ ੧ ॥ ਜਾ ਦਿਨ ਭੋਟੇ ਸਾਧ ਮੋਹਿ ਉਆ ਦਿਨ ਬਲਿਹਾਰੀ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਅਪਨੋ ਜੀਅਰਾ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਹਉ ਵਾਰੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥**[੮੧੦] ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਸਾਧ ਕੌਣ ਹੈ ? ਇਹ ਜਾਨਣ ਦੀ ਲੋੜ, ਨਾ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਭੇਖੀ-ਸਾਧ ਨੂੰ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਅਸ ਸੰਤ ਪਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਸਾਧ-ਡੇਰੇ ਚਲਦੇ ਵੇਖੇ ਤਾਂ >> [* **Foot note:--**ਜਿਵੇਂ * ਬਿਬੇਕ * ਪਦ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ

ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਕੇ * ਬਿਬੇਕੀਆਂ * ਦਾ ਪੰਥ ਚਲ ਤੁਰਿਆ :--

- (੧) ਹਮਰੋ ਭਰਤਾ ਬਡੋ ਬਿਬੇਕੀ ਆਪੇ ਸੰਤੁ ਕਹਾਵੈ ॥
ਓਹੁ ਹਮਾਰੋ ਮਥੈ ਕਾਇਮੁ ਅਉਰ ਹਮਰੋ ਨਿਕਟਿ ਨ ਆਵੈ ॥[੪੭੬]--੪
- (੨) ਸੋਈ ਗਿਆਨੀ ਜਿ ਸਿਮਰੈ ਏਕ ॥ ਸੋ ਧਨਵੰਤਾ ਜਿਸੁ ਬੁਧਿ ਬਿਬੇਕ ॥[੧੧੫੦]
- (੩) ਸਤਿ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਬਿਬੇਕ ਬੁਧਿ ਹੋਈ ॥ ਪਾਰਸੁ ਪਰਸਿ ਲੋਹਾ ਕੰਚਨੁ ਸੋਈ ॥ ੩ ॥[੪੮੧]
- (੪) ਹਉਮੈ ਕਰੈ ਨਿਹਕਰਮੀ ਨ ਹੋਵੈ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਹਉਮੈ ਖੋਵੈ ॥
ਅੰਤਰਿ ਬਿਬੇਕੁ ਸਦਾ ਆਪੁ ਵੀਚਰੇ ਗੁਰਸਬਦੀ ਗੁਣ ਗਾਵਣਿਆ ॥ ੩ ॥[੧੨੮]
- (੫) ਕਾਟੇ ਅਗਿਆਨ ਤਿਮਰ ਨਿਰਮਲੀਆ ਬੁਧਿ ਬਿਗਾਸੁ ਬਿਬੇਕਾ ॥
ਜਿਉ ਜਲੁ ਤਰੰਗ ਫੇਨੁ ਹੋਈ ਹੈ ਸੇਵਕ ਨਾਨਕ ਭਏ ਏਕਾ ॥ ੧ ॥[੧੨੦੯]-੪]

<<ਵਦਵਾਨ ਪੰਥ-ਦੇਖੀ ਨੇ ਸੋਖਾ ਹੀ ਤਾੜ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਲੇ ਬੇਅੰਤ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦਾਂ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਅਸੀਂ ਪਿਛਲੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੈ) ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ " ਨਿਰਮਲਿਆਂ " ਦਾ ਪੰਥ ਸੋਖਾ ਚਾਹੁੰ ਹੋ ਸਕਣਾ ਹੈ। ਸੋ ਉਦਾਸੀਨ ਅਖਾੜਿਆਂ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਖਾਲਸ-ਪੰਥ ਦੇ ਸੰਗਠਨ ਤੇ, ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੁਖਦਾਈ ਪ੍ਰੋਹਿਤਵਾਦੀ ਚੋਟ, ਨਿਰਮਲੇ ਸਾਧੂ-ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਡੇਰੇ, ਅਥਵਾ ਧਰਮ-ਧੁਜਾ ਅਖਾੜੇ ਨੇ ਮਾਰੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਿੱਟ ਕਪੜੀਏ ਨਿਰਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਖੁਲ੍ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਅਰੰਭ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਧਰਮ-ਧੁਜਾ ਅਖਾੜਿਆਂ ਦੇ ਚਾਲੂ ਹੋਣ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਪੜ੍ਹ ਲਈਏ---

ਗੁਰਮਤ ਮਾਰਤੰਡ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ੬੪੯ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ---ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੰਜ ਸਿੰਘਾਂ (ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਕਰਮ ਸਿੰਘ, ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ, ਵੀਰ ਸਿੰਘ, ਸੋਭਾ ਸਿੰਘ) ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਲਿਬਾਸ ਵਿੱਚ ਵਿਦਯਾ ਲੈਣ ਲਈ ਕਾਂਸੀ ਭੇਜਿਆ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਆ ਕੇ ਵਿਦਯਾ ਅਤੇ ਨਿਰਮਲ ਧਰਮ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਦੇਸ਼ਾਤ੍ਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਦੇ ਚਾਟੜੇ ਨਿਰਮਲ ਵਸਤੂ ਪਹਿਰ ਸ਼ਾਂਤ ਚਿੰਤ ਰਹਿ ਕੇ ਨਾਮ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਉਹ ਸਭ ਨਿਰਮਲੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਏ, ਨਿਰਮਲੇ ਸਾਧੂ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਵਿਚ ਵਿਦਯਾ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਅਰ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਸੱਜਣ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ **ਧਰਮ ਧੁਜਾ** ਅਖਾੜਾ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਅੰਦਰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿੱਚ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । [* ਨੋਟ--ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਲਈ ਬਣੇ ਖ਼ਤਰੇ ਵਿਰੁੱਧ ਜੂਝਣ ਦੇ ਪੰਥਕ-ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਅਥਵਾ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਕੌਮੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਖਾੜਿਆਂ ਅਥਵਾ ਡੇਰਿਆਂ ਨੇ ਕਦੇ ਕੋਈ ਠੱਸ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ । ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਤੇ ਪਲਣ ਵਾਲੇ ਇਹ ਮੁਫ਼ਤ-ਖੋਰੇ ਸਾਧ ਡੇਰੇਦਾਰ ਕੇਵਲ ਕੌਮੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਤਮਾਸ਼ਾਈਆਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਛੇਪਲੇ ਹੀ ਪੰਥ ਵਿਚ ਬਿੱਪਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਰਲਾਈ ਜਾ ਰਹੇ ਇਹ ਚਿੱਟ ਕੱਪੜੀਏ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਦਾ ਪੰਥਕ ਧਨ ਆਪਣੇ ਮੌਜ ਮੇਲੇ ਤੇ ਗਵਾ ਹਨ]

ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ੩੮ ਅਤੇ ੩੯ ਸਫ਼ੇ ਤੇ, ਏਸੇ ਵਿਦਵਾਨ ਲਿਖਾਰੀ ਦੇ ਲਿਖੇ " ਅਖਾੜੇ " ਪਦ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਚੌਥੇ ਭਾਗ ਦੇ ਪੰਜਵੇਂ ਕਾਂਡ ਵਿਚ ਉਦਾਸੀਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ (ੳ) ਅਤੇ (ਅ) ਭਾਗ ਲਿਖ ਲਏ ਸਨ ਉਸ ਤੋਂ ਅਗਲਾ ਨਿਰਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ (ੲ) ਭਾਗ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:--

ਉਦਾਸੀਆਂ ਦਾ ਦੂਜਾ ਰੂਪ ਇਹ ਨਿਰਮਲੇ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਜਦ ਆਪਣੇ ਮਤ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਦੂਜੇ ਸਾਧੂਆਂ ਤੋਂ ਅਪਮਾਨ ਡਿੱਠਾ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਭੀ ਆਪਣਾ ਜੁਦਾ ਅਖਾੜਾ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਆਇਆ। ਭਾਈ ਤੋਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮਤਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿਕ ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਤਾਂ (ਹੈ ! ਕੀ ਡੇਰੇਦਾਰ ਸੰਤਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਗੁਰਮੁਖ ਹੁੰਦੇ ਹਨ?) ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਕੇ ਸੰਮਤ ੧੯੧੮ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਨਰੇਂਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਟਿਆਲਾ ਪਤੀ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਭਰਪੂਰ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਪਤੀ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੀਂਦ (ਸੰਗਰੂਰ) ਪਤੀ ਨੇ ਨਿਰਮਲੇ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਅਖਾੜਾ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ **ਧਰਮਧੁਜਾ** ਹੈ। ਭਾਈ ਮਹਤਾਬ ਸਿੰਘ ਇਸ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਮਹੰਤ ਬਾਪੇ ਗਏ। ਪਟਿਆਲੇ ਨੇ ੮੦੦੦੦) ਨਕਦ ਅਤੇ ੪੦੦੦) ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਜਾਗੀਰ, ਨਾਭੇ ਨੇ ੧੬੦੦੦) ਨਕਦ ਅਤੇ ੫੭੫) ਦੀ ਜਾਗੀਰ, ਜੀਂਦ ਨੇ ੨੦੦੦੦) ਨਕਦ ਅਤੇ ੧੩੦੦ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਜਾਗੀਰ ਦਿੱਤੀ । ਤਿਨਾਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਵਲੋਂ ਇਹ ਸਾਂਝਾ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ:--

ਦਸਤੂਰੁਲਅਮਲ

ਤਿੰਨਾਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਵਲੋਂ (ਪਟਿਆਲਾ, ਨਾਭਾ ਤੇ ਜੀਂਦ)

ਵਾਸਤੇ ਅਖਾੜਾ ਨਿਰਮਲਾ ਪੰਥ **ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ**

੧-

ਇੱਕ ਸ੍ਰੀ ਮਹੰਤ ਤਿੰਨਾਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਅਤੇ ਚਾਰ ਮਹੰਤ ਹੋਰ ਜੋ ਪੰਜਾ ਕੱਕਿਆ (ਕੱਛ,ਕ੍ਰਿਪਾਨ,ਕੇਸ,ਕੰਘੋ,ਕੜੇ) ਦੀ ਰਹਿਤ ਵਾਲੇ ਹੋਣ, ਸ੍ਰੀ ਮਹੰਤ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਥਾਪੇ ਜਾਣਗੇ।

੨- ਲਾਂਗਰੀ ਅਖਾੜੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਾਦ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋਣ, ਉਹ ਵੀ ਕੇਸ ਰਹਿਤ ਵਾਲੇ ਹੋਣਗੇ।

੩- ਦੋ ਕਰਬਾਰੀ, ਦੋ ਡੰਡਾਰੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸਮਗ੍ਰੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਅਤੇ ਇਕ ਗ੍ਰੰਥੀ ਤੇ ਇੱਕ ਗਯਾਨੀ (ਅਰਥ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਮਕੱਰਰ ਹੋਣਗੇ। ਇਹ ਛੇ ਭੀ ਰਹਿਤ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੋ ਚੋਬਦਾਰ ਮਕੱਰਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ।

੪- ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਮਹੰਤ ਹੁਣ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ **ਰਹਿਤ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਜ਼ਰੂਰੀ** ਨਹੀਂ, ਪਰ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਮਹੰਤ ਅੱਗੇ ਲਈ ਬਾਪਿਆ ਜਾਊਗਾ ਉਹ ਲਾਇਕ, ਵਿਰਕਤ ਅਤੇ ਰਹਿਤ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇਗਾ।

੫- ਜਦ ਸ੍ਰੀ ਮਹੰਤ ਕਿਸੀ ਰਿਆਸਤ ਵਿਚ ਆਵੇ, ਜਾਂ ਰਈਸ ਨੂੰ ਕਿਸੀ ਅਖਾੜੇ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦਾ ਸਮਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਮਹੰਤ ਨੂੰ ਭੇਟਾ ਅਰਪਨ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਮਹੰਤ ਨੂੰ ਜੁਦੀ ਜੁਦੀ ਪੂਜਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

੬- ਜੋ ਆਮਦਨੀ ਇਸ਼ੁ ਕਸਮ ਦੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਤੋਂ ਆਵੇ, ਉਸ ਦਾ ਜਮਾਂ ਖਰਚ ਅਖਾੜੇ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇਗੀ, ਜੋ ਕੋਈ ਮਹੰਤ ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਕੁਝ ਲਿਆਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਭੀ ਅਖਾੜੇ ਵਿੱਚ ਜਮਾ ਕਰਾਵੇ, ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਕੁਝ ਨਾ ਰੱਖੇ।

੭- ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਮਹੰਤ ਧਰਮ ਅਰਥ ਕਿਸੇ ਸਾਧੂ ਬ੍ਰਹਮਣ ਜਾਂ ਅਪਾਹਜ ਨੂੰ ਲੋਈ ਜਾਂ ਨਕਦ ਰੁਪਇਆ ਤੀਰਥ-ਯਾਤ੍ਰਾ ਲਈ, ਜਾਂ ਕੋਈ ਵਸਤੂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਾਗਜ਼ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਵੇਰਵਾ ਲਿਖਿਆ ਜਾਇਆ ਕਰੇ।

੮-

ਜੋ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਧਰਮਧੁਜਾ ਅਖਾੜਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਡੰਡਾਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇ ਸ੍ਰੀ ਮਹੰਤ ਦੀ ਸਲਾਹ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਨਾਲ ਕਰੇ, ਸ੍ਰੀ ਮਹੰਤ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਖਰਚ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਭਲਾ ਜੋ ਕਦੀਂ ਕੋਈ ਐਸਾ ਸਮਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਖ਼ਾਸ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਲਈ ਕੁਝ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਪਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਛੇਤੀ ਸ੍ਰੀ ਮਹੰਤ ਜੀ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ, ਤਦ ਉਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦੇਣ, ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਇਤਲਾਹ ਸ੍ਰੀ ਮਹੰਤ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਣ।

੯- ਜੋ ਕੋਈ ਐਸੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਕਿ ਨਵਾਂ ਮਹੰਤ ਬਾਪਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਸਮ ਲਈ ਜਾਵੇ ਕਿ ਮੈਂ ਰਹਿਤ ਵਿੱਚ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਾਂਗਾ ਅਤੇ ਜੋ ਆਮਦਨੀ ਕਿਸੇਤਰਾਂ ਦੀ ਭੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਉਹ ਅਖਾੜੇ ਵਿੱਚ ਜਮਾ ਕਰਾ ਦਿਆ ਕਰਾਂਗਾ।

੧੦- ਸ੍ਰੀ ਮਹੰਤ ਲਈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਮਹੰਤਾਂ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਊਗਾ ਕਿ ਜੋ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਜਾਂ ਸਰਦਾਰ ਅਖਾੜੇ ਲਈ ਡੰਡਾਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਜੈਸੀ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਹੋਵੇ ਵੈਸੇ ਕਰੇਗਾ। ਮਹੰਤਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਕਰਾਰ ਨਾ ਕਰਨ, ਉਸ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਦਾ ਖ਼ਯਾਲ ਰੱਖਣ।

੧੧-

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਇਸ ਫ਼ਿਰਕੇ ਦਾ ਡੇਰੇਦਾਰ ਅਖਾੜੇ ਲਈ ਭੀ ਉੱਪਰਲੀ ਦਫ਼ਾ (ਨੰਬਰ ੧੦) ਅਨੁਸਾਰ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਹਾਂ, ਜੋ ਕਰ ਇਹ ਗੱਲ ਪਾਈ

ਜਾਵੇ ਕਿ ਕਿ ਉਹ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜਿਸ ਰਿਆਸਤ ਨਾਲ ਉਹ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਰਿਆਸਤ ਪਾਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਾ ਰੁਪਯਾ ਜ਼ਬਤ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਕਰਨ।

- ੧੨- ਸਫ਼ਰ ਵਿਚ ਅਖਾੜੇ ਨੂੰ ਜੇ ਕੋਈ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਤਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾ ਨਾ ਲੰਘੇ, ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਜਾਵੇ।
- ੧੩- ਬੈਠਨ ਦੇ ਕਾਇਮੇ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਰੱਖਣੇ ਚਾਹੀਏ, ਵਿਚਕਾਰ ਸਵਾਰਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ, ਉਸ ਦ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਸ੍ਰੀ ਮਹੰਤ ਅਤੇ ਫੇਰ ਹੋਰ ਸਾਧੂ ਸਿੱਖ, ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਗਯਾਨੀ ਸਿੱਖ ਅਰਥ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਸਾਧੂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਭਾਵੇਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਾਧੂ ਵਿਦਵਾਨ ਮਹਾਤਮਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਥਾਈਂ ਬੈਠੇ, ਮਹੰਤਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀਂ ਬਠਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਇਸ ਵਿਚ ਉਹਦੇ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਵਿਦਵਾ ਦਾ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਕਰ ਦੂਜੇ ਪੰਥ ਦਾ ਮਹੰਤ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਗਯਾਨੀ ਸਿੱਖ ਦੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਥਾਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਕਰ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਬੈਠਣ ਲਈ ਥਾਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮਹੰਤ ਦੇ ਬਾਦ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮਹੰਤਾਂ ਦੇ ਬਾਦ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।
- ੧੪- ਜਿਹੜੇ ਕੋਈ ਖਾਸ ਮਕਾਨ ਸ੍ਰੀ ਮਹੰਤ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਮਹੰਤ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਸਾਧੂ ਨਾ ਰਹੇ, ਹਾਂ ਜੇ ਦੋ ਚਾਰ ਸਾਧੂ ਟਹਿਲ ਸੇਵਾ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਉਹ ਬੇਸ਼ੱਕ ਰਹਿਣ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿੱਥੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਵਾਰਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਸੌਣਾ ਨਾ ਪਾਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਬੇਅਦਬੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ੧੫- ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਸਾਧੂ ਜਾਂ ਗ੍ਰਹਸਥੀ ਆਦਮੀ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਆਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਨਾਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਜੈਸਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋਵੇ ਵੈਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਬੈਠਣ ਲਈ ਥਾਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।
- ੧੬- ਸ੍ਰੀ ਮਹੰਤ ਲਈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਚੇ ਮਹੰਤਾਂ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੀ ਰਿਆਸਤ ਵਿੱਚ ਕਿਸੀ ਅਹਿਲਕਾਰ ਦੇ ਮਕਾਨ ਤੇ ਨਾ ਜਾਣ, ਜੇ ਕੋਈ ਲੋੜ ਪਵੇ ਤਾਂ ਕਾਰਬਾਰੀ, ਭੰਡਾਰੀ, ਚੋਬਦਾਰ ਮਹੰਤ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦੇਣ, ਪਰ ਜੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਾਵੇ ਤਾਂ ਬਿਨਾ ਸ਼ੱਕ ਜਾਣ। ੧੭- ਅਖਾੜੇ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜਦ ਕੋਈ ਮਹੰਤ ਕਿਸੀ ਅੰਧ ਆਦਿਕ ਨੂੰ ਕੰਮ ਲਈ ਭੇਜੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕੋਈ ਹੀਲਾ ਬਹਾਨਾ ਨਾ ਕਰੇ, ਜੇ ਕਰਨਗੇ ਤਾਂ ਜਰਮਾਨੇ ਦੇ ਭਾਗੀ ਹੋਣਗੇ, ਜੇ ਅਖਾੜੇ ਦਾ ਮਹੰਤ ਤਜਵੀਜ਼ ਕਰੇਗਾ। [ਭਾਵ, ਸ਼ਾਹੀ ਠਾਠ ਨਿਰਾ ਵਿਖਾਵੇ ਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਹੰਤ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜੁਰਮਾਨੇ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ] ੧੮- ਜੇ ਕੋਈ ਸਾਧੀ ਸਿੱਖ ਬਿਹੰਗਮ (ਵਿਰਕਤ) ਹੋ ਕੇ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੇ ਤਦ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਹੱਥ ਇਸ ਮਤਲਬ ਲਈ ਲਵਾਇਆ ਜਾਊਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਸਭ ਕੁਝ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਕਾਇਮ ਰਹਾਂਗਾ, ਫੇਰ ਦਾਖਲ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਨਾ ਦੇਵੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦਾਖਲ ਨਾ ਕਰਨ।
- ੧੯- ਮਹੰਤਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਹਿਤ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹਥੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਹੀ ਕਰਾਉਣ ਅਤੇ ਡੋਲ ਦੇ ਜਲ ਦਾ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਕਰੇ।
- ੨੦- ਇਹ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਸਿੱਖ ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਸਭ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਪਰ ਇਹ ਖ਼ਿਆਲ ਕਿ ਰਹਿਤ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਪੰਗਤ ਤੋਂ ਜੁਦੇ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੰਗਤ ਜੁਦੀ ਹੋਵੇ।
- ੨੧- ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਅਖਾੜੇ ਵਿਚ ਕਦੀ ਨਾ ਵੜਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਅਤੇ ਨਸੇ ਸ਼ਰਾਬ ਆਦਿਕ ਲਈ ਭੀ ਰੋਕ ਹੈ, ਮਗਰ ਅਫ਼ੀਮ ਅਤੇ ਭੰਗ ਦੀ ਰੋਕ ਨਹੀਂ। ੨੨- ਜੇ ਕੋਈ ਰਹਿਤ ਨਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਕਿਸੀ ਕੌਮ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੇ, ਤਾਂ ਨਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ, ਸੁੱਕਾ ਸੀਧਾ ਲੈਕੇ ਆਪਣੇ ਲਾਂਗਰੀਆਂ ਪਾਸੋਂ ਤਿਆਰ ਕਰਾ ਲੈਣ। ੨੩- ਜਿਹੜੀ ਰਕਮ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਪੇਸ਼ਗੀ ਅਖਾੜੇ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਸੂਦ ਅਤੇ ਨਫ਼ਾ ਤਜਾਰਤ ਤੋਂ ਕਾਰਵਾਈ ਲੰਗਰ ਤੇ ਮੁਰੰਮਤ ਹੋਵੇ, ਅਸਲ ਰਕਮ ਨਾ ਖਰਚੀ ਜਾਵੇ।
- ੨੪- ਖਜ਼ਾਨੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹੇਗਾ, ਜੋ ਹਰ ਤਿੰਨੇ ਮਹੰਤ ਹਰ ਤਿੰਨੇ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰੇਗਾ। ਉਹ ਮਹੰਤ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ ਉਸ ਰੁਪਯੇ ਦੀ ਆਮਦਨ ਸੂਦ ਅਤੇ ਤਜਾਰਤ ਵਧਾਉਣ ਅਤੇ ਅਖਾੜੇ ਵਿੱਚ ਖਰਚ ਕਰਨ, ਸਾਲ ਭਰ ਵਿਚ ਇੱਕ ਵਾਰ ਅਖਾੜੇ ਦੇ ਖਾਤੇ ਉੱਤੇ ਦੇਖ ਲਿਆ ਕਰਨ, ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਮਹੰਤ ਨੂੰ ਮੁਲਾਹਜ਼ਾ ਕਰਾਇਆ ਕਰਨ।
- ੨੫- ਸ੍ਰੀ ਮਹੰਤ ਆਪਣੇ ਜੀਉਂਦੇ ਜੀ ਜੇ ਕਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਅੱਗੇ ਲਈ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇ, ਤਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਦੇ ਅਖਾੜਿਆਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰ ਸਕੇਗਾ। ੨੬- ਜੇ ਮਹੰਤ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਉਂਦਿਆਂ ਕਿਸੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਮਹੰਤ ਥਾਪ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਤਿੰਨਾ ਸਰਕਾਰਾਂ ਇਤਫ਼ਾਕ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਬਰਖ਼ਾਤ ਕਰ ਦੇਣਗੀਆਂ।
- ੨੭- ਜੇ ਕੋਈ ਮਹੰਤ ਇਸ ਰਹਿਤ ਦੇ ਉਲਟ ਅਮਲ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਤਿੰਨਾ ਰਿਆਸਤਾਂ ਨੂੰ ਅਖ਼ਤਿਆਰ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਮਹੰਤੀ ਤੋਂ ਹਟਾ ਦੇਣ।
- ੨੮- ਹਰ ਪੰਜ ਮਹੰਤਾਂ ਪਾਸੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਲਏ ਜਾਣ, ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦਸਤੂਰਲਾਅਮਲ ਦੇ ਉਲਟ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ। ਜੇ ਤਿੰਨੇ ਸਰਕਾਰਾਂ ਲਿਖਿਆ ਕਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਕਲ ਦਸਤੂਰਲਾਅਮਲ ਵਜੋਂ ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਰੱਖਣ, ਅਤੇ ਜੇ ਦਸਤੂਰਲਾਅਮਲ ਦੀ ਨਕਲਾਂ ਮਹੰਤ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਮੁਹਰਾਂ ਲਾਕੇ ਹਰ ਤਿੰਨਾ ਦਰਬਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ, ਜੋ ਮਿਸਲਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖੀਆਂ ਰਹਿਣ।
- ੨੯- ਅਖਾੜੇ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇਕ ਬਸਤਰ ਸਿੰਗਰਫੀ ਰਖਣ ਬਾਕੀ ਸਫ਼ੇਦ, ਰਿਵਾਜ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਕੇਵਲ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੈ। ਗ੍ਰਹਸਤ ਦਾ ਤਿਆਕ ਅਤੇ ਦਰਵੇਸ਼ੀ ਦਾ ਅਮਲ। ੩੦- ਤੂੰਬੀ ਜਾਂ ਚਿੱਪੀ ਦੀ ਥਾਂ ਗਡਵਾ ਜਾਂ ਲੋਹੇ ਧਾਤੁ ਦਾ ਕਮੰਡਲ ਰੱਖਣ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰਬਾ ਅਤੇ ਚਿੱਪੀ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹਨ, ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਸਾਫ਼ ਸੁੱਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ।

ਨਿਰਮਲੇ ਮਹੰਤਾਂ ਦੇ ਅਖਾੜੇ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਪਰਖ, ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ--

- (੧) ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਸਿਰਲੇਖ ਅਨੁਸਰ ਕੀ ਇਹ ਦਸਤੂਰ, ਵਾਕਿਆ ਹੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹੀ ਨਿਰਮਲੇ ਪੰਥ ਦਾ ਹੈ? ਇਸ ਵਿਚ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਦਾ, ਨਿੱਤ ਨੇਮ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ, ਕਿਰਤ ਕਰਕੇ ਵੰਡ ਛਕਣ ਦਾ ਅਤੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਣ ਦਾ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਰਹਿਤ, ਕਕਾਰਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ, ਅਤੇ ਚੌਥਾਂ ਬੱਲਰ ਕੁਰਹਿਤਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ? ਕੀ ਇਸ ਪੰਥ ਵਿਚ ਪਰ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਗਾਮੀ ਹੋਣ ਦੀ, ਧੂਮਰਪਾਨ ਕਰਨ ਦੀ, ਕੂੱਠਾ ਛਕਣ ਆਦਿ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਸੀ?
- (੨) ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਪੰਜਵੀ ਧਾਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਮਹੰਤ ਦੀ ਪੂਜਾ ਭੇਟਾ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਨਿਰਮਲਿਆਂ ਦੇ ਮਹੰਤਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਰਾਬਰਤਾ ਮਿਲ ਗਈ। ਏਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹੰਤਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ

ਦੀ ਰੂਪ ਰੇਖਾ ਆਪਣੀ ਵਿਉਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਗਾੜ ਕੇ ਨਿਆਰੇ ਗਿਆਨ ਭੰਡਾਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਨਿਰਜਿੰਦ ਦੇਵਤੇ ਦੇ ਮੰਦਰ ਜਿਹਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ।

- (੩) ਪੰਥਕ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਅਦਬ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਸੰਗਤਿ ਨੂੰ ਫਤਹਿ ਬੁਲਾ ਕੇ ਜਿਥੇ ਵੀ ਥਾਂ ਮਿਲੇ ਬੈਠ ਸਕਣ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦਸਤੂਰ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਸੀਸ ਨਿਵਾਉਣ ਦੀ ਕੋਈ ਮਰਯਾਦਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਬੈਠਣ ਲੱਗਿਆ ਮਹੀਤੀ ਟੋਲੇ ਦੇ ਰੁਤਬਿਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖ ਸੱਜੇ ਜਾਂ ਖੱਬੇ ਬੈਠਣ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਸਰਬ ਸ:ਭੇ ਅਤੇ ਉਚ ਨੀਚ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਰਬੱਤ ਨਾਲ ਇੱਕ ਸਾਰ ਸਲੂਕ ਦੀ ਗੁਰਮਤਿ ਮਰਯਾਦਾ ਦ: ਖਾਤਮਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।
- (੪) ਇਸ ਲਿਖਤ ਦੇ ੨੧ਵੇਂ ਪੈਰੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ---(੧) ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਅਖਾੜੇ ਵਿਚ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਵੜਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਸ਼ਰਾਬ ਲਈ ਰੋਕ ਹੈ ਪਰ (੨) ਅਫੀਮ ਅਤੇ ਭੰਗ ਦੀ ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਅਖਾੜੇ ਦਾ ਅਮਲ ਦਰਵੇਸ਼ੀ ਹੈ ਅਤੇ (੩) ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦਾ ਤਿਆਗ ਹੈ। ਮਹੀਤ ਆਪਣੇ ਜੀਉਂਦਿਆਂ ਅਗਲਾ ਮਹੀਤ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦਸਤੂਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਿਯਮ ਗੁਰਮਤਿ ਤੋਂ ਖੁਲ੍ਹੀ ਬਗ਼ਾਵਤ ਹੈ ਅਤੇ ਗਦੀ-ਦਾਰ ਮਹੀਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭਤਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਨਾਲੋਂ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬਣੇ ਸਿੱਧ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।
- (੫) ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਦਰਜਾ ਬਰਾਬਰਤਾ ਵਾਲਾ ਕਰਨ ਲਈ--: ਸੋ ਕਿਉ ਮੰਦਾ ਆਖੀਐ ਜਿਤੁ ਜੰਮਹਿ ਰਾਜਾਨ : ਤੇ ਅਜੇਹੇ ਹੋਰ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ ਹਨ। ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ' ਕੌਰ ' (ਕੰਵਰ) ਆਖ ਕੇ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਨਿਰਮਲਿਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤ ਦਾ ਭਰਪੂਰ ਰਲਾ ਪਾਉਣਾ ਸੀ। ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪਰਦਾ ਤਾਣ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਨਿਆਰੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਦੂਸ਼ਤ ਕਰਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਧਰਮ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ--ਸਿਖਾਂ ਕੋਲ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਸੀ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਇਹ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਨਿਆਰਾ ਰਹਿੰਦਾ--ਜਬ ਲਗ ਖਾਲਸਾ ਰਹੇ ਨਿਆਰਾ। ਰਬ ਲਗ ਤੇਜ ਦੀਆ ਮੈਂ ਸਾਰਾ।
- (੬) ਪੁਰਾਤਨ ਰਹਿਤ ਨਾਮਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿਵਾਏ ਅੰਨ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਹੋਰ ਸਾਰਿਆਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਹੈ। ਭੰਗ ਅਤੇ ਅਫੀਮ ਹਾਨੀ ਕਾਰਕ ਨਸ਼ੇ ਮੰਨੇ ਹਨ। ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਨਸ਼ੇ ਵਰਜਿਤ ਹਨ (ਪਰ ਭੰਗ ਅਫੀਮ ਛਕਣ ਬਾਰੇ ਨਿਰਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਲਿਖਤੀ ਖੁਲ੍ਹ ਅਸਾਂ ਉਪਰ ਪੜ੍ਹ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਹੈ)।
- (੫) ਗੁਰਮਤ ਮਾਰਤੰਡ-- ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਹੀ ੪੫੭ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਬਾਰੇ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ--ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਆਸ਼ਰਮ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਹਿਮਾਂ ਹੈ, ਜੋ ਧਰਮ ਕਿਰਤ ਨਾਲ ਉਪਜੀਵਕਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਪਕਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵਿਹਾਰਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਰੀਤ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹਰ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਮਾਲਿਕ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਉੱਤਮ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਸਿੱਖ ਹਨ।।

ਫਿਰ ਜਦ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਮਹੀਤ ਡੇਰੇ-ਦਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਤਿਆਗੀ ਬਣਨ ਦਾ ਪਖੰਡ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ? ਸਤਿਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਇਹ ਫੁਰਮਾਨ--(੧) --ਜਤਨ ਕਰੈ ਬਿੰਦੁ ਕਿਵੇ ਨਾ ਰਹਾਈ ॥ [੯੦੬] (੨) --ਬਿੰਦੁ ਰਾਖਿ ਜੋ ਤਰੀਐ ਭਾਈ ॥ ਖੁਸਰੈ ਕਿਉ ਨ ਪਰਮ ਗਤਿ ਪਾਈ ॥ [੩੨੪] ਅਤੇ (੩) --ਇਸਤ੍ਰੀ ਤਜਿ ਕਰਿ ਕਾਮਿ ਵਿਆਪਿਆ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ ਪਰ ਨਾਰੀ ॥ [੧੦੧੨] ਚੌਥੇ ਭਾਗ ਦੇ ਪੰਜਵੇਂ ਕਾਂਡ ਵਿਚ ਉਦਾਸੀਆਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖੇ ਲਰਖ ਵਿਚ ਅਰਥਾਂ ਸਮੇਤ ਲਿਖੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ--ਜਤਨ ਕਰੈ ਬਿੰਦੁ ਕਿਵੇ ਨਾ ਰਹਾਈ ॥ ਫਤਵੇ ਬਾਰੇ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਲਿਖੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਯਾਦ ਤਾਜ਼ਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਣਗੀ ਮਾਤਰ ਉਸ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:--

- (A) ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਪੱਕੇ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿੰਨੀ ਬਿੰਦ ਅਥਵਾ ਜਿੰਨੇ ਵੀਰਜ ਨੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਖਾਰਜ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਯਤਨ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ॥ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਭਾਵ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਕਾਮ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੱਸ ਕਰ ਲੈਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਝੂਠੇ ਹਨ ਅਥਵਾ ਅਜੇਹੇ ਲੋਕ ਖਤਰਨਾਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਧੌਖੇਬਾਜ਼ ਪਖੰਡੀ ਹਨ।
- (B) ਜੇ ਬਾਲਜਤੀ ਰਿਹਾਂ (ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ) ਤਰ ਸਕੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਖੁਸਰੇ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਉਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ? ਭਾਵ, ਜਤੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਡਰਾਮਾ ਇੱਕ ਪਖੰਡ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭਰਮਾ ਕੇ ਠੱਗੀਆਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਧੌਖਾ ਹੈ।
- (C) ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦਾ ਤਿਆਗ, ਭਾਵ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਪਖੰਡੀ ਆਪਣੀ ਕਾਮ-ਭੁੱਖ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ (ਭਾਵੇਂ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਮਨ ਕਰਕੇ) ਪਰਾਈਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਭਟਕਣੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ।

ਅਜੇਹੇ ਤਿਆਗੀ ਨਿਰਮਲ-ਪੰਥੀਆਂ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਸੰਮਤ ੧੯੩੮ ਵਿਚ ਅਤੇ ਸੰਤੋਖਸਰ ਵਾਲਾ ਅਖਾੜਾ ਸੰਮਤ ੧੮੪੩ ਵਿਚ ਬਣਿਆ ਜੋ ਹੁਣ ਰਮਤੇ (ਮੰਗ ਖਾਣੇ) ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਹੀ ਡੇਰੇ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਿਚ ਕਰੀਬ ਚਾਲੀ ਥਾਂਈ ਨਿਰਮਲਿਆਂ ਦੇ ਡੇਰੇ ਹਨ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਯਾਗ ਆਦਿ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਵੀ ਨਿਰਮਲਿਆਂ ਦੇ ਅਖਾੜੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਸਤੂਰੇ ਅਮਲ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਨਿਆਰਾ ਕਿਵੇਂ ਰੱਖਣਾ ਸੀ?

ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਢੇਰ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਈਸਾਈ ਧਰਮ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਫੈਲਣਾ ਅਰੰਭ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਸੀ। ਈਸਾਈ ਧਰਮ ਨੇ ਬੜੀ ਧੌਜਨਾ ਬੱਧ ਢੰਗ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਵੀ ਵਧਾਉਣੀਆਂ ਧਰਮ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਦਸਤੂਰ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਦੀ ਜਾਇਆਦਾਦ ਵਿਹਲੜ ਝੋਲੀ ਚੁੱਕਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰਨੀ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੇਲੇ ਤੱਕ ਤਾਂ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚਲੇ ਸਾਰੇ ਰਜਵਾੜੇ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ ਨੱਧ ਲਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਹ ਮੰਨਿਆਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਨਿਰਮਲਿਆਂ

ਵਰਗੇ ਵਿਦਵਾਨ ਧਰਮ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਿਆਲਿਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗ ਸਕਿਆ ਜਿਹੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਲਈ ੧੮ਵੀਂ ਸਦੀ ਤੱਕ ਪੂਰੀ ਯੋਜਨਾ-ਬੱਧ ਮਰਯਾਦਾ ਨਾਲ ਚਾਲੂ ਕਰ ਲਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਬੀਨ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਈਸਾਈਆਂ ਵਰਗੇ ਹੀ ਉਚੇਚੇ ਵਿਦਿਆਲੇ ਚਾਲੂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਰਮਲਿਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕਸਰ ਵੀ ਪੂਰੀ ਕਰਨੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਉਦਾਸੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਰਹਿ ਗਈ ਸੀ।

ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਵਿਚ-- ਜਬ ਲਗ ਖਾਲਸਾ ਰਹੇ ਨਿਆਰਾ ॥ ਤਬ ਲਗ ਤੇਜ ਦੀਆ ਮੈ ਸਾਰਾ ॥ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਬਚਨ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਵੈਰੀ ਦੀ ਨੀਂਦ ਹਰਾਮ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਮਿਲ ਸਖਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਾ ਸਦੀਵੀ ਤੌਰ ਤੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਨਿਆਰੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਤੋੜ ਕੇ ਇਸ ਦੀ ਨਿਆਰੀ ਜੀਵਨ-ਮਰਯਾਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਨਿਆਰਾ ਆਚਰਣ ਵਿਗਾੜਨ ਲਈ ਇਸ ਦੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਵਿਲੀ ਨਿਆਰੀ ਗੁਰਮਤਿ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਹਿਤਵਾਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਗੁੜ੍ਹਾ ਰੰਗ ਚਾੜ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਮੁੜ ਉਸੇ ਹੀ ਥਾਂ ਵਲਨੂੰ ਪਰਤ ਆਵੇ ਜਿਥੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕੱਢ ਕੇ **ਨਿਰਮਲ ਪੰਥੀਆ** ਬਣਾਇਆ ਸੀ--**ਮਾਰਿਆ ਸਿੱਕਾ ਜਗਤ ਵਿਚ ਨਾਨਕ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਚਲਾਇਆ ॥** ਉਦਾਸੀ ਵੇਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਨੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਵੇਸ ਨੇ ਸਿੱਖ ਰਜਵਾੜਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ। ਅਸਾਂ ਪਿੱਛੇ ਚੌਥੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਖਾੜੇ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਦਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਇਕ ਸਹਾਇਤਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਰਿਆਸਤ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰ ਚੰਦੂ ਲਾਲ ਦੇ ਖਾਨਦਾਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਸੀ। ਏਸੇ ਲਈ ਹੁਣ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਿਰਮਲੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਤੋਂ ਅਗਿਆਨੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਭਰਮ ਪੱਕਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਨਾਲ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪਰਚਾਰਕ ਬਣੇ ਗਏ ਸਨ। ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖ ਰਾਜੇ ਨਿਰਮਲਿਆਂ ਦੇ ਭਰਮ-ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸ ਗਏ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਸੱਚੇ ਹਿਤੈਸ਼ੀ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਗਿਆਰਾ ਪ੍ਰਬੀਨ ਪਰਚਾਰਕ ਮੰਨ ਕੇ ਬੜੀ ਤਕੜੀ ਆਪਦਨ ਵਾਲੀਆਂ ਜਾਗੀਰਾਂ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਬਣ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਉਦਾਸੀਆਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਆਪਣੇ ਐਸ਼-ਆਰਾਮ ਲਈ ਸ਼ਾਹੀ ਠਾਠ ਬਾਠ ਵਾਲੇ ਅਖਾੜੇ ਬਣਵਾ ਲਏ।

ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਸਖਣੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਮੱਤ ਤੇ ਰੋਣ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਖੁਲ੍ਹੀ ਮਾਇਆ ਖਰਚ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਡਰੀਆਂ ਗੱਦੀਆਂ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਚਲਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੀ ਪੂਜਾ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਵਰਤ ਰਹੇ ਸਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਗੁਰਿਆਈ ਦੀ ਕਦਰ ਘਟਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸਾਧ ਗੱਦੀਆਂ ਪੰਥ ਨੂੰ ਲੀਰੇ ਲੀਰ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਇਸ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਣੇ ਬਾਦੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਾਵਨ ਫੁਰਮਾਨ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:--

੧੩- **ਸਲੋਕ ਮ: ੧ ॥ ਕੁਲਹਾਂ ਦੋਂਦੇ ਬਾਵਲੇ, ਲੈਂਦੇ ਵਡੇ ਨਿਲਜ ॥ ਚੂਹਾ ਖਡ ਨ ਮਾਵਈ, ਤਿਕਲਿ ਬੰਨੈ ਛਜ ॥ ਦੇਨ੍ਹ**

ਦੁਆਈ ਸੇ ਮਰਹਿ, ਜਿਨ ਕਉ ਦੇਨਿ ਸਿ ਜਾਹਿ ॥ ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੁ ਨ ਜਾਪਈ ਕਿਥੈ ਜਾਇ ਸਮਾਹਿ ॥..੧॥[੧੨੮੬]-ਵ-੧੯

ਜੇ ਕਿਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਜੰਤਾ ਨੂੰ ਜਾਣੂੰ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਸੱਚੀ ਚਿਟਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਲੱਗ ਗਈ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਹੇਠਾਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਵੰਡਣ ਵਾਲਾ ਅਜੇਹਾ ਕਾਲਜ ਬਣਾਉਂਦੇ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਹਰ ਸਾਲ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ੧੦੦ ਸਿੰਘ ਵਿਦਵਾਨ ਅਜੇਹੇ ਨਿਕਲਦੇ ਜਿਹੜੇ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਅਤੇ (ਕਿਸੇ ਰਲੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ) ਸੱਚੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ P . H . D . ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਫਿਰ ਹਰ ਸਾਲ ਬਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਪੰਥਕ ਖਰਚ ਤੇ ਤੋਰਿਆਂ ਜਾਂਦਾ। ਉਸ ਕਾਲਜ ਵਿਚੋਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ੪੦੦ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ M . A ਡਿਗਰੀ ਵਾਲੇ ਦਰਸ਼ਨੀ ਸਿੰਘ ਹਰ ਸਾਲ ਨਿਕਲਿਆ ਕਰਦੇ ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਏਨੇ ਹੀ B . A ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਵਾਲੇ ਰਾਗੀ ਚਾੜੀ ਅਤੇ ਪਰਚਾਰਕ ਨਿਕਲਿਆ ਕਰਦੇ, ਤਾਂ ਅੱਜ ਤਾਂਈ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਝੰਡਾ ਝੁੱਲਦਾ ਹੁੰਦਾ । ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਠੂ ਬਣਾਈ ਰੱਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪੰਜੇ ਹੇਠਾਂ ਰੱਖਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਅਧੀਨ ਜਿਵੇਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਧਨ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਮੰਦਰਾਂ ਦੇ ਬਣਵਾਉਣ ਤੇ ਖਰਚਾਇਆ ਉਹੀ ਚਾਲ ਏਧਰ ਵੀ ਸਫਲ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਰਬਾਂ ਖਰਬਾਂ ਦਾ ਪੰਥਕ ਧਨ ਜਾਂ ਕੰਧਾਂ ਕੋਠਿਆਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵਿਚ ਅਤੇ ਜਾਂ ਧਰਮ-ਆਗੂਆਂ ਦੀਆਂ ਗੋਗੜਾਂ ਵਿਚ ਭਸਮ ਹੋਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਦਾ ਚੜ੍ਹਤ ਚੜ੍ਹਵਾ ਅਰੰਭ ਹੋਣਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਲੁੱਟ ਨੀਤੀ ਦੀ ਉਪਜ ਹੈ। ਅਜੇਹੇ ਲੁੱਟ ਦੇ ਡੇਰੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖਿੱਚ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬਣਾਉਣੇ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਲੁੱਟ ਨੀਤਾ ਦਾ ਹੀ ਕੰਮ ਸੀ। ਹੈਰਾਨੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਭਗਵਾਨ ਨੂੰ ਸਰਬ-ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ-ਪਾਲਕ ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਮੰਦਰ ਮਨੁੱਖ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੀ ਭਗਵਾਨ ਸਰਬ-ਵਿਆਪੀ ਨਹੀਂ ? ਅਤੇ ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲੋੜ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੀ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੇ ਜੋਗਾ ਕੋਈ ਉਚੇਚਾ ਘਰ ਆਪ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ? ਪਰ ਨਹੀਂ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਲੁੱਟ ਕਿਵੇਂ ਮਚਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਕੇਵਲ ਮਾਇਆ ਦੀ ਉਗਰਾਹੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਠੱਗ-ਵਿਧੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਲੋੜ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਦਸਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਕਰਾਉਣਾ ਗਿੱਝ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਸਿੱਖੀ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਨਾਮ " ਧਰਮ-ਸ਼ਾਲਾ " ਭਾਵ ਧਰਮ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਥਾਂ, ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਨਿਰਮਲਿਆਂ ਅਤੇ ਉਦਾਸੀਆਂ ਨੇ ਦੇਵ-ਮੰਦਰਾਂ ਵਾਂਗ ਏਧਰ ਵੀ ਸੁਖਣ: ਦੇ ਅਤੇ ਦਾਨ-ਲੁਟ ਦੀ ਮਾਇਆ ਉਗ੍ਰਾਹਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗੋਲਕਾਂ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਬਣਾਉਣੇ ਪੁੰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਬਣਾ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਧਰਮ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਿੱਖ ਨੇ ਵੀ ਅਰਬਾਂ ਖਰਬਾਂ ਦਾ ਧਨ, (ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਦੇ ਹੁਕ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਵਿਦਵਾਨ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਣਾ ਸੀ)

ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਬਿਲਡਰਾਂ ਬਣਾਉਣ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਧਰਮ ਕਰਮ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਘਰਾਂ ਵਾਲਾ ਬਣਾਈ ਜਾਣ ਵਿਚ ਗੁਰੂ-ਪੰਥ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮੰਨ ਲਈ। ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਕੋਰਾ ਰੱਖ ਕੇ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਗੁਆ ਲਿਆ। ਅਜੇ ਕੱਲ੍ਹ ਜਿਹੜੇ ਰਾਜੇ ਨਿਰਮਲਿਆਂ ਦੇ ਪਾਲਕ ਬਣੇ ਬੈਠੇ ਸਨ ਅੱਜ ਉਹੀ ਸਿੱਖ ਰਾਜੇ-ਮਹਾਰਾਜੇ, ਰਾਜ ਭਾਗ ਗੁਆ ਕੇ ਗੁਮਨਾਮੀ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਗੁਆਚ ਰਹੇ ਹਨ।

ਗੰਭੀਰ ਸੰਕੇ ਗੁਰੂ ਇਤਿਹਾਸ ਵਲ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਪੰਜ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਾਂਸੀ ਭੇਜਣ ਵਾਲੀ ਇਹ ਸਾਰੀ ਗਾਥਾ ਮਨ ਘੜਤ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਉਪਜ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਲੀਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ:-

- ੧) ਸ੍ਰੀ ਹਰਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗੰਭੀਰ ਬੇਅਦਬੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜ਼ਾਲਮ ਮੱਸੇ ਰੰਘੜ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਕੇ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਅਦੁਤੀ ਸੂਰਮਤਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘ, ਸ: ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੰਗੂ ਮੀਰਾਂ ਕੋਟੀਏ ਦੇ ਪੋੜੇ, ਸ: ਰਾਏ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਪੁੱਤ੍ਰ ਅਤੇ ਸ: ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਰੋੜੀਆ ਦੇ ਦੋਹੜੇ, ਸ: ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ ਨੇ--**ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ** ਲਿਖਿਆ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਅਰੰਭਕ ਸਤਰਾਂ ਇਉਂ ਹਨ--
 ਅਬ ਮੈਂ ਲਿਖੋਂ ਸਿੰਘਨ ਕੀ ਸਾਖੀ । ਜਿਹ ਬਿਧ ਬਡਨ ਅਸਾਡਨ ਆਖੀ ।
 ਔਰ ਪੁਰਾਤਨ ਤੇ ਭੀ ਸੁਨੀ । ਹੁਤੇ ਜੁ ਬਿਰਧ ਸਿੱਖ ਬਹੁ ਗੁਨੀ ॥ ੨ ॥
 ਭੰਗੂ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, ਕਿ--ਜੇ ਕੁਝ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵਡੇਰਿਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਸੁਣਿਆਂ ਕਰਦਾ ਸਾਂ ਅਤੇ ਜਾਂ ਵੱਡੇ ਗੁਨਵਾਨ ਬਿਰਧ ਸਿੱਖਾਂ ਕੋਲੋਂ ਸੁਣਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਸੱਚਾ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਖਰੜਾ, ਸੰਨ ੧੮੦੯ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਿਰਲੱਥ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮੇਲ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰੂ-ਇਤਿਹਾਸ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਸੁਣਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਰਥਾਤ ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਜੇਹੇ ਸਿੰਘ ਵੀ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਸਨ ਅਥਵਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਕਾਂਸੀ ਭੇਜਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਾਂਹੀ ਜ਼ਰੂਰ ਪੁਜਦੀ ਸੀ। ਕਥਿਤ ਤੌਰ ਤੇ, ਜੇ ਨਿਰਮਲੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਬੜੀ ਯੋਗਤਾ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਘਟਨਾ ਵੀ ਆਪਣੇ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਸਿਖੀ ਭੇਸ ਵਟਾ ਲੈਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਭੇਜਣ ਦੀ ਏਡੀ ਵੱਡੀ ਅਤੇ ਅਚੰਝੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਲਿਖਣੀ, ਕਦੇ ਨਾ ਭੁੱਲਦੇ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਅਜੇਹੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ।
- ੨) ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਲੋਗਵਾਲੀਏ ਨੇ ਏਸੇ **ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼** ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚਲੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਸੋਧ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾ ਹੇਠਾਂ ਜਿਹੜਾ ਅੱਡਰਾ--**ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼** --ਨਾਮਕ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, (ਵੇਖੋ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਸਫ਼ਾ- ੭੯੪) ਉਸ ਵਿਚ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਜਿਸ ਨੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਕਾਂਸੀ ਭੇਜਣ ਵਾਲੀ ਗਾਥਾ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਅਫ਼ੀਮ ਖਾਣ ਦੇ ਸ਼ੋਕੀਨ ਸਨ। ਇਸ ਨਕਲੀਏ ਲਿਖਾਰੀ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੀ ਲਿਖੀ ਅਫ਼ੀਮ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘ ਝੂਠ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਹੌਲੀ ਸੋਚ ਵਾਲੇ ਉਸੇ ਹੀ ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਲਿਖੀ ਗੱਲ, ਕਿ, ਕਾਂਸੀ ਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਤੋਂ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਣ ਦੇ ਯਤਨ ਵਿਚ, ਝੂਠ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈਣ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਆਪਣੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਅਣਹੋਣੀ ਗੱਲ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਨਾਮਣੇ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਸੱਚੀ ਮੰਨ ਲੈਣ ਅਫ਼ੀਮ ਖਾਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਦੁਖਦਾਈ ਹੈ। ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਲਿਖਣ ਢੰਗ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸਿੱਖ ਘੱਟ ਸਨ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵੱਧ ਸਨ।
- ੩) ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਦਾ ਅਰੰਭ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਲਗ-ਪਗ ਅਧੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਪੈਦਲ ਸਫ਼ਰ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਿਖਿਆ ਲੈ ਕੇ, ਬਾਬਾ ਬੁਢਾ ਜੀ, ਮਨਸੁਖ ਜੀ, ਸੀਹਾਂ ਜੀ, ਅਜਿੱਤਾ ਰੰਧਾਵਾ ਜੀ ਆਦਿ ਏਨੇ ਸਮਰਥ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪਰਚਾਰ, ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਗੜ੍ਹ, ਹਿੰਦੂ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ।
- ੪) ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਲਈ ਜਿਹੜੇ ਮਸੰਦ ਦੂਰ ਦੂਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਭੇਜੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਹੀ ਗਿਆਨ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕੋਲੋਂ ਵਿਦਿਆ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਭਵ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ।
- ੫) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਨਿਆਰੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਕਰਾ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਕਰਮ-ਕਾਂਡੀ ਜੂਲੇ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਖ਼ਲਾਸੀ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਬਨਾਰਸ ਅਥਵਾ ਕਾਂਸੀ ਵਿਚ ਹੀ ਭੇਜਿਆ ਸੀ। ਕਾਂਸੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਵਿਦਵਾਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਉਸੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਗੋਡੇ ਟੇਕ ਖਲੋਤੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਭਾਈ ਜੀ ਕੋਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਹੀ ਕੇਵਲ ਮਾਤ੍ਰ ਖੰਡਾ ਸੀ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਕਈ ਸਾਲ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਸਰਧਾਲੂ ਬਣਾਇਆ। ਹੈਰਾਨੀ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਸੀ ਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਥਿਤ ਵਿਦਵਾਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਪੰਚਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਆਪ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤਾਂਹੀ ਕੀ ਭਾਣਾ ਵਰਤ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਕੋਲੋਂ ਵਿਦਿਆ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਭੇਜਣਾ ਪਿਆ। ਫਿਰ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਸੱਚ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਆਪਣਾ ਭੇਸ ਅਤੇ ਨਾਮ ਪਤਾ ਬਦਲ ਲੈਣ ਵਰਗਾ ਠੱਗਾਂ ਵਾਲਾ ਕਰਮ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ?
- ੬) ਨੌਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਗੰਥਾਂ ਵਿਚਲੀ ਵਿਦਿਆ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣੂੰ ਕਰਾ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਭਵ ਨਾ ਕੀਤੀ, ਤਾਂ ਦਸਵੇਂ ਸਰੂਪ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਾਂਸੀ ਭੇਜ ਕੇ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਆ ਪਈ? ਕੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਕੋਲ ਅਜੇਹੀ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਬੁਝ ਸੀ? ਕੀ ਦਸਵੇਂ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਚੁਰਾਉਣ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਆ ਗਿਆ? ਜਿਹੜੇ ਸਿੱਖ ਇਸ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੀ ਉਚਾਰੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ--
ਭੇਖ ਦਿਖਾਏ ਜਗਤ ਕੋ ਲੋਗਨ ਕੋ ਬੱਸ ਕੀਨ । ਅੰਤਕਾਲ ਕਾਤੀ ਕਟਿਉ ਵਾਸ ਨਰਕ ਮੋਹ ਲੀਨ ॥ ਉਹੀ ਸਿੱਖ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਵਿਚਾਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਪਰਚੱਲਤ ਸਿੱਖੀ ਬਾਣੀ ਤਿਆਗ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਭੇਖ ਬਣਾ ਕੇ ਵਿਦਿਆ ਲੈਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ? ਕੀ ਵਿਦਿਆ ਲੈਣ ਲਈ ਭੇਖ ਬਣਾ ਕੇ ਪਾਛਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰ ਲੈਣ ਦੀ, ਉਤਲੇ ਗੁਰ-ਵਾਕ ਵਿਚ ਛੋਟ ਸੀ? ਕੀ ਇਹ ਕਰਮ ਠੱਗੀ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਦਸਵੇਂ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਦਿਆ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਿੱਖ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਉਸੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹੀ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ--

੧੪- **ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੁ ਬੈਣੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੁ ਨੈਣੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੁ ਕਮਾਵੈ ਕਰਣੀ ॥**

ਸਦ ਹੀ ਸਚ ਕਹੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਅਵਰਾ ਸਚੁ ਕਹਾਇਦਾ ॥ ੫ ॥ [੧੦੫੮]-੧-੧੫

- ੭) ਫਿਰ ਅਜੇਹਾ ਅਨਰਥ ਉਸੇ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਗੱਦੀ ਪੰਜ ਭੂਤਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚਲੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤੀ? ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ-ਰੂਪ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਗੁਰਤਾ-ਗੱਦੀ ਸੌਂਪੀ ਜਾਣ ਦੇ ਉਪਰੰਤ ਅਜੇਹੇ ਹਮਲੇ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਗਏ? ਕੀ ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕਿ ਫਿਰ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਚਲਾਏ ਗਏ ਅਜੇਹੇ ਝੂਠ ਦੀ ਖੰਡਨ ਕਰਨ ਦਾ ਭਾਰ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਿਹਾ? ਜਿਸ ਸੂਰਮੇ ਸਿੰਘ ਨੇ

ਇਹ ਜਿਸੇਵਾਰੀ ਨਭਾਣੀ ਸੀ, ਉਹ ਤਾਂ ਜੰਗਾਂ ਜੁਧਾਂ ਵਿਚ ਫਸਿਆ, ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਦੀ ਰਾਖੀ ਦੇ ਫਿਕਰ ਵਿਚ ਜੰਗਲਾਂ ਅਥਵਾ ਮਾਰੂ ਥਲਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਾ ਹੋਇਆ ਰਾਤ ਦਿਨ ਘੋੜੇ ਦੀ ਕਾਠੀ ਤੇ ਹੀ ਬੈਠ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ?

- ੮) ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਕੋਲੋਂ ਵਿਦਿਆ ਲੈਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸਿੰਘ ਭੋਜਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸੱਚੀ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਸਿੱਖ ਕੀ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਅਧੂਰਾ ਮੰਨਣ ਦਾ ਅਪਰਾਧ ਤੇ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ? ਫਾਰਸੀ, ਬ੍ਰਿਜਭਾਸ਼ਾ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਆਦਿ ਬੋਲੀਆਂ ਵਿਚ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਰਚਣ ਵਾਲੇ ਤ੍ਰੈਕਾਲ ਦਰਸੀ, ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਲੋੜ ਆ ਪਈ ਸੀ ਜੋ ਉਹ ਆਪ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਪੜ੍ਹਾ ਸਕਦੇ ? ਕੀ ਦਸਵੇਂ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਉਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਣਾ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗਿਆਨ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਪਣੀਆਂ ਧਰਮ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਖੋਲ੍ਹੇ ਤੇ ਲਦ ਕੇ ਲੈ ਆਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਸਰਮਿੰਦਾ ਹੋ ਕੇ ਮੁੜਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ? ਕੀ ਅਜੇਹਾ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਰਹੇ ਕਿ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਵੀ (ਅਸਿਧੇ ਤੌਰ ਤੇ) ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਗੁਰੂ ਮੰਨ ਲਿਆ ਸੀ ?
- ੯) ਕਿਤੇ ਡੂੰਘੇ ਦੁਖ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਸਿੱਖ ਬੜੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ, ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਭਰੀ ਨਿਗਾਹ ਨੇ ਜਮਾਂਦਰੂ ਗੁੰਗੇ ਅਤੇ ਬੋਲੇ ਝੀਵਰ ਨੂੰ ਮਹਾਂ ਵਿਦਵਾਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਉਹੀ ਸਿੱਖ (ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚਾਚਾ ਜੀ) ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਰੇ, ਇਹ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ (ਗੁੰਗੇ ਬੋਲੇ ਝੀਵਰ ਨੂੰ ਵਿਦਵਾਨ ਤਾਂ ਕੀ ਬਣਾ ਸਕਣਾ ਸੀ ਸਗੋਂ) ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਕੋਲੋਂ ਵਿਦਿਆ ਲੈਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤੀਖਣ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜ ਵਟਾਉਣ ਦੀ, ਭਾਵ ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਜੋਗੇ ਬਣ ਜਾਣ ਦੀ, ਸਲਾਹ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ।
- ੧੦= ਸਾਹਿਨਸਾਹ ਦੇ ਸਾਹਿਨਸਾਹ ਜਿਸ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਾਹੀ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਅਤੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਸੁਣ ਕੇ ਦੇਸ ਦੇ ਦੂਰ ਦੁਰਾਡੇ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਕਵੀ, ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਆਨ ਸ਼ਾਨ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਆ ਜੁੜੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਵਿਦਵਾ ਦੇ ਸੋਹਲੇ ਗਾਉਂਦੇ ਥੱਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਕੀ ਉਸੇ ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਇਹ ਮੰਨ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਾਂਸੀ ਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਕੋਲੋਂ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ? ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਨਹੀਂ ਸੰਗਏ ਕਿ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਨਾਲ ਵਿਦਵਾਨ ਬਣੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ (ਉਸ ਚੁਰਾਈ ਹੋਈ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਤੇ) ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਬੜਾ ਪਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਵਾੜਨ ਦਾ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਰਖਿਆ ਹੀ ਨਿਰਮਲਿਆਂ ਅਤੇ ਉਦਾਸੀ ਮਹੰਤਾਂ ਨੇ ਸੀ ।

ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਗਾਥਾ ਵਿਚ ਇੱਕ ਉਪਲੱਵਧ ਨਾਮੀ ਧਰਨੁਰ-ਧਾਰੀ ਨੇ ਦ੍ਰੋਨਾਚਾਰੀਆ ਤੋਂ ਪੁੱਛੇ ਬਿਨਾ ਧਣਖ-ਵਿਦਿਆ ਸਿੱਖ ਲਈ ਤਾਂ ਦ੍ਰੋਣ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਦਾ ਅੰਗੂਠਾ ਕਟਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਸੇ ਗਾਥਾ ਵਿਚ ਹੀ ਕੁਆਰੀ ਕੁੰਤੀ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕ੍ਰਣ ਨੇ ਭੋਸ ਵਟਾ ਕੇ ਪ੍ਰਸਰਾਮ ਕੋਲੋਂ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਦਰਾਸਈ ਹੋਈ ਹੈ । ਪਰ ਜਦ ਹੀ ਪਰਸਰਾਮ ਨੂੰ ਕਰਣ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਰਾਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਧੋਖੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਵਿਦਿਆ ਤੇਰਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੁਆਰੇਗੀ, ਅਤੇ ਇਹ ਵਿਦਿਆ ਤੈਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਧੋਖਾ ਦੇਵੇਗੀ ਜਦ ਤੈਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਸਖਤ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ । ਫਿਰ ਉਵੇਂ ਹੀ ਬੁਰੇ ਹਾਲੀਂ ਕਰਣ ਦੀ ਮੌਤ ਹੁੰਦੀ ਵੀ ਦਰਸਾਈ । ਭਾਵ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਹੋਰਾ ਫੇਰੀ ਨਾਲ ਵਿਦਿਆ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਬੜਾ ਘਟੀਆ ਅਤੇ ਨੀਚ-ਕਰਮੀ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕੀ, ਇਸ ਪੱਖ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਚਤੁਰਾਈ ਨਾਲ ਉਹੀ (ਧੋਖੇ ਨਾਲ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੁ-ਕਰਮ) ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੇ ਮੱਥੇ ਮੜ੍ਹ ਕੇ ਕਿਤੇ ਪੂਰੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦਾ ਮੌਜੂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਉਡਾਇਆ ਹੋਇਆ? ਪਰ ਝੂਠੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਮੰਨ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਬਣਾਈ ਬੈਠਾ ਬਹਾਦਰ ਖਾਲਸਾ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਮੰਨ ਲਵੇ ਕਿ ਉਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਮਾਇਆ-ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ? ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਸਾਰਾ ਭਾਣਾ ਦੇਖਾ ਦੇਖੀ ਅਥਵਾ ਅੱਗੇ ਜਾ ਰਹਿਆਂ ਦੇ ਮਗਰ ਦੌੜ ਪੈਣ ਵਾਲੀ ਭੇਡ-ਚਾਲ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ਪਰ ਝੂਠੀ ਅਤੇ ਮੂਰਖ-ਰੋਕੜ ਵਿਚ ਫਸੇ ਅਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਮੰਨ ਲਈਏ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ੨੦੦ ਸਾਲ ਤੋਂ ਅਸੀ ਸਭ ਕੁਝ ਗ਼ਲਤ ਕਰੀ ਆ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਅੱਜ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਰਸ ਖਾ ਕੇ, ਆਪ ਹੀ ਮਿਹਰ ਕਰਨ ਅਤੇ (ਦੇਖਾ ਦੇਖੀ ਝੂਠ-ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਠੇਡੇ ਖਾ ਰਹਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਨੂੰ) ਕਿਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਲੜ ਲਾ ਦੇਣ ਦੀ ਮਿਹਰ ਕਰ ਦੇਣ:-

- ੧੫- ਦੇਖਾ ਦੇਖੀ ਸਭ ਕਰੇ ਮਨਮੁਖਿ ਬੂਝ ਨ ਪਾਇ ॥ ਜਿਨ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਿਰਦਾ ਸੁਧੁ ਹੈ ਸੇਵ
ਪਈ ਤਿਨ ਥਾਇ ॥ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਹਰਿ ਨਿਤ ਪੜਹਿ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇ ਸਮਾਇ॥
ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸਦਾ ਸਚੁ ਹੈ ਜਿ ਨਾਮਿ ਰਹੇ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ੫ ॥ [੨੮]-੪-੩੭

੩

ਨਿਰਮਲਿਆਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ?

- ੧) ਵੇਦਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਭੋਜਣ ਵਾਲੀ ਕਹਾਣੀ ਤੇ ਇਤਬਾਰ ਕਰ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਵੀਰ, ਕੀ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਮਹਾਂ ਵਾਕ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਜਾਂ ਅਰਥ ਹੀਨ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਰਹੇ ?----

੧੬- ਦੀਖਿਆ ਆਖਿ ਬੁਝਾਇਆ ਸਿਫਤੀ ਸਚਿ ਸਮੇਉ ॥

ਤਿਨ ਕਉ ਕਿਆ ਉਪਦੇਸੀਐ, ਜਿਨ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਦੇਉ ॥ ੨ ॥ [੧੫੦]-ਵਾਰ-੨੭

ਅਰਥ:-ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੀ ਤੋਂ ਸਿਖਿਆ ਲੈ ਕੇ ਲਹਿਣੇ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਬਣ ਜਾਣ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਤਜਰਬੇ ਵਾਲੇ ਦੂਜੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ--ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁਰਦੇਵ ਹੈ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦਾ ਦੇਵ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਹੈ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਕੇ ਗਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਸਿਫਤਿ-ਸਲਾਹ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਸੱਚ ਵਿਚ ਜੋੜਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਉਪਦੇਸ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ (ਪਰਬੂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੁੜਨ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਿੱਖਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ ।੨।

ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾ ਲਿਆ ਉਸ ਨੂੰ (ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਲਈ) ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਿਛੇ ਭਟਕਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ । ਉਹ ਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸੁਖਦਾਈ ਝਰਨਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

- ੨) ਆਓ ! ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੋੜ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਸਪੱਸ਼ਟ ਮਹਾਂਵਾਕ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝੀਏ:--

੧੭- ਨਾ ਕਾਸੀ ਮਤਿ ਉਪਜੈ ਨਾ ਕਾਸੀ ਮਤਿ ਜਾਇ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਲਿਐ ਮਤਿ ਉਪਜੈ

ਤਾ ਇਹ ਸੋਝੀ ਪਾਇ ॥੧॥ ਹਰਿ ਕਥਾ ਤੂੰ ਸੁਣਿ ਰੇ ਮਨ ਸਬਦੁ ਮੰਨਿ ਵਸਾਇ ॥

ਇਹ ਮਤਿ ਤੇਰੀ ਥਿਰੁ ਰਹੈ ਤਾਂ ਭਰਮੁ ਵਿਚਹੁ ਜਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥[੪੯੧]-੬-੮

ਅਰਥ:—ਹੋ ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਤੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਸੁਣਿਆਂ ਕਰ । ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪੀ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਆਪਣੇ (ਮਨ) ਵਿਚ ਵਸਾਈ ਰੱਖ । (ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਨੈਣ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ) ਤੇਰੀ ਇਹ ਅਕਲ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਡੋਲਣੋਂ ਬਚੀ ਰਹੇਗੀ, ਤਦੋਂ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ ਭਟਕਣਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ।

ਹੋ ਭਾਈ ! ਨਾਂ ਹੀ ਕਾਂਸੀ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਵੱਡਾ ਤੀਰਥ-ਅਸਥਾਨ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਸੁਚੱਜੀ ਅਕਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ (ਉਥੇ ਨਾ ਜਾਂਣ ਕਰਕੇ) ਚੰਗੀ ਅਕਲ ਦੂਰ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਭਾਵ, ਕਾਂਸੀ ਜਾਣਾ ਜਾਂ ਨਾ ਜਾਣਾ ਇੱਕੋ ਗੱਲ ਹੈ) । ਗੁਰੂ (ਨਾਨਕ ਜੀ, ਭਾਵ, ਦਸਾਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਮਨ ਜੋੜਨਾਂ) ਨੂੰ ਮਿਲਿਆਂ (ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ) ਚੰਗੀ ਅਕਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਸੋਝੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ॥੧॥

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤੀਸਰੇ ਸਰੂਪ ਸਮੇਂ ਹੀ ਮਤਿ ਅਥਵਾ ਵਿਦਿਆ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਕਾਂਸੀ ਦਾ ਜਿਕਰ ਉਚੇਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਕੀਤਾ ? ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ, ਪੁਰਾਣਕ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਕਾਂਸੀ ਨੂੰ ਮਹਾਨ ਤੀਰਥ ਬਣਾ ਕੇ ਵੇਦਕ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦਾ ਵੱਡਾ ਕੇਂਦਰ ਥਾਪ ਦੇਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾਂ ਅਧੀਨ, ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਗੰਗਾ ਨਦੀ ਵਾਂਗ ਕਾਂਸੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵੀ ਸੁਰਗਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਉਤਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਗੰਗਾ ਵਾਂਗ ਹੀ ਕਾਂਸੀ ਵੀ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਸੁਆਰ ਦੇਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲਾ ਕਿਵੇਂ ਨ ਬਣਦਾ ? ਕਾਂਸੀ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨੀ, ਕਾਂਸੀ ਦੇ ਪਾਂਡਿਆਂ ਤੋਂ ਕਾਂਸੀ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਵਿਦਿਆ ਲੈਣੀ, ਕਈ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ-ਕਰਤਾ, ਵਡਾ-ਪੁੰਨ ਕਰਮ ਅਤੇ ਕਾਂਸੀ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਦੇਹ ਤਿਆਗਣੀ ਸੁਰਗਾਂ ਵਿਚ ਪੱਕੀ ਥਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਧਰਮ (ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ) ਦਾ ਅਟੂਟ-ਅੰਗ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ।

ਅਸਲੀਅਤ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ, ਵੇਦਾਂ ਵਿਚਲੀ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਸਿਖਿਆ ਅਤੇ ਇੱਕ ਦੇ ਨਾਲ ਬੇਅੰਤ ਭਗਵਾਨਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਕਥਾ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਾਲੇ ਭਰਮ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਬਚਾਈ ਰੱਖਣਾਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ । ਏਸੇ ਮੰਤਵ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਯਾਗ-ਰਾਜ ਆਦਿ ਛੇ ਹੋਰ ਪਵਿੱਤਰ ਪੁਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਉਚੇਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਦਿਆ ਰੂਪ=ਮਤਿ ਦੇ ਨਾਲ -ਕਾਂਸੀ--ਦਾ ਜਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਸੋ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਾਂਸੀ ਭੇਜ ਕੇ, ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਰੂਪੀ ਆਪਣੇ ਇਸ ਬਚਨ ਨੂੰ ਰੱਦ ਵੀ, ਕੀ, ਦਸਮ-ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਕਰ ਦੇਣਾ ਸੀ ? ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਭੇਜਣ ਵਾਲੀ ਕਹਾਣੀ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਕਿਸੇ ਪੰਥ-ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਸ਼ਰਾਰਤ ਹੈ ।

(੩) ਹਾਜ਼ਰਾ ਹਜ਼ੂਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਕਾਂਸੀ ਸ਼ਹਿਰ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਕੁਟਲਤਾ ਦੀ ਉਪਜ ਅਜੇਹੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਦਾ ਖੰਡਨ, ਨਿਰੰਤਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ:---

੧੮- ਜਿਉ, ਜਲ ਛੱਡਿ ਬਾਹਰਿ ਭਇਓ ਮੀਨਾ ॥ ਪੂਰਬ ਜਨਮ ਹਉ ਤਪ ਕਾ ਹੀਨਾ ॥ ੧ ॥

ਅਬ ਕਹੁ ਰਾਮ, ਕਵਨ ਗਤਿ ਮੋਰੀ ॥ ਤਜੀਲੇ ਬਨਾਰਸਿ, ਮਤਿ ਭਈ ਬੋਰੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਸਗਲ ਜਨਮੁ ਸਿਵਪੁਰੀ ਗਵਾਇਆ ॥ ਮਰਤੀ ਬਾਰ, ਮਗਹਰਿ ਉਠਿ ਆਇਆ ॥ ੨ ॥

ਬਹੁਤੁ ਬਰਸ ਤਪੁ ਕੀਆ ਕਾਸੀ ॥ ਮਰਨੁ ਭਇਆ ਮਗਹਰ ਕੀ ਬਾਸੀ ॥ ੩ ॥

ਕਾਸੀ ਮਗਹਰ ਸਮ ਬੀਚਾਰੀ ॥ ਓਛੀ ਭਗਤਿ ਕੈਸੇ ਉਤਰਸਿ ਪਾਰੀ ॥ ੪ ॥

ਕਹੁ ਗੁਰ ਗਜਿ ਸਿਵ ਸਭੁ ਕੋ ਜਾਨੈ ॥ ਮੁਆ ਕਬੀਰੁ ਰਮਤ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮੈ ॥ ੫ ॥[੩੨੬]-੧੫

ਅਰਥ:—(ਮੈਨੂੰ ਲੋਕ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ) ਜਿਵੇਂ ਮੱਛੀ ਪਾਣੀ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ (ਤਾਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਹੋ ਕੇ ਮਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ) ਮੈਂ ਵੀ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਤਪ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ (ਤਾਹੀਂ ਮੁਕਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਕਾਂਸੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮਗਹਰ ਆ ਗਿਆ ਹਾਂ) । ੧ ।

ਹੋ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ! ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ, ਮੇਰਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੋਵੇਗਾ ? ਮੈਂ ਕਾਂਸੀ ਛੱਡ ਆਇਆ ਹਾਂ (ਕੀ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਸਚ-ਮੁਚ ਹੀ) ਮੇਰੀ ਮੱਤ ਗਈ ਹੈ ? । ੧ । ਰਹਾਉ ।

(ਹੋ ਰਾਮ ਮੈਨੂੰ ਲੋਖ ਆਖਦੇ ਹਨ--) ਤੂੰ ਕਾਂਸੀ ਰਹਿ ਕੇ ਕਈ ਸਾਲ ਤਪ ਕੀਤਾ (ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਕਝੀ ਲਾਭ ?) ਜਦੋਂ ਮਰਨ ਦਾ ਵੇਲਾ ਆਇਆ ਤਾਂ ਮਗਹਰ ਆ ਵੱਸਿਆ । ੩ । (ਹੋ ਰਾਮ ! ਲੋਕ ਬੋਲੀ ਮਾਰਦੇ ਹਨ--) ਤੂੰ ਕਾਂਸੀ ਤੇ ਮਗਹਰ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਹੋਛੀ ਭਗਤੀ ਨਾਲ (ਜੋ ਤੂੰ ਕਾਂਸੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ) ਕਿਵੇਂ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪੈ ਲੰਘੇਗਾ ? । ੪ । (ਹੋ ਕਬੀਰ ! ਆਖ-- ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਗਣੇਸ਼ ਤੇ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਹੀ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਇਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਿਵ ਮੁਕਤੀ-ਦਾਤਾ ਹੈ ਤੇ ਗਣੇਸ਼ ਦੀ ਨਗਰੀ ਮੁਕਤੀ ਖੋਹਣ ਵਾਲੀ ਹੈ), ਪਰ ਕਬੀਰ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਆਪ-ਭਾਵ ਹੀ ਮਿਟਾ ਬੈਠਾ ਹੈ (ਕਬੀਰ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਕੀਹ ਗਤੀ ਹੋਵੇਗੀ) । ੫ ।

ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਾਲੇ ਜਪ ਤਪ ਦਾ ਅਤੇ ਕਾਂਸੀ-ਪੁਰੀ ਦੇ ਸੁਰਗ ਦਾਤੀ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਭਰਮ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਨਾਰਸ (ਭਾਵ, ਕਾਂਸੀ) ਵਿਚ ਮਰਨ ਵਾਲਾ ਸੁਰਗਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗਣੇਸ਼ ਦੀ ਨਗਰੀ ਮਗਹਰ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਗਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਪਰ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਾਂਸੀ ਦਾ ਵਾਸਾ ਤਿਆਗ ਕੇ ਮਰਨ ਸਮੇਂ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਮਗਹਰ ਆ ਡੇਰਾ ਲਾਇਆ । ਪਹਿਲੇ ਸਰੂਪ ਸਮੇਂ ਸੰਭਾਲੀ ਇਸ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਦਸਵੇਂ ਜਾਮੇ ਵਿਚ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬੋਲੇੜੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਮੰਨ ਸਕਦੇ ਜੋ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਹੋਰ-ਫੇਰੀ ਕਰ ਲੈਣ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਦੇ ਨਾਲ ਕਾਂਸੀ ਭੇਜਦੇ । ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਹੀ ਕਾਂਸੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕਾਂਸੀ ਪੁੱਜ ਕੇ ਵਿਦਿਆ ਚੁਰਾਉਣ ਲਈ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਵੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਤੇ ਹੀ ਮੜ੍ਹਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਕੀ ੫੨ ਵਿਦਵਾਨ ਕਵੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਮਾਲਕ ਦਸਮੇਸ਼ ਦੀ ਦਾ ਪਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਕਾਂਸੀ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਸਨ ? ਜੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਅਥਵਾ ਜੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਪੰਥ ਵਿਚ ਕਮੀ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤੀ ਹੀ ਗਈ ਸੀ ਤਾਂ, ਕਵੀਆਂ ਨੂੰ ਦੌਲਤ ਨਾਨਕ ਮਾਲਾ ਮਾਲ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਕੀ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਦਵਾਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਮੂਹੀ ਮੰਗੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਕੇ ਭਾੜੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ?

ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਥਿਤ ਤੌਰ ਤੇ " ਸਰਾਪੀ ਹੋਈ ਨਗਰੀ ਮਗਹਰ " ਵਿਚ ਅਤੇ ਕਥਿਤ ਤੌਰ ਤੇ ਸੁਰਗਾਂ ਵਿਚ ਭੇਜਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੇ **ਕਾਂਸੀ-ਤੀਰਥ ਅਸਥਾਨ** ਵਿਚ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵੇਖਿਆ--

੧੯- **ਤੌਰੇ ਭਰੋਸੇ ਮਗਹਰ ਬਸਿਓ ਮੇਰੇ ਤਨ ਕੀ ਤਪਤਿ ਬੁਝਾਈ ॥ ਪਹਿਲੇ ਦਰਸਨ ਮਗਹਰ ਪਾਇਓ**

ਫੁਨਿ ਕਾਸੀ ਬਸੇ ਆਈ ॥ ੨ ॥ ਜੈਸਾ ਮਗਹਰ ਤੈਸੀ ਕਾਸੀ ਹਮ ਏਕੈ ਕਰਿ ਜਾਨੀ ॥

ਹਮ ਨਿਰਧਨ ਜਿਉ ਇਹੁ ਧਨੁ ਪਾਇਆ ਮਰਤੇ ਫੁਟਿ ਗੁਮਾਨੀ ॥ ੩ ॥ [੯੬੯]-੩

ਕਾਂਸੀ ਨੂੰ ਮਗਹਰ ਦੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਲਿਆ ਕੇ ਕਾਂਸੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਗੁਣਕਾਰੀ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਜਾਂ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤ ਸੁਆਰਨ ਵਾਲੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਕਿਸੇ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਕਥਿਤ ਉਚੇਚੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਚੇਚਾ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਗੋਚਰੀ ਇੱਕ ਬੜੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਤਿਕਾਰੀ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਆਖਰ ਇਹ ਬਾਣੀ ਬਾਕਾਇਦਾ ਤੌਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਕੇ ਗੁਰਿਆਈ ਦੀ ਮਾਲਕ ਬਣ ਗਈ। ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਅਜੇਹੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕਈ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਲੜੀ-ਵਾਰ ਕਥਾ ਵੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਜਾਣੂ ਹੈ ਕਿ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਲਗਾਂ-ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਤੱਕ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਸੀ। ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਕਾਫ਼ੀ ਗਿਆਨ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਇਸ ਫੁਰਮਾਨ ਤੋਂ ਗੁਰ-ਸਿੱਖ ਭਲੀ-ਭਾਂਤ ਸੁਚੇਤ ਸਨ:--

੨੦- **ਕਬੀਰ ਬਾਮਨ ਗੁਰੂ ਹੈ ਜਗਤ ਕਾ ਭਗਤਨ ਕਾ ਗੁਰੂ ਨਾਹਿ ॥**

ਅਰਭਿ ਉਰਭਿ ਕੈ ਪਚਿ ਮੂਆ ਚਾਰਉ ਬੇਦਹੁ ਮਾਹਿ ॥ ੨੩੭ ॥ [੧੩੭੭]-

ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ ਵੇਦ ਪਾਠੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਵੀ ਗੁਰੂ ਮੰਨਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕੋਲੋਂ ਵਿਦਿਆ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਣ ਦਾ ਅਰਥ ਸੀ ਕਿ, ਦਸਮਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਅਸਿਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਓਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨ ਲਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਨੇਊ ਪਾਉਣਾ ਪਰਵਾਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ। ਹੈਰਾਨੀ ਹੈ ਕਿ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੂੰ ੨੦੦ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਪਿਛੋਂ ਉਹੀ ਵੇਦ-ਬਾਣੀ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਮਜਬੂਰੀ ਆ ਪਈ ਸੀ ਜਿਸ ਵੇਦ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਉਲਝ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਖੁਆਰ ਹੁੰਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ? ਸੋ ਕਾਂਸੀ ਵਿਚ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਣ ਵਾਲੀ ਨਿਰਮੂਲ ਗੱਲ, ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੀ ਚਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ।

8) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਆਗਮਨ, ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਕਰਾ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਦੀ ਕੇਵਲ ਮਾਤ੍ਰ ਹੱਸਤੀ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਲਈ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਫਸਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਲੁਟ ਸਾ ਸਾਧਨ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਪਖੰਡੀ ਅਤੇ ਲੁਟੇਰੇ ਧਾਰਮਕ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਲੁੱਟ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਲਈ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੀਲ ਬਿਖੜੇ ਪੈਂਡੇ ਕਰਨ ਦੀ ਮਹਾਨ ਖੋਚਲ ਝੱਲੀ ਸੀ। ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅਜੇਹੀ ਵਿਦਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਆਏ ਸਨ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇਸ ਨੇ ਸੁੱਚੇ ਅਤੇ ਉੱਚੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਵਾਲਾ ਬਣ ਸਕਣਾ ਸੀ। ਸੱਚੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਉਸ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੀ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਾਉਣੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ-ਵਿਚਾਰ (ਸਦੀਵੀ ਗੁਰੂ) ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਾਂਈਸ ਪੜ੍ਹਾਉਣੀ ਸੀ, ਨਾ ਭੂਗੋਲ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪ੍ਰੋਹਿਤਵਾਦੀ ਕੂਟਨੀਤੀ ਦੀ ਉਪਜ, ਮਿਥਿਹਾਸ* ਦੀ ਉਚੇਚੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਸੀ। ਅਜੇਹੀ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮਾਇਆ ਕਮਾਉਣ ਜੋਗਾ, ਬਣਨ ਲਈ ਜਾਂ ਕੋਈ ਨਾਮਨਾਂ ਖੱਟਣ ਜੋਗਾ ਬਣਨ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਸੰਸਾਰੀਆਂ ਨੇ ਕਈ ਵਿਦਿਆਲੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਮਾਇਆ-ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ, ਜੀਵ ਅਰੰਭ ਤੋਂ ਹੀ ਯਤਨ-ਸ਼ੀਲ ਹੈ। ਅਜੇਹੀ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਯਤਨ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਦੋਸੇਂ ਪਰਦੇਸ਼ ਭੌਂਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ (ਗੁਰੂ-) ਮਤਿ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕੇਵਲ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਅਥਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਵਾਜੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਵਿਦਿਆਲੇ ਵਿਚੋਂ ਮਾਇਆ ਠੱਗਣੇ ਠੱਗ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ

ਹਨ। * [Foot note:--ਵੇਦਕ ਕਾਲ ਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣਿਕ ਕਥਾ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਪੁਰਾਣੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਆਗਮਨ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਹਰ ਇੱਕ ਘਰ ਦਾ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸੁਣਦੇ ਰਹਿਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਅਸਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਰਲ ਕੇ ਏਡਾ ਡੂੰਘਾ ਅਸਰ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਸੀ, ਕਿ ਆਪਣਾ ਗਿਆਨ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਬਾਰ ਬਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਪਿਆ। ਪ੍ਰੋਹਿਤਵਾਦੀ ਲੁੱਟ-ਯੋਜਨਾਂ ਦੀ ਉਪਜ ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਕਥਾਕਹਾਣੀ ਦਾ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਡੂੰਘਾ ਅਸਰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਵਿਚ ਹੀ, (ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ) ਸੀਤਾ, ਰਾਮ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਬ੍ਰਾਹਮਾ, ਬਿਸ਼ਨ, ਮਹੇਸ਼ ਅਥਵਾ ਤੇਤੀ ਕ੍ਰੋੜ ਦੇਵਤੇ, ਦ੍ਰੋਪਦੀ, ਬਿਦਰ, ਰਾਜਾ ਜਨਮੇਜਾ, ਰਾਜਾ ਬਲ, ਪਾਂਡੇ, ਗਜਰਾਜ ਅਤੇ ਤੋਂਢੂਆ, ਧੂ, ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਆਦਿ ਕਈ ਕਲਪਤ ਹਸਤੀਆਂ ਦਾ ਕਈ ਬਾਰ ਜ਼ਿਕਰ, ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬੜੀ ਯੋਗਤਾ ਨਾਲ ਕਰੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਸੇ ਕੰਮ ਦਾ ਅਸਰ ਘਟਾਉਣਾ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਸਾਬਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਲਾਉਣ ਦੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ? ਨਿਰਮਲ-ਪੰਥੀਏ, ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਕੂਟਨੀਤੀ ਦੀ ਉਪਜ ਹੋਣ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਲਈ ਮੰਨਣੀ ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਦਸ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਕਥਾ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਹੀ ਪਰਚਾਰ ਸਾਧਨਾਂ ਤੋਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਵਾਏ ਅਕਾਲ ਉਸਤਤ ਦੇ, ਦਸ ਨੂੰ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਨਕ ਤੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸੋ ਇਹ ਦਲੀਲ, ਕਿ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਨਿਰਮਲਿਆਂ ਦਾ ਪੰਥ ਤੋਰਨ ਵਾਲਾ ਉਚੇਚਾ ਉੱਦਮ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਵਿਦਿਆ ਤੋਂ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਮੁੱਢੋਂ ਹੀ ਨਿਰਮੂਲ ਹੈ।

ਅੱਖਰੀ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਹੰਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਾਲੀ ਗਣਤ ਵਿਦਿਆ ਅਥਵਾ ਜੋਤਸ਼ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਹੰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਲੋਭੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮੂਰਖ ਕਹਿ ਕੇ ਅਸਲੀ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ:--

੨੧- **ਮਾਹਾ ਰੁਤੀ ਸਭ ਤੂੰ, ਘੜੀ ਮੂਰਤ ਵੀਚਾਰਾ ॥ ਤੂੰ ਗਣਤੇ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਓ ਸਚੇ ਅਲਖ ਅਪਾਰਾ ॥**

ਪੜਿਆ ਮੂਰਖੁ ਆਖੀਐ, ਜਿਸੁ ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਅਹੰਕਾਰਾ ॥ ਨਾਉ ਪੜੀਐ ਨਾਉ ਬੁਝੀਐ, ਗੁਰਮਤੀ ਵੀਚਾਰਾ ॥

ਗੁਰਮਤੀ ਨਾਮੁ ਧਨੁ ਖਟੀਐ ਭਗਤੀ ਭਰੈ ਭੰਡਾਰਾ ॥ ਨਿਰਮਲੁ ਨਾਮੁ ਮੰਨਿਆ ਦਰਿ ਸਚੈ ਸਚਿਆਰਾ ॥

ਜਿਸ ਦਾ ਜੀਉ ਪਰਾਣੁ ਹੈ ਅੰਤਰਿ ਜੋਤਿ ਅਪਾਰਾ ॥ ਸਾਚਾ ਸਾਹੁ ਇਕੁ ਤੂੰ ਹੋਰੁ ਜਗਤੁ ਵਣਜਾਰਾ ॥ ੬॥[੧੪੦]-ਵਾਰ-੬

ਅਰਥ:—(ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ !) ਸਭ ਮਹੀਨਿਆਂ ਰੁੱਤਾਂ ਘੜੀਆਂ ਤੇ ਮਹੂਰਤਾਂ ਵਿਚ ਤੈਨੂੰ ਸਿਮਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਤੇਰੇ ਸਿਮਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਰੁੱਤ ਦੀ ਜਾਂ ਥਾਂ ਮਹੂਰਤਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਨ ਦੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਪੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ)। ਹੋ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ! ਥਿੱਤਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾ ਗਿਣ ਕੇ ਕਿਸੇ (ਬ੍ਰਾਹਮਣਾ ਆਦਿ) ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੱਭਿਆ, ਇਹੋ ਜਿਹੀ (ਥਿਤਾਂ ਮਹੂਰਤਾਂ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰੋਚਿਤਵਾਦੀ ਵਿਦਿਆ) ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਮੁਰਖ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ (ਅਜੇਹੀ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਕਾਰਨ) ਲੋਭ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(ਕਿਸੇ ਥਿੱਤ ਮਹੂਰਤ ਦੇ ਭਰਮ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਸਿਰਫ਼) ਸਤਿਗੁਰੂ (ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ) ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਮਤਿ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ (ਉਸ ਵਿਚ) ਸੁਰਤਿ ਜੋੜਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਤੁਰ ਕੇ ਨਾਮ-ਰੂਪ ਧਨ ਕਮਾਇਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਭਰ ਗਏ ਹਨ। ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਨਾਮ ਕਬੂਲ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਸੁਰਖਰੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਸਦਾ ਟਿਕੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸਾਹ ਹੈਂ, ਹੋਰ ਸਾਚਾ ਜਗਤੁ ਵਣਜਾਰਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਏਥੇ ਮਾਨੋ, ਫੇਰੀ ਲਾ ਕੇ ਸਉਦਾ ਕਰਨ ਆਏ ਹਨ)। ਤੇਰੇ ਹੀ ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ ਜਿੰਦ ਪ੍ਰਾਣ ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਹਨ, ਤੇਰੀ ਹੀ ਅਪਾਰ ਜੋਤਿ ਜੀਵ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ। ੬ ।

ਇਕੱਲੇ ਏਸੇ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ ਤੋਂ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਸਮਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਲਿਖੇ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਪਾ ਸਕਦੇ। ਪਰ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਲਈ ਅਜੇ ਹੋਰ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਸੀਸਾਰੀ ਵਿਦਿਆ ਬਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ :-

੨੨- ਪੜ੍ਹਣਾ ਗੁੜਣਾ ਸੰਸਾਰ ਕੀ ਕਾਰ ਹੈ, ਅੰਦਰਿ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਵਿਕਾਰੁ ॥ ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਸਭਿ ਪੜਿ ਥਕੇ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਖੁਆਰੁ ॥ ਸੋ ਪੜਿਆ ਸੋ ਪੰਡਿਤੁ ਬੀਨਾ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਕਰੇ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਅੰਦਰੁ ਖੋਜੈ ਤਤੁ ਲਹੈ ਪਾਏ ਮੋਖ ਦੁਆਰੁ ॥ ਗੁਣ ਨਿਧਾਨੁ ਹਰਿ

ਪਾਇਆ ਸਹਜਿ ਕਰੇ ਵੀਚਾਰ ॥ ਧੰਨੁ ਵਪਾਰੀ ਨਾਨਕਾ ਜਿਸੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ ॥ ੧ ॥[੬੫੦]-ਵਾਰ-੨੧

ਅਰਥ:—ਪੜ੍ਹਨਾ ਤੇ ਵਿਚਾਰਨਾ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਕੰਮ (ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ) ਹੈ (ਭਾਵ, ਹੋਰ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਂਗ ਇਹ ਵੀ ਇੱਕ ਵਿਚਾਰ ਹੀ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਤ੍ਰਿਸਨਾਂ ਤੇ ਵਿਕਾਰ ਹੀ ਟਿਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਪੰਡਿਤ ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਥੱਕ ਗਏ ਹਨ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਖੁਆਰ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਪੜਿਆ ਹੋਇਆ ਤੇ ਸਿਆਣਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪੰਡਿਤ ਸਮਝੋ) ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਖੋਜਦਾ ਹੈ, ਅੰਦਰੋਂ ਹਰੀ ਨੂੰ ਲੱਭ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਸਨਾਂ ਤੋਂ ਬਚਨ ਲਈ ਰਸਤਾ ਲੱਭ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਆਤਮਕ ਅਡੋਲਾ ਵਿਚ ਟਿਕ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਹੋ ਨਾਨਕ ! ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖਿ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਨਾਮ ਆਸਰਾ (ਰੂਪ) ਹੈ, ਨਾਮ ਦਾ (ਅਜੇਹਾ) ਵਪਾਰੀ ਧੰਨਤਾ ਜੋਗ ਹੈ। ੧ ।

ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਪਾਠੀ ਜਿਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕੋਲ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਣਾ ਸੀ ਉਸ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰ :-

੨੩- ਪੰਡਿਤ ਪੜਹਿ ਵਖਾਣਹਿ ਵੇਦੁ ॥ ਅੰਤਰਿ ਵਸਤੁ ਨ ਜਾਣਹਿ ਭੇਦੁ ॥

ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਸੋਝੀ ਬੁਝ ਨ ਹੋਇ ॥ ਸਾਚਾ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਇ ॥ ੪ ॥[੩੫੫]-੨੧

ਅਰਥ:—ਪੰਡਿਤ ਲੋਕ ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰ ਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ (ਨਿਰੀ ਵਿੱਦਿਆ ਦੇ ਮਾਣ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ) ਇਹ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਪਦਾਰਥ ਅੰਦਰ ਹੀ ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । (ਇਹ ਅਨਭਵ ਹੀ ਗੁਆ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਕਿ) ਸਦਾ ਥਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਹਰੇਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਸਮਝ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ । ੪ ।

੨੪- ਪਾਧਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਖੀਐ,ਚਾਟੜਿਆਂ ਮਤਿ ਦੇਇ ॥ ਨਾਮ ਸਮਾਲਹੁ ਨਾਮੁ ਸੰਗਰਹੁ,ਲਾਹਾ ਜਗ ਮਹਿ ਲੇਇ ॥ ਸਚੀ ਪਟੀ

ਸਚੁ ਮਨਿ ਪੜੀਐ ਸਬਦੁ ਸੁ ਸਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਸੋ ਪੜਿਆ ਸੋ ਪੰਡਿਤੁ ਬੀਨਾ, ਜਿਸੁ ਰਾਮਨਾਮੁ ਗਲਿ ਹਾਰੁ ॥੫੪॥[੬੩੮]

ਅਰਥ:—ਉਹ ਪਾਧਾ ਗੁਰਮੁਖ ਆਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, (ਉਹ ਪਾਧਾ) ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਅਸਲ ਨਵਾ ਖੱਟਦਾ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਸ਼ਾਗਿਰਦਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ, (ਹੋ ਵਿਦਿਆਰਥੀ !) ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪੋ ਅਤੇ ਨਾਮ-ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰੋ । ਸੱਚਾ ਪ੍ਰਭੂ ਮਨ ਵਿਚ ਵੱਸ ਪੈਣਾ--ਏਹੀ ਸੱਚੀ ਪੱਟੀ ਹੈ ਜੋ ਪਾਧਾ ਆਪਣੇ ਚਾਟੜਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਏ । (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾ ਲੈਣ ਲਈ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ--ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਵਿਦਵਾਨ ਹੈ, ਉਹੀ ਪੰਡਿਤ ਹੈ ਤੇ ਉਹੀ ਸਿਆਣਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ-ਰੂਪੀ ਹਾਰ ਹੈ (ਭਾਵ, ਜੋ ਹਰ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ) । ੫੪ ।

ਕੀ ਦਸਵੇਂ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੂੰ ਏਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਅਧੂਰੇ ਦਿੱਸਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹੋਣਗੇ ? ਓਅੰਕਾਰ ਬਾਣੀ ਦੀ ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ੫੪ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸੰਬੋਧਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ:-

੨੫- ਮਨਮੁਖ ਪੜਹਿ ਪੰਡਿਤ ਕਹਾਵਹਿ ॥ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਮਹਾ ਦੁਖੁ ਪਾਵਹਿ ॥ ਬਿਖਿਆ ਮਾਤੇ ਕਿਛੁ ਸੂਝੈ ਨਾਹੀ, ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੂਨੀ ਆਵਣਿਆ ॥ ੧ ॥ ਹਉ ਵਾਰੀ ਜੀਉ ਵਾਰੀ ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਮਿਲਾਵਣਿਆ ॥ ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਹਰਿ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਹਰਿ ਰਸੁ ਸਹਜਿ ਪੀਆਵਣਿਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਵੇਦ ਪੜਹਿ ਹਰਿ ਰਸੁ ਨਹੀ ਆਇਆ ॥ ਵਾਦੁ ਵਖਾਣਹਿ ਮੋਹੇ ਮਾਇਆ ॥ ਅਗਿਆਨਮਤੀ ਸਦਾ ਅੰਧਿਆਰਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੁਝਿ ਹਰਿ ਗਾਵਣਿਆ ॥ ੨ ॥ ਅਕਥੇ ਕਥੀਐ ਸਬਦਿ ਸੁਹਾਵੈ ॥ ਗੁਰਮਤੀ ਮਨਿ ਸਚੇ ਭਾਵੈ ॥ ਸਚੇ ਸਚੁ ਰਵਹਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਇਹੁ ਮਨੁ ਸਚਿ ਰੰਗਾਵਣਿਆ ॥ ੩ ॥ ਜੋ ਸਚਿ ਰਾਤੇ ਤਿਨ ਸਚੇ ਭਾਵੈ ॥ ਆਪੇ ਦੇਇ ਨ ਪਛਾਣਾਵੈ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸਦਾ ਸਚੁ ਜਾਤਾ ਮਿਲਿ ਸਚੇ ਸੁਖੁ ਪਾਵਣਿਆ ॥ ੪ ॥ ਕੂੜੁ ਕੁਸਤੁ ਤਿਨ ਮੈਲੁ ਨ ਲਾਗੈ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਅਨਦਿਨੁ ਜਾਗੈ ॥ ਨਿਰਮਲ ਨਾਮੁ ਵਸੈ ਘਟ ਭੀਤਰਿ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਵਣਿਆ ॥ ੫ ॥ ਤ੍ਰੈਗੁਣ ਪੜਹਿ ਹਰਿ ਏਕੁ ਨ ਜਾਣਹਿ ॥ ਮੂਲਹੁ ਭੁਲੇ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਨ ਪਛਾਣਹਿ ॥ ਮੋਹ ਬਿਆਪੇ ਕਿਛੁ ਸੂਝੈ ਨਾਹੀ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਹਰਿ ਪਾਵਣਿਆ ॥ ੬ ॥ ਵੇਦੁ ਪੁਕਾਰੇ ਤ੍ਰਿਬਿਧਿ ਮਾਇਆ ॥ ਮਨਮੁਖ ਨ ਬੁਝਹਿ ਦੂਜੈ ਭਾਇਆ ॥ ਤ੍ਰੈਗੁਣ ਪੜਹਿ ਹਰਿ ਏਕੁ ਨ ਜਾਣਹਿ ਬਿਨੁ ਬੁਝੈ ਦੁਖੁ ਪਾਵਣਿਆ ॥ ੭ ॥ ਜਾ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਾ ਆਪਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਸਹਸਾ ਦੁਖ ਚੁਕਾਏ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਵੈ ਕੀ ਸਚੀ ਵਡਿਆਈ ਨਾਮੋ ਮੰਨਿ ਸੁਖੁ ਪਾਵਣਿਆ ॥ ੮ ॥ [੧੨੭]-੩੦-੩੧

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਦੀ ਉਗ੍ਰਾਹੀ ਲਈ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਛਾਈ ਬੈਠੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਅਜੇਹੇ ਮਨਮੁੱਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ, ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਭੇਜ ਸਕਦੇ। ੩੩ ਕ੍ਰੋੜ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੈਵੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ, ਅਰਥਾਤ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਦੀ ਕੇਵਲ ਹਸਤੀ ਤੋਂ ਟੁਟੇ ਹੋਏ ਸਾਕਤ ਦੇ ਸੰਗ ਬਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:--

੨੬- ਸਾਕਤ ਸੰਗੁ ਨ ਕੀਜਈ ਪਿਆਰੇ ਜੇ ਕਾ ਪਾਰਿ ਵਸਾਇ ॥ ਜਿਸੁ ਮਿਲਿਐ ਹਰਿ ਵਿਸਰੇ ਪਿਆਰੇ ਸੁ ਮੁਹਿ
ਕਲੇ ਓਠਿ ਜਾਇ ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਦੋਈ ਨਹ ਮਿਲੈ ਪਿਆਰੇ, ਦਰਗਹ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ ॥ ਜੇ ਗੁਰ ਮੇਲਿ
ਸਵਾਰਿਆ ਪਿਆਰੇ, ਤਿਨਾ ਪੂਰੀ ਪਾਇ ॥ ੫ ॥ [੪੨੧]-੨

ਵਿਦਿਆ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਸੰਬੰਧ ਹੋਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸਾਥ ਨਾਲੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਸਰਾਂ ਵਾਲਾ ਸੰਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵਿਦਿਆ ਦਾਤੇ ਦੇ ਆਚਰਨ ਦਾ ਅਸਰ ਸਾਗਿਰਦਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਨਾ ਪਵੇ ਇਹ ਅਣਹੋਈ ਗੱਲ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਕਿਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅਜੇਹੇ ਸਾਕਤ (ਬ੍ਰਾਹਮਣ) ਕੋਲੋਂ ਵਿਦਿਆ ਲੈਣ ਨਹੀਂ ਸਨ ਭੇਜ ਸਕਦੇ। ਅਜੇਹਾ ਕਰਨਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਣਤ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਸੀ:--

੨੭- ਕਬੀਰ ਸਾਕਤ ਸੰਗੁ ਨ ਕੀਜੀਐ ਦੂਰਹੁ ਜਾਈਐ ਭਾਗਿ ॥
ਬਾਸਨੁ ਕਾਰੋ ਪਰਸੀਐ ਤਉ ਕਛੁ ਲਾਗੈ ਦਾਗੁ ॥ ੧੩੧ ॥ [੧੩੭੧]

੫) ਸਿੱਖੀ ਭੇਸ ਵਾਲੇ ਕਥਿਤ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਨਿਰਮਲਿਆਂ ਦੇ ਅਖੌਤੀ ਵਕਾਲਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ, ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚਲੀ ਸਿਖਿਆ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਕਰਾਉਣਾ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਬੜੇ ਬੁੱਧੀ-ਮਾਨ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਚਾਰੀ ਭੇਸ ਵਿਚ ਕਾਂਸ਼ੀ ਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਕੋਲੋਂ ਵਿਦਿਆ ਲੈਣ ਭੇਜਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਕਥਨ ਤੋਂ ਏਹੀ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ (ਹਿੰਦੂ ਪਰਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਜਨਮੇ ਤ੍ਰੈਕਾਲ ਦਰਸ਼ੀ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚਲੀ ਸਿਖਿਆ ਦਾ ਕੋਈ ਗਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਤੇ ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਕਲਗੀ ਧਰ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤਾਂਈਂ, ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚਲੀ ਸਿਖਿਆ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਅਣਜਾਣ ਸੀ। ਅਜੇਹੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਜਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਹਨ ਅਤੇ ਜਾਂ ਬਿੱਪ੍ਰ ਦੇ ਏਜੰਟ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਨਿੰਦਕ ਹਨ। ਜ਼ਰਾ ਬਿਬੇਕਤਾ ਨਾਲ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ ਵਿਚਾਰੀਏ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦਿਲ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਠੇਗਾ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੇਦਾਂ, ਸਿਮ੍ਰਤੀਆਂ ਆਦਿ ਦੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਏਡੀ ਡੂੰਘੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸੀ ਉਸ ਵੇਦ-ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਾਂਸ਼ੀ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਭੇਜ ਸਕਦੇ। ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਜੰਝੂ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰੋਹਿਤ-ਵਾਦ ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਅਥਵਾ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਪੱਕਾ ਵੈਰੀ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਬਾਰੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦ:--

੨੮- ਘੋਖੈ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਸਭ, ਆਨ ਨ ਕਥਤਉ ਕੋਇ ॥ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦੀ ਹੁਣਿ ਹੋਵਤ ਨਾਨਕ ਏਕੈ ਸੋਇ ॥ ੧ ॥ [੨੫੪]-ਵ੍-੨੦
ਪਦ ਅਰਥ:--ਘੋਖੇ=ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹ ਵੇਖੇ ਹਨ। ਆਨ=ਕੋਈ ਹੋਰ। ਜੁਗਾਦੀ=ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਆਦਿ ਤੋਂ। ਹੋਵਤ=ਅਗਾਂਹ ਨੂੰ ਵੀ ਹੋਣ ਵਾਲਾ। ੧।

੨੯- ਬਹੁ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬਹੁ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਪੇਖੇ ਸਰਬ ਚਰੋਲਿ ॥ ਪੂਜਿਸ ਨਾਹੀ ਹਰਿ ਹਰੇ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਅਮੋਲ ॥ ੧ ॥ [੨੬੫]-ਅਸਟ-੩
ਅਰਥ:--ਬਹੁਤ ਸਾਸਤ੍ਰ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਸੀਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੋਜ ਵੇਖੇ ਹਨ, (ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਆਨ-ਚਰਚਾ ਤੇ ਕਈ ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਭਾਈਚਾਰਕ ਰਸਮਾਂ ਸਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ) ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕੇ ਸਕਦੇ। ਹੇ ਨਾਨਕ! ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ੧।

੩੦- ਪੜੇ ਰੇ ਸਗਲ ਬੇਦ, ਨਹ ਚੁਕੇ ਮਨ ਭੇਦ, ਇਕ ਖਿਨੁ ਨ ਧੀਰਹਿ ਮੇਰੇ ਘਰ ਕੇ ਪੰਚ ॥
ਕੋਈ ਐਸੇ ਰੇ ਭਗਤੁ ਜੁ ਮਾਇਆ ਤੇ ਰਹਤੁ ਇਕੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਮੇਰੈ ਰਿਦੈ ਸਿੰਚਾ ॥ ੩ ॥ [੬੮੭]-੧-੩
ਹੇ ਸਾਰੇ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਗਿਆਤਾ, ਹੇ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀਓ! ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਸਾਡੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰੇ ਹੀ ਪੰਥ ਦੇ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਹੀ ਇਹ ਦੋਸ਼ ਮੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਪੰਥ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮੰਨੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਕਿ ਤੁਸਾਂ ਆਪ ਪੰਜ ਸਿੱਖ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਕਾਂਸ਼ੀ ਭੇਜੇ ਅਤੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਨਿਰਮਲਿਆਂ ਦਾ ਧਰਮਧੁਜਾ-ਖਾੜਾ, ਪੰਥ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੀ ਆਪਣੀ ਹੀ ਦੇਣ ਹੈ। ਕਰੋ ਮਿਹਰ ਸਾਨੂੰ ਲਾਉ ਆਪਣੇ ਚਰਨੀ।

੩੧- ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਸਿਮ੍ਰਤਿ ਸਭਿ ਸਾਸਤ ਇਨ੍ਹ ਪੜਿਆ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ ॥
ਏਕੁ ਅਖਰੁ ਜੋ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਪੈ, ਤਿਸ ਕੀ ਨਿਰਮਲ ਸੋਈ ॥ ੩ ॥ [੭੪੭]-੩-੫੦

੩੨- ਪੜਿ ਪੜਿ ਪੋਥੀ ਸਿਮ੍ਰਤਿ ਪਾਠਾ ॥ ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ ਪੜੈ ਸੁਣਿ ਥਾਟਾ ॥ ਬਿਨੁ ਰਸ ਰਾਤੇ ਮਨੁ ਬਹੁ ਨਾਟਾ ॥ ੭ ॥ [੨੨੬]-੧੧
ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਗੁਰੂ ਥਾਪ ਦੇਣਾ ਸੀ, ਉਸ ਵਿਚਲੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਈ ਬਚਨਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਕੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਜੇ, ਵੇਦਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਸਤੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈ ਕੇ ਵੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਸੇਵਕੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਂਸ਼ੀ ਭੇਜ ਦਿੰਦੇ? ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਚੇਲੇ ਬਨਾਉਣੇ ਮੰਨਣ ਦਾ ਅਰਥ ਸੀ ਕਿ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਅਸਿਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਗੁਰਿਆਈ ਅੱਗੇ ਗੋਦੇ ਟੋਕ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਅਜੇਹੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਪੱਖ ਨੂੰ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਵਿਚ--ਵੇਦ ਸਾਸਤ੍ਰ ਆਦਿ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ-ਗ੍ਰੰਥ--ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਜਨਮ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਲਿਖਤਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮ-ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚਲੀ ਸਿਖਿਆ ਬਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੇ ਪੜ੍ਹ ਲਏ ਹਨ। ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਹਾਨੀ ਕਾਰਕ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਲੀਆਂ ਕਥਾ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ

ਨੇ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਪੁੰਨ-ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਵੱਟੇ ਪਾਪ-ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਸੋਢੇ ਬਾਜੀ ਸਿਖਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਪਾਰੀ ਕਿਹਾ ਹੈ । ਯਾਦ ਤਾਜ਼ਾ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:--

33- **ਬੇਦ ਪੁਕਾਰੇ ਪੁੰਨ ਪਾਪੁ ਸੁਰਗ ਨਰਕ ਕਾ ਬੀਉ ॥ ਜੋ ਬੀਜੈ ਸੋ ਉਗਵੈ ਖਾਂਦਾ ਜਾਣੈ ਜੀਉ ॥ ਗਿਆਨੁ ਸਲਾਹੇ ਵਡਾ ਕਰਿ ਸਚੇ ਸਚਾ ਨਾਉ ॥ ਸਚੁ ਬੀਜੈ ਸਚੁ ਉਗਵੈ, ਦਰਗਹ ਪਾਈਐ ਥਾਉਂ ॥ ਬੇਦੁ ਵਪਾਰੀ ਗਿਆਨ ਰਾਸਿ ਕਰਮੀ ਪਲੈ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਰਾਸੀ ਬਾਹਰਾ, ਲਦਿ ਨ ਚਲਿਆ ਕੋਇ ॥ ੨ ॥ [੧੨੪੩]--ਵਾਰ-੧੬**

ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਦੂਸਰੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ, ਉੱਪਰ ਲਿਖੇ ਸਲੋਕ ਨਾਲ ਲਗ-ਪਗ ਮਿਲਦਾ ਜੁਲਦਾ ਅਤੇ ਉਸੇ ਵਿਚਲੀ ਸਿਖਿਆ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਸਲੋਕ ਲਿਖਿਆ ਹੈ । ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਹਵਾਲਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:--

38- **ਕਥਾ ਕਹਾਣੀ ਬੇਦੀ ਆਣੀ ਪਾਪੁ ਪੁੰਨ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਦੇ ਦੇ ਲੈਣਾ ਲੈ ਲੈ ਦੇਣਾ, ਨਰਕਿ ਸੁਰਗ ਅਵਤਾਰ ॥ ਉਤਮ ਮਧਿਮ ਜਾਤੀ ਜਿਨਸੀ ਭਰਮਿ ਭਵੈ ਸੰਸਾਰ ॥...[੧੨੪੩]--ਵਾਰ-੧੬ (ਅਰਥ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਆ ਚੁੱਕੇ ਹਨ)**

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਬ੍ਰਿਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਤਾਲੀਮ ਦੇ ਅਸਰ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਵਾਲੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ੧੦੦ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ ਹਨ। ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚਲੀ ਸਿਖਿਆ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਗਿਆਨ ਸੀ। ਤਲਵੰਡੀ ਵਿਖੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਵੀਂ ਬੀੜ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਉਣ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਲਗੀਧਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕਈ ਦੁਕਵੀਂ ਥਾਂਈਂ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਅੱਖਰ ਬਦਲੀ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਸੌਂਪੀ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਪੂਰਨ ਸਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈਣ ਲਈ ਪੰਜਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਣ ਵਾਲੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਸੱਚ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਸੱਜਣ ਕੀ (ਬਿਨਾ ਕਹਿਉ) ਇਹ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਪੰਜ ਸਿੱਖ ਕਾਂਸੀ ਭੇਜੇ ਸਨ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਹਾਨੀ ਕਾਰਕ ਲਿਖੇ ਦਾ ਚੇਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਿਹਾ ? ਜਿਸ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਵਾਰ ਅਧੂਰਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਜਿਸ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਵਾਲਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਜਿਸ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਸਾਕਤ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਸਾਕਤ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਤੋਂ ਦੂਰੇ ਭੱਜ ਜਾਣ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਹੀ ਦੇਂਦੇ ਰਹੇ ਸਨ, ਕੀ ਓਸੇ ਮਨਮਤਿ ਦੇ ਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਭੇਜ ਦੇਣਾ ਸੀ? ਕੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਕਿ, ਜਾਉ ਕਾਂਸੀ ਚੁਣੋ ਹੋਏ ਮੇਰੇ ਤੀਖਣ ਬੁੱਧੀ ਸਿਖੋ, ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਨਿਆਰਾ ਰੂਪ ਵਿਗਾੜਨ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਲੈ ਆਉ?

੬) ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਤੀਰਥ ਜੀ ਦੀਡੀ ਸੰਨਿਆਸੀ ਲੁਧਿਆਣਾ ਨਿਵਾਸੀ ਸੰਸਿਕ੍ਰਤ ਦੇ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੋਖ ਕਰਕੇ ਵੇਦਾਂਤ ਦੇ ਗੂੜ੍ਹੇ ਅਤੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਬਾਰੇ ਤੱਤ ਨਿਤਾਰੇ । ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਨੇ--**ਜੀਵਨ ਮੁਕਤੀ**- ਅਤੇ-**ਵਿਦਹ ਮੁਕਤੀ**--ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਵੇਦਾਂਤ ਦਰਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਉਚੇ ਤੇ ਡੂੰਘੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਉਤੇ ਡੇਢ ਦਰਜਨ ਹਿੰਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਅਤੇ ਏਨੇ ਹੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿਚ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖੇ । ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੀ ਇਸ ਮਹਾਨ ਸੇਵਾ ਕਾਰਨ, ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਹਿੰਦੂ-ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਸੁਆਮੀ ਜੀ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੀ । ਹਿੰਦੂ-ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੋਂ ਡੂੰਘੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੰਤਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਲਿਆ । ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੇ ਅਜੇਹਾ ਪਲਟਾ ਖਾਧਾ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਬਣ ਗਏ । ਰੁੰਡ-ਮੁੰਡ ਸੁਆਮੀ ਰਾਮ ਤੀਰਥ ਜੀ ਨੇ ਕੇਸ ਰੱਖ ਲਏ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਪੁਸਤਕ ਲਿਖੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾ--**ਸਰਵੋਤਮ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਆਦਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸ੍ਰਵੋਤਮ ਪੰਥ, ਸਿਖ ਪੰਥ**--ਹੈ । ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਿਰਾ ਤੁੱਛ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਸਗੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦੇ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਲੀ ਹਾਨੀ ਕਾਰਕ ਸਿਖਿਆ ਨੂੰ ਨੰਗਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਲਈ **ਅੰਮ੍ਰਿਤ** ਲਿਖਿਆ ਹੈ । ਸੁਆਮੀ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪਲਟਾ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਇਹ ਘਟਨਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਿਖੀ ਪੁਸਤਕ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪੁਨਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਮਤ ਦੇ ਹਨ, ਕਿ, 'ਵੇਦਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਕਾਂਸੀ ਤੋਰਿਆ ਸੀ ।

੭) ਜਿਹੜੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਭਰਮ ਹੈ ਕਿ ਨਿਰਮਲਿਆਂ ਦੇ ਡੇਰੇ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਬੜਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਕੀ ਉਹ ਇਹ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਜੇਹੇ ਡੇਰੇ ਦਾਰਾਂ ਨੇ ਕਿਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਅਨ-ਧਰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਕਰਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਦੀ ਦਾਰਾਂ ਨੇ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਅਜੇਹੇ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਮਿਠ ਬੋਲੜੇ ਵਿਦਵਾਨ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ, ਦੂਜੇ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨਾਲ ਗਿਆਨ-ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸਰਬ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸਾਬਤ ਕਰ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਸਿਖੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਪ੍ਰਤੀ ਪਿਆਰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋਣ ? ਹਾਲਾਂਕਿ ਦਾਸ ਦਾ ਨਿੱਜੀ ਤਜਰਬਾ ਹੈ ਕਿ ਦੂਜੇ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਗਿਆਨ, ਸਰਬ ਸਾਂਝੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਾਲਾ, ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਵਾਲਾ, ਸਭ ਧਰਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਸਰਲ, ਵਹਿਮਾਂ ਧਰਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ, ਅਤੇ ਸਰਬ-ਪਰਵਾਨਤ ਨਿਯਮਾਂ ਵਾਲਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਰਬ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ ? ਫਿਰ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਥਿਤ ਵਿਦਵਾਨ ਨਿਰਮਲਿਆਂ ਨੇ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਬਦੇਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਖ ਧਰਮ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ? ਪੰਥਕ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਬੋਲੋੜਾ ਸਮਝਦਿਆਂ ਆਪਣੀ ਬਣਾਈ ਮਰਯਾਦਾ ਅਤੇ ਵਿਧੀ ਵਿਧਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਦੇਣਾ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੇਂਦਰ ਨਾਲੋਂ ਤੋੜ ਕੇ ਕੌਮੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕੁਟਲਤਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੁਆਰਾ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਦੇ ਭੁਲੇਖੇ ਪਾ ਕੇ, ਇਹ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਦੁਕਾਨਦਾਰੀ ਗਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਅਜੇਕੀ ਪ੍ਰੇਰਿਤਵਾਦੀ ਰੀਤ ਸਾਰੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ

ਭੱਦਰ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਦੇਣ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਡੇਰੇਦਾਰ ਬਾਹਰ ਦੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਦੌਰੇ ਤੇ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਅਗਿਆਨੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਭਰਮ-ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਡੇਰੇ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਆਮਦਨ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲੀ ਕੂਟਲਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਦੀ ਉਗ੍ਰਾਹੀ ਲਈ ਦੋਸ਼ ਪਰਦੇਸ ਫਿਰ ਰਹੇ ਅਜੇਹੇ ਕਪਟੀ ਧਰਮ-ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਭੇਖੀਆਂ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:--

੩੫- **ਅੰਤਰਿ ਕਪਟੁ ਮਨਮੁਖ ਅਗਿਆਨੀ ਰਸਨਾ ਝੂਠੁ ਬਲਾਇ ॥ ਕਪਟਿ ਕੀਤੈ ਹਰਿ ਪੁਰਖੁ ਨ ਭੀਜੈ ਨਿਤ ਵੇਖੈ ਸੁਣੈ ਸੁਭਾਇ ॥ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਜਾਇ ਜਗੁ ਪਰਬੋਧੈ ਬਿਖੁ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਸੁਆਇ ॥ ਇਤੁ ਕਮਾਣੈ ਸਦਾ ਦੁਖੁ ਪਾਵੈ ਜੰਮੈ ਮਰੈ ਫਿਰਿ ਆਵੈ ਜਾਇ ॥ ਸਹਸਾ ਮੂਲਿ ਨ ਚੁਕਈ ਵਿਚਿ ਵਿਸਟਾ ਪਰੈ ਪਚਾਇ ॥ ਜਸ ਨੋ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਮੇਰਾ ਸੁਆਮੀ ਤਿਸੁ ਗੁਰ ਕੀ ਸਿਖ ਸੁਣਾਇ ॥ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ਹਰਿ ਨਾਮੋ ਗਾਵੈ ਹਰਿ ਨਾਮੋ ਅੰਤਿ ਛਡਾਇ ॥ ੨ ॥** [੫੧੨]-ਵ-੧੦

8

ਨਿਰਮਲ-ਡੇਰਾਵਾਦ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਹੋਈ ਦੁਖਦਾਈ ਹਾਨੀ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਲਿਖੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈਣ ਲਈ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਾਂਸ਼ੀ ਭੇਜਣ ਵਾਲੀ ਨਿਰਮੂਲ ਕਹਾਣੀ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਮੜ੍ਹ ਦੇਣੀ ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਵੈਰੀ ਦੀ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਜਿਤ ਹੈ। ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਗੁਰਮਤਿ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਰੰਗ ਚਾੜ੍ਹ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਕਈ ਡੇਰੇ ਬੜੀ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਚਾਲੂ ਕਰ ਸਕਣ ਲਈ **ਧਰਮ-ਧੁਜਾ ਨਾਮਕ ਸੰਸਥਾ, ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅੱਡਾ** ਬਣਾ ਲੈਣਾ, ਖਤਰਨਾਕ ਪ੍ਰੋਚਿਤਵਾਦੀ ਸਫਲਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਤੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਬਣ ਗਿਆ ਕਿ ਵੇਦ ਆਦਿ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ-ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਰੰਥਾਂ ਵਿਚਲਾ ਮਿਥਿਹਾਸ ਵੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਿਰਮਲਿਆਂ ਦੇ ਡੇਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵੇਦਾਂਤ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਸਿੱਖ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਤ ਹੋ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸਿੱਖ ਸਾਧਾਂ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਵਿਦਵਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਣ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ ਵੇਦਾਂ ਅਥਵਾ ਪੁਰਾਣਾਂ ਆਦਿ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਕਰਨੇ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਇੱਕ ਪੱਕਾ ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਂ ਰਹਿਣ ਦੇਣ ਲਈ ਵੇਦਾਂਤੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਰਗੀ ਗੂੜ੍ਹ ਬੋਲੀ ਵਿਚਲੇ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤ ਵਰਤ ਕੇ, ਆਮ ਸਿੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਭਰਮ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ, ਧੁਰੋਂ ਆਈ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ ਸਮਝਣੇ ਅਸੰਭਵ ਹਨ। ਅਖੇ ਜਿੰਨੀ ਕਿਸੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਦੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਉਚੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਉਸੇ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਧੁਰੋਂ ਆਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਜੋ ਵੀ ਅਰਥ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਠੀਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹੀ ਅਰਥ ਟਕਸਾਲੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

‘ਧਰਮ ਧੁਜਾ ਅਖਾੜਾ’ ਨਾਂ ਹੇਠ, ਨਿਰਮਲਿਆਂ ਦੀ ਗੱਦੀ ਚਾਲੂ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ ਦਾ ਹੀ ਨਤੀਜਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚਲੇ ਜਿਨੇ ਵੀ ਸੰਤਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਡੇਰੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚਲੀਆਂ ਕਥਾ ਕਹਾਣੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਪਰਚਲਤ ਹਨ। ਸਿੱਖੀ ਭੇਖ ਵਾਲੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਗੱਦੀਦਾਰ, ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਮਨਮੋਹਣਾ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਵਿਛਾ ਕੇ, **ਸਿਖੀ ਵਿਚ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਵਾੜੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।** ਇਹ ਦੁਖਦਾਈ ਭਾਣਾ ਵਰਤਣਾਂ ਚਾਲੂ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ, ਕੇਵਲ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਕਾਰਨ ਉਹੀ ਨਿਰਮੂਲ ਕਹਾਣੀ (ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਲੈਣ ਲਈ ਕਾਂਸੀ ਭੇਜਣ ਵਾਲੀ) ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਅਸਾਂ ਆਪਣੇ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਨਾਮ ਦੇ ਨਾਲ ਮੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਇਸ ਦਲੀਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਲਿਖਤੀ ਸਬੂਤ:--

੧) ਨਿਰਮਲੇ ਪੰਥ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸ੍ਰੀ ਗੋਵਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨਿਰਮਲ ਉਦਾਸੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ‘ਇਤਿਹਾਸ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ’ ਪੁਸਤਕ (ਜਿਸ ਦੇ ਅਨੁਵਾਦਕ-ਸੰਪਾਦਕ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਿਥੀਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਪੂਰ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ‘ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਦਰਜ’ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ੧੯੯੧ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਹੈ) ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ, ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ੨੨੩ ਸਫੇ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ--‘ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਇਸ (ਅੰਮ੍ਰਿਤ) ਸੰਸਕਾਰ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਜਨੇਊ ਸੰਸਕਾਰ ਦੇ ਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੨੨੨ ਸਫੇ ਤੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਂ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦੀ ਤੁੱਲਣਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਫਿਰ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਕਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ **ਜਨੇਊ ਪਾਉਣ** ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਅਜੇਹਾ ਕਰਕੇ, ਅਸਿੱਧੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਅੰਗ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

੨) ਨਿਰਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸਮੱਰਥਕ, ਜਿਸ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੀ ਅੱਜ ਬੜੀ ਮਹਿਮਾਂ ਹੈ ਉਸ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਸੰਤ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਜੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਵੀ ਪੰਥ ਵਿਚ ਬੜਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ੨੮ ਜੂਨ ੧੯੬੯ ਸਨਿਛਰ ਵਾਰ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਪਿੰਡ ਮਹਿਤਾ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਵਿਖੇ ਸਰੀਰ ਤਿਆਗਿਆ ਸੀ। ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗੱਦੀ ਦੇ ਦੋ ਵਾਰਸ-(੧) ਸੰਤ ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਮਾਝੇ ਤੋਂ ਅਤੇ (੨) ਸੰਤ ਗਿਆਨੀ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਮਾਲਵੇ ਤੋਂ, ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ। ਝਗੜਾ ਸਰਕਾਰੇ ਦਰਬਾਰੇ ਜਾ ਵੜਿਆ। ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਧੜੇ ਵਲੋਂ ਇਹ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਜਸਟਿਸ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜਿਹੜੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸਨ, ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਲਵਟੀ ਭਰਾ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਨੂੰ ਭਿੰਡਰਾਂ ਤੋਂ ਭਜਾ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਗੱਦੀ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਅਤੇ ਚੇਲਿਆਂ ਤੋਂ ਮਿਲਦੇ ਆਦਰ ਸਤਕਾਰ ਦਾ ਸੁਆਦ ਪੈ ਜਾਵੇ ਉਹ ਫਿਰ ਹੱਤ ਭੰਨ ਕੇ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ ਖਾਣੀ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਚਖੰਡ ਵਾਸੀ ਸੰਤ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅਕਾਲਚਲਣੇ ਵਾਲੀ ਥਾਂ

ਪਿੰਡ ਮਹਿਤਾ ਵਿਚ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲੀ ਗੱਦੀ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗੁਰਦਾਸਾਰਾ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਗੱਦੀ ਚਾਲੂ ਕਰ ਲਈ। ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਏਸੇ ਗੱਦੀ ਦੇ ਮੁਖੀ ਹਨ/ ਸਨ * ? * {

Fott note :-ਟਕਸਾਲ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਪਰਵਾਰ ਅੱਜ (ਜਨਵਰੀ ੧੯੯੮) ਤੱਕ ਕਹੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤ ਜੀ ਜੀਉਂਦੇ ਕਿਸੇ ਨੁਕਵੇਂ ਥਾਂ ਬੈਠ ਕੇ ਕਿਸੇ ਢੁਕਵੇਂ ਸਮੇਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਲੋਕ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਆਨ ਸ਼ਾਨ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਗਏ ਮੰਨ ਲੈਣ ਦੀ ਥਾਂ ਭਗਵੇਂ ਜੰਗ ਵਿਚੋਂ ਅਛਪਲੇ ਹੀ ਭਗੋੜੇ ਹੋ ਗਏ ਦੇ ਦੋਸੀ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ ?]

ਜਿਸ ਸੰਤ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਤ ਨੇ ਡੇਰਾਵਾਦ ਦੀ ਨਵੀਂ ਗੱਦੀ ਚਾਲੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਪੁਸਤਕ-**ਗੁਰਮਤਿ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ**- ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਫਿਰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਗ੍ਰੰਥ-**ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਾਠ ਦਰਸ਼ਨ**-ਵੀ ਲਿਖਿਆ। ਉਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਦੋ ਭਾਗ ਹਨ। ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਦੇ ਅਰੰਭਕ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਲਿਖੀ ਗੁਰਮਤਿ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਹੀ ਪੂਰਾ ਉਤਾਰਾ ਛਾਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਫਿਰ ੨੩੯ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਮੁੱਖ ਬੰਦ ਹੈ। ਅੱਗੇ ੨੪੫ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਪ੍ਰਨਾਲੀ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਦੀਆਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਹੀ ਚਾਲੂ ਹੋਈਆਂ ਦਰਸਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ੨੪੬ ਸਫ਼ੇ ਦੀ ਲਿਖਤ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :-

“ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਪਾਠ ਤੇ ਅਰਥ ਗਿਆਨੀ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਕ ਸੀਨਾ ਬਸੀਨਾ ਜਿਉਂ ਦੇ ਤਿਉਂ ਚਲੇ ਆਏ ਹਨ । ਮਗਰੋਂ **ਵਿਦਾਂਤਕ**

ਤੇ **ਸੂਫੀਆਨਾ** ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ **ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਰੰਗਣ ਚਾੜ੍ਹਨੀ** ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ” ।

ਵਿਦਾਂਤ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਵਿਦਾਂ ਦਾ ਅੰਤ, ਭਾਵ ਵਿਦਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਨਿਚੋੜ, ਭਾਵ, ਵਿਦਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਨਿਚੋੜ ਵਾਲਾ ਸਿਧਾਂਤ। ਅਤੇ ਸੂਫੀਆਨਾਂ ਸਿਧਾਂਤ ਨੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਕੱਟੜਵਾਦੀ ਸ਼ਰ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਜਨਮ ਲਿਆ ਸੀ। ਭਾਵ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਮਰਯਾਦਾ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ। ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲੀ ਟਕਸਾਲੀ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਉਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ **ਨਿਆਰੀ** ਕਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨਿਆਰੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਅਰਥਾਤ ਡੇਰਿਆਂ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਨਿਆਰੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਭੋਗ ਪੈ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਡੇਰੇਦਾਰ ਪਰਚਾਰ ਤਾਂ ਏਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ-“ **ਜਬ ਲਗ ਰਹੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਨਿਆਰਾ । ਤਬ ਲੱਗ ਤੇਜ ਦਿਉ ਮੈ ਸਾਰਾ ॥ ਜਬ ਇਹ ਗਹੇ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ । ਮੈ ਨਾ ਕਰੂ ਇਨ ਕੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ॥** ” ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਹੀ ਫ਼ਰਮਾਨ ਹੈ ਪਰ ਅੰਦਰ-ਖਾਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਦੀ ਦਾਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਫ਼ਰਮਾਨ ਨੂੰ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੂਰਨ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ, ਬੇਲੋੜਾ ਸਮਝ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ **ਸਾਧ-ਡੇਰੇ** ਅਤੇ **ਧਰਮ-ਧੁਜਾ ਮੱਠ**, ਕੇਵਲ ਹਾਥੀ ਦੇ ਹੀ ਦੰਦ ਹਨ, ਵਿਖਾਵਾ ਹੋਰ ਹੈ ਤੇ ਅਸਲੀਅਤ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਹੋਰ ।

ਡੇਰਾਵਾਦ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਸਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਬੜੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਾਰਜ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਪੰਥ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਮੁਕਾ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਇਹ ਅਤੀਅੰਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅਤੇ ਸੂਖਸ਼ਮ ਸੇਵਾ, ਡੇਰਾਵਾਦ ਦੇ ਜਾਂ ਸਵੈ ਲਾਲਸਾ ਨਾਲ ਬਣੇ ਪਰਚਾਰਕ-ਵਾਦ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਨਿਰਮਲ ਪੰਥੀਆਂ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਕੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਬੜਾ ਡੂੰਘਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ, ਉਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਿਆਨ ਦੀ ਟਕਸਾਲੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਬੜਾ ਲਾਹੇਵੰਦ ਪਰਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ, ਭਿੰਡਰੀਂ ਅਤੇ ਮਹਿਤ, ਦੋਹੀ ਥਾਈਂ ਦਾਸ ਨੇ ਮਿਤੀ ੭-੧੨-੯੨ ਨੂੰ ਰਜਿਸਟ੍ਰੀ ਚਿੱਠੀ ਭੇਜੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਪਾ ਕੇ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਸੰਤ ਜੀ ਆਪਣਾ ਪੱਖ ਲਿਖ ਭੇਜਣ ਤਾਂ ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਕਚਿਹਰੀ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਪੱਖ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਸਕਣ। ਪਰ ਸਵਾਏ ਚੁੱਪ ਦੇ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਉੱਤਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਉਹ ਚਿੱਠੀ ਪੁਸਤਕ “ ਮਾਸੁ ਮਾਸੁ ਕਰਿ ਮੂਰਖੁ ਝਗੜੈਂ ਵਿਚ ਛਪ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੂਝਵਾਨ ਪਾਠਕ ਆਪ ਹੀ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾ ਲੈਣ, ਕਿ ਇਹ ਡੇਰੇ ਗੁਰਮਤ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਜਾਂ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਦਾ ਭਰਮ ਬਣਾ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਬਣਾ ਕੇ ਅਛਪਲੇ ਹੀ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਘਾਤ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ?

੩੬-

ਸਿਖਹੁ ਸਬਦੁ ਪਿਆਰਿਹੋ ਜਨਮ ਮਰਨ ਕੀ ਟੇਕ ॥

ਮੁਖ ਉਜਲ ਸਦਾ ਸੁਖੀ ਨਾਨਕ ਸਿਮਰਤ ਏਕ ॥ ੨ ॥[੩੨੦]-ਵ-੯

੫

ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ

ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਕੇਵਲ-ਮਾਤ੍ਰ ਮਾਲਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵਿਦਾਂ ਆਦਿ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਲਿਖਾਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੂਜਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਹੀ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ-ਜਦੋਂ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਧਰਤੀ ਲਈ ਅਸਹਿ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਭਗਵਾਨ ਕੋਲ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਪੁਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਭਗਵਾਨ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਰਾਮਾਇਣ ਗਾਥਾ ਦੀ ਜੋ Documentary T.V. ਤੇ ਵਿਖਾਈ ਸੀ, ਉਸ ਵਿਚ ਧਰਤੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ, ਬ੍ਰਹਮਾ, ਸ਼ਿਵ, ਇੰਦ੍ਰ, ਨਾਰਦ ਆਦਿ ਮੁਖੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕਈ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰਿਖੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ, ਖੀਰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਭਗਵਾਨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਪੁੱਜਦੀ ਹੈ। ਨੂਰੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਅਤੇ ਖਾਕੀ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਦਾ ਇਹ ਰਲਵਾਂ ਫਰਿਆਦੀ ਟੋਲਾ, ਭਗਵਾਨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਕੋਲ ਇੱਕ ਜ਼ਬਾਨ ਹੋ ਕੇ **ਲੰਕਾ ਪਤੀ ਰਾਵਣ** ਦੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦਾ ਰੋਣਾ ਰੋਂਦਾ ਹੈ। ਫ਼ਰਿਆਦ ਸੁਣ ਕੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਰਾਵਣ ਦਾ ਅਤੇ

ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਪਾਪੀਆਂ ਦਾ (ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ?) ਨਾਸ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ (ਸਾਰੇ ਮਜ਼ਹੂਮਾਂ ਦੀ ਨਹੀਂ?) ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਅਜੁਧਿਆ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦਸ਼ਰਥ ਦੇ ਘਰ ਆਪਣੀ ਕਲਾਂ ਸਮੇਤ ਜਨਮ ਲੈਣਗੇ। ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਆਪਣੇ ਚਾਰ ਵੀਰਾਂ ਸਮੇਤ ਕਈ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਾਲੀ ਬੜੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਧਰਤੀ ਦੇ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਟੁਕੜੇ U . P . ਦੇ ਅਜੁਧਿਆ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ। ਉਸੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਕੁਝ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਕਥਿਤ ਤੌਰ ਤੇ ਖਾ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸੰਘਾਰ ਕਰਦੇ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਨਬਾਸ ਦੇ ਸਮੇਂ ਰਾਵਨ ਦੀ ਭੈਣ ਸਰੂਪਨਖਾ ਦਾ ਨੱਕ ਵਢਣ ਕਰਕੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਝਗੜਾ ਵਧ ਗਿਆ ਵਿਚ ਰਾਵਨ ਸੀਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੰਕਾ ਲੈ ਗਿਆ। ਸੀਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਲੰਕਾ ਗਏ ਅਤੇ ਰਾਣ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਪਰਵਾਰ ਪਰਵਾਰ ਅਤੇ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਜਮਲੋਕ ਪੁਚਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੀਤਾ ਜੀ ਅਤੇ ਭਰਾਤਾ ਲਛਮਣ ਜੀ ਨਾਲ ਅਜੁਧਿਆ ਪਰਤ ਆਏ। ਦੋਬਾਰਾ ਅਜੁਧਿਆ ਨਗਰੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦੇ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਹੀ ਦਰਸਾਏ ਹਨ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਾੜਾਂ ਦੇ ਸੰਛੇਦੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਵੜ ਕੇ ਇੱਕ ਅਜੇਹੇ ਗ਼ਰੀਬ ਸੂਦਰ ਦਾ ਸੀਸ ਉਤਾਰਿਆ ਜੋ ਲੁਕ ਕਰ ਈਸ਼ਵਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗੋਸੁਆਮੀ ਤੁਲਸੀ ਦਾਸ ਦੀ ਰਾਮਾਇਣ- ਰਾਮ ਚਰਿਤ੍ਰ ਮਾਣਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕਈ ਸਾਲ ਅਜੁਧਿਆ ਨਗਰੀ ਤੇ ਰਾਜ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਸੁਰਗਾਂ ਨੂੰ ਪਰਤ ਗਏ ਸਨ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਆਪਣੇ ਮਾਮੇ ਕੰਸ ਦੇ ਅਤਿਆਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਖ਼ਲਾਸੀ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਆਏ, ਜੋ ਵੀ (ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਤੇ) ਉਸੇ ਰੀਣ ਕੁ ਜਿੰਨੇ ਥਾਂ U . P . ਵਿਚਲੇ ਬ੍ਰਿੰਦਾ-ਬਨ ਵਿਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ' ਰੰਗ ' ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਉਪ੍ਰੰਤ ਇਕੋ ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਵਿਚ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਨਾਮਕ ਵਡਾ ਯੁੱਧ ਕਰਵਾ ਕੇ ਕਥਿਤ ਤੌਰ ਤੇ ਧਰਤੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਮਹਾਨ ' ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲੀਲਾ ' >>>{* Foot note:-ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਅਸਲੀਯਤ, ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ' ਲੀਲਾ ' ਆਦਿ ਦੀ ਅਸਲੀਯਤ ਜਾਨਣ ਲਈ ਪੜ੍ਹੋ ਇਸ ਪੁਰਤਕ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਭਾਗ, ਦੇ ਚੌਥਾ ਕਾਂਡ]

<<<<< ਦਰਸਾਈ* ਬੜੀ ਹਾਸੇ ਹੀਣੀ ਗਾਥਾ ਹੈ। ਫ਼ਰਿਆਦ ਕਰਦੀ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ (TV ਤੇ ਦਰਸਾਈ Documentary ਵਿਚ ਇਸਤ੍ਰੀ ਰੂਪ ਧਰਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਧਰਤੀ ਦਾ ਗੋਲਾ **Globe** ਘੁੰਮਦਾ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਵਿਖਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ) ਦਰਸਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦੋਵੇਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੇਵਲ ਬੁਹੜੇ ਜਿਹੇ ਨੱਗਰ ਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਅਤੇ ਜਾਂ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਜੰਗਲ-ਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਪਰਤ ਕਦੇ ਦਰਸਾਏ ਹੋਏ ਹਨ

[* Foot note:- ਦੁਰਗਿਆਣਾ ਮੰਦਰ ਵਾਲੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਗੜ੍ਹ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਛਪ ਕੇ, ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਦੀ ਲਗ-ਪਗ ਇੱਕ ਹਜ਼ਾਰ ਕਾਪੀ ਜਨਵਰੀ ੧੯੯੫ ਤੋਂ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਪੁਜ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਚੁਕਿਆ ਹੈ ਕਿ, ਕਥਿਤ ਅਵਤਾਰ- ' ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ' ਦੋਵੇਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਕਲਪਣਾ ਦੀ ਉਪਜ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁਕਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਅਵਤਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਪਰਚਾਰਨ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਨਿੱਜੀ ਸੁਆਰਥ ਕੀ ਸੀ? ਅੱਜ ੧੯੯੭ ਜੂਨ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜਾਂ ਹਿੰਦੂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠ ਕਹਿ ਕੇ ਦਾਸ ਵਿਰੁੱਧ ਅਦਾਲਤੀ ਕਾਰਵਾਈ ਤਾਂ ਕੀ ਕਰਨੀ ਸੀ, ਦਾਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰੋਸ-ਪੱਤਰ ਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ। ਬੁੱਧ, ਈਸਾਈ, ਇਸਲਾਮ ਆਦਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ ਦੇ ਪੈਗੰਬਰ ਬਾਰੇ ਅਜੇਹੀ ਗੱਲ ਲਿਖਦਿਆਂ ਸਾਰ ਸਾਰੀ ਕੌਮ ਦਾ ਜੋਸ਼ ਉਬਲੇ ਖਾਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸੂਝਵਾਨ ਹਿੰਦੂ (ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀ) ਅਥਵਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵੀ ਰਾਮਾਇਣ ਅਤੇ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਗਾਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਲਪਣਾ ਦੀ ਉਪਜ ਝੂਠ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਭਾਵ, ਹਿੰਦੂ ਜਗਤ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀ ਬੇਸ਼ੱਕ ਕਲਪਣਾ ਦੀ ਉਪਜ ਮੰਨਦੇ ਹੋਣ, ਪਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੱਚ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਖ਼ਲਾਸਾ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਤੱਕ ਅੱਠ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਖ਼ਿਆਲੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਦੇ (ਭਾਵ, ਝੂਠ ਦੇ) ਵੰਸ਼ਕ ਮੰਨ ਕੇ ਹੋਮਕੁੰਡ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ। ਵੱਡੀ ਹੈਰਾਨੀ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀ ਮਰਯਾਦਾ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸੋਚ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਾਲੀ ਅਪਣਾਈ ਤਰੀਕਾ ਜਾਂ ਰਿਵਾਜ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਿਆਰਾ ਹੀ ਸਮਝੀ ਜਾਣ ਦੇ ਭਰਮ-ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ?]

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਆਗਮਨ ਧਰਤੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਟੁਕੜੇ ਦੀ ਫ਼ਰਿਆਦ ਦੇ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ। ਨਾਂ ਉਹ (ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਕੀ ਨੌਂ ਸਰੂਪਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ), ਰਾਵਣ ਅਥਵਾ ਕੰਸ ਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਪਾਪੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਆਏ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਰਿਸ਼ੀ-ਮੁਨੀ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਨਰਸਿੰਘ, ਵਰਾਹ, ਰਾਮ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਥਿਤ ਅਵਤਾਰ ਕਰਮਵਾਰ, ਕਥਿਤ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਭਗਤ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਰਣਾਕਸ਼ ਦੌੜ ਨੂੰ, ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਦੌੜ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਹਰਨਕਿਸ਼ਪ ਨੂੰ, ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਅਥਵਾ ਕੰਸ ਆਦਿ ਕਥਿਤ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਜਾਨੇ ਮਾਰ ਮੁਕਾਉਣ ਲਈ ਹੀ ਆਏ ਦਰਸਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ, ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਨੇ ਮਾਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸਨ ਆਏ, ਸਗੋਂ ਪਾਪੀਆਂ ਦੇ ਮਨਾ ਵਿਚੋਂ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਧੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਮਲ ਕਰਨ ਆਏ ਸਨ। ਜਗਤ-ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨਿਰੇ ਭਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੀ ਰਾਖੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਉਹ ਤਾਂ ਪਾਪੀਆਂ ਦੀ ਆਤਮਾਂ ਦੀ ਵੀ ਉਵੇਂ ਹੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਹੋਰ ਭੁੱਲੜ ਦੁਖਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਸਾਧ-ਸੰਤ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਕਰਨ ਨਾਲੋਂ, ਮਨੁੱਖ-ਮਾਤ੍ਰ ਨੂੰ ਸੰਤਤਾਈ ਵਾਲੇ ਸੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖਾਉਣ ਆਏ ਸਨ ਬੀਬੀ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਦੇ ਵੀਰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ। ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ, U . P . ਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਲੀਲਾ ਰਚਾਉਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸਨ ਆਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਟੀਚਾ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਹੀ ਸੰਤ ਬਣਾ ਦੇਣ ਦਾ ਸੀ। ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਪਾਪਾਂ ਅਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਵਿਚ ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤੱਕ ਡੁੱਬਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਜੇਹੀ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਮੈਲ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਨਿਰਮਲ ਕਰਕੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ, ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਚਲਾਉਣ ਆਏ ਸਨ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦੀਆਂ ੨੨ ਪਉੜੀਆਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਆਗਮਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਸੰਸਾਰਕ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ੨੩ਵੀ ਪਉੜੀ ਇਉਂ ਹੈ--

ਸੁਣੀ ਪੁਕਾਰ ਦਾਤਾਰ ਪ੍ਰਭੁ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਜਗ ਮਾਹਿ **ਪਠਾਇਆ** । ਚਰਨ ਧੋਇ ਰਹਰਾਸਿ ਕਰਿ ਚਰਣਮ੍ਰਿਤੁ ਸਿਖਾਂ ਪੀਲਾਇਆ ।

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਕਲਿਜੁਗ ਅੰਦਰਿ ਇਕ ਦਿਖਾਇਆ । ਚਰੇ ਪੈਰ ਧਰਮ ਦੇ ਚਾਰਿ ਵਰਨ ਇਕ ਵਰਨੁ ਕਰਾਇਆ ।

ਰਾਣਾ ਰੰਕ ਬਰਾਬਰੀ ਪੈਰੀ ਪਵਣਾ ਜਗਿ ਵਰਤਾਇਆ । ਉਲਟਾ ਖੇਲੁ ਪਿਰੰਨ ਦਾ ਪੈਰਾਂ ਉਪਰਿ ਸੀਸੁ ਨਿਵਾਇਆ ।

ਕਲਿਜੁਗੁ ਬਾਬੇ ਤਾਰਿਆ ਸਤਿਨਾਮੁ ਪੜਿ ਮੰਤ੍ਰੁ ਸੁਣਾਇਆ । ਕਲਿ ਤਾਰਣਿ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਆਇਆ ॥ ੨੩ ॥

ਭਾਵ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਖਰ ਦੁਖੀਆਂ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਸੁਣ ਲਈ, ਧਰਮ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰ ਨਿਰਦਈ ਲਹੂਪੀਏ ਠੱਗਾਂ ਕੋਲੋਂ, ਜਾਬਰ ਅਤੇ ਬੇਰਹਿਮ ਹਾਕਮਾਂ ਕੋਲੋਂ, ਰੋਮ ਰੋਮ ਦੁਖੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਫਰਿਆਦ ਸੁਣ ਲਈ ਅਤੇ ਉਸ ਪਰਮ-ਪਿਤਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੂੰ ਜਗਤ ਕਲਿਆਣ ਲਈ ਭੇਜਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਏਸੇ ਆਗਮਨ ਵਾਲੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਹੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਜਗਤ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਚਿਤਰਦੇ ਹਨ--ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਚਰਣਾਂਮ੍ਰਿਤ ਪਿਲਾਉਣ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਆਪਾ ਭਾਵ ਮਿਟਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਨਿਮਰਤਾ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਗ਼ਰੀਬੀ ਭਾਵ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਗਤੀ ਦੀ ਰੀਤ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਚਲਾਈ। ਆਪਸੀ ਫੁੱਟ ਅਤੇ ਘਿਰਣਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਨੇਕਤਾ ਦੇ ਕਰਮਕਾਂਡੀ-ਪੂਜਾ-ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਕੇ **ਏਕਤਾ** ਦਾ ਪਾਠ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਇਆ। ਸਹੀ ਧਰਮ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਕੇ ਵੇਦ ਪੁਰਾਣਾ ਆਦਿ ਹਿੰਦੂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੋਂ ਬਣੇ ਚਾਰ ਵਰਨਾਂ (ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖੱਤਰੀ, ਵੈਸ਼ ਅਤੇ ਸੂਦਰ) ਦਾ ਭੇਤ ਮਿਟਾ ਕੇ ਸਹੋਦਰਤਾ ਭਾਵ ਨਾਲ ਇੱਕ ਥਾਂ ਰਹਿਣ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖਾਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਰਮ-ਭਾਵ ਵਿਚ ਗ਼ਰੀਬੀ ਅਮੀਰੀ ਦੀ ਵਿੱਥ ਮਿਟਾ ਕੇ ਸਹੋਦਰਤਾ ਭਾਵ, (ਮਾਂ ਜਾਣਿਆਂ ਵਾਲਾ ਪਿਆਰ) ਸਿਖਾਇਆ। ਜੰਨਤਾ ਦੀ ਵੰਡ ਚੌਹਾਂ ਵਰਨਾਂ ਵਿਚ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸੂਦਰ ਨੂੰ "**ਪੈਰ**" ਮਿਥ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਪ "**ਸਿਰ**" ਅਥਵਾ **ਸੀਸ** ਬਣ ਬੈਠਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ "**ਸਿਰ**" ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਭਿੱਟਣ ਮੰਨ ਕੇ ਬੜੀ ਆਕੜ ਭਰੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਸੀ। ਏਹੀ ਆਕੜ ਰਾਜਿਆਂ ਅਤੇ ਅਮੀਰਾਂ ਵਿਚ ਆ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਖੱਤਰੀ ਵੈਸ਼ **ਮਾਇਆ ਧਾਰੀ ਲੋਕ ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਟੀਸੀ ਤੇ ਬੈਠੇ ਮਾਨੋਂ** "**ਸੀਸ**" ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਜੋ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਨਿਤਾਇਆਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਪੈਰ ਦੀ ਜੁੱਤੀ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਛੇਵੀਂ ਪੰਗਤੀ ਵਿਚ ਫ਼ਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਇਹ ਕਥਿਤ ਭਾਣਾ ਹੁਣ ਉਲਟ ਗਿਆ। ਹੰਕਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੇ ਚਰਣਾ ਤੇ ਸੀਸ ਝੁਕਾਉਣਾ ਸਿੱਖ ਗਿਆ। ਭਾਵ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੀ ਨੇ, ਲੋਭ, ਲਾਲਚ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ, ਕਾਮ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਮੂਲ, ਹੰਕਾਰ-ਰੋਗ ਦਾ ਕਾਰੀ ਦਾਰੂ, ਨਿਮਰਤਾ, ਗ਼ਰੀਬੀ, ਧੀਰਜ, ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ, ਖਿਮਾ ਆਦਿ ਸੁਭ ਗੁਣਾ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ। ਸੀਸੁ (ਸਰਬ-ਸ਼ੇਸ਼ਟ) ਬਣੇ ਬੈਠੇ ਹੰਕਾਰੀ-ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਗ਼ਰੀਬ ਸੂਦਰ-ਰੂਪ ਚਰਨਾਂ ਉੱਤੇ ਝੁਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਜਿਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਡੰਡੋਤਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਰੱਬ ਦਾ ਭਾਣਾ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ-ਰੂਪ ਸੀਸ, ਜਦ ਸੂਦਰ ਦੇ ਚਰਣੀ ਜਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਇਹ ਕੌਤਕ ਇਉਂ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਖੇਲ ਹੀ ਉਲਟ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਸਤਿਨਾਮ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕਲਿਜੁਗ ਨੂੰ, ਭਾਵ ਸਾਰੀ ਲੋਕਾਈ ਤਾਰ ਦਿੱਤਾ।

ਅੰਤ ਵਿਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ-- "**ਕਲਿ ਤਾਰਣਿ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਆਇਆ**" ਲਿਖ ਕੇ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਚ ਨੀਚ ਦਾ ਭੇਤ ਭਾਵ ਮਿਟਾ ਕੇ ਪਰਸਪਰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦੀਦਾਰੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅੱਖ ਦੇ ਕੇ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੀ ਕਲਿਆਣ ਕਰਨ ਆਏ ਸਨ। ਭਾਵ, ਦੁਖੀਆਂ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਸੁਣ ਕੇ ਆਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਪੰਥ ਵਿਚ, ਪਹਿਲੇ ਬਣੇ ਚਾਰੇ ਵਰਨ ਸਮਾ ਰਹੇ ਸਨ। "**ਚਾਰ ਵਰਨ ਇਕ ਵਰਨ ਕਰਾਇਆ**" । ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ "**ਜਨਮ ਸਾਖੀ**" ਲਿਖਣ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਹੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਆਗਮਨ, ਇਕ ਅਕਾਲ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ, ਸਰਬ-ਸਾਂਤੀਵਾਨਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ, **ਤੀਸਰਾ ਪੰਥ** ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਗ਼ਰੀਬੀ, ਨਿਮਰਤਾ, ਖਿਮਾ, ਧੀਰਜ ਆਦਿ ਸੁਭ ਗੁਣ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਸੂਰਮੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦਾ ਅਰੰਭ ਕਿਵੇਂ ਹੋਇਆ? ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ੨੪ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ:-

ਪਹਿਲਾ ਬਾਬੇ ਪਾਯਾ ਬਖਸ਼ੁ ਦਰਿ, ਪਿਛੋ ਦੇ ਫਿਰਿ ਘਾਲ ਕਮਾਈ । ਰੇਤੁ ਅਕੁ ਆਹਾਰੁ ਕਰਿ, ਰੋੜਾ ਕੀ ਗੁਰ ਕਰੀ ਵਿਛਾਈ ।

ਭਾਰੀ ਕਰੀ ਤਪਸਿਆ, ਵਡੇ ਭਾਗੁ ਹਰਿ ਸਿਉ ਬਣਿ ਆਈ । ਬਾਬਾ ਪੈਧਾ ਸਚ-ਖੰਡਿ ਨਉ ਨਿਧਿ ਨਾਮੁ ਗ਼ਰੀਬੀ ਪਾਈ ।

ਬਾਬਾ ਦੇਖੋ ਧਿਆਨ ਧਰਿ ਜਲਤੀ ਸਭਿ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਿਸਿ ਆਈ । ਬਾਝਹੁ ਗੁਰੂ ਗੁਬਾਰ ਹੈ, ਹੈ ਹੈ ਕਰਦੀ ਦਿਸਿ ਆਈ ।

ਬਾਬੇ ਭੇਖ ਬਣਾਇਆ ਉਦਾਸੀ ਕੀ ਰੀਤਿ ਚਲਾਈ । ਚੜਿਆ ਸੋਧਣਿ ਧਰਤਿ ਲੁਕਾਈ ॥ ੨੪ ॥

ਭਾਵ, ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੇ ਏਨੇ ਪਿਆਰੇ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕਰਤਾਰ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਹੋ ਚੁਕੀਆਂ ਸਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣ ਕੇ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਏ ਸਨ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸਦਾ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਘਾਲਣਾ ਘਾਲੀ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ। ਭਾਵ, ਪਹਿਲਾਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਈ, ਫਿਰ ਘਾਲਣਾ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਬਣ ਗਏ।

ਜਿਹੋ ਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰਨੀ ਸੀ ਉਸ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਪੂਰਨੇ ਪਾਉਣੇ ਸਨ। ਰੇਤ ਅੱਕ ਦਾ ਭੋਜਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਦੁਖਾਂ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਹਾਰਿਆ (ਦੁਖੀਆਂ ਲੋੜਵੰਦਾ ਤੱਕ ਪੁੱਜ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ-ਦਾਨ ਦੇਣ ਲਈ, ਜਾਨ ਲੇਵਾ ਖਤਰਿਆਂ ਨਾਲ ਅਤੇ ਤੁਰਨਾ ਔਖਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰੋੜਾਂ ਨਾਲ ਅਤੇ ਤਿੱਖੇ ਵਿਸ਼ੈਲੇ ਕੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰੇ, ਅੰਨ ਪਾਣੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਾਲੇ ਜੰਗਲਾਂ, ਮਾਰੂ ਥਲਾਂ, ਵਿਚਦੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੀਲ ਪੈਂਡੇ ਕੀਤੇ) ਇਸ ਕਰਤੀ ਤਪੱਸਿਆ ਤੋਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਬਣ ਆਈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਚਰੋਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾਮ, ਗ਼ਰੀਬੀ, ਨਿਮਰਤਾ ਦੇ ਅਤੁੱਟ ਖ਼ਜ਼ਾਨਿਆਂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਈ। ਅਜੇਹੀਆਂ ਬੇਅੰਤ ਸੁਭ-ਗੁਣ-ਰਤਨਾਂ ਦੇ ਅਥਾਹ ਸਾਗਰ ਜਗਤ-ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਦਿਬ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਲੋਕ, ਈਰਖਾ, ਦਵੈਤ, ਹੰਕਾਰ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਆਦਿ ਅਗਨੀਆਂ ਨਾਲ ਝੁਲਸਦੇ ਅਥਵਾ ਪਾਪਾਂ ਕਾਰਨ ਪੀੜਤ ਵੇਖ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਦ੍ਰਵ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਵੇਖ ਲਿਆ ਕਿ ਸੱਚ ਦਾ ਮਾਰਗ ਦੱਸ ਕੇ ਫੋਕਟ ਭਰਮਾਂ ਦਾ ਪਾਜ ਨੰਗਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ, ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਫਸੀ ਲੁਕਾਈ ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਆਤਮਕ ਰੋਗਾਂ ਵਿਚ ਫਸੀ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਨਿਤਾਇਆਂ ਦੇ ਦਰਦੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ-ਉਦਾਸੀ ਕੀ ਰੀਤਿ ਚਲਾਈ (ਭੇਖੀ ਉਦਾਸੀਆਂ ਵਾਲਾ ਮਾਰਗ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਲਾਇਆ) ਉਦਾਸੀ ਦੀ ਰੀਤ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ, ਮਾਯਾ ਤੋਂ ਉਦਾਸ ਰਹਿਣ ਦੀ ਰੀਤ ਤੋਰੀ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਬਾਬਾ ਜੀ ਚੜ੍ਹੇ ਤੁਰੇ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲੀਆਂ 20 ਪਉੜੀਆਂ ਵਿਚ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਨਿਆਰੀ ਕਵਿਤਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੁਆਰਾ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ ਲੀਲਾ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਗੁਰੂ-ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਸੰਖੇਪ-ਰੂਪ, ਬੜੇ ਅਰਥ ਭਰਪੂਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਾਲੀ ਜੋਤਿ ਦੁਆਰਾ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਬਣ ਕੇ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਤੋਂ ਖਡੂਰ ਜਾਣ ਦੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਹੀ ਜੋਤਿ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਵਸਾਉਣ ਤੱਕ ਦੀ ਸਾਖੀ ਭਰਨ ਵਾਲੀ 8੬ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ੪੫ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਇਉਂ ਹੈ:--

ਜ਼ਾਰਤ ਕਰਿ ਮੁਲਤਾਨ ਦੀ ਫਿਰਿ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰੇ ਨੋ ਆਇਆ । ਚੜੇ ਸਵਾਈ ਦਿਹਿ ਦਿਹੀ, ਕਲਿਜੁਗ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ।
ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਹੋਰੁ ਮੰਗਣਾ ਸਿਰਿ ਦੁਖ ਦੇ ਦੁਖ ਸਬਾਇਆ । ਮਾਰਿਆ ਸਿਕਾ ਜਗਤਿ ਵਿਚਿ ਨਾਨਕ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਚਲਾਇਆ ।
ਥਾਪਿਆ ਲਹਣਾ ਜੀਵਦੇ ਗੁਰਿਆਈ ਸਿਰਿ ਛਤ੍ਰ ਫਿਰਾਇਆ । ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਇਕੈ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਰੂਪ ਵਟਾਇਆ ।
ਲਖਿ ਨਾ ਕੋਈ ਸਕਈ ਆਚਰਜੇ ਆਚਰਜ ਦਿਖਾਇਆ । ਕਾਇਆ ਪਲਟਿ ਸਰੂਪ ਬਣਾਇਆ ॥ ੪੫ ॥

ਭਾਵ, ਮੁਲਤਾਨ ਦੀ ਯਾਤਰਾ (ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਦਾ ਡੰਕਾ ਵਜਦਾ) ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਪੁੱਜੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥ ਮੰਗਣ ਨਾਲ ਦੁਖਾਂ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਦੀਵੀ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਾਇਆ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕੀਰਤੀ ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਵਧੀ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਅਜੇਹੇ ਸਰਬ-ਪ੍ਰਵਾਣਤ ਨਿਯਮ ਰੂਪੀ ਹੁਕਮ ਦਾ ਸਿੱਕਾ ਚਲਾ ਕੇ (ਸਾਰੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਹਉਮੈ ਰੂਪੀ) ਮੈਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨਿਰਮਲ-ਪੰਥ ਤੋਰਿਆ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਜੀਉਂਦਿਆਂ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੀ ਜੋਤਿ ਬਾਬੇ ਲਹਿਣੇ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਪਲਟ ਕੇ (ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਦਾ) ਰੂਪ ਆਪਣੇ ਵਰਗਾ ਬਣਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਅਸਚਰਜ ਭੇਤ ਦੀ ਅਲੀਯਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਾ ਜਾਣ ਸਕਿਆ। ਅਜੇਹੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਫੁਰਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਤੀਸਰਾ ਪੰਥ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਚਲਾਇਆ ਸੀ, ਭੁੱਲ ਹੈ।

ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਧਾਰਨੀ, ਸੰਤ ਅਤੇ ਸੂਰਮਾ ਬਣਾ ਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਜਿਸ ਪੰਥ ਨੂੰ 'ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ' ਕਹਿ ਕੇ ਨਿਵਾਜਣਾ ਸੀ, ਉਸ ਪੰਥਕ-ਮਹਲ ਦਾ ਨੀਂਹ-ਪੱਥਰ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੀ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦਾ ਉਦਾਘਾਟਨ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਦੂਜਾ ਨਿਰਮਲ ਸਿੱਖ ਭਾਈ ਰਾਏ ਬੁਲਾਰ ਜੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥੀਆਂ ਵਿਚ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਆਏ ਅਤੇ ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਦੋ ਕ੍ਰੋੜ ਤੱਕ ਜਾ ਪੁੱਜੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਥਮ ਸਰੂਪ ਹੀ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਜਨਮ ਦਾਤਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਸਰੂਪਾਂ ਸਮੇਂ ਨਿਰਮਲ-ਪੰਥੀਆ-ਰੂਪ ਖਾਲਸੇ ਜੀ ਦੇ ਆਚਰਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਲਿਉਣ ਦੀ ਘਾਲਣਾਂ ਘਾਲੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਖਾਲਸ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਰਹਿਤ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥੀਆ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਨਿਰਮਲ ਆਚਰਨ, ਨਿਰਮਲ ਰਹਿਣੀ ਬਹਿਣੀ ਦਾ ਨਾਮ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਬਾਣੇ ਅਤੇ ਖਾਸ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਫੱਬੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਨਾਮ ਖਾਲਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਸੁਆਰ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਖਸ਼ੀ, ਨਿਆਰੇ ਸੁੱਚੇ ਆਚਰਨ ਵਾਲੀ ਜੀਵਨ-ਮਰਯਾਦਾ ਵਾਲਾ, ਅਤੇ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੇ ਨਿਰਮਲ ਭੈ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਪੰਜਾਂ ਕਕਾਰਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਖਾਲਸਾ ਹੈ।

ਯਾਦ ਰਖਣ ਵਾਲਾ ਵਿਸ਼ਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਿਆਰਾ ਆਚਰਨ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾਂ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਨਿਆਰੀ ਸ਼ਕਲ ਸੂਰਤ ਜਾਂ ਨਿਆਰੇ ਬਾਣੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਨਿਆਰਾ ਆਚਰਨ ਆ ਵੱਸਦਾ ਹੈ--ਇਹ ਕੇਵਲ ਹਰਿਚੰਦਾਉਰੀ ਹੈ, ਮਾਇਆ-ਜਾਲ ਤੋਂ ਉਪਜਿਆ ਦੁਖਦਾਈ ਭਰਮ ਹੈ। ਨਿਆਰੇ ਆਚਰਨ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਉਣ ਵਿਚ ਤਾਂ 2੦੦ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਲੱਗਾ ਸੀ, ਬਾਣਾਂ ਤਾਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਵਿਚ ਪੱਕਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੋ ਆਚਰਨ ਪਹਿਲਾਂ ਤੇ ਬਾਣਾਂ ਪਿਛੋਂ। ਦੋਵੇਂ ਰਲ ਕੇ ਹੀ ਪੂਰਨ ਖਾਲਸਾ ਹੈ, ਉੱਚਾ ਅਤੇ ਸੁੱਚਾ ਆਚਰਨ ਅਤੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਕਾਰ ਦੀ ਮੈਲ ਤੋਂ ਬੇਦਾਗ਼ ਹੀ ਪੂਰਨ ਖਾਲਸਾ-ਪੰਥ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਫੇਰ ਕਹਿ ਲਈਏ--ਏਹੀ ਹੈ ਉਹ ਪੰਥ ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਲਿਖਿਆ ਹੈ--ਮਾਰਿਆ ਸਿੱਕਾ ਜਗਤਿ ਵਿਚਿ ਨਾਨਕ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਚਲਾਇਆ। ਪੰਥ ਦਾ ਭਾਵ ਮਾਰਗ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਣਾ ਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਹੈ।

3੭- ਨਿਰਮਲ ਭਟੇ ਉਜਲ ਜਸੁ ਗਾਵਤ ਬਹੁਰਿ ਨ ਹੋਵਤ ਕਾਰੋ ॥

ਚਰਨ ਕਮਲ ਸਿਉ ਡੋਰੀ ਰਾਚੀ, ਭੋਟਿਓ ਪੁਰਖੁ ਅਪਾਰੋ ॥ ੧ ॥

ਕਰੁ ਗਹਿ ਲੀਨੇ ਸਰਬਸੁ ਦੀਨੇ, ਦੀਪਕ ਭਟਿਓ ਉਜਾਰੋ ॥

ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਸਿਕ ਬੈਰਾਗੀ, ਕੁਲਹ ਸਮੂਹਾਂ ਤਾਰੋ ॥ ੨ ॥ [੧੨੨੫]-੮੭-੧੧੦

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਫ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ (੧) ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਮੁੜਨਾ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ ਸਗੋਂ ਸਾਥੋਂ ਦੂਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਭਜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕੀ, ਕਿਤੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਨਿਆਰਾ-ਪਨ ਹੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਗੁਆ ਬੈਠੇ ਹੋਏ? (੨) ਕੀ ਕਿਤੇ ਅਸੀਂ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਵੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣ ਗਏ ਹੋਏ, ਜੋ ਸਾਡੀ ਕੋਈ ਪੰਥਕ-ਅਰਦਾਸਿ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੁਣੀ ਜਾ ਰਹੀ? (੩) ਸਰਬ ਖਾਲਸਾ ਸੁਮੇਲਣਾ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਪੰਥ ਅਰਦਾਸ ਦਾ ਵੀ ਨਾ ਸੁਣਿਆਂ ਜਾਣਾ ਸਿੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਵਿਚ ਆ ਚੁੱਕੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ 'ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰਾ' ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਜੇਹਾ ਖਾਲਸਾ ਉਸ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਨੀਵਾਂ ਡਿੱਗ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਜੇ ਅੱਜ ਵੀ ਅਸੀਂ ਉਹੀ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕਦੇ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ ਕਿ 'ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰੇ' ਦਾ ਬਚਨ ਕਦੇ ਪੂਰਾ ਨਾ ਹੁੰਦਾ। ਬਚਨ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਹਿ ਗਈ ਅੱਜ ਤਾਂ ਗਿੜਗੜਾ ਕੇ ਕੀਤੀ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੁਣੀ ਜਾ ਰਹੀ।

ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿਚਾਰ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਪਰ ਕਿਸੇ ਇਕ ਥਾਂ ਵੀ ਇਹ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨਿਆਰੀ ਮਰਯਾਦਾ ਵਾਲੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹਾਂ। ਹਰ ਥਾਂ ਮਨਮਤਿ ਅਥਵਾ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਵੇਖਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਏਥੇ ਹੁਣ ਅਸਾਂ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਹੈ ਕਿਸੇ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਮਰਨ ਦਿਨ ਤੇ ਸੋਗ ਕਰਨਾ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਹੈ ਕਿ ਜਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਹੈ? ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮਿਥਿਹਾਸ ਵੱਲ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦਾ ਪਿਤਾ ਸੁਰਗਵਾਸ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਰਾਜ ਮਹਲਾਂ ਵਿਚ ਰੋਣਾ ਪਿੱਟਣਾ ਹੁੰਦਾ ਰਾਮਾਇਣ ਗਾਥਾ ਦੀ Documentary ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਆਪ ਦਰਸਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੀਤਾ ਕੇਵਲ ਬੋਹੜੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਵਿਛੜੀ ਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਲਛਮਣ ਮਰਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੇਵਲ ਬੋਹੜੇ ਹੀ ਹੋਇਆ ਸੀ ਪਰ ਭਗਵਾਨ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨੂੰ ਹਟਕੋਰਿਆਂ ਨਾਲ ਰੋਂਦੇ, ਹਉਕੇ ਭਰਦੇ ਅਤੇ ਸ਼ੋਕ ਵਿਚ ਏਨੇ ਅਧੀਰ ਹੋ ਗਏ, ਕਿ ਆਪ ਵੀ ਮਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਜ਼ਰੀ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵੀ ਇਸ ਤੱਥ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਭਰਦੀ ਹੈ--**ਰੋਵੈ ਰਾਮ ਨਕਾਲਾ ਭਇਆ ॥ ਸੀਤਾ ਲਖਮਣੁ ਵਿਛੜਿ ਗਇਆ ॥** [੯੫੩/੫੪] ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਉੱਘੇ ਗ੍ਰੰਥ, **ਗੁਰਤ ਪੁਰਾਣ** ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਰੋਣਾ ਅਤੇ ਧਾਹਾਂ ਮਾਰਨੀਆਂ, ਘਰਦਿਆਂ ਲਈ ਅਤੇ ਵਿਛੜੀ ਆਤਮਾ ਦੇਹਾਂ ਲਈ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੈ। ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ--**ਮਤਿ ਮੈ ਪਿਛੈ ਕੋਈ ਰੋਵਸੀ ਸੋ ਮੈ ਮੂਲਿ ਨਾ ਭਾਇਆ ॥** [੯੨੩]

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਜਨਮ ਸੰਸਕਾਰ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਉਚੇਚੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹਈਆਂ ਹਨ। ਰਾਮ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਥਿਤ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇ ਜਨਮ ਤੇ ਉਚੇਚੇ ਢੋਲ-ਚਮੱਕੇ ਵੱਜਦੇ ਅਤੇ ਨਾਚ ਗਾਣੇ ਹੁੰਦੇ ਦਰਸਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਲੜਕੇ ਦੇ ਜਨਮ ਤੇ ਉਚੇਚੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਉਣੀਆਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਦੇਣ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਪੁੱਤੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਭਾਵੇਂ ਕਿੱਡੇ ਵੀ ਧਰਮਾਤਮਾ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਣ, ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਹਿੰਦੂ-ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਨਰਕਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦੇ ਜਨਮ ਤੇ ਉਚੇਚੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਉਣੀਆਂ ਅਰੰਭ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਪੁੱਤਰੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸੁਰਗ ਭੇਜਣ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਕੀ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਿਚਾਰੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਲਈ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਸੁਰਗਾਂ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ--ਸੁਰਗਾਂ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣਨ ਲਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸ਼ਰਤ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮਰਦ ਹੋ ਕੇ ਜਨਮ ਲਏ। ਇਸ ਲਈ ਲੜਕੀ ਦਾ ਜਨਮ ਬਦਸ਼ਗਨੀ ਬਣ ਗਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਅਜੇਹੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਭਰਮਾਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਬੱਚੇ ਦੇ ਜਨਮ ਹੋਣ ਤੇ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਨਾ ਅਥਵਾ ਮੌਤ ਤੇ ਰੋਣਾ ਕੁਰਲਾਉਣਾ ਹੋਛੇ ਅਤੇ ਨਾਸ਼ਕਰੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤੀ। ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਤੇ ਉਚੇਚੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ, ਸ਼ਰਾਬਾਂ, ਖੁਸ਼ਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਚ, ਭੰਗੜੇ ਅਥਵਾ ਤੁਹਫ਼ਿਆਂ ਅਤੇ ਵਧਾਈਆਂ ਦਾ ਲੈਣ-ਦੇਣ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੰਕਾਰ-ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਬਿਵਰਜਿਤ ਹੈ। ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਜਨਮ ਤੇ ਢੋਲ-ਚਮੱਕਿਆਂ ਵਾਲੇ ਇਸ ਸਾਰੇ ਸ਼ੋਰ-ਸ਼ਰਾਬੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ--

੩੮- **ਜਨਮੈ ਕਉ ਵਾਜਹਿ ਵਾਧਾਏ ॥ ਸੋਹਿਲੜੇ ਅਗਿਆਨੀ ਗਾਏ ॥**

ਜੋ ਜਨਮੈ ਤਿਸੁ ਸਰਪਰ ਮਰਣਾ ਕਿਰਤੁ ਪਇਆ ਸਿਰਿ ਸਾਹਾ ਹੋ ॥ ੬ ॥ [੧੦੩੨]੬-੧੨

ਅਰਥ:--(ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਜੀਵ ਜੰਮਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ) ਜੰਮਣ ਤੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜਦੇ ਹਨ, ਵਧਾਈਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਸੱਖਣੇ ਲੋਕ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ ਜੰਮਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਮਰਨਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਦੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ (ਮੌਤ ਦਾ) ਮਹੂਰਤ ਉਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੨।

ਭਾਵ ਜਨਮ ਦਿਨ ਮਨਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਯਾਦ ਹੋਵੇ ਕਿ ਜਿਸ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਮੌਤ ਦੀ ਘੜੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਆ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਜਨਮ ਦਿਨ ਦੀਆਂ ਅਜੇਹੀ ਰੌਲੇ ਗੋਲੇ ਵਾਲੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਕਦੇ ਨਾ ਕਰੇ। ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਜਨਮ ਦਿਨ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਭੰਗੜੇ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਾਰਟੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਰੋਂਦੇ ਪਿੱਟਦੇ ਵੀ ਉਡੇ ਹੀ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਹਨ। ਦੋਹੀ ਥਾਂਈ ਮਨੁੱਖ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਤਮਾਸ਼ਾ ਬਣਿਆਂ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਏਸੇ ਲਈ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਗ਼ਮੀ ਵਿਚ ਇੱਕ ਸਾਰ, ਅਭਿੱਜ ਅਤੇ ਅਡੋਲ ਰਹਿਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ।

੩੯- **ਰਹਖ ਸੋਗ ਤੇ ਰਹਹਿ ਨਿਰਾਸਾ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਚਾਖਿ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਨਿਵਾਸਾ ॥**

ਆਪੁ ਪਛਾਣਿ ਰਹੈ ਲਿਵ ਲਾਗਾ ॥ ਜਨਮੁ ਜੀਤਿ ਗੁਰਮਤਿ ਦੁਖੁ ਭਾਗਾ ॥ ੬ ॥ [੧੧੮੯]-੮

ਅਰਥ:--(ਗੁਰਮਤਿ ਜਨ) ਖੁਸ਼ੀ ਗ਼ਮੀ ਤੋਂ ਉਤਾਂਹ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਚੱਖ ਕੇ ਉਹ ਬੰਦੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਹੀ (ਆਪਣੇ ਮਨ ਦਾ) ਟਿਕਾਣਾ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪਰਖ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਨੁੱਖਾ ਜੀਵਨ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਜਿੱਤ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਤੇ ਤੁਰਨ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ (ਚੰਚਲਤਾ ਵਾਲਾ) ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੬।

੪੦- **ਸੁਖੁ ਦੁਖੁ ਦੋਨੋ ਸਮ ਕਰਿ ਜਾਨੈ ਅਉਰੁ ਮਾਨੁ ਅਪਮਾਨਾ ॥**

ਰਹਖ ਸੋਗ ਤੇ ਰਹੈ ਅਤੀਤਾ ਤਿਨਿ ਜਗਿ ਤਤੁ ਪਛਾਨਾ ॥ ੧ ॥ [੨੧੯]-੧

ਅਰਥ:--ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਸੁਖ ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਆਦਰ ਤੇ ਨਿਰਾਦਰੀ ਨੂੰ ਵੀ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। (ਭਾਵ, ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਦਾ ਆਦਰ ਕਰੇ ਤਾਂ ਵੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਉਸ ਦੀ ਨਿਰਾਦਰੀ ਕਰੇ ਤਾਂ ਵੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ), ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਖੁਸ਼ੀ ਅਤੇ ਗ਼ਮੀ ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਖੁਸ਼ੀ ਵੇਲੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਤੇ ਗ਼ਮੀ ਦੇ ਵੇਲੇ ਘਬਰਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ) ਉਸ ਨੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਦਾ ਭੇਤ ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੈ। ੧।

੪੧- **ਰਹਖ ਸੋਗ ਲੋਭ ਮੋਹ ਰਹਤ ਹਰਿ ਨਿਰਮਲ ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਤਾ ॥ ਤਿਨ ਕੀ ਧੂੜਿ ਪਾਏ ਮਨੁ**

ਮੇਰਾ, ਜਾ ਦਇਆ ਕਰੇ ਭਗਵੰਤਾ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਉਤਰੀ ਮਨ ਕੀ ਚਿੰਤਾ ॥ ੪ ॥ [੧੦੦੩]-੬-੧੫

ਅਰਥ:--ਹਰੀ ਦੇ ਸੰਤ ਜਨ ਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਉਹ ਖੁਸ਼ੀ ਗ਼ਮੀ ਮੋਹ ਆਦਿਕ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣੀ ਮੇਰੇ ਮਨ ਲਈ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਦਇਆ (ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ) ਹੈ। ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲ ਜਾਣ ਤੇ ਚਿੰਤਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ੪।

੪੨- ਮਨ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਿ ਹੋਇ ਪਰਮ ਗਤੇ ॥ ਹਰਖ ਸੋਗ

ਤੇ ਰਹਿਹਿ ਨਿਰਾਰਾ ਤਾਂ ਤੂ ਪਾਵਹਿ ਪ੍ਰਾਨਪਤੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਉ ॥ [੧੩੩੭]-੧

ਅਰਥ:-ਹੋ (ਮੇਰੇ) ਮਨ ! ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪਿਆ ਰਹੁ (ਭਵ, ਹੋ ਮਨ ! ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਜੇ ਤੂੰ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੇ ਚਲ ਕੇ) ਖੁਸ਼ੀ ਗਾਮੀ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਟਿਕਿਆ (ਰਹਿਣ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਬਣ ਲਵੇ) ਤਾਂ ਤੂੰ ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਪਏਂਗਾ । ੧ । ਰਹਉ ।

ਦੁਖ ਸੁਖ ਵਿਚ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਚੌਥੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ, ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਆਏ ਹਾਂ । ਹਰਖ ਸੋਗ ਵਿਚ ਇੱਕ ਸਾਰ ਰਹਿਣ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਵੀ ਬੇਅੰਤ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ ਹਨ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਮਤਿ ਦੇ ਏਡੇ ਹੰਕਾਰੀ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣਨ ਦੀ ਲੋੜ ਮੁਕਾਈ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਗਾਮੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸ਼ੁਕਰ ਗੁਜ਼ਾਰ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਠੰਢ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਕੀ ਜਾਣੀਏ? ਆਪਣੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਤੇ ਅਥਵਾ ਆਪਣੀ ਔਲਾਦ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨਾਂ ਤੇ ਉਚੇਚੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਉਣ ਗਿਝੇ ਹੋਇਆਂ ਨੇ ਅਸਾਂ ਕੌਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਮਨਾ ਕੇ ਵਧਾਈਆਂ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਅਡੰਬਰ ਰਚ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਉਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ, ਨਿੱਜੀ ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਮਨ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਅਸਾਂ ਕੌਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਲਿਉਣ ਵਾਲੇ ਨਿਯਮ ਅਪਣਾ ਲਏ। ਅਤੇ ਜਦ ਕੋਈ ਕੌਮ ਆਪਣੇ ਮੁਢਲੇ ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਤੁਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਆਪਣੀ ਅੱਡਰੀ ਹੋਂਦ ਆਪਣੀ ਅੱਡਰੀ ਡਿੱਠ ਵਾਲੀ ਪੁਰਾਣੀ ਚੜ੍ਹਤ ਗੁਆ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਅਸੀਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਉਸ ਬੜੇ ਵੱਡੇ ਸਾਗਰ ਵਿਚੋਂ ਉਤਰਾ ਉਭਰੇ ਹੋਏ ਹਾਂ ਜੋ ਨਿਰੰਤਰ ਸਾਡੇ ਦੁਆਲੇ ਛੱਲਾਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਲੀਨ ਕਰ ਲੈਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਬਿੱਪ੍ਰੀ ਰੀਤ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ-ਰੂਪੀ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਪਸਿਉਂ ਭਿਉਂਦੀ ਰੱਖਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਵਾਲੀ ਸਾਡੀ ਨਿਆਰੀ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤ ਵਿਚ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਦਿੱਲ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਅਸੀਂ ਮੁੜ ਉਸੇ ਅਥਵਾ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਡੁੱਬਦੇ ਜਾਂ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਬੰਧਨਾ ਵਾਲੇ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਨਿਰਲੇਪ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਆਖਰ ਅਸੀਂ ਉਸ ਸਾਗਰ ਦੀਆਂ ਛੱਲਾਂ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਆਪਣੀ ਨੁਹਾਰ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਗੁਆ ਲੈਣੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਲੇਵਾ ਤਾਂ ਨਜ਼ਰੀ ਆਉਂਦੇ ਰਹਿਣਗੇ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰਜੇ ਸੰਤ-ਸੂਰਮੇ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹੋਣਗੇ। ਅਜੇ ਵੀ ਸਮਾ ਹੈ--ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ-ਮਰਯਾਦਾ ਸੁਆਰਨ ਦੇ ਆਹਰੇ ਲਗ ਜਾਈਏ। ਕਦੇ ਕੇਵਲ ਏਹੀ ਕਹਿ ਕਹਿ ਕੇ ਪਛਤਾਵੇ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜਨ ਜੋਗੇ ਹੀ ਨਾ ਰਹਿ ਜਾਈਏ ਕਿ---

੪੩- ਕਬੀਰ ਦੀਨੁ ਗਵਾਇਆ ਦੁਨੀ ਸਿਉ, ਦੁਨੀ ਨ ਚਾਲੀ ਸਾਥਿ ॥

ਪਾਇ ਕੁਹਾੜਾ ਮਾਰਿਆ ਗਾਫਲਿ ਅਪੁਨੈ ਹਾਥਿ ॥ ੧੩ ॥ [੧੩੬੫]

ਇਸ ਲਈ ਹੋ ਸੂਰਮੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀਓ ! ਆਪਣੇ ਨਿਆਰੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਫੁਰਮਾਨ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਇਸ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰੋ:-

੪੪- ਕਬੀਰ ਕਾਲਿ ਕਰੰਤਾ ਅਬਹਿ ਕਰ, ਅਬ ਕਰਤਾ ਸੁ ਤਾਲ ॥

ਪਾਛੈ ਕਛੂ ਨ ਹੋਇਗਾ, ਜਉ ਸਿਰ ਪਰ ਆਵੈ ਕਾਲੁ ॥ ੧੩੮ ॥ [੧੩੭੧]

੬

ਖ਼ਾਲਸੇ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਨ--?

ਉੱਪਰ ਤੀਜੇ ਕਾਂਡ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਦਾ ਅਥਵਾ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਰੂਪ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਕੋਈ ਅੱਡਰਾ ਤੀਸਰਾ ਪੰਥ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਲਾਇਆ। ਪੰਥ ਦੇ ਵੈਰੀ ਬਿੱਪਰ ਦੀ ਲਿਖਣ-ਕਰਾਮਤ ਹੈ ਕਿ, ਅਸਾਂ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਦਿਹਾੜਾ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮਿਥ ਲਿਆ। ਕੌਮੀ ਜਨਮ-ਦਿਨ ਵਾਲਾ ਪੁਰਬ ਮਨਾਉਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ, ਪੰਥ ਦੇ ਸੁਭ-ਚਿੰਤਕਾਂ ਦੀ ਦੇਣ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਿਰਮਲ-ਪੰਥ ਭਾਵ, ਖ਼ਾਲਸਾ-ਪੰਥ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਲੈ ਕੇ ਉਹੀ " ਪਰਮ ਖ਼ਾਲਸਾ " ਆਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਦੂਰ ਦੁਰਾਡੇ ਵੱਸਦੇ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ " ਖ਼ਾਲਸਾ " ਸ਼ਬਦ ਲਿਆ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਇਆ ਸੀ " ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਜਨ ਭਏ ਖ਼ਾਲਸੇ ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤ ਜਿਹ ਜਾਨੀ ॥ [੬੫੪]-੩ " ਪਰਮ-ਖ਼ਾਲਸਾ--ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਹੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਧਰਮ ਦੇ ਜਨਮ ਦਾਤਾ ਹਨ। ਗੁਰੂ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਜੀ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ " ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ਉਹੀ ਹੋਣਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਇੱਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ, ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲੇ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਵਿਚਰਨਾ ਹੈ । ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਾਲਾ ਸਾਕਾ ੨੦੦ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਰਜੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਪੰਥ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਜਨਮ ਦਾਤਾ, ਸਦ-ਜੀਵੇ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਅੱਡਰਾ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਮਣਾਉਣਾ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਆਗਮਨ ਦਿਨ ਹੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਹਾੜਾ ਹੈ ।

ਸਦਜੀਵੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਆਗਮਨ ਦਿਨ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਆਪ ਵੀ ਸਦ-ਜੀਵੇ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਣ ? ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਰਦਾ ਕਿਉਂ ਨਾ ਬਣ ਖਲੋਏ ? ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਇਹ ਖ਼ਾਸ ਮਹਿਮਾਂ ਸੀ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ (ਪਹਿਲੇ ਸਰੂਪ ਸਮੇਂ) ਨਿਰਮਲ-ਪੰਥ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆਲੇ ਵਿਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋ ਰਹੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਝਟ-ਪਟ " ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ " ਕਹਿ ਕੇ ਸੰਬੋਧਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ । ਕੀ, ਕਿਸੇ

ਸੁਪਰੀਮ-ਕਮਾਂਡਰ ਨੇ ਉਚੇਰੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਖਿਤਾਬ ਕਿਸੇ ਰੰਗਰੂਟ ਨੂੰ ਵੀ ਕਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ? ਦਸਵੇਂ ਸਰੂਪ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਇਸ ਨਿਰਮਲ-ਪੰਥੀਆਂ ਦੀ ਕਰੜੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ। ਇਸ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨੂੰ ਕੇਵਲ " ਕਰੜੀ " ਕਹਿਣਾ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਅਜੇਹੀ ਕੋਈ ਉਦਾਹਰਣ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਜਿੱਥੇ ਕਿਸੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਸ਼ ਕਲੋਂ ਗੁਰੂ-ਦੱਖਣਾ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਸੀਸ ਮੰਗ ਲਿਆ ਹੋਵੇ। ਸਿੱਖਾਂ ਕੋਲੋਂ ਸੀਸ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਲੈਣੀ, ਲਾਸ਼ਾਨੀ ਅਥਵਾ ਨਿਆਰੀ ਅਤੇ ਭਿਆਨਕ ਹੱਦ ਤੱਕ ਕਰੜੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਸੀ। ਅਜੇਹੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿਚ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥੀਆਂ ਦਾ ਪੂਰੇ ਦੇ ਪੂਰੇ ਨੰਬਰ ਲੈ ਕੇ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਣਾ ਮਾਮੂਲੀ ਘਟਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਜਬਾਨ ਹੋ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿਚ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪੰਥ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਲਿਖੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਨਵ ਜਨਮਿਆਂ ਪੰਥ ਸੰਸਾਰ ਦੇ **ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਥਾਂ ਮੱਲ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ- " ਪ੍ਰਗਟ " ਹੋਇਆ**। ਆਪਣੇ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ " **ਖਾਲਸਾ** " ਕਹਿ ਕੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦੀ ਪਾਹੁਲ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੰਜ ਕਕਾਰਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਬਣਾ ਦੱਤਾ। ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਸੁੱਚ ਅਤੇ ਨਿਆਰਾ ਆਚਰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਰੀ ਸੂਰਤ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਹੀ ਰੂਪ ਬਣਾ ਲਿਆ। **ਜਿਸ ਨਵੇਂ ਪੰਥ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਨਨਕਾਨਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਹੋਈ ਸੀ ਉਸੇ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਨੂੰ " ਖਾਲਸਾ " ਕਹਿ ਕੇ ਨਿਵਾਜਿਆ ਸੀ। ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿਨ ਮੰਨ ਲੈਣਾ ਪੰਥਕ ਹਿਤਾਂ ਲਈ ਲਾਹੇਵੰਦ ਸਿਧ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।** ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲਿਆਉ ੧੬੯੯ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਦਿਨ ਤੱਕ ਬਣ ਚੁੱਕਿਆ ਆਪਣਾ ਪਿਛੋਕੜ। ਕਿਹੜੀ ਸਿਖਰ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਤੁਰੇ ਸਉ ਤੇ ਕਿਸ ਨਿਵਾਣ ਤੇ ਅੱਜ ਆ ਪਏ ਹੋਏ ਹੋ? ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰਾ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਨਾਲ ਹੀ ਫੁਰਮਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ--" ਹੇ ਖਾਲਸਾ ਜੀਓ ! ਧਿਆਨ ਰੱਖੀਂ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖੂਬੀਆਂ ਅਤੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਤੂੰ ਅੱਜ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈਂ ਜੇ ਉਹ ਨਿਆਰੀਆਂ ਸਿੱਫਤਾਂ ਨਾ ਰਹੀਆਂ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਮਾਣ ਸਤਿਕਾਰ, ਜੋ ਮੈਂ ਅੱਜ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ। ਸੋ ਅਸੀਂ ਗੁਆਂਡੀਆਂ (ਪਾਕਿਸਤਾਨੀਆਂ) ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਮਾਣ ਸਤਿਕਾਰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕੇ। ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਕਿਹਾ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਨੀ ਵੀ ਵਿਸਾਰ ਬੈਠੇ-ਫਿਰ-- **ਪਰਮੇਸਰ ਤੇ ਭੁਲਿਆਂ----? ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਰਾਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਨਾ ਮੰਗ ਸਕੇ ਜਿਹੜੇ ਜਾਣ ਲੱਗੇ ਸਾਨੂੰ ਵਾਜਾਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੇ ਕੇ ਜੋ ਅਸੀਂ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਲੈਂਦੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ । ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਰਾਜ-ਭਾਗ ਮੰਗ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜਿਹੜੀ ਸਾਡੀ ਸੂਰਤ-ਮੂਰਤਿ ਵੀ ਖੋਹ ਲੈਣ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ ਡੁੱਬੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।**

ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੌਮ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਅਤੇ ਮਰਨ, ਇੱਕ ਥਾਂ ਅਤੇ ਇੱਕ ਦਿਨ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਜੇਹੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੌਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਕਦੇ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਮਨਾਇਆ ਹੋਵੇ। ਫਿਰ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਮਿਥ ਲੈਣ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਕਿਵੇਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ? **ਨਿਸੰਦੇਹ ਇਹ ਭਾਣਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਲਿਖਤ ਦੀ ਕਰਮਾਤ ਨੇ ਹੀ ਵਰਤਾਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਅਦਭੁਤ ਲਿਖਤ ਹੈ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ।** ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਪਰਖ ਕੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਪੱਕਾ ਸੰਕਲਪ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਹਾਲੀ ਏਨਾ ਹੀ ਯਾਦ ਰੱਖੀਏ ਕਿ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਇਸ ਬਚਿਤ੍ਰ ਬਿੱਪ੍ਰ ਦਾ ਅਜੇਹਾ ਬਚਿਤ੍ਰ Time Bomb ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਐਨ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਅਜੇਹਾ ਹੋਰ ਵੀ ਵੱਧ ਬਚਿਤ੍ਰ ਧਮਾਕਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਨੇ-- ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਗੁਆ ਬੈਠਣੀ ਹੈ ।

2

ਜਨਮਿਆ ਕਿ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ?

" **ਜਨਮ ਲੈਣ (=ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਣਾ)** ਅਤੇ **ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਾ** ਇਕੋ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਦੋ ਅੱਡ ਅੱਡ ਹਾਲਤਾਂ ਹਨ। ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਪੱਸ਼ਟੀ-ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਦਾਸ ਨੇ ਇਸ ਕਥਨ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ:--

" **ਜਨਮ ਲੈਣ " ਅਤੇ " ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ " ਵਿਚ ਅੰਤਰ--**

(੧) **ਜਨਮ ਲੈਣ *** ਦਾ ਅਰਥ ਮਾਤਾ ਦੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਜੇਰਜ ਖਾਣੀ ਵਾਲਾ ਹਰ ਇੱਕ ਜੀਵ ਮਾਤਾ ਦੇ ਉਦਰ ਥਾਣੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ । ਜਨਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕੇਵਲ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੀ ਹੈ --**ਨਾਨਕ ਭੰਡੇ ਬਾਹਰਾ ਏਕੋ ਸਚਾ ਸੋਇ ॥ [੪੭੩]**

*{ Foot note: --ਪ੍ਰੋਹਤਵਾਦੀ ਲੁੱਟ ਨੀਤੀ ਦੀ ਉਪਜ, ਤੇਰਾਵਾਦ ਨੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਸੋਸ਼ਾ ਛੱਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਤੇ ਜਦ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਪਿਤਾ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬਦੇਵਾਂ ਜੀ ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਦਿਨ ਅਸੀਂ " **ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਜਨਮੇ** " ਗੁਰੂ ਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮਦੇ ਹਾਂ । ਸੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾਰੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ੧੬੯੯ ਦਾ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲਾ ਦਿਨ ਖਾਲਸੇ ਦਾ " ਜਨਮ ਦਿਨ " ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ । ਅਤੇ ਏਸੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਦਲੀਲ ਤੋਂ ਇਹ ਸੰਕੇ ਨਿਵਰਤੀ ਗੋਚਰੇ ਬਣ ਖਲੋਂਦੇ ਹਨ:--

(੧) ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵਾਂ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਕੀ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਸੁਲਖਣੀ ਜੀ ਨਾਲੋਂ ਆਪਣਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਤੋੜ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ?

(੨) ਕੀ ਅਸੀਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਇਹ ਇਛਾ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਕਿ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਹੀਂ ਸਨ ਉਹ ਸਿਧੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕੋਲੋਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਸਨ ? ਕੀ ਅਸੀਂ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੀ ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਵੀ ਵਜ਼ਨਦਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਕਿ-- ਏਸੇ ਕਾਰਨ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਵੀ " ਨਾਨਕ " ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ?

(੩) ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਵਿਚ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਹੀ ਜੋਤ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਕਹਿਣ ਦਾ ਅਰਥ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੂੰ ਹੀ ਪਿਤਾ ਕਹਿਣ ਤੁੱਲ ਹੈ, ਅਰਥ ਹੀਣ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ-ਹੁਣੇ ਹੀ ਅਸੀਂ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਗੋਤ ਅਤੇ ਜਨਮ ਅਲੱਗ ਸਿੱਧ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜੋਤ ਕੇਵਲ ਚੌਥੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਤੱਕ ਹੀ ਪੁੱਜੀ ਪੜ੍ਹ ਲਈ ਹੈ । (੨) ਮਾਤਾ ਸੁਲਖਣੀ ਜੀ ਦੀ ਥਾਂ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵਾਂ ਜੀ ਕਿਵੇਂ ਲੈ ਸਕਦੇ ਸਨ ?

(੪) ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਹੀ ਬਾਕੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ ਪਿਤਾਮਾ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ--**ਪਿਉ ਦਾਦੇ ਕਾ ਬੋਲਿ ਡਿਠਾ ਖਜਾਨਾ ॥ ਤਾ ਮੇਰੇ ਮਨਿ ਭਇਆ ਨਿਧਾਨਾ ॥ ੧ ॥**

[੧੮੫]-੩੧--ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਵਾਂਗ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ---" **ਜਿਉ ਜਨਨੀ ਸੁਤੁ ਜਾਇ ਪਾਲਤੀ ਰਾਖੈ ਨਦਰਿ ਮਝਾਰਿ ॥ ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਮੁਖਿ ਦੇ ਗਿਰਾਸੁ ਖਿਨੁ ਖਿਨੁ ਪੋਰਾਰਿ ॥ ਤਿਉ**

ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੁਰਿਸਿਖ ਰਾਖਤਾ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਿਆਰਿ ॥ ੧ ॥ [੧੬੮]-੧੩-੫੧ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵਾਂ (ਕੌਰ) ਜੀ ਅਤੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਉਚੇਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕਹਿਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਕਿਸ ਗ੍ਰੰਥ ਤੋਂ ਚੱਲੀ ? ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਵੱਖ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਹੋਰ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ? ਦਾਸ ਕੋਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੀਕਿਆਂ ਦੀ ਨਿਵਰਤੀ ਲਈ ਕੋਈ ਠੋਸ ਦਲੀਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

“ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਜਨਮੇ ”

ਇਹ ਪਾਵਨ ਤੁਕ ਸਿਪ ਗੋਸਟਿ ਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਹੈ । ਸਿਪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹਨ--

ਕਿਤੁ ਬਿਪਿ ਪੁਖਾ, ਜਨਮੁ ਵਟਾਇਆ ॥ ਕਾਹੇ ਕਉ, ਤੁਝੁ ਇਹੁ ਮਨੁ ਲਾਇਆ ॥ ਕਿਤੁ ਬਿਪਿ, ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਖਾਈ ॥
ਕਿਤੁ ਬਿਪਿ, ਜੋਤਿ ਨਿਰੰਤਰਿ ਪਾਈ ॥ ਬਿਨ ਦੰਤਾ, ਕਿਉ ਖਾਈਐ ਸਾਚੁ ॥ ਨਾਨਕ, ਸਾਚਾ ਕਰਹੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ੧੯ ॥

ਸਿਪਾਂ ਦੇ ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ--

ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਜਨਮੇ, ਗਵਨ ਮਿਟਾਇਆ ॥ ਅਨਹਤਿ ਰਾਤੇ, ਇਹੁ ਮਨੁ ਲਾਇਆ ॥ ਮਨਸਾ ਆਸਾ ਸਬਦਿ ਜਲਾਈ ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਜੋਤਿ ਨਿਰੰਤਰਿ ਪਾਈ ॥ ਫੁੱਗਣ ਮੇਟੇ, ਖਾਈਐ ਸਾਚੁ ॥ ਨਾਨਕ, ਤਾਰੇ ਤਾਰਣਹਾਰੁ ॥ ੨੦ ॥ [੧੬੮੦]

ਪਦ ਅਰਥ--ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ= ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੈ ਜਨਮੇ=ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲਿਆ, ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਣ ਆ ਕੇ ਪਿਛਲਾ ਸੁਭਾਉ ਮਿਟਾ ਦਿੱਤਾ । (-ਏਹ ਹੈ ਅਰਥ ਗੁਰੂ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮ ਲੈਣ ਦਾ । ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਮਤਿ ਤਿਆਗ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਬਣ ਜਾਣਾ ਹੀ “ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਜਨਮੇ ” ਮੰਨਿਆਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਗ੍ਰਹਣ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਤਾਂ “ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਜਨਮੇ ” ਨਹੀਂ ਅਖਵਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਸਾਰਾ ਪੰਥ ਰਲ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦਾ । ਪੰਥਕ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ “ ਇਸ ਮਹਾਂ ਵਾਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਿਸ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹੋਈ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਦਾਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਿਆ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਆਚਰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੀ ਕੇਵਲ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਬਣ ਜਾਣ ਦੀ ਗੱਲ, ਗੁਰਮਤਿ ਕਿਵੇਂ ਮੰਨ ਲਈ ਗਈ ? ਦਾਸ ਨੂੰ ਇਸ ਭੇਤ ਦੀ ਕੋਈ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਸਰਬ ਉੱਚ ਪਦਵੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਕਿਸੇ ਸੰਕੇ ਦੀ ਨਿਵਰਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਖੀ ਚਿੱਠੀ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦੇਣ ਦੀ ਖੋਜ ਨਹੀਂ ਝੱਲ ਰਹੇ) ਅਰਥ--ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਤੇ ਤੁਰੇ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਮਨ ਦੀ ਭਟਕਣਾ ਮੁਕਦੀ ਗਈ । ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਇੱਕ-ਰਸ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਜੁੜਨ ਦਾ ਅਨੰਦ ਆਇਆ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਇਹ ਮਨ ਪਰਚਦਾ ਗਿਆ । ਮਨ ਦੇ ਫੁਰਨੇ ਤੇ ਦੁਨੀਆ ਵਾਲੀਆਂ ਆਸਾਂ ਅਸਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ-ਗਿਆਨ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਸਾੜੀਆਂ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਸੇ ਸਨਮੁਖ ਹੋਇਆਂ ਹੀ ਇੱਕ-ਰਸ ਰੱਬੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਲੱਭਾ ਹੈ । (ਇਸ ਰੱਬੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ) ਅਸਾਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਝਲਕੇ ਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਹੀ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਅਸਰ (ਤਮੇ, ਰਜੇ, ਸਤ੍ਯੇ) ਆਪਣੇ ਉਤੇ ਪੈਣ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ, ਤੇ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਇਆ ਦੀ ਚੋਟ ਤੋਂ ਬਚਨ ਦਾ ਇਹ ਅੰਤਿ ਐਖ ਕੰਮ-ਰੂਪ) ਲੋਹਾ ਚੱਬਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । (ਪਰ) ਹੇ ਨਾਨਕ ! (ਇਸ “ ਦੁੱਤਰ ਸਾਗਰ ” ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਾਰਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਤਾਰਦਾ ਹੈ । ੨੦ ।

ਸੋ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਸੰਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ “ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਜਨਮੇ ” ਸਨ, ਫਿਰ ਰਾਏ ਬੁਲਾਹ ਜੀ “ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ, ਭਾਈ ਮਨਸੁਖ ਜੀ, ਭਾਈ ਅਜਿੱਤਾ ਰੰਧਾਵਾ ਜੀ, ਸੱਜਣ ਨੇ ਨੱਗੀ ਛੱਡੀ “ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਜਨਮੇ ” ਬਣ ਕੇ ਭਾਈ ਸੱਜਣ ਜੀ ਬਣ ਗਏ ਕੋਝਾ ਰਾਕਸ਼ ਵੀ “ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਜਨਮੇ ” ਅਨੁਸਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਬਣਿਆਂ, ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਵੀ “ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਜਨਮੇ ” ਸਨ ਪਰ ਉਹ ਪੁੱਤਰ ਤੋਂ ਸਪੁੱਤਰ ਬਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਬਣੇ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਅੰਤ ਸਿੱਖ ਆਪਣੀ ਮਤਿ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਚਾਲ ਲੈਣ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਗਏ। ਪਰ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀਚੰਦ ਜੀ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਲਖਮੀ ਦਾਸ ਜੀ “ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਜਨਮੇ ” ਵਾਲੀ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਿੰਦੀ ਪੁੱਤਰ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ, ਧੀਰ ਮਲ ਆਦਿ “ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਜਨਮੇ ” ਨਾ ਬਣ ਸਕੇ। “ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਜਨਮੇ ” ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਿੱਖ ਨੇ ਕਦੇ ਆਪਣਾ ਉਹ ਜਨਮ ਦਿਨ ਨਹੀਂ ਮਨਾਇਆ ਜਿਸ ਦਿਨ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਤਿ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਾ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਜਿਸ ਨੂੰ “ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਜਨਮੇ ” ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਰ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹੀ ਸਾਰੇ ਜੀ “ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਜਨਮੇ ” ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕੇ ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟ, ਬੇਅੰਮ੍ਰਿਤੀਏ ਕੇਸਾ ਧਾਰੀਆਂ, ਮੋਨਿਆਂ, ਸਰਾਬੀਆਂ, ਅਫ਼ੀਮੀਆਂ, ਵਿਕਾਰੀਆਂ ਆਦਿ ਵਾਲੀ ਸਾਰੀ ਪੂਰੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ “ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਜਨਮੇ ” ਮੰਨ ਕੇ ਕੌਮੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਮਨਾਉਣਾ ਗੁਰਮਤਿ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਉਲਟਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਮਨਾਉਣ ਦਾ ਪਰਚੱਲਤ ਢੰਗ, ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਵੱਖ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਆਸ ਨਹੀਂ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ?

<<<(੨) ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, ਜਾਣਿਆਂ ਜਾਣਾ, ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਣਾ, ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋਣਾ, ਤਥਾ ਮੁਸ਼ਕਣਾ। ਜੜੀ ਬੂਟੀ, ਰੁਖ, ਛੋਟੇ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਜੀਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਵੀ ਆਪਣੇ ਉਚੇਰੇ ਗੁਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿੱਡਾ ਬਹੁਤਾ ਨਿਆਰਾ ਗੁਣ ਅਉਗਣ ਹੋਵੇਗਾ ਉਡੀ ਛੇਤੀ ਜੀਵ ਜਾਂ ਪਦਾਰਥ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਾਣਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ੇਰ ਪਸ਼ੂ ਹੈ ਅਤੇ ਹੀਰਾ ਪਦਾਰਥ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਆਪਣੇ ਉਚੇਰੇ ਗੁਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ, ਜਾਂ ਪਰਗੱਟ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਨਹੀਂ ਦੁੱਕਦੀ। ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਹੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੂਜੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨਾਲੋਂ ਉਚੇਰੇ ਗੁਣ ਜਾਂ ਉਚੇਰੇ ਅਉਗਣ ਹੋਣਗੇ। (ਅਵਤਾਰੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖ, ਅਥਵਾ ਭਗਤ ਜਨ ਗੁਣਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਕੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਸੋਝਾ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਨਿਰਦਈ ਲੁਟੇਰੇ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜੇ, ਜਰਲੈਲ ਆਦਿ ਆਪਣੇ (ਗੁਣ)-ਐਂਗੁਣਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਥਾਂ ਮੱਲੀ ਬੈਠੇ ਹਨ)। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਜਨਮ ਹਰ ਪਲ ਨਿਰੰਤਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਿਆਰੇ ਅਤੇ ਬੜੇ ਉਚੇਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਹੋਣ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਜਨਮ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਾ, ਇੱਕ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਆਉ ਹੁਣ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਪਰਖੀਏ--

੪੫- ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਰਾਖਿਆ ਦੇ ਹਾਥ ॥ ਪ੍ਰਗਟੁ ਭਇਆ ਜਨ ਕਾ ਪਰਤਾਪੁ ॥ ੧ ॥ [੩੯੬]-੮-੧੦੨

੪੬- ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਸੋ ਜਨੁ ਸਗਲੇ ਭਵਨ ॥ ਪਤਤਿ ਪੁਨੀਤ ਤਾ ਕੀ ਪਗ ਰੇਨ ॥

ਜਾ ਕਉ ਭੋਟਿਓ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰਾਇ ॥ ਤਾ ਕੀ ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਕਥਨੁ ਨ ਜਾਇ ॥ ੩ ॥ [੩੯੩]-੩੮-੮੯

੪੭- ਚਿਤਿ ਚਿਤਵਉ ਚਰਣਾਰਬਿੰਦ ਉਧ ਕਵਲ ਬਿਗਸਾਂਤ ॥

ਪ੍ਰਗਟੁ ਭਏ ਆਪਹਿ ਗ੍ਰੋਬਿੰਦ ਨਾਨਕ ਸੰਤ ਮਤਾਂਤ ॥ ੧ ॥ [੨੫੪]-ਵਾ-੨੨

੪੮- ਪ੍ਰਗਟੇ ਗੁਪਾਲ ਮਹਾਂਤ ਕੈ ਮਾਥੇ ॥ ਨਾਨਕ ਉਧਰੇ ਤਿਨ ਕੈ ਸਾਥੇ ॥ ੩ ॥ [੨੯੫]

੪੯- ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਤੂੰ ਪ੍ਰਗਟੁ ਸੰਸਾਰਿ ॥ ਤਿਸੁ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਮੁਲਿ ਨ ਮਨਹੁ ਬਿਸਾਰਿ ॥੨੭ ॥ [੨੭੦]-ਅਸਟ-੬

੫੦- ਚਰਣ ਕਮਲ ਰਿਦ ਅੰਤਰਿ ਧਰੇ ॥ ਪ੍ਰਗਟੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲੇ ਰਾਮ ਪਿਆਰੇ ॥ ੨ ॥ [੩੭੫]-੧੭

੫੧- ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਸੂਰੁ ਜੋਤਿ ਉਜਿਆਰਾ ॥ ਸੇਜ ਵਿਛਾਈ ਸਰਧ ਅਪਾਰਾ ॥

ਨਵ ਰੰਗ ਲਲੁ ਸੇਜ ਰਾਵਣ ਆਇਆ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਪਿਰ ਧਨ ਮਿਲਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ੪ ॥ [੭੩੭]-੪

੫੨- ਪ੍ਰਘਟੁ ਭਏ ਸੰਸਾਰ ਮਹਿ ਫਿਰਤੇ ਪਹਨਾਮ ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਸਰਣਾਗਤੀ ਘਟ ਘਟ ਸਭ ਜਾਨ ॥ ੨ ॥ [੮੧੯]-੧੨-੭੬

[ਪਹਿਨਾਮ= (ਫਾਰਸੀ-ਪਿਨਹਾ), ਲੁਕੇ ਹੋਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜਾਣਦਾ-ਬੁੱਝਦਾ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ]

ਅਰਥ--ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਜਾਣਦਾ-ਸਿੱਝਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ (ਸਾਧ-ਗੁਰੂ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਟਿਕ ਕੇ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ) ਉਹ ਜਗਤ ਵਿਚ ਨਾਮਣੇ ਵਾਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਹੇ ਨਾਨਕ ! (ਸਾਧ-ਗੁਰੂ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈ ਕੇ) ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਦਾ ਸਰਨ ਪਏ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜੇਹੜੇ ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਹਰੇਕ ਗੱਲ ਜਾਣਦਾ ਹੈ । ੨ ।

੫੩- ਪ੍ਰਗਟੁ ਭਇਆ ਖੰਡੀ ਬ੍ਰਹਮੰਡੀ ਕੀਤਾ ਆਪਣਾ ਪਾਇਆ ॥

- ਨਾਨਕ ਸਰਣਿ ਨਿਰਭਉ ਕਰਤੇ ਕੀ ਅਨਦ ਮੰਗਲ ਗੁਣ ਗਾਇਆ ॥ ੨ ॥ [੧੨੨੪] -੮੩-੧੦੬ (
- ੫੪- ਨਿੰਦਾ ਕਹਾ ਕਰਹੁ ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਨਿੰਦਕ ਕਾ ਪਰਗਟਿ ਪਾਹਾਰਾ ॥
ਨਿੰਦਕੁ ਸੋਧਿ ਸਾਧਿ ਬੀਚਾਰਿਆ ॥ ਕਹੁ ਰਵਿਦਾਸ ਪਾਪੀ ਨਰਕਿ ਸਿਧਾਰਿਆ ॥ ੪ ॥ [੮੭੫]-੨-੧੧-੭-੨
- ੫੫- ਪ੍ਰਗਟਿ ਭਇਓ ਸਭ ਲੋਅ ਮਹਿ ਨਾਨਕ ਅਧਮ ਪਤੰਗ ॥ [੧੩੬੪]
- ੫੬- ਸੁਣੀ ਅਰਦਾਸਿ ਸੁਆਮੀ ਮੇਰੈ ਸਰਬ ਕਲਾ ਬਣਿ ਆਈ ॥
ਪ੍ਰਗਟ ਭਈ ਸਗਲੇ ਜੁਗ ਅੰਤਰਿ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ੪ ॥ ੧੧ ॥ [੬੧੧]
- ੫੭- ਜੰਮਿਆ ਪੂਰੁ ਭਗਤੁ ਗੋਵਿੰਦ ਕਾ ॥ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਸਭ ਮਹਿ ਲਿਖਿਆ ਧੁਰ ਕਾ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੩੯੬]-੭-੧੦੧
ਇਸ ਇਕੋ ਤੁਕ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਜਨਮ ਲੈਣ ਦੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਦੇ ਅਰਥ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ । ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਨੂੰ ਜਨਮਿਆਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਥਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ--

ਜਨਮ ਹੋਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਏਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਅਰਥ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹਨ--ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦੀ ੨੩ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਗਮਨ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ:--

ਸੁਣੀ ਪੁਕਾਰ ਦਾਤਾਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਜਗ ਮਾਹਿ ਪਠਾਇਆ * ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗਲੀਆਂ ਪਉੜੀਆਂ:--

.... ਬਾਬਾ ਦੇਖੈ ਧਿਆਨ ਧਰਿ, ਜਲਤੀ ਸਭਿ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਿਸਿ ਆਈ । ...

ਬਾਬੇ ਭੋਖ ਬਣਾਇਆ ਉਦਾਸੀ ਕੀ ਰੀਤਿ ਚਲਾਈ ।

ਚੜਿਆ ਸੋਧਣਿ ਧਰਤਿ ਲੁਕਾਈ ॥ ੨੪ ॥

ਬਾਬਾ ਆਇਆ ਤੀਰਥੈ ਤੀਰਥ ਪੁਰਬ ਸਭੇ ਫਿਰਿ ਦੇਖੈ ।

ਪੂਰਬ ਧਰਮ ਬਹੁ ਕਰਮ ਕਰਿ ਭਾਉ ਭਗਤ ਬਿਨੁ ਕਿਤੇ ਨ ਲੇਖੈ ।

ਭਾਉ ਨ ਬ੍ਰਹਮੈ ਲਿਖਿਆ ਚਾਰਿ ਬੇਦਿ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਪੜਿ ਪੇਖੈ ।

ਦੂਡੀ ਸਗਲੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਸਤਿਜੁਗਿ ਆਦਿ ਦੁਆਪਰਿ ਤ੍ਰੇਤੈ ।

ਕਲਿਜੁਗਿ ਧੁੰਧੁਕਾਰ ਹੈ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਈ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਭੇਖੈ । ੨੫ ॥

ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਰਟਨ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭਾਉ ਭਗਤ ਤੋਂ ਸੱਖਣੇ ਭਰਮਾਂ ਵਿਚ ਪਿਆ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖ ਲਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ--

ਜਤੀ ਸਤੀ ਚਿਰਜੀਵਣੇ ਸਾਧਿਕ ਸਿਧ ਨਾਥ ਗੁਰ ਚੇਲੇ ।

ਦੇਵੀ ਦੇਵ ਰਿਖੀਸੁਰਾ ਭੈਰਉ ਖੇਤ੍ਰਪਾਲਿ ਬਹੁ ਮੇਲੇ ।

ਹਉਮੈ ਅੰਦਰਿ ਸਭਿ ਕੋ ਡੁਬੇ ਗੁਰੂ ਸਣੇ ਬਹੁ ਚੇਲੇ ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੋਇ ਨ ਦਿਸਈ ਦੂਡੇ ਤੀਰਥਿ ਜਾਤ੍ਰੀ ਮੇਲੇ ।

ਡਿੱਠੇ ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕਿ ਸਭਿ ਪੀਰ ਪੈਕੰਬਰਿ ਕਉਮਿ ਕਤੇਲੇ ।

ਅੰਧੀ ਅੰਧ ਖੂਹੇ ਠੇਲੇ ॥ ੨੬ ॥

ਭਾਵ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਫਿਰ ਫਿਰ ਕੇ ਕੀ ਡਿੱਠਾ ?--ਆਗੂ ਅਤੇ ਚੇਲੇ ਸਭ ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਫਸੇ ਪਏ ਦੁਖੀ ਹਨ । ਪਰਮਾਰਥ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਸਭ ਥਾਂ ਧੋਖਾ ਤੇ ਠੱਗੀ-ਵਿਹਾਰ ਦਾ ਜਾਂ ਹੀਕਾਰ ਦਾ ਤੋਰਾ ਪੱਸਰ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਮਾਇਆ ਗ੍ਰਸੇ ਧਰਮ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦਾ ਵਰਣਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ:--

- ੨੨- ਕਬੀਰ ਅਵਰਹ ਕਉ ਉਪਦੇਸਤੇ ਮੁਖ ਮੈ ਪਰਿ ਹੈ ਰੇਤੁ ॥ ਰਾਸਿ ਬਿਰਾਨੀ ਰਾਖਤੇ ਖਾਯਾ ਘਰ ਕਾ ਖੇਤੁ ॥ ੯੮ ॥ [੧੩੬੯]

ਹਰ ਪਾਸੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੀ ਧੁੰਧ ਪੱਸਰ ਰਹੀ ਵੇਖੀ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਸ ਧੁੰਧ ਦੇ ਬੱਦਲਾਂ ਨੂੰ ਖੇਤੂ ਖੇਤੂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਪਾਰ-ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਸੂਰਜ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਿਰਣਾਂ ਖਿਲਾਰਣੀਆਂ ਅਰੰਭ ਕੀਤੀਆਂ ਤਾਂ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਚਮਕਣ ਵਾਲੇ ਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ (ਭਾਵ, ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਲੁਟ ਮਚਾਉਣ ਵਾਲੇ ਧਰਮ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਭਾਜੜਾਂ ਪੈ ਗਈਆਂ । ਸਿਆਣਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨੁਭਵ ਹੋਇਆ ਜਿਵੇਂ--ਭਰਮਾਂ ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਕੇ, ਉੱਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਸੰਤ ਸੂਰਮਿਆਂ ਵਾਲੇ ਸੁਭ-ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। (ਮਾਨੋ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਨਿਆਰੇ ਗਿਆਨ ਦੀ), ਸ਼ੇਰਵਾਈ ਗਰਜਣਾ ਸੁਣ ਕੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਅਤੇ ਵਿਕਾਰ-ਰੂਪ ਹਨੇਰੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚੋਂ, ਵਿਕਾਰ-ਰੂਪ ਹਰਨਾਂ ਦੀਆਂ ਡਾਰਾਂ, ਅਧੀਰ ਹੋਈਆਂ ਭੱਜੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹੋਣ । ਜਿਥੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਚਰਨ ਪਾਉਂਦੇ ਸਨ ਉਹੀ ਅਸਥਾਨ ਪੂਜਣ-ਜੋਗ ਬਣ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ ਬਣੇ ਗੋਰਖ-ਮਤੇ ਹੁਣ ਨਾਨਕ ਮਤੇ ਬਣ ਗਏ । ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਇਲਾਹੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਰੂਪੀ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਮਾਨੋ ਵਿਸਾਖੀ ਮਨਾਈ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਈ । ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨੇ ਭਾਰਤ, ਬਰਮਾ, ਲੰਕਾ, ਨਿਪਾਲ, ਲੇਹ, ਲਦਾਖ, ਤਿੱਬਤ, ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ, ਈਰਾਨ, ਅਰਬ, ਬਗਦਾਦ, ਰੂਸ, ਚੀਨ ਆਦਿ ਮਾਨੋ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਤਾਰ ਦਿੱਤਾ । ਅਤੇ ਹੁਣ ੨੭ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਉਸ ਪ੍ਰਗਟ ਪਹਾਰੇ ਦਾ ਵਰਣਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕਰਦੇ ਹਨ--

ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਮਿਟੀ ਧੁੰਧ ਜਗ ਚਾਨਣੁ ਹੋਆ ।

ਜਿਉ ਕਰਿ ਸੂਰਜ ਨਿਕਲਿਆ ਤਾਰੇ ਛਪਿ ਅਧੋਰ ਪਲੋਆ ।
ਸਿੰਘ ਬੁਕੇ ਮਿਰਗਵਲੀ ਭੰਨੀ ਜਾਇ ਨ ਧੀਰਿ ਧਰੋਆ ।
ਜਿਥੇ ਬਾਬਾ ਪੈਰ ਧਰਿ ਪੂਜਾ ਆਸਣੁ ਥਾਪਣਿ ਸੋਆ ।
ਸਿਧ ਆਸਣਿ ਸਭਿ ਜਗਤ ਦੇ, ਨਾਨਕ ਆਦਿ ਮਤੇ ਜੇ ਕੋਆ ।
ਘਰਿ ਘਰਿ ਅੰਦਰਿ ਧਰਮਸਾਲ ਹੋਵੈ ਕੀਰਤਨੁ ਸਦਾ ਵਿਸੋਆ ।
ਬਾਬੇ ਤਾਰੇ ਚਾਰਿ ਚਕਿ ਨਉਖੰਡਿ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਸਚਾ ਢੋਆ ।
ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਲਿ ਵਿਚਿ ਪਰਗਟ ਹੋਆ ॥ ੨੭ ॥

ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਨੂੰ, ਅਥਵਾ ਜਨਮ ਲੈਣ ਨੂੰ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ। ਉਥੇ ਲਫਜ਼ "ਪਨਾਇਆ" ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਉਦਾਸੀਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਹੋਏ, ਘਣਘੋਰ ਬੱਦਲਾਂ ਵਾਂਗ, ਨਿਆਰੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕਰਕੇ ਅਗਿਆਨਤਾਂ ਦੀ ਧੂੰਧ ਮਿਟਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣੇ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਠੀਕ ਆਸ਼ੇ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਪੰਥ ਰਲ ਕੇ ਵੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਇਸ ਆਸ਼ੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਦਲ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਬਦਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਖਾਤਮੇ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਲਈ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਾਰਨ ਅਗਲੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇਗਾ।

੨੦੦ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਾਲ ਦੇ ਸਮਾਂ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੀ ਬਰਖਾ ਨਿਰੰਤਰ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲਸਾ ਅਜੇਹੇ ਸ਼ੁੱਭ ਉੱਤਮ ਗੁਣਾ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਬਣਦਾ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤੇ ਰੀਝਾ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਮੌਜ ਵਿਚ ਆਇਆ ਅਤੇ ਮਿਹਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ੧੬੯੯ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ, ਉਚੇਚੇ ਕਿਸਮ ਦੀ, ਅਤੀਅੰਤ ਕਰੜੀ, ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਭੈ ਭੀਤ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਨਿਆਰੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿਚੋਂ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪਾਸ ਹੋ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ। ਅਸੱਫਲ, ਹੋ ਕੇ ਠੇਡੇ ਖਾ ਰਹੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਸਦਾ ਉਹੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਉਚੇਚੇ ਨੰਬਰ ਲੈ ਕੇ ਸਰਬਉਤਮ ਘੋਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਫਲ ਹੋਏ ਅਥਵਾ ਪਾਸ ਹੋਏ ਨੂੰ "ਜਨਮਿਆਂ" ਸਿਵਾਏ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ। {ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਚਤੁਰਾਈ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਦਿਆਲੇ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਗਿਰਦ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ। ਸੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਗਿਰਦ-ਇਸ਼ਟਾਂ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਵੀ ਕਰੇ ਤਾਂ ਗੁਸਤਾਖੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਪਰ ਸਦਕੇ ਜਾਈਏ ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਜਿੰਨਾਂ ਨਿਆਰੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਦਾਤਾ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ, ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੂ ਬਣ ਬੈਠੇ ਤਾਂ ਉਸ ਚੇਲੇ-ਗੁਰੂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਗਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਚੱਲਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ?}

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ, "ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ" ਨੂੰ "ਜਨਮ ਹੋਣ" ਕਹਿਣਾ ਗੁਰਮਤਿ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਪੰਜ ਭੂਤਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ ਸਮੇਂ ਕਦੇ ਵੀ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪਰਮਾਤਮ ਕੀ ਮੌਜ ਫੁਰਮਾਨ ਦੇ ਅਰਥ ਬਦਲ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਕਿਹੜੇ ਸਾਲ ਤੋਂ ਮਨਾਇਆ ਜਾਣਾ ਅਰੰਭ ਹੋਇਆ ਸੀ? ਇਸ ਦਾ ਠੀਕ ਅਤੇ ਭਰੋਸੇ ਜੋਗ ਪਤਾ ਕਿਥੋਂ ਮਿਲੇ? ਕੇਵਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਹੀ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਵੈਰੀ ਕੋਈ ਰਲਾ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਿਆ। ਹੋਰ ਬਥੇਰੇ ਹੱਥ-ਪੈਰ ਮਾਰੇ ਹਨ ਪਰ ਭਰੋਸੇ ਜੋਗ ਪੁਸਤਕ ਦਾਸ ਨੂੰ ਕਿਤੋਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਠੀਕ ਟੋਹ ਮਿਲ ਸਕੇ ਕਿ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਨੂੰ ਜਨਮ ਹੋਣ ਵਿਚ ਕਿਸ ਨੇ, ਕਦੋਂ ਅਤੇ ਕਿਹੜੀ ਕਰਾਮਾਤ ਨਾਲ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪੰਥ ਵਿਚ ਸਤਿਕਾਰਿਆ ਗਿਆ ਗੁਰਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ੧੮੨੩ ਤੋਂ ੧੮੪੦ (ਸੰਤ ੧੮੮੦ ਤੋਂ ੧੯੦੦) ਤੱਕ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਮਨਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਦਾ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਖ਼ਾਲਸੇ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਮਨਾ ਕੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਦੀਆਂ (Happy birth day to you) ਵਧਾਈਆਂ ਲੈਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਡੇਰਾ-ਵਾਦ ਦੀ ਦੇਣ ਹੈ।

ਜਨਮ ਦਿਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਦਿਨ ਮਨਾਉਣ ਵਿਚ ਹਾਨੀ ਜਾਂ ਲਾਭ ?:-

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਅਸਾਂ ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਨਮ ਹੋਣ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕੋਈ ਨਿੱਜੀ ਵਡਿਆਈ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ। ਜੀਵ ਦੇ ਜਨਮ ਵਿਚ-- ਘਲੇ ਆਵਹਿ ਨਾਨਕ--ਵਾਲਾ ਹੁਕਮ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਪਰਗਟ ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਘਾਲਣਾ ਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ੁੱਭ ਗੁਣਾ ਦਾ ਸਦਕਾ ਜਿਸ ਲੀਡਰ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਲਈ ਲੱਖ ਲੋਕ ਵਹੀਰਾਂ ਪਾਈ ਆਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਉਸ ਲੀਡਰ ਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕਰਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਬੱਕਿਆ ਕਰਦੇ, ਪਰ ਪਦਵੀ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਉਹੀ ਲੀਡਰ ਜਦ ਆਪਣੇ ਉਹ ਗੁਣ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਦਕਾ ਉਹ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਗੁਆ ਕੇ ਅਵਗੁਣਾ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ, ਤਾਂ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਉਸੇ ਲੀਡਰ ਵਲ ਨੂੰ ਗੰਦੇ ਆਂਡੇ ਅਤੇ ਗਲੇ ਸੜੇ ਟਮਾਟਰ ਵਗਾਹੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਲੱਗਣਾ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਤੇ ਵਧਾਈ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਫੇਰ ਵੀ ਕਈ ਆ ਜੁੜਦੇ ਹਨ।

ਇੱਕ ਆਦਮੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਦਾ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਮਨਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਆਏ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਨੂੰ Happy birth day to you ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਂਜ ਵੀ ਮੂੰਹ ਰਖਣੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭਲੇ ਲੋਕ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਦੀ ਵਧਾਈ ਦੇ ਦੇਣੀ ਵਡੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ। ਸੋ ਜਨਮ ਦਿਨ ਮਨਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗੁਣ ਅਉਗਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਮੰਦੇ ਸ਼ਚਰਨ ਵਾਲਾ ਵੀ ਆਪਣੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਦੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬੀ ਹੋ ਕੇ ਹੰਕਾਰ ਦੀ

ਪਰਦਰਸ਼ਨੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਨ ਮੰਨ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਪਰਗਟ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਸਦਾ ਵਧਾ ਕਰਦਾ ਰਹੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਹ ' ਪ੍ਰਗਟ-ਸੰਸਾਰ ' ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਏਹੀ ਸਮਝ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਬਿਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਦੇ ਲਾਲ ਨੇ ਜਦ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਗੁਆ ਲਿਆ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਦਾ ਦਿਆਹਾੜਾ ਕਿਸ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਮਨਾਉਂਦਾ? ਆਪਣੀ ਫੋਕੀ, ਚੋਧਰ ਵੀ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਆਪਣੇ **Pets** ਦਾ ਜਨਮ ਮਨਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ (=ਕੁੱਤੇ, ਬਿੱਲੇ, ਘੋੜੇ ਆਦਿ ਪਸ਼ੂਆਂ) ਨੂੰ Happy birth day to you ਕਹਿੰਦੇ ਗੋਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਹੀ ਲਿਆ ਸੀ। ਬਸ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਗਟ ਦਿਨ ਮਨਾਉਣ ਦੇ ਥਾਂ ਝੂਠ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਮਨਾ ਕੇ ਵਧਾਈਆਂ ਲੈਣੀਆਂ ਅਰੰਭ ਲਈਆਂ। ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਚੋਖੇ ਪੱਠੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਸੰਤ-ਸੂਰਮੇ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੋਹਲੇ ਗਾਉਣ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਟੁੱਕ ਵੀ ਚੰਗੀ ਬੱਝ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

' ਖਾਲਸਾ ਜੀ ! ਤੁਹਾਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿਨ ਦੀ ਲੱਖ ਲੱਖ ਵਧਾਈ ਹੋਵੇ ' ਸੁਣਦੇ ਰਹਿਣ ਵਿਚ ਆਤਮਕ ਸੁਖ ਮਾਣ ਲੈਣ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਭੁੱਲ ਪੈ ਗਿਆ। ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਪੰਥ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹਰ ਪਾਸਿਓਂ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਨਿੱਘਰਦੀ ਹੀ ਤੁਰੀ ਗਈ। ਜਨਮ ਦਿਨ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਭੰਗੜੇ ਪਾਉਣੇ, ਗੋਲੇ ਚਲਾਉਣੇ, ਹਰ ਪਾਸੇ ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਕਰਕੇ ਹਾਜ਼ਰਾ ਹਜ਼ੂਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਫੁਰਮਾਨ --

੫੮- ਜਨਮੇ ਕਉ ਵਾਜਹਿ ਵਾਧਾਏ ॥ ਸੋਹਿਲੜੇ ਅਗਿਆਨੀ ਗਾਏ ॥

ਜੋ ਜਨਮੈ ਤਿਸੁ ਸਰਪਰ ਮਰਣਾ, ਕਿਰਤੁ ਪਇਆ ਸਿਰਿ ਸਾਹਾ ਹੇ ॥ ੭ ॥ [੧੦੩੨]

ਦੀ ਖਿੱਲੀ ਉਡਾਉਣ ਦੀ ਭੁੱਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਇਹ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਜੋ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਮਨਾਉਣ ਤੇ ਢੋਲ-ਢਮੱਕੇ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਭੰਗੜੇ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਮਰਨ ਦਿਨ ਤੇ ਧਾਹਾਂ ਮਾਰਦਿਆਂ ਰੋਣ ਕੁਰਲਾਉਣ ਲਈ ਵੀ ਤਿਆਰ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ--(੧) ਜੋ ਜਨਮੈ ਸੋ ਜਾਨਹੁ ਮੂਆ ॥ [੩੭੫] ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਮਨਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ--(੨) ਜੋ ਜਨਮੈ ਸੋ ਰੋਗਿ ਵਿਆਪੇ ॥ ਹਉਮੈ ਮਾਇਆ ਦੁਖਿ ਸੰਤਾਪੇ ॥ [੩੫੨] (੩) ਜੋ ਜਨਮੈ ਤਿਸੁ ਸਰਪਰ ਮਰਣਾ ਕਿਰਤੁ ਪਇਆ ਸਿਰਿ ਸਾਹਾ ਹੇ ॥ ੭ ॥ [੧੦੩੨] ਜਿਸ ਜਨਮ ਦਿਨ ਨਾਲ ਏਨੇ ਰੋਗ ਚੰਬੜੇ ਹੋਏ ਹੋਣ ਉਸ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ? ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਵਾਲਾ, ਸਦਾ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਗਦੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਉਸ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਾਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀਮਤੀ ਸਰਮਾਏ ਵਾਂਗ ਸੰਭਾਲੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਸੀ--(੪) ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਤੁ ਪ੍ਰਗਟਿ ਸੰਸਾਰਿ ॥ ਤਿਸੁ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਮੂਲਿ ਨ ਮਨਹੁ ਬਿਸਾਰਿ ॥ ਪਰ ਜਨਮ ਦਿਨ ਤੇ ਵਧਾਈਆਂ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਹੰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਥੋਥਾ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ, ਪਰਮਾਤਮ ਕੀ ਮੌਜ ਨਾਲ ' ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਖਾਲਸਾ ' ਦੇ ਅਰਥ ਵਿਗਾੜ ਕੇ ਬਿੱਪ੍ਰ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ ਨੇ ' ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ' ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੇ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਔੜੜੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਨਮ ਦਿਨ ਮਨਾਉਣ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਵਿਚ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੁੱਭ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਬੈਠੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜਨਮ ਦਿਨ ਤੇ ਰਾਗ-ਭਿਜੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ, ਗਤਕੇ-ਬਾਜੀਆਂ, ਢੋਲ-ਢਮੱਕਿਆਂ, ਭੰਗੜਿਆਂ, ਵਧਾਈਆਂ ਦੇ ਲੈਣ ਦੇਣ ਦੇ ਸੋਰ ਸਰਾਬੇ ਵਿਚ ਹੰਕਾਰ ਨੇ ਅਛਪਲੇ ਹੀ ਆ ਡੇਰਾ ਲਾਇਆ। ਇਹ ਚੇਤਾ ਹੀ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਕਿ--(੫) ' ਪਰਮੇਸਰ ਤੇ ਭੁਲਿਆਂ ਵਿਆਪਨਿ ਸਭੇ ਰੋਗ ॥ [੧੩੫]

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਆਗਮਨ ਦਿਵਸ ਹੀ ਨਿਆਰੇ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਅਸਲੀ ਆਗਮਨ ਦਿਵਸ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਮਨਾਉਂਦੇ ਮੌਤ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰੀ ਬੈਠੇ ਹੰਕਾਰੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕੌਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਹੰਕਾਰੀ ਬਣਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਕੌਮ ਵਿਚੋਂ ਨਿਮਰਤਾ ਅਤੇ ਖਿਮਾ ਗੁਣ ਅਲੋਪ ਹੁੰਦੇ ਤੁਰੇ ਗਏ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ' ਬਦਲਾ ਲਊ ' ਭਾਵਣਾ ਨੇ ਆ ਡੇਰਾ ਲਾਇਆ। ਖਾਲਸਾ ਇਸ ' ਸੱਚ ' ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਭੁਲਾ ਬੈਠਾ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਅਸੀਂ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਢਹਿੰਦੀ ਕਲਾ ਵਲ ਨੂੰ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਦੌੜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਅਟੱਲ ਸਚਾਈ ਵਾਲੇ ਫੁਰਮਾਨ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਰਹੇ ਹਾਂ--ਹਉਮੈ ਨਾਵੈ ਨਾਲਿ ਵਿਰੋਧੁ ਹੈ ਦੁਇ ਨ ਵਸਹਿ ਇਕ ਠਾਇ ॥ [੫੬੦]- ਅਤੇ--ਜਹਾਂ ਖਿਮਾ ਤਹ ਆਪਿ [੧੩੭੨] ਅਤੇ ਫਿਰ--ਪਰਮੇਸਰ ਤੇ ਭੁਲਿਆਂ ਵਿਆਪਨਿ ਸਭੇ ਰੋਗ ॥ ਵੇਮੁਖ ਹੋਏ ਰਾਮ ਤੇ ਲਗਨਿ ਜਨਮ ਵਿਜੋਗ ॥ [੧੩੫] ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਕਰਾਮਾਤੀ ਫਲਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਮੂਰਖਾਂ ਦੇ ਸੁਰਗਾਂ ਦੇ ਵਾਸੀ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਹੁਣ ਇਹ ਦੁਹਾਈਆਂ ਕਿਵੇਂ ਸੁਣ ਲੈਣ ?--

੫੯- ਫਰੀਦਾ ਕੁਕੇਦਿਆਂ ਚਾਂਗੇਦਿਆ ਮਤੀ ਦੇਦਿਆ ਨਿਤ ॥ ਜੋ ਸੈਤਾਨਿ ਵੰਵਾਇਆ ਸੇ ਕਿਤ ਫੇਰਹਿ ਚਿਤ ॥ [੧੩੭੮]

ਹੁਣ ਤਾਂ ਇਉਂ ਅਨੁਭਵ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਬੜੇ ਘੱਟ ਗੁਰਮਾਖਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਿ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲੈਣ ਦੀ ਇਛਿਆ ਬਾਕੀ ਬਚੀ ਰਹਿ ਸਕੀ ਹੋਵੇ? ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸੁਹਿਰਦ ਦੂਲੇ ਖਾਲਸਾ ਜੀਓ ! ਅਸੀਂ ਏਡੇ ਮਨਮੁੱਖ ਅਤੇ ਆਪ ਹੁਦਰੇ ਨਾ ਬਣਾਈਏਂ ਜਿਕਿ ਸੱਚ ਸੁਣਨ ਜੋਗੇ ਹੀ ਨਾ ਰਹੀਏ। ਆਉ ਅਸੀਂ ਰਲਮਿਲ ਕੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਫਰੋਲੀਏ ਕਿਤੇ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਹੰਕਾਰ ਗ੍ਰਸੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ-ਅਗਨੀ ਏਡੀ ਪਰਬੱਲ ਰੂਪ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਧਾਰ ਚੁੱਕੀ, ਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਹਾਂ ਖੜੀਆਂ ਕਰ ਕੇ ਦੁਹਾਈਆਂ ਦੇ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਸੁਖੀ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲੀ ਮਤਿ ਤੇ ਤੌਰਨ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਸੰਤੋਂ, ਭਗਤੋਂ, ਭਾਈਉ ਆਖ ਆਓ ਕੇ ਵੀ ਪਏ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣ, ਤੇ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਕੂਕ-ਪੁਕਾਰ ਸੁਣਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੀ ਨਾ ਹੁੰਦੇ ਹੋਈਏ? ਜਿਸ ਬਹਾਦਰ ਪੰਥ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਰਮਾਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਨਾਲ ਕਦੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਚਕ੍ਰਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਉਸ ਦੂਲੇ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਅੱਜ ਵੀ ਪੂਰਾ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮਿੱਠੀ ਸੁਰ ਵਿਚ ਇਹ ਪੁਕਾਰ ਸੁਣੀ:--

੬੦- ਸੰਤਹੁ ਸੁਨਹੁ ਸੁਨਹੁ ਜਨ ਭਾਈ, ਗੁਰ ਕਾਢੀ ਬਾਹ ਕੁਕੀਜੈ ॥

ਜੋ ਆਤਮ ਕਉ ਸੁਖ ਸੁਖ ਨਿਤ ਲੋੜਹੁ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਨਿ ਪਵੀਜੈ ॥ ੫ ॥ [੧੨੨੬]-੬-ਛਕਾ-੧

ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਹੈ ਤੁਸਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਮੰਨਣ ਲਈ ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹ ਖਲੋਣਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਸਾਰੇ ਝਲਕੇ ਲਾਹ ਕੇ ਨਿਸੰਗ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆ ਵੜੀ ਸਾਰੀ ਮਨਮਤਿ ਵਗਾਹ ਮਾਰਨੀ ਹੈ। ਹੋ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰਸਿੱਖੇ ! ਸੁਣੋ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਪਰਖੋ ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਨੂੰ। ਫੋਕੀ ਲੋਕ ਲਾਜ ਨੂੰ ਤਲਾਂਜਲੀ ਦੇ ਕੇ ਨਿਕਲ ਆਉ ਬਾਹਰ ਉਸ ਭੂਲਭਲਈਆਂ ਵਿਚੋਂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੇ ਵੈਰੀ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਫਸਾ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਤੋੜ ਦਿਉ ਉਹ ਸਾਰੇ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਬੰਧਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਝ ਕੇ ਆਪਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਰਤੋ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਵੱਲ ਤੇ ਬਣ ਜਾਉ ਮੁੜ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਨਿਆਰੇ, ਕਿ ਅੱਜ ਫੇਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੱਜਣ ਸੂਰਾ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰਾ ਕਹਿ ਕੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਦਿਲੀ ਪ੍ਰਸੰਤਾ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪੈਣ। ਤੁਹਾਡਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੋੜਾ ਖਾ ਲੈਣਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਏਡੀ ਵੱਡੀ ਕਰਮਾਤ ਸਿੱਧ ਹੋਣੀ ਹੈ ਕਿ ਨਾਲ ਇਤਿਹਾਸ ਕਾਰਾਂ ਲਈ ਸੱਚ ਮੰਨਣਾ ਕਢਨ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਖੋਜੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਜ਼ਬਾਨ ਹੋ ਕੇ ਲਿਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਤੱਕ ਅਜੇਹਾ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕੋਈ ਕੌਮ ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਨੂੰ ਇਸ ਨੀਵੀਂ ਹੱਦ ਤੱਕ ਭੁੱਲ ਕੇ ਮੁੜ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਸਿਖਰ ਤੇ ਆ ਪੁੱਜੀ ਹੋਵੇ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਵਾਕਿਆ ਹੀ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਨਿਆਰੇ ਹੋ। ਲੋਕਾਂ ਵਧਾਈਆਂ ਦੇ ਕੇ ਕਹਿਣਾ ਹੈ " ਹੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀਓ ! ਤੁਸੀਂ ਧੰਨ ਹੋ ਜਿਹੜੇ ਮੁੜ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰੇ ਅਤੇ ਸੱਜਣ ਸੂਰੇ ਬਣ ਗਏ ਹੋ "। ਬਸ ਮੋੜਾ ਖਾ ਲੈਣ ਦੀ ਢਿੱਲ ਹੈ, ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਲੇ ਬਚਨ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋ ਰਾਣੇ ਹਨ।

ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਦਾ ਆਗਮਨ ਦਿਵਸ ਅਤੇ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ?:-

ਖ਼ਾਲਸੇ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ, ਅਥਵਾ ਨਿਆਰਾ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਸਰੀਰ ਦੁਆਰਾ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ। ਸੋ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਆਗਮਨ ਦਿਨ **ਵਿਸਾਖੀ** ਹੈ ਅਤੇ ਆਗਮਨ ਅਸਥਾਨ ਨਨਕਾਨਾ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਧੁਰੋਂ ਆਇਆ ਗਿਆਨ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੀ ਅਮਾਨਤ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਸਰੂਪ ਸਿੱਖ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜਿੱਡੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਭਾਗ ਦੀ ਪੈਦਲ ਯਾਤਰਾ ਨਾਲ, ਧੁਰੋਂ ਲਿਆਂਦੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ ਉਸ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਸਾਂ ਹੀ ਸਰੂਪਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨਿਆਰੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਗੋਚਰਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਲਾਹੇਵੰਦ ਪਰਬੰਧ ਬਣਾਏ। ਗਿਆਨ ਅਥਵਾ ਸਿਧਾਂਤ ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਨਾ ਆ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸਰੀਰ ਅਕਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਟਿੱਕ ਹੀ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਉਹ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਕੇ ਬੜੀ ਤਕੜੀ ਸੰਭਾਲ ਵਿਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਪਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਸਮਝਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਹਾਨ ਗਿਆਨ ਦਾ **ਆਗਮਨ** ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਗੋਚਰਾ ਹੋਣ ਲਈ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਪੰਜਭੂਤਕ ਸਰੀਰ ਵਾਲੀ ਖੇਡ ਸਮਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਇਸ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਅਗਾਥਾਂ ਤੋਰੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਥਾਪ ਦਿੱਤਾ ਸੀ--**ਗੁਰੂ ਸਿਖੁ ਸਿਖੁ ਗੁਰੂ ਹੈ ਏਕੋ, ਗੁਰ ਉਪਦੇਸੁ ਚਲਾਏ** ॥ [੪੪੪] ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਉਣਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਦਾ ਮੁਖ ਧਰਮ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪਿਉ ਦਾਦੇ ਦੇ ਇਸ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮਾਣਿਆ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਇਸ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਖੋਹਲ ਕੇ ਆਪ ਮਾਣੇ ਅਤੇ ਦੁਨਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡੇ, ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਬਣ ਜਾਏ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ-ਮਾਤ੍ਰ ਦਾ ਮਨ ਨਿਆਰੇ ਆਨੰਦ ਦੇ ਧਨ ਨਾਲ ਮਾਲਾ ਮਾਲ ਹੋ ਜਾਏ--**ਪੀਉ ਦਾਦੇ ਕਾ ਖੋਲਿ ਡਿਠਾ ਖਜਾਨਾ ॥ ਤਾ ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਭਇਆ ਨਿਧਾਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਤਨ ਲਾਲ ਜਾ ਕਾ ਕਛੂ ਨ ਮੇਲੁ ॥ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰ ਅਖੂਟ ਅਤੋਲ ॥ ੨ ॥ ਖਾਵਹਿ ਖਰਚਹਿ ਰਲਿ ਮਿਲਿ ਭਾਈ ॥ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ ਵਧਦੇ ਜਾਈ ॥ ੩ ॥** [੧੮੫]-੩੧-੧੦੦

ਮਾਇਆ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ-ਅੱਗ ਦੀ ਤਪਸ਼ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਦਾ ਰੰਗ ਭਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ, **ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਖ਼ਾਲਸਾ**, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਕਰਮ ਕਾਂਡੀ ਬੰਦਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਿੱਪ੍ਰ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਕੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਿਆਰੇ ਸੂਰਬੀਰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀਓ ! ਮਾਰੋ ਹੰਮਬਲਾ। ਤੋੜ ਕੇ ਵਗਾਹ ਮਾਰੋ ਸਾਰੇ ਜੰਜਾਲ ਅਤੇ ਬਣੇ ਮੁੜ ਉਹੀ ਤੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਦਸਮਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰਾ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਮਿਲਾਉ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਮਿਠੀ ਸੁਰ ਵਿਚ, ਤੇ ਬੋਲੋ:-

੬੧-

ਤੈਡੀ ਬੰਦਸਿ ਮੈ ਕੋਇ ਨ, ਡਿਠਾ ਤੂ ਨਾਨਕ ਮਨਿ ਭਾਣਾ ॥

ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਈ ਤਿਸੁ ਮਿਤ੍ਰ ਵਿਚੋਲੇ ਜੈ ਮਿਲਿ ਕੰਤੁ ਪਛਾਣਾ ॥ ੧ ॥ [੬੬੪]-ਵਾਰ-੧੫

ਤੀਜਾ ਕਾਂਡ

੧

ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ

ਅਸਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਫੁਰਮਾਨ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰ ਦਿਸਦਾ ਜਾਂ ਅਣਦਿਸਦਾ ਸੰਸਾਰ-ਪਸਾਰਾ ਨਾਸਵੰਤ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਪਦਾਰਥ ਸਦੀਵੀ ਸੱਚ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਜਗਤ-ਪਸਾਰੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਵੀ ਅਜੇਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਵਜੂਦ ਤੇ ਕਾਲ (=ਸਮੇਂ) ਦਾ ਹਰ ਇਕ ਪਲ, ਆਪਣਾ ਅਸਰ ਨਾ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਲਾਂ ਨਿਰੰਤਰ ਬਦਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਦਿਸਦੇ ਅਥਵਾ ਅਣਦਿਸਦੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜੇਹਾ ਪਦਾਰਥ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਜਾਂ ਨਿਰੰਤਰ ਵਧਦਾ, ਜਾਂ ਘਟਦਾ ਅਤੇ ਅੰਤ (ਕੋਈ ਦੂਜੀ ਸ਼ਕਲ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਲਈ) ਮਿਟਦਾ ਨਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਿਸਦੇ ਜਾਂ ਅਣਦਿਸਦੇ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਅਮਰ ਸਮਝਣ ਵਾਲੀ ਸੰਭਾਵਣਾ ਨੂੰ,

ਗੁਰਮਤਿ ਮੁਢੋਂ ਹੀ ਰੱਦ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ, ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਦਿਸਦੀ ਜਾਂ ਅਣਦਿਸਦੀ (ਵਰ ਸਰਾਪ ਆਦਿ) ਕੋਈ ਵੀ ਅਜੇਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੋ ਆਪ ਨਾਸ ਰਹਿਤ (=ਅਮਰ) ਹੋਵੇ ਅਤੇ (ਜਾਂ) ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਅਮਰ ਕਰ ਸਕਣ ਦੇ ਸਮਰਥਾ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਹੀ ਇੱਕ ਅਜੇਹੀ ਦਾਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ, ਗੁਰਮਤਿ ਨੇ ਅਮਰ ਹੋਣ ਜੋਗ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਹ ਤੱਥ ਵੀ ਗੁਰਮਤਿ ਨੇ ਹੀ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਕਿ, ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਅਮਰ ਕਰ ਸਕਣ ਵਾਲੀ ਕੇਵਲ ਮਾਤਰ ਸ਼ਕਤੀ, ਉਸ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਦਾ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੀ ਹੈ। ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਅਮਰ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਉਹ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਿੱਥੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ? ਕਾਲ-ਰਹਿਤ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ, ਵਿਧਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਅਥਵਾ ਉਸ ਦਾ ਘਰ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ? ਆਉ ! ਪਹਿਲਾਂ ਮਰਨ ਕਬੂਲ ਕੇ, ਹੰਕਾਰੀ ਜੀਵਨ ਜੀਉਣ ਦੀਆਂ ਸਰੀਆਂ ਆਸਾਂ ਛੱਡ ਕੇ, ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਬਣ ਕੇ [ਪਹਿਲਾ ਮਰਣ ਕਬੂਲ ਜੀਵਣ ਕੀ ਛੱਡ ਆਸ ॥ ਹੋਹੁ ਸਭਨਾ ਕੀ ਰੇਣੁਕਾ ਤਉ ਆਉ ਹਮਾਰੇ ਪਾਸਿ] ਆਪਾ ਭਾਵ ਗੁਆ ਕੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਈਏ ਅਤੇ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਘਰ ਘਾਟ ਦਾ ਪਤਾ ਟਿਕਾਣਾ ਪਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋਦੜੀਆਂ ਕਰੀਏ:-

੧- ਪਉੜੀ ॥ ਤਿਸੈ ਸਰੇਵਹੁ ਪ੍ਰਾਣੀਹੋ ਜਿਸ ਦੇ ਨਉ ਪਲੈ ॥ ਐਥੈ ਰਹਹੁ ਸੁਹੇਲਿਆ ਅਗੈ ਨਾਲਿ ਚਲੈ ॥
ਘਰੁ ਬੰਧਹੁ ਸਚ ਧਰਮ ਕਾ ਗਡਿ ਥੰਮੁ ਅਹਲੈ ॥ ਓਟ ਲੈਹੁ ਨਾਰਾਇਣੈ ਦੀਨ ਦੁਨੀਆ ਝਲੈ ॥

ਨਾਨਕ ਪਕੜੇ ਚਰਣ ਹਰਿ ਤਿਸੁ ਦਰਗਹ ਮਲੈ ॥ ੮ ॥[੩੨੦]-ਵਾਰ

ਅਰਥ:-ਉਸ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ) ਨੂੰ ਹੋ ਬੰਦਿਓ ! ਸੇਵਹੁ ਜਿਸ ਦੇ ਪੱਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ (ਭਾਵ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ)। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਏਥੇ ਸੁਖੀ ਰਹੋਗੇ ਤੇ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ (ਇਹ ਨਾਮ) ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਜਾਇਗਾ । (ਇਹ ਨਾਮ ਰੂਪ) ਪੱਕਾ ਥੰਮ੍ਹ ਗੱਡ ਕੇ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਧਰਮ ਦਾ ਮੰਦਰ (ਸਤਿਸੰਗ) ਬਣਾਉ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਟੋਕ ਰੱਖੋ ਜੋ ਦੀਨ ਤੇ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪੈਰ ਫੜੇ ਹਨ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਦਰਗਹ ਮੰਨੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ੮ ।

ਅਹਿੱਲ ਥੰਮ੍ਹਾਂ ਤੇ ਬਣਿਆਂ ਉਹ ਘਰ ਸਤਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਤਿ-ਸੰਗਤ ਹੈ ਜਿਥੇ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਰਤਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਨੋਟ-ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਸੰਗਤ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਭਾਵ, ਸ਼ਬਦ-ਗੁਰੂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜ ਕੇ ਸਤਿ ਨਾਲ ਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ ਸਗੋਂ ਕੇਵਲ ਕੰਨ-ਰਸ, ਜਬਾਨ-ਰਸ, ਹਉਮੈ-ਰਸ ਆਦਿ ਫੋਕਟ ਰਸ ਹੀ ਮਾਣ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਤਿਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਹੋਈ ਵੀ ਅਜੇਹੀ ਸੰਗਤ ਝੂਠ-ਸੰਗਤ ਹੈ) ਕਿਸੇ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮੰਨਣਾ ਅਗਿਆਨਤਾ ਹੈ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ-ਵਾਦ ਹੈ। ਆਉ, ਅਹਿਲ ਥੰਮ੍ਹਾਂ ਵਾਲੇ ਉਸ ਘਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੀਏ ਜਿਥੇ ਸਦੀਵੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਕੇ ਸੁਖੀ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ:-

੧/a- ਓਥੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਵੰਡੀਐ ਸੁਖੀਆ ਹਰਿ ਕਰਣੈ ॥ ਜਮ ਕੈ ਪੰਥਿ ਨ ਪਾਈਅਹਿ ਫਿਰਿ ਨਾਹੀ ਮਰਣੈ ॥
ਜਿਸ ਨੋ ਆਇਆ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸੁ, ਤਿਸੈ ਹੀ ਜਰਣੈ ॥ ਬਾਣੀ ਉਚਰਹਿ ਸਾਧ ਜਨ ਅਮਿਉ ਚਲਹਿ ਝਰਣੈ ॥

ਪੇਖਿ ਦਰਸਨੁ ਨਾਨਕੁ ਜੀਵਿਆ ਮਨ ਅੰਦਰਿ ਧਰਣੈ ॥ ੯ ॥[੩੨੦]-ਵਾਰ

ਅਰਥ:-ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹਰੀ-ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਉਸ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਵੰਡੀਦਾ ਹੈ । (ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ) ਜਮ ਦੇ ਰਾਹ ਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਵਿਆਪਦਾ । ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਸੁਆਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਸੁਆਦ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਟਿਕਾਉਂਦਾ ਹੈ । (ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ) ਗੁਰਮੁਖ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ ਓਥੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਫੁਹਾਰੇ ਚੱਲ ਪੈਂਦੇ ਹਨ । (ਗੁਰੂ) ਨਾਨਕ ਵੀ ਉਸ ਸਤਿਸੰਗ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਜਿਉਂ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ । ੯ ।

ਮੁਰਦੇ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦਾ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ :-

੨- ਜਗੁ ਉਪਜੈ ਬਿਨਸੈ ਬਿਨਸਿ ਬਿਨਸੈ ਲਗਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਸਥਿਰੁ ਹੋਇ ਜੀਉ ॥ ਗੁਰੁ ਮੰਤ੍ਰੁ
ਦ੍ਰਿੜਾਏ, ਹਰਿ ਰਸਕਿ ਰਸਾਏ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਮੁਖਿ ਚੋਇ ਜੀਉ ॥ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਰਸੁ
ਪਾਇਆ ਮੁਆ ਜੀਵਾਇਆ ਫਿਰਿ ਬਾਹੁੜਿ ਮਰਣੁ ਨ ਹੋਈ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਅਮਰ ਪਦੁ
ਪਾਇਆ ਹਰਿਨਾਮਿ ਸਮਾਵੈ ਸੋਈ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ ਟੋਕ ਹੈ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ
ਜੀਉ ॥ ਜਗੁ ਉਪਜੈ ਬਿਨਸੈ ਬਿਨਸਿ ਬਿਨਸੈ ਲਗਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਸਥਿਰੁ ਹੋਇ ਜੀਉ ॥ ੪ ॥[੪੪੭]-ਛੰਤ-੬-੧੩

ਅਰਥ:-ਮਾਇਆ-ਗੁਸ਼ਿਆ ਜਗਤ ਮੁੜ ਮੁੜ ਜੰਮਦਾ ਹੈ ਮਰਦਾ ਹੈ, (ਭਾਵ, ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਮਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਭੂ-ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਲੋਂ ਅਡੋਲ-ਚਿੱਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਾਮ-ਮੰਤਰ ਪੱਕਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ-ਜਲ ਚੌਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਹਰਿ-ਨਾਮ-ਰਸ ਨੂੰ ਸੁਆਦ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਰਚਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ-ਰਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਪਹਿਲਾਂ ਆਤਮਕ ਮੌਤ) ਮੋਇਆ ਹੋਇਆ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਮੁੜ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ (ਆਤਮਕ) ਮੌਤ ਨਹੀਂ ਵਿਆਪਦੀ। ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਉਹ ਦਰਜਾ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਪੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਅਜੇਹਾ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਪਦਾਰਥ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ। ੪।

ਸਮੁੰਦਰ ਰਿੜਕਣ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਘੜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੀ ਪੁਰਾਣਕ ਗਾਥਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਜਲ ਦੀ ਬੜੀ ਮਹਿਮਾਂ ਸਮਾਈ ਹੋਈ ਸੀ । ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ ਬਣਾਉਣ ਆਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਅਜੇਹੇ ਖਿਆਲੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਜਲ ਦਾ ਭਰਮ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਦਾਤ ਦੀ ਵੰਡ ਇਉਂ ਵੀ ਕੀਤੀ:-

੩- ਏਕ ਬੂੰਦ ਗੁਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਦੀਨੋ ਤਾ ਅਟਲੁ ਅਮਰੁ ਨ ਮੁਆ ॥

ਭਗਤਿ ਭੰਡਾਰੁ ਗੁਰਿ ਨਾਨਕ ਕਉ ਸਉਪੇ ਫਿਰਿ ਲੇਖਾ ਮੂਲਿ ਨ ਲਇਆ ॥ ੪ ॥[੬੧੨]-੩-੧੪

ਅਰਥ:-ਮੈਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨਾਮ-ਜਲ ਦੀ ਇਕ ਬੂੰਦ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਆਤਮਾ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ) ਅਡੋਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਤੋਂ ਮੈਂ ਬਚ ਗਿਆ ਹਾਂ, ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਗਤੀ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਉੱਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮੰਗਿਆ ॥ ੪ ॥

੪- ਜਰਾ ਮਰਾ ਨਹ ਵਿਆਪਈ ਫਿਰਿ ਦੁਖੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥

ਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਆਘਾਨਿਆ ਗੁਰਿ ਅਮਰੁ ਕਰਾਇਆ ॥ ੨ ॥ [੮੦੮]-੩-੩੩

ਪਦਅਰਥ:--ਜਰਾ--ਬੁਢਾਪਾ । ਮਰਾ--ਮੌਤ, ਆਤਮਕ ਮੌਤ । ਨਹ ਵਿਆਪਈ--ਜੋਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ । ਪੀ--ਪੀ ਕੇ । ਆਘਾਨਿਆ--ਰੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਗੁਰਿ--ਗੁਰੂ ਨੇ । ਅਮਰ--ਅਟੱਲ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ।]

ਅਰਥ:--ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਸਦੀਵੀ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ-ਜਲ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਉਹ ਉਸ ਨਾਮ ਜਲ ਨੂੰ ਪੀ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਭੁੱਖ ਵਲੋਂ ਰੱਜ ਗਿਆ । ਉਸ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਮਿਲ ਗਿਆ । ਉਸ ਦੀ ਆਤਮਕ ਉੱਚਤਾ ਨੂੰ ਬੁਢੇਪਾ ਜਾਂ ਮੌਤ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ । ਉਸ ਨੂੰ ਫਿਰ ਕਦੇ ਦੁੱਖ ਪੈਂਦਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ । ੨ ।

੫- ਸਤਿਗੁਰ ਕੀਨੀ ਦਾਤਿ ਮੂਲਿ ਨ ਨਿਖੁਟਈ । ਖਾਵਹੁ ਭੁੰਚਹੁ ਸਭਿ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਛੁਟਈ ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ਦਿਤਾ ਤੁਸਿ ਹਰਿ ॥ ਨਾਨਕ ਸਦਾ ਅਰਾਧਿ ਕਦੇ ਨ ਜਾਂਹਿ ਮਰਿ ॥ ੧੭ ॥ [੧੩੬੩]

ਅਰਥ:--ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਖਸ਼ੀ ਹੋਈ ਹਰਿ-ਨਾਮ-ਦਾਤਿ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੁੱਕਦੀ, ਬੇਸ਼ੱਕ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਇਸ ਦਾਤਿ ਨੂੰ ਵਰਤੋ । ਸਗੋਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈ ਕੇ (ਇਸ ਦਾਤਿ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ) ਬਚਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਇਹ ਨਾਮ-ਖਜ਼ਾਨਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਹੀ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ, ਕਿ ਹੋ ਭਾਈ ! ਸਦਾ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸਿਮਰਿਆ ਕਰ, ਤੈਨੂੰ ਕਦੇ ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗੀ । ੨ ।

ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਤੋਂ ਹੀ ਕਈ ਥਾਂਈ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸੋਝੀ ਮਿਲਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਪੰਜਵੇਂ ਭਾਗ ਦੇ ਅਰੰਭ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੀ ਲੰਮੀ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਿੰਤੂ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕਿ ਸਰੀਰਕ ਸਦੀਵੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅੱਜ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਤਮਕ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਹੀ ਸਹੀ ਜੀਵਨ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਦੀਵੀ ਆਤਮਕ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । ਕਿਸੇ ਪਦਾਰਥ ਦੇ ਖਾਣ ਨਾਲ ਜਾਂ ਪੀਣ ਨਾਲ ਨਾ ਸਰੀਰ ਅਮਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਆਤਮਕ ਉੱਚਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਆਉ, ਅੱਡ ਅੱਡ ਵਿਧੀਆਂ ਨਾਲ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਸੋਝੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਵਨ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਲੈਣ ਜੋਗੇ ਬਣੀਏ। ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਉਚੇਚੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ ਤੋਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਾਂ ਇਸ ਲਈ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਅਰਥ ਲਿਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ ਗਈ :-

੬- ਮਹਾ ਉਦਿਆਨ ਪਾਵਕ ਸਾਗਰ ਭਏ ਹਰਖ ਸੋਗ ਮਹਿ ਬਸਨਾ ॥

ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੋਟਿ ਭਾਇਆ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਜਪਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਰਸਨਾ ॥ ੨ ॥ [੩੮੩]-੧੧-੫੦

ਅਰਥ:--(ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਵਿਛੜਿਆਂ ਇਹ ਜਗਤ ਮਨੁੱਖ ਵਾਸਤੇ) ਇਕ ਵਡਾ ਜੰਗਲ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ) ਅੱਗ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਸੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ) ਕਦੇ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਗ਼ਮੀ ਵਿਚ ਵੱਸਦਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਜੀਭ ਨਾਲ ਜਪ ਕੇ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ੨ ।

੭- ਆਰਾਧਿਹੁ ਸਚਾ ਸੋਇ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਜਿਸੁ ਪਾਸਿ ॥ ਦੂਹਾ ਸਿਰਿਆ ਖਸਮੁ ਆਪਿ ਖਿਨ ਮਹਿ ਕਰੇ ਰਾਸਿ ॥

ਤਿਆਗਹੁ ਸਗਲ ਉਪਾਵ ਤਿਸ ਕੀ ਓਟ ਗਹੁ ॥ ਪਉ ਸਰਣਾਈ ਭਜਿ ਸੁਖੀ ਹੂੰ ਸੁਖ ਲਹੁ ॥

ਕਰਮ ਧਰਮ ਤਤੁ ਗਿਆਨੁ ਸੰਤਾ ਸੰਗੁ ਹੋਇ ॥ ਜਪੀਐ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਬਿਘਨੁ ਨ ਲਗੈ ਕੋਇ ॥

ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਿ ਦਇਆਲੁ ਤਿਸੁ ਮਨਿ ਵੁਠਿਆ ॥ ਪਾਈਅਨਿ ਸਭਿ ਨਿਧਾਨ ਸਾਹਿਬ ਤੁਠਿਆ ॥ ੧੨ ॥ [੫੨੧]

ਅਰਥ:-- (ਹੋ ਭਾਈ !) ਉਸ ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰੋ, ਜਿਸ ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ ਹਰੇਕ ਪਦਾਰਥ ਹੈ ਜੋ (ਮਾਇਆ ਦੀ ਖਿੱਚ ਤੇ ਨਾਮ-ਰਸ) ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦਾ ਖਸਮ ਹੈ (ਭਾਵ, ਜੋ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸਾਉਣ ਵਾਲਾ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾਮ-ਰਸ ਦੀ ਦਾਤ ਵੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ) ਜੋ (ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕੰਮ) ਇੱਕ ਪਲਕ ਵਿਚ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਹੀਲੇ ਛੱਡੋ ਤੇ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲਵੋ, ਦੌੜ ਕੇ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਰਣ ਪਉ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਸੁਖ ਹਾਸਲ ਕਰੋ। ਜੇ ਸੰਤਾਂ (ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ) ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਉੱਚੀ ਸਮਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ (ਮਾਨੋ) ਸਭ ਕਰਮਾਂ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਨਿਰੋੜ ਹੈ, ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਨਾਮ ਸਿਮਰੀਏ ਤਾਂ ਜੀਵਨ ਦਾ ਰਸਤਾ ਨਿਰਵਿਘਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਸੁਚੱਜੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੀਉਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਐਕੜ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ)। ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਮਿਹਰਬਾਨ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ-ਮਾਲਕ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ (ਮਾਨੋ) ਸਾਰੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਪਾ ਲਈਏ ਹਨ। ੧੨ ।

੮- ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਰਸਨਾ^੧ ਨਿਤ ਜਾਪੈ^੨ ॥ ਰੋਗ ਰੂਪ ਮਾਇਆ ਨ ਬਿਆਪੈ^੩ ॥ 8 ॥ [੭੬੦]-੧-੨ ੧--ਜੀਭ । ੨--ਸਿਮਰੇ । ੩--ਜੋਰ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੀ ।

੯- ਜਿਨ ਕਉ ਭਏ ਦਇਆਲ ਤਿਨ ਸਾਧੂ ਸੰਗੁ ਭਾਇਆ ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਤਿਨੀ ਜਨੀ ਜਪਿ ਲਇਆ ॥ ੬ ॥ [੭੬੨]-੨-੫

੧੦- ਗਰਿ ਪੂਰੇ ਮੇਰੀ ਰਾਖਿ ਲਈ ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਰਿਦੇ ਮਹਿ ਦੀਨੋ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਮੈਲੁ ਗਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੮੨੩]-੧੨-੯੮

੨

ਸ਼ਬਦ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ

੧੧- ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਏਕੋ ਸਬਦੁ ਹੈ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਇਆ ॥ ੨ ॥ [੬੪੪]-ਵਾਰ-੪

ਅਰਥ:--ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ--ਗੁਰੂ ਦਾ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਜਲ ਹੈ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਮਨੁੱਖ (ਭਾਵ, ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਗੁਜ਼ਾਰਦਾ ਹੈ ਉਸ) ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ੨ ।

੧੨- ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਾਵੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੋਲੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਤੋਲਿ ਤੋਲਾਵੈ ਤੋਲੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਵੈ ਜਾਇ ਨਿਸੰਗੁ ॥

ਪਰਹਰਿ ਮੈਲੁ ਜਲਾਇ ਕਲੰਕੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਦ ਬੋਦ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਜਨੁ ਚਜੁ ਅਚਾਰੁ ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਬਦੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹੈ ਸਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਵੈ ਪਾਰੁ ॥ ੨੨ ॥ [੯੩੨]-ਓਅੰਕਾਰ

ਅਰਥ:—ਹੋ ਪਾਂਡੇ ! ਗੋਪਾਲ ਦਾ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹੋਇਆਂ ਹੀ ਮਨ ਦੀ ਪੱਟੀ ਉਤੇ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੀ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ) ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਉਚਾਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੀ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ) ਤੋਲਦਾ ਹੈ (ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ) ਤੋਲਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖ (ਜਗਤ ਵਿਚ) ਬੰਧਨ-ਰਹਿਤ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬੰਧਨ-ਰਹਿਤ ਹੀ ਏਥੋਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਫਲ ਭੋਗਣ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਏਥੋਂ ਕੋਈ ਮੰਦ ਕਰਮ ਦੇ ਬੰਧਨ ਸਹੇੜ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ), (ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਮੁਖ ਮਨੁੱਖ ਮਨ ਦੀ) ਮੈਲ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਵਿਕਾਰ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਮੁਕਾ ਚੁਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ) ਵਿਚਾਰ ਗੁਰਮੁਖ ਵਾਸਤੇ ਰਾਗ ਤੇ ਵੇਦ ਹੈ, ਉੱਚਾ ਆਚਰਣ (ਬਨਾਉਣਾ) ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ (ਤੀਰਥ) ਇਸ਼ਨਾਨ ਹੈ। (ਸਤਿਗੁਰ ਦਾ ਸਬਦ) ਗੁਰਮੁਖ ਲਈ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ—ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ (ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ) ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ) ॥ ੨੨ ॥

੧੩- ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਰਸੁ ਖਾਇਣ ॥ ਨਾਨਕ ਜਿਸੁ ਮਨਿ ਵਸੈ ਤਿਸ ਕੇ ਸਭਿ ਦੂਖ ਮਿਟਾਇਣ ॥੧॥[੯੬੨]-ਵਾਰ-੧੧

੧੪- ਲਾਲ ਜਵੇਹਰ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰ ॥ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ ਜਪਿ ਨਿਰੰਕਾਰ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਬਦੁ ਪੀਵੈ ਜਨੁ ਕੋਇ ॥

ਨਾਨਕ ਤਾ ਕੀ ਪਰਮ ਗਤਿ ਹੋਇ ॥ ੨ ॥ [੩੯੩]-੪੧-੯੨

ਅਰਥ:—ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ—(ਉੱਚੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਗੁਣ, ਮਾਨੋ) ਹਰੇ ਜਵਾਹਰ ਹਨ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਭਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਬਦ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਜਲ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਇਹ ਨਾਮ ਜਲ ਪੀਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ॥ ੨ ॥

੧੫- ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਖਾਲੀ ਕੋ ਨਹੀ ਮੇਰੈ ਪ੍ਰਭਿ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਦਰਸਨੁ ਸਫਲੁ ਹੈ ਜੇਹਾ ਕੋ ਇਛੇ ਤੇਹਾ

ਫਲੁ ਪਾਏ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹੈ ਸਭ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਭੁਖ ਗਵਾਏ ॥ ਹਰਿ ਰਸ ਪੀ ਸੰਤੋਖੁ ਹੋਆ ਸਚੁ

ਵਸਿਆ ਮਨਿ ਆਏ ॥ ਸਚੁ ਧਿਆਇ ਅਮਰਾਪਦੁ ਪਾਇਆ ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਵਜਾਏ ॥ ਸਚੇ ਦਹਦਿਸਿ ਪਸਰਿਆ

ਗੁਰ ਕੈ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਏ ॥ ਨਾਨਕ ਜਿਨ੍ਹ ਅੰਦਰਿ ਸਚੁ ਹੈ ਸੇ ਜਨ ਛਪਹਿ ਨ ਕਿਸੈ ਦੇ ਛਪਾਏ ॥ ੧ ॥ [੯੫੦]-ਵਾਰ-੪

ਅਰਥ:—ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ (ਕਦੇ) ਕੋਈ ਖਾਲੀ (ਨਿਰਾਸ) ਨਹੀਂ ਗਿਆ, (ਦਰ ਤੇ ਆਏ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ) ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਮਿਲਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਵੀ ਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜਿਹੋ ਜਿਹੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਉਸ ਨੂੰ ਫਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਬਦ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਮਾਨੋ ਜਲ ਹੈ (ਜਿਵੇਂ ਜਲ ਪੀ ਕੇ ਤ੍ਰੇਹ ਮਿਟਾ ਲਈਦੀ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਸ਼ਬਦ-ਜਲ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਮਾਇਆ ਦੀ ਤ੍ਰੇਹ ਭੁੱਖ ਸਾਰੀ ਮਿਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)। (ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਦੇ ਰਾਹੀਂ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ-ਰਸ ਪੀ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੰਤੋਖ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਰਾਹੀਂ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ-ਰਸ ਪੀ ਕੇ (ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ) ਸੰਤੋਖ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆ ਵੱਸਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਅਭੇਦ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਪਿਆਰ-ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਅੱਪੜਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਦਸੀਂ ਹੀ ਪਾਸੀਂ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਆਪਕ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ। ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਐਸਾ ਆਤਮਕ ਦਰਜਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਦੇ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਹ (ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਦੇ) ਇਕ-ਰਸ ਵਾਸੇ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਦਾ ਪ੍ਰਬਲ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ)। ਹੋ ਨਾਨਕ ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਦਾ-ਥਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਕਿਸੇ ਦੇ ਲੁਕਾਏ ਨਹੀਂ ਲੁਕਦੇ (ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਨਹੀਂ

ਸਕਦਾ) ॥ ੧ ॥

੩

ਬਾਣੀ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ

ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਸੋਝੀ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ:—

੧੬- ਤਾ ਕੇ ਚਰਣ ਜਪੈ ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬਾਣੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੪੨੨]-੧-੨੩

ਅਰਥ:—ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਉਸ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਦਾ ਹੈ ॥ ੧ ॥

੧੭- ਧੀਰਜੁ ਧਰਮੁ ਗੁਰਮਤਿ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਨਿਤ ਹਰਿਨਾਮੈ ਹਰਿ ਸਿਉ ਚਿਤੁ ਲਾਵੈ ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬਚਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਜੋ ਬੋਲੈ ਸੋ ਮੁਖਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪਾਵੈ ॥ ੨ ॥ [੪੯੪-੬

ਅਰਥ:—ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਚਿੱਤ ਜੋੜੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਧੀਰਜ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਧਰਮ ਕਮਾਉਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਉਤੇ ਤੁਰ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਬਚਨ ਹਨ, ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਇਹ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਜਲ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ॥ ੨ ॥

੧੮- ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਗੁਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪੂਰੇ ਅਨਦਿਨੁ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣਾ ਰਾਮ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਾ ਹਰਿ ਜਸੁ

ਮਿਠਾ ਲਾਗੈ ਤੇਰਾ ਭਾਣਾ ਰਾਮ ॥ ਕਰਿ ਦਇਆ ਮਇਆ ਗੋਪਾਲ ਗੋਬਿੰਦ ਕੋਇ ਨਾਹੀ ਤੁਝ ਬਿਨਾ ॥ ਸਮਰਥ

ਅਗਥ ਅਪਾਰ ਪੂਰਨ ਜੀਉ ਤਨੁ ਧਨੁ ਤੁਮ੍ਹ ਮਨਾ ॥ ਮੂਰਖ ਮੁਗਧ ਅਨਾਥ ਚੰਚਲ ਬਲਹੀਨ ਨੀਚ ਅਜਾਣਾ ॥

ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਸਰਣਿ ਤੇਰੀ ਰਖਿ ਲੇਹੁ ਆਵਣ ਜਾਣਾ ॥ ੧ ॥ [੫੪੩]-ਛੰਤ-੩

੧੯- ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬਾਣੀ ਅਮਿਉ ਰਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਉ ॥ ਮਨਿ ਤਨਿ ਹਿਰਦੈ ਸਿਮਰਿ ਹਰਿ

ਆਠ ਪਹਰ ਗੁਣ ਗਾਉ ॥ ਉਪਦੇਸੁ ਸੁਣਹੁ ਤੁਮ ਗੁਰਸਿਖਹੁ ਸਚਾ ਇਹੈ ਸੁਆਉ ॥ ਜਨਮੁ ਪਦਾਰਥੁ

ਸਫਲੁ ਹੋਇ ਮਨ ਮਹਿ ਲਾਇਹੁ ਭਾਉ ॥ ਸੂਖ ਸਹਜ ਅਨਦ ਘਣਾ ਪ੍ਰਭ ਜਪਤਿਆ ਦੁਖੁ ਜਾਇ ॥

ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਜਪਤ ਸੁਖੁ ਉਪਜੈ ਦਰਗਹ ਪਾਈਐ ਬਾਉ ॥ ੧ ॥ [੯੬੩]-ਵਾਰ-੧੨

ਅਰਥ:--ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਜਲ ਹੈ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸੁਆਦ ਹੈ, ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਪ੍ਰਭੂ-ਨਾਮ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ, ਸਰੀਰ ਵਿਚ, ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਿਮਰੇ ਤੇ ਅੰਤੋਂ ਪਹਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਕਰੇ । ਹੇ ਗੁਰ ਸਿਖੇ ! (ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਵਾਲਾ ਇਹ) ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣੋ, ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਅਸਲ ਮਨੋਰਥ ਇਹੀ ਹੈ। ਮਨ ਵਿਚ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਪਿਆਰ ਟਿਕਾਓ, ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਜੀਵਨ-ਰੂਪ ਕੀਮਤੀ ਦਾਤਿ ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਇਗੀ। ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕੀਤਿਆਂ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੁਖ, ਆਤਮਕ ਅਡੋਲਤਾ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਿਆਂ (ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ) ਸੁਖ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਥਾਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ੧।

੨੦- **ਤਪਤਿ ਬੁਝਾਨੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਨੀ ਤ੍ਰਿਪਤੇ ਜਿਉ ਬਾਰਿਕ ਖੀਰ ॥**

ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸਾਜਨ ਸੰਤ ਮੇਰੇ ਸੰਤ ਸਹਾਈ ਬੀਰ ॥ ੧ ॥ [੯੭੮]-੨-੩

ਅਰਥ:--(ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ ਨੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਦੀ ਤਪਸ਼ ਬੁਝਾ ਦਿੱਤੀ, ਉਹ (ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ) ਇਉਂ ਰੱਜ ਗਏ ਜਿਵੇਂ ਬਾਲਕ ਦੁੱਧ ਨਾਲ ਰੱਜਦੇ ਹਨ । ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ (ਗੁਰੂ-) ਸੰਤ ਜਨ ਹੀ ਮਾਪੇ ਹਨ, (ਗੁਰੂ-) ਸੰਤ ਜਨ ਹੀ ਸੱਜਣ ਭਰਾ ਮਦਦਗਾਰ ਹਨ । ੧।

8

ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਚੱਖਣਾ

੨੧- **ਕੀਤਾ ਲੋੜੀਐ ਕੰਮੁ ਸੁ ਹਰਿ ਪਹਿ ਆਖੀਐ ॥ ਕਾਰਜੁ ਦੇਇ ਸਵਾਰਿ, ਸਤਿਗੁਰ ਸਚੁ ਸਾਖੀਐ ॥**

ਸੰਤਾ ਸੰਗਿ ਨਿਧਾਨੁ, ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਚਾਖੀਐ ॥ ਭੈ ਭੰਜਨ ਮਿਹਰਵਾਨ, ਦਾਸ ਕੀ ਰਾਖੀਐ ॥

ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇ, ਅਲਖੁ ਪ੍ਰਭੂ ਲਾਖੀਐ ॥ ੨੦ ॥ [੯੭੯]

ਅਰਥ:--(ਮਨੁੱਖਾਂ ਜਨਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿ ਕੇ ਸਦਾ ਪਰ ਉਪਕਾਰ ਦੇ ਉੱਦਮ ਦਾ) ਜੇਹੜਾ ਕੰਮ ਤੋੜ ਚਾੜ੍ਹਨ ਦੀ ਇੱਛਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਪੂਰਨਤਾ ਲਈ ਪ੍ਰਭੂ ਕੋਲ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਸਦਾ-ਬਿਰ ਪ੍ਰਭੂ (ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਲੀਨ ਕਰ ਲੈਣ ਦਾ) ਕਾਰਜ ਸਵਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਸੰਤਾਂ (ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ) ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਨਾਮ-ਖਜ਼ਾਨਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ-ਜਲ ਚੱਖ ਸਕੀਦਾ ਹੈ । (ਸੋ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ) ਹੇ ਡਰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ! ਦਾਸ ਦੀ ਲਾਜ ਰੱਖ ਲੋ । ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ ਕੀਤਿਆਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾ ਲਈਦੀ ਹੈ । ੨੦।

੨੨- **ਚਰਨ ਸਾਧ ਕੇ ਧੋਇ ਧੋਇ ਪੀਉ ॥ ਅਰਪਿ ਸਾਧ ਕਉ ਅਪਨਾ ਜੀਉ ॥ ਸਾਧ ਕੀ ਧੂਰਿ ਕਰਹੁ ਇਸਨਾਨੁ ॥**

ਸਾਧ ਉਪਰਿ ਜਾਈਐ ਕੁਰਬਾਨ ॥ ਅਨਿਕ ਬਿਘਨ ਤੇ ਸਾਧੂ ਰਾਖੇ ॥ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਚਾਖੇ ॥

ਓਟ ਗਹੀ ਸੰਤਹ ਦਰਿ ਆਇਆ ॥ ਸਰਬ ਸੁਖ ਨਾਨਕ ਤਿਹ ਪਾਇਆ ॥ ੬ ॥ [੨੮੩]-ਅਸਟ-੧੫

੨੩- **ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਜਿਨ੍ਹਾ ਚਖਾਇਓਨੁ ਰਸੁ ਆਇਆ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ ॥**

ਸਚਾ ਵੇਪਰਵਾਹੁ ਹੈ ਤਿਸ ਨੋ ਤਿਲੁ ਨ ਤਮਾਇ ॥ ੧ ॥ [੪੨੮]-੧੨-੩੮

ਅਰਥ:--ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ-ਜਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ (ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ) ਆਪ ਚਖਾਇਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਅਡੋਲਤਾ ਵਿਚ ਟਿਕ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਸੁਆਦ ਆ ਗਿਆ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝ ਵੀ ਆ ਗਈ ਕਿ) ਉਹ ਸਚਾ ਪ੍ਰਭੂ -ਬੇ-ਮੁਥਾਜ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਲਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੧ ॥ (ਉਸ ਬੇਮੁਥਾਜ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਦਾਨ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਧਾਰਮਕ ਆਗੂ ਠੱਗੀਆਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ)

੨੪- **ਆਦਿ ਮਧਿ ਅਰੁ ਅੰਤਿ ਪਰਮੇਸਰਿ ਰਖਿਆ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦਿਤਾ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਚਖਿਆ ॥ ਸਾਧਾ ਸੰਗੁ**

ਅਪਾਰੁ ਅਨਦਿਨੁ ਹਰਿ ਗੁਣ ਰਵੈ ॥ ਪਾਏ ਮਨੋਰਥ ਸਭਿ ਜੋਨੀ ਨਹ ਭਵੈ ॥ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਕਰਤੇ ਹਥਿ ਕਾਰਣੁ ਜੋ

ਕਰੈ ॥ ਨਾਨਕੁ ਮੰਗੈ ਦਾਨੁ ਸੰਤਾ ਧੂਰਿ ਤਰੈ ॥ ੧ ॥ [੫੨੩]-ਵਾ-੨੦

ਪਦ ਅਰਥ:--ਆਦਿ--ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ । ਮਧਿ--ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਸਮੇਂ । ਅੰਤਿ--ਅਖੀਰ ਵਿਚ । ਆਦਿ ਮਧਿ ਅਰੁ ਅੰਤਿ--ਭਾਵ, ਸਦਾ ਹੀ । ਪਰਮੇਸਰਿ--ਪਰਮੇਸਰ ਨੇ । ਰਵੈ--ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਸਭਿ--ਸਾਰੇ । ਕਾਰਣੁ--ਸਬੱਬ, ਵਸੀਲਾ । ਤਰੈ--ਤਰ ਜਾਏ ।

੨੫- **ਹਉ ਪਾਪੀ ਪਤਿਤੁ ਪਰਮ ਪਾਖੰਡੀ ਤੂ ਨਿਰਮਲੁ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ॥**

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਚਾਖਿ ਪਰਮ ਰਸਿ ਰਾਤੇ ਠਾਕੁਰ ਸਰਣਿ ਤੁਮਾਰੀ ॥ ੧ ॥ [੫੯੬]-੫

ਅਰਥ:--ਹੇ ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ! ਮੈਂ ਵਿਕਾਰੀ ਹਾਂ (ਹੇ ਜੀਵ ! ਤੂੰ ਵੀ ਦਿਲੋਂ ਕਬੂਲ ਕਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹ ਖਲੋ ਅਤੇ ਕਹੁ ਕਿ) ਮੈਂ ਸਦਾ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਪਵਿਤਰ ਹਾਂ, ਬੜਾ ਪਖੰਡੀ ਹਾਂ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਹੈਂ । (ਇਤਨੀ ਭਾਰੀ ਵਿਥ ਹੁੰਦੀਆਂ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਪਹੁੰਚਾਂ ?)। (ਪਰ ਹੇ ਦੀਨਾਨਾਥ ! ਤੂੰ ਸਰਨ ਪਏ ਦੀ ਲਾਜ ਰੱਖਦਾ ਹੈ) ਜੇਹੜੇ ਬੰਦੇ (ਦਿਲੋਂ ਪਛਤਾਵਾ ਕਰਕੇ) ਤੇਰੀ ਸਰਨ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, (ਤੇਰਾ ਆਸਰਾ ਤੱਕਦੇ ਹਨ, ਤੇਰੀ ਸਦੀਵੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਜੁੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ) ਉਹ ਅਟੱਲ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤੇਰਾ ਨਾਮ-ਰਸ ਚੱਖ ਕੇ ਉਸ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਰਸ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ੧।

ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਣਾਈ ਯੋਜਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ ਕਰ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਠੱਗਾਂ ਦੇ ਇਸ ਫੁਰਮਾਨ ਬਾਰੇ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਬਣਦੀ ਹੈ ? ਕੀ ਉਹ ਹੁਣ ਏਹੀ ਕਹਿਣ ਗੇ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਪਾਪੀ ਪਤਿਤੁ ਪਰਮ-ਪਾਖੰਡੀ ਹਨ ? ਕੀ ਅਜੇਹੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਪਾਠਕ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲੈਣਗੇ ? ਯਕੀਨ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਬਾਰੇ ਅਜੇਹੇ ਵਿਚਾਰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਠੱਗ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਸੁਹਿਰਦ ਗੁਰਸਿੱਖ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ । ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਬਾਰ ਬਾਰ ਏਹੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮਨਮਤੀ ਢੰਗ ਦੇ ਅਰਥ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੇ ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਫਰਕ ਸਦਾ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਿਲ ਦੁਖਾਉਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਸਮਝਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨਿਆਰੇ ਉਪਦੇਸ਼-ਢੰਗ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਮਹਾਂਵਾਕ ਵਿੱਚ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਝਾਤੀ ਮਾਰਨ ਦਾ ਬਹਮੁੱਲਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਅੱਗੇ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਵੀ ਹੈ ।

੫

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਖਾਣਾ

੨੬- ਨਾਮ ਰਤਨ ਕੋ ਕੋ ਬਿਉਹਾਰੀ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭੋਜਨੁ ਕਰੇ ਆਹਾਰੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੧੮੧]-੧੬-੮੫

ਅਰਥ:--ਜੇਹੜਾ ਕੋਈ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ-ਰਤਨ ਦਾ ਅਸਲ ਵਪਾਰੀ ਹੈ, ਉਹ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨਾਮ-ਭੋਜਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਆਹਾਰ (ਖੁਰਾਕ, ਆਸਰ) ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

੨੭= ਫਿਰਤ ਫਿਰਤ ਸੰਤਨ ਪਹਿ ਆਇਆ ॥ ਦੂਖ ਭ੍ਰਮੁ ਹਮਾਰਾ ਸਗਲ ਮਿਟਾਇਆ ॥

ਮਹਲਿ ਬੁਲਾਇਆ ਪ੍ਰਭ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਭੁੰਚਾ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ ਊਚਾ ॥ ੪ ॥ [੫੬੨]-੧

ਅਰਥ:--ਭਾਲ ਕਰਦਾ ਕਰਦਾ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਕੋਲ ਆ ਪਹੁੰਚਿਆ, (ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੇ) ਮੇਰਾ ਸਾਰਾ ਦੁੱਖ ਤੇ ਭਰਮ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੁ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਸੱਦ ਲਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੋੜ ਲਿਆ, ਤੇ) ਮੈਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਲਿਆ ॥ ੪ ॥

੨੮- ਸਭੁ ਕਿਹੁ ਤੇਰੈ ਵਸਿ ਹੈ ਤੂ ਸਚਾ ਸਾਹੁ ॥ ਭਗਤ ਰਤੇ ਰੰਗਿ ਏਕ ਕੈ ਪੂਰਾ ਵੇਸਾਹੁ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ
ਭੋਜਨੁ ਨਾਮੁ ਹਰਿ ਰਜਿ ਰਜਿ ਜਨ ਖਾਹੁ ॥ ਸਭਿ ਪਦਾਰਥ ਪਾਈਅਨਿ ਸਿਮਰਣੁ ਸਚੁ ਲਾਹੁ ॥

ਸੰਤ ਪਿਆਰੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਅਗਮ ਅਗਾਹੁ ॥ ੨੦ ॥ [੫੫੬]-ਵਾਰ

ਅਰਥ:--ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਸੱਚਾ ਸਾਹ ਹੈਂ ਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਤੇਰੇ ਅਖਿਤਿਆਰ ਵਿਚ ਹੈ। ਭਜਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾਸ ਇੱਕ ਹਰੀ ਦੇ (ਨਾਮ-) ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਉਸ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਭਰੋਸਾ ਹੈ, ਉਹ ਦਾਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ (ਰੂਪ) ਅਮਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਭੋਜਨ ਰੱਜ ਰਜ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਰੂਪ ਸੱਚਾ ਲਾਹਾ ਖੱਟਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਮੁਕਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ, ਕਿ) ਜੋ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਤੇ ਅਗਾਧ ਹੈ, ਭਜਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾਸ ਉਸ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਹਨ ॥ ੨੦ ॥

੨੯- ਤਿਥੈ ਤੂ ਸਮਰਥੁ ਜਿਥੈ ਕੋਇ ਨਾਹਿ ॥ ਓਥੈ ਤੇਰੀ ਰਖ ਅਗਨੀ ਉਦਰ ਮਾਹਿ ॥ ਸੁਣਿ ਕੈ
ਜਮ ਕੇ ਦੂਤ ਨਾਇ ਤੇਰੈ ਛਡਿ ਜਾਹਿ ॥ ਭਉਜਲੁ ਬਿਖਮੁ ਅਸਗਾਹੁ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਪਾਰਿ ਪਾਹਿ ॥
ਜਿਨ ਕਉ ਲਗੀ ਪਿਆਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸੇਇ ਖਾਹਿ ॥ ਕਲਿ ਮਹਿ ਏਹੋ ਪੁੰਨੁ ਗੁਣ ਗੋਵਿੰਦ ਗਾਹਿ ॥
ਸਭਸੈ ਨੋ ਕਿਰਪਾਲੁ ਸਮੁਲੇ ਸਾਹਿ ਸਾਹਿ ॥ ਬਿਰਥਾ ਕੋਇ ਨ ਜਾਇ ਜਿ ਆਵੈ ਤੁਧੁ ਆਹਿ ॥ ੯ ॥ [੯੬੧]-ਵਾ-੯

੩੦- ਦਰਸਨ ਕੀ ਪਿਆਸ ਜਿਸੁ ਨਰ ਹੋਇ ॥ ਏਕਤੁ ਰਾਚੈ ਪਰਹਰਿ ਦੋਇ ॥

ਦੁਰਿ ਦਰਦੁ ਮਥਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਖਾਇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੁਝੈ ਏਕ ਸਮਾਇ ॥ ੧ ॥ [੧੧੮੮]-੩

ਅਰਥ:--ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰਸਨ ਦੀ ਤਾਂਘ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਆਸਰੇ ਦੀ ਝਾਕ ਛੱਡ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਜਿਵੇਂ ਦੁੱਧ ਰਿਤਕ ਕੇ, ਮੁੜ ਮੁੜ ਮਧਾਣੀ ਹਿਲਾ ਕੇ, ਮੱਖਣ ਕੱਢੀਦਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ) ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਮੁੜ ਮੁੜ ਨਾਮ ਸਿਮਰ ਕੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ-ਰਸ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਦੁੱਖ-ਕਲੇਸ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜੇਹਾ ਗੁਰਮੁਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈ ਕੇ (ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੇ ਤੁਰ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸਹੀ ਸਰੂਪ ਨੂੰ) ਸਮਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਉਸ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ॥ ੧ ॥

੬

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਣਾ

੩੧- ਸਦਾ ਸੰਗੀ ਹਰਿ ਰੰਗ ਗੋਪਾਲਾ ॥ ਉਚ ਨੀਚ ਕਰੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ ॥

ਨਾਮੁ ਰਸਾਇਣੁ ਮਨੁ ਤ੍ਰਿਪਤਾਇਣੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਵਾਂ ਜੀਉ ॥ ੩ ॥ [੯੯]-੯-੧੬

ਅਰਥ:--ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪਣੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਸਦਾ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਸਭ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਗਤ ਵਿਚ ਉੱਚੇ (ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ) ਤੇ ਨੀਵੇਂ (ਸਮਝੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ), ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸਭ ਰਸਾਂ ਦਾ ਸੋਮਾ ਹੈ, ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਵਲੋਂ ਤ੍ਰਿਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈ ਕੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਉਸ ਨਾਮ ਰਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਪੀਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ॥ ੩ ॥

੩੨- ਚਰਨ ਕਮਲ ਗੁਰ ਕੇ ਜਪਤ ਹਰਿ ਜਪਿ ਹਉ ਜੀਵਾ ॥

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਆਰਧਤੇ ਮੁਖਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਵਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੮੧੫]-੨੯-੫੯

੩੩- ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਆ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦੀਆ ॥ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣਾ ਦੁਆ ਤੀਆ ॥

ਏਕੋ ਏਕੁ ਸੁ ਅਪਰ ਪਰੰਪਰੁ ਪਰਖਿ ਖਜਾਨੈ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੨ ॥ [੧੦੩੩]-੧-੧੩

ਅਰਥ:--ਜਿਸ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰ ਨੇ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਲੈ ਕੇ ਪੀਤਾ ਉਸ ਨੂੰ ਜਗਤ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਤੀਜਾ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ। (ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਮੋਰ ਤੋਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ। (ਉਸ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਨਿਸਚਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਥਾਂ) ਇਕੋ ਇੱਕ ਅਪਰ ਅਪਾਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਹੀ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ) ਪਰਖ ਕੇ (ਤੇ ਪਸੰਦ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਆਪਣੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਰਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ॥ ੧੩ ॥

੩੪- ਭੈ ਬਿਚਿ ਭਾਉ, ਭਾਇ ਕੋਉ ਬੁਝਹਿ, ਹਰਿ ਰਸੁ ਪਾਵੈ ਭਾਈ ॥

ਜੇਤੇ ਘਟ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਭ ਹੀ ਮਹਿ, ਭਾਵੈ ਤਿਸਹਿ ਪੀਆਈ ॥ ੨ ॥ [੧੧੨੩]-੩

ਅਰਥ:--ਹੇ ਭਾਈ ! ਜੋ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸੁਆਦ ਚੱਖਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਡਰ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਉਹ ਵਿਰਲੇ (ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ) ਬੰਦੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਜੀਵ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਹ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਪਰ, ਜੋ ਜੀਵ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਿਆਲਦਾ ਹੈ ॥ ੨ ॥

੩੫- ਡੋਲਤ ਡੋਲਤ ਹੋ ਸਖੀ, ਫਾਟੇ ਚੀਰ ਸੀਗਾਰ ॥ ਡਾਹਪਣਿ ਤਨਿ ਸੁਖੁ ਨਹੀ, ਬਿਨੁ ਡਰ ਬਿਣਨੀ ਡਾਰ ॥ ਡਰਪਿ ਮੁਈ ਘਰਿ ਆਪਣੈ, ਡੀਠੀ ਕੀਤਿ ਸੁਜਾਣਿ ॥ ਡਰੁ ਰਾਖਿਆ ਗੁਰਿ ਆਪਣੈ, ਨਿਰਭਉ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣਿ ॥ ਡੁਗਰਿ ਵਾਸੁ, ਤਿਖਾ ਘਣੀ, ਜਬ ਦੇਖਾ, ਨਹੀ ਦੂਰਿ ॥ ਤਿਖਾ ਨਿਵਾਰੀ ਸਬਦ ਮੰਨਿ, ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਆ ਭਰਪੂਰਿ ॥ ਦੇਹਿ ਦੇਹਿ ਆਖੇ ਸਭੁ ਕੋਈ, ਜੇ ਭਾਵੈ ਤੇ ਦੇਇ ॥ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੈ ਦੇਵਸੀ, ਤਿਖਾ ਨਿਵਾਰੈ ਸੋਇ ॥ ੩੦ ॥ [੯੩੩]-ਓਅੰਕਾਰੁ

ਅਰਥ:-ਹੋ ਸਖੀ ! ਭਟਕ ਭਟਕ ਕੇ ਸਾਰੇ ਕੱਪੜੇ ਤੇ ਸਿੰਗਾਰ ਪਾਟ ਗਏ ਹਨ ਭਾਵ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅੱਗ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੋਰ ਹੋਰ ਆਸਰੇ ਤਕਿਆਂ ਸਾਰੇ ਧਾਰਮਿਕ ਉੱਦਮ ਵਿਅਰਥ ਜਾਂਦੇ ਹਨ), ਤਿਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜਦਿਆਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, (ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਭੂ) ਡਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਗਵਾਇਆਂ ਬੇਅੰਤ ਜੀਵ ਖਪ ਰਹੇ ਹਨ । (ਜੇ ਜੀਵ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਡਰ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ (ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਵਲੋਂ) ਮਰ ਗਈ ਹੈ (ਭਾਵ, ਜਿਸ ਨੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅੱਗ ਬੁਝਾ ਲਈ ਹੈ) ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਜਾਨ ਕੰਤ-ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਤੱਕਿਆ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਨੇ ਨਿਰਭਉ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰ ਕੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਡਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਟਿਕਾਇਆ ਹੈ । (ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਮੇਰਾ) ਵਾਸ ਪਰਬਤ ਉਤੇ ਰਿਹਾ, (ਭਾਵ, ਹਉਮੈ ਕਰ ਕੇ ਸਿਰ ਉਚਾ ਰਿਹਾ) ਮਾਇਆ ਦੀ ਤ੍ਰੇਹ ਬਹੁਤ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਤ੍ਰੇਹ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੇੜੇ ਹੀ ਦਿਸ ਪਿਆ । ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਨੂੰ ਮੰਨ ਕੇ (ਮਾਇਆ ਦੀ) ਤ੍ਰੇਹ ਦੂਰ ਕਰ ਲਈ ਤੇ (ਨਾਮ-)ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੱਜ ਕੇ ਪੀ ਲਿਆ । ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਆਖਦਾ ਹੈ--ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ ! ਮੈਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇਹ, ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇਹ) ਪਰ ਪ੍ਰਭੂ ਉਸ ਜੀਵ ਨੂੰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਜੀਵ ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਪ੍ਰਭੂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇਵੇਗਾ, ਉਹੀ ਜੀਵ ਮਾਇਆ ਵਾਲੀ ਪਿਆਸ ਮਿਟਾ ਸਕੇਗਾ । ੩੦ ।

੩੬- ਤੂ ਸੁਣਿ ਕਿਰਤ ਕਰੰਮਾ ਪੁਰਬਿ ਕਮਾਇਆ ॥ ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਸੁਖ ਸਹੰਮਾ ਦੇਹਿ ਸੁ ਤੂ ਭਲਾ ॥ ਹਰਿ ਰਚਨਾ ਤੇਰੀ ਕਿਆ ਗਤਿ ਮੇਰੀ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਘੜੀ ਨ ਜੀਵਾ ॥ ਪ੍ਰਿਅ ਬਾਝੁ ਦੁਹੇਲੀ ਕੋਇ ਨ ਬੋਲੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਵਾਂ ॥ ਰਚਨਾ ਰਾਚਿ ਰਹੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਭ ਮਨਿ ਕਰਮ ਸੁਕਰਮਾ ॥ ਨਾਨਕ ਪੰਥੁ ਨਿਹਾਲੇ ਸਾ ਧਨ ਤੂ ਸੁਣਿ ਆਤਮ ਰਾਮਾ ॥ ੧ ॥ [੧੧੦੭]-੧

੭

ਖਾਣ, ਪੀਣ ਪਹਿਨਣ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ

੩੭- ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਹਰਿ ਗੁਰ ਤੇ ਪੀਆ ॥ ਹਰਿ ਪੈਨਣੁ ਨਾਮੁ ਭੋਜਨੁ ਥੀਆ ॥

ਨਾਮਿ ਰੰਗਿ ਨਾਮਿ ਚੋਜਿ ਤਮਾਸੇ ਨਾਉ ਨਾਨਕ ਕੀਨੇ ਭੋਗਾ ਜੀਉ ॥ ੪ ॥ [੯੯]-੧੦-੧੭

ਅਰਥ:-ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ--ਮੈਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ-ਰਸ ਦਾ ਸੁਆਦ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ । ਹੁਣ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਮੇਰਾ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਹੈ ਤੇ ਨਾਮ ਹੀ ਮੇਰਾ ਹੰਡਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ-ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਦੁਨੀਆ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਹਨ, ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਰੰਗ ਤਮਾਸੇ ਹਨ, ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਮ ਹੀ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਹਨ । ੪ ।

੩੮- ਜਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੇ ਆਪਣਾ ਤਿਸ ਨੋ ਪੂਜੇ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥ ਸਭਨਾ ਉਪਾਵਾ ਸਿਰਿ ਉਪਾਉ ਹੈ, ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ॥ ਅੰਤਰਿ ਸੀਤਲ ਸਾਂਤਿ ਵਸੈ ਜਪਿ ਹਿਰਦੈ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਖਾਣਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੈਨਣਾ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਵਡਾਈ ਹੋਇ ॥ ੧ ॥ [੫੧੧]-ਵਾ-੯

ਅਰਥ:-ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਕਹੇ ਤੁਰਦਾ ਹੈ, ਹਰੇਕ ਬੰਦਾ ਉਸ ਦਾ ਆਦਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸੋ (ਜਗਤ ਵਿਚ ਮਾਣ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ) ਸਾਰੇ ਉਪਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵਡਾ ਉਪਾਉ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਮਿਲ ਜਾਵੇ, ਨਾਮ ਜਪਿਆਂ ਸਦਾ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮਨ ਵਿਚ ਠੰਢ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਆ ਵੱਸਦੀ ਹੈ । (ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਵਿਚ ਤੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਦੀ) ਖੁਰਾਕ ਤੇ ਪੁਸ਼ਾਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤ (-ਨਾਮ) ਹੀ ਹੈ । ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਨਾਮ ਹੀ ਉਸ ਲਈ ਆਦਰ ਮਾਣ ਹੈ । ੧ ।

ਬੋਹੜੇ ਫਰਕ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਏਹੀ ਸਲੋਕ ਦੋਬਾਰਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :-

੩੯- ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਈਐ ਜੇ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਬਖਸ਼ ਕਰੇਇ ॥ ਓਪਾਵਾ ਸਿਰਿ ਓਪਾਉ ਹੈ ਨਾਉ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ॥ ਅੰਦਰੁ ਸੀਤਲੁ ਸਾਂਤਿ ਹੈ ਹਿਰਦੈ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਖਾਣਾ ਪੈਨਣਾ ਨਾਨਕ ਨਾਇ ਵਡਾਈ ਹੋਇ ॥ ੧ ॥ [੮੫੧]-ਵਾਰ-੬

ਅਰਥ:-ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਕਹੇ ਤੁਰਦਾ ਹੈ, ਹਰੇਕ ਬੰਦਾ ਉਸ ਦਾ ਆਦਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸੋ (ਜਗਤ ਵਿਚ ਮਾਣ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ) ਸਾਰੇ ਉਪਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵਡਾ ਉਪਾਉ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਮਿਲ ਜਾਵੇ, ਨਾਮ ਜਪਿਆਂ ਸਦਾ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮਨ ਵਿਚ ਠੰਢ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਆ ਵੱਸਦੀ ਹੈ । (ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਵਿਚ ਤੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਦੀ) ਖੁਰਾਕ ਤੇ ਪੁਸ਼ਾਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤ (-ਨਾਮ) ਹੀ ਹੈ । ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਨਾਮ ਹੀ ਉਸ ਲਈ ਆਦਰ ਮਾਣ ਹੈ । ੧ ।

੪੦- ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਤੁਮਾਰਾ ਪਿਆਰੇ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਰਸੁ ਪਾਇਆ ॥

ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਅਘਾਇ ਸੇਈ ਜਨ ਪੂਰੇ ਸੁਖ ਨਿਧਾਨੁ ਹਰਿ ਗਾਇਆ ॥ ੨ ॥ [੩੮੦]-੧-੪੦

ਅਰਥ:-ਹੋ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰੇ ਦਾਸਾਂ ਵਾਸਤੇ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਸਾਧ (-ਗੁਰੂ ਦੀ) ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਉਹ (ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਦਾ) ਰਸ ਮਾਣਦੇ ਹਨ । (ਹੋ ਭਾਈ !) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਹਰੀ ਦੀ ਸਿਫਤ-ਸਾਲਾਹ ਕੀਤੀ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਗੁਣਾ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੋ ਗਏ, ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ (ਮਾਇਆ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਵਲੋਂ) ਰੱਜ ਗਏ, ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋ ਗਏ । ੨ ।

੪੧- ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਅਘਾਏ ਪੇਖਿ ਪ੍ਰਭ ਦਰਸਨੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਰਸੁ ਭੋਜਨੁ ਖਾਤ ॥

ਚਰਨ ਸਰਨ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੀ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਮਿਲਾਤ ॥ ੨ ॥ [੮੨੦]-੪-੮੪

ਅਰਥ:--ਸੰਤ ਜਨ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਦਰਸਨ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹਰੀ ਨਾਮ ਦਾ ਸੁਆਦਲਾ ਭੋਜਨ ਖਾ ਕੇ (ਮਾਇਆ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਵਲੋਂ) ਪੂਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਰੱਜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ--ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ ! ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਤੇਰੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਤੂੰ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤ-ਗੁਰੂ (ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ) ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈਂ (ਭਾਵ, ਪ੍ਰਭੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਸਿਖਿਆ ਲੈਣ ਦੀ ਚਿਟਕ ਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ)।

੮

ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸੁਆਦ ਮਿੱਠਾ

੪੨- ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਸਦ ਮੀਠਾ ਲਗਾ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਸਾਦੁ ਆਇਆ ॥

ਸਚੀ ਬਾਣੀ ਸਹਜਿ ਸਮਾਣੀ ਹਰਿ ਜੀਉ ਮਨਿ ਵਸਾਇਆ ॥ ੧ ॥ [੫੫੯]-੫

ਅਰਥ:--(ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਪਿਆ, ਉਸ ਨੂੰ) ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਸਦਾ ਮਿੱਠਾ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਿਆ, ਹਰਿ ਨਾਮ ਦਾ ਇਹ ਮਿੱਠਾ ਸੁਆਦ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ, ਸਦਾ-ਬਿਰ-ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਆਤਮਕ ਅਡੋਲਤਾ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਲੀਨਤਾ ਹੋ ਗਈ, ਉਸ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇ ਲਿਆ। ੧।

੪੩- ਤਿਨ ਖੰਨੀਐ ਵੰਞ ਜਿਨ ਮੇਰਾ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੂ ਡੀਠਾ ਰਾਮ ॥ ਜਨ ਚਾਖਿ ਅਘਾਣੇ
ਹਰਿ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਮੀਠਾ ਰਾਮ ॥ ਹਰਿ ਮਨਹਿ ਮੀਠਾ ਪ੍ਰਭੂ ਤੂਠਾ ਅਮਿਉ
ਫੂਠਾ ਸੁਖ ਭਏ ॥ ਦੁਖ ਨਾਸ ਭਰਮ ਬਿਨਾਸ ਤਨ ਤੇ ਜਪਿ ਜਗਦੀਸ ਈਸਹ ਜੈ
ਜਏ ॥ ਮੋਹ ਰਹਤ ਬਿਕਾਰ ਥਾਕੇ ਪੰਚ ਤੇ ਸੰਗੁ ਤੂਟਾ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਿਨ
ਖੰਨੀਐ ਵੰਞ ਜਿਨ ਘਟਿ ਮੇਰਾ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੂ ਫੂਠਾ ॥ ੩ ॥ [੫੭੭]-ਛੰਤ-੪

ਅਰਥ:--ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਹਰੀ-ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਦਰਸਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਮਨੁੱਖ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ-ਰਸ) ਚੱਖ ਕੇ (ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਲੋਂ) ਰੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ-ਜਲ ਮਿੱਠਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਿਆਰਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ-ਜਲ ਆ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਗਤ ਦੇ ਮਾਲਕ-ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਆਖ ਆਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਦੁੱਖ ਤੇ ਭਰਮ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਮੋਹ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਵਿਕਾਰ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜਾਂ ਨਾਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਥ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੋ ਨਾਨਕ ! ਆਖ-- ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੂ ਆ ਵੱਸਿਆ ਹੈ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ੩।

੪੪- ਸਬਦਿ ਮਰਹੁ ਫਿਰਿ ਜੀਵਹੁ ਸਦ ਹੀ ਤਾ ਫਿਰ ਮਰਣੁ ਨ ਹੋਈ ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਸਦਾ ਮਨਿ ਮੀਠਾ ਸਬਦੇ ਪਾਵੈ ਕੋਈ ॥ ੩ ॥ [੬੦੩]-੧੧

ਅਰਥ:--ਹੋ ਭਾਈ ! ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼-ਸ਼ਬਦ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਬਣਾ ਕੇ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ) ਮਰ ਜਾਉ (ਭਾਵ, ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਅਛੇਦ ਹੋ ਜਾਉ) ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਸਦਾ ਲਈ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਜੀਉਂਦੇ ਰਹੋਗੇ, ਫਿਰ ਕਦੇ ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਤੁਹਾਡੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗੀ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਹਰਿਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਸਦਾ ਲਈ ਮਨ ਵਿਚ ਮਿੱਠਾ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ੩।

੪੫- ਜਪਿ ਮਨ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਰਸਿ ਧ੍ਰਾਪੈ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਮਹਾਰਸੁ ਮੀਠਾ ਗੁਰਸਬਦੀ ਚਖਿ ਜਾਪੈ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੬੦੫]-੩

ਅਰਥ:--ਹੋ ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਸਦਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਕਰ, (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ) ਨਾਮ ਦੇ ਰਸ ਨਾਲ ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ ਰੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹਰਿ-ਨਾਮ-ਜਲ ਬਹੁਤ ਸੁਆਦਲਾ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਮਿੱਠਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਚੱਖ ਕੇ ਹੀ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਰਹਾਉ।

੪੬- ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਮੀਠਾ ਹਰਿ ਸੰਤਹੁ ਚਾਖਿ ਦਿਖਹੁ ॥

ਗੁਰਮਤਿ ਹਰਿ ਰਸੁ ਮੀਠਾ ਲਗਾ ਤਿਨੁ ਬਿਸਰੇ ਸਭਿ ਬਿਖ ਰਸਹੁ ॥ ੩ ॥ [੭੯੯]-੪

ਅਰਥ:--ਹੋ ਸੰਤ ਜਨੋ ! ਬੇ-ਸ਼ੱਕ ਚੱਖ ਕੇ ਵੇਖ ਲਵੋ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਜਲ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਉੱਤੇ ਤੁਰ ਕੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਨਾਮ ਰਸ ਮਿੱਠਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮਕਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਰਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਿੱਕੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ।

ਕਈ ਮੰਦ ਕਰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਨਾਮੁ ਰਸ ਕੌੜਾ ਵੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਪੰਚਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ :--

੪੭- ਜੋ ਹਲਾਹਲ ੧ ਸੋ ਪੀਵੈ ਬਉਰਾ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਜਨੈ ਕਰਿ ਕਉਰਾ ॥ ੧=ਮਹੁਰਾ, ਜਹਿਰ।

ਸਾਧ ਸੰਗ ਕੈ ਨਾਹੀ ਨੇਰਿ ॥ ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਭ੍ਰਮਤਾ ਫੇਰਿ ॥ ੩ ॥ [੧੮੦]-੧੩-੮੨

ਅਰਥ:--ਜਿਹੜਾ ਜਹਿਰ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਇਆ-ਗ੍ਰਹਿਣੀ ਮਨੁੱਖ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਪੀਂਦਾ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਕੌੜਾ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। (ਮਾਇਆ-ਗ੍ਰਹਿਣੀ ਇਹ ਮਨੁੱਖ) ਸਾਧ-ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ) ਸੰਗਤ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਢੁਕਦਾ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ੩।

ਵਿਚਾਰ--ਅਜੇਹੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਅਤੀ ਮਿੱਠਾ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਜਿਸ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਬਾਰ ਬਾਰ ਮਿੱਠਾ ਵੀ ਆਪ ਹੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤੋਂ ਹੀ ਖੰਡੇ-ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਪਦਾਰਥ-ਵਾਦੀ ਮਿੱਠਾ (ਪਤਾਸ਼ੇ-ਮਿੱਠਾ) ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਪਾਉਣਾ ਸੀ ? ਅਜੇਹਾ ਸੋਚਣਾ ਵੀ ਮਹਾਂ ਪਾਪ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ--

(੧) ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਫਿੱਕਾ ਅਥਵਾ ਕੌੜਾ ਜਾਣ ਲਿਆ ਸੀ,

(੨) ਕਿ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਪਤਾਸ਼ੇ ਪਾਉਣੇ ਭੁੱਲ ਗਏ ਸਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਭੁੱਲ ਨੂੰ ਮਾਤਾ (ਜੀਤੋ) ਜੀ ਨੇ ਸੁਧਾਰਿਆ ਸੀ,

(੩) ਅਜੇਹਾ ਕਹਿ ਕੇ ਅਸੀਂ " ਅਭੁਲੁ ਗੁਰੂ ਕਰਤਾਰੁ " ਮਹਾਂਵਾਕ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਝੂਠਾ ਸਿੱਧ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਵਾਂਗੇ।

ਖੋਜ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ, ਕੀ ਪਤਾਸੇ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਕਹਾਣੀ ਕਿਤੇ ਮਨ ਘੜਤ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ? ਹੋਰ ਵਰਤੇ ਕਈ ਭਾਣਿਆਂ ਵਾਂਗ ਕੀ ਕਿਤੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਸੇ ਵੈਰੀ ਦੀ ਹੀ ਚਾਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ? ਪਰ ਕੀ ਅੱਜ ਤੱਕ ਪੰਥ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨਾਂ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਨਾ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ? ਪੰਥ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦਾ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਅਲੋਪ ਹੋਈ ਜਾਣਾ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਭੁੱਲਾਂ ਦਾ ਹੀ ਫਲ ਹੈ । ਪਰ ਵਡੇ ਦੁੱਖ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਤਾਂ ਕਈ ਦੁੱਚਰ ਘੜ ਲੈਣਗੇ ਪਰ ਆਪਣੀ ਬਣਾਈ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਰੀਤ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸੋਧ ਕਰ ਲੈਣੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ।

੯

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਗੁਣ

੪੮- ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸਭ ਕਾ ਉਧਾਰੈ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਸਾਜਨ ਮੀਤ ਕੁਟੰਬ ਨਿਸਤਾਰੈ ॥
ਸਾਧੂ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸੋ ਧਨੁ ਪਾਵੈ ॥ ਜਿਸੁ ਧਨ ਤੇ, ਸਭੁ ਕੋ ਵੇਸਾਵੈ ॥
ਸਾਧਸੰਗਿ ਧਰਮ ਰਾਇ ਕਰੇ ਸੇਵਾ ॥ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸੋਭਾ ਸੁਰਦੇਵਾ ॥
ਸਾਧੂ ਕੈ ਸੰਗਿ ਪਾਪ ਪਲਾਇਨ ॥ ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਗੁਣ ਗਾਇਨ ॥ ਪਲਾਇਨ--ਨਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।
ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸੂਬ ਬਾਨ ਗੰਮਿ ॥ ਨਾਨਕ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸਫਲ ਜਨੰਮ ॥ ੫ ॥ [੨੭੧]-ਅਸਟ-੭

੪੯- ਸਹਜ ਸਮਾਧਿ ਅਨੰਦ ਸੁਖ ਪੂਰੇ ਗੁਰਿ ਦੀਨ ॥
ਸਦਾ ਸਹਾਈ ਸੰਗਿ ਪ੍ਰਭ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਗੁਣ ਚੀਨ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੮੦੭]-੧੨-੩੦

ਅਰਥ:--(ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਉੱਤੇ ਗੁਰੂ ਦਇਆਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ) ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਆਤਮਕ ਅਡੋਲਤਾ ਵਿਚ ਇਕ-ਰਸ ਟਿਕਾਉ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਅਨੰਦ ਦੇ ਦਿੱਤੇ । ਪ੍ਰਭੂ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਦਦਗਾਰ ਬਣਿਆਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਗੁਣ (ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ) ਵਿਚਾਰਦਾ ਹੈ ।

੫੦- ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਗੁਣ ਸੰਤ ਬੋਲਤੇ ਸੁਣਿ ਮਨਹਿ ਪੀਲਾਵਉ ॥
ਉਆ ਰਸ ਮਹਿ ਸਾਂਤਿ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਹੋਇ ਬਿਖੈ ਜਲਨਿ ਬੁਝਾਵਉ ॥ ੨ ॥ [੮੧੩]-੨੧-੫੧

ਅਰਥ:--(ਮੇਰੀ ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਜਿਸ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ) ਸੰਤ ਜਨ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਜੋ ਗੁਣ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਿਲਾਇਆ ਕਰਾਂ, ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਉਸ ਸੁਆਦ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਸਾਂਤੀ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਰਜੇਵਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ, (ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ) ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਸੜਨ ਬੁਝਾਉਂਦਾ ਰਹਾਂ । ੨ ।

੫੧- ਏ ਮਨ ਗੁਰ ਕੀ ਸਿਖ ਸੁਣਿ ਪਾਇਹਿ ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨੁ ॥ ਸੁਖ ਦਾਤਾ ਤੇਰੈ ਮਨਿ ਵਸੈ
ਹਉਮੈ ਜਾਇ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥ ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਪਾਈਐ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨੁ ॥ ੨ ॥ [੮੫੧]-ਵਾਰ-੬

ਅਰਥ:--ਹੇ ਮਨ ! ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਵਸਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੂੰ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਲਭ ਲਵੇਂਗਾ । ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਵੱਸਦਾ ਦਿੱਸ ਪਵੇਗਾ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹਉਮੈ ਹੰਕਾਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ । ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ-ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਪ੍ਰਭੂ (ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ) ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ੨ ।

੫੨- ਜਿਹਵੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਗੁਣ ਹਰਿ ਗਾਉ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਬੋਲ,
ਕਥਾ ਸੁਨਿ ਹਰਿ ਕੀ ਉਚਰਹੁ ਪ੍ਰਭ ਕੋ ਨਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੧੨੧੯]-੫੩-੭੬

ਅਰਥ:--ਹੇ ਮੇਰੀ ਜੀਭ ! ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਗੁਣ ਗਾਇਆ ਕਰ । ਹੇ ਭਾਈ ! ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਉਚਾਰਿਆ ਕਰ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ ਸੁਣਿਆ ਕਰ, ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਉਚਾਰਿਆ ਕਰ । ੧ । ਰਹਾਉ ।

੧੦

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ

੫੩- ਸੂਕੇ ਹਰੇ ਕੀਏ ਖਿਨ ਮਾਹੇ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਸੰਚਿ ਜੀਵਾਏ ॥ ੧ ॥ [੧੯੧]-੫੮-੧੨੭

ਅਰਥ:--ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਨਿਗਾਹ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ, ਨਾਮ-ਜਲ ਸਿੰਜ ਕੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇ ਰਸ ਤੋਂ ਸੁੰਢੇ ਹੋ ਚੁਕੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਇਕ ਖਿਨ ਵਿਚ ਹਰੇ (ਭਾਵ, ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ) ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ੧ ।

੫੪- ਸਫਲ ਦਰਸਨੁ ਪੇਖਤ ਪੁਨੀਤ ॥ ਪਰਸਤ ਚਰਨ ਗਤਿ ਨਿਰਮਲ ਰੀਤਿ ॥ ਭੇਟਤ ਸੰਗਿ ਰਾਮ ਗੁਨ ਰਵੇ ॥
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਦਰਗਹ ਗਵੇ ॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਬਚਨ ਕਰਨ ਆਘਾਨੇ ॥ ਮਨਿ ਸੰਤੋਖੁ ਆਤਮ ਪਤੀਆਨੇ ॥
ਪੂਰਾ ਗੁਰੁ ਅਖੁਓ ਜਾ ਕਾ ਮੰਤ੍ਰ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਪੇਖੈ ਹੋਇ ਸੰਤ ॥ ਗੁਣ ਬਿਅੰਤਿ
ਕੀਮਤਿ ਨਹੀ ਪਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਜਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਿਸੁ ਲਏ ਮਿਲਾਇ ॥ ੪ ॥ [੨੮੭]-ਅਸਟ-੧੮

ਅਰਥ:--ਗੁਰੂ ਦਾ ਦੀਦਾਰ (ਸਾਰੇ) ਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਦੀਦਾਰ ਕੀਤਿਆਂ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ ਛੋਹਿਆਂ ਉਚੀ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਸੁੱਚੀ ਰਹੁ-ਰੀਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗ ਸਕੀਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਕਮੰਨ ਰੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਮਨ ਵਿਚ ਸੰਤੋਖ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਤਮਾ ਪਤੀਜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ (ਉਪਦੇਸ਼) ਅਖੁਓ ਹੈ (ਭਾਵ ਸਦਾ ਲਈ ਅਟੱਲ ਹੈ) । ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਜਿਸ ਵਲ ਅਮਰ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਤੱਕਦਾ ਹੈ ਓਹੀ ਸੰਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਸਤਿਗੁਰੂ (ਜੀ) ਦੇ ਗੁਣ ਬੇਅੰਤ ਹਨ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ। ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਜੇ ਜੀਵ (ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ) ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈ । ੪ ।

੫੫- ਖੋਵਹੁ ਭਰਮੁ ਰਾਖੁ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਸੁਖੜ ਸੁਜਾਨ ॥

ਕੋਟਿ ਰਾਜ ਨਾਮ ਧਨੁ ਮੇਰੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਧਾਰਹੁ ਪ੍ਰਭ ਮਾਨ ॥ ੧ ॥ [੭੧੬]-੩-੨੧

ਅਰਥ:—ਹੋ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ! ਹੋ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ! ਹੋ ਸੋਹਣੇ ਸੁਜਾਨ ! ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੀ ਭਟਕਣਾ ਦੂਰ ਕਰ, ਮੇਰੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰ । ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ ! ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਨਿਗਾਹ ਕਰ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਦਾ ਧਨ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ । ੧ ।

੫੬- **ਹਉ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਏਕੋ ਤੂ ਹੈ ਆਪੇ ਆਪਿ ਸੁਜਾਨਾ ॥**

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਨਿਮਖ ਪ੍ਰਭ ਜੀਵਾ ਰੰਗ ਰਸ ਮਾਨਾ ॥ - ੨ ॥ [੭੧੬]-੬੩-੧-੪

ਅਰਥ:—ਮੇਰੀ ਕੁਝ ਵੀ ਪਾਇਆਂ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇੱਕ ਤੂੰ ਹੀ ਤੂੰ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ । ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ ! ਅੱਖ ਝਮਕਣ ਜਿਤਨੇ ਸਮੇਂ ਵਾਸਤੇ ਮਿਲੀ ਤੇਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਇਉਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ) ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਰੰਗ ਰਸ ਮਾਣ ਲਏ ਹਨ ।

ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ੨੨ਵੀਂ ਅਸਟਪਦੀ ਦਾ ਅਠਵਾਂ ਪਦਾ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਪ੍ਰਭ ਦੀ ਸਮਝ ਪੂਰਨ (Infallible ਅਭੁੱਲ), ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਗਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਕੀਤਿਆਂ ਜਗਤ ਦਾ ਉਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:—

੫੭- **ਮਤਿ ਪੂਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਜਾ ਕੀ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ॥ ਦਰਸਨੁ ਪੇਖਤ ਉਧਰਤ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ॥**

ਚਰਨ ਕਮਲ ਜਾ ਕਾ ਅਨੂਪ ॥ ਸਫਲ ਦਰਸਨੁ ਸੁੰਦਰ ਹਰਿ ਰੂਪ ॥

ਧੰਨੁ ਸੇਵਾ ਸੇਵਕੁ ਪਰਵਾਨੁ ॥ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਪੁਰਖੁ ਪ੍ਰਧਾਨੁ ॥

ਜਿਸੁ ਮਨਿ ਬਸੈ ਸੁ ਹੋਤ ਨਿਹਾਲੁ ॥ ਤਾ ਕੈ ਨਿਕਟਿ ਨ ਆਵਤ ਕਾਲੁ ॥

ਅਮਰ ਭਏ ਅਮਰਾ ਪਦੁ ਪਾਇਆ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਧਿਆਇਆ ॥ ੮ ॥ [੨੬੩]-ਅਸਟ-੨੨

੧੧

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲ

੫੮- **ਗੁਰਮੁਖਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਹਰਿਆਲਾ ਸਾਚੈ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ ॥ ਸਾਖਾ ਤੀਨ ਨਿਵਾਰੀਆ**

ਏਕ ਸਬਦਿ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲੁ ਹਰਿ ਏਕੁ ਹੈ ਆਪੇ ਦੇਇ ਖਵਾਇ ॥ ੩ ॥ [੬੬]-੩-੨੦

ਅਰਥ:—ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਮਾਨੋ, ਇੱਕ ਹਰਾ-ਭਰਾ ਰੁੱਖ ਹੈ। (ਉਹ ਵਡਭਾਗੀ ਮਨੁੱਖ) ਸਦਾ-ਥਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ, ਆਤਮਕ ਅਡੋਲਤਾ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਰਹ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਜੁੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦੇ ਸਬਦ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜ ਕੇ (ਮਾਇਆ ਦੇ ਤਿੰਨੇ ਰੂਪ, ਮਾਨੋ) ਤਿੰਨ ਟਹਿਣੀਆਂ ਉਸ ਨੇ ਦੂਰ ਕਰ ਲਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸਿਰਫ ਨਾਮ-ਫਲ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। (ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਹਰ ਕਰ ਕੇ) ਆਪ ਹੀ (ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਫਲ) ਚਖਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ੩ ।

੬੫੯- **ਜਿਨੀ ਆਤਮੁ ਚੀਨਿਆ ਪਰਮਾਤਮੁ ਸੋਈ ॥ ਏਕੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਿਰਖੁ ਹੈ ਫਲੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹੋਈ ॥੬॥**

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲੁ ਜਿਨੀ ਚਾਖਿਆ ਸਚਿ ਰਹੇ ਅਘਾਈ ॥ ਤਿੰਨਾ ਭਰਮੁ ਨ ਭੇਦੁ ਹੈ ਹਰਿ ਰਸਨ ਰਸਾਈ ॥੭॥[੪੨੧]-੨੦

ਅਰਥ:—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪਰਖਿਆ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ ਉਹੀ ਬੰਦੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦੇ ਹਨ । (ਉਹ ਸਮਝ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ-ਰੂਪ ਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਰੁੱਖ ਹੈ, ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ-ਰੁੱਖ ਦਾ ਫਲ ਸਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਹੈ । ੬ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ-ਫਲ ਚੱਖ ਲਿਆ, ਉਹ ਸਦਾ-ਥਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ (ਹੋਰ ਸੁਆਦਾਂ ਵਲੋਂ) ਰੱਜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ (ਮਾਇਆ ਆਦਿਕ ਦੀ ਕੋਈ) ਭਟਕਣਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲੋਂ ਕੋਈ ਵਿਥ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੀਭ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ-ਰਸ ਵਿਚ ਰਸੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ । ੭ ।

੬੦- **ਇਕਿ ਮੂਲਿ ਲਗੇ ਓਨੀ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ਡਾਲੀ ਲਾਗੇ ਤਿਨੀ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ॥**

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲ ਤਿਨ ਜਨ ਕਉ ਲਾਗੇ ਜੋ ਬੋਲਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਤਾ ਹੇ ॥ ੪ ॥ [੧੦੫੧]-੮

ਅਰਥ:—ਕਈ ਐਸੇ ਹਨ ਜੋ ਜਗਤ ਦੇ ਰਚਨਹਾਰ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਗਵਾ ਲਿਆ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਫਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ (ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਦੇ) ਬੋਲ ਬੋਲਦੇ ਹਨ । ੪ ।

੬੧- **ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲੁ ਪਾਇਆ ਹਉਮੈ ਤ੍ਰਿਸਨ ਬੁਝਾਈ ॥**

ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਹ੍ਰਿਦੈ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਮਨਸਾ ਮਨਹਿ ਸਮਾਈ ॥ ੧ ॥ [੧੧੫੫]-੨-੩

ਅਰਥ:—ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈ ਕੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹਉਮੈ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਸਨਾਂ ਦੀ ਅੱਗ ਬੁਝਾ ਲਈ । ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵੱਸ ਪਿਆ, ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਦਾ ਮਾਇਕ ਫੁਰਨਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਹੋ ਗਿਆ । ੧ ।

੬੨- **ਇਤੁ ਮਨਿ ਮਉਲਿਐ ਭਇਆ ਅਨੰਦੁ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲੁ ਪਾਇਆ ਨਾਮੁ ਗੋਬਿੰਦੁ ॥ ੨ ॥ [੧੧੭੬]-੧੪**

ਅਰਥ:—(ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ) ਗੋਬਿੰਦ ਦਾ ਨਾਮ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਿਆ, ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ-ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ, ਉਸ ਦਾ ਇਹ ਮਨ ਖਿੜ ਪੈਣ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ । ੨ ।

੬੩- **ਏਕੁ ਬਗੀਚਾ ਪੇਡ ਘਨ ਕਰਿਆ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਤਹਾ ਮਹਿ ਫਲਿਆ ॥ ੧ ॥**

ਐਸਾ ਕਰਹੁ ਬੀਚਾਰੁ ਗਿਆਨੀ ॥ ਜਾ ਤੇ ਪਾਈਐ ਪਦੁ ਨਿਰਬਾਨੀ ॥

ਆਸਿ ਪਾਸਿ ਬਿਖੁਆ ਕੇ ਕੁੰਟਾ ਬੀਚਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹੈ ਭਾਈ ਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਸਿੰਚਨਹਾਰੇ ਏਕੈ ਮਾਲੀ ॥ ਖਬਰਿ ਕਰਤੁ ਹੈ ਪਾਤ ਪਤ ਡਾਲੀ ॥ ੨ ॥

ਸਗਲ ਬਨਸਪਤਿ ਆਇ ਜੜਾਈ ॥ ਸਗਲੀ ਫੂਲੀ ਨਿਫਲ ਨ ਕਾਈ ॥ ੩ ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲੁ ਨਾਮੁ ਜਿਨਿ ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤਰੀ ਤਿਨਿ ਮਾਇਆ ॥ ੪॥[੩੮੫]-੫-੫੬

੧੨

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ

ਪ੍ਰਸਤਕ ਦੇ ਨੌਵੇਂ ਭਾਗ ਦੇ ਸਤਵੇਂ ਕਾਂਡ ਦੇ ਛੇਵੇਂ ਲੇਖ ਵਿਚ ਰਸਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਏਥੇ ਵਿਸ਼ਾ ਕੇਵਲ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰਸ ਦੀ ਗੁਰਮਤਿ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਰਸ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਾ ਉਧਾਰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਚਸਕਾ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਲਈ ਕਈ ਸਰੀਰਕ ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਦਾ ਸਬੰਧ ਵੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਜਿੰਨਾ ਵੱਧ ਚਸਕਾ ਜਾਂ ਸੁਆਦ ਪੈ ਜਾਵੇ ਉਨੇ ਹੀ ਵੱਧ ਭਾਗ ਜਾਗ ਪਏ। ਏਸੇ ਲਈ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਰਸ ਹੀ ਮਹਾਂ-ਰਸ ਹੈ:-

੬੪- ਬਾਦਸਾਹ ਸਾਹ ਸਭ ਵਸਿ ਕਰਿ ਦੀਨੇ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਮਹਾ ਰਸ ਪੀਨੇ ॥ ੨ ॥ [੨੦੧]-੧੦੮

ਅਰਥ:- (ਨਾਮ ਰਸੀਆਂ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ) ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ਾਹਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਵਲੋਂ ਬੇ-ਮੁਥਾਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਪਰਮੇਸਰ ਦੇ ਸੇਵਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ ਸਭ ਰਸਾਂ ਤੋਂ ਮਿੱਠਾ ਨਾਮ-ਰਸ ਪੀਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

੬੫- ਰਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਰਸੁ ਅਤਿ ਭਲਾ, ਕਿਤੁ ਬਿਧਿ ਮਿਲੈ ਰਸੁ ਖਾਇ ॥ ਜਾਇ ਪੁਛਹੁ ਸੋਹਾਗਣੀ ਤੁਸਾ

ਕਿਉਕਰਿ ਮਿਲਿਆ ਪ੍ਰਭੁ ਆਇ ॥ ਓਇ ਵੇਪਰਵਾਹ ਨ ਬੋਲਨੀ ਹਉ ਮਲਿ ਮਲਿ ਧੋਵਾ ਤਿਨ ਪਾਇ ॥ ੧ ॥ [੪੧]-੫-੬੯

ਅਰਥ:- ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਬੜਾ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਰਸ ਹੈ, ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਰਸ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਜੇ ਇਹ ਭੇਤ ਸਮਝਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੋ ਭਾਈ!) ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਪੁੱਛੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛੋ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ) ਪ੍ਰਭੂ ਕਿਵੇਂ ਆ ਮਿਲਿਆ? (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ) ਉਹ (ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਆਦਿਕ ਵਲੋਂ) ਬੇ ਮੁਥਾਜ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ (ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਬਹੁਤ) ਨਹੀਂ ਬੋਲਦੀਆਂ। ਮੈਂ (ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਮਲ ਮਲ ਕੇ ਧੋਂਦੀ ਹਾਂ। ੧।

੬੬- ਸਤਿਗੁਰ ਦਾਤੈ ਨਾਮੁ ਦਿੜਾਇਆ ॥ ਵਡਭਾਗੀ ਗੁਰ ਦਰਸਨੁ ਪਾਇਆ ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਸਚੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬੋਲੀ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਲੀਚੈ ਜੀਉ ॥ ੩ ॥ [੯੫]-੬

੬੭- ਪਵਨ ਸੂਤ ਸਭੁ ਨੀਕਾ ਕਰਿਆ ਸਤਿਗੁਰਿ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰੇ ॥

ਨਿਜ ਘਰਿ ਜਾਇ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਰਸੁ ਪੀਆ ਬਿਨੁ ਨੈਨਾ ਜਗਤੁ ਨਿਹਾਰੇ ॥ ੭ ॥ [੯੮੩]-੫

ਅਰਥ:- ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਗੁਰੂ (ਦੇ ਚਰਨਾਂ) ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੁਰਤਿ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਕੇ (ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ) ਆਪਣੇ ਸੁਆਸਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਨੂੰ ਸੋਹਣਾ ਬਣਾ ਲਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਜਗਤ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਟਿਕ ਕੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ-ਰਸ ਮਾਇਆ। ੭।

੬੮- ਕਰੁ ਮਸਤਕਿ ਧਾਰਿ ਬਾਲਿਕੁ ਰਖਿ ਲੀਨੇ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਮਹਾ ਰਸੁ ਦੀਨੇ ॥ ੧ ॥ [੮੨੧]-੬-੮੬

ਅਰਥ:- ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਬਾਲਕ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਬਾਲਕ ਨੂੰ (ਤਾਪ ਤੋਂ) ਬਚਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਰਸ ਵਾਲਾ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ੧।

ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੂਚਣ:- ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਸਮੇਂ ਅਸਾਂ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ, ਚੱਖਣਾ, ਖਾਣਾ, ਪੀਣਾ, ਪੁਹਨਣਾ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਗੁਰੂ ਸਿਖਿਆ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਢਾਲਣਾ ਹੈ। ਕੰਨ ਕਰਨਾ, ਜਾਪ ਕਰਨਾ ਕੇਵਲ ਡੰਡੇ ਜਾਂ ਪਉੜੀਆਂ ਮੰਨੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਅਸਲ ਟਿਕਾਣਾ ਜਿਥੇ ਪੁੱਜਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਜੀਵਨ ਦਾ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਢਾਲ ਲੈਣਾ।

੬੯- ਹਮ ਅਵਗੁਣਿ ਭਰੇ, ਏਕੁ ਗੁਣੁ ਨਾਹੀ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਛਾਡਿ ਬਿਖੈ ਬਿਖੁ ਖਾਈ ॥

ਮਾਯਾ ਮੋਹ ਭਰਮ ਪੈ ਭੂਲੇ, ਸੁਤ ਦਾਰਾ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਗਾਈ ॥ ਇਕੁ ਉਤਮ ਪੰਥੁ

ਸੁਨਿਓ ਗੁਰ ਸੰਗਤਿ ਤਿਹ ਮਿਲੰਤ ਜਮ ਤ੍ਰਾਸ ਮਿਟਾਈ ॥ ਇਕ ਅਰਦਾਸਿ

ਭਾਟ ਕੀਰਤਿ ਕੀ ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਰਾਖਹੁ ਸਰਣਾਈ ॥ ੪ ॥ [੧੪੦੬]-੫੮

੧੩

“ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ” ਪਦ ਅੱਡ ਅੱਡ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ

ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅਥਵਾ ਅਮਰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਭਰਮ:-

੭੦- ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਾਇਆ ਰਹੈ ਸੁਖਾਲੀ ਬਾਜੀ ਇਹੁ ਸੰਸਾਰੇ ॥ ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਮੁਚੁ ਕੂੜੁ ਕਮਾਵਹਿ ਬਹੁਤੁ ਉਠਾਵਹਿ ਭਾਰੇ ॥

ਤੂੰ ਕਾਇਆ ਮੈ ਰੁਲਦੀ ਦੇਖੀ ਜਿਉ ਧਰ ਉਪਰਿ ਛਾਰੇ ॥ ੧ ॥ [੧੫੪]-੧-੧੩

ਅਰਥ:- ਇਹ ਸਰੀਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਮਰ ਜਾਣ ਕੇ ਸੁਖ ਮਾਨਣ ਵਿਚ ਹੀ ਲੱਗ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, (ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਕਿ) ਇਹ ਜਗਤ ਇੱਕ ਖੇਡ ਹੀ ਹੈ। ਹੇ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ! ਤੂੰ ਲੱਭ ਲੋਭ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਬਹੁਤ ਕੂੜ ਕਮਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, (ਇਹ ਸਭ ਵਿਅਰਥ ਦੌੜ ਭੱਜ ਹੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ) ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਉਤੇ ਲੱਭ ਲੋਭ ਕੂੜ ਆਦਿਕ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਕੀਤੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਚੁਕਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਹੇ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਵਰਗੇ ਇਉਂ ਰੁਲਦੇ ਵੇਖੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੁਆਹ। ੧।

੭੧- ਉਸਾਰਿ ਮੜੋਲੀ ਰਾਖੈ ਦੁਆਰਾ ਭੀਤਰਿ ਬੈਠੀ ਸਾਧਨਾ ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੇਲ ਕਰੇ ਨਿਤ ਕਾਮਣਿ ਅਵਰਿ ਲੁਟੇਨਿ ਸੁ ਪੰਚ ਜਨਾ ॥ ੨ ॥ [੧੫੫]-੨-੧੪

ਪਦਅਰਥ:-ਮੜੋਲੀ-ਸਰੀਰ-ਮਨ, ਦੇਹ । ਉਸਾਰਿ-ਉਸਾਰ ਕੇ । ਦੁਆਰਾ-ਦਰਵਾਜ਼ੇ (ਕੰਨ, ਨੱਕ, ਅਖਾਂ ਆਦਿਕ) ਭੀਤਰਿ-ਵਿਚ । ਸਾਧਨ-ਜੀਵ ਇਸਤ੍ਰੀ । ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਮਰ ਜਾਣਨ ਵਾਲੀ । ਕੇਲ-ਚੋਜ-ਤਮਸ਼ੇ, ਰੰਗ-ਰਲੀਆਂ । ਕਾਮਣਿ-ਜਿੰਦ-ਇਸਤ੍ਰੀ । ਲੁਟੇਨਿ-ਲੁੱਟਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਸੁ-ਉਹ । ਪੰਚ ਜਨਾ-ਪੰਜ ਜਣੇ (ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ) । ੨ ।

ਅਰਥ:-ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਇਹ ਸਰੀਰ ਬਣਾ ਕੇ (ਇਸ ਦੇ ਕੰਨ ਨਕ ਆਦਿਕ) ਦਸ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ । (ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ) ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਜਿੰਦ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਆ ਟਿਕੀ । ਪਰ ਇਹ ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਮਰ ਜਾਣ ਕੇ ਸਦਾ ਦੁਨੀਆਂ ਵਾਲੇ ਚੋਜ ਤਮਸ਼ੇ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਉਹ ਵੈਰੀ ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜ ਜਣੇ (ਅੰਦਰੋਂ ਭਲੇ ਗੁਣ) ਲੁੱਟਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ੨ ।

(੨) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੱਜਣ

੭੨- ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਸਦਾ ਸਰਣਾਗਤਿ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਜਣੁ ਮੇਰਾ ॥ ੧ ॥ [੭੮੪]-ਛੰਤ-੧-੧੧

(੩) ਜ਼ਹਿਰ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਅੱਡ ਅੱਡ ਰੂਪ

੭੩- ਤਾ ਕਾ ਕਹਿਆ ਦਰਿ ਪਰਵਾਣੁ ॥ ਬਿਖੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਦੁਇ ਸਮ ਕਰਿ ਜਾਣੁ ॥ ੧ ॥ [੧੩੨੮]-੫

ਅਰਥ:-ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਜ਼ਹਿਰ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਦੁਖ ਤੇ ਸੁਖ) ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਸਮਝਣ ਜੋਗਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਰਜਾ ਬਾਰੇ) ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਬੋਲਿਆ ਹੋਇਆ ਬਚਨ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਠੀਕ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

੭੪- ਨਿੰਮੁ ਬਿਰਖੁ ਬਹੁ ਸੰਚੀਐ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਰਸੁ ਪਾਇਆ ॥ ਬਿਸੀਅਰੁ ਮੰਤ੍ਰੁ ਵਿਸਾਹੀਐ ਬਹੁ ਦੁਧੁ ਪੀਆਇਆ ॥

ਮਨਮੁਖੁ ਅਭਿੰਨੁ ਨ ਭਿਜਈ ਪਥਰੁ ਨਾਵਾਇਆ ॥ ਬਿਖੁ ਮਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਿੰਚੀਐ ਬਿਖੁ ਕਾ ਫਲੁ ਪਾਇਆ ॥

ਨਾਨਕ ਸੰਗਤਿ ਮੇਲਿ ਹਰਿ ਸਭ ਬਿਖੁ ਲਹਿ ਜਾਇਆ ॥ ੧੬ ॥ [੧੨੪੪]-ਵਾਰ

ਅਰਥ:-ਜੇ ਨਿੰਮ ਦੇ ਰੁੱਖ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰਸ (ਬਹੁਤ ਮਿੱਠੇ ਪਾਣੀ) ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਿੰਜੀਏ (ਤਾਂ ਵੀ ਨਿੰਮ ਦੀ ਕੁਝਿੱਤਣ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ), ਜੇ ਬਹੁਤ ਦੁੱਧ ਪਿਆਲ ਕੇ ਮੰਤ੍ਰ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਸੱਪ ਨੂੰ ਇਤਬਾਰ ਵਾਲਾ ਬਣਾ ਲਈਏ (ਭਾਵ, ਸੱਪ ਦਾ ਵਿਸਾਹ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਈਏ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਡੰਗ ਮਾਰਨ ਦੇ ਸੁਭਾਵ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਸਕਦਾ) ਜਿਵੇਂ ਪੱਥਰ ਨੂੰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਈਏ ਤਾਂ ਉਹ ਅੰਦਰੋਂ ਕੋਰੇ ਦਾ ਕੋਰਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਮਨ ਦ ਪਿਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਕਦੇ) ਭਿੰਜਦਾ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਜ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਿੰਜੀਏ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ) ਜ਼ਹਿਰ ਦਾ ਹੀ ਫਲ ਪਾਈਦਾ ਹੈ । ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਮੇਲੇ ਤਾਂ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਾਲੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਹਿਰ ਲਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ੧੬ ।

੭੫- ਸਾਕਤ ਕਉ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬਹੁ ਸਿੰਚਹੁ ਸਭ ਡਾਲ ਫੂਲ ਬਿਸੁਕਾਰੇ ॥

ਜਿਉ ਜਿਉ ਨਿਵਹਿ ਸਾਕਤ ਨਰ ਸੇਤੀ ਛੇੜਿ ਛੇੜਿ ਕਰੈ ਬਿਖੁ ਖਾਰੇ ॥ ੫ ॥ [੯੮੩]-ਅਸ-੬

ਅਰਥ:-ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਲੋਂ ਟੁੱਟਾ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ (ਮਾਨੋ, ਇਕ ਵਿਹੁਲਾ ਰੁੱਖ ਹੈ) ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਕਿਤਨਾ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਿੰਜੀ ਜਾਓ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਟਾਹਣੀਆਂ ਉਸ ਦੇ ਫੁੱਲ ਸਭ ਵਿਹੁਲੇ ਹੀ ਰਹਿਣਗੇ (ਉਸ ਦਾ ਵਤੀਰਾ ਮਾੜਾ ਹੀ ਰਹੇ ਗਾ)। ਸਾਕਤ ਮਨੁੱਖ ਨਾਲ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਨਿੰਮਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਉਹ ਛੇੜ-ਖਾਨੀਆਂ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਕੋੜਾ ਜ਼ਹਿਰ ਹੀ ਕੱਦਦਾ ਹੈ । ੫ ।

(੪) ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨੀ ਲਈ ਕੋੜਾ ਜ਼ਹਿਰ ਅਤੇ ਮਿੱਠਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ, ਇੱਕ ਸਮਾਨ ?

੭੬- ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਆਗਿਆ ਆਤਮ ਹਿਤਾਵੈ ॥ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਸੋਊ ਕਹਾਵੈ ॥

ਤੈਸਾ ਹਰਖ ਤੈਸਾ ਉਸ ਸੋਗੁ ॥ ਸਦਾ ਅਨੰਦੁ ਤਹ ਨਹੀਂ ਬਿਓਗੁ ॥

ਤੈਸਾ ਸੁਵਰਨੁ ਤੈਸੀ ਉਸੁ ਮਾਟੀ ॥ ਤੈਸਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਤੈਸੀ ਬਿਖੁ ਖਾਟੀ ॥....੭ ॥ [੨੭੫]-ਅਸਟ-੯

(੫) ਸੰਸਾਰ ਇੱਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਬਗੀਚੀ

੭੭- ਤਰਵਰੁ ਏਕੁ, ਅਨੰਤ ਡਾਰ ਸਾਖਾ, ਪੁਹਪ ਪਤ੍ਰ ਰਸ ਭਰੀਆ ॥

ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀ ਬਾੜੀ ਹੈ ਰੇ, ਤਿਨਿ ਹਰਿ ਪੂਰੈ ਕਰੀਆ ॥ ੧ ॥ [੯੭੦]-੬

ਅਰਥ:-ਸੰਸਾਰ ਇੱਕ ਰੁੱਖ (ਸਮਾਨ) ਹੈ, (ਜਗਤ ਦੇ ਜੀਆ-ਜੰਤ ਮਾਨੋ, ਉਸ ਰੁੱਖ ਦੀਆਂ) ਬੇਅੰਤ ਡਾਲੀਆਂ (ਸਮਾਨ) ਹਨ ਜੋ ਫੁੱਲਾਂ, ਪੱਤਰਾਂ ਤੇ ਰਸ ਨਾਲ ਲੱਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ । ਹੇ ਭਾਈ ! ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਇੱਕ ਬਗੀਚੀ ਹੈ, ਜੋ ਉਸ ਪੂਰਨ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਬਣਾਈ ਹੈ । ੧ ।

(੬) ਛੱਤੀ ਪਰਕਾਰ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭੋਜਨ, ਭਾਵ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸੁਆਦਲੇ ਅਤੇ ਮਿਠੇ ਭੋਜਨ

੭੮- ਜਿਸ ਦਾ ਦਿਤਾ ਸਭ ਕਿਛੁ ਲੈਣਾ ॥ ਛਤੀਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਭੋਜਨੁ ਖਾਣਾ ॥

ਸੇਜ ਸੁਖਾਲੀ ਸੀਤਲੁ ਪਵਣਾ ਸਹਜ ਕੇਲ ਰੰਗ ਕਰਣਾ ਜੀਉ ॥ ੩ ॥ [੧੦੦]-੧੨-੧੯

ਅਰਥ:-ਜਿਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, (ਜਿਸ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ) ਅਨੇਕਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦਾ ਖਾਣਾ ਅਸੀਂ ਖਾ ਰਹੇ ਹਾਂ, (ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਲਈ) ਸੁਖਦਾਈ ਮੰਜੇ-ਬਿਸਤ੍ਰੇ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਠੰਡੀ ਹਵਾ ਅਸੀਂ ਮਾਣ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਤੇ ਬੇਛਿਕਰੀ ਦੇ ਕਈ ਖੇਡ ਤਮਾਸ਼ੇ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ (ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵਿਸਾਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ)।

੭੯- ਇਕਿ ਮਾਸਹਾਰੀ ਇਕਿ ਤ੍ਰਿਣੁ ਖਾਹਿ ॥ ਇਕਨਾ ਛਤੀਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪਾਹਿ ॥

ਇਕਿ ਮਿਟੀਆ ਮਹਿ ਮਿਟੀਆ ਖਾਹਿ ॥ ਇਕਿ ਪਉਣੁ ਸੁਮਾਰੀ ਪਉਣੁ ਸੁਮਾਰਿ ॥

ਇਕਿ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਨਾਮ ਆਧਾਰਿ ॥ ਜੀਵੈ ਦਾਤਾ ਮਰੈ ਨ ਕੋਇ ॥

ਨਾਨਕ ਮੁਠੇ ਜਾਹਿ, ਨਾਹੀ ਮਨਿ ਸੋਇ ॥ ੨ ॥ [੧੪੪]-ਵਾ-੧੪

੮੦- ਛਤੀਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਜਿਨਿ ਭੋਜਨ ਦੀਏ ॥ ਅੰਤਰਿ ਬਾਨ ਠਹਰਾਵਨ ਕਉ ਦੀਏ ॥

ਬਸੁਧਾ ਦੀਓ ਬਰਤਨਿ ਬਲਨਾ ॥ ਤਿਸੁ ਨਾਭੁਰ ਕੇ ਚਿਤਿ ਰਖੁ ਚਰਨਾ ॥ ੪ ॥ [੯੧੩]-੨

ਅਰਥ:—ਜਿਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਸੁਆਦਲੇ ਖਾਣੇ ਦਿੱਤੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਹਜ਼ਮ ਕਰਨ ਲਈ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਮਿਹਦਾ ਆਦਿਕ ਅੰਗ ਬਣਾਏ, ਤੈਨੂੰ ਧਰਤੀ ਦਿਤੀ, ਤੈਨੂੰ ਹੋਰ ਵਰਤਨ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤਾ, ਉਸ ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਰੀ ਰੱਖ । ੪ ।

(੭) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੁੱਧ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਉੱਤਮ

੮੧- ਪਸ਼ੂ ਮਿਲਿਹਿ ਚੰਗਿਆਈਆ ਖੜੁ ਖਾਵਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਦੇਹਿ ॥

ਨਾਮ ਵਿਹੁਣੇ ਆਦਮੀ ਧ੍ਰਿਗੁ ਜੀਵਣ ਕਰਮ ਕਰੇਹਿ ॥ ੩ ॥ [੪੮੯]-੧

ਅਰਥ:—(ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਮਨੁੱਖ, ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀ ਆਦਿਕ ਸਭ ਦਾ ਸਿਰਦਾਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ) ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ੇ ਮਿਲਦੀਆਂ: ਹਨ, ਉਹ ਘਾ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਵਰਗਾ ਉੱਤਮ ਪਦਾਰਥ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਨਾਮ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਜੀਵਨ ਫਿਟਕਾਰ, ਜੋਗ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ (ਨਾਮ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਹੋਰ ਹੋਰ) ਕੰਮ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ । ੩ ।

੮੨- ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਖੰਡੁ ਦੁਧਿ ਮਧੁ ਸੰਚਸਿ ਤੂ ਬਨ ਚਾਤੁਰ ਰੇ ॥

ਆਪਨਾ ਆਪੁ ਤੂ ਕਬਹੂ ਨ ਛੋਡਸਿ ਪਿਸਨ ਪ੍ਰੀਤਿ ਜਿਉ ਰੇ ॥ ੩ ॥ [੪੯੦]-੪

ਅਰਥ:—ਦੁੱਧ ਵਿਚ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਖੰਡ ਤੇ ਸ਼ਹਿਦ ਵਰਗੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮਿਠਾਸ ਇਕੱਠੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਵੇਂ (ਥਣ ਨੂੰ ਚੰਬੜੇ ਹੋਏ) ਚਿੱਚੜ ਦੀ (ਲਹੂ ਨਾਲ ਹੀ) ਪ੍ਰੀਤ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਹੋ ਪਾਣੀ ਦੇ ਡੱਡੂ ! ਤੂੰ ਵੀ ਆਪਣਾ ਸੁਭਾਉ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣਾ (ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਕੋਲ ਫੁੱਲ ਦੀ ਤੈਨੂੰ ਸਾਰ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਪਾਣੀ ਦਾ ਜਾਲਾ ਹੀ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਖਾਂਦਾ ਹੈ)। ੩।

(੮) ਗੁਰਮਤਿ-ਦੁਧ ਰਿੜਕਣ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ

੮੩- ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਐਸਾ ਖੀਰ ਬਿਲੋਈਐ ॥

ਗੁਰਮਤਿ ਮਨੂਆ ਅਸਥਿਰੁ ਰਾਖਹੁ ਇਨ ਬਿਧਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਓਈਐ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੩੩੩]-੨-੪੬

ਅਰਥ:—ਹੋ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਮੈਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਦੇ ਕੇ ਮੇਰਾ ਮਨ (ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ) ਅਡੋਲ ਰੱਖ । ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤਦੋਂ ਹੀ ਦੁੱਧ ਰਿੜਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਸਫਲ ਉੱਦਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ) ਤੇ, ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੀ (ਭਾਵ, ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨੂੰ ਅਡੋਲ ਰੱਖੇ) ਤੇਰਾ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ੧ । ਰਹਾਉ ।

(੯) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ

ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਚੌਥੀ ਪਉੜੀ ਦੀ ਵਿਸਥਾਰ ਪੂਰਬਕ ਵਿਚਾਰ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਚੌਥੇ ਭਾਗ ਦੇ ਦੂਜੇ ਕਾਂਡ ਦੇ ਦੂਜੇ ਹੀ ਲੇਖ ਵਿਚ ਬੜੀ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। " ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਸਚੁ ਨਾਉ ਵਡਿਆਈ ਵੀਚਾਰੁ "॥ ਉਸ (ਚੌਥੀ) ਪਉੜੀ ਦੀ ਪੰਜਵੀ ਤੁਕ ਹੈ। ਇਸ ਤੁਕ ਵਿਚ ਆਏ " ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ " ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ, ਨਿਮਨ ਲਿਖੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਉਸੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ--

੮੪- ਹਰਿ ਧਨੁ ਰਤਨੁ ਜਵੇਹਰੁ ਮਾਣਕੁ ਹਰਿ ਧਨੈ ਨਾਲਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਵੇਲੈ ਵਡੈ ਹਰਿ ਭਗਤੀ ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥

ਹਰਿ ਧਨੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਵੇਲੈ ਵਡੈ ਕਾ ਬੀਜਿਆ ਭਗਤ ਖਾਇ ਖਰਚਿ ਰਹੇ ਨਿਖੁਟੈ ਨਾਹੀ ॥੪ ॥ [੭੩੪]-ਛੰ-੩-੧੦

੮੫- ਬਾਬੀਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਵੇਲੈ ਬੋਲਿਆ ਤਾਂ ਦਰਿ ਸੁਣੀ ਪੁਕਾਰ ॥ ਮੇਘੈ ਨੋ ਫੁਰਮਾਨੁ ਹੋਆ, ਵਰਸਹੁ

ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ॥ ਹਉ ਤਿਨ ਕੈ ਬਲਿਹਾਰਣੈ ਜਿਨੀ ਸਚੁ ਰਖਿਆ ਉਰਿ ਧਾਰਿ ॥

ਨਾਨਕ ਨਾਮੇ ਸਭ ਹਰੀਆਵਲੀ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰਿ ॥ ੧ ॥ [੧੨੮੫]-ਵਾਰ-੧੬

(ਨੋਟ:—ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਇਸ ਅਟੱਲ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਵੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੇਲਾ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਕਰਮ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਜਾਂ ਮੰਦਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ।)

੧੪

ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਜਲ

੮੬- ਮਨਮੁਖ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਵਿਆਪੇ ਇਹੁ ਮਨੁ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਜਲਤ ਤਿਖਾਈਆ ॥

ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਜਲੁ ਪਾਇਆ ਅਗਨਿ ਬੁਝੀ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਬੁਝਾਈਆ ॥ ੪ ॥ [੮੩੪]-੩

ਅਰਥ:—ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਸਦਾ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਮਨ ਮਾਇਆ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਲੈ ਕੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ-ਜਲ ਲੱਭ ਲਿਆ, (ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਦੀ ਅੱਗ ਬੁੱਝ ਗਈ, ਇਹ ਅੱਗ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ-ਗਿਆਨ ਨੇ ਬੁਝਾ ਦਿੱਤੀ । ੪ ।

੮੭- ਅਬ ਤਬ ਅਵਰੁ ਨਾ ਮਾਗਉ ਹਰਿ ਪਹਿ ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨ ਦੀਜੈ ਪਿਆਰਿ ॥

ਨਾਨਕ ਚਾੜ੍ਹਕੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਜਲੁ ਮਾਗੈ ਹਰਿ ਜਸੁ ਦੀਜੈ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ॥ ੮ ॥ [੪੦੩]-੨

ਅਰਥ:—ਮੈਂ ਕਦੇ ਵੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕੋਲੋਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮੰਗਦਾ । (ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ--) ਹੋ ਨਿਰੰਜਨ ! ਪਿਆਰ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਬਖਸ਼ । (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ--ਮੈਂ ਪਪੀਹਾ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ-ਜਲ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ । ਹੋ ਹਰੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ ਦੇਹ।

੮੮- ਮਨ ਰੇ ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਤਰੁ ਤਾਰੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਜਲੁ ਪਾਈਐ ਜਿਨ ਕਉ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੁਮਾਰੀ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੪੦੬]-੧-੭

ਅਰਥ:—ਹੋ ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਰਾਹੀਂ (ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਲੰਘਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰ । ਹੋ ਮਨ ! ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹਰਿ-ਨਾਮ-ਜਲ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । (ਪਰ, ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰਾ ਨਾਮ-ਜਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋਵੇ । ੧ । ਰਹਾਉ ।

੮੯- ਅਉਖਧ ਨਾਮ ਨਿਰਮਲ ਜਲੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪਾਈਐ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੀ ॥ ੪ ॥ [੬੧੬]-੧੭-੨੮

ਅਰਥ:--(ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਰੋਗ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ) ਉਹ ਦਵਾਈ ਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ । ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਨਾਮ-ਜਲ ਹੀ ਹੈ । ਇਹ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ੪ ।

੯੦- ਚਾਤ੍ਰਕ ਤੂ ਨਾ ਜਾਣਹੀ, ਕਿਆ ਤੁਧੁ ਵਿਚਿ ਤਿਖਾ ਹੈ, ਕਿਤੁ ਪੀਤੈ ਤਿਖ ਜਾਇ ॥ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਭਰੰਮਿਆ
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਲ ਪਲੈ ਨਾ ਪਾਇ ॥ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਜੇ ਆਪਣੀ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਸੁਭਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰੁ
ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਜਲੁ ਪਾਇਆ ਸਹਜੇ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ॥ ੨ ॥ [੧੨੮੪]-ਵਾ-੧੫

ਅਰਥ:--ਦੇ ਪਪੀਹੇ ਜੀਵ ! ਤੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਕਿਹੜੀ ਤ੍ਰੇਹ ਹੈ (ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਭਟਕਣਾ ਵਿਚ ਪਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ) ਕੀ ਪੀਤਿਆਂ ਇਹ ਪਿਆਸ ਮਿਟੇਗੀ । ਤੂੰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਭਟਕ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਤੈਨੂੰ (ਤ੍ਰੇਹ ਮਿਟਾਉਣ ਲਈ) ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ-ਜਲ ਲੱਭਣਾ ਨਹੀਂ । ਜੇ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਗੁਰੂ (ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ) ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ-ਜਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ) ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਟਿਕੇ ਰਹੀਦਾ ਹੈ । ੨ ।

ਉੱਪਰ ਕੀਤੀ ਲੰਮੀ ਸ਼ਬਦ-ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਅਰਥ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਠਨਾਈ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਜਿਹੜੇ ਅਰਥ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਰੂਪ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਹੋ ਕੇ ਦਸਵੇਂ ਸਰੂਪ ਤੱਕ, (੨੦੦ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਲਾ ਕੇ) ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਏ ਸਨ । ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਥਾਏ ਅਜੇਹੇ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਪਾਵਨ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :--

੧=[੨੨੧]-ਅਸਦ-੨(੨)	੨=[੧੫੮]-੨੩(੩)	੩=[੫੬੨]-੧੦-੪	੪=[੬੧੧]-੧੧	੫=[੧੨੨੮]-੯੬ (੩)	੬=[੯੧]-ਵਾਰ-੨੧
੭=[੨੩੭]-ਅਸਟ-੪	੮=[੧੯੪]-੭੩-੧੪੨(੪)	੯=[੫੬੫]-੨(੫)	੧੦=[੧੧੮]-੧੫-੭੦(੧)	੧੧=[੩੮੫]-੫-੫੬(੪)	੧੨=[੩੮੬]-੪-੧੦-੬੧(੨)
੧੩=[੩੮੯]-੨੫-੭੬(੨)	੧੪-੩੯੫-੫-੧੦੦(੩)	੧੫=[੩੯੯]-੧੪-੧੧੬(੪)	੧੬=[੪੦੪]-੫-੧੩੪(ਰਹਾ)	੧੭=[੪੧੦]-੬-੧੬੨(੨)	੧੮=[੪੨੩]-੩-੫੭(੭)
੧੯=[੨੮੫]-ਅਸਟ-੨੪(੪)	੨੦=[੩੮੯]-੨੬-੭੬(੨)	੨੧=[੩੧੮]-ਵਾਰ-੩	੨੨=[੭੬੦]-੧-੨(੪)	੨੩=[੩੫੨]-੧੩(੪)	੨੪=[੩੭੬]-੨੨(ਰਹਾਉ)
੨੫=[੩੮੨]-੮-੪੭(੧)	੨੬=[੪੪੦]-ਛੋੜ-੨-੭-੫(੪)	੨੭=[੪੫੨]-ਛੋੜ-੧	੨੮=[੪੭੮]-੧-੧੦(੩)	੨੯=[੪੮੧]-੭-੨੦(੫)	੩੦=[੪੮੯]-੧(੩)
੩੧=[੫੦੬]-੧-੭(ਰਹਾ)	੩੨=[੫੧੪]-ਵਾਰ-੧੫	੩੩=[੫੧੪]-ਵਾਰ-੧੪	੩੪=[੫੧੫]-ਵਾ-੧੬	੩੫=[੫੧੮]-ਵਾ-੨੦	੩੬=[੫੨੭]-੩--੨
੩੭=[੫੨੩]-੨੦(੧)	੩੮=[੫੩੦]-੯(ਰਹਾ)	੩੯=[੫੩੯]-ਛੋੜ-੩(੩)	੪੦=[੫੩੯]-ਛੋੜ-੩(੪)	੪੧=[੫੪੪]-ਵਾਰ-੧੫(੨)	੪੨=[੪੪੨]-ਛੋੜ-੮(੧)
੪੩=[੫੨੩]-ਵਾ-੯(੧)	੪੪=[੫੩੮]-ਛੋ-੧(੨)	੪੫=[੫੩੮]-ਛੋੜ-੨(੧)	੪੬=[੬੬੪]-ਵਾ-੪	੪੭=[੫੫੬]-ਵਾ-੨੦	੪੮=[੫੬੫]-ਅਸਟ-੫(੫)
੪੯=[੫੬੫]-ਛੋੜ-੧(੨)	੫੦=[੫੬੬]-ਛੋੜ-੨(੩)	੫੧=[੫੭੩]-ਛੋੜ-੨(੩)	੫੨=[੫੮੨]-੧(੧)	੫੩=[੫੮੬]-ਵਾ-੩(੨)	੫੪=[੫੮੮]-ਵਾ-੬
੫੫=[੫੯੪]-ਵਾ-੨੦	੫੬=[੬੦੬]-੧(ਰਹਾ)	੫੭=[੬੧੧]-੧੦(ਰਹਾ)	੫੮=[੬੧੧]-੧੧(੩)	੫੯=[੬੨੩]-੮-੫੮(੩)	੬੦=[੬੨੬]-੨-੬੬(੨)
੬੧=[੬੩੪]-ਅਸਟ-੧(੭)	੬੨=[੬੩੮]-ਅਸਟ-੨(੬)	੬੩=[੬੪੧]-ਅਸਟ-੨(੭)	੬੪=[੬੪੬]-ਵਾਰ-੯(੧)	੬੫=[੭੨੮]-੧-੨(੧)	੬੬=[੪੪੮]-ਛੋੜ-੯-੧੬
੬੭=[੫੬੩]-੬(੧)	੬੮=[੫੭੬]-ਛੋੜ-੧(੧)	੬੯=[੬੧੫]-੧੪-੨੫(੩)	੭੦=[੬੬੭]-੩(੩)	੭੧=[੧੯੫]-੭੬-੧੪੫(੩)	੭੨=[੧੯੫]-੮੦-੧੪੯(ਰਹਾ)
੭੩=[੬੬੫]-੭(੩)	੭੪=[੬੭੧]-੩(੪)	੭੫=[੬੭੧]-੫(੨)	੭੬=[੬੭੩]-੯(੨)	੭੭=[੬੭੪]-੧੩(੩)	੭੮=[੬੭੯]-੨-੩੩(੧)
੭੯=[੬੮੫]-੧(੧੦)	੮੦=[੬੮੭]-੩(੩)	੮੧=[੬੮੮]-ਝਮਟ-੧(੩)	੮੨=[੬੮੮]-੨(੪)	੮੩=[੬੯੧]-੧(੧)	੮੪=[੬੯੪]-੨(੧)
੮੫=[੬੯੫]-੧(੪)	੮੬=[੬੯੮]-੬(੧)	੮੭=[੬੯੮]-੧-੭(੨)	੮੮=[੭੧੫]-੧-੧੬(੩)	੮੯=[੭੨੬]-੨(੧੮)	੯੦=[੭੨੮]-੪(੪)
੯੧=[੭੫੦]-੧੧-੧੭(੨)	੯੨=[੭੪੪]-੩੧-੩੭(ਰਹਾ)	੯੩=[੭੪੪]-੩੨-੩੮(੨)	੯੪=[੭੪੫]-੨-੪੨(੩)	੯੫=[੨੦੦]-੧੦੩-੧੭੨(੨)	੯੬=[੨੦੯]-੧੫-੩੬(੨)
੯੭=[੫੯੮]-੯(੧)	੯੮=[੭੪੨]-੨੧-੨੭(੨)	੯੯=[੭੪੯]-੯-੫੦(੨)	੧੦੦=[੭੬੪]-੧-੨(੩)	੧੦੧=[੭੬੫]-੧-੪(੩)	੧੦੨=[੭੮੫]-ਅਸਟ-੧-੩੮(੮)
੧੦੩=[੭੫੮]-੨-੧(ਰਹਾ-੩)	੧੦੪=[੭੬੨]-੨-੫(੬)	੧੦੫=[੭੭੭]-ਛੋੜ-੨(੨)	੧੦੬=[੭੭੯]-ਛੋੜ-੧-੪(੨)	੧੦੭=[੭੮੩]-ਛੋੜ-੭-੧੦(੧)	੧੦੮=[੭੮੮]-੧-੧੧(੧)
੧੦੯=[੭੮੫]-ਵਾਰ-੩(੩)	੧੧੦=[੮੦੨]-੧-੨(੩)	੧੧੧=[੮੧੦]-੯-੩੯(੪)	੧੧੨=[੮੧੫]-੧੦-੧੨(੧)	੧੧੩=[੮੧੨]-੧੯-੩੦(੮)	੧੧੪=[੮੧੮]-ਅਠ-੧੩
੧੧੫=[੮੦੬]-੨-੨੦(੨)	੧੧੬=[੮੦੭]-੧੨-੩੦(ਰਹਾ)	੧੧੭=[੮੧੪]-੨੪-੪੮(੪)	੧੧੮=[੮੧੪]-੨੫-੫੫(੨)	੧੧੯=[੮੧੫]-੨੯-੫੯(ਰਹਾ)	੧੨੦=[੮੨੦]-੨-੮੨(੧)
੧੨੧=[੮੨੧]-੬-੮੬(੧)	੧੨੨=[੮੪੦]-ਬਿਤੀ-੧੭-	੧੨੩=[੮੪੯]-ਛੋੜ-੧	੧੨੪=[੮੩੯]-ਛੋੜ-੨	੧੨੫=[੮੪੮]-੫-੯(੪)	੧੨੬=[੮੫੧]-ਵਾ-੨
੧੨੭=[੮੫੩]-ਵਾ-੨(੧)	੧੨੮=[੮੫੪]-੧੧	੧੨੯=[੮੫੪]-ਵਾ-੧੨(੧)	੧੩੦=[੮੭੭]-੫(੩)	੧੩੧=[੮੮੨]-੬-੧੯(੨)	੧੩੨=[੮੮੩]-੪(੧)
੧੩੩=[੮੮੬]-੩-੧੪(੨)	੧੩੪=[੮੮੭]-੪-੫(੧)	੧੩੫=[੮੯੧]-੧੬-੨੭	੧੩੬=[੮੯੩]-੨੩-੩੪(੩)	੧੩੭=[੮੯੯]-੪੨-੫੩(੪)	੧੩੮=[੮੯੫]-੧-੬੮(੮)
੧੩੯=[੯੨੪]-ਛੋੜ-੧(੧)	੧੪੦=[੮੧੫]-੧੦-੧੨(੧)	੧੪੧=[੯੬੧]-ਵਾਰ-੨	੧੪੨=[੯੭੩]-੪(੮)	੧੪੩=[੯੬੧]-ਵਾਰ-੯	੧੪੪=[੯੮੨]-੩(੭)
੧੪੫=[੯੨੪]-੧(੩)	੧੪੬=[੯੮੬]-੬-੧(੪)	੧੪੭=[੯੯੩]-੧-੧੨(ਰਹਾ)	੧੪੮=[੯੭੩]-੪(੮)	੧੪੯=[੮੧੩]-੨੧-੫੧(੨)	੧੫੦=[੯੪੪]-੬੧
੧੫੧=[੯੪੫]-੬੩	੧੫੨=[੧੦੧੦]-੩(੧)	੧੫੩=[੧੦੬੯]-੧(੬)	੧੫੪=[੧੦੩੪]-੨-੧੬(੬)	੧੫੫=[੧੦੩੬]-੪-੧੬(੭)	੧੫੬=[੧੦੩੮]-੧-੧੮(੫੨੦ ੮)
੧੫੭=[੧੦੪੨]-੪-੨੧(੧੫)	੧੫੮=[੧੦੪੯]-੮	੧੫੯=[੧੦੪੯]-੧੧-੧(੮+੧੫)੧੬੦=[੧੦੬੭]-੧-੨੩(੧੧)	੧੬੦=[੧੦੬੭]-੧-੨੩(੧੧)	੧੬੧=[੧੦੬੮]-੨-੨੪(੧੩)	੧੬੨=[੧੦੬੯]-੧(੧੩)
੧੬੩=[੯੬੨]-ਵਾਰ-੧੯	੧੬੪=[੯੬੫]-ਵਾਰ-੧੯	੧੬੫=[੯੬੮]-੧(੩)	੧੬੬=[੯੭੪]-੧(੩)	੧੬੭=[੯੮੨]-੪(੫)	੧੬੮=[੯੯੧]-੯(੩)
੧੬੯=[੯੯੭]-੩-੫(੪)	੧੭੦=[੯੯੭]-੪-੬(੨)	੧੭੧=[੧੦੦੨]-੩-੧੨(੨)	੧੭੨=[੧੦੦੭]-੭-੩੦(੨)	੧੭੩=[੧੦੦੮]-੧(੩)	੧੭੪=[੧੦੦੯]-੨(੮)
੧੭੫=[੧੦੧੨]-੬(੨)	੧੭੬=[੧੦੧੨]-੭(੫)	੧੭੭=[੧੦੧੬]-੧(੧੦)	੧੭੮=[੧੦੧੭]-੧(ਰਹਾ)	੧੭੯=[੧੦੨੦]-੧੨-੨੦	੧੮੦=[੧੦੨੮]-੩-੮(੧੦)
੧੮੧=[੯੯੭]-੧-੬(੨)	੧੮੨=[੧੦੦੭]-੫-੨੮(ਰਹਾ)	੧੮੩=[੧੦੧੮]-੩-੬(੧)	੧੮੪=[੧੦੧੧]-੮(੪)	੧੮੫=[੧੦੭੪]-੧-੩(੧੭)	੧੮੬=[੧੦੭੭]-੪
੧੮੭=[੧੦੯੨]-ਵਾਰ-੧੮	੧੮੮=[੧੧੧੧]-੩(੨)	੧੮੯=[੧੧੩੧]-੫-੧੫(ਰਹਾ)	੧੯੦=[੧੨੨੦]-੬੨-੮੫(ਰਹਾ)	੧੯੧=[੧੩੧੩]-ਵਾਰ-੪(੧)	੧੯੨=[੧੧੧੭]-ਛੋੜ-੧-੧੧(੨)
੧੯੩=[੧੧੭੦]-੮(੪)	੧੯੪=[੧੧੭੨]-੧-੪(੪)	੧੯੫=[੧੧੩੩]-੧(੩)	੧੯੬=[੧੧੩੭]-੬(੪)	੧੯੭=[੧੧੪੧]-੧੦-੨੩(੪)	੧੯੮=[੧੧੪੨]-੧੩-੨੬(੨)
੧੯੯=[੧੧੫੫]-੫੬(੧)	੨੦੦=[੧੧੬੩]-੩(੨)	੨੦੧=[੧੧੬੫]-੨-੮(੨)	੨੦੨=[੧੧੭੭]-੧੮-੩੦(੨)	੨੦੩=[੧੧੮੪]-੪-੧੭(੧)	੨੦੪=[੧੧੮੮]-੩(੧)
੨੦੫=[੧੧੮੨]-੪(੬+੭)	੨੦੬=[੧੧੯੩]-੧(੧)	੨੦੭=[੧੧੯੯]-੩(੧)	੨੦੮=[੧੨੦੩]-੪(ਰਹਾ)	੨੦੯=[੧੨੦੫]-੯(੧)	੨੧੦=[੧੨੦੫-੧੦(੩)
੨੧੧=[੧੨੧੨]-੧੭-੪੦(੨)	੨੧੨=[੧੨੧੪]-੧੯-੪੨	੨੧੩=[੧੨੧੪]-੨੭-੫੦(੧)	੨੧੪=[੧੨੧੫]-੩੧-੫੪(੧)	੨੧੫=[੧੦੭੫]-੧-੪(੭)	੨੧੬=[੧੦੮੬]-੧-੧੪-੨੨(੧੧)
੨੧੭=[੧੧੦੭]-੧	੨੧੮=[੧੧੧੩]-੧(੨)	੨੧੯=[੧੧੨੧]-੪-੧੨(੨)	੨੨੦=[੧੧੨੬]-੩-੪(੩)	੨੨੧=[੧੧੨੬]-੫-੬(੨-੩)	੨੨੨=[੧੨੨੮]-੯੬-੧੧੯(੨)

੨੨੩=[੭੭੦]ਛੰਤ-੨	੨੨੪=[੯੩੨]-੨੨	੨੨੫=[੧੧੧੯]-੧(੨)	੨੨੬=[੧੧੨੬]-੩-੪(੩)	੨੨੭=[੧੩੬੩]-੪(੫)	੨੨੮=[੧੨੮੩]-ਵਾਰ੧੧(੧)
੨੨੯=[੧੨੫੮]-੩(੧)	੨੩੦=[੧੨੦੮]-੫-੧੯(੧)	੨੩੧=[੧੨੦੭]-੧-੨੦(੧)	੨੩੨=[੧੨੩੮]-ਵਾਰ(੧)	੨੩੩=[੨੧੫੮]-੪(੫)	੨੩੪=[੧੨੬੫]-੭(੨)
੨੩੫=[੧੨੮੧]-ਵਾਰ-੮(੨)	੨੩੬=[੧੨੮੭]-ਵਾਰ-੨੦	੨੩੭=[੧੩੧੬]-੮	੨੩੮=[੧੨੭੧]-੩-੨੧(੧)	੨੩੯=[੧੨੯੨]-ਵਾਰ-੮	੨੪੦=[੧੨੯੦]-ਵਾਰ-੧
੨੪੧=[੧੩੧੧]-ਅਸਟ-੫	੨੪੨=[੧੩੧੪]-ਵਾਰ-੩	੨੪੩=[੧੩੨੩]-੧੦(੧)	੨੪੪=[੧੩੨੬]-੫(੫)	੨੪੫=[੧੩੨੮]-੪(੨)	੨੪੬=[੧੩੨੮]-੫(੧-੨)
੨੪੭=[੧੩੨੮]-੬(੧)	੨੪੮=[੧੩੨੯]-੭(੧)	੨੪੯=[੧੩੩੦]-੧੧(੧)	੨੫੦=[੧੨੧੯]-੫੩-੨੬(੧)	੨੫੧=[੧੨੧੯]-੫੫-੭੮(ਰਹਾ)	੨੫੨=[੧੨੨੨]-੬੮-੯੧(ਰਹਾ)
੨੫੩=[੧੨੪੫]-ਵਾਰ-੨੦	੨੫੪=[੧੨੪੬]-ਵਾਰ-੨੩	੨੫੫=[੧੨੫੪]-੧(੩)	੨੫੬=[੧੨੫੪]-੨(ਰਹਾ)	੨੫੭=[੧੨੫੮]-੩(੪)	੨੫੮=[੧੨੬੫]-੬(੧)
੨੫੯=[੧੩੯੭]-੯	੨੬੦=[੧੪੦੧]-੧੫(੩)	੨੬੧=[੧੪੦੨]-੨	੨੬੨=[੧੩੩੧]-੧੪(੫)	੨੬੩=[੧੩੩੧]-੧੫(੨)	੨੬੪=[੧੩੩੩]-੩(੨)
੨੬੫=[੧੩੩੪]-੫(੩)	੨੬੬=[੧੩੩੪]-੭-੧੭(੧)	੨੬੭=[੧੩੩੫]-੧(੧)	੨੬੮=[੧੩੪੧]-੧੧(੪)	੨੬੯=[੧੩੬੩]-੧੭(੯)	੨੭੦=[੧੩੮੫]-੧
੨੭੧=[੧੩੮੬]-੬(੧)	੨੭੨=[੧੪੨੪]-੨੫	੨੭੩=[੧੩੧੦]-੫(੧)	੨੭੪=[੧੪੧੪]-੧੬	੨੭੫=[੨੮]-੫-੩੮(੧)	੨੭੬=[੪੧]-੫-੬੮(੪)
੨੭੭=[੪੮]-੧੭-੮੭(੪)	੨੭੮=[੧੪੮]-ਵਾਰ-੨੨	੨੭੯=[੩੫੨]-੧੪(੧)	੨੮੦=[੪੬੦]-੪-੩੮(੪)	੨੮੧=[੪੦੬]-੨-੧੪੨(੩)	੨੮੨=[੪੧੯]-੧੫(੮)
੨੮੩=[੫੦੩-੨(੮)	੨੮੪=[੫੭੦]-੫(੨)	੨੮੫=[੬੧੬]-੧੬-੨੭(੨)	੨੮੬=[੬੫੯]-੧(੩)	੨੮੭=[੬੯੦]-੧(੨)	੨੮੮=[੮੫੧]-ਵਾਰ-੬(੨)
੨੮੯=[੪੩੫]-੧(੧)	੨੯੦=[੪੭੮]-੧-੧੦(੪)	੨੯੧=[੧੦੦]-੧੨-੧੯(੩)	੨੯੨=[੧੦੦]-੧੩-੨੦(੨)	੨੯੩=[੩੯੯]-੧੪-੧੧੬(੪)	੩੯੪=[੯੬੯]-੫(੫)
੨੯੫=[੬੧੬]-੧੬-੨੭(੨)	੨੯੬=[੫੫੯]-੫(੧)	੨੯੭=[੩੫]-੨੨-੫੫(੨)	੨੯੮=[੩੬]-੨੬-੫੯(ਰਹਾ)	੨੯੯=[੧੨੪]-੨੪-੨੫(ਰਹਾ)	੩੦੦=[੨੦]-੧੬(੩)
੩੦੧=[੩੨]-੧੭-੫੦(੨)	੩੦੨=[੪੬]-੧੨-੮੨(੧)	੩੦੩=[੧੫੩]-੬(੧)	੩੦੪=[੧੫੩]-੮(੧)	੩੦੫=[੬੨]-੧੭-੩੭(੨)	੩੦੬=[੧੬੫]-੬-੪੪(੩)
੩੦੭=[੧੧੯]-੧੬-੧੭(੭)	੩੦੮=[੧੨੫]-੨੬-੨੭(੩)	੩੦੯=[੧੭੨]-੧-੨੭(੪)	੩੧੦=[੧੦੨]-੧੯-੨੦(੨)	੩੧੧=[੧੦੩]-੨੫-੩੨(੧)	੩੧੨=[੧੦੫]-੩੧-੩੮(੩)
੩੧੩=[੧੧੯]-੧੬-੧੭(ਰਹਾ)	੩੧੪=[੯੪੪]-੬੦	੩੧੫=[੯੮੩]-੫(੭)	੩੧੬=[੧੨੫੦]-ਵਾਰ੩੩(੧)	੩੧੭=[੧੨੬੦]-੮(੩)	੩੧੮=[੧੨੭੬]੨(੪)
੩੧੯=[੨੮੧]-ਵਾਰ੮(੨)	੩੨੦=[੧੯੫]-੭੫-੧੪੪(ਰਹਾ)	੩੨੧=[੧੪੯]-੮੦(੧)	੩੨੨=[੨੬੪]-੩(੪)	੩੨੩=[੨੭੧]-੭(੨)	੩੨੪[੨੭੩]-੮(੩)
੩੨੫=[੨੭੫]-੯(੧)	੩੨੬=[੧੨੪]-੨੪-੨੫(ਰਹਾ)	੩੨੭=[੧੭੦]-੧੯-੫੭(੩)	੩੨੮=[੧੫੮]-੩-੨੩(੩)	੩੨੯=[੧੯੧]-੫੧-੧੨੬(ਰਹਾ)	੩੩੦=[੧੯੧]-੫੮-੧੨੭(੧)
੩੩੧=[੧੯੯]-੯੫-੧੬੪(ਰਹਾ)	੩੩੨=[੧੭੫]-੧-੭੦(੧)	੩੩੩=[੧੮੧]-੧੬-੮੫(ਰਹਾ)	੩੩੪=[੧੮੦]-੧੩-੮੨(੩)	੩੩੫=[੧੮੬]-੩੪-੧੦੪(ਰਹਾ)	੩੩੬=[੧੯੪]-੭੩-੧੪੨(੪)
੩੩੭=[੧੯੫]-੭੫-੧੪੪(ਰਹਾ)	੩੩੮=[੨੦੧]-੧੦੮-੨	੩੩੯=[੨੨੦]-੩(੨)	੩੪੦=[੨੨੧]-੧(੨)	੩੪੧=[੨੨੩]-੪(੬)	੩੪੨=[੨੨੬]-੧੨(੭)
੩੪੩=[੨੨੮]੧੫-੩	੩੪੪=[੨੫੪]-੨੦(੨)	੩੪੫=[੨੫੮]-੩੭	੩੪੬=[੨੫੯]-੫੪(੧)	੩੪੭=[੨੬੧]-੫੩	੩੪੮=[੨੭੧]-੭(੨)
੩੪੯=[੨੮੧]-੧੪(੨)	੩੫੦=[੨੮੩]-੧੫(੬)	੩੫੧=[੧੮੪]-੨੫-੯੪(੧)	੩੫੨=[੧੮੯]-੪੬-੧੧੫(੩)	੩੫੩=[੧੯੩]-੬੮-੧੩੭(੨)	੩੫੪=[੨੮੭]-੧੮(੪)
੩੫੫=[੨੯੪]-੨੩(੧)	੩੫੬=[੩੦੪]-ਵਾਰ-੯(੧)	੩੫੭=[੨੯੩]-੨੨(੫)	੩੫੮=[੨੯੯]-੧੨	੩੫੯=[੩੦੦]-ਵਾਰ-੧(੧)	੩੬੦=[੩੦੩]-ਵਾਰ-੭(੧)
੩੬੧=[੩੧੨]-ਵਾਰ-੨੦	੩੬੨=[੩੨੯]-੩੨(੧)	੩੬੩=[੩੩੧]-੪੦(੧)	੩੬੪=[੩੩੪]-੨	੩੬੫=[੨੦੦]-੧੦੩-੧੭੨(੨)	੩੬੬=[੩੦੧]-ਵਾਰ-੧(੨)
੩੬੭=[੩੫੧]-੮(ਰਹਾ)	੩੬੮=[੩੬੬]-੩-੫੫(੪)	੩੬੯=[੩੯੩]-੪੧-੯੨	੩੭੦=[੪੯੬]-੩੪(੩)		

੯੧ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਮੰਨਿ ਵਸਾਇ ॥ ਹਉਮੈ ਮੇਰਾ ਸਭੁ ਦੁਖੁ ਗਵਾਏ ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਸਦਾ ਸਲਾਹੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪਾਵਣਿਆ ॥ ੧ ॥
ਹਉ ਵਾਰੀ ਜੀਉ ਵਾਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਮੰਨਿ ਵਸਾਵਣਿਆ ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵਣਿਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਉ ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬੋਲੈ ਸਦਾ ਮੁਖਿ ਵੈਣੀ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਵੇਖੈ ਪਰਖੈ ਸਦਾ ਨੈਣੀ ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਥਾ ਕਹੈ ਸਦਾ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਅਵਰਾ ਆਖਿ ਸੁਨਾਵਣਿਆ ॥ ੨ ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੰਗਿ ਰਤਾ ਲਿਵ ਲਾਏ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਪਾਏ ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਰਸਨਾ ਬੋਲੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਮਨਿ ਤਨਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਆਵਣਿਆ ॥ ੩ ॥
ਸੋ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਜੁ ਚਿਤਿ ਨ ਹੋਈ ॥ ਤਿਸ ਦਾ ਹੁਕਮੁ ਮੇਟਿ ਨ ਸਕੈ ਕੋਈ ॥
ਹੁਕਮੇ ਵਰਤੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਹੁਕਮੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਆਵਣਿਆ ॥ ੪ ॥
ਅਜਬ ਕੰਮ ਕਰਤੈ ਹਰਿ ਕੇਰੇ ॥ ਇਹੁ ਮਨੁ ਭੁਲਾ ਜਾਂਦਾ ਫੇਰੇ ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਸਿਉ ਚਿਤੁ ਲਾਏ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਬਦਿ ਵਜਾਵਣਿਆ ॥ ੫ ॥
ਖੋਟੇ ਖਰੇ ਤੁਧੁ ਆਪਿ ਉਪਾਏ ॥ ਤੁਧੁ ਆਪੇ ਪਰਖੇ ਲੋਕ ਸਬਾਏ ॥
ਖਰੇ ਪਰਖਿ ਖਜਾਨੈ ਪਾਇਹਿ ਖੋਟੇ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਵਣਿਆ ॥ ੬ ॥
ਕਿਉ ਕਰਿ ਵੇਖਾ ਕਿਉ ਸਲਾਹੀ ॥ ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ ਸਬਦਿ ਸਲਾਹੀ ॥
ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਵਸੈ ਤੂੰ ਭਾਣੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਆਵਣਿਆ ॥ ੭ ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਬਦੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਬਾਣੀ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਸੇਵਿਐ ਰਿਦੈ ਸਮਾਣੀ ॥
ਨਾਨਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਨਾਮੁ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਤਾ ਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਭ ਭੁਖ ਲਹਿ ਜਾਵਣਿਆ ॥੮॥[੧੧੮]-੧੫-੧੬

ਸਰਬ ਰੋਗ ਕਾ ਅਉਖਧ ਨਾਮੁ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੀ ਨੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਹੀ ਸਾਰਿਆਂ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਦਾਰੂ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ :-

੯੨- ਨਾਮੁ ਅਉਖਧੁ ਮੋ ਕਉ ਸਾਧੂ ਦੀਆ ॥ ਕਿਲਬਿਖ ਕਾਟੇ ਨਿਰਮਲੁ ਬੀਆ ॥

ਅਨਦੁ ਭਇਆ ਨਿਕਸੀ ਸਭ ਪੀਰਾ ਸਗਲ ਬਿਨਾਸੇ ਦਰਦਾ ਜੀਉ ॥ ੨ ॥ [੧੦੧]-੧੭-੨੪

ਪਦ ਅਰਥ:--ਅਉਖਧ--ਦਵਾਈ, ਦਾਰੂ। ਮੋ ਕਉ--ਮੈਨੂੰ। ਕਿਲਬਿਖ--ਪਾਪ। ਸਾਧੂ--ਗੁਰੂ (-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ)। ਪੀਰਾ--ਪੀੜ, ਦਰਦ, ਤਕਲੀਫ਼। ਸਗਲੇ--ਸਾਰੇ। ੨।

੯੩- ਜਿਸੁ ਮਨਿ ਵਸੈ ਤਰੈ ਜਨੁ ਸੋਇ ॥ ਜਾ ਕੈ ਕਰਮਿ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ॥

ਦੂਖ ਰੋਗੁ ਕਛੁ ਭਉ ਨ ਬਿਆਪੈ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਰਿਦੈ ਹਰਿ ਜਾਪੈ ॥ ੧ ॥ [੧੮੪]-੨੫-੯੪

ਪਦਅਰਥ:--ਮਨਿ--ਮਨ ਵਿਚ। ਜਾ ਕੈ ਕਰਮਿ--ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ। ਬਿਆਪੈ--ਜ਼ੋਰ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਰਿਦੈ--ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ।

੯੪- ਲਲਾ ਲਾਵਉ ਅਉਖਧੁ ਜਾਹੂ ॥ ਦੂਖ ਦਰਦ ਤਿਹ ਮਿਟਹਿ ਖਿਨਾਹੂ ॥ ਨਾਮੁ ਅਉਖਧੁ ਜਿਹ ਰਿਦੈ ਹਿਤਾਵੈ ॥

ਤਾਹਿ ਰੋਗੁ ਸੁਪਨੈ ਨਹੀ ਆਵੈ ॥ ਹਰਿ ਅਉਖਧੁ ਸਭ ਘਟ ਹੈ ਭਾਈ ॥ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਬਿਨੁ ਬਿਧਿ ਨ ਬਨਾਈ ॥

ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਸੰਜਮੁ ਕਰਿ ਦੀਆ ॥ ਨਾਨਕੁ ਤਉ ਫਿਰਿ ਦੂਖੁ ਨ ਬੀਆ ॥ ੪੫ ॥ [੨੫੯]ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ

ਅਰਥ:--ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਦਵਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ, ਇਕ ਖਿਨ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸ ਦੇ (ਆਤਮਕ) ਦੁੱਖ-ਦਰਦ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਰੋਗ-ਨਾਸਕ ਪ੍ਰਭੂ-ਨਾਮ ਪਿਆਰਾ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਏ, ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ (ਆਤਮਕ) ਰੋਗ (ਵਿਕਾਰ) ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਢੁੱਕਦਾ। ਹੋ ਭਾਈ! ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦਵਾਈ ਹਰੇਕ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਪਰ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਵਰਤਨ ਦਾ) ਢੰਗ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਫ਼ਰਮਾਨ ਹੈ--ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ (ਇਸ ਦਵਾਈ ਦੇ ਵਰਤਣ ਦਾ) ਪਰਚੇਜ਼ ਨੀਅਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। (ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਪਰਚੇਜ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਦਵਾਈ ਵਰਤਦਾ ਹੈ) ਉਸ ਨੂੰ ਮੁੜ (ਕੋਈ ਵਿਕਾਰ) ਦੁੱਖ ਪੈਂਦਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ੪੫।

੯੫- ਦੂਖ ਰੋਗੁ ਭਏ ਗਤੁ ਤਨ ਤੇ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇ ॥ ਭਏ ਅਨੰਦ ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ

ਅਬ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਕਤਹੀ ਨ ਜਾਇ ॥ ੧ ॥ ਤਪਤਿ ਬੁਝੀ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਮਾਇ ॥ ਬਿਨਸਿ ਗਇਓ

ਤਾਪ ਸਭ ਸਹਸਾ ਗੁਰੁ ਸੀਤਲੁ ਮਿਲਿਓ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਧਾਵਤ ਰਹੇ ਏਕੁ ਇਕੁ

ਬੁਝਿਆ ਆਇ ਬਸੇ ਅਬ ਨਿਹਚਲੁ ਥਾਇ ॥ ਜਗਤ ਉਧਾਰਨ ਸੰਤ ਤੁਮਾਰੇ ਦਰਸਨੁ ਪੇਖਤ ਰਹੇ

ਅਘਾਇ ॥ ੨ ॥ ਜਨਮ ਦੇਖ ਪਰੇ ਮੇਰੇ ਪਾਛੈ ਅਬ ਪਕਰੇ ਨਿਹਚਲੁ ਸਾਧੂ ਪਾਇ ॥ ਸਹਜ ਧੁਨਿ ਗਾਵੈ

ਮੰਗਲ ਮਨੁਆ ਅਬ ਤਾ ਕਉ ਫੁਨਿ ਕਾਲੁ ਨ ਖਾਇ ॥੩॥ ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਸਮਰਥ ਹਮਾਰੇ ਸੁਖਦਾਈ

ਮੇਰੇ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰਾਇ ॥ ਨਾਮੁ ਤੇਰਾ ਜਪਿ ਜੀਵੈ ਨਾਨਕੁ ਓਤਿ ਪੋਤਿ ਮੇਰੇ ਸੰਗਿ ਸਹਾਇ ॥ ੪ ॥ [੩੭੩]-੯

ਪਦ ਅਰਥ:--ਭਏ ਗਤੁ--ਚਲੇ ਗਏ, ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ। ਸਾਧੂ ਸੰਗ--ਗੁਰੂ (ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ) ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ (ਨੋਟ--ਸਬਦ-ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ, ਜਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣਨੀ, ਗੁਰਬਾਣੀ-ਵਿਚਾਰ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨੀ, ਗੁਰ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਰਬ-ਉੱਤਮ ਸੰਗਤ ਹੈ)। ੧। ਸਹਸਾ--ਸਹਮ। ਸਹਜਿ--ਆਤਮਕ ਅਡੋਲਤਾ ਵਿਚ। ਸੁਭਾਇ--ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ। ੧। ਰਹਾਉ। ਧਾਵਤ--ਦੌੜਨਾ-ਭੱਜਣਾ। ਰਹੇ--ਮੁੱਕ ਗਏ। ਥਾਇ--ਟਿਕਾਣੇ ਤੇ। ਨਿਹਚਲ--ਅਡੋਲ-ਚਿਤ ਹੋਕੇ। ਰਹੇ ਅਘਾਇ--ਰੱਜ ਗਏ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਮੁੱਕ ਗਈ। ੨। ਦੇਖ--ਐਸ਼। ਪਰੇ ਪਾਛੈ--ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। ਪਾਇ--ਪੈਰ। ਸਹਜ ਧੁਨਿ--ਆਤਮਕ ਅਡੋਲਤਾ ਦੀ ਸੁਰ ਨਾਲ। ਮੰਗਲ--ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦੇ ਗੀਤ। ਫੁਨਿ--ਫੇਰ, ਮੁੜ। ਕਾਲ--ਆਤਮਕ ਮੌਤ। ੩। ਓਤਿ--ਉਠੇ ਹੋਏ ਵਿਚ। ਪੋਤਿ--ਪ੍ਰੇਤੇ ਹੋਏ ਵਿਚ। ਓਤਿ ਪੋਤਿ--ਜਿਵੇਂ ਤਾਣੇ ਪੋਟੇ ਵਿਚ। ਸਹਾਇ--ਸਹਾਈ, ਸਾਥੀ। ੪।

੯੬- ਅਉਖਧੁ ਖਾਇਓ ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਉ ॥ ਸੁਖ ਪਾਏ ਦੁਖ ਬਿਨਸਿਆ ਥਾਉ ॥ ੧ ॥

ਤਾਪੁ ਗਇਆ ਬਚਨਿ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ॥ ਅਨਦੁ ਭਇਆ ਸਭਿ ਮਿਟੇ ਵਿਸੁਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਗਲ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਨਾਨਕ ਮਨਿ ਧਿਆਇਆ ॥ ੨ ॥ [੩੭੮]-੩੨

ਪਦ ਅਰਥ:--ਦੁਖ ਥਾਉ--ਦੁਖਾਂ ਦਾ, ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਸੋਮਾਂ (ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ)। ੧। ਬਚਨਿ--ਬਚਨ ਦੇ ਰਾਹੀਂ, ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਲ। ਵਿਸੁਰੇ--ਚਿੰਤਾ, ਫਿਕਰ। ੧। ਰਹਾਉ। ਜੀਅ (ਨਫਸ 'ਜੀਉ' ਤੋਂ ਬਹੁ-ਵਚਨ। ਸਗਲੇ--ਸਾਰੇ। ਮਨਿ--ਮਨ ਵਿਚ। ੨।

੯੭- ਬਿਘਨ ਬਿਨਾਸਨ ਸਭਿ ਦੁਖ ਨਾਸਨ ਸਤਿਗੁਰਿ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ॥

ਖੋਏ ਪਾਪ ਭਏ ਸਭਿ ਪਾਵਨ ਜਨ ਨਾਨਕ ਸੁਖਿ ਘਰਿ ਆਇਆ ॥ ੪ ॥ [੬੨੧]-੩-੫੩

ਅਰਥ:--ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫ਼ਰਮਾਨ ਹੈ--(ਜੀਵਨ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚੋਂ ਸਾਰੀਆਂ) ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪੱਕਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਨਾਲ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਟਿਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ੪।

੯੮- ਅਨਿਕ ਬੀਗ ਦਾਸ ਕੇ ਪਰਹਰਿਆ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਨਾ ਕਰਿਆ ॥ ੧ ॥

ਤੁਮਹਿ ਛਡਾਇ ਲੀਓ ਜਨੁ ਅਪਨਾ ॥ ਉਰਭਿ ਪਰਿਓ ਜਲੁ ਜਗੁ ਸੁਪਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਪਰਬਤ ਦੇਖ ਮਹਾ ਬਿਕਰਲਾ ॥ ਖਿਨ ਮਹਿ ਦੂਰਿ ਕੀਏ ਦਇਆਲਾ ॥ ੨ ॥

ਸੋਗ ਰੋਗ ਬਿਪਤਿ ਅਤਿ ਭਾਰੀ ॥ ਦੂਰਿ ਭਈ ਜਪਿ ਨਾਮੁ ਮੁਰਾਰੀ ॥ ੩ ॥ [੭੪੨]-੨੨-੨੮

ਅਰਥ:--ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ! ਸੁਪਨੇ ਵਰਗੇ ਜਗਤ (ਦਾ ਮੋਹ-) ਜਾਲ (ਤੋਰੇ ਸੇਵਕ ਦੇ ਦੁਆਲੇ) ਉਲਝ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਆਪ ਕੱਢ ਲਿਆ। ੧। ਰਹਾਉ। ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵਿੰਗ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ, ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ। ੧। ਸਰਨ ਪਏ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਪਹਾੜਾਂ ਜਿਥੇ ਵਫ਼ੇ ਤੇ ਭਿਆਨਕ ਐਬ ਦੀਨਾਂ ਉਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਇਕ ਛਿਨ ਵਿਚ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ੨। ਅਨੇਕਾਂ ਗ਼ਮ ਤੇ ਰੋਗ, ਵਡੀਆਂ ਭਾਰੀਆਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈਆਂ। ੩।

੯੯- ਅਉਖਧੁ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਹੈ ਜਿਤ ਰੋਗੁ ਨ ਵਿਆਪੈ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਮਨਿ ਤਨਿ ਹਿਤੈ ਫਿਰਿ ਦੂਖੁ ਨ ਜਾਪੈ ॥ ੨ ॥

ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਾਪੀਐ ਅੰਤਰਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ ਕਿਲਵਿਖ ਉਤਰਹਿ ਸੁਧੁ ਹੋਇ ਸਾਧੁ ਸਰਣਾਈ ॥ ੩ ॥

ਸੁਨਤ ਜਪਤ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਸੁ ਤਾ ਕੀ ਦੂਰਿ ਬਲਾਈ ॥ ਮਹਾ ਮੰਤ੍ਰੁ ਨਾਨਕੁ ਕਥੈ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਈ ॥ ੪ ॥ [੮੧੪]-੨੩-੫੩

ਪਦਅਰਥ:--ਅਉਖਧ--ਦਵਾਈ। ਸਾਧਸੰਗਿ--ਸਾਧ-ਗੁਰੂ(ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ) ਸੰਗਤ ਵਿਚ। ਹਿਤੈ--(ਨਾਮ-ਦਵਾਈ) ਪਿਆਰੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਨ ਜਾਪੈ--ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ, ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ੧। ਜਾਪੀਐ--ਜਪਦਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਿਲਵਿਖ--ਪਾਪ। ਸੁਧੁ--ਪਵਿਤ੍ਰ। ਸਾਧੂ--ਗੁਰੂ। ੩। ਨਾਮ ਜਸ--ਨਾਮ ਦੀ ਵਡਿਆਈ। ਮਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰ--ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਮੰਤ੍ਰ, ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ।

੧੦੦- ਰੋਗ ਦੇਖ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਨਿਵਾਰੇ ॥ ਨਾਮੁ ਅਉਖਧੁ ਮਨ ਭੀਤਰਿ ਸਾਰੇ ॥

ਗੁਰ ਭੋਟਤ ਮਨਿ ਭਇਆ ਅਨੰਦ ॥ ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ ਨਾਮ ਭਗਵੰਤ ॥ ੨ ॥ [੧੧੪੮]-੨੯-੪੨

ਪਦ ਅਰਥ:-ਗੁਰ ਸਬਦਿ-ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਦੀ ਰਾਹੀਂ। ਨਿਵਾਰੇ-ਦੂਰ ਕਰ ਲਏ। ਅਉਖਧੁ-ਦਵਾਈ। ਸਾਰੇ-ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ, ਸਾਂਭ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਗੁਰ ਭੋਟਤ-ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਦਿਆਂ। ਮਨਿ-ਮਨ ਵਿਚ। ਨਿਧਾਨ-ਖਜ਼ਾਨੇ। ਦੋਖ-ਔਥ, ਵਿਕਾਰ। ੨।

੧੦੧- **ਇਹੁ ਸੰਸਾਰੁ ਸਗਲ ਬਿਕਾਰੁ ॥ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਦਾਰੁ ਅਵਰੁ ਨਾਸਤਿ ਕਰਣਹਾਰੁ ਅਪਾਰੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੧੩੨੭]-੨**

ਅਰਥ:- (ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਖੁੰਝ ਕੇ) ਇਹ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਵਿਕਾਰ ਹੀ ਵਿਕਾਰ ਸਹੇੜ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਇਸ ਵਿਕਾਰ-ਰੋਗ ਦੀ) ਦਵਾਈ ਸਿਰਫ਼ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ, (ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਹੋਰ ਕੋਈ ਦਵਾ-ਦਾਰੂ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਜਗਤ ਅਤੇ ਜਗਤ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਆਦਿ ਨੂੰ) ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਤੂੰ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਹੈਂ। ੧। ਰਹਾਉ।

੧੦੨- **ਅਉਖਧੁ ਨਾਮੁ ਅਪਾਰੁ ਅਮੋਲਕੁ ਪੀਜਈ ॥ ਮਿਲਿ ਮਿਲਿ ਖਾਵਹਿ ਸੰਤ ਸਗਲ ਕਉ ਦੀਜਈ ॥ ਜਿਸੈ**

ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ਤਿਸੈ ਹੀ ਪਾਵਣੇ ॥ ਹਰਿਹਾਰੁ ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ ਤਿਨ ਜਿ ਹਰਿ ਰੰਗੁ ਰਾਵਣੇ ॥ ੨੨ ॥ [੧੩੬੩]

ਅਰਥ:- (ਆਤਮਕ ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ) ਨਾਮ ਹੀ ਬਹੁਤ ਵਡੀ ਤੇ ਕੀਮਤੀ ਦਵਾਈ ਹੈ। (ਇਹ ਦਵਾਈ ਸਾਧ-ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸੰਤ ਜਨ ਸਦਾ ਮਿਲ ਕੇ (ਇਹ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਦਵਾਈ) ਖਾਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਵਡਭਾਗੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ) ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ (ਇਹ ਨਾਮ-ਦਵਾਈ) ਵੰਡੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਉਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਹ ਨਾਮ-ਦਵਾਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਮਿਲਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਭਾਈ ! ਮੈਂ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਜਿਹੜੇ (ਹਰਿ-ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ) ਪ੍ਰਭੂ-ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ। ੨੨।

੧੦੩- **ਅਉਖਧੁ ਮੰਤ੍ਰ ਤੰਤ੍ਰ ਪਰ ਦੁਖ ਹਰ, ਸਰਬ ਰੋਗ ਖੰਡਣ ਗੁਣਕਾਰੀ ॥**

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਮਦ ਮਤਸਰ ਤ੍ਰਿਸਨਾ, ਬਿਨਸਿ ਜਾਹਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਉਚਾਰੀ ॥

ਇਸਨਾਨ ਦਾਨ ਤਾਪਨ ਸੁਚਿ ਕਿਰਿਆ, ਚਰਣ ਕਮਲ ਹਿਰਦੈ ਪ੍ਰਭ ਧਾਰੀ ॥੯॥ [੧੩੮੯]

ਅਰਥ:- ਪਰਾਏ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਨਾਮ ਅਉਖਧੀ-ਰੂਪ ਹੈ, ਮੰਤ੍ਰ-ਰੂਪ ਹੈ, ਤੰਤ੍ਰ-ਰੂਪ ਹੈ, ਨਾਮ ਸਾਰੇ ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਹਰੀ-ਨਾਮ ਨੂੰ ਸਿਮਰਿਆਂ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਹੰਕਾਰ, ਈਰਖਾ ਤੇ ਤ੍ਰਿਸਨਾ-ਇਹ ਸਭ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। (ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ) ਇਸਨਾਨ ਕਰਨੇ, ਦਾਨ ਕਰਨੇ, ਤਪ ਕਰਨੇ ਤੇ ਸਰੀਰਕ ਸੁੱਚ ਦੇ ਕਰਮ ਕਰਨੇ- (ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਥਾਂ) ਅਸਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰ ਲਏ ਹਨ।

੧੦੪- **ਅਨਿਕ ਉਪਾਵੀ ਰੋਗੁ ਨ ਜਾਇ ॥ ਰੋਗੁ ਮਿਟੈ ਹਰਿ ਅਵਖਧੁ ਲਾਇ ॥ - ੨ ॥ [੨੮੮]-੧੯**

ਕਈ ਜਤਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਵੀ ਦੂਰ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ (ਹਉਮੈ-ਰੋਗ) ਨਾਮ ਦਵਾਈ ਨਾਲ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੧੦੫- **ਹਉ ਮੈਲਾ ਮਲੁ ਕਬਹੁ ਨ ਧੋਵੈ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਕੋਟਿ ਪਾਪ ਖੋਵੈ ॥ - ੩ ॥ [੨੮੮]-੨**

ਅਰਥ:- ਹਉਮੈ ਨਾਲ ਮੈਲਾ ਹੋਇਆ ਜੀਵ ਕਦੇ ਇਹ ਮੈਲ ਧੋਂਦਾ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਕਰੋੜਾਂ ਪਾਪ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

੧੦੬- **ਘੋਰ ਦੁਖੰ ਅਨਿਕ ਹਤੰ ਜਨਮ ਦਾਰਿਦ੍ਰੰ ਮਹਾ ਬਿਖਾਰੰ ॥ ਮਿਟੰਤ ਸਗਲ**

ਸਿਮਰੰਤ ਹਰਿ ਨਾਮ ਨਾਨਕ ॥ ਜੈਸੇ ਪਾਵਕੁ ਕਾਸਟ ਭਾਸਮੰ ਕਰੋਤਿ ॥ ੧੮ ॥ [੧੩੫੫]

ਅਰਥ:- ਭਿਆਨਕ ਦੁੱਖ-ਕਲੇਸ਼, (ਕੀਤੇ ਹੋਏ) ਅਨੇਕਾਂ ਖੁਨ-ਖਰਾਬੇ, ਜਨਮਾਂ ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਦੀ ਗਰੀਬੀ, ਵਡੇ ਵਡੇ ਪੁਆੜੇ-ਇਹ ਸਾਰੇ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਿਆਂ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਅੱਗ ਲੱਕੜਾਂ ਨੂੰ ਸੁਆਹ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। (ਭਾਵ, ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਪਿਛਲੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕੁਕਰਮਾਂ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ)।

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਨੂੰ ਹੀ ਆਤਮਕ-ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਦਾਰੂ ਸਮਝਣ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬੇਅੰਤ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਦੀ

ਸੂਚੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :-

੧= [੪੪]-੮-੭੮	੨= [੧੦੭]-੩੮-੪੫(੨)	੩= [੧੫੬]-੪-੧੬(੧)	੪= [੧੬੯]-੨-੧੬-੫੪(੨)	੫= [੧੭੮]-੧੦-੭੯(੪)	੬= [੧੬੫]-੨੭-੯੬(੩)
੭= [੨੧੮]-੨-੧੭੦	੮= [੨੩੩]-੮(੬)	੯= [੨੪੯]-੩(੩)	੧੦= [੨੭੪]-ਅਸਟ-੯(੫)	੧੧= [੨੮੮]-ਅਸਟ-੧੯(੧)	੧੨= [੨੯੦]-ਅਸਟ-੨੦(੫)
੧੩= [੨੯੩]-ਅਸਟ-੨੨(੬)	੧੪= [੩੦੧]-ਵਾਰ-੨	੧੫= [੩੪੯]-੨(੧)	੧੬= [੩੬੪]-੧੧-੫੦(੪)	੧੭= [੨੫੪]-੩(੨)	੧੮= [੪੫੬]-ਛੰਤ-੩-੬(੨)
੧੯= [੩੨੦]-ਵਾਰ-੧੦(੧-੨)	੨੦= [੫੨੪]-ਵਾਰ-੨੧(੧)	੨੧= [੩੨੦]-ਵਾਰ-੧੧(੧)	੨੨= [੧੪੯]-੮੦	੨੩= [੨੧੨]-੯-੧੯੭(੩)	੨੪= [੧੧੮੩]-੧੩(੧)
੨੫= [੧੦੮੦]-੨-੯(੨)	੨੬= [੨੧੨]-੧੩-੧੫੧	੨੭= [੧੯੧]-੫੯-੧੨੮(੪)	੨੮= [੨੫੩]-ਬਾਵ-੧੪(੧)	੨੯= [੧੮੪]-੨੬-੯੫(੧)	੩੦= [੪੩੮]-੧-੪(੪)
੩੧= [੩੨੭]-੧੭	੩੨= [੪੦੭]-੮-੧੪੮	੩੩= [੫੨੦]-ਵਾਰ-੧(੧)	੩੪= [੫੩੦]-ਵਾਰ-੧੨(੨)	੩੫= [੫੪੦]-ਛੰਤ-੫(੨)	੩੬= [੩੮੫]-੮-੫੯
੩੭= [੩੮੯]-੨੬-੭੭(ਰਹਾ)	੩੮= [੪੧੬]-੯(੩-੪)	੩੯= [੪੪੩]-ਛੰਤ-੨-੯(੨)	੪੦= [੪੫੭]-ਛੰਤ-੫-੮(੧)	੪੧= [੪੫੬]-੩-੬(੧)	੪੨= [੫੦੦]-੧੫-੨੪
੪੩= [੫੦੧]-੨-੨੮	੪੪= [੫੧੮]-ਵਾਰ-੨	੪੫= [੫੨੧]-ਵਾਰ-੧੩(੨)	੪੬= [੫੫੪]-ਵਾਰ-੧੫(੨)	੪੭= [੬੦੩]-੧੦(ਰਹਾ)	੪੮= [੬੨੪]-੧੨-੬੨(੪)
੪੯= [੬੫੧]-ਵਾਰ-੨੨	੫੦= [੬੭੦]-੧(੧)	੫੧= [੬੭੭]-੩-੨੪(੨)	੫੨= [੬੭੯]-੧-੩੨(੧)	੫੩= [੭੦੭]-ਵਾਰ-੫	੫੪= [੭੧੪]-੮-੧੩(੧)
੫੫= [੭੩੧]-੨(੧)	੫੬= [੭੩੫]-੩-੧੪(ਰਹਾ)	੫੭= [੭੪੧]-੧੬-੨੨(ਰਹਾ)	੫੮= [੭੪੨]-੨੨-੨੮	੫੯= [੮੧੭]-੩੪-੬੪(੧)	੬੦= [੮੧੯]-੧੧-੭੫(੧)
੬੧= [੮੨੧]-੫-੮੫(ਰਹਾ)	੬੨= [੮੬੬]-੧੩-੧੫(੩)	੬੩= [੧੧੫੩]-੧(੯)	੬੪= [੧੧੪੮]-੩੧-੪੪(ਰਹਾ)	੬੫= [੧੧੮੯]-੪(੪)	੬੬= [੧੧੪੦]-੭-੨੦(੪)
੬੭= [੧੨੦੦]-੨-੯(੧)	੬੮= [੧੨੫੦]-ਵਾਰ-੩੪(੩)	੬੯= [੧੨੯੫]-੫(੪)	੭੦= [੧੨੯੯]-੭(੨)	੭੧= [੧੩੧੪]-ਵਾਰ-੩(੨)	੭੨= [੧੩੨੭]-੨(ਰਹਾ)
੭੩= [੧੩੩੯]-੫(੩)	੭੪= [੫੪੬]-ਛੰਤ-੩-੬(੩)	੭੫= [੬੧੮]-੬-੩੪(੧)	੭੬= [੪੬੭]-੬-੭(੩)	੭੭= [੧੦੯੬]-ਵਾਰ-੮(੨)	੭੮= [੧੦੯੭]-ਵਾਰ-੮
੭੯= [੧੦੯੫]-ਵਾਰ-੨(੨)	੮੦= [੫੭੪]-ਛੰਤ-੪(੩)	੮੧= [੧੬੩]-੭-੧੩੬(ਰਹਾ)	੮੨= [੫੨੪]-ਵਾਰ-੨੧(੧)	੮੩= [੮੧੩]-੧੯-੪੯(ਰਹਾ)	੮੪= [੧੦੪੭]-੨੮-੪੧(੩)
੮੫= [੮੧੩]-੨੦-੫੦(ਰਹਾਉ)	੮੬= [੮੧੪]-੨੩-੫੩(੩)	੮੭= [੮੧੭]-੧-੬੫(੨)	੮੮= [੨੯੦]-ਅਸਟ-੨੦(੮)	੮੯= [੩੨੦]-ਵਾਰ-੧੦(੧)	੯੦= [੮੨੧]-੬-੮੬
੯੧= [੩੭੮]-੩੧(੧)	੯੨= [੮੯੩]-੨੨-੩੩(੪)	੯੩= [੧੧੦੨]-ਵਾਰ-੨੩(੩)	੯੪= [੧੩੩੮]-੪(੧)	੯੫= [੬੧੬]-੨੭(੩)	੯੬= [੬੧੯]-੧੩-੪੧(ਰਹਾ)
੯੭= [੧੧੩੦]-੧-੧੨(੧)	੯੮= [੧੧੭੨]-੯(੩)	੯੯= [੩੭੮]-੩੨(੨)	੧੦੦= [੩੮੮]-੧੦-੧੧੨(੧)	੧੦੧= [੫੨੦]-ਵਾਰ-੮	੧੦੨= [੧੩੮੫]-੨
੧੦੩= [੧੩੮੮]-੯	੧੦੪= [੪੬੧]-ਛੰਤ-੪-੧੩(੨)	੧੦੫= [੪੬੬]-੧(੩)	੧੦੬= [੧੧੩੦]-੩-੧੩(੨)	੧੦੭= [੧੨੦੬]-੧੨(੩)	੧੦੮= [੩੬੭]-੮-੬੦(ਰਹਾ)
੧੦੯= [੫੦੨]-੪-੩੦(੧)	੧੧੦= [੬੧੭]-੧੭-੨੮(੪)	੧੧੧= [੬੨੨]-੬-੫੬(੨)	੧੧੨= [੭੨੨]-੨(੨)	੧੧੩= [੭੪੪]-੨੮-੩੪(ਰਹਾ)	੧੧੪= [੮੦੭]-੧੦-੨੮(੨)
੧੧੫= [੮੧੫]-੧੦-੧੨(ਰਹਾਉ)	੧੧੬= [੮੯੭]-੩੫-੪੬(੧)	੧੧੭= [੯੦੧]-੨-੫੮(ਰਹਾ)	੧੧੮= [੯੭੯]-੫-ਰਹਾ)	੧੧੯= [੯੮੭]-੫(੧)	

ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਸਬਦ-ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਏ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਦਇਆਲੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਨਿਆਰੀ ਮਿਹਰ ਹੁੰਦੀ ਅਨੁਭਵ ਕਰਕੇ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਮਨ ਗੁਰੂ-ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਭੌਰਾ ਬਣਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਨਿਆਰੇ ਆਚਰਨ ਵਾਲਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਹਰ ਪੱਖ ਸਮਝਾਉਣ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕਈ ਕਈ ਸਬਦ ਲਿਖਣ ਦੀ ਅਪਾਰ ਘਾਲਣਾ ਘਾਲੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਹਰ ਸਬਦ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਹਿਤ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਲੇਖ ਵਿਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜਾਗਰਤ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਨਾਮ ਹੀ ਮਰਜੀਵਤਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਨਾਮ ਹੀ ਖਾਣ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਅਤੀਅੰਤ ਮਿੱਠਾ ਰਸ ਹੈ, ਨਾਮ ਹੀ ਪਹਿਨਣ ਤੇ ਹੰਡਾਉਣ ਲਈ ਉਤਮ ਵਰਤੋਂ ਹੈ, ਨਾਮ ਹੀ ਆਤਮਾਂ ਦੇ ਸਰਬ-ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਨਾਮ ਹੀ ਸਦੀਵੀ ਆਤਮਕ-ਜਿੰਦਗੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ, ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਨਾਮ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਰਸੀਲੇ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਮ ਰਸੀਲੇ ਨੂੰ ਉੱਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣਾ ਕੇ ਸੰਤ-ਸੂਰਮਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਸਦਾ ਜੀਉਂਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਗੰਧਰਬ ਨਗਰੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਰ ਕੁੱਛ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਕਦੇ ਵੀ ਸਾਕਾਰ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸੁਪਨਾ ਹੈ, ਨਿਰਮੂਲ ਭਰਮ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਦੀਵੀ ਆਤਮਕ-ਜਿੰਦਗੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕਣ ਦਾ ਮਾਰਗ ਵਿਖਾਲਦੇ ਹਨ। ਸਰੀਰ ਦੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਨਾਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਏਨਾ ਹੀ ਵਾਸਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੋੜ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਏ। ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਜਨਮ ਲੈਣ ਵਿਚ ਅਤੇ ਮੌਤ ਹੋਣ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਦਖਲ ਸਮਝਣਾ ਅਗਿਆਨਤਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤ ਸੁਆਰ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਦਾ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਗੋੜ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਂਜ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਜਨਮ ਮਰਨ ਕੇਵਲ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ-ਨਾਮ ਦੇ ਥਾਂ ਕਿਸੇ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮੰਨ ਲੈਣਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਾਦ ਹੈ, ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁੱਖਤਾ ਹੈ।

੧੦੭- ਵਿਛੋਹੇ ਜੰਬੂਰ, ਖਵੇ ਨ ਵੰਵਨਿ ਗਾਖੜੇ ॥ ਜੇ ਸੋ ਧਣੀ ਮਿਲੀਨਿ ਨਾਨਕ ਸੁਖ ਜੰਬੂਰ ਸਚੁ ॥ ੧ ॥ [੫੨੧]-ਵਾਰ-੧(੧)

ਅਰਥ:- (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲੋਂ) (ਵਿਛੋਹੇ ਦੇ ਦੁੱਖ ਜੰਬੂਰ ਦੇ ਤਸੀਹੇ ਵਾਂਗ ਔਖੇ ਹਨ, ਸਹਾਰੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ, ਜੇ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਮਾਲਕ ਜੀ ਮਿਲ ਪੈਣ ਤਾਂ ਯਕੀਨਨ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਹੀ ਸੁੱਖ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੧।

੧੦੮- ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਜਪਿ ਪਹਿਰਿ ਸਨਾਹੁ ॥

[ਸਨਾਹ--ਸੰਜੋਅ ਜਰਾ-ਬਕਤਰ]

ਕੋਟਿ ਆਵਧ ਤਿਸੁ ਬੇਧਤ ਨਹਿ ॥ ੨॥ [੭੪੨]-੧੯-

[ਆਵਧ--ਸਸਤਰ]

ਚੌਥਾ ਕਾਂਡ

੧

ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ --

‘ ਸੂਰਮਤਾਈ ’, ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਬੜਾ ਸਨਮਾਨਤ ਗੁਣ ਹੈ। ਪਰ ਸੱਚੀ ਸੂਰਮਤਾਈ ਲਈ ਉੱਚੇ ਅਤੇ ਸੁੱਚੇ ਆਚਰਨ ਦਾ ਹੋਣਾ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਨਿਘਰੇ ਹੋਏ ਸਮਾਜ ਵਿਚੋਂ ਸੰਤ-ਸੂਰਮੇ ਬਣਾਉਣ ਆਏ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ, ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨ ਦੀ ਜੋਤਿ ਜਗਾਉਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਤੀ। ਖੁਨਾਮੀ ਰਹਿਤ ਸੁੱਚਾ ਆਚਰਨ ਬਣਾਨਾਉਣ ਲਈ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਣੀ ਢਾਲ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਨਿਆਰੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਪਰਮੁੱਖ ਸਿਧਾਂਤ--ਨਿਕਟਿ ਬੁਝੈ ਸੋ ਬੁਰਾ ਕਿਉ ਕਰੈ ॥ [੧੧੩੯] ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਬੁਰਾ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਚੰਗੇ ਜਾਂ ਮਾੜੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਚੰਗੇ ਮਾੜੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਵੀ ਪੂਰਾ ਲੇਖਾ-ਜੋਖਾ ਕਰ ਕੇ ਉਸਦੀ ਪਰਖ ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ ਕਰੀ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਉਸਦੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ--ਅੰਦਰਿ ਰਾਜਾ ਤਖਤੁ ਹੈ ਆਪੇ ਕਰੇ ਨਿਆਉ ॥ ਖਰੇ ਪਰਖਿ ਖਜਾਨੈ ਪਾਈਅਨਿ ਖੋਟਿਆ ਨਾਹੀ ਬਾਉ ॥ [੧੦੯੨] ਤਾਂ ਅਜੇਹੇ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲੇ ਨੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਬੁਰਾ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ, ਉਹ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਲਈ ਬੁਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿੰਦਾ। ਧੁਰੋਂ ਲਿਆਂਦੇ ਆਪਣੇ ਅਜੇਹੇ ਨਿਆਰੇ ਦੈਵੀ-ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਨ ਆਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੰਤ ਸੂਰਮਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਤਾ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਅਥਾਹ ਭਰੋਸੇ ਵਾਲ ਸੱਚਾ ਪ੍ਰੇਮ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਸੱਚੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਅਥਵਾ, ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਆ ਵੱਸੇ ਡੂੰਘੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਖਾਤਰ, ਮਨੁੱਖ ਵਡੀ ਤੋਂ ਵਡੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰ ਗੁਜ਼ਰਦਾ ਹੈ। “ ਜੇਹਾ ਸੇਵੈ ਤੇਹੋ ਹੋਵੈ ” ਗੁਰਮਤਿ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ, ਨਿਰਭਉ ਅਤੇ ਨਿਰਵੈਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਸੱਚਾ ਪਿਆਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਕਪਟ ਨਿਰਭੈ ਸੂਰਮਾ ਬਣਾ ਦੇਵੇਗਾ। ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਅਜੇਹੀ ਨਿਆਰੀ ਖੇਡ ਸਿਖਾਉਣ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਜੋ ਵਿਦਿਆਲਾ ਖੋਲਿਆ ਉਸ ਵਿਚ ਦਾਖਲੇ ਦੀ ਕੇਵਲ ਮਾਤ੍ਰ ਸ਼ਰਤ, (ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਬਚਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ) ਇਹ ਸੀ --

੧- ਜਉ ਤਉ ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਣ ਕਾ ਚਾਉ ॥ ਸਿਰੁ ਧਰਿ ਤਲੀ ਗਲੀ ਮੇਰੀ ਆਉ ॥

ਇਤੁ ਮਾਰਗਿ ਪੈਰੁ ਧਰੀਜੈ ॥ ਸਿਰੁ ਦੀਜੈ ਕਾਣਿ ਨ ਕੀਜੈ ॥ ੨੦ ॥ [੧੪੧੨]*

[*Foot note--ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਮਹਾਂਵਾਕ ਤੋਂ ਇਹ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਸਿਆਣਪ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਖੇਡ ਖੇਡਣ ਦੇ ਚਾਅ ਨਾਲ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨਈਂ ਇਹ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਧੜ ਨਾਲੋਂ ਅੱਡ ਕਰਕੇ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਂਗ ਤਲੀ ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਆਏ । ਸਿਰ ਧੜ ਨਾਲੋਂ ਅੱਡ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਲਈ ਸੁਰਜੀਤ ਰਹਿਣਾ ਸੱਚੇ ਰੱਬ ਦੀ ਸੱਚੀ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਨਿਯਮ ਰੂਪੀ ਹੁਕਮ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿਕੂਲ ਹੈ । ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਜਾਚ ਦੱਸਣ ਆਏ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਰੱਬੀ ਭਾਣੇ ਦੀ ਖੰਡਨਾ ਵਾਲਾ ਹੁਕਮ ਕਿਉਂ ਦੇਣਾ ਸੀ ?]

ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ, ਹੇ ਜੀਵ ! ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਖੇਡ ਖੇਡਣ ਦੀ ਸੱਧਰ ਹੈ, ਤਾਂ ਹਉਮੈ ਵਾਲੀ ਨਿਜ-ਮੱਤ ਤਿਆਗ ਕੇ ਮੇਰੀ ਗਲੀ ਵਿਚ ਆ। ਇਸ ਰਸਤੇ ਉਤੇ ਤਦੋਂ ਹੀ ਪੈਰ ਧਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਰੀਤੀ ਰਿਵਾਜਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗਣ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਲੋਕ-ਲਾਜ, ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਝਿਜਕ ਜਾਂ ਸੰਗ, ਨਾ ਰਹਿ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਲੇ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਪਹਿਲੇ ਵਿਚਾਰ ਲਾਭੇ ਰੱਬ ਕੇ ਹਉਮੈ ਵਾਲੀ ਮਤਿ ਤਿਆਗੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚ ਨਵੀਂ ਵਸਤੂ ਤਦ ਹੀ ਸਮਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਪਹਿਲੀ ਵਸਤੂ ਕੱਢ ਲਈ ਹੋਵੇ-- ਵਸਤੂ ਅੰਦਰਿ ਵਸਤੁ ਸਮਾਵੈ ਦੂਜੀ ਹੋਵੈ ਪਾਸਿ ॥ [੪੭੪]

ਪਰਮ-ਖਾਲਸੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੋਹਾਂ ਧਰਮਾਂ ਤੋਂ ਨਿਆਰਾ ਤੀਸਰਾ ਨਿਰਮਲ-ਪੰਥ ਚਲਾ ਲਿਆ ' ਮਾਰਿਆ ਸਿਕਾ ਜਗਤਿ ਵਿਚਿ ਨਾਨਕ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਚਲਾਇਆ ' । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰ ਤਿਆਗਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਸਮੇਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਮੁਰਦਾ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੱਤ ਕਰਾਈ। ਪਹਿਲੀ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਾਲੀ ਜਿੰਦਗੀ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਕੇ ਸਦੀਵੀ ਆਤਮਕ ਜਿੰਦਗੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਨਾਲ, ਸੱਚਾ ਪਿਆਰ ਬਣਾ ਲੈਣ ਜੋਗਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ :---

੨- ਸਬਦਿ ਮਰੈ ਸੋ ਮਰਿ ਰਹੈ ਫਿਰਿ ਮਰੈ ਨ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ॥ ਸਬਦੇ ਹੀ ਤੇ ਪਾਈਐ ਹਰਿ ਨਾਮੈ ਲਗੈ ਪਿਆਰੁ ॥

ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਜਗੁ ਭੁਲਾ ਫਿਰੈ ਮਰਿ ਜਨਮੈ ਵਾਰੋ ਵਾਰ ॥ ੭ ॥ [੫੮]-੮

ਅਰਥ:-ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ (-ਰੂਪੀ ਗਿਆਨ) ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ) ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਮਰਨੀ ਮਰ ਕੇ ਅਸਥਿਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ, ਦੋਬਾਰਾ ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਨਹੀਂ ਮਰਦਾ । (ਇਹ ਅਟੱਲ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ) ਗੁਰੂ ਸਬਦ-ਗਿਆਨ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ-ਰੂਪੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਬਣਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ-ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਗਤ (ਜੀਵਨ-ਰਾਹ ਤੋਂ) ਖੁੰਝਿਆ ਹੋਇਆ ਮੁੜ ਮੁੜ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ੭ । ਅਜੇਹੀ ਮਰਨੀ ਮਰ ਕੇ ਜੀਉ ਰਹੇ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਨਿਰਮਲ-ਪੰਥੀਏ ਬਣਨੇ ਅਰੰਭ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ।

੩- ਹਮ ਸਬਦਿ ਮੁਟੈ ਸਬਦਿ ਮਾਰਿ ਜੀਵਲੇ ਭਾਈ ਸਬਦੇ ਹੀ ਮੁਕਤਿ ਪਾਈ ॥

ਸਬਦੇ ਮਨੁ ਤਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਆ ਹਰਿ ਵਸਿਆ ਮਨਿ ਆਈ ॥

ਸਬਦੁ ਗੁਰ ਦਾਤਾ ਜਿਤੁ ਮਨੁ ਰਾਤਾ ਹਰਿ ਸਿਉ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ ॥ ੨ ॥ [੬੦੧]-੪

ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਧਰਮ-ਸਾਲ ਅਥਵਾ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਹਰਿਮੰਦਰ--" ਹਰਿ ਮੰਦਰੁ ਏਹੁ ਜਗਤੁ ਹੈ ੬ ॥ [੧੩੪੬] ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ ਸਿੱਖ, ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਭਾਣਾਂ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਲਈ ਆਚਰਨ-ਹੀਣ ਜਿੰਦਗੀ ਮੌਤ ਨਾਲੋਂ ਭੈੜੀ ਬਣਦੀ ਗਈ। ਖਿਮਾ ਅਤੇ ਧੀਰਜ ਵਰਗੇ ਉਚ ਗੁਣ ਨਾਲ ਸਿੰਗਾਰੀ ਹੋਈ ਰਹਿਣੀ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਲਈ ਕੁਰਬਾਣ ਹੋ ਜਾਣ ਨੂੰ ਧੰਨ ਭਾਗ ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ ਨਾਮ-ਰਸੀਏ ਗੁਰ-ਸਿੱਖ ਲਈ, ਆਤਮਕ ਉੱਚਤਾ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਹੀ ਅਸਲੀ ਜੀਵਨ ਬਣਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗੁਰਸਿਖ ਨੇ " ਸਰੀਰਕ ਜਨਮ-ਮਰਨ " ਅਤੇ " ਆਤਮਕ ਜਨਮ-ਮਰਨ " ਦਾ ਫਰਕ ਸਮਝ ਲਿਆ ਸੀ । ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਜੇ ਕਿਸੇ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਸੀ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਦਾ ਹੀ ਸੀ। ਗੁਰ-ਸਿੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਤੌਖਲਾ ਕੇਵਲ ਇਹੋ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ' ਹਾਏ ! ਕਿਤੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁੱਖ ਹੋ ਕੇ ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਨਾਂ ਸਹੇੜ ਬੈਠਾਂ ' । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ, ਸਦਾ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਦੀ ਪੱਕੀ ਲਗਨ ਲੱਗ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ।

ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਜਮਾਤ ਅਜੇ ਕੱਲ੍ਹ ਹੀ ਜਰਵਾਣਿਆਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ ਰੁਲਦੀ ਸਹਿਕ ਰਹੀ ਸੀ, ਅੱਜ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਸਰੀਰਕ ਮੌਤ ਤੋਂ ਲਾਪ੍ਰਵਾਹ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਛੇਵੇਂ ਸਰੂਪ ਤਾਈਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੀ ਦਾ ਨਿਰਮਲ-ਪੰਥੀਆ ਸਿੱਖ, ਏਡਾ ਬਲਵਾਨ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ (ਵੈਰੀ ਬਣ ਕੇ ਚੜ੍ਹ ਆਈ) ਮੁਗ਼ਲ ਸਮਰਾਟ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਚਾਰ ਵਾਰੀ ਭਾਜੜਾਂ ਪਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ। ਨੌਵੇਂ ਸਰੂਪ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤਾਈਂ ਏਹੀ ਨਿਰਮਲ-ਪੰਥੀਆ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਭਾਣਾ ਮੰਨਦਾ ਹੋਇਆ ਉਬਲਦੀ ਦੇਗ ਵਿਚ ਬੈਠ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਦੀਨ ਦੁਖੀਆਂ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਆਰਿਆਂ ਨਾਲ ਚਿਰਵਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ੧੬੯੯ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਸਮ-ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ (ਭਾਵ, ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ) ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ, ਇਸੇ ਪੰਥ ਨੇ ਕਈ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਸਰ ਕਰ ਲਈਆਂ ਸਨ । ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਨਿਆਰੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀਆਂ, ਅਤੇ ਦਿਲ ਮੋਹ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਪਿਆਰਾਂ ਲੱਦੇ ਉੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਆਚਰਨ ਦੀ ਅਨੋਖੀ ਚੜ੍ਹਤ ਦੀਆਂ ਸੋਆਂ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਜ਼ਾਲਮ ਤਾਜਦਾਰ ਦੀ ਨੀਂਦ ਹਰਾਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ । ੨੦੦ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਜਿੰਨਾਂ ਵੀ ਗਿਆਨ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਸਾਰੇ ਗਿਆਨ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਜਿਸ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਦੀ ਨੀਂਹ ਤਲਵੰਡੀ ਵਿਖੇ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਵਾਣ ਚੜ੍ਹ ਚੁੱਕਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ । ਪੰਜ ਭੂਤਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਕੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ, ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਸੀ । ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਗੁਰੂ-ਪਦਵੀ ਦਾ ਸਦੀਵੀ ਮਾਲਕ ਗੁਰੂ-ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਬਣਾ ਦੇਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ।

ਬਾਲ ਉਮਰ ਤੋਂ ਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਜਨੇਊ ਵਿਰੁੱਧ ਫਤਵਾ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੀ ਨੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਬਣੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਗੱਦੀ ਨੂੰ ਤਕੜਾ ਝਟਕਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸ਼ਕਤੀ ਸ਼ਾਲੀ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਦਾ ਫੱਕਾ ਮਾਰ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਨਿਗਲ ਜਾਣ ਲਈ ਉਸਲ-ਵੱਟੇ ਭੰਨ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਲਈ ਕੇਵਲ ਮਾੜਾ ਖ਼ਤਰਾ, ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਮਾਰੂ ਹਮਲੇ ਦਾ, ਹੀ ਸਮਝਿਆ। ਏਸੇ ਲਈ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦੇ ਅਸਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣ ਲਈ ਸਖ਼ਤ ਤਾੜਨਾਂ ਕੀਤੀ--" ਜਬ ਇਹ ਗਹੇ ਬਿੱਪਰਨ ਕੀ ਰੀਤ । ਮੈਂ ਨ ਕਰੂ

ਇਨ ਕੀ ਪ੍ਰਤੀਤ '। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅਜਹੇ ਬੜੇ ਘੱਟ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਦੀ ਰੀਤ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿਣ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਨਾ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ।

ਨਵੇਂ ਸਿਰਜੇ ਸੰਤ-ਸੂਰਮੇ ਦੀ ਆਤਮਕ-ਉੱਚਤਾ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣਾ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਬਾਹਰਲੀ ਨਿਆਰੀ ਡਿੱਠ ਦੀ ਸੰਭਾਲ, ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਸਮਾਜ ਤਾਂ ਅਰੰਭ ਤੋਂ ਹੀ ਸਿੱਖੀ-ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਵੈਰੀ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਫਿਰ ਇਸਲਾਮੀ ਰਾਜ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸਿਆਸੀ-ਸ਼ਕਤੀ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਦੀ ਕੱਟੜ ਵੈਰੀ ਬਣ ਖਲੋਤੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਤੀਅੰਤ ਔਖੀਆਂ ਘੜੀਆਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੰਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਪੰਥਕ ਵਿਦਿਆਲਾ ਚਲਾ ਕਰ ਸਕਣਾ ਅਸੰਭਵ ਸੀ। ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਨਿਆਰੀ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਸੰਭਾਲੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਪੱਕਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਲੈਣਾ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਕੋਈ ਅਜੇਹਾ ਵਿਧਾਨ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਲੋੜੀਂਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਦੀ ਬਾਹਰਲੀ ਸੂਰਤ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਰਹੇ ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ-ਗਿਆਨ ਨੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਨਿਰੰਤਰ ਸੋਧ ਬਖਸ਼ਦੇ ਰਹਿਣਾ ਸੀ।

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਚਲਾਈ ਮਰਯਾਦਾ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਭਾਰਤੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਾਦੀ-ਵਿਆਹ ਦਾ ਧਾਰਮਿਕ ਸਮਾਗਮ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਮਰਦ ਦੇ ਨਾਤੇ ਨੂੰ ਜਨਮ-ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਦਾ ਸਾਥੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਏਵੇਂ ਹੀ ਕੋਈ ਅਜੇਹਾ ਸਮਾਗਮ ਰਚਿਆ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜਿਹੜਾ ਸਿੱਖ ਦਾ ਪੱਕਾ ਨਾਤਾ ਗੁਰੂ-ਮਰਯਾਦਾ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦੇਣ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਬਣ ਜਾਵੇ। ਅਥਵਾ ਸੰਤ-ਸੂਰਮੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਤੇਜ-ਪਰਤਾਪ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕੋਈ ਅਜੇਹਾ ਪੱਕਾ ਸਿਧਾਂਤ ਬਣਾ ਲੈਣਾ ਲੋੜੀਂਦਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਤੋਂ ਕੋਹਾਂ ਦੂਰ ਰੱਖ ਸਕਣ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ। ਬੜਾ ਕਠਨ ਮਸਲਾ ਸੀ ਇਹ। ਦਸਮ-ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਇਕਾਤ ਵਿਚ ਬਿਤਾਇਆ। ਆਖਰ ਅਨੋਖੀ ਮਰਯਾਦਾ ਵਾਲੇ ਅਜੇਹੇ ਅਦੁਤੀ ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਰੂਪ ਰੇਖਾ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਈ ਗਈ, ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰਸਿਖ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਆਪਣੇ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨਾਲ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਣਾਈ-ਮਰਯਾਦਾ ਨਾਲ ਅਤੇ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਪ੍ਰਤੀ ਪਿਆਰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਨਾਲ, ਸਦੀਵੀ (Eternal) ਬਣਾ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਅਜੇਹਾ ਸਮਾਗਮ ਰਚਿਆ ਜਾਣਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਪ੍ਰਣ ਤੋਂ ਦਿੱਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰ-ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚੋਂ ਛੇਕਿਆ ਜਾਣ ਦੇ ਡੰਡ ਦਾ ਦੋਸ਼ੀ ਬਣ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਖਰੇ ਪਰਖ ਖਜਾਨੇ ਪਾਈਆਨਿ ਖੋਟਿਆ ਨਾਹੀ ਥਾਉ ॥ [੧੦੯੨] ਵਾਲੀ ਸੱਚੀ ਪਰਖ ਦਾ ਸਮਾ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਿੱਖੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਨਿਰਮਲ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਗੰਦੀ ਮੱਛੀ ਕਿਉਂ ਰਹੇ ?

ਸਚਾਈ ਦੀ ਰਖਿਆ ਲਈ ਸਰਬੰਸ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦੇਣ ਲਈ ਸਿੱਖ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਪੰਥ ਆਤਮਕ ਤੌਰ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਰ-ਜੀਵਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਫਿਰ ਵੀ ਨਿਆਰੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਪੁਰਦ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਸ ਖਾਲਸ-ਪੰਥੀਏ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲੈਣੀ ਉਚਿਤ ਜਾਣ ਲਈ। ਭਖਦੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸਨਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਜੂਝ ਮਰਨਾ ਕਿਸੇ ਸੂਰਮੇ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਔਖੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਟੀਚੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਯਤਨ ਕਰਦਿਆਂ ਮਰ ਮਿਟਣਾ ਵੀ ਸੂਰਮੇ ਲਈ ਇੱਕ ਖੇਡ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਅਣਖ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ, ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦੀ ਖਾਤਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀਨ ਦੁਖੀ ਦੀ ਖਾਤਰ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਵੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਮੋਖਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਣ ਦੇ ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਜਾਂ ਸੁਰਗਾਂ ਵਿਚ ਥਾਂ ਮਿਲ ਸਕਣ ਦੇ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਕਈ ਐਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਜਾਨਾਂ ਤੋਂ ਬੇਸ਼ੱਕ ਹੱਥ ਧੋਂਦੇ ਰਹੇ ਹੋਣਗੇ, ਪਰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚੋਂ ਅਜੇਹੀ ਕੋਈ ਮਿਸਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਕਿ ਇਸ਼ਟ ਦੀ ਮੰਗ ਤੇ ਕਿਸੇ ਸੇਵਕ ਨੇ, ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਉਸ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ। ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੀ, ਆਪਣੇ ਪੈਰੀਬਰ ਦੀ ਮੰਗ ਤੇ ਆਪਣਾ ਸੀਸ ਉਸ ਦੇ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰ ਦੇਣਾ ਤਾਂ ਦੂਰ ਦੀ ਗੱਲ ਸੀ, ਇਸਲਾਮੀ ਇਤਿਹਾਸ ਗਵਾਹ ਹੈ ਕਿ, ਖੁਦਾ, ਅੱਲਾ ਅਥਵਾ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੀ ਮੰਗ ਤੇ, ਆਪਣੇ ਬੇਟੇ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣ ਲੱਗਿਆਂ, ਹਜ਼ਰਤ ਇਬਰਾਹੀਮ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਪੱਟੀ ਬੰਨ੍ਹ ਲਈ ਸੀ। ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਉਚੇਚੀ ਲੋੜ ਦੇ, ਜਾਹਰਾ ਤੌਰ ਬੇ-ਮਤਲਬੀ ਮੰਗ ਤੇ, ਸਿਰ ਕਟਵਾ ਲੈਣ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਤੋਂ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਹੀਣਾ ਚਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਸਿੱਖ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲੈਣੀ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਸੀਸ ਤਲੀ ਤੇ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਰਤ ਕਬੂਲ ਕਰਕੇ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਦੈਵੀ ਵਿਦਿਆਨੇ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਇਆ ਸੀ--ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਕੋਲ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਰਨਾਂ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ--ਪਹਿਲਾ ਮਰਣ ਕਬੂਲਿ ਜੀਵਣ ਕੀ ਛਡਿ ਆਸ ॥[੧੧੦੨] ਪਰ ਉਹ ਹਉਮੈ ਵਾਲੀ ਮਤ ਦਾ ਤਿਆਗ ਸੀ। ਮੋਹ ਮਾਇਆ ਅਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਲਈ ਮਰਨਾ ਸੀ, ਆਪਣੀ ਅੱਡਰੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਮਾਰਨਾ ਸੀ, ਆਪਣੇ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਮਾਰਨਾ ਸੀ। ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਸਿੱਖ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਮਰ-ਜੀਵਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਰ ਕੀ ਉਹੀ ਸਿੱਖ ਅੱਜ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਗ ਤੇ ਸਚ-ਮੁਚ ਹੀ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਧੜ ਨਾਲੋਂ ਜੁੜਾ ਕਰਾ ਲੈਣ ਜੋਗਾ ਵੀ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ? ਭਿਆਨਕ ਮੌਤ ਦੀ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦੀ ਨਈਂ ਨੂੰ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰਦਿਆਂ ਪਾਰ ਕਰ ਸਕਣ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਪਰਖਣ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਨਿਆਰਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪੱਤ੍ਰ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਿਆ।

(੧੪੬੯ ਈ) ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪਰਮ-ਖਾਲਸੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦਸਵੇਂ ਸਰੂਪ ਸਮੇਂ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥੀਏ ਸਿੱਖ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦਾ ਸਮਾਂ ਵੀ (੧੬੯੯ ਈ) ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਦਿਨ ਹੀ ਚੁਣਿਆ। ਸਮੂਹ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਲਗ-ਪਗ ਸਾਰਾ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਆ ਜੁੜਿਆ। ਸਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਸਟੇਜ ਤੇ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਕਿ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ ਮਾਰਦੀ ਨੰਗੀ ਤਲਵਾਰ ਲਹਿਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਅਚਨਚੇਤ ਸਟੇਜ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਦਸਮ-ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਗਰਜਵੀਂ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਸੀਸ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਸਾਰੇ ਚੁੱਪ ਵਰਤ ਗਈ। ' ਅੱਜ ਦਸਵੇਂ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ?' ਇਹ ਨਵਾਂ ਭਾਣਾ ਕੀ ਵਰਤਣ ਲੱਗਾ ਹੈ ? ' ਸਟੇਜ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਵਾਰੀ ਗਰਜਣਾ ਹੋਈ, ' ਹੈ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਜੋ ਸਾਡੀ ਸਮਸ਼ੀਰ ਦੀ ਪਿਆਸ ਬੁਝਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣਾ ਸੀਸ ਭੇਟਾ ਕਰ ਸਕੇ

? ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਘਬਰਾਹਟ ਵੱਧਣੀ ਕੁਦਰਤੀ ਸੀ ਗਈ*।>>>> { * **Foot note:**--ਕਈਆਂ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਖਿਸਕ ਗਏ ਸਨ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਆਪਣੀ ਮਤ ਨੂੰ ਉੱਚੀ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਮਨਮਤੀਏ ' ਸਿਆਣਿਆਂ ' ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਜੇਹੇ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਆਏ ਹੋਣ-- ' ਗੁਰੂ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਤੋਹ ਬੁਝਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਵਚਾ ਲੈਣਾ ਵੀ, ਭਲਾ ਕੋਈ ਸਿਆਣਪ ਹੈ ? ਏਦਾ ਦੀ ਮੰਗ ਵੀ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਕੀਤੀ ਹੈ ? ਵਿਆਰਥ ਦੀ ਮੌਤੋਂ ਕਿਹੜਾ ਮਰੇ ? ਚਲੋ ਭੱਜ ਚਲੀਏ । ਕੀ ਭਰੋਸਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਪੱਧਰੇ ਹੀ ਕਟਾ-ਵਚੀ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦੇਣ ' । ਰੋਣਕਾਂ ਵੇਖਣ ਅਤੇ ਪਰਸਾਦੇ ਛਕਣ ਆਇਆਂ ਦਾ ਟੋਲਾ ਖਿਸਕ ਤੁਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਸ਼ਇਦ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ? ਦੂਰ ਪਿਛੇ ਬੈਠਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਖਿਸਕ ਵੀ ਗਏ ਹੋਣ ਤਾਂ ਬੜੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਠ ਤੁਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਮੰਨਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ।

<<<<ਤੀਜੀ ਵਾਰੀ ਫਿਰ ਉਹੀ ਅਨੋਖੀ ਮੰਗ ਹੋਈ। ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਕੋਈ ਹੱਦ ਨਾ ਰਹੀ ਜਦ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਭਾਈ ਦਯਾ ਰਾਮ ਜੀ ਗਲ ਵਿਚ ਪੱਲਾ ਪਾਈ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ-- ' ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀਓ ! ਝਿੱਜਕ ਅਤੇ ਦੇਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਖਿਮਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਨਿਮਾਣੇ ਸੀਸ ਨੂੰ ਕਬੂਲ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਣ ਵਾਲਾ ਬਣਾ ਦਿਉ। ' ਦੂਜੇ ਭਾਈ ਧਰਮ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸੀਸ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤਾ ਚਿਰ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ। ਤੀਜੇ ਭਾਈ ਹਿੰਮਤ ਰਾਏ ਜੀ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਕਰ ਖਲੋਤੇ। ਚੌਥੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਚੰਦ ਜੀ ਅਤੇ ਪੰਜਵੇਂ ਭਾਈ ਮੋਹਕਮ ਚੰਦ ਜੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਸੀਸ ਕਟਾਉਣਾ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪਰਖ ਵਿਚ ਪੰਥ ਪੂਰਾ ਉੱਤਰ ਆਇਆ ਸੀ। ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜਾਂ ਮਰਜੀਵਬੜਿਆਂ ਦੀ ਭੇਟਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਈ। ਤੰਬੂ ਅੰਦਰ ਅਥਵਾ ਕਨਾਤ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਲੈ ਜਾ ਕੇ ਪੰਜਾ ਨੂੰ ਸਵੱਛ ਪੁਸ਼ਾਕੇ ਪੁਆਏ। ਕੱਛਿਹਰਾ, ਕੜਾ ਕੰਘਾ ਅਤੇ ਸੋਹਣੀ ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਾਤਰੇ ਪੁਆਈ। ਪੰਜਾਂ ਨੂੰ ਕਮਰਕੱਸੇ ਕਰਵਾਏ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿੱਛੇ ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਤੌਰ ਕੇ ਮੁੜ ਸਟੇਜ ਤੇ ਲੈ ਆਏ।

ਪਰਮ-ਖਲਸਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੀ ਨੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਨਿਰਮਲ-ਪੰਥੀਆਂ ਨੂੰ ' ਖਾਲਸਾ ' ਜੀ ' ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਉਣ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ। ਇਤਹਾਸਕਾਰਾਂ ਦੀ ਲਿਖਤ ਅਨੁਸਾਰ, ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਲੋਹੇ ਦੇ ਬਾਟੇ ਵਿਚ ਜਲ ਅਤੇ ਪਤਾਸੇ ਪਾ ਕੇ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਤਿਆਗੀ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੂੰ ਛਕਾਇਆ। ਫਿਰ ਉੱਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਟਿਕੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਉਸੇ ਰਹਿਣੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਿਹੜੀ ਪਹਿਲੇ ਸਰੂਪ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਸਮਝਾਈ ਜਾਣੀ ਅਰੰਭ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸੰਖੇਪ ਅਤੇ ਸਰਲ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਉਹੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਨਿਰੰਤਰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾ ਰਹੇ ਹਨ। [ਇਸ ਹਥ ਵਿਚਲੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਲਿਖਣ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ, ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਉਸੇ ਨਿਆਰੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਕਰਾਉਣਾ ਹੈ। ਵੱਖ ਵੱਖ ਪ੍ਰਕਾਰਣ ਵਿਚ ਉਸੇ ਸੱਚ-ਦੇ-ਮਾਰਗ ਬਾਰੇ ਹੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।]

ਪਛਤਾਵਾ:--ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਤੇ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਵਚਾ ਲੈਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਣ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ' ਵਡੀ ਮੂਰਖਤਾਈ ' ਸਮਝ ਰਹੇ ਸਨ ਅਥਵਾ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅਜਾਈ ਮੌਤੋਂ ਮਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਸਮਝ ਕੇ ਖਿਸਕ ਤੁਰੇ ਸਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਦੀਆਂ ਚਮਤਕਾਰੀ ਖਬਰਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਵੀ ਆ ਬੈਠੇ। ਇਲਹੀ ਰੰਕਣ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਪਮਜਾਂ ਹੀ ਸਿਰਲੱਥ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਅਜੇਹੇ ਲੋਕ ਪਛਤਾਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ' ਬੜੀ ਭੁੱਲ ਹੋਈ ਜੋ ਉਪਕਾਰੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਤੇ ਕੋਝਾ ਸ਼ੰਕਾ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਪਿੱਠ ਦੇ ਗਏ। ਅਸਾਂ ਤੇ ਉਸ ਪਿਆਰੇ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਗਲਤ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਡੇ ਭਲੇ ਲਈ ਤੱਤੀ ਲੋਹ ਅਤੇ ਸੜਦੀ-ਬਲਦੀ ਰੇਤ ਦੇ ਤਸੀਹੇ ਝੱਲ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਨੌਵੇਂ ਸਰੂਪ ਨੇ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਨਿਤਾਇਆਂ ਦੀ ਖਾਤਰ ਕਈ ਮਹੀਨੇ ਤਸੀਹੇ ਝੱਲ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਪਾਵਨ ਸੀਸ ਵਾਰਿਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਨਿਕਰਮਣ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਗਏ ਸਾਂ। ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਡੀ ਇਸ ਮੂਰਖ-ਭੁੱਲ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ ਲੈਣ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਸਨਮੁੱਖ ਹੋ ਕੇ ਮਰਾਂਗੇ '। ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਵਾਰੀ ਤਾਂ ਉਂਜ ਹੀ ਨਾ ਸੀ ਆਈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲੋਂ ਮੰਦ-ਭਾਗੇ ਸਮਝ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ--ਹਾਏ ਮੈਂ ਦਇਆ ਰਾਮ ਜੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਉਂ ਨਾ ਉੱਠ ਪਿਆ, ਹਾਏ ਮੈਂ ਧਰਮ ਚੰਦ ਜੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਉਠ ਖਲੋਤਾ?

੨

ਨਿਆਰੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦਾ ਲਾਭ ਵੀ ਨਿਆਰਾ?

ਸੀਸ ਭੇਟ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪੱਤਰ ਰੱਖ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਹਰ ਇੱਕ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੇ ਮਰ ਮਿਟਣ ਵਾਲੀ ਸੱਧਰ ਪੱਕੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਅੰਦਰ ਆਇਆ ਇਹ ਇੱਕ ਅਲੋਕਾਰ ਇਨਕਲਾਬੀ-ਜੋਸ਼ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਜਥੇਦਾਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਦਾ ਵਡਮੁੱਲਾ ਅਤੇ ਡੂੰਘੇ ਅਸਰਾਂ ਵਾਲਾ ਸੀ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼-ਦੰਗ। ਸਭਨਾਂ ਗੁਰ-ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਪੱਕਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਬਣ ਗਿਆ, ਕਿ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਅਥਵਾ ਆਪਣੇ ਜਥੇਦਾਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੇ ਆਪਣਾ ਸੀਸ ਵਾਰਨਾਂ, ਉੱਤਮ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੇ ਇਤਹਾਸ ਦੇ ਪੱਤਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਈ ਅਨੋਖੇ ਸਾਕਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਗਾਰਿਆ। ਵਣਗੀ ਮਾਤ੍ਰ ਉਦਾਹਰਣਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:--

(ੳ) ' ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ ' ਅਜੋਕਾ ਪੰਜਵਾਂ ' **ਤਖਤ ਦਮਦਮਾ ਸਹਿਬ** ' ਵਿਖੇ ਨਿਵਾਸ ਸਮੇਂ ਚੌਧਰੀ ਡੱਲਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਬਲਵਾਨਤਾ ਅਤੇ ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਉਸ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚਲੇ ਜੰਗਾਂ ਦਾ ਰੰਗ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੁੰਦਾ। ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਦੇ ਵੀ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਨਾ ਲੱਗਦੇ। ਆਤਮਕ ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਸੁਜਾਨ ਵੈਦ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚਲੇ ਭਰਮ-ਰੋਗ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਅਸਲ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਅਤੇ ਬਹਾਦਰੀ ਦੀ ਸੋਝੀ ਕਰਾਉਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਤੀ। ਡੱਲੇ ਨੂੰ ਦੁਕਵੇਂ ਸਮੇਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਬੰਦੂਕ ਆਈ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਮਾਰ ਦੀ ਪਰਖ ਕਿਸੇ ਜਵਾਨ ਦੀ ਛਾਤੀ ਤੇ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀ। ਪਰ ਨਾ ਕੋਈ ਡੱਲੇ ਦਾ ਜਵਾਨ ਅਤੇ ਨਾ ਡੱਲਾ ਆਪ ਹੀ ਅਜੇਹੀ ਅਜਾਈ ਮੌਤੋਂ ਮਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ। ਫਿਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ--ਭਾਈ ! ਕੋਈ ਸਿੰਘ ਆਵੇ ਜਿਸ ਦੀ ਛਾਤੀ ਤੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਬੰਦੂਕ ਦੀ ਮਾਰ ਪਰਖ ਸਕੀਏ ? ਦੋ ਸਿੱਖ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਨੇੜੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਇਹ ਲਲਕਾਰ ਸੁਣੀ। ਦੋਵੇਂ ਭੱਜੇ ਆਏ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣ ਜਾਣ ਲਈ ਕਾਹਲੇ ਪੈ ਰਹੇ ਵੇਖ ਕੇ ਡੱਲਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਜਵਾਨ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ ਉਂਗਲਾਂ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਤਾਂ ਉਸ ਦਿਨ ਹੀ ਪਛੜ ਗਏ ਸਨ ਜਿਸ ਦਿਨ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸੀਸ ਦੀ ਮੰਗ ਹੋਈ ਸੀ। ਹੁਣ ਕਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਕਾ ਲਾਲ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮੰਗ ਤੇ ਆਪਣਾ ਸਰਬੰਸ ਵਾਰ ਦੇਣ ਵਿਚ ਜ਼ਰਾ ਜਿੰਨੀ ਢਿੱਲ ਕਰੇ ?

- (ਅ) ਨਵਾਬ ਮੁਜ਼ੱਫ਼ਰਖਾਨ ਵਿਰੁੱਧ ਮੁਲਤਾਨ ਦੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਸਮੇਂ ਇੱਕ ਵਾਰ ਤੋਪ ਦਾ ਪਹੀਆ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਤਾਂ ਗੋਲਾ ਬਾਰੀ ਰੁਕ ਗਈ। ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਛੇਤੀ ਗੋਲਾਬਾਰੀ ਅਰੰਭ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਤੋਪਚੀ ਨੇ ਕਿਹਾ---- " ਜੇ ਕੁਝ ਜਵਾਨ ਤੋਪ ਦੇ ਧੁਰੇ ਹੇਠ ਆਪਣਾ ਮੋਢਾ ਦੇ ਕੇ ਤੋਪ ਦੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਵੱਲ ਕਰੀ ਰੱਖਣ ਤਾਂ ਗੋਲਾ ਬਾਰੀ ਜਾਰੀ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਕੰਧ ਛੇਤੀ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ, ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਖ਼ਤਰਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੋਲਾ ਚਲਦਿਆਂ ਹੀ ਤੋਪ ਦੇ ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਮੋਢਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਜਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਟੁੱਟ ਜਾਣ ਨਾਲ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਣੀ ਹੈ "। ਇਤਿਹਾਸ-ਕਾਰ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਦੀ ਲਲਕਾਰ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ, ਪੰਥਕ-ਆਨ-ਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਭੀੜ ਆ ਜੁੜੀ ਅਤੇ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਤੋਪ ਦੇ ਧੁਰੇ ਹੇਠ ਸੋਢੇ ਦੇ ਕੇ ਮਰ ਮਿਟਣ ਲਈ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਦਸਮੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਲਾਲਾਂ ਦੀ ਅਦੁਤੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨੇ ਕੁਝ ਘੰਟਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਮੁਲਤਾਨ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਸਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਹੋਰ ਕਈ ਸਮਿਆਂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸੰਤ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਨਾਲੋਂ ਪੰਥਕ ਸ਼ਾਨ ਅਤੇ ਪੰਥਕ-ਆਚਰਨ ਦੀ ਉੱਚਤਾ-ਸੁੱਚਤਾ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਮਹੱਤਤਾ ਦੇ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਸੀ ਉਹ ਨਿਰਾਲਾ ਅਸਰ, ਜਿਹੜਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਉਸ (ਸੀਸ-ਭੇਟ ਵਾਲੀ) ਅਲੌਕਿਕ ਖੇਡ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖੀ-ਸਿਦਕ ਨੇ ਕਬੂਲਿਆ।
- (ਚ) ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਕ ਹੋਰ ਮੌਕੇ ਤੇ ਜੰਗ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਸਮਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮੁਲਤਾਨ ਦੇ ਹੀ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੀਆਂ ਨੀਹਾਂ ਵਿਚ ਬਰੂਦ ਭਰ ਕੇ ਕੰਧ ਨੂੰ ਉਡਾ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਕੰਧ ਦੀਆਂ ਨੀਹਾਂ ਤੱਕ ਪੁੱਜਣ ਲਈ ਕੰਧ ਦੇ ਮੋਰਚਿਆਂ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਫੌਜੀਆਂ ਵਲੋਂ ਹੋ ਰਹੀ ਗੋਲਾ ਬਾਰੀ ਅਤੇ ਤੀਰਾਂ ਤੁਫੰਗਾਂ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਮਾਰ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਣਾ ਸੀ। ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੀ ਸੰਭਾਵਣਾ ਹਰ ਪਲ ਦੇ ਬਣੀ ਰਹਿਣੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਕੰਧ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਬੈਠ ਕੇ ਬਰੂਦ ਭਰ ਦੇਣ ਵਿਚ ਲੱਗਣ ਵਾਲਾ ਹਰ ਪਲ ਮੌਤ ਦੇ ਤਿੱਖੇ ਦੰਦਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸਖ਼ਤ ਡਰਾਉਣਾ ਸਮਾ ਸੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਉਪ੍ਰੰਤ ਬਰੂਦ ਦੇ ਫਟਣ ਨਾਲ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਦੇ ਪੱਥਰਾਂ ਨੇ ਹਵਾ ਵਿਚ ਉੱਡ ਕੇ ਦੂਰ ਦੂਰ ਖਿਲਰਨਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੱਥਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਵਾਪਸ ਪੁੱਜ ਜਾਣ ਵਿਚ ਬੜੀ ਹੀ ਉਚੇਚੀ ਫੁਰਤੀ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਦੀ ਲਲਕਾਰ ਤੇ, ਮਰ ਮਿਟਣ ਲਈ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਉਸ ਜਥੇ ਦੇ ਮੋਹਰੀ ਸ: ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਲਵਾ ਗੰਭੀਰ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਵੀ ਪਾਈ। ਪਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਦੁਤੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨੇ ਕਈ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੱਕ ਲਮਕੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਜੰਗ, ਕੁਝ ਘੰਟਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾਪਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।
- ੪- **ਸਤਿਗੁਰ ਜੇਵਡੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ਗੁਰੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਸੋਇ ॥**
ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੂਖ ਤੇ ਰਾਖੈ ॥ ਮਾਇਆ ਬਿਖੁ ਫਿਰਿ ਬਹੁੜਿ ਨ ਚਾਖੈ ॥ ੨ ॥
ਗੁਰ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਕਥਨੁ ਨ ਜਾਇ ॥ ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ, ਸਾਚੈ ਨਾਇ ॥
ਸਚੁ ਸੰਜਮੁ ਕਰਣੀ ਸਭੁ ਸਾਚੀ ॥ ਸੋ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਜੋ ਗੁਰ ਸੰਗਿ ਰਾਚੀ ॥ ੩ ॥
ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਪਾਈਐ ਵਡ ਭਾਗਿ ॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਲੋਭੁ, ਮਨ ਤੇ ਤਿਆਗਿ ॥
ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਗੁਰ ਚਰਣ ਨਿਵਾਸਿ ॥ ਨਾਨਕ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ਸਚੁ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ੪ ॥[੨੨]-੪

੩

ਤੰਬੂ ..? ਫਿਰ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੀ ਵਰਤੀ ?

ਦਾਸ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਖਸ਼ੀ ਸੇਵਾ ਅਨੁਸਾਰ ਦਾਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਪਰਖ ਕਰਕੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਪੱਖ ਨੂੰ ਨੰਗਾ ਕਰਨ ਹੈ। ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਸੁਣਦੇ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲੈਣ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਤੰਬੂ ਵੀ ਲਿਆ ਰਖਿਆ ਸੀ। ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਦਾਸ ਨੇ ਉਸ ਤੰਬੂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਮੁੜ ਮੁੜ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਤੇ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਗਿਆਤਾ ਹੋਰ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਪੜ੍ਹੇ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਕੋਲੋਂ ਕੋਈ ਉਚੇਚਾ ਉਹਲਾ ਰੱਖਣ ਦੀ ਖੇਡ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪਾਵਨ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੋੜਨੀ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਹੋ ਦਿੱਸੀ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਦਾਸ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਤੰਬੂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲੈ ਵੜਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ। ਉਸ ਬਾਰੇ ਏਥੇ ਅੱਡਰੀ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ:--

ਜਦ ਇਤਿਹਾਸ ਕਾਰਾਂ ਨੇ ਤੰਬੂ ਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਲਿਖਣੀ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਕਿੰਤੂਕਾਰ ਮਨਮੁਖ ਨੇ, ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵਿਰੋਧੀ ਨੇ, ਇਹ ਚਰਚਾ ਛੇੜ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਤੰਬੂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗਏ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਕੀ ਵਰਤੀ ? ਕੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸੱਚ ਮੁਚ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਝਟਕਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ? ਬਸ ਪੰਥ ਵਿਚ ਇਸ ਸੰਕੇ ਦੇ ਜਨਮ ਲੈਂਦਿਆਂ ਹੀ ਖੋਜੀਆਂ ਨੇ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੀ ਬੋਲੀ ਬੋਲਣੀ ਅਤੇ ਲਿਖਣੀ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੀ :-

- (ੳ) ਪੰਥ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਢਾਡੀ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪੜਚੋਲੀਏ ਲਿਖਾਰੀ ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੀਤਲ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ--" ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ":-ਦੇ ੨੦੨ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਤੰਬੂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਮੰਗਵਾਏ ਪੰਜ ਬੱਕਰੇ ਝਟਕਾਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਜੇਹਾ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਦੀ ਲਿਸਟ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ:--੧= ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਭਾਈ ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ ਐਡੀਸ਼ਨ ੧੯੦੬ ਪੰਨਾ ੧੧੬। ੨= ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਰੁੱਤ ਤੀਸਰੀ ਅੰਸੂ ੧੭ ਜਿਲਦ ਪੰਜਵੀਂ, ਪੰਨਾ ੯੧। ੩= ਇੰਦੂ ਭੂਸ਼ਨ ਬੈਨਰਜੀ ਜਿਲਦ ਦੂਸਰੀ ਪੰਨਾ ੧੧੩। ੪= ਗਿਆਨੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਗੁਰਮਤਿ ਲੈਕਚਰ ਛੇਵੀਂ ਐਡੀਸ਼ਨ ਪੰਨਾ ੪੦੩। ੫= ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ' ਰਾਸ਼ਟਰ ਵੀਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ' ਪਹਿਲੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਪੰਨਾ ੧੧੫।

- (ਅ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਕਾਂਸੀ ਜਾ ਕੇ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਕਥਿਤ ਤੌਰ ਤੇ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਅੱਡਰਾ ਨਿਰਮਲ-ਮਤ ਚਲਾ ਕੇ ਧਰਮ-ਧੁਜਾ ਆਖੜੇ ਬਣਾ ਕੇ ਕਈ ਗੱਦੀਆਂ ਚਲਾ ਲਈਆਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਪੰਥ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਬੱਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਿੱਟ-ਕਪੜੀਏ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਪੰਥ ਦੀ ਬੜੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿਰਮਲਿਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਵਿਦਵਾਨ-- ਭਾਈ ਗੋਵਿੰਦ ਸਿੰਘ

ਨਿਰਮਲ ਉਦਾਸੀ ਜੀ ਨੇ " ਇਤਿਹਾਸ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ " ਪੁਸਤਕ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਸਿੱਖ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੇ ਕੁ-ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਤਕੜਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਪੁਸਤਕ ਦੇ ੨੧੬ ਸਫ਼ੇ " ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਚੋਣ " ਲੇਖ ਵਿਚ, ਨਿਰਮਲ ਉਦਾਸੀ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾ ੪ ਸਫ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦਾ ਹਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ੨੨੦ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ--ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਚਰਚਾ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿਚ ਘਰ ਘਰ ਫੈਲ ਗਈ। ਪਿਛੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਛਕਾਇਆ ਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਅਨਾਥਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡਿਆ ਅਤੇ ਨਕਦੀ ਕਪੜੇ ਆਦਿ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਦੱਛਣਾਂ ਦੇ ਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਦਾ ਕੀਤਾ। ...

(੨੨੧ ਸਫ਼ੇ ਤੋਂ-) ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਮੇ ਸੁਣਦੇ ਹੀ ਸੈਂਕੜੇ ਸਿੱਖ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਆਣ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ। ਉਤਸਵ ਦੇ ਲਈ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਕੋਲ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਦੇ ਟਿੱਲੇ ਤੇ ਤੰਬੂ ਕਨਾਤਾਂ ਚਾਂਦਨੀਆਂ ਲਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਇਕ ਕਿਨਾਰੇ ਤੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਤੰਬੂ ਲਗਾਇਆ ਅਤੇ ਨਿਯਤ ਸਮੇਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਇਕੱਠ ਹੋਣ ਬਾਅਦ ਆਪ ਚਮਕਦੀ ਹੋਈ ਨੰਗੀ ਤਲਵਾਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਭਰੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਆਣ ਖੜੇ ਹੋਏ। - - - ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਉਚੀ ਕਰਕੇ ਪੁਕਾਰਿਆ ਕਿ ਕੀ ਕੋਈ ਇਸ ਭਰੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਐਸਾ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣਾ ਆਪ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਰਪਣ ਕਰੇ। ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਪਿਆਰੇ ਸਿੱਖ ਦੀ ਬਲੀ ਦੇ ਕੇ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਦੇਵਤਾ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਸਿਖ ਨੂੰ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਪੁੱਤ੍ਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਉਠੇਗਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਬਲੀ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇਵਾਂਗੇ। - - - ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਪੀਲੇ ਪੈ ਗਏ - - - ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸਚਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਇਸ ਸਮੇਂ ਟਿਕਾਣੇ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬੋਹੜੀ ਦੇਰ ਪਿਛੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੁਕਾਰਿਆ ਕਿ, ਕੀ ਸਾਡੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਧਰਮ ਉਤੇ ਸੀਸ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ? ਤਾਂ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਖੱਤਰੀ ਕੁਲ ਦਾ ਭਾਈ ਦਇਆ ਰਾਮ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਦਾਸ ਦਾ ਸੀਸ ਧਰਮ ਉਤੇ ਬਲੀਦਾਨ ਹੋਣ ਲਈ ਆਪ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਤੰਬੂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੋ ਪੰਜ ਬੱਕਰੇ ਬੰਨ੍ਹ ਰੱਖੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਨੂੰ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਖੂਨ ਲਿਬੜੀ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਫਿਰ ਬਾਹਰ ਸਭ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਆਣ ਖੜੇ ਹੋਏ। (ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰ ਵਾਰੀ ਬੱਕਰਾ ਕੱਟਣ ਬਾਰੇ ਲਿਖ ਕੇ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜ ਪਾਠਾਂ ਅਤੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰਮਲਿਆਂ ਦਾ ਪੰਥ ਸਿਖੀ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿਚ ਪਾਈ ਜਾਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ-ਸ਼ੋਰ ਨਾਲ ਨਿਭਾ ਰਿਹਾ ਹੈ)।

ਏਸੇ ਸਨਮਾਨ ਜੋਗ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਪੁਸਤਕ ੨੨੩ ਸਫ਼ੇ ਤੇ " ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਰਚਨਾ " ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:-
ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਸੰਮਤ 1756 ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਦੇ ਐਤਵਾਰ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਮ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਲਗਾਇਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੋਏ ਪੰਜ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਦਰਿਆ ਸਤਲੁਜ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਲੋਹੇ ਦੇ ਬਾਟੇ ਵਿਚ ਜਲ ਭਰ ਕੇ ਪਤਾਸਿਆਂ ਦਾ ਸ਼ਰਬਤ ਬਣਾਇਆ। ਫੇਰ ਜਪੁਜੀ, ਜਾਪ, ਸਵਯੰਯੋ, ਚੌਪਈ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਸ ਸ਼ਰਬਤ

ਵਿਚ ਲੋਹੇ ਦੇ ਖੰਡੇ ਨੂੰ ਫੇਰਨ ਲੱਗੇ। ਜਦ ਸਭ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਹੋਏ ਸ਼ਰਬਤ ਦਾ ਨਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੱਖਿਆ। ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਪਿਛੋਂ " ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ਸਬਦ ਦਾ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਸਭ ਨੂੰ ਇਸੇ ਸੰਸਕਾਰ ਨਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ ਗਿਆ। ਪਿਛੋਂ ਲੋਹੇ ਦੇ ਬਾਟੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਂ ਨੂੰ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਖਾਣ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਂ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਖਾਧਾ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਸੰਸਕਾਰ ਦਾ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਸਕਾਰ ਰੱਖਿਆ, ਅਰਥਾਤ ਇਸ ਸੰਸਕਾਰ ਯੁਕਤ ਮਨੁੱਖ ਸੂਰਬੀਰ ਹੋ ਕੇ ਅਮਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਸੰਸਕਾਰ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਜਨੇਊ ਸੰਸਕਾਰ ਦੇ ਸਥਾਨ ਉਤੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ "। ਅਜੇਹਾ ਕਈ ਕੁਝ ਲਿਖ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਖੰਡਨਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ।

ਵਿਚਾਰ:-ਇਸ ਨਿਰਮਲ ਸੰਨਿਆਸੀ ਜੀ ਨੇ ਨਿਰਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਨੂੰ ਜਨੇਊ ਸੰਸਕਾਰ ਵਰਗਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਸਗੋਂ, ਦੇਵੀ ਦੀ ਪੂਜਾ, ਦੇਵਤੇ ਨੂੰ ਬਲੀ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ, ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਵਿਚੋਂ ਕਹੀ ਦਰਸਾਉਣੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੱਛਣਾ ਦੇਣੀ, ਖੱਤਰੀ ਧਰਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ, ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦਾ ਸਤਕਾਰ ਕਰਨਾ, ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜ ਪਾਠਾਂ ਅਤੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲਿਖਣ ਜੇਹਾ ਕਈ ਕੁਝ, ਗੁਰੂ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਦੂਸਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ-ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਖੰਡਨਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਥਵਾ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਪਰ ਪੰਥਕ ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਰਾਖੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੰਥਕ-ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਦੀ ਭਾਈਵਾਲੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਨ ਤੇ ਜੂ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਸਰਕੀ। ਬਾਰ ਬਾਰ ਮਨ ਵਿਚ ਏਹੀ ਚਿੰਤਾ ਡੇਰੇ ਆ ਲਾਉਂਦੀ ਕਿ ਅਜੇਹੀਆਂ ਅਣਗਹਿਲੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਮਿਲ ਸਕੇਗਾ? ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਤੰਬੂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੱਕਰੇ ਝਟਕਾਏ ਲਿਖੇ ਹਨ।

ਜਿਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚੋਂ ਬੱਕਰੇ ਮੰਗਵਾਏ ਜਾਣੇ ਸਨ ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਦੇ ਚੁਗਿਰਦੇ ਦੇ ਵਾਸੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਪਰੇ ਥਾਂ ਆ ਕੇ ਬੱਕਰੇ ਮੈਂ ਮੈਂ ਦਾ ਰੋਲਾ ਕੇਵਲ ਝਟਕਾਏ ਜਾਣ ਤੇ ਹੀ ਬੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬੱਕਰੇ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਖਰੀਦ ਕੇ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲੇ, ਕਈ ਮਨੁੱਖਾਂ ਤਕ ਪੁੱਜ ਚੁੱਕੀ ਗੱਲ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੀ ਘੜੀ ਤੱਕ ਕਦੇ ਗੁਪਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿ ਸਕਦੀ। ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਹਵਾ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਜਾਣੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦਾ ਮੰਤਵ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਅਤੇ ਫਿਰ ਅਜੇਹੀ ਗੱਲ ਗੁਪਤ ਰੱਖਣ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਕੇਵਲ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਹੀ ਲਾ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਸੋ ਜ਼ਰਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਏ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਭੇਤ ਦੇ ਸਾਂਝੀਵਾਲ ਬਣਾਉਣਾ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਕੀ ਰਹਿ ਜਾਣੀ ਸੀ? ਪਾਠਕ ਸੱਜਣ ਬਿਬੇਤਾ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਕਿ ਅਜੇਹਾ ਲਿਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਮਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਨਿੰਦਕ ਅਤੇ ਪੰਥ ਦੁਸ਼ਮਣ ?

(ਸ) ਉਰਦੂ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿਚ ਇੱਕ ਮੁਹਵਰਾ ਹੈ--ਛੋਟੇ ਮੀਆਂ ਸੋ ਛੋਟੇ ਮੀਆਂ, ਬੜੇ ਮੀਆਂ ਸੁਭਾਨ ਅੱਲਾਹ--ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਪੰਥ ਰਤਨ ਵਿਦਯਾ ਮਾਰਤੰਡ ਸੰਤ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ (ਸੱਚ ਖੰਡ ਵਾਸੀ) ਨੂੰ ਬੱਕਰੇ ਝਟਕਾਉਣ ਵਾਲੀ

ਗੱਲ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ' ਗੁਰਮਤਿ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ' ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਸੰਤਤਾਈ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਬਿਲਕੁਲ ਅੱਡਰੇ ਢੰਗ ਦੀ ਗੱਲ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਸੰਤਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ **ਬੜੇ ਗੁਪਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤੰਬੂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ**

ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼* ਕਰਾ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸੀਸ ਵੱਢ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਭੋਟਾ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।

[* **Foot note:**—ਮਾਸੂ ਮਾਸੂ ਕਰਿ ਮੂਰਖੂ ਝਗੜੈ ' ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਛਪ ਚੁੱਕੀ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖੀ ਚਿੱਠੀ ਵਿਚ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ)

ਵਿਚਾਰ:--

ਸੰਤ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਜੀ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਇਹ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ **ਗੁਪਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰਾਇਆ ਸੀ**, ਫਿਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਜਿਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਗੁਪਤ ਰੱਖਿਆ ਸੀ ਉਸ ਦਾ ਪਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ (ਸੰਤ ਜੀ) ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਲੱਗ ਗਿਆ? ਜਿਸ ਖ਼ਬਰ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ, ਗੁਪਤ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਉਹ ਗੱਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਬਾਹਰ ਕਿਵੇਂ ਨਿਕਲੀ? ਕੀ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਇਹ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ, ' ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਬੜੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗੁਪਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰਾਇਆ ਸੀ ਪਰ ਦਸਮੇਸ਼ ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਗੁਪਤ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਅਸਫਲ ਰਹੇ। ਕਿੱਡੀ ਅਸਚਰਜ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਦਸਮਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਗੁਝਾ ਭੇਤ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਛਪ ਗਿਆ? ਫਿਰ ਜਦ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਭੇਤ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਹੀ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਕੀ ਇਹ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦਾ ਕਰਮ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਭੇਤ ਨਸ਼ਰ ਕਰੇ? ੨੦/੯੦ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਇਕੱਠ ਵਿਚ, ਤੰਬੂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦੀ ਜੇ ਜ਼ਰਾ ਭਿੰਣਕ ਵੀ ਬਾਹਰ ਪੈ ਜਾਂਦੀ, ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਅਜੇਹੀ ਚਰਚਾ ਖਿੱਲਰ ਜਾਣੀ ਸੀ ਕਿ, ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਲਈ ਅੰਦਰ ਦੀ ਘਟਨਾ ਬਾਰੇ ਅਣਮਾਣ ਲਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਮੁੱਕ ਗਈ ਹੁੰਦੀ। ਅਸਲ ਗੱਲ ਦਲ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੱਖ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਭ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਚਕੋਂਸਲੇ ਬਾਜ਼ੀ ਹੈ।

ਜੇ ਤੰਬੂ ਲਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਸੱਚ ਹੈ, ਤਾਂ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿਦਕੀ ਸਿੰਘ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸਾਡੀ ਕੀ ਇਹ ਕਰਤੂਤ ਸਿੱਖੀ ਆਚਰਨ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੀ ਹੈ ?:-

ਆਮ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੋਈ ਪਰਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਭਲੇ ਲੋਕ ਉਸ ਪਰਦੇ ਦੀ ਹੱਦ ਨਹੀਂ ਟੱਪਦੇ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਸਮੇਂ ਜਦ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਜਥਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵੱਲ ਨੂੰ ਭੱਜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਕਈ ਮਾਵਾਂ ਨੇ ਕੇਵਲ ਚਾਦਰ ਜਾਂ ਖੇਸ ਦੇ ਪਰਦੇ ਉਹਲੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਨੀਚ ਤੋਂ ਨੀਚ ਰੁਚੀ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਵੀ ਪਰਦੇ ਤੋਂ ਪਰਲੇ ਬੰਨੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਝਾਕਿਆ। ਪਰਦਾ ਕਰ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਦਿਲੀ ਇਛਿਆ ਇਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਕੀਤੇ ਪਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਝਾਤੀ ਨਾ ਮਾਰੇ ।

ਮਨ ਲਉ ਕਿ, ਲਾਸਾਨੀ ਅਤੇ ਮਹਾਂਨ ਉਪਕਾਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੜਾ ਕੀਮਤੀ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਤੰਬੂ ਲਾ ਕੇ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਕੋਈ ਗੱਲ ਲੁਕਾਈ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀ। ਕਿਸੇ ਵੈਰੀ ਨੇ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਸ਼ਰਮ ਕੀਤੀ ਹੀ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਰਦੇ ਨੂੰ ਲੀਰੇ ਲੀਰ ਕਰ ਕੇ ਅੰਦਰ ਵੇਖਣ ਲਈ ਕਾਹਲੇ ਪਏ ਹੋਏ ਜ਼ਰਾ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਰਹੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਂ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਸਿੱਖ ਦੇ ਪਰਦੇ ਕੱਜਦੇ ਹਨ ਪਰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪਰਦਾ ਨੰਗਾ ਕਰ ਦੇਣ ਦੀ ਦੌੜ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਲੰਘ ਜਾਣ ਦੀ ਏਡੀ ਕਾਹਲ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤ ਮਹਾਤਮਾਂ ਵੀ ਤੰਬੂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਝਾਤੀਆਂ ਮਾਰਨੋਂ ਬਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ। ਪਰਦੇ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘਣ ਵਾਲਾ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਚਪਲ ਬੁੱਧੀ ਵਿਦਵਾਨ-ਲਿਖਾਰੀ ਸੀ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਵਿਦਿਆ ਮਾਰਤੰਡ ਸੰਤ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਸੀ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੱਖ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਿਆ ਕਿ ਪੰਥ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਕੇਸ਼ ਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਲੱਗੇ ਤੰਬੂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੀ ਕੌਤਕ ਵਰਤਿਆ ਸੀ ? ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦੇ ਭਰਾ, ਲਛਮਣ ਦੀ ਖਿੱਚੀ ਲਕੀਰ ਨੂੰ ਟੱਪ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਮਾਈ ਸੀਤਾ ਜੀ, ਘਰ ਘਾਟ ਗੁਆ ਬੈਠੀ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਜੰਗਲਾਂ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਫੱਕਦੀ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਤੁਰ ਗਈ ਸੀ। ਜ਼ਰਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਏ, ਕਿ ਮਹਾਂ ਬਲੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਲਾਏ ਪੜਦੇ ਦੀ ਹੱਦ ਨੂੰ ਟੱਪ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਕੋਝਾ ਕਾਰਾ, ਕਿਤੇ ਸਾਡੀ ਨਿੱਤ ਦੀ ਨਮੋਸ਼ੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣ ਰਿਹਾ? ਵੇਖਣਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪੱਤ੍ਰ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿ ਗਈ। ਕੀ ਆਖਰੀ ਘੜੀਆਂ ਤੱਕ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਮੌਤ ਨਾਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦੀ ਰਹੀ? ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਸਟੇਜ ਤੇ ਆ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਕੀ ਬਾਹਰ ਬੈਠੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਮਨ ਦਾ ਤੌਖਲਾ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਘੱਟ ਹੋਇਆ ਸੀ? ਏਡਾ ਸੱਖਤ ਭੇਤ ਭਰਿਆ ਸੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪੱਤ੍ਰ, ਕਿ ਮੌਤ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਮਾਰੇ ਕਈ ਸਿੱਖ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹਿਰਦੇ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਉਂਜ ਹੀ ਪੱਤਰਾ ਵਾਚ ਗਏ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

ਤੰਬੂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੀ ਹੋਇਆ ਸੀ ? ਇਹ ਜਾਨਣ ਦੀ ਇਛਿਆ ਪੈਦਾ ਹੋਣੀ ਹੀ, ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖਤਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਬਗ਼ਾਵਤ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਨਾਲ ਅਜੇਹੀ ਗੁਸਤਾਖੀ, ਜਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਗੱਦੀਦਾਰ-ਸੰਤ-ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿਦਕੀ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਅਜੇਹਾ ਸੋਚਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ? ਓਧਰ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਜਾਨ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਯਸ਼ੋਧਰਾ ਮੱਯਾ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੀ ਲੰਘ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਏਧਰ ਕੋਈ ਡੇਰੇਦਾਰ-ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪਰਦੇ ਦੀ ਲਕੀਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘਣ ਦਾ ਪਾਪ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਏਡਾ ਨੀਚ-ਕਰਮੀ ਕਿਉਂ ਬਣੇ? ਕੀ ਇਹ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਆਪਾ ਫ਼ਰੋਲਣ ਵਾਲਾ ਮਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਤੇ ਸਾਡੀਆਂ ਅਜੇਹੀਆਂ ਹੀ ਭੁੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ' ਹਰ ਮੈਦਾਨ ਫ਼ਤਹ ' ਵਾਲੀ ਸਾਡੀ ਮੰਗ ਅਰਦਾਸਾਂ ਦੇ ਬੋਲਾਂ ਤੱਕ ਹੀ ਅਟਕ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਅਸਲ ਗੱਲ ਏਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤੰਬੂ ਦੇ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਏਡੇ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖੇ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਤੰਬੂ ਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਅਜੇਹਾ ਭਰਮ-ਡਰਾਮਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜੇ ਹੋਇਆ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵੇਖਦਿਆਂ, ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੀ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਇੱਕ ਪੱਖ ਇਹ ਵੀ ਹੈ---

ਗੁਰੂ-ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਰਲਾ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਈ ਕਰਤੂਤ ਨਿਸ਼ਫਲ ਹੋ ਜਾਣ ਉਪ੍ਰੰਤ, ਪੰਥਕ ਦੋਖੀਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਅਨਜਾਣ ਰੱਖ ਕੇ ਗੁਰੂ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੰਗਤ ਦੇਣ ਦਾ ਯਤਨ ਨਿਰੰਤਰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਪਿੱਛੇ ਬੜੀ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਨਿਰਮਲਾ ਪੰਥ ਚਲਾਉਣ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਨਾਉਂ ਨੂੰ ਵਰਤਣਾ ਕੌਰਾ ਪ੍ਰੋਹਿਤਵਾਦ ਹੈ। ਅਜੇਹੇ ਬੇਯਕੀਨੇ ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਕਾਰਨ ਗੁਰੂ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਸਮਝਣ ਦੀ ਚਾਹਤ ਵਾਲੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਇਹ ਸੱਚ ਮਨ ਲੈਣਾ ਕਠਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਚਲਾਏ ' ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ' ਵਿਚਲੇ, ਤਿਆਗ, ਨਿਰਭੈਤਾ, ਸੂਰਮਤਾਈ ਅਤੇ ਕਰੁਣਾ ਦੀ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਪਰਖ, ਖੁਲ੍ਹੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਕਰ ਲੈਣ ਦੀ ਥਾਂ, ਸੱਚ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਮਹਾਂਬਲੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਕੀ ਕੋਈ ਗੰਭੀਰ ਭੇਤ ਲੁਕਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕੀ ਵਾਕਿਆ ਹੀ ਉਥੇ ਕੋਈ ਤੰਬੂ ਲਾ ਲਿਆ ਸੀ---

- (ੳ) ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੰਗੂ ਦੇ ਲਿਖੇ ' ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ' ਵਿਚ ਤੰਬੂ ਆਦਿ ਲਾਉਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਖਲੋਤਿਆਂ ਹੀ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰ ਲਈ ਸੀ। ਨੰਗੀ ਤਲਵਾਰ ਕੱਢ ਖਲੋਣ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਜ਼ਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਿਰਫ਼ ਏਨਾਂ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ' ਪੰਜ ਭੁਜੰਗੀ ਲਏ ਉਠਾਇ। ਚਾਰੇ ਬਰਨ ਇਕ ਕੀਏ ਭਰਾਇ' [ਪ੍ਰਾ:ਪੰਥ ਪ੍ਰ: ਸਫ਼ਾ ੪੩]
- (ਅ) ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਡੀ. ਲਿਟ. ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ' ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ' ਦੇ ੧੨੫ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਬਾਰੇ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ-- ' ਜਦੋਂ ਦੂਰੋਂ ਦੂਰੋਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਅਨੰਦਪੁਰ ਆ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਤਾਂ ਵੈਸਾਖੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਦੀਵਾਨ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਉੱਤੇ ਖਲੋ ਕੇ ਮਿਆਨ ਵਿਚੋਂ ਲਿਸ਼ਕਦੀ ਤਲਵਾਰ ਕੱਢ ਲਈ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੇਗਾਰ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਪੰਜ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਿੱਖ-ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਤੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਕੁਝ ਦਹਿਸ਼ਤ ਜਿਹੀ ਫੈਲ ਗਈ, ਆਖਰ ਇਕ ਇਕ ਕਰਕੇ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਪੰਜ ਸਿੱਖ ਖਲੋ ਗਏ, ਤੇ ਆਪਣੇ ਸੀਸ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਓ ਨੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਹ ਹਨ--ਭਾਈ ਦਇਆ ਰਾਮ, ਧਰਮ ਚੰਦ, ਹਿੰਮਤ ਰਾਇ, ਸਾਹਿਬ ਚੰਦ ਅਤੇ ਮੁਹਕਮ ਚੰਦ।
- (ੲ) ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ੭੯੧ ਸਫ਼ੇ ਦੀ ਲਿਖਤ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ--
- ' ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਭਾਈ ਦਯਾਸਿੰਘ ਜੀ, ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮੁਹਕਮਸਿੰਘ ਜੀ, ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਇਹ ਪੰਜ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ' ਪਯਾਰੇ ' ਇਸ ਲਈ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ੧ ਵੈਸਾਖ ਸੰਮਤ ੧੭੫੬ ਨੂੰ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਜਦ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਨੰਗੀ ਤਲਵਾਰ ਧੂਹਕੇ ਫਰਮਾਇਆ ਕਿ ਜੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ ਹੈ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਸੀਸ ਅਰਪਣ ਕਰੇ, ਕਯੋਂਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ, ਤਦ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਨੇ ਸੀਸ ਅਰਪਣ ਕੀਤੇ, ਧਰਮ ਪਿਤਾ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾਕੇ ' ਪਯਾਰਾ ' ਕਹਿਕੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਕੇ ਖਾਲਸਾਪੰਥ ਦੀ ਨਿਉਂ ਰੱਖੀ। ' ਅਤੇ
- (ਸ) ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਮ ਏ ਪੀ ਐਚ ਡੀ (ਲੰਡਨ) ਦੀ ਲਿਖੀ ਪੁਸਤਕ ' ਗੁਰਮਤਿ ਦਰਸ਼ਨ ' ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਦੇ ੬੭ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ--
- ਇਹ ਅਪਰੈਲ ਸੰਨ ੧੬੯੯ ਈਸਵੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਵੈਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੇ ਭਰੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਕ ਇਕ ਕਰ ਕੇ ਪੰਜ ਸੀਸ ਮੰਗੇ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਆਪ ਭੀ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਛਕਿਆ। ਇਹ ' ਸਿਰੁ ਧਰਿ ਤਲੀ ' ਸਿਰ-ਲੱਥ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦੀ ਜਥੇ-ਬੰਦੀ ਦੀ ਨੀਂਹ ਸੀ ਜੋ ' ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ' ਦੇ ਨਾਉਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੋਈ।
- (ਹ) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਲਿਖੇ ' ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਚਮਤਕਾਰ ' ਗ੍ਰੰਥ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ੧੪ ਐਡੀਸ਼ਨਾਂ ਛਪ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ, ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਾਕੇ ਦਾ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ।
- ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਵਾਲਾ ਸਾਕਾ ਵਰਤਾਉਣਾ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਬੜੇ ਅਦਭੁਤ ਸਿਟਿਆਂ ਵਾਲਾ ਚਮਤਕਾਰੀ ਕਾਰਨਾਮਾ ਹੈ। ਕਲਗੀ ਧਰ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਕੌਤਕ ਨੇ ਖਾਲਸਈ ਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰ ਲਿਆ।

੫-

**ਹਉ ਸਤਿਗੁਰ ਵਿਟਹੁ ਘੁਮਾਇਆ ॥ ਜਿਨਿ ਭ੍ਰਮਿ ਭੁਲਾ ਮਾਰਗਿ
ਪਾਇਆ ॥ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਜੇ ਆਪਣੀ ਆਪੇ ਲਏ ਰਲਾਇ ਜੀਉ ॥ ੧੪ ॥ [੭੨]-੧**

੪

ਬੱਜਰ ਕੁਰਹਿਤਾਂ

ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਲਗ-ਪਗ ਸਾਰੇ ਐਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ (ਪੰਦਰਵੀਂ ਸਦੀ) ਤੋਂ ਹੀ ਅਰੰਭ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਪਰ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਬੱਜਰ ਕੁਰਹਿਤਾਂ ਘੋਸ਼ਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਬੱਜਰ ਕੁਰਹਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਭੁੱਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਿੰਘ-ਬਰਾਦਰੀ ਵਿਚੋਂ ਖਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਦਾ ਪੱਕਾ ਵਿਧਾਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ :---

੧) ਕੁਠਾ--

ਇਸਲਾਮੀ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਅਨੁਸਾਰ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਮਾਸ ਖਾਣਾ ਵਰਜਿਆ ਗਿਆ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ' ਮਾਸ ਖਾਨ ਜਾਂ ਨਾ ਖਾਣ ' ਵਾਲਾ ਮਸਲਾ ਬੜਾ ਗੰਭੀਰ ਸ਼ਕਲ ਫੜ ਚੁੱਕਾ ਸੀ, ਇਸ ਕਾਰਨ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਬੜੀ ਵਿਸਥਾਰ ਪੂਰਬਕ

ਵਿਚਾਰ ' ਮਾਸੁ ਮਾਸੁ ਕਰਿ ਮੂਰਖੁ ਝਗੜੇ ' ਨਾਮਕ ਅੱਡਰੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਯਕੀਨ ਨਾਲ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ, ਪੱਖ-ਪਾਤੀ ਰੁਚੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ, ਬਿਬੇਕ-ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਭਰਮ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

੨) ਤਮਾਕੂ--

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤਮਾਕੂ ਵਰਗੀ ਘਟੀਆ ਬੂਟੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ। ਕੁਝ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਤਮਾਕੂ ਵਰਗਾ ਨਾਮੁਰਾਦ ਬੂਟਾ ਮੁਗਲ ਸਮਰਾਟ ਅਕਬਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਕੁੱਝ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦਿੱਲੀ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਮੁਗਲ ਤਾਜਦਾਰ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਆਇਆ ਸੀ। ਏਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਇਸ ਘਿਰਣਤ ਭੂਟੀ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਭੋੜੀ ਗੰਧ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਇਹ ਤਮਾਕੂ ਬੜੇ ਘਟੀਆ ਕਿਸਮ ਦਾ, ਅਤੇ ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਨੂੰ ਦੂਸ਼ਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਸ਼ਾ ਹੈ। ਧੂਮਰ-ਪਾਨ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸੈਂਕੜੇ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਚੰਗੇ ਸਮਾਜ ਲਈ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਅਰੋਗਤਾ ਲਈ, ਸਖ਼ਤ ਹਾਨੀ ਕਾਰਕ ਕਹਿ ਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਵਿਚੋਂ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਵਰਜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਅੱਜ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਲਗ-ਪਗ ਸਾਰੇ ਅਗਾਂਹ ਵਧੂ ਦੇਸ਼ ਇਸ ਬਦਬੂਦਾਰ ਨਸ਼ੇ ਤੋਂ ਛੁੱਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਤਨੋਂ ਮਨੋਂ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੈਨਸਰ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਮੂਲ ਅਤੇ ਉੱਦਮ ਦੇ ਵੈਰੀ ਇਸ ਨਸ਼ੇ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਛੁੱਟਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ--ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਕੇਵਲ ਸਮੇਂ ਕੋਲ ਹੀ ਹੈ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਾਰੀ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਈਏ ਪੂਰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਘਿਰਣਤ ਨਸ਼ੇ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਵੜਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਸ਼ਰਾਬ?

ਸ਼ਰਾਬ ਖ਼ਾਨਾ-ਖ਼ਰਾਬ

੬- ਮਾਣਸ ਭਰਿਆ ਆਇਆ ਮਾਣਸ ਭਰਿਆ ਆਇ ॥ ਜਿਤੁ ਪੀਤੈ ਮਤਿ ਦੂਰਿ ਹੋਇ ਬਰਲੁ ਪਵੈ ਵਿਚਿ ਆਇ ॥
ਆਪਣਾ ਪਰਾਇਆ ਨ ਪਛਾਣਈ ਖਸਮਹੁ ਧਕੇ ਖਾਇ ॥ ਜਿਤੁ ਪੀਤੈ ਖਸਮੁ ਵਿਸਰੈ ਦਰਗਹ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ ॥
ਝੂਠਾ ਮਦੁ ਮੂਲਿ ਨ ਪੀਚਈ ਜੇ ਕਾ ਪਾਰਿ ਵਸਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਸਚੁ ਮਦੁ ਪਾਈਐ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਜਿਸੁ
ਆਇ ॥ ਸਦਾ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਰੀਗਿ ਰਹੈ ਮਹਲੀ ਪਾਵੈ ਥਾਉ ॥ ੧ ॥ [੫੫੪]-ਵਾਰ-੧੬

ਅਰਥ:--ਜੇ ਮਨੁੱਖ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ) ਲਿਬੜਿਆ ਹੋਇਆ (ਏਥੇ ਜਗਤ ਵਿਚ) ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ, ਉਹ ਏਥੇ ਆ ਕੇ (ਹੋਰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ) ਲਿੱਬੜਦਾ ਹੈ (ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਆਦਿਕ ਕੁਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ) ਪਰ ਜਿਸ ਦੇ ਪੀਤਿਆਂ ਅਕਲ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਬਕਲ ਦਾ ਜੋਸ਼ ਆ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਪਰਾਏ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ, ਮਾਲਕ ਵਲੋਂ ਧੱਕੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੇ ਪੀਤਿਆਂ ਖਸਮ ਵਿਸਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਸਜਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਐਸਾ ਚੰਦਰਾ ਸ਼ਰਾਬ, ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਵੱਸ ਚੱਲੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਪੀਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮੋਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ 'ਨਾਮ' (ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ) ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਆ ਕੇ ਮਿਲ ਪਏ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਸਦਾ ਮਾਲਕ ਦੇ (ਨਾਮ ਦੇ) ਰੰਗ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿੱਸਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ੧। ॥

੭- ਦੁਰਮਤਿ ਮਦੁ ਜੋ ਪੀਵਤੇ ਬਿਖਲੀ ਪਤਿ ਕਮਲੀ ॥

ਰਾਮ ਰਸਾਇਣਿ ਜੋ ਰਤੇ ਨਾਨਕ ਸਚ ਅਮਲੀ ॥ ੪ ॥ [੩੯੯]-੧੨-੧੧੪

ਅਰਥ:--ਖੋਟੀ ਮਤਿ ਮਨੋਂ ਸ਼ਰਾਬ ਹੈ। ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਇਹ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ (ਜੋ ਗੁਰੂ ਦਾ ਆਸਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਖੋਟੀ ਮਤਿ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ) ਉਹ ਦੁਰਾਚਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਝੱਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਰਸ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਅਮਲ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੮- ਮਰਦਾਨਾ ੧ ॥ ਕਾਇਆ ਲਾਹਣਿ, ਆਪੁ ਮਦੁ ਮਜਲਸ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਧਾਤੁ ॥ ਮਨਸਾ ਕਟੋਰੀ ਕੂੜਿ ਭਰੀ
ਪੀਲਾਏ ਜਮ ਕਾਲੁ ॥ ਇਤੁ ਮਦਿ ਪੀਤੈ ਨਾਨਕਾ ਬਹੁਤੇ ਖਟੀਆਹਿ ਬਿਕਾਰ ॥ ਗਿਆਨੁ ਗੁੜੁ
ਸਾਲਾਹ ਮੰਡੇ, ਭਉ ਮਾਸੁ ਆਹਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਇਹੁ ਭੋਜਨੁ ਸਚੁ ਹੈ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਆਧਾਰੁ ॥ ੨ ॥ [੫੫੩]-ਵਾਰ-੧੨

ਅਰਥ:--ਸਰੀਰ (ਮਾਨੋਂ ਸ਼ਰਾਬ ਕੱਢਣ ਵਾਲੀ ਸਮਗਰੀ ਸਮੇਤ) ਮੱਟੀ ਹੈ, ਹੰਕਾਰ ਸ਼ਰਾਬ, ਤੇ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਵਿਚ ਭੱਟਕਣਾਂ (ਮਾਨੋਂ) ਮਹਫਲ ਹੈ, ਕੂੜ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਵਾਸਨਾਂ ਮਾਨੋਂ ਕਟੋਰੀ ਹੈ ਤੇ ਜਮ ਕਾਲ (ਮਾਨੋਂ ਪਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈ)। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ--ਇਸ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਪੀਤਿਆਂ ਬਹੁਤੇ ਵਿਕਾਰ ਖੱਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ, ਹੰਕਾਰ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਕੂੜ ਆਦਿਕ ਦੇ ਕਾਰਨ ਵਿਕਾਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ)। ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਗਿਆਨ (ਮਾਨੋਂ) ਗੁੜ ਹੋਵੇ, ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਰੋਟੀਆਂ, (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ) ਡਰ ਮਾਸ--ਇਹ ਖੁਰਾਕ ਹੋਵੇ, ਇਹ ਸੱਚਾ ਭੋਜਨ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੱਚਾ ਨਾਮ ਹੀ (ਜੰਦਗੀ ਦਾ) ਆਸਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ੨। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਵਿਕਾਰ ਖੱਟਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮਾਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ੨।

੯- ਸਭ ਰਸ ਮਿਠੇ ਮੰਨਿਐ ਸੁਣਿਐ ਸਾਲੋਣੇ ॥ ਖਟ ਤੁਰਸੀ ਮੁਖਿ ਬੋਲਣਾ ਮਾਰਣ ਨਾਦ ਕੀਏ ॥
ਛਤੀਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਭਾਉ ਏਕੁ ਜਾ ਕਉ ਨਦਰਿ ਕਰੇਇ ॥ ੧ ॥

ਬਾਬਾ, ਹੋਰੁ ਖਾਣਾ ਖੁਸੀ ਖੁਆਰੁ ॥ ਜਿਤੁ ਖਾਧੈ ਤਨੁ ਪੀੜੀਐ ਮਨ ਮਹਿ ਚਲਹਿ ਵਿਕਾਰ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੧੬]-੭

ਅਰਥ:--ਜੇ ਮਨ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਪਰਚ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ (ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ) ਸਾਰੇ ਮਿੱਠੇ ਸੁਆਦ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥ ਸਮਝੋ। ਜੇ ਸੁਰਤਿ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੁੜਨ ਲੱਗ ਪਏ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਲੂਣ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥ ਜਾਣੋ। ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਉਚਾਰਨਾ ਖੱਟੇ ਸੁਆਦ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥ ਸਮਝੋ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਮਸਾਲੇ ਜਾਣੋ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਇੱਕ-ਰਸ ਪ੍ਰੇਮ ਛੱਤੀ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਸੁਆਦਲੇ ਭੋਜਨ ਹਨ। (ਪਰ ਇਹ ਉਚੀ ਦਾਤਿ ਉਸੇ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ) ਜਿਸ ਉਤੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਹਰ ਦੀ) ਨਜ਼ਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੧। ਹੋ ਭਾਈ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਖਾਣ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਰੋਗੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੀ ਕਈ ਮੰਦੇ ਵਿਚਾਰ ਤੁਰ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਖਾਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ, (ਅਸਲ ਵਿਚ) ਖੁਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ੧। ਰਹਾਉ।

ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਨਰੋਈ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਭੋਜਨ ਦੱਸ ਕੇ ਫਿਰ, ਰਹਾਉ ਦੀ ਤੁਕ ਵਿਚ (ਦੇਹੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਆਤਮਾਂ ਦੀ ਸਵੱਛਤਾ ਲਈ) ਉਚ ਕੋਟੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੀ ਨੇ, ਸਰਬ-ਸਾਂਝਾ ਅਤੇ ਸਰਬ-ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪੌਣ ਪਾਣੀ ਦੇ ਅਨਕੂਲ, ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਵਾਲਾ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ ਵਡਮੁੱਲਾ ਸਿਧਾਂਤ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

[ਨੋਟ--ਮਾਸ ਨਾ ਖਾਣ ਦਾ ਝਗੜਾ ਖੜਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਸਤਗੁਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਵਡਮੁੱਲੇ ਅਤੇ ਸਰਬ ਸਾਂਝੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਰਥ ਵੀ ਮਨਮਤਿ ਵਾਲੇ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ-ਬਾਣੀ ਦੀ ਅਵੱਗਿਆ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪੜ੍ਹੋ ਪੁਸਤਕ--" ਮਾਸੁ ਮਾਸੁ ਕਰਿ ਮੂਰਖ ਝਗੜੇ "]

੧੦- ਛੋਡਿ ਛੋਡਿ ਰੇ ਬਿਖਿਆ ਕੇ ਰਸੂਆ ॥ ਉਰਝਿ ਰਹਿਓ ਰੇ
ਬਾਵਰ ਗਾਵਰ ਜਿਉ ਕਿਰਖੈ ਹਰਿਆਇਓ ਪਸੂਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਜੋ ਜਾਨਹਿ ਤੂੰ ਅਪੁਨੇ ਕਾਜੈ ਸੇ ਸੰਗਿ ਨ ਚਲੈ ਤੇਰੈ ਤਸੂਆ ॥
ਨਗੇ ਆਇਓ ਨਾਗ ਸਿਧਾਸੀ ਫੇਰਿ ਫਿਰਿਓ ਅਰੁ ਕਾਲਿ ਗਰਸੂਆ ॥ ੧ ॥
ਪੇਖਿ ਪੇਖਿ ਰੇ ਕਸੰਭ ਕੀ ਲੀਲੀ ਰਾਚਿ ਮਾਚਿ ਤਿਨ ਹੂੰ ਲਉ ਹਸੂਆ ॥
ਛੀਜਤ ਡੋਰਿ ਦਿਨਸੁ ਅਰੁ ਰੈਨੀ ਜੀਅ ਕੋ ਕਾਜੁ ਨ ਕੀਨੋ ਕਛੂਆ ॥ ੨ ॥
ਕਰਤ ਕਰਤ ਇਵ ਹੀ ਬਿਰਧਾਨੋ ਹਾਰਿਓ ਉਕਤੇ ਤਨੁ ਖੀਨਸੂਆ ॥
ਜਿਉ ਮੋਹਿਓ ਉਨਿ ਮੋਹਨੀ ਬਾਲਾ ਉਸ ਤੇ ਘਟੈ ਨਾਹੀ ਰੁਚ ਚਸੂਆ ॥ ੩ ॥
ਜਗੁ ਐਸਾ ਮੋਹਿ ਗੁਰਹਿ ਦਿਖਾਇਓ ਤਉ ਸਰਣਿ ਪਰਿਓ ਤਜਿ ਗਰਬਸੂਆ ॥
ਮਾਰਗੁ ਪ੍ਰਭ ਕੋ ਸੀਤਿ ਬਤਾਇਓ ਦ੍ਰਿੜੀ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਭਗਤਿ ਹਰਿ ਜਸੂਆ ॥ ੪ ॥ [੨੦੬]-੬-੧੨੭

੩) ਪੁਰ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਪਰ ਪੁਰਖ ਗਮਨ--

ਅਖੀਂ ਸੁਤਕੁ ਵੇਖਣਾ ਪਰ-ਤ੍ਰਿਅ ਪਰ-ਧਨ ਰੂਪੁ ॥ [੪੭੩]-ਵਾਰ-੧੮ । ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਦੇ ਚੌਥੇ ਕਾਂਡ ਵਿਚਲੇ ੧੬ਵੇਂ ਲੇਖ--ਸੁੱਚ ਆਚਾਰ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ--ਵਿਚ ਅਤੇ ਫਿਰ " ਮਾਸੁ ਮਾਸੁ ਕਰਿ ਮੂਰਖੁ ਝਗੜੇ " ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਬੜੀ ਖੁਲ੍ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰ ਪਾਠਕਾਂ ਤੱਕ ਪੁੱਜ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਸਰੂਪ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਸੁੱਭ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਵੈਰੀ ਇਸ ਵਿਕਾਰ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਸਖਤ ਤਾਕੀਦਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਰਚਾਰ ਸਮੇਂ ਦੱਸੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਇਸ ਬੱਜਰ ਕੁਰਹਿਤ ਬਾਰੇ ਗੁਰਮਤਿ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਮੁੜ ਦੋਹਰਾ ਕੇ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ :--

ਪੁਸਤਕ " ਤਤ ਗੁਰਮਤਿ ਨਿਰਣਯ " ਦੇ ੧੭੮ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਇਹ ਬਚਨ--ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਚਾਰ ਕੁਰਹਿਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਗੇ ਉਸ ' ਮੁਸਲੀ ਧਰੁ ' (ਭਾਵ, ਮੁਸਲਮਾਨ-ਇਸਤ੍ਰੀ-ਗਾਮੀ) ਵਾਲੀ ਕੁਰਹਿਤ ਦੀ ਤਰਮੀਮ ਹੋਈ ਹੈ, ਅਤੇ ' ਮੁਸਲੀ ਧਰੁ ' ਪਦ ਦੇ ਥਾਂ ਹੁਣ ' ਪਰ-ਤ੍ਰਿਅ ਗਾਮੀ ' ਦੇ ਪਦ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਸਮੇਂ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਜਥਿਆਂ ਵਲੋਂ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੁੱਠਾ ਪਦ ਦੀ ਤਰਮੀਮ ਹੋਈ ਭੀ ਉਚਿਤ ਹੈ। " :-

ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਿਦਵਾਨ ਬੜੇ ਜਪੀ ਤਪੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਨ। ਆਪ ਜੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਬੜੇ ਖੋਜੀ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਲ ਸੰਬਧਤ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਉਘੇ ਲਿਖਾਰੀ ਸਨ। ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥੇ ਵਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਰਮੁੱਖ ਜਥੇਦਾਰ ਮੰਨ ਕੇ ਸਤਿਕਾਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੰਥਕ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਥਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਸੁੱਚ ਗੁਰਮਤਿ-ਰਹਿਤ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਬਚਨ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਬੜੀ ਸਖਤ ਹੈਰਾਨੀ ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ, ਕੀ ਕਦੇ ਖਾਲਸੇ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਮੁਸਲਮਾਨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਸੰਗ ਤੋਂ ਹੀ ਬਚੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਸੀ? ਕੀ ੧੬੯੯ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਿਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪਰ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਗਾਮੀ ਹੋਣ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ ਸੀ? ਕੀ, ੧੬੯੯ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਨੂੰ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸੁਭਾਗੇ ਸਮੇਂ ਕੇਵਲ ਮੁਸਲਮਾਨ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਤੋਂ ਮਨਾਹੀ ਕਰ ਕੇ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰ ਲੈਣ ਦੀ ਮਰਿਯਾਦਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ ?

ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਗੁਰਸਿੱਖ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਨਿੰਮਨ ਲਿਖੇ ਫ਼ੁਰਮਾਨਾਂ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਸਨ? ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਯਕੀਨ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਗੁਰੂ-ਫ਼ੁਰਮਾਨਾਂ ਦੇ ਰਚੇਤਾ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਕੋਈ ਗੁਰਸਿੱਖ ਪਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਗਾਮੀ ਹੋਣ ਦੀ ਕਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਕਰ ਸਕਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ?:-

੧੧- ਪਰ ਧਨ ਪਰ ਦਾਰਾ ਪਰਹਰੀ ॥ ਤਾ ਕੈ ਨਿਕਟਿ ਬਸੈ ਨਰਹਰੀ ॥ ੧ ॥ [੧੧੬੩]-੨

ਭਗਤ ਨਾਮ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਗੁਰੂ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰਾਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਸੰਗ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ, ਸ਼੍ਰੋਕੜੇ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੁਸ਼ਕਰਮ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

੧੨- ਘਰ ਕੀ ਨਾਰਿ ਤਿਆਗੈ ਅੰਧਾ ॥ ਪਰ ਨਾਰੀ ਸਿਉ ਘਲੈ ਧੰਧਾ ॥ [੧੧੬੪]-੨-੮(੧)

੧੩- ਪਰ ਧਨ ਪਰ ਨਾਰੀ ਰਤੁ ਨਿੰਦਾ ਬਿਖੁ ਖਾਈ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ [੧੨੪੪]-੩(੧)

੧੪- ਬਨਿਤਾ ਛੋਡਿ ਬਦ ਨਦਰਿ ਪਰ ਨਾਰੀ ॥ ਵੇਸਿ ਨ ਪਾਈਐ ਮਹਾ ਦੁਖਿਆਰੀ ॥ ੪ ॥ [੧੩੪੮]-੨

੧੫- ਕਾਮਵੰਤ ਕਾਮੀ ਬਹੁ ਨਾਰੀ ਪਰ ਗ੍ਰਿਹ ਜੋਹ ਨ ਚੁਕੈ ॥

ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਕਰੈ ਕਰੈ ਪਛੁਤਾਪੈ ਸੋਗ ਲੋਭ ਮਹਿ ਸੁਕੈ ॥ ੩ ॥ [੬੭੨]-੬

- ੧੬- ਦੇਇ ਕਿਵਾੜ ਅਨਿਕ ਪੜਦੇ ਮਹਿ ਪਰ ਦਾਰਾ ਸੰਗਿ ਫਾਕੈ ॥
ਚਿਤ੍ਰ ਗੁਪਤੁ ਜਬ ਲੇਖਾ ਮਾਗਹਿ, ਤਬ ਕਉਣੁ ਪੜਦਾ ਤੇਰਾ ਢਾਕੈ ॥ ੩ ॥ [੬੧੬]-੧੫-੨੬
- ੧੭- ਮਨ ਰੇ ਕਉਣੁ ਕੁਮਤਿ ਤੈ ਲੀਨੀ ॥ ਪਰ ਦਾਰਾ ਨੀਂਦਿਆ
ਰਸਿ ਰਚਿਓ ਰਾਮ ਭਗਤਿ ਨਹਿ ਕੀਨੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੬੩੧]-੩
- ੧੮- ਪਰ ਤ੍ਰਿਅ ਰੂਪੁ ਨ ਪੇਖੈ ਨੇਤ੍ਰੁ ॥ ਸਾਧ ਕੀ ਟਹਲ ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਹੇਤ ॥ [੨੭੪]-ਅਸਟ-੯(੧)
- ੧੯- ਪਰ ਤ੍ਰਿਅ ਰਾਵਣਿ ਜਾਹਿ ਸੇਈ ਤਾ ਲਾਜੀਅਹਿ ॥ ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਹਿਰਹਿ ਪਰ ਦਰਬੁ ਛਿਦ੍ ਕਤ ਢਾਕੀਅਹਿ ॥
ਹਰਿ ਗੁਣ ਰਮਤ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਸਗਲ ਕੁਲ ਤਾਰਈ ॥ ਹਰਿਹਾਰ ਸੁਨਤੇ ਭਏ ਪੁਨੀਤ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਬੀਚਾਰਈ ॥੮॥[੧੩੬੨]-

ਅਰਥ:-ਹੋ ਭਾਈ ! ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਪਰਾਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਭੋਗਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ) ਜ਼ਰੂਰ ਸਰਮਸਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਸਦਾ ਪਰਾਇਆ ਧਨ ਚੁਰਾਉਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਹ ਕੁਕਰਮ ਕਿੱਥੇ ਲੁਕੇ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ ? (ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ) । ਹੋ ਭਾਈ ! ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣ ਯਾਦ ਕਰਦਿਆਂ ਮਨੁੱਖ ਆਪ ਸੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਵਾਲਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕੁਲਾਂ ਨੂੰ) ਵੀ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । (ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ ਸੁਣਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ੮ ।

- ੨੦- ਪਰ ਧਨ ਪਰ ਤਨ ਪਰਤੀ ਨਿੰਦਾ ਅਖਾਧਿ ਖਾਹਿ ਹਰਕਾਇਆ ॥
ਸਾਚ ਧਰਮ ਸਿਉ ਰਚਿ ਨਹੀਂ ਆਵੈ ਸਤਿ ਸੁਨਤ ਛੋਹਾਇਆ ॥ ੩ ॥ [੪੦੨]-੩-੧੨੫

ਅਰਥ:-ਹੋ ਮੂਰਖ ! ਤੂੰ ਪਰਾਇਆ ਧਨ ਚੁਰਾਉਂਦਾ ਹੈਂ, ਪਰਾਇਆ ਰੂਪ (ਮੰਦੀ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਤੱਕਦਾ ਹੈਂ), ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਾ (ਕਰਦਾ ਹੈਂ; ਤੂੰ ਲੋਭ ਨਾਲ) ਹਲਕਾ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਹੈਂ, ਤੇ ਉਹੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਖਾਂਦਾ ਹੈਂ ਜੋ ਨਹੀਂ ਖਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ (ਪਰਾਇਆ ਧਨ, ਹਰਮ ਦਾ ਮਲ, ਪਰਾਇਆ ਹੱਕ, ਰਿਸ਼ਵਤ ਖੋਰੀ, ਤਸਕਰੀ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਅਮਾਨਤ ਸਭ ਅਜੇਹਾ ਧਨ ਹੈ ਜੋ ਸਦਾ ਹੀ ਨਾ ਖਾਣ ਜੋਗ ਹੈ) । ਹੋ ਮੂਰਖ ! ਸਦਾ ਨਾਲ ਨਿਭਣ-ਵਾਲੇ ਧਰਮ ਨਾਲ ਤੇਰਾ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ, ਸੱਚ-ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਤੈਨੂੰ ਖਿੱਝ ਲੱਗਦੀ ਹੈ । ੩ ।

ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਰਗੇ ਮੰਨੇ ਪਰਮੰਨੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੂੰ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵੱਲ ਖੋਟੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਨੋਂ ਵੀ ਵਰਜਦਾ ਹੈ। ਪਰ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਗਾਮੀ ਮਨੁੱਖ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ, ਅਰੰਭ ਤੋਂ ਹੀ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਿਸ ਕੁ-ਕਰਮ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ੧੫ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਬੱਜਰ ਕੁਰਹਿਤ ਘੋਸ਼ਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਫਿਰ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ, ਉਸੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਸਰੂਪ ਨੇ, ੧੭ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ, ਆਪਣੇ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ 'ਮੁਸਲੀ' ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਬਾਕੀ ਸਾਰਿਆਂ ਧਰਮਾਂ ਦੀਆਂ ਪਰਾਈਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰ ਲੈਣ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਦੇ ਦਿਤੀ ਹੋਵੇ ? ਫਿਰ ਇਹ "ਮੁਸਲੀ ਧਰ" ਕੁਰਹਿਤ (ਭਾਵ, ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਭੋਗ ਬਣ ਸਕਣ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ) ਵਾਲਾ ਸੋਸਾ ਭਾਈ ਸਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਘੜ ਕੇ ਤਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੇ ਉਤਾ ਦੇਣਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਜੇਹੇ ਕਿਹੜੇ ਉਚੇਚੀ ਮਹੱਤਤਾ ਵਾਲੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚੋਂ ਪੜ੍ਹ ਲਿਆ ਜੋ ਬਿਨਾ ਕਿੰਤੂ ਪ੍ਰੰਤੂ ਦੇ "ਮੁਸਲੀ-ਧਰ" ਰਹਿਤ ਪੰਥ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਤ ਰਹੀ ਸੱਚ ਮੰਨ ਕੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ "ਤਤ ਗੁਰਮਤਿ ਨਿਰਣਯ" ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ? ਤਸੱਲੀ ਕਰਨ ਲਈ ਹੋਰ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵੀ ਪੜ੍ਹੀਆਂ। "ਮੁਸਲੀਧਰ ਕੁ-ਰਹਿਤ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਿਤੋਂ ਨਾ ਹੋ ਸਕੀ।

੫

ਪਰਨਾਰੀ ਗਮਨ ਅਤੇ ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ

ਆਖਰ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ੯੭੮ ਸਫ਼ੇ ਤੋਂ ਇਹ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ ਮਿਲ ਗਿਆ-- "ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਦੇ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ । ਜਿਸ ਨੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੇ ਬਿਨਾ ਇਸਲਾਮ ਮਤ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਈ ਹੋਵੇ "। ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚਲੇ "ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ" ਪ੍ਰਸੰਗ ਦੀ ਇਹ ਤੁਕ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ-- "ਇਹ ਭਾਂਤ ਬੁਲਯੋ ਮੁਸਲੀਧਰ ਭਾਈ" (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵ) । ਸਮਝ ਆ ਗਈ "ਮੁਸਲੀਧਰ" ਮਰਯਾਦਾ ਵਾਲੀ ਬਦਨਾਮੀ ਦਾ ਟਿੱਕਾ ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦੀ ਹੀ ਦੇਣ ਹੈ। ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਤ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਰਾਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਗਮਨ ਬਾਰੇ ਕੀ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ।

ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਦੱਸ ਕੇ, ਪਰਨਾਰੀ ਗਾਮੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਵਰਜਣ ਵਾਲੀ ਕਵਿਤਾ-ਰੂਪ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਅਥਵਾ ਇਸ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਕੇ, ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ, ਸੁਣਾਈ ਜਾਣ ਦਾ ਰਵਾਜ ਬੜੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਹੈ। ੧੯੮੩ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਬਾਣੀ ਕਿਸ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚੋਂ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਪਰਚਾਰਕ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਹੀ ਅਜੇਹੀ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੀ ਬਾਣੀ ਸਮਝਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਗਿਆਨੀ ਨ੍ਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਲਿਖੇ ਅਰਥਾਂ ਸਮੇਤ ਕਵਿਤਾ-ਰੂਪ ਉਹ ਬਾਣੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:-

ਛੰਦ॥ ਸੁਧਿ ਜਬ ਤੇ ਹਮ ਧਰੀ ਬਚਨ ਗੁਰ ਦਏ ਹਮਾਰੇ ॥ ਪੂਤ ਇਹੈ ਪ੍ਰਾਨ ਤੋਹਿ ਪ੍ਰਾਨ ਜਬ ਲਗ ਘਟ ਥਾਰੇ ॥
ਨਿਜ ਨਾਰੀ ਕੇ ਸਾਥ ਨੇਹੁ ਤੁਮ ਨਿੱਤ ਬਢੈਯਹੁ ॥ ਪਰ ਨਾਰੀ ਕੀ ਸੇਜ ਭੂਲਿ ਸੁਪਨੇ ਹੂੰ ਨ ਜੈਯਹੁ ॥ ੫੧ ॥
ਪਰ ਨਾਰੀ ਕੇ ਭਜੇ ਸਹਸ ਬਾਸਵ ਭਗ ਪਾਏ ॥ ਪਰ ਨਾਰੀ ਕੇ ਭਜੇ ਚੰਦ੍ਰ ਕਲੰਕ ਲਗਾਏ ॥
ਹੋ ਪਰ ਨਾਰੀ ਕੇ ਹੇਤ ਸੀਸ ਦਸ ਸੀਸ ਗਵਾਯੋ ॥ ਹੋ ਪਰ ਨਾਰੀ ਕੇ ਹੇਤ ਕਟਕ ਕਵਰਨ ਕੋ ਘਾਯੋ ॥ ੫੨ ॥
ਪਰ ਨਾਰੀ ਸੋ ਨੇਹੁ ਛੁਰੀ ਪੈਨੀ ਕਰਿ ਜਾਨਹੁ ॥ ਪਰ ਨਾਰੀ ਕੇ ਭਜੇ ਕਾਲ ਬਯਾਪਯੋ ਤਨ ਮਾਨਹੁ ॥
ਅਧਿਕ ਹਰੀਫੀ ਜਾਨਿ ਭੋਗ ਪਰ ਤ੍ਰਿਯ ਜੋ ਕਰਹੀ ॥ ਹੋ ਅੰਤ ਸ੍ਰਾਨ ਕੀ ਮ੍ਰਿਤ ਹਾਥ ਲੋਂਡੀ ਕੇ ਪਰਹੀ ॥ ੫੩ ॥
ਬਾਲ ਹਮਾਰੇ ਪਾਸ ਦੇਸ ਦੇਸਨ ਤ੍ਰਿਯ ਆਵਹਿ ॥ ਮਨ ਬਾਂਛਤ ਬਰ ਮਾਂਗਿ ਜਾਨਿ ਗੁਰ ਸੀਸ ਝੁਕਾਵਹਿ ॥
ਸਿੱਖਯ ਪੁੱਤ੍ਰ ਤ੍ਰਿਯ ਸੁਤਾ ਜਾਨਿ ਅਪਨੇ ਚਿਤ ਧਰਿਯੈ ॥ ਹੋ ਕਹੁ ਸੁੰਦਰਿ ਤਿਹੋਂ ਸਾਥ ਗਵਨ ਕੈਸੇ ਕਰਿ ਕਰਿਯੈ ॥ ੫੪ ॥

ਅਰਥ:--ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਹੋਸ਼ ਸੰਭਾਲੀ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਹੋ ਪੁੱਤਰ ! ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਤੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਾਣ ਹਨ, ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਤੂੰ ਇਹ ਧਾਰੀ ਰੱਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਤੂੰ ਸਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਵਧਾ, ਪਰ ਪਰਾਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਸੇਜਾ ਉਤੇ ਭੁੱਲਕੇ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਹੈ। ੫੧। ਪਰਾਈ ਨਾਰੀ ਨੂੰ ਭੋਗਿਆਂ ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਹਜ਼ਾਰ ਭਗ ਪਾਏ ਸੀ। ਪਰਾਈ ਨਾਰੀ ਦੇ ਭੋਗਿਆਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਲੰਕ ਲਗਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਪਰਾਈ ਨਾਰੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਦਸਾਂ ਸਿਰਾਂ ਵਾਲੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਗਵਾ ਲਏ ਸੀ। ਪਰਾਈ ਨਾਰੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕੋਰਵਾਂ ਦਾ ਦਲ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ॥੨॥ ਪਰਾਈ ਨਾਰੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਤਿੱਖੀ ਛੁਰੀ ਵਾਂਗ ਜਾਨੀ। ਪਰਾਈ ਨਾਰੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਅਰਥ ਮੌਤ ਦਾ ਆਉਣਾ ਸਮਝੋ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਬਲ ਵਾਲੇ ਸਮਝਕੇ ਜੋ ਪਰਾਈ ਨਾਰੀ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਉਹ ਅੰਤ ਨੂੰ ਡਰਪੋਕ ਆਦਮੀ ਹੱਥੋਂ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਮੌਤੋਂ ਮਰਦੇ ਹਨ। ੫੩ । (ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ) ਹੋ ਇਤ੍ਰੀ ! ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਦੇਸ-ਦੇਸਾਂਤਰਾਂ ਤੋਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮਨ-ਭਾਉਂਦੇ ਵਰ ਮੰਗ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜਾਣਕੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਸਿੱਖ ਮੇਰੇ ਪੁਤਰ ਹਨ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਮੇਰੀਆਂ ਧੀਆਂ ਹਨ, ਹੋ ਸੁੰਦਰੀ! ਤੂੰ ਹੀ ਦੱਸ, ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ? । ੫੪ ॥**ਸ਼੍ਰੀਕਾ--**ਕੀ ਜਿਹੜੇ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰ ਲੈਣਾ ਠੀਕ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ? [ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਟੀਕ (ਜਿਲਦ ਛੇਵੀ) ਐਡੀਸ਼ਨ ੧੯੯੩ ਸਫ਼ਾ ੧੦੯ ਤੋਂ ੧੧੧]

ਕਈ ਗੁਰਮਿਖ ਵਿਦਵਾਨ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕਿਰਤ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਏਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਰਾਗੀਆਂ ਢਾਡੀਆਂ ਅਤੇ ਪਰਚਾਰਕਾਂ ਵਾਂਗ ਦਾਸ ਵੀ, ਅਨਮੋਲ ਸਿਖਿਆ ਵਾਲੇ ਸਮਝ ਕੇ ਇਹ ਬਚਨ ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਵਰਤਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਾਵਨ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਅਤੇ ਲਾਸਾਨੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਬਖਸ਼ ਦੁਆਰਾ " **ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਤੋਂ ਸੱਚ ਦਾ ਮਾਰਗ** " ਪੁਸਤਕ ਲਿਖਣੀ ਅਰੰਭ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਤੋਂ ਅਜੇਹੀ ਹਰ ਬਾਣੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤਵਾਦੀ ਰੀਤ ਦਾ ਪੰਥ ਵਿਚ ਆ ਵੜਨ ਦਾ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਸ਼ੱਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਪਰਖ ਕੇ ਵੇਰਵੇ ਤੋਂ ਪੰਥ ਨੂੰ ਜਾਨੂੰ ਕਰਨਾ ਦਾਸ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਬਚਨਾਂ ਬਾਰੇ ਦਾਸ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਈ ਸ਼ੰਕੇ ਉਪਜਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਈ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਹੋਏ ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪਾਸਾ ਵੱਟ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ ਸਮੇਤ ਕਈਆਂ ਦਾ ਇਹ ਮਤ ਹੈ ਕਿ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਪਰਖ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੀ ਤਰਜ਼ ਦਾ ਇੱਕ ਅੱਡਰਾ ਅਤੇ ਬੜਾ ਲਾਹੇਵੰਦ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਪੰਥ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੇ ਥਾਂ ਹੈ। [ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਹੋਮਕੁੰਡ ਵਰਗਾ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਰਿਤਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤ ਦਾ ਤੀਰਥ ਬਣ ਜਾਵੇ ਫਿਰ ਵੀ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਪੰਥ ਲਈ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੀ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ?]***>>>>>

***Foot noT:--**ਗਿਆਨੀ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਦਾਸ ੧੯੬੭ ਤੋਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ੧੯੯੫ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਿੱਧਾ ਸੰਪਰਕ ਬਣਾ ਸਕਣ ਦਾ ਸਮਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣਿਆ। ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਦਾਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣੇ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਨੇ ਦਾਸ ਨੂੰ ਕਈ ਦਿਨ ਬੜਾ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਰਖਿਆ। ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਦਾਸ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਸੀ ਕਿ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਮੇਰੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਕੈਨੇਡਾ ਪੁੱਜਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਬਾਰੇ ਦਾਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਤਭੇਦ ਸੀ। ਇਸ ਮਤਭੇਦ ਦੀ ਨਿਵਰਤੀ ਲਈ ਉਹ ਦਾਸ ਕੋਲ ਆਉਣ ਲਈ ਕਾਗਜ਼ ਤਿਆਰ ਕਰਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਕਿ ਇੱਕ ਸ਼ਰਾਬੀ ਟਰੱਕ-ਡਰਾਈਵਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਆ ਬਣਿਆ।

ਹੋਮ ਕੁੰਡ ਬਾਰੇ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੇ ਲਿਖਤੀ ਵਿਚਾਰ ਹਨ ਕਿ ' ਹੋਮ ਕੁੰਡ ' ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਟਿਕਣੇ ਦਾ ਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਉੱਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭਰਮੀ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਗਿਣਦੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੋਮਕੁੰਡ ਜਿਹੀ ਬਰਫ਼ ਮਾਰੀ, ਹੁੰਡ ਭੰਨਣੀ ਠੰਢੀ ਥਾਂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਅਸਥਾਨ ਜਾ ਬਣਾਇਆ। ਉਸ ਥਾਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਵੀ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ, ਕੋਈ ਇੱਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਦਾਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਉੱਕਾ ਹੀ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕਿ ਹੋਮਕੁੰਡ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਤੀਰਥ ਅਸਥਾਨ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ। ਦੋਸ਼ੀ ਉਹ ਲੋਕ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਨੂੰ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਤ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਮੋਹਰੇ ਸਨ। ਹੋਮ ਕੁੰਡ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਬਹੁ ਟਿਕਾਣਾ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਅਜੇਹੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵਰਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਸਿਵਾਏ ਉਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਤਪ-ਅਸਥਾਨ ਮੰਨਣ ਦੇ ਹੋਰ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਅਰਥ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਹੋਮ ਕੁੰਡ ਦਾ ਅਤਾ ਪਤਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ, ਅਥਵਾ ਹੋਮ ਕੁੰਡ ਨਾਮਕ ਥਾਂ ਦਾ ਠੀਕ ਟਿਕਾਣਾ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਭੁਗਿਰਦੇ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਲਿਖਣ ਦੇ ਨਾਲ, ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਲਿਖਤ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪਾਛੇ ਰਾਜ ਘਰਾਨੇ ਨਾਲ ਡੂੰਘਾ ਸਬੰਧ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਸਿਖਰ ਨਾਲ ਅਜੇਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਿਵੇਂ ਜੁੜ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ? ਆਪਣੀ ਕਥਾ ਵਾਲੀ ਉਸ ਚੌਪਈ ਵਿਚਲੀਆਂ ਹੋਮ ਕੁੰਟ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਪੰਗਤੀਆਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:-.....**ਹੋਮ ਕੁੰਟ ਪਰਬਤ ਹੈ ਜਹਾਂ । ਸਪਤ ਸ੍ਰਿੰਗ ਸੋਭਿਤ ਹੈ ਤਹਾਂ ।੧।**

ਸਪਤਸ੍ਰਿੰਗ ਤਿਹ ਨਮ ਕਹਾਵਾ । ਪੰਡ ਰਾਜ ਜਹ ਜੋਗ ਕਮਾਵਾ... ੨ ॥ ਪਦ ਅਰਥ:--(1) ਹੋਮ ਕੁੰਟ=ਬਰਫ਼ ਦਾ ਪਹਾੜ, ਹਿਮਾਲਾ ਪਰਬਤ। **ਸਪਤ=(੭)** (ਸੰ:ਸਤ੍ਰ, ਸਭੁ)=ਸੈਂਕੜੇ ਚੋਟੀਆਂ (ਟੀਸੀਆਂ) ਵਾਲਾ ਹਿਮਾਲਾ॥ **(ਅ)** ਸਪਤ ਸ੍ਰਿੰਗ (ਸੱਤ ਚੋਟੀਆਂ) ਹਿਮਾਲਾ ਦਾ ਉਹ ਭਾਗ, ਜਿਥੇ ਸੱਤ ਚੋਟੀਆਂ ਨੇੜੇ ਨੇੜੇ ਇਕੱਠੀਆਂ ਸਜ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। **ਪੰਡ ਰਾਜ=**ਯਾਦਵ ਵੰਸ਼ੀ ਰਾਜਾ ਸਾਂਤਨੂੰ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਜੋ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ, ਭੀਮ ਤੇ ਅਰਜਨ ਆਦਿ, ਪੰਜ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦਾ ਪਿਤਾ ਸੀ। [ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਐਡੀਸ਼ਨ ੧੯੮੫ ਸਫ਼ਾ ੭੧] **(2)ਹੋਮ ਕੁੰਟ=**ਹੋਮ ਕੁਟ, ਹਿਮਾਲਯ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਾ ਇਕ ਪਹਾੜ ਜੋ (ਪੁਰਾਣਾਨੁਸਾਰ) ਕਿੰਪੁਰਖ ਖੰਡ ਦੀ ਹੱਦ ਉਤੇ ਹੈ ਅਤੇ (ਮਹਾ ਭਾਰਤਾਨੁਸਾਰ) ਹਿਮਾਲਯ ਦੀ ਧਾਰਾ ਵਿਚ ਇਦ੍ਰਯੁਮਨ ਸਰ ਦੇ ਕੋਲ ਹੋਮ ਕੁਟ ਪਰਬਤ ਹੈ। **ਸਪਤਸ੍ਰਿੰਗ=**ਹਿਮਾਲਯ ਦੀ ਧਾਰਾ ਵਿਚ ਬੱਦਰੀ ਨਗਇਣ ਦੇ ਕੋਲ ਇਕ ਪਹਾੜ **(੨) ਸੱਤਸਿੰਘ, ਸਤ ਚੋਟੀਆਂ।** [ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਤਕ ਸਟੀਕ ਟੀਕਾ ਕਾਰ-ਪੰਡਿਤ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਗਯਾਨੀ ਵਿਦਿਆ ਮਾਡੰਡ ਮੁਜੰਗਾ ਵਾਲੇ ਸਫ਼ਾ ੬੩] ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਦੀ ਕਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਡੇ ਮਹਾਰਾਜ ਤੋਂ **ਮਚਕਿੰਦ ਰਿਖੀ** ਦੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ **ਪੱਤਨੀ** ਦੀ ਮੌਤ ਭੁਲੇਖੇ ਨਾਲ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਇਸ ਹਤਿਆ ਦਾ ਪਰਾਸਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਭਾਗ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ ਆ ਕੇ ਜੋਗ ਕਮਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਜੇਹੇ ਅਤੇ-ਪੜੇ ਲਿਖੇ ਹੋਣ ਤੇ ਅੰਧ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਇਸ ਥਾਂ ਨੂੰ ਤੀਰਥ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ? ਕੇਵਲ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਕਿ ਅਜੇਹੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਤੀਰਥ ਬਣਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦੇ ਸਿਰ ਨਾ ਲੱਗੇ, ਬਿਨਾ ਦਲੀਲ ਤੋਂ ਅਰਥ ਬਦਲ ਦੇਣੇ, ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੀ ਬੇਦੀਲੀ ਹੱਥ ਧਰਮੀ ਸੀ। ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਦੇ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਸਥਾਨਿਕ ਪਰਵ ' ਦੇ ' ਮਹਾਂ ਯਾਤਰਾ ' ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਨੇ ਅਰਜੁਨ ਦੇ ਪੋਤਰੇ ਪਰੀਖਸ਼ਤ ਨੂੰ ਹਸਤਨਾ ਪੁਰ ਦਾ ਰਾਦ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਪੰਜੇ ਭਰਾ ਦ੍ਰੋਪਦੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਕੁੱਤੇ ਸਮੇਤ ਬਨਵਾਸ ਲਈ ਚਲੇ ਪਾ ਤੁਰੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਹਮਾਲੀਆ ਦੇ ਏਸੇ ਬਰਫ਼ਾਨੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਹੀ ਜੋਗ ਕਮਾਇਆ ਸੀ। ਘਟਨਾ ਦਾ ਬੜਾ ਅਦਭੁਤ ਸੁਮੇਲ (Strange Coincident) ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਪਤਰ ਵਿਚਰਦੇ ਰਹੇ ਉਸੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਅਤਾ ਪਤਾ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਜੀ ਦੇਈ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਕੁੱਝ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਮਕੁੰਟ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਸਿਖਰ ਕਿਹੜਾ ਮੰਨ ਲਵੇ?। ਇਹ ਵੀ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਆਤਮਕ ਉੱਚਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਣ ਦੀ ਸੋਝੀ ਵਾਲਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਾਰੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਕਿਤੋਂ ਵੀ ਮਿਲਣਾ ਕਠਨ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ, .ਜਦ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪ੍ਰਥਮ ਬਾਣੀਜਪ (ਸਾਹਿਬ) ਤੋਂ ਹੀ ਸੱਚਪੰਡ ਵਾਲੇ ਉਸ ਕਰਮਖੰਡ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਸੋਝੀ ਕਰਾਵਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ।

<<<<ਪਰ ਦਾਸ ਦਾ ਅਟੱਲ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਉੱਤਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ' ਨਾਨਕ ' ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੇਵਲ ਸਰੀਰ ਹੀ ਹੋਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਬਾਕੀ, **ਜੋਤਿ** ਅਤੇ **ਜੁਗਤਿ** ਦੋਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀਆਂ ਹੀ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਇਸ ਤੱਥ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਇਉਂ ਕਰਦੇ ਹਨ--**ਜੋਤਿ ਓਹ ਜੁਗਤਿ ਸਾਇ ਸਹਿ ਕਾਇਆ ਫੇਰਿ ਪਲਟੀਐ ॥** [੯੬੬], ਭਾਵ, **ਗਿਆਨ-ਜੋਤਿ**** ਦੇ ਨਾਲ **ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤ** ਵੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਹੋਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੰਤ ਅਤੇ ਸੂਰਮਾ

ਬਨਉਣ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਕੋਰਸ ਪਾਸ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਟੀਚਾ, ਆਦਿ ਗੁਰੂ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਮਿਥਿਆ ਸੀ, ਬਾਕੀ ਨੌਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਕੇਵਲ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਉਹੀ ਕੋਰਸ ਪੂਰਾ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਿਖਤ ਪਹਿਲੇ ਨੌਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਿਖੀ, ਅਜੇਹੀ ਓਪਰੇ ਢੰਗ ਦੀ ਲਿਖਤ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਿਵੇਂ ਲਿਖ ਸਕਦੇ ਸਨ? ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਕਥਿਤ ਪਾਠ, ਵੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਪਰਖ ਤੇ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦਾ, ਸਮਝੋ ਉਸ ਵਿਚ ਖੋਟ ਹੈ। ਉਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਿਆਂ ਪੰਥ ਕਿਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਨਿਆਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ-ਕਲਾ ਵਾਲੀ ਪਹਿਲੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਮੋੜ ਲਿਆਉਣ ਲਈ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲੀ ਉਸੇ ਜੀਵਨੀ ਨੂੰ ਸਥਿਰ ਰੱਖਣ ਲਈ, ਇਕੋ ਇੱਕ ਏਹੀ ਸਾਧਨ ਹੈ, ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੇਵਲ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੰਨਦੇ ਹੋਏ ਦੂਜੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਪਰਖਣ ਲਈ, ਸਦਾ ਗੁਰੂਬਾਣੀ ਨੂੰ ਹੀ ਕਸਵੱਟੀ ਮੰਨੀਏ--**ਸਤਿਗੁਰ ਜੇਵਡੁ ਅਵਰ ਨ ਕੋਈ**। ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦੀ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਸੰਪੂਰਨਤਾ, ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਅਤੇ ਸੁੱਧਤਾ ਪ੍ਰਤੀ ਪੱਕਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਬਣ ਜਾਣ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਦਾਸ ਹਰ ਦੂਜੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ=) ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਪਰਖਣ ਲਈ ਅਤੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨ ਲਈ, **ਬਚਨ-ਬੱਧ** ਹੈ।

****[Foot note:--ਸਭ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਜੋਤਿ ਹੈ ਜੋਇ ॥ ਤਿਸ ਕੈ ਚਾਨਣਿ ਸਭ ਮਹਿ ਚਾਨਣੁ ਹੋਇ ॥੬੬੩॥ ਜੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਉਹੀ ਜੋਤਿ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ--ਏਕੋ ਜੋਤਿ ਦੁਇ ਮੂਰਤੀ ਧਨ ਪਿਰੁ ਕਹੀਐ ਜੋਇ ॥ ੩ ॥ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕੋ ਜੋਤਿ ਕਿਹਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਕੀ ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ, ਹਜ਼ਰਤ ਈਸਾ ਆਦਿ ਦੂਜੇ ਪੈਗੰਬਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅੱਡਰੀ ਜੋਤਿ ਸੀ ਜੋ ਨਿਆਰਾ ਪੰਥ ਰਚਾ ਲਿਆ? ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਅਗਾਂਹ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਤੁਰੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਅੰਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਆ ਬਿਰਾਜੀ? ਜੋਤਿ ਦੇ ਗੁਰਮਤਿ ਅਰਥ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਲਈ ਪੜ੍ਹੇ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਅਨਵੇਂ ਭਾਗ ਦੇ ਸਤਵੇਂ ਕਾਂਡ ਦੇ ੪ਥੇ ਲੇਖ ਤੋਂ ੧੧ਵੇਂ ਲੇਖ ਤੱਕ। ਜੋਤ ਦੇ ਗੁਰਮਤਿ-ਅਰਥ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਲੱਗ ਪੱਗ ੫੦ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਲਿਖੇ ਹਨ]**

ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਚਨਾਂ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਦਾ ਵੇਰਵਾ:--

ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ੪੫੮ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੌਥੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ-- ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਛਲ ਕਪਟ ਭਰੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਜਿਸ ਭਾਗ ਵਿਚ ਹਨ, ਉਸ ਦੀ "ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਾਖਯਾਨ" ਸੰਗਯਾ ਹੈ। ਪਰ ਪ੍ਰਸਿਧ ਨਾਮ "ਚਰਿਤ੍ਰ" ਹੀ ਹੈ। ਚਰਿਤ੍ਰ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ੪੦੪ ਹੈ, ਪਰ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਾਰ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ੪੦੫ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਸੌ ਪਚੀਵਾਂ (੩੨੫)ਵਾਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਲਿਖਿਆ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਅੰਤ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਲਿਖਕੇ ੩੨੫ ਨੰਬਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। "ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਾਖਯਾਨ" ਦੇ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕੀਵਾਂ ਚਲਿੱਤਰ ਕਥਾ **ਅਨੂਪ ਕੌਰ** ਹੈ। ਇਸ ਕਥਾ ਦੇ ਤਿੰਨ ਭਾਗ-੨੧, ੨੨ ਅਤੇ ੨੩ ਨੰਬਰ ਚਲਿੱਤਰ ਹਨ। ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਕਵਿਤਾ ੨੧ਵੇਂ ਚਲਿੱਤਰ ਵਿਚੋਂ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ "ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਾਖਯਾਨ" ਭਾਗ ਨੂੰ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕਿਰਤ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭਾਈ ਪਿਆਰ ਸਿੰਘ ਪਦਮ ਜੀ ਦਾਨਾਮ ਬੜਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ। ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ "**ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦਰਸ਼ਨ**" ਵਿਚ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕਿਰਤ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਵਿਚ, ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਹਵਾਲੇ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਉਸ ਲੇਖ ਵਿਚ (ਪੁਸਤਕ ਦੇ ੪੪ ਸਫ਼ੇ ਤੇ) ਪਦਮ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:--

(੨) ਦੂਸਰੇ, ਇਹਨਾਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਗਵਾਹੀ ਹੈ। "ਅਵਤਾਰ ਕਥਾ" ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਕਵੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ--

"ਜਉ ਕਿਛੁ ਇਛੁ ਕਰੋ ਧਨ ਕੀ, ਚਲਿਓ ਧਨ ਦੇਸਨ ਦੇਸ ਤੇ ਆਵੈ। ੧੯੦੧ (ਕ੍ਰਿਸ਼ਣਾਵਤਾਰ)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਰਿਤ੍ਰ-ਪਾਖਯਾਨ ਕਰਤਾ ਆਖਦਾ ਹੈ:--

ਬਾਲ ਹਮਾਰੇ ਪਾਸ, ਦੇਸ ਦੇਸਨ ਤ੍ਰਿਯ ਆਵਹਿ । ਮਨ ਬਾਂਛਤ ਬਰ ਮਾਂਗ, ਜਾਨਿ ਗੁਰ ਸੀਸ ਝੁਕਾਵਹਿ ॥

ਕੀ ਕੋਈ ਅਨੰਦਪੁਰ ਵਿਚ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਹੋਰ ਵੀ ਅਜੇਹੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਸਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਪਾਸ ਇਉਂ ਦੇਸਾਂ ਦੇਸਾਂ ਤੋਂ ਭੇਟਾ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੁੰਦਰੀਆਂ ਦਰਸ਼ਨ ਲਈ ਆਉਂਦੀਆਂ ਸਨ? ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਹੈ, ਨਹੀਂ। ਜੇ ਕੋਈ ਇਤਨਾ ਵਡਾ ਮਾਲਦਾਰ ਤਾਂਤ੍ਰਿਕ ਕਵੀ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਇਜੇਹੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦੀ ਹੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਨੂਪ ਕੌਰ ਵਾਲੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਅਤੇ ਪਾਤ੍ਰ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਆਪ ਹੀ ਹਨ। ਆਉ ਵਿਚਾਰ ਅੱਗੇ ਤੋਰੀਏ:--

ਅਨੂਪ ਕੌਰ ਚਰਿਤ੍ਰ ਵਾਲੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:--

"ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਪਿੰਡ ਦੀ ਇੱਕ ਧਨਵਾਨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਗਰ ਦੇ ਰਾਜੇ ਤੇ ਮੋਹਤ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਇੱਕ ਮਗਨ ਦਾਸ ਨਾਮੀ ਚਤੁਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਲਾਲਚ ਦੇ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਭੇਜਿਆ। ਮਦਨ ਦਾਸ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ **ਮੰਤ੍ਰ ਸਿੱਖਣਾ** ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਆਖਾਂ ਓਵੇਂ ਹੀ ਕਰੋ। ਤਦ ਰਾਏ ਜੀ ਝੱਟ ਤਿਆਰ ਹੋ ਪਏ ਅਤੇ:--

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ ॥

ਚਲਯੋ ਧਾਰਿ ਆਤੀਤ ਕੋ ਭੋਸ ਰਾਈ ॥ ਮਨਾਪਨ ਬਿਖੈ ਸ੍ਰੀ ਭਗੋਤੀ ਮਨਾਈ ॥

ਚਲਯੋ ਸੋਤ ਤਕੇ ਫਿਰਯੋ ਨਾਹਿ ਫੇਰੇ ॥ ਧਸਯੋ ਜਾਇਕੈ ਵਾ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕੇ ਸੁ ਡੇਰੇ ॥ ੧੦ ॥

ਅਰਥ:--ਉਹ ਰਾਜਾ ਤਪੱਸਵੀ ਦਾ ਭੋਸ ਧਾਰਕੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਭਗਵਤੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਤੁਰਿਆ। ਉਹ ਤੁਰਦਾ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਨਾ ਮੁੜੇ ਉਹ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਘਰ ਆ ਪਹੁੰਚਾ । ੧੦ ।

(ਆਪਣੇ ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਗੁਪਤ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ) ਰਾਜਾ ਜੀ ਨੇ ਤਪੱਸਵੀ ਦਾ ਭੋਸ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਘਰ ਜਾ 'ਧਸੇ'। ਅੱਗੇ ਇਤ੍ਰੀ ਨੇ ਫੁੱਲ, ਪਾਨ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਤਪੱਸਵੀ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ। (ਛੰਦ ੧੧) ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਦਾ ਉਹ ਰਾਜਾ ਜੇ ਕੋਈ ਭਲਾ ਲੋਕ ਹੁੰਦਾ, ਅਤੇ ਵਾਕਿਆ ਹੀ ਉਹ ਕੋਈ ਮੰਤ੍ਰ ਲੈਣ ਹੀ ਘਰੋਂ ਤਪੱਸਵੀ ਬਣ ਕੇ ਤੁਰਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਸ਼ਰਾਬ ਆਦਿ ਵੇਖਦਿਆਂ ਸਾਰ ਹੀ ਪਰਤ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਪਰ:--

ਬਸਤ੍ਰ ਪਹਿਰਿ ਬਹੁ ਮੋਲ ਕੇ ਅਤਿਭ ਭੇਸ ਕੋ ਡਾਰਿ ॥ ਤਵਨ ਸੇਜ ਸੋਭਿਤ ਕਰੀ ਉਤਮ ਭੇਖ ਸੁਧਾਰ ॥੧੨॥

ਅਰਥ:—ਰਾਜੇ ਨੇ ਤਪੱਸਵੀ ਦੇ ਭੇਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮੁੜ ਕੀਮਤੀ ਬਸਤ੍ਰ ਪਾ ਲਏ ਅਤੇ ਉਤਮ ਭੇਸ ਧਾਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ਸੇਜ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਬਣਾਇਆ। [ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਇਹ ਇਸ਼ਾਰਾ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੁੰਦਰ ਲਿਬਾਸ ਦੇ ਉੱਤਰਾਂ ਦੀ ਤਪੱਸਵੀ ਵਾਲਾ ਭੇਸ ਪਾ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਪੱਸ਼ਟ ਲਿਖਿਆ ਹੈ--ਅਤਿਭ ਭੇਸ ਕੋ ਡਾਰਿ--ਉਸ ਤਪੱਸਵੀ ਭੇਸ ਨੂੰ ਲਾਹ ਕੇ, ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਉਤਮ ਭੇਖ ਪਾਇਆ ਤੇ ਸੇਜ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਕੀਤਾ ਸੀ]

ਇਸਤ੍ਰੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਤਰਲੇ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਈ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲੀਲਾ ਦੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਵੀ ਦਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਰਾਜਾ ਭੋਗ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਫਿਰ ਉਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਮ ਬੜਾ ਸਤਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਉਸ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ **ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦਾ ਧਿਆਨ** ਧਰੇ। (ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਸਤਿਨਾਮ, ਈਸ਼ਵਰ, ਪਰਮਾਤਮਾ, ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਸੁਤੇਆ ਹੀ ਮੂਹੋਂ ਨਿਕਲਨ ਦੇ ਥਾਂ ਉਚੇਰੇ ਤੌਰ ਤੇ 'ਸ਼ਿਵ ਜੀ' ਦਾ ਦਾਪ ?) ਪਰ ਰਾਜਾ ਨਿੰਦਾ ਅਤੇ ਬਦਨਾਮੀ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਧਰਮ ਰਾਜ ਦੇ ਡਰੋਂ ਅਥਵਾ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਣ ਦੇ ਭੈ ਕਾਰਨ ਵੀ ਇਸ ਕੁਕਰਮ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਰਹਿਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ (=ਛੰਦ, ੨੩ ੨੪ ੨੫, ੨੬)। ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਨਿੰਦਾ ਦੇ ਫੋਕੇ ਡਰ ਤੋਂ ਭੋਗ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਲੱਤ ਹੇਠੋਂ ਦੀ ਲੰਘ ਜਾ-- **ਟਾਂਗ ਤਰੇ ਅਬਿ ਹਇ ਨਿਕਸਿਯੈ** (ਅਝਿਲ-੨੮) ਰਾਜਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੱਤ ਬਲਿਓਂ ਤਾਂ ਉਹ ਲੰਘੇ ਜਿਹੜਾ ਭੋਗ ਨਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜਾਂ ਖੁਸ਼ਰਾ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਬਹਿ ਰਹੇ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ **ਬਜਾਉਂਦੇ** ਰਹਿਣ ਜੋਗਾ ਨਾ ਹੋਵੇ--**ਰੈਨਿ ਸਗਰੀ ਨ ਬਾਜਾਵੈ ॥ ...੨੯॥** (ਅਝਿਲ ੨੯=) [ਪਿਆਰੇ ਪਾਠਕ ਜੀਓ ! ਜ਼ਰਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਏ, ਕਿ ਜੇ ਅਸੀਂ ਉਪ੍ਰੋਕਤ (੫੧ ਤੋਂ ੫੪ ਨੰਬਰ ਵਾਲੀ) ਕਵਿਤਾ, ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਵਲੋਂ ਮਿਲਿਆ ਕੀਮਤੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਿਹੜੀ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਕਹਾਂਗੇ ਕਿ ਏਹੋ ਜਿਹੇ (ਸੰਗ ਕਰਨਾ, ਭੋਗ ਕਰਨਾ ਆਦਿ ਬਚਨ ਛੱਡ ਕੇ 'ਬਜਾਉਣ' ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ) ਹੋਲੇ ਅਤੇ ਲੋਫ਼ਰਾਂ ਵਾਲੇ ਬੋਲ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਹ ਬੋਲ, ਨੀਚ ਸੋਚਣੀ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਮਾਇਆਧਾਰੀ ਘਟੀਆ ਰਾਜੇ ਦੇ ਹਨ ?] ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਭੋਗ ਕਰਨ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਬੇਬਸੀ ਦੀ ਇੱਕ ਗੱਲ ਇਉਂ ਵੀ ਕਹੀ--

ਰਾਇ ਬਾਚ ॥

ਪ੍ਰਥਮ ਛਤ੍ਰੀ ਕੇ ਧਾਮ ਦਿਯੋ ਬਿਧਿ ਜਨਮ ਹਮਾਰੋ ॥ ਬਹੁਰਿ ਜਗਤ ਕੇ ਬੀਚ ਕਿਯੋ ਕੁਲ ਅਧਿਕ ਉਜਿਯਾਰੋ ॥

ਬਹੁਰਿ ਸਭਨ ਮੈਂ ਬੈਠਿ ਆਪੁ ਕੋ ਪੂਜ ਕਹਾਉ ॥ ਹੋ ਰਮੋਂ ਤੁਹਾਰੇ ਸਾਥ ਨੀਚ ਕੁਲ ਜਨਮਹਿ ਪਾਉਂ ॥ ੩੨॥

ਭਾਵ, ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਸੁੱਭ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਹੋਰ ਡਰਾਂ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਪੂਜਨੀਕ ਬਣੇ ਬੈਠੇ ਖਤਰੀ ਕੁਲ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ, ਹੁਣ ਨੀਚ ਕੁਲ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਭੈ ਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ? ਪਰ ਅੱਗੋਂ ਉਸ ਬੀਬੀ ਦਾ ਬਚਨ:--

ਕਹਾ ਜਨਮ ਕੀ ਬਾਤ ਜਨਮ ਸਭ ਕਰੇ ਤਿਹਾਰੇ ॥ ਰਮੋਂ ਨ ਹਮ ਸੋਂ ਆਜੁ ਐਸ ਘਟਿ ਭਾਗ ਹਮਾਰੇ ॥

ਬਿਰਹ ਤਿਹਾਰੇ ਲਾਲ ਬੈਠਿ ਪਾਵਕ ਮੋਂ ਬਰਿਯੈ ॥ ਹੋ ਪੀਵ ਹਲਾਹਲ ਆਜੁ ਮਿਲੇ ਤੁਪਰੇ ਗਿਨੁ ਮਰਿਯੈ ॥ ੩੩ ॥

ਹੋ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀਉ ! ਜਨਮ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹੋ ? ਸਾਰੇ ਜਨਮ ਤਾਂ ਹਨ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ। ਛੱਡੋ ਅਜੇਹੇ ਡਰਾਂ ਝਿਜਕਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਆਉ ਅਨੰਦ ਕਰੀਏ। ਹੁਣ ਰਾਏ ਜੀ ਨੂੰ, ਭਾਗਉਤੀ ਜੀ ਦੇ ਡਰ ਨੇ ਆ ਘੇਰਿਆ ?

ਦੋਹਰਾ ॥

ਰਾਇ ਡਰਯੋ ਜਉ ਦੈ ਮੁਝੈ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਤਿ ਕੀ ਆਨ ॥ ਸੰਕ ਤਯਾਗ ਯਾਂਸੇ ਰਮੇ ਕਰਹਿ ਨਰਕ ਪਯਾਨ ॥ ੩੪ ॥

ਅਰਥ:—ਰਾਜਾ ਡਰ ਗਿਆ ਕਿ ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਭਗਵਤੀ ਦੀ ਸੋਹ ਦੇ ਦੇਵੇਗੀ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਨਿਰ-ਸੰਕੋਚ ਹੋਕੇ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਨਰਕ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ ॥ [ਨੋਟ-ਸ਼ਿਵ ਅਤੇ ਭਗਉਤੀ, ਪਤੀ ਪਤਨੀ ਦੋਵੇਂ ? ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਇਸ਼ਟ ਮੰਨੀਏ ਕਿ, ਸ਼ੈਵ ਭਗਤ ਕਿਸੇ ਤਾਂਤਰਿਕ ਕਵੀ ਦੇ ?]

(ਤੰਗ ਆ ਕੇ ਰਾਇ ਜੀ ਸਾਰੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਾਤੀ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ=) " ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਕੀ ਕਹਿਣਾ, ਉਹ ਕਦੀ ਵੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀਂ ਨਿਭਾਉਂਦੀਆਂ। ਇੱਕ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਸੁੰਦਰ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕਰਨ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਵੀ ਜੁਆਨ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਿਆਰ ਵਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤੁਰੰਤ ਹੀ ਨੰਗੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਛੰਦ-੩੯)

ਆਖਰ ਰਾਏ ਜੀ ਅਥਵਾ **ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ** ? ਨੇ ਉਪ੍ਰੋਕਤ (੫੧ ਤੋਂ ੫੪ ਸਵੈਯੇ ਤੱਕ) ਬਚਨ ਕਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬੜੀ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਚੋਰ ਚੋਰ ਦਾ ਰੌਲਾ ਪਾ ਦੇਣ ਦੀ ਧਮਕੀ ਦਿੱਤੀ। ਪਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਅੱਗੋਂ ਫਿਰ ਏਹੀ ਕਿਹਾ ਕਿ--**ਪਰ ਨਾਰੀ ਕੀ ਸੇਜ ਪਾਵ (=ਪੈਰ) ਸੁਪਨੇ ਹੂੰ ਨ ਧਰਿਯਹੁ ॥** [ਨੋਟ:--ਉੱਪਰ ੧੨ ਨੰਬਰ ਛੰਦ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਪੜ੍ਹ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਰਾਜੇ ਨੇ ਤਪੱਸਵੀ ਵੇਸ ਉਤਾਰ ਕੇ ਸ਼ਾਹੀ ਲਿਬਾਸ ਪਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਸੇਜ ਸੁੰਦਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਤਪਵਸੀ ਬਣੇ ਰਹਿ ਕੇ ਭੁੰਵੇ ਹੀ, ਕਿਸੇ ਸਫ਼ ਚਟਾਈ ਆਦਿ ਤੇ, ਕਿਸੇ ਪੀਹੜੇ ਤੇ, ਜਾਂ ਹੋਰ ਮਾਮੂਲੀ ਮੰਜੇ ਤੇ ਬੈਠਣ ਦੇ ਥਾਂ, ਬਣ ਫੱਬ ਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਵਿਛਾਈ ਸੇਜ ਤੇ ਜਦ ਬੈਠ ਹੀ ਗਏ ਸਨ ਤਾਂ ਏਥੇ ਝੂਠ ਲਿਖਣ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਕਿ ਪਰਾਈ ਨਾਰੀ ਦੀ ਸੇਜ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਵੀ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ ?] ਖੈਰ.....ਉਸ ਜਨਾਨੀ ਨੇ ਚੋਰ ਚੋਰ ਦਾ ਰੌਲਾ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। **ਅੱਗੇ ੨੨ਵਾਂ ਚਲਿੱਤਰ ਤੁਰ ਪਿਆ--**

ਦੋਹਰਾ॥ ਸੁਨਤ ਚੋਰ ਕੇ ਬਚ ਸ੍ਰਵਨ ਉਠਯੋ ਰਾਇ ਡਰ ਧਾਰ ॥ ਭਜਯੋ ਜਾਇ ਡਰ ਪਾਇ ਮਨ, ਪਨੀ ਪਾਮਰੀ ਡਾਰਿ ॥ ੧ ॥

ਅਰਥ:—ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਚੋਰ ਚੋਰ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਰਾਜਾ ਡਰ ਕੇ ਉਠਿਆ ਅਤੇ ਜੁੱਤੀ ਤੇ ਰੋਸ਼ਮੀ ਚਾਦਰ ਛੱਡ ਕੇ ਭਜ ਗਿਆ। ੧ ।

ਚੋਰ ਚੋਰ ਦਾ ਰੌਲਾ ਸੁਣ ਕੇ ਲੋਕ ਤਲਵਾਰਾਂ ਆਦਿ ਲੈ ਰੌਲਾ ਪਾਉਂਦੇ ਦੌੜੇ ਕਿ, 'ਚੋਰਾ ਤੈਨੂੰ ਆਸਾਂ ਜੀਉਂਦੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਣਾ' ਅਤੇ--

ਰਾਜਾ ਆਪਣੀ ਜੁੱਤੀ ਅਤੇ ਰੋਸ਼ਮੀ ਚਾਦਰ ਉਥੇ ਹੀ ਛੱਡ ਕੇ ਦੌੜ ਗਿਆ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਭੁਲੇਖੇ ਨਾਲ ਉਸੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਭਰਾ ਨੂੰ ਘੇਰ ਕੇ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦਾਹੜੀ ਤੇ ਫੜਕੇ ਪੱਗ ਲਾਹ ਦਿੱਤੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਚੋਰ ਚੋਰ ਕਹਿ ਕੇ ਤਿੰਨ ਸੋਟੇ ਮਾਰੇ (-ਚੋਪਈ ੫) ਸੋਟੇ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਉਹ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਕੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋਗਿਆ, ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੀਆਂ (-ਚੋ:੬) ਫਿਰ ਲੱਤਾਂ ਮੁੱਕੀਆਂ ਚੱਲਣ ਲੱਗੀਆਂ ਇਤਰੀ ਕਹਿੰਦੀ ਰਹੀ ਕੇ

ਇਹ ਉਸ ਦਾ ਭਾਈ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਸੁਣੀ (-ਚੋ-੧) ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਜੁੱਤੀਆਂ ਮਾਰੀਆਂ ਤੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। [ਕੀ, ਭਰਾ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਇਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਉਪ੍ਰਕਤ ਸਾਰਾ " ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ ਥਾਂ ਝੂਠ-ਸੰਗ ?" ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ? ਕਿ ਜਾਂ ਕਵੀ ਨੇ ਅਚਨਚੇਤ ਗੱਲ ਬਦਲ ਕੇ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜੇ ਰਾਜਾ (ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ?) ਫੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਵੀ ਅਜੇਹਾ ਕੁਝ ਹੀ ਹੋਣਾ ਸੀ?। ਇਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਛਲ ਖੇਡ ਕੇ ਰਾਜਾ ਦੌੜ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਭਰਾ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਕੋਈ ਵੀ ਸਿੱਖ ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ--" ਸਿਖਯਨ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਪਾਯੋ " (=ਚਪੜੀ ੯) ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਤੇਈਵਾਂ ਚਲਿਤ੍ਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਵੇਰਾ ਹੋਣ ਤੇ--

ਦੇਹਰਾ॥ ਪ੍ਰਾਤ ਭਟੇ ਤਵਨੈ ਤ੍ਰਿਯਾ ਹਿਤ ਤਜਿ ਰਿਸ ਉਪਜਾਇ ॥ ਪਨੀ ਪਾਮਰੀ ਜੋ ਹੁਤੇ ਸਭਹਿਨ ਦਏ ਦਿਖਲਾਇ ॥ ੨ ॥

ਅਰਥ:--ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ, ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਜੁਤੀ ਤੇ ਰੋਸ਼ਮੀ ਚਾਦਰ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿਖਾ ਦਿੱਤੇ।

ਚੋਪਈ॥ ਰਾਇ ਸਭਾ ਮਹਿ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ ॥ ਪਨੀ ਪਾਮਰੀ ਹਰੇ ਹਮਾਰੇ ॥

ਤਾਂਹਿ ਸਿਖਯ ਜੋ ਹਮੈ ਬਤਾਵੈ ॥ ਤਾ ਤੇ ਕਾਲ ਨਿਕਟ ਨਹਿ ਆਵੈ ॥ ੩ ॥

ਏਧਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਭਾ ਵਿਚ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਾਡੀ ਜੁਤੀ ਅਤੇ ਰੋਸ਼ਮੀ ਚਾਦਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਚੋਰੀ ਕਰਕੇ ਨੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਸਿੱਖ ਉਸ ਦਾ ਪਤਾ ਲਿਆਵੇਗਾ, ਕਾਲ (ਮੌਤ) ਉਸ ਦੇ ਕਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗੀ। [ਕਿੱਡਾ ਵਧੀਆ " ਸੱਚ ? " ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਕਰਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ? ਪਰਾਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਸੰਗ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਵਾਲੇ ਬਚਨ ਜੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਹੀ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਜੇਹਾ ਘਟੀਆ ਕਿਸਮ ਦਾ ਝੂਠ-ਫਰੋਬ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਵੱਲ ਕਿਵੇਂ ਅਤੇ ਕਿਸ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਖਿਸਕਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ?]

ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਧਨਵਾਨ ਜ਼ਨਾਨੀ ਬਾਰੇ ਦੱਸ ਦਿਤਾ ਕਿ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾਉਂਦੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋਣ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਝੱਟ ਜਾ ਕੇ ਜੁਤੀ ਅਤੇ ਰੋਸ਼ਮੀ ਚਾਦਰ ਸਮੇਤ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆਂਦਾ। (-ਚੋ: ੪, ੫, ਅਤੇ ੬) ਰਾਜੇ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ, "ਹੋ ਸੁੰਦਰੀ ! ਦੱਸ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਬਸਤ੍ਰ ਕਿਉਂ ਚੁਰਾਏ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਭੀੜ ਦਾ ਤੈਨੂੰ ਡਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਿਹਾ। ਦਸ ਹੁਣ ਚੋਰੀ ਦੀ ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲੇ। ਤੈਨੂੰ ਇਤ੍ਰੀ ਜਾਣਕੇ ਛੱਡਦਾ ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਜਾਨੋ ਮਾਰ ਦੇਣਾ ਸੀ (-ਚੋ: ੭)। (ਸਾਰੀ ਬਾਜੀ ਉਲਟੀ ਪੈ ਗਈ ਵੇਖ ਕੇ) ਉਹਦਾ ਚੇਹਰਾ ਪੀਲਾ ਪੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਪਾੜ ਪਾੜ ਕੇ ਵੇਖਣ ਲਗੀ। ਛਾਤੀ ਧੜਕੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਬੋਲਿਆ ਕੁਝ ਨਾ ਜਾਏ (ਚੋ: ੮) (ਕਾਬੀ ਆਈ ਉਹ ਬੇਬਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੁਣ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਕਹਿੰਦੀ ਕਿ, ਹੋ ਨਿਆਇ ਅਧੀਸ਼ ਜੀਓ! ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਮੇਰੇ ਘਰ ਛੱਡ ਭੱਜੇ ਸਾਉ) ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਵੇਖਕੇ ਰਾਇ ਜੀ ਇਉਂ ਬੋਲੇ " ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਪੁੱਛ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬੋਲ ਰਹੀ। ਤੈਨੂੰ ਘਰ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਖਾਂਗੇ, ਠੀਕ ਹੈ ਤੇਰਾ ਫੈਸਲਾ ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ ਅਤੇ ਤੈਨੂੰ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਦੁੱਖ ਦੇ ਜਾਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏਗਾ। (-ਅਫ਼ਿਲ ੯) ਅਗਲੀ ਸਵੇਰੇ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ " ਤੂੰ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਾਇਆ--**ਹਮਹੁ ਤੁਮ ਕਹ ਚਰਿਤ ਦਿਖਾਯੋ ॥** ਪਰ ਅਸਾਂ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣਾਂ ਚਲਿਤਰ (=ਛਲ, ਕਪਟ) ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ। [ਕੀ, ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਲਿਤ੍ਰ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ? ਅਜੇਹਾ ਕੁਝ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਵਾਲੇ ਅਸੀਂ, ਕੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨਾਲੋਂ ਕਿਸੇ ਪੱਖੋਂ ਘੱਟ ਰਹਿ ਗਏ ਹਾਂ? ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ, ਆਪਣੇ ਭਗਵਾਨ ਨੂੰ ਆਚਰਣ-ਹੀਨ ਅਤੇ ਘਟਿਆ ਹਰਕਤਾ ਕਰਦਾ ਦਰਸਾਉਣ ਵਾਲੇ (ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕਲਮ ਨਾਲ ਲਿਖੇ) ਸਾਕੇ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖੇ ਸਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਸਿਖਿਆ ਲਈਏ, ਪਰ.....]

ਅਖੀਰ ਫੈਸਲਾ ਇਉਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:--

ਛਿਮਾ ਕਰਹੁ ਅਬ ਤ੍ਰਿਯ ਹਮੈ ਬਹੁਰਿ ਨ ਕਰਿਯਹੁ ਰਾਂਧਿ ॥ ਬੀਸ ਸੰਹਸਰ ਟਕਾ ਤਿਸ ਦਈ ਛਿਮਾਹੀ ਬਾਂਧਿ ॥੧੨॥

ਅਰਥ:--ਹੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ! ਹੁਣ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਕਰ, ਮੈਂ ਵੀ ਇਸ ਝਗੜੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਇਸ ਪਿੱਛੇ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਵੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਟਕੇ ਛਿਮਾਹੀ ਦੇ ਬੰਨ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ੧੨।

" ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਿਸੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਘਰ ਭੇਜ ਵਟਾ ਕੇ ਜਾ ਵੜੇ ਅਤੇ ਜਦ ਉਸ ਕਾਮ ਰੋਗ ਦੀ ਰੋਗਣ ਨੇ ਚੋਰ ਚੋਰ ਦਾ ਰੋਲਾ ਪਾਇਆ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਜੁੱਤੀ ਅਤੇ ਰੋਸ਼ਮੀ ਚਾਦਰ ਉਥੇ ਹੀ ਛੱਡ ਕੇ ਦੌੜ ਆਏ " --ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਕਿਤੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਚਰਚਾ ਹੀ ਨਾ ਚੱਲ ਤੁਰੇ? ਕਿਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਤੱਕ ਨਾ ਜਾ ਪੁੱਜੇ ? ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਇੱਕ ਧਨਵਾਨ ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣ ਲਈ ਵੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਟਕਾ ਛਿਮਾਹੀ ਭਰਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਅਰਥ, ਗ਼ਰੀਬ ਪਰਵਰੀ ਤਾਂ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ?

ਗੰਭੀਰ ਸ਼ੀਕਿਆਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ:--

- ੧) ਲਿਖਾਰੀ ਦਾ ਕਮਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਭਰਮ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ **ਅਨੂਪ ਕੌਰ** (ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ?) ਵਾਲੀ ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਕਿਸੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਬੀਬੀ ਦੀ ਅਤੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਹੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਮਨ ਇੱਛੇ ਵਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਲੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਖੰਡਨਾ ਵਾਲੀ ਗਲ, ਅਤੇ ਪੁਰਾਣਕ ਕਹਾਣੀਆਂ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮੋਹਰ ਲਾ ਕੇ, ਉਸ ਕੋਰੇ ਝੂਠ ਨੂੰ ਸੱਚ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਬੜਾ ਕੀਮਤੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਮਝ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਾਂਗ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਗਾਵਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ?
- ੨) ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਅਭੁੱਲ ਅਤੇ ਅੰਤ੍ਰਯਾਮੀ ਮੰਨਦੇ ਹੋਏ ਭਾਈ ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਪੁਰ ਪੁੱਜੇ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਏਧਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਏਨਾ ਭੁੱਲੜ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਹੀ ਪਿੰਡ ਦੀ ਧਨਵਾਨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਕੁਟਲਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰ ਦੀ ਜੋਤਿ ਜਗਾਉਣ ਦਾ ਉਪਕਾਰ ਕਰਨ

- ਦੇ ਥਾਂ, ਉਲਟਾ ਆਪ ਹੀ ਤਪੱਸਵੀ ਦਾ ਭੋਸ ਬਣਾ ਕੇ, ਉਸ ਕੁਟਲ ਬੀਬੀ ਕੋਲ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਇੱਕਲੇ, ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਵੜੇ ਵੀ ਮੰਨ ਰਹੇ ਹਾਂ।
- ੩) ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਵੀ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਕਿੰਤੂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਕਿ ਤਪੱਸਵੀ ਦਾ ਭੋਸ ਬਣਾ ਕੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ (=ਰੂਪ ਦਸ਼ਮੇਸ਼) ਜੀ ਆਪਣਾ ਸ਼ਾਹੀ ਲਿਬਾਸ ਵੀ ਨਾਲ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਨਾਲ ਲੈ ਗਏ ਸਨ? ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਕਿਸੇ ਮੰਤ੍ਰ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਸਗੋਂ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਸੇਜ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਤੁਰ ਪੈਣੀ ਹੈ?
 - ੪) ਗੁਰਬਾਣੀ ਮੰਤ੍ਰ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਮੰਤ੍ਰ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਪਤਾ ਲੱਗਣ ਤੇ ਉਹ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੀ ਹੀ ਵਾਸੀ, ਕਾਮ-ਕੁੰਠੀ ਇੱਕ ਧਨਵਾਨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੋਲੋਂ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਤਪੱਸਵੀ ਦਾ ਭੋਸ ਬਣਾ ਝੱਟ ਪੱਟ ਤੁਰ ਪਏ ਸਨ?
 - ੫) ਇੱਕੀਵੇ ਚਲਿਤ ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਛੰਦ ਵਿਚ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਤੁਰਨ ਸਮੇਂ ਰਾਇ ਜੀ ਮਨ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਤੀ ਜੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ੩੪ਵੇਂ ਅੰਤਰਾਲ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਰ ਵੀ ਅਨੇਕੀ ਗੱਲ, ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਭੁੱਲ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਹੋਰ ਤਰਲੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਲਏ ਪਰ ਭਗਵਤੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਸੌਂਹ ਨਾ ਪਾ ਸਕੀ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਉਹ ਭਗਵਤੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਸੌਂਹ ਪਾ ਦੇਂਦੀ, ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਰਾਜਾ ਜੀ ਉਸ ਨਾਲ ਸ਼ਾਦੀ ਵੀ ਰਚਾ ਬਹਿੰਦੇ? ਭਲਾ ਜੇ ਕਿਸੇ ਸੱਚੇ ਭਗਤ ਨੂੰ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੀ ਸੌਂਹ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਉਹ ਗੰਦ ਖਾਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ? ਕੀ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਅਜੇਹੀ ਸੌਂਹ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ? ਜੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸੌਂਹ ਅਥਵਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕਸਮ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਤਾਂ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋਣਾ ਮਨ ਜਾਣਾ ਸੀ? ਕਿੱਡੀ ਸਫ਼ਾਈ ਅਤੇ ਕਿੱਡਾ ਜਾਦੂ ਹੈ ਲਿਖਾਰੀ ਦੇ ਲਿਖਣ-ਢੰਗ ਵਿਚ ਕਿ, ਉਸ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਭਾਵੇਂ ਸਭ ਕੁਝ ਨਿਰਮੂਲ ਅਤੇ ਨਿਰੋਲ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਕੁਝਾੜ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਪਵਿੱਤਰ ਨਾਮਣੇ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ? ਸਾਡੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਅਥਵਾ ਗੁਰਮਤਿ ਤੋਂ ਸਾਡੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇਹੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭਗੋਤੀ ਜੀ ਕੀ, ਸਾਡੀ ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਾ ਲਈ ਹੋਈ ਹੈ।
 - ੬) ਕੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੂਰਮੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਆਚਰਨ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਘਰੋਂ ਚੋਰਾਂ ਵਾਂਗੂ ਭੱਜ ਤੁਰੇ?
 - ੭) ਕੀ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਆਚਰਨ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੀ ਹੈ, ਕਿ ਉਹ ਆਪਣਾ ਤਪੱਸਵੀ ਵਾਲਾ ਭੋਸ, ਜਿਹੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨਾਰੀ ਦੀ ਸੇਜ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਾ ਜਾਣ ਕੇ, ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਗੱਲੋਂ ਲਾਹ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਭੱਜਣ ਲੱਗੇ ਉਹ ਲਿਆਉਣਾ ਤਾਂ ਨਾ ਭੁੱਲੇ ਪਰ ਜਿੜਾ ਲਿਬਾਸ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਸੇਜ ਸੁੰਦਰ ਬਣਾਈ ਸੀ, ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸੋਭਾ, ਸਰੀਰ ਦੁਆਲੇ ਲਪੇਟੀ ਹੋਈ, ਆਪਣੀ ਰੋਸ਼ਮੀ ਚਾਦਰ ਅਤੇ ਜੁੱਤੀ ਭੁੱਲ ਆਏ?
 - ੮) ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵਡਾ ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਝਿਜਕ ਨਾ ਕਰਨੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਾਦਰ ਅਤੇ ਜੁੱਤੀ ਕੋਈ ਚੋਰੀ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਜੇਹੀ ਘਟੀਆ ਗੱਲ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਝੱਲ ਕੇ, ਕੀ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਨਿੰਦਕ ਨਹੀਂ ਬਣ ਰਹੇ? ਅਜੇਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਭਰਮ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਗ੍ਰੰਥ ਕੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਲਿਖਣਾ ਸੀ?
 - ੯) ਫਿਰ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਡੀ ਬੇਹਯਾਈ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਕਿ ਨਿਆਂ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬੈਠਾ, ਆਪਣੇ ਦਰਬਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਕਲਪਣਾ ਦੀ ਉਪਜ ਉਹ ਰਾਜਾ, ਉਸੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਕਿ ਦੱਸ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਜੁੱਤੀ ਅਤੇ ਚਾਦਰ ਕਿਉਂ ਚੁਰਾਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਚੋਰੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ? ਫਿਰ ਆਪੇ ਹੀ ਗੱਲ ਟਾਲ ਕੇ ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਦੀ ਪੇਸ਼ੀ ਪਾ ਦਿਤੀ। ਫਿਰ ਇਕੱਤ ਇਸ ਵਿਚ ਉਸ ਇਤ੍ਰੀ ਕੋਲੋਂ ਮਾਫ਼ੀ ਮੰਗਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਬਦਨਾਮੀ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਮਾਰਿਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਟਕਾ ਛੇਮਾਹੀ ਹਰਜਾਨਾ ਭਰਨਾ ਮੰਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦੀ ਦਾ ਆਚਰਨ ਏਡਾ ਨੀਵਾਂ ਮੰਨਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ਹੀ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ? ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਦੇ ਆਚਰਨ ਵਿਚ ਗਿਰਾਵਟ ਉਹੀ ਲਿਖਾਰੀ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਆਚਰਨ ਵਿਚ ਗਿਰਾਵਟ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦਾ ਆਚਰਨ ਉਸੇ ਹੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਲੈ ਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ। ਸੱਚ ਦੇ ਢੰਡੋਰਚੀ ਸੱਚ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਰੂਪ ਨਾਲ ਅਜੇਹੀਆਂ ਘਟੀਆ ਗੱਲਾਂ ਜੋੜਨ ਵਾਲਾ ਗ੍ਰੰਥ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਝੱਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਸਾਡੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਘਾਤਕ ਸੰਖੀਏ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਲਪੇਟੀ ਹੋਈ ਖੰਡ ਦੀ ਅਸਲੀਯਤ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਰਹੇ।
 - ੧੦) " ਸੁਧਿ ਜਬ ਤੇ ਹਮ ਧਰੀ ਬਚਨ ਗੁਰ ਦਏ ਹਮਾਰੇ ":- ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਨੌਂ ਸਾਲ ਦੇ ਸਨ ਕਿ ਗੁਰੂ-ਪਿਤਾ ਜੀ ਜਰਵਣਿਆਂ ਦੀ ਕੈਦ ਵਿਚ ਜਾ ਬਿਰਾਜੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਜੇਹੀ ਸਿਖਿਆ ਬਾਲ-ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਦੇਣੀ ਸੀ? ਫਿਰ ਜਿਸ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਨੇ ਅਵਤਾਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬੁਹੜੇ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਭੀਖਣ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੂੰ ਵਡਮੁੱਲਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਬਾਲ ਉਮਰ ਅਦਭੁਤ ਕੌਤੁਕਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਸੀਂ ਆਪ ਮੰਨ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਸਾਰੀਆਂ ਕਲਾਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਜਨਮੇ ਵੀ ਅਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਕਹੀਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਫਿਰ ਅਜੇਹੇ ਸਰਬਕਲਾ ਸਮਰੱਥ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅਜੇਹੇ ਕਿਸੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਏਡੀ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਪੈ ਗਈ? ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਇਸ ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਵੀ ਅੱਖੋਂ ਉਹਲੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ, ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਅਜੇਹੀ ਗੱਲ

ਬੜੀ ਘੱਟ ਸਾਂਝੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਸ਼ਾਦੀ ਦੇ ਕਾਬਲ ਹੋਏ ਬੱਚੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਸੁਝਵਾਨ ਪਿਤਾ ਨੇ ਭਾਂਵੇਂ ਕਦੇ ਅਜੇਹੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ, ਉਂਜ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਅਜੇਹੀ ਸਿਖਿਆ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਸਮੇਂ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇੱਕ ਇਹ ਪੱਖ--

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਅਸਾਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ " ਸੁਧਿ ਜਬ ਤੇ ਹਮ ਧਰੀ ਬਚਨ ਗੁਰ ਦੇ ਹਮਾਰੇ " ਬਚਨਾ ਵਾਲੀ ਕਵਿਤਾ (੨੧ਵੇਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦੇ ੫੧ ਤੋਂ ੫੪ ਸਵੈਯੇ ਫਿਰ ੫੮ ਛੰਦ ਵਿਚ) ਇਕ ਰਾਜਾ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿ ਰਹੀ ਸੀ। ਭਾਵ ਇਹ ਚੰਗੀ ਸਿਖਿਆ ਵਾਲੇ ਬਚਨ " ਕਬੀਓ ਬਾਚ " ਨਹੀਂ ਹਨ। ਸਗੋਂ ਇੱਕ ਪਾਤ੍ਰ ਦੂਜੇ ਪਾਤ੍ਰ ਨੂੰ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਵਿਚਲੀ ੩੩ਵੇਂ ਚਲਿਤ੍ਰ ਦੇ ਵਿਚ ਇੱਕ ਮੰਤ੍ਰੀ ਦੁਆਰਾ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਵਧੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੱਥ ਲਗ ਜਾਏ ਤਾਂ ਹਥੋਂ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਫਿਰ ਉਸੇ ਨਾਲ ਹੀ ਖੂਬ ਚੰਗੇ ਰਲੀਆਂ ਮਨਾਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਭਾਵ ਚੰਗੀ ਵਧੀਆ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੱਥ ਲੱਗ ਜਾਏ ਤਾਂ ਫਿਰ ਆਪਣੀ ਧਰਮ-ਪਤਨੀ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦੇਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ। ਪਾਤ੍ਰ ਦੇ ਮੂੰਹ ਦੀ ਗੱਲ ਜੇ ਇਕ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਮਝੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸੇ ਹੀ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਉਸੇ ਹੀ ਭਾਗ ਵਿਚ, ਕੇਵਲ ਨੌਂ ਚਲਿਤ੍ਰਾਂ ਉਪਰੰਤ, ਪਾਤ੍ਰ ਦੀ ਹੀ ਕਹੀ ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਮੰਨਣ ਦੀ ਰੋਕ ਕਿਵੇਂ ਮੰਨੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਅੜਿੱਲ ॥ ਸੁਨੋ ਰਾਇ ਇਕ ਤ੍ਰਿਯਾ ਸੁਭ ਤਾਂਹਿ ਬੁਲਾਇਯੈ ॥ ਤਾ ਸੋ ਮੈਨ ਬਿਹਾਰ ਬਿਸੇਖ ਕਮਾਇਯੈ ॥

ਐਸੀ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕਰ ਪਰੈ ਜਾਨ ਨਹਿ ਦੀਜਿਯੈ ॥ ਹੋ ਨਿਜ ਨਾਰੀ ਸੋ ਨੇਹੁ ਨ ਕਬਹੂੰ ਕੀਜਿਯੋ ॥ ੧੯ ॥

ਚੋਪਈ ॥ ਭਲੋ ਵਹੈ ਜੋ ਭੋਗ ਕਮਾਵੈ ॥ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤਿ ਸੋ ਦਰਬੁ ਲੁਟਾਵੈ ॥

ਨਿਜੁ ਤ੍ਰਿਯਾ ਸਾਥ ਨ ਨੇਹ ਲਗੈਯੈ ॥ ਜੋ ਜਿਤ ਜਗ ਆਪਨ ਨ ਕਹੈਯੈ ॥ ੨੦ ॥ [ਚਰਿਤ੍ਰ ਨੰ: ੩੩ ॥ ੧੫੮ ॥ ਅਫਸੂਰੁ]

ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਪਾਤਰ ਦੇ ਮੂੰਹ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਮੰਨ ਕੇ, ਜਦ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉਣ ਦਾ ਧਾਰਮਿਕ ਨੀਯਮ ਬਣ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਸੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚਲੇ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਪਾਤਰ ਦੀ ਕਹੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਣਾ ਕਿਧਰ ਦਾ ਅਸੂਲ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਉਪ੍ਰੋਕਤ (ਸ੍ਰੀ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚਲਾ--ਅਖੀ ਸੂਤਕੁ ਵੇਖਣਾ--ਅਤੇ ਫਿਰ ੧੧ ਤੋਂ ੨੦ ਨੰਬਰ ਤੱਕ ਕੁਲ ੧੧) ਪਰ ਨਾਰੀ ਗਮਨ ਤੋਂ ਵਰਜਣ ਵਾਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮਈ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਆਚਰਣ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਸੁੱਚਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਦੇ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਥਾਹ ਭੰਡਾਰ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਅਜੇਹੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਭਵ ਹੋਣੀ, ਸਿੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸਾਂ ਅਜੇ ਤੱਕ ਸੱਚੇ ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਅਤੇ ਸੱਚੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸੱਚਾ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਗੁਰੂ ਮੰਨਿਆਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਮੋੜ ਕੇ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਰਹੇ ਹਾਂ--

੨੧-

ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਦੁਸਟਾ ਕਾ ਵਾਸਾ ॥ ਭਉਦੇ ਫਿਰਹਿ ਬਹੁ ਮੋਹ ਪਿਆਸਾ ॥

ਕੁਸੰਗਤਿ ਬਹਹਿ ਸਦਾ ਦੁਖੁ ਪਾਵਹਿ ਦੁਖੇ ਦੁਖੁ ਕਮਾਵਾਇ ॥੧੧॥[੧੦੬੮]-੨-੨੪

੬

ਗੁਰ-ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਅਤੇ ਦਸਤਾਰ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ

ਰੋਮਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਚੌਥੀ ਬੱਜਰ ਕੁਰਹਿਤ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਤੇ ਉੱਗੇ ਸਾਰੇ ਰੋਮ ਅਥਵਾ ਕੇਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਦਾਤ ਸਮਝ ਕੇ ਸੰਭਾਲ ਕਰੀ ਰੱਖਣੀ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ।

ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਦਿਸਦਾ ਸਰੂਪ ਕਦੇ ਦਾ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਜੇ **ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ** ਨੂੰ ਬੱਜਰ-ਕੁਰਹਿਤ ਨਾ ਮੰਨਿਆਂ ਹੁੰਦਾ। ਪੰਜਾਂ ਕਕਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੇਸ ਪਰਮੁੱਖ ਹਨ। ਭਾਈ ਨੰਦਲਾਲ (ਸਿੰਘ) ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ, ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਬਾਕੀ ਚਾਰ ਕਕਾਰ ਵਿਅਰਥ ਹਨ-- " **ਬਿਲਾ ਕੇਸ ਹੋਚ ਅੰਦ ਈ ਜੁਮਲਾ ਨਿਸ਼ਾਂ** "। ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਅਦੁਤੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼, ਸੁੱਚੇ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲਾ ਚਿਹਰਾ ਵੇਖ ਕੇ, ਹਿਰਦਾ ਗਦ ਗਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਰਹਿਤਨਾਮਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਿੰਤੂ-ਪ੍ਰੰਤੂ ਸੁਣਨ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਵਾਏ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਦੇ, ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਅਜੇਹਾ ਕੋਈ ਗ੍ਰੰਥ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਪੂਰੇ ਭਰੋਸੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਉਹ " ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੀ, ਅਥਵਾ ਪ੍ਰੋਹਿਤਾਂ ਦੀ ਛੇੜ ਛਾੜ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ "। ਏਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਗਿਆਨ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵੀ ਸੁਹਿਰਦ ਵਿਦਵਾਨ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੋਈ ਅਜੇਹਾ ਦਾ " ਕਿੰਤੂ ਪ੍ਰੰਤੂ " ਖੜਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਤੋੜ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਨਾ ਲੱਭ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ। ਜੇ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਮੰਦਭਾਗੇ ਨਿੰਦਕ ਨੇ ਅਜੇਹੀ ਭੁੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਭੁੱਲ ਲਈ ਗਿੜਗੜਾ ਕੇ ਖਿਮਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਮੰਗੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਦਾ ਹਰ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰਸਿੱਖ ਲਈ " ਰੱਬੀ ਫੁਰਮਾਨ " ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਟਿਸਟ ਮੰਨ ਕੇ " ਸੀਸ ਝੁਕਾਉਣ ਵਾਲੇ ਲਈ " ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਕਿੰਤੂ ਪ੍ਰੰਤੂ ਦੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਹਰ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਕਰੇ। ਕਿਉਂਕਿ--**ਸਲਾਮੁ ਜਬਾਬੁ ਦੇਵੈ ਕਰੇ ਮੁੰਦਹੁ ਘੁਥਾ ਜਾਇ ॥** ਅਤੇ ਨਿਉਂਣ ਦਾ ਅਰਥ ਹੀ ਤੇਰੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਹੈ। ਮੈਂ ਅੱਜ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿਰ ਤੈਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ। ਭਾਵ, ਹੋ ਸੱਚੇ ਪਿਤਾ ਪੀਓ ! ਹੁਣ ਤੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਸਮਝ ਤਰੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਕਰਦਾ ਹਾਂ--**ਤੁਧਨੋ ਨਿਵਣੁ ਮੰਨਣੁ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ॥** ----

ਰਾਖਾ ਸੋਂ ਜਾਏ ਤਾਂ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਉਜਾੜਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕਈ ਬਲਾਵਾਂ ਆ ਘੇਰਾ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੇਂਦਰੀ ਜਥੇਦਾਰ ਦੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪੰਥਕ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਐਵੇਂ ਨਾ ਮਾਤਰ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਡੇਰੇ ਦਾਰ ਸਾਧਾ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਕੁਟਲਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪੰਥ ਵਿਚ ਕਈ ਰਹਿਤ-ਮਰਯਾਦਾਂ ਚਾਲੂ ਹਨ। ਏਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ' ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ' ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਬਣ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਬੇਪ੍ਰਤੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਿਆਰਾ ਗੁਰੂ ਦਾ ਖਾਲਸਾ ਸਮਝਣ ਦੇ ਬਰਮ ਵਿਚ ਫਸਦਾ ਹੀ ਤੁਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ---**ਜਬ ਇਹ ਗਹੇ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ॥ ਮੈਂ ਨਾ ਕਰੋਂ ਇਨ ਕੀ ਪਰਤੀਤਿ**। " ਇਸ ਤਾੜਨਾ ਐਵੇਂ ਕਹਿਣ ਸੁਣਨ ਦਾ ਹੀ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਪੰਥਕ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ' ਬਾਰੇ ਕਈ ਵੀ, ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੜੇ ਠੋਸ ਇਤ੍ਰਾਜ਼ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਦੀ ਅੰਧੇਰ ਗਰਦੀ ਵਿਚ, ਸੁਹਿਰਦ ਗੁਰਿਸੱਖਾਂ ਕੋਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਫੁਰਮਾਨ, ਸਦੀਵੀ ਸੋਧ ਲੈਂਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ, ' ਕੇਵਲ ਮਾਤ੍ਰ ਸਾਧਨ ' ਹਨ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਲਿਖਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨਾਂ ਅਤੇ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਆਉ **ਕੇਸਾਂ** ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਬਾਰੇ ਅਤੇ : ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ' ਦਸਤਾਰ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ' ਬਾਰੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਮਝੀਏ ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ, ਦਾਸ ਜੋ ਕੁਝ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨਾਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰਮਤ-ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ **ਚਾਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਪੱਖਾਂ** (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਕਈ ਥਾਈਂ ਆ ਚੁੱਕਾ ਹੈ) ਦੀ ਯਾਦ, ਤਾਜ਼ਾ ਕਰ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ :-

(੧) **ਨਿਰਵੈਰਤਾ** -- ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਜੀਆਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ, ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਵਾਲੇ ਸਨੇਹ ਨਾਲ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ--

੨੨- **ਅਪੁਨੇ ਜੀਅ ਜੰਤ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰੇ ॥ ਜਿਉ ਬਾਰਿਕ ਮਾਤਾ ਸੰਮਾਰੇ ॥**

ਦੁਖ ਭੰਜਨ ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਸੁਆਮੀ ਦੇਤ ਸਗਲ ਆਹਾਰੇ ਜੀਉ ॥ ੨ ॥ [੧੦੫]-੨੯-੩੬

ਅਤੇ ਫਿਰ--

੨੩- **ਦੇਵਣਹਾਰੁ ਦਾਤਾਰੁ ਕਿਤੁ ਮੁਖਿ ਸਲਾਹੀਐ ॥ ਜਿਸੁ ਰਖੈ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ਰਿਜਕੁ ਸਮਾਹੀਐ ॥**

ਕੋਇ ਨ ਕਿਸ ਹੀ ਵਸਿ ਸਭਨਾ ਇਕ ਧਰ ॥ ਪਾਲੇ ਬਾਲਕ ਵਾਗਿ ਦੇ ਕੈ ਆਪਿ ਕਰ ॥

ਕਰਦਾ ਅਨਦ ਬਿਨੋਦ ਕਿਛੁ ਨ ਜਾਣੀਐ ॥ ਸਰਬ ਧਾਰ ਸਮਰਥ ਹਉ ਤਿਸੁ ਕੁਰਬਾਣੀਐ ॥

ਗਈਐ ਰਾਤਿ ਦਿਨੰਤੁ ਗਾਵਣ ਜੋਗਿਆ ॥ ਜੋ ਗੁਰ ਕੀ ਪੈਰੀ ਪਾਹਿ ਤਿਨੀ ਹਰਿਰਸੁ ਭੋਗਿਆ ॥ ੨ ॥ [੯੫੭]-ਵਾਰ

ਅਜੇਹੇ ਕਈ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ-- ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਬੰਧਪ ਤੂਹੈ, ਤੂ ਸਰਬ ਨਿਵਾਸੁ ॥ [੯੧੮], ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਈਸ਼ਵਰ ਨੂੰ--**ਦੀਨਾ ਨਾਥ ਅਨਾਥ ਕਰੁਣਾਮੈ, ਸਾਜਨ ਮੀਤ ਪਿਤਾ ਮਹਤਾਰੀਆ ॥ [੨੦੩]**, ਜਿਸ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਨੂੰ--**ਮਿਨ ਬੋਲੜਾ ਜੀ ਹਰਿ ਸਜਣੁ ਸੁਆਮੀ ਮੋਰਾ ॥ ਹਉ ਸੰਮਲਿ ਥਕੀ ਜੀ ਓਹੁ ਕਦੇ ਨ ਬੋਲੈ ਕਉਰਾ ॥ [੭੮੪]** ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਪੂਰਨ ਭਗਵਾਨ ਕੌੜਾ ਬੋਲਣਾ ਜਾਣਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ--**ਕਉੜਾ ਬੋਲਿ ਨ ਜਾਨੈ ਪੂਰਨ ਭਗਵਾਨੈ " ॥** ਅਤੇ ਫਿਰ ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਬਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਇਉਂ ਫੁਰਮਾਨ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ--**ਆਪੇ ਮਿਹਰ ਦਇਆ ਪਤਿ ਦਾਤਾ ਨਾ ਕਿਸੈ ਕੋ ਬੈਰਾਣੀ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ [੧੦੨੧]** ਭਾਵ,

ਪ੍ਰਭੂ-ਕਰਤਾਰ ਆਪਣੀ ਕਿਰਤ ਦਾ ਵੈਰੀ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ।

(੨) ਪ੍ਰਭੂ ਇਸ ਜਗਤ ਨੂੰ ਅੱਖ ਦੇ ਫੁਰਕਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ, ਨਾਸ ਕਰਕੇ ਮੁੜ ਪਾਲਣਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ--**ਹਰਨ ਭਰਨ ਜਾ ਕਾ ਨੇਤ੍ਰ ਫੋਰ-** ॥ (੨੮੪) ਪ੍ਰਭੂ ਇੱਕ ਅਜੇਹਾ ਨਾਥ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਕਣ ਕਣ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਜੂਦ ਵਿਚ ਨਿਥਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ--**ਆਪਿ ਨਾਥ ਨਾਥੀ ਸਭ ਜਾ ਕੀ ॥ [ਜਪ-੨੯]** ਭਾਵ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਦਿਸਦਾ ਅਣਦਿਸਦਾ ਸਾਰਾ ਅਕਾਰ--ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਇੱਕ ਅਜੇਹੀ ਪਰਮ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸਾਨੀ ਦੂਜਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਅਥਾਹ ਭੰਡਾਰ, ਉਸ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਡਰ ਕਿਸ ਦਾ ?

(੩) ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੀ ਦੇ ਫੁਰਮਾਨ ਹਨ ਕਿ--**ਜੈਸਾ ਸੇਵੈ ਤੈਸੇ ਹੋਇ**--(੨੨੪) ਜਾਂ, **ਜੈ ਸਿਉ ਰਾਤਾ ਤੈਸੇ ਹੋਵੈ**--(੪੧੧) ਭਾਵ ਮਨੁੱਖੀ ਸੁਭਾ ਦਾ ਇਹ ਅਟੱਲ ਨੀਯਮ ਹੈ, ਕਿ ਜਿਸ ਦਾ ਉਹ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਡੂੰਘੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਰੰਗਣ ਵਿੱਚ ਰੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਵੀ ਉਸੇ ਵਰਗਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਗੁਣ ਔਗਣ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰ ਲੈਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੇ ਸੁਭਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ।

(੪) **ਪ੍ਰਭੂ ਨਿਰ-ਆਕਾਰ ਹੈ** । ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਚਕ੍ਰ, ਚਿਹਨ, ਬਰਨ, ਜਾਤਿ, ਰੂਪ ਰੰਗ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਗਿਣਤੀ ਜਾਂ ਮਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ--**ਵਰਨਾ ਚਿਹਨਾ ਬਾਹਰਾ ਲੇਖੇ ਬਾਝੁ ਅਲਖੁ**--(੧੨੮੯) । ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਪੰਜ-ਭੂਤਕ ਸਰੀਰ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਰੀਰਕ ਅੱਖੀਆਂ ਨਾਲ, ਅੱਜ ਤੱਕ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ --**ਜੇ ਕਿਹੁ ਹੋਇ ਤ ਕਿਹੁ ਦਿਸੈ, ਜਾਪੈ ਰੂਪੁ ਨ ਜਾਤਿ ॥ (੧੨੩੯)** ਵਡੇ ਵਡੇ ਸਿਧ ਵੀ ਸਮਧੀਆਂ ਲਾ ਲਾ ਕੇ ਥੱਕ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਈਸ਼ਵਰ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ) ਸਾਖਸ਼ਾਤ ਦਰਸ਼ਨ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ--" **ਸੋ ਕਿਮ ਮਾਨਸ ਰੂਪ ਕਹਾਏ ॥ ਸਿਧ ਸਮਾਧਿ ਸਾਧ ਕਰਿ ਹਾਰੇ ਕਯੋ ਹੂ ਨ ਦੇਖਨ ਪਾਏ ॥ ੧ ॥**

ਰਹਉ ॥ [ਬਿਲਾਵਲ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦]

ਅਸਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਸਿਧਾਂਤਾਂ (੧-ਪ੍ਰਭੂ ਨਿਰਵੈਰ ਹੈ (੨) ਨਿਰਭਉ ਹੈ (੨) ਡੂੰਘੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸੱਚੇ ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਜਿਸ ਦਾ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਸਿਮਰਣ ਕਰਦਾ ਰਹੇ, ਸੱਚੇ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਸੱਚੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਜਿਸ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਕਰੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪ ਵੀ ਉਸੇ ਵਰਗਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ੪- ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਿਰਆਕਾਰ ਹੈ) ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ ਹੈ

ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਅਥਵਾ ਇਕਾਗਰ-ਚਿਤ ਹੋ ਕੇ ਵਿਚਾਰਨ ਵਾਲਾ ਪੱਖ-

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਚਲਾਈ ' ਹਿੰਦੂ ' ਨਾਮਕ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਭਾਰਤ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣਾ ਅਥਵਾ ਮੁਢਲਾ ' ਧਰਮ ' ਹੈ । ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ, ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਵਿਚ ਅਤੇ ਵੇਦਾ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਆਦਿ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ, ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਵੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਨਿਰਭਉ ਅਤੇ ਨਿਰਵੈਰ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬਾਕੀ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਮਤ ਵੀ ਏਹੋ ਹੀ ਹੈ, ਕਿ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੈਰ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੋਈ ਭੈ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਏਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸਰਬ-ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਨੂੰ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ " ਨਿਰਭਉ ਅਤੇ ਨਿਰਵੈਰ " ਲਿਖਣ ਦੀ ਲੋੜ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ ਆਗੂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ। ਪਰ ਵੀ ਬਾਕੀ ਧਰਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਉਲਟ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਬਾਰ ਬਾਰ **ਨਿਰਭਉ** ਅਤੇ **ਨਿਰਵੈਰ** ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਅਜੇਹਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੀ ਭੇਤ ਹੈ? ਇਸ ਡੂੰਘੀ ਰਮਜ਼ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਗੰਭੀਰਤਾ ਅਤੇ ਇਕਾਗਰਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਾਉਣ ਲਈ, ਆਪਣੇ ਚੋਲੇ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਪੂਜਾ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਧਰਮ ਚਲਾਉਣ ਨਹੀਂ ਸਨ ਆਏ। ਉਹ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਵਿਗੜਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਨੁਹਾਰ ਨੂੰ ਸੁਆਰਨ ਆਏ ਸਨ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਉਚੇ ਅਤੇ ਸੁੱਚੇ ਆਚਰਨ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਨਿਰਭੈ ਅਤੇ ਨਿਵੈਰ ਸੰਤ ਸੂਰਮਾ ਬਣਾਉਣਾ ਸੀ। ਉਪਰੋਕਤ ਲਿਖਿਆ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਸਿਧਾਂਤ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲਿਆਈਏ। ਸੁਜਾਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਤੋਂ ਸੱਚਾ ਪਿਆਰ ਕਰੇ, ਉਸ ਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਵਿਸਾਰਦਾ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਲਈ ਪਿਆਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲੋਂ ਮੌਤ ਚੰਗੀ ਹੋ ਦਿੱਸਦੀ ਹੈ-- "**ਜਿਸੁ ਪਿਆਰੇ ਸਿਉ ਨੇਹੁ ਤਿਸੁ ਆਗੈ ਮਰਿ ਚਲੀਐ ॥ ਧ੍ਰਿਗ ਜੀਵਣੁ ਸੰਸਾਰਿ ਤਾ ਕੈ ਪਾਛੈ ਜੀਵਣਾ ॥ ੨ ॥** [੩੩] ਸਰਬ-ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਬੰਨਾਉਣ ਲਈ ' ਸਰਬ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟਤਾ ' ਨਾਲ (ਭਾਵ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਾਲ) ਡੂੰਘਾ ਪਿਆਰ ਪਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਕਾਇਆ ਕਲਪ ਕਰਨ ਲਈ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੇ ' ਮੂਲ ' ਸਰਬ ਉੱਚ-ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਸੋਮੇ, ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਦੇ ਲੜ ਲਾਉਣਾ ਸੀ। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਅਥਾਹ ਪਿਆਰ ਭਰਨ ਲਈ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ-ਸਿਖਿਆ-ਸ਼ਬਦ-ਰੂਪ ਰਤਨਾਂ ਮਾਣਕਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ, ਗੁਰਬਾਣੀ-ਰੂਪੀ ਅਥਾਹ ਸਾਗਰ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਅਰੰਭਿਆ ਸੀ। ਪ੍ਰਥਮ ਬਾਣੀ ਨਿਰੋਲ ਉਸੇ " ਮੂਲ " ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਸੀ। " ਮੂਲ " ਦੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਵਾਲਾ ਉਪਦੇਸ਼ " ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਅਥਵਾ ਮੁਢਲਾ ਉਪਦੇਸ਼ " ਹੀ ਸੀ ਸੋ, ਫੁਰਮਾਨ ਹੋਇਆ--**ਅਉਖਧ ਮੰਤ੍ਰ ਮੂਲੁ ਮਨ ਏਕੈ ਜੇ ਕਰਿ ਦ੍ਰਿੜ ਚਿਤੁ ਕੀਜੈ ਰੇ ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਪਾਪ ਕਰਮ ਕੇ ਕਾਟਨਹਾਰਾ ਲੀਜੈ ਰੇ ॥ ੧ ॥** [੧੫੬] **ਜਿਸ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਨੇ**, ਜਗਤ ਦੇ " ਮੂਲ " ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸੋਝੀ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਮੂਲ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਕੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾ ਕੇ " ਮੂਲ-ਪ੍ਰਭੂ " ਨਾਲ ਸੱਚਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪਾ ਲਿਆ, **ਉਸ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲੇ** ਦੇ ਜਨਮ ਜਨਮਾਂ ਤਾਂ ਦੇ ਪਾਪ ਨਾਸ ਹੋ ਗਏ, ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਵਿਚ ' ਗੁਰੁਬਾਣੀ ' ਵਿਚਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣ, ਆ ਵੱਸਣੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ --**ਜੈਸਾ ਸੇਵੇ ਤੈਸੇ ਹੋਵੇ ॥**

ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਾਣੀ, ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਵਿੱਚਲੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਿਆਂ ਜਿਥੇ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਹੋਰ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਥਵਾ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਥਿਤ ਕਰਾਮਾਤੀ-ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਭਰਮ ਨੂੰ ਭੁੱਲ-ਭੁਲਾ ਕੇ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਪਰਮਾਤਮਾ (੧੯) ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ ਬਣਨਾ ਸੀ ਉਥੇ " **ਸਤਿ ਨਾਮ** " ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਅਟੱਲ ਸਤਿ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਆਚਰਨ ਸਤਿ-ਵਾਦੀ ਬਣਾ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਜਤਿ ਜਗਾ ਦੇਣੀ ਸੀ। ' **ਕਰਤਾ** ' ਦੇ ਜਾਪ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਜੇਹੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕਰ ਲੈਣ ਦਾ ਉੱਦਮ ਭਰ ਜਾਣਾ ਸੀ ਜਿਸ ਸਮਾਜ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪਰਸਪਰ ਪਿਆਰ, ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਦਰਦ ਵੰਡਾਉਣ ਦੀ ਉਮੰਗ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ। ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਆਚਰਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ' **ਪੁਰਖ** ' ਗੁਣ ਨੇ ਗ਼ਰੀਬ-ਲੋੜਵੰਦ, ਦੁਖੀਏ, ਨਿਤਾਣੇ, ਨਿਆਸਰੇ ਦੁਖਿਆਰਿਆਂ ਦਾ ਦਰਦ ਵੰਡਾਉਂਦਿਆਂ ਹਰ ਥਾਂ ਦਿੱਸ ਆਉਣ ਦਾ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਗੁਣ ਭਰ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਤ-ਸੂਰਮੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਨਿਰਭਉ ਅਤੇ ਨਿਰਵੈਰ ਬਣਾ ਦੇਣ ਲਈ ਹੀ, ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ **ਨਿਰਭਉ** ਅਤੇ **ਨਿਰਵੈਰ** ਵੀ ਲਿਖਿਆ। ' **ਜਿਨ ਨਿਰਭਉ ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਨਿਰਭਉ ਧਿਆਇਆ ਜੀ ਤਿਨ ਕੇ ਭਉ ਸਭੁ ਗੁਵਾਸੀ ॥** ' [੧੧] ਯਥਾ--**ਤੂੰ ਨਿਰਵੈਰੁ ਸੰਤ ਤੇਰੇ ਨਿਰਮਲ ॥** [੧੦੮] [ਪੂਰੇ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਨੌਵੇਂ ਭਾਗ ਦੇ ਅੱਡਰੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਹੈ]

ਜਿਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਉਪਰਲੀ ਭੂਮਕਾ ਬੰਨ੍ਹਣੀ ਪਈ ਹੈ ਉਸ ਵੱਲ ਆਈਏ। ਉੱਪਰ ਲਿਖੇ ਚੌਥੇ ਨੰਬਰ ਵਾਲੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉ। ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪੰਜ-ਭੂਤਕ ਅਕਾਰ ਹੈ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਕੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲਾ, ਸੋਹਣੇ ਦੰਦਾਂ ਅਤੇ ਸੋਹਣੇ ਨੱਕ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਫਿਰ **ਖੁਬਸੂਰਤ ਅਤੇ ਲੰਮੇ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲਾ ਅਥਵਾ ਸੋਹਣੀ ਪਗੜੀ ਵਾਲਾ**, ਲਿਖਣ ਦਾ ਜਾਂ ਅਜੇਹੇ ਅਕਾਰ ਵਾਲਾ ਚਿਤਰਨ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ ? ਆਪ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਨਿਰਾਕਾਰ ਕਹਿ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਕਾਰਾਂ ਵਾਲਾ ਵੀ ਕੀ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਣਾ ਸੀ? ਨਹੀਂ ਸਾਡੀ ਹੋਛੀ ਸਮਝ ਧੋਖਾ ਖਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਏਥੇ ਵੀ ਉਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ " **ਨਿਰਵੈਰ** " ਅਤੇ " **ਨਿਰਭਉ** ਲਿਖਿਆ ਸੀ । ਫਿਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ--**ਨਾਨਕ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਸਿਮਰੀਐ ਤਿਸੁ ਦੇਹੀ ਕਉ ਪਾਲਿ ॥ ੨ ॥** [੫੪੪] । ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਕਿ, ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਆਤਮਕ-ਸਰੂਪ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਵੇਖਣ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਨਿਆਰੇ ਸੰਤ-ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਬਾਹਰੋਂ ਵੀ ਦਸਤਾਰ ਸਜਾਈ ਹੋਈ, ਕੇਸ-ਧਾਰੀ, ਅਰੋਗ, ਰਿਸ਼ਟ-ਪੁਸ਼ਟ ਅਤੇ ਸੁਨੱਖੀ ਸੂਰਤਿ-ਮੂਰਤਿ ਵਾਲਾ ਵੇਖਣ ਦੀ ਸੱਧਰ, ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਉਛਲੇ ਮਾਰ ਮਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਏਸੇ ਮੰਤਵ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਮੁੜ ਸੋਹਣੇ ਅਤੇ ਲੰਮੇ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲਾ (ਕੇਸਵ) ਕਹਿੰਦੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਥੱਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ:-

੨੪- ਤੇਰੇ ਬੰਕੇ ਲੋਇਣ ਦੰਤ ਰੀਸਾਲਾ ॥ ਸੋਹਣੇ ਨਕ ਜਿਨ ਲੰਮੜੇ ਵਾਲਾ ॥ [੫੬੭]-ਛੰਤ-੨

ਪਦ ਅਰਥ:- ਬੰਕੇ--ਬੰਕੇ । ਲੋਇਣ--ਅੱਖਾਂ । ਦੰਤ--ਦੰਦ । ਰੀਸਾਲਾ--ਸੋਹਣੇ । ਜਿਨ--ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ । ਲੰਮੜੇ--ਸੋਹਣੇ ਲੰਮੇ । ਵਾਲਾ--ਕੇਸ ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਜਾਗਤ ਜੋਤ, ਅੱਜ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ (ਸਾਡੀ ਬਾਂਹ ਫੜੀ) ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹੋਰ ਥਾਈਂ ਵੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਸੋਹਣੇ ਲੰਮੇ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲਾ ਕਿਹਾ ਹੈ :-

੨੫- ਸਰਨਿ ਦੁਖ ਭੰਜਨ, ਪੁਰਖ ਨਿਰੰਜਨ, ਸਾਧੂ ਸੰਗਤਿ ਰਵਣੁ ਜੈਸੇ ॥

ਕੇਸਵ ਕਲੇਸ ਨਾਸ ਅਘ ਖੰਡਨ, ਨਾਨਕ ਜੀਵਤ ਦਰਸ ਦਿਸੇ ॥੨॥ [੮੨੯]--੯--੧੨੫

ਅਰਥ:- ਹੋ ਦੁਖਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ! ਹੋ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ! ਹੋ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਪਰੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ! (ਮੋਹਰ ਕਰ ਤਾਂ ਕਿ) ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਹੋ ਸਕੇ (ਤੇਰਾ ਦਾਸ) ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ (ਟਿਕ ਕੇ ਤੇਰਾ) ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਾ ਰਹੇ । ਹੋ ਕੇਸਵ (ਭਾਵ, ਹੋ ਸੋਹਣੇ ਲੰਮੇ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲੇ) ਹੋ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ! (ਤੇਰਾ ਦਾਸ) ਨਾਨਕ ਤੇਰਾ ਦਰਸਨ ਕਰਕੇ ਹੀ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ ਹੈ । ੨ ।

੨੫- ਲੋਭ ਲਹਿਰਿ ਅਤਿ ਨੀਝਰੀ ਬਾਜੈ ॥ ਕਾਇਆ ਡੂਬੈ ਕੇਸਵਾ ॥ ੧ ॥ [੧੧੯੬]--੨ ੧= ਚਸਮਾ, ਪਹਾੜੀ ਨਦੀ ।

ਅਰਥ:- ਹੋ ਸੁਹਣੇ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ! (ਇਸ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ) ਲੋਭ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਬੜੀਆਂ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਡੁਬਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

੨੬- ਨਿਰਹਾਰੀ ਕੇਸਵ ਨਿਰਵੈਰਾ ॥ ਕੋਟਿ ਜਨਾ ਜਾ ਕੇ ਪੂਜਿਹ ਪੈਰਾ ॥ ੧= ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਖੁਰਾਕ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਿਰਦੈ ਜਾ ਕੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸੋਈ ਭਗਤੁ ਇਕਾਤੀ ਜੀਉ ॥ ੩ ॥ [੯੮]--੬--੧੩ ੨=ਅਨੰਨ ।

ਅਰਥ:- ਕੌੜਾਂ ਹੀ ਸੇਵਕ ਜਿਸ ਦੇ ਪੈਰ ਪੂਜਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕੇਸਵ (ਸੋਹਣੇ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲਾ) ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੈਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਖੁਰਾਕ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ । ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਉਹ ਵੱਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਅਨੰਨ ਭਗਤ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ੩ ।

੨੭- ਪਿੰਡੁ ਪਤਲਿ ਮੇਰੀ ਕੇਸਉ ਕਿਰਿਆ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾਰੁ ॥

ਐਥੈ ਓਥੈ ਆਗੈ ਪਾਛੈ ਏਹੁ ਮੇਰਾ ਆਧਾਰੁ ॥ ੨ ॥ [੩੫੮]--੨--੩੨

ਅਰਥ :- ਪੱਤਲਾਂ ਉਤੇ ਪਿੰਡ ਭਰਾਏ (ਮਣਸਏ) ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਕੇਸਉ (ਸੁਹਣੇ ਵਾਲਾਂ ਵਾਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ) ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ । ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਕਿਰਿਆ ਵੀ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਸੱਚਾ ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ । ਏਹ ਨਾਮ ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ ਅਤੇ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਹਰ ਥਾਂ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਹੈ । ੨ ।

ਰਬ ਨੂੰ ਬਾਰ ਬਾਰ ਅਕਾਰ ਰਹਿਤ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ, ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੋਹਣੇ ਤੇ ਲੰਮੇ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਅਨੰਨ ਭਗਤ ਕਿਉਂ ਬਣਾ ਰਹੇ ਸਨ ? ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸੀਸ ਤੇ ਸੁਹਣੇ-ਲੰਮੇ ਤੇ ਸੁਚੇ ਕੇਸ ਵੇਖਣ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਸਨ ।

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਦਸਤਾਰ ਵਾਲਾ ਵੇਖਣ ਦੀ ਸੱਧਰ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ (ਨਿਆਕਾਰ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸੋਹਣੀ ਪਗੜੀ ਵਾਲਾ ਵੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ :-

੨੮- ਖੂਬੁ ਤੇਰੀ ਪਗਰੀ, ਮੀਠੇ ਤੇਰੇ ਬੋਲ ॥ ਫਾਰਿਕਾ ਨਗਰੀ ਕਾਢੇ ਕੇ ਮਗੋਲ ॥ ੨ ॥

ਚੰਦੀ ਹਜਾਰ ਆਲਮ, ਏਕਲ ਖਾਨਾਂ ॥ ਹਮ ਚਿਨੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਸਾਂਵਲੇ ਬਰਨਾਂ ॥ ੩ ॥ [੭੨੭]-੨-੩

ਅਰਥ:- ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ-ਯਾਰ ! ਸੋਹਣੀ ਤੇਰੀ ਪੱਗ ਹੈ, ਤੇ ਪਿਆਰੇ ਤੇਰੇ ਬੋਲ ਹਨ, ਨਾ ਤੂੰ ਸਿਰਫ ਦੁਆਰਾਕਾ ਵਿਚ ਹੈਂ ਤੇ ਨਾ ਤੂੰ ਸਿਰਫ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਧਰਮ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਮੰਕੇ ਵਿਚ ਹੈਂ (ਭਾਵ, ਤੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਹੈਂ) । ੨ । (ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਦੇ) ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੰਡਲਾਂ ਦਾ ਤੂੰ ਇਕੱਲਾ (ਆਪ ਹੀ) ਮਾਲਕ ਹੈਂ । ਹੋ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ! ਇਹੋ ਹੀ ਸਭਿਲੇ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹੈ [ਭਾਵ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵੀ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਹੈਂ--(ਅੱਡਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ -ਰੱਬ ਮੰਨ ਲੈਣ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਖੰਡਨਾ)] । ੩ ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਮੇ ਸਿਰ ਤੇ ਦਸਤਾਰ ਦਾ ਹੋਣਾ, ਮਾਣ ਸਤਿਕਾਰ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਸੀ, ਅਥਵਾ ਸਿਰ ਤੇ ਪੱਗੜੀ ਦਾ ਹੋਣਾ, ਸਤਿਕਾਰ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਦਸਤਾਰ ਨਾਲ ਏਡਾ ਪਿਆਰ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ, ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਸੱਚ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਂਦੇ ਸਮੇਂ "ਸਾਬਤ ਸੂਰਤ" ਰੱਖਣ ਦਾ ਅਤੇ ਸਿਰ ਤੇ ਦਸਤਾਰ ਹੋਣ ਨੂੰ ਮਾਣ ਸਤਿਕਾਰ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ :-

੨੯- ਕਾਇਆ ਕਿਰਦਾਰ ਅਉਰਤ ਯਕੀਨਾ ॥ ਰੰਗ ਤਮਾਸ਼ੇ ਮਾਣਿ ਹਕੀਨਾ ॥

ਨਾਪਕ ਪਾਕੁ ਕਰਿ ਹਦੂਰਿ ਹਦੀਸਾ ਸਾਬਤ ਸੂਰਤਿ ਦਸਤਾਰ ਸਿਰਾ ॥ ੧੨ ॥ [੧੦੮੪]-੩-੧੨

ਅਰਥ:- ਹੋ ਖੁਦਾ ਦੇ ਬੰਦੇ ! ਆਪਣੇ ਇਸ ਸਰੀਰ ਨੂੰ, ਜਿਸ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਸਦਾ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਕਰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ ਆਪਣੀ ਪਤਿ-ਬ੍ਰਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਣਾ, (ਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਰੰਗ-ਤਮਾਸ਼ੇ ਮਾਣਨ ਦੇ ਥਾਂ, ਇਸ ਪਤਿਬ੍ਰਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਰਾਹੀਂ) ਰੱਬੀ ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਰੰਗ-ਤਮਾਸ਼ੇ ਮਾਣਿਆਂ ਕਰ । ਹੋ ਅੱਲਾ ਦੇ ਬੰਦੇ ! (ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ) ਮਲੀਨ ਹੋ ਰਹੇ ਮਨ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰ--ਇਹੀ ਹੈ ਰੱਬੀ ਮਿਲਾਪ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸ਼ਰਹ ਦੀ ਕਿਤਾਬ । (ਸੁੰਨਤ, ਲਥਾਂ ਕਟਾਉਣ ਆਦਿਕ ਸ਼ਰਹ ਛੱਡ ਕੇ) ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਲ ਨੂੰ ਜਿਉਂ ਦਾ ਤਿਉਂ ਰੱਖ, (ਭਾਵ, ਕੇਸ ਕਟਾਉਣੋਂ ਮਨਾਹੀ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਫੁਰਮਾਨ) ਸਿਰ ਤੇ ਦਸਤਾਰ ਸਜਾ, (ਭਾਵ, ਇਹ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਇੱਜਤ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) । ੧੨ ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦਾਹੜੀ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੈ :-

੩੦- ਸਤਿਗੁਰੁ ਅਪਨਾ ਸਦ ਸਦਾ ਸਮੁਚੈ ॥ ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਨ ਕੇਸ ਸੀਗਿ ਝਾਰੇ ॥ ੧ ॥ [੩੮੭]---੬੭ ੧=ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਸਾਂਭੇ ।

੩੧- ਟਹਲ ਕਰਉ ਤੇਰੇ ਦਾਸ ਕੀ ਪਗ ਝਾਰਉ ਬਾਲ ॥ [੮੧੦]--੧੧--੪੧

ਕੇਸਾ ਕਾ ਕਰਿ ਬੀਜਨਾ ਸੰਤ ਚਉਰੁ ਚੁਲਾਵਉ ॥ [੭੪੫]--੨--੪੨ ੧= ਪੱਖ । ੨= ਸੌਂ ਝੌਂਦਾ ਰਾਂ ।

੩੨- ਕਬੀਰ ਹਾਡ ਜਰੇ ਜਿਉ ਲਾਕਰੀ, ਕੇਸ ਜਰੇ ਜਿਉ ਘਾਸੁ ॥

ਇਹੁ ਜਗੁ ਜਰਤਾ ਦੇਖਿ ਕੈ, ਭਇਓ ਕਬੀਰੁ ਉਦਾਸੁ ॥ ੩੬ ॥ [੧੩੬੬]

੩੩- ਸੇ ਦਾੜੀਆਂ ਸਚੀਆ ਜਿ ਗੁਰ ਚਰਨੀ ਲਗੀਨਿ ॥

ਅਨਦਿਨੁ ਸੇਵਨਿ ਗੁਰੁ ਆਪਣਾ ਅਨਦਿਨੁ ਅਨਦਿ ਰਹੀਨੁ ॥

ਨਾਨਕ ਸੇ ਮੁਹ ਸੋਹਣੇ ਸਚੈ ਦਰਿ ਦਿਸੀਨੁ ॥ ੫੨ ॥ [੧੪੧੯]

੩੪- ਨੈਨਹੁ ਨੀਰੁ ਬਹੈ ਤਨੁ ਖੀਨਾ ਭਏ ਕੇਸ ਦੁਧ ਵਾਨੀ ॥ [੬੫੯]-੧

੩੫- ਪੁੰਡਰ ਕੇਸ ਕੁਸਮ ਤੇ ਧਉਲੇ ਸਪਤ ਪਾਤਲ ਕੀ ਬਾਣੀ ॥ [੬੬੩]

੩੬- ਹਾਡ ਜਲੇ ਜੈਸੇ ਲਕਰੀ ਕਾ ਤੂਲਾ ॥ ਕੇਸ ਜਲੇ ਜੈਸੇ ਘਾਸ ਕਾ ਪੂਲਾ ॥ ੨ ॥ [੮੭੦]-੨

ਕੇਸ ਕਟਾ ਲੈਣ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਦੇ ਸ਼ਬਦ :-

੩੭- ਮੂਡਿ^੧ ਮੁੰਡਾਇਐ ਜੋ ਗੁਰੁ ਪਾਈਐ ਹਮ ਗੁਰੁ ਕੀਨੀ ਗੰਗਾਤਾ ॥ ੧= ਸਿਰ ।

ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਤਾਰਣਹਾਰੁ ਸੁਆਮੀ ਏਕੁ ਨ ਚੇਤਸਿ ਅੰਧਾਤਾ ॥ ੨ ॥ [੧੫੫]-੩

ਅਰਥ:- ਜੇ (ਗੰਗਾ ਦੇ ਕੰਡੇ) ਸਿਰ ਮੁਨਾਇਆਂ ਗੁਰੂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਗੰਗਾ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਸਿਰ ਮੁਨਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਵਾਲਿਓ) ਅਸਾਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹੀ ਗੰਗਾ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ (ਭਾਵ ਸਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਹੀ ਮਹਾਂ ਪਵਿਤ੍ਰ ਤੀਰਥ ਹੈ) । ਅੰਨ੍ਹਾ (ਮਨੁੱਖ) ਉਸ ਇੱਕ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਿਮਰਦਾ ਜੋ ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਨਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਦੇ ਸਮਰਥ ਹੈ । ੨ ।

੩੮- ਮੁੰਡ ਮੁੰਡਾਏ ਜੋ ਸਿਧਿ^੧ ਪਾਈ ॥ ਮੁਕਤੀ ਭੇਡ ਨ ਗਈਆ ਕਾਈ ॥ ੨ ॥ [੩੨੪]-੪ ੧= ਸਫਲਤਾ ।

ਅਰਥ:- ਜੇ ਸਿਰ ਮੁਨਾਇਆਂ ਸਿੱਧੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ (ਤਾਂ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ) ਕੋਈ ਂਵੀ ਭੇਡ (ਜੋ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਮੁਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਹੁਣ ਤਾਂਦੀ) ਮੁਕਤਿ ਨਹੀਂ ਹੋਈ । ੨ ।

੩੯- ਮੁੰਡ ਮੁੰਡਾਇ ਜਟਾ ਸਿਖ ਬਾਧੀ ਮੋਨਿ ਰਹੈ ਅਭਿਮਾਨਾ ॥

ਮਨੁਆ ਡੋਲੈ ਦਹਦਿਸ ਧਾਵੈ ਬਿਨੁ ਰਤ ਆਤਮ ਗਿਆਨਾ ॥ ... ੫ ॥ [੧੦੧੩]-੭

ਅਰਥ : ਕੋਈ ਸਿਰ ਮੁਨਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਜਟਾ ਸਿਰ ਤੇ ਬਨ੍ਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਮੋਨ ਧਾਰ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਇਸ ਸਾਰੇ ਭੇਖ ਦਾ) ਮਾਣ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਡੂੰਘੀ ਸਾਂਝ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਡੋਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ (ਮਾਇਆ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਵਿਚ ਹੀ) ਦਸੀਂ ਪਾਸੀਂ ਦੌੜਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ।

੪੦- ਜੋਗੁ ਨ ਖਿਥਾ ਜੋਗੁ ਨ ਡੰਡੇ ਜੋਗੁ ਨ ਭਾਸਮ ਚੜਾਈਐ ॥

ਜੋਗੁ ਨ ਮੁੰਦੀ ਮੁੰਡਿ ਮੁੰਡਾਇਐ ਜੋਗੁ ਨ ਸਿੰਝੀ ਵਾਈਐ ॥ .. ੧ ॥ [੭੩੦]-੧-੮

ਪਦ ਅਰਥ:- ਜੋਗ-ਜੋਗ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਅੰਭਿਆਸ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ । ਖਿਥਾ-ਗੋਦਤੀ । ਡੰਡੇ-ਡੰਡੇ ਦੇ ਰਾਹੀਂ, ਡੰਡਾ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਫੜਿਆ । ਭਾਸਮ-ਸੁਆਹ । ਚੜਾਈਐ--ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਮਨ ਲਈਐ । ਮੁੰਦੀ-ਮੁੰਦੀ, ਮੁੰਦਾਂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ, ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਮੁੰਦਾਂ ਪਾ ਕੇ । ਮੁੰਡ-ਸਿਰ । ਮੁੰਡਿ-ਸਿਰ ਦੀ ਰਾਹੀਂ । ਮੁੰਡ ਮੁੰਡਾਇਐ--ਜੇ ਸਿਰ ਮੁਨਾ ਲਈਏ । ਸਿੰਝ-ਸਿੰਝ ਦਾ ਵਾਜ, ਜੋਗੀਆਂ ਦੀ ਤੁਰੀ ਜੋ ਸਿੰਝ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਵਾਈਐ-- ਜੇ ਵਜਾਈਐ ।

੪੧- ਕਬੀਰ ਮਨੁ ਮੁੰਡਿਆ ਨਹੀ, ਕੇਸ ਮੁੰਡਾਏ ਕਾਟਿ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕੀਆ ਸੋ ਮਨ ਕੀਆ, ਮੁੰਡਾ ਮੁੰਡੁ ਅਜਾਇ ॥੧੦੧॥ [੧੩੬੯]

ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਮਨੁੱਖ ਮਾੜ੍ਹ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਮਨ੍ਹਾ ਹੈ । ਕੇਸ ਮੁੰਨਣੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਨੂੰ ਲੈਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰਨ ਦਾ ਪਾਪ ਹੈ । ਅੱਜ ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਕਿਸੇ ਦੋਸਤ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਉਪਹਾਰ ਮੋੜਨਾ ਤਾਂ ਸਭਿਅਤਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਗਿਣਦਾ ਹੈ ਪਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਅਨਮੋਲ ਤੁਹਫੇ, ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਨਿੱਤ ਨਵੇਂ ਸੂਰਜ ਵਾਪਸ ਮੋੜਨ ਦੇ ਯਤਨ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਮੁੰਡਨ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ ਮੋਨਾ ਮਨੁੱਖ, ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਬੇਪ੍ਰਤੀਤਾ ਹੈ [ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਨੁੱਖ ਕਿਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਵੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਗਿਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। [ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲਾ ਵੇਖਣਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ (ਪ੍ਰਥਮ ਸਰੂਪ) ਤੋਂ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਅਟੂਟ ਅੰਗ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਸੋ ਮੋਨੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਮੈਂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹਾਂ--ਗੁਰਮਤਿ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਮੋੜੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਅੜੀ ਫੜ ਬੈਠੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਘੜਿਆ ਹੋਇਆ ਇੱਕ ਵਿਅਰਥ ਦਾ ਚੁੱਚਰ ਹੈ]

੪੨- ਰੇ ਮਨ ਮੇਰੇ ਭਰਮੁ ਨ ਕੀਜੈ ॥ ਮਨਿ ਮਾਨਿਐ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਪੀਜੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੧੫੩]-੮

ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੁਰਹਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਭੁੱਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਿੱਖ ਪਤਤਿ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਜੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਭੁੱਲ ਤੋਂ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਮੁੜ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਸਤਿਕਾਰ ਦੀ ਥਾਂ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਕੀਤੀ ਭੁੱਲ ਬਾਰੇ ਸੱਭ ਕੁਚ ਸੱਚ ਸੱਚ ਦੱਸ ਕੇ ਖਿਆਂ ਮੰਗਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਵਲੋਂ ਲਾਏ ਡੰਨ ਨੂੰ ਸੱਚੇ ਦਿਲੋਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਅਤੇ ਫਿਰ ਦੋਬਾਰਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਕੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਵਾਂਗ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਜੀਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਗਿਆ ਲੈਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

੪੩- ਏ ਮਨ ਗੁਰ ਕੀ ਸਿਖ ਸੁਣਿ ਪਾਇਹਿ ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨੁ ॥ ਸੁਖਦਾਤਾ ਤੇਰੈ ਮਨਿ

ਵਸੈ ਰਹੁਮੈ ਜਾਇ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥ ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਪਾਈਐ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨੁ ॥ ੨॥ [੮੫੧]

੭

ਪੰਜ ਕਕਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ?

ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਪੰਜ ਹਰਫ਼ ਕਾਫ਼ । ਹਰਗਿਜ਼ ਨ ਬਾਸ਼ਦ ਦੀ ਪੰਜ ਮੁਆਫ਼ ।

ਕੜਾ ਕਾਰਦੋ ਕਾਫ਼ ਕੰਘਾ ਬਿਦਾਂ । ਬਿਲਾ ਕੇਸ ਹੋਚ ਅਸਤ ਦੀ ਜੁਮਲਾ ਨਿਸਾਂ ।

ਭਾਵ, ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਪੰਜ ਕੱਕੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਛੋਟ ਕਿਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ । ਉਹ ਹਨ, ਕੜਾ, ਛੋਟੀ ਕਿਰਪਾਨ, ਕਛਿਹਰਾ, ਕੰਘਾ, ਪਰ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਾਕੀ ਇਹ ਸਾਰੇ (ਚਾਰੇ) ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ (ਕਰਦ, ਕੱਛ, ਕੜਾ ਅਤੇ ਕੰਘਾ) ਵਿਆਰਥ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਪ੍ਰਚਲਤ ਵਿਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਫਾਰਸੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਇਹ ਲਿਖਤ, ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੀ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਵੇਖਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਲਿਖਤ ਅਨੁਸਾਰ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਕਕਾਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਕੇਸ ਨਾ ਹੋਣ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਚਾਰੇ ਕਕਾਰ ਅਰਥ ਹੀਣ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਦੇ ਕੇਸ ਸੁੱਚੇ ਹੋਣ ਉਸ ਨੂੰ

ਸਿੱਖ ਸਮਝ ਕੇ " ਸਰਦਾਰ ਜੀ " ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕੇਸਾਂ ਮੁੰਡਨ ਕਰਕੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਚਾਰੇ ਕਕਾਰ ਪਾਈ ਫਿਰਦੇ ਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ। ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਅਜੇਹਾ ਕੇਸ-ਹੀਨ ਮਨੁੱਖ ਆਪ ਨਾ ਕਹੇ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਲੇਵਾ ਸਿੱਖ ਹੈ--ਉਸ ਨੂੰ " ਸਿੱਖ " ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ (ਪਹਿਲੇ ਸਰੂਪ) ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਕੇਸਾ ਧਾਰੀ ਸਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਨਾਮ ਦੇਵ ਜੀ ਆਦਿ ਭਗਤਾਂ ਸਮੇਤ ਹੋਰ ਲੋਕ ਵੀ ਕੇਸਾ ਧਾਰੀ ਹੀ ਸਨ। ਸਾਬਤ ਸੂਰਤ ਰੱਖਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼, ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲਣਾ ਅਰੰਭ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪੰਥਕ " ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ " ਦੇ ਖਰੜੇ ਵਿਚ, ਕੇਸ, ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗਾਤਰੇ ਵਾਲੀ, ਕਛਹਿਰਾ, ਕੰਘਾ, ਕੜਾ (ਸਫਾ ੨੪) ਇਹ ਪੰਜ ਕਕਾਰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਕਕਾਰਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਲਿਖਣ ਲਗਿਆਂ ਲਗ-ਪਗ ਸਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਹਰ ਇੱਕ ਕਕਾਰ ਦੇ ਗੁਣ ਅੱਡ ਅੱਡ ਕਰਕੇ ਸਮਝਾਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਨੇ ਪੁਰਾਤਨ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਖ ਵੀ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਂ ਹੀ ਕਕਾਰਾਂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਲੰਮਾ ਚੌੜਾ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਕਾਰਾਂ ਦੇ ਉਚੇਚੇ ਗੁਣ ਦੱਸਣ ਵਿਚ ਘਾਟ ਇਹ ਹੈ ਕਿ, ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਵਿਰੋਧੀ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇ ਸਕਣ ਦਾ ਰਾਹ ਵੀ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜ ਕਕਾਰਾਂ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਉਚੀ ਅਤੇ ਸੁੱਚੀ ਰਹਿਣੀ ਅਤੇ ਸੁਭ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਕਰਣੀ ਤੋਂ ਕਕਾਰਾਂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੋਂ ਖਿੱਲਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੀ ਕਕਾਰਾਂ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣ ਦਾ ਅਸਰਦਾਰ ਪਰਚਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਿਆਰੇ ਆਚਰਨ ਦੀ, ਉਸ ਦੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਅਤੇ ਮਿੱਠ-ਬੋਲੇ ਸੁਭਾਅ ਦੀ ਮੰਨਭਾਉਣੀ ਵਾਸ਼ਨਾਂ ਹੀ ਅਨ-ਧਰਮੀਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਤੀ ਢੂੰਘਾ ਪਿਆਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਅਸਰਦਾਰ ਸਾਧਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਆਚਰਨ ਨਾ ਬਣਿਆਂ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਚੰਗੀ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਦਲੀਲਬਾਜ਼ੀ, ਬੇ-ਮਤਲਬੀ ਅਤੇ ਫੋਕੀ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਕੇ ਕਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰਹਿਤ ਰੱਖਣ ਲਈ ਦਾਸ ਕੋਲ ਇੱਕੋ ਹੀ ਦਲੀਲ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਅਤੇ ਦਸਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਪੰਜਕਕਾਰਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਨਿਆਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹੀ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸੀਨਾ-ਬ-ਸੀਨਾਂ ਸਾਂਭਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਹੀ ਅਸਲੀ ਗੁਰ ਸਿੱਖੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਨਾਲੋਂ ਵਡੀ ਮਹੱਤਤਾ ਵਾਲੀ ਦੂਜੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦਲੀਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ--ਤਨੁ ਮਨੁ ਧਨੁ ਸਭੁ ਸਉਪਿ ਗੁਰ ਕਉ ਹੁਕਮਿ ਮੰਨਿਐ ਪਾਈਐ ॥[੯੧੮]-੮ ਜੁਗੋ ਜੁਗ ਅਟੱਲ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ--ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਤ ਸੁਣਹੁ ਜਨ ਭਾਈ, ਹਰਿ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਇਕ ਸਾਖੀ ॥ ਜਿਸੁ ਧੁਰਿ ਭਾਗੁ ਹੋਵੈ ਮੁਖਿ ਮਸਤਕਿ, ਤਿਨਿ ਜਨਿ ਲੈ ਹਿਰਦੈ ਰਾਖੀ ॥ [੮੭]-੧੨-ਭਾਵ, ਹੇ ਹਰੀ ਦੇ ਸੰਤ ਜਨ ਪਿਆਰਿਓ ! ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਸੁਣੋ। ਇਸ ਸਿਖਿਆ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਰੋਈ ਰਖਣਾ ਅਥਵਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਣਾ, ਧੁਰੋਂ ਲਿਖੇ ਗਏ ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਉਪਦੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਸੁਣਿ ਮੰਨਿਆ ਧੁਰਿ ਮਸਤਕਿ ਪੂਰਾ ਭਾਗੁ ॥ [੮੪੯] ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਤੋਂ ਅਵੇਸਲੇ ਹੋ ਕੇ ਵਿਅਰਥ ਦੀ ਬਹਿਸ ਅਤੇ ਦਲੀਲ ਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਝਗੜੇ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮਨਮਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ--

੪੪- ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਨ ਮੰਨੈ ਓਹੁ ਮਨਮੁਖੁ ਅਗਿਆਨੁ ਮੁਠਾ ਬਿਖੁ ਮਾਇਆ ॥

ਓਸੁ ਅੰਦਰਿ ਕੂੜੇ ਕੁੜੇ ਕਰਿ ਬੁਝੈ ਅਣਹੋਦੇ ਝਗੜੇ ਦਯਿ ਓਸੁ ਦੈ ਗਲਿ ਪਾਇਆ ॥

ਓਹੁ ਗਲਫਰੋਸੀ ਕਰੇ ਬਹੁਤੇਰੀ, ਓਸੁ ਦਾ ਬੋਲਿਆ ਕਿਸੈ ਨ ਭਾਇਆ ॥

ਉਹੁ ਘਰਿ ਘਰਿ ਹੰਢੈ ਜਿਉ ਰੰਨ ਦੋਹਾਗਣਿ ਓਸੁ ਨਾਲਿ ਮੁਹੁ ਜੋੜੇ ਓਸੁ ਭੀ ਲਛਣੁ ਲਾਇਆ ॥ - ੨ ॥[੩੦੩]-ਵਾਰ-੮

ਅਰਥ:-ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ, ਓਹ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲਾ ਬੇ-ਸਮਝ ਬੰਦਾ ਮਾਇਆ (ਰੂਪ ਜਹਿਰ) ਦਾ ਠਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਝੂਠ ਹੈ, (ਇਸ ਕਾਰਨ ਸੱਚ ਨੂੰ ਵੀ ਉਹ) ਝੂਠ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। (ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਵਿਅਰਥ ਝਗੜੇ ਉਸ ਦੇ ਗਲ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਲ-ਜਲੂਲ ਬੋਲ ਕੇ ਰੋਟੀ ਕਮਾਉਣ ਦੇ ਉਹ ਬਥੇਰੇ ਜਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਬਚਨ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੇ, ਛੁੱਟੜ ਰੰਨ ਵਾਂਗ ਉਹ ਘਰ ਘਰ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਨਾਲ ਮੇਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਕਲੰਕ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਸਿਆਣਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਪਤਵੰਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮਿਠਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ--ਸੋਈ ਸਿਆਣਾ ਸੋ ਪਤਿਵੰਤਾ ਹੁਕਮੁ ਲਗੈ ਜਿਸੁ ਮੀਠਾ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥[੧੦੮]-੪੨-੪੯ ਸਾਡੇ ਲਈ ਏਹੀ ਕਾਫੀ ਹੈ ਕਿ, ਪੰਜਾਂ ਕਕਾਰਾਂ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਰਹਿਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਛਿਪੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕੜੇ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਤੇ ਕੱਛਹਿਰੇ ਦੀ ਬਦਲੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਸਫਾਈ ਲਈ ਕੰਘਾ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਦੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ-ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ, " ਕਿਰਪਾਨ " ਦੀ ਮਹਿਮਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਕਈ ਸਰੂਪ ਮਨ ਦੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ ਵਿਚ ਆ ਸਮਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਆਨੰਦ ਦੀ ਨਾ ਕੋਈ ਬਰਾਬਰੀ ਹੈ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਵਿਆਖਿਆ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਇਹ ਪੰਜ ਕਕਾਰ ਗੁਰੂ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸਦੀਵੀ ਯਾਦ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਰੱਖਣ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਹਰ ਪਲ ਯਾਦ ਦੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਧਰਮੀ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਨਾ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਬੁਰਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਦੇ ਬੁਰਾ ਸੋਚ ਸਕਦਾ ਹੈ--ਨਿਕਟਿ ਬੁਝੈ ਸੋ ਬੁਰਾ ਕਿਉ ਕਰੈ ॥ [੧੧੩੯] ਬੱਸ--ਏਹੀ ਹੈ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡੀ ਅਤੇ ਅਸਰਦਾਰ ਦਲੀਲ-ਪੰਜ ਕਕਾਰਾਂ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਰਹਿਣ ਲਈ।

੪੫- ਘਟਿ ਘਟਿ ਵਸਹਿ ਜਾਣਹਿ ਥੋਰਾ ॥ ਹੈ ਕੋਈ ਸਾਜਣੁ ਪਰਦਾ ਤੋਰਾ ॥

ਕਰਉ ਜਤਨ ਜੇ ਹੋਇ ਮਿਹਰਵਾਨਾ ॥ ਤਾ ਕਉ ਦੇਈ ਜੀਉ ਕੁਰਬਾਨਾ ॥ ੩ ॥

ਫਿਰਤ ਫਿਰਤ ਸੰਤਨ ਪਹਿ ਆਇਆ ॥ ਦੂਖ ਭ੍ਰਮੁ ਹਮਾਰਾ ਸਗਲ ਮਿਟਾਇਆ ॥

ਮਹਲਿ ਬੁਲਾਇਆ ਪ੍ਰਭ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭੰਦਾ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰਾ ਉਚਾ ॥ ੪ ॥ [੫੬੨]-੧

੮

ਸਿਖੀ ਦੀ ਗੁਰਮਤਿ ਰਹਿਤ

ਜਨੇਊ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦਾ ਰਖਿਅਕ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਏਹੀ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਮੁਗਲੀਆ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਫ਼ੌਜੀ ਹਿੰਦੂ ਦਾ ਧਰਮ ਭ੍ਰਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਦਾ ਜਨੇਊ ਉਤਾਰ ਲਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜਨੇਊ ਗਿਆ ਤਾਂ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਇਹ ਕਹਾਵਤ ਬਣ ਗਈ ਸੀ। ਪਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਕਾਰ, ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਰੂਪ ਦੀ ਅਤੇ ਸਵੈ-ਮਾਨ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਿੱਖੀ-ਧਰਮ ਜਾਂ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਰਹਿਤ ਕੇਵਲ ਕਕਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਂ ਕਕਾਰਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਸਿੱਖ ਜੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਚਲਾਈ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਮਨਮਤੀਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ "ਭੇਖੀ" ਹੈ। ਪੰਜ ਕਕਾਰਾਂ ਦਾ ਓਹਲਾ ਕਰਕੇ ਬੜੇ ਪਾੜ-ਖਾਣੇ ਬਘਿਆੜ ਅਤੇ ਬੇ-ਇਤਬਾਰੇ ਲੂਬੜ ਪੰਥ ਵਿਚ ਆ ਵੜੇ, ਅਤੇ ਪੰਥਕ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਸੋ ਪੰਜਾਂ ਕਕਾਰਾਂ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਸੁੱਚ ਆਚਾਰ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੋਣਾ ਲੋੜੀਂਦਾ। ਮਿਠ-ਬੋਲਾ, ਕਹਿਣੀ ਕਥਨੀ ਦਾ ਸੂਰਾ, ਆਚਰਨ ਦਾ ਸੁੱਚਾ, ਨਿਰਵੈਰ, ਖਿਮਾ ਅਤੇ ਧੀਰਜ ਦਾ ਪੁਤਲਾ, - **ਸਭੈ ਘਟਿ ਰਾਮ ਬੋਲੈ ਰਾਮ ਬੋਲੈ ਰਾਮ ਬਿਨਾ ਕੋ ਬੋਲੈ ਰੇ** --ਗੁਰ-ਫੁਰਮਾਨ ਨੂੰ ਹਰਿ ਸੁਆਸ ਨਾਲ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ, ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਕੇ ਦਸਵੰਧ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਦੁਖੀਆਂ ਅਤੇ ਲੋੜਵੰਦਾ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਵਰਤੇ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ ਤੋਂ ਹੋਈ ਬੱਚਤ ਦਾ ਉਚੇਚਾ ਹਿੱਸਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਵਾਸਤੇ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਹੀ ਸੱਚੀ ਗੁਰੂ-ਸੇਵਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰਨਾ ਸਮਝਣਾ, ਨਿਤਨੇਮ ਦੇ ਸਮੇਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪੱਕਾ ਕਰੀ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਚਾਲਦੇ ਰਹਿਣ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਨਿਤ ਦਾ ਕਰਮ ਬਣਾਉਣਾ, ਸਾਰੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਂ ਜਾਣਿਆ ਸਮਝ ਕੇ ਆਦਰ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾ, ਸੱਚ ਬੋਲਣਾ, ਸੱਚ ਸੁਣਨਾ, ਮਿਥਿਆਕਾਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣਾ, ਪਰਉਕਾਰ ਲਈ ਸਦਾ ਉੱਦਮੀ ਰਹਿਣਾ, ਵਾਹਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਅੰਗ ਸੰਗ ਜਾਣਨਾ--**ਤੇ ਗੁਰ ਕੇ ਸਿਖ ਮੇਰੇ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤ ਭਾਏ, ਜਿਨਾ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਜਾਨਿਓ ਮੇਰਾ ਨਾਲਿ** ॥੯੭੮॥-੯ ਸਦਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਚੱਲਣਾ--**ਤਿਸੁ ਗੁਰਸਖ ਕੰਉ ਹੰਉ ਸਦਾ ਨਮਸਕਾਰੀ, ਜੋ ਗੁਰ ਕੈ ਭਾਣੈ ਗੁਰਸਿਖੁ ਚਲਿਆ** ॥ ੧੮ ॥ [੫੬੩] ਅਜਿਹੇ ਸੁੱਭ ਗੁਣ ਵਾਲੀ ਗੁਰ-ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਪੱਕਾ ਰਹਿਣਾ --ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ, ਸਿੰਘ ਲਈ ਇਹ ਪੱਕੀ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸ਼ਰਤ ਹੈ। ਉਂਜ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ, ਚੰਗੀ ਜਾਂ ਮਾੜੀ ਕਰਤੂਤ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਥ ਦੀ ਨੇਕ-ਨਾਮੀ ਅਤੇ ਬਦਨਾਮੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਪੰਜਾਂ ਕਕਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘ (ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਉਹ ਇਹ ਮੰਨ ਚੁੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਕਿ "ਅੱਜ ਤੋਂ ਉਸ ਦਾ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਹਨ) ਦਾ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ, ਅਤੇ ਆਚਰਨ-ਹੀਨ ਕਰਮ, ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਥ ਦੀ ਬਦਨਾਮੀ ਦੇ ਨਾਲ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੀ ਬਦਨਾਮੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਵੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਨਿਰਾ ਪੰਜ-ਕਕਾਰਾਂ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਉੱਚਾ ਮੰਨ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਹਉਮੈ ਦੀ ਸਿਖਰ ਤੇ ਜਾ ਬਰਾਜਣਾ, ਅਸਿੱਖੀ ਹੈ। ਅਜੇਹੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਧਾਰੀ ਦਾ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਾਲਾ ਬਾਣਾ, ਇੱਕ ਡਰਾਉਣਾ ਭੇਖ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜੇਹੇ ਭੇਖੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਧਾਰੀ ਸਿਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਬਣਿਆਂ ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਡੂੰਘੀ ਸ਼ਰਧਾ, ਜੰਤਾ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਲੋਪ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸਗੋਂ (੧੯੮੪ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਵਿਚ) ਇਹ ਵੀ ਸੁਣਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ-ਸੋਹਣੇ ਦਰਸ਼ਨੀ ਦਾਹੜੇ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲਾ ਪੰਜਾਂ ਕਕਾਰਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ, ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦੇ ਬਾਣੇ ਵਿਚ ਫੱਬਿਆ ਕੋਈ ਸਿੰਘ, ਜਦੋਂ ਅਚਨਚੇਤ ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਆ ਵੜਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹ ਸੁੱਕ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੇ ਬਖਸ਼ੇ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ਭਿਆਨਕ ਖ਼ਤਰਾ ਹੋ ਦਿਸਦਾ ਸੀ। ਘਰ ਦੇ ਨਿੱਕੇ ਵੱਡੇ ਸਾਰੇ ਜੀਅ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੇ ਇਸ਼ਟ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਸਨ ਕਿ ਹੋ ਈਸ਼ਵਰ, ਹੋ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ, ਹੋ ਜਸੂ-ਮਸੀਹ, ਇਹ **ਭਿਆਨਕ ਬਲਾ** ਸਾਡੇ ਘਰ ਦੇ ਵੇਹੜੇ ਵਿਚੋਂ ਸੁਖ ਸੁਖਾਂ ਨਾਲ ਕੱਢ ਲੈ।

ਜਿਸ ਸਿੰਘ-ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਵੈਰੀ ਵੀ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦਾ ਸੱਚਾ ਹਮਦਰਦ ਮੰਨਦੇ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਹੜਾ ਉਜਾੜਾਂ ਬੀਆਬਾਨਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੌਜਵਾਨ ਬੱਚੀ ਦੀ ਪਤਿ ਅਤੇ ਜਾਨ ਦਾ ਰਾਖਾ ਬਣ ਖਲੋਂਦਾ ਸੀ, ਉਹੀ ਸਿੰਘ ਅੱਜ ਘਰ ਆਇਆ ਹਉਆ ਕਿਵੇਂ ਬਣ ਗਿਆ? ਜਿਹੜਾ ਸਿੰਘ ਵੈਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਬੱਚੀਆਂ ਦੀ ਪਤਿ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋ ਜਾਣ ਵਿਚ ਧੰਨਭਾਗ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਅੱਜ ਉਸੇ ਸਿੰਘ ਕੋਲੋਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਹੀ ਧੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਕਿਉਂ ਘਾਬਰ ਗਈਆਂ? ਜਿਸ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ (ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਵਿਖੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰੰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ) ਵੱਲ (ਲਾਹੌਰ ਦੇ) ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਚਿੱਠੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਅਤੇ ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨ ਭੇਜੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਅਤੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਰਾਜ-ਭਾਗ ਸਾਂਭ ਲਵੇ, ਹਾਏ! ਉਹੀ ਸਿੰਘ ਜਿਹੜਾ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ਮੰਗਣ ਵਾਲਾ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾਦਾਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, **ਅੱਜ ਉਹੀ ਖਾਲਸਾ-ਸਰੂਪ ਏਡਾ ਡਰਾਉਣਾ ਕਿਵੇਂ ਬਣ ਗਿਆ?** ਹੋ ਗੁਰਿਆਈ ਦੇ ਭਾਈਵਾਲ ਬਣੇ ਪੰਥ ਦੀ ਸਰਬਉੱਚ ਪਦਵੀ ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਮ ਪੰਥ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਜੀਓ! ਇਹ ਕੀ ਭਾਣਾਂ ਵਰਤ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿ, ਜਿਹੜਾ ਸਿੰਘ ਸਾਰੇ ਜੀਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਬੈਠਾ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਦਿਲੋਂ ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਅਜੇ ਕੱਲ੍ਹ ਹੀ ਦੀਨਾਂ ਦੁਖੀਆਂ ਲਈ ਸਰਬੰਸ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਮੰਨਿਆਂ ਅਤੇ ਸਤਕਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਜਿਹੜੇ ਸੰਤ-ਸਪਾਹੀ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਤੋਂ ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ,

ਅੱਜ ਉਸ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ, ਉਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਸਿੱਖ ਪਰਵਾਰ ਵੀ ਥਰ ਥਰ ਕਿਉਂ ਕੰਬ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ਅਖਵਾਉਣ ਲਈ ਅਥਵਾ ਇੱਕ ਵਖਰੀ ਕੌਮ ਸਮਝੇ ਜਾਣ ਲਈ ਮੋਰਚੇ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ--ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੂਰਤ-ਮੂਰਤਿ ' ਏਡੀ ਡਰਾਉਣੀ ਬਣ ਜਾਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕੀ ਹੈ ? ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦੁਖੀ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਕਈ ਅਣ-ਪੁਛੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਉਬਲੇ ਖਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਚਨਚੇਤ, ਸ਼ੁਕਦੀ ਗੋਲੀ ਦੇ ਆ ਵਜਣ ਦੇ ਭੈ ਨੇ ਇਹ ਹਉਂਕੇ ਤੇ ਕੀਰਨੇ ਅੰਦਰੇ ਹੀ ਦਬਾ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਸਨ।

ਝੋਲੀ ਚੁੱਕ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਨੇ ਧੂਆਂਧਾਰ ਤਕਰੀਰਾਂ ਦਾ ਹੜ ਵਗਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਲਮ ਦੇ ਧਨੀ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਬੜੇ ਅਸਰਦਾਰ ਲੇਖਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਬਣੇ ਸਿੰਘਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਭੈ ਨੂੰ ਨਿਰਮੂਲ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਬੜੇ ਟਿੱਲ ਲਾਏ। ਅਸਲੀ ਸਿੰਘਾਂ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਨਕਲੀ ਸਿੰਘਾਂ ਬਾਰੇ ਦਲੀਲਾਂ ਨਾਲ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੇ ਪੰਨੇ ਕਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ, ਪਰ ਦਲੀਲਾਂ ਘੜ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਚਪਲ-ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਆਸਰੇ ਅੱਜ ਤਾਂਈ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਸਚਿਆਰ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਿਆ। ਖ਼ਲਕਤ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦਾ ਖ਼ਾਲਕ ਬਿਨਾ ਬੋਲਿਆਂ ਹੀ ਸਚਿਆਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ--ਸੁਣਿ ਮਨ ਅੰਧੇ ਕੁਤੇ ਕੂੜਿਆਰ

॥ ਬਿਨੁ ਬੋਲੇ ਬੂਝੀਐ ਸਚਿਆਰ ॥[੬੬੨]-੪-੬ ਨਿਰੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ, ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜ਼ਾਲਮ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕੀਆਂ ਅਤੇ ਨਿਰੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਧਰਮੀ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਤਰਖਾਣਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਲੋਕ, ਤਰਖਾਣਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਮਰੇ ਹੋਏ ਪਸ਼ੂ ਢੋਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਅਥਵਾ ਚਮੜੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਚੁਮਾਰ ਜਾਂ ਮੋਚੀ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ, ਚੋਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੇ ਕਦੇ ਚੋਰ ਅਖਵਾਉਣਾ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਕਿੱਤਾ-ਕਰਤੂਤ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ' ਨਾਮਣ ' ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੰਤਤਾਈ ਵਾਲਾ ਬਾਣਾ ਪਾਈ ਫਿਰਦਾ ਜੇ ਕੋਈ ਅਸਲ ਵਿਚ ਠੱਗ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਸ ਸਦਾ ਸੰਤ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਆਖਰ ਉਸ ਨੂੰ ਲੋਕ ' ਬਨਾਰਸ ਦਾ ਠੱਗ ' ਕਹਿਣਾਂ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ--ਗਜ ਸਾਢੇ ਤੈ ਤੈ ਧੋਤੀਆ, ਤਿਹਰੇ ਪਾਇਨਿ ਤਗ ॥ ਗਲੀ ਜਿਨ੍ਹਾ ਜਪਮਾਲੀਆ, ਲੋਟੇ ਹਥਿ ਨਿਬਗ ॥ ਓਇ ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਤ ਨ ਆਖੀਆਹਿ, ਬਾਨਾਰਸਿ ਕੇ ਠਗ ॥ ੧ ॥ [੪੭੬]-੨

ਨਿਤ ਨਵੇਂ ਦਿਨ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਖ਼ਬਰਾ ਛਪਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਅੱਜ ਐਸ ਗੁਰੂਘਰ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ ਧੜਿਆਂ ਵਿਚ ਡੱਟ ਕੇ ਲੜਾਈ ਹੋਈ ਅਤੇ ਅੱਜ ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਚੱਲ ਗਈਆਂ । ਅੱਜ ਇਕ ਹੋਰ ਗੁਰੂ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਛਪੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਭਖਦੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਪੁਲਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇੱਕ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਧੂ ਕੇ ਦੂਜੇ ਸਿੱਖ ਦੀ ਜਾਨ ਬਚਾਈ ਹੈ । ਕਕਾਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੋਹਾਂ ਧੜਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ । ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਲੋਕਾਰ ਬਹਾਦਰੀਆਂ ਤੋਂ ਕੀ ਲੋਕ ਸਾਨੂੰ ਬੜੇ ਸਹਿਨ ਸ਼ੀਲ, ਧੀਰਜ ਵਾਨ, ਨਿਰਵੈਰ, ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਸੁੱਭ ਚਿੰਤਕ, ਵੇਖ ਕੇ ਅਣਡਿੱਠ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ, ਸਬਰ ਸੰਤੋਖ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਸੁਆਸ ਸੁਆਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਮਿਠਬੋਲੇ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਯਾਦ ਕਰਨ ਗੇ ? ਸੱਚ ਕੌੜਾ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਸਦੀਵੀ ਸੱਚ। ਕੋੜੀ ਦਵਾਈ ਬਹੁਤੇ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਸਮਾਂ ਨਾ ਗੁਆਈਏ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਆਪਣਾ ਆਪਾ ਸੁਆਰ ਸਕਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੀਏ ।

ਪ੍ਰਭੂ-ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ, ਆਚਰਨ ਦਾ ਕੱਚਾ, ਨਿਰੀ ਬਾਹਰੀ ਸ਼ਕਲ ਸੂਰਤ ਅਤੇ ਪੰਜਾਂ ਕਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਫ਼ੱਬਿਆ ਹੋਇਆ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਾਲਾ ਬਾਣਾ, ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਇੱਕ ਫੋਕਟ ਹਾਰ-ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਰ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ--ਜਿਨ ਹਰਿ ਹਿਰਦੈ ਨਾਮੁ ਨ ਵਸਿਓ ਤਿਨੁ ਸਭਿ ਕਾਰਜ ਫੀਕ ॥ ਜੈਸੇ ਸੀਗਾਰੁ ਕਰੈ ਦੇਹ ਮਾਨੁਖ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਨਕਟੇ ਨਕ ਕੀਕ ॥ ੩ ॥ [੧੩੩੫]-੩ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਆਸਰੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਬਣਾ ਲੈਣ ਦੀ ਥਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਨਿਰੇ ਧਾਰਮਿਕ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਦਾ ਵਿਖਾਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:--

੪੬- ਕਹੈ ਪ੍ਰਭੁ ਅਵਰੁ, ਅਵਰੁ ਕਿਛੁ ਕੀਜੈ, ਸਭੁ ਬਾਦਿ ਸੀਗਾਰੁ ਫੋਕਟ ਫੋਕਟਈਆ ॥

ਕੀਓ ਸੀਗਾਰੁ ਮਿਲਣ ਕੈ ਤਾਈ, ਪ੍ਰਭੁ ਲੀਓ ਸੁਹਾਗਨਿ ਬੁਕ ਮੁਖਿ ਪਈਆ ॥ ੭ ॥ [੮੩੬]-੫

ਅਰਥ:--ਪ੍ਰਭੂ-ਪਤੀ ਕੁਝ ਹੋਰ ਆਖਦਾ ਰਹੇ ਤੇ (ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀ) ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਰਦੀ ਰਹੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸਿੰਗਾਰ (ਸਾਰਾ ਧਾਰਮਿਕ ਉੱਦਮ) ਵਿਅਰਥ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬਿਲਕੁਲ ਫੋਕਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਉਤੇ ਬੁੱਕਾਂ ਹੀ ਪਈਆਂ, ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਗੁਰਮੁਖ (ਸੁਹਾਗਨਿ) ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਲਿਆ । ੭ ।

ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਬੰਨ੍ਹੀ ਅਤੇ ਚਲਾਈ ਅਤੇ ਉਸ ਗੁਰਮਤਿ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾਣ ਦੀ ਹੀ ਸੱਧ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਖ ਸ਼ਕਲਾਂ ਦੇ ਅੱਡ ਅੱਡ ਉਮਰਾਂ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਨੌਂ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਵਟਾ ਕੇ ੨੦੦ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾ ਖ਼ਰਚ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਏਹੀ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ' ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ' ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰੀ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਕਈ ਵਾਰਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਸਨ । ਨਮੂਨੇ ਵਜੋਂ ਕੁਝ ਪਉੜੀਆਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:-- ਵਾਰ ੨੮

ਪਿਛਲ ਰਾਤੀਂ ਜਾਗਣਾ ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ਦਿੜਾਏ । ਮਿਠਾ ਬੋਲਣੁ ਨਿਵ ਚਲਣੁ ਹਥਹੁ ਦੇ ਕੈ ਭਲਾ ਮਨਾਏ ।

ਬੋੜਾ ਸਵਣਾ ਖਾਵਣਾ ਬੋੜਾ ਬੋਲਣੁ ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਏ । ਘਾਲਿ ਖਾਇ ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ ਕਰੈ ਵਡਾ ਹੋਇ ਨ ਆਪੁ ਗਣਾਇ ॥੧੫॥

ਵਾਰ-੪੦

ਗੁਰਸਿੱਖ ਭਲਕੇ ਉਠ ਕਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਸਰੁ ਨ੍ਹਾਵੰਦਾ । ਗੁਰ ਕੈ ਬਚਨ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਧਰਮਸਾਲ ਦੀ ਸੂਰਤਿ ਕਰੰਦਾ ।

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਵਿਚਿ ਜਾਇ ਕੈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸੁਣੰਦਾ । ਸੰਕਾ ਮਨੰਦੁ ਮਿਟਾਇ ਕੈ ਗੁਰੁ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਸੇਵ ਕਰੰਦਾ ।

ਕਿਰਤ ਵਿਰਤ ਕਰਿ ਧਰਮੁ ਦੀ ਨੈ ਪਰਸਾਦ ਆਣਿ ਵਰਤੰਦਾ । ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੋ ਦੇਇ ਕਰਿ ਪਿਛੋਂ ਬਚਿਆ ਆਪ ਖਵੰਦਾ ।

ਕਲੀ ਕਾਲ ਪਰਗਾਸ ਕਰਿ ਗੁਰ ਚੇਲਾ ਚੇਲਾ ਗੁਰੁ ਸੰਦਾ । ਗੁਰਮੁਖ ਗਾਡੀ ਰਾਹੁ ਚਲੰਦਾ ॥ ੧ ॥

ਗੁਰਸਿੱਖ ਵਾਸਤੇ ਸੱਭ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਰਹਿਤਨਾਮਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਹੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਕਥਿਤ, ਫਿਰ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਗ੍ਰੰਥ ਜਾਂ ਰਹਿਤਨਾਮੇ ਜਿਹੜੇ ਪੰਥ ਨੇ ਪਰਵਾਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਦਾ ਹਰ ਇੱਕ ਬਚਨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਪੂਰਾ ਉਤਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸ਼ਰਤ ਹੈ। ਇਹ ਸਚਾਈ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵਿਸਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿ ਸਿਵਾਏ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਬਾਕੀ ਅਜੇਹਾ ਕੋਈ ਗ੍ਰੰਥ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੀ ਛੇੜ-ਛਾੜ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਚਿਆ ਰਹਿ ਸਕਿਆ ਹੋਵੇ। ਸਚਾਈ ਦੀ ਪਰਖ ਕੇਵਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਤੋਂ ਸਥਾਪਤ ਹੋਈ ਗੁਰਿਆਈ ਸੌਂਪੀ ਸੀ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੀ ਪੰਥ ਦਾ ਗੁਰੂ ਹੈ।

ਸਵਈਐ ਮਹਲੇ ਤੀਜੇ ਕੇ ਵਿਚ ' ਭਿੱਖਾ ' ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੂਰਾ ਇੱਕ ਸਾਲ ਸਾਧਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਮੱਠਾਂ ਤੇ ਫਿਰਦੇ ਰਹੇ ਪਰ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਬਾਹਰਦੀ ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਲੀ ਜਿੰਦਗੀ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਹਿਤ ਅਜੇਹੀ ਸੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਦਿਲ ਪ੍ਰਸੰਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ-- ' **ਬਰਸੁ ਏਕੁ ਹਉ ਫਿਰਿਓ, ਕਿਨੈ ਨਹੁ ਪਰਚਉ ਲਾਯਉ ॥ ਕਹਤਿਅਹੁ ਕਹਤੀ ਸੁਣੀ, ਰਹਤੁ ਕੇ ਖੁਸੀ ਨ ਆਯਉ ॥** [੧੩੬੫]-੨੦(੨) ਕੇਵਲ ਪੰਜ ਕਕਾਰਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋ ਜਾਣ ਨੂੰ ਹੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਾਲੀ ਸਿੱਖੀ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਭੁੱਲ ਹੈ। ਸੁੱਚੀ ਆਤਮਕ ਰਹਿਤ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਬਣਾ ਲੈਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਸੱਖਣੇ ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:--

੪੭- **ਉਪਾਵ ਸਿਆਨਪ ਸਗਲ ਤੇ ਰਹਤ ॥ ਸਭੁ ਕਛੁ ਜਾਨੈ ਆਤਮ ਕੀ ਰਹਤ ॥** [੨੬੬]-ਅਸਟ-੫(੮)

ਅਰਥ:--ਪ੍ਰਭੂ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੀਲੇ ਜਾਂ ਚਤੁਰਾਈ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ (ਭਾਵ, ਆਪਣੀ ਸਿਆਣਪ ਨਾਲ ਮਿਥੇ ਹੋਏ ਰੱਬ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਦਾਨ-ਪੁੰਨ, ਤੀਰਥ ਇਸ਼ਨਾਨ, ਧਾਰਮਿਕ ਪਹਿਰਾਵਿਆਂ ਆਦਿ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ)। (ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਜੀਵ ਦੀ) ਆਤਮਕ ਰਹਿਤੀ ਦੀ ਹਰ ਇੱਕ ਗੱਲ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। (ਜੇ ਆਤਮਕ ਰਹਿਤੀ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬਾਹਰ ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਨਿਸ਼ਫਲ ਹਨ)

ਆਉ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨਾਂ ਤੋਂ ਮਿਲਦੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸੋਝੀ ਲੈ ਲਈਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ' ਰਹਿਤ ' ਪਦ ਵਰਤ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ :-

੪੮- **ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਸਭੁ ਗੁਰ ਤੇ ਹੋਈ ॥ ਸਾਚੀ ਰਹਤ ਸਾਚਾ ਮਨਿ ਸੋਈ ॥**

ਮਨਮੁਖ ਕਥਨੀ ਹੈ ਪਰੁ ਰਹਤ ਨ ਹੋਈ ॥ ਨਾਵਹੁ ਭੂਲੇ ਥਾਉ ਨ ਕੋਈ ॥ ੩ ॥ [੮੩੧]-੧

ਅਰਥ:--ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਡੂੰਘੀ ਸਾਂਝ ਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ ਦਾ ਟਿਕਾਉ--ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। (ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ) ਰਹਿਤੀ ਪਵਿਤਰਤਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਆ ਵੱਸਦਾ ਹੈ। (ਸਤਿਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਅਜੇਹੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ, ਲਗਾਤਾਰ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਗੁਰੂਦਾਸਾਰੇ ਜਾਂ ਕੇ ਚੰਗੇ ਰਾਗੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣ ਲੈਣ ਨਾਲ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚੋਂ ਫੁਲਕਾ ਛਕ ਆਉਣ ਨਾਲ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸੂਝ, ਨਾ ਅੱਜ ਤਾਂਦੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਈ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਗੁਰ-ਸਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾਂ-ਬੱਧ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ)। ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ (ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਨਿਰੀਆਂ) ਗੱਲਾਂ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਰਹਿਤੀ ਪਵਿਤਰਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਖੁੰਝੇ ਹੋਏ ਨੂੰ (ਮਾਇਆ ਦੀ ਭਟਕਨਾਂ ਤੋਂ ਬਚਨ ਲਈ ਆਸਰਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ)। ੩।

੪੯- **ਮੁਖ ਤੇ ਪੜਤਾ ਟੀਕਾ ਸਹਿਤ ॥ ਹਿਰਦੈ ਰਾਮੁ ਨਹੀਂ ਪੂਰਨ ਰਹਤ ॥**

ਉਪਦੇਸੁ ਕਰੇ ਕਰਿ ਲੋਕ ਦ੍ਰਿੜਾਵੈ ॥ ਅਪਨਾ ਕਹਿਆ ਆਪਿ ਨ ਕਮਾਵੈ ॥ ੧ ॥ [੮੮੭]-੬-੧੭

ਅਰਥ:--(ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਧਰਮ-ਪੁਸਤਕਾਂ) ਮੂੰਹੋਂ ਤਾਂ ਅਰਥਾਂ ਸਮੇਤ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਹੀਂ ਵਸਦਾ, ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਰਹਿਤੀ ਬੇ-ਦਾਗ਼ ਹੈ, ਧਰਮ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼, ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਠਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਆਪਣਾ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਹੋਇਆ ਉਪਦੇਸ਼ ਆਪ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਮਾਉਂਦਾ। ੧।

੫੦- **ਸੇਵਾ ਸੁਰਤਿ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰਿ ॥ ਜਪੁ ਤਪੁ ਸੰਜਮੁ ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ॥**

ਜੀਵਨ ਮੁਕਤੁ ਜਾ ਸਬਦੁ ਸੁਣਾਏ ॥ ਸਚੀ ਰਹਤ ਸਚਾ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ॥ ੭ ॥ [੧੩੪੨]-੨

ਅਰਥ:--ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਸੇਵਾ ਵਲ ਪਰਤਦੀ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹਉਮੈ ਮਾਰ ਕੇ ਉਹ ਮਾਨੋਂ, ਜਪ ਤਪ ਤੇ ਸੰਜਮ ਕਮਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। (ਭਾਵ, ਹਉਮੈ ਮਾਰ ਲੈਣ ਵਿਚ ਹੀ ਜਪ, ਤਪ ਅਤੇ ਸੰਜਮ ਆਦਿ ਹਨ)। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ (-ਗਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ) ਮਨੁੱਖ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ (ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਤੋਂ) ਖਲਾਸੀ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਰਹਤ-ਬਹਤ ਐਸੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ (ਮਾਇਆ ਵਲ) ਉਹ ਡੋਲਦਾ ਨਹੀਂ ਤੇ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਉਹ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ। ੭।

੬

ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਰਣੀ ਬਾਰੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਪਦੇਸ਼

੫੧- **ਮ: ੧ ॥ ਗਲੀ ਅਸੀ ਚੰਗੀਆ, ਆਚਾਰੀ ਬੁਰੀਆਹ ॥ ਮਨਹੁ ਕੁਸੁਧਾ ਕਾਲੀਆ, ਬਾਹਰਿ ਚਿਟਵੀਆਹ ॥**

ਰੀਸਾ ਕਰਹਿ ਤਿਨਾੜੀਆ ਜੋ ਸੇਵਹਿ ਦਰੁ ਖੜੀਆਹ ॥ ਨਾਲਿ ਖਸਮੇ ਰਤੀਆ ਮਾਣਹਿ ਸੁਖਿ ਰਲੀਆਹ ॥

ਹੋਏ ਤਾਣਿ ਨਿਤਾਣੀਆ, ਰਹਹਿ ਨਿਮਾਨਣੀਆਹ ॥ ਨਾਨਕ ਜਨਮੁ ਸਕਾਰਥਾ, ਜੇ ਤਿਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਮਿਲਾਹ ॥੨॥ [੮੫]-ਵ-੭

ਅਰਥ:--ਅਸੀਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਸੁਚੱਜੀਆਂ ਹਾਂ (ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਂ ਕਕਾਰਾਂ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਪੱਕੇ ਨਿਤਨੋਮੀ ਹਾਂ) ਪਰ ਆਚਰਨ ਦੀਆਂ ਮਾੜੀਆਂ ਹਾਂ, ਮਨੋਂ ਖੋਟੀਆਂ ਤੇ ਕਾਲੀਆਂ ਹਾਂ, ਪਰ ਬਾਹਰੋਂ ਸਾਡੇ ਸੁਥਰੀਆਂ ਹਾਂ (ਭਾਵ, ਸਾਡੇ ਪੁਸ਼ਾਕੇ ਸਾਡੇ ਸੁਥਰੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਾਲੇ ਹਨ) (ਭਾਵੇਂ ਮਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਲੀਆਂ ਹੀ ਹਾਂ ਪਰ) ਅਸੀਂ ਰੀਸਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਾਂ ਜੋ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਕੇ ਖਸਮ (-ਪ੍ਰਭੂ) ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਭਿਜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਤੇ ਆਨੰਦ ਵਿਚ ਰਲੀਆਂ ਮਾਣਦੀਆਂ ਹਨ (ਭਾਵ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਦਾ ਖੇਡਾਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ) ਜੋ ਤਾਣ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਨਿਰਮਾਣ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ--ਸਾਡਾ ਜਨਮ ਸਫਲ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ (ਗੁਰਮੁਖ ਜੀਵ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ) ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਰਹਿ (ਕੇ ਆਪਣਾ ਆਚਰਨ ਅਥਵਾ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਉੱਚੀ ਸੁਆਰ ਲਈਏ)। ੨।

੫੨- ਪਉੜੀ । ਸੇਵ ਕੀਤੀ ਸੰਤੋਖੀਈ ਜਿਨ੍ਹੀ ਸਚੇ ਸਚੁ ਧਿਆਇਆ ॥ ਓਨ੍ਹੀ ਮੰਦੇ ਪੈਰੁ ਨ ਰਖਿਓ,
ਕਰਿ ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ ਧਰਮੁ ਕਮਾਇਆ ॥ ਓਨ੍ਹੀ ਦੁਨੀਆ ਤੋੜੇ ਬੰਧਨਾ ਅੰਨੁ ਪਾਣੀ ਬੋਝਾ ਖਾਇਆ ॥

ਤੂੰ ਬਖਸੀਸੀ ਅਗਲਾ ਨਿਤ ਦੇਵਹਿ ਚੜਹਿ ਸਵਾਇਆ ॥ ਵਡਿਆਈ ਵਡਾ ਪਾਇਆ ॥ ੭ ॥ [੪੬੬]-੬੭

ਅਰਥ:-ਜਿਹੜੇ ਸੰਤੋਖੀ ਮਨੁੱਖ ਸਦਾ ਇਕ ਅਭਿਨਾਸੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ, (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਸੇਵਾ ਉਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਮੰਦੇ ਕੰਮ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ, (ਭਾਵ ਆਪਣਾ ਆਚਰਨ ਉੱਚਾ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ) ਭਲਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਧਰਮ-ਅਨੁਸਾਰ (ਭਾਵ, ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ) ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਨਿਬਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਧੰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਖਚਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਰੂਪ ਜੰਜੀਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋੜ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਬੋਝਾ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਬੋਝਾ ਪੀਂਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ, ਖਾਣ ਪੀਣ ਚਸਕੇ ਦੀ ਖਾਤਰ ਨਹੀਂ, ਸਰੀਰਕ ਨਿਰਬਾਹ ਵਾਸਤੇ ਹੈ) " ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਬੜੀਆਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਸਦਾ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈਂ "---ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਸੰਤੋਖੀ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ੭ ।

੫੩- ਅਸੀ ਬੋਲਵਿਗਾੜ ਵਿਗਾੜਹ ਬੋਲ ॥ ਤੂ ਨਦਰੀ ਅੰਦਰਿ ਤੋਲਹਿ ਤੋਲ ॥

ਜਹ ਕਰਣੀ ਤਹ ਪੂਰੀ ਮਤਿ ॥ ਕਰਣੀ ਬਾਝਹੁ ਘਟੇ ਘਟਿ ॥ ੩ ॥ [੨੫]-੩੦

ਅਰਥ:-ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਅਸੀ ਜੀਵ ਬੜਬੋਲੇ ਹਾਂ, ਅਸੀ (ਤੋਥੋਂ ਮਿਲੀ ਸੂਝ-ਅਕਲ ਉੱਤੇ ਮਾਣ ਕਰਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰੀ) ਫਿੱਕੇ ਬੋਲ ਬੋਲ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਤੂੰ (ਸਾਡੇ ਕੁਬੋਲਾਂ ਨੂੰ) ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਪਰਖਦਾ ਹੈਂ । (ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਰਾਹ ਉੱਤੇ ਤੁਰ ਕੇ) ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉੱਚਾ ਆਚਰਣ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਸੂਝ-ਅਕਲ ਵੀ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਤੇ ਉਹ ਬੜਬੋਲਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ), ਉੱਚੇ ਆਚਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੂਝ ਬੂਝ ਵੀ ਨੀਵੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ । ੩ ।

੫੪- ਸੂਚੇ ਭਾਡੇ ਸਾਚੁ ਸਮਾਵੈ ਵਿਰਲੇ ਸੂਚਾਰੀ ॥ ਤੰਤੈ ਕਉ ਪਰਮ ਤੰਤੁ ਮਿਲਾਇਆ ਨਾਨਕ ਸਰਣਿ ਤੁਮਾਰੀ ॥ ੫ ॥ [੫੯੭]-੬

ਅਰਥ:-ਪਵਿਤ੍ਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਟਿਕ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸੂਚੇ ਆਚਰਨ ਵਾਲੇ (ਅਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹਿਰਦੇ ਵਾਲੇ) ਕੋਈ ਵਿਰਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । (ਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦ-ਗਿਆਨ) ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹਿਰਦਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰ ਕੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਮਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈ । (ਭਾਵ ਉੱਚੇ ਆਚਰਨ ਵਾਲੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ-ਮਿਲਾਪ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ) । ੫ ।

੫੫- ਮਨੁ ਹਾਲੀ ਕਿਰਸਾਣੀ ਕਰਣੀ ਸਰਮੁ ਪਾਣੀ ਤਨੁ ਖੇਤੁ ॥ ਨਾਮੁ ਬੀਜੁ ਸੰਤੋਖੁ ਸੁਹਾਗਾ ਰਖੁ ਗਰੀਬੀ ਵੇਸੁ ॥ ਭਾਉ ਕਰਮ ਕਰਿ ਜੰਮਸੀ ਸੇ ਘਰ ਭਾਗਨ ਦੇਖੁ ॥ ੧ ॥ ਬਾਬਾ ਮਾਇਆ ਸਾਥਿ ਨ ਹੋਇ ॥ ਇਨਿ ਮਾਇਆ ਜਗੁ ਮੋਹਿਆ ਵਿਰਲਾ ਬੂਝੈ ਕੋਇ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਾਣੁ ਹਟੁ ਕਰਿ ਆਰਜਾ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਕਰਿ ਵਬੁ ॥ ਸੁਰਤਿ ਸੋਚ ਕਰਿ ਭਾਂਡਸਾਲ ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਤਿਸੁ ਨੋ ਰਖੁ ॥ ਵਣਜਾਰਿਆ ਸਿਉ ਵਣਜੁ ਕਰਿ ਲੈ ਲਾਚਾ ਮਨ ਹਸੁ ॥ ੨ ॥ ਸੁਣਿ ਸਾਸਤ ਸਉਦਾਗਰੀ ਸਤੁ ਘੋੜੇ ਲੈ ਚਲੁ ॥ ਖਰਚੁ ਬੰਨ੍ਹ ਚੰਗਿਆਈਆ ਮਤੁ ਮਨ ਜਾਣਹਿ ਕਲੁ ॥ ਨਿਰੰਕਾਰ ਕੈ ਦੇਸਿ ਜਾਹਿ ਤਾਂ ਸੁਖਿ ਲਹਹਿ ਮਹਲੁ ॥ ੩ ॥ ਲਾਇ ਚਿਤੁ ਕਰਿ ਚਾਕਰੀ ਮੰਨਿ ਨਾਮੁ ਕਰਿ ਕੰਮੁ ॥ ਬੰਨ੍ਹ ਬਦੀਆ ਕਰਿ ਧਾਵਣੀ ਤਾ ਕੋ ਆਖੈ ਧੰਨੁ ॥ ਨਾਨਕ ਵੇਖੈ ਨਦਰਿ ਕਰਿ ਚੜੈ ਚਵਣ ਵੰਨੁ ॥ ੪ ॥ [੫੯੫]-੨

ਅਰਥ:-((ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਤੁਰਨ ਵੇਲੇ) ਮਾਇਆ ਜੀਵ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ (ਇਹ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਫਿਰ ਵੀ) ਇਸ ਮਾਇਆ ਨੇ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਮਨੁੱਖ ਸਮਝਦਾ ਹੈ (ਕਿ ਸਦਾ ਨਾਲ ਨਿਭਣ ਵਾਲਾ ਧਨ ਹੋਰ ਹੈ । ੧ । ਰਹਾਉ । (ਸਦਾ ਨਾਲ ਨਿਭਣ ਵਾਲਾ ਧਨ ਕਮਾਉਣ ਲਈ) ਮਨ ਨੂੰ ਹਾਲੀ (ਵਰਗਾ ਉੱਚਮੀ) ਬਣਾ, ਉੱਚੇ ਆਚਰਨ ਨੂੰ ਵਾਹੀ ਦਾ ਕੰਮ ਸਮਝ, ਮਿਹਨਤ (ਨਾਮ ਫਸਲ ਵਾਸਤੇ) ਪਾਣੀ ਹੈ, ਤੇ ਇਹ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਹੀ ਪੈਲੀ ਬਣਾ । (ਇਸ ਪੈਲੀ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਬੀਜ, (ਬੀ ਬੀਜ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਛੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਸੁਹਾਗਾ ਫੇਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਸੰਤੋਖ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਨਾਮ-ਬੀਜ ਨੂੰ ਮੁਕਾ ਦੇਵੇਗੀ) ਸੰਤੋਖ ਹੀ (ਨਾਮ-ਬੀਜ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ-ਪੰਛੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ), ਸੁਹਾਗਾ ਹੈ, ਸਾਦਾ ਜੀਵਨ (ਨਾਮ-ਫਸਲ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਲਈ) ਰਖਾ ਹੈ (ਹੇ ਭਾਈ ! ਇਹ ਵਾਹੀ ਕੀਤੀਆਂ ਸਰੀਰ-ਪੈਲੀ ਵਿਚ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗਾ । ਵੇਖ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵਾਹੀ ਕੀਤੀ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਨਾਮ-ਧਨ ਨਾਲ ਧਨਾਢ ਹੋ ਗਏ (ਨਾਮ-ਵੱਖਰ ਨਾਲ ਮਾਲ-ਮਾਲ ਹੋ ਗਏ) । ੧ । ਉਸ ਦੇ ਹਰੇਕ ਸੁਆਸ ਨੂੰ ਹੱਟੀ ਬਣਾ, ਇਸ ਹੱਟੀ ਵਿਚ ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹਰੀ ਨਾਮ ਸੋਦਾ ਬਣਾ । ਆਪਣੀ ਸੁਰਤਿ ਤੇ ਵਿਚਾਰ-ਮੰਡਲ ਨੂੰ ਭਾਂਡਿਆਂ ਦੀ ਕਤਾਰ ਬਣਾ, ਇਸ ਭਾਂਡਸਾਲ ਵਿਚ ਇਸ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਸੋਦੇ ਨੂੰ ਪਾ । ਇਹ ਨਾਮ-ਵਣਜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਤਸੰਗੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਤੂੰ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦਾ ਵਣਜ ਕਰ । ਇਸ ਵਣਜ ਵਿਚੋਂ ਖੱਟੀ ਮਿਲੇਗੀ ਮਨ ਦਾ ਖਿੜਾਓ । ੨ । (ਹੇ ਭਾਈ ! ਸੋਦਾਗਰਾਂ ਵਾਂਗ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦਾ ਸੋਦਾਗਰ ਬਣ) ਧਰਮ-ਪੁਸਤਕਾਂ (ਭਾਵ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ) ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣਿਆਂ ਕਰ (ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਚਾਲਣ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨੀ) ਇਹ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੀ ਸੋਦਾਗਰੀ ਹੈ, (ਸੋਦਾਗਰੀ ਦਾ ਮਾਲ ਲੱਦਣ ਵਾਸਤੇ) ਉੱਚੇ ਆਚਰਨ ਨੂੰ ਘੋੜੇ ਬਣਾ ਕੇ ਲੈ ਤੁਰ, (ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਫਰ ਵਿਚ ਵੀ ਖਰਚ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ) ਚੰਗੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ-ਸਫਰ ਦਾ ਖਰਚ ਬਣਾ । ਹੇ ਮਨ ! (ਇਸ ਵਪਾਰ ਦੇ ਉੱਦਮ ਨੂੰ) ਕੱਲ ਤੇ ਨਾਂਹ ਪਾਈਂ । ਇਸ ਵਪਾਰ ਨਾਲ ਜੇ ਤੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦੇਸ ਵਿਚ (ਪ੍ਰਭੂ-ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਟਿਕ ਜਾਣੋ-ਪ੍ਰਭੂ ਯਾਦ ਵਿਚ ਜੁੜ ਜਾਣੋ) ਤਾਂ ਆਤਮਕ ਸੁਖ ਵਿਚ ਥਾਂ ਲੱਭ ਲੈਣਗੇ । ੩ । (ਨੌਕਰ ਰੋਜ਼ੀ ਕਮਾਉਣ ਲਈ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਮਾਲਕ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਵੀ) ਪੂਰੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ (ਪ੍ਰਭੂ-ਮਾਲਕ ਦੀ) ਨੌਕਰੀ ਕਰ (ਜਿਵੇਂ ਨੌਕਰ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਭੁਲਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਤੂੰ ਵੀ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਪੱਕਾ ਕਰ ਰੱਖ, ਇਹੀ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਸੇਵਾ (ਪ੍ਰਭੂ ਕੀ ਟਹਿਲ ਕਮਾਵਣੀ ਜਪੀਐ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਨਾਮ । ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ ਨੇੜੇ ਆਉਣੋਂ) ਰੋਕ ਦੇ, ਇਹ ਹੈ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਵਾਸਤੇ ਦੋੜ-ਭੱਜ । (ਜੇ ਇਹ ਉੱਦਮ ਕਰੇਗਾ) ਤਾਂ ਹਰ ਕੋਈ ਤੈਨੂੰ ਸਾਬਾਸੇ ਆਖੇਗਾ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ--ਇਹ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੈਨੂੰ ਮੋਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖੇਗਾ, ਤੇਰੀ ਜਿੰਦ ਉਤੇ ਚੋ-ਗੁਣਾਂ ਆਤਮਕ ਰੂਪ ਚੜੇਗਾ । ੪ ।

ਮਨ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਵੱਲ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਇਸ ਦੇ ਸਿਰ ਦੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਦਾ ਡੰਡਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਵਲੋਂ ਕਦੇ ਅਵੇਸਲੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਆਚਰਨ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਅਤੇ ਸੁੱਚਾ ਰੱਖਣ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਦੀ ਸੂਚੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਇਸ ਚਿਤਾਵਨੀ--ਨਿਕਟਿ ਬੁਝੈ ਸੋ ਬੁਰਾ ਕਿਉਂ ਕਰੈ ॥ ਦੀ ਯਾਦ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਸਮਝਾਉਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਹੋਰ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਰ ਲਈਏ :-

੫੬- ਹਰਿ ਭਜਿ ਆਨ ਕਰਮ ਬਿਕਾਰ ॥ ਮਾਨ ਮੋਹੁ ਨ ਬੁਝਤ ਤ੍ਰਿਸਨਾ, ਕਲ ਗ੍ਰਸ ਸੰਸਾਰ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਖਾਤ ਪੀਵਤ ਹਸਤ ਸੋਵਤ ਅਉਧ ਬਿਤੀ ਅਸਾਰ ॥ ਨਰਕ ਉਦਰਿ ਭ੍ਰਮੰਤ ਜਲਤੋ ਜਮਹਿ ਕੀਨੀ ਸਾਰ ॥ ੧ ॥ ਪਰ ਦ੍ਰੋਹ ਕਰਤ ਬਿਕਾਰ ਨਿੰਦਾ ਪਾਪ ਰਤ ਕਰ ਝਾਰ ॥ ਬਿਨਾ ਸਤਿਗੁਰ ਬੂਝ ਨਾਹੀ, ਤਮ ਮੋਹ ਮਹਾਂ ਐਧਾਰ ॥ ੨ ॥ ਬਿਖੁ ਨਗਉਰੀ

ਖਾਇ ਮੂਠੇ ਚਿਤਿ ਨ ਸਿਰਜਨਹਾਰ ॥ ਗੋਬਿੰਦ ਗੁਪਤ ਹੋਇ ਰਹਿਓ ਨਿਆਰੋ ਮਾਤੰਗ ਮਤਿ ਅਹੰਕਾਰ ॥ ੩ ॥ [੧੨੨੯]-੧-੧੨੯

ਅਰਥ:-ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਭਜਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਨਿਸ਼ਫਲ ਹਨ । (ਹੋਰ ਹੋਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਧਰਮ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ) ਹੰਕਾਰ ਤੇ ਮੋਹ (ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨਹੀਂ ਮਿਟਦੀ, ਦੁਨੀਆਂ ਆਤਮਕ ਮੋਤ ਵਿਚ ਫਸੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ । ੧ । **ਰਹਾਉ** । ਖਾਂਦਿਆਂ ਪੀਂਦਿਆਂ ਹੱਸਦਿਆਂ ਸੁਤਿਆਂ (ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ) ਉਮਰ ਬੇ-ਸਮਝੀ ਵਿਚ ਬੀਤਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਨਰਕ ਸਮਾਨ ਹਰੇਕ ਜੂਨ ਵਿਚ ਜੀਵ ਭਟਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਮਾਂ ਦੇ ਵੱਸ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ੧ । (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਸਾਰ ਕੇ) ਮਨੁੱਖ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਠੱਗੀਆਂ ਕਰਨ (ਵਿਚ ਝਿਜਕ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ) ਨਿੰਦਾ ਆਦਿਕ ਕੁਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੇ-ਪਰਵਾਹ ਹੋ ਕੇ ਪਾਪਾਂ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ (ਦੀ ਸਰਨੀ ਪੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਕਮ ਵਿਚ ਤੁਰਨ) ਤੋਂ ਬਿਨਾ (ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ) ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਮੋਹ ਦੇ ਬੜੇ ਘੁੱਪ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ੨ । (ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ) ਆਤਮਕ ਮੋਤ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲੀ ਮਾਇਆ-ਠਗ-ਬੂਟੀ ਖਾ ਕੇ (ਆਤਮਕ ਸਰਮਾਏ ਵਲੋਂ) ਲੁਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਹਉਮੈ ਵਾਲੀ ਮਨ-ਮਤਿ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹਾਥੀ ਵਾਂਗ (ਫੁਲਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਛੁਪਿਆ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਖਰ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । (ਭਾਵ, ਅੰਦਰ ਹੀ ਬੈਠੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਸਕਣ ਵਾਲੀ ਅੱਖ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ-ਗਿਆਨ ਹੀ ਖੋਲਦਾ ਹੈ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖਤਾਈ ਨਰਕੀ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੀ ਹੈ)।

ਅਜੇਹੇ ਹੋਰ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ:-

੧= [੬੪]-ਅਸਟ-੭(ਰਹਾ)	੨= [੧੯੯]-੯੬-	੧੬੫(ਰਹਾ)	੩= [੧੧੪]-ਅਸਟ-੮-੯(੪)	੪= [੧੪੩]=[੧੪੩]ਵਾ-੧੨	੫=[੧੫੮]-੧-੨੧(੩)	੬= [੧੫੯]-੫-੨੫
੭=[੪੬੦]-੨-੧੧	੮= [੪੬੧]-੪-੧੩(੧)	੯= [੪੭੧]-ਵਾ-੧੫(੧)	੧੦=[੫੫੭]-੨(੨)	੧੧=[੬੨੧]-੩-੫੩(ਰਹਾ)	੧੨=[੬੭੩]-੯(੧)	
੧੩=[੬੮੬]-੨ (੭)	੧੪=[੮੪੧]-ਵਾਰ ਸਤ(੪)	੧੫=[੭੦੨]-੮-੧੨	੧੬=[੯੫੧]-ਵਾ-੧੧(੨)	੧੭=[੯੬੭]-੬	੧੮=[੧੦੮੮]-ਵਾ-੫(੨)	
੧੯=[੧੨੬੦]-੯(੩)	੨੦=[੧੨੬੦]-੮(੨)	੨੧=[੨੪]-੨੯-(ਰਹਾ)	੨੨=[੨੪]੩੦(੩)	੨੩=[੫੯੯]-੧-੧੨	੨੪=[੯੦]-ਵਾ-੨੦	
੨੫=[੮੩੯]-੯	੨੬=[੫੯੯]-੧-੧੨	੨੭=[੯੯੦]-੩(੧)	੨੮=[੫੫੩]-ਵਾਰ-੧੨	੨੯=[੮੩੯]-੯	੩੦=[੮੦੪]-੪	
੩੧=[੬੨]-੧੪(੫)	੩੨=[੨੬]-੨-੩੫	੩੩=[੭੪੨]-੨੩-੨੧	੩੪=[੫੧੨]-ਵਾ-੯	੩੫=[੧੫੪]-੧-੧੩	੩੬=[੧੮]-੧੨(੨)	
੩੭=[੫੦]-੨੩-੯੩(੩)	੩੮=[੯੦]-ਵਾਰ-੨੦	੩੯=[੧੮੩]-੨੪-੯੩	੪੦=[੨੨੩]-੬(੩)	੪੧=[੨੨੪]-੮(੩)	੪੨=[੬੦੮]-੨ (੨)	
੪੩=[੩੭੦]-੩(ਰਹਾ)	੪੪=[੧੧੬੮]-੩(੪)	੪੫=[੧੦੫੯]-੧-੧੫	੪੬=[੧੦੯੯]-ਵਾ-੧੪	੪੭=[੧੩੫੧]	੪੮=[੧੧੮੮]-੩	
੪੯=[੧੧੯੦]-੬(੧)	੫੦=[੪੮੮]-੧	੫੧=[੮੩੨]-੧-੩(੮)				

ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਾਲਾ ਬਾਣਾ ਅਤੇ ਪੰਜ ਕਕਾਰ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਗੁਰਮਖਾਂ ਵਾਲੀ ਸਰਬ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਰਣੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਅਰਥ ਨਹੀਂ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਅਤੇ ਸਰੂਪ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦਾ **ਤਾਣੇ-ਪੋਟੇ** ਵਾਲਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ :-

੫੭. **ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਸਤ ਸਰਿ ਨਵੈ ॥ ਮੈਲੁ ਨ ਲਾਗੈ ਸਚਿ ਸਮਾਵੈ ॥ ਸਚੇ ਸਚੁ ਕਮਾਵੈ ਸਦ ਹੀ ਸਚੀ ਭਗਤਿ ਦ੍ਰਿੜਾਇਦਾ ॥ ੪ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੁ ਬੈਣੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੁ ਨੈਣੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੁ ਕਮਾਵੈ ਕਰਣੀ ॥ ਸਦ ਹੀ ਸਚੁ ਕਹੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਅਵਰਾ ਸਚੁ ਕਹਾਇਦਾ ॥ ੫ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੀ ਉਤਮ ਬਾਣੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੇ ਸਚੁ ਵਖਾਣੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਦ ਸੇਵਹਿ ਸਚੇ ਸਚਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਬਦੁ ਸੁਣਾਇਦਾ ॥ ੬ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਸੋਝੀ ਪਾਏ ॥ ਹਉਮੈ ਮਾਇਆ ਭਰਮੁ ਗਵਾਏ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਪਉੜੀ ਉਤਮ ਉਚੀ ਦਰਿ ਸਚੈ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇਦਾ ॥੭॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੁ ਸੰਜਮੁ ਕਰਣੀ ਸਾਰੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਏ ਮੋਖ ਦੁਆਰੁ ॥ ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਸਦਾ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ਆਪੁ ਗਵਾਇ ਸਮਾਇਦਾ ॥ ੮ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਮਨੁ ਖੋਜਿ ਸੁਣਾਏ ॥ ਸਚੈ ਨਾਮਿ ਸਦਾ ਲਿਵ ਲਾਏ ॥ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋਈ ਕਰਸੀ ਜੋ ਸਚੇ ਮਨਿ ਭਾਇਦਾ ॥ ੯ ॥** [੧੦੫੮]-੧-੧੫

੧੦

ਅਨੋਖਾ ਚਮਤਕਾਰ

“ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ” ਅਤੇ “ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਮਾਗਮ ”, ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਬੜਾ ਮਹਾਨ ਚਮਤਕਾਰੀ ਸਿਟਿਆਂ ਵਾਲਾ ਅਨੂਪਮ ਕੌਤਕ ਸੀ । ਇਸ ਮਹਾਨ ਸਾਕੇ ਨੇ ਸਿਖੀ ਸਿਦਕ ਨੂੰ ਅਜੇਹੀ ਪਾਣ ਚਾੜ੍ਹ ਦਿੱਤੀ, ਕਿ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵਡੇ ਜ਼ਾਲਮ, ਤੰਗ ਦਿਲ ਤੇ ਮੁਤਅੱਸਬ ਮੁਗ਼ਲ-ਸਮਰਾਟਾਂ ਦੇ ਅਤੇ ਕਮੀਨੇ ਤੋਂ ਕਮੀਨੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਮਿਲਵੇਂ ਜ਼ੁਲਮੀ ਹੱਲੇ, ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਦਾ ਅਥਵਾ ਸਿੱਖੀ ਆਚਰਨ ਦੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਮਹਲ ਦਾ ਮਾਮੂਲੀ ਕਿੰਗਰਾ ਵੀ ਨਾ ਭੋਰ ਸਕੇ । ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੰਘ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਾਲੀਆਂ ਤਰੱਕੀਆਂ ਦੇ ਸਿਖਰ ਵਲ ਨੂੰ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰਦਾ ਨਿਰੰਤਰ ਚੜ੍ਹਦਾ ਗਿਆ ।

ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਵਾਲੇ ਮਰ-ਜੀਵੜੇ ਸਿਖੀ-ਜੀਵਨੀ ਨੇ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਰੱਖਣਾ ਹੈ । ਉੱਚੇ ਅਤੇ ਸੁੱਚੇ ਆਚਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਦਸਵੇਂ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਜਿਹੜੀ ਪੰਜ ਕਕਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸਰੂਪ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਨਿੱਜ ਮੌਜ ਤੋਂ ਮਿਲਿਆ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਦਸੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ। ਨਿਆਰਾ ਆਚਰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਰੀ ਮੂਰਤਿ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਤੀ ਵੀ ਢਿੱਲ ਕਰਨੀ ਸਿੱਖੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨਿਆਰੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਵਲੋਂ ਸਿੱਖ ਨੇ ਮੂੰਹ ਫੇਰ ਲਿਆ ਉਹ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਆਖਰੀ ਦਿਨ ਹੋਵੇਗਾ । ਅਜੇਹੀ ਦੁਖਦਾਈ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਣ ਤੋਂ ਸਦਾ ਲਈ ਬਚਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਮਾਗਮ ਰਚ ਕੇ ਅਗਾਂਹ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਬਣਾ ਸਕਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਪੰਜ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਣਾ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦਾ ਸਾਡੇ ਤੇ ਨਿਆਰਾ ਉਪਕਾਰ ਹੈ । ਅਤੇ ਫਿਰ ਜਿਸ ਘੋਰ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਦੋ ਸਹਿਜ਼ਾਦਿਆਂ ਸਮੇਂ ਸਾਥੀ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਵੀ ਯਕੀਨੀ ਬਣ ਖਲੋਤੀ ਸੀ ਉਸ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਦੁਆਲੇ ਪਏ ਲੱਖਾਂ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਸਰਬ-ਕਾਲੀ ਅਤੇ ਸਰਬ-ਥਾਨੀ ਅਨੂਪਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਲੜ ਲਾਉਣਾ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਬੜਾ ਹੀ

ਅਨੋਖਾ ਚਮਤਕਾਰ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ . . . ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਨ। ਇਸ ਕਾਮਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ-ਗਿਆਨ ਹੀ ਸਾਡੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਰਾਖਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਸੋਧ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਣਾਉਣਾ ਅਤੇ ਪੰਜ ਕਕਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘ-ਸਰੂਪ ਦੀ ਸੰਭਾਲ, ਸੰਸਾਰ ਲਈ ਦਸਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਦਸਾਂ ਸਰੂਪਾਂ ਦੇ ਇਸ ਅਨੋਖੇ ਅਤੇ ਦੈਵੀ **ਚਮਤਕਾਰ ਦੀ** ਆਭਾ ਚਮਕਾਈ ਰਖਣੀ ਹੀ ਅਸਲ ਸਿੱਖੀ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਚਮਤਕਾਰ ਦੀ ਅਸਲੀਯਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨੀ ਬਣਾ ਲਈ ਤਦ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਜੀ ਸੰਸਾਰੀ ਦੁਖਾਂ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਰਖਵਾਲੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਤਦ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਚਮਤਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਕਰ ਸਕਾਂਗੇ--

੫੮- ਰਾਮ ਗੁਰ ਸਰਨਿ ਪ੍ਰਭੂ ਰਖਵਾਰੇ ॥ ਜਿਉ ਕੁੰਚਰ ਤਦੁਐ ਪਕਰਿ ਚਲਾਇਓ ਕਰਿ ਊਪਰੁ ਕਦਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ ੧ ॥
 ਰਹਾਉ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਸੇਵਕ ਬਹੁਤੁ ਅਤਿ ਨੀਕੇ ਮਨਿ ਸਰਧਾ ਕਰਿ ਹਰਿ ਧਾਰੇ ॥ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭਿ ਸਰਧਾ ਭਗਤਿ ਮਨਿ
 ਭਾਵੈ ਜਨ ਕੀ ਪੈਜ ਸਵਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸੇਵਕੁ ਸੇਵਾ ਲਗੈ ਸਭੁ ਦੇਖੈ ਬ੍ਰਹਮ ਪਸਾਰੇ ॥ ਏਕੁ ਪੁਰਖੁ ਇਕੁ
 ਨਦਰੀ ਆਵੈ ਸਭ ਏਕਾ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਰੇ ॥ ੨ ॥ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਠਾਕੁਰੁ ਰਵਿਆ ਸਭ ਠਾਈ ਸਭੁ ਚੇਰੀ ਜਗਤੁ ਸਮਾਰੇ ॥
 ਆਪਿ ਦਇਆਲੁ ਦਇਆ ਦਾਨੁ ਦੇਵੈ ਵਿਚਿ ਪਾਥਰ ਕੀਰੇ ਕਾਰੇ ॥ ੩ ॥ ਅੰਤਰਿ ਵਾਸੁ ਬਹੁਤੁ ਮੁਸਕਾਈ ਭ੍ਰਮਿ
 ਭੁਲਾ ਮਿਰਗੁ ਸਿਝਾਰੇ ॥ ਬਨੁ ਬਨੁ ਢੂਢਿ ਢੂਢਿ ਫਿਰਿ ਥਾਕੀ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਘਰਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥
 ੪ ॥ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ ਵਿਚਿ ਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਾਰੇ ॥ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕਹੈ ਸੇਵਕੁ ਜਨੁ
 ਮਾਨੈ ਪਰਤਪਿ ਗੁਰੂ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ ੫ ॥ ਸਭੁ ਹੈ ਬ੍ਰਹਮੁ ਬ੍ਰਹਮੁ ਹੈ ਪਸਰਿਆ ਮਨਿ ਬੀਜਿਆ ਖਾਵਾਰੇ ॥ ਜਿਉ
 ਜਨ ਦੰਦ੍ਰਾਸੁ ਦੁਖਿਆ ਧ੍ਰਿਸਟਬੁਧੀ ਅਪੁਨਾ ਘਰੁ ਲੁਕੀ ਜਾਰੇ ॥ ੬ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਜਨੁ ਅੰਤਰਿ ਰਿਦ ਲੋਚੈ ਪ੍ਰਭ ਜਨ ਕੇ
 ਸਾਸ ਨਿਹਾਰੇ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਭਗਤਿ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ਜਨ ਪੀਛੈ ਜਗੁ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ ੭ ॥ ਆਪਨ ਆਪਿ ਆਪਿ ਪ੍ਰਭੁ
 ਠਾਕੁਰੁ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪੇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਵਾਰੇ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਆਪੇ ਆਪਿ ਸਭੁ ਵਰਤੈ ਕਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਆਪਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ ੮ ॥ [੯੮੨]-੪

੧੧

‘ ਪੰਜ ’ ਗਿਣਤ ਨਾਲ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਸਾਂਝ ?

ਇਸ ਮਰਯਾਦਾ ਬਾਰੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੁਣਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰ ਗੱਦੀ ਸੌਂਪਣ ਸਮੇਂ ਪੰਜ ਪੈਸੇ ਭੇਟਾ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ‘ ਪੰਜੀਂ ’ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਵੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਫਿਰ ਪੰਜਵੇਂ ਜਾਮੇ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਰਲੇ ਵਾਲੀ ਖੋਟੀ ਬਾਣੀ ਕੱਢ ਕੇ ਸਾਰੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ (ਗੁਰੂ) ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਸਚਾਈ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਦਿਆਂ ਘੋਰ ਤਸੀਹੇ ਝੱਲਦਿਆਂ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾਉਣ ਦੇ ਪੂਰਨੇ ਪਾਉਣ ਦੀ ਪਹਿਲ ਵੀ ਪੰਜਵੇਂ ਜਾਮੇ ਵਿਚ ਹੀ ਕੀਤੀ। ਪੰਜ ਦੀ ਦੂਜੀ ਗਿਣਤੀ ਸਮੇਂ ਭਾਵ, ਦਸਵੇਂ ਸਰੂਪ ਸਮੇਂ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕਈ ਨਿਆਰੇ ਕੌਤਕ ਵਰਤਾਏ--ਸਰਬੰਸ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਦਿਆਂ ਬਾਹਾਦਰੀ ਅਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੀ ਅਨੂਪਮ ਮਿਸਾਲ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ। ਦੇਗ ਵਿਚੋਂ ਦਾਣਾ ਟੋਹਣ ਦੀ ਗੱਲ ਪੰਜਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਘੱਟ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਾਲ ਵੀ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਲੱਗ-ਪਗ ਇੱਕ ਲੱਖ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚੋਂ ਛੇਵਾਂ ਸੀਸ ਮੰਗਿਆ ਹੀ ਨਾ, ਪੂਰੇ ਪੰਜ ਸੀਸ ਮੰਗ ਕੇ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋ ਗਈ। ਪੰਜਾਂ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਨਿਤਨੇਮ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕਕਾਰ ਵੀ ਪੰਜੇ ਹੀ ਮਿਥੇ ਗਏ। ਪੰਜਵੇਂ ਸਰੂਪ ਸਮੇਂ ਕਰਤੋ ਤਸੀਹੇ ਝੱਲਦਿਆਂ ਸ਼ਾਂਤ ਰਹਿ ਕੇ ਸਚਾਈ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦਿਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾ ਲੈਣ ਦੇ ਪੂਰਨੇ ਪਾਏ ਅਤੇ ਪੰਜਵੇਂ ਸਰੂਪ ਸਮੇਂ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਬੋਹਿਥ ਅਜੇਹੇ ਪਾਵਨ ਗ੍ਰੰਥ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਐਨੇ ਪੰਜ ਦੀ ਹੀ ਹੋਰ ਗਣਤੀ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਜਾਮੇ ਵਿਚ ਉਹੀ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਸਦੀਵੀ ਰਹਿਬਰ ਥਾਪ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਅਤੇ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ‘ ਸਭ ਸਿੱਖਨ ਕੋ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ’ ਕਿ ਉਹ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਦੇਹ ਧਾਰੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕਦੇ ਨਾ ਮੰਨਣ ਸਗੋਂ ਆਪਣਾ ਸਦੀਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਮੰਨਣ। ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ **ਪੰਜ** ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਾਲ ਕੀ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ?

ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਉਠਦੇ ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਕਿਸ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛਿਆ ਜਾਵੇ ? ਮਨ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਹ ਝਿਜਕ ਉਪਜਦੀ ਰਹੀ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਪੰਥਕ ਵਿਦਵਾਨ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਦਾਸ ਦੀ ਇਹ ਪੁੱਛ ਹਾਸੇ ਹੀਣੀ ਸਮਝੀ ਜਾਵੇ। ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕਿਆ। ਫਿਰ ਫਿਟਕਾਰ ਪਈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਕੋਲ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਵੀ ਦੁੱਖ ਰੋਣ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਿਉਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ? ਇਕਾਗਰਤਾ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਦਾਸ ਦੇ ਸ਼ੰਕੇ ਦਾ ਅਜੇਹਾ ਉੱਤਰ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਹਿਰਦਾ ਗਦ ਗਦ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰਸਨਾ ਤੋਂ ‘ ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੀ ’ ਜਾਪ ਵਹਿ ਤੁਰਿਆ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਪੰਜ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਾਲ ਸਿਰਜਣ ਹਾਰ ਦਾ ਬੜਾ ਡੂੰਘਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ। ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਦੇ ਪਰਮ ਭਗਤ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਗੁਰਮਤਿ-ਸਿਧਾਂਤ **ਨਿਰੰਕਾਰ ਜੀ** ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ?

ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਲਿਖਣ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮੰਤਵ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗਿਆਨ-ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਾਉਣਾ ਵੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਪਿੱਛੇ ਚਲ ਰਹੀ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੇਅੰਤ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਪਾਵਨ ਫ਼ਰਮਾਨਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲਈਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੰਜ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਾਲ ਸਿਰਜਣ ਹਾਰ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਸੰਬੰਧ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਭੇਤ ਦੀ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ :-

(ੳ) ਪੰਜ ਤੱਤ--

੫੯- ਅਪੁ ਤੇਜੁ ਵਾਇ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਆਕਾਸਾ ॥ ਤਿਨ ਮਹਿ ਪੰਚ ਤਤੁ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ॥

ਸਤਿਗੁਰ ਸਬਦਿ ਰਹਹਿ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ਤਜਿ ਮਾਇਆ ਹਉਮੈ ਭ੍ਰਾਤਾ ਹੇ ॥ ੬ ॥ [੧੦੩੧]-੫-੧੧

ਅਰਥ:--ਪਾਣੀ, ਅੱਗ, ਹਵਾ, ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਕਾਸ਼--ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਪੰਜ-ਤੱਤੀ ਘਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਉਸ ਘਰ ਵਿਚ ਜੀਵਾਤਮਾ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜੁੜਦੇ ਹਨ ਉਹ ਮਾਇਆ ਦੀ ਹਉਮੈ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਭਟਕਣਾ ਛੱਡ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

੬੦- ਅਪੁ ਤੇਜੁ ਬਾਇ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਆਕਾਸਾ ॥ ਐਸੀ ਰਹਤ ਰਹਉ ਹਰਿ ਪਾਸਾ ॥--੮ ॥ [੩੨੭]-੧੮

(ਅ) ਪੰਜ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ--

੬੧- ਹਰਿ ਆਪੇ ਪੰਚ ਤਤੁ ਬਿਸਥਾਰਾ ਵਿਚਿ ਧਾਤੁ ਪੰਚ* ਆਪਿ ਪਾਵੈ ॥

ਜਨ ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਲੇ ਆਪੇ ਹਰਿ ਆਪੇ ਝਗਰੁ ਚੁਕਾਵੈ ॥ ੨ ॥ [੭੨੦]-੩

ਅਰਥ:--ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਪੰਜ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਜਗਤ-ਖਿਲਾਰਾ ਖਿਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੱਤਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜ ਵਿਸ਼ੇ (ਭਾਵ, ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜ ਵਿਕਾਰ) ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ । (ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ)--ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਨੂੰ (ਅਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਘਪ ਹੀ (ਉਸ ਕਰਮਾ ਵਾਲੇ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹਰੇਕ ਕਿਸਮ ਦੀ) ਖਿੱਚੋਤਾਣ ਮੁਕਾਉਂਦਾ ਹੈ । ੨ ।

[* Foot note:--ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਇਸ ਪੱਖ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਣਾ ਕਿ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਮੋਹ ਹੰਕਾਰ ਪੰਜੇ ਵੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਹੀ ਬਣੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਭੂਲ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਨਾ ਹੀ ਕਦੇ ਕੋਈ ਭੂਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵਿਅਰਥ ਦੀ ਦੁਖਦਾਈ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਹੀ ਕਦੇ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਕਰਤੇ ਦਾ ਕੀਤਾ ਜਗਤ ਪਸਾਰਾ ਕਿਸੇ ਗੱਲੋਂ ਵੀ ਨਿੰਦਨਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ--ਨਿੰਦਉ ਨਾਹੀ ਕਾਹੂ ਬਾਤੇ ਏਹੁ ਖਸਮ ਕਾ ਕੀਆ ॥--੩ ॥ (੬੧੦-੯) । ਫਿਰ ਕਾਮਾਦਿਕ ਨੂੰ ਮਾੜਾ ਕਹਿਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕੀ ? ਇਹ ਭੇਤ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਅਨਵੇਂ ਭਾਗ ਦੇ ਚੌਥਾ ਅਤੇ ਮੰਜਵੇ ਕਾਂਡ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ]

੬੨- ਪਾਂਚੈ ਪੰਚ ਤਤੁ ਬਿਸਥਾਰ ॥ ਕਨਿਕ ਕਾਮਿਨੀ ਜਗ ਬਿਉਹਾਰ ॥

ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਧਾ ਰਸੁ ਪੀਵੈ ਕੋਇ ॥ ਜਰਾ ਮਰਣ ਦੁਖੁ ਫੇਰਿ ਨ ਹੋਇ ॥ ੬ ॥ [੩੪੩]-ਬਿਤੀ

ਅਰਥ:--ਇਹ ਜਗਤ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਇਕ ਖੇਲ) ਬਣਿਆ ਹੈ (ਜੋ ਚਾਰ ਦਿਨਾ ਦੇ ਮੌਜ ਮੇਲੇ ਮਗਰੋਂ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਜੀਵ) ਧਨ ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਰੁਝੇਵੇਂ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਏਥੇ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਮਨੁੱਖ ਹੈ ਜੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਘੁਟ ਪੀਂਦਾ ਹੈ, (ਜੋ ਪੀਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਝੇਪੇ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦਾ ਸਹਿਮ ਮੁੜ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਵਿਆਪਦਾ । ੬ ।

੬੩- ਪੰਚ ਤਤੁ ਕਰਿ ਤੁਧੁ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਭ ਸਾਜੀ ਕੋਈ ਛੇਵਾ ਕਰਿਉ ਜੇ ਕਿਛੁ ਕੀਤਾ ਹੋਵੈ ॥

ਇਕਨਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਲਿ ਤੂੰ ਬੁਝਾਵਹਿ ਇਕਿ ਮਨਮੁਖਿ ਕਰਹਿ ਸਿ ਰੋਵੈ ॥ ੩ ॥ [੭੩੬]-੪-੧੫-੨੪

ਅਰਥ:--ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਪੰਜ ਤੱਤ ਬਣਾ ਕੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਜੇ (ਤੈਥੋਂ ਬਾਹਰ) ਜੀਵ ਪਾਸੋਂ ਕੁਝ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਬੇਸ਼ੱਕ ਛੇਵਾਂ ਤੱਤ ਬਣਾ ਕੇ ਵਿਖਾ ਦੇਵੇ । ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਕਈ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਮਿਲਾ ਕੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸੂਝ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈਂ । ਕਈ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਮਨ ਦੇ ਪਿਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲਾ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈਂ । ਫਿਰ ਉਹ (ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ) ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ੩ ।

(ੲ) ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਕਾਇਆ

੬੪- ਪੰਚ ਤਤੁ ਮਿਲਿ ਕਾਇਆ ਕੀਨੀ ॥ ਤਿਸੁ ਮਹਿ ਰਾਮ ਰਤਨੁ ਲੈ ਚੀਨੀ ॥

ਆਤਮ ਰਾਮੁ ਰਾਮੁ ਹੈ ਆਤਮ ਹਰਿ ਪਾਈਐ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰਾ ਹੇ ॥ ੭ ॥ [੧੦੩੦]-੪-੧੦

ਅਰਥ:--ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚ, ਜੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਪੰਜ (ਵਿਰੋਧੀ) ਤੱਤ ਰਲਾ ਕੇ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਮ ਖੋਜ ਕੇ ਲੱਭ ਲੈ । ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਏ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਇਹ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਆਤਮਾਂ ਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਇਕ-ਰੂਪ ਹਨ । ੭ ।

੬੫- ਪੰਚ ਤਤੁ ਮਿਲਿ ਇਹੁ ਤਨੁ ਕੀਆ ॥ ਆਤਮਰਾਮ ਪਾਏ ਸੁਖੁ ਥੀਆ ॥

ਕਰਮ ਕਰਤੂਤਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲੁ ਲਾਗਾ ਹਰਿਨਾਮ ਰਤਨੁ ਮਨਿ ਪਾਇਆ ॥ ੭ ॥ [੧੦੩੯]-੧-੧੮

ਅਰਥ:--(ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿਚ) ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਇਹ (ਮਨੁੱਖ) ਸਰੀਰ ਬਣਾਇਆ, ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਉਸ ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਲਭ ਲਿਆ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਬਣ ਗਿਆ । (ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਉਸ ਦੇ) ਕੰਮਾਂ ਅਥਵਾ ਉਦਮ ਨੂੰ ਉਹ ਨਾਮ-ਫਲ ਲੱਗਾ ਜਿਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਬਖਸ਼ਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ-ਰਤਨ ਲੱਭ ਲਿਆ । ੭ ।

ਫਿਰ ਇਹ ਵੀ ਕੋਈ ਘੱਟ ਵਚਿਤ੍ਰ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਨੇ ਪੰਜ-ਤੱਤੀ ਸਰੀਰ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਪੈਰਾਂ ਦੀਆਂ ਉਂਗਲੀਆਂ ਵੀ ਪੰਜ ਪੰਜ ਹੀ ਬਣਾਈਆਂ ਹਨ ।

੧੨

ਅੱਡ ਅੱਡ ਨਾਵਾਂ ਦੇ ਪੰਜ ਵਿਕਾਰ--

ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਸਕਣ ਦੀ ਸੌਖ ਲਈ ਸਾਰਿਆਂ ਸੰਬੰਧਤ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਅੱਡ ਅੱਡ ਕਰਕੇ ਅਰਥਾਂ ਸਮੇਤ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਪਹਿਲਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਸ਼ਾ, ਪੰਜ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਿਚ ਆ ਕੇ, ਜੀਵ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ

ਗੋੜ ਵਿਚ ਪਿਆ ਧੱਕੇ ਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੋੜ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ' ਕਾਦਰ ' ਦੇ ਹੀ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਦੀ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਅੱਡ ਅੱਡ ਵਿਚਾਰ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਸਤਵੇਂ ਭਾਗ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਏਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਸਿਖਿਆ ਲੈਣ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਨਾਮ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ :-

੬੬- **ਪੰਚ ਬਿਕਾਰ ਮਨ ਮਹਿ ਬਸੇ ਰਾਚੇ ਮਾਇਆ ਸੰਗਿ ॥**

ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਹੋਇ ਨਿਰਮਲਾ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਰੰਗਿ ॥ ੫ ॥ [੨੯੭]-੫

ਅਰਥ:-ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ--ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਮਾਇਆ (ਦੇ ਮੋਹ) ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ (ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਹੰਕਾਰ) ਪੰਜ ਵਿਕਾਰ ਟਿਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪਵਿਤ੍ਰ ਜੀਵਨ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ੫ ।

੬੭- **ਜਪਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸੰਗੀ ਸਭਿ ਤਾਰੇ ॥ ਪੋਹਤ ਨਾਹੀ ਪੰਚ ਬਟਵਾਰੇ ॥ ੫ ॥ [੭੬੦]-੧-੨**

ਅਰਥ:-ਹੇ ਭਾਈ ! ਸਦਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਕਰ (ਜਿਹੜਾ ਜਪਦਾ ਹੈ) ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ (ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਲੰਘਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਪੰਜੇ ਲੁਟੇਰੇ ਉਸ ਉਤੇ ਦਬਾਅ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ । ੫ ।

੬੮- **ਪੰਚ ਦੂਤ ਮੁਹਹਿ ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਮਨਮੁਖ ਅੰਧੇ ਸੁਧਿ ਨ ਸਾਰਾ ॥**

ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਅਪਣਾ ਘਰੁ ਰਾਖੈ ਪੰਚ ਦੂਤ ਸਬਦਿ ਪਚਾਵਣਿਆ ॥ ੨ ॥ [੧੧੩]-੬-੭

ਅਰਥ:-ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜ ਵੈਰੀ ਜਗਤ (ਦੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ) ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਨਾ ਅਕਲ ਹੈ ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ (ਇਸ ਲੁੱਟ ਦੀ) ਖਬਰ ਹੈ । ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ-(ਗਿਆਨ) ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਪੰਜਾਂ ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ੨ ।

੬੯- **ਗਲਵਾਰੇ ਲੇ ਮਾਹੀਤਿ ॥ ਪੰਚ ਚੋਰ ਕੀ ਜਾਣੈ ਰੀਤਿ ॥**

ਘਰ ਛੋਡੋਂ ਬਾਹਰਿ ਜਿਨਿ ਜਾਇ ॥ ਨਾਤਰੁ ਖਰਾ ਰਿਸੈ ਹੈ ਰਾਇ ॥ ੩ ॥ [੩੪੪]

ਅਰਥ:-(ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਬਾਰ ਬਾਰ ਗਾ ਕੇ) ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਦਾ, ਮਾਨੋਂ, ਕਿਲ੍ਹਾ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜ ਚੋਰਾਂ ਦਾ (ਹੱਲਾ ਕਰਨ ਦਾ) ਢੰਗ ਸਮਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦਾ) । (ਹੇ ਭਾਈ !) ਤੂੰ ਵੀ (ਸਿਮਰਨ-ਰੂਪ) ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਾ ਜਾਈਂ (ਭਾਵ, ਪ੍ਰਭੂ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਭੁੱਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਭਟਕਣ ਨ ਦੇਈਂ) ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਮਨ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ) ਬੜਾ ਦੁਖੀ ਹੋਵੇਗਾ । ੩ ।

੭੦- **ਏਕੁ ਕੋਟੁ ਪੰਚ ਸਿਕਦਾਰਾ, ਪੰਚੇ ਮਾਗਹਿ ਹਾਲਾ ॥ ਜਿਮੀ ਨਾਹੀ ਮੈ ਕਿਸੀ ਕੀ ਬੋਈ, ਐਸਾ ਦੇਨੁ ਦੁਖਾਲਾ ॥ ੧ ॥ [੭੬੩]-੫**

ਅਰਥ:-(ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਇਹ ਸਰੀਰ ਮਾਨੋਂ) ਇਕ ਕਿਲ੍ਹਾ ਹੈ, (ਜਿਸ ਵਿਚ) ਪੰਜ (ਕਾਮਾਦਿਕ) ਚੋਰੀ ਵੱਸਦੇ ਹਨ, ਪੰਜੇ ਹੀ (ਇਸ ਮਨੁੱਖ ਪਾਸੋਂ) ਮਾਮਲਾ ਮੰਗਦੇ ਹਨ, (ਭਾਵ, ਇਹ ਪੰਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਖੁਆਰ ਕਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ) । ਪਰ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਮੁਜ਼ਰਾ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ (ਭਾਵ, ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵੀ ਦਬਾਵੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ), ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਭਰਨਾ ਐਂਘਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵਿਕਾਰ ਮੈਨੂੰ ਕੁਰਾਹੇ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ) । ੧ ।

੭੧- **ਗੁਰ ਕੋ ਸਬਦੁ ਮੇਰੈ ਹੀਅਰੈ ਬਾਸੈ ਹਰਿ ਨਾਮਾ ਮਨ ਸੰਗਿ ਧਰਹੁ ॥**

ਤਸਕਰ ਪੰਚ ਨਿਵਾਰਹੁ ਠਾਕੁਰ ਸਗਲੇ ਭਰਮਾ ਹੋਮਿ ਜਰਹੁ ॥ ੧ ॥ [੮੨੮]-੩-੧੧੯

ਅਰਥ:-(ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਇਹ ਮਿਹਰ ਕਰੋ-) ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਦਾ ਵੱਸਦਾ ਰਹੇ, ਹੇ ਹਰੀ ! ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਟਿਕਾਈ ਰੱਖ । ਹੇ ਠਾਕੁਰ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜੇ ਤਸਕਰ (ਚੋਰ) ਕੱਢ ਦੇ, ਮੇਰੀ ਸਾਰੀ ਭਟਕਣਾ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸਾੜ ਦੇ । ੧ ।

੭੨- **ਪੰਚ ਸਿੰਘ ਰਾਖੇ ਪ੍ਰਭਿ ਮਾਰਿ ॥ ਦਸ ਬਿਘਿਆੜੀ ਲਈ ਨਿਵਾਰਿ ॥**

ਤੀਨਿ ਆਵਰਤ ਕੀ ਚੁਕੀ ਘੋਰ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਚੁਕੇ ਭੈ ਫੋਰ ॥ ੧ ॥ [੮੯੯]-੪੦-੫੧

ਅਰਥ:-(ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਮੈਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ (ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਪੰਜ ਕਾਮਾਦਿਕ ਸ਼ੇਰ ਮਾਰ ਮੁਕਾਏ ਹਨ, ਦਸ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਦਬਾਉ ਵੀ ਮੇਰੇ ਉਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਮਾਇਆ ਦੇ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਘੁੰਮਣ-ਘੇਰੀ ਦਾ ਚੱਕਰ ਵੀ ਮੁੱਕ ਗਿਆ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਗੋੜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਡਰ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ ਹਨ । ੧ ।

੭੩- **ਅੰਤਰਿ ਪੰਚ ਅਗਨਿ ਕਿਉ ਧੀਰਜੁ ਧੀਜੈ ॥ ਅੰਤਰਿ ਚੋਰ ਕਿਉ ਸਾਦੁ ਲਹੀਜੈ ॥**

ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਇ ਕਾਇਆ ਗੜੁ ਲੀਜੈ ॥ ੪ ॥ [੯੦੫]-੫

ਅਰਥ:-ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਅੱਗ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਭੜਕ ਰਹੀ ਹੋਵੇ, ਓਨਾ ਚਿਰ ਮਨ ਧੀਰਜ ਨਹੀਂ ਧਾਰ ਸਕਦਾ । ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਮੋਹ-ਚੋਰ ਅੰਦਰ ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ । ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈ ਕੇ ਇਸ ਸਰੀਰ-ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਜਿੱਤੇ (ਇਸ ਵਿਚ ਆਕੀ ਹੋਇਆ ਮਨ ਵੱਸ ਵਿਚ ਆ ਜਾਇਗਾ ਤੇ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਮਿਲੇਗਾ) । ੪ ।

੭੪- **ਪੰਚ ਮਜਮੀ ਜੋ ਪੁੰਚਨੁ ਰਾਖੇ ॥ ਮਿਥਿਆ ਰਸਨਾ ਨਿਤ ਉਠਿ ਭਾਖੈ ॥**

ਚਕ੍ਰ ਬਣਾਇ ਕਰੈ ਪਾਖੰਡ ॥ ਝੁਰਿ ਝੁਰਿ ਪਚੈ ਜੈਸੇ ਤ੍ਰਿਅ ਰੰਡ ॥ ੧ ॥ [੧੧੫੧]-੪੦-੫੩

ਅਰਥ:-(ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਭੁਲਾ ਕੇ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ) ਗਣੇਸ਼ ਆਦਿਕ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮੀ ਹੋਣ ਦਾ ਵਿਖਾਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ (ਅਸਲ ਵਿਚ) ਅੰਦਰੋਂ ਅੰਦਰ ਮਾਇਆ ਦੀ ਖਾਤਰ ਤਰਲੇ ਲੈ ਲੈ ਕੇ ਸੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਵਿਧਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀ (ਪਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਦਾ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ) । ਉਹ ਮਨੁੱਖ (ਅਸਲ ਵਿਚ ਕਾਮਾਦਿਕ) ਪੰਜ ਪੀਰਾਂ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਸਾਂਭੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਸਦਾ ਗਿਣ-ਮਿਥ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜੀਭ ਨਾਲ ਝੂਠ ਬੋਲਦਾ ਹੈ । ੧ । ਸਦੀਵੀ ਸੱਚ ਵਾਲਾ ਇਹ ਫੁਰਮਾਨ ਹਰ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਵਾਸਤੇ ਹੈ, ਜੋ ਵਿਖਾਵੇ ਲਈ ਧਾਰਮਿਕ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਾਲਾ ਪਹਿਰਾਵਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਪਰ ਆਚਰਨ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਢਿੱਲਾ ਹੈ ।

੭੫- **ਪੰਜੇ ਬਧੇ ਮਹਾ ਬਲੀ ਕਰਿ ਸਚਾ ਢੋਆ ॥ ਆਪਣੇ ਚਰਣ ਜਪਾਇਅਨੁ ਵਿਚਿ ਦਯੁ ਖੜੋਆ ॥**

ਰੋਗ ਸੋਗ ਸਭਿ ਮਿਟਿ ਗਏ ਨਿਤ ਨਵਾ ਨਿਰੋਆ ॥ ਦਿਨੁ ਰੈਣਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਦਾ ਫਿਰਿ ਪਾਇ

ਨ ਮੋਆ ॥ ਜਿਸ ਤੇ ਉਪਜਿਆ ਨਾਨਕਾ ਸੋਈ ਫਿਰਿ ਹੋਆ ॥ ੨ ॥ [੧੧੯੩]-ਵ-੩
 ੭੬- ਕਬੀਰ ਐਸਾ ਕੋਈ ਨ ਜਨਮਿਓ, ਅਪਨੇ ਘਰ ਲਾਵੈ ਆਗਿ ॥
 ਪਾਂਚਉ ਲਰਿਕਾ ਜਾਰਿ ਕੈ, ਰਹੈ ਰਾਮ ਲਿਵ ਲਾਗਿ ॥ ੪੨ ॥ [੧੩੬੬]

ਅਰਥ:-ਹੋ ਕਬੀਰ (ਜਗਤ ਵਿਚ) ਅਜੇਹਾ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰਕ ਮੋਹ ਨੂੰ ਸਾੜਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਕਾਮਾਦਿਕ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪੰਜਾਂ ਹੀ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾੜ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ (ਦੀ ਯਾਦ) ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ । ੪੨ ।

(ਅ) ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੇ

੭੭- ਏਕਾ ਸੰਗਤਿ ਇਕਤੁ ਗ੍ਰਿਹਿ ਬਸਤੇ ਮਿਲਿ ਬਾਤ ਨ ਕਰਤੇ ਭਾਈ ॥ ਏਕ ਬਸਤੁ ਬਿਨੁ ਪੰਚ ਦੁਹੇਲੇ
 ਓਹ ਬਸਤੁ ਅਗੋਚਰ ਠਾਈ ॥ ੨ ॥ - - ਜਿਨ ਕੇ ਬੰਧਨ ਕਾਟੇ ਸਤਿਗੁਰ ਤਿਨ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਲਿਵ ਲਾਈ
 ॥ ਪੰਚ ਜਨਾ ਮਿਲਿ ਮੰਗਲੁ ਗਾਇਆ ਹਰਿ ਨਾਨਕ ਭੇਦੁ ਨ ਭਾਈ ॥ ੪ ॥ [੨੦੫]-੧-੧੨੨

ਅਰਥ:-((ਆਤਮਾ ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ) ਇੱਕੋ ਹੀ ਸੰਗਤਿ ਹੈ, ਦੋਵੇਂ ਇਕੋ ਹੀ (ਹਿਰਦੇ-) ਘਰ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਹਨ ਪਰ, ਆਪੋ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਕਦੇ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ । ਇਕ ਨਾਮ ਪਦਾਰਥ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਜੀਵ ਦੇ ਪੰਜੇ ਹੀ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੇ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਉਹ ਨਾਮ ਪਦਾਰਥ ਅਜੇਹੇ ਥਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਜਿਥੇ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ । ੨ । ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੂੰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨ ਕੱਟ ਦਿੱਤੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਧ-ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਟਿੱਕ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਣਾਈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੰਜੇ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਸਿਫਤ-ਸਲਾਹ ਦਾ ਗੀਤ ਗਾਇਆ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਤੇ ਹਰੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਥ ਨਾ ਰਹਿ ਗਈ । ੪ ।

੭੮- ਮਨ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਜੋਤਿ ਮਹਿ ਮਨੁਆ ਪੰਚ ਮਿਲੇ ਗੁਰ ਭਾਈ ॥
 ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਕੈ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰੀ ਜਿਨ ਏਕ ਸਬਾਦਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ ੪ ॥ [੮੭੬]-੯

ਅਰਥ:-ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜੀ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਕਲਪੁਰਖ ਦੀ ਜੋਤਿ ਪਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਸਦਾ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੰਜੇ ਗਿਆਨ-ਇੰਦ੍ਰੇ ਇਕੋ ਇਸ਼ਟ ਵਾਲੇ ਹੋ ਕੇ ਭਟਕਣੇ ਹਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ੪ ।

੭੯- ਮੁੰਦ੍ਰਾ ਤੇ ਘਟ ਭੀਤਰਿ ਮੁੰਦ੍ਰਾ ਕਾਇਆ ਕੀਜੈ ਖੰਥਾਤਾ ॥
 ਪੰਚ ਚੇਲੇ ਵਸਿ ਕੀਜਹਿ ਰਾਵਲ ਮੁੰਦ੍ਰਾ ਕੀਜੈ ਡੰਡਾਤਾ ॥ ੧ ॥ [੧੫੫]-੩-੧੫

ਅਰਥ:-ਹੋ ਰਾਵਲ ! ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਮੰਦੀਆਂ ਵਾਸਨਾ ਨੂੰ ਰੋਕ-ਇਹ ਹਨ (ਅਸਲ) ਮੁੰਦ੍ਰਾ । ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਨਾਸਵੰਤ ਸਮਝ-ਇਸ ਯਕੀਨ ਨੂੰ ਗੋਦੜੀ ਬਣਾ । ਹੋ ਰਾਵਲ ! (ਤੁਸੀਂ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਚੇਲੇ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋ) ਆਪਣੇ ਪੰਜੇ ਗਿਆਨ-ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿੱਚ ਕਰੋ, ਚੇਲੇ ਬਣਾਓ, ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਡੰਡਾ ਬਣਾਓ (ਤੇ ਲੱਕੜ ਦੇ ਡੰਡੇ ਦੇ ਥਾਂ ਮਨ ਨੂੰ ਡੰਡਾ ਬਣਾਉ ਭਾਵ, ਜਿਵੇਂ ਡੰਡਾ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕਾਬੂ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਓਵੇਂ ਹੀ ਮਨ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਰੱਖੋ)।

੮੦- ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਸਹਾਰੈ ਸੁ ਇਹ ਬ੍ਰਤਿ ਚੜੈ ॥ ਅਨਿਦਨੁ ਆਪਿ ਆਪ ਸਿਉ ਲੜੈ ॥
 ਸੁਰਖੀ ਪਾਂਚਉ ਰਾਖੈ ਸਬੈ ॥ ਤਉ ਦੂਜੀ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਨ ਪੈਸੈ ਕਬੈ ॥ ੬ ॥ [੩੪੪]-ਵਾਰ

ਅਰਥ:-((ਬਾਰ ਬਾਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾ ਕੇ, ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਸਿਫਤਿ-ਸਲਾਹ ਦੀ) ਨੇਕ ਕਾਮਾਈ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ) ਸਹਾਰਾ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਔਖੀ ਘਾਟੀ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੁੜ ਮੁੜ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ), ਪੰਜਾਂ ਹੀ ਗਿਆਨ-ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿਚ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ (ਕਿਸੇ ਉੱਤੇ ਵੀ) ਕਦੇ ਉਸ ਦੀ ਮੋਰ-ਤੋਰ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ । ੬ ।

੮੧- ਕੁਆਟਾ ਏਕੁ ਪੰਚ ਪਨਿਹਾਰੀ ॥ ਟੂਟੀ ਲਾਜੁ, ਭਰੈ ਮਤਿ ਹਾਰੀ ॥
 ਕਹੁ ਕਬੀਰ, ਇਕ ਬੁਧਿ ਬੀਚਾਰੀ ॥ ਨਾ ਓਹੁ ਕੁਆਟਾ ਨਾ ਪਨਿਹਾਰੀ ॥ ੪ ॥ [੩੨੫]-੧੨

ਪਦ ਅਰਥ:-ਕੁਆਟਾ=ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਖੂਹ, ਖੂਹੀ, ਸਰੀਰ-ਰੂਪ ਖੂਹੀ, ਸਰੀਰ ਦਾ ਮੋਹ-ਰੂਪ ਖੂਹੀ । ਪਨਿਹਾਰੀ=ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਵਾਲੀਆਂ, ਚਰਖੜੀਆਂ, ਪੰਜੇ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੇ, ਜੋ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਸੱਤਿਆ ਖਿੱਚੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਮਤਿ ਹਾਰੀ=ਹਾਰੀ ਹੋਈ ਮਤਿ, ਭੈੜੀ ਮਤਿ, ਦੁਰਮਤਿ, ਅਵਿਦਿਆ ਵਿਚ ਵੱਸੀ ਹੋਈ ਮੱਤ । ਭਰੈ=ਭਰ ਰਹੀ ਹੈ । ਲਾਜੁ=ਲੱਜ (ਟੂਟੀ ਲਾਜੁ ਭਰੈ=ਟੂਟੀ ਹੋਈ ਲੱਜ ਵਰਤ ਕੇ ਪਾਣੀ ਭਰ ਰਹੀ ਹੈ, (ਭਾਵ,ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਦਾ ਵਿਆਰਥ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ)। ਲੱਜ ਟੂਟੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਭਾਵ, ਗਿਆਨ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਹੈ । ੪ ।

੮੨- ਗੁਰ ਸਾਗਰੋ ਰਤਨਾਗਰੋ ਤਿਤੁ ਰਤਨ ਘਣੇਰੇ ਰਾਮ ॥ ਕਰਿ ਮਜਨੋ ਸਪਤ ਸਰੇ ਮਨ ਨਿਰਮਲ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ॥
 ਨਿਰਮਲ ਜਲਿ ਨ੍ਹਾਏ ਜਾ ਪ੍ਰਭ ਭਾਏ ਪੰਚ ਮਿਲੇ ਵੀਚਾਰੇ ॥ ਕਾਮੁ ਪਰੋਧੁ ਕਪਟੁ ਬਿਖਿਆ ਤਜਿ ਸਚੁ ਨਾਮੁ
 ਉਰਿ ਧਾਰੇ ॥ ਹਉਮੈ ਲੋਭ ਲਹਰਿ ਲਬ ਥਾਕੇ ਪਾਏ ਦੀਨ ਦਇਆਲਾ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਸਮਾਨਿ ਤੀਰਥੁ ਨਹੀ
 ਕੋਈ ਸਾਚੇ ਗੁਰ ਗੋਪਾਲਾ ॥ ੩ ॥ [੪੩੭]-੨

੮੩- ਤਰਵਰੁ ਕਾਇਆ, ਪੰਖਿ ਮਨੁ, ਤਰਵਰਿ ਪੰਖੀ ਪੰਚ ॥ ਤਤੁ ਚੁਗਹਿ ਮਿਲਿ ਏਕਸੇ, ਤਿਨ ਕਉ ਫਾਸ ਨ ਰੰਚ ॥
 ਉਡਹਿ ਤ ਬੇਗੁਲ ਬੇਗੁਲੇ, ਤਾਕਹਿ ਚੋਗ ਘਣੀ ॥ ਪੰਖ ਤੁਟੇ, ਫਾਹੀ ਪੜੀ, ਅਵਗੁਣਿ ਭੀੜ ਬਣੀ ॥
 ਬਿਨੁ ਸਾਚੇ ਕਿਉ ਛੂਟੀਐ, ਹਰਿ ਗੁਣ ਕਰਮਿ ਮਣੀ ॥ ਆਪਿ ਛਡਾਏ ਛੂਟੀਐ ਵਡਾ ਆਪਿ ਧਣੀ ॥
 ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਛੂਟੀਐ, ਕਿਰਪਾ ਆਪਿ ਕਰੇਇ ॥ ਆਪਣੈ ਹਾਥਿ ਵਡਾਇਆ, ਜੈ ਭਾਵੈ ਤੈ ਦੇਇ ॥ ੩ ॥ [੯੩੪]-ੳ

[ਸਤਵੇਂ ਭਾਗ ਦੇ ਚੌਥੇ ਕਾਂਡ ਦੇ ੧੭ ਨੰਬਰ ਤੇ ਪੂਰੇ ਅਰਥ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਹਨ]

੮੪- ਪੰਖੀ ਪੰਚ ਉਡਰਿ ਨਹੀ ਧਾਵਹਿ ॥ ਸਫਲਿਓ ਬਿਰਖੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲੁ ਪਾਵਹਿ ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਹਜਿ ਰਵੈ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਹਰਿ ਰਸੁ ਚੋਗ ਚੁਗਾਇਦਾ ॥ ੭ ॥ [੧੦੩੩]-੧-੧੩

੮੫- ਪੰਚ ਬੈਲ ਗਡੀਆ ਦੇਹ ਧਾਰੀ ॥ ਰਾਮ ਕਲਾ ਨਿਬਹੈ ਪਤਿ ਸਾਰੀ ॥

ਧਰ ਤੁਟੀ ਗਏ ਸਿਰ ਭਾਰਿ ॥ ਲਕਰੀ ਬਿਖਰਿ ਜਰੀ ਮੰਝ ਭਾਰਿ ॥ ੨ ॥ [੮੭੯]-੧੧

(ਅ) ਪੰਜ ਸੁਭ ਗੁਣ

੮੬- ਪੰਚ ਮਨਾਏ ਪੰਚ ਰੁਸਾਏ ॥ ਪੰਚ ਵਸਾਏ ਪੰਚ ਗਵਾਏ ॥ ੧ ॥ [੪੩੦]-੧

ਅਰਥ:- (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਦਾਤ ਦਿੱਤੀ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ-ਨਗਰ ਵਿਚ ਸਤ, ਸੰਤੋਖ, ਦਇਆ, ਧਰਮ ਅਤੇ ਧੀਰਜ ਇਹ-) ਪੰਜੇ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਕਰ ਲਏ, ਤੇ ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜੇ ਵਿਕਾਰ ਨਰਾਜ਼ ਕਰ ਲਏ, (ਸਤ ਸੰਤੋਖ ਆਦਿਕ) ਪੰਜ (ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨਗਰ ਵਿਚ) ਵਸਾ ਲਏ ਤੇ, ਪੰਜੇ ਵਿਕਾਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤੇ । ੧ ।

੮੭- ਇਹੁ ਭਵਜਲੁ ਜਗਤੁ ਸਬਦਿ ਗੁਰ ਤਰੀਐ ॥ ਅੰਤਰ ਕੀ ਦੁਬਿਧਾ ਅੰਤਰਿ ਜਰੀਐ ॥

ਪੰਚ ਬਾਣ ਲੇ ਜਮ ਕਉ ਮਾਰੈ, ਗਗਨੰਤਰਿ ਧਣਖੁ ਚੜਾਇਆ ॥ ੯ ॥ [੧੦੪੨]-੪-੨

ਅਰਥ:- ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘ ਸਕੀਦਾ ਹੈ । (ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ-ਗਿਆਨ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੀ) ਅੰਦਰਲੀ ਅਸ਼ਾਂਤੀ ਅੰਦਰ ਹੀ ਸੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਚਿੰਤ-ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ (ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ) ਧਨਖ ਨੂੰ ਅਜੇਹਾ ਕੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ (ਸਤ, ਸੰਤੋਖ, ਦਇਆ, ਧਰਮ ਅਤੇ ਧੀਰਜ ਦੇ) ਪੰਜ ਤੀਰ ਲੈ ਕੇ ਜਮ ਨੂੰ (ਮੌਤ ਦੇ ਡਰ ਨੂੰ, ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਨੂੰ) ਮਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ੯ ।

(ੲ) ਪੰਜ ਸ਼ਬਦ

੮੮- ਵਾਜੇ ਪੰਚ ਸਬਦ ਤਿਤੁ ਘਰਿ ਸਭਾਗੈ ॥ ਘਰਿ ਸਭਾਗੈ ਸਬਦ ਵਾਜੇ ਕਲਾ ਜਿਤੁ ਘਰਿ ਧਾਰੀਆ ॥

ਪੰਚ ਦੂਤ ਤੁਧੁ ਵਸਿ ਕੀਤੇ ਕਾਲੁ ਕੰਟਕੁ ਮਾਰਿਆ ॥ ਧੁਰਿ ਕਰਮਿ ਪਾਇਆ ਤੁਧੁ ਜਿਨ ਕਉ ਸਿ

ਨਾਮਿ ਹਰਿ ਕੈ ਲਾਗੈ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਤਹ ਸੁਖੁ ਹੋਆ ਤਿਤੁ ਘਰਿ ਅਨਹਦ ਵਾਜੇ ॥ ੫ ॥ [੯੧੭]

ਪਦ ਅਰਥ:- ਵਾਜੇ-ਵੱਜਦੇ ਹਨ, ਵੱਜੇ ਹਨ । ਪੰਚ ਸ਼ਬਦ-ਪੰਜ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਸਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਮਿਲਵੀਆਂ ਸੁਰਾਂ (ਪੰਜ ਸਾਜ ਇਹ ਹਨ--੧) ਤੰਤੀ ਸਾਜ, ਭਾਵ ਤਾਰਾਂ ਤੋਂ ਸੁਰਾਂ ਕੱਢਣ ਵਾਲਾ, ੨) ਖੱਲ ਨਾਲ ਮੜ੍ਹੇ ਹੋਏ, ੩) ਧਾਤ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ, ੪) ਘੜਾ ਆਦਿਕ, ੫) ਫੂਕ ਮਾਰ ਕੇ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਜ । ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਸਾਜ ਰਲਾ ਕੇ ਵਜਾਏ ਜਾਣ ਤਾਂ ਮਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਰਾਗ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਮਨ ਨੂੰ ਮਸਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਤਿਤੁ-ਉਸ ਵਿਚ । ਤਿਤੁ ਘਰਿ-ਉਸ ਹਿਰਦੇ-ਘਰ ਵਿਚ । ਸੁਭਾਗੈ-ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਵਿਚ । ਤਿਤੁ ਸਭਾਗੈ ਘਰਿ-ਉਸ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ (ਹਿਰਦੇ-) ਘਰ ਵਿਚ । ਕਲਾ-ਸਤਿਆ । ਜਿਤੁ ਘਰਿ-ਜਿਸ ਘਰ ਵਿਚ । ਧਾਰੀਆ-ਤੂੰ ਪਾਈ ਹੈ । ਪੰਚ ਦੂਤ-ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜ ਵੈਰੀ । ਕੰਟਕੁ-ਕੰਡਾ । ਕੰਟਕੁ ਕਾਲੁ-ਡਰਾਉਣਾ ਕਾਲ, ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ।

੮੯- ਪੰਚੇ ਸਬਦ ਅਨਾਹਦ ਬਾਜੇ, ਸੰਗੇ ਸਾਰੰਗਪਾਨੀ ॥

ਕਬੀਰ ਦਾਸ ਤੇਰੀ ਆਰਤੀ ਕੀਨੀ, ਨਿਰੰਕਾਰ ਨਿਰਬਾਨੀ ॥ ੩ ॥ [੧੩੫੦]-੫

ਅਰਥ:- ਹੋ ਵਾਸਨਾ-ਰਹਿਤ ਨਿਰੰਕਾਰ ! ਹੋ ਸਾਰੰਗ-ਪਾਣ ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਦਾਸ ਕਬੀਰ ਨੇ ਵੀ ਤੇਰੀ (ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਹੀ) ਆਰਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ (ਜਿਸ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ) ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਅੰਗ ਸੰਗ ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਹੈਂ (ਤੇ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਐਸਾ ਆਨੰਦ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ ਮਾਨੋ), ਪੰਜ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਮਿਲਵੇਂ ਸਾਜ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ-ਰਸ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ । ੩ ।

(ਸ) ਪੰਜ ਠੱਗ ?

੯੦- ਮ: ੧ ॥ ਰਾਜੁ ਮਾਲੁ ਰੂਪੁ ਜਾਤਿ ਜੋਬਨੁ, ਪੰਜੇ ਠਗ ॥ ਏਨੀ ਠਗੀਂ ਜਗੁ ਠਗਿਆ, ਕਿਨੈ ਨ ਰਖੀ ਲਜ ॥

ਏਨਾ ਠਗਨਿ ਠਗ ਸੇ ਜਿ ਗੁਰ ਕੀ ਪੈਰੀ ਪਾਹਿ ॥ ਨਾਨਕ ਕਰਮਾ ਬਾਹਰੇ ਹੋਰਿ ਕੇਤੇ ਮੁਠੇ ਜਾਹਿ ॥ ੨ ॥ [੧੨੮੮]-ਵਾਰ-੨੩

ਅਰਥ:- ਰਾਜ, ਧਨ, ਸੁੰਦਰਤਾ, (ਉੱਚੀ) ਜਾਤਿ, ਤੇ ਜੁਆਨੀ-ਇਹ ਪੰਜੇ ਹੀ (ਮਾਨੋ) ਠੱਗ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਠੱਗਾਂ ਨੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਠੱਗ ਲਿਆ ਹੈ (ਜੋ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਡੇ ਚੜ੍ਹਿਆ) ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਇੱਜਤ ਨਹੀਂ ਬਚਾਈ । ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਠੱਗਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਹ ਠੱਗ (ਭਾਵ, ਸਿਆਣੇ ਬੰਦੇ) ਠੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ, ਉਹ ਸਿਆਣੇ ਬੰਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਾਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ) ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਆਉਂਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਬੇਅੰਤ ਮੰਦਭਾਗੀ ਬੰਦੇ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਢਹੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ) ਲੁੱਟੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ । ੨ ।

ਸਿਰਜਣ ਹਾਰ ਦੇ ਸੱਚੇ ਭਗਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਪੰਜ ਗਿਣਤੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ? ਅਜੇਹੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦ ਹੋਰ ਵੀ ਬੇਅੰਤ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਦੀ ਸੂਚੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:-

੧= [੭੩].੦੨੧-੨-੨੯	੨= [੧੪੧].ਵਾ-੭	੩= [੧੨੫].੫(੪)	੪= [੧੫੫].੨-੧੪(੪)	੫= [੧੫੫੫].੩-੧੫(੧)	੬= [੯੩]-੨
੭=[੨੦੮].੧੧-੧੩੨(੨)	੮= [੧੧].੩(੨)	੯= [੨੧੧].੩-੧੪੧(੨)	੧੦=[੨੨੩].੬(ਰਹਾ)	੧੧=[੨੨੭].੧੩(੧)	੧੨=[੨੩੭-੩(੧)
੧੩=[੨੯੯].੧੨	੧੪=[੩੦੪].੮	੧੫=[੩੨੯].੩੨(੧)	੧੬=[੩੩੩].੫-੪੯(੨)	੧੭=[੩੩੪].੧-੫੨	੧੮=[੩੪੩].੬
੧੯=[੩੪੪].੯	੨੦=[੩੪੪].੬	੨੧=[੩੫੯].੧-੩੪(੪)	੨੨=[੩੬੬].੨-੫੪	੨੩=[੩੭੫].੧੭	੨੪=[੩੯੫].੯੮
੨੫=[੩੨੫].੧੨(੪)	੨੬=[੪੧੩].੫(੫)	੨੭=[੪੧੪].੬(੩)	੨੮=[੪੩੭].੨(੩)	੨੯=[੪੮੨].੩-੨੫(੩)	੩੦=[੫੩੯].ਛੋ-੩(੨)
੩੧=[੪੨੫].੫-੨੭(੮)	੩੨=[੪੭੬].੩	੩੩=[੪੭੭].੨(੨)	੩੪=[੪੭੮].੨-੧੧	੩੫=[੪੮੬].੧(੧)	੩੬=[੪੯੧].੬-੮
੩੭=[੫੭੭].੪	੩੮=[੬੦੦].੨	੩੯=[੬੨੧].੧-੫੧(੧)	੪੦=[੬੫੫].੬(੪)	੪੧=[੬੭੦].੧(ਰਹਾ)	੪੨=[੬੯੩].੨(੧)
੪੩=[੭੧੦].੧	੪੪=[੭੧੨].੧-੩(੪)	੪੫=[੭੧੬].੧-੨੦(ਰਹਾ)	੪੬=[੭੬੪].੧-੨(੧)	੪੭=[੭੬੬].੨-੫(੩)	੪੮=[੮੦੮].੨-੩੨(੩)
੪੯=[੮੧੦].੯-੩੯(੨)	੫੦=[੮੧੬].੩੧-੬੧(੨)	੫੧=[੮੩੦].੪	੫੨=[੮੭੬].੪	੫੩=[੮੭੭].੧(੧)	੫੪=[੮੮੫].੯-੧੧(੩)
੫੫=[੮੯੯].੩(੨)	੫੬=[੮੨੧].੨-੮੮	੫੭=[੮੩੩].੨	੫੮=[੧੩੨੯].੭(੨)	੫੯=[੮੨੮].੩-੧੧੯(੧)	੬੦=[੮੩੯].੬
੬੧=[੮੬੬].੧੨-੧੪(੪)	੬੨=[੮੬੭].੧੫-੧੭(੧)	੬੩=[੮੭੦].੩	੬੪=[੮੭੮].੯(੪)	੬੫=[੮੮੪].੭	੬੬=[੮੯੮].੩੭-੪੮(੧)
੬੭=[੯੦੩].੩(੫)	੬੮=[੮੮੮].੨-੨੦(੧)	੬੯=[੯੦੭].੨੫-੯(੬)	੭੦=[੯੩੪].੩੩	੭੧=[੯੭੩].੧(੧)	੭੨=[੯੭੪].੧(੬)
੭੩=[੯੭੫].੧(੨)	੭੪=[੯੮੭].੧	੭੫=[੭੮੯].੨-੫੭(੩)	੭੬=[੭੮੬].੪	੭੭=[੮੬੨].੨(੩)	੭੮=[੮੮੮].੨-੧੦(੩)
੭੯=[੯੯੦].੩(੩)	੮੦=[੧੦੨੧].੨(੩)	੮੧=[੧੦੨੨].੩(੩)	੮੨=[੧੦੩੩].੧-੧੩(੭)	੮੩=[੧੦੩੭].੫(੧੪)	੮੪=[੧੦੩੯].੨-੧੯(੩)
੮੫=[੧੦੩੯].੨-੧੯(੮)	੮੬=[੧੦੪੦].੩-੨੦(੧੨)	੮੭=[੧੦੬੮].੨-੨੪(੭)	੮੮=[੧੦੭੨].੧-੨	੮੯=[੧੦੮੮].੨-੭(੭)	੯੦=[੧੧੨੮].੪(੩)
੯੧=[੯੯੯].੪(੨)	੯੨=[੧੦੦੭].੧-੩੧(੧)	੯੩=[੧੧੦੩].੪	੯੪=[੧੧੦੪].੧-੮	੯੫=[੧੧੧੦].੩(੧)	੯੬=[੧੧੧੩].੬(੩)
੯੭=[੧੧੧੭].੪-੧੦(੬)	੯੮=[੧੧੧੯].੧-੨(ਰਹਾ)	੯੯=[੧੧੩੫].੧-੫(ਰਹਾ)	੧੦੦=[੧੧੯੬].੭-੧੦(੩)	੧੦੧=[੧੧੮੯].੫(੫)	੧੦੨=[੧੧੯੩].ਵਾ-੨
੧੦੩=[੧੧੯੯].੫(੪)	੧੦੪=[੧੨੧੦].੯-੩੨	੧੦੫=[੧੨੩੦].੫-੧੩੫	੧੦੬=[੧੨੫੨].੯(੪)	੧੦੭=[੧੨੮੮].ਵਾ-੨	੧੦੮=[੧੨੯੦].ਵਾ-੧

੧੦੯=[੧੩੦੫]-੧-੩੭(੧)	੧੧੦=[੧੩੦੬]੪-੪੩(੧)	੧੧੧=[੧੨੧੫]-ਵਾ-੭	੧੧੨=[੧੩੩੪]-੬(੩)	੧੧੩=[੧੩੩੭]-੧(੧)	੧੧੪=[੬੭੫]-੨-੧੯
੧੧੫=[੭੬੦]-੧-੨	੧੧੬=[੭੭੩]-੨	੧੧੭=[੮੫੪]-ਵਾ-੧	੧੧੮=[੧੩੨੯]-੭(੨)	੧੧੯=[੧੩੫੮]-੪੫	੧੨੦=[੧੦੫੭]-੫-੧੪(&)
੧੨੧=[੧੧੩੬]-੪(੧)	੧੨੨=[੧੨੧੩]-੨੪-੪੭(੨)	੧੨੩=[੧੨੧੯]-੫੪-੭੭(੧)	੧੨੪=[੧੩੪੮]-ਅ-੨(੨)	੧੨੫=[੪੧੩]-੪	੧੨੬=[੯੭੨]-੨(੪)
੧੨੭=[੯੭੫]-੩(੫)	੧੨੮=[੮੭੫]-੨(੧)	੧੨੯=[੧੦੮੩]-੩-੧੨(੪)	੧੩੦=[੧੩੬੦]-੬	੧੩੧=[੧੩੬੬]-੪੨	੧੩੨=[੧੩੫੯]-੫੮
੧੩੩=[੧੩੬੩]-ਫੁਨ-੧੬	੧੩੪=[੧੩੯੧]-੧(੧)	੧੩੫=[੧੪੧੧]-੧੪	੧੩੬=[੧੪੧੪]-੧੪	੧੩੭=[੧੨੦੦]-੨-੯(੧)	੧੩੮=[੧੩੦੭]-੧-੪੫
੧੩੯=[੧੧੬੧]-੯-੧੭					

ਪੰਜ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਏਨੇ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ, ਛੇਵੇਂ ਸਿੱਖ ਦੇ ਸੀਸ ਦੀ ਮੰਗ ਕਿਵੇਂ ਕਰਦੇ ?

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ (੫ ਗਿਣਤੀ) ਵਾਰ ੨੯

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਅਹੰਕਾਰੁ ਸਾਧੁ ਲੋਭ ਮੋਹ ਦੀ ਜੋਹ ਮਿਟਾਈ । ਸਤੁ ਸੰਤੋਖ ਦਇਆ ਧਰਮੁ ਅਰਥੁ ਸਮਰਥੁ ਸੁਗਰਥੁ ਸਮਾਈ ।
ਪੰਜੇ ਤੁ ਉਲੰਘਿਆ ਪੰਜਿ ਸਬਦ ਵਜੀ ਵਾਧਾਈ । ਪੰਜੇ ਮੁਦਾ ਵਸਿ ਕਰਿ ਪੰਚਾਇਣੁ ਹੁਇ ਦੇਸ ਦੁਹਾਈ ।
ਪਰਮੇਸਰ ਹੈ ਪੰਜ ਮਿਲਿ ਲੇਖ ਅਲੇਖ ਨ ਕੀਮਤਿ ਪਾਈ । ਪੰਜ ਮਿਲੇ ਪਰਪੰਚ ਤਜਿ ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਸਬਦ ਲਿਵਲਾਈ ।
ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਸੋਹਨਿ ਗੁਰਭਾਈ ॥ ੬ ॥

ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਬਣਾ ਕੇ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਆਗੂ ਦੀ ਜਥੇਦਾਰੀ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਸਿਖਾਉਣ ਆਏ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੀ ਨੇ ਦੂਜੇ ਸਰੂਪ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਹੋ ਕੇ ਦਸਵੇਂ ਸਰੂਪ ਤਾਂਈ ਆਪਣੇ ਥਾਂ ਗੁਰਿਆਈ ਦੀ ਪਦਵੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਹੀ ਚੁਣਨਾ ਸੀ । ਜਦ ਦਸਵੇਂ ਜਾਮੇ ਤੱਕ ਆਪਣੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰ ਲਈ, ਤਦ ਜਗਤ ਨੂੰ ਸੁਚੱਜੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਸਿਖਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਭੰਡਾਰ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਸਾਂ ਸਰੂਪਾਂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ। ਗੁਰਮਤਿ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਤੇ ਔਕੜਾਂ ਪੈਣ ਸਮੇਂ ਪੰਥ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਅਗਵਾਈ ਪੰਜ ਭੂਤਕ ਸਰੀਰ ਦੁਆਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਹ ਹੁਣ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਪੰਥ ਨੂੰ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਦਾ ਭਾਈਵਾਲ ਬਣਾ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਅਤੇ ਗੁਰਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੌਂਪਣੀ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਬਣਾਏ ਨਿਯਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਦਸਮ ਗੁਰੂ-ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੀ ਨੇ ਪੰਥ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜ ਤਿਆਗੀ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਪੰਚਾਇਤ ਚੁਣ ਕੇ " ਪੰਜੀਂ ਪਰਮੇਸਰ " ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਪੂਰੀ ਕਰ ਲਈ। ਛੇਵੇਂ ਸੀਸ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਰਹਿ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਗਈ ।

੯੧-

ਗੁਰ ਕੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹੈ, ਸਹਜੇ ਪਾਵੈ ਕੋਇ ॥

ਜਿਨਾ ਪਰਾਪਤਿ ਤਿਨ ਪੀਆ ਹਉਮੈ ਵਿਚਹੁ ਖੋਇ ॥

ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ ਸਚਿ ਮਿਲਾਵਾ ਹੋਇ ॥ ੪ ॥ [੩੧]-੪੫

੧੩

ਇੱਕ ਅਤੇ ਪੰਜਾਂ ਦਾ ਕੋਝਾ ਭੁਲੇਖਾ

(ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੀਤਲ, ਭਾਈ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਿਰਮਲ ਉਦਾਸੀ ਆਦਿ) ਕਈ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਾਏ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾਸ ਕੋਲ ਹਨ) ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਕਿ " ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵੀ ਸੋਖੀ ਸੀ ਫਿਰ ਵੀ ਮਸਾਂ ਇੱਕ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਹੀ ਪਾਸ ਹੋਏ ਸਨ ਪਰ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਵੇਲੇ ਤੱਕ ਸਿਖੀ ਏਡੀ ਤਕੜੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਕਿ ਭਾਵੇਂ, ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵੀ ਬੜੀ ਕਰੜੀ ਸੀ ਫਿਰ ਵੀ ਪੰਜ ਸਿੱਖ ਪਾਸ ਹੋ ਗਏ ਸਨ " । ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਜਦ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜਿਹੇ ਢਾਡੀ ਸਿੰਘ ਏਹੀ ਗੱਲ ਬੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਜੈਕਾਰੇ ਬੁਲਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਦਾਸ ਵੀ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ । ਪਰ ਅੱਜ ਕਲਮ ਇਹ ਗੱਲ ਲਿਖਣ ਲਈ ਕਾਹਲੀ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ " ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨਾਲ ਇਹ ਗੱਲ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕਹੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੋਵੇ, ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਗੁਰੂ ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਹੇਠੀ ਵਾਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਥਕ ਆਚਰਨ ਪ੍ਰਤੀ ਇੱਕ ਕੋਝਾ ਠੱਠਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ :--

(ੳ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿਚ ਵੀ ਜੇ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਥਵਾਂ ਚਾਰ ਜਾਂ ਪੰਜ ਸਿੱਖ ਪੂਰੇ ਉਤਰਦੇ ਤਾਂ ਕੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰਿਆਈ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗੱਦੀ ਦੀਆਂ ਵੰਡੀਆਂ ਪਾ ਦੇਣੀਆਂ ਸਨ ?

(ਅ) ਜਦ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਿਰਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜ ਸਿੱਖ ਹੀ ਪਾਸ ਹੋਏ ਸਨ ? ਕੀ ਪਤਾ ਪਾਸ ਹੋ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਹੋਰ ਬੈਠੇ ਹੋਣ ?

ਕੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀਨੇ ਛੇਵਾਂ ਸੀਸ ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਮੰਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਅੱਸੀ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਬੈਠਿਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੀਸ ਭੋਟਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਨਿੱਤਰਨਾ ? ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿਚ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲੀ, ਅਤੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋਣ ਬਾਰੇ, ਬੇਦਲੀਲਾਂ ਅਤੇ ਕੋਝਾ ਭਰਮ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਛੇਵੇਂ ਸੀਸ ਦੀ ਮੰਗ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ ? ਅਜੇਹੇ ਕੋਝੇ ਭ੍ਰਮਾਂ ਵਿਚ ਪੈਣਾ ਜਾਂ ਹੋਰਨਾ ਨੂੰ ਪਾਉਣਾ ਸਿੱਖੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਕਰਤੂਤ ਹੈ ।

੯੨- **ਗੁਰ ਸਰਣਿ ਨ ਆਈਐ ਬ੍ਰਹਮੁ ਨ ਪਾਈਐ ॥ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਈਐ ਜਨਮਿ ਮਰਿ ਆਈਐ ॥**

ਜਮ ਦਰਿ ਬਾਧਉ ਮਰੈ ਬਿਕਾਰੁ ॥ ਨਾ ਰਿਦੈ ਨਾਮੁ ਨ ਸਬਦੁ ਅਚਾਰੁ ॥੬॥[੯੦੪]-੪

੧੪

ਫਤਹ ਬੁਲਾਉਣ ਤੇ ਕਿੰਤੂ

ਫਤਹਿ ਬੁਲਾਉਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਤਾਂ ਸੁੰਗੜ ਕੇ ਮਸਾਂ ਗਿਣੇ ਮਿਥੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਤੱਕ ਹੀ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਸੰਬੋਧਨ ਹੋਣ ਤੇ ਫਤਹਿ ਬੁਲਾਉਣੀ ਤਾਂ ਦੂਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਆਪਣੇ ਸੱਜਣਾਂ ਮਿੱਤਰਾਂ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਚਿਠੀ ਪੱਤਰ ਲਿਖਣ ਸਮੇਂ ਵੀ ਪੂਰੀ ਫਤਹਿ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ। " ਸਤਿ ਸਿਰੀ ਅਕਾਲ " ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਹੀ ਸਿੱਖੀ ਮਰਯਾਦਾ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਜਾਂ ਚੰਗੇ ਭਲੇ ਗਿਆਨੀ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕੋਲ--ਗੁਰੂ ਫਤਹਿ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋਵੇ ਲਿਖਣ ਤੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਦਾਸ ਕੋਲ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਗ੍ਰੰਥੀ ਗਿਆਨੀ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਲਿਖੀ ਚਿੱਠੀ ਪਈ ਹੈ ਜਿਸ ਅਰੰਭ ਮੁੱਖ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ 'ਉਂ' ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ-- **ੴ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰੂ ਫਤਹਿ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋਵੇ** ", ਭਾਵ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਲੋਂ ਹੁਣ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ੀ ਫਤਹਿ ਦਾ ਰੂਪ ਕੇਵਲ --ਗੁਰੂ ਫਤਹਿ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਦਾਸ ਨੇ ਉਸ ਚਿੱਠੀ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਸਾਹਬ ਵੱਲ ਭੇਜ ਕੇ ਸਪੱਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਦੀ ਯਾਚਨਾ ਲਿਖ ਭੇਜੀ ਸੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਦਾਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬੇਨਤੀ ਪੱਤਰ ਦਾ ਉੱਤਰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਅਜੇਹੀਆਂ ਹੀ ਅਣਗਹਿਲੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਬਿਮਾਰ ਪੰਛੀ ਨੂੰ ' ਬਾਜ਼ ' ਵਾਲੇ ' ਦਾ ' ਬਾਜ਼ ' ਮੰਨ ਕੇ ਮੱਥੇ ਟੇਕੀ ਜਾਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਤਾਂ ਕੱਢ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ, --ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ--ਬੁਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਕੀ ਵਾਧੂ ਦੀ ਖੋਚਲ ਜਾਂ ਬੇਲੋੜੀ ਗੱਲ ਮਿਥ ਬੈਠੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਕਿਹੜੀ ਕਰਤੂਤ ਦੱਸੀਏ ਜਿਹੜੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ ?

ਫਤਹਿ ਬੁਲਾਉਣ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਰੁੱਧ ਨੂੰ ਵਾਧੂ ਦੀ ਖੋਚਲ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਕਈ ਸਿੱਖਾਂ ਵਲੋਂ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ--ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੂੰ ਨਿਤ ਹੀ ਜੰਗਾਂ ਜੂਧਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਕਾਰਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕੋਲੋਂ ਸਦਾ ਫਤਹਿ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਕਦੇ ਚਹਿੰਦੀ ਕਲਾ ਵਾਲੇ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਬਣਦੇ। ਅੱਜ ਕਿਹੜੀ ਜੰਗ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਫਤਹਿ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਸਗੋਂ ਅੱਜ--**ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ**--ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਹੰਕਾਰ ਭਾਵਨਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੋਈ ਜਾਣ ਨਾਲ, ਜੰਗ ਜੂਧ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਹੀ ਉਤਸ਼ਾਹ ਬਣਿਆਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਏਸੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ' ਸਿੱਖ ਨੜਾਈ ਸਹੋੜਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਜਮਾਤ ' ਕਹੀ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਈ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਲੜਨ ਲਈ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਨਾ ਲੱਭੇ ਤਾਂ ਇਹ ਆਪਸ ਵਿਚ ਹੀ ਲੜ ਕੇ ਆਪਣੀ ਆਦਤ ਪੂਰੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਲੜਾਈਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੋਵੇਂ ਧੜੇ ਫਤਹਿ ਦੀ ਮੰਗ ਵੀ ਉਸੇ ਮਹਾਨ ਗੁਰੂ ਕੋਲੋਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਆਨ-ਸ਼ਾਨ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਰਲਾ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਆਦਿ ਆਦਿ ,

ਅਜੇਹਾ ਕਈ ਕੁਝ ਸੁਣਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਜੇਹੀ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਸਦਾ ਲਈ ਮੂੰਹ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਭੰਡਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਝੁਝਾਰੂ ਜਥੇ ਕੋਲ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਗੁਰਮਤ ਦੇ ਗਿਆਤਾ ਕਿਸੇ ਗੁਰਮੁਖ ਕੋਲੋਂ ਅਜੇਹਾ ਕਿੰਤੂ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰਾ ਸਕਣ ਵਾਲਾ ਬਾਦਲੀਲ ਉੱਤਰ ਕਿਵੇਂ ਬਣੇ ? ਉਂਜ ਅਸਲੀਯਤ ਏਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸੱਚ ਨੂੰ ਝੂਠ ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ, ਅਤੇ ਪੱਸਰੀ ਹੋਈ ਹਨੇਰੀ ' ਰਾਤ ' ਨੂੰ ' ਦਿਨ ' ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਚੀਠ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਦਾ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਪੰਥਕ ਮਰਯਾਦਾ ਬਾਰੇ ਕਿੰਤੂ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ-ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਅਸਲੀਯਤ ਸਮਝਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਦੀ ਗੋਲਕ ਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦੀ ਅਤੇ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚਲੀ ਚੋਧਰ ਤੇ ਜੱਟਾ ਮਾਰ ਲੈਣ ਦੀ ਦੌੜ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਤੋਂ ਨਵੇਂ ਕਿਸਮ ਦੇ ਲੜਾਈ ਝਗੜਿਆਂ ਬਾਰੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਨਿਤ ਨਵੇਂ ਦਿਨ ਛੱਪ ਰਹੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਅਤੇ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਕੇਸਾ ਤੇ ਫੜ ਕੇ ਧੂਈ ਜਾਂਦੀ ਬਿਦੇਸ਼ੀ ਪੁਲਸ ਦੀਆਂ (ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ) ਤਸਵੀਰਾਂ ਛਪਦੇ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਉਪਰ ਲਿਖੀਆਂ ਵਿਰੋਧੀ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਠੋਸ ਅਤੇ ਬਾਦਲੀਲ ਉੱਤਰ ਦੇ ਸਕਣਾ ਗੰਭੀਰ ਮਸਲਾ ਬਣ ਖਲੋਂਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੰਗ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ਮੰਗੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ?

ਅਜੇਹੀ ਹਾਲਤ ਬਣਦੀ ਜਾਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕੇਵਲ ਇਕੋ ਹੀ ਹੈ, ਕਿ, ਅਸੀਂ ਮਨਮੁਖ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਮੁੱਕ ਚੁੱਕੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਗੁਰਮਤਿ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੂੰ ਰਹਿੰਦੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਢਾਲੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਚਿਟਕ ਸਿੱਖ ਦੇ ਬੱਚੇ ਬੱਚੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਅੱਜ ਤਾਂਈ, ਗੁਰਮਤਿ--ਗਿਆਨ ਦੇ ਦੈਵੀ ਬੋਹੜ ਦੀ ਸੰਛਣੀ ਛਾਂ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦਾ ਮਨੁੱਖ, ਆਸ਼ਤਮਕ ਸੁੱਖ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣ ਰਿਹਾ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਝਾੜੀ ਝਾੜੀ ਨਾਲ ਖਲੋਤੇ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਮੁਸਕਾਣ ਦੇਖਣੀ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਲਈ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਸੋਮਾ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੋਣੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਸਿਵਾ ਹੋਰ ਕਿਸ ਕੋਲ ਹੋਣਾ ਸੀ ? ਪਰ ਅੱਜ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਰਬ ਉੱਚ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦਾਸ ਨੇ ਜਿੰਨੀਆਂ ਵੀ ਚਿਠੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਚਿੱਠੀ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦੇ ਸਕਣ ਦੀ ਜਾਂ ਤਾਂ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ ਅਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਅੱਜ ਦੇ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਸ਼ਨ ਨੇ ਸਰਬ-ਉੱਚ ਜਥੇਦਾਰ ਵਿਚ, ਸੱਚ ਲਿਖ ਸਕਣ ਦੀ ਜਾਂ ਸੱਚ ਬੋਲ ਸਕਣ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ। ਜਦ ਸਰਬ-ਉੱਚ ਜਥੇਦਾਰ ਦੀ ਹਾਲਤ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਬਣ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਸਾਂ ਤੁਸਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਕੀ ਕਰਾਉਣੀ ਹੈ। ਕਿੰਤੂ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ, ਸੱਚ-ਰਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਕੀ, ਏਥੇ (ਬਾਹਰ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ) ਵੀ ਜੰਗ ਸਹੋੜ ਲਈਏ ? ਕੀ ਏਥੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਇਸ ਆਪ-ਸਹੋੜੀ ਜੰਗ ਵਿਚ ਫਤਹਿ ਮੰਗਣ ਦੇ ਜੈਕਾਰੇ ਗਜਾ ਦੇਈਏ ? ਅਜੇਹੀਆਂ

ਦਲੀਲਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਵੀ ਸਾਡਾ ਕੇਂਦਰੀ ਦਰਬਾਰ (ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਜਾਂ S.G.P.C) ਹੀ ਦੇਵੇ, ਅਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਦੇਵੇ ਜਿਸ ਕੋਲ ਠਾਹ ਕਰਕੇ ਗੋਲੀ।....?

ਆਉ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰੀਏ ਕਿ ਸਾਡੇ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖੇ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਬਖਸ਼ਣ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਤੁਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਬਖਸ਼ਣ । " ਫਤਹ " ਪ੍ਰਤੀ ਉਠਦੇ ਸ਼ੀਕਿਆਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ--

- (੧) ਜਦ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਕਣ ਕਣ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, " **ਆਪਿ ਨਾਥੁ ਨਾਥੀ ਸਭ ਜਾ ਕੀ** " -- ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿਰਜਣਾ ਦਾ ਸਾਰਾ ਵਜੂਦ ਉਸ ਨਾਥ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਨੱਥਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਦ ਹੈ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਉਸਦਾ, ਤਾਂ ਕੀ, ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਦੀ ਹਸਤੀ ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਡ ਰਹਿ ਗਈ ਸੀ ਜੋ ਉਚੇਰੇ ਤੌਰ ਤੇ " ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ?
- (੨) ਅਤੇ ਫਿਰ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਿਹੜੀ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੂਝ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਫਤਿਹ ਦਾ ਮਾਲਕ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ?

ਅਜੇਹੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਨੈ ਕੇ ਅਸੀਂ ਕਿੱਥੇ ਜਾਈਏ? ਅਜੇਹੀਆਂ ਹੀ ਐਕੜਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਰਬਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਾਲਾ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਐਕਟ ਤੋਂ ਜਨਮ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਸ਼:ਗੁ: ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਹਾਵੀ ਬਣ ਖਲੋਤੀ। ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਦਫਤਰੀ ਸੇਵਾਦਾਰ (ਅਹਿਲਕਾਰ) ਸਾਇਦ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਉਤਰ ਲਿਖਣਾ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਨਾ ਹੋਣ। ਫਿਰ ਇਹ ਸ਼ੰਕੇ ਕਿਥੋਂ ਦੂਰ ਹੋਣ। ਕੋਟਾਨ ਕੋਟ ਧਨਵਾਦ ਹੈ ਸੁਜਾਨ ਸਗਿਰੂ ਜੀ ਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਘੋਸ਼ਤ ਕਰਕੇ ੨੦੦ ਸਾਲ ਦੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਉਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਬਹੁਪੱਖੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਮਹਾਨ ਖਜ਼ਾਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਲੜ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਫਤਹਿ ਦੇ ਦਾਤੇ ਵੀ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ ਸੌਂਪੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ॥ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ॥ ਦਾ ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਵੇ । ਇਸ ਲਈ ਆਉ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਇਸ ਫਤਹਿ ਬੁਲਾਉਣ ਦਾ ਅਸਲ ਭੇਤ ਸਮਝੀਏ।

੧੫

ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖ਼ਾਲਸਾ, ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ॥

ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਸਮੇਂ, ਨਮੱਸਤੇ, ਰਾਹ ਰਾਮ, ਜੈ ਸੀਤਾ ਰਾਮ, ਹਰੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਬੰਦਗੀ, ਅਥਵਾ ਪੈਰੀਂ ਪੈਣਾ ਆਦਿ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਆਪ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਹੱਥ ਵੀ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਧਾਰਮਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਕੋਈ ਪੱਕਾ ਬੋਲ ਨਿਯਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਧਰਮ ਵਾਲੇ ਜਦ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ " ਅਏਸਲਾਮ-ਅਲੈਕੁਮ," (ਭਾਵ, ਤੇਰੇ ਤੇ ਰੱਬ ਦੀ ਰਹਿਮਤ ਹੋਵੇ) ਅਤੇ ਅਗੋਂ " ਦੂਜਾ ਵਾ ਲੈਕੁਮਸਲਾਮ " (ਭਾਵ, ਤੇਰੇ ਤੇ ਵੀ ਰੱਬ ਦੀ ਰਹਿਮਤ ਹੋਵੇ) ਬੋਲਦਾ ਹੈ। ਅਜੇਹਾ ਬੋਲਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਸਲਾਮੀ ਸ਼ਰਾ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਹੈ। ਉਂਜ ਕਈ " ਆਦਾਬ ਅਰਜ਼ " ਅਤੇ ਨਿਰਾ ਸਲਾਮ ਕਹਿ ਕੇ ਵੀ ਡੰਗ ਟਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਈਸਾਈ ਲੋਕ ਮਿਲਣ ਸਮੇਂ ਦਿਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਨੁਸਾਰ, ਗੁਡ ਮਾਰਨਿੰਗ, ਗੁਡ ਨੂੰਨ, ਗੁਡ ਆਫਟਰ ਨੂੰਨ, ਗੁਡ ਈਵਨਿੰਗ, ਗੁਟ ਨਾਈਟ ਆਦਿ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਵਿਛੜਨ ਸਮੇਂ ਗੁਡ ਬਾਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਂਜ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ " ਹੈਲੋ ", ਜਾਂ " ਹਾਇ " ਨਾਲ ਵੀ ਬੁੱਤਾ ਸਾਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਜਾਪਾਨੀ ਲੋਕ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਝੁਕਦੇ ਹਨ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਅਜੇਹੇ ਸਮਿਆਂ ਲਈ ਕੋਈ ਬੋਲ ਮਿਥੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਾਂ ਸਰੀਰਕ ਕਿਰਿਆ ਨਿਯਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਲਈ ਪੰਥਕ ਪਾਬੰਦੀ ਹੈ ਕਿ, ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਸਿੰਘ ਜਾਂ ਸਿੰਘਣੀ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਾਂ ਸਿੰਘਣੀ ਨੂੰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਜਥੇ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਗੱਜ ਕੇ " ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖ਼ਾਲਸਾ, ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ " ਬੁਲਾਈ ਜਾਵੇ। ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਵੀ ਹੁਕਮ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਸਿੰਘ ਜਾਂ ਸਿੰਘਣੀ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਆਵੇ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਲੈਣ ਉਪ੍ਰੰਤ ਸੰਗਤਿ ਨੂੰ ਫਤਹਿ ਬੁਲਾਵੇ ਅਤੇ ਵਿਹਲਾ ਥਾਂ ਵੇਖ ਕੇ, ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਬੇਆਰਾਮ ਕੀਤਿਆਂ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵੱਲ ਮੁੱਢ ਕਰਕੇ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਇਕਾਗਰ ਚਿੱਤ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਵੇ। " ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ " ਜੋ ਬੋਲੇ ਸੇ ਨਿਹਾਲ " ਜੈਕਾਰੇ ਦਾ ਦੂਜਾ ਭਾਗ ਹੈ। ਇਹ ਜੰਗੀ ਨਾਰਾ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਗੁਰੂ-ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਦੀਵੀ ਹਸਤੀ ਵਾਲੇ, ਸਮੇਂ ਦੀ ਪਕੜ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਵਾਹਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਹੈ। ਹੁਣ ਅਸਾਂ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖ਼ਾਲਸਾ, ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ਦੇ ਗੁਰਮਤਿ ਅਰਥ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਤਰਤੀਬ ਅਨੁਸਾਰ ਸਮਝਣੇ ਹਨ:---

- (੧) ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖ਼ਾਲਸਾ " ਪੰਗਤੀ ਦਾ ਗੁਰਮਤਿ ਭਾਵ,
- (੨) ਕਿਸ ਜੰਗ ਜਾਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚ ਫਤਿਹ ਦੀ ਮੰਗ ਹੈ,
- (੩) ਫਤਹਿ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ (ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼, ਕੌਮ ਅਥਵਾ ਜਾਇਦਾਦ ਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਾਲੀ ਫਤਹਿ ਕਿ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਫਤਹਿ ਹੈ?)

ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖ਼ਾਲਸਾ--

ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਕਣ ਕਣ ਵਿਚ ਸਮਾਏ ਹੋਏ, ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਪਸਾਰੇ ਨੂੰ ਆ ਪਣੇ ਆਪੇ ਵਿਚ ਨੱਥੀ ਬੈਠੇ, ਉਸ ਨਾਥ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਖ਼ਾਲਸਾ ਵੀ ਤੇਰਾ ਹੀ ਬੇਅਰਬ ਦੀ ਗੱਲ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੋਲਾਂ ਦਾ ਇਹ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੈ ਦਾ ਭਾਵ, ਹੈ ਕਿ " ਹਉਮੈ " ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਦੇ ਅੱਡਰੇ ਪਨ ਵਾਲੇ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਮੁਕਾ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਦਿਆਂ ਆਪਣੇ

ਆਪੇ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਕਰ ਦੇਣਾ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਬਣਨ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। (੧) ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਆ ਜਿਨਿ ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ ਗਵਾਇਆ ॥ [੫੯੯] ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਲੀਨਤਾ ਹੋ ਹੀ ਤੱਦ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਹਉਮੈ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ, ਮਨ ਦਾਸਾਂ ਦਾ ਦਾਸ ਬਣ ਜਾਵੇ-- (੨) ਦਾਸਨਿ ਦਾਸੁ ਹੋਵੈ ਤਾ ਹਰਿ ਪਾਏ ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ ਗਵਾਈ ॥ [੬੦੦] ਹੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦ ਜਾਨ ਮਾਲ ਧਨ ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਸਭ ਕੁਝ ਤੇਰਾ ਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਅੱਡਰੀ ਹਉਮੈ ਵਾਲੀ ਸੋਚ ਤਿਆਗ ਕੇ ਕੇਵਲ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਤੇਰਾ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ। (੩) ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਵੈ ਆਪੁ ਗਵਾਵੈ ਦਰਿ ਸਾਚੈ ਸੋਭਾ ਪਾਈ ॥ ੧੮ ॥ [੯੧੦] (੪) ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੋ ਤਤੁ ਪਾਏ ॥ ਆਪਣਾ ਆਪੁ ਵਿਚਹੁ ਗਵਾਏ ॥ [੧੦੧੬ (੫) ਆਪੁ ਛਡਿ ਸਦਾ ਰਹੈ ਪਰਣੈ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਇ। [੯੧੯] ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨਾਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹਉਮੈ ਵਾਲੀ ਮਨਮੱਤੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਕੇ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਹੈ। ਨੀਚਾਂ ਅਤੇ ਨਿਆਸਰਿਆਂ ਦਾ ਸਦਾ ਸੰਗ ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਨਿਮਰਤਾ ਅਤੇ ਗ਼ਰੀਬੀ ਸੁਭਾ, ਜੀਵਨ-ਮੁਕਤ, ਗ੍ਰਿਹਸਤ-ਉਦਾਸ, ਸੰਤ-ਸੂਰਮੇ ਦੀ ਘਾਤਤ ਘੜਨ ਆਏ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਅਜੇਹੀ ਕੋਈ ਵੀ ਮਰਯਾਦਾ ਕਿਵੇਂ ਚਾਹੁ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ ਜਿਸ ਤੋਂ ਨਿਤ ਨਵਾਂ ਜੰਗ ਅਥਵਾ ਲੜਾਈ ਝਗੜਾ ਸਹੇੜੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਮਿਲਦੀ ਹੋਵੇ। " ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ " ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ, ਹੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੈਥੋਂ ਅੱਡਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੇਰਾ ਸਿਰਜਿਆ ਇਹ ਖਾਲਸਾ ਤੇਰੀ ਸਿਰਜਣਾ ਵਿਚ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇਰਾ ਹੀ ਦੀਦਾਰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਤੇਰੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਸਦਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਤੇਰੇ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਹੋਂਦ ਹੈ। ਤੂੰ ਵਿਚ ਮਿਲਦਿਆਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਸਿਰਜੇ ਖਾਲਸੇ ਦੀ " ਮੈਂ ਹੂੰ " ਮੈਂ ਹੂੰ " ਮੁੱਕ ਗਈ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ॥ ਬੋਲਦਿਆਂ ਜੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਨਾ ਆਵੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਡੀ ਅੱਡਰੀ ਹੋਂਦ ਕੁਝ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਸਗੋਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹਉਮੈ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅਥਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਸਰੂਪ ਦੇ ਖਾਲਸੇ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਹੋਏ। ਫਿਰ ਇਹ ਜੰਗ ਜਾਂ ਯੱਧ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ਉਹ ਫਤਹਿ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ ਜੋ ਵੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਹੀ ਸਮਝੀ ਜਾਣੀ ਹੈ? ਦਾਸ ਲਈ ਇਹ ਬੜਾ ਕਠਨ ਮਸਲਾ ਸੀ।

੯੩-- ਜਿਨਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਨ ਸੇਵਿਓ ਸਬਦਿ ਨ ਕੀਤੋ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਓਇ ਮਾਣਸ ਜੁਨਿ ਨ ਆਖੀਅਨਿ ਪਸੂ ਢੋਰ ਗਵਾਰ ॥ ਓਨਾ ਅੰਤਰਿ ਗਿਆਨੁ ਨ ਧਿਆਨੁ ਹੈ ਹਰਿ ਸਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨ ਪਿਆਰੁ ॥ ਮਨਮੁਖ ਮੁਏ ਵਿਕਾਰ ਮਹਿ ਮਰਿ ਜੀਮਹਿ ਵਾਰੋ ਵਾਰ ॥ ਜੀਵਦਿਆ ਨੋ ਮਿਲੇ ਸੁ ਜੀਵਦੇ ਹਰਿ ਜਗਜੀਵਨ ਉਰ ਧਾਰਿ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੋਹਣੇ ਤਿਤੁ ਸਚੈ ਦਰਬਾਰਿ ॥ ੪੭ ॥ [੧੪੧੮]

੧੬

ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਕੇ ਚਾਇਆ ?

ਫਤਿਹ ਬੁਲਾਉਣ ਵਿਚ ਕਿਹੜੀ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜਿੱਤ ਦੀ ਮੰਗ ਹੈ? ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦਾਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦਿਆ, ਇੱਕ ਬੜੇ ਸੁਹਿਰਦ, ਗਿਆਨਵਾਨ ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਿਖਾਰੀ ਸੱਜਣ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ " ਆਪਣੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਇਸ ਫਤਹ ' ਦੇ ਦਾਤੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਉਸ ਯੁੱਧ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ, ਬੜੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰ ਵਿਚਲੀ ਇਹ ਪੰਗਤੀ ਪੜ੍ਹੀ--ਅਵਰ ਬਾਛਨਾ ਨਾਹਿ ਕਿਛੁ, ਧਰਮਯੁਧ ਕਾ ਚਾਇ "। ਅੱਗੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਿਆਂ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ, ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਧਰਮਯੁੱਧ ਵਿਚ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸਦਾ ਜੂਝਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਫਤਹ ਪਾਉਂਦਾ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋਏ, ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਨੂੰ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿ ਹੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਉਸ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਜਿੱਤ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਹ ਜਿੱਤ ਵੀ ਤੇਰੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੇ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸਦਾ ਬਲਵਾਨ ਬਣਾਈ ਰੱਖੀ "। ਪਰ ਕਿਸ ਪਰਕਾਰ ਦੇ ਜੰਗ ਨੂੰ ਧਰਮ ਯੁਧ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ? ਹਾਲਾਤ ਅਜੇਹੇ ਬਣ ਗਏ ਕਿ ਦਾਸ, ਇਸ ਵਾਰਤਾ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੋਰ ਅਗਾਂਹ ਨਾ ਤੋਰ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਵਲੋਂ ਸੱਦਾ ਆ ਗਿਆ। ਇੱਕ ਸ਼ਰਾਬੀ ਟਰੱਕ ਵਾਲਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੋਂ ਸਦੀਵੀ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਠੀਕ ਵਿਆਖਿਆ ਦਾ ਪਤਾ ਦਾਸ ਨੇ ਹੋਰ ਕਈ ਥਾਉਂ ਕੀਤਾ ਪਰ ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਦੀ ਅਜੇਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਮਨ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ।

ਸ੍ਰੀ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ ਦੀ ਪੁਸਤਕ " ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦਰਸਨ " ਦੇ ੪੨ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਪੜ੍ਹ ਲਿਆ ਕਿ--" ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਤਾਕਤ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਕੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ "। ਅਤੇ ੧੯੦ ਸਫ਼ੇ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਵਿਚਲੇ ਇਹ ਬਚਨ ਵੀ ਪੜ੍ਹੋ:--

ਦਸਮ ਕਥਾ ਭਾਗਵਤ ਕੀ ਭਾਖਾ ਕਰੀ ਬਨਾਇ। ਅਵਰ ਬਾਛਨਾ ਨਾਹਿ ਪ੍ਰਭੂ, ਧਰਮ ਜੁਧ ਕੇ ਚਾਇ। ੨੪੯੦।

ਭਾਵ, ਪੁਰਾਣ ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਸਕੰਧ ਦੀ ਕਥਾ ਦੇਸੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਲਿਖ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਹੁਣ ਸਿਵਾਏ ਧਰਮ ਦੀ ਰਖਿਆ ਹੋਤ ਯੁੱਧ ਦੇ ਚਾਇ (= ਚਾਉ ਉਮੰਗ, ਸੱਧਰ) ਦੇ, ਮਨ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵਾਸਨਾ (=ਕਾਮਨਾ, ਲਾਲਚ, ਹਿਰਸ) ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸੇ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਇਹ ਬਚਨ:--

ਧੰਨ ਜੀਉ ਤਿਹ ਕੋ ਜਗ ਮੈ ਮੁਖ ਤੇ ਹਰਿ, ਚਿੱਤ ਮੈ ਜੁੱਧ ਬਿਚਾਰੈ*>>>

*[Foot Note]: ਕਿੱਤੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ ਇਹ ਪੰਗਤੀ। ਦਸਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਜੋਤ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ--(੧) ਘਟਿ ਵਸਹਿ ਚਰਣਾਰਬਿੰਦ ਰਸਨਾ ਜਪੇ ਗੁਪਲ ॥[੫੫੪] ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਰਸਨਾ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦੀ ਸੁਹਣੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਫਿਰ--(੨) --ਮੁਖਹੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਭੁ ਕੋ ਕਰੈ ਵਿਰਲੈ ਹਿਰਦੈ ਵਸਇਆ॥ ਨਾਨਕ ਜਿਨ ਕੈ ਹਿਰਦੈ ਵਸਿਆ ਮੇਖ ਮੁਕਤਿ ਤਿਨ ਪਾਇਆ ॥ ੮ ॥ [੫੬੫] ਭਾਵ, ਨਿਰਾ ਮੂੰਹੋਂ ਰਬ ਰਬ ਕਰੀ ਜਾਣ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਮਣਿਆ ਦੀ ਪਕੜ ਤੋਂ ਮੁਕਤਿ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ। (੩) ਹਿਰਦੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਉਪਜੀ ਹਰਿ ਜਪੀਐ ਮਸਤਕ ਭਾਗ ਜੀਉ ॥ [੭੭੪]-- (੪) ਨਾਮੁ ਸਲਾਹਨਿ ਨਾਮੁ ਮੰਨਿ ਅਸਥਿਰੁ ਜਗਿ ਸੋਈ ॥ ਹਿਰਦੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਚਿਤਵੈ ਦੂਜਾ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ॥ ਰੋਮਿ ਰੋਮਿ ਹਰਿ ਉਚਰੈ ਖਿਨੁ ਖਿਨੁ ਹਰਿ ਸੋਈ ॥ [੧੨੪੭] ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਿਥੇ ਟੀਚੇ ਦਾ ਪੰਜਵਾਂ ਗੁਰੂ-ਫੁਰਮਾਨ ਲੋਕ ਵਿਖਵੇ ਵਾਲੇ ਜਾਪ ਦੀ ਖੰਡਨਾ, ਇਉਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ--(੫) ਹਿਰਦੈ ਰਾਮੁ ਨ ਚੇਤਈ ਇਹ ਜਪਨੀ ਕਿਆ ਹੋਇ ॥ [੧੩੬੮] ਏਧਰ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਦਾ ਯੁੱਧ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕਰਨੀ ਸਿਖ ਰਹੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਮੁਖ ਤੋਂ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਰੀ ਜਾਣਾ ਕੀ ਕੇਵਲ-ਜਗਤ ਵਿਖਾਵਾ ਬਣ ਕੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ? ਭੰਨ ਤੋੜ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਪੰਗਤੀ ਦੇ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਕੂਲ ਅਰਥ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੇ।

<<<ਅਰਥ:--ਅਜੇਹੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਜੀਵਨ ਧੰਨਤਾ ਜੋਗ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਮੁੱਖ ਵਿਚ ਤਾਂ ਰੱਬ ਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਦਾ (ਧਰਮ=) ਯੁੱਧ (ਛੇੜੀ ਰੱਖਣ) ਦੀ ਵਿਉਂਤ ਬਣਾਈ ਰੱਖਦਾ ਹੋਵੇ। ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕ੍ਰਿਤ ਭਾਣੀ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ।

ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਪੰਗਤੀਆਂ ਤੋਂ ਏਹੀ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ, ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਧਰਮ ਦੀ ਰਖਿਆ ਵਿਚ ਲੜਿਆ ਜੰਗ, ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਸੀ ਅਤੇ ਅਗਾਂਹ ਤੋਂ ਵੀ ਸਦਾ ਅਜੇਹੇ ਯੁੱਧ ਦਾ ਹੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਚਾਉ ਰਹਿੰਦਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅਮਨ ਚੈਨ ਵਾਲਾ ਸਮਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਬੁਰਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ?

ਦਾਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸ਼ੰਕੇ ਵਧਦੇ ਗਏ ਜੋ ਅੱਜ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਵੇਰਵਾ ਇਉਂ ਹੈ:--

- ੧) ਸਤਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਵਿਖੇ ਆਪਣੀ ਵਿਉਂਤ ਨਾਲ ਬਣਾਏ ਸਰੱਖਿਅਤ ਟਿਕਾਣੇ ਤੋਂ ਦੂਰ, ਕੇਵਲ ਸੈਰ ਲਈ ਪਹੁੰਚੇ (ਸਾਹਿਬ) ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਫੌਜੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਜੰਗ ਨੀਤੀ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰੜੇ (**Vulnerable**) ਸਮਝ ਕੇ, ਸਾਰੀਆਂ ਪਹਾੜੀ ਰਿਆਸਤਾਂ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ (੧੮ ਵੈਸਾਖ ੧੭੮੬) ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਸੁਮਿੱਲਤ ਫੌਜੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ, ਅਚਨਚੇਤ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੇ ਹੱਲਾ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੂਝ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਬੁਧ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਦੋ ਪੁਤਰ, ਦੋ ਭਰਾ, ਅਤੇ ੭੦੦ ਦੇ ਕਰੀਬ ਮੁਰੀਦ, ਹਿੰਦੂਆਂ ਨਾਲ ਵੈਰ ਕਮਾਉਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸਨ ਲੜੇ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਕੋਲੋਂ ਬਣਿਆਂ ਸਖਤ ਖਤਰਾ ਵੇਖ ਕੇ, ਉਹ ਸਗੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਅੰਗ-ਰਖਿਆਕ ਆ ਬਣੇ ਸਨ। ਸਾਰਾ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜੰਗ ਵਿਆਰਥ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਸਾੜੇ ਦੀ ਅੱਗ ਬੁਝਾਉਣ ਲਈ, ਹਿੰਦੂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਆਪ ਛੇੜੀ ਸੀ। ਕੀ ਇਹ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਸੀ, ਕਿ ਜਾਂ ਬਿਨਾ ਕਾਰਨ ਗਲ ਆ ਪਏ ਹਿੰਦੂ-ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਬੁਝਾੜ ਭੰਨਣਾ ਪਿਆ ਸੀ?
- ੨) ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਜੀਵਨ ਕਥਾ ਵਿਚੋਂ ਅਜੇਹੀ ਇੱਕ ਵੀ ਜੰਗ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਜਿਹੜੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੀ ਰਖਿਆ ਲਈ ਆਪ ਸਹੇੜੀ ਹੋਵੇ? ਸਗੋਂ ਜ਼ਫਰਨਾਮੇ ਵਿਚ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਇਉਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ:--

ਮਨਮ ਕੁਸ਼ਨਮ ਕੋਹੀਆਂ ਪੁਰ-ਫਿਤਨ । ਕਿ ਓ ਬੁਤ ਪ੍ਰਸਤੰਦ ਮਨ ਬੁਤ ਸ਼ਿਕਨ ॥ ੯੫ ॥

ਭਾਵ, ਫ਼ਸਾਦ ਜੀ ਜੜ੍ਹ (ਹਿੰਦੂ) ਪਾਹਾੜੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਮਾਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵੈਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਹੈ) ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਬੁਤਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅਸੀਂ ਅਜੇਹੇ ਬੁੱਤਾਂ ਨੂੰ ਭੰਨਣੋਂ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਧਰਮ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਨੇ ਮਜ਼ਲੂਮ ਦੀ ਰਖਿਆ ਲਈ ਜੁਲਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਜੂਝਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਧਰਮ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਫੁਰਮਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ--**ਨਾ ਹਮ ਹਿੰਦੂ ਨ ਮੁਸਲਮਾਨ**

॥ ਅਲਹ ਰਾਮ ਕੇ ਪਿੰਡ ਪੁਰਾਨ ॥ ੪ ॥ [੧੧੩੬] ਧਰਮਾ ਪ੍ਰਤੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਨ:--

ਕੋਊ ਭਯੋ ਮੁੰਡੀਆ ਸੰਨਿਆਸੀ ਕੋਊ ਜੋਗੀ ਭਯੋ, ਕੋਊ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਕੋਊ ਜਤੀ ਅਨੁਮਾਨਬੋ ॥

ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਕੋਊ ਰਾਫਸੀ ਇਮਾਮਸ਼ਾਫੀ, ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤਿ ਸਬੈ ਏਕੈ ਪਹਿਚਾਨਬੋ ॥

ਕਰਤਾ ਕਰੀਮ ਸੋਈ, ਰਾਜਿਕ ਰਹੀਮ ਉਈ, ਦੂਸਰੋ ਨਾ ਭੇਦ ਕੋਈ, ਭੂਲਿ ਭ੍ਰਮ ਮਾਨਬੋ ॥

ਏਕੁ ਹੀ ਕੀ ਸੇਵ, ਸਭ ਹੀ ਕੋ ਗੁਰਦੇਵ ਏਕ, ਏਕ ਹੀ ਸਰੂਪ ਸਬੈ ਏਕੈ ਜੋਤਿ ਮਾਨਬੋ ॥ ੮੫ ॥

ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੂਜੇ ਧਰਮ ਨਾਲ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਕੋਈ ਵਸਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਦਾ ਮਜ਼ਲੂਮ ਦੀ ਹੀ ਰਖਿਆ ਕੀਤੀ। ਅਤੇ ਜਾਂ ਸਵੈ ਰਖਿਆ ਲਈ ਜੂਝੇ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਨਾਲ ਅਥਵਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨਾਲ ਜਿੰਨਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸਘਾਤ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਕਿਸ ਨੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

- ੩) ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਜੰਗਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਪਰ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਵੀ ਜੰਗ ਨੂੰ " ਧਰਮ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲੀ ਜੰਗ " ਅਥਵਾ " ਧਰਮ ਯੁੱਧ " ਕਰਕੇ ਲਿਖਿਆ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ।
- ੪) ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜਿਸ ਦੀ ਲੀਲਾ ਵਰਣਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚੋਂ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਪੰਗਤੀਆਂ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾ ਕੇ **ਧਰਮਯੁੱਧ ਕਾ ਚਾਇ** ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਕਿਹੜਾ **ਧਰਮ ਯੁੱਧ** ਕੀਤਾ ਸੀ? (੧) ਪਹਿਲਾਂ ਘਰੇਲੀ ਝਗੜੇ ਕਾਰਨ ਕੰਸ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ, (੧) ਫਿਰ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਬੀਬੀ ਰੁਕਮਣੀ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਲਿਆਏ ਤਾਂ ਜੰਗ ਵਿਚ ਕਈ ਮਰੇ, (੩) ਆਪਣੇ ਮਾਮੇ ਕੰਸ ਦੇ ਸਹੁਰੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨਾਲ ਘਰੇਲੀ ਵਿਰੋਧ ਕਾਰਨ ਹੋਈਆਂ ਜੰਗਾਂ, (੪) ਧਰਤੀ ਦੀ ਕੁਖੋਂ ਜਨਮੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ " ਨਰਕਾਸੁਰ " ਨਾਲ ਘੋਰ ਯੁੱਧ ਕਰਕੇ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ੧੬੧੦੦ ਰਾਣੀਆਂ ਖੋਹ ਕੇ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਪਾ ਲਈਆਂ, (੫) ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਗਾਥਾ ਦੀਆਂ ਕਥਿਤ ਜੰਗਾਂ ਵਿਚੋਂ **ਧਰਮ ਯੁੱਧ** ਕਿਹੜਾ ਸੀ ? ਉਂਜ ਆਖ਼ਰੀ ਮਹਾਂਯੁੱਧ, ਜੋ ਦਰੋਪਦੀ ਨੂੰ ਹੋਏ ਰਾਜ-ਮਦ ਅਤੇ ਹੁਸਨ ਦੀ ਹੈਕੜ ਭਰੀ ਮੂਰਖਤਾਈ ਤੋਂ ਭੜਕੇ

ਬਦਲ-ਲਊ ਕ੍ਰੋਧ ਅਗਨੀ ਦੇ ਭਾਂਬੜ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਈਰਖਾ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਰਾਜ ਦੀ ਵੰਡ ਅਤੇ ਤਖ਼ਤ ਤੇ ਜੱਫਾ ਮਾਰ ਲੈਣ ਦੀ ਹਿਰਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਛਿੜਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਵਿਚ ਕੌਰੋ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹ **ਧਰਮ ਯੁੱਧ** ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪਾਂਡੋ ਆਪਣੇ ਥਾਂ **ਧਰਮ ਯੁਧ** ਲੜਨ ਦੀ ਗੱਲ ਬਾਰ ਬਾਰ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ। ਹੈ ਇਹ ਯੁੱਧ ਵੀ ਮਾਇਆ ਦਾ ਹੀ ਇੱਕ ਡਿਆਨਕ ਰੂਪ ਸੀ। ਧਰਮ ਯੁਧ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੌਰੋ ਪਾਂਡੋਆਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਦ੍ਰੋਣਚਾਰਯਾ ਜੀ ਨੇ ਪਿਤਾਮਾ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕੋਰੋਖਸ਼ੇਤਰ ਦੇ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਮਝਾਈ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਭਗਵਾਨ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਦ੍ਰੋਣ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਅਸਤਰ ਚਲਾਉਣ ਤੋਂ ਵਰਜਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ,--“ ਅਜੇਹਾ ਸਰਬਨਾਸਕ ਅਸਤਰ ਕੇਵਲ ਧਰਮ ਦੀ ਰਖਿਆ ਲਈ ਹੀ ਚਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਂਡੋ **ਧਰਮ ਯੁੱਧ** ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੌਰੋਆਂ ਦਾ ਪੱਖ ਅਧਰਮ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਪਾਂਡੋਆਂ ਵਲੋਂ ਬ੍ਰਹਮਾਅਸਤਰ ਚਲਾਉਣਾ ਅਧਰਮ ਹੈ ” । ਅਗੋਂ ਦਰੋਣ ਨੇ ਇਉਂ ਕਿਹਾ ਸੀ --ਮੈਂ ਧਰਮ ਦਾ ਅਰਥ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ, ਮੇਰਾ ਧਰਮ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਅੰਨ-ਦਾਤਾ ਕੌਰੋਆਂ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਲੜਾਂ, ਪਾਂਡੋਆਂ ਦਾ ਧਰਮ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਲਈ ਲੜਨ ਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ ਹੀ **ਧਰਮ-ਯੁੱਧ** ਲੜ ਰਹੇ ਹਾਂ ” । ਅਸਲ ਵਿਚ **ਧਰਮ-ਯੁੱਧ** ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਹੀ ਪ੍ਰੋਹਤਾਂ ਦਾ। ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਧਰਮਯੁਧ ਲਫਜ਼ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵੀ **ਧਰਮ-ਯੁੱਧ** ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਇਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ।

੫) ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਕੂਮਤ ਅਥਵਾ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਮੁਗ਼ਲ-ਤਾਜਦਾਰ ਵੀ **ਸਿੱਖੀ** ਦੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣਿਆਂ। ਮਾਇਆ ਗ੍ਰੇਸੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਅਤੇ ਬਿੱਪ੍ਰ ਦੇ ਚੇਲੇ ਹਿੰਦੂ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਦੀ ਚੁੱਕ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮੁਗ਼ਲ ਸਮਰਾਟ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਦਾ ਵੈਰੀ ਜ਼ਰੂਰ ਬਣ ਖਲੋਤਾ ਸੀ। ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਔਰੰਗ ਜ਼ੇਬ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਜੂਝੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਤਖ਼ਤ ਤੇ ਆਪ ਬਿਠਾਇਆ ਸੀ। ਮੁਗ਼ਲ ਹਕੂਮਤ ਜੋ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ, ਅਤੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਉਦਾਸੀ, ਨਿਰਮਲੇ ਮਹੰਤ ਆਦਿ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚੋਂ ਸਗੋਂ ਏਥੋਂ ਤੱਕ ਲਿਖਿਆ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜੰਗਲਾਂ ਅਤੇ ਮਰੂ-ਥਲਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਪੈ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਮਿਲਵਰਤਨੀਏ ਸਿਖ, ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਵੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਅਜੇਹੇ ਮਿਲਵਰਤਨੀਏ ਸਿੱਖ ਹੀ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਜਥਿਆਂ ਨੂੰ ਲੋੜੀਦੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਡਮੁੱਲੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪੁਚਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸ ਰਾਜਸੀ ਕਹਿਰ ਵਿਚ ਹੋਈਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਅਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ, ਧਰਮ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲੇ ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਖ਼ਲਸਾ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਅਨਾਥਾਂ ਯਤੀਮਾਂ ਅਤੇ ਬੇਆਸਰਿਆਂ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਜ਼ਾਲਮ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਤਖ਼ਤਾ ਮੂਧਾ ਕਰਕੇ ਖ਼ਲਸਾ ਰਾਜ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜੂਝ ਰਿਹੇ ਸਨ। ਏਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਆਈਆਂ ਸੁਲਾਹ ਦੀਆਂ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੰਥ ਠੁਕਰਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਇਹ ਘਟਨਾ ਵੀ ਭੁੱਲਣ ਜੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ੧੭੯੭ ਵਿਚ ਸੂਬਾ ਲਾਹੌਰ ਨੇ ਸ: ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਵਕੀਲ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਨਵਾਬੀ ਖ਼ਿਤਾਬ ਅਤੇ ਇੱਕ ਲੱਖ ਦੀ ਜਾਗੀਰ ਅਤੇ ਵਡਮੁੱਲਾ ਖ਼ਿਲਾਅ ਚਾਂਦੀ ਦੀ ਥਾਲੀ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਖ਼ਲਸਾ ਜੀ ਨੂੰ ਭੇਟਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜੋ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਠੋਕਰਾਂ ਖਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਆਖ਼ਰ ਪੰਥ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਨਵਾਬੀ ਸ: ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕਬੂਲ ਕਰਨੀ ਪਈ ਸੀ।

੪- ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਜੰਗ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਲੀਲ ਨਾਲ “ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ” ਨਹੀਂ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਪੁਰਾਤਨ ਸਿਆਣਿਆਂ ਨੇ ਜ਼ਰ, ਜੰਨ, ਜ਼ਮੀਨ, ਤਿੰਨਾ ਨੂੰ ਹੀ ਲੜਾਈ ਦਾ ਕਾਰਨ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ। ਧਰਮ ਨੇ ਕਦੇ ਜੰਗ ਨਹੀਂ ਛੇੜੀ। ਧਰਮ ਤਾਂ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਹੀ ਸਦਾ ਜੰਗਾਂ ਜੁਧਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਿਆਂ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਨਿੱਜੀ ਹਵਾਸ ਮਿਟਾਉਣ ਲਈ ਧਰਮ ਦਾ ਨਾ ਵਰਤ ਕੇ ਜੰਗਾਂ ਵਿਚ ਡਿਆਣਕ ਜ਼ੁਲਮ ਜ਼ਰੂਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅੱਜ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜੰਗ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਸਿਰਕੱਢ ਧਰਮ ਕਦੇ ਖ਼ਤਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

੫- **ਸਿੱਖੀ** ਦਾ ਅਸਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ, ਜੋ ਅੱਜ ਤੱਕ ਖ਼ਲਸਾ ਜੀ ਨੂੰ ਅੱਡਰੀ ਕੌਮ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹੈ। ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਹਰੀਜਨਾ ਜਿਹੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਹੀ ਇੱਕ ਸ਼ਾਖ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਪਾਇਆ, ਖ਼ਲਸਾ ਜੀ ਨੂੰ ਚਰਖੜੀਆਂ ਦੇ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਬੰਦ ਬੰਦ ਕੱਟੇ, ਉਪਬਲਦੀਆਂ ਦੇਗਾਂ ਵਿਚ ਬਿਠਾਇਆ, ਆਰਿਆਂ ਨਾਲ ਚੀਰਿਆ, ਸਿੱਖ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਕਈ ਮਹੀਨੇ ਬੰਦੀ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਸਵਾ ਸਵਾ ਮਣ ਦਾਣੇ ਪਿਸਵਾਏ, ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਟੋਟਿਆਂ ਦੇ ਹਾਰ ਸਿੰਘ ਮਾਤਾਵਾਂ ਦੇ ਗਲਾਂ ਵਿਚ ਪਾਏ, ਘੱਲੂ ਘਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਵਹੀਰਾਂ ਸਮੇਤ ਮਾਰ ਮੁਕਾਇਆ, ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਕਹਿ ਅਤੇ ਅਸਹਿ ਜ਼ੁਲਮ ਕੀਤੇ, ਪਰ **ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਅੱਜ ਤੱਕ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਇੱਕ ਅੱਡਰੀ ਕੌਮ ਨਹੀਂ ਹੈ।** ਸੰਨ ੧੯੪੭ ਵਿਚ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਬਿਆਨ ਜਦ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਛਪਿਆ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨ **ਸਿੱਖਾਂ** ਦਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੈ ਪਰ ਹਿੰਦੂ **ਸਿੱਖੀ** ਦਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੈ, ਤਾਂ ਹਿੰਦੂ ਪਿੱਟ ਉੱਠੇ ਸਨ।

੬) ਧਰਮ ਲਈ ਖ਼ਤਰਾ ਸਦਾ ਉਹੀ ਬਣਿਆਂ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਗਾੜ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਵਾੜਨ ਵਾਲੇ ਮਾਨੋਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਉੱਤੇ ਮਸ਼ੀਨ ਗਲਾਂ ਦਾ ਫਾਇਰ ਕਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਡਾ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਉਹ ਹੈ। ਅਸਾਂ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਉਸ ਖ਼ਤਰ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਸ ਜੰਗ ਨੂੰ ਨਿਰਾ ਅਸੀਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਾਰਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੀਰਾਂ ਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਬਣ ਖਲੋਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਉੱਤੇ ਅਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਗੋਲਾਬਾਰੀ ਕਰਨੀ ਅਰੰਭੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ--ਸੱਚ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਬੇਰੀ ਰੂਪ ਝੂਠ ਦੀ ਪੂਜਾ ਜੋ ਮਹੰਤਾਂ ਨੇ ਅਰੰਭ ਕਰਵਾਈ ਸੀ, ਮਰਦਾਂ ਦੇ (ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਭ ਔਕੜਾਂ ਪੌਣੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਾਲੀ ਬੇਰੀ ਦੂਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ) ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਉਹ ਬੇਰੀ ੧੯੭੩ ਵਿਚ ਸੁੱਕ ਗਈ, ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਅਸਲ ਰਾਖੇ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ, ਲੇਖਕ ਅਤੇ ਪਰਚਾਰਕ ਗਿਆਨੀ ਧਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਨਵ ਜਨਮਿਆਂ ਬੇਰੀ ਦਾ ਬੂਟਾ, ਸੁੱਕ ਸੜ ਗਈ ਬੇਰੀ ਦੇ ਥਾਂ ਆਪਣੀ ਹੱਥੀ ਲਿਆ ਗੱਡਿਆ ਸੀ। ਅੱਜ ਕੱਲ ਉਹ ਬੇਰੀ ਮਰਦ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ? ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਦਾ ਰੌਲਾ ਪਾਉਣ

ਵਾਲਿਆਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਤੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀ ਬੇਰੀ-ਰੂਪ ਭਿਆਨਕ **Time Bomb** ਲਿਆ ਬੀੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ **time** ਬੰਬ ਦੇ ਵਿਸਫੋਟ ਦਾ ਬੜਾ ਹੀ ਭਿਆਨਕ ਸਿੱਟਾ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਦਾਸ ਨੇ ਟੋਹੜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਜਿਹੜੀ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ ਸੀ ਉਸ ਵਿਚ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਕੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਦਾਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਪਾਵਨ ਇਮਾਰਤਾਂ ਨੂੰ ਬਰੂਦ ਨਾਲ ਢਾ ਢੇਰੀ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਬੀਬੀ ਇੰਦਰਾ ਨੇ ਵੀ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਛੱਡੀ, ਪਰ ਉਹ ਜਰਵਾਣੇ, ਸ੍ਰੀ ਦਾਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਾਵਨਤਾ ਦੇ ਮਹਿਲ ਦਾ ਇੱਕ ਕਿੰਗਰਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਭੋਰ ਸਕੇ। ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜੀ ਜਾ ਕੇ ਪ੍ਰੋਹਿਤਵਾਦੀ ਰੀਤਾਂ ਚਾਲੂ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹੁਣ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ, ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਪਾਵਨ ਪਵਿਤ੍ਰ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਜੜ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਗਿਰਾਈ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਲਈ ਖ਼ਤਰੇ ਵਾਲਾ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣਿਆਂ ਨੇ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਲਿਖਤਾਂ ਸਿੱਧ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿ 'ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦਰਸ਼ਨ' ਪੁਸਤਕ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਕੱਖ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ 'ਧਰਮ ਯੁੱਧ' ਕਿਸ ਬਲਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।

ਪ੍ਰੋਹਿਤ-ਵਾਦ ਅਥਵਾ ਡੋਰਾ-ਵਾਦ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਨਿਆਰੀ ਨੁਹਾਰ ਨਿਰੰਤਰ ਵਿਗਾੜੀ ਤੁਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਲਈ ਭਿਆਨਕ ਖ਼ਤਰਾ ਕੇਵਲ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਉਹ ਹਨ (੧) ਜਿਹੜੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਬੇਲੋੜੀ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਅਜੇਹੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਸ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਿਆਈ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਮਝਿਆ। (੨) ਅਜੇਹੇ ਲੋਕ ਜੋ ਪ੍ਰੋਹਿਤਵਾਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਵਿਚ ਵਾੜ ਕੇ ਇਸ ਦੇ ਨਿਰਮਲ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਲ ਨੂੰ ਗਦਲਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਧਰਮ ਸਦਾ ਉਹੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੁੰਦਾ ਆਇਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੀ ਮੁਚਲੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਦੂਜੇ ਧਰਮ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਯਾਦ ਰੱਖੋ ਕਿ ਅਸੀਂ 'ਧਰਮ ਯੁੱਧ' ਕਾ ਚਾਇ 'ਕੱਚੀ ਬਾਣੀ' ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਮੰਨ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਬੜੇ ਸੁਚੇਤ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਾਂ ਪਰ ਸ੍ਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਚਿਤਾਵਣੀ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ 'ਹੇ ਭਾਈ ਹੋਸ਼ ਕਰ, ਜਾਗਦਾ ਹੀ ਲੁਟਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ--' ਦੁਨੀਆ, ਬੇਦਾਰ, ਜਾਗਅਤ ਮੁਸੀਅਤ ਹਉ ਰੇ ਭਾਈ ॥ **ਨਿਗਮ ਹੁਸੀਆਰ ਪਹਰੂਆ ਦੇਖਤ ਜਮੁ ਲੇ ਜਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥** [੯੭੨]੩-੧੨ ਆਪਣੀ ਚਤੁਰਾਈ ਛੱਡ ਕੇ ਆਉ, ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਸੰਪੂਰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਈਏ ਅਤੇ ਪਤਾ ਕਰੀਏ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਜੰਗ ਵਿਚ ਕਿਹੜੇ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਫ਼ਤਹਿਯਾਬ ਹੋਣ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ----

੯੪-

ਸਤਿਗੁਰ ਜੇਵਡੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ਗੁਰੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਸੋਇ ॥

ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੂਖ ਤੇ ਰਾਖੈ ॥ ਮਾਇਆ ਬਿਖੁ ਫਿਰਿ ਬਹੁੜਿ ਨਾ ਚਾਖੈ ॥ ੨ ॥ [੧੨੭੧]-੪-੨੨

੧੭

ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਸਦੀਵੀ ਯੁੱਧ

ਜੇ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲੇ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਹੋਰ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ਉਹ ਯੁੱਧ ਅਤੇ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ ਉਹ ਫ਼ਤਹਿ?

ੳ) **ਸਦੀਵੀ ਅਤੇ ਨਿਰੰਤਰ ਜੰਗ ?**

੯੫- ਮੇਰੇ ਮਨਿ ਚੀਤਿ ਆਇ ਪ੍ਰਿਅ ਰੰਗਾ ॥

ਬਿਸਰਿਓ ਧੰਧੁ ਬੰਧੁ ਮਾਇਆ ਕੋ ਰਜਨਿ ਸਬਾਈ ਜੰਗਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥[੧੨੧੦]-੭-੩੦

ਅਰਥ:-ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਕੋਤਕ ਮੇਰੇ ਮਨ ਅਤੇ ਚਿਤ ਵਿਚ ਆ ਵੱਸੇ ਹਨ, ਮੈਨੂੰ ਮਾਇਆ ਵਾਲੀ ਭਟਕਣਾ ਭੁੱਲ ਗਈ ਹੈ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦੀ ਫਾਹੀ ਮੁੱਕ ਗਈ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ-ਰਾਤ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ) ਜੰਗ ਕਰਦਿਆਂ ਬੀਤ ਰਹੀ ਹੈ। ੧। ਰਹਾਉ।

੯੬-

ਹਉ ਗੋਸਾਈ ਦਾ ਪਹਿਲਵਾਨੜਾ ॥ ਮੈ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਉਚ ਦੁਮਾਲੜਾ ॥ ਸਭ ਹੋਈ ਛਿੰਝ ਇਕਠੀਆ ਦੁਯੁ ਬੈਠਾ ਵੇਖੈ ਆਪਿ ਜੀਉ ॥ ੧੭ ॥ ਵਾਤ ਵਜਨਿ ਟੰਮਕ ਭੇਰੀਆ ॥ ਮਲ ਲਥੇ ਲੈਦੇ ਫੇਰੀਆ ॥ ਨਿਹਤੇ ਪੰਜਿ ਜੁਆਨ ਮੈ ਗੁਰ ਥਾਪੀ ਦਿਤੀ ਕੰਡਿ ਜੀਉ ॥ ੧੮ ॥ ਸਭ ਇਕਠੇ ਹੋਇ ਆਇਆ ॥ ਘਰਿ ਜਾਸਨਿ ਵਾਟ ਵਟਾਇਆ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਾਹਾ ਲੈ ਗਏ ਮਨਮੁਖ ਚਲੇ ਮੂਲੁ ਗਵਾਇ ਜੀਉ ॥ ੧੯ ॥ ਤੂੰ ਵਰਨਾ ਚਿਹਨਾ ਬਾਹਰਾ ॥ ਹਰਿ, ਦਿਸਹਿ ਹਾਜਰੁ ਜਾਹਰਾ ॥ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਤੁਝੈ ਧਿਆਇਦੇ ਤੇਰੇ ਭਗਤ ਰਤੇ ਗੁਣਤਾਸੁ ਜੀਉ ॥ ੨੦ ॥ ਮੈ ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਦੁਖੈ ਸੇਵੜੀ ॥ ਗੁਰਿ ਕਟੀ ਮਿਹਡੀ ਜੇਵੜੀ ॥ ਹਉ ਬਾਹੁੜਿ ਛਿੰਝ ਨਾ ਨਚਉ ਨਾਨਕ ਅਉਸਰੁ ਲਧਾ ਭਾਲਿ ਜੀਉ ॥ ੨੧ ॥[੭੪]-੨-੧੯

ਅਰਥ:-ਮੈਂ ਮਾਲਕ ਵਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਅੰਵਾਣਾ ਜਿਹਾ ਪਹਿਲਵਾਨ ਸਾਂ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਮੈਂ ਉਚੇ ਦੁਮਾਲੇ ਵਾਲਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਜਗਤ-ਅਖਾੜੇ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਆ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਤੇ (ਇਸ ਅਖਾੜੇ ਨੂੰ) ਪਿਆਰਾ ਵਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਬੈਠਾ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ। ੧੭। ਵਾਜੇ, ਢੋਲ, ਨਗਾਰੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ। (ਭਾਵ ਹਰ ਪਾਸੇ ਮਾਇਆ ਵਾਲੀ ਆਪੋਧਾਪੀ ਵਾਲੀ ਦੋੜ-ਭੱਜ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ) ਪਹਿਲਵਾਨ ਆ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਹਨ, (ਪਿੜ ਦੇ ਦੁਆਲੇ, ਜਗਤ-ਅਖਾੜੇ ਵਿਚ) ਫੇਰੀਆਂ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੇਰੀ ਪਿੱਠ ਉੱਤੇ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਥਾਪੀ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵਿਰੋਧੀ ਪੰਜੇ ਕਾਮਾਦਿਕ ਜੁਆਨ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਏ। ੧੮।

ਜੇ ਵਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਸ ਜੰਗ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪ ਬੈਠ ਕੇ ਇਸ ਛਿੰਜ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਇਸ ਵਿਚ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਮਾਣ ਤਾਣ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ? ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਰਾ ਖੇਲ ਪਸਾਰਾ ਅਤੇ ਜਿੱਤ ਅਤੇ ਹਾਰ, ਸਭ ਕੁਝ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਹੈ।

੯੭- ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ ਸਹਾਰੈ ਸੁ ਇਹ ਬ੍ਰਤਿ ਚੜੈ ॥ ਅਨਿਦਨੁ ਆਪਿ ਆਪ ਸਿਉ ਲੜੈ ॥

ਸੁਰਖੀ ਪਾਂਚਉ ਰਾਖੈ ਸਬੈ ॥ ਤਉ ਦੂਜੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਨ ਪੈਸੈ ਕਬੈ ॥ ੬ ॥ [੪੪]-੧

ਅਰਥ:--(ਬਾਰ ਬਾਰ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾ ਕੇ) ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ ਦੀ) ਕਮਾਈ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਔਖੀ ਘਾਟੀ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਹਰ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਲੜਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੁੜ ਮੁੜ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ), ਪੰਜੇ ਹੀ ਗਿਆਨ-ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿਚ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਕਿਸੇ ਉਤੇ ਵੀ ਕਦੇ ਉਸ ਦੀ ਮੇਰ ਤੇਰ ਵਾਲੀ ਨਿਗਾਹ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ੬।

ਇਸ ਜੰਗ ਦੇ ਹੋਰ ਪੱਖ-

੯੮- ਗਗਨ ਦਮਾਮਾ ਬਾਜਿਓ, ਪਰਿਓ ਨੀਸਾਨੈ ਘਾਉ ॥ ਖੇਤੁ ਜੁ ਮਾਂਡਿਓ ਸੂਰਮਾ, ਅਬ ਜੂਝਨ ਕੇ ਦਾਉ ॥ ੧ ॥

ਸੂਰਾ ਸੋ ਪਹਿਚਾਨੀਐ, ਜੁ ਲਰੈ ਦੀਨ ਕੇ ਹੇਤੁ ॥ ਰਜਾ ਪੁਰਜਾ ਕਟਿ ਮਰੈ, ਕਬਹੂ ਨ ਛਾਡੈ ਖੇਤੁ ॥ ੨ ॥ [੧੧੦੫]-੨

ਅਰਥ:--ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਜਗਤ-ਰੂਪ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਦਲੇਰ ਹੋ ਕੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਤੇ ਅੜ ਖਲੋਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮਨੁੱਖ-ਜੀਵਨ ਹੀ ਅਜੇਹਾ ਮੌਕਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਅਸਲ ਸੂਰਮਾ। ਉਸ ਦੇ ਦਸਮ-ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਧੌਸਾ ਵੱਜਦਾ ਹੈ, ਓਸੇ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਤੇ ਚੋਟ ਪੈਂਦੀ ਹੈ (ਭਾਵ, ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਪ੍ਰਭੂ-ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਉਡਾਰੀਆਂ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਕਿਸੇ ਵਿਕਾਰ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ-ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਧੂਹ ਪੈਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ)।

੯੯- ਦਾਗੇ ਹੋਹਿ ਸੁ ਰਨ ਮਹਿ ਜੂਝਹਿ, ਬਿਨੁ ਦਾਗੇ ਭਗਿ ਜਾਈ ॥

ਸਾਧੂ ਹੋਇ ਸੁ ਭਗਤਿ ਪਛਾਨੈ, ਹਰਿ ਲਏ ਖਜਾਨੈ ਪਾਈ ॥ ੩ ॥ [੯੬੯]-੪

ਅਰਥ:--ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਮਾਲਕ ਦਾ (ਭਗਤੀ ਦਾ) ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਰਣ-ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਲੜ ਮਰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਇਸ ਨਿਸ਼ਾਨ ਤੋਂ ਸੱਖਣੇ ਹਨ ਉਹ (ਟਾਕਰਾ ਪੈਣ ਵਿਕਾਰਾਂ ਮੋਹ ਮਾਇਆ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਣ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅਸਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਭੁਲ ਜਾਣ ਵਾਲੀ) ਭਾਂਜ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਭਗਤ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਰ ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ੩।

੧੦੦- ਰਾਜਨ ਰਾਮ ਰਵੈ ਹਿਤ ਕਾਰਿ ॥ ਰਣ ਮਹਿ ਲੂਝੈ ਮਨੂਆ ਮਾਰਿ ॥ ਰਾਤਿ ਦਿਨੰਤਿ ਰਹੈ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ॥

ਤੀਨਿ ਭਵਨ ਜੁਗ ਚਾਰੇ ਜਾਤਾ ॥ ਜਿਨਿ ਜਾਤਾ ਸੋ ਤਿਸ ਹੀ ਜੇਹਾ ॥ ਅਤਿ ਨਿਰਮਾਇਲੁ ਸੀਝਿਸਿ ਦੇਹਾ ॥

ਰਹਸੀ ਰਾਮੁ ਰਿਦੈ ਇਕ ਭਾਇ ॥ ਅੰਤਰਿ ਸਬਦੁ ਸਾਚਿ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ੧੦ ॥ [੯੩੧]-ਓਅੰਕਾਰ

ਅਰਥ:--(ਜੇ ਮਨੁੱਖ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਕੋਝੇ ਮਨ ਨੂੰ ਵਸ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੇ ਇਸ ਜਗਤ ਅਖਾੜੇ ਵਿਚ (ਕਾਮਾਦਿਕ ਵੈਰੀਆਂ ਨਾਲ) ਲੜਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਦਿਨੇ ਰਾਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਿੰਨ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਤੇ ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਪੱਕੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਪਾ ਲਈ, ਉਹ ਉਸ ਵਰਗਾ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ (ਭਾਵ, ਉਹ ਮਾਇਆ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਉਤਾਰ ਹੋ ਗਿਆ), ਉਸ ਦਾ ਆਤਮਾ ਬੜਾ ਹੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਵੀ ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਆਨੰਦ-ਸਰੂਪ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਦਾ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਜੋੜੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ੧੦।

੧੦੧- ਗੁਰ ਪੂਰੈ ਵਜੀ ਵਾਧਾਈ ਨਾਨਕ ਜਿਤਾ ਬਿਖਾੜਾ ਜੀਉ ॥ ੪ ॥ [੧੦੩]-੨੪-੩੧ ਬਿਖਾੜਾ--ਬਿਖਮ ਅਖਾੜਾ, ਔਖਾ ਘਲਿ।

ਅਰਥ:--ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਮੇਰੇ (ਅੰਦਰ) ਆਤਮਕ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਮਾਨੋਂ ਢੋਲ ਵੱਜ ਪਿਆ ਤੇ ਮੈਂ (ਵਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਹੋ ਰਿਹਾ) ਔਖਾ ਘੋਲ ਜਿੱਤ ਲਿਆ।

੧੦੨- ਇਸਨਾਨੁ ਦਾਨੁ ਕਰਹਿ ਨਹੀ ਬੂਝਹਿ ॥ ਇਕਿ ਮਨੂਆ ਮਾਰਿ ਮਨੈ ਸਿਉ ਲੂਝਹਿ ॥

ਸਾਰੈ ਸਬਦਿ ਰਤੇ ਇਕ ਰੰਗੀ ਸਾਰੈ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਈ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ [੧੦੪੬]-੩

ਅਰਥ:--ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਾਣੀ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਥਿਤ ਧਰਮ-ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ ਸਹੀ ਜੀਵਨ-ਰਾਹ) ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦੇ। ਕਈ ਐਸੇ ਹਨ ਜੋ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ) ਮਾਰ ਕੇ ਸਦਾ ਮਨ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਨੋਟ:- "ਖੁਲਾਸਾ ਸੋ ਕਰੇ ਨਿਤ ਜੰਗ" ਇਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਰੁਝਾ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਖੁਲਾਸਾ ਹੈ)। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਸਦਾ-ਬਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਹੀ ਰੰਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ-ਗਿਆਨ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੧੧।

੧੦੩- ਟਾਣਾ ਰਣ ਤੇ ਸੀਝੀਐ ਆਤਮ ਜੀਤੈ ਕੋਇ ॥ ਹਉਮੈ ਅਨ ਸਿਉ ਲਰ ਮਰੈ ਸੋ ਸੋਭਾਦੁ ਹੋਇ ॥

ਮਣੀ ਮਿਟਾਇ ਜੀਵਤ ਮਰੈ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਉਪਦੇਸ ॥ ਮਨੂਆ ਜੀਤੈ ਹਰਿ ਮਿਲੈ ਤਿਹ ਸੁਰਤਣ ਵੇਸ ॥ [੨੫੬]-੩੧

ਅਰਥ:--ਇਸ ਜਗਤ ਰਣ-ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਹਉਮੈ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੇ ਜੰਗ ਤੋਂ ਤਦੋਂ ਹੀ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਈਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਿਤ ਲਏ। "ਮਨਿ ਜੀਤੈ ਜਗੁ ਜੀਤੁ" ਜੇਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਹਉਮੈ ਤੇ ਦਵੈਤ ਨਾਲ ਟਾਕਰਾ ਕਰ ਕੇ ਹਉਮੈ ਵਲੋਂ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਵਡਾ ਸੂਰਮਾ ਹੈ। ਜੇਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਲੈ ਕੇ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਮੁਕਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਸੰਸਾਰਕ ਵਾਸਨਾਂ ਵਲੋਂ ਅਜਿੱਤ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ (ਸੰਸਾਰਕ ਰਣ-ਭੂਮੀ ਵਿਚ) ਓਸੇ ਦਾ ਵੇਸ (ਭਾਵ, ਵਰਦੀ) ਸੂਰਮਿਆਂ ਵਾਲੀ ਸਮਝੇ।

੧੦੪- ਪਉੜੀ ॥ ਸੂਰ ਬੀਰ ਵਰੀਆਮ ਕਿਨੈ ਨ ਹੋੜੀਐ ॥ ਫਉਜ ਸਤਾਣੀ ਹਾਠ ਪੰਚਾ ਜੋੜੀਐ ॥ ਦਸ ਨਾਰੀ,

ਅਉਧੁਤ ਦੇਨਿ ਚਮੋੜੀਐ। ਜਿਣਿ ਜਿਣਿ ਲੈਨ੍ਹਿ ਰਲਾਇ, ਏਹੋ ਏਨਾ ਲੋੜੀਐ ॥ ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਇਨ ਕੈ ਵਸਿ

ਕਿਨੈ ਨ ਮੋੜੀਐ ॥ ਭਰਮੁ ਕੋਟੁ ਮਾਇਆ ਖਾਈ ਕਹੁ ਕਿਤੁ ਬਿਧਿ ਤੋੜੀਐ ॥ ਗੁਰ ਪੂਰਾ ਆਰਾਧਿ

ਬਿਖਮ ਦਲੁ ਫੋੜੀਐ ॥ ਹਉ ਤਿਸੁ ਅਗੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ਰਹਾ ਕਰ ਜੋੜੀਐ ॥ ੧੫ ॥ [੫੨੨]

ਅਰਥ:--(ਕਾਮਾਦਿਕ ਵਿਕਾਰ) ਬੜੇ ਸੂਰਮੇ ਤੇ ਬਹਾਦਰ (ਸਪਾਹੀ) ਹਨ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹਿਆ ਨਹੀਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਬਲ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਹਠੀਲੀ ਫੌਜ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, (ਦੁਨੀਆਂ ਦਾਰ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਹੇ) ਤਿਆਗੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਦਸ ਇੰਦ੍ਰੇ ਚਮੋੜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਸਭ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਜਿੱਤ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਬੱਸ! ਇਹੀ ਗਲ ਇਹ ਲੋੜਦੇ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਤ੍ਰੈਗੁਣੀ ਜੀਵ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਬਾਉ ਹੇਠ ਹਨ ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੋੜ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ, (ਮਾਇਆ ਦੀ ਖਾਤਰ ਜੀਵਾਂ ਦੀ) ਭਟਕਣਾ (ਇਹ, ਮਾਨੋਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਦਾ) ਕਿਲ੍ਹਾ ਹੈ ਤੇ ਮਾਇਆ (ਦਾ ਮੋਹ, ਉਸ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਡੂੰਘੀ) ਖਾਈ (ਪੁੱਟੀ ਹੋਈ) ਹੈ (ਇਹ ਕਿਲ੍ਹਾ) ਕਿਵੇਂ ਤੋੜਿਆ ਜਾਏ? ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤੀਆਂ ਇਹ ਕਰਤੀ ਫੌਜ ਸਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, (ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ) ਮੈਂ ਦਿਨ ਰਾਤ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਉਸ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖਲੋਤਾ ਰਹਾਂ (ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਇਸ ਪੰਜ ਰੰਗੀ ਫੌਜ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਾਈ ਛੋੜੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਅਤੇ ਹੌਸਲਾ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ)। ੧੫।

ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਅਜੇਹਾ ਸਿੰਘ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਕਦੇ ਅਥਿਨਾਸੀ ਰਾਜ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਛੇੜਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ ? ਫਿਰ ਬੜੇ ਲੱਛੇਦਾਰ ਸਿਆਸੀ ਭਾਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਰ ਸਕਣ ਦੀ ਅਪਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੇ ਪੰਥਕ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ' ਅਥਿਨਾਸੀ ਰਾਜ ' ਲੈਣ ਲਈ ਕੌਮ ਨੂੰ ਸੋਧ ਦੇਣ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ, ਕਦੇ ਸੋਚੀ ਵੀ ਹੋਵੇ ? ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਣ ਦਾ ਉੱਦਮ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਆਉ, ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਉਸ ' ਅਥਿਨਾਸੀ ਰਾਜ ' ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਤਾਂ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਸਮਝ ਲਈਏ:-

੧੦੫- **ਕਿਉ ਲੀਜੈ ਗੁਰੁ ਬੰਕਾ ਭਾਈ ॥ ਦੋਵਰ ਕੋਟ ਅਰੁ ਤੇਵਰ ਖਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪਾਂਚ ਪਚੀਸ ਮੋਹ ਮਦ ਮਤਸਰ, ਆਡੀ ਪਰਬਲ ਮਾਇਆ ॥ ਜਨ ਗਰੀਬ ਕੋ ਜੋਰੁ ਨ ਪਹੁਚੈ, ਕਹਾ ਕਰਉ ਰਖੁਰਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਕਾਮੁ ਕਿਵਾਰੀ, ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਦਰਵਾਨੀ, ਪਾਪੁ ਪੁੰਨੁ ਦਰਵਾਜਾ ॥ ਕ੍ਰੋਧੁ ਪ੍ਰਧਾਨੁ ਮਹਾ ਬਡ ਦੁੰਦਰ, ਤਹ ਮਨੁ ਮਾਵਾਸੀ ਰਾਜਾ ॥ ੨ ॥ ਸ੍ਵਾਦ ਸਨਾਹ ਟੋਪੁ ਮਮਤਾ ਕੋ, ਕੁਬੁਧਿ ਕਮਾਨ ਚਵਾਈ ॥ ਤਿਸਨਾ ਤੀਰ ਰਹੇ ਘਟ ਭੀਤਰਿ, ਇਉ ਗੁਰੁ ਲੀਓ ਨ ਜਾਈ ॥ ੩ ॥ ਪ੍ਰੇਮ ਪਲੀਤਾ, ਸੁਰਤਿ ਹਵਾਈ, ਗੋਲਾ ਗਿਆਨੁ ਚਲਾਇਆ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਅਗਨਿ ਸਹਜੇ ਪਰਜਾਲੀ, ਏਕਹਿ ਚੋਟ ਸਿਝਾਇਆ ॥ ੪ ॥ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਲੈ ਲਰਨੇ ਲਾਗਾ, ਤੋਰੇ ਦੁਇ ਦਰਵਾਜਾ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਅਰੁ ਗੁਰ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ, ਪਕਰਿਓ ਗਢ ਕੋ ਰਾਜਾ ॥ ੫ ॥ ਭਗਵਤ ਭੀਰਿ ਸਕਤਿ ਸਿਮਰਨ ਕੀ, ਕਟੀ ਕਾਲ ਭੈ ਫਾਸੀ ॥ ਦਾਸੁ ਕਮੀਰੁ ਚੜ੍ਹਓ ਗੜ੍ਹ ਉਪਰਿ, ਰਾਜੁ ਲੀਓ ਅਥਨਾਸੀ ॥ ੬ ॥ [੧੧੬੧]-੯-੧੭**

ਅਰਥ:-ਇਹ (ਸਰੀਰ ਵਿਚਲਾ ਅਪਣਤ-ਰੂਪ) ਪੱਕਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਕਾਬੂ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਦ੍ਰਿੜ ਦੀ ਚੋਹਰੀ ਫ਼ਸੀਲ ਤੇ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਤਿਹਰੀ ਖਾਈ ਹੈ। ੧। **ਰਹਾਉ**। ਬਲ ਵਾਲੀ ਮਾਇਆ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈ ਕੇ ਪੰਜ ਕਾਮਾਦਿਕ, (ਕਥਿਤ) ਪੰਝੀ ਤੱਤ, ਮੋਹ, ਹੰਕਾਰ, ਈਰਖਾ (ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਲੜਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੈ)। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਮੇਰੀ ਗਰੀਬ ਦੀ ਕੋਈ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ, (ਦੱਸ) ਮੈਂ ਕੀਹ ਕਰਾਂ ? ੧। ਕਾਮ ਇਸ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਬੂਟੇ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ, ਦੁਖ ਤੇ ਸੁਖ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਹਨ, ਪਾਪ ਤੇ ਪੁੰਨ (ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ) ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਹਨ, ਬੜਾ ਕੜਾਕਾ ਕ੍ਰੋਧ (ਕਿਲ੍ਹੇ ਦਾ) ਚੌਧਰੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਮਨ ਰਾਜਾ ਆਕੀ ਹੋ ਬੈਠਾ ਹੈ। ੨। ਜੀਭ ਦੇ ਚਸਕੇ (ਮਨ-ਰਾਜੇ ਨੇ) ਸੰਜੋਘ (ਪਹਿਨੀ ਹੋਈ ਹੈ), ਮਮਤਾ ਦਾ ਟੋਪ (ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ), ਭੈੜੀ ਮਤ ਦੀ ਕਮਾਨ ਕੱਸੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਤੀਰ ਅੰਦਰ ਹੀ ਅੰਦਰ ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਅਜਿਹਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਮੈਥੋਂ ਜਿੱਤਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ੩। (ਪਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪ੍ਰਭੂ-ਚਰਨਾਂ ਦੇ) ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪਲੀਤਾ ਲਾਇਆ, (ਪ੍ਰਭੂ-ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜੀ) ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਹਵਾਈ ਬਣਾਇਆ (ਭਾਵ, ਰਾਕਟ ਬਣਾਇਆ) (ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਗੋਲਾ ਚਲਾਇਆ, ਸਹਿਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਅਪੱਤ ਕੇ ਅੰਦਰ ਰੱਬੀ ਜੋਤ ਜਗਾਈ, ਤਾਂ ਇੱਕ ਹੀ ਸੱਟ ਨਾਲ ਕਾਮਯਾਬੀ ਹੋ ਗਈ। ੪। ਸਤ ਤੇ ਸੰਤੋਖ ਲੈ ਕੇ ਮੈਂ (ਉਸ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਤੇ) ਲੜਨ ਲੱਗ ਪਿਆ, ਦੋਵੇਂ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਮੈਂ ਭੰਨ ਲਏ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਤੇ ਸਤਸੰਗ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਮੈਂ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਆਕੀ (ਮਨ) ਰਾਜਾ ਫੜ ਲਿਆ। ੫। ਸਤਸੰਗ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਮੈਂ ਕਾਲ ਦੀ ਫਾਹੀ, ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਡਰਾਂ ਦੀ ਫਾਹੀ, ਵੱਢ ਲਈ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਦਾਸ ਕਬੀਰ ਹੁਣ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹ ਬੈਠਾ ਹੈ (ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਵੱਸ ਕਰ ਚੁਕਿਆ ਹੈ), ਤੇ ਕਦੇ ਨਾ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਆਤਮਕ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਲੈ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ੬।

(ਅ) ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਤੇ ਸੰਜੋਘ (ਲੋਹੇ ਦੀ ਪੁਸ਼ਾਕ)

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਸਨਾਹ ਅਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਕੀ ਹਨ ?:-

੧੦੬- **ਗਰੀਬੀ ਗਦਾ ਹਮਾਰੀ ॥ ਖੰਨਾ ਸਗਲ ਰੇਨੁ ਛਾਰੀ ॥**

ਇਸੁ ਆਗੈ ਕੋ ਨ ਟਿਕੈ ਵੇਕਾਰੀ ॥ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਏਹ ਗਲ ਸਾਰੀ ॥ ੧ ॥ [੬੨੮]-੧੬-੮੦

[ਨੋਟ: ਇਸ ਮਹਾਂਵਾਕ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ' ਗਰੀਬੀ ਅਥਵਾ ਨਿਮਰਤਾ ' ਲੇਖ ਦੇ ੩੬ਵੇਂ ਨੰਬਰ ਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।]

੧੦੭- **ਭੈ ਨਿਰਭਉ, ਹਰਿ ਅਟਲੁ ਮਨਿ, ਸਬਦਿ ਗੁਰੁ ਨੇਜਾ ਗਡਿਓ ॥**

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਮੋਹ ਅਪਤੁ, ਪੰਚ ਦੂਤ ਬਿਖੰਡਿਓ ॥ [੧੩੯੬]-੨੧

ਅਰਥ:-ਹਰੀ ਦਾ ਭਉ ਰੱਖਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਨਿਰਭਉ ਹੋ ਕੇ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਧਾਰਿਆ-ਇਹ ਨੇਜਾ ਗਡ ਕੈ (ਵਰਤ ਕੇ) ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਹੰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

੧੦੮- **ਸੈਨਾ ਸਾਧ ਸਮੂਹ ਸੂਰ ਅਜਿਤੰ ਸੰਨਾਹੰ ਤਨਿ ਨਿਮ੍ਰਤਹ ॥ ਆਵਧਹ ਗੁਣ ਗੋਬਿੰਦ ਰਮਣੰ, ਓਟ ਗੁਰ ਸਬਦ ਕਰ ਚਰਮਣਹ ॥ ਆਰੂੜੇ ਅਸ੍ਰ ਰਥ ਨਾਗਹ, ਬੁਝੰਤੇ ਪ੍ਰਭ ਮਾਰਗਹ ॥ ਬਿਚਰਤੇ ਨਿਰਭਯੰ ਸਤ੍ਰੁ ਸੈਨਾ, ਧਯੰਤੇ ਗ੍ਰੋਪਾਲ ਕੀਰਤਨਹ ॥ ਜਿਤਤੇ ਬਿਸ੍ਵ ਸੰਸਾਰਹ, ਨਾਨਕ ਵਸ੍ਰੰ ਕਰੋਤਿ ਪੰਚ ਤਸਕਰਹ ॥ ੨੯ ॥ [੧੩੫੬]**

ਅਰਥ:-ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਅਜਿੱਤ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਹੈ। ਗਰੀਬੀ ਸੁਭਾਉ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਸੰਜੋਘ ਹੈ, ਗੋਬਿੰਦ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹਨ, ਗੁਰਸ਼ਬਦ ਦੀ ਓਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਚਾਲ ਹੈ। ਸੰਤ ਜਨ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਰਸਤਾ ਭਾਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ-ਮਾਨੋ, ਇਹ ਉਹ ਘੋੜੇ, ਰਥ, ਅਤੇ ਹਾਥੀਆਂ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਤ ਜਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਫਤ-ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਸਹੀਤਾ ਨਾਲ ਕਾਮਾਦਿਕ ਵੈਰੀ-ਦਲ ਉੱਤੇ ਹੱਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ (ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨਿਡਰ ਹੋ ਕੇ ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਸੰਤ-ਜਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਚੋਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਜਿਤ ਰਖਿਆ ਹੈ। ੧੮।

੧੦੯- **ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਜਗੁ ਭਰਮਿਆ ਘਰੁ ਮੁਸੈ ਖਬਰਿ ਨ ਹੋਇ ॥ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਮਨੁ ਹਿਰਿ ਲਇਆ ਮਨਮੁਖ ਅੰਧਾ ਲੋਇ ॥ ਗਿਆਨ ਖੜਗ ਪੰਚ ਦੂਤ ਸੰਘਾਰੇ ਗੁਰਮਤਿ ਜਾਗੈ ਸੋਇ ॥ ਨਾਮ ਰਤਨੁ ਪਰਗਾਸਿਆ ਮਨੁ ਤਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਇ ॥ ਨਾਮ ਹੀਨ ਨਕਟੇ ਫਿਰਹਿ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਬਹਿ ਰੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਜੋ ਧੁਰਿ ਕਰਤੈ ਲਿਖਿਆ ਸੁ ਮੋਟਿ ਨ ਸਕੈ ਕੋਇ ॥ ੧੪ ॥ [੧੪੧੪]**

ਅਰਥ:-ਹੋ ਭਾਈ ! ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜਗਤ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, (ਜੀਵ ਦਾ ਹਿਰਦਾ-) ਘਰ (ਆਤਮਕ ਸਰਮਾਇਆ) ਲੁੱਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਪਰ ਜੀਵ ਨੂੰ) ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸੂਝ ਵਲੋਂ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸੂਝ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਫੜ ਕੇ ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਮਾਇਆ ਦੇ ਹੱਲਿਆਂ ਵਲੋਂ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਰਤਨ ਚਮਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਉਸ ਦਾ ਤਨ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਨਾਮ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਮਨੁੱਖ ਬੇ-ਸ਼ਰਮਾਂ

ਵਾਂਗ ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ । ਨਾਮ ਤੋਂ ਵਾਂਜਿਆ ਮਨੁੱਖ ਬਹਿ ਕੇ ਰੋਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਸਦਾ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ) । ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ, ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਰਜਾ ਇਉਂ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ-ਹੀਨ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੁਖੀ ਰਹੇ, ਸੋ) ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਧੁਰ ਦਰਗਾਹ ਤੋਂ ਇਹ ਲੇਖ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮਿਟਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ । ੧੪ ।

(ੲ) ਸੂਰਮਾਂ, ਬਲੀ

ਸੰਸਾਰ-ਅਖਾੜੇ ਵਿਚ ਵਿਕਾਰਾਂ-ਰੂਪ ਸਤਾਈ ਫ਼ੌਜ ਨਾਲ ਸਫਲ ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਅਥਵਾ ਬਲੀ :-

੧੧੦- ਜਿਨਿ ਮਿਲਿ ਮਾਰੇ ਪੰਚ ਸੂਰਬੀਰ ਐਸੇ ਕਉਨੁ ਬਲੀ ਰੇ ॥ ਜਿਨਿ ਪੰਚ ਮਾਰਿ ਬਿਦਾਰਿ ਗੁਦਾਰੇ,
ਸੇ ਪੂਰਾ ਇਹ ਕਲੀ ਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਵਡੀ ਕੋਮ ਵਸਿ ਭਾਗਹਿ ਨਾਹੀ ਮੁਹਕਮ ਫਉਜ ਹਠਲੀ ਰੇ ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਿਨਿ ਜਨਿ ਨਿਰਦਲਿਆ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਕੈ ਝਲੀ ਰੇ ॥ ੨ ॥ [੪੦੪]-੩-੧੩੨

ਅਰਥ:-ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਐਸਾ ਬਲਵਾਨ ਮਨੁੱਖ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲਿਆ ਹੋਵੇ । ਜਗਤ ਵਿਚ ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਪੂਰਨ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਨੂੰ ਲੀਰਾਂ ਲੀਰਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ੧ । ਰਹਾਉ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਮਾਦਿਕਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਡਾਢਾ ਕੋੜਮਾ ਹੈ, ਨਾ ਇਹ ਕਿਸੇ ਦੇ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਨਾ ਇਹ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਡਰ ਕੇ ਭੱਜਦੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਬੜੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੈ । ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ, ਸਿਰਫ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੜਾਇਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਦੇ ਆਸਰੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ੨ ।

੧੧੧- ਜੋ ਜਨ ਲੁਝਹਿ ਮਨੈ ਸਿਉ ਸੇ ਸੂਰੇ ਪਰਧਾਨਾ ॥ ਹਰਿ ਸੇਤੀ ਸਦਾ ਮਿਲ ਰਹੇ ਜਿਨੀ ਆਪੁ ਪਛਾਨਾ ॥੮॥ [੧੦੮੯]-ਵਾਰ

ਅਰਥ:-ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸੂਰਮੇ ਅਤੇ ਮੰਨੇ ਪ੍ਰਮਾਣੇ ਇਨਸਾਨ ਬਣਦੇ ਹਨ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ ਉਹ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

(ਸ) ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਜਿਤ ਲਈ ਜੁਝਣਾ ਹੈ ?

ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਫਤਹਿ ਮਨ ਜਿੱਤ ਲੈਣ ਵਿਚ ਹੈ। ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ੨੮ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਹੀ ਫੁਰਮਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨੇ ਮਨ ਜਿਤ ਲਿਆ ਉਸ ਨੇ ਮਾਨੋਂ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਜਿਤ ਲਿਆ--**ਮਨਿ ਜੀਤੈ ਜਗੁ ਜੀਤੁ** ॥ ਮਨ ਵੱਸ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਰੇ ਵਿਕਾਰ ਨਿਰਬਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਮਨ ਜਿੱਤ ਲਿਆ, ਸਮਝੋ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਜਿੱਤ ਲਿਆ--**ਜਿਨ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਮਨੁ ਜੀਤਿਆ ਜਗੁ ਤਿਨਹਿ ਜਿਤਾਨਾ** ॥ ੮ ॥ [੧੦੮੯] ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਸੋਧ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣਾ ਲੈਣ ਨਾਲ ਔਖੇ ਤੋਂ ਔਖਾ ਅਖਾੜਾ ਜਿਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ--**“ਬਿਖਮੋ ਬਿਖਮੁ ਅਖਾੜਾ ਮੈ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਜੀਤਾ ਰਾਮ** ॥” (੪੫੩) ਸੋ ਮਨ ਨੂੰ ਜਿਤ ਲੈਣਾ ਹੀ ਅਸਲ ਜੀਵਨ-ਜਿਤ ਹੈ। ਮੰਨ ਜਿਤਿਆ ਤੇ ਪੰਜਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਛੁੱਟੀ। ਆਪਣਾ ਮਨ ਜਿੱਤ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਇਉਂ ਲਿਖੀ ਹੈ:--

੧੧੨- ਸੋਇ ਮੁਕਤ ਜਿ ਮਨੁ ਜਿਣਹਿ ਫਿਰਿ ਧਾਤੁ ਨ ਲਾਗੈ ਆਇ ॥

ਦਸਵੈ ਦੁਆਰਿ ਰਹਤ ਕਰੇ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸੋਝੀ ਪਾਇ ॥ ੩ ॥ [੪੯੧]-੩-੫

ਅਰਥ:-ਜੇਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣਾ ਮਨ ਜਿੱਤ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, (ਮਾਇਆ ਦੀ ਉਪਜ ਪੰਜੇ ਵਿਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ) । ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਮਨੁੱਖ (ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਉਤਾਰ) ਚਿੱਤ-ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ (ਉੱਚੇ ਆਤਮਕ ਮੰਡਲ ਵਿਚ) ਆਪਣੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਮਝ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ੩ ।

੧੧੩- ਰਾਖੁ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ॥ ਮੋਹਿ ਨਿਰਗੁਨੁ ਸਭ ਗੁਨ ਤੇਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪੰਚ ਬਿਖਾਦੀ ਏਕੁ

ਗਰੀਬਾ ਰਾਖਹੁ ਰਾਖਨਹਾਰੇ ॥ ਖੇਦੁ ਕਰਹਿ ਅਰੁ ਬਹੁਤੁ ਸੰਤਾਵਹਿ ਆਇਓ ਸਰਨਿ ਤੁਹਾਰੇ ॥ ੧ ॥

ਕਰਿ ਕਰਿ ਹਾਰਿਓ ਅਨਿਕ ਬਹੁ ਭਾਤੀ ਛੋਡਹਿ ਕਤ ਹੂੰ ਨਾਹੀ ॥ ਏਕੁ ਬਾਤ ਸੁਨਿ ਤਾਕੀ ਓਟਾ ਸਾਧ

ਸੰਗਿ ਮਿਟਿ ਜਾਹੀ ॥ ੨ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਸੰਤ ਮਿਲੇ ਮੋਹਿ ਤਿਨ ਤੇ ਧੀਰਜੁ ਪਾਇਆ ॥ ਸੰਤੀ ਮੰਤੁ

ਦੀਓ ਮੋਹਿ ਨਿਰਭਉ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਕਮਾਇਆ ॥ ੩ ॥ ਜੀਤਿ ਲਏ ਓਇ ਮਹਾ ਬਿਖਾਦੀ ਸਹਜ

ਸੁਹੇਲੀ ਬਾਣੀ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਮਨਿ ਭਇਆ ਪਰਗਾਸਾ ਪਾਇਆ ਪਦੁ ਨਿਰਬਾਣੀ ॥ ੪ ॥ [੨੦੬]-੪-੧੨੫

ਅਰਥ:-ਹੋ ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰ ਪ੍ਰਭੂ ! ਮੈਨੂੰ ਗੁਣ-ਹੀਨ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲੈ । ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਤੇਰੇ (ਵੱਸ ਵਿਚ ਹਨ, ਜਿਸ ਤੇ ਮਿਹਰ ਕਰੋਂ ਉਸੇ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਗੁਣ ਬਖਸ਼ ਤੇ ਅਉਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾ) । ੧ । ਰਹਾਉ । ਹੋ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਪ੍ਰਭੂ ! ਮੈ ਗਰੀਬ (ਅਤੇ ਇਕੱਲਾ) ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਵੈਰੀ ਕਾਮ ਆਦਿਕ ਪੰਜ ਹਨ, ਮੇਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ, ਮੈ ਤੇਰੀ ਸਰਨ ਆਇਆ ਹਾਂ । ਇਹ ਪੰਜ ਮੈਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਤਾਉਂਦੇ ਹਨ । ੧ । (“ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ” ਕਹਿਣਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਸਿੰਘ ਦਾ ਇਹ ਆਤਮ-ਸਮਰਪਨ ਹੈ)--- (ਹੋ ਪਿਤਾ-ਪ੍ਰਭੂ ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਬਿਖਾਦੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ) ਮੈਂ ਕਈ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਜਤਨ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਬੱਕ ਗਿਆ ਹਾਂ, ਇਹ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਮੇਰੀ ਖਲਾਸੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ । (ਹੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ, ਜਦ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ) ਸਾਧ--(ਗੁਰੂ-ਗ੍ਰੰਥ-ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ) ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਇਹ (ਵੈਰੀ ਪਿੱਛਾ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ) ਮੈ ਸਾਧ--(ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ) ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲਿਆ ਹੈ ਜਿਥੇ । ਮੈਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖਿ-ਸੰਤ ਮਿਲ ਪਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਬਿਖਾਦੀਆਂ ਤੋਂ) ਨਿਡਰ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ । ੨-੩ । ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਤਮਕ ਅਡੋਲਤਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ, ਤੇ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਮੈਂ ਉਹ ਪੰਜੇ ਵਡੇ ਝਗੜਾਯੂ ਜਿੱਤ ਲਏ ਹਨ (**ਨੋਟ:-**ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਅਤੇ, ਹਰ ਥਾਂ ਵੱਸਦੇ, ਹਰ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮਿਲੀ ਫਤਹਿ, ਸਦਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਫਤਹਿ ਹੀ ਹੈ) । (ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਮਿਲੀ ਸੂਝ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਚਾਲਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਨਾਲ, ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲੀ ਅਵਸਥਾ ਇਹ ਬਣ ਗਈ ਹੈ ਕਿ) ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਤਮਕ ਚਾਨਣ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਹ ਆਤਮਕ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਵਾਸਨਾ ਨਹੀਂ ਪੋਹ ਸਕਦੀ । ੪ ।

ਮਨਮੁਖ ਦੀ ਜਿੱਤ

੧੧੪- ਨਿਤ ਨਿਹਫਲ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ਬਫਾਵੈ ਦੁਰਮਤੀਆ ॥

ਜਬ ਆਵੈ ਵਲਵੰਦ ਕਰਿ ਝੂਠੁ ਤਬ ਜਾਵੈ ਜਗੁ ਜਿਤਿਆ ॥ ੧ ॥ [੭੨੩]-੨-੭

ਅਰਥ:--ਖੋਟੀ ਬੁਧੀ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਸਦਾ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, (ਫਿਰ ਵੀ ਅਜੇਹੇ ਵਿਅਕਤ ਕੰਮ ਕਰ ਕੇ) ਲਾਭਾਂ ਮਰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਠੱਗੀ ਕਰ ਕੇ, ਕੋਈ ਝੂਠ ਬੋਲ ਕੇ (ਕੁਝ ਧਨ-ਮਾਲ) ਲੈ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ। ੧।

ਪੰਜਾਂ ਵੈਰੀਆਂ ਵਿਰੁਧ ਸਦੀਵੀ ਜੰਗ ਛੇੜੀ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੋਰ ਵੀ ਬੇਅੰਤ ਗੁਰੂ-ਫੁਰਮਾਨ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਦੀ ਸੂਚੀ

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:-

ਜੇਤੂ ਅਥਵਾ ਸੂਰਮੇ

੧= [੮੭]-ਵਾ-੧੧(੧)	੨= [੧੩੨]-੪-੩੮(੫)	੩= [੪੦੮]-੩-੧੫੪(੨)	੪= [੪੯੦]-੩-੫(੩)	੫= [੧੪੬]-ਵਾ-੧੭	੬= [੪੫੪]-੧-੩
੭= [੪੯੦]-੩-੫(੩)	੮= [੩੩੮]-੨-੧੭-੬੮(੨)	੯= [੫੭੯]-੨(੩)	੧੦= [੨੫੮]-੩੮(੧)	੧੧= [੩੪੬]-ਬਿ-੧੭	੧੨= [੩੯੨]-੩੭-੮੮(੩)
੧੩= [੫੩੧]-੧੪(੧)	੧੪= [੬੮੦]-੪-੩੫(੧)	੧੫= [੮੯੦]-੧੫-੨੬(੨)	੧੬= [੯੦੭]-ਅਸ-੨੩	੧੭= [੯੨੯]-੧-੬-੮(੨)	੧੮= [੯੩੦]-ਓ-ਅੰ-
੧੯= [੧੦੧੯]-੧-੭(੭)	੨੦= [੪੫੩]-੧(੪)	੨੧= [੧੦੨੩]-੪(੪)	੨੨= [੧੦੭੩]-੧-੨(੧੪)	੨੩= [੧੦੯੭]-ਵਾ-੧੦	੨੪= [੧੨੨੧]-੬੭-੯੦(੨)
੨੫= [੩੦]-੧੧-੪੪(੩)	੨੬= [੩੩੮]-੨-੧੭-੬੮(੨)	੨੭= [੧੩੭੪]-੧੯੩	੨੮= [੨੫੮]-੩੯	੨੯= [੯੯੩]-੧-੧੨(੩)	੩੦= [੧੦੪੨]-੫-੨੨(੫)
੩੧= [੧੦੪੬]-੩(੪)	੩੨= [੧੩੫੮]-੪੫	੩੩= [੧੩੭੪]-੧੯੪	੩੪= [੫੧੧]-ਵਾ-੭	੩੫= [੧੨੮੦]-ਵਾ-੫	੩੬= [੧੩੬੬]-੨੨-੯-੧੯(੨੧)
੩੭= [੩੫੩]-੧੬-੪	੩੮= [੪੬੧]-ਛੇ-੩-੧੨(੪)				

ਖੜਗ, ਸਨਾਹ, ਬਾਣ ਆਦਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ

੩੯= [੫੩੪]-੧-੩੧(੩)	੪੦= [੫੭੮]-ਛੇ-੪(੨)	੪੧= [੬੨੮]-੧੬-੮੦(੧)	੪੨= [੯੬੬]-੧(੧)	੪੩= [੯੮੩]-੬(੭)	੪੪= [੯੯੩]-੧-੧੨(੪)
੪੫= [੧੩੨੪]-੨(੩)	੪੬= [੧੪੧੪]-੧੪	੪੭= [੧੩੮੯]-੧੦(੨)	੪੮= [੧੦੨੨]-੩(੪)	੪੯= [੮੬੮]-੧੮-੨੦(੨)	੫੦= [੩੨੭]-੨(ਰਹਾ)
੫੧= [੨੩੫]-੨(੭)	੫੨= [੧੦੪੨]-੪-੨੧(੯)	੫੩= [੧੦੭੨]-੧(੯)	੫੪= [੧੦੮੭]-ਵਾ-੨(੧)		

ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਬਣਨਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸ-ਸ਼ਸਤ੍ਰ (**Armed**) ਹੋਣਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਜਿਸ ਜੰਗ ਨੂੰ ਜਿਤਣਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨਾਂ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਹੁਕਮ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬੇਅੰਤ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਾਰ ਬਾਰ ਸਮਝਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਡਾ ਪਰਮੁੱਖ ਧਰਮ ਸੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ, ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਬਣ ਕੇ, ਉਸ "ਜੰਗ" ਵਲੋਂ ਆਪਣਾ ਧਿਆਨ ਇਕ ਪਲ ਲਈ ਵੀ ਨਾ ਹਟਾਉਂਦੇ। ਪਰ ਸਾਡੀ ਹਉਮੈ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਸਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ "ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਲਈ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਕੋਈ ਇਸ ਲਈ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਰਹੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕਰਨ ਦਾ ਬੰਧਨ ਸਹੇੜ ਲਈਏ? ਭਾਵ, ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਅਜੇਹੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਅੱਗੇ ਲੰਘ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਬਣਾ ਲੈਣ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਮੰਨ ਬੈਠੇ ਹਾਂ।

ਸਾਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਸਿਆਸੀ ਲੜਾਈ ਨੂੰ "ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਧਰਮ ਯੁਧ" ਮੰਨ ਲੈਣਾ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੰਭੀਰ ਭੁੱਲ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਇਸ ਜੰਗ ਨੂੰ ਲੜਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਭੁਲਾ ਕੇ, ਹੰਕਾਰ ਵੱਸ ਹੋਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੜਾਈਆਂ ਦੀ ਜਿੱਤ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਸੂਰਮੇ ਬਣ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਸਾਡੀ ਇਸ ਸੂਰਮਤਾਈ ਬਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:-

੧੧੫- ਸੂਰੇ ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਹਿ ਅਹੰਕਾਰਿ ਮਰਹਿ ਦੁਖੁ ਪਾਵਹਿ ॥ ਅੰਧੇ ਆਪੁ ਨ ਪਛਾਣਨੀ,

ਦੂਜੈ ਪਹਿ ਜਾਵਹਿ ॥ ਅਤਿ ਕਰੋਧ ਸਿਉ ਲੂਝਦੇ ਅਗੈ ਪਿਛੈ ਦੁਖੁ ਪਾਵਹਿ ॥...੯ ॥ [੧੦੮੯]-ਵਾਰ

ਅਰਥ:--ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਮਰਦੇ-ਖਪਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੂਰਮੇ ਨਹੀਂ ਆਖੀਦਾ, ਉਹ ਹੰਕਾਰੀ-ਅੰਧੇ ਆਪਣਾ ਅਸਲਾ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦੇ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਖੁਆਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਬੜੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਇਸ ਲੋਕ ਤੇ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ (ਆਤਮਕ ਤੌਰ ਤੇ) ਦੁਖੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਪੱਖ ਨੂੰ ਵੀ ਅੱਖੋਂ ਉਹਲੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਦਸਮੇਸ਼ ਦੇ ਨਿਜ-ਧਾਮ ਨੂੰ ਸਿਧਾਰ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ, ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦੁਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੇ ਸਿਆਸੀ ਜੰਗਾਂ ਜੁੱਧਾਂ ਵਿਚ ਜੂਝਣਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਭੁੱਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਮਰਜੀਵੜਾ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸੁਆਰਥੀ ਰੁਚੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਆਚਰਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚੁੱਕ ਸਕਦੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਤਾਕਤਾਂ, ਜਿੱਥੇ ਸਿੰਘ-ਸਰੂਪ ਦਾ ਖੁਰਾ-ਖੋਜ ਮਿਟਾ ਦੇਣ ਲਈ ਲੱਕ ਬੰਨ੍ਹੀ ਫਿਰਦੀਆਂ ਸਨ ਓਥੇ ਉਹ ਦੇਵੇਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ, ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦਾ ਲਹੂ ਨਿਚੋੜਨ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਛੱਡ ਰਹੀਆਂ। ਸੋ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੇ ਹਲੇਮੀ ਰਾਜ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਨੀ, ਖਾਲਸਈ ਧਰਮ ਦਾ ਅੰਗ ਸਮਝਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੰਗਾਂ ਜੁੱਧਾਂ ਸਮੇਂ ਵੀ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਨਿਜ ਸੁਆਰਥ ਕਿਤੇ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦਾ। ਮਰ ਜੀਵੜਿਆਂ ਦੀ ਉਹ ਫ਼ੌਜ ਨਿਰੋਲ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀ ਫ਼ਤਹਿ ਕਿਸੇ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੰਕਾਰ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਹਰ ਸਿਆਸੀ ਫ਼ਤਹਿ ਸਮੇਂ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦਾ ਸਿਰ, ਸੁਕਾਰਾਨੇ ਵਜੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਝੁਕ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਆਪਾ ਭਾਵ ਗੁਆ ਕੇ, ਤਨੋਂ, ਮਨੋਂ ਅਤੇ ਧਨੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਹਰ ਸੈਦਾਨ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀ ਫ਼ਤਹਿ ਵੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਤਿਆਗੀ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਆਪਣਾ ਸਭ ਕੁਝ ਗੁਰੂ-ਪੰਥ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪੰਥਕ ਜਰਨੈਲਾਂ ਨੇ ਜਿੰਨੀਆਂ ਵੀ ਜੰਗਾਂ ਲੜੀਆਂ, ਫ਼ਤਹਿ ਸਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਚੁੰਮਦੀ ਰਹੀ। ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਆਚਰਨ ਦੀ ਉੱਚਤਾ ਅਤੇ ਸੁੱਚਤਾ ਦੇ ਸੋਹਲੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਗਾਏ। ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਮੁੱਚਾ ਖਾਲਸਾ-ਪੰਥ ਸ਼ਕਤੀ ਸ਼ਾਲੀ ਰਾਜ ਭਾਗ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣ ਗਿਆ।

ਦੁਕਵਾਂ ਸਮਾਂ ਮਿਲਦਿਆਂ ਹੀ ਤਿਲਕ-ਧਾਰੀ ਬਿੱਪ੍ਰ, ਸਿਖ ਰਾਜਿਆਂ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਦਰਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਘੁਸਰਦਾ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਮੇਤ ਲਗ ਪਗ ਸਾਰੇ ਰਾਜ ਘਰਾਣੇ ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਪੱਖੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤੀ ਰਿਵਾਜ ਦੀ ਪਕੜ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਗਏ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਰਾ ਸਿੱਖ ਪੰਥ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰ ਪਾਠਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਬਣਾ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ ਹੋਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਜਥੇਦਾਰ, ਸੁਆਰਥੀ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ। ਆਚਰਨ ਚਰਿਤੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਲ ਨੂੰ ਚਾਲੇ ਪਾ ਤੁਰਿਆ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਨੇ ਰਾਜ ਭਾਗ ਖੋਹ ਲਿਆ। ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਮੁਢਲੇ ਵੈਰੀ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਭੇਤ ਸਮਝ ਕੇ, ਚਾਤਰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਨੇ, ਗੁਰਦੁਰਿਆਂ ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਉਦਾਸੀ-ਨਿਰਮਲੇ-ਸੰਪ੍ਰਦਾਇਕ-ਰੂਪ ਬ੍ਰਾਹਮਣ-ਮਹੰਤਾਂ ਦੀ ਪਿੱਠ ਠੋਕਣੀ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਮਹੰਤਾਂ ਨੇ ਕੇਂਦਰੀ ਅਸਥਾਨ ਸ੍ਰੀ ਹਰਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ, ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਲਗ-ਪਗ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ-ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤ ਚਲਾ ਕਰ ਲਈ। ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦਾ ਧਾਰਣੀ ਬਣਾ ਲੈਣਾ ਦਾ ਕੰਮ ਜ਼ੋਰ ਫੜ ਗਿਆ। ਮੰਦਰਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਕਾਮ ਦੇਵਤਾ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵੀ ਅਰੰਭ ਹੋ ਗਈ। ਕਈ ਸਿੱਖ ਬੱਚੀਆਂ ਦੇ ਸਤ ਭੰਗ ਹੋਏ ਤਾਂ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦੀ ਅਣਖ ਜਾਗੀ। ਸੂਰਮੇ ਤਲੀ ਤੇ ਸਿਰ ਰੱਖ ਕੇ ਨਿੱਤਰ ਪਏ। ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ, ਜੈਤੋ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਬਾਗ਼ ਵਰਗੇ ਮੋਰਚਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪਾਈਆਂ। ਬੜੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਅਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਭਰੇ ਲੰਮੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਪਿਛੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਮਹੰਤਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਇਆ। ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਘੜਿਆਲਾਂ ਦੇ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰ ਨਗਾਰਿਆਂ ਦੀ ਗੜਗੜਾਹਟ ਸੁਣੀ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਈ। **ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ਦਾ ਬੋਲ ਬਾਲਾ ਹੋਇਆ।** ਪਰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਦੇ ਜਾਲ-ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾ ਲੈਣ ਨਾਲ--ਫੌਜਾਂ ਜਿੱਤ ਕੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਹਾਰੀਆਂ ਨੇ।

੧੮

“ਸਿੰਘ” ਉਪਾਧੀ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਖੇ ਉਪਕਾਰ

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ “**ਸਿੰਘ**” (ਭਾਵ, ਸ਼ੇਰ ਜੋ ਸ਼ਕਤੀ, ਫੁਰਤੀ, ਬਹਾਦਰੀ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਵਿਚ ਲਾਸ਼ਨੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜੰਗਲ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਪਦ ਵਰਤਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਵਲੋਂ ਲਈ ਗਈ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਸਮੇਂ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ, ਸੀਸ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿੱਤਰਨ ਵਿਚ ਪਹਿਲ ਕਰ ਲੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਪੰਜ ਮਰਜੀਵੜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ **ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ** ਕਹਿ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚਲੇ ਡੂੰਘੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਧਰਮ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਮੁਹਕਮ ਸਿੰਘ ਰੱਖ ਦਿੱਤੇ ਫਿਰ ਹੁਕਮ ਦੇ ਕੇ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਇਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿਆਰੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਆਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣਾ (ਪਵਿੱਤ੍ਰ) ਨਾਮ ਵੀ ਗੋਬਿੰਦੇ **ਰਾਏ** ਤੋਂ **ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ** ਕਰ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਕੌਤਕ ਵਰਤਾਇਆ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੇ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਹੋਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਬਣਾਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਗਾਂਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਲਈ ਜਥੇ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੇ ਗਏ ਅਤੇ ਸ਼ਾਮ ਤਾਂਈਂ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਲਿਆ। ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬੇਟੇ ਬਣਾ ਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰਤਾ ਬਖ਼ਸ਼ੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ “ਕੌਰ” (ਭਾਵ, ਕੰਵਰ, ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦਾ) ਉਪਾਧੀ ਬਖ਼ਸ਼ ਕੇ ਭਾਗੇ ਤੋਂ ਬੀਬੀ ਭਾਗ ਕੌਰ, ਸ਼ਾਮੇ ਤੋਂ ਬੀਬੀ ਸ਼ਾਮ ਕੌਰ, ਰਾਮ ਦੇਈ ਤੋਂ ਬੀਬੀ ਰਾਮ ਕੌਰ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਲਿਤਾੜੀ ਜਾ ਰਹੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ, ਪ੍ਰਥਮ ਸਰੂਪ ਸਮੇਂ ਜਿਵੇਂ ਮਰਦ ਦੀ ਬਰਾਬਰਤਾ ਦੇ ਕੇ ਸਨਮਾਨਤ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਸੇ ਹੀ ਅਧਾਰ ਤੇ ਖਾਲਸਈ ਚੜ੍ਹਤ ਵਿਚ ਵੀ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਤੇ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਨਿਯਮ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਆਤਮਕ ਉੱਚਤਾ ਵਾਲੇ ਸੁੱਚੇ ਆਚਰਨ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਾਲੇ ਜਲਾਲ ਦੀ ਸਿਖਰ ਤੇ ਪੁੱਜ ਚੁੱਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਨਿਰਮਲ-ਪੰਥ ਨੂੰ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ **ਖਾਲਸਾ-ਪੰਥ** ਨਾਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪਰਵਾਰਕ ਜੀਵਨ ਵਿਚ, ਜਥਿਆਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਸਮੇਂ, ਸਿੰਘ ਅਥਵਾ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ **ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ** ॥ ਬੁਲਾਇਆ ਕਰਨ।

ਨਿਆਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਨਿਆਰੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼--ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕ ਸੂਦਰ ਕਹਿ ਕੇ ਭਿੱਟ ਮੰਨਦੇ ਸਨ ਅੱਜ ਖੱਤ੍ਰੀ, ਜਟ, ਛੀਂਬਾ, ਝੀਵਰ ਸਭ ਦੇ ਸਭ, ਇੱਕ ਬਾਟੇ ਵਿਚੋਂ ਘੁਟ ਭਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਚ ਨੀਚ ਛੂਤ ਛਾਤ ਦਾ ਭਰਮ ਜੜ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਟ ਮਾਰਿਆ। ਹਰ ਪਾਸੇ ਸਕੇ ਭੈਣ ਭਰਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਪਿਆਰਾਂ ਦੀ ਠੰਢ ਵਰਤ ਰਹੀ ਸੀ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਜਗਾਂ ਆਦਿ ਸਮਾਗਮਾਂ ਸਮੇਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਆਪਣੇ ਜਜਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜੀਅ ਆਇਆ ਲੁੱਟਦਾ ਸੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਰਚਾਰ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਵੀ ਬੜਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਭੰਡਾਰਾ ਤਿਆਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੋਆਂ ਸੁਣ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵੀ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਇੱਕ ਬਾਟੇ ਵਿਚੋਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਘੁੱਟ ਭਰਦੇ ਵੇਖ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬਰਾਦਰੀ ਨੱਕ ਚਾੜ੍ਹ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਵਾਲੀ ਰਸਮ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹੈ, ਪਰ ਭੰਡਾਰਾ ਵਰਤਾਉਣ ਵਾਲਾ ਰਿਵਾਜ ਤਾਂ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਅਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀ ਭੀੜ ਦਾ ਮੋਹਰੀ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਕਰਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਭੰਡਾਰਾ ਵਰਤਨ ਸਮੇਂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਪੰਗਤ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀ ਲਾਉਣੀ ਪੈਣੀ ਹੈ। ਪਰ ਲੰਗਰ ਵਰਤਣਾ ਅਰੰਭ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਉਚੇਚਾ ਆਦਰ ਨਾ ਮਿਲਿਆ। ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਸੜੇ ਬਲੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਕੋਲ ਗਏ। ਅਗੋਂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਮਿਠੀ ਮੁਸਕਾਨ ਨਾਲ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਤੁਹਾਡਾ ਚੇਤਾ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਸੀ। ਬੜੇ ਰਮਜ਼-ਭਰੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਚੇਤਾ ਸਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਭੁੱਲਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨਾ ਰਹੀ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਮੰਗ ਖਾਣ ਵਿਚ ਢੀਠਾਣੀ ਦੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਪੁਜਣ ਗਿੱਤਾ

ਹੋਇਆ ਪ੍ਰੋਹਿਤ, ਖਾਣ ਵਿਚ ਪਹਿਲ ਦਾ, ਆਪਣਾ ਧਾਰਮਿਕ ਹੱਕ ਜਿਤਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਆਖਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੁਸਾਂ ਉੱਚ-ਜਾਤੀਏ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸੂਦਰ ਆਖ ਕੇ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ ਲਤਾੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਨੀਚੋਂ ਉਚ ਕਰਨ ਆਏ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦਾ ਸਦਕਾਂ ਹੁਣ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਤੁਹਾਡਾ ਜੁਲਾ ਲਾਹੁਣ ਲਈ ਸਿਰ ਤਲੀ ਤੇ ਰੱਖ ਲਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਦਾਨ ਪੁੰਨ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਵੀ ਏਹੀ ਬਣ ਗਏ ਹਨ॥ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਗ਼ਸਾ ਪੈਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ--“ਹਾਏ ਲੁੱਟ ਖਾਣ ਦੇ ਸਾਧਨ ਘਟਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ”। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਹ ਬਚਨ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਵੱਈਆਂ ਵਿਚ ਇਉਂ ਹਨ:--

ਜੋ ਕਿਛੁ ਲੇਖ ਲਿਖਿਐ ਬਿਧਨ, ਸੋਈ ਪਾਈਅਤ ਮਿਸ੍ਰ ਜੂ ਸੋਕੁ ਨਿਵਾਰੇ । ਮੇਰੇ ਕਛੁ ਅਪਰਾਧੁ ਨਹੀਂ, ਗਯੋ ਯਾਦਿ ਤਰ ਭੂਲਿ, ਨ ਕੋਪੁ ਚਿਤਾਰੇ ।
ਬਾਗੇ ਨਿਹਾਲੀ ਪਠੈ ਦੈ ਹੈਂ ਆਜ ਭਲੇ ਤੁਮ ਕੋ ਨਿਹਚੈ ਜੀਅ ਧਾਰੇ । ਛੱਡੀ ਸਭੈ ਕ੍ਰਿਤ ਬਿਪ੍ਰਨ ਕੇ, ਇਨਹੂ ਪੈ ਕਟਾਛੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੇ ਨਿਹਾਰੇ ॥ ੧ ॥
ਜੁੱਧ ਜਿੱਤੇ ਇਨਹੀ ਕੈ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਇਨਹੀ ਕੈ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸੁ ਦਾਨ ਕਰੇ । ਅਘ ਓਘ ਟਰੈ ਇਨਹੀ ਕੈ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਇਨਹੀ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਫੁਨਿ ਧਾਮ ਭਰੇ ।
ਇਨਹੀ ਕੈ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸੁ ਬਿੰਦਿਆ ਲਈ ਇਨਹੀ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਭ ਸ਼ਤੁ ਮਰੇ । ਇਨਹੀ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੇ ਸਜੇ ਹਮ ਹੈਂ, ਨਹੀਂ ਮੇ ਸੇ ਗਰੀਬ ਕਰੋਰਿ ਪਰੇ ॥ ੨ ॥
ਸੇਵ ਕਰੀ ਇਨਹੀ ਕੀ ਭਾਵਤ, ਔਰ ਕੀ ਸੇਵ ਸੁਹਾਤ ਨ ਜੀ ਕੋ । ਦਾਨ ਦਿਯੋ ਇਨਹੀ ਕੋ ਭਲੇ, ਅਰੁ ਆਨ ਕੋ ਦਾਨ ਨਾ ਲਾਗਤ ਨੀਕੋ ।
ਆਗੇ ਫਲੈ ਇਨਹੀ ਕੋ ਭਲੇ, ਅਰੁ ਆਨ ਕੋ ਦਾਨ ਨ ਲਾਗਤ ਨੀਕੋ । ਮੇ ਗ੍ਰਿਹ ਮੈ ਤਨ ਤੇ ਮਨ ਤੇ, ਸਿਰ ਲੋ ਧਨ ਹੈ ਸਭ ਹੀ ਇਨ ਹੀ ਕੋ ।

ਦੇਹਰਾ

ਚਟਪਟਾਇ ਚਿੱਤ ਮੈ ਜਰਿਓ, ਤ੍ਰਿਣ ਜਿਉਂ ਕ੍ਰੋਧਤ ਹੋਇ ॥ ਬੋਜਿ ਰੋਜਿ ਕੇ ਹੋਤਿ ਲਗਿ, ਦਯੋ ਮਿਸ੍ਰ ਜੂ ਰੋਇ ॥ ੪ ॥

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਅਨੋਖੇ ਚਮਤਕਾਰ ਨੇ ਜਾਤ ਅਭਿਮਾਨੀਆਂ ਦਾ ਲੱਕ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ। ਛੂਤ ਛਾਤ ਵਾਲੇ ਬੇਰਹਿਮੀ ਭਰੇ ਵਤੀਰੇ ਵਾਲਿਆਂ ਹੰਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਅਨੋਖੀ ਸੁੱਚਮ ਦੇ ਪਖੰਡ ਦਾ ਪਾਜ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਨੰਗ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਕੱਲ੍ਹ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ, ਹੀਣ ਭਾਵਣਾ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਏ ਆਪਣੀਆਂ ਧੋਨਾਂ ਨੀਵੀਆਂ ਕਰੀ ਫਿਰਦੇ ਸਨ, ਅੱਜ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣ ਕੇ ਰਾਜ ਭਾਗ ਸਾਂਭ ਲੈਣ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਸੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਵਾਲੇ ਅਨੋਖੇ ਸਾਕੇ ਦਾ ਚਮਤਕਾਰ। ਇਸ ਸਨ ਗਰੀਬਾਂ ਨਿਤਾਣਿਆਂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਸਰੂਪ ਦੀਆਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਵਾਲਾ ਲਾਸ਼ਾਨੀ ਉਪਕਾਰ।

੧੧੬- ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਦਇਆਲੁ ਹੈ ਜਿਸ ਨੋ ਸਮਤੁ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥ ਏਕ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਕਰਿ
ਦੇਖਦਾ ਮਨ ਭਾਵਨੀ ਤੇ ਸਿਧਿ ਹੋਇ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਵਿਚਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹੈ ਹਰਿ ਉਤਮੁ
ਹਰਿ ਪਦੁ ਸੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਹਰਿ ਧਿਆਈਐ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਵੈ ਕੋਇ ॥ ੧ ॥ [੩੦੦]-ਵਾਰ

੧੯

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਉਦਾਰਤਾ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਅਕਿਰਤਾਘਣਤਾ ?

ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਸਿਆਟਲ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਦਾਸ ਠਹਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਗੋਰਮਿੰਟ ਕਾਲਜ ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਵਿਚ ਅਸਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਬਣਾਈ ਤਾਂ (੧੯੪੪ ਵਿਚ) ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਫੋਟੋ ਬਣਵਾਈ ਹੋਈ ਸੀ । ਦਾਸ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਵੇਖ ਕੇ ਦਾਸ ਦੇ ਇੱਕ ਗੋਰੇ ਸੱਜਣ ਨੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ--Is it a your family picture ? ਭਾਵ, ਕੀ ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਖਾਨਦਾਨ ਦੀ ਫੋਟੋ ਹੈ ? ਦਾਸ ਨੇ ਪੁਛ ਲਿਆ ਕਿ ਤੁਸਾਂ ਅਜੇਹਾ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਸਮਝਿਆ ਹੈ ? ਤਾਂ ਅਗੋਂ ਜੋ ਕੁਝ ਉਸ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਮੇਰੇ ਕਲੇਜੇ ਵਿਚ ਛੇਕ ਕਰ ਗਿਆ । ਅਸੀਂ ਕਿਡੇ ਮੰਦ-ਭਾਗੇ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਮਹਾਨ ਉਪਕਾਰ ਨੂੰ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕੇ । ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ--Because 'singh' is the last name of all who are in this photo. (ਭਾਵ, ਕਿਉਂਕਿ ਤਸਵੀਰ ਵਿਚਲੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਖਾਨਦਾਨੀ ਨਾਮ ਸਿੰਘ ਹੈ ਅਮਰੀਕਾ, ਕੈਨੇਡਾ ਆਦਿ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਖਾਨਦਾਨੀ ਨਾਮ ਨੂੰ **ਲਾਸਟ ਨੇਮ** ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲਾਸਟ ਨੇਮ ਮਿਲਦਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਇੱਕ ਹੀ ਖਾਨਦਾਨ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ)

ਦਿਲ ਕਰੇ ਕਿ ਉਸ ਗੋਰੇ ਸੱਜਣ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਰੱਖ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਾਂ ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਸੋਝੀ ਕਰਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ “**ਸਿੰਘ**” ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਭਾਈਵਾਲੀ ਪਾ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਖਾਨਦਾਨ ਦੀ ਸਾਂਝ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਏਡੀ ਨਿਆਰੀ ਵਡਿਆਈ ਸਿਵਾਏ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਹੋਰ ਕੌਣ ਦੇਵੇ ? ਫਿਰ ਸੋਚ ਨੇ ਪਰਤਾ ਖਾਧਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹਾਜ਼ਰਾ ਹਜ਼ੂਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਯਾਦ ਆਇਆ--“**ਗੁਰੂ ਸਿਖੁ ਸਿਖੁ ਗੁਰੂ ਹੈ ਏਕੋ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ ਚਲਾਏ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਮੰਤ੍ਰ ਹਿਰਦੈ ਦੇਵੈ ਨਾਨਕ ਮਿਲਣੁ ਸੁਭਾਏ ॥ ੮ ॥**” [੪੪੪]-੨-੯ [ਭਾਵ, (ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ) ਗੁਰੂ ਸਿੱਖ (ਨਾਲ ਇੱਕ-ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ) ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ (ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ) ਹੈ, ਸਿੱਖ ਵੀ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਉਪਦੇਸ (ਦੀ ਲੜੀ) ਨੂੰ ਅਗਾਂਹ ਤੋਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਮੰਤਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ (ਵਸਾ ਲੈਣ ਲਈ) ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਸਦਕਾ ਉਸ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ]

ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਨਾਲ ਡੂੰਘਾ ਪਿਆਰ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਨਿਆਰਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਪੱਕਾ ਕਰ ਲੈਣ ਲਈ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣਾ **ਰੂਪ ਬਣਾ** ਲਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਅੱਜ ਤਾਂ ਸਮੁੱਚੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨੂੰ **ਸਿੰਘ** ਨਾਮ ਦੀ ਭਾਈਵਾਲੀ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੀ **ਖਾਨਦਾਨ ਵਿਚ ਰਲਾ ਲਿਆ**। ਕੀ ਸਚ-ਮੁਚ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪਰਵਾਰ ਇਕੋ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ ? ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਰੇ, ਜੇ ਕਿਤੇ ਸੁਰਤ ਸੰਭਲ ਜਾਏ ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਦਿੱਸ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਅਸੀਂ ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਦੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਸੁਤਿਆਂ ਨੇ ਇਹ ਕਦੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਸਾਡੀ ਜਾਤਿ

ਵਰਨ ਅਥਵਾ ਗੋਤ ਆਦਿ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਲੀਨ ਕਰ ਲਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਤਾਂ ਕਦੇ ਦਾ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਕਹਿ ਕੇ ਨਿਰਾ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਸਗੋਂ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਸਾਡੀ ਪਾਲਣਾ, ਸਾਡੀ ਸਿਖਿਆ ਅਥਵਾ ਸਾਡੀ ਰਖਿਆ, ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਦਾ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਰਵਾਰ ਸਮਝਿਆ ਸੀ:--

੧੧੭- ਜਨ ਨਾਨਕ ਕੇ ਗੁਰਸਿਖ ਪੁਤਰਹੁ ਹਰਿ ਜਪਿਆਹੁ ਹਰਿ ਨਿਸਤਾਰਿਆ ॥ ੨ ॥ [੩੧੨]-ਵ-੨੦

ਅਰਥ:--ਜਨ ਨਾਨਕ ਦੇ ਸਿੱਖ ਪੁਤਰੇ ! ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪੋ, (ਕਿਉਂਕਿ) ਪ੍ਰਭੂ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਉਤਾਰਦਾ ਹੈ ।

੧੧੮- ਪਿਤਾ ਜਾਤਿ ਤਾ ਹੋਈਐ, ਗੁਰੁ ਤੁਠਾ ਕਰੇ ਪਸਾਉ ॥ [੮੨]-ਵਣਜਾਰਾ-੨

ਅਰਥ:--ਗੁਰ-ਪਿਤਾ ਦੀ ਕੁਲ ਦਾ ਤਦੋਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਮਿਹਰ ਕਰਦਾ ਹੋ ।

੧੧੯- ਸੰਚਨਿ ਕਰਉ ਨਾਮ ਧਨੁ ਨਿਰਮਲ ਥਾਤੀ ਅਗਮ ਅਪਾਰ ॥

ਬਿਲਛਿ ਬਿਨੋਦ ਆਨੰਦ ਸੁਖ ਮਾਣਹੁ ਖਾਇ ਜੀਵਹੁ ਸਿਖ ਪਰਵਾਰ ॥ ੧ ॥ [੬੧੮]-੧੦-੩੮

ਅਰਥ:--(ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ) ਮੈਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਨਾਮ ਦਾ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ (ਜਿਥੇ ਇਹ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਉਥੇ) ਅਪਹੰਚ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਹੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖ-ਪਰਵਾਰ ! ਤੁਸੀਂ ਵੀ (ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਨਾਮ ਭੋਜਨ) ਖਾ ਕੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਹਾਸਲ ਕਰੋ, ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਆਤਮਕ ਚੋਜ ਆਨੰਦ ਮਾਣਿਆਂ ਕਰੋ । ੧ ।

੧੨੦- ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਜਨਮੇ ਗਵਨੁ ਮਿਟਾਇਆ ॥ [੯੪੦]-ਸਿੱਧਗੌਸਟ-੨੦

ਪਦ ਅਰਥ:--ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ--ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ । ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਜਨਮੇ--ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲਿਆਂ, ਭਾਵ, ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆ ਕੇ ਪਿਛਲਾ ਸੁਭਾਅ ਮਿਟਾ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੀ ਪਰਵਾਰ (ਗੁਰਸੰਗਤ) ਦੇ ਬਣ ਗਏ । ਗਵਨ--ਭਟਕਣਾ, ਆਵਾਗਵਨ, ਜਨਮ ਮਰਨ ।

੧੨੧- ਫਿਰਿ ਉਲਟਿਓ ਜਨਮੁ ਹੋਵੈ ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਮਿਲੈ ਰੰਗੁ ਲਾਵੈਗੇ ॥ ੨ ॥ [੧੩੧੦]-੪

ਅਰਥ:--ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ (ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਦੁਬਿਧਾ ਲੋਭ ਆਦਿਕ ਵਲੋਂ) ਪਰਤਦਾ ਹੈ, (ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਆਤਮਕ ਜਨਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ) ਹੋ ਭਾਈ ! ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਪੁਰਖ ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਿਆਰ ਦਾ) ਰੰਗ ਚਾੜ੍ਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ੨ ।

੧੨੨- ਸਿਰ ਉਪਰਿ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਗੁਰਦੇਵ ॥ ਸਫਲ ਮੂਰਤਿ ਜਾ ਕੀ ਨਿਰਮਲ ਸੇਵ ॥

ਏਕੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਜਾ ਕੀ ਰਾਸਿ ॥ ਮਿਲਿ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਹੋਵਤ ਪਰਗਾਸ ॥ ੧ ॥ [੬੭੭]-੩-੨੪

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਸਿਖ ਦੇ ਪਰਵਾਰਕ ਸੰਬੰਧ ਬਣਾ ਲੈਣ ਲਈ ਸ਼ਰਤ ਇਹ ਹੈ--

੧੨੩- ਸੋ ਸਿਖੁ ਬੰਧਪੁ ਹੈ ਭਾਈ, ਜਿ ਗੁਰ ਕੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚਿ ਆਵੈ ॥ ਆਪਣੇ ਭਾਣੇ ਜੋ ਚਲੈ ਭਾਈ, ਵਿਛੁੜਿ ਚੋਟਾ ਖਾਵੈ ॥ [੬੦੧]-੬

ਅਤੇ ਫਿਰ ਅਜੇਹੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ--

੧੨੪- ਜਿਉ ਜਨਨੀ ਸੁਤੁ ਜਣਿ ਪਾਲਤੀ ਰਾਖੈ ਨਦਰਿ ਮਝਾਰਿ ॥ ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਮੁਖਿ ਦੇ ਗਿਰਾਸੁ ਖਿਨੁ ਖਿਨੁ ਪੋਚਾਰਿ ॥

ਤਿਉ ਸਤਿਗੁਰੁ ਗੁਰਸਿੱਖ ਰਾਖਤਾ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਿਆਰਿ ॥੧॥ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਹੈ ਏਆਣੇ ॥

ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਧਾ ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਉਪਦੇਸੁ ਦੇ ਕੀਏ ਸਿਆਣੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੈਸੀ ਗਗਨਿ

ਫਿਰੰਤੀ ਊਡਤੀ ਕਪਰੇ ਬਾਗੇ ਵਾਲੀ ॥ ਓਹ ਰਾਖੈ ਚੀਤੁ ਪੀਛੈ ਬਿਚਿ ਬਚਰੇ ਨਿਤ ਹਿਰਦੈ ਸਾਰਿ ਸਮਾਲੀ ॥

ਤਿਉ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਿਖ ਪ੍ਰੀਤਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕੀ ਗੁਰੁ ਸਿਖ ਰਖੈ ਜੀਅ ਨਾਲੀ ॥ ੨ ॥ [੧੬੮]-੭-੧੩-੫੧

ਅਰਥ:--ਜਿਵੇਂ ਮਾਂ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਨਜ਼ਰ ਹੇਠ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਤੇ ਪਾਲਦੀ ਹੈ (ਘਰ ਵਿਚ) ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਖਿਨ ਖਿਨ ਪਿਆਰ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਗਿਰਾਹੀ ਦਿੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤਿ (ਦੀ ਆਤਮਕ ਖੁਰਾਕ) ਦੇ ਕੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ । ੧ । ਹੇ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ! ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਆਵਾਣ ਬੱਚੇ ਹਾਂ । ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾਤੇ ਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ, ਜਿਸ ਨੇ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਸਿਆਣੇ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ੧ । ਰਹਾਉ । ਜਿਵੇਂ ਚਿੱਟੇ ਖੰਡਾਂ ਵਾਲੀ (ਕੁੰਜ) ਆਸਮਾਨ ਵਿਚ ਉੱਡਦੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਪਿੱਛੇ ਰਹੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਚਿੱਤ ਰੱਖਦੀ ਹੈ, ਸਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਾਂਭਦੀ ਹੈ ਸੰਭਾਲਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਤੇ ਸਿੱਖ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਿੰਦ ਦੇ ਨਾਲ ਰੱਖਦਾ ਹੈ । ੨ ।

ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਾਡਾ ਇੱਕ ਇਹ ਰਿਸ਼ਤਾ ਵੀ ਬਣਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ :-

੧੨੫- ਪਿਤਾ ਹਮਾਰੇ ਪ੍ਰਗਟੇ ਮਾਝ ॥ ਪਿਤਾ ਪੂਤ ਰਲਿ ਕੀਨੀ ਸਾਂਝ ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਉ ਪਿਤਾ ਪਤੀਨੇ ॥ ਪਿਤਾ ਪੂਤ ਏਕੈ ਰੰਗਿ ਲੀਨੇ ॥ ੪ ॥ [੧੧੪੧]-੯-੨੨

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਨਾਲ ਰਿਸ਼ਤਾ ਅਰੰਭ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਬਿੰਦੀ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਬਹੁਤੇ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਭਰੋਸੇ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਪਰ ਅੱਜ ਦਸਮ-ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਦੀ ਭਾਈ ਵਾਲੀ ਪਾ ਕੇ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਨਾਨਕ-ਨਾਮ-ਲੇਵਾ ਸਿੱਖ ਇੱਕ ਹੀ ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਦੇ ਹਾਂ । ਸਾਡਾ ਆਪਸੀ ਸਾਂਝ-ਪਿਆਰ ਖ਼ੂਨ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਵਰਗਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਖ਼ਾਨਦਾਨੀ ਸਾਂਝ ਵਾਲੀ ਜਿਹੜੀ ਅਲੋਕਾਰ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ-(ਪੰਥ) ਨਾਲ ਪਾਈ ਹੈ, ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਚੇਲੇ ਦੀ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਬਣੀ ।

ਪਰ ਸਾਡੀ ਬਦ-ਕਿਸਮਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਇਸ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ " ਸਿੰਘ " ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ Last Name (ਭਾਵ, ਗੋਤ, ਚੀਮਾ, ਹੰਸਰਾ, ਹੁੰਦਲ, ਸੰਧੂ, ਮਾਂਗਟ, ਬਾਜਵਾ, ਮਿਨਿਹਾਸ, ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ, ਬਰਾੜ ਆਦਿ) ਨੂੰ ਵਰਤਨ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਮੰਨ ਲਈ ਹੈ। ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਸਾਂਝ ਨੂੰ ਸੱਚੇ ਦਿਲੋਂ ਕਬੂਲ ਨਾ ਕਰਕੇ, ਕੀ ਅਸੀਂ ਅਕਿਰਤਾਪਣਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ? ਅਸੀਂ ਜਿਹੜੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਹੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੱਕ ਦੀ ਅਨਮੋਲ ਸਾਂਝ ਠੁਕਰਾ ਕੇ ਸੰਧੂ, ਚੀਮੇ ਆਦਿ ਬਣੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਅਸੀਂ, ਆਪਣੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੌਂਪਣ ਲਈ,

ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਸ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਵਾਜਾਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ? ਅਰਦਾਸ ਮਗਰਲੇ ਦੋਹਿਰੇ ਵਿਚ--ਖੰਡਾ ਜਾ ਕੇ ਹਾਥ ਮੇਂ ਕਲਗੀ ਸੋਹੇ ਸੀਸ । ਸੋ ਹਮਰੀ ਰਖਿਆ ਕਰੇ ਕਲਗੀਧਰ ਜਗਦੀਸ਼ " -ਅਰਥਾਤਿਨ ਟੱਪਾ ਜੋੜਕੇ, ਕੀ ਅਸੀਂ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ? ਇਸ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚੀਹੀਦਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੀਆਂ ਗੁਸਤਾਖੀਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ, ਅਤੇ ਅਜੇਹੇ ਅਰਥ ਹੀਣ ਦੋਹਿਰੇ ਗਾਉਣ ਨਾਲ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਪਰਤੀਤ ਵਾਲੇ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪੈਣਗੇ। ਕੀ ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਸਿੱਖ ਛਾਤੀ ਤੇ ਹੱਥ ਮਾਰ ਕੇ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਮਰਯਾਦਾ, ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ। ਕੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਮਾਰਤੰਡ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਸੰਤ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਟਕਸਾਲੀ ਵਿਦਿਆ ਦੇਣ ਦਾ ਪਖੰਡ ਰਚਾ ਕੇ ਅੱਡਰੀ ਗੱਦੀ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਸੰਤਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸਥੀਆਂ ਵੀ ਕੀਰਤਪੁਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਪਾਈਆਂ ਗਈਆਂ? ਕੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀਆਂ, ਜਾਂ ਚੌਹਾਂ ਸਾਹਿਬ ਜਾਦਿਆਂ ਦੀਆਂ, ਅਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਘੁਲੂਘਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਵਾਲਿਆਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਅੰਗੀਠੇ ਬਣ ਸਕੇ ਸਨ? ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਸਤੀਆਂ ਕੀਰਤ ਪੁਰ ਜਾਂ ਗੰਗਾ ' ਮਯਆ ' ਵਿਚ ਪਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ? ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਮਿਤ ਕੋਈ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਜਾਂ ਸਹਿਜ ਪਾਠ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ? ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਸਚਖੰਡ ਵਿਖੇ ਨਿਵਾਸ ਬਖਸ਼ਣ ਲਈ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ? ਅੱਜ ਕਿਹੜਾ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਮਰਨਾ ਪਰਨਾਂ ਬਿੱਪ੍ਰੀ (ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਗੀਤ ਦਾ ਵਟਾਇਆ ਹੋਇਆ ਰੂਪ) ਸੰਸਕਾਰੀ ਝਮੇਲਾ ਨਹੀਂ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ? **ਮਤ ਮੈ ਪਿਛੈ ਕੋ ਰੋਵਸੀ**—ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ-ਫੁਰਮਾਨ ਵੀ ਕੀ, ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ ? ਕੀ ਸਾਡੀ ਕੋਈ ਵੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਓਸੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਸਰਬੰਸ ਕੁਰਬਾਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਾਡੀ ਹੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪਣਾ ਆਪ ਵੀ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ? ਕੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਫੁਰਮਾਨ ਸਾਡੇ ਤੇ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਦਾ ?

ਮਦ ਵਿਚਿ ਰਿਧਾ ਪਾਇਕੇ ਕੁਤੇ ਦਾ ਮਾਸੁ । ਧਰਿਆ ਮਾਣਸ ਖੋਪਰੀ ਤਿਸੁ ਮੰਦੀ ਵਾਸੁ ।

ਰਤੂ ਭਰਿਆ ਕਪੜਾ ਕਰਿ ਕਜਣ ਤਾਸੁ । ਢਕਿ ਨੈ ਚਲੀ ਚੂਹੜੀ ਕਰਿ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸੁ ।

ਆਖਿ ਸੁਣਾਏ ਪੁਛਿਆ, ਲਾਹੇ ਵਿਸਵਾਸੁ । ਨਦਰਿ ਪਵੈ ਅਕਿਰਤਘਣੁ ਮਤੁ ਹੋਇ ਵਿਨਾਸੁ ॥ ੯ ॥ [੩੫]

ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਮੁਰਖ, ਸਿਆਣਾ ਹੋਣ ਦਾ ਫੋਕਾ ਹੀਕਾਰੀ ਬਣ ਕੇ ਰੱਬ ਤੋਂ ਟੁੱਟੇ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਦਾ ਫਲ ਖਾ ਰਹੇ ਹਾਂ:-
੧੨੬- **ਜੇਵੇਹੇ ਕਰਮ ਕਮਾਵਦਾ ਤੇਵੇਹੇ ਫਲਤੇ ॥ ਚਬੇ ਤਤਾ ਲੋਹ ਸਾਰੁ ਵਿਚਿ ਸੰਘੈ ਪਲਤੇ ॥**

ਘਤਿ ਗਲਾਵਾਂ ਚਾਲਿਆ ਤਿਨਿ ਦੂਤਿ ਅਮਲ ਤੇ ॥ ਕਾਈ ਆਸ ਨ ਪੁੰਨੀਆ ਨਿਤ ਪਰ

ਮਲੁ ਹਿਰਤੇ ॥ ਕੀਆ ਨ ਜਾਣੈ ਅਕਿਰਤਘਣੁ ਵਿਚਿ ਜੋਨੀ ਫਿਰਤੇ ॥ ਸਭੇ ਧਿਰਾਂ

ਨਿਖੁਟੀਅਸੁ ਹਿਰਿ ਲਈਅਸੁ ਧਰ ਤੇ ॥ ਵਿਝਣ ਕਲਹ ਨ ਦੇਵਦਾ ਤਾ ਲਇਆ ਕਰਤੇ ॥

ਜੋ ਜੋ ਕਰਤੇ ਅਹੰਮੇਉ ਝੜਿ ਧਰਤੀ ਪੜਤੇ ॥ ੩੨ ॥ [੩੧੭]-ਵਾਰ

ਪੰਜਵਾਂ ਕਾਂਡ

੧

ਚਿੜੀਓਂ ਸੇ ਮੈਂ ਬਾਜ ਤੁੜਵਾਉਂ

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਬੋਲ ਭਾਂਵੇਂ ਕਿਸੇ ਕਵੀ ਦੀ ਕਲਪਣਾ ਦੀ ਉਪਜ ਹੀ ਹਨ, ਪਰ ਪੰਥ ਦੇ ਰਾਗੀਆਂ ਢਾਡੀਆਂ ਤੇ ਪਰਚਾਰਕਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਯਕੀਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਚਨ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਹਨ। ਜਿਥੋਂ ਤਾਂਈ ਇੱਕ ਕਵੀ ਦੇ ਕਥਨ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਅਜੇਹਾ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅੱਤ ਕਥਨੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਸਗੋਂ ਜੇ ਬਿਬੇਕ ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰੀਏ ਤਾਂ ਚਿੜੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਜ ਬਣਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਬਿਲਕੁਲ ਸੱਚ ਹੋ ਦਿੱਸਦੀ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ--ਚਿੜੀਆਂ ਦੇ ਆਹਲਣੇ ਵਿਚੋਂ ਆਂਡਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਚਿੜੀਆਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਛੇੜਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ, ਜੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਾਂ ਕਰ ਸਕਣ, ਤਾਂ ਚਿੜੀਆਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚੋਂ ਵੱਧ ਸ਼ੋਰ ਸ਼ਰਾਬਾ ਜ਼ਰੂਰ ਮਚਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਵਾਸੀ ਤਾਂ ਚਿੜੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਮਾਂਦੀ ਹਾਲਤ ਵਾਲਾ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਜਰਵਾਣਿਆਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵਧੀਕੀ ਵਿਰੁੱਧ ਚਿੜੀਆਂ ਵਾਂਗ ਰੋਲਾ ਪਾਉਣ ਜੋਗਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੋਇਆ। ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੀ ਕੀ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਜੰਤਾ ਵਿਚੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਬੀਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਉਹ ਰਾਜ-ਪੂਤ ਅਤੇ ਖੱਤਰੀ, ਆਪਣੀਆਂ ਰੋਂਦੀਆਂ ਕੁਲਾਉਂਦੀਆਂ ਧੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੋਢਿਆਂ ਤੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਆਪ ਹੀ ਜਰਵਾਣਿਆਂ ਦੇ ਮਹਿਲੀ ਪੁਰਾ ਆਉਣ ਦੀ ਗੰਭੀਰ ਨਮੋਸ਼ੀ ਪਾਣੀ ਵਾਂਗ ਪੀ ਜਾਣ ਵਿਚ ਵਡੀ ਚਤੁਰਾਈ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਭਾਵ, ਪਠਾਣ, ਮੁਗਲ, ਦੁਰਾਨੀ ਆਦਿ, ਬਿਦੇਸ਼ੀ ਲੁਟੇਰੇ ਮਾਨੋਂ ਬਾਜ ਸਨ, ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਜੰਤਾ ਮਾਨੋਂ ਅਜੇਹੀਆਂ ਨਿਤਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਡਰਪੋਕ ਚਿੜੀਆਂ ਸਨ ਜੋ ਜੁਲਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਉੱਚਾ ਸਾਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਲੈਂ ਸਕਦੀਆਂ ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਨਿਆਰੇ ਗਿਆਨ ਨੇ ਮੁਰਦਾ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਕੌਮ ਵਿਚ ਅਜੇਹੀ ਜਾਨ ਪਾ ਦਿੱਤੀ, ਕਿ ਬਾਜ ਬਣੇ ਹੋਏ ਮੁਗਲ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਕਾਰੀਆਂ ਚਿੜੀਆਂ ਸਮਝ ਕੇ ਵਧੀਕੀਆਂ ਕਰਦੇ ਜ਼ਰਾ ਨਹੀਂ ਸਨ ਸੰਗਦੇ, (ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਸੰਤ ਸੂਰਮੇ ਬਣ ਚੁੱਕੇ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਭਾਰਤੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਅਤੇ ਮਾਲ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਲੁਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਸੋ ਕਵੀ ਦਾ ਇਹ ਲਿਖਣਾਂ ਅੱਤ ਕਥਨੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਨਿਕਾਰੀਆਂ ਚਿੜੀਆਂ ਬਣੇ ਮਨੁੱਖ, (ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਤੁਰਦੇ ਹੋਏ) ਜ਼ਾਲਮ ਬਾਜਾਂ ਅਤੇ ਨਿਰਦਈ ਬੱਬਰ ਸ਼ੇਰਾਂ ਦੀ ਘੋੜੀ ਮਰੋੜਨਣ ਜੋਗੇ ਬਣ ਗਏ ਸਨ।

ਕਵੀ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵੇਚ ਕੇ ਧਨ ਜੋੜਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਸੋਹਣੀਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਦੀ ਛਾਂ ਕੋਲ ਬਣੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੱਕ ਵੀ ਪੁਚਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਇੱਕ ਤਸਵੀਰ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਬਾਟੇ ਵਿਚੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਲੈਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚਿੜੀਆਂ ਨੇ ਬਾਜ਼ ਨੂੰ ਢਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਦੂਜੀ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਬਾਟੇ ਵਿਚੋਂ ਘੁਟ ਭਰ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਚਿੜੀ ਅਤੇ ਚਿੜਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਹੀ ਲੜ ਲੜ ਕੇ ਮਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੋਹਾਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵਿਚ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਕੋਲ ਗੰਭੀਰ ਹੋਏ ਖਲੋਤੇ ਦਰਸਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਕਿ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਅਜੇਹੀ ਚਿਤ੍ਰਕਾਰੀ ਦਾ ਅਸਲ ਮੰਤਵ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੁੱਟ ਖਾਣ ਦਾ ਸਾਧਨ ਬਣਾਈਆਂ ਹੀ 'ਭਰਮ' ਨੂੰ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਭਲਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਸਲੀਯਤ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਕਿਉਂ ਕਰਾਉਣ ?

ਕਵੀਆਂ ਅਤੇ ਮਸੱਵਰਾਂ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਤੀਜੇ ਥਾਂ ਵਾਰੀ ਆਈ ਡੇਰੇ ਦਾਰ ਸੰਤਾਂ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਦੀ। ਆਖਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਲਵੇ-ਮੰਡੇ ਵੀ ਤਾਂ ਭਰਮ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹੀ ਤੁਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਵੀ ਦੀ ਇਸ ਕਲਪਣਾ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਸੱਚ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇ ਦੇਣ ਦੀ ਕੂਟ-ਯੋਜਨਾ ਘੜ ਲਈ। ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸੰਤਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ 'ਗੁਰਮਤਿ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ' ਦੇ ੫੩ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਅਤੇ 'ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਾਠ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ੪੯ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਇਹ ਕੁਝ ਲਿਖ ਦਿਤਾ:--

'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਂਦਿਆਂ ਚਿੜੀ ਤੇ ਚਿੜਾ ਆਏ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਬਰਤਨ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਪੀ ਕੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਲੜ ਕੇ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਗਏ । ਭਾਈ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਵਕਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਕੋਤਕ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕੋਤਕ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਮਾਤਾ ਅਜੀਤ ਕੌਰ ਦੇ ਪਾਸ ਭਜ ਕੇ ਗਿਆ ਕਿ ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਸਿਖ ਤਾਂ ਐਸੇ ਹੋਣਗੇ ਜੋ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜ ਕੇ ਮਰ ਜਾਣਿਆ ਕਰਨਗੇ ਕੋਈ ਜਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੇਲ ਵੀ ਬਣਿਆ ਰਹੇ । ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਉਸ ਵਕਤ ਪਤਾਸੇ ਲੈ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ । ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਚੰਗਾ ! ਚੰਗੇ ਵਕਤ ਆਈ ਹੈ, ਓਹ ਪਤਾਸੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਪਾਏ ਤੇ ਕਿਹਾ--ਚੰਗਾ ਮਿਠਾਸ ਵੀ ਪੰਥ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗੀ, ਆਪੋ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਥੇ ਯੋਧੇ ਹੋਣਗੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਮੁਹੱਬਤ ਵੀ ਹੋਵੇਗੀ ।

ਅਜੇਹੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਤੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਗੰਭੀਰ ਸੰਕੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਵਡਮੁੱਲਾ ਪੱਖ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਪੁਰਾਣਕ ਗਾਥਾ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲੈਣ ਦਾ ਸਬੱਬ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ:--

- (A) ਕਿ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕਾਹਲ ਵਿਚ ਇਹ ਭੁੱਲ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਪਤਾਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਥਾਂ ਜਾਨ ਲੇਵਾ ਜ਼ਹਿਰ ਬਣ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਪਵਿਤ੍ਰ ਨਾਮਣੇ ਨਾਲ ਭੁੱਲੜ ਹੋਣ ਦਾ ਘਿਣਾਵਣਾ ਦੋਸ਼ ਮੜ੍ਹ ਕੇ --
'**ਭੁਲਣ ਅੰਦਰਿ ਸਭੁ ਕੋ ਅਭੁਲੁ ਗੁਰੂ ਕਰਤਾਰ ॥**' [੬੧] ਗੁਰੂ-ਵਾਕ ਦੀ ਨਿਰਾਦਰੀ ਦਾ ਵੀ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ।
- (B) ਕਿ, ਜੇ ਕਿਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਪਤਾਸੇ ਨਾ ਪਾਉਂਦੇ ਤਾਂ ਜਿਹੜਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪੀ ਕੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੇ ਚਿੜੀ ਚਿੜੇ ਵਾਂਗ ਆਪਸ ਵਿਚ ਹੀ ਲੜ ਕੇ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਅਰਥਾਤ, ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਵਰਣਨ ਸੱਭ ਕੁਝ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਸੰਤਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਕਾਰਨ, ਨਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਨਿਆਰਾ ਗਿਆਨ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪੰਜ ਕਕਾਰਾਂ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਅਜੋਕਾ ਵਜੂਦ, ਕੇਵਲ ਮਾਤਾ ਜੀਤੋਂ ਜੀ ਦੇ ਪਤਾਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਹੈ ।
- (C) ਆਪਣੇ ਮੰਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਟਾਲਣ ਦੀ ਰੁਚੀ ਕਾਰਨ ਈਸਾਈ ਧਰਮ ਨੇ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦੀ ਹੋਂਦ ਮਿਥ ਲਈ। ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਇਹ ਘਿਣਾਵਣਾ ਪਾਪ ਮੈਥੋਂ ਸ਼ੈਤਾਨ ਨੇ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ' । ਏਧਰ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੂੰ ਔਝੜੇ ਪਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂਆਂ ਨਾਲੋਂ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵੱਧ ਹਾਨੀ-ਕਾਰਕ ਡੇਰੇ-ਦਾਰ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖਾਂ ਨੇ, ਅਰਥਾਤ ਕਹਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ, ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਵੀ ਤਕੜਾ ਦੁੱਚਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ-- 'ਹਾਏ ! ਜੇ ਕਿਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀਤੋਂ ਜੀ ਇੱਕੋ ਝੋਲੀ ਪਾਉਣ ਦੇ ਥਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਪਤਾਸ਼ਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵੱਧ ਝੋਲੀਆਂ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰਾਂ ਅੰਦਰ (ਜਾਂ ਬਾਹਰ) ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜ ਕੇ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਦਾਹੜੇ ਅਥਵਾ ਕੋਸ ਪੁੱਟਣ ਦੀ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਫੱਟੜ ਕਰਣ ਵਰਗੀਆਂ ਸ਼ਰਮਨਾਕ ਭੁੱਲਾਂ ਕਦੇ ਨਾ ਕਰੀਏ' ।
- (D) ਅਜੇਹੀ ਨਿਰਮੂਲ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਸੱਚ ਕਰਕੇ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਸੰਤਾਂ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੀ ਸੀ ? ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉਤਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਤੋਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਪਰ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਭਾਵ ਇਹ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖੰਡੇ-ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜੇ ਪਤਾਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਫਿੱਕਾ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ, ਸਿਖੀ ਆਚਰਨ ਦੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਨਿਆਰੇ ਗੁਣ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਦੇਣੇ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪਹਿਲੇ ਸਰੂਪ (੧੪੬੯) ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਬਾਕੀ ਨੌਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ (੧੬੯੯ ਤੱਕ) ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾਉਂਦੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ?

ਮਿਠਾ ਬੋਲਣਾ, ਨਿਉਂ ਚਲਣਾ, ਬਚਨਾ ਦੇ ਪੱਕੇ, ਸੱਚੇ, ਸੁੱਚੇ, ਪਰਉਪਕਾਰੀ, ਪਰ-ਧਨ ਪਰ-ਤਨ ਵੱਲ ਮੰਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਨਾ ਜਾਣ ਦੇਣੀ, ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਰੰਗੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਸੁਭ ਗੁਣ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਸੋਹਿਲੇ ਗਾਉਣ ਤੋਂ ਵੈਰੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਰਹਿ ਸਕਦੇ) ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਪਤਾਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਘਾਟ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖ ਵਿਚੋਂ ਅਲੋਪ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੇ, ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਉਸ ਗੁਰੂ-ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਟੁੱਟ ਗਏ ਹਾਂ ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਚੱਲ ਕੇ ਖਾਲਸਾ ਇਨ੍ਹਾਂ (ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਵਰਣਨ ਸਾਰੇ) ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣਕੇ 'ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰਾ ਅਤੇ ਸੱਜਣ ਸੂਰਾ' ਅਖਵਾਇਆ ਸੀ । ਅਸੀਂ ਮਨਮੁਖ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰਿਆਈ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਵਾਲੇ ਹੁਣ ਦੇ ਦਾਅਵੇ, ਫੋਕੇ **ਫੰਕਾਰੇ** ਹਨ। ਜੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਤਾਂ ਅੱਜ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਦਿੱਸਦੇ:--

੧- ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਦਾ ਸੋਹਾਗਣੀ ਪਿਰੁ ਰਾਖਿਆ ਉਰ ਧਾਰਿ ॥ ਮਿਠਾ ਬੋਲਹਿ ਨਿਵਿ ਚਲਹਿ,

ਸੋਜੈ ਰਵੈ ਭਤਾਰੁ ॥ ਸੋਭਾਵੰਤੀ ਸੋਹਾਗਣੀ, ਜਿਨ ਗੁਰ ਕਾ ਹੇਤੁ ਅਪਾਰੁ ॥ ੨ ॥ [੩੧]-੧੩-੪੬

ਅਰਥ:—ਸਦਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਸੁਹਾਗਣ (ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਾਂਗ) ਹਨ, ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਈ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ (ਸਭਨਾਂ ਨਾਲ) ਮਿੱਠੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, ਨਿਉਂ ਕੇ ਤੁਰਦੇ ਹਨ (ਗਰੀਬੀ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲੇ—ਨਾ ਹਮ ਚੰਗੇ ਆਖੀਅਹ ਬੁਰਾ ਨ ਦਿਸੈ ਕੋਇ—੧੦੧੫- ਹੁੰਦੇ ਹਨ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ-ਸੋਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਪਤੀ ਮਾਣਦਾ ਹੈ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਤੁੱਟ ਪਿਆਰ (ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਇਆ ਹੈ) ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੁਹਾਗਣਾਂ ਵਾਂਗ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸੋਭਾ ਖੱਟੀ ਹੈ । ੨ ।

ਆਪਸੀ ਪਿਆਰ ਭਰੀ ਬੋਲ ਚਾਲ ਅਤੇ ਵਤੀਰੇ ਵਿਚ ਮਿਠਾਸ ਨੂੰ ਗੁੜ ਖੰਡ ਜਾਂ ਪਤਾਸ਼ਿਆਂ ਆਦਿ ਦੀ ਮਿਠਾਸ ਦੇ ਆਸਰੇ ਦੱਸਣਾ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਕੋਝੀ ਭੁੱਲ ਹੈ। ਕੀ, ਕੜਾਹ ਪਰਸ਼ਾਦਿ ਵਿਚ ਇਸ ਕਰਕੇ ਮਿੱਠਾ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ ਚਿੜੀ ਚਿੜੇ ਵਾਂਗ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਆਈ ਸੰਗਤ ਆਪਸ ਵਿਚ ਹੀ ਨਾ ਲੜ ਮਰੇ? ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਮਿਠਾਸ, ਲੂਣ, ਖਟਿਆਈ ਆਦਿ ਦਾ ਅਸਰ ਕੇਵਲ ਜ਼ਬਾਨ ਦੇ ਸੁਆਦ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਸਿਹਤ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੈ। ਸੁਭ ਗੁਣ ਅਤੇ ਆਤਮਕ ਉੱਚਤਾ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ, ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਦੀ **ਕਮਾਈ ਨਾਲ**, ਅਥਵਾ **ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ** ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ-ਗਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਬਣਾ ਲੈਣ ਵਿਚ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ 'ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ' ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਹੈ।

ਆਉ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰੀਏ--

ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮੰਥਨ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਹੋਈ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਉਸ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਮੌਤ ਕਦੇ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਜਿਸ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਖਾ ਕੇ ਜਾਂ ਪੀ ਕੇ ਜੀਵ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਜ਼ਹਿਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੈਰਾਨੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਰੱਬ ਵਾਂਗ ਅਭੁੱਲ ਮੰਨਣ ਦੇ ਚੰਡੋਰਚੀ ਬਣ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਤੇ ਐਸ਼ਾਂ ਮਾਣ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹੀ ਭੱਦਰ ਪੁਰਸ਼ ਅਭੁੱਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮੱਥੇ ਕੋਝੀਆਂ, ਨਿਰਮੂਲ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰ ਭੁੱਲਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਵੀ ਮੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ :-

- (੧) ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਗਿਆਂ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਪਤਾਸ਼ੇ ਪਾਉਣੇ ਭੁੱਲ ਗਏ ਸਨ ?
- (੨) ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਖਿਆਲ ਵੀ ਨਾ ਆਇਆ ਕਿ ਜੇ ਜਲ ਵਿਚ ਪਤਾਸ਼ੇ ਨਾ ਪਾਏ ਅਤੇ ਨਿਰਾ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੀ ਜਲ ਵਿਚ ਘੋਲ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਥਾਂ ਜਾਨ ਲੇਵਾ ਜ਼ਹਿਰ ਬਣ ਜਾਣਾ ਹੈ ?
- (੩) ਤੀਜਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਅਤੇ ਭੈੜਾ ਅਨਰਥ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਚਿੜੀ ਚਿੜੇ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ, ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਉਸ ਭੁੱਲ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਤੱਕ ਨਾ ਹੋਇਆ ਪਰ ਭਾਈ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਘਾਤਕ ਅਸਰਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹ ਵਿਚਾਰਾ (ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ?) ਮਾਤਾ ਜੀਤੋ ਜੀ ਵਲ ਭੱਜ ਗਿਆ । (ਕਿ, ਉਹੀ ਆ ਕੇ ਬਹੁੜੀ ਕਰਨ, ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਤਾਂ ਉਲਟੇ ਰਾਹ ਪੈ ਗਏ ਹਨ ?)

ਅਜੇਹੇ ਸ਼ੀਕੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਰਥਹੀਣ ਕਹਾਣੀ ' ਗੁਰਮਤਿ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ' ਪੁਰਸਤਕ ਵਿਚ ਲਿਖਣੀ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਕੋਝੀ ਨਿੰਦਿਆ ਲਿਖਣ ਦਾ ਪਾਪ ਹੈ:-**ਜਿਨਾ ਗੁਰ ਗੋਪਿਆ ਆਪਣਾ ਤੇ ਨਰ ਬੁਰਿਆਰੀ। ਹਰਿ ਜੀਉ ਤਿਨ ਕਾ ਦਰਸਨੁ ਨਾ ਕਰਹੁ ਪਾਪਿਸਟ ਹਤਿਆਰੀ ॥ [੬੫੧]** ਪਰ ਡੇਰੇ-ਦਾਰ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਨਿਰਕਲੰਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਭਾਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਲਿਖੀ ਜਾਣ, ਜੋ ਅਨਰਥ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਕਰੀ ਜਾਣ, ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਸਭ ਕੁਝ ਗੁਰਮਤਿ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਭਾਵ, ਡੇਰੇ-ਦਾਰ ਨੇ ਪਾਇਆ ਸਾਧ-ਬਾਣਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ, ਪੁੰਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦੇਈ ਜਾਣ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ, ਨਾਲੋ-ਨਾਲ ਕਰੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ?

ਅਜੇਹੀ ਕੋਈ ਵੀ ਰਸਮ ਅਥਵਾ ਕਰਮ, ਜਿਸ ਦੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੇ, ਅਭੁੱਲ ਅਤੇ ਨਿਰਵੈਰ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਬਾਰੇ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ੀਕੇ ਅਤੇ ਕਿੰਤੂ ਪ੍ਰੰਤੂ ਆ ਜੁੜੇ ਹਨ, ਉਸ ਰਸਮ ਬਾਰੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਕਿਤੇ ਕਿਸੇ ਦੇਖੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਰਲਾ ਹੀ ਨਾ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ? ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਬਿਬੇਕਤਾ ਨਾਲ ਅਸੀਸ਼ਤ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰ ਲਈਏ ਕਿ- ਜਿਹੜੀ ਰਸਮ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਦੈਵੀ ਸ਼ਖਸ਼ੀਯਤ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪੱਖੋਂ ਵੀ ਸ਼ੱਕੀ ਅਤੇ ਨੀਵਾਂ ਬਣਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਕਿ **ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਿਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਵਿਚਰੁੱਧ ਹੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ?**

ਭੰਡਰਾਂ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਜਿਸ ਭਾਈ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀਤੋ ਜੀ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਹਾਨੀ-ਕਾਰਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲੈਣ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੇ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ, ਅਜੇਹਾ ਕੁਝ, ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ ਆਦਿ ਕਿਸੇ ਵਿਦਵਾਨ ਇਤਿਹਾਸ-ਕਾਰ ਨੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ। ਏਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਪੰਥ ਵਿਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਵਾਦੀ ਰੀਤਾਂ ਦਾਖਲ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਨਿਰਮਲ-ਪੰਥੀਏ ਗੋਵਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨਿਰਮਲ ਉਦਾਸੀਆਦਿ ਨੇ ਵੀ ਪਤਾਸ਼ੇ ਨਾ ਪਾਏ ਜਾਣ ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮਾਤਾ ਜੀਤੋ ਜੀ ਦੇ ਸਹਾਈ ਹੋ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ। ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ ਨੇ ਵੀ ' ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ' ਵਿਚ ਮਾਤਾ ਜੀਤੋ ਜੀ ਬਾਰੇ, ਭਾਈ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਮੌਕੇ ਦੇ ਕਥਿਤ ਗਵਾਹ ਦੇ ਗੁਰੂ ਦਾਰਬਾਰ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣ ਬਾਰੇ, ਚਿੜੀ ਚਿੜੇ ਦੇ ਲੜ ਮਰਨ ਬਾਰੇ ਅਥਵਾ **ਪਤਾਸ਼ਿਆਂ** ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਭੰਗੂ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:-

ਪਾਹੁਲ ਖੰਡੇ ਤਯਾਰ ਕਰਵਾਈ । ਜਲ ਮੱਧ ਆਨੁ ਮਿਠਾਈ ਪਾਈ । (ਸਫਾ ੪੩) (ਆਨ=ਮੰਗਾ ਕੇ। ਮਿਠਾਈ=ਗੁੜ ਸ਼ੱਕਰ ਵੀ ਮਿਠਾਈ ਹੀ ਹੈ)

ਟਕਸਾਲੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਮੁਖੀ ਜਦ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਗੰਭੀਰ ਭੁੱਲੇਖਿਆਂ ਵਾਲੇ ਰਲੇ ਪਾ ਰਹੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਪੰਥ ਵਿਚ ਸੱਚੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਆ ਸਕਣ ਦੀ ਆਸ ਕਿਵੇਂ ਬੱਝੇ ? ਅਤੇ ਫਿਰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਇਸ ਅਟੱਲ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਵੀ ਸੌਖਿਆਂ ਅੱਖੋਂ ਉਹਲੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ :-----

ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਭੂ ਕਾ ਲਾਗਾ ਮੀਠਾ ॥---

- ੧- ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਸਦ ਮੀਠਾ ਲਾਗਾ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਸਾਦੁ ਆਇਆ ॥ [੫੫੯]-੫
- ੨- ਜਨ ਚਾਖ ਆਘਾਣੇ ਹਰਿ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਮੀਠਾ ਰਾਮ ॥ [੫੭੭]-ਛੰਡ-੪
- ੩- ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਸਦਾ ਮਨਿ ਮੀਠਾ ਸਬਦੇ ਪਾਵੈ ਕੋਈ ॥ ੩ ॥ [੬੦੩]-੧੧
- ੪- ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਮਹ ਰਸ ਮੀਠਾ ਗੁਰਸਬਦੀ ਚਖਿ ਜਾਪੈ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੬੦੫]-੩
- ੫- ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਮੀਠਾ ਹਰਿ ਸੰਤਹੁ ਚਾਖਿ ਦਿਖਹੁ ॥
ਗੁਰਮਤਿ ਹਰਿ ਰਸੁ ਮੀਠਾ ਲਾਗਾ ਤਿਨੁ ਬਿਸਰੇ ਸਭਿ ਬਿਖ ਰਸਹੁ ॥ ੩ ॥ [੭੯੯]-੪
ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਾਂਗ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ ਅਥਵਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਾਂਗ ਹੀ ਮਿੱਠੀ ਹੈ :-
- ੬- ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬਾਣੀ ਗੁਰ ਕੀ ਮੀਠੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਿਰਲੈ ਕਿਨੈ ਚਾਖਿ ਡੀਠੀ ॥ ... ੧ ॥ [੧੧੩]-੭-੮
- ੭-ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਦ ਮੀਠੀ ਲਾਗੀ ਪਾਪ ਵਿਕਾਰ ਗਵਾਇਆ ॥ ... ੧ ॥ [੭੭੨]
- ੮- ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹੈ ਬਾਣੀ ॥ ਅਨਦਿਨ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੀ ॥ ੧੦ ॥ [੧੦੫੭]-੪-੧੩
- ੯- ਗੁਰ ਕੀ ਸਾਖੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬਾਣੀ ਪੀਵਤ ਹੀ ਪਰਵਾਣੁ ਭਇਆ ॥ ੩ ॥ [੩੬੦]
- ੧੦- ਸਚੁ ਮੰਤ੍ਰ ਤੁਮਾਰਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬਾਣੀ ॥ ਸੀਤਲ ਪੁਰਖ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਸੁਜਾਣੀ ॥ ੨ ॥ [੫੬੨]-੨
ਅਤੇ ਫਿਰ ਰੱਬ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਵਾਲੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਪੱਖ ਦੀ ਅਤੇ ਸ਼ੁੱਭ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਮਿਠਾਸ ਦਾ ਹੀ ਇੱਕ ਇਹ ਪੱਖ---
- ੧੧- ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਹੈ ਮੀਠਾ ॥ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਕਿਨੈ ਵਿਰਲੈ ਚਾਖਿ ਡੀਠਾ ॥ ੨ ॥ [੧੬੨]-੧੪-੩੪
- ੧੨- ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਲਗੇ ਮਨਿ ਮੀਠਾ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਤਾ ਤੇ ਮੋਹਿ ਡੀਠਾ ॥ ੩ ॥ [੧੮੭]-੩੮
- ੧੩- ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮੀਠਾ ਸਬਦ ਵੀਚਾਰਿ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਭੋਗੇ ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ॥ ... ੭ ॥ [੪੨੪]-੩-੨੫
- ੧੪- ਨਾਮੈ ਹੀ ਤੇ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹੋਆ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਮੁ ਨ ਜਾਪੈ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ
ਮਹਾ ਰਸੁ ਮੀਠਾ ਬਿਨੁ ਚਾਖੇ ਸਾਦੁ ਨਾ ਜਾਪੈ ॥ ਕਉਡੀ ਬਦਲੈ ਜਨਮ ਗਵਾਇਆ
ਚੀਨ੍ਹਸਿ ਨਾਹੀ ਆਪੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਤਾ ਏਕੋ ਜਾਣੈ ਹਉਮੈ ਦੁਖੁ ਨ ਸੰਤਾਪੈ ॥ ੧ ॥ [੭੫੩]-੧

[ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਜੇ ਕਿਤੇ ਪਤਾਸਿਆਂ ਦੇ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਬਦ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਮਿੱਠਾ ਲਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਤਾਂ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਖੁੱਸਣਾ ਹੀ ਕਿਉਂ ਸੀ ?]

- ੧੫- ਸਹਜ ਕਥਾ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਅਤਿ ਮੀਠੀ ॥ ਵਿਰਲੈ ਕਾਢੁ ਨੇਤ੍ਰਹੁ ਡੀਠੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੭੩੯]-੬-੧੨

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਪੰਜ-ਪੰਜ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੇਵਲ ਵਣਗੀ ਮਾਤ੍ਰ ਹਨ। ਮਿੱਠੇ ਅਤੇ ਕਉੜੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਵੀ ਬੇਅੰਤ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ ਹਨ। ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਫੁਰਮਾਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ' ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ' ਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ' ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਤੇ ' ਹਰੀ ਨਾਮ ਦੀ ਕਥਾ ' ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਮਿੱਠੇ ਪਦਾਰਥ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਭਰੋਸੇ ਨਾਲ ' ਮਿੱਠੇ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮਹਾਂ ਰਸ ' ਨੂੰ ਚੱਖ ਕੇ ਤਸੱਲੀ ਕਰ ਲੈਣ ਬਾਰੇ ਵੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਰੱਬ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕਰ, ਖੰਡੂ, ਮਿਸਰੀ, ਗੁੜ ਅਥਵਾ ਮਾਝੇ ਦੁਧ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਮਿੱਠਾ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ--**ਫਰੀਦਾ ਸਕਰ ਖੰਡੂ ਨਿਵਾਤ ਗੁੜ ਮਾਖਿਓਂ ਮਾਝਾ ਦੁਧੁ ॥ ਸਭੇ ਵਸਤੂ ਮਿਠੀਆਂ ਰਬ ਨ ਪੁਜਾਨਿ ਤੁਧੁ ॥ ੨੭ ॥**[੧੩੭੯] ਰੱਬੀ ਗੁਣਾ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਸੱਚੀ ਅਥਵਾ ਸਦਾ ਨਾਲ ਨਿਭਨ ਵਾਲੀ ਮਿਠਾਸ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ, ਕਿਸੇ ਕੱਚੀ ਮਿਠਾਸ ਦੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਲੋੜ ਕਿਉਂ ਸਮਝਣੀ ਸੀ? ਅਤੇ ਫਿਰ ਜਿਸ ਹਟਵਾਣੀਏ ਤੋਂ ਮੁੱਲ ਲਿਆ ਕੇ ਪਤਾਸ਼ੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਬਟੇ ਵਿਚ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਸ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਇਉਂ ਹੈ---: **ਬਿਖੁ ਸੰਚੈ ਹਟਵਾਣੀਆ ਬਹਿ ਹਾਟਿ ਕਮਾਇ ॥ ਮੋਹ ਝੂਠੁ ਪਸਾਰਾ ਝੂਠੁ ਕਾ ਝੂਠੇ ਲਪਟਾਇ ॥** [੧੬੭] ਕਿਸੇ ਕਿਰਤੀ ਜੱਟ ਤੋਂ ਗੁੜ ਸ਼ੱਕਰ ਤਾਂ ਬੇਸ਼ਕ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਪਰ ਮਾਇਆ ਜ਼ਹਿਰ ਦੀ ਉਗ੍ਰਾਹੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਝੂਠੇ ਹਟਵਾਣੀਏ ਕੋਲੋਂ ਪਤਾਸ਼ੇ, ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਸ੍ਰੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਕਿਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਏ ਹੋਣੇ। ਸੁਹਿਰਦ ਅਤੇ ਸੂਝਵਾਨ ਖੋਜੀ ਸੱਜਣ ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਹੋਰ ਡੂੰਘੀ ਖੋਜ ਕਰਕੇ ਭੁੱਲ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰ ਲੈਣ। ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਨਿਆਰੇ ਅਤੇ ਨਿਰਮਲ ਬਣ ਜਾਣ ਵਿਚ ਹੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦੇ ਪਰਤ ਆਉਣ ਦੀ ਆਸ ਬੱਝਣੀ ਹੈ ।

ਗੋਸਾਈ ਮਿਹੰਡਾ ਇਠੜਾ ॥ ਅੰਮ ਅਬੇ ਥਾਵਹੁ ਮਿਠੜਾ ॥ ਭੈਣ ਭਾਈ ਸਭਿ ਸਜਣਲ ਤੁਧੁ ਜੇਹਾ ਨਾਹੀ ਕੋਈ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ [੭੩]੨-੨੯ ਮਾਂ ਪਿਉ ਨਾਲੋਂ ਮਿੱਠੇ ਸੱਚੇ ਸਾਈਂ, ਸਰਬ ਕਲਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਸਾਰੇ ਅੰਗਾਂ ਸਾਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਪਿਆਰੇ, ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ, ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਬਣਾਏ ਕਿਸੇ ਅਜੇਹੇ ਮਿੱਠੇ (ਪਤਾਸ਼ਿਆਂ) ਦੀ ਲੋੜ ਕਿਉਂ ਪੈਣੀ ਸੀ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਭੁੱਲੜ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਮੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ? ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਵਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਜ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਮਿੱਠੀ ਮੰਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅਥਵਾ ਜ਼ਬਾਨ ਦਾ ਚਸਕਾ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮਿਠਾਸ ਖਾਣ ਗਿੱਝਿਆਂ ਨੂੰ, ਨਾਮ ਦੀ ਮਿਠਾਸ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਪਤਾਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਚਸਕਾ ਛੱਡ ਕੇ ਨਾਮ-ਰਸ ਦੀ ਮਿਠਾਸ ਵਲ ਕਿਉਂ ਪਰਤੀਏ ?:-

- ੨- ਆਸਾ ਬੰਧੀ ਮੂਰਖ ਦੇਹ ॥ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਲਪਟਿਓ ਅਸਨੇਹੁ ॥
ਸਿਰ ਉਪਰਿ ਠਾਢੇ ਧਰਮਰਾਇ ॥ ਮੀਠੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬਿਖਿਆ ਖਾਇ ॥ ੨ ॥ [੧੭੮]-੯-੭੮

ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਪਰਖਿਆਂ, ਫੋਕੇ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਝੂਠ ਕਈ ਨੰਗੇ ਹੋਣਗੇ। ਪਤਾਸਿਆਂ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਪਰਖੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਪਰਚਲਤ ਰਿਵਾਜ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ, ਕਈ ਮਨਮੱਤੀ ਚੁੱਚਰਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਆਪਣੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਜਿੰਨਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮੱਤ ਨਾਲ ਜੋੜਾਂਗੇ ਉਨਾ ਹੀ ਉਹ ਵੱਧ ਸ਼ੱਕੀ ਬਣਦਾ ਜਾਵੇਗਾ।

੩- ਗੁਣਵੰਤੀ ਸਚੁ ਪਾਇਆ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਤਜਿ ਵਿਕਾਰ ॥ ਗੁਰਸਬਦੀ ਮਨੁ ਰੰਗਿਆ
ਰਸਨਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰਿ ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕਿਨੈ ਨ ਪੁਏਓ ਕਰਿ ਵੇਖਹੁ ਮਨਿ
ਵੀਚਾਰਿ ॥ ਮਨਮੁਖ ਮੈਲੁ ਨ ਉਤਰੈ ਜਿਚਰੁ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਨ ਕਰੇ ਪਿਆਰੁ ॥
੧ ॥ ਮਨ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਭਾਣੈ ਚਲੁ ॥ ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਸਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ
ਪੀਵਹਿ ਤਾ ਸੁਖ ਲਹਹਿ ਮਹਲੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੩੭]-੨੬-੫੯

੨

ਗੁਰੂ-ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ?

ਹੁਣ ਤੱਕ ਸਾਰੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਇਹੀ ਲਿਖਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਖਦਰਾਣੇ ਦੀ ਢਾਬ ਵਾਲੀ ਜੰਗ ਲੜਨ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਅਜੋਕੇ ਪੰਜਵੇਂ ਤਖ਼ਤ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਖੇ ਠਹਿਰ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸੋਧ ਕੀਤੀ ਅਥਵਾ ਨੌਵੇਂ ਮਹਲੇ ਦੀ ਬਾਣੀ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਉਹ ਸਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਗੁਰਿਆਈ ਦੀ ਸਦੀਵੀ ਮਾਲਕੀ ਸੌਂਪਣੀ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਲਿਖਵਾਈ ਦੀ ਸੇਵਾ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਆਈ ਸੀ। ਇਸ ਕਥਨ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਵਣਗੀ ਮਾਤ੍ਰ ਗਵਾਹਦੀਆਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:---

(੧) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਛਪਦਾ, ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚ ਜਾਣਿਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮਾਸਕ ਪੱਤਰ 'ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ' ਦੇ ਫਰਵਰੀ ੧੯੯੬ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਕ ਦੇ ੩੭ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਗਿਆਨੀ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਮਾਜਰਾ ਦੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ-

“ਜਦੋਂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੀ ਨਗਰੀ ਛੱਡ ਕੇ ਸਰਬਸਦਾਨੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ, ਸਿੰਘਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਤੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਵਾ ਕੇ ਸਾਬੋ ਕੀ ਤਲਵੰਡੀ, (ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ) ਪਧਾਰੇ ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੇ ਮਹਿਲਾਂ ਤੇ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪੁਨਰ ਰੂਪ ਦੇਣ ਲਈ ਲਿਖਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਪਰ ਲਾਇਆ, ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਭੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਥਾਪ ਕੇ ਇਸ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਬਖਸ਼ੀ।

(੨) ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਡੀ.ਲਿਟ. ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਜੀਵਨ-ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ' ਦੇ ੨੨੨ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:---

‘ਸਾਬੋ ਕੀ ਤਲਵੰਡੀ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਹਾੜੀ ਹਿੰਦੂ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਈਰਖਾ-ਭਰੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਤੋਂ ਚੂਰ ਆ ਚੁਕੇ ਸਨ। ਸੂਬਾ ਸਰਹੰਦ ਭੀ ਠੰਡਾ ਹੋ ਕੇ ਬਹਿ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭੀ ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ-ਵਿਆਕਤੀਆਂ ਵਾਂਗ ਇਕ 'ਬੀੜ' ਲਿਖਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਗੁਰ-ਮਹਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਆ ਕੇ ਤਲਵੰਡੀ ਹੀ ਟਿਕ ਗਏ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਬਾਣੀ ਲਿਖਣ ਦਾ ਕੰਮ ਸੌਂਪਿਆ ਸੀ ਤਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਕੰਮ ਤੇ ਲਾਇਆ।’

ਭਾਵ, ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਓਵੇਂ ਹੀ ਆਪ ਬੀੜ ਲਿਖਵਾਈ ਜਿਵੇਂ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਆਦਿ ਬੀੜ ਲਿਖਵਾਈ ਸੀ। ਉਸੇ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ੨੪੩ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਖੋਜੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਲਿਖਤ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:--

“ਹੁਣ ਆਪਣਾ ਦੇਹਾਂਤ ਨੇੜੇ ਵੇਖ ਕੇ ੭ ਅਕਤੂਬਰ (੬ ਕੱਤਕ) ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਸਜਾਇਆ। ਭਰੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸ਼ਖਸੀ ਗੁਰਿਆਈ ਦਾ ਸਿਲਸਲਾ ਖ਼ਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਸਦਾ ਲਈ ਖ਼ਾਲਸੇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਦਸ ਗੁਰ-ਵਿਆਕਤੀਆਂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਮੰਨਣਾ ਹੈ।’

ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਅੰਤਮ ਛੁਹਾਂ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਹੋਈ, ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰਿਆਈ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਸੀ।

(੩) ਇਸ ਸਚਾਈ ਤੇ ਤਸਦੀਕੀ ਮੋਹਰ ਲਾਉਂਦਿਆਂ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਿਆਰੇ ਡ: ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ 'ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਚਮਤਕਾਰ' (ਦੂਜਾ ਅੱਧ) ਦੇ ੨੬੨ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਇਹ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:---

ਏਥੇ ਹੀ (ਦਮਦਮੇ ਸਾਹਿਬ) ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜੋ ਦਮਦਮੇ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ। ਇਹ ਬੀੜ 'ਮੁਸਤਨਿਦ' ਆਖਰੀ ਬੀੜ 'ਹੋਈ। ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੇ ਦਲਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਹੀ ਅਸਵਾਰ ਚੜ੍ਹਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਵਡੇ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਤਕ ਦਲਾਂ ਦੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਸੇ। ਪਿੰਡ ਕੂਠਲਾ ਰਿਆਸਤ ਮਲੇਰ ਕੋਟਲਾ ਦੇ ਇਕ ਸ਼ਹੀਦੀ ਅਸਥਾਨ ਵਿਚ ਇਕ ਬੀੜ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਬਾਬਤ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਡੇ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਦੇ ਵੇਲੇ ਬਾਬਾ ਸੁੱਧਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜਥੇ ਨੇ ਇਹ ਬੀੜ ਇਸ ਟਿਕਾਣੇ ਟਿਕਾਈ ਸੀ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲਈ ਦੇਖੋ ਅਖ਼ਬਾਰ 'ਖ਼ਾਲਸਾ' ਸਮਾਚਾਰ 'ਤਰੀਕ ੧੮ ਮਈ ੧੯੩੩ ਈ.', ਜਿਲਦ ੩੪ ਨੰਬਰ ੨੫ ਪੰਨਾ ੫। ਇਹ ਰਵਾਝਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਚਾਰ ਉਤਾਰੇ ਦਸਮੇ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦੇ ਹੋਰ ਕਰਾਏ ਸੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਫੇਰ ਉਤਾਰੇ ਹੋਏ ਤੇ ਛਾਪੇ ਵਿਚ ਇਹੋ ਮੁਸਤਨਿਦ ਬੀੜ ਪ੍ਰਵਿਤ ਹੋਈ।

[ਨੋਟ: ਮੁਸਤਨਿਦ ਅਰਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਸਨਦ (ਦਲੀਲ) ਵਾਲਾ, ਪੂਰੇ ਸਬੂਤ ਵਾਲਾ]

ਸੀਨਾ-ਬ-ਸੀਨਾ ਤੁਰੀ ਆ ਰਹੀ ਰਵਾਯਤ ਤੋਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਿਆਂ, ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਸ਼ੱਕ ਦੇ ਯਕੀਨ ਬੱਝਦਾ ਹੈ ਕਿ:--

- (੧) ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਓਵੇਂ ਹੀ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਈ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਨੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਤੋਂ ਕਰਵਾਈ ਸੀ। ਉਸੇ ਬੀੜ ਦੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਚਾਰ ਉਤਾਰੇ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਰ ਲਏ ਸਨ।
- (੨) ਜਿਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ ਸੌਂਪ ਕੇ ਰੂਪ ਵਟਾਉਣ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਚਲਾਈ ਸੀ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਉਵੇਂ ਹੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਲਿਖਵਾਈ ਬੀੜ ਨੂੰ, ਨਾਦੇੜ ਵਿਖੇ ਗੁਰਿਆਈ ਸੌਂਪੀ ਸੀ। ਸਭ ਸਿੱਖਣ ਕੋ ਹੁਕਮ ਹੈ ਗੁਰੂ ਮਾਨਿਓ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਗਤੀ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਣ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ, ਪੰਥ ਵਿਚ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੈ।

ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਉਸੇ ਬਾਣੀ ਦੇ ਲੜ ਲਾਇਆ ਸੀ ਅਥਵਾ ਉਸੇ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਗੁਰੂ ਮੰਨਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਹੜੀ (ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਐਕਤ ਹੈ। ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਸਕਦੇ। ਜਿਸ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅੱਗੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਪਾਵਨ ਸੀਸ ਝੁਕਿਆ ਸੀ ਕੇਵਲ ਉਹੀ ਬਾਣੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਥਾਂ ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ, ਆਪ ਨਾਰਾਇਣ ਕਲਾਧਾਰ, ਪਰਤੱਖ ਹਰਿ, ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ।

ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਬਿਬੇਕਤਾ ਨਾਲ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰੀਏ :--

- (ਉ) ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੇ ਚਾਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅਕਾਰ ਵਧਾ ਘਟਾ ਸਕਦੇ ਸਨ,
- (ਅ) ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਹਮਲੇ ਦਾ ਕੋਈ ਖ਼ਤਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਕਿਸੇ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਸਨ ਤੁਰੇ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮੌਜ ਵਿਚ ਦੱਖਣ ਵਲ ਨੂੰ ਚਾਲੇ ਪਾਏ ਸਨ। ਜੇ ਚਾਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਹੋਰ ਸਮਾ ਵੀ ਅਟਕ ਸਕਦੇ ਸਨ।
- (ੲ) ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਸਮਰਥ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਚੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਪੰਗਤੀ ਵੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ ਸਦੀਵੀ ਗੁਰਿਆਈ ਦੀ ਮਾਲਕ ਬਨਾਉਣੀ ਦਮਨਾਸਬ ਨਾ ਸਮਝੀ।
- (ਸ) ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਛਕੇ ਜਾਣ ਨੂੰ ਪੰਥ ਲਈ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਘੋਸ਼ਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਬਾਕੀ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਮਹੱਤਤਾ ਵਾਲੀਆਂ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਫਿਰ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਉਹ ਤਿੰਨ ਬਾਣੀਆਂ (ਜਾਪ ਸਾਹਿਬ, ਸਵਈਏ, ਚੋਪਈ) ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ ਦੇ ਕਾਬਲ ਨਾ ਸਮਝੀਆਂ? **ਅਜੇਹੇ ਸਾਰੇ ਹਾਲਾਤ** ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਫਿਰ ਕੀ ਇਹ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ--
- (੧) ਕਿ, (ਕਥਿਤ ਤੌਰ ਤੇ) ਪਤਾਸੇ ਪਾਉਣੇ ਭੁੱਲ ਜਾਣ ਦੀ ਭੱਲ ਕਰਨ ਵਾਂਗ ਹੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਇਹ ਤਿੰਨ ਬਾਣੀਆਂ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਣੀਆਂ ਭੁੱਲ ਗਏ ਸਨ?,
- (੨) ਕਿ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਲਿਖੀ ਕੋਈ ਵੀ ਬਾਣੀ ਪਿਉ ਦਾਦੇ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਅਥਵਾ ਵੱਢਕੇ ਪਿਤਾ ਪਿਤਾਮਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਯੋਗ ਨਾ ਸਮਝੀ?
- (੩) ਕਿ ਜਾਂ ਸੱਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੀ ਸੀ?
- (ਹ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਹੋਈ ਪਰੰਪਰਾ ਅਨੁਸਾਰ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਗੁਰਿਆਈ ਦਾ ਦਰਜਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਉਸ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਾਰੇ ਸਮਿਲਤ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਕੋਲ ਵੀ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।

ਸ਼ਾਇਦ ਏਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਪੰਥਕ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਖਰੜੇ ਦੇ ੧੧ ਸਫ਼ੇ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਹੋਏ "੪-- ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਅਭਿਆਸ, ਸਿਰਲੇਖ ਗੁਰਦਵਾਰੇ--ਭਾਗ ਦੇ (ਹ) ਪੈਰੇ ਦੀ ਲਿਖਤ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ--" ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਵਾਕਰ (ਤੁੱਲ) ਕਿਸੇ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਅਸਥਾਪਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ"। ਭਾਵ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਅਥਵਾ ਉਸ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਉਸ ਸਤਿਕਾਰ ਵਾਲੀ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ (ਤਖ਼ਤ ਚਵਰ ਛਤਰ ਨਾਲ ਸਸ਼ੋਭਤ ਗੁਰੂ ਪਦਵੀ) ਦੇ ਸਦੀਵੀ ਮਾਲਕ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹਨ।

ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਉਹ ਪਦਵੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਜੋ ਪਦਵੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮਾ, ਅਕਾਲ ਉਸਤਤ ਆਦਿ "ਪਾਵਨ ਬਾਣੀ, ਗੁਰਬਾਣੀ" ਤਾਂ ਬੇਸ਼ੱਕ ਮੰਨੀ ਜਾਵੇ ਪਰ ਉਹ ਗੁਰੂ-ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰਿਆਈ ਸੌਂਪ ਕੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਰਚੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਕਿਤੇ ਸੰਕੇਤ ਮਾਤ੍ਰ ਜ਼ਿਕਰ ਵੀ ਨਾ ਕਰਕੇ, ਅਭੁੱਲ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਭੁੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੰਕੇਤ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੁੱਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ (ਰੱਬੀ ਹੁਕਮ ਰੂਪ) ਪਾਵਨ ਬਾਣੀ ਤੁੱਲ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਕਦੇ ਮਾਨਤਾ ਨਾ ਦੇਣ। ਇਸ ਸੰਕੇਤ ਦੇ ਉਲਟ ਵਿਹਾਰ ਕਰਨਾ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਜਾਹਰਾ ਹੁਕਮ ਅਦੂਲੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਉਲਟ ਤੁਰਨਾ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਲੰਘ ਤੁਰਨਾ ਵੀ ਉਡੀ ਹੀ ਹੁਕਮ-ਅਦੂਲੀ ਹੈ ਜਿੰਨੀ ਕਿ

ਕਿਸੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰਨੀ। ਜਿਸ ਬਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਪਾਰ ਬਰਤਕਤਾਂ ਵਾਲਾ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਸੀਸ ਝੁਕਿਆ ਅਤੇ ਜਿਸ " ਹੁਕਮਉ " ਨੂੰ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਿਆਈ ਸੌਂਪੀ, ਕੇਵਲ ਉਹੀ ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ " **ਜਗਤ ਗੁਰੂ** " ਹੈ। ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ, ਗੁਰਿਆਈ ਦੀ ਪਦਵੀ ਦੇ ਯੋਗ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ? ਇਸ ਬਾਰੇ ਉਹ ਆਪ ਜਾਨਣ। ਇਸ ਮਸਲੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸੋਧ ਕਰਨੀ ਸਾਡਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਲਈ ਆਦੇਸ਼ ਏਹੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਹਰ ਪੰਗਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਗੁਰੂ ਮੰਨ ਕੇ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ-ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਮਿਲਦੇ ਹਰ ਹੁਕਮ ਦੀ ਸਦਾ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਰਹੀਏ।

ਦਾਸ ਦੀ ਤੁੱਛ ਬੁੱਧੀ ਅਨੁਸਾਰ, ਕੋਈ ਵੀ ਬਾਣੀ (ਭਾਵੇਂ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਸ਼ੱਕ ਜਾਂ ਸ਼ੰਕੇ ਦੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਹੀ ਕਿਰਤ ਹੈ,) ਕਿਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਵੀ " **ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ** " ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੁਰਿਆਈ ਦੇ ਅਧਕਾਰ ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ ਹੀ **ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ** ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਿਆਈ ਦੇ ਯੋਗ ਅਧਕਾਰੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰਿਆਈ ਸੌਂਪੀ ਸੀ। ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਤੱਕ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੱਕ ਗੁਰਿਆਈ ਉਸੇ ਹੀ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਪੁੱਜੀ। ਇਸ ਪੱਕੇ ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਮਿਲੀ ਗੁਰਿਆਈ (ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ, ਧੀਰ ਮੱਲ, ਰਾਮ ਰਾਏ ਆਦਿ ਕਈਆਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਹੋਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਪਰ ਅਜੇਹੇ ਕਿਸੇ ਗੁਰੂ) ਦੇ ਸਾਮਣੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨੇ (ਕੁਝ ਅਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਭਰਮੀਆਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟ) ਕਦੇ ਸੀਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਝੁਕਾਇਆ। **ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਅਸਾਂ ਉੱਪਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ** ਕਿ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਤੁੱਲ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ ਫਿਰ ਵੀ (ਕਥਿਤ ਤੌਰ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੇਤ) ਕਈ ਥਾਈਂ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਕੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਅਤੇ ਸਹਿਜ ਪਾਠ, ਉਦੋਂ ਹੀ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਸਿੱਖ ਜਗਤ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਾਵਨ ਬਾਣੀ ਦੇ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਹੋਰ ਵੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ (ਅਸ਼ਲੀਲ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਪਾਸੇ ਛੱਡਕੇ) ਹੁਕਮ ਨਾਮੇ ਵੀ ਓਵੇਂ ਹੀ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਹੁਕਮ ਲੈਣ ਦੀ ਪੰਥਕ ਮਰਯਾਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਸ਼ ਭਾਵੇਂ ਅਜੇ ਸੀਮਤ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਪਰਚੱਲਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਸਾਰੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਫੈਲ ਜਾਣਾ ਅਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ। ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਆਦਿ ਕਈ ਬਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਮਨ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਚੇਚੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਪਾਠ ਕਰਨ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਤਾਂ ਕਈ ਅੰਮ੍ਰਿਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਅਪਣਾ ਲਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਅਤੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜਦ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਬਾਕਾਇਦਾ ਗੁਰਿਆਈ ਸੌਂਪੀ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੀ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜਦ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਫਿਰ ਕੋਈ " ਮਨੁੱਖ " ਗੁਰੂ ਹੋਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਬੈਠਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਦੋਸ਼ੀ ਕਿਵੇਂ ਰਹਿ ਗਏ?

ਹੋਰ ਵੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਨ ਵਾਲਾ ਗੁਰਮਤਿ ਪੱਖ--

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਨਿਜ ਫੁਰਮਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪਾਵਨ ਵਜੂਦ ਹੀ, **ਧੁਰ ਦੀ ਬਾਣੀ--ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਆਈ** ॥੬੨੮॥, ਅਥਵਾ **ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਹੁਕਮ--ਹਉ ਆਪਹੁ ਬੋਲਿ ਨ ਜਾਣਦਾ ਮੈ ਕਹਿਆ ਸਭੁ ਹੁਕਮਉ ਜੀਉ** ॥ [੭੬੩] ਅਥਵਾ ਖਸਮ ਕੀ ਬਾਣੀ ਹੈ--**ਜੈਸੀ ਮੈ ਆਵੈ ਖਸਮ ਕੀ ਬਾਣੀ ... ੧** ॥[੭੨੨] ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਪੰਥ ਦੇ ਵਾਲੀ ਅਥਵਾ ਪੰਥ ਦੇ ਖਸਮ, ਕੇਵਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹੀ ਹਨ। ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਾਣੀ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਬਣਾ ਬਹਿਣੀ ਕੀ--**ਖਸਮੁ ਛੋਡਿ ਦੂਜੈ ਲਗੇ ਡੁਬੇ ਸੇ ਵਣਜਾਰਿਆ** ॥ ਵਾਲਾ ਭਾਣਾ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇ ੩੦੦ ਸਾਲ ਪਿਛੇ ਵੀ ਕਿਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਕਿ ਸਾਡਾ ਬੇੜਾ ਪਾਰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਰੱਸਾ ਪਿਛੇ ਕੰਦੇ ਨਾਲ ਬੱਜ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਰੱਸੇ ਨੂੰ ਖੋਹਲ ਲੈਣਾ ਨਾ ਨਮੋਸ਼ੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਪਾਪ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਸ਼ਬਦ ਬਿਨਾ ਸ਼ੱਕ ਦੇ ਸਿੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦੀ ਪਾਹੁਲ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਹੀ ਪਾਹੁਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਸਿਵਾਏ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਦੂਜੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਖੰਡੇ-ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਪੰਥ ਦੀ ਸਰਬ-ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਪੰਜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੇਵਲ ਦੋ ਬਾਣੀਆਂ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਜਾਣ ਵਿਚ ਕੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਘੋਰ ਨਿਰਾਦਰੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ? ਇਹ ਕਾਰਾ ਵੀ ਕਿਤੇ ਉਸੇ ਚਪਲ-ਬੁੱਧੀ ਬਿੱਪ੍ਰ ਦਾ ਹੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਰਲਾ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਅਸੰਫਲ ਰਹਿ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਪੰਥ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਢਿੱਲੀ ਕਰਨ ਲਈ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜਨ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ? ਪੰਥ ਵਿਚ ਨਵੀਂ ਤੋਂ ਨਵੀਂ ਆ ਰਹੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਇੱਕ ਇਹ ਕਾਰਨ ਵੀ ਤਾਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਕੀ ਗੁਰੂਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਛੁੱਟ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਬਾਣੀ ਨੂੰ " **ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ** " ਥਾਪ ਬਹਿਣ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਸੱਧਰ ਨੂੰ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੁਕਵੇਂ ਇਸ਼ਾਰੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਰਹੇ ਕਿਸੇ ਦੈਵੀ ਹੁਕਮ ਦੀ ਉਲੰਕਣਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਜੀ? ਪੰਥਕ ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਰੇ ਪੱਖਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲੈਣੀ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ॥ ਜੇ ੩੦੦ ਸਾਲ ਪਿਛੇ ਵੀ ਕਿਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਕਿ ਸਾਡਾ ਬੇੜਾ ਪਾਰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਰੱਸਾ ਪਿਛੇ ਕੰਦੇ ਨਾਲ ਬੱਜ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਰੱਸੇ ਨੂੰ ਖੋਹਲ ਲੈਣਾ ਨਾ ਨਮੋਸ਼ੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਪਾਪ ਹੈ।

੪- **ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਜੀਉ ਸਦਾ ਧਿਆਵਹੁ ਜਬ ਲਗੁ ਜੀਅ ਪਰਾਨ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਆ ਚੁਕਾ ਮਨਿ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥ ਸਫਲੁ ਜਨਮੁ ਤਿਸੁ ਪ੍ਰਾਨੀ ਕੇਰਾ, ਹਰਿ ਕੈ ਨਾਮਿ ਸਮਾਨ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਗੁਰ ਕੀ ਸਿਖ ਸੁਣੀਜੈ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਤਾ ਸਹਜੇ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪੀਜੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮੂਲੁ ਪਛਾਣਨਿ ਤਿਨ ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ਸਹਜੇ ਹੀ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਕਮਲੁ ਪਰਗਾਸਿਆ ਹਉਮੈ ਦੁਰਮਤਿ ਖੋਈ ॥ ਸਭਨਾ ਮਹਿ ਏਕੈ ਸਰੁ ਵਰਤੈ ਵਿਰਲਾ ਬੁਝੈ ਕੋਈ ॥ ੨ ॥ ਗੁਰਮਤੀ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ**

ਹੋਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਤੁ ਵਾਖਨੈ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਦਾ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਵਿਚਿ ਮਨ ਹੀ ਮਨੁ ਮਾਨੈ ॥ ਸਦ
ਬਲਿਹਾਰੀ ਗੁਰ ਅਪੁਨੇ ਵਿਟਹੁ ਜਿਤੁ ਆਤਮ ਰਾਮੁ ਪਛਾਨੈ ॥ ੩ ॥ [੧੩੩੪]-੫

੩

ਸਵਾਲਾਖ ਸੇ ਏਕ ਲੜਾਉਂ

* ਸਵਾਲਾਖ ਸੇ ਏਕ ਲੜਾਉਂ ਤਬੇ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਕਹਾਉਂ * ਕਵੀ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੋਲਾਂ ਨੂੰ ਪੰਥਕ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਪਰਚਾਰਕਾਂ ਨੇ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਗ਼ਲਤ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਣ ਨਾਲ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਬਾਰੇ ਗ਼ਲਤ-ਫ਼ਹਿਮੀ ਫੈਲਾਉਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਚਨਾਂ ਦੇ ਠੀਕ ਅਰਥ ਸਮਝ ਅਸਲ ਭਾਵ ਸਮਝ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਚਨਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੱਚੀ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਬਣਾਉਣਾ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ।

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ (ਲਗ-ਪਗ ੧੯੭੮ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਖੀ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਹੋ ਕੇ ੧੯੮੪ ਦੇ ਨੀਲੋ-ਭਾਰੇ ਜੰਗ ਤੱਕ) ਬਾਰ ਬਾਰ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਇਕੱਲੇ ਇਕੱਲੇ ਨੂੰ ਸਵਾ ਸਵਾ ਲੱਖ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ (ਅਗਲੇ ੨੭-੨੭ ਅਥਵਾ ੩੫-੩੫ ਵਾਲੇ ਬੋਲ ਵੀ ਬਿਨਾਂ ਲਿਖਿਓਂ ਉਜਾਗਰ ਹੀ ਹਨ)। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਨਵ ਜਨਮੇ ਹਨੂਮਾਨ ਜੀ ਨੇ ਫਲ ਸਮਝ ਕੇ ਸੂਰਜ (ਜੋ ਧਰਤੀ ਨਾਲੋਂ ਲੱਖਾਂ ਗੁਣਾ ਵੱਡਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਤੇ ਲੋਹੇ ਅਥਵਾ ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਬਣਾ ਕੇ ਵਗਾ ਦੇਣ ਦੀ ਅਘਰ ਤਪਸ ਦਾ ਹੈ) ਨੂੰ ਖਾ ਗਏ ਸਨ, ਕੌਰਾ ਝੂਠ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਏਧਰ ਇਹ ਵੀ ਕਦੇ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇੱਕ ਸਿੰਘ ਸਵਾ ਲੱਖ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਤੀਰ, ਤਲਵਾਰ, ਪਸ਼ਤੌਲ ਅਥਵਾ ਬੰਦੂਕ ਨਾਲ ਮਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਦੋ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਅਤੇ ੪੦ ਸਿੰਘ ਵੀ ਸਨ ਅਤੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਕੇਵਲ ੧੦ ਲੱਖ ਸੀ। ਦਸ ਲਖ ਲਈ ਤਾਂ ਅੱਠ ਸਿੰਘ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ ਸਨ। ਪਰ ਸ਼ਾਮ ਤਾਂਈ ਦੋਹਾਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਸਮੇਤ ਤੀਹਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਦੀ ਕਰੜਾਈ ਵਿਚ ਐਵੇਂ ਨਾਮ ਮਨਾਤ ਫ਼ਰਕ ਭਾਵੇਂ ਆਇਆ ਹੋਵੇ ? ਪਰ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਕਈ ਮੀਲਾਂ ਵਿਚ ਦੁਸ਼ਮਣਾ ਦਾ ਘੇਰਾ ਜਿਉਂ ਦਾ ਤਿਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

ਦੁਖਦਾਈ ਭਾਣਾ ਇਹ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਵੀ ਲੜਾਉਂ ਦੇ ਅਰਥ ਮਰਵਾਉਂ ਹੀ ਮੰਨ ਲਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਸਰੀਰਕ ਮੌਤ ਵਲੋਂ ਏਨਾਂ ਬੇਪਰਵਾਹ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਕਿ ਸਵਾਲਾਖ ਵੈਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਹੀ, ਭਾਵੇਂ ਸਾਰਾ ਭਾਰਤ ਦੋਸ਼ ਵੀ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਪਿੱਠ ਦੇ ਕੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਭੱਜਦਾ। ਦੌੜ ਕੇ ਜਾਨ ਬਚਾ ਲੈਣ ਨਾਲੋਂ ਜੂਝ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਜਾਣ ਨੂੰ ਪੰਨ-ਭਾਗ ਸਮਝਦਾ ਸੀ। ਸੋ ਸਵਾ ਲਾਖ ਸੇ ਏਕ ਲੜਵਾਂਉਂ ਵਾਲਾ ਬਚਨ ਲਗ-ਮਾਤ੍ਰ ਤੱਕ ਸੱਚ ਹੈ। ਪਰ * ਲੜਾਉਂ * ਦੇ ਅਰਥ ਵਿਗਾੜ ਕੇ, ਮਰਵਾਂਉਂ ਬਣਾ ਲੈਣੇ, ਹੰਕਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਬੋਲੀ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਹਾਸੇ-ਹੀਣਾ ਝੂਠ ਹੈ।

੫-

ਨਾਨਕ ਦੁਨੀਆ ਕੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਅਗੀ ਸੋਤੀ ਜਾਲਿ ॥

ਏਨੀ ਜਲੀਈਂ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ਇਕ ਨ ਚਲੀਆ ਨਾਲਿ ॥ ੨ ॥ [੧੨੯੦]-ਵਾ-੨੬

੪

ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ?

ਭੰਡਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸੰਤਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ (ਪੁਸਤਕ ਗੁਰਮਤ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਸਫ਼ਾ ੪੭ ਤੋਂ ੧੧੧) ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਜੋ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਪਹਿਲਾਂ ਕਈ ਥਾਂਈ ਆ ਚੁੱਕਾ ਹੈ--(੧) ਚਿੜੀਆਂ ਦੇ ਜੋੜੇ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜ ਮਰਨਾ। (੨) ਦੋਹਾਂ ਚਿੜੀਆਂ ਨੇ ਤਕੜੇ ਬਾਜ਼ ਨੂੰ ਢਾ ਕੇ ਮਾਰ ਦੇਣਾ। (੩) ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਕੱਟੇ ਹੋਏ ਸਿਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਧੜਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਛੱਟੇ ਮਾਰ ਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਸੂਰਜੀਤ ਕਰ ਦੇਣਾ। ਅਤੇ--[ਨੋਟ:-ਇਹ ਕਥਿਤ ਤਿੰਨੋਂ ਕੌਤਕ ੧੬੯੯ ਵਾਲੀ ਵਿਸ਼ਾਖੀ ਤੇ ਤਿਆਰ ਹੋਏ ਓਸੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਦੱਸੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੇ ਜਿੰਨੀ ਵਾਰੀ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਉਸ ਵਿਚ ਅਜੇਹੀ ਕਰਾਮਾਤ ਮੁੜ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖੀ ਗਈ]। (੪) ਭੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਲਿਖਣ ਅਨੁਸਾਰ ਅੱਜ ਵੀ ਜਿਹੜਾ ਸਿੱਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਗ਼ਲਤੀਆਂ (ਪਾਪ) ਵੀ ਕਰੀ ਜਾਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣ ਦਿੰਦੇ ਅਤੇ ਉਹ ਹਰ ਵਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਘਰ ਹੀ ਜਨਮ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਖ਼ਤਰੇ ਦਾ ਘੜਿਆਲ ?--ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆਂ ਕਰੀਬ ੩੦੦ ਸਾਲ ਹੋਏ ਹਨ। ਭੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਲਿਖਣ ਅਨੁਸਾਰ, ੩੦੦ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਨ ਉਪ੍ਰੰਤ ਜਿੰਨੇ ਸਿੰਘ ਵੀ ਪਤਿਤ ਹੋਏ, ਅਥਵਾ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਕਾਤਲ ਹੈ, ਲੁਟੇਰਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਠੱਗ ਅਤੇ ਬਲੈਕੀਆ ਆਦਿ, ਨੀਚ ਤੋਂ ਨੀਚ ਕਰਮੀ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲੈਂਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਪੂਰੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਪੁਰਾਣੇ ਪਾਪੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧਦੀ ਹੀ ਰਹਿਣੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਏ ਕਿ, ਅਜੇਹੇ ਪਾਪੀਆਂ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਨੇਕ ਹੋਣੀ ਹੈ ? ਭੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ (Theory) ਅਨੁਸਾਰ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਵਿਚ ਸ਼ਾਇਦ ਹੈ ਜੇ ਕੋਈ ਨੇਕ ਮਨੁੱਖ ਰਹਿ ਜਾਵੇ। ਕੀ ਅਜੇਹੇ ਭਰਮ ਪਾਉਣੇ ਵਾਲੇ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਡੇਰੇ ਡੇਰੇ ਰਾਤ ਰਾਤ ਨਹੀਂ ਬੰਦ ਕਰਾ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ?

ਹੇ ਪੰਥ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਜੀਓ ! ਦੁਹਾਈ ਹੈ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਨਮ ਦੀ, ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਪਛਾਣੋ ਅਤੇ ਕੱਢ ਦਿਉ ਅਜੇਹੇ ਖਤਰੇ ਨੂੰ ਪੰਥ ਵਿਚੋਂ । ੧੯੯੬ ਦੀਆਂ S.G.P.C. ਦੀ ਚੋਣ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਤੁਸਾਂ ਡੇਰਾਵਾਦ ਨੂੰ ਹਾਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਉਵੇਂ ਹੀ ਹੰਡਲਾ ਮਾਰੋ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੌਧਰ ਨੂੰ ਧੋ ਕੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿਉ ।

ਅਸਲੀ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ--

- (੧) ਖੰਡੇ-ਬਾਟੇ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਸੱਧਰਾਂ ਭਰਿਆ ਹੁਕਮ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ--**ਹੁਕਮਿ ਮੰਨਿਐ ਹੋਵੈ ਪਰਵਾਣੁ ਤਾ ਖਸਮੈ ਕਾ ਮਹਲੁ ਪਾਇਸੀ** ॥ [੪੭੧] ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਚੱਲਣਾ, ਪ੍ਰਭੂ-ਖਸਮ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਪੁਜਣ ਲਈ ਰਾਹਦਾਰੀ ਹੈ। ਹੁਕਮੀ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਵਿਚ ਲੁਕੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ।
- (੨) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਕਕਾਰਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਬਣਨਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਜਿੱਤ ਲੈਣ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡੀ ਕਰਾਮਾਤ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ।
- (੩) ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਦਾ ਦਸਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨਾਲ ਪਰਵਾਰਕ ਸਾਂਝ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਜੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਬਾ ਫਤਹ ਸਿੰਘ ਵਾਂਗ ਜਿੰਦਗੀ ਬਣਾ ਲੈਣ ਦੇ ਅਜੇਹਾ ਪ੍ਰਣ ਲੈਣਾ ਹੁੰਦਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦਸਾਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਸਮੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਸੁਆਰ ਲੈਣ ਦੀ ਚਿੱਟਕ ਲੱਗ ਜਾਣੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਕਰਾਮਾਤ ਹੀ ਹੈ।

[*Foot Note :--ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰੂ ਕੇਵਲ ਉਹੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਢਾਲ ਲਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਬਚਨ ਵੀ ਗੁਰੂਬਾਣੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਖੰਡਨਾ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦੇ। ਜੇ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅਭਿਲਾਖੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਸਿਖਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਅਥਵਾ ਜੇ ਉਹ ਮਨਮਤਿ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਜੇਹੀ ਗੱਲ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦੇਣ ਦਾ ਪੂਰਾ ਹੱਕ ਹੈ। ਅੰਨ੍ਹੀ ਸ਼ਰਧਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਕਈ ਧੜਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਹੀ ਮਿਲੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਆਕੀ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਮਨਮੁੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਸਾਰਾ ਪੰਥ ਰਲ ਕੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਪੰਥ ਵਲੋਂ ਜਾਰੀ ਹੋਇਆ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੰਡਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਜੇ ਉਹ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਰੱਦੀ ਦਾ ਟੁਕੜਾ ਹੀ ਹੈ।]

- (੪) ਤੇਜ-ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ, ਕੇਵਲ ਉਸੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰੀ ਦਾ ਬਣਿਆਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਇਸ **ਕਰਾਮਾਤੀ ਪ੍ਰਣ** ਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਸੁਆਸ ਨਾਲ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੀਤੇ ਪ੍ਰਣ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣਾ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਜਿੱਤ ਲੈਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਕੰਨੀ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਣਾ ਸਿੱਖ ਲਿਆ ਉਸ ਦੀ ਕਾਇਆਂ ਕਲਪ ਹੋ ਗਈ। ਉਹ ਮਾਨੋਂ ਕੱਚ ਤੋਂ ਸੋਨਾ ਅਥਵਾ, ਲੋਹੇ ਤੋਂ ਵਡਮੁਲਾ ਲਾਲ ਬਣ ਗਿਆ। ਖੰਡੇਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ, ਪੱਥਰ ਤੋਂ ਅਨਮੋਲ ਮਾਣਕ, ਅਥਵਾ ਲੱਕੜ ਤੋਂ ਚੰਦਨ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਪਰੇਤ ਤੋਂ ਦੇਵਤਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਕੀ ਇਹ ਕੋਈ ਛੋਟੀ ਕਰਾਮਾਤ ਹੈ ? ਗੁਰੂ-ਫੁਰਮਾਨ:--

੬- **ਕਚਹੁ ਕੰਚਨ ਭਇਅਉ, ਸਬਦ ਗੁਰ ਸ੍ਰਵਣਹਿ ਸੁਣਿਅਉ ॥ ਬਿਖੁ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹੁਯਉ ਨਾਮੁ ਸਤਿਗੁਰ ਮੁਖਿ ਭਇਅਉ ॥ ਲੋ ਹੋਯਉ ਲਾਲੁ ਨਦਰਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਜਦਿ ਧਾਰੈ ॥ ਪਾਹਣ ਮਾਣਕ ਕਰੈ, ਗਿਆਨੁ ਗੁਰ ਕਹਿਅਉ ਬੀਚਾਰੈ ॥ ਕਾਨਹੁ ਸ੍ਰੀਖੰਡ ਸਤਿਗੁਰਿ ਕੀਅਉ ਦੁਖ ਦਰਿਦ੍ਰ ਤਿਨ ਕੇ ਗਇਅ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਚਰਨ ਜਿਨ੍ਹ ਪਰਸਿਆ ਸੇ ਪਸੁ ਪਰੇਤ ਸੁਰਿ ਨਰ ਭਇਅ ॥ ੨ ॥ [੧੩੯੯]-੬**

ਅਰਥ:--(ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ) ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ (ਮਨ ਲਾ ਕੇ) ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਉਹ (ਮਾਨੋਂ) ਕੱਚ ਤੋਂ ਸੋਨਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ (ਦਿੱਤਾ) ਨਾਮ ਮੂੰਹੋਂ ਉਚਾਰਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਵਿਹੁ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਣ ਗਿਆ। ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਜੀ) ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਨ ਤਾਂ ਜੀਵ ਲੋਹੇ ਤੋਂ ਲਾਲ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਜਪਿਆ ਹੈ (ਭਾਵ, ਜੀਵਨ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਢਾਲ ਲਿਆ ਹੈ) ਉਹ (ਮਾਨੋਂ) ਪੱਥਰਾਂ ਤੋਂ ਮਾਣਕ ਬਣ ਗਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਪਰਸੇ ਹਨ ਉਹ ਪਸ਼ੂ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਤੋਂ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਬਣ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੱਖ ਦਰਿਦ੍ਰ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਜੀ) ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ (ਮਾਨੋਂ) ਕਾਨ ਤੋਂ ਕੰਚਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ੨।

ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ, ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਦੀ, ਅਤੇ ' ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ' ਕਰਾਏ ਜਾਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਮਰਯਾਦਾ, ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੀ ਪਾਨ (=ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ) ਕਰਨ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਹੀ ਹੈ :-

- ੭- **ਦੁਆਦਸੀ ਦਾਨੁ ਨਾਮੁ ਇਸਨਾਨੁ ॥ ਹਰਿ ਕੀ ਭਗਤਿ ਕਰਹੁ ਤਜਿ ਮਾਨੁ ॥ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਹੁ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ॥ ਮਨੁ ਤ੍ਰਿਪਤਾਸੈ ਕੀਰਤਨ ਪ੍ਰਭ ਰੰਗਿ ॥ ਕੋਮਲ ਬਾਣੀ ਸਭ ਕਉ ਸੰਤੋਖੈ ॥ ਪੰਚ ਭੂ ਆਤਮਾ ਹਰਿਨਾਮ ਰਸਿ ਪੋਖੈ ॥ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਤੇ ਏਹੁ ਨਿਹਚਉ ਪਾਈਐ ॥ ਨਾਨਕ ਰਾਮ ਰਮਤ ਫਿਰਿ ਜੋਨਿ ਨ ਆਈਐ ॥ ੧੨॥ [੨੯੯]**

ਹਰਿ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਅਤੇ ਸੰਤੋਖ ਦੇ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਮਗਨ ਰੱਖ ਕੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੀ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰ ਦੇਣ ਨਾਲੋਂ ਹੋਰ ਵੱਡੀ ਕਰਾਮਾਤ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ?

ਖੰਡੇ-ਬਾਟੇ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਚੇਟਕੀ ਕਰਾਮਾਤ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾਂ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਬਣ ਕੇ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਬੇਪ੍ਰੀਤਾ ਬਣ ਜਾਣ ਦਾ ਅਪਰਾਧ ਹੈ । ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰਾਂ ਭਰੀਆਂ ਸੱਧਰਾਂ ਤੋਂ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਹੋਈ ਪਾਹੁਲ, ਕਿਸੇ (ਚਿੜੀ ਚਿੜੇ ਆਦਿ ਜੀਵ) ਦੀ ਅਜਾਣੀ ਜਾਨ ਕਿਉਂ ਲਵੇ ? ਅਜੇਹੀ ਗੱਲ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਉਣ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਕਰਤੂਤ ਕੋਈ ਬਿੱਪ੍ਰ ਕਰੇ ਅਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਕੋਈ ਡੇਰੇਦਾਰ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ

(੫) ' ਇਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸੰਸਕਾਰ ਨੇ ਆਮ ਜਨਤਾ ਉਤੇ ਕਰਾਮਾਤੀ ਅਸਰ ਕੀਤਾ । ਡਾਰੋਬੀ ਫੀਲਡ ਲਿਖਦੀ ਹੈ ਕਿ ਖੰਡੇ-ਧਾਰ ਪਾਹੁਲ ਨੇ ਜਨਮਾਂ ਜਨਮਾਤਾਂ ਦੇ ਨੀਵੇਂ ਅਸੁੱਧ ਤੇ ਡਰਪੋਕ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਡੇ ਸੂਰਬੀਰ ਯੋਧੇ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ । **ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਰੂਹ ਫੁਕਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ** (ਭਾਵ ਦਸਾਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਸੁਮਿੱਲਤ ਯਤਨਾਂ ਦਾ ਸਦਕਾ) ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਜਰਨੈਲ ਦੀ ਭੀ ਇਹ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨਿਰਾਸ਼ੇ, ਨਿਕੰਮੇ, ਅਛੂਤਾਂ ਤੇ ਨੀਵੇਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਫੌਜ ਖੜੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ' [ਗੁਰਮਤਿ ਦਰਸ਼ਨ- ਸਫਾ ੬੮-ਕਿਰਤ ਪ੍ਰ: ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਐਮ ਏ ਪੀ ਐਚ ਡੀ (ਲੰਡਨ)]

ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ--ਖ਼ਸਮ ਦਾ ਇਹ ਹੁਕਮ ਵੀ ਸਦਾ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਦੀਵੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਕਣ ਵਾਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਸਦੀਵੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇਣ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਇਹ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ, ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ। ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਰਸਮ ਸਮੇਂ ਏਸੇ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਹੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਉਸੇ ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਜਾਣ ਕੇ, ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਨਿਕਟ ਜਾਣਨਾ ਅਤੇ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਬੁਰੇ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਮਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਵੀ ਨਾ ਆਉਣ ਦੇਣ ਦਾ ਪ੍ਰਣ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡੀ ਕਰਾਮਾਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਆਉ ਬੜੇ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚਲੇ ਉਸ ਸੱਚੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੀਏ:-

੮- ਜਿਨ ਵਡਿਆਈ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਕੀ, ਤੇ ਰਤੇ ਮਨ ਮਾਹਿ ॥ ਨਾਨਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਏਕੁ ਹੈ ਦੂਜਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਹਿ ॥ ਨਾਨਕ

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਮਨੈ ਮਾਹਿ ਪਾਈਐ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ਤਨ੍ਹੀ ਪੀਤਾ ਰੰਗਿ ਸਿਉ ਜਿਨ ਕਉ ਲਿਖਿਆ ਆਦਿ ॥੧॥[੧੨੩੮]-ਵ-੮

ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬਿਬੇਕ ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ ਸਮਝਣਾ, ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਹੈ। ਬਿਬੇਕ ਤੋਂ ਸੱਖਣੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨੂੰ, ਅਤੇ ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ--**ਸਗਲ ਅਸੂਮ ਕੀਨੇ ਮਨੁਆ ਨਹ ਪਤੀਨੇ ਬਿਬੇਕ ਹੀਨ ਦੇਹੀ ਧੋਏ ॥ [੬੮੭]** ਬਿਬੇਕ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਖੋਟੇ ਖਰੇ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰ ਸਕਣ ਵਾਲੀ ਮਤਿ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਕਰੀਏ, ਹੇ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ! ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਅਜੇਹੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਦਾ ਮੇਲ ਕਰਾਉ, ਜਿਹੜਾ ਸਾਡੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਫੋਕਟ ਭਰਮਾਂ ਵਾਲੀ ਦੁਰਮਤਿ ਦੂਰ ਕਰੇ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਸੱਚ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਮਤਿ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇ--**ਕੋਈ ਪਾਈਐ ਰੇ ਪੁਰਖੁ ਬਿਧਾਤਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੈ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ਮੇਰੇ ਮਨ ਕੀ ਦੁਰਮਿਤ ਮਲੁ ਧੋਏ ॥ ੫ ॥ [੬੮੭]** ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਦੇ ਛੇਵੇਂ ਕਾਂਡ ਦੇ ੧੦ਵੇਂ ਲੇਖ ਵਿਚ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਜਾਂ ਅਣਹੋਂਦ ਬਾਰੇ ਗੁਰਮਤਿ-ਵਿਚਾਰ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਕਰਾਮਾਤ ਜਾਂ ਰਿਧੀ ਸਿਧੀ ਦਾ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਲ ਦੂਰ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਜੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਰਾਮਾਤ ਮਾਇਆ ਦਾ ਹੀ ਮਨਮੋਹਣਾ ਰੂਪ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀਕਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਦੂਰ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਸਲੀ ਕਰਾਮਾਤ ਉਹ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੁੱਚੇ ਆਚਰਨ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਸੱਚਾ ਸੇਵਕ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਕਰਾਮਾਤ ਉਹ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਅਜੇਹੀਆਂ **ਬੇਅੰਨ** ਅੱਖੀਆਂ ਮਿਲ ਜਾਣ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਹਰ ਥਾਂ, ਹਰ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦੀਦਾਰੇ ਕਰਨ ਦਾ ਦੇਵੀ ਸੁੱਖ ਮਾਣਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ:-

ਪਿਛਲੇ ਸਫਿਆਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਅਤੇ ਮਰਨ ਕੇਵਲ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਚੇਟਕੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾ ਮਾਰਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਮੁਰਦੇ ਨੂੰ ਕਦੇ **ਸੁਰਜੀਤ** ਹੀ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲ ਕੇ ਆਤਮਕ ਉੱਚਤਾ ਵਾਲੇ ਗੁਣ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵਿਖਵੇ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਵੀ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਕਰ ਲੈਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦਰਬਾਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਹੋ ਸਕਣ ਦੀ ਗੱਲ ਸੋਚਣੀ ਕੇਵਲ ਭਰਮ ਹੈ " । ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਗੂੜ੍ਹਾ ਰੰਗ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਨਿਰਮਲ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਹੀ ਉਚੇ ਗੁਣ ਬਖਸ਼ਦੀ ਹੈ--**ਮਤਿ ਵਿਚਿ ਰਤਨ ਜਵਾਹਰ ਮਾਣਿਕ ਜੇ ਇਕ ਗੁਰ ਕੀ ਸਿਖ ਸੁਣੀ ॥ (ਜਪ-੬) ਅਟੱਲ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਸੋਝੀ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ--**

੯- ਸਬਦਿ ਮਰੈ ਤਾ ਮਾਰਿ ਮਰੁ ਭਾਯੋ ਕਿਸੁ ਪਹਿ ਜਾਉ ॥ ਜਿਸ ਕੈ ਡਰਿ ਭੈ ਭਾਗੀਐ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਤਾ ਕੋ ਨਾਉ ॥

ਮਾਰਹਿ ਰਾਖਹਿ ਏਕੁ ਤੂ ਬੀਜਉ ਨਾਹੀ ਥਾਉ ॥ ੧ ॥ ਬਾਬਾ ਮੈ ਕੁਚੀਲੁ ਕਾਚਉ ਮਤਿ ਹੀਨ ॥

ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਕੋ ਕਛੁ ਨਹੀ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਪੂਰੀ ਮਤਿ ਕੀਨ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੧੦੧੦]-੩

ਅਰਥ:-(ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ-ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜ ਕੇ ਆਪ-ਭਾਵ ਤੋਂ ਮਰਦਾ ਹੈ ਤਦੋਂ ਉਹ ਮੌਤ ਦੇ ਡਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । (ਉੱਥੇ ਮੌਤ ਤੋਂ) ਭੱਜ ਕੇ ਮੈਂ ਕਿਸ ਕੋਲ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ? ਜਿਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਡਰ-ਅਦਬ ਵਿਚ ਰਿਹਾਂ (ਮੌਤ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ) ਬਚ ਸਕੀਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ), ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਅਟੱਲ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਮਾਰਦਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈਂ । ਤੈਥੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ । ੧ । ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! (ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਮੈਂ ਗੀਦਾ ਹਾਂ, ਕਮਜ਼ੋਰ ਹਾਂ ਅਕਲ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ ਹਾਂ । ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਜੀਵ ਕਾਸੇ ਜੋਗਾ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਭਾਵ, ਅਕਲੋ ਖਾਲੀ ਹੈ) । (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਪਿਆ) ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਹ ਮਤਿ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਜੀਵਨ-ਸਫਰ ਵਿਚ ਉਕਾਈ ਨਾਂ ਖਾਏ । ੧ । ਰਹਾਉ ।

ਜਿਸ ਆਸ਼ੇ ਨਾਲ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਖੰਡੇ-ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਦੀ ਰੀਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਫੁਰਮਾਈ ਸੀ (ਜਿਸ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਉੱਪਰ ਕਈ ਵਾਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ) ਉਸ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਲਗ-ਪਗ ਗੁਆਚ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਅਜੇਹੇ ਜਥੇ ਕਈ ਬਣ ਗਏ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਬਿੱਪ੍ਰੀ-ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹੋਣ ਦਾ ਭਰਮ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਜੇਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪੰਥਕ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸੰਸਕਾਰ ਵਾਲੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਥਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਚਲਾ ਲਈਆਂ ਹਨ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅਭਿਲਾਖੀ ਨੂੰ ਤਸੱਲੀ ਕਰਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਹੁਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਲਏ ਉਹ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਪੱਕਾ ਸਿੱਖ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਖੰਡਣ ਕਰਕੇ ਸੱਚ ਖੰਡ ਵਿਚ ਪੁਚਾ ਦੇਣ ਦਾ ਵਧੀਆ ਸਾਧਨ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਾਗਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲੈਣਾ ਪੰਥਕ ਧਰੋਹ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਢਾਲੇ ਹੋਏ ਉੱਚੇ ਆਚਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਿਰਾ ਪੰਜ ਕਕਾਰਾਂ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਬਣ ਜਾਣ ਨਾਲ, ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁੱਤ੍ਰ ਬਣ ਜਾਣ ਦਾ ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਭ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਲਾ ਵਿਖਾਵਾ ਅਜੇਹਾ ਹਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਵੱਲ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰਾ ਤਵੱਜੋ ਦਿਵਾਈ ਗਈ ਹੈ:--

੧੦-

ਕਹੈ ਪ੍ਰਭੁ ਅਵਰੁ, ਅਵਰੁ ਕਿਛੁ ਕੀਜੈ ਸਭੁ ਬਾਦਿ ਸੀਗਾਰੁ ਫੋਕਟ ਫੋਕਟਈਆ ॥

ਕੀਓ ਸੀਗਾਰੁ ਮਿਲਣ ਕੈ ਤਾਈ ਪ੍ਰਭੁ ਲੀਓ ਸੁਹਾਗਨਿ ਬੂਕ ਮੁਖਿ ਪਈਆ ॥ ੭ ॥ ੮੩੬]-੫-੮

੫

ਸਿੱਖ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਪਿਲਾਉਣ ਦੀ ਰੀਤ?

ਦਾਸ ਦੀ ਉਮਰ ਇਸ ਵੇਲੇ (ਜਨਵਰੀ ੧੯੯੮) ੭੬ ਹੋਣ ਵਾਲੀ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਬਾਲ ਉਮਰ ਤੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਨ ਦੀ ਚਿਟਕ ਲੱਗ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਬਾਬਾ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਗਿਆਤਾ ਅਤੇ ਬੜੇ ਰਹਿਤਵਾਨ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਨ। ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਸਦਾ ਗੁਰਸਿੱਖ ਪਰਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਧਰਮ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅੰਗ ਮੰਨਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੱਚੀ ਪੰਥ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਕੀਰਤਨੀਏ ਭਾਈ ਸਮੁੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਦਾ ਸਦਕਾ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਕਈ ਗੁਰਸਿੱਖ ਪਰਵਾਰਾਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕੀਤਾ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਗਭਰੂਆਂ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਦੀ ਚਿਟਕ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਰਸਭਿੰਨਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਦੋ ਜਥੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ। ਪਿੰਡ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਇਕ ਅਜੇਹਾ ਢਾਡੀ ਜਥਾ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਿਆ ਜੋ ਦੂਰ ਦੁਰਾਡੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਵਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਸੁਣਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਸੁਣਿਆਂ ਕਰਦੇ ਸਾਂ ਕਿ ਪੰਜ ਭੂਤਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਖੇਡ ਖਤਮ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦਾ ਬੂਟਾ ਸਦਾ ਹਰਾ ਭਰਾ ਰੱਖਣ ਲਈ ਹਰ ਇੱਕ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦਾ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਨਿਆਰਾ ਰਹਿਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਨਿਆਰਾ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸਿੱਖ ਤੋਂ ਖੰਡੇ-ਬਾਟੇ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਸਮੇਂ ਗੁਰਮਤਿ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਗੁਜ਼ਾਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਲੈਣ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਚਾਹੁ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਕਾਰ,, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਅਪਾਰ-ਪੰਥਕ ਪਿਆਰ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ। ਪੁਰਾਣਕ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਸਾਧਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਚਲਾਈ ਪੈਰ ਧੋ ਕੇ ਪਿਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੀਣ-ਰਸਮ ਦੇ ਥਾਂ, ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਬਿਲਕੁਲ ਨਵੀਂ ਮਰਯਾਦਾ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਇਹ ਭਰੋਸਾ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਕਿ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰਸਿੱਖ ਬੜਾ ਅਣਖੀ ਅਤੇ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਸੂਰਮਾਂ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੇਰਵਾ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੁਣਿਆਂ ਕਿ ਸਿੱਖ ਬਣਨ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਪੈਰ ਧੋ ਕੇ ਪੀਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਸਿੱਖ ਬਣਨ ਲਈ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣਾ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਰਤ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਤੋਂ ਸਿੰਘ ਬਣਨ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

੧੯੭੮ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਸਾਕੇ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਅਥਵਾ ੧੯੮੪ ਤੋਂ ਸਾਧ-ਟੋਲੇ ਦਾ ਬੋਲ ਬਾਲਾ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਇਹ ਰੌਲਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਫੜ ਗਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਵਾਲਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਪਿਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪਰ (ਹੀਣ ਭਾਵਣਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ) ਉਸ ਰਸਮ ਨੂੰ ਬਦਲ ਕੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਵਾਲਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਮਨ ਵਿਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ੰਕੇ ਉਠਣੇ ਅਰੰਭ ਹੋ ਗਏ। ਕਈ ਸੁਹਿਰਦ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸੱਜਣਾ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਸੁਣਿਆਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਵਾਲਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਚਰਨਾ ਧੋ ਕੇ ਨਹੀਂ ਨ ਪਿਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਪਰ ਜਲ ਨੂੰ ਅੰਗੂਠਾ ਛੁਹਾ ਕੇ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਪਿਲਾਉਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਅਰੰਭ ਤੋਂ ਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਵੀ ਸਗੋਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਮਨ ਦੀ ਉਕਤੀ ਹੀ ਹੋ ਦਿੱਸਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਸੱਚਾਈ ਜਾਨਣ ਲਈ ਖੋਜ ਜਾਰੀ ਰੱਖੀ॥

ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ੪੫੭ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਅਰਥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖੇ ਹਨ--ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ, ਚਰਣੋਦਕ । ਦੇਵਤਾ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਅਥਵਾ ਧਰਮਉਪਦੇਸ਼ਕ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਜਲ । ਉਹ ਜਲ ਜਿਸ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪੈਰ ਧੋਤੇ ਜਾਣ । ਨੌਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵੇਲੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਪਿਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ । ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਚਰਣਪਾਚੁਲ ਅਤੇ ਪਗਪਾਚੁਲ ਭੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ । ਅਜੇਹੀ ਵਿਚਾਰ ਸੁਣੀ ਪੜ੍ਹੀ ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਪੂਰੀ ਨਾ ਉਤਰਦੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹੋਰ ਖੋਜ ਜਾਰੀ ਰੱਖੀ ।

ਪ੍ਰਿੰ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਕਿਸੇ ਅਜੇਹੇ ਰਿਵਾਜ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਇਸ ਮਸਲੇ ਵਿਚ ਚੁੱਪ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਏ । S.G.P.C. ਵਲੋਂ ਪਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਈ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ M.A., P.H.D. (ਲੰਡਨ) ਦੀ ਲਿਖੀ ਪੁਸਤਕ "ਗੁਰਮਤਿ ਦਰਸ਼ਨ" ਦੇ ੬੭-੬੮ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ--

"ਭਾਵੇਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਧੁਰ ਦਰਗਾਹੀ ਹੁਕਮ ਸੀ ਜਾਂ ਪਿਛਲੀ ਪਰਚੱਲਤ ਰੀਤ "ਪਾਚੁਲ" ਨੂੰ ਹੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ ਪਰ ਸੀ ਇਹ ਇੱਕ ਕਰਾਮਾਤ । ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪਾਚੁਲ-ਨੁਮਾ ਰਸਮ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੁੰਨਤ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਹੈ । ਈਸਾਈਆਂ ਵਿਚ ਬੈਪਤਿਸਮਾ ਹੈ ਤੇ ਬੈਪਤਿਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਨਿਰਾ ਪੁਰਾ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਹਿੰਦੂ ਧਾਰਮਿਕ ਜਥੇ-ਬੰਦੀ ਵਿਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਣ ਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਨੁਮਾ ਰਸਮ ਕਈ ਸ਼ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਸੀ । ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਪਾਚੁਲ ਦਾ ਰਿਵਾਜ-ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਚਲਾ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਦੱਖਣੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿਚ ਜੰਝੂ ਪਹਿਰਾਣ ਦੀ ਰਸਮ ਵੇਲੇ ਪਾਚੁਲ-ਰੀਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਕੁਝ ਭੀ ਸੀ, ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਨਵਾਂ ਸੀ, ਨਿਰਾਲਾ ਅਤੇ ਅਣਖੀਲਾ ਸੀ । ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜਥੇ-ਬੰਦੀ ਵਿਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਰਸਮ ਬਣਾਈ ਗਈ ।"

ਭਾਵ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਖਾਲਸਾ ਜੋਧੇ, ਬੇ-ਅੰਮ੍ਰਿਤੀਏ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦਾ ਬੜਾ ਉੱਜਲ ਅੰਗ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚੋਂ ਚੁਣੀ ਗਈ ਸੂਰਬੀਰ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਸਤਾਈ ਫੌਜ ਆਪਣੀ ਰੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ ਤੋਂ ਕਦੇ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਖਾਲਸਾ ਬਹਾਦਰਾਂ ਦੇ ਅਦੁਤੀ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਭਰਪੂਰ ਹੱਥ ਸੀ ਜਿਹੜੇ ਖਾਲਸਾ ਜਥੇਬੰਦੀ ਲਈ ਪਨੀਰੀ ਦੀ ਵਡਮੁੱਲੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਸੇਵਾ ਬੇਅੰਤ ਹਿੰਦੂ ਪਰਵਾਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਈ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪਰਵਾਰ ਵੀ, ਸਾਵੀਂ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਸਨ।

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ " ਪਾਹੁਲ " ਪੀਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ੭੫੯ ਸਫ਼ੇ ਤੇ " ਪਾਹੁਲ " ਦਾ ਅਰਥ-ਪਾਣ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲਾ ਧਰਮ-ਮੰਤ੍ਰ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਲ " ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਪਾਹੁਲ ਦਾ ਅਰਥ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਰਿਵਾਜ ਦੇ ਅਸਰ ਹੋਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਥਾਈਂ ਹੈ। ਜੋ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਧੁਰੋਂ ਹੀ ਨਿਆਰੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨੇ ਕੇ ਆਏ ਪੂਰਨ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਮਨ ਤੇ ਪ੍ਰਚਲਤ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਰਿਵਾਜਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਪੈਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਦਾਸ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਨਹੀਂ ਭਾਈ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਪਾਠਕ ਸੱਜਣ ਦਾਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਪਜੇ ਸ਼ੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣ, ਪਰ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਪਿਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ, ਦਾਸ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ੀਕੇ ਅਵਸੋਂ ਹੀ ਆ ਘੇਰਦੇ ਹਨ:-

- (ੳ) ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਜਨੇਊ ਪਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਰਸਮ ਸੀ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਹੀ ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਲੀ ਕਿਸੇ ਅਜੇਹੀ ਰਸਮ ਨੂੰ ਪਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ। ਜਨੇਊ ਪਾਉਣ ਲੱਗੇ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਕੋਲੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਅਜੇਹਾ ਜਨੇਊ ਮੰਗ ਲਿਆ ਸੀ ਜੋ ਨਾ ਕਦੇ ਟੁੱਟੇ, ਨਾ ਮੈਲਾ ਹੋਏ, ਨਾ ਸੜੇ ਅਤੇ ਜੋ ਮਰਨ ਉਪ੍ਰੰਤ ਵੀ ਸਾਥ ਨਾ ਛੱਡੇ---".... ਨਾ ਏਹੁ ਤੁਟੈ ਨ ਮਲੁ ਲਗੈ ਨਾ ਏਹੁ ਜਲੈ ਨ ਜਾਇ ॥[੪੭੧]
- (ਅ) ਜਦ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਧਰਮ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਸੁੰਨਤ ਵਾਲੀ ਸ਼ਰਤ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋਈ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਬਾਣੀ ਪਿਆਰੀ ਲੱਗੀ ਜਿਸ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:-

੧੧- ਸੁੰਨਤਿ ਕੀਏ ਤੁਰਕੁ ਜੇ ਹੋਇਗਾ ਅਉਰਤ ਕਾ ਕਿਆ ਕਰੀਐ ॥

ਅਰਧ ਸਰੀਰੀ ਨਾਰਿ ਨ ਛੋਡੈ ਤਾ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਹੀ ਰਹੀਐ ॥ ੩ ॥[੪੭੭]-੮

- ਸੋ ਆਪਣਾ ਸਿੱਖ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਲੀ ਰਸਮ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ ?
- (ੲ) ਕੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜੋ ਉਹ ਪੈਰ ਧੋ ਕੇ ਪਿਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰਸਮ ਅਪਣਾ ਬੈਠੇ ? ਦਾਸ ਲਈ ਮੰਨ ਲੈਣਾ ਜਾਂ ਸੋਚਣਾ ਜ਼ਹਿਰ ਦਾ ਘੁੱਟ ਭਰਨ ਤੁੱਲ ਹੈ। ਇਹੋ ਗੱਲ ਠੀਕ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਖੰਡੇ-ਬਾਟੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਹੁਲ ਛਕਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਿਭਾਉਣ ਜੋਗਾ ਅਜੇ ਹੋਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਚੇਚੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਵਾਲੀ ਦਾਤ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਬੜੇ ਦੁਕਵੇਂ ਸਮੇਂ ਤੇ ਹੀ ਹੋਣੀ ਸੀ।
- (ਸ) ਡੇਰੇਦਾਰ ਅਥਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੇਲਿਆਂ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਧੋ ਕੇ ਪੀ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੂੰ " ਜਗਤ ਗੁਰ ਬਾਬਾ " ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਕੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੇ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਸਨ ? ਕੀ ਉਹ ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਨ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਪੀ ਲੈਣੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਈ ਸੀ ?
- (ਹ) ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਬੱਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ ਸਰਬ-ਸਾਂਝਾ ਹੈ। ਪਰ ਸੰਤਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਡੇਰੇਦਾਰ-ਟੋਲਾ ਇਹ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ-ਉਪਦੇਸ਼, ਗੁਰੂ-ਦੀਖਿਆ, ਗੁਰੂ-ਗਿਆਨ, ਕੇਵਲ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਪੀ ਕੇ ਗੁਰੂ-ਵਾਲਾ ਬਣਦਾ ਸੀ, ਭਾਵ, ਬਾਕੀ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਜਗਤ-ਗੁਰੂ ਹੋਣ ਬਾਰੇ, ਸ਼ੀਕੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਤੌਰਨੀ ਪੰਥਕ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।
- (ਕ) ਕੀ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ, ਰਾਜਾ ਰਾਏ ਬੁਲਾਰ ਜੀ, ਪੀਰ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ, ਪੀਰ ਬੱਧੂ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਸੈਦ ਖ਼ਾਨ ਜੀ ਆਦਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਿਦਕੀ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਸਨ ? ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋਣ ਵਿਚ ਕਦੇ ਕੋਈ ਝਿਜਕ ਵਿਖਾਈ ਸੀ ? ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਪਰਵਾਰ ਵੀ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਮੱਕੇ, ਬਗ਼ਦਾਦ, ਅਫ਼ਗ਼ਾਨਿਸਤਾਨ ਆਦਿ ਇਸਲਾਮੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਣੇ ਬੇਅੰਤ ਗੁਰੂ ਸਿੱਖ ਕਿਧਰ ਗਏ ? ਜੇ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਪਾਠਕ ਸੱਜਣ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ੀਕਿਆਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਲੱਭ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਦਾਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਦੇਣ ਦਾ ਉਪਕਾਰ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਉਂਜ ਦਾਸ ਦਾ ਅਟੱਲ ਯਕੀਨ ਹੈ, ਕਿ, ਜੇ ਅਸੀਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੂਰਨਿਆਂ ਦੀ ਅਸਲੀਯਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਂਦੇ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰਾ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੀਲ ਦਾ ਬਿਖੜਾ ਪੈਂਡਾ ਝਾਗ ਕੇ ਪਾਏ ਸਨ, ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਸਜਿਆ ਵੇਖ ਸਕਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿਣੀ।
- ਸਨੂੰ ਮੰਦਭਾਗੀਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਕਿ ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਧੁਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਪਿਆਰਾਂ ਅਤੇ ਸੱਧਰਾਂ ਲੱਦੀ ਇਹ ਸੱਧ ਕਿਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਨਿਕਲੀ ਸੀ:-**ਤੈਡੀ ਬੰਦਸਿ ਮੈ ਕੋਇ ਨਾ, ਡਿਠਾ ਤੂ ਨਾਨਕ ਮਨਿ ਭਾਣਾ ॥ [੯੬੮]**

ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰੋਹਿਤਵਾਦੀ ਰਸਮ ?--

ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਧਰਮ-ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਇਹ ਦਸਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਪੁਰਾਣਕ ਕਾਲ ਤੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ 'ਪੈਰ ਧੋਤੇ' ਪਾਣੀ (ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ) ਨੂੰ ਉਚੇਚੀਆਂ ਬਰਕਤਾਂ ਵਾਲਾ, ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਪਾਪ-ਰਹਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਘਰ-ਘਾਟ ਨੂੰ ਪਾਵਨ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਕਰ ਦੇਣ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਗਾਥਾ 'ਮਹਾਂਭਾਰਤ' ਦੇ ਉਦਯੋਗ ਪਰਵ ਦੇ ੨੨੪ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅੰਕਿਤ ਹੈ-- 'ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਯੁਧਿਸ਼ਠਰ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਉਸ ਜਲ ਨੂੰ ਘਰ ਵਿਚ ਛਿਣਕ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਿਵਾਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਕੀਤਾ'....। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਬਣਾਈ ਰੀਤ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੂੰ ਬੇਪ੍ਰਤੀਤਾ ਫੁਰਮਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਆਪ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੋਹਿਤਵਾਦੀ ਰੀਤ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਅਪਣਾ ਸਕਦੇ। ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਸਿੱਧ, ਜੋਗੀ, ਰਿਖੀ, ਮੁਨੀ, ਅਥਵਾ ਪੰਡਿਤ ਆਦਿ ਧਰਮ-ਗੁਰੂ, ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਰਮ-ਕਾਂਡੀ ਰੀਤਾਂ ਕਰਨ ਕਰਾਉਣ ਉਪ੍ਰੰਤ ਦਾਨ-ਦੱਛਣਾ ਲੈ ਕੇ, ਖਾਸ ਰਸਮ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਚੇਲਾ ਜਾਂ ਸ਼ਿਸ਼ਯ ਬਣਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਰਾਮਾਇਣ ਗਾਥਾ ਦੀ ਫਿਲਮ ਜਿਹੜੀ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ T.V ਤੇ ਵਿਖਾਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੀਆਂ Video ਰੀਲਾਂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਵਿਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਸ ਵਿਚ ਉਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਯ (Scene) ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਦ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ, ਲਛਮਣ ਆਦਿ ਚੌਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਰਿਸ਼ੀ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਚੌਹਾਂ ਰਾਜਕੁਮਾਰਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਰਗੜ ਕੇ ਮੂੰਹੋਂ ਗਏ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮੰਗਤਿਆਂ ਵਾਲੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਏ, ਅਤੇ ਕਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰਸਮਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਫਿਲਮਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਖਾਸ ਰਸਮਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਅਜੇਹੀ ਰਸਮ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਹਸਤੀ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ, ਦਾਸ ਦੀ ਸੋਚਣੀ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਨਿਰਾਦਰੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਧਨ ਧਨ ਪੁਕਾਰ ਰਹੇ ਚੌਥੇ ਗੁਰ ਨਾਨਕ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਫੁਰਮਾਨ ਵਿਚੋਂ ਜ਼ਰਾ ਸੰਕੋਤ ਤੱਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਪਿਲਾਏ ਸਨ ?--

੧੨- ਧਨੁ ਧਨੁ ਸਤ ਪੁਰਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਮਾਰਾ ਜਿਤੁ ਮਿਲਿਐ, ਹਮ ਕਉ ਸਾਂਤਿ ਆਈ ॥
 ਧਨੁ ਧਨੁ ਸਤ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਮਾਰਾ ਜਿਤੁ ਮਿਲਿਐ ਹਮ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਪਾਈ ॥
 ਧਨੁ ਧਨੁ ਹਰਿ ਭਗਤੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਮਾਰਾ ਜਿਸ ਕੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਹਮ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥
 ਧਨੁ ਧਨੁ ਹਰਿ ਗਿਆਨੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਮਾਰਾ ਜਿਨਿ ਵੈਰੀ ਮਿਤ੍ਰੁ ਹਮ ਕਉ ਸਮ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਦਿਖਾਈ ॥
 ਧਨੁ ਧਨੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਤ੍ਰੁ ਹਮਾਰਾ ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਸਿਉ ਹਮਾਰੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਣਾਈ ॥੧੯॥[੫੯੪]

੬

ਸਤਿਗੁਰੂ ਗਿਆਨ ਦੀ ਬਰਖਾ ਦਾ ਮੇਘਲਾ ?

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬ੍ਰਾਹਮ-ਗਿਆਨ ਦੇ ਨਿਰੇ ਛੱਟੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਦਿੰਦੇ ਉਹ ਤਾਂ ਆਤਮਕ ਠੰਡ ਵਰਤਾਉਣ ਵਾਲੇ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦਾ ਬੱਦਲ ਬਣ ਕੇ ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਤੇ ਵਰ੍ਹੇ ਹਨ । ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਗੁਰਬਾਣੀ-ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ:--

੧੩- ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮਿ ਪ੍ਰਭਿ ਮੇਘੁ ਪਠਾਇਆ ॥ ਜਲਿ ਬਲਿ ਮਹੀਅਲਿ,
 ਦਹਦਿਸਿ ਵਰਸਾਇਆ ॥ ਸਾਂਤਿ ਭਈ ਬੁਝੀ ਸਭ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਅਨਦੁ ਭਇਆ ਸਭ ਠਾਈ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥[੧੦੬]-੩੪-੪੧

ਅਰਥ:--ਜਦੋਂ ਜਦੋਂ ਵੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਬੱਦਲ ਘਲਿਆ ਤੇ, ਹਰ ਥਾਂ ਹਰ ਪਾਸੇ ਵਰਖਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਠੰਡ ਵਰਤ ਗਈ, ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਪਿਆਸ ਮਿਟ ਗਈ ਤੇ ਸਭ ਥਾਂਈ ਖੁਸ਼ੀ ਹੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋ ਗਈ (ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਘਲਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਾਂਤੀ ਵਰਤ ਗਈ, ਸਭ ਦੀ ਮਾਇਕ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਮਿਟ ਗਈ, ਤੇ ਸਭ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ । ੧ ।

੧੪- ਮ: ੫ ॥ ਵੁਠੇ ਮੇਘੁ ਸੁਹਾਵਣੇ, ਹੁਕਮੁ ਕੀਤਾ ਕਰਤਾਰਿ ॥ ਰਿਜਕੁ ਉਪਾਇਓਨੁ ਅਗਲਾ, ਠਾਂਚਿ ਪਈ
 ਸੰਸਾਰਿ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਹਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸਿਮਰਤ ਅਗਮ ਅਪਾਰ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭ ਆਪਣੀ ਸਚੇ
 ਸਿਰਜਣਹਾਰ ॥ ਕੀਤਾ ਲੋੜਹਿ ਸੋ ਕਰਹਿ ਨਾਨਕ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰ ॥ ੨ ॥ [੧੨੫੧]-ਵਾ-੩੬

ਅਰਥ:--ਜਦੋਂ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ, ਸੋਹਣੇ ਬੱਦਲ ਆ ਕੇ ਵਰ੍ਹ ਪਏ, ਤੇ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਬੇਅੰਤ ਰਿਜਕ ਜੀਵਾਂ ਲਈ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ, ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਠੰਡ ਵਰਤ ਗਈ, (ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਮੋਹਰ ਨਾਲ ਗੁਰੂ-ਨਾਨਕ-ਬੱਦਲ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਵਰਖਾ ਨਾਲ ਬੇਅੰਤ ਨਾਮ-ਧਨ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਮੰਨ ਵਸਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਡ-ਭਾਗੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਠੰਡ ਪਈ) ਅਪਹੁੰਚ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ (ਵਡ-ਭਾਗੀਆਂ) ਦਾ ਤਨ ਮਨ ਖਿੜ ਪਿਆ । (ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ, ਕਿ ਇਵੇਂ ਅਰਜੋਈ ਕਰੋ--) ਹੋ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ! ਆਪਣੀ ਮੋਹਰ ਕਰ (ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਨਾਮ-ਧਨ ਦੇਹ), ਜੋ ਤੂੰ ਕਰਨਾ ਚੁੰਦਾ ਹੈਂ ਉਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਮੈਂ ਤੈਥੋਂ ਸਦਕੇ ਹਾਂ। ੨ ।

੧੫- ਮ: ੫ ॥ ਘਨਿਹਰ ਬਰਸਿ ਸਗਲ ਜਗੁ ਛਾਇਆ ॥ ਭਏ ਕ੍ਰਿਪਾਲ
 ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਅਨਦ ਮੰਗਲ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ [੧੨੬੮]-੭-੧੧

ਅਰਥ:-- (ਉਂਵ ਤਾਂ ਨਾਮ-ਜਲ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਸਤਿਗੁਰੂ-(ਨਾਨਕ ਜੀ) ਨਾਮ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਰ ਕੇ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਉੱਤੇ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਜੀ ਦਇਆਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਉਸ ਨਾਮ-ਵਰਖਾ ਵਿਚੋਂ ਆਨੰਦ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਤੇ ਆਤਮਕ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ । ੧ । ਰਹਾਉ । ੧੪

੧੬- ਮ: ੫ ॥ ਉਂਠਵਿ ਉਂਠਵਿ ਆਇਆ ਵਰਸੈ ਲਾਇ ਝੜੀ ॥
 ਨਾਨਕ ਭਾਣੈ ਚਲੈ ਕੰਤ ਕੈ ਸੁ ਮਾਣੈ ਸਦਾ ਰਲੀ ॥ ੧ ॥ [੧੨੮੦]-ਵਾ-੬

ਅਰਥ:--(ਗੁਰੂ-ਬੱਦਲ) ਝੁਕ ਝੁਕ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ ਤੇ ਝੜੀ ਲਾ ਕੇ ਵਰ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਗੁਰੂ ਨਾਮ-ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ), ਪਰ (ਇਸ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ) ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਖਸਮ-ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਤੁਰਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਉਸ ਉਪਦੇਸ਼-ਵਰਖਾ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ । ੧ ।

੧੭- ਮ: ੫ ॥ ਬਰਸੁ ਮੇਘ ਜੀ ਤਿਲੁ ਬਿਲਮੁ ਨਾ ਲਾਉ ॥ ਬਰਸੁ

ਪਿਆਰੇ ਮਨਹਿ ਸਧਾਰੇ ਹੋਇ ਅਨਦੁ ਸਦਾ ਮਨਿ ਚਾਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੧੨੬੭]-੩-੭

ਅਰਥ:-ਹੋ ਨਾਮ-ਜਲ ਦੇ ਬੱਦਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਨਾਮ ਜਲ ਦੀ ਵਰਖਾ ਛੇੜੀ ਕਰੋ । ਹੋ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰੂ । ਹੋ ਮਨਾਂ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ! ਨਾਮ ਜਲ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਰੋ । ਇਸ ਵਰਖਾ ਨਾਲ ਮਨ ਵਿਚ ਸਦਾ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਸਦਾ ਅਨੰਦ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ੧ । ਰਹਾਉ ।

ਪਾਣੀ ਦੇ ਅਥਾਹ ਭੰਡਾਰ, ਬੱਦਲ ਨੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਪਾਣੀ ਚੰਗੇ ਥਾਂ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਗੰਦੇ ਥਾਂ ਦੀ ਸਫਾਈ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਦੇ ਅਥਾਹ ਭੰਡਾਰ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ ਅਜੇਹਾ ਹੀ ਮੇਘ (ਬੱਦਲ) ਕਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ, ਚੰਗੇ ਮਾੜੇ, ਪਾਤਰ ਕੁਪਾਤਰ, ਧਰਮੀ ਅਧਰਮੀ, ਆਸਤਕ ਨਾਸਤਕ, ਸਭ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਦੈਵੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰ ਝੜੀ ਲਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸਮੁੱਚੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਪੁੱਜਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਤਾਂ ਅੱਜ ਵੀ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ, ਬੜੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਛੱਟੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੋਕਾ ਤਾਂ ਸੁਣੋ, ਉਹ ਕੀ ਫੁਰਮਾ ਰਹੇ ਹਨ:-

੧੮- ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਡੋਲੇ ਵਾਉ ਨ ਵਡਾ ਹੋਇ ॥ ਜਾਪੈ ਜਿਉ ਸਿੰਘਾਸਣਿ ਲੋਇ ॥

ਖੜ੍ਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੁ ਸੂਦੁ ਕਿ ਵੈਸੁ ॥ ਨਿਰਤਿ ਨ ਪਾਈਆ ਗਣੀ ਸਹੰਸ ॥

ਐਸਾ ਦੀਵਾ ਬਾਲੇ ਕੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਸੋ ਪਾਰੰਗਤਿ ਹੋਇ ॥ ੪ ॥ [੮੭੮]-੭

ਪਦ ਅਰਥ:-ਵਾਉ=ਹਵਾ । ਨ ਵਡਾ ਹੋਇ=ਬੁੱਝਦਾ ਨਹੀਂ। ਜਾਪੈ=ਦਿੱਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਉ=ਜਿਉਂ ਦਾ ਤਿਉ, ਪ੍ਰਤੱਖ। ਸਿੰਘਾਸਣ= ਸਿੰਘਾਸਣ ਉਤੇ, ਹਿਰਦੇ-ਤਖਤ ਉਤੇ। ਲੋਇ= (ਦੀਵੇ ਦੀ) ਲੋ ਨਾਲ। ਕਿ=ਭਾਵੇਂ। ਨਿਰਤਿ=ਨਿਰਨਾ, ਗਿਣਤੀ। ਗਣੀ=ਜੋ ਮੈਂ ਗਿਣਾ। ਸਹੰਸ=ਹਜ਼ਾਰਾਂ (ਜਾਤੀਆਂ)। ਕੋਇ=ਕੋਈ ਵੀ ਮਨੁੱਖ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤੀ ਦਾ । ਪਾਰੰਗਤਿ=(ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘਣ ਵਾਲੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲਾ। ਗਤਿ=ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ)। ੪ ।

ਆਤਮਕ ਤੌਰ ਤੇ ਉੱਚੇ, ਸੰਤ ਅਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਗ਼ਰੀਬਾਂ, ਨਿਆਸਰਿਆਂ, ਦੁਖਿਆਰਾਂ ਦਾ ਸੰਗੀ-ਸਾਥੀ, ਨਿਆਰੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ, ਮਰਯਾਦਾ-ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਜਨਮ-ਦਾਤਾ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਫੁਰਮਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿ ਖੱਤਰੀ, ਵੈਸ, ਸੂਦਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਦਿ ਨਿਰੇ ਚੌਹਾਂ ਹੀ ਵਰਣਾ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਖਸ਼ੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਚਾਨਣਨੇ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਦੂਰ ਕਰ ਲਵੇ, ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀਆਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਚਨ ਵਿਚੋਂ, ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਕੋਈ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਪਾਬੰਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ। ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦਾ ਕਿਤੇ ਸੰਕੇਤ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਝਿਜਕ ਅਤੇ ਸੰਕੋਚ ਤੋਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰੰਤਰ ਬੁਲਾਵਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ---

੧੯- ਖੜ੍ਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੁ ਸੂਦੁ ਵੈਸੁ ਸਭ ਏਕੈ ਨਾਮਿ ਤਰਾਨਥ ॥

ਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਉਪਦੇਸੁ ਕਰਤੁ ਹੈ ਜੋ ਸੁਨੈ ਸੋ ਪਾਰਿ ਪਰਾਨਥ ॥ ੪ ॥ [੧੦੦੧]-੧-੧੦

੨੦- ਖੜ੍ਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੁ ਸੂਦੁ ਵੈਸੁ ਕੋ ਜਾਪੈ ਹਰਿ ਮੰਤ੍ਰੁ ਜਪੈਨੀ ॥ ਗੁਰੁ

ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਕਰਿ ਪੂਜਹੁ ਨਿਤ ਸੇਵਹੁ ਦਿਨਸੁ ਸਭ ਰੈਨੀ ॥ ੧ ॥ [੮੦੦]੫

੨੧- ਕੋਈ ਗਾਵੈ ਕੋ ਸੁਣੈ ਕੋਈ ਕਰੈ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਕੋ ਉਪਦੇਸੈ ਕੋ ਦ੍ਰਿੜੈ ਤਿਸਾ ਕਾ ਹੋਇਆ ਉਧਾਰੁ ॥

ਕਿਲਬਿਖਿ ਕਾਟੈ ਹੋਇ ਨਿਰਮਲਾ ਜਨਮ ਜਨਮ ਮਲੁ ਜਾਇ ॥ ਹਲਤਿ ਪਲਤਿ ਮੁਖੁ ਉਜਲਾ ਨਹ

ਪੋਹੈ ਤਿਸੁ ਮਾਇ ॥ ਸੋ ਸੁਰਤਾ ਸੋ ਬੈਸਨੋ ਸੋ ਗਿਆਨੀ ਧਨਵੰਤੁ ॥ ਸੋ ਸੂਰਾ ਕੁਲਵੰਤੁ ਸੋਇ

ਜਿਨਿ ਭਜਿਆ ਭਗਵੰਤੁ ॥ ਖੜ੍ਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੁ ਸੂਦੁ ਬੈਸੁ ਉਧਰੈ ਸਿਮਰਿ ਚੰਡਾਲ ॥

ਜਿਨਿ ਜਾਨਿਓ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਨਾ ਨਾਨਕ ਤਿਸਹਿ ਰਵਾਲੁ ॥ ੧੭ ॥ [੩੦੦]-ਵਾਰ

ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ਰਤ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ **Fomality** ਦੀ ਬੰਦਸ਼ ਦੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਜਿਸ ਨੇ ਵੀ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣ, ਲਿਆ ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਬਣ ਗਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਕਿੱਡਾ ਵੀ ਵਡੇ ਤੋਂ ਵਡਾ ਵਿਕਾਰੀ ਵੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਵੀ ਸੱਚੇ ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਉਪਜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਲਏ, ਵਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਤਪਦਾ ਉਸ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਠਰ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਜਿਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣ ਲਿਆ, ਉਹ ਮਨ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੀਵਾਨਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਸ ਦਾ ਜਨਮ ਮਰਨ ਕੱਟਿਆ ਗਿਆ--ਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਜਿਨ ਸੁਣਾ ਪੇਖਿਆ ਸੇ ਫਿਰਿ ਗਰਭਾਸਿ ਨ ਪਰਿਆ ਰੇ ॥ ੪ ॥ [੬੧੨] ਕੀ, ਇਸ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ ਤੋਂ ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਪੀਣ ਵਾਲੀ ਰਸਮ ਪੂਰੀ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ-ਚੇਲਾ ਬਣਨ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਕਸਰ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਈ? ਬਿਨਾਂ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ਰਤ ਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਢਾਲ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਲਿਆ, ਉਹੀ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਗਿਆ--

੨੨- ਸਚੇ ਸਚਾ ਆਖੀਐ ਸਚੇ ਸਚਾ ਥਾਨੁ ॥ ਜਿਨੀ ਸਚਾ ਮੰਨਿਆ, ਤਿਨ ਮਨਿ ਸਚੁ ਧਿਆਨ ॥

ਮਨਿ ਮੁਖਿ ਸੂਚੇ ਜਾਣੀਆਹਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਿਨਾ ਗਿਆਨੁ ॥ ੪ ॥ [੫੫]-੪

੨੩- ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਸਤੁ ਵੇਸਾਹੀਐ ਸਚੁ ਵਖਰੁ ਸਚੁ ਰਾਸਿ ॥ ਜਿਨੀ ਸਚੁ ਵਟੰਜਿਆ

ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਸਾਬਾਸਿ ॥ ਨਾਨਕ ਵਸਤੁ ਪਛਾਣਸੀ ਸਚੁ ਸਉਦਾ ਜਿਸੁ ਪਾਸਿ ॥ ੪ ॥ [੧੮]-੧੧

੨੪- ਜਿਨੀ ਸੁਣਿ ਕੈ ਮੰਨਿਆ ਤਿਨਾ ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸੁ ॥ ਗੁਰਮਤੀ ਸਾਲਾਹਿ ਸਚੁ

- ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਗੁਣਤਾਸੁ ॥ ਸਬਦਿ ਰਤੇ ਸੇ ਨਿਰਮਲੇ ਹਉ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰੈ ਜਾਸੁ ॥
 ਹਿਰਦੈ ਜਿਨ ਕੈ ਹਰਿ ਵਸੈ ਤਿਤੁ ਘਟਿ ਚੌਰਗਾਸੁ ॥ ੧ ॥ [੨੭]-੪-੩੭
- ੨੫- ਜਾਗੁ ਸਲੋਨੜੀਐ ਬੋਲੈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਮ ॥ ਜਿਨਿ ਸੁਣਿ ਮੰਨਿਅੜੀ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ਰਾਮ ॥
 ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ਪਦੁ ਨਿਰਬਾਣੀ ਕੋ ਵਿਰਲਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੂਝਏ ॥ ਓਹੁ ਸਬਦਿ ਸਮਾਏ ਆਪੁ
 ਗਵਾਏ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸੋਝੀ ਸੂਝਏ ॥ ਰਹੈ ਅਤੀਤੁ ਅਪਰੰਪਰਿ ਰਾਤਾ ਸਾਚੁ ਮਨਿ ਗੁਣਿ ਸਾਰਿਆ ॥
 ਉਹੁ ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਸਰਬ ਠਾਈ ਨਾਨਕਾ ਉਰਿ ਧਾਰਿਆ ॥ ੩ ॥ [੮੪੮]-੨
- ੨੬- ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ ਤੂ ਧਣੀ ਸਚਾ ਅਲਖ ਅਪਾਰੁ ॥ ਤੂ ਦਾਤਾ ਸਭਿ ਮੰਗਤੇ ਇਕੋ ਦੇਵਣਹਾਰੁ ॥
 ਜਿਨੀ ਸੇਵਿਆ ਤਿਨੀ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਗੁਰਮਤੀ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਇਕਨਾ ਨੋ ਤੁਧੁ ਏਵੈ ਭਵਾਦਾ
 ਮਾਇਆ ਨਾਲਿ ਪਿਆਰੁ ॥ ਗੁਰੁ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸਲਾਹੀਐ ਅੰਤਰਿ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰੁ ॥ ਵਿਣੁ ਪ੍ਰੀਤੀ
 ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਵਈ ਵਿਣੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨ ਲਗੈ ਪਿਆਰੁ ॥ ਤੂ ਪ੍ਰਭੁ ਸਭਿ ਤੁਧੁ ਸੇਵਦੇ ਇਕ ਢਾਚੀ
 ਕਰੇ ਪੁਕਾਰ ॥ ਦੇਹਿ ਦਾਨੁ ਸੰਤੋਖੀਆ ਸਚਾ ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਆਧਾਰੁ ॥ ੧੯ ॥ [੧੨੮੭]-ਵਾਰ

ਗਲ ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਉਪਜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ (ਭਾਵੇਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਜਾਣ ਲਿਆ, ਭਾਵੇਂ ਸੁਣ ਕੇ) ਸਮਝ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਢਾਲ ਲਿਆ ਉਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਪੱਕਾ ਸਿੱਖ ਬਣ ਗਿਆ। ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਲੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਸਮ ਦੀ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਾ ਕਰਦੇ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅੱਜ ਹੈ। ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਸੋਚਣ ਵਾਲੇ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਦਿਆਲੂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਬਣਾ ੧੧੭ ਕਿ, ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਗਿਆਨ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਪਿਲਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦਾਅ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਕਈ ਥਾਈਂ ਲਿਖ ਚੁਕਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਵਡਮੁਲੇ ਫੁਰਮਾਨ ਦੀ ਅਸਲੀਯਤ ਨੂੰ ਸਮਝੀਏ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕਾਰਨ, ਕੁਰਬਾਨ ਸਦਕੇ ਕਿਉਂ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ? ਪਾਵਨ ਬਚਨ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਮਿਹਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਕੀਤੀ ਕਿ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਰੀਤੀ ਰਿਵਾਜ ਦੀਆਂ ਬੰਦਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੀ ਸਿਰਜਣ-ਹਾਰ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਤੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਰਮ-ਕਾਂਡੀ ਰੀਤ ਦੇ ਬੰਧਨ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੀ ਭੁੱਲ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਪਾਵਨ ਬਚਨ ਦੀ ਅਵੱਗਿਆ ਨਾ ਕਰੀਏ:-

- ੨੭- ਸਲੋਕ ਮ: ੧॥ ਤੈਡੀ ਬੰਦਸਿ ਮੈ ਕੋਇ ਨ ਡਿਠਾ ਤੂ ਨਾਨਕ ਮਨਿ ਭਾਣਾ ॥
 ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਈ ਤਿਸੁ ਮਿਤ੍ਰੁ ਵਿਚੋਲੇ ਜੈ ਮਿਲਿ ਕੰਤੁ ਪਛਾਣਾ ॥ ੧ ॥ [੯੬੪]

੭

ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ ਪਿਲਾਉਣ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਖ

ਸਾਰੇ ਇਤਿਹਾਸ ਕਾਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੋਧੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਬਣੇ ਸਨ। ਦੂਜੇ ਸਿੱਖ ਰਾਏ ਬੁਲਾਰ ਜੀ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕੀ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ ਪਿਲਾ ਲਈ ਹੋਵੇਗੀ? ਸਿਖਿਆ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸਿਖਿਆ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਚੇਲੇ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਕਾਇਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰਿਦੁਆਰ ਵਿਖੇ ਗੰਗਾ ਦਾ ਪਾਣੀ ਲਹਿੰਦੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਝੱਟਣਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦੇਣ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਬਹੁਮੁੱਲਾ ਗਿਆਨ ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਲਹਿੰਦੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਝੱਟਣ ਲੱਗ ਪੈਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਕੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਪਿਲਾ ਲਏ ਸਨ * ?>>>> [Foot Note: ---ਸਾਖੀ ਹੈ ਕਿ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਇੱਕ ਵਾਰ ਹਰਿਦੁਆਰ ਗਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਸੂਰਜ ਵਲ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਗੰਗਾ ਨਦੀ ਦਾ ਪਾਣੀ ਉਤਾਰ ਨੂੰ ਸੁੱਟ ਰਹੇ ਸਨ। ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ' ਉਹ ਉਪਰ ਵੱਸਦੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਤਰਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪਿੰਤ੍ਰ ਲੋਕ ਕਈ ਕੁੱਝ ਮੀਲ ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਹੈ '। ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਗੰਗਾ ਵਿਚ ਵੜ ਗਏ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਵੱਲ ਪਿੱਠ ਕਰਕੇ, ਝੁੱਕਾਂ ਨਾਲ ਪੱਛਮ ਵਲ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਸਿੰਜਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਪੁਨਾ ਕੰਮ ਸਮਝ ਕੇ ਲੋਕ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਆ ਜੁੜੇ, ਅਤੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਉਹ ਪੁੱਠੇ ਪਾਸੇ ਪਾਣੀ ਸੁੱਟ ਕੇ ਵਿਆਰਥ ਦੀ ਖੋਜ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਦ ਕਾਫੀ ਲੋਕ ਇੱਕਠੇ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਵਿਖੇ ਸੁੱਕ ਰਹੀ ਆਪਣੀ ਫ਼ਸਲ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪੁਰਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਝੱਲਾ ਕਹਿ ਕੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਪਾਣੀ ਏਡੀ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪਾਣੀ ਤਾਂ ਮੁੜ ਨਦੀ ਵਿਚ ਹੀ ਡਿਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਗਤ ਗੁਰੂ-ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ' ਜੇ ਤੁਹਾਡਾ ਪਾਣੀ ਕਈ ਕਰੋੜਾਂ ਮੀਲਾਂ ਉੱਪਰ ਵੱਸਦੇ ਕਬਿਰ ਪਿੰਤ੍ਰ ਲੋਕ ਅਤੇ ਅੱਗ ਦੇ ਗੋਲੇ ਸੂਰਜ ਤੱਕ ਪੁੱਜ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਏਸੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਉਗੀ ਕੁਝ ਸੈਂਕੜੇ ਮੀਲ ਦੂਰ ਸਾਡੀ ਫ਼ਸਲ ਤੱਕ ਕਿਵੇਂ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜ ਸਕਦਾ। ਸੂਝ ਵਾਨ ਲੋਕੀ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਦੇ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਗਏ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਬਣ ਗਏ। ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਿਲਾਇਆ) <<<<<ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਜਿਸ ਤੀਰਥ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਗਏ, ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜਿਸ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਪੁਜੇ, ਭੀੜਾਂ ਦੀਆਂ ਭੀੜਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਲੇਵਾ ਬਣਦੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਸਿਧਾਂ ਦੇ ਜਿਸ ਮੱਠ ਤੇ ਗਏ, ਸਿੱਖ ਮੰਡਲੀ ਜਿਤੀ ਗਈ, ਪੀਰਾਂ ਦੇ ਜਿਰਗੇ ਗਏ ਤਾਂ ਪੀਰ ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹ ਖਲੋਤੇ, ਮਿਜ਼ਾਰਾਂ ਤੇ ਪੁਜੇ, ਮਜ਼ਾਰਾਂ ਨੇ ਡੰਡੋਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਮੱਕੇ ਪੁਜ ਕੇ ਕਾਬੇ ਵੱਲ ਪੈਰ ਕਰ ਕੇ ਲੇਟਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਾਜੀਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਤਕ ਨਹੀਂ ਪਰ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਰਮਜ਼ ਸਮਝ ਕੇ ਹਾਜੀਆਂ ਨੇ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੀ ਅੱਗੇ ਸਿਜਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਬਗ਼ਦਾਦ ਦਾ ਪੀਰ ਆਪਣੀ ਪੀਰੀ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੂੰ ਹਿੰਦ ਦਾ ਪੀਰ ਕਹਿ ਕੇ ਧੰਨ ਧੰਨ ਪੁਕਾਰ ਉਠਿਆ ਸੀ। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਚੇਲੇ ਵਾਲਾ ਨਾਤਾ ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਨੇ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਆਪਣੇ ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਪਿਲਾਏ।

ਬੋਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੀਰ ਨਾਨਕ (ਜੀ) ਵਿਚ ਰੱਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਲਏ ਤਾਂ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਤੋਂ ਅੱਖੀਆਂ ਦੇ ਤਾਰੇ ਛੋਟੇ ਵੀਰਨ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਗੁਰੂ ਮੰਨ ਲਿਆ, ਰਾਜੇ ਰਾਏ-ਬੁਲਾਰ ਨੇ ਬਾਲਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਵਿਚ ਅੱਲਾ ਦਾ ਨੂਰ ਵੇਖਿਆ, ਤਾਂ ਚੇਲਾ ਬਣ ਜਾਣ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹਿਸ਼ਤਾਂ ਦੇ ਸੁਖ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਏ, ਬਾਬਰ ਨੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਅਜ਼ਮਤ ਨੂੰ ਤਸਲੀਮ ਕੀਤਾ, ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਨਕ ਪਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਪਿਲਾਏ ਸਨ ? ਸੱਜਣ ਠੱਗ ਨੂੰ ਠੱਗੀ ਤੋਂ ਹਟਾ ਕੇ ਭਾਈ ਸੱਜਣ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਤਲੁੱਬੇ ਪੁਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਸੱਜਣ ਨੂੰ ਪਿਲਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਲਿਆ ਹੋਇਆ। ਕੌਡੇ ਰਾਖਸ਼ ਨੇ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਆਉ, ਮੈਂ ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਪੀਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਨੂਰਸ਼ਾਹ ਦਾ ਅਤੇ ਲਹੂ-ਪੀਣੇ ਠੱਗਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਤਾਰਾ ਵੀ ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਪਿਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਰਤ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਕੀ, ਵਲੀ ਕੰਧਾਰੀ ਨੇ ਵੀ ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਪੀਣੇ ਮੰਨ ਲਏ ਸਨ? ਪਾਣੀ ਦਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਛੱਟਾ ਦੇਣ ਤੁਰੀ ਸ਼ਿਅਮ ਰੰਗ ' ਘਟਾ ' ਨੇ ਕਦੇ ਪੁੱਛ ਕੇ ਨਿਰਮਲ ਅਤੇ ਠੰਢੇ ਜਲ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਗਿਆਨ ਦੀ ਬਰਖਾ ਨਾਲ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਤਪਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਠਾਰਦੇ ਹੋਏ ਦੇਸ਼ ਦਿਸ਼ਾਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਪੁੱਜਦੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਗਾਂਹ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਤੁਰੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਵੀ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਪੀਤੇ ਹੋਏ ਜਿਹੜੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪਾਵਨ ਦੇਹ ਨੂੰ ਇਸਲਾਮੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਬਰ ਵਿਚ ਦਫ਼ਨਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ।

ਗੁਰਮਤਿ-ਗਿਆਨ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਪੀ ਲੈਣ ਨਾਲ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਬੰਧਨਾਂ ਦੇ ਪਰਚਾਰਕ-ਬਿਪ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਮਤਿ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਵਾਲੇ ਵੀਰੋ ! ਆਉ ਅਜੇਹੇ ਪਾਪ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹੀਓ। ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਸੱਖਣੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਅਜੇਹੀਆਂ ਭੁੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਵੀ ਕੀ ਦੇਸ਼ ? ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਵੈਰੀ, ਡੋਰੇ ਦਾਰਾਂ ਨੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ (ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦੀ ੨੩ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਦੀ) ਤਿਕ ਸੁਣਾ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹਥਿਆਰ ਜੁ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਸ਼ੁੱਧ ਅਰਥਾਂ ਨਾਲ ਵਰਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਉਹ ਤੁਕ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:-

ਸੁਣੀ ਪੁਕਾਰਿ ਦਾਤਾਰ ਪ੍ਰਭੁ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜਗ ਮਾਹਿ ਪਠਾਇਆ ।

ਚਰਨ ਧੋਇ ਰਹਰਾਸਿ ਕਰਿ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਸਿਖਾਂ ਪੀਲਾਇਆ ॥ (=ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪਿਲਾਇਆ। ਸਿੱਖ ਬਣਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ)

ਜ਼ਰਾ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਦੇ ਕੇ ਵਿਚਾਰੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਫ਼ ਸਿੱਧ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਜਿਸ ਪਉੜੀ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਤੁਕ ਲਈ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਸਾਰੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਇਹ ਟੋਹ ਜ਼ਰਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਕਿ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪਿਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਜੇ ਸਿੱਖ ਬਣਨਾ ਸੀ। ਪੂਰੀ ਪਉੜੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ:-

ਸੁਣੀ ਪੁਕਾਰਿ ਦਾਤਾਰ ਪ੍ਰਭੁ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜਗ ਮਾਹਿ ਪਠਾਇਆ । ਚਰਨ ਧੋਇ ਰਹਰਾਸਿ ਕਰਿ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਸਿਖਾਂ ਪੀਲਾਇਆ ।

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਕਲਿਜੁਗ ਅੰਦਰਿ ਇਕ ਦਿਖਲਾਇਆ । ਚਾਰੇ ਪੈਰ ਧਰਮ ਦੇ ਚਾਰਿ ਵਰਣ ਇਕ ਵਰਨੁ ਕਰਲਾਇਆ ।

ਰਾਣਾ ਰੰਗ ਬਰਾਬਰੀ ਪੈਰੀ ਪਵਣਾ ਜਗਿ ਵਰਤਾਇਆ । ਉਲਟਾ ਖੋਲ੍ਹ ਪਿਰੰਮ ਦਾ ਪੈਰਾ ਉਪਰਿ ਸੀਸੁ ਨਿਵਾਇਆ ।

ਕਲਿਜੁਗ ਬਾਬੇ ਤਾਰਿਆ ਸਤਿਨਾਮੁ ਪਤਿ ਮੰਤ੍ਰੁ ਸੁਣਾਇਆ । **ਕਲਿ ਤਾਰਣਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਆਇਆ** ॥ ੨੩ ॥

ਅਰਥ:-ਦਾਤਾਰ ਪ੍ਰਭੁ ਨੇ (ਧਰਮ ਦੀ) ਪੁਕਾਰ ਸੁਣੀ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਜਗਤ ਵਿਖੇ ਭੇਜਿਆ । (ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਚਰਨ ਧੋਣ ਦੀ ਰਹੁਰੀਤ ਕਰਕੇ ਚਰਣੋਦਕ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਪਿਲਾਯਾ ।

(ਭਾਵ, ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਤੇ ਭਗਤੀ ਸਿਖਲਾਈ) । ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪੂਰਨ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕਲਜੁਗ ਵਿਖੇ ਇੱਕ ਦਿਖਲਾਯਾ (ਭਾਵ, ਅਨੇਕਤਾ ਦੀ ਪੂਜਾ ਤੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਏਕਤਾ ਪਰ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕੀਤਾ) । ਧਰਮ ਦੇ ਚਾਰੇ ਪੈਰ (ਕਾਇਮ ਕੀਤੇ) ਤੇ ਚਾਰ ਵਰਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕੀਤਾ (ਭਾਵ, ਧਰਮ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗ ਸਿਖਾਏ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਹੋਦਰਤਾ ਸਿਖਾਈ) (ਸਹੋਦਰਤਾ--ਭਾਵ ਉਸੇ ਉਦਰ ਵਿਚੋਂ ਜਨਮੇ, ਸਕੇ ਭਰਾਵਾਂ ਵਾਲਾ ਪਿਆਰ) । ਰਾਣਾ ਤੇ ਕੰਗਲ ਨੂੰ ਸਮਾਨ ਜਾਣਨਾ ਤੇ ਪੈਰੀ ਪੈਰਾਂ (ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਦਾ ਗੁਣ) ਜੱਗ ਵਿਖੇ ਚਲਾਇਆ (ਭਾਵ ਧਰਮ-ਭਾਵ ਵਿਚ ਗ਼ਰੀਬੀ ਅਮੀਰੀ ਦੀ ਵਿੱਥ ਮੋਟਕੇ ਸਹੋਦਰਤਾ-ਭਾਵ ਸਿਖਾਯਾ ਤੇ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਸਿਖਾਈ) । ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਉਲਟਾ ਕੌਤਕ ਦੇਖੋ: ਪੈਰਾਂ ਉਤੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਦਿੱਤਾ (ਭਾਵ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨੀਉਂਣ ਦੀ ਮੱਤ ਸਿਖਾਈ, ਜਿਵੇਂ ਉੱਚਾ ਸਿਰ, ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਨਿਵਾ ਦਿੱਤਾ) । ਕਲਿਜੁਗ ਬਾਬੇ ਨੇ ਤਾਰ ਦਿਤਾ, ਸਤਿਨਾਮ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤਾ । ਸੋ ਸੰਸਾਰ-ਰੂਪ ਕਲਿਜੁਗ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਆਏ ।

ਭਾਵ--ਗ਼ਿਲਾਨੀ ਦੇ ਸਭ ਸਾਮਾਨ ਉਡਾ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਏਕਤਾ, ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਸਹੋਦਰਤਾ, ਪਰਸਪਰ ਪਯਾਰ ਤੇ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਤੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ਸਿਖਾ ਦਿੱਤਾ, ਇਉਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਦੁਖੀ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਦਾਰੂ ਕੀਤਾ * । [ਇਹ ਅਰਥ ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਸਟੀਕ-ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ-ਸਫ਼ਾ-੧੯]

ਨਿਮਰਤਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਇਸ ਰੀਤ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ੧੬ਵੀਂ ਵਾਰ ਦੀ ੧੯ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਵੀ ਕੀਤਾ :-

ਚਰਣ ਰੇਣੁ ਮਸਤਕਿ ਤਿਲਕ ਭਰਮ ਕਰਮ ਦਾ ਲੇਖੁ ਮਿਟਾਏ ।

ਚੁਣੋਦਕ ਲੈ ਆਚਮਨੁ ਹਉਮੈ ਦੁਬਿਧਾ ਰੋਗੁ ਗਵਾਏ ।

ਪਦ ਅਰਥ:-ਰੇਣੁ--ਧੂੜੀ । ਚਰਣੋਦਕ--ਚੋਣਾਮ੍ਰਿਤ । ਆਚਮਨ--ਪੀਣਾ ।

ਅਰਥ:-ਚਰਣਾ ਦੀ ਧੂੜੀ ਮੱਥੇ ਦਾ ਤਿਲਕ ਬਣਕੇ ਭਰਮ ਕਰਮ ਦੀ ਲਿਖਤ ਮਿਟਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, [ਜਿਹਾ ਕੁ--ਤਜਿ ਭਰਮ ਕਰਮ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਆਚਮਨ ਲੈ, (ਇਹ) ਹਉਮੈ ਅਤੇ ਦੁਬਿਧਾ ਦੇ ਰੋਗ ਗਵਾ ਦੇਵੇ ਗਾ । [ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਸਟੀਕ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ-ਸਫ਼ਾ-੨੬੯]

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਕਿ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਉਮੈ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦੇਣ ਲਈ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਇੱਕ ਦਾਰੂ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਸੀ, ਡੋਰੇ-ਦਾਰ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਨੇ ਅਰਥ ਵਿਗਾੜ ਕੇ ਇਹ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਵਾਲਾ ਬਣਨ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਪਿਆਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ।

ਭਾਈ ਦੇਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਹਿਤਨਾਮੇ ਵਿੱਚ ਲਿਖੇ ਪਾਹੁਲ ਬਾਰੇ ਬਚਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:-

ਪ੍ਰਥਮ ਰਹਤ ਇਹ ਜਾਨ, ਖੰਡੇ ਕੀ ਪਾਹੁਲ ਛਕੇ । ਸੋਈ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਵਰ ਨ ਪਾਹੁਲ ਜੋ ਲਏ ।

ਵਿਚਾਰ--ਜਦ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਤੀ ਪਾਹੁਲ ਏਡੇ ਚਮਤਕਾਰੀ ਸਾਕੇ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਪਰਚਲਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹੋਰ ਪਾਹੁਲ ਵੀ ਪਿਲਾਈ ਜਾਣ ਦਾ ਰਵਾਜ ਵੀ ਸੀ ? ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਉਸੇ ਪਾਹੁਲ ਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਿਚਲੇ ਸਾਧ-ਮੱਠ ਆਦਿ ਪਿਲਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਅੱਜ ਵੀ ਕਈ ਸਿੱਖ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਮੰਦਰਾਂ ਅਤੇ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਵੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿਚ ਤਾਜੇ ਬਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵੀ ਅਜੇਹੀ ਰੁਚੀ ਦਾ ਹੋਣਾ ਕੁਦਰਤੀ ਸੀ ਜੋ ਭਾਈ ਦੇਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਭਾਇਆ। ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦੀ ਮੂਰਤਿ ਸੂਰਤ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦੀ ਪਾਹੁਲ ਪਿਲਾਈ ਜਾਣ ਦੀ ਚਮਤਕਾਰੀ ਮਰਯਾਦਾ ਬਿਲਕੁਲ ਨਵੀਂ, ਪਹਿਲੀ ਅਤੇ ਆਖਰੀ ਹੈ।

ਰਾਹਾਂ ਰਸਤਿਆਂ ਵਿਚ, ਜੰਗਲਾਂ ਬੀਆ-ਬਾਨਾਂ ਵਿਚ, ਮੇਲਿਆਂ ਦੀ ਰੌਣਕਾਂ ਵਿਚ, ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ " ਸੁਣਿਆ ਪੇਖਿਆ " ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਲੇਵਾ ਬਣਦੇ ਗਏ। ਕਈ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੋ ਕੌੜ ਸੀ, ਪਰ ਕੋਈ ਖੋਜੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ-ਲੇਵਾ ਪਰਵਾਨਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੋ ਕੌੜ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਏਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ " ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ " ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਪੈਰ ਧੋ ਕੇ ਪੀਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸਿੱਖ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ " ਜਗਤ ਗੁਰੂ " ਨਹੀਂ ਅਖਵਾ ਸਕਦਾ। ਸਿੱਖ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਜੇ ਕੋਈ ਸ਼ਰਤ ਹੈ ਸੀ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਇਹ--**ਸਿਰੁ ਧਰਿ ਤਲੀ ਗਲੀ ਮੇਰੀ ਆਉ ॥ ਅਤੇ--ਪਹਿਲਾ ਮਰਣੁ ਕਬੂਲਿ, ਜੀਵਣ ਕੀ ਛਡਿ ਆਸ ॥ ਹੋਹੁ ਸਭਨਾ ਕੀ ਰੇਣੁਕਾ ਤਉ ਆਉ ਹਮਰੇ ਪਾਸਿ ॥ ੧ ॥** [੧੧੦੨]-ਵਾਰ-੨੩ ਭਾਵ, ਆਪਣਾ ਆਪ ਗੁਆ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਣ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਹੈ। ਹੰਕਾਰ ਵਾਲੀ ਪਹਿਲੀ ਮਤ ਨੂੰ ਤਲਾਂਜਲੀ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਹਿਰਦਾ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਰਣੀ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਤਾਂ " ਬੂੜੇ " ਤੋਂ ਬਾਬਾ ਬੁਦਾ ਜੀ " ਮਨਸੁਖ " ਤੋਂ ਭਾਈ ਮਨਸੁਖ ਜੀ ਅਤੇ ਲਹਿਣਾ (ਜੀ) ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ " ਬਣ ਸਕਦੇ ਸਨ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਹੋਕਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਿੱਖ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਲਿੱਬੜੇ, ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀ ਕੇ ਧਰਮੀ ਅਖਵਾਉਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਵਾਲਿਉ ! ਆਉ ਆਪ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਣ ਜਾਉ। ਆਪ ਹੀ ਅੱਕ ਤੋਂ ਚੰਦਨ ਬਣ ਜਾਉ। ਕੇਵਲ ਆਪਾ ਭਾਵ ਗੁਆ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਦੀ ਢਿੱਲ ਹੈ--

੨੮- **ਬਿਖੁ ਸੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਏ ਗੁਰਮਤਿ ਬੁਧਿ ਪਾਈ ॥ ਅਕਹੁ ਪਰਮਲ ਭਏ ਅੰਤਰਿ ਵਾਸਨਾ ਵਸਾਈ ॥ ੫ ॥** [੫੬੫]-੨

ਅਰਥ--ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਉਤੇ ਤੁਰ ਕੇ ਸੈਸਟ ਅਕਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਉਹ (ਮਾਨੋ) ਜ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ (ਮਾਨੋ) ਅੱਕ ਤੋਂ ਚੰਦਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ (ਸੁੱਚੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੀ) ਸੁਗੰਧੀ ਆ ਵੱਸਦੀ ਹੈ । ੫ ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਹੀ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ:--

੨੯- **ਕਬੀਰ ਗੁੰਗਾ ਹੁਆ ਬਾਵਰਾ, ਬਹਰਾ ਹੁਆ ਕਾਨ ॥ ਪਵਹੁ ਤੇ ਪਿੰਗਲ ਭਇਆ,**

ਮਾਰਿਆ ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਨ ॥ ੧੯੩ ॥ ਕਬੀਰ ਸਤਿਗੁਰ ਸੂਰਮੇ ਬਾਹਿਆ ਬਾਨੁ

ਜੁ ਏਕੁ ॥ ਲਾਗਤ ਹੀ ਭੁਇ ਗਿਰਿ ਪਰਿਆ, ਪਰਾ ਕਰੇਜੇ ਛੋਕ ॥ ੧੯੪ ॥ [੧੩੭੪]

" ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਰਪਣ " ਦੀ ਦਸਵੀਂ ਪੋਥੀ ਦੇ ੨੫੫ ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸਲੋਕਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਅਤੇ ਅਰਥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖੇ ਹਨ:-- " ਨੋਟ ! ਸਲੋਕ ਨੰ: ੧੯੯ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਪਾਸੋਂ ਜਨੇਊ ਪਵਾ ਕੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰ ਕੇ ਠਾਕੁਰ-ਪੂਜਾ ਵੇਲੇ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਿਥੇ ਹੋਏ ਦਿਨ-ਦਿਹਾਰਾਂ ਸਮੇਂ, ਜਨੇਊ-ਧਾਰੀ ਮਨੁੱਖ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਧਰਮ ਸਮਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਵਲ ਕਦੇ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ ਕਿ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕੀ ਕੋਈ ਫਰਕ ਪਿਆ ਹੈ? ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨੀ ਤੇ ਸੁਣਨੀ, ਜਨੇਊ ਧਾਰੀ ਬਨਣ ਤੋਂ ਵਡੇ ਧਰਮੀ ਹੋਣ ਦਾ ਹੰਕਾਰੀ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਮਨ ਦਾ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲ ਨੂੰ ਦੌੜਨੇ ਨਹੀਂ ਰੁਕਦਾ। ਅਜੇਹੇ ਗੰਦ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਵੀ ਉਹ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਵਾਲਾ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਨਗੁਰੇ ਹੁ ਹਨ। ਪਰ ਏਧਰ, **ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ** (=ਭਾਵ, ਜਿਹੜੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ--ਜਿਹੜੇ ਸਤਿ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਸੁਆਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ) ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਅਜੇਹੇ ਵਿਕਾਰ ਰਹਿ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਉਹ ਹਰ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। [ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿਚਲੇ ਧਰਮ-ਆਗੂ (ਸਾਧ-ਸੰਤ ਅਥਵਾ ਹੋਰ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਆਦਿ) ਵੀ ਏਹੀ ਭਾਣਾ ਵਰਤਾ ਰਿਹੇ ਹਨ । ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਪੰਜ ਕਾਕਾਰਾਂ ਦਾ ਧਰਨੀ ਬਣ ਜਾਣ ਨੂੰ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਠ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਮਾਤਰ ਨਿਤਨੇਮ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਮੰਨ ਬੈਠਣ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ]

ਪਰ ਅਰਥ--ਗੁੰਗਾ=(ਭਾਵ,) ਜੋ ਆਪਣੀ ਜੀਭ ਨਾਲ ਝੂਠ ਜਾਂ ਮੰਦਾ ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦਾ, ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ । ਬਾਵਰਾ=ਕਮਲਾ, ਬੇ-ਸਮਝ । ਬਹਰਾ=ਬੋਲਾ, ਜੋ ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ । ਪਿੰਗਲ=ਲੂਲਾ । ਪਵਹੁ ਤੇ=ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ (ਭਾਵ ਉਹਨੀਂ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਜਿਥੇ ਮੰਦੇ ਕੰਮ ਹੁੰਦੇ ਹੋਣ) । ਬਾਨੁ=ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਤੀਰ (ਗੁਰਮਤਿ-ਗਿਆਨ ਦਾ ਬੋਲ) । ੧੯੩ । ਭੁਇ=ਧਰਤ ਉੱਤੇ, ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ । ਭੁਇ ਗਿਰਿ ਪਰਿਆ=(ਭਾਵ,) ਨਿਰਅੰਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ । ਪਰਾ ਕਰੇਜੇ ਛੋਕੁ=ਕਲੇਜੇ ਵਿਚ ਛੋਕ ਹੋ ਗਿਆ, ਹਿਰਦਾ ਸ਼ਬਦ-ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਵਿਝ ਗਿਆ, ਹਿਰਦਾ ਪ੍ਰਭੂ-ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਤਾ ਗਿਆ। ਸੂਰਮ ਸਤਿਗੁਰੂ=ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੋ ਆਪ ਇਹਨਾਂ ਕਾਮਾਦਿਕ ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਸੂਰਮਿਆਂ ਵਾਂਗ ਕਰਦਾ ਹੈ । ੧੯੪ ।

ਅਰਥ--ਹੋ ਕਬੀਰ ! (ਜਨੇਊ ਪਾ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰ ਕੇ, ਠਾਕੁਰ-ਪੂਜਾ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਦਿਨ-ਦਿਹਾਰਾਂ ਸਮੇਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਹੀ ਪੂਜਾ-ਸੇਵਾ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕੀਦਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਚ-ਮੁਚ ਗੁਰੂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਹੀ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਤੀਰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ (ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਭਾਣੇ) ਗੁੰਗਾ, ਕਮਲਾ ਬੋਲਾ ਤੇ ਲੂਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਮੂੰਹੋਂ ਮੰਦੇ ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮੁਥਾਜੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਕੰਨਾ ਨਾਲ ਨਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ, ਅਤੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਮੰਦੇ ਪਾਸੇ ਵਲ ਤੁਰ ਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ) । ੧੯੩ । ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੂਰਮਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਤੀਰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਤੀਰ ਵੱਜਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਨਿਰ-ਹੰਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਪ੍ਰਭੂ-ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ੧੯੪ ।

ਅੱਜ ਕੇਵਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧਾਉਣ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਢਾਲ ਲੈਣ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ, ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਸਾਧ ਟੋਲਾ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਬੜੀ ਉੱਚੀ ਸੁਰ ਨਾਲ ਗਾ ਵਜਾ ਕੇ, ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਿਵਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ, ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਲੈਣ ਦੀ ਢਿੱਲ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਸੌਵਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਫੁਰਮਾਨ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਆਸ ਨਾਲ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਡਾ ਧਰਮੀ ਬਣਾ ਲੈਣ ਦੀ ਸੱਧਰ ਨਾਲ, ਅਥਵਾ ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰ ਲੈਣ ਦੇ ਹੱਠ ਨਾਲ, ਕੀਤਾ ਕੋਈ ਵੀ ਸਰੀਰਕ ਕਰਮ--**ਫੋਕਟ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਹੀ ਹੈ**--ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ, ਧਰਮ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਨੂੰ ਧਨ ਦੌਲਤ ਭੇਟਾ ਕਰਨੀ, ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਵਰਤ ਰੱਖਣਾ, ਤਪ ਕਰਨੇ, ਧਿਆਨ ਜੋੜਨ ਲਈ ਸਮਾਧੀਆਂ ਲਾਉਣੀਆਂ, ਕੋਈ ਪਦਾਰਥ, (ਕੜਾ ਪ੍ਰਸਾਦ, ਜਾਂ ਲੰਗਰ ਦਾ ਚਾਹ ਫੁਲਕਾ ਆਦਿ) ਨਿਰਾ ਖਾ ਲੈਣ ਨਾਲ ਹੀ, ਜਾਂ ਕੋਈ ਤਰਲ ਪਦਾਰਥ (ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪੀਹੜੇ ਹੇਠ, ਜਾਂ ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡ-ਪਾਠ ਕੋਲ ਰਖੇ ਕੁੰਡ ਵਿਚੋਂ ਅਥਵਾ ਖੰਡੇਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ) ਕੇਵਲ ਪੀ ਲੈਣ ਨਾਲ ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਸਮਝ ਲੈਣੀ, ਏਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕੇਵਲ ਜ਼ਬਾਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਜਾਂ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰੀ ਜਾਣ ਨਾਲ, ਜਾਂ ਮੂੰਹੋਂ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਹੀ ਜਾਣ ਨਾਲ ਵੀ, ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੌਰਦਾ। ਗੱਲ ਸਰੀਰ ਦੀ ਨਹੀਂ ਗੱਲ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਹੈ, ਗਲ ਮਨ ਦੀ ਹੈ--**ਮੁਖਹੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਭ ਕਰੈ ਵਿਰਲੈ ਹਿਰਦੈ ਵਸਾਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਜਿਨ ਕੈ ਹਿਰਦੈ ਵਸਿਆ ਮੋਖ ਮੁਕਤਿ ਤਿਨੁ ਪਾਇਆ ॥ ੮ ॥ [੫੬੫]** ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪਾਠਾਂ ਦੀਆਂ ਲੜੀਆਂ ਬਹੁਤ ਲੱਗ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਤੀਸਰੀ ਹੀ ਅਸਟਪਦੀ ਵਿਚ ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾ ਜੀ ਜੋ ਸਮਝਾ ਰਹੇ ਹਨ ਉਸ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਮੁਕਾ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਲਗ-ਪਗ ਸਾਰੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮਕਾਂਡਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਫਲ ਦਰਸਾਉਣ ਵਾਲੀ ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਟਪਦੀ ਤਾਂ, ਜਾਪ ਕਰਨ ਨੂੰ ਅਤੇ ਤਪ ਸਾਧਨਾ ਦੇ ਜ਼ਿਕਰ ਤੋਂ ਹੀ ਅਰੰਭ ਹੁੰਦੀ ਹੈ:--

੩੦- ਜਾਪ ਤਾਪ * ਗਿਆਨ ਸਭਿ ਧਿਆਨ ॥ ਖਟ ਸਾਸਤ੍ਰ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਵਖਿਆਨ ॥
ਜੋਗ ਅਭਿਆਸ ਕਰਮ ਧ੍ਰਮ ਕਿਰਿਆ ॥ ਸਗਲ ਤਿਆਗਿ ਬਨ ਮਧੇ ਫਿਰਿਆ ॥
ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰ, ਕੀਏ ਬਹੁ ਜਤਨਾ ॥ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਹੋਮੇ ਬਹੁ ਰਤਨਾ ॥
ਸਰੀਰ ਕਟਾਇਆ ਹਪਮੈ ਕਰਿ ਰਾਤੀ ॥ ਵਰਤ ਨੇਮੁ ਕਰੈ ਬਹੁ ਭਾਤੀ ॥
ਨਹੀ ਤੁਲਿ, ਰਾਮ ਨਾਮ ਬੀਚਾਰ ॥ ਨਾਨਕ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਜਪੀਐ ਇਕ ਬਾਰ ॥ ੧ ॥
ਨਉ ਖੰਡ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਫਿਰੈ ਚਿਰੁ ਜੀਵੈ ॥ ਮਹਾ ਉਦਾਸੁ ਤਪੀਸਰੁ ਥੀਵੈ ॥
ਅਗਨਿ ਮਾਹਿ ਹੋਮਤ ਪਰਾਨ ॥ ਕਨਿਕ ਅਸੁ ਹੈਵਰ ਭੂਮਿ ਦਾਨ ॥
ਨਿਉਲੀ ਕਰਮ ਕਰੈ ਬਹੁ ਆਸਨ ॥ ਜੈਨ ਮਾਰਗ ਸੰਜਮ ਅਤਿ ਸਾਧਨ ॥ [੨੬੫]-ਅਸਟ-੩

*{Foot note:-ਉਦਾਸੀਆਂ, ਨਿਰਮਲਿਆਂ ਆਦਿ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈਆਂ ਸਮਝੇ ਕਈ ਹੋਰ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ, ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਵਾਲੇ (ਕਥਿਤ?) ਸਾਧਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਬੇ-ਲੋੜਾ ਜਾਣਿਆ ਅਤੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਤਿਆਗ ਕੇ ਜਪਾਂ, ਤਪਾਂ ਆਦਿ ਦਾ ਰਾਹ ਫੜਿਆ। ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਸਤੂਆਣੇ ਬਾਰੇ ਬੜਾ ਸੁਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਸੀ ਅਤੇ ਪੰਥ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ " ਸੰਤ " ਪਦ ਵਰਤਨ ਬਾਰੇ ਆਪ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਪੜ੍ਹੇ ਤਾਂ ਇਹ ਜਾਣ ਕੇ ਅਤੀ ਦੁੱਖ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਈ ਕਈ ਮਹੀਨੇ (ਬਿਨਾ ਖੁਰਾਕ) ਹਨ-ਤਪ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨਿਭਾਉਣ ਤੋਂ ਉਹ ਵੀ ਭਗੋੜੇ ਹੋ ਗਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੀਸੇ ਕਈਆਂ ਨੇ ਧਰਮਪਤਨੀ ਨੂੰ ਵਧੂ ਦਾ ਬੰਧਨ ਜਾਣ ਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣ ਦਾ ਫੋਕਾ ਪਖੰਡ ਰਚਾ ਲਿਆ। ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਨਜ਼ਾਰੀ ਨੁਹਾਰ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਹਣ ਤਾਂ ਕਥਿਤ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਹੀ ਲਾਉਣਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਫਿਰ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਕੀ? ਕੇਵਲ ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ ਪੀ ਲੈਣ ਹੀ ਨਾ ਕਦੇ ਕੋਈ ਅਗਿਆਨੀ ਤੋਂ ਗਿਆਨੀ, ਅਧਰਮੀ ਤੋਂ ਧਰਮੀ, ਚੋਰ ਤੋਂ ਸਾਧ ਅਥਵਾ ਨਾਸਤਕ ਤੋਂ ਆਸਤਕ ਬਣ ਸਕਿਆ ਸੀ। ਸਰੀਰ ਜੋ ਏਥੇ ਹੀ ਸਭ ਬਲ ਕੇ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਉਸ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਬਣਨ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਸਰੀਰ ਨੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ, ਨਾ ਹੀ ਦੇਹ ਨੂੰ ਧਰਮੀ ਬਣਦੀ ਚਿੰਤਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਤਾਂ ਬਣਨਾ ਹੀ ਮਨ ਨੇ ਹੈ। ਰੱਬ ਦੇ ਰਾਹ ਦੇ ਸੌਦੇ ਮਨ ਦੇ ਹਨ। ਕੀਮਤੀ ਤੋਂ ਕੀਮਤੀ ਕਿਸੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਵੱਟੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਬ੍ਰਾਪਤੀ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਇਹ ਸੋਚਾ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਕੇਵਲ ਮਨ ਦਾ--**ਕੰਚਨ ਸਿਉ ਪਾਈਐ ਨਹੀਂ ਤੋਲਿ ॥ ਮਨੁ ਦੇ ਰਾਮੁ ਲੀਆ ਹੈ ਮੋਲਿ ॥ ੧ ॥**

[੩੨੭] ਸਾਈਂ ਬੁਲੇ ਸਾਹ ਜੀ ਵੀ ਬੜੇ ਠੋਠ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਏਹੀ ਸਿਧਾਂਤ ਸਮਝਾ ਰਹੇ ਹਨ--**ਬੁਲਿਆ ਰੱਬ ਦਾ ਕੀ ਪਾਉਣਾ ॥ ਏਧਰੋਂ ਪੁਟਣਾ ਤੇ ਏਧਰ ਲਾਉਣਾ**। ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਖੁੰਭੇ ਹਪਟੇ ਮਨ ਨੂੰ ਉਸ ਖੋਭੇ ਵਿਚ ਪੁੱਟ ਕੇ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੀ ਢਿੱਲ ਹੈ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਦਰ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਜਦ ਹਿਰਦਾ ਸਿੱਖ ਬਣ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਢਾਲ ਲੈਣ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਬਣ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਉਸ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਵਿਚ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਪੰਜ ਕਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸੁਰਖਿਆਤ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਾਲੇ, ਉੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਆਪਣੇ ਆਪ ਜੁੜਦੀ ਹੈ।

ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਢਾਲੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਚਿਟਕ ਲਾ ਲਈਏ ਤਾਂ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੇ ਪਾਤਰ ਬਣ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਕੱਚ ਤੋਂ ਸੋਨਾ ਬਣਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੋਣਾ ਅਰੰਭ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਮਨ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ, ਜ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ--

੩੦- ਕਚਹੁ ਕੰਚਨੁ ਭਇਅਉ ਸਬਦੁ ਗੁਰ ਸ੍ਰਵਣਹਿ ਸੁਣਿਓ ॥ ਬਿਖੁ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਯਉ ਨਾਮੁ
ਸਤਿਗੁਰ ਮੁਖਿ ਭਇਅਉ ॥ ਲੋਹਉ ਹੋਯਉ ਲਾਲੁ ਨਦਰਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਜਦਿ ਧਰੈ ॥ ਪਾਹਣ
ਮਾਣਕ ਕਰੈ ਗਿਆਨੁ ਗੁਰ ਕਹਿਅਉ ਬੀਚਰੈ ॥ ਕਾਠਹੁ ਸ੍ਰੀਖੰਡ ਸਤਿਗੁਰਿ ਕੀਅਉ ਦੁਖ
ਚਰਿਦੁ ਤਿਨ ਕੇ ਗਇਅ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਚਰਨ ਜਿਨੁ ਪਰਸਿਆ ਸੇ ਪਸੁ ਪਰੇਤ ਸੁਰਿ ਨਰ ਭਇਅ ॥ ੨ ॥ [੧੩੯੯]-੬

ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਨ ਲਈ ਨਾ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਸ਼ਰਤ ਹੈ। ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਦਿਲੀ ਉਮੀਦ, ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਢਾਲ ਲੈਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ, ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਮ ਦੀ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਚਟਕ ਲਾਉਣ ਲਈ ਜੋਦੜੀਆਂ, ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਨਿਰਮਲ **ਭਉ** ਟਿਕਿਆ ਰਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ-- **ਨਾਨਕ ਜਿਨ ਮਨਿ, ਭਉ ਤਿਨਾ ਮਨਿ ਭਾਉ ॥੨॥** [੪੬੫]-ਵਾ-੫ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਜੀਵਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਵਾਲਾ ਬਣਨ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਰਤ ਅੱਜ ਵੀ ਉਹੀ ਹੈ ਜੋ ਅਭੁੱਲ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਪੰਦਰਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਲਾਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਸ ਸ਼ਰਤ ਵਿਚ ਫਰਕ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ। ੧੪੬੯ ਵਿਚ ਆਏ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਤਿਸ਼ਾਹੀ ਜੀ ਨੂੰ ੧੬੯੯ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਕਿਸੇ ਪਹਿਲੀ ਬਣਾਈ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਤਦ ਹੀ ਪੈਂਦੀ ਜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਉਕਾਈ ਖਾ ਲਈ ਹੁੰਦੀ। ਪਰ ਉਕਾਈ ਤਾਂ ਭੁੱਲੜ ਖਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਭੁੱਲ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪੂਰਨਤਾ ਦੀ ਸਿਖਰ ਤੱਕ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਮਿਥੇ ਟੀਚੇ ਤੇ ਪੁੱਜਣ ਲਈ ਪੱਕੀ ਅਤੇ ਸਦੀਵੀ ਸੱਚ ਵਾਲੀ ਮਰਯਾਦਾ ਬਣਾਈ ਸੀ। ਕਥਨੀ ਦਾ ਸੂਰਾ--**ਬਚਨੁ ਕਰੈ ਤੈ ਖਿਸਕਿ ਜਾਇ ਬੋਲੇ ਸਭੁ ਕਰਾ ॥ ਘਾਲ ਕਮਾਉਣੀ ਅਤੇ ਵੰਡ ਛਕਣਾ--ਘਾਲਿ ਖਾਇ ਕਿਛੁ ਹਥਹੁ ਦੇਇ ॥ ਨਾਨਕ ਰਾਹੁ ਪਛਾਣਹਿ ਸੇਇ ॥** [੧੨੪੫] ਮਿਠਾ ਬੋਲਣਾ, ਨਿਵ ਚੱਲਣਾ--ਮਿਠਾ ਬੋਲਹਿ ਨਿਵ ਚਲਹਿ ਸੇਜੈ ਰਵੈ ਭਤਾਰੁ ॥ [੩੧] ਸੁਚਾ ਆਚਰਨ--**ਪਰ ਧਨ ਪਰ ਨਾਰੀ ਰਤੁ ਨਿੰਦਾ ਬਿਖੁ ਖਾਈ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥** [੧੨੫੫] ਤਬ--ਪਰ ਧਨ ਪਰ ਦਾਰਾ ਪਰਹਰੀ ॥ ਤਾ ਕੈ ਨਿਕਟਿ ਬਸੈ ਨਰਹਰੀ ॥ ੧ ॥ [੧੧੬੩] ਖਿਮਾ--ਜਹਾ ਖਿਮਾ ਤਹ ਆਪਿ--ਗਰੀਬੀ--ਗਰੀਬੀ ਗਦਾ ਹਮਾਰੀ, ਨਿਮਰਤਾ--ਹਮ ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਚੰਗੇ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਕੋਇ " [੭੨੮]--**ਨੀਚਾ ਅੰਦਰਿ ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਨੀਚੀ ਹੂ ਅਤਿ ਨੀਚੁ ॥** [੧੫]...., ਹਥ ਕਾਰ ਵਲ ਚਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਵਲ--**ਰਾਬ ਪਾਉ ਕਰਿ ਕਾਮੁ ਸਭੁ ਚੀਤੁ ਨਿਰੰਜਨ ਨਾਲਿ ॥** [੧੩੭੬] ਆਦਿ ਨੀਯਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਵਿਦਿਆਲੇ ਦੇ ਅਰੰਭ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਗੁਣ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ 'ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ' ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

੩੧- **ਕਹਨ ਕਹਾਵਨ ਕਉ ਕਈ ਕੋਤੈ ॥ ਐਸੇ ਜਨੁ ਬਿਰਲੇ ਹੈ ਸੇਵਕੁ, ਜੋ ਤਤ ਜੋਗ ਕਉ ਬੇਤੈ ॥ ੧ ॥**

ਦੁਖੁ ਨਾਹੀ ਸਭੁ ਸੁਖੁ ਹੀ ਹੈ ਰੇ ਏਕੈ ਏਕੀ ਨੇਤੈ ॥

ਬੁਰਾ ਨਹੀ ਸਭੁ ਭਲਾ ਹੀ ਹੈ ਰੇ ਹਾਰ ਨਹੀਂ ਸਭ ਜੇਤੈ ॥ ੧ ॥ [੧੩੦੨] -੩-੨੨

ਛੇਵਾਂ ਕਾਂਡ

੧

ਗਰੀਬੀ ਅਥਵਾ ਨਿਮਰਤਾ

ਮੁਹੱਮਦ ਇੱਕਬਾਲ ਜਿਹੇ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਕਵੀ ਦਾ ਉਰਦੂ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਇੱਕ ਸ਼ੇਅਰ ਹੈ:--

" ਮਿਟਾ ਦੇ ਆਪਣੀ ਹਸਤੀ ਕੋ ਅਗਰ ਕੁਛ ਮਰਤਬਾ ਚਾਹੇ । ਕਿ ਦਾਨਾ ਖਾਕ ਮੇ ਮਿਲ ਕਰ, ਗੁਲੋ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਹੋਤਾ ਹੈ "।

ਜੇ ਦਾਣਾ, ਮਿਟੀ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨਾ ਦਿੰਦਾ, ਤਾਂ ਉਹ ਸੁਰੀਸ਼ੀ ਭਰੇ ਫੁਲਾਂ ਨਾਲ ਅਤੇ ਸੁਆਦਿਸ਼ਟ ਫਲਾਂ ਨਾਲ ਕਦੇ ਨਾ ਲੱਦਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਏਵੇਂ ਹੀ ਆਪਾ ਭਾਵ ਮਿਟਾਇਆਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਅਸਲ ਟਿਕਾਣੇ ਦੀ ਸੂਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਬੈਠੇ ਸਿੱਧਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ, ਹੇ ਬਾਲਕੇ ! ਏਡੀ ਉਚਾਈ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਕਿਹੜੀ ਸ਼ਕਤੀ ਲੈ ਆਈ ਹੈ ? ਆਪਾ ਭਾਵ ਮਿਟਾ ਕੇ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਘਰੋਂ ਗੁਰਮਤਿ, ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਥਵਾ ਗੁਰੂ-ਸਿਖਿਆ-ਰੂਪ ਅਮੋਲਕ ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ--**" ਮਤਿ ਵਿਚਿ ਰਤਨ ਜਵਾਹਰ ਮਾਣਿਕ ਜੇ ਇਕ ਗੁਰ ਕੀ ਸਿਖ ਸੁਣੀ ॥...੬ ॥**" ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਬੈਠੇ ਸਿੱਧਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਲਿਆ, ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਏਡੀ ਉਚਾਈ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਕਿਹੜੀ ਸ਼ਕਤੀ ਲੈ ਆਈ ਹੈ ?----- ਬਾਬੇ ਡਿੱਠੀ ਪਿਰਬਵੀ ਨਵੇ ਖੰਡਿ ਜਿਥੈ ਤਕਿ ਆਹੀ ॥

ਫਿਰਿ ਜਾਇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਸੁਮੇਰ ਪਰ, ਸਿਧ ਮੰਡਲੀ, ਦ੍ਰਿਸਟੀ ਆਈ ॥

ਪ੍ਰਸ਼ਨ- ਸਿਧ ਪੁਛਣਿ ਸੁਣਿ ਬਾਲਿਆ ! ਕਉਣ ਸਕਤਿ ਤੁਹ ਏਥੇ ਲਿਆਈ ॥

ਉੱਤਰ- **ਨੀਚ ਕਹਾਇ ਉਚ ਘਰਿ ਆਈ ॥ ੨੮ ॥** [ਭਾ: ਗੁ: ਵਾਰ ਪਹਿਲੀ]

ਮਨ ਕਰਕੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨੀਚ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲਾ ਤਾਂ, ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਮਹਲੀਂ ਵੀ ਜਾ ਵੜਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਇਹ ਵਿਚਾਰਾ ਪਰਬਤ ਕਿਸ ਬਾਗ਼ ਦੀ ਮੂਲੀ ਸੀ ? ਸਿੱਧਾਂ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਅਗਲੀਆਂ ਤਿੰਨ ਪਉੜੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਸੰਕੋਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਕਿ ਸਿੱਧਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਪਿਲਾਏ ਸਨ, ਪਰ ਇਹ ਸਚਾਈ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਹੈ--

ਸਬਦ ਜਿਤੀ ਸਿਧਿ ਮੰਡਲੀ ਕੀਤੋਸੁ ਅਪਣਾ ਪੰਥੁ ਨਿਰਾਲਾ ॥ ... ੩੧ ॥ [ਭਾ: ਗੁ: ਵਾਰ-੧]

ਸ੍ਰੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ੧੬ਵੀਂ, ਪਉੜੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸਤਰ " **ਪੰਚ ਪਰਵਾਣ ਪੰਚ ਪਰਧਾਨੁ ॥**" ਭਾਵ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਦਰਗਹੇ ਪ੍ਰਵਾਣ ਸਿਆਣੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਅਰੰਭ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ੧੭ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸਤਰ ਤੋਂ " **ਅਸੰਖ ਜਪ ਅਸੰਖ ਭਾਉ ॥**" ਭਾਵ, ਜਪੀਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ੧੯ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਦਾ ਅਰੰਭ " **ਅਸੰਖ ਨਾਵ, ਅਸੰਖ ਥਾਵ ॥**" ਭਾਵ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਬੇਅੰਤਤਾਈ ਦਾ ਵਰਨਣ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਪਉੜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅਖੀਰਲੀਆਂ ਚੌਹਾਂ ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪੰਗਤ " **ਕੁਦਰਤਿ ਕਵਣ ਕਹਾ ਵੀਚਾਰੁ ॥**

ਹੈ । ੧੮ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪੰਗਤੀ--ਅਸੰਖ ਮੂਰਖ ਅੰਧ ਘੋਰ ॥ ਭਾਵ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਨੀਚ-ਕਰਮੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਉਸ ਪਉੜੀ ਦੀ ਉਹੀ ਸਤਰ " ਕੁਦਰਤਿ ਕਵਣ ਕਹਾ ਵੀਚਾਰੁ ॥ " ਲਿਖਣੀ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾ ਭਾਈ। ਨੀਚੋਂ ਉਚ ਕਰਨ ਆਏ ਨੀਚਾਂ ਦੇ ਸੰਗੀ ਸਾਥੀ, ਗੁਰਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਆਪ ਵੀ ਨੀਚਾਂ ਦੀ ਹੀ ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਜਾ ਖਲੋਤੇ। ਏਥੇ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ--"ਨਾਨਕੁ ਨੀਚੁ ਕਹੈ ਵੀਚਾਰੁ "॥ ਨਿਮਰਤਾ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਆਪਣੀ ਨਿਮਰਤਾ ਦਾ ਸਿਖਰ ਹੈ। ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਰੂਪ, ਅਜੇਹੇ ਦਇਆਲੂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਗੁਰੂ-ਬਾਣੀ ਦੀ ਇਹ ਤੁਕ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਰਸਨਾਂ ਤੇ ਆ ਟਿਕੇ " ਰਾਮ, ਹਮ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਰਿ ਮਾਨੇ ॥ " [੧੬੯]

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵੀ ਅਜੇਹੇ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੱਭ ਤੋਂ ਉਚੇ, ਸਭ ਤੋਂ ਸੁੱਚੇ ਮੇਰੇ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ--ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ, ਸਾਨੂੰ ਅਕਿਰਤਘਣਾਂ ਨੂੰ ਨਿਮਰਤਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਲਈ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ " ਨੀਚ " ਲਿਖਿਆ ਹੈ:--

੧- ਕਥਨੀ ਕਥਉ ਨ ਆਵੈ ਓਰੁ ॥ ਗੁਰੁ ਪੁਛਿ ਦੇਖਿਆ ਨਾਹੀ ਦਰੁ ਹੋਰੁ ॥

ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਭਾਣੈ ਤਿਸੈ ਰਜਾਇ ॥ ਨਾਨਕੁ ਨੀਚੁ ਕਹੈ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ੮ ॥ [੨੨੩]-੮

ਅਰਥ:--ਜਿਸ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ, ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਕੇ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ (ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਸੁਖ ਦਾ) ਹੋਰ ਕੋਈ ਟਿਕਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਤੇ ਸੁਖ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਜਾਂ ਵਿਚ, ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਨੀਚ-ਮਤਿ ਨਾਨਕ (ਪ੍ਰਭੂ-ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ) ਸੁਰਤਿ ਜੋੜ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਇਸ ਵਿਚ ਹੀ ਸੁਖ ਹੈ)। ੮।

੨- ਆਪਿ ਨਿਰਾਲਮੁ ਗੁਰ ਗਮ ਗਿਆਨਾ ॥ ਜੋ ਦੀਸੈ ਤੁਝ ਮਾਹਿ ਸਮਾਨਾ ॥

ਨਾਨਕੁ ਨੀਚੁ ਭਿਖਿਆ ਦਰਿ ਜਾਚੈ ਮੈ ਦੀਜੈ ਨਾਮੁ ਵਡਾਈ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ [੧੦੨੧]-੧

ਅਰਥ:--ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! (ਇਤਨਾ ਬੇਅੰਤ ਜਗਤ ਰਚ ਕੇ) ਤੂੰ ਆਪ (ਇਸ ਦੇ ਮੋਹ ਤੋਂ) ਨਿਰਲੇਪ ਹੈਂ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! (ਤੇਰੇ ਰੂਪ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। (ਜਗਤ ਵਿਚ) ਜੋ ਕੁਝ ਦਿੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗ਼ਰੀਬ ਨਾਨਕ ਤੇਰੇ ਦਰ ਤੋਂ (ਨਾਮ ਦਾ) ਖੈਰ ਮੰਗਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਦੇਹ, ਇਹੀ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚੀ ਇੱਜ਼ਤ ਹੈ। ੧੬।

੩- ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਸਾਚਾ ਹੈ ਭੀ ਹੋਸੀ ॥ ਕਉਣੁ ਨ ਮੂਆ ਕਉਣੁ ਨ ਮਰਸੀ ॥

ਨਾਨਕੁ ਨੀਚੁ ਕਹੈ ਬੇਨੰਤੀ, ਦਰਿ ਦੇਖਹੁ ਲਿਵ ਲਾਈ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ [੧੦੨੨]-੨ (ਦੇਖਹੁ--ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ)

ਅਰਥ:--ਪ੍ਰਭੂ ਹਰ ਜੁਗ ਵਿਚ (ਭਾਵ, ਸਦਾ ਹੀ) ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਸਦਾ ਹੀ ਕਾਇਮ ਰਹੇਗਾ। ਜਗਤ ਵਿਚ ਹੋਰ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਜੀਵ ਆਇਆ ਉਹ (ਆਖਰ) ਮਰ ਗਿਆ, ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਆਵੇਗਾ ਉਹ ਵੀ (ਜ਼ਰੂਰ) ਮਰੇਗਾ। ਗ਼ਰੀਬ ਨਾਨਕ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੰਭਾਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਤਾਂ ਸਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਰਹੇ ਜਿਹੜੇ ਨੀਚਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਨੀਚ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਵਾਲਾ ਬਣ ਕੇ ਅਸਲੀ ਸਿੱਖ ਬਣ ਗਿਆ ਹਾਂ ਤੂੰ ਨਿਗੁਰਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਘਿਰਣਾ ਜੋਗ ਹੈਂ, ਅਜੇਹਾ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹੰਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਕੀ ਵਾਸਤਾ ?

੪- ਨੀਚਾ ਅੰਦਰਿ ਨੀਚ ਜਾਤਿ, ਨੀਚੀ ਹੂ ਅਤਿ ਨੀਚੁ ॥ ਨਾਨਕੁ ਤਿਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸਾਥਿ ਵਡਿਆ ਸਿਉ ਕਿਆ ਰੀਸ ॥

ਜਿਥੈ ਨੀਚ ਸਮਾਲੀਅਨਿ ਤਿਥੈ ਨਦਰਿ ਤੇਰੀ ਬਖਸੀਸ ॥ ੪ ॥ [੧੫]-੩ (ਸਮਾਲੀਅਨਿ--ਸੰਭਾਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸਾਰ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)

੫- ਨੀਚ ਤੇ ਨੀਚੁ ਅਤਿ ਨੀਚੁ ਹੋਇ, ਕਰਿ ਬਿਨਉ ਬੁਲਾਵਉ ॥

ਪਾਵ ਮਲੋਵਾ ਆਪੁ ਤਿਆਗਿ ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਸਮਾਵਉ ॥ ੨ ॥ [੮੧੨]-੧੫-੪੫

ਅਰਥ:--ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਮੋਹਰ ਕਰ) ਮੈਂ ਨੀਵੇਂ ਤੋਂ ਨੀਵਾਂ ਹੋ ਕੇ ਬਹੁਤ ਨੀਵਾਂ ਹੋ ਕੇ (ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਅੱਗੇ) ਬੇਨਤੀ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਰਹਾਂ, ਮੈਂ ਆਪ-ਭਾਵ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਘੁਟਿਆ ਕਰਾਂ, ਅਤੇ ਸਦਾ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹੀ ਟਿਕਿਆ ਰਹਾਂ। ੨।

੬- ਨੀਚੁ ਅਨਾਥੁ ਅਜਾਨੁ ਮੈ ਨਿਰਗੁਨੁ ਗੁਨਹੀਨੁ ॥ ਨਾਨਕ ਕਉ ਕਿਰਪਾ ਭਈ ਦਾਸੁ ਅਪਨਾ ਕੀਨੁ ॥ ੪ ॥ [੮੧੪]-੨੫-੫੫

ਅਰਥ:--(ਪੰਚਮ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ, ਹੇ ਭਾਈ ! ਮੈਂ ਨੀਚ ਸਾਂ, ਅਨਾਥ ਸਾਂ, ਅੰਵਾਨ ਸਾਂ, ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਗੁਣ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਮੈਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ ਸਾਂ (ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਤੇ ਚਲਦੇ ਰਹਿਣ ਨਾਲ, ਮੈਂ) ਨਾਨਕ ਉਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਈ, ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸੇਵਕ ਬਣਾ ਲਿਆ (ਗੁਰੂ-ਪਦਵੀ ਮਿਲ ਗਈ)। ੪।

੭- ਨਾ ਹਮ ਚੰਗੇ ਆਖੀਅਹ ਬੁਰਾ ਨ ਦਿਸੈ ਕੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਹਉਮੈ ਮਾਰੀਐ ਸਚੇ ਜੇਹੜਾ ਸੋਇ ॥ ੮ ॥ [੧੦੧੫]-੨-੧੦

ਅਰਥ:--ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ (ਪ੍ਰਭੂ-ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕ-ਮਿਕ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ) ਹਉਮੈ ਦੂਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈ ਕੇ ਹਉਮੈ ਦੂਰ ਕੀਤੀ) ਉਹ ਸਦਾ-ਬਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਵਰਗਾ ਹੀ ਬਣ ਗਿਆ। (ਅਜੇਹੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਅਸੀਂ (ਸਭ ਤੋਂ) ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਆਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ, ਤੇ ਸਾਥੋਂ ਭੈੜਾ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵੱਸਦਾ। ੮।

੮- ਹਮ ਨਹੀ ਚੰਗੇ ਬੁਰਾ ਨਹੀ ਕੋਇ ॥ ਪ੍ਰਣਵਤਿ ਨਾਨਕੁ ਤਾਰੇ ਸੋਇ ॥ ੪ ॥ [੭੨੮]-੧-੨

ਅਰਥ:--ਨਾਨਕ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ--ਜੇ ਮਨੁੱਖ (ਹਉਮੈ ਦਲ ਤਿਆਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ) ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਹੋਰਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਕੋਈ ਸੇਧੋਂ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ, ਅਜੇਹੇ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ (ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀਆਂ ਵਿਕਾਰ-ਲਹਿਰਾਂ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਲੰਘਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ੪।

ਨਿਮਰਤਾ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਅਜੇਹੇ ਬੇਅੰਤ, ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਦੀ ਸੂਚੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:--

੧= [੬੨]-੧੪(੬)	੨= [੪੪]-੮-੭੮(੩)	੩= [੨੦੭]-੧੦-੧੩੧(੩)	੪= [੧੦੨]-੨੦-੨੭(੨)	੫= [੧੦੫]-੩੧-੩੮(੨)	੬= [੨੨੮]-੧੬(੮)
੭= [੨੩੩]-੮	੮= [੨੭੮]-੧੨(੧)	੯= [੪੪੧]-ਛੰਡ-੨-੭(੭)	੧੦=[੪੬੫]-ਵਾ-੫	੧੧=[੪੭੦]-ਵਾਰ-੧੪	੧੨=[੩੭੭]-੨੮(੨)
੧੩=[੪੫੭]-ਛੰਡ-੫-੮(੨)	੧੪=[੪੭੦]-ਵਾਰ-੧੪(੧)	੧੫=[੪੭੩]-ਵਾਰ-੧੯	੧੬=[੬੦੦]-੩(੧)	੧੭=[੬੧੬]-੧੭-੨੮(੨)	੧੮=[੬੨੫]-੧੬-੮੦(੨)
੧੯=[੭੧੨]-੩-੫(੪)	੨੦=[੮੧੫]-੨੫-੫੫	੨੧=[੮੨੦]-੧-੮੧(੩)	੨੨=[੯੧੨]-੩-੧੨	੨੩=[੮੮੩]-੨(੧)	੨੪=[੯੮੧]-ਅਸਟ-੩(ਰਹਾ)
੨੫=[੯੮੫]-੩(੧)	੨੬=[੯੯੧]-੭	੨੭=੧੧੭੮-੨-੪(੪)	੨੮=[੧੨੯੫]-੩(੪)	੨੯=[੧੩੦੯]-੨(੫)	੩੦=[੧੩੧੨]-ਵਾਰ-੧(੧)
੩੧=[੭੪੫]-੨-੪੨(੨)	੩੨=[੧੦੧੦]-੩(ਰਹਾ)	੩੩=[੭੭੭]-੧(੪)	੩੪=[੨੪]-੨੯(੪)	੩੫=[੬੬]-੪-੨੧(੧)	੩੬=[੧੩੭੫]-੨੦੩

੯-

ਕਬੀਰ ਸਭ ਤੇ ਹਮ ਬੁਰੇ, ਹਮ ਤਜਿ ਭਲੇ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥

ਜਿਨਿ ਐਸਾ ਕਰਿ ਬੁਝਿਆ, ਮੀਤੁ ਹਮਾਰਾ ਸੋਇ ॥ ੭ ॥ [੧੩੬੪]

੨

ਹੋਹੁ ਸਭਨਾ ਕੀ ਰੇਣਕਾ ॥

ਚਰਣ ਧੂੜ ਬਣ ਜਾਣਾ ਨਿਮਰਤਾ ਦਾ ਸਿਖਰ ਹੈ। ਬੇਅੰਤ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਚਰਨ-ਧੂੜ ਬਣ ਜਾਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ-ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਸਾਧਨ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਉਹ ਅੱਖ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਜੋਤਿ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੀ ਹੈ---ਏ ਨੇੜ੍ਹੇ ਮੇਰਿਹੋ, ਹਰਿ ਤੁਮ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਧਰੀ, ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਦੇਖਹੁ ਕੋਈ ॥ [੯੨੨] ਜਦ ਸਾਰਿਆਂ ਜੀਆਂ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਹੈ ਤਾਂ ਮੰਦਾ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਹੋਇਆ? ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਵੰਡਣ ਦੀ ਥਾਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਤੀ ਅਜਾਈਂ ਘਿਰਣਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਿਲ ਦੁਖਾਉਣਾ, ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਪੰਥ ਨੂੰ ਚੰਦੀਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਲ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਹੈਕੜ ਗ੍ਰਸੀ ਮੂਰਖਤਾਈ ਹੈ।

ਸਗਲ, ਸਭਨਾਂ, ਸਰਬ, ਸਰਬੱਤ, ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਪਰਧਾਨ ਅੰਗ ਹਨ। ਉਚਾ ਬਣਨ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਨੇ 'ਸਭਨਾਂ' ਦੀ ਚਰਣ ਧੂੜ ਬਣਨ ਵਾਲਾ ਮਨ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਸਮੇਂ 'ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ' ਮੰਗਣ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ, ਕਿ ਸਿਵਾਏ ਨਿਗੁਰਿਆਂ ਦੇ, ਸ਼ਰਾਬੀਆਂ ਦੇ, ਵਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ, ਅਥਵਾ ਸਿਵਾਏ ਮੇਰੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦੇ ਬਾਕੀ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ। -- ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਚਰਣ ਧੂੜ ਵੀ 'ਸਭਨਾਂ' ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਹੀ ਬਣਨ ਸੰਕਲਪ ਹੈ। 'ਹੋਹੁ ਸਭਨਾ ਕੀ ਰੇਣਕਾ, ਤਉ ਆਉ ਹਮਾਰੇ ਪਾਸਿ ॥' ਗੁਰਵਾਕ ਦਾ ਇਹ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ 'ਸਵਾਏ ਕਥਿਤ ਨਿਗੁਰਿਆਂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜ ਬਣਨ ਦੇ, ਬਾਕੀ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜ ਬਣ ਕੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆਉ। ਚਰਣ ਧੂੜ ਦਾ ਅਰਥ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਰਸਤੇ ਦਾ ਘੱਟਾ ਬਣਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮਨ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਨਾਲੋਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਸਮਝਣਾ ਹੀ 'ਚਰਣ ਧੂੜ' ਬਣਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਗਿਰਾਂ ਦਾ ਇਹ ਫੁਮਾਨ ਕਿ 'ਹਮ ਨਹੀਂ ਚੰਗੇ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਕੋਇ' ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਭਨਾਂ ਦੀ 'ਚਰਨ ਧੂੜ' ਬਣਨ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਿਰਮਾਣ ਹੋ ਕੇ ਲੋੜਵੰਦਾ ਦਾ ਸਹਾਈ ਹੋਣਾਂ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਚਰਣਧੂੜ ਬਣਨ ਤੁੱਲ ਹੈ। ਆਪ ਭਾਵ ਗੁਆ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਅਥਵਾ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਢਾਲ ਲੈਣਾ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੰਤ-ਜਨਾਂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜ ਹੈ। ਏਹੀ ਹੈ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ 'ਚਰਣਮ੍ਰਿਤ'। ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਲੇਖ ਵਿਚ ਖੋਹਲ ਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਲਈ ਚੱਖਣ, ਖਾਣ, ਪੀਣ ਦੇ ਨਾਲ ਪਹਿਨਣ ਪਦ ਵੀ ਵਰਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸੋ ਚਰਣਮ੍ਰਿਤ ਪੀਣ ਦੇ ਅਥਵਾ ਚਰਣ ਧੂੜ ਬਣ ਜਾਣ ਦੇ ਗੁਰਮਤਿ ਅਰਥ ਵੀ ਉਸੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਹੀ ਸਮਝਣੇ ਲੋੜੀਏ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਅਸਲ ਭਾਵ ਸਮਝਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਮਤਿ ਤਿਆਗ ਕੇ, ਗੁਰੂ-ਬਾਣੀ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਘਾਲਣਾ ਘਾਲਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਫਿਰ ਕੋਈ ਕਿੰਤੂ ਪ੍ਰੰਤੂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ। ਭਾਣਾ ਇਹ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਹਉਮੈ ਏਨੀ ਪਰਬਲ ਰੂਪ ਧਾਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਮੰਨਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਨਿਮਰਤਾ ਪ੍ਰਤੀ ਅਜੇਹਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਾਨੂੰ ਬੜਾ ਓਪਰਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਵਲੋਂ ਮੂੰਹ ਫੇਰ ਕੇ ਮਨ-ਮਤਿ (=ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ) ਨਾਲ ਜੁੜਦੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਰੁਚੀ, ਸਾਡੀ ਖੁਆਰੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੇ ਚੱਲਣ ਵਿਚ ਹੈ। ਸਰਬ ਸਾਂਝਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਆਏ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਕੋਲੋਂ, ਆਉ, ਸਭਨਾ ਦੀ ਚਰਣ ਧੂੜ ਬਣਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰੀਏ--

੧੦- ਸਦ ਹੀ ਨਿਕਟਿ ਜਾਨਉ ਪ੍ਰਭ ਸੁਆਮੀ ਸਗਲ ਰੇਣ ਹੋਇ ਰਹੀਐ ॥ [ਰੇਣ=ਚਰਨ ਧੂੜ । ਲਹੀਐ=ਲੱਭ ਲਈਦਾ ਹੈ]

ਸਾਧੂ ਸੰਗਤਿ ਹੋਇ ਪਰਾਪਤਿ ਤਾ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪੁਨਾ ਲਹੀਐ ॥ ੩ ॥ [੭੧੨]-੩-੫

ਭਵ, ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਨੂੰ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਮਨ ਕਰਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜ ਬਣ ਜਾਣ ਨਾਲ, ਸਾਧੂ-ਸਤਿਗੁਰੂ (ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ) ਦੀ (ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲੀ) ਸੰਗਤਿ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੧੧- ਜਬ ਇਹੁ ਮਨ ਮਹਿ ਕਰਤ ਗੁਮਾਨਾ ॥ ਤਬ ਇਹੁ ਬਾਵਰੁ ਫਿਰਤ ਬਿਗਾਨਾ ॥ ਜਬ ਇਹੁ ਦੂਆ ਸਗਲ ਕੀ ਰੀਨਾ ॥

ਤਾ ਤੇ ਰਮਈਆ ਘਟਿ ਘਟਿ ਰੀਨਾ ॥ ੧ ॥ ਸਹਜ ਸੁਹੇਲਾ ਫਲੁ ਮਸਕੀਨੀ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਅਪੁਨੈ ਮੋਹਿ ਦਾਨੁ ਦੀਨੀ ॥

੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਬ ਕਿਸ ਕਉ ਇਹੁ ਜਾਨਸਿ ਮੰਦਾ ॥ ਤਬ ਸਗਲੇ ਇਸੁ ਮੇਲਹਿ ਫੰਦਾ ॥ ਮੇਰ ਤੇਰ ਜਬ ਇਨਹਿ

ਚੁਕਾਈ ॥ ਤਾ ਤੇ ਇਸੁ ਸੰਗਿ ਨਹੀ ਬੈਰਾਈ ॥ ੨ ॥ [੨੩੫]-੧

ਅਰਥ:--ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਨੇ ਮੈਨੂੰ (ਗ਼ਰੀਬੀ ਸੁਭਾਉ ਦੀ) ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ, ਗ਼ਰੀਬੀ ਸੁਭਾਵ ਦਾ ਫਲ ਇਹ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਆਤਮਕ ਅਡੋਲਤਾ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ, ਮੈਂ ਸੁਖੀ ਹਾਂ। ੧। ਰਹਾਉ। ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ (ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗਾ) ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਦੋਂ (ਉਸ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ) ਝੱਲਾ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਵੱਖਰਾ

ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ ਹੋ ਗਿਆ, ਤਦੋਂ ਇਸ ਨੇ ਸੋਹਣੇ ਰਾਮ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵੇਖ ਲਿਆ । ੧ । ਜਦ ਤਕ ਮਨੁੱਖ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੈੜਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਤਦ ਤਕ (ਇਸ ਨੂੰ ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ) ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਇਸ ਦੇ ਵਸਤੇ (ਠੱਗੀ ਦੇ) ਜਾਲ ਵਿਛਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਸ ਨੇ (ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਵਿਤਕਰਾ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਤਦੋਂ (ਇਸ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ) ਕੋਈ ਇਸ ਨਾਲ ਵੈਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ । ੨ ।

੧੨- **ਆਪਸ ਕਉ ਜੋ ਜਾਣੈ ਨੀਚਾ ॥ ਸੋਊ ਗਨੀਐ ਸਭ ਤੇ ਉਚਾ ॥ ਜਾ ਕਾ ਮਨੁ ਹੋਇ ਸਗਲ ਕੀ ਰੀਨਾ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ**

ਤਿਨਿ ਘਟਿ ਘਟਿ ਚੀਨਾ ॥ ਮਨ ਅਪੁਨੇ ਤੇ ਬੁਰਾ ਮਿਟਾਨਾ ॥ ਪੇਖੈ ਸਗਲ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਾਜਨਾ ॥੨੬੬॥-ਅਸਟ-੩

ਅਰਥ:---ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ (ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ) ਮੰਦ-ਕਰਮੀ ਖਿਆਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗਾ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਜੋ ਸਭ ਨਾਲ ਗਰੀਬੀ-ਸੁਭਾਉ ਵਰਤਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਕਿ) ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਹਰੇਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸੱਤਾ ਪਛਾਣ ਲਈ ਹੈ ।

੧੩- **ਆਪਸ ਕਉ ਜੋ ਭਲਾ ਕਹਾਵੈ ॥ ਤਿਸਹਿ ਭਲਾਈ ਨਿਕਟਿ ਨ ਆਵੈ ॥**

ਸਰਬ ਕੀ ਰੇਨ ਜਾ ਕਾ ਮਨੁ ਹੋਇ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਾ ਕੀ ਨਿਰਮਲ ਸੋਇ ॥ ੩ ॥[੨੭੮]-੧੨

ਅਰਥ:---ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨੇਕ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਨੇਕੀ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਨੇੜੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੁੱਕਦੀ । ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਹੋ ਜਾਏ, ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ, ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੋਹਣੀ ਸੋਭਾ ਖਿਲਰਦੀ ਹੈ । ੩ ।

੧੪- **ਸਭ ਕੀ ਰੇਨੁ ਹੋਇ ਰਹੈ ਮਨੁਆ ਸਗਲੇ ਦੀਸਹਿ ਮੀਤ ਪਿਆਰੇ ॥**

ਸਭ ਮਧੇ ਰਵਿਆ ਮੇਰਾ ਠਾਕੁਰੁ ਦਾਨੁ ਦੇਤ ਸਭਿ ਜੀਅ ਸਮੁਰੇ ॥ ੨ ॥[੩੭੯]-੩੬

ਅਰਥ:---ਜਿਸ ਦਾ ਮਨ ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ) ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਪਿਆਰੇ ਮਿੱਤਰ ਦਿੱਸਦੇ ਹਨ (ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ) ਪਿਆਰਾ ਪਾਲਣਹਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਦੇ ਕੇ ਸਭ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ । ੨ ।

੧੫- **ਪਉੜੀ ॥ ਜਿਸੁ ਸਰਬ ਸੁਖਾ ਫਲ ਲੋੜੀਅਹਿ ਸੋ ਸਚੁ ਕਮਾਵਉ ॥ ਨੇੜੈ ਦੇਖਉ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਇਕੁ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵਉ ॥**

ਹੋਇ ਸਗਲ ਕੀ ਰੇਣੁਕਾ ਹਰਿ ਸੰਗਿ ਸਮਾਵਉ ॥ ਦੂਖੁ ਨ ਦੇਈ ਕਿਸੈ ਜੀਅ ਪਤਿ ਸਿਉ ਘਰਿ ਜਾਵਉ ॥

ਪਤਿਤ ਪੁਨੀਤ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਾਨਕ ਸੁਣਾਵਉ ॥ ੧੭ ॥[੩੨੨]-ਵਾਰ

ਅਰਥ:---ਮੈਂ ਉਸ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਾਂ ਜਿਸ ਪਾਸੋਂ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਤੇ ਸਾਰੇ ਫਲ ਮੰਗਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਵੇਖਾਂ ਤੇ ਕੇਵਲ ਉਸੇ ਦਾ ਹੀ ਨਾਮ ਧਿਆਵਾਂ । ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਹੋ ਕੇ ਮੈਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਵਾਂ । ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜੀਵ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਨਾ ਦਿਆਂ ਤੇ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਇੱਜ਼ਤ ਨਾਲ (ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ) ਘਰ ਵਿਚ ਜਾਵਾਂ (ਭਾਵ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਅਪੜਾਂ) ਹੋ ਨਾਨਕ ! ਮੈਂ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੱਸਾਂ ਕਿ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ) ਡਿੱਗਿਆਂ ਹੋਇਆ ਨੂੰ ਵੀ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ।

੧੬- **ਦਾਸਨ ਦਾਸ ਰੇਣੁ ਦਾਸਨ ਕੀ ਜਨ ਕੀ ਟਹਲ ਕਮਾਵਉ ॥**

ਸਰਬ ਸੁਖ ਬਡਿਆਈ ਨਾਨਕ ਜੀਵਉ ਮੁਖਹੁ ਬੁਲਾਵਉ ॥ ੨ ॥[੪੨੯]-੪

੧੭- **ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਮੋਹ ਅਭਿਮਾਨਾ ਤਾ ਮਹਿ ਸੁਖੁ ਨਹੀ ਪਾਈਐ ॥**

ਹੋਹੁ ਰੇਨ ਤੂ ਸਗਲ ਕੀ ਮੇਰੇ ਮਨ ਤਉ ਅਨਦ ਮੰਗਲ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ॥ ੨ ॥[੬੧੪]-੯-੨੦

ਅਰਥ:---ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਮੋਹ ਹੰਕਾਰ-ਇਸ ਵਿਚ ਫਸੇ ਰਿਹਾਂ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਕਰਦਾ । ਹੋ ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਤੂੰ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਬਣਿਆ ਰਹੁ । ਤਦੋਂ ਹੀ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ੨ ।

੧੮- **ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਨ ਕਮਲ ਨਮਸਕਾਰਿ ॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਇਸੁ ਤਨ ਤੇ ਮਾਰਿ ॥**

ਹੋਇ ਰਹੀਐ ਸਗਲ ਕੀ ਰੀਨਾ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਮਈਆ ਸਭ ਮਹਿ ਚੀਨਾ ॥ ੧ ॥[੮੬੬]-੧੧-੧੩

ਅਰਥ:---ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਿਆ ਕਰੋ । (ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਆਪਣੇ) ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਕਾਮ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ (ਆਦਿਕ ਵਿਕਾਰਾਂ) ਨੂੰ ਮਾਰ ਮੁਕਾ । ਹੋ ਭਾਈ ! ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਹਰੇਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਸੋਹਣੇ ਰਾਮ ਨੂੰ ਵੱਸਦਾ ਵੇਖ । ੧ ।

੧੯- **ਸਭ ਕੀ ਰੇਨ ਹੋਇ ਮਨੁ ਮੇਰਾ ਅਹੰਬੁਧਿ ਤਜਾਵਹੁ ॥**

ਅਪਨੀ ਭਗਤਿ ਦੇਹਿ ਦਇਆਲਾ ਵਡਭਾਗੀ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਪਾਵਹੁ ॥ ੨ ॥[੧੧੨੦]-੪-੬

ਅਰਥ:---ਹੋ ਦਇਆਲ ਪ੍ਰਭੂ ! (ਮਿਹਰ ਕਰਿ, ਮੈਨੂੰ) ਆਪਣੀ ਭਗਤੀ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ (ਮਿਹਰ ਕਰ, ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਹਉਮੈ ਦੂਰ ਕਰ, ਮੇਰਾ ਮਨ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਹੋਇਆ ਰਹੇ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫੁਮਾਨ ਹੈ ਕਿ, (ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਦੀ ਧੂੜ ਹੋਣ ਕਾਰਨ) ਤੁਸੀਂ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਵਡਭਾਗੇ ਬਣਦੇ ਹੋ ।

ਅਸੀਂ ਜਿਹੜੇ ਅੱਜ ਬੰਦੂਕਾਂ, ਪਸਤੌਲ, ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ, ਬੰਬ ਆਦਿ ਲੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਨ ਚੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ, ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਇਹ ਬਚਨ ਚੰਗੇ ਕਿਵੇਂ ਲੱਗ ਸਕਦੇ ਹਨ ? ਸਾਡੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਦਾ ਕਾਰਣ ਵੀ ਏਹੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪੂਰਨ-ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਤੁਰੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਡੇਰੇ ਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਸਮਝ ਕੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮ-ਗੁਰੂ ਮੰਨ ਬੈਠੇ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਜਾਂ ਉੱਕਾ ਹੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਜਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਲੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਤੋੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਜੋਗੇ ਬਣਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਵਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਜੜਾਂ ਪਾਉਣ ਲਈ ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਫੜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਡੀ ਕਲਿਆਣ ਹੈ :-

੨੦- **ਗਰੀਬੀ ਗਦਾ ਹਮਾਰੀ ॥ ਖੰਨਾ ਸਗਲ ਰੇਨੁ ਛਾਰੀ ॥**

ਇਸੁ ਆਗੈ ਕੋ ਨ ਟਿਕੈ ਵੇਕਾਰੀ ॥ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਏਹ ਗਲ ਸਾਰੀ ॥ ੧ ॥[੬੨੮]-੧੬-੮੦

ਅਰਥ:---ਨਿਮ੍ਰਤਾ-ਸੁਭਾਉ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਗੁਰਜ ਹੈ, ਸਭ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ ਬਣੇ ਰਹਿਣਾ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਖੰਡਾ ਹੈ । ਇਸ ਗੁਰਜ ਅੱਗੇ, ਇਸ ਖੰਡੇ ਅੱਗੇ ਕੋਈ ਵੀ ਕੁਕਰਮੀ ਟਿੱਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ । ਸਾਨੂੰ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ (ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਸਮਝਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ੧ ।

ਗੁਰੂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ ਅਪਣਾ ਮੁਕਾ ਕੇ ਨਿਮਰਤਾ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਪੱਕੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਮਨ ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਏਹੀ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ:-

੨੧- **ਏਤ ਛਡਾਈ ਮੋਹਿ ਤੇ ਇਤਨੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾਰੀ ॥**

ਸਗਲ ਰੇਨ ਇਹੁ ਮਨੁ ਭਇਆ ਬਿਨਸੀ ਅਪਧਾਰੀ ॥ ੨ ॥ [੮੧੦]-੧੦-੪੦

੨੨- **ਮਹਾ ਅਨੰਦ ਮੰਗਲ ਰੂਪ, ਤੁਮਰੇ ਬਚਨ ਅਨੂਪ ਰਸਾਲ ॥**

ਹਿਰਦੈ ਚਰਣ ਸਬਦ ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਨਾਨਕ ਬਾਂਧਿਓ ਪਾਲ ॥ ੨ ॥ [੬੮੦]-੭-੩੮

ਅਰਥ:--ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ--ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ (ਹੋ ਭਾਈ ! ਇਹ ਗੱਲ ਘੁੱਟ ਕੇ) ਪੱਲੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲਵੋ ਕਿ, ਅਤੀਅੰਤ ਨਿਰਮਰਤਾ-ਭਾਵ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਸਬਦ-ਉਪਦੇਸ਼ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਉਣਾ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ (ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਉਣੇ ਹੁੰਦੇ) ਹਨ । (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਇਹ ਕਹਿਣ ਜੋਗਾ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੂੰ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਆਨੰਦ-ਸਰੂਪ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਮੰਗਲ-ਰੂਪ ਹੈਂ (ਆਨੰਦ ਹੀ ਆਨੰਦ, ਖੁਸ਼ੀ ਹੀ ਖੁਸ਼ੀ ਤੇਰਾ ਵਜੂਦ ਹੈ) । ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤ-ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸੁੰਦਰ ਹੈ ਅਤੇ ਰਸੀਲੀ ਹੈ । ੨ ।

੨੩- **ਣਾ ਕੋ ਜਾਣੈ ਆਪਣੇ ਏਕਹਿ ਟੇਕ ਅਧਾਰ ॥ ਰੈਣਿ ਦਿਣਸੁ ਸਿਮਰਤ ਰਹੈ ਸੇ ਪ੍ਰਭੁ ਪੁਰਖੁ ਅਪਾਰ ॥**

ਰੇਣ ਸਗਲ ਇਆ ਮਨੁ ਕਰੈ ਏਉ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ॥ ਹੁਕਮੈ ਬੂਝੈ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਨਾਨਕ ਲਿਖਿਆ ਪਾਇ ॥ ੩੧ ॥ [੨੫੬]

ਅਰਥ:--ਹੋ ਨਾਨਕ ! ਜੇਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਹੀ ਆਸਰਾ-ਪਰਨਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਸਰਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ, ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਦਿਨ ਰਾਤ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਇਸ ਮਨ ਨੂੰ ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ--ਜੇਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਇਹ ਕਰਮ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਰਜਾ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਸਦਾ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ, ਪਿਛਲੇ ਕੀਤੇ ਭਲੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਲੇਖ ਉਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਉੱਘੜ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ੩੧ ।

ਗੁਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅਜੇਹੇ ਬਚਨ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪੱਕੇ ਕਰ ਲੈਣੇ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਅਸਲੀ ਚਰਨ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਬਚਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਰਮਰਤਾ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਢਾਲ ਲੈਣ ਦਾ ਪੱਕਾ ਸੰਕਲਪ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਚਰਨਧੂੜ ਅਥਵਾ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਹੈ।

੨੪- **ਸਤਿਗੁਰ ਮੈ ਬਲਿਹਾਰੀ ਤੋਰ ॥ ਜਿਨਿ ਸਕਲ ਬਿਲਕ ਭ੍ਰਮ ਕਾਟੇ ਮੋਰ ॥**

ਰਾਮਾਨੰਦ ਸੁਆਮੀ ਰਮਤ ਬ੍ਰਹਮ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਕਾਟੈ ਕੋਟਿ ਕਰਮ ॥ ੩ ॥ [੧੧੯੫]-੧

੩

‘ ਸਭਨਾ, ਸਰਬੱਤ, ਸਗਲ ‘ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਬਾਰੇ ਭੁਲੇਖਾ ?

(ੳ) **ਦਾਸ ਨੂੰ ਕਈ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਖ਼ਤ ਮਿਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਵੀ ਅੱਗੇ ਲਿਖੇ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਸ਼ੰਕੇ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਹਨ--** (੧) **ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੨ ॥ ਮੰਦਾ ਕਿਸ ਨੋ ਆਖੀਐ ਜਾਂ ਸਭਨਾ ਸਾਹਿਬ ਏਕੁ ॥ [੧੨੩੮]** (੨) **ਨਾ ਹਮ ਚੰਗੇ ਆਖੀਅਹ ਬੁਰਾ ਨ ਦਿਸੈ ਕੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਹਉਮੈ ਮਾਰੀਐ ਸਚੇ ਜਿਹੜਾ ਸੋਇ ॥ ੮ ॥ [੧੦੧੫]** (੩) **ਕਬੀਰ ਸਭ ਤੇ ਹਮ ਬੁਰੇ ਹਮ ਤਜਿ ਭਲੇ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥ [੧੩੬੪]** ਅਤੇ (੪) **ਕਾਨੜਾ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਬਿਸਰਿ ਗਈ ਸਭ ਤਾਤਿ ਪਰਾਈ ॥ ਜਬ ਤੇ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਮੋਹਿ ਪਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਨਾ ਕੋ ਬੈਰੀ ਨਹੀ ਬਿਗਾਨਾ ਸਗਲ ਸੰਗਿ ਹਮ ਕਉ ਬਨਿ ਆਈ ॥ ੧ ॥ ਜੋ ਪ੍ਰਭੁ ਕੀਨੋ ਸੋ ਭਲ ਮਾਨਿਓ ਏਹੁ ਸੁਮਤਿ ਸਾਧੂ ਤੇ ਪਾਈ ॥ ੨ ॥ ਸਭ ਮਹਿ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕੈ ਪੇਖਿ ਪੇਖਿ ਨਾਨਕ ਬਿਸਾਈ ॥ ੩ ॥ [੧੨੯੯]-੮ ਨਿਰਵੈਰਤਾ ਸਿਖਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਬੇਅੰਤ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ, ਅਤੇ ਫਿਰ (੫) **ਸਚ ਵਰਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਤੀਰਥੁ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ॥ ਦਇਆ ਦੇਵਤਾ ਖਿਮਾ ਜਪਮਾਲੀ ਤੇ ਮਾਣਸ ਪਰਧਾਨ ॥ [੧੨੪੫]** ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਜੇਹੇ ਹੋਰ ਕਈ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲੋਂ ਹੋਰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਸਮਝਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ। ਬੇਅੰਤ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰਿਆਂ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਜੋਤਿ ਅਥਵਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਹੀ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਮੰਦਾ ਕਹਿਣਾ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮੰਦਾ ਕਹਿਣ ਤੁੱਲ ਹੈ। ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਿਰਜਣਹਾਰ, ਪਾਲਣਹਾਰ ਅਥਵਾ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਵੀ ਉਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਹਰ ਥਾਂ ਉਸੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਵਿਆਪਕ ਜਾਣਦਿਆਂ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਰਵਾਰ ਸਮਝ ਕੇ ਸਰਬੱਤ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਸਤਿਕਾਰ ਰੱਖਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ। ਇਸ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਖਿਆ ਬਾਰੇ ਸ਼ੰਕਾ ਇਹ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗੇ ਸਮਝਣ ਦਾ ਅਰਥ ਕੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ, ਡਾਕਾ ਮਾਰਨ ਆਏ, ਸਾਨੂੰ ਜਾਨੋਂ ਮਾਰਨ ਆਏ, ਸਾਡਾ ਘਰ-ਘਾਟ, ਸਾਡੀ ਪਤਿ ਆਦਿ ਸਭ ਕੁਝ ਲੁਟ ਕੇ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲੇ, ਅਜੇਹੇ ਸਾਰੇ ਜ਼ਾਲਮ ਉਪਦ੍ਰਵੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗਾ ਸਮਝ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਰੋਸ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ? ਫਿਰ ਸ਼ਕਾਇਤ ਕਿਸ ਦੀ, ਅਤੇ ਪੁਲਸ ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਆਦਿ ਦੀ ਲੋੜ ਕੀ ਰਹੀ? ਜਿਹੜਾ ਤਕੜਾ ਹੈ ਮਾੜੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਨਿਝੱਕ ਹੋ ਕੇ ਛਕੀ ਜਾਏ? ਫਿਰ ਜਦ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਮਿੱਤਰ ਹੈ ਤਾਂ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਦੇ ਜੰਗਾਂ ਜੁੱਧਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਅਰਥ ਕੀ ਬਣਦਾ ਹੈ? ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਕੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸਨ?**

(ਅ) **ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਪੁੱਜੇ ਸ਼ੰਕਿਆਂ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪੱਖ --**

“ ਹੋਹੁ ਸਭਨਾ ਕੀ ਰੇਣੁਕਾ ” ਦਾ ਅਰਥ ਕੀ, ਇਹ ਹੈ ਕਿ, (੧) ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਤੱਤੀ ਲੋਹ ਤੇ ਬਿਠਾਲ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਾਕਮਾ ਦੇ, ਜਲਾਦਾਂ ਦੇ, ਮਾਤਾਵਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਟੋਟੇ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਟੁਕੜਿਆਂ ਦਾ ਹਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਮਾਵਾਂ ਦੇ ਗਲਾਂ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ, ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੇਹੁਰਮਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ (ਅਹਿਮਦਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ, ਮੱਸਾ ਰੰਗੜ, ਇੰਦ੍ਰਾ) ਦੇ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਬੇਅੰਤ ਜ਼ਾਲਮ ਕਾਤਲਾਂ, ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਆਦਿ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਵੀ ਬਣੇ ਰਿਹਾਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ? ਕੀ ਉਸ ਧੱਕੇ ਖੋਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਵੀ ਬਣਨਾ ਪੈਣਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਡੀ ਬੱਚੀ ਨਾਲ ਬਲਾਤਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ? ਅਤੇ ਜੇ ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ **ਸਭਨਾ** ਲਫਜ਼ ਦਾ ਅਰਥ ਕੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? (੨) ਅਤੇ ਜਦ ਅਸੀਂ **ਸਰਬੱਤ** ਦਾ ਹੀ ਭਲਾ ਮੰਗਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹਥਿਆਰ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ ਕਿਵੇਂ ਰਹਿ ਗਈ? ਅਤੇ ਜਦ

ਅਸੀਂ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅਥਵਾ ਦੁਸ਼ਣਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦਾ ਅਤੇ " **ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ** " ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਦਾ ਅਰਥ ਕੀ ਰਹਿ ਗਿਆ? " **ਸਰਬੱਤ, ਸਗਲ, ਸਭਨਾਂ** " ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ, ਚੰਗੇ-ਮਾੜੇ, ਨੇਕ-ਬਦ, ਮਜ਼ਲੂਮ-ਜ਼ਾਲਮ, ਆਸਤਕ-ਨਾਸਤਕ, ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਹੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਮਨ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ, ਹਥਿਆਰ ਕਿਵੇਂ ਫੜ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ, ਜ਼ਾਲਮਾਂ, ਕਾਤਲਾਂ, ਡਾਕੂਆਂ, ਚੋਰਾਂ ਆਦਿ " ਸਭਨਾਂ " ਕੀ ਰੋਣੁਕਾ ਬਣ ਗਿਆ, ਫਿਰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਹੀ ਪੱਤ ਲੁਟਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵੀ ਕੋਈ ਰੋਸ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

(ੲ) ਅਜੇਹੀ ਸਿਖਿਆ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਭਾਸ਼ਨਾ ਦੁਆਰਾ ਪਰਚਾਰਿਆ ਵੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ, (ਅਜੇਹੀ ਸਿਖਿਆ ਨੇ) ਭਾਰਤੀ ਮਨੁੱਖ ਕਮਜ਼ੋਰ ਅਤੇ ਡਰਪੋਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦਾ (ਅਤੇ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ) ਸਦਕਾ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸੂਰਮਤਾਈ ਆਈ। ਸ੍ਰੀ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ " **ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦਰਸ਼ਨ** " ਦੇ ੪੨ ਸਫੇ ਤੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ--

ਸ੍ਰੀ ਆਦਿ ਗਰੰਥ ਵਿਚ ਤਾਂ ਭਗਤੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਮਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਜਾਗਦਾ ਹੈ, **ਜੱਧ ਆਦਿ ਦੇ ਭਾਵ ਚੁਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ**। ਜਦੋਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ ਨੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਤਾਂ **ਦਇਆ ਨੇ ਆਣ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਤੇ** (ਵਿਅੰਗ?)। ਫਿਰ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ **ਆਈ ਬੀਰਤਾ ਨੇ ਸੋਨੇ** ਤੇ ਸੁਹਾਗੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਦਸਮ ਗਰੰਥ ਬੀਰ ਰਸ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਕਾਇਰਾਂ ਵਿਚ ਬੀਰਤਾ ਦਾ ਜੋਸ਼ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚੋਂ ਕਥਾਵਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇਹੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਜੋਸ਼ ਆ ਜਾਵੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮੰਤਵ ਸੀ, ਪਈ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ **ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਆਤਮਕ** ਸ਼ਕਤੀ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿ ਉਹ ਨਿਰਬਲ ਤੇ ਅਨਾਥਾ ਉਤੇ ਅਤਿਆਚਾਰ ਕਰੇ ਬਲਕਿ ਏਸ ਲਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਈ **ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਾਕਮ ਹਿੰਦੂਆਂ ਉਤੇ** ਅਤਿਆਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ **ਮੁਸਲਮਾਨ ਤਾਕਤ** ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਕੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ। ਹੁਣ ਸਿੱਖ ਕੇਵਲ ਸਿਸ਼ " **ਅਰਥਾਤ ਚੇਲੇ ਨ ਰਹੇ ਬਲਕਿ** " ਸਿੰਘ " **ਅਰਥਾਤ ਸ਼ੇਰ ਬਹਾਦਰ ਹੋ** " ਅਤੇ ਏਸੇ ਬੇਬਦੀ ਤਰਜ਼ ਦਾ ਹੋਰ ਕਈ ਕੁਝ।

ਪਦਮ : ਜੀ ਨੇ ਦੌਲਤ ਰਾਏ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਰਾਹ (ਬਾਕੀ ਨੌਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨਾਲੋਂ) ਅੱਡਰਾ ਕਰਕੇ ਵਿਖਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਰਾਖੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਚਿਤਰਿਆ ਹੈ। ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚਲੀ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਆਦਿ ਕਾਵ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਪਦਮ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ, ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਸੂਰ-ਬੀਰਤਾ ਭਰਨ ਲਈ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨਾਲੋਂ ਬਾਣੀ ਲਿਖਣ ਦਾ ਢੰਗ ਅੱਡਰਾ ਕਰ ਲੈਣਾ ਠੀਕ ਸਮਝਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ, ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਦੁਰਗਾ ਆਦਿ ਤ੍ਰੀਮਤ-ਰੂਪ ਦੇਵੀਆਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦੇ ਸਾਕਿਆਂ ਨੂੰ ਅਜੇਹੀ ਜੋਸ਼ੀਲੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਲਿਤਾੜੀ ਹੋਈ ਕਮਜ਼ੋਰ ਅਤੇ ਸਵੈ-ਮਾਣ ਗੁਆ ਚੁੱਕੀ ਭਾਰਤੀ ਨਾਰੀ ਨੂੰ ਵੀ ਬਹਾਦਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਵ, ਝਾਂਸੀ ਦੀ ਰਾਣੀ ਜਿਹੀਆਂ ਸੂਰਬੀਰ ਬੀਬੀਆਂ ਦਾ ਜਨਮ ਲੈਣਾ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀਆਂ ਜੋਸ਼ੀਲੀ ਕਾਵ-ਰਚਨਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੋਇਆ ਸੀ? ਪਦਮ ਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਸਿਹਰਾ ਕੇਵਲ ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਹੀ ਸਿਰ ਹੈ (ਬਾਕੀ ਨੌਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਘਾਲਣਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂਬਾਣੀ ਨਿਸ਼ਫਲ?) ਕਿ ਕਮਜ਼ੋਰ, ਡਰਪੋਕ ਅਤੇ ਨਿਤਾਣੇ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਭਾਰਤੀ ਮਰਦ ਅਤੇ ਤੀਵੀਆਂ, ਸ਼ੇਰਾਂ ਵਾਂਗ ਗੱਜ ਕੇ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਦੇ ਗਲ ਜਾ ਪਟੇ ਸਨ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਵੀ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਦਾਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ, ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਨਿਆਰੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਉਚੇਚੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਇਸ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ (ਤਿੰਨ ਅਤੇ ਦੋ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ) ਸਤਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਨਿਆਰੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਨਿਆਰਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਏਸੇ ਕਾਰਨ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਦਾ **ਪਿਤਾ** ਅਤੇ (ਮਾਤਾ) ਸਹਿਬ ਦੇਵਾਂ ਜੀ ਨੂੰ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ " **ਜਨਮ-ਦਾਤੀ ਮਾਤਾ** " ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਿਆਰੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਵਲੋਂ ਨਿਆਰੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਰਾਜ ਭਾਗ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਲੈਣਾ ਵੀ ਕੇਵਲ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਰਚੀ ਬੀਰ-ਰਸੀ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਹੀ ਚਮਤਕਾਰ ਸੀ। (ਪ੍ਰਭਾਵ ਇਹ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਬਣਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਿਸੇ ਵੈਰੀ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਜੋਗਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੰਦਾ) ਆਦਿ ਆਦਿ, (ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਬਾਕੀ ਨੌਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨਾਲੋਂ ਅੱਡਰਾ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਲ-ਜਲੂਲ

ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਪੱਖ:---

ਸੁਹਿਰਦ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਪ੍ਰਤੀ ਅਜੇਹੇ ਸੰਕੋ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਦਾ ਇੱਕ ਵਡਾ ਕਾਰਨ ਏਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ (ਬੜੇ ਵਿਰਲੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ) ਸਾਰੇ ਹੀ ਗੁਰ ਬਾਣੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਦੁਖਦਾਈ ਹੱਦ ਤੱਕ ਅਣਜਾਣ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਰਮਾਂ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਾਂ:--

- (੧) ਪਹਿਲੀ ਸਮਝਣ ਵਾਲੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ, ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅਰੰਭ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅੱਜ ਤੱਕ ਲਿਖੇ ਗਏ ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚੋਂ **ਨਿਆਰੇ** ਅਤੇ ਹਰ ਪੱਖੋਂ **ਸੰਪੂਰਨ** ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਇੱਕ ਥਾਂ ਬੈਠ ਕੇ, ਇੱਕ ਹੀ ਸਮੇਂ, ਇੱਕ ਹੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ ਗਈ। ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਨ ੧੧੭੩ ਵਿਚ (ਮ: ਕ: ੮੧੧) ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ੧੧ ਨਵੰਬਰ ਸਨ ੧੬੭੫ ਨੂੰ ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਕ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪਾਵਨ ਗੁਰੂ-ਬਾਣੀ, ਕਰੀਬ ੫੦੦ ਸਾਲ ਦੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਗਈ ਸੀ।
- (੨) ਦੂਜਾ, (ਛੇ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪਾਂ ਦੇ ਸਮੇਤ) ਇਹ ਧੁਰ-ਦੀ ਬਾਣੀ, ੪੦ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਅੱਡ ਅੱਡ ਸਮਿਆਂ ਤੇ ਅੱਡ ਅੱਡ ਮਤਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਉਚਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ।

- (੩) ਸਾਰੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨਾ ਕਰਕੇ ਅੱਡ ਅੱਡ ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਇਕੋ ਥਾਂ ਲਿਖਣ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣ ਸਕਦੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਜਿਸ ਸੰਤ-ਸੂਰਮੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਉਲੀਕਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਤਰਤੀਬ ਨਾਲ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨਿਆਰੇ ਨਿਆਰੇ ਢੰਗ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣੀ ਸੀ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰੇ ਗੁਰਮਤਿ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਤਰਤੀਬ ਵਾਰ ਲਿਖਣਾ ਅਸੰਭਵ ਸੀ। ਫਿਰ ਵੀ ਵੱਡੇ ਕਮਾਲ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ **ਇੱਕ-ਸਾਰ**, ਅਤੇ **ਸਦੀਵੀ ਸਚਾਈ** ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਅਜੇਹੇ (ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਵਰਣਨ) ਭਰਮ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ, ਕਈ ਵਾਰੀ ਅਸੀਂ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਅੱਧ ਪੰਗਤੀ ਨੂੰ, ਇਕ ਜਾਂ ਆਧੂਰੇ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਹੀ, ਅਤੇ (ਵਡੀ ਛਾਲ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ), ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਇੱਕ ਪੱਖ ਨੂੰ ਹੀ ਸਮੁੱਚੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪੱਕਾ ਸਿਧਾਂਤ ਮੰਨ ਬੈਠਦੇ ਹਾਂ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਬਾਰੇ, ਪੂਰਾ ਅਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਗੁਰਮਤਿ-ਉਪਦੇਸ਼ ਤਦ ਹੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਪੂਰੀ ਗੁਰੂਬਾਣੀ ਦੇ ਅੱਡ ਅੱਡ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਥਾਂ ਕਰਕੇ ਸਮਝਣ ਦੀ ਸੋਝੀ ਆ ਚੁੱਕੀ ਹੋਵੇ। ਸਮੁੱਚੇ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਇੱਕ ਇੱਕਲੇ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਬੜੀ ਕਠਨ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਨਿਆਰੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਨਿਆਰੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਗੋਚਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਥ ਵਲੋਂ ਬੜੇ ਨਿਆਰੇ ਹੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ*। ***[Foot note:--**ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਾਂ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਭਾਗ ਦੇ " ਗੁਰਦੁਆਰਾ " ਲੇਖ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ] ਦਾਸ ਜਿਹੇ ਅਸ਼ੁੱਧ ਮਤੀਏ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਨਿਆਰੀ ਮਿਹਰ ਦਾ ਸਦਕਾ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਜਿਸ ਗਿਆਨ-ਰਤਨ-ਕਿਣਕੇ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ, ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਸ਼ੀਕਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਕਰਮਵਾਰ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਾਂ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਕਰਨ ਦਾ ਹੋਸਲਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇਕਾਗਰਤਾ ਅਤੇ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਿਹਰਾਂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਢਾਲਣ ਜੋਗ ਬਣ ਜਾਈਏ:--

(ੳ) ਅਤੇ (ਅ) ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਪਾਠਕ ਸੱਜਣ ਪੜ੍ਹ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਵਾਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਤੁਰ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਵਿਦਿਆ-ਹੀਨ ਰੱਖ ਕੇ, ਅਨੇਕਤਾ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਬਣਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਭਰਮ-ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਾ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸੇ ਭਰਮ-ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਮਾਸੂਮ ਬੱਚੀਆਂ ਨੂੰ ਪੱਥਰ-ਰੂਪ ਠਾਕਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੇ ਪੁਜਾਰੀ-ਪ੍ਰੋਹਿਤਾਂ ਦੀ ਹਵਾਸ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਕਲਿਆਣ ਮੰਨ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਮਨੁੱਖ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਬੇਅਣਖ, ਅਧਰਮੀ, ਆਚਰਣ ਹੀਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਦੀਆਂ ਅਸ਼ਲੀਲ ਵਧੀਕੀਆਂ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਿੰਦੜ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਚਾਰ ਹਿੱਸਿਆਂ (ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖੱਤਰੀ, ਵੈਸ਼ ਅਤੇ ਸੂਦਰ) ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਮਨੁੱਖ ਆਪਸੀ ਫੁੱਟ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਕੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਗੁਲਾਮ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਅਤੇ ਫਿਰ ਪ੍ਰੋਹਿਤਵਾਦੀ ਛੂਤ-ਛਾਤ, ਭਿੱਟ, ਸੂਤਕ-ਪਾਤਕ ਅਤੇ ਉਚੇਚੀ ਸੁੱਚਮ ਰੱਖਣ ਜਿਹੇ ਵਿਅਰਥ ਦੇ ਭਰਮਾਂ ਨੇ ਪਰਸਪਰ ਪਿਆਰ ਦੇ ਥਾਂ ਦੁਖਦਾਈ ਫੁੱਟ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। (ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਚੌਥੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਭਰਮ ਭਟਕਣਾ ਦੀ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰ ਪਾਠਕ ਪੜ੍ਹ ਆਏ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦਾ ਫ਼ਤਵਾ ਹੈ ਕਿ ਭਰਮ ਗ੍ਰਸਿਆ ਮਨੁੱਖ ਮਨ ਕਰਕੇ ਕਦੇ ਸੁਖੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ) ਬੇਅੰਤ ਭਰਮਾਂ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਭਾਰਤੀ ਮਨੁੱਖ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਦੁਖਿਆਰੇ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਤਾਂ ਕੀ ਕਰਨੀ ਸੀ ਆਪਣੀ ਹੀ ਧੀ-ਭੈਣ ਦੀ ਲੁੱਟੀ ਜਾਂਦੀ ਪਤਿ ਦਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖੀ ਜਾਣ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰਨ ਜੋਗਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਿਹਾ ਹੋਇਆ। ਹਰ ਪਾਸੇ ਝੂਠ ਦੀ ਪੂਜਾ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਸੱਚ ਖੰਭ ਲਾ ਕੇ ਉਡ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਲੈ ਚਲੀਏ। ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਾਜਾ ਤੰਗ ਦਿਲ, ਕੱਟੜਵਾਦੀ ਅਜੇਹਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੈ ਜੋ ਦੂਜਿਆਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ਰ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਨੀਵਾਂ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਧੱਕੇ ਖੋਰ ਜ਼ਾਲਮ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਵਤੀ ਮਨੁੱਖ ਨਿਆਂ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਰਜਾ ਝੂਠ ਦੀ ਪੁਜਾਰੀ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ (ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅਤੇ ਮੌਲਵੀ) ਲੁਟੇਰਾ ਬਣ ਖਲੋਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹਰ ਪਾਸੇ ਆਚਰਨ ਹੀਣਤਾ, ਅਤੇ ਭਰਮਾਂ ਗ੍ਰਸੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਪੱਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਹਨੇਰੇ ਗਰਦੀ ਦੇ ਅਥਾਹ ਧੁੰਦੂਕਾਰ ਵਿਚ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇਵਲ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੀ ਓਟ ਤੇ ਅਤੀਅੰਤ ਬਿਖੜਾ ਕਾਰਜ ਅਰੰਭ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

(੧) ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਹਰਿ ਜੀਅ ਦਾ, ਹਰ ਘਰ ਦਾ, ਹਰ ਖਾਨਦਾਨ ਦਾ ਅਥਵਾ ਹਰ ਬਰਾਦਰੀ ਦਾ, ਆਪਣਾ ਅੱਡਰਾ ਇਸ਼ਟ ਮੰਨਿਆਂ ਅਤੇ ਪੂਜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਨੇਕਤਾ=ਰੂਪ ਝੂਠ ਦੀ ਪੂਜਾ ਹੀ ਨਿਰੋਲ ਸੱਚ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਇੱਕ ਸੁਰਤਾ ਦੀ ਭਾਵਣਾ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਲਈ, ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅਨੇਕਤਾ ਦੀ ਪੂਜਾ ਤੋਂ ਹਟਾ ਕੇ ਇੱਕ ਅਕਾਲ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਬਨਾਉਣਾ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਾਰਜ ਸੀ। ਪਰ " ਸੱਚ " ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਵੀ ਗੱਲ ਸੁਣਨੀ, ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਅਧਰਮ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਲੁੱਟ ਖਾਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਅਧੀਨ ਚਲਾਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਕੁਟਲਨੀਤੀ ਦੇ ਬੜੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਤੇ ਅਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਪਰਮਾਰਥ ਬਾਰੇ ਅਥਵਾ ਧਰਮ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਿਸੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਕੋਲੋਂ ਸੁਣ ਲੈਣਾ, ਪਾਪ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸਧਾਰਨ ਹੈਸੀਯਤ ਵਾਲੇ ਕਿਰਤੀ **ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ** ਦੇ ਘਰ ਜਨਮੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ **ਪੂਰਨ ਸੱਚ** ਕੌਣ ਸੁਣੇ? ਪਰ ਸਦਕੇ ਜਾਈਏ ਸੂਰਮੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਾਥੀ ਵੀ ਉਹ ਚੁਣਿਆ ਜਿਸ ਡੂਮ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਭਿੱਟੜ ਆਖ ਕੇ ਆਪਣੀ ਬਸਤੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬੜੀ ਤਕੜੀ ਦਿਰੜਤਾ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੰਤ-ਸੂਰਮਾ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਕਠਨ ਕੰਮ ਅਰੰਭ ਕਰ ਲਿਆ। ਆਦਮ ਖੋਰ

ਦਰਿੰਦਿਆਂ, ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਸੱਪਾਂ, ਅਤੇ ਖੂਨੀ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਪੈਰ ਪੈਰ ਤੇ ਜਾਨ ਲੇਵਾ ਖਤਰਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰੇ, ਜੰਗਲਾਂ ਵਾਲੇ ਬਿਖੜੇ ਪਹਾੜੀ ਰਸਤਿਆਂ ਤੇ, ਜੰਮੂ, ਕਸ਼ਮੀਰ, ਤਿੱਬਤ, ਨਾਨਕਾਣੀ (ਚੀਨ), ਲੇਹ, ਲੱਦਾਖ, ਬ੍ਰਹਮਾਂ, ਸੰਗਲਾਦੀਪ ਅਤੇ ਅਜੋਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੀਲਾਂ ਦੀ ਪੈਦਲ ਯਾਤਰਾ ਕੀਤੀ (ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ, ਈਰਾਨ, ਬਗਦਾਦ ਸਮੇਤਸਾਰੇ ਅਰਬ ਦੇਸ਼ ੩੫ ਹਜ਼ਾਰ ਮੀਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੈਂਡਾ ਕਰਕੇ) ਅਨੇਕਤਾ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਕੋਲ ਜਾ ਜਾ ਕੇ ਹੋਕਾ ਦਿੱਤਾ:-

੨੫- **ਸਾਹਿਬੁ ਮੇਰਾ ਏਕੋ ਹੈ ॥ ਏਕੋ ਹੈ ਭਈ ਏਕੋ ਹੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥**

ਆਪੇ ਮਾਰੇ ਆਪੇ ਛੋੜੇ ਆਪੇ ਲੇਵੇ ਦੇਇ ॥ ਆਪੇ ਵੇਖੇ ਆਪੇ ਵਿਗਸੇ ਆਪੇ ਨਦਰਿ ਕਰੇਇ ॥ ੨ ॥ [੩੫੦]-੫

੨੬- **ਜਿਨ੍ਹੀ ਏਕੋ ਸੇਵਿਆ ਪੂਰੀ ਮਤਿ ਭਈ ॥ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਨਿਰੰਜਨਾ ਜਨ ਹਰਿ ਸਰਣਾਈ ॥ ੨ ॥**

ਸਾਹਿਬੁ ਮੇਰਾ ਏਕੁ ਹੈ ਅਵਰੁ ਨਹੀਂ ਭਈ ॥ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਸਾਚੇ ਪਰਥਾਈ ॥ ੩ ॥ [੪੨੦]-੧-੮

ਝੂਠ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਦੇ ਕ੍ਰੋੜ ਬੁੱਤ ਪ੍ਰਸਤਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸੋਝੀ ਕਰਾ ਦੇਣੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਵਡੀ

ਕਰਮਾਤ ਸੀ।--ਕਬਿ ਕਲ ਸੁਜਸੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਘਟਿ ਘਟਿ ਸਹਜਿ ਸਮਾਇਓ ॥ ੧੦ ॥ [੧੩੯੦]

ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਚਮਤਕਾਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਉਸ **੧੯** ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨੀ ਅਰੰਭ ਕਰ ਲਈ। ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਲੰਮੀ ਅਤੇ ਕਠਨ ਸਾਧਨਾ ਨੂੰ ਫਲ ਲੱਗਾ। ਸਤਿਕਰਤਾਰ ਦਾ ਬੋਲ ਬਾਲਾ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

(੨) ਮਾਇਆ ਵਹੋੜੇ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਕਾਗਾਂ ਉਛਾਲੇ ਮਾਰਦੀਆਂ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਕਾਰ ਲਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਪਾਰ ਲੰਘਦਾ ਹੈ। ਵਿਕਾਰ-ਛੱਲਾਂ ਵਿਚ ਡੁੱਬਣ ਦੀ ਬੁਰਿਆਈ ਤੋਂ ਉਹੀ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਯਕੀਨ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਸਦਾ ਮੇਰੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਹੈ--

੨੭- **ਗੁਪਤੇ ਬੁਝਹੁ ਜੁਗ ਚਤੁਆਰੇ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਵਰਤੈ ਉਦਰ ਮਝਾਰੇ ॥**

ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਏਕਾ ਏਕੀ ਵਰਤੈ ਕੋਈ ਬੁਝੈ ਗੁਰ ਵੀਚਾਰਾ ਹੇ ॥ ੩ ॥ [੧੦੨੬]-੧

ਅਰਥ:-(ਹੋ ਭਈ ! ਉਸ ਨੂੰ) ਚੌਹਾਂ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ (ਜਗਤ ਦੇ ਅੰਦਰ) ਗੁਪਤ ਵਿਆਪਕ ਜਾਣੇ। ਉਹ ਹਰੇਕ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਰੇਕ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਉਹ ਇਕੱਲਾ ਆਪ ਹੀ ਹਰੇਕ ਜੁਗ ਵਿਚ (ਸਾਰੀ ਸਿਰਸ਼ਟੀ ਦੇ ਅੰਦਰ) ਰਮ ਰਿਹਾ ਹੈ--ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਉਹ ਵਿਰਲਾ ਬੰਦਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ (ਦੀ ਬਾਣੀ) ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੩ ।

ਜਦ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਅਥਵਾ ਆਪਣੇ ਏਤਾ ਨੇੜੇ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਤਾਂ ਫਿਰ " **ਨਿਕਟ ਬੁਝੈ ਸੋ ਬੁਰਾ ਕਿਉ ਕਰੇ** "। ਉਸ ਤੋਂ ਅਗਲਾ ਕਦਮ ਸੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਤਸੱਲੀ ਕਰਾਉਣੀ ਕਿ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਲਿਖਣਹਾਰ **ਚਿਤ੍ਰਗੁਪਤ** ਅਥਵਾ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਕਰਕੇ ਸੁਰਗਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਣ ਵਾਲਾ, ਜਾਂ ਨਰਕ ਵੱਲ ਨੂੰ ਧੱਕਾ ਦੇਂਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ **ਧਰਮਰਾਜ**, ਕੇਵਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮਾਇਆ-ਜਾਲ, ਇੱਕ ਭਰਮ ਹੈ। ਅਸਲੀਯਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ--**ਕਰਮੀ ਕਰਮੀ ਹੋਇ ਵਿਚਾਰੁ ॥ ਸਚਾ ਆਪਿ ਸਚਾ ਦਰਬਾਰੁ ॥ [੭]** ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਚੰਗੇ ਜਾਂ ਮਾੜੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ, (ਸੰਸਕਾਰ ਰੂਪ) ਪੂਰਾ ਜੋੜ ਕਰੀ ਜਾ ਕੇ ਸਚੇ ਨਿਆਂਕਾਰ, (= **ਆਦਿ ਸਚੁ ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ ॥ ਹੈ ਭੀ ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ ॥ ੧ ॥**) ਉਸ **ਸਚੇ** ਦਾ ਦਰਬਾਰ, ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ--**ਅੰਦਰਿ ਰਾਜਾ ਤਖਤੁ ਹੈ ਆਪੇ ਕਰੇ ਨਿਆਉ ॥ [੧੦੯੨]** ਜਦੋਂ ਵੀ ਮਨ ਭਟਕ ਕੇ ਮੰਦ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿਚ ਡੁੱਬਣ ਲੱਗੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਚਿਤਾਵਣੀ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਏ--ਖ਼ਬਰਦਾਰ ! ਤੇਰਾ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਅੰਦਰ ਬੈਠੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰ-ਨਿਆਂਕਾਰ ਨੇ ਲਿਖ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਉਸ ੧ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰੀ ਬੈਠੇ ਹੋ ਮੇਰੇ ਖੁਟਹਰ ਮਨ ! ਹੋਸ਼ ਕਰ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਕੁੰਭੀ ਨਰਕ ਵਿਚ ਧੱਕੀ ਰੱਖੇਂਗਾ। ਹੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀਓ, ਧੰਨ ਹੈ ਤੇਰਾ " **ਆਦਿ ਸਚੁ** "। ਕਿਸੇ ਦੇ ਬੁਰੇ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਤੱਕ ਵੀ ਮਨ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਆਵੇ? ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਮਨ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਵਾਲੀ ਵਿਚਾਰ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅੰਦਰ ਠੰਡ ਵਰਤਦੀ ਹੈ। ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਪਰਮ-ਠੰਡ ਦੇ ਏਨਾ ਨੇੜੇ ਕਰ ਦਿਖਾਇਆ। ਪਰ ਅਜੇਹਾ ਉੱਚਾ ਗੁਣ ਭਰਨ ਵਾਸਤੇ, ਨਾਲ ਹੀ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਬੜੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਲੋੜ ਹੋਰ ਵੀ ਪੂਰੀ ਕਰਨੀ ਸੀ--

(੩) ਹਉਮੈ ਅਤੇ 'ਨਾਮ', ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਆਪਸੀ ਵਿਰੋਧ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਇੱਕ ਥਾਂ ਇਕੱਠੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ--**ਹਉਮੈ ਨਾਵੈ ਨਾਲਿ ਵਿਰੋਧੁ ਹੈ ਦੁਇ ਨ ਵਸਹਿ ਇਕ ਠਾਇ ॥ ਪ੍ਰਭੂ ਕੰਤ ਨਾਲ ਸਮਾਈ ਕੇਵਲ ਤਦ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ ਜਦੋਂ--ਹਉਮੈ ਜਾਈ ਤਾ ਕੰਤ ਸਮਾਈ ॥--**ਫਿਰ ਇਹ ਫੁਰਮਾਨ ਵੀ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲਵੇ ਉਹ ਰੱਬ ਵਰਗਾ ਹੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ--**ਨਾਨਕ ਹਉਮੈ ਮਾਰੀਐ ਸਚੇ ਜੇਹੜਾ ਸੋਇ ॥ ੯ ॥** ਸਾਰੇ ਆਤਮਕ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਦਾਰੂ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਫੁਰਮਾਨ ਵੀ ਕੀਤਾ ਕਿ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਿਰਮਲ ਭੈ ਵੀ ਹਉਮੈ ਰੋਗ ਦਾ ਕਾਰੀ ਦਾਰੂ ਹੈ--**ਸਚ ਭੈ ਰਾਤਾ ਗਰਬੁ ਨਿਵਾਰੈ ॥ [੯੪੩]** ਹਉਮੈ ਮਾਰਨ ਲਈ ਨਿਮਰਤਾ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਗ਼ਰੀਬੀ ਭਾਵ ਦਾ ਆਉਣਾ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ--

(੪) ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕਤਾ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਾ ਕੇ-- ਉਸ ਵਿਚ ਨਿਮਰਤਾ ਅਤੇ ਗ਼ਰੀਬੀ ਭਾਵ, ਦਾ ਗੁਣ ਭਰਨਾ ਅਰੰਭ ਹੋਇਆ। ਸੋ ਹਮ ਨਹੀਂ ਚੰਗੇ ..., ਅਤੇ-- ਨਾਨਕ ਨੀਚ ਕਹੈ-- ਅਵਰ ਭਲਾ ਸੰਸਾਰ { ਨੋਟ:-ਇਸ ਉਪਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਥਾਇ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਪਹਿਲੇ ਦੇ ੧ ਗ਼ਰੀਬੀ ਅਥਵਾ ਨਿਮਰਤਾ ੨ ਹੋਹੁ ਸਭਨਾ ਕੀ ਰੇਣੁਕਾ ' ਲੇਖਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹ ਆਏ ਹਾਂ।

(੫) ਸਰਬੱਤ ਨਾਲ ਇੱਕ ਸਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨਾ, ਸੱਜਣ ਅਤੇ ਵੈਰੀ ਲਈ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਾਵੀਂ ਹਮਦਰਦੀ ਹੋਣੀ, ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿਣਾ, ਚੁਗਲੀ ਲਿੰਦਿਆ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਰਹਿਣਾ, ਨਿਰਭਉ ਅਤੇ ਨਿਰਵੈਰ ਹੋਣਾ ਸੰਤ-ਸੂਰਮੇ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਿੱਸਾ

ਹਨ। ਰੋਗ ਦਾਰੂ ਦੋਵੇਂ ਬੁੱਝਣ ਵਾਲੇ ਸੁਜਾਨ ਵੈਦ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਵਿਚ ਹੀ " ਨਿਰਭਉ ਅਤੇ ਨਿਰਵੈਰ " ਸ਼ਬਦ ਪਾ ਦਿੱਤੇ-ਜਿਨ ਨਿਰਭਉ ਜਿਨ ਹਰਿ ਨਿਰਭਉ ਧਿਆਇਆ ਜੀ ਤਿਨ ਕਾ ਭਉ ਸਭੁ ਗਵਾਸੀ "॥ [੧੦]--ਨਿਰਭਉ ਜਪੈ ਸਗਲ ਭਉ ਮਿਟੈ ॥[੨੯੩] ਫਿਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਇਹ ਵੀ ਫੁਰਮਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ, ਜਿਸ ਨੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੈ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵਸਾਇਆ ਉਸ ਦੇ ਕਈ ਜਨਮ ਡਰਦਿਆਂ ਹੀ ਲੰਘ ਜਾਂਦੇ ਹਨ--ਭੈ ਭੰਜਨ ਪ੍ਰਭ ਮਨਿ ਨ ਬਸਾਹੀ ॥ ਡਰਪਤ ਡਰਪਤ ਜਨਮ ਬਹੁਤੁ ਜਾਹੀ ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ ॥ [੧੯੭] ਅਤੇ ਫਿਰ--ਆਪ ਨ ਡਰਉ ਨ ਅਵਰ ਡਰਉ ॥[੩੨੭] ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਕਿਆਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਪਾਠਕਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵੀ ਦਿਵਾਉਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿ, ਰਹਿਰਾਸ ਦੇ ਨਿਤਨੇਮ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਫਿਰ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ " ਬੇਨਤੀ ਚੌਪਈ " ਬਾਣੀ ਵਿਚ --" ਆਪ ਹਾਥ ਦੇ ਮੁਝੈ ਉਬਰਿਯੈ ॥ ਮਰਨ ਕਾਲ ਕਾ ਤ੍ਰਾਸ ਨਿਵਰਿਯੈ ॥" ਪੰਗਤੀ ਤੋਂ ਤਾਂ ਮੌਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਤ੍ਰਾਸ ਤੋਂ ਕਾਂਬਾ ਛਿੜਿਆ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਏਧਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਇਉਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ--ਜਿਹ ਮਰਨੈ ਸਭੁ ਜਗਤੁ ਤਰਾਸਿਆ ॥ ਸੋ ਮਰਨਾ ਗੁਰ ਸਗਦਿ ਪ੍ਰਗਾਸਿਆ ॥ ੧ ॥ ਅਬ ਕੈਸੇ ਮਰਉ, ਮਰਨਿ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ॥ ਮਰਿ ਮਰਿ ਜਾਤੇ, ਜਿਨ ਰਾਮੁ ਨ ਜਾਨਿਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਦੀਵੀ ਆਤਮਕ ਸੁੱਖ ਮਾਣਦੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਇੱਕ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ--ਪਰ ਕਾ ਬੁਰਾ ਨ ਰਾਖਹੁ ਚੀਤ ॥ ਤੁਮ ਕਉ ਦੁਖੁ ਨਹੀ ਭਾਈ ਮੀਤ ॥ ੩ ॥[੩੮੬]--ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ (ਈਰਖਾ, ਦੁਸ਼ਮਨੀ-ਭਾਵਣਾ, ਨਿੰਦਿਆ-ਰੋਗ ਆਦਿ) ਸਾੜੇ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਰੱਖਣ ਲਈ ਨਿਰਵੈਰਤਾ ਗੁਣ ਦਾ ਹੋਣਾ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਤਾ। ਅਤੇ " ਤੂੰ ਨਿਰਵੈਰੁ ਸੰਤੁ ਤੇਰੇ ਨਿਰਮਲ ॥ ਜਿਨ ਦੇਖੇ ਸਬ ਉਤਰਹਿ ਕਲਮਲ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇ ਧਿਆਇ ਜੀਵੈ ਬਿਨਸਿਆ ਭ੍ਰਮੁ ਭਉ ਧੀਨਾ ਜੀਉ ॥ [੧੦੮/੯] ਫਿਰ ---ਨਾ ਕੋ ਬੈਰੀ ਨਹੀ ਬਿਗਾਨਾ ਸਗਲ ਸੰਗਿ ਹਮ ਕਉ ਬਨਿ ਆਈ ॥ ੧ ॥ ਅਖੀਰ ਤੱਕ ਏਸੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ:--

੨੮- ਭੈ ਕਾਹੂ ਕਉ ਦੇਤ ਨਹਿ ਨਹਿ ਭੈ ਮਾਨਤ ਆਨ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੁਨਿ ਰੇ ਮਨਾ ਗਿਆਨੀ ਤਾਹਿ ਬਖਾਨਿ ॥੧੬॥[੧੪੨੬]

ਨਾ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਅਜਾਈਂ ਭੈ-ਭੀਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਿਰਮਲ ਭਉ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਦਾ ਕਦੇ ਕੋਈ ਭੈ ਮੰਨਣਾ, ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਅਜੇਹੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਅਜੇਹਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਅਥਵਾ ਦੇਵੀ ਆਦਿ ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਭਗਵਾਨਾਂ ਦੇ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਥਾਉਂ ਨਸੀਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

(੬) ਸੂਰਮੇ ਲਈ ਜਿੱਥੇ ਹੋਰ ਮਾਨਸਕ ਸ਼ੁੱਭ ਗੁਣਾ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਉਥੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਰਿਸ਼ਟ-ਪੁਸ਼ਟ ਹੋਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਜਪਾਂ ਤਪਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਗਲ ਲੈਣ ਦੀ ਗੱਲ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਪਸੰਦ ਨਾ ਕੀਤੀ, ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਸੰਤ-ਸੂਰਮੇ ਲਈ ਇਉਂ ਫੁਰਮਾਨ ਹੋਇਆ:--

੨੯- ਘਾਟਿ ਵਸਹਿ ਚਰਣਾਰਬਿੰਦ ਰਸਨਾ ਜਪੈ ਗੁਪਾਲ ॥ ਨਾਨਕ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਸਿਮਰੀਐ ਤਿਸੁ ਦੇਹੀ ਕਉ ਪਾਲਿ ॥ ੨ ॥ [੫੫੪]

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਯਾਦ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਸੰਤ ਸੂਰਮੇ ਬਣ ਰਹੇ ਮੇਰੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ, ਆਪਣੀ ਅਰੋਗਤਾ ਦਾ ਵੀ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇਹੀ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਨੇਕੀ ਫੈਲਾਉਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਉਸ ਸਰੀਰ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਿਆਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਦਾ ਰਿਸ਼ਟ-ਪੁਸ਼ਟ ਰਖਣਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਸ ਅਰੋਗ ਸਰੀਰ ਨਾਲ--ਘਾਲਿ ਖਾਇ ਕਿਛੁ ਹਥਹੁ ਦੇਇ ॥ ਨਾਨਕ ਰਾਹੁ ਪਛਾਣਹਿ ਸੇਇ ॥ ਹੱਕ ਹਲਾਲ ਦੀ ਕਮਾਈ ਵਿਚੋਂ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਨਾਲ ਵੰਡ ਛਕਣਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੱਲ ਦਾ ਵੈਰੀ ਵੀ ਸਵਾਲੀ ਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਲੋੜ ਪੂਰੀ ਕਰਦਿਆਂ ਵੀ ਜ਼ਰਾ ਨਹੀਂ ਝਕਣਾ। ਏਹੀ ਹੈ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਰਸਤਾ। ਅਜੇਹੀ ਉਤੱਮ ਸਿਖਿਆ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਥਾਉਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਕੀ ਕਿਤੇ ਏਹੀ ਕਾਰਨ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜੋ ਸਮਰੱਥ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਪੰਗਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰਿਆਈ ਦੇ ਕਾਬਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਮਝੀ?

(੭) ਡਰਪੋਕ ਅਥਵਾ ਬੁਜ਼ਦਿਲ ਮਨੁੱਖ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਖਿਮਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਕਿਸੇ ਦੇ ਗੁਨਾਹ ਬਖਸ਼ ਦੇਣੇ ਸੂਰਮਤਾਈ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਗੁਣ ਹੈ। ਸੱਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਖਸ਼ਿੰਦ ਹੋਣਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਗੁਣ ਹੈ--ਗੁਣ ਕਹਿ ਕਹਿ ਕੇ ਗੁਣੀ ਵਿਚ ਸਮਾ ਚੁਕਿਆ ਮਨੁੱਖ ਖਿਮਾ ਦਾ ਪੁਤਲਾ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਹੋਵੇ? ਤਦੇ ਤਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਇਹ ਫੁਰਮਾਨ ਵੀ ਹੈ--ਜਹਿ ਖਿਮਾ ਤਹ ਆਪਿ-- ਸੰਤ-ਸੂਰਮੇ ਲਈ ਖਿਮਾ ਅਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਜਿਹੇ ਸ਼ੁੱਭ ਗੁਣਾ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹੋਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਤ ਅਤੇ ਸੂਰਮੇ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਿਆਰੇ ਗੁਣਾ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਉਹ ਹਰ ਇੱਕ ਸੁਭ ਗੁਣ ਭਰ ਦੇਣ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕਈ ਕਈ ਸ਼ਬਦ ਰਚੇ ਗਏ। ਸਭਨਾ, ਸਰਬੱਤ, ਸਗਲ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਕਪਟ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਸੁਖ ਪੁਚਾਉਣ ਲਈ ਬੜਾ ਕਾਰੀ ਦਾਰੂ ਸੀ/ਹੈ ?। ਅਜੇਹੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸਾਰੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ। ਕਬੀਰ ਤੂੰ ਤੂੰ ਕਰਤਾ ਤੂ ਹੂਆ ਮੁਝ ਮਹਿ ਰਹਾ ਨ ਹੂੰ ॥ ਜਬ ਆਪਾ ਪਰ ਕਾ ਮਿਟਿ ਗਇਆ ਜਤ ਦੇਖਉ ਤਤ ਤੂ ॥ ੨੦ ੪ ॥ [੧੩੭੫] ਤੂੰ ਵਿਚ ਸਮਾਉਣ ਲਈ ਮੈਂ ਹੂੰ ਦਾ ਖ਼ਾਤਮਾ ਹੋਣਾ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਵਾਲੀ, ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਸੱਚੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਬਣੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ, ਅਥਵਾ ਸਭਨਾ ਕੀ ਰੇਣੁਕਾ ਬਣੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਗ਼ਰੀਬੀ ਭਾਵਣਾ, ਸਰਬੱਤ ਨੂੰ ਮਿੱਤਰ ਸਮਝਣਾ, ਸੰਤ-ਸੂਰਮੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦਾ ਸਦੀਵੀ ਸਿੰਗਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਪੱਖੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਸੱਚੀ ਟਕਸਾਲ ਵਿਚ ਸੰਤ-ਸੂਰਮੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਘਾੜਤ ਘੜੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ। ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਇੱਕ ਪੱਖ ਨੂੰ ਅੱਡ ਅੱਡ ਥਾਂ ਤੇ ਸਮੁੱਚੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਮਨ ਬਹਿਣਾ ਹੂੜ ਮੱਤ ਹੈ। ਆਉ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰੀਏ--

(੮) ਜਦ ਅਜੇਹਾ ਯਕੀਨ ਦ੍ਰਿੜ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੂੰ ਅਜੇਹੀ ਅੱਖ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਹਰ ਥਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ। ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਅਜੇਹੀ ਗ਼ਰੀਬੀ ਆ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜ

ਬਣ ਜਾਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਇੱਕ ਮਿੱਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਘਾੜਤ ਦਾ ਦੂਜਾ ਹਿੱਸਾ ਅਰੰਭ ਹੋਇਆ। ਫੁਰਮਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਭਾਈ ! ਹੇ ਮੇਰੇ ਵਿਦਿਆਲੇ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਏ ਸਿੱਖ ਪੁਤਰੋ! ਯਾਦ ਰਖਿਓ, ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਤੁਹਾਡੀ ਆਤਮਕ ਠੰਢ ਲਈ, ਤੁਹਾਡੀ ਆਤਮਕ ਬਲਵਾਨਤਾ ਲਈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੀ ਨੇੜਤਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਬੜੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਹਥੋਂ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ--ਜੇ ਕੋਈ ਨਿੰਦ ਕਰੇ ਹਰਿ ਜਨ ਕੀ ਅਪੁਨਾ ਗੁਨੁ ਨ ਗਵਾਵੈ ॥ ੧ ॥ [੭੧੯]

(੯) ਪਰ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਵਾਹ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬਹੁ-ਪੱਖੀ ਸਿਖਿਆ ਵਾਲੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਇਸ ਪੱਖ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਖ਼ਾਲਸੇ ਨੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ ਹੈ:--

੩੦- ਜਨ ਕਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਗੀ ਗੁਰ ਸੇਤੀ ਜਿਉ ਚਕਵੀ ਦੇਖਿ ਸੂਰੀਜੈ ॥ ਨਿਰਖਤ ਨਿਰਖਤ ਰੈਨਿ ਸਭ ਨਿਰਖੀ
ਮੁਖੁ ਕਾਢੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਜੈ ॥ ੫ ॥ (ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ-) ਸਾਕਤ ਸੁਆਨ ਕਹੀਅਹਿ ਬਹੁ ਲੋਭੀ ਬਹੁ ਦੁਰਮਤਿ
ਮੇਲੁ ਭਰੀਜੈ ॥ ਆਪ ਸੁਆਇ ਕਰਹਿ ਬਹੁ ਬਾਤਾ ਤਿਨ ਕਾ ਵਿਸਾਹੁ ਕਿਆ ਕੀਜੈ ॥ ੬ ॥ [੧੩੨੬]-੫
ਕਿਸੇ ਆਪ ਹੁਦਰੇ ਸਾਕਤ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ। ਅਵੱਲ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਭੇੜੇ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਪੈਣਾ ਹੀ ਕਿਉਂ ਹੈ ਸਗੋਂ: ---

੩੧- ਕਬੀਰ ਸਾਕਤ ਸੰਗੁ ਨ ਕੀਜੀਐ ਦੁਰਹਿ ਜਾਈਐ ਭਾਗਿ ॥

ਬਾਸਨੁ ਕਾਰੋ ਪਰਸੀਐ ਤਉ ਕਛੁ ਲਾਗੈ ਦਾਗੁ ॥ ੧੩੧ ॥ [੧੩੭੧]

ਰਬ ਤੋਂ ਟੁੱਟੇ ਵਿਕਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਤੋਂ ਸਦਾ ਬਚੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕਰੜੇ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਦਿਆਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ, ਸਾਕਤ ਤੋਂ ਤਾਂ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਦੌੜ ਕੇ ਲੰਘ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਕਿ, ਸਿਆਹੀ ਨਾਲ ਲਿੱਬੜੇ ਕਾਲੇ ਬਰਤਨ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਜਿੰਨਾ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਬਚਾ ਕੇ ਫੜੀਏ, ਕੁਝ ਨ ਕੁਝ ਕਾਲਖ ਜ਼ਰੂਰ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੁਸੰਗਤ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਇਹ ਫੁਰਮਾਨ--ਸੰਗਿ ਕੁਸੰਗੀ ਬੈਸਤੇ ਤਬ ਪੂਛੈ ਧਰਮ ਰਾਇ ॥ ੨੧੧ ॥ [੧੩੭੫] ਅਤੇ ਜੇ ਕਦੇ ਮੰਦ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਨੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਉਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਐਵੇਂ ਹਵਾ ਦਾ ਬੁੱਲਾ ਆਇਆ ਸੀ ਜੋ ਲੰਘ ਗਿਆ:--

੩੨/੩- ਸੋਗੁ ਨ ਬਿਆਪੈ ਆਪੁ ਨ ਥਾਪੈ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਬੁਧਿ ਪਾਈ ॥ [ਇਹੀ ਗੁਰੂ-ਫੁਰਮਾਨ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ੩ ਨੰਬਰ ਤੇ ਵੀ ਆਇਆ ਹੈ]

ਸਾਕਤ ਕਾ ਬਕਨਾ ਇਉ ਜਾਨਉ ਜੈਸੇ ਪਵਨੁ ਝੁਕਾਈ ॥ ੩ ॥ [੬੦੯]-੪

ਪਰ ਯਾਦ ਰੱਖੋ ਕਿ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਸਵੱਛਤਾ ਓਵੇਂ ਹੀ ਅਡੋਲ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣੀ ਹੈ। ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਤਰਸ ਮਿਹਰ ਅਤੇ ਭਲੇ ਦੀ ਲੋਚਨਾਂ ਭੇੜੇ ਤੋਂ ਭੇੜੇ ਵਿਕਾਰੀ ਲਈ ਵੀ ਸਦਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣੀ ਹੈ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੰਦੇ ਪਾਸੇ ਧੱਕ ਖੜਿਆ? ਸੱਜਣ ਠੱਗ, ਬੰਦੇ ਖਾਣਾ ਕੌਡਾ ਅਤੇ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਇੱਕੋ ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਲੈ ਆਂਦੇ, ਪਰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਹੰਕਾਰੀ, ਮਲਕ ਭਾਗੋ ਦੇ ਸੰਗੀ ਸਾਥੀ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨਾ ਬਣ ਸਕੇ ਪਰ ਮਨ ਕਰਕੇ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਬਣੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਨਿਮਰਤਾ ਹੀ, ਸੱਚੀ ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਹੈ:--

੩੩- ਨੀਚਾ ਅੰਦਰਿ ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਨੀਚੀ ਹੁ ਅਤਿ ਨੀਚੁ ॥ ਨਾਨਕੁ ਤਿਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸਾਥਿ

ਵਡਿਆਂ ਸਿਉ ਕਿਆ ਰੀਸ ॥ ਜਿਥੈ ਨੀਚ ਸਮਾਲੀਅਨਿ ਤਿਥੈ ਨਦਰਿ ਤੇਰੀ ਬਖਸੀਸ ॥ ੪ ॥ [੧੫]-੩

ਮਾਇਆ ਦੇ ਹੰਕਾਰੀ ਹੋਏ ਵਡਿਆਂ ਦੀ 'ਰੀਸ' ਦੀ ਹੀ (ਭਾਵ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗੇ ਹੰਕਾਰੀ ਨਾ ਬਣ ਜਾਣ ਦੀ ਹੀ) ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਮੰਗਿਆ। ਡਾਕੂਆਂ, ਕਾਤਲਾਂ, ਠੱਗਾਂ ਨੂੰ ਸੁਮੱਤ ਬਖਸ਼ਣ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਹੈ, ਗੰਦੀ ਜਿਲ੍ਹਣ ਵਿਚੋਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਨਿਕਲ ਆਉਣ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਚੈਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਤੀਤ ਕਰ ਸਕਣ। ਮੰਦ ਕਰਮੀ ਮਨੁੱਖ ਆਪ ਵੀ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜਦੇ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਮਨ ਕਰਕੇ ਸੁਖੀ ਹੋ ਜਾਣ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਸੰਤ-ਸੂਰਮੇ ਦੇ ਏਹੀ ਗੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ਲਾਚੌਰ ਦੇ ਤਖ਼ਤ ਤੇ ਲੈ ਪੁੱਜੇ ਸਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰੋਕਤ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨਾਂ ਤੋਂ ਸਭਨਾ, ਸਗਲ ਅਥਵਾ ਸਰਬੱਤ ਵਾਲੇ ਅਰਥਾਂ ਦੀ ਖੰਡਨਾ ਮਿਥ ਲੈਣੀ ਵਡੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਸੂਰਮਾ ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਸਿਖਰ ਤੇ ਪੁੱਜਣ ਵਾਲੀ ਗੁਰਮਤਿ-ਪਉੜੀ ਦੇ ਇਹ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਡੰਡੇ ਹਨ। ਸੰਤ ਦਾ ਮਨ ਸਦੀਵੀ ਤੌਰ ਤੇ ਨਿਰਮਲ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਏ। ਪਰ ਜਦ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵਾਹ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਅਨੁਭਵ ਤੋਂ ਕੋਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰੇ ਬੈਠਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਮੰਦੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਫੁਰਮਾਨ--ਦੁਕਿਰਤੁ ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ ਥਾਰੋ ਕਰਮੁ ਰੀ " ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ, ਸੰਤ ਸੂਰਮੇ ਨੇ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ, ਕੀ ਕਿਤੇ--ਮੂਰਖ ਗੰਢ ਪਵੈ ਮੂੰਹ ਮਾਰਿ--ਵਾਲੀ ਸਥਿਤੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣ ਖਲੋਤੀ ਹੋਈ? ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਵਿਅਰਥ ਦਾ ਭੈ ਨਾ ਮੰਨਣ ਦਾ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਜੇਹੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸ-ਸ਼ਸਤਰ ਹੋ ਕੇ ਡੱਟ ਖਲੋਣ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਹੰਕਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋਇਆ, ਸੁਲਾਹ ਸਫਾਈ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰਸਤੇ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਜਾਨ ਮਾਲ ਦਾ ਵੈਰੀ ਬਣ ਕੇ ਗਲ ਪਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਅਜੇਹਾ ਫੁਰਮਾਨ ਵੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਤ ਸੂਰਮੇ ਨੇ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਜੂਝਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਪੁਰਜਾ ਪੁਰਜਾ ਕੱਟ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ ਪਰ ਪਰ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਪੈਰ ਵੀ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਾਉਣਾ: --

੩੪- ਸਲੋਕ ॥ ਗਗਨ ਦਮਾਮ ਬਾਜਿਓ ਪਰਿਓ ਨੀਸੈ ਘਾਉ ॥ ਖੇਤੁ ਜੁ ਮਾਂਡਿਓ ਸੂਰਮਾ ਅਬ ਜੂਝਨ ਕੋ ਦਾਉ ॥ ੧ ॥

ਸੂਰਾ ਸੋ ਪਹਿਚਾਨੀਐ ਜੁ ਲਰੈ ਦੀਨ ਕੇ ਹੇਤ ॥ ਪੁਰਜਾ ਪੁਰਜਾ ਕਟਿ ਮਰੈ ਕਬਹੂ ਨ ਛਾਡੈ ਖੇਤੁ ॥ ੨ ॥ [੧੧੦੫]-੨

ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦੇ ਇਸ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ' **ਚਿਤ ਮੈ ਜੁਧ ਬੀਚਾਰੇ** ' ਅਥਵਾ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਕੈ ਚਾਇ :-ਪੰਗਤੀਆਂ ਦਾ ਕੀ ਅਸਥਾਨ ਬਣਿਆਂ? ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ **ਭੈ** ਦੇਣਾ ਬਹੁਤ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਪਰ ਕਾਇਰਾਂ ਵਾਂਗ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਦਾ **ਭੈ** ਮੰਨਣਾ, ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸ਼ਰਮ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਮੱਸਾ ਰੰਗੜ ਲਗਾਤਾਰ ਵਧੀਕੀ ਕਰੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਰਾਜ ਮਦ ਵਿਚ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋਇਆ, ਕਿਸੇ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਸੁਣ ਸਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਟੱਪ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਮਰਨਾ ਭੁਲਾ ਕੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰ ਬੇਹੁਰਮਤੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਜਿਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਅਤੇ ਜਿਸ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਖ਼ਤਮ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਅਦੁਤੀ ਸੂਰਮਤਾਈ ਵਾਲਾ ਵਡਾ ਸਾਕਾ ਸੀ। ਉਂਜ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਵੀ ਬਦਲਾ ਭਾਵਣਾ, ਈਰਖਾ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਤੋਂ, ਭਾਈ ਘਨੱਯਾ ਜੀ ਵਾਂਗ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿਣਾ ਹੈ।

ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬੇਦਲੀਲੇ ਸ਼ਸਤਰ ਧਾਰੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੀ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਦਾ ਗਿਆਨ ਦਾ ਖੜਗ ਵਰਤਣਾ ਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਗ਼ਲਤ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਬਣੇ ਕਿਸੇ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਭਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧਤਾ ਨੂੰ, ਸੁੱਧ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਦੇ ਹੜ ਦੁਆਰਾ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਹੋਛੇ ਪੈ ਕੇ ਹਥਿਆਰ ਕੱਢ ਤੁਰਨਾ, ਅਗਿਆਨੀਆਂ ਦਾ ਕਰਮ ਹੈ। ਧੀਰਜਵਾਨ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਕੋਲ ਤਾਂ ਸਰਬ-ਪੱਖੀ ਅਨੂਪਮ ਗਿਆਨ ਦਾ ਅਥਾਹ ਭੰਡਾਰ ਹੈ। ਸੱਚਾ ਗੁਰਮੁੱਖ ਤਾਂ ਬਹੁਤਾ ਕਰਕੇ ਗਿਆਨ-ਖੜਗ ਦੀ ਹੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਵਣਗੀ ਮਾਤਰ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨਾ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਲਿਖੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਉਪ੍ਰੋਕਤ (ੳ) ਅਤੇ (ਅ) ਪੈਰਿਆਂ ਵਿਚਲੇ ਸ਼ੀਕੇ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਸ਼ੀਕਿਆਂ ਦਾ ਤੀਜਾ ਭਾਗ---

(ੳ) (੧) ਅਸਲ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਲੀਹੋਂ ਉਤਰੇ ਗੱਡੇ ਵਾਂਗ ਹਿਚਕੋਲੇ ਖਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਚੇਲੇ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਅਸੀਂ ਸੱਚ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਮੁੜ ਝੂਠ ਦੀ ਪੂਜਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਲੈਣ ਲਈ ਬੜੇ ਕਾਹਲੇ ਪੈ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਵੀ ਮੁਕਾ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਡਾ: ਗੋਕਲ ਚੰਦ ਨਾਰੰਗ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਬਚਨ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਲਿਖੇ ਸਨ--**The steel of the sword of Guru Gobind Singh was provided by Guru Nannk '** (ਹੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕੋ ! ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣ ਲਉ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਫੌਲਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ।

*** ਰਾਜੇ ਸੀਹ ਮੁਕਦਮ ਕੁਤੇ** " [੧੨੮੮] ਇਹ ਬਚਨ ਉਸੇ ਨਿਰਭੈ ਸੂਰਮੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਬਰ ਜਿਹੇ ਜਾਬਰ ਦੀ ਫੌਜ ਵਲੋਂ ਐਮਨਾਬਾਦ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੀ ਕਤਲਾਮ ਸਮੇਂ, ਇਉਂ ਫੁਰਮਾਨ ਵੀ ਕੀਤਾ ਸੀ--**ਸਕਤਾ ਸੀਹੁ ਮਾਰੇ ਪੈ ਵਗੈ ਖਸਮੇ ਸਾ ਪੁਰਸਾਈ ॥ ਰਤਨ ਵਿਗਾੜਿ ਵਿਗੋਏ ਕੁਤੀ ਮੁਇਆ ਸਾਰ ਨ ਕਾਈ ॥** [੩੬੦] ਅਤੇ ਫਿਰ ਸੀਸ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ--**ਸਿਰੁ ਧਰਿ ਤਲੀ ਗਲੀ ਮੇਰੀ ਆਉ ॥** ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸੇ ਪਰਮ ਸੂਰਮੇ ਗੁਰੂ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਹੀ ਕਹੀ ਸੀ। ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ ਦਾ ਇਹ ਲਿਖਣਾ ਕਿ--" ਸ੍ਰੀ ਆਦਿ ਗਰੰਥ ਵਿਚ ਤਾਂ ਭਗਤੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲਜੁੱਧ ਆਦਿ ਦੇ ਭਾਵ ਚੁਰ ਚੁੰਦੇ ਹਨ ; ਨਿਰ-ਆਧਾਰ ਅਤੇ ਭੁਲਖਾ ਪਾਊ ਕੋਰਾ ਝੂਠ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਗੁਰਿਆਈ ਦੇ ਸਦੀਵੀ ਮਾਲਕ ਬਣ ਚੁੱਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ--**ਸ੍ਰੀ ਆਦਿ ਗਰੰਥ** * ਲਿਖਣਾ ਵੀ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਓਵੇ ਹੀ ਨਿਰਾਦਰੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ **ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ**, ਜਾਂ **ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਪੁਰਖ*** ਕਰਕੇ ਲਿਖਣਾ ਜਾਂ ਕਹਿਣਾ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਚਨ ਦੀ ਘੋਰ ਬੇਅਦਬੀ ਕਰਨ ਦਾ ਅਪਰਾਧ ਹੈ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਇਹ ਬਚਨ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਲਿਖਣੇ ਪਸੰਦ ਨਾ ਕੀਤੇ:--

੩੫-

ਜਉ ਤਉ ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਣ ਕਾ ਚਉ ॥ ਸਿਰੁ ਧਰਿ ਤਲੀ ਗਲੀ ਮੇਰੀ ਆਉ ॥

ਇਤ ਮਾਰਗਿ ਪੈਰੁ ਧਰੀਜੈ ॥ ਸਿਰੁ ਦੀਜੈ ਕਾਇ ਨ ਕੀਜੈ ॥ ੨੦ ॥ [੧੪੧੨]

*[Foot note:--ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਬਾਰੇ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਛੇਵੇਂ ਭਾਗ ਵਿਚ ਬੜੀ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦਾ ਅਸਲ ਰੂਪ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਹਾਜ਼ਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਨਿਰਣਾ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਨੇ ਅਥਵਾ ਬਹੁਸਮਤੀ ਪੱਖ ਨੇ ਕਰਨਾ ਹੈ।]

ਜਿਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਅਰੰਭਿਆ ਅਤੇ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀਤੀ, ਉਸ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਮਿਲਣੀ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਉਸ ਸਾਰੀ ਘਾਲਣਾ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਕਾਂਡ ਵਿਚ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹ ਆਏ ਹਾਂ। ਇਸ ਲੇਖ ਦੇ (ੳ) (ਅ) ਭਾਗ ਦੇ ਸ਼ੀਕਿਆਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਲਿਖਦਿਆਂ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਘਾਲਣਾ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਝਲਕੀ ਦਰਸਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਤੱਕ ਤਾਂ ਗੁਰ-ਘਰ ਕਾਫੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਮਾਨ ਵਿਚ ੨੦੦੦ ਸੂਰਮੇ ਹਰ ਸਮੇਂ ਰਹਿਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਪੈ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਚਾਰ ਵਾਰੀ ਭਾਜੜਾਂ ਪਾਈਆਂ ਸਨ। ਭਾਈ ਮਤੀਦਾਸ, ਭਾਈ ਦਿਆਲਾ ਜੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਜੀ ਨੇ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ। ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨਾਲੋਂ ਅੱਡਰਾ ਕਰਨਾ ਬੜੀ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਕੁਟਲਤਾ ਹੈ। ਕੀ ਭੰਗਾਣੀ ਦਾ ਯੁੱਧ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਲੜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਾਂ ਹਿੰਦੂ ਰਜਵਾੜਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਜਾਨ ਦੀ ਰਖਿਆ ਲਈ ਪੀਰ ਬੁਧੂ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਭਰਾਵਾਂ, ਪੁੱਤਰਾਂ ਅਤੇ ੭੦੦ ਮੁਰੀਦਾਂ ਨੇ ਜਾਨਾਂ ਵਾਰੀਆਂ ਸਨ? ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਪੁੱਜ ਕੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਲਈ ਕਿਹੜਾ ਜੰਗ ਸਹੇੜਿਆ ਸੀ? ਫਿਰ ਇਹ ਵੀ ਕਿਵੇਂ ਭੁਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਬੇਦਾਵਾ ਲਿਖ ਨੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚੋਂ ਚਲੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸਾਕਾ ਸੱਚ ਹੈ ਤਾਂ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੂੰ ਸਖ਼ਤ ਔਕੜ ਸਮੇਂ ਛੱਡ ਤੁਰੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਾਲੀ ਕਥਿਤ ਜੋਸ਼ੀਲੀ ਬਾਣੀ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਸੁਣੀ ਹੋਈ ਹੋਈ

ਹੈ? ਜਗਰਾਤਿਆਂ ਵਿਚ ਦੁਰਗਾ ਦੇਵੀ ਦੀਆਂ ਯੁੱਧ-ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦੇ ਸਾਕੇ ਹਿੰਦੂ ਪਰਵਾਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸੁਣਦੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਮਹਿਮਦ-ਬਿਨ-ਕਾਸਮ, ਤੈਮੂਰ, ਮਹਿਮੂਦ, ਬਾਬਰ ਆਦਿ ਕਈ ਹਮਲਾ ਆਵਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਨ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਤਿ, ਸਭ ਕੁਝ ਸੈਂਕੜੇ ਸਾਲ ਲੁਟੀ ਗਏ, ਦੇਵੀ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਤਾਂ ਕੀ ਸੀ ਸਗੋਂ ਰੋਂਦੀਆਂ ਕੁਰਲਊਂਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਧੀਆਂ ਭੈਣਾ ਆਪ ਆਪਣੇ ਮੋਢਿਆਂ ਤੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਜਾਬਰਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਜਾਬਰਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਲਈ ਆ ਰਹੇ ਘੋੜੇ ਖੋਹ ਕੇ ਸੱਖਤ ਪਹਿਰੇ ਵਾਲੇ ਸ਼ਾਹੀ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਲਿਆ ਬੰਨ੍ਹੇ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਗੱਲ ਛੇੜੀ ਤਾਂ, ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਲੈ ਕੇ, ਇਕੱਲਾ ਹੀ, ਸ਼ਾਹੀ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚੋਂ ਦੋਵੇਂ ਘੋੜੇ ਲੈ ਆਇਆ ਸੀ। ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਢੋਲ ਵਜਾਉਣਾ ਅਰੰਭ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਣ ਨਾਮਣੇ ਨਾਲ ਅਜੇਹਾ ਕਈ ਕੁਝ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਦਿਨ ਬਦਿਨ ਢੈਂਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਲ ਲਈ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੰਥ ਦੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹੀ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਦਸਾਂ ਹੀ ਸਰੂਪਾਂ ਸਮੇਂ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਵਰਤ ਰਹੇ ਸਨ। ਆਉ ਰਲ ਕੇ ਉਚੀ ਸੁਰ ਵਿਚ ਪੁਕਾਰੀਏ, ਹੇ ਗਰੀਬ ਨਿਆਸਰਿਆਂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਦੁਖੀਆਂ ਦੇ ਸੱਚੇ ਹਮਦਰਦ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ! ਤੁਹਾਡੇ ਬਿਨਾ ਅਜੇਹਾ ਚਮਤਕਾਰ ਕੌਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ ?:-

੩੬-

ਐਸੀ ਲਾਲ ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਕਉਨ ਕਰੈ ॥

ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜੁ ਗੁਸਈਆ ਮੇਰਾ ਮਾਥੈ ਛਡੁ ਧਰੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਉ ॥[੧੧੦੬]-੧

੪

ਆਪੁ ਗਇਆ ਸੋਝੀ ਪਈ ...॥

ਅਸਾਂ ਅਜੇ ਹੁਣੇ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਂ ਅਥਵਾ 'ਮੈਂ' ਆਪਾ ਭਾਵ ਹੈ ਅਤੇ 'ਤੂੰ' ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਅਥਵਾ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਲਖਾਇਕ ਹੈ-- 'ਕਬੀਰ ਤੂੰ ਤੂੰ ਕਰਤਾ ਤੂ ਹੂਆ' 'ਮੈਂ' ਵਿਚ 'ਤੂੰ' ਦਾ ਅਭਾਵ ਹੋਣਾ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਅਸੂਲ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ 'ਹਉ' ਹਉਂ, 'ਮੈਂ' ਮੈਂ ਹੈ, ਉਥੋਂ 'ਤੂੰ' 'ਤੂੰ' ਦੀ ਧੁਨੀ ਉਠਣੀ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਏਸੇ ਕਾਰਨ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ--ਹਉਮੈ ਨਾਵੈ ਨਾਲਿ ਵਿਰੋਧੁ ਹੈ ਦੁਇ ਨ ਵਸਹਿ ਇਕ ਠਾਇ ॥ [੫੬੦] ਆਪਾ ਭਾਵ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਇੱਕ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ। ਆਪੇ ਦੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਭਰੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੇ ਵੱਸਦੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਹਉਂ ਅਥਵਾ 'ਮੈਂ' ਸਦੀਵੀ ਟਿਕੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ। 'ਮੈਂ' ਹੀ 'ਮੈਂ' ਦਾ ਹੋਕਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜੇ, ਡਾਕੂ ਲੁਟੇਰੇ ਅਸੀਖਾਂ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਏ ਅਤੇ ਚਲੇ ਗਏ ਪਰ 'ਤੂੰ' ਭਾਵ, ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਸਦਾ ਅਟੱਲ ਹੈ। ਅਤੇ 'ਤੂੰ' ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਵੀ ਆਰਮਕ ਤੌਰ ਤੇ ਜਿਉਂਦੇ ਹਨ--ਸੋ ਜੀਵਤ ਜਿਹ ਜੀਵਤ ਜਪਿਆ ॥ [੨੫੪] ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਿਆਂ ਦਸਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਸਮੇਤ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਹਠੀਆਂ ਜਪੀਆਂ ਨੇ ਨਾਮ ਅਸੀਂ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਆਤਮਕ ਤੌਰ ਤੇ ਉਹ ਜੀਉਂਦੇ ਹੀ ਹਨ। ਆਪੇ ਦਾ ਭਾਵ ਝੂਠ ਹੈ, ਅਤੇ ਝੂਠ ਦੇ ਪਰਦੇ ਵਿਚਦੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਸਚਾਈ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਸਤੂ ਤਦ ਹੀ ਪੈ ਸਮਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਪਹਿਲੀ ਵਸਤੂ ਕੱਢ ਕੇ ਭਾਂਡਾ ਖਾਲੀ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਨਵੀਂ ਵਸਤੂ ਦੀ ਪਾਵਨਤਾ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਭਾਂਡੇ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰਾ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ--ਵਸਤੂ ਅੰਦਰਿ ਵਸਤੁ ਸਮਾਵੈ ਦੂਜੀ ਹੋਵੈ ਪਾਸਿ ॥ ੪੭੪॥ ਸੁਰਤ, ਮਤਿ, ਮਨ, ਬੁੱਧ ਆਦਿ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਭਾਂਡਾ, (ਮੈਂ ਹੀ ਵਡਾ ਸਿਆਣਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਸਾਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਹੀ ਸਮਝ ਨਾਲ ਬਣਾਈ ਹੈ, ਮੈਂ ਹੀ ਇਸ ਦਾ ਇਕੋ ਇੱਕ ਮਾਲਕ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੀ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ? ਅਜੇਹੇ ਵਿਚਾਰ ਵਾਲੇ 'ਆਪਾ ਭਾਵ' (=ਹਉਮੈ) ਦੀ ਮੈਲ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ--ਹਉਮੈ ਮੈਲਾ ਜਗੁ ਫਿਰੈ ਮਰਿ ਜੰਮੈ ਵਰੋ ਵਾਰ ॥[੭੫੬] ਮੈਲ-ਭਰੇ ਇਸ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਮਤਿ (=ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸੋਝੀ) ਕਿਵੇਂ ਸਮਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ 'ਆਪਾ ਭਾਵ' ਗੁਆ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ* ਵਿਚ ਪੁੱਜਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। *Foot note:- ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ 'ਤੋਂ' ਭਾਵ ਹੈ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

ਦੇ ਸ਼ਬਦ-ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਮਨ ਕਰਕੇ ਜੁੜਨਾ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਣਾ ਲੈਣ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਵਿਚ ਜੁੱਟ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਆਉਂ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੀਏ:-

੩੭-

ਦਾਸਨਿ ਦਾਸੁ ਹੋਵੈ ਤਾ ਹਰਿ ਪਾਏ ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ ਗਵਾਈ ॥ ਭਗਤਾ ਕਾ ਕਾਰਜੁ ਹਰਿ ਅਨੰਦੁ

ਹੈ ਅਨੰਦਨੁ ਹਰਿਗੁਣ ਗਾਈ ॥ ਸਬਦਿ ਰਤੇ ਸਦਾ ਇਕ ਰੰਗੀ ਹਰਿ ਸਿਉ ਰਹੇ ਸਮਾਈ ॥ ੧ ॥[੬੦੦]-੩

ਅਰਥ:-ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਆਪਾ ਭਾਵ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਗਰੀਬੀ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲਾ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕੰਮ ਹੈ ਕਿ ਉਹ (ਆਪਾ ਭਾਵ ਗਵਾ ਕੇ) ਹਰ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ। ਭਗਤ ਜਨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸਦਾ ਇਕ-ਰਸ ਰੰਗੇ ਰਹਿ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ (ਦੀ ਯਾਦ) ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ੧।

੩੮-

ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਦਾ ਦਇਆਲੁ ਹੈ ਭਾਈ ਵਿਣੁ ਭਾਗਾ ਕਿਆ ਪਾਈਐ ॥ ਏਕ ਨਦਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਸਭ

ਉਪਰਿ ਜੇਹਾ ਭਾਉ ਤੇਹਾ ਫਲੁ ਪਾਈਐ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਵਸੈ ਮਨ ਅੰਤਰਿ ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ ਗਵਾਈਐ ॥ ੪ ॥ [੬੦੨]-੬

ਅਰਥ:-ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਰ ਵੇਲੇ ਹੀ ਦਇਆਵਾਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਮਾਇਆ-ਵੇੜ੍ਹਾ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ) ਕਿਸਮਤਿ ਤੋਂ ਬਿਨਾ (ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ) ਕੀ ਮਿਲੇ ? ਗੁਰੂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਪਿਆਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। (ਪਰ ਸਾਡੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀ) ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੀ ਭਾਵਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਫਲ (ਸਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ) ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਨਕ ! (ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈ ਕੇ ਆਪਣੇ) ਅੰਦਰੋਂ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਦੂਰ ਕਰ ਲਈਏ, ਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਮਨ ਵਿਚ ਆ ਵੱਸਦਾ ਹੈ। ੪।

੩੯-

ਗੁਰੁ ਸਾਲਾਹੀ ਆਪਣਾ ਨਿਵਿ ਨਿਵਿ ਲਾਗਾ ਪਾਇ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਸਉਪੀ ਆਗੈ ਧਰੀ

ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ ਗਵਾਇ ॥ ੨੨ ॥ ਖਿਚੋਤਾਇ ਵਿਗੁਚੀਐ ਏਕਸੁ ਸਿਉ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥

ਹਉਮੈ ਮੇਰਾ ਛਡਿ ਤੂ ਤਾ ਸਚਿ ਰਹੈ ਸਮਾਇ ॥ ੨੩ ॥ [੭੫੬]-੧-੩

ਅਰਥ:—(ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਹਰ ਕਰੇ ਤਾਂ) ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਾਂ, ਨਿਉਂ ਨਿਉਂ ਕੇ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਚਰਨੀਂ ਲੱਗਾਂ, ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਆਪਾ ਭਾਵ (ਹਉਮੈ) ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣਾ ਮਨ ਤਨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿਆਂ (ਮਨ-ਤਨ ਹਵਾਲੇ ਕਰਨਾ=ਭਾਵ, ਮਨ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਸਰੀਰਕ ਰਹਿਣੀ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣਾ ਲਵਾਂ) । ੨੩ । ਡਾਂਵਾਂ-ਡੋਲ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਵਿਚ ਰਿਹਾਂ ਸਦਾ ਖੁਆਰ ਹੋਈਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਪਰਮਾਤਮ ਨਾਲ ਹੀ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜੀ ਰੱਖ। ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਮੈ ਮੇਰੀ ਵਾਲੀ ਹਉਮੈ ਦੂਰ ਕਰ ਅਤੇ ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਲੀਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵੋਗਾ । ੨੪।

੪੦- ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੋ ਤਤੁ ਪਾਏ ॥ ਆਪਣਾ ਆਪੁ ਵਿਚਹੁ ਗਵਾਏ ॥

ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਝਹੁ ਸਭੁ ਧੰਧੁ ਕਮਾਵੈ ਵੇਖਹੁ ਮਨਿ ਵੀਚਾਰੀ ਜੀਉ ॥ ੭ ॥ [੧੦੧੬]-੧

੪੧- ਆਵਾ ਗਉਣੁ ਨਿਵਾਰਿ ਸਚਿ ਰਾਤੇ ਸਾਚ ਸਬਦੁ ਮਨਿ ਭਾਇਆ ॥

ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਿ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ਜਿਨਿ ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ ਗਵਾਇਆ ॥ ੫ ॥ [੧੨੩੪]-੨

੪੨- ਮਨੁ ਮਾਣਕੁ ਨਿਰਮੋਲੁ ਹੈ ਰਾਮ ਨਾਮਿ ਪਤਿ ਪਾਇ ॥ ਮਿਲਿ ਸਤਸੰਗਤਿ ਹਰਿ ਪਾਈਐ

ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ਆਪੁ ਗਇਆ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਮਿਲਿ ਸਲਲੈ ਸਲਲ ਸਮਾਇ ॥ ੨ ॥ [੨੨]-੨੨

੪੩- ਨਾਨਕ ਕੀ ਅਰਦਾਸਿ ਹੈ ਸਚ ਨਾਮਿ ਸੁਹੇਲਾ ॥

ਆਪੁ ਗਇਆ ਸੋਝੀ ਪਈ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਮੇਲਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੪੨੧]-੨੦

੪੪- ਜਨ ਕੀ ਕੀਨੀ ਆਪਿ ਸਹਾਇ ॥ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਲਗਿ ਦਾਸਹ ਪਾਇ ॥

ਆਪੁ ਗਇਆ ਤਾ ਆਪਹਿ ਭਾਏ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨ ਕੀ ਸਰਨੀ ਪਏ ॥ ੩ ॥ [੨੦੨]-੧੧੦-੧੬੯

੪੫- ਹਉ ਮੈ ਕਰੀ ਤਾਂ ਤੂ ਨਾਹੀ, ਤੂ ਹੋਵਹਿ ਹਉ ਨਾਹਿ ॥ ਬੁਝਹੁ ਗਿਆਨੀ ਬੁਝਣਾ ਏਹ ਅਕਥ ਕਥਾ ਮਨ ਮਾਹਿ ॥

ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਤਤੁ ਨ ਪਾਈਐ ਅਲਖੁ ਵਸੈ ਸਭ ਮਾਹਿ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤ ਜਾਣੀਐ ਜਾਂ ਸਬਦੁ ਵਸੈ ਮਨ ਮਾਹਿ ॥

ਆਪੁ ਗਇਆ ਭ੍ਰਮੁ ਭਉ ਗਇਆ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੁਖ ਜਾਹਿ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਅਲਖੁ ਲਖਾਈਐ ਉਤਮ ਮਤਿ ਤਰਾਹਿ ॥

ਨਾਨਕ ਸੋਹੀ ਹੰਸਾ ਜਪੁ ਜਾਪਹੁ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਤਿਸੈ ਸਮਾਹਿ ॥ ੧ ॥ [੧੦੯੩]-ਵਾ-੧੯

[ਸੋਹੀ ਹੰਸਾ ਜਪੁ=ਉਹ ਜਪ ਜਿਸ ਨਾਲ ' ਉਹ ਮੈਂ ' ਤੇ ' ਮੈਂ ਉਹ ' ਹੋ ਜਾਏ, ਉਹ ਸਿਮਰਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜੀਵ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਇੱਕ-ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਣ]

ਅਰਥ:—ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ ! ਜਦੋਂ ਮੈਂ ' ਹਉਂ ' ਹਉਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਉਦੋਂ ਤੂੰ (ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਗਟ) ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਪਰ ਜਦੋਂ ' ਤੂੰ ' ਆ ਵੱਸਦਾ ਹੈਂ ਮੇਰੀ ' ਹਉਂ ' ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਹੋ ਗਿਆਨਵਾਨ ! ਅਕੱਥ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਇਹ ਡੂੰਘੀ ਰਾਜ਼ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸਮਝ । ਅਲੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਵੱਸਦਾ ਤਾਂ ਅੰਦਰ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਅਸਲੀਅਤ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦੀ, ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਪਏ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਬਦ ਮਨ ਵਿਚ ਆ ਵੱਸੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ।

ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ' ਹਉਂ ' ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਮੌਤ ਆਦਿਕ ਦਾ) ਡਰ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਦੇ ਦੁੱਖ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਕਉਂਕਿ ਦੁੱਖ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਏਹੀ ਹਨ, ਭਾਵ, ਸੈਂਕੜੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਹਉਮੈ-ਰੋਗ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਜਿਆ ਮੌਤ ਦੇ ਡਰ ਦਾ ਦੁੱਖ) । ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ (ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਬਣਾ) ਲਿਆਂ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੱਬ ਦਿੱਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੁੱਧ ਉਜਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਹ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ) ਤਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । (ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ--) ਸੋ (ਤੂੰ ਵੀ) ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਜਿਸ ਨਾਲ ਤੇਰੀ ਆਤਮਾ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਇੱਕ-ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਏ, (ਵੇਖ) ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਦੇ ਹੀ ਜੀਵ ਉਸ ਵਿਚ ਟਿਕੇ ਹੋਏ ਹਨ (ਉਸ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹਨ) । ੧ ।

੪੬- ਝਾੜੈ ਰੂੜਾ ਹਰਿ ਜੀਉ ਸੋਈ ॥ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਰਾਜਾ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ਝਾੜੈ ਗਾਰੜੁ ਤੁਮ ਸੁਣਹੁ

ਹਰਿ ਵਸੈ ਮਨ ਮਾਹਿ ॥ ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ ਹਰਿ ਪਾਈਐ ਮਤੁ ਕੋ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਹਿ ॥ ਸੋ ਸਾਹੁ ਸਾਚਾ

ਜਿਸੁ ਹਰਿ ਧਨੁ ਰਾਸਿ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੂਰਾ ਤਿਸੁ ਸਾਬਾਸਿ ॥ ਰੂੜੀ ਬਾਣੀ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਗੁਰ

ਸਬਦੀ ਬੀਚਾਰਿ ॥ ਆਪੁ ਗਇਆ ਦੁਖੁ ਕਟਿਆ ਹਰਿ ਵਰੁ ਪਾਇਆ ਨਾਰਿ ॥ ੪੭ ॥ [੯੩੬-੩੭]-੯

ਅਰਥ:—ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ (ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਕ) ਸੂਦਰ (=ਰੂੜਾ) ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕੋਈ (ਭਾਵ, ਉਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ) ਹਾਕਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਹੋ ਭਾਈ !) ਮਨ ਨੂੰ ਵੱਸ ਕਰਨ ਲਈ (ਗੁਰੂ-ਸਬਦ-ਰੂਪ ਮੰਤ੍ਰ ਸੁਣ (ਇਸ ਨਾਲ) ਪ੍ਰਭੂ ਮਨ ਵਿਚ ਆ ਵੱਸਦਾ ਵੱਸੇਗਾ। ਪਰ ਮਤਾਂ ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਪਏਂ, (ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ) ਪ੍ਰਭੂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਹੀ ਸੱਚਾ ਸਾਚ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ-ਰੂਪ ਧਨ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਹੀ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹੀ ਧੰਨ ਧੰਨ ਆਖੋ। (ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਰਹੀ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, (ਗੁਰੂ ਦੀ ਲਿਖਿਆ ਰਾਹੀਂ ਜਿਸ ਦਾ) ਆਪਾ-ਭਾਵ ਦੂਰ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਹਉਮੈ ਦਾ ਦੁੱਖ ਕੱਟਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਜੀਵ ਇਤ੍ਰੀ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਖ਼ਸਮ ਲੱਭ ਲਿਆ ਹੈ । ੪੭ ।

੪੭- ਕਬੀਰ ਤੂੰ ਤੂੰ ਕਰਤਾ ਤੂ ਹੂਆ ਮੁਝ ਮਹਿ ਰਹਾ ਨ ਹੂੰ ॥

ਜਬ ਆਪਾ ਪਰ ਕਾ ਮਿਟਿ ਗਇਆ ਜਤ ਦੇਖਉ ਤਤ ਤੂ ॥ ੨੦੪ ॥ [੧੩੭੫]

੫

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਬਿਨੁ ਆਪਾ ਚੀਨੈ....॥

ਜਬ ਲਗ ਖਾਲਸਾ ਰਹੇ ਨਿਆਰਾ । ਤਬ ਲਗ ਤੇਜ ਦੀਆ ਮੈਂ ਸਾਰਾ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਚਨਾਂ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦਾ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਿਆਰਾ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਰਾਜ ਭਾਗ ਖੁੱਸ ਜਾਣ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਆਪ ਫਰੋਲੇ। ਕੀ, ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਾਨੂੰ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਈ ਸੀ ?

ਕਿਡੀ ਦੁਖਦਾਈ ਸਥਿਤੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ, ਪੰਥਕ ਤੌਰ ਤੇ " ਖਾਲਸਾ-ਰਾਜ " ਦੀ ਮੰਗ ਤਾਂ ਨਿਰੰਤਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ--
ਆਪਾ ਫਰੋਲ ਕੇ " ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਆ ਵੜੀਆਂ ਕਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਅਸੀਂ ਮੁਕਾਈ ਬੈਠੇ ਹਾਂ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ " **ਆਪਾ ਪਰਖਣ** " ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਈ ਵਾਰੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੁਣਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੰਕਾਰ ਗ੍ਰਾਸੀ ਸੁਰ ਵਿਚ " **ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ** " ਹੋਣ ਦੀ ਘੋਸ਼ਨਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਨੂੰ ਸੱਚੀ ਗੁਰੂ-ਸੇਵਾ ਮਿਥੀ ਬੈਠੇ,, ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਬਾਣੇ ਦੇ ਧਾਰਨੀ, ਹੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰੀ ਸੱਜਣੇ ! ਕੀ, ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਕਦੇ ਸੋਚੀ ਜੇ? ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਈ ਬਚਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਕਿ, ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀਆਂ ਖਾਮੀਆਂ ਵੱਲ ਝਾਤੀ ਨਹੀਂ ਮਾਰਦੇ, ਉਹ ਕਦੇ ਸੁਖੀ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੇ। ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਡੁੱਬੇ ਰਹਿ ਕੇ ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਸਹੜੀ ਬੈਠ ਵੀ ਅਸੀਂ ਵਡੇ ਧਰਮੀ ਹੋਣ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਲਈ ਬੈਠੇ ਹਾਂ। " **ਆਪਣਾ ਆਪੁ ਨ ਪਛਾਣਹਿ ਸੰਤਹੁ ਕੂੜਿ ਕਰਹਿ ਵਡਿਆਈ ॥ ੧੩ ॥ ਪਾਖੰਡਿ ਕੀਨੈ ਜਮੁ ਨਹੀ ਛੋੜੈ ਲੈ ਜਾਸੀ ਪਤਿ ਗਵਾਈ ॥ ੧੪ ॥** [੯੧੦]

ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ **ਆਪਾ ਪਰਖਣ** ਬਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪਾਵਨ ਬਚਨਾਂ ਤੋਂ ਸਿਖਿਆ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰ ਵੇਖੀਏ :-

੪੮- **ਅਨਿਕ ਜਤਨ ਕਰਿ ਕਾਲੁ ਸੰਤਾਏ ॥ ਮਰਣੁ ਲਿਖਾਇ ਮੰਡਲ ਮਹਿ ਆਏ ॥**

ਜਨਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਦੁਬਿਧਾ ਖੋਵੈ ॥ ਆਪੁ ਨ ਚੀਨਸਿ ਭ੍ਰਮਿ ਭ੍ਰਮਿ ਰੋਵੈ ॥ ੬ ॥ [੬੮੫]-੧

ਅਰਥ:-(ਪਿਛਲੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਧੁਰੋਂ) ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਦਾ (ਲੇਖ ਲਿਖਵਾ ਕੇ) ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਇਆ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਰਖਦਾ (ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਗੁਣਾਂ ਅੰਗੁਣਾਂ ਵੱਲ ਕਦੇ ਝਾਤੀ ਨਹੀਂ ਮਾਰਦਾ) ਉਹ ਭਟਕ ਭਟਕ ਕੇ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਆਸਰੇ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਉਹ ਅਮੋਲਕ ਮਨੁੱਖ ਜਨਮ ਗਵਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ ਹੋਰ ਜਤਨ ਕਰਨ ਕਰਕੇ (ਸਹੋੜੀ ਹੋਈ) ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਉਸ ਨੂੰ ਸਦਾ ਦੁਖੀ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ੬।

੪੯- **ਆਪੁ ਵੀਚਾਰਿ ਨ ਰੋਵੈ ਕੋਈ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤਾ ਸੋਝੀ ਹੋਈ ॥**

ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਬਜਰ ਕਪਾਟ ਨ ਖੁਲਹਿ ਸਬਦਿ ਮਿਲੈ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੈ ॥ ੧੦ ॥ [੧੦੨੭]-੧-੭

ਅਰਥ:-ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਨੂੰ ਪੜਤਾਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ (ਜੀਵਨ ਵਿਚ) ਦੁਖੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਪਰ ਇਹ ਸੋਝੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਤਦੋਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ (ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ) ਜੀ ਮਿਲ ਪੈਣ। (ਭਾਵ, ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਹੋਈਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦੀ ਅਤੇ ਨਮੋਸ਼ੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਨਾਕਾਮੀਆਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਰਹਿ ਕੇ, ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਢਾਲਣਾ ਸਿੱਖ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਦੁਖੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਪੈਣ ਦਾ ਅਰਥ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਰੂਪ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹਨ। (ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਤੋਂ ਉਪਜੀ ਹਉਮੈ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਅਕਲ ਤੇ ਪੜਦਾ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਕਲ, ਮਾਨੋ, ਕਰਤੋ ਕਵਾੜਾਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ) ਗੁਰੂ (-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਗਿਆਨ) ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਉਹ ਕਰਤੋ ਕਵਾੜ ਖੁਲ੍ਹਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ-ਗਿਆਨ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਜੁੜਦਾ ਹੈ ਉਹ (ਉਹ ਇਸ ਕੈਦ ਵਿਚੋਂ) ਖਾਲਸੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ੧੦।

੫੦- **ਬਿਨੁ ਗੁਰ, ਪ੍ਰੀਤਿ ਨ ਉਪਜੈ ਹਉਮੈ ਮੈਲੁ ਨ ਜਾਇ ॥ ਸੋਰੀ ਆਪੁ ਪਛਾਣੀਐ**

ਸਬਦਿ ਭੇਦਿ ਪਤੀਆਇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਪੁ ਪਛਾਣੀਐ ਅਵਰੁ ਕਿ ਕਰੇ ਕਰਾਇ ॥ ੯ ॥ [੫੯]-੧੧

ਅਰਥ:-ਗੁਰੂ (ਦੀ ਸਰਣ ਪੈਣ) ਤੋਂ ਬਿਨਾ (ਪ੍ਰਭੂ-ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ) ਪ੍ਰੀਤ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ (ਕਿਉਂਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਆਪਣੇ ਉੱਦਮ ਨਾਲ ਮਨ ਵਿਚੋਂ) ਹਉਮੈ ਦੀ ਮੈਲ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ-(ਗਿਆਨ) ਵਿਚ ਵਿੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ (-ਗਿਆਨ) ਵਿਚ ਪਤੀਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਇਹ ਪਛਾਣ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਆਪਾ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈ ਕਰ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਨੂੰ) ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ। (ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ) ਜੀਵ ਹੋਰ ਕੋਈ ਉੱਦਮ ਕਰ ਕਰਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ੯।

੫੧- **ਬਾਹਰਿ ਭੀਤਰਿ ਏਕੋ ਜਾਨਹੁ ਇਹੁ ਗੁਰ ਗਿਆਨੁ ਬਤਾਈ ॥**

ਜਨ ਨਾਨਕ ਬਿਨੁ ਆਪਾ ਚੀਨੈ, ਮਿਟੈ ਨ ਭ੍ਰਮ ਕੀ ਕਾਈ ॥ ੨ ॥ [੬੮੪]-੧

ਅਰਥ:-ਹੋ ਭਾਈ ! ਗੁਰੂ ਦਾ (ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦਾ) ਉਪਦੇਸ਼ ਇਹ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ (ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦੇ) ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਬਾਹਰ (ਹਰ ਥਾਂ) ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ (ਵੱਸਦਾ) ਸਮਝੋ। ਹੇ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ! ਆਪਣਾ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਪਰਖਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾ (ਮਨ ਉੱਤੋਂ) ਭਟਕਣਾ ਦਾ ਜਾਲਾ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ੨।

੫੨- **ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਇ ॥ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਹਰਿ ਪਾਵੈ ਸੋਇ ॥**

ਹਰਿਗੁਣ ਗਾਵੈ ਮਤਿ ਊਤਮ ਹੋਇ ॥ ਸਹਜੇ ਸਹਜਿ ਸਮਾਵੈ ਸੋਇ ॥ ੨ ॥ [੧੬੧]-੧੨-੩੨

ਅਰਥ:-(ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮਤਿ ਤੇ ਚਲਦਿਆਂ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਆਪਣੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪੜਤਾਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਜਨਮ ਵਿਚ ਹੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਖਾਲਸੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ (ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈ ਕੇ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਜੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਸਦਾ ਆਤਮਕ ਅਡੋਲਤਾ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੨।

੫੩- **ਸੋਈ ਗਿਆਨੀ ਜਿ ਸਿਮਰੈ ਏਕ ॥ ਸੋ ਧਨਵੰਤਾ ਜਿਸੁ ਬੁਧਿ ਬਿਬੇਕ ॥**

ਸੋ ਕੁਲਵੰਤਾ ਜਿ ਸਿਮਰੈ ਸੁਆਮੀ ॥ ਸੋ ਪਤਿਵੰਤਾ ਜਿ ਆਪੁ ਪਛਾਣੀ ॥ ੨ ॥ [੧੧੫੦]-੩੫-੪੮

੫੪- **ਬਾਘੁ ਮਰੈ ਮਨੁ ਮਾਰੀਐ ਜਿਸੁ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀਖਿਆ ਹੋਇ ॥ ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ ਹਰਿ ਮਿਲੈ ਬਹੁਤਿ ਨ ਮਰਣਾ ਹੋਇ ॥**

ਕੀਚੜਿ ਹਾਥੁ ਨ ਬੁਡਈ ਏਕਾ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲਿ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਉਬਰੇ ਗੁਰੁ ਸਰਵਰੁ ਸਚੀ ਪਾਲਿ ॥ ੮ ॥ [੧੪੧੦]

ਅਰਥ:—ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ (ਭਾਵ, ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਣਾ ਲਿਆ), ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਵੱਸ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ) ਬਘਿਆੜ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਉਹ ਮਨੁੱਖ) ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪਰਖਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਮੁੜ ਉਸ ਨੂੰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਗੇੜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਪਰਮਾਤਮਾ (ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ) ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਵੇਖਦਾ ਹੈ (ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਦਾ ਹੱਥ ਚਿੱਕੜ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਡੁੱਬਦਾ (ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਫਸਦਾ)। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈਣ ਵਾਲੇ (ਭਾਵ, ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਤਲੀ ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ, ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਵਾਲੀ ਮਤਿ ਤਿਆਗ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ-ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਰਤ ਜੋੜਨ ਵਾਲੇ) ਮਨੁੱਖ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਚਿੱਕੜ ਵਿਚ ਡੁੱਬਣੋਂ) ਬਚ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਹੀ (ਨਾਮ-ਜਲ ਦਾ) ਸਰੋਵਰ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਹੀ ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਕੰਧ ਹੈ (ਜੋ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਚਿੱਕੜ ਵਿਚ ਲਿਬੜਨ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ)। ੮।

੫੫- **ਫਰੀਦਾ ਜੇ ਤੂ ਅਕਲਿ ਲਤੀਫੁ, ਕਾਲੇ ਲਿਖੁ ਨ ਲੇਖੁ ॥**

ਆਪਨੜੇ ਗਿਰੀਵਾਨ ਮਹਿ, ਸਿਰੁ ਨੀਵਾਂ ਕਰਿ ਦੇਖੁ ॥ ੬ ॥ [੧੩੭੮]

ਅਰਥ:—ਹੋ ਫਰੀਦ ! ਜੇ ਤੂੰ ਬਰੀਕ ਅਕਲ ਵਾਲਾ (ਸਮਝਦਾਰ) ਹੈਂ, ਤਾਂ ਹੋਰ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਮੰਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਨਾ ਕਰ (ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਨਾ ਮਿਥ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰਾ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਖੋਹ ਲਿਆ ਹੈ ਜਾਂ, ਦੂਜੇ ਮੈਨੂੰ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਹੀਂ ਲੈਣ ਦਿੰਦੇ ਅਥਵਾ ਆਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਗੁਰੇ ਕਹਿ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਪੱਠੇ ਨਾ ਪਾ) ਆਪਣੀ ਬੁੱਕਲ ਵਿਚ ਮੂੰਹ ਦੇ ਕੇ ਵੇਖ (ਕਿ ਤੇਰੇ ਆਪਣੇ ਕਰਮ ਕੌਸੇ ਹਨ, ਕਿਤੇ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣਾ ਨਿਆਰਾ ਆਚਰਨ, ਨਿਆਰੀ ਗੁਰਮਤਿ-ਮਰਯਾਦਾ ਤੇ ਨਹੀਂ ਗੁਆ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ, ਕਿਤੇ ਤੂੰ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਬਣ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਬੇਪ੍ਰਤੀਤਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ?)। ੬।

੫੬- **ਬਹੁਤੇ ਭੇਖ ਕਰੈ ਭੇਖਧਾਰੀ ॥ ਅੰਤਰਿ ਤਿਸਨਾ ਫਿਰੈ ਅਹੰਕਾਰੀ ॥ ਆਪੁ ਨ ਚੀਨੈ ਬਾਜੀ ਹਾਰੀ ॥ ੬ ॥ [੨੩੦]-੩**

ਅਰਥ:—ਨਿਰੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪਹਿਰਾਵੇ ਨੂੰ ਹੀ ਧਰਮ ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਅਨੇਕਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਪਹਿਰਾਵੇ ਕਰਦਾ ਹੈ, (ਪਰ ਉਸ ਦੇ) ਅੰਦਰ (ਮਾਇਆ ਦੀ) ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ (ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ) ਉਹ ਅਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਰਖਦਾ (ਇਸ ਵਾਸਤੇ) ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਜਨਮ ਦੀ ਬਾਜੀ ਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੬।

ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਉਰਾ ਭਾਵ, ਸਿਰਫ਼ਿਰਿਆ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ--**ਸੋ ਬਉਰਾ ਜੋ ਆਪੁ ਨ ਪਛਾਨੇ ॥** ਅੰਦਰ ਵੇਖਣਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਭੈੜ ਕਿਹੜੇ ਹਨ? ਕੀ ਮਨ ਮੈ ਮੇਰੀ ਵਾਲੇ ਹਉਮੈ ਰੋਗ ਦਾ ਰੋਗੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ? ਕੀ ਮੈਂ ਅਜੇਹਾ ਕੋਈ ਕਰਮ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਦਿਲ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ? ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪੇ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪੜਤਾਲਦਾ ਰਹਿ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਘਾੜਤ ਘੜਨੀ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਉਸ **ਇਕੁ** ਦੀ ਸੋਝੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ--**ਆਪੁ ਪਾਛਾਨੈ ਤੁ ਏਕੋ ਜਾਨੈ ॥ ੮ ॥ [੮੫੫]**-- ਆਪਣੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਦੇ ਰਹਿਆਂ, ਆਖਰ ਮਨ ਟਿਕਾਉ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ--**ਆਪੁ ਪਾਛਾਨੈ ਘਰਿ ਵਸੈ ਹਉਮੈ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਜਾਇ ॥ [੫੭]**

ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਅਸੀਂ " ਭੇਖ " ਦੇ ਅਰਥ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ। ਆਪਣੀ ਅਸਲੀਯਤ ਨੂੰ ਲੁਕਾਉਣ ਵਾਲਾ ਪਹਿਰਾਵਾ ਭੇਖ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਚਾਈ ਆਪਣੇ ਚੇਤੇ ਵਿਚ ਰਖ ਕੇ, ਕਿ--ਸਾਡੇ ਚੰਗੇ ਮਾੜੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਦੀ, ਸਾਡੀਆਂ ਸੱਚੀਆਂ ਝੂਠੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਕੇ, ਨਾਲੇ ਨਾਲ ਫੈਸਲੇ ਕਰੀ ਜਾਣ ਵਾਲੇ " ਆਪ ਸੱਚੇ " ਦਾ ਸੱਚਾ ਦਰਬਾਰ--**ਸਚਾ ਆਪਿ ਸਚਾ ਦਰਬਾਰੁ ॥ [ਜਪੁ-੩੪]** ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ--**ਅੰਦਰਿ ਰਾਜਾ ਤਖਤੁ ਹੈ ਆਪੇ ਕਰੇ ਨਿਆਉ ॥ [੧੦੯੨]**--ਆਉ ਭਲਾ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਝਾਤੀ ਮਾਰੀਏ, ਕੀ ਅੱਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰੀਆਂ ਦਾ, ਪੰਜ ਕਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਗਾਰਿਆ ਹੋਇਆਂ ਦਾ **ਸਾਡਾ** ਇਹ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਾਲਾ ਬਾਣਾ ਵੀ, **ਕਿਤੇ ਭੇਖ ਹੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ?** ਕੀ, ਅਸੀਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਫੁਰਮਾਨਾਂ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕਰਦੇ ਹਾਂ? ਕੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਤੋਂ ਸਗੋਂ ਸਭ ਕੁਝ ਉਲਟ ਹੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ? ਕੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਆਪ ਪੜਤਾਲ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜਿੰਦਗੀ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਢਾਲ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਕਦੇ ਸੋਚਿਆ ਵੀ ਹੈ? ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਅੱਜ ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਬੜੇ ਯਕੀਨ ਨਾਲ ਛਾਤੀ ਤੇ ਹੱਥ ਮਾਰ ਕੇ, **ਹਾਂ** ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ। ਲਗ-ਪਗ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਉੱਤਰ, **ਨਾਂਹ** ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ।

ਫਿਰ ਕੰਨ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣ ਲਈਏ ਕਿ, ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਤੋਂ ਉਲਟ ਵਿਹਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਸਾਡਾ ਧਾਰਮਿਕ ਪਹਿਰਾਵਾ, ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਲੀ ਸਾਡੀ ਕੋਈ ਇਛਿਆ ਬਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ, ਫੁਰਮਾਨ ਇਉਂ ਹੈ:--**ਕਹੈ ਪ੍ਰਭੁ ਅਵਰੁ ਅਵਰੁ ਕਿਛੁ ਕੀਜੈ ਅਭੁ ਬਾਦਿ ਸੀਗਾਰੁ ਫੋਕਟੁ ਫੋਕਟਈਆ ॥ ਕੀਓ ਸੀਗਾਰੁ ਮਿਲਣ ਕੈ ਤਾਈ ਪ੍ਰਭੁ ਲੀਓ ਸੁਹਾਗਨਿ ਬੁਕ ਮੁਖਿ ਪਈਆ ॥ ੭ ॥ [੮੩੬]** ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਤੋਂ ਉਲਟ ਚਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਸਾਡਾ ਧਾਰਮਿਕ ਲਿਬਾਸ ਵਾਲਾ ਹਾਰ ਸਿੰਗਾਰ ਸਭ ਫੋਕਟ ਹੈ ਅਤੇ ਦਾਤਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਥਾਂ ਸਦਾ ਸਾਡੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਅਸਫਲਤਾ ਅਥਵਾ ਨਮੋਸ਼ੀ-ਰੂਪ ਬੁੱਕ ਪੈਣਾ ਹੀ ਸਾਡੇ ਭਾਗ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਆਪੇ ਦਾ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ:--

੧= [੨੮੧]-੧੪(੪)	੨= [੪੨੬]-੭-੨੯	੩= [੯੧੦]-੩(੮)	੪= [੮੫੭]-੨-੧੨(੧)	੫= [੯੧੦]-੨(੨੨)	੬= [੧੦੫੬]-੪-੩(੮)
੭= [੧੦੬੪]-੭-੨੧(੧੪)	੮= [੨੦]-੧੭(੩)	੯= [੫੬]-੬(੫)	੧੦=[੮੮]-੨-੧੩(੨)	੧੧=[੧੧੦]-੧-੨(੩)	੧੨=[੧੪੮]-੨-੨੨(੨)
੧੩=[੧੬੨]-੨-੧੬-੩੬(੧੪)	੧੪=[੨੨੯]-੨-੧੮(੮)	੧੫=[੩੩੦]-੧-੩੬(੪)	੧੬=[੩੪੦]-੨੨-੭੩(੩)	੧੭=[੩੭੪]-੧੫(੪)	੧੮=[੪੧੩]-੫(੧)
੧੯=[੪੧੫]-੮(੭)	੨੦=[੪੨੩]-੨-੨੪(੫)	੨੧=[੬੪੭]-੨-੧੨(੧)	੨੨=[੬੫੪]-੧(੪)	੨੩=[੬੯੩]-੨(ਰਹਾ)	੨੪=[੭੫੪]-੨(੬)
੨੫=[੮੪੦]-੧(੨੦)	੨੬=[੮੫੫]-੨(੪)	੨੭=[੮੭੨]-੭-੧੦(ਰਹਾ)	੨੮=[੭੨੬]-੧-੭(੧੦)	੨੯=[੧੦੪੦]-੩-੨੦(੧੩)	੩੦=[੧੦੬੫]-੭-੨੧(੧੦)

੫੭- **ਆਪਿ ਕਰਾਏ ਕਰੇ ਆਪਿਹਉ ਕੈ ਸਿਉ ਕਰੀ ਪੁਕਾਰ ॥ ਆਪੇ ਲੇਖਾ ਮੰਗਸੀ ਆਪਿ ਕਰਾਏ ਕਾਰ ॥ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋ ਥੀਐ ਹੁਕਮੁ ਕਰੇ ਗਾਵਾਰੁ ॥ ਆਪਿ ਛਡਾਏ ਛੂਟੀਐ, ਆਪੇ ਬਖਸਣਹਾਰੁ ॥ ਆਪੇ ਵੇਖੈ ਸੁਣੈ ਆਪਿ ਸਭਸੈ ਦੇ ਆਧਾਰੁ ॥ ਸਭ ਮਹਿ ਏਕੁ ਵਰਤਦਾ ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਕਰੇ ਬੀਚਾਰੁ ॥**

ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਪੁ ਵੀਚਾਰੀਐ ਲਗੈ ਸਚਿ ਪਿਆਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਕਿਸ ਨੋ ਆਖੀਐ ਆਪੇ ਦੇਵਣਹਾਰੁ ॥ ੧੦॥

[੧੨੮੩]

੬

ਸਰਬ ਸਾਂਝਾ ਉਪਦੇਸ਼

ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਿੱਖ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਸ਼ਰਤ ਕਿਉਂ ਲਾਵੇ ? ਸਿੱਖੀ ਤਾਂ ਮਨ ਨੇ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਮਨ ਦਾ ਸੋਚਾ ਮਨ ਨਾਲ ਹੋਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ--**ਮਨੁ ਦੇ ਰਾਮੁ ਲੀਆ ਹੈ ਮੋਲਿ ॥** * [੩੨੭] ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਬਾਹਰ ਭਟਕ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨੇੜੇ ਬੈਠਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ:--

੫੮- ਗੁਰ ਸਭਾ ਏਵ ਨ ਪਾਈਐ ਨਾ ਨੇੜੈ ਨਾ ਦੂਰਿ ॥ ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰੁ ਤਾਂ ਮਿਲੈ ਜਾ ਮਨ ਰਹੈ ਹਦੂਰਿ ॥ ੨ ॥ [੮੪]-ਵ-੪

ਮਨ ਨਾ ਮੰਨਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਨਾ ਚਰਣਮ੍ਰਿਤ ਪੀਤੀ ਦਾ ਕੋਈ ਅਰਥ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਦਾ ਹੀ ਕੋਈ ਲਾਭ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਨ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਕਿਸੇ ਹਦ ਬੰਨੇ ਦਾ ਮੁਥਾਜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੀਲਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਕਿਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਦੇ ਗੁਣਾ ਭਰਪੂਰ ਕੋਈ ਬਚਨ ਰੇਡੀਉ ਰਾਹੀਂ ਸੁਣੇ, ਤਾਂ ਮਨ ਮੋਹਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਬੈਠਾ ਹੀ ਅਜੇਹਾ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਦਾ ਗੁਲਾਮ ਹੋ ਗਿਆ। **ਧਰਮਾਤਮਾ**, ਸ਼ਬਦ- (=ਗੁਰ), ਅਤੇ **ਮਨ** ਤਿੰਨੇ ਹੀ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹਨ। ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਸੋਚੇ ਅਖੀਆਂ ਨਾਲ ਵੇਖੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਮਨ ਦਾ ਮਨ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਸੋਚਾ, ਅੱਜ ਤੱਕ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ। ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹੀ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਮਨ ਕਿਸੇ ਹਦ ਬੰਨੇ ਦਾ ਮੁਥਾਜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਵੀ ਕਿਸੇ ਹਦ ਬੰਨੇ ਵਿਚ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸੀਮ ਵਜੂਦ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਘੇਰਾ ਵੀ ਸਰਬ ਸਾਂਝਾ ਅਤੇ ਅਸੀਮ ਹੀ ਹੈ। ਆਉ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਰਬ-ਸਾਂਝੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਾਲੇ ਫੁਰਮਾਨ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰ ਲਈਏ। ਸੁਖਨਮੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਇਹ ਫੁਰਮਾਨ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ :-

੫੯- ਬੀਜ ਮੰਤ੍ਰੁ ਸਰਬ ਕੋ ਗਿਆਨੁ ॥ ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਮਹਿ ਜਪੈ ਕੋਊ ਨਾਮੁ ॥ ਜੋ ਜੋ ਜਪੈ ਤਿਸ ਕੀ ਗਤਿ ਹੋਇ ॥

ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਪਾਵੈ ਜਨੁ ਕੋਇ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਅੰਤਰਿ ਉਰਧਾਰੈ ॥ ਪਸੁ ਪ੍ਰੇਤ ਮੁਖਦ ਪਾਥਰ ਕਉ ਤਾਰੈ ॥ ੫ ॥ [੨੭੪]-੯

ਅਰਥ:-(ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖੜ੍ਹੀ, ਵੈਸ਼ ਸੂਦਰ) ਚਾਰੇ ਹੀ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਵੇਖ ਲਏ, ਨਾਮ ਹੋਰ ਸਭ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਮੁੱਢ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਦਾ ਗਿਆਨ ਦਾਤਾ ਹੈ। ਜੋ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਉੱਚੀ ਜਿੰਦਗੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਮਨੁੱਖ ਸਾਧ (ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ) ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੋ (ਪ੍ਰਭੂ) ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਾਮ ਟਿਕਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਪਸ਼ੂ (ਦੀ ਮਤਿ ਵਾਲਾ) ਚੰਦ੍ਰੀ ਰੂਹ, ਪੱਥਰ (-ਦਲ) ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਵੇ ਸਭ ਨੂੰ ਨਾਮ ਤਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਸ ਫੁਰਮਾਨ ਵਿਚ ਇਸ਼ਾਰਾ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਉਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਨਹੀਂ ਪੀਤੇ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਲਈ ਜਿਵੇਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਗੋਤਾਂ ਅਥਵਾ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਲਈ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਠੱਗੀਆਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਤਲ ਸੱਜਣ ਲਈ ਅਤੇ ਧਰਮ-ਆਤਮਾ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਲਈ, ਸਰਬਤ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕੋਈ ਗ੍ਰਹਣ ਕਿਵੇਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਿਛਲੇ ਬਣੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਬਣੀ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਰੁਚੀ ਅਤੇ ਲਗਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਅਸਮਾਨੀ ਲੈ ਚੜ੍ਹਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਲ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਰਾਹ ਤੇ ਮਸਾਂ ਤੁਰਨਾ ਹੀ ਸਿੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ:--

੬੦- ਹਰਿ ਸਿਮਰਨ ਕੀ ਸਗਲੀ ਬੋਲਾ ॥ ਹਰਿ ਸਿਮਰਨੁ ਬਹੁ ਮਾਹਿ ਇਕੋਲਾ ॥

ਜਾਤਿ ਅਜਾਤਿ ਜਪੈ ਜਨੁ ਕੋਇ ॥ ਜੋ ਜਪੈ ਤਿਸ ਕੀ ਗਤਿ ਹੋਇ ॥ ੩ ॥ [੧੧੫੦]-੩੬-੪੯

ਅਰਥ:-(ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਸਮਾ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ ਜਾਏ ਉਹੀ ਚੰਗਾ ਹੈ) ਹਰੇਕ ਸਮਾਂ ਸਿਮਰਨ ਵਾਸਤੇ ਚੁਕਵਾਂ ਹੈ, ਪਰ ਅਨੇਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉੱਚੀ ਜਾਤ ਦਾ ਹੋਵੇ ਚਾਹੇ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਉੱਚੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

੬੧- ਬ੍ਰਾਹਮਣੁ ਖੜ੍ਹੀ ਸੂਦ ਵੈਸ ਚਾਰਿ ਵਰਨ ਚਾਰਿ ਆਸ੍ਰਮ ਹਰਿ ਜੋ ਹਰਿ ਧਿਆਵੈ ਸੋ ਪਰਧਾਨੁ ॥

ਜਿਉ ਚੰਦਨ ਨਿਕਟਿ ਵਸੈ ਹਿਰਭੁ ਬਪੁੜਾ ਤਿਉ ਸਤਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਪਤਿਤ ਪਰਵਾਣੁ ॥ ੩ ॥ [੮੬੧]-੪

ਅਰਥ:--(ਹੋ ਮਨ ! ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ) ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖੜੀ, ਵੈਸ਼, ਸੂਦਰ--ਇਹ ਚਾਰ) ਪ੍ਰਸਿੱਧ) ਵਰਨ ਹਨ, (ਬ੍ਰਾਹਮਚਰਜ, ਗ੍ਰਿਹਸਤ, ਵਾਨਪ੍ਰਸਤ, ਸੰਨਿਆਸ--ਇਹ) ਚਾਰ ਆਸ਼੍ਰਮ (ਪ੍ਰਸਿੱਧ) ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ ਚੰਦਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਵਿਚਾਰਾ ਹਰਿੰਦ ਵੱਸਦਾ ਹੈ (ਤੇ ਸੁਗੰਧਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਤਿਵੇਂ ਸਾਧ (ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਰ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ) ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਵਿਕਾਰੀ ਵੀ (ਪਵਿਤਰ ਹੋ ਕੇ) ਕਬੂਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

੬੨- ਜੋ ਅੰਤਰਿ ਸੋ ਬਾਹਰਿ ਦੇਖਹੁ, ਅਵਰੁ ਨਾ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਜੀਉ ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਏਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਕਰਿ ਦੇਖਹੁ ਘਟਿ ਘਟਿ ਜੋਤਿ ਸਮੋਈ ਜੀਉ ॥ ੨॥ [੫੯੮]-੧੧

ਅਰਥ:--ਜੇਹੜਾ ਪ੍ਰਭੂ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਵੱਸਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰ (ਸਾਰੀ ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ) ਵੇਖ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ (ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ) ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਰਾਹ ਤੇ ਤੁਰ ਕੇ ਉਸ ਇੱਕ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਨਜ਼ਰ ਬਣਾ (ਫਿਰ ਤੈਨੂੰ ਦਿੱਸ ਪਏਗਾ ਕਿ) ਹਰੇਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਹੀ ਜੋਤਿ ਮੌਜੂਦ ਹੈ । ੨ ।

੬੩- ਤੂੰ ਸਾਝਾ ਸਾਹਿਬੁ ਬਾਪੁ ਹਮਾਰਾ ॥ ਨਉ ਨਿਧਿ ਤੇਰੈ ਅਖੁਟ ਭੰਡਾਰਾ ॥ ਜਿਸੁ ਤੂੰ ਦੇਹਿ ਸੁ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਅਘਾਵੈ
ਸੋਈ ਭਗਤੁ ਤੁਮਾਰਾ ਜੀਉ ॥ ੨ ॥ ਸਭੁ ਕੋ ਆਸੈ ਤੇਰੀ ਬੈਠਾ ॥ ਘਟ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਤੂੰ ਹੈ ਵਠਾ ॥ ਸਭੇ ਸਾਝੀਵਾਲ
ਸਦਾਇਨਿ ਤੂੰ ਕਿਸੈ ਨ ਦਿਸਹਿ ਬਾਹਰਾ ਜੀਉ ॥ ੩ ॥ ਤੂੰ ਆਪੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮੁਕਤਿ ਕਰਾਇਹਿ ॥ ਤੂੰ ਆਪੇ ਮਨਮੁਖਿ
ਜਨਮਿ ਭਵਾਇਹਿ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤੇਰੈ ਬਲਿਹਾਰੈ ਸਭੁ ਤੇਰਾ ਖੇਲੁ ਦਸਾਹਰਾ ਜੀਉ ॥ ੪ ॥ [੬੭]-੨-੯

ਅਰਥ:--ਹੇ ਦਾਤਾਰ ! ਤੂੰ ਸਾਡਾ ਸਭਨਾਂ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਪਿਉ ਹੈ (ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਹੀ ਦਾਤਾਂ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ) ਤੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ (ਜਗਤ ਦੇ ਸਾਰੇ) ਨੌਂ ਹੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਤੇਰੇ ਖਜ਼ਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਕਦੇ ਤੋਟ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ । ਪਰ ਜਿਸ ਨੂੰ (ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤਿ) ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ (ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਲੋਂ) ਰੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ ! ਉਹੀ ਤੇਰਾ ਭਗਤ (ਅਖਵਾ ਸਕਦਾ) ਹੈ । ੨ । ਹੇ ਦਾਤਾਰ ! ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਤੇਰੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੀ ਆਸ ਰੱਖੀ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਹਰੇਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਤੂੰ ਆਪ ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈਂ । (ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ) ਸਾਰੇ ਜੀਅ ਜੰਤ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਂਝ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਹਨ । ਕੋਈ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦਾ, ਜੋ ਤੈਥੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੋਵੇ (ਜਿਸ ਵਿਚ ਤੂੰ) ਨਾਹ ਹੋਵੇ । ੩ । ਹੇ ਦਾਤਾਰ ! ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪਾ ਕੇ (ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ) ਛੁਡਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਮਨ ਦਾ ਗੁਲਾਮ ਬਣਾ ਕੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਭਵਾਉਂਦਾ ਹੈਂ । ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਮੈਂ ਤੈਥੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਹਾਂ, ਇਹ ਸਾਰੀ ਜਗਤ-ਰਚਨਾ ਤੇਰਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਤਮਾਸ਼ਾ ਹੈ । ੪ ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਪਾਠਕ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਸੋਚ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੇਵਲ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਹੀ ਸੀ ਜਿਹੜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਪੀ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਕੀ ਅੱਜ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸੋਝੀ ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਵਿਧੀ ਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ? ਗਿਆਨ ਦੇਣ ਲਈ ਕੋਈ ਸ਼ਰਤ ਲੱਗ ਜਾਣ ਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਰਬ ਸਾਂਝਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ। ਸੋ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਵੀ ਮਨਮਤ ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾ ਛਕਿਆ ਜਾਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਆਪਣੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਕਈ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ ਬਾਰੇ ਬੜੇ ਠੀਕ ਵਿਚਾਰ ਲਿਖੇ। ਸੁਆਮੀ ਰਾਮ ਤੀਰਥ ਜੀ ਸੰਨਿਆਸੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਏਡੇ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਏ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੇਸ ਰੱਖ ਲਏ ਸਨ। ਸੋ ਗਿਆਨ ਕਿਸੇ ਸ਼ਰਤ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਮਨ ਮੰਨੇ ਦਾ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਦਾ ਸੌਦਾ ਹੈ ।

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਬ-ਸਾਂਝੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਾਲੇ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਹਨ, ਕੁਝ ਦੀ ਸੂਚੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :--

੧= [੯੬]-੭(੩-੪)	੨= [੭੪੭]-੩-੫੦(੪)	੩= [੮੩੫]-ਅਸਟ-੪(੬-੮)	੪= [੮੫੮]-੨	੫= [੮੮੫]-੯	੬= [੧੦੦੧]-੧-੧੦(੪)
੭= [੩੪੬]-੧੭ ॥	੮= [੭੩੦]-੧-੮(ਰਹਾ)	੯= [੩੭੨]-੮	੧੦=[੨੭੨]-੮	੧੧=[੫੭੪]-ਛੰਤ-੪(੩)	੧੨=[੬੪੭]-ਵਾਰ-੧੨(੧)
੧੩=[੧੧੨੭]-੧	੧੪=[੩੧੧]-ਵਾਰ-੨੦(੨)	੧੫=[੧੧੦੩]-੪(੨)	੧੬=[੧੨੯੭]-੫-੦੧੧(੨)	੧੭=[੬੬੨]-੫-੭	੧੮=[੪੭੭]-੮
੧੯=[੫੩੫]-੨-੩੩(੧)	੨੦=[੧੨੧੭]-੪੬-੬੯				

੬੪- ਪਰਥਾਇ ਸਾਖੀ ਮਹਾ ਪੁਰਖ ਬੋਲਦੇ ਸਾਝੀ ਸਗਲ ਜਹਾਨੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਇ ਸੁ ਭਉ

ਕਰੇ ਆਪਣਾ ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਜੀਵਤੁ ਮਰੈ ਤਾ ਮਨ ਹੀ ਤੇ ਮਨੁ ਮਾਨੈ ॥

ਜਿਨ ਕਉ ਮਨ ਕੀ ਪਰਤੀਤਿ ਨਾਹੀ ਨਾਨਕ ਸੇ ਕਿਆ ਕਥਾਹਿ ਗਿਆਨੈ ॥ ੧ ॥ [੬੪੭]-ਵਾਰ-੧੨

੭

ਸਾਧ-ਸੰਗਤਿ (-ਗੁਰਮੁਖਾਂ) ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ

(ਭਾਵੇਂ, ਚਾਤੁਰ ਬੰਦੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅਗਿਆਨਤਾ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਣਗੇ ਪਰ) ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ, ਜਿਸ ਪਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਪੈਰ ਸੁੱਚੇ ਕਰ ਕੇ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਉਸ ਜਲ ਵਿਚੋਂ ਚੁਲੀ ਪੀਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਅੱਜ ਵੀ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਵਿਥ ਪੈਦਾ ਕਰੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਹਉਮੈ ਰੋਗ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਆਏ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਿੱਖ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਵਜੋਂ ਚਰਨ ਧੋਣ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਮਾਰਗ ਦੇ ਪਾਂਧੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਅਪਾਰ ਸ਼ਰਧਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਅਤੀਅੰਤ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਧੋਣ ਦੀ ਸਵਾ ਦਾ ਅਤੇ ਚਰਣ ਧੋ ਕੇ ਪੀਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਨਾਲ ਜ਼ਰੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਇਹ ਪੱਖ ਸਮਝਣ ਲਈ ਆਉ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ-ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜੀਏ:--

੬੫- ਤਿਸੁ ਚਰਣ ਪਖਾਲੀ ਜੋ ਤੇਰੈ ਮਾਰਗਿ ਚਲੈ ॥ ਨੈਨ ਨਿਹਾਲੀ ਤਿਸੁ ਪੁਰਖ ਦਇਆਲੈ ॥

ਮਨੁ ਦੇਵਾ ਤਿਸੁ ਅਪੁਨੇ ਸਾਜਨ ਜਿਨਿ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਲਧੇ ਜੀਉ ॥ ੨ ॥ [੧੦੨]-੨੦-੨੭

ਅਰਥ:—(ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ !) ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਤੇਰੇ (ਮਿਲਾਪ ਦੇ) ਰਾਹ ਤੇ ਤੁਰਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰ ਧੋਂਦਾ ਰਹਾਂ। ਦਇਆ ਦੇ ਸੋਮੇ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਮੈਂ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਮਨ ਉਸ ਸੱਜਣ ਦੇ ਹਾਵਲੇ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਲੱਭ ਲਿਆ ਹੈ। ੨।

੬੬- ਜਿਸ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੀ ਤਿਸੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਚਰਣ ਧੋਇਆ ॥

ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਪਿਛੈ ਤਰਿ ਗਇਆ ਜਿਉ ਲੋਹਾ ਕਾਠ ਸੰਗੋਇਆ ॥

ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇ ਤੂ ਜਪਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸੁਖੁ ਹੋਇਆ ॥ ੧ ॥ [੩੦੯]-ਵਾ-੧੬

ਅਰਥ:—ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਕਰੇ, ਉਹ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਚਰਨ ਧੋਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਲੋਹਾ ਲਕੜੀ ਦੇ ਸੰਗ ਤਰਦਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਉਹ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਪੂਰਨਿਆਂ ਤੇ ਤੁਰ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਿਆਂ ਸੁਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

੬੭- ਚਰਣ ਪਖਾਰਿ ਕਰਉ ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਬਾਰਿ ਜਾਉ ਲਖ ਬਰੀਆ ॥

ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਇਹੁ ਭਉਜਲੁ ਤਰਿਆ ਜਨ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਿਅ ਸੰਗਿ ਮਿਰੀਆ ॥ ੪ ॥ [੨੦੭]-੭-੧੨੮

ਅਰਥ:—ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ—ਮੈਂ (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਲੱਖਾਂ ਵਾਰੀ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ (ਗੁਰੂ) ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘ ਸਕੀਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜ ਸਕੀਦਾ ਹੈ। ੪।

੬੮- ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਨ ਬਸੇ ਰਿਦ ਭੀਤਰਿ ਸੁਭ ਲਖਣ ਪ੍ਰਭਿ ਕੀਨੇ ॥

ਭਏ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸਰ ਨਾਮ ਨਿਧਾਨ ਮਨਿ ਚੀਨੇ ॥ ੧ ॥ [੬੧੮]-੯-੩੭

ਅਰਥ:—ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ ਵੱਸ ਪਏ, ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ (ਉਸ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਵਿਚ) ਸਫਲਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੱਛਣ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਦਇਆਵਾਨ ਹੋ ਗਏ, ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ (ਟਿਕੇ ਹੋਏ) ਪਛਾਣ ਲਏ। ੧।

ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਣ ਧੋ ਕੇ (ਨਾਮ ਰਸ) ਪੀਣ ਦੇ ਜ਼ਿਕਰ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ:—

੬੯- ਗੁਰ ਕਾ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਦੇਖਿ ਜੀਵਾ ॥ ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਣ ਧੋਇ ਧੋਇ ਪੀਵਾ ॥ ੧ ॥

ਗੁਰ ਕੀ ਰੇਣੁ ਨਿਤ ਮਜਨੁ ਕਰਉ ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਹਉਮੈ ਮਲੁ ਹਰਉ ॥ ੨ ॥ [੨੪੦]-੯

ਅਰਥ:—ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ ਧੋਂਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ (ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ) ਨਾਮ-ਜਲ (ਪੀਣ ਨੂੰ, ਜਪਣ ਨੂੰ) ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ੧। ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ (ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਤੀਰਥ ਦਾ ਜਲ ਹੈ ਉਸ) ਵਿਚ ਮੈਂ ਸਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਜਨਮਾਂ ਦੀ (ਇਕੱਠੀ ਹੋਈ ਹੋਈ) ਹਉਮੈ ਦੀ ਮੈਲ (ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ) ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ੨।

੭੦- ਚਰਨ ਸਾਧ ਕੇ ਧੋਇ ਧੋਇ ਪੀਉ ॥ ਅਰਪਿ ਸਾਧ ਕਉ ਅਪਨਾ ਜੀਉ ॥

ਸਾਧ ਕੀ ਧੂਰਿ ਕਰਹੁ ਇਸਨਾਨੁ ॥ ਸਾਧ ਉਪਰਿ ਜਾਈਐ ਕੁਰਬਾਨੁ ॥ ੬ ॥ [੨੮੩]-੧੫

ਅਰਥ:—ਗੁਰੂ-ਸਾਧੂ ਦੇ ਪੈਰ ਧੋ ਕੇ (ਨਾਮ-ਜਲ) ਪੀਉ, ਸਾਧ-ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਜਿੰਦ ਵੀ ਵਾਰ ਦੇਉ। ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਖ਼ਾਕ (ਧੂੜੀ) ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੋ ਗੁਰਮੁਖ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਹੋਵੇ।

੧੨- ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਤਾ ਕਉ ਹਉ ਜੀਵਾ ॥ ਚਰਣ ਕਮਲ ਤੇਰੇ ਧੋਇ ਧੋਇ ਪੀਵਾ ॥ ੧ ॥ [੭੪੦]-੧੧-੧੭

ਅਰਥ:—ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸਦਾ ਸਿਮਰ ਕੇ ਮੈਂ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਸੋਹਣੇ ਚਰਣ ਧੋ ਕੇ ਨਿਤ ਪੀਂਦਾ ਹਾਂ। ੧। (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਣ ਧੋ ਕੇ ਪੀਣ ਤੋਂ ਭਾਵ—ਹਉਮੈ ਤਿਆਗ ਤੇ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ)।

੭੨- ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਨਾਮੁ ਜੀਵਾ ਤਨੁ ਮਨੁ ਹੋਇ ਨਿਹਾਲਾ ॥

ਚਰਣ ਕਮਲ ਤੇਰੇ ਧੋਇ ਧੋਇ ਪੀਵਾ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀਨ ਦਇਆਲਾ ॥ ੩ ॥ [੭੪੯]-੮-੫੫

ਅਰਥ:—ਹੋ ਦੀਨਾ ਉਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ! (ਮੇਹਰ ਕਰ) ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਜਪ ਜਪ ਕੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਰਹਾਂ, ਮੇਰਾ ਮਨ ਮੇਰਾ ਤਨ (ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ) ਖਿੜਿਆ ਰਹੇ। (ਮੇਹਰ ਕਰ) ਮੈਂ ਸਦਾ ਤੇਰੇ ਸੋਹਣੇ ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਪੀਂਦਾ ਰਹਾਂ। ੩।

੭੩- ਮਤੜੀ ਕਾਂਢੁ ਕੁਆਹ, ਪਾਵ ਧੋਵੰਦੇ ਪੀਵਸਾ ॥ ਮੂ ਤਨਿ ਪ੍ਰੇਮੁ ਅਥਾਹ, ਪਸਣ ਕੂ ਸਚਾ ਧਣੀ ॥ ੩ ॥ [੧੦੯੯]-ਵਾ-੧੫

ਅਰਥ:—ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਮਾਲਕ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਅਥਾਹ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ (ਪਰ ਮੇਰੀ ਖੋਟੀ ਮਤ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਰੋਕ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਮੇਰੀ ਇਸ ਖੋਟੀ ਮਤ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ ਕੱਢ ਦੇਵੇ, ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰ ਧੋ ਕੇ ਪੀਵਾਂਗਾ।

ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਨਿਮਰਤਾ ਭਾਵਣਾਂ ਦੀ ਸਿਖਰ ਤੱਕ ਪੁੱਜਾ ਵੇਖਣ ਦੀ ਸੱਧਰ ਵਾਲੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ " ਚਰਨ ਪਰਸਦਾ ਹਾਂ " ਕਹਿਣ ਦੇ ਥਾਂ " ਪੈਰ ਚੱਟਣ " ਵੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ— ਸੇਵਾ ਪੂਜ ਕਰਉ ਤਿਸੁ ਮੂਰਤਿ ਕੀ ਨਾਨਕੁ ਤਿਸੁ ਪਗ ਚਾਟੈ ॥ ੫ ॥ [੧੦੮]-੧੧-੧੩੨

੭੪- ਹਉਮੈ ਮਮਤਾ ਦੁਰਮਤਿ ਦੁਖ ਨਾਸੁ ॥ ਜਬ ਹਿਰਦੈ ਰਾਮਨਾਮ ਗੁਣਤਾਸੁ ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੁਧਿ ਪ੍ਰਗਟੀ ਪ੍ਰਭ ਜਾਸੁ ॥ ਜਬ ਹਿਰਦੈ ਰਵਿਆ ਚਰਣ ਨਿਵਾਸੁ ॥ ੭ ॥ [੨੩੨]-੭

ਅਰਥ:—ਜਦੋਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਅਥਵਾ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਪ੍ਰਭੂ ਆ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਅੰਦਰੋਂ ਹਉਮੈ, ਅਪਣੱਤ, ਖੋਟੀ ਬੁਧੀ ਅਤੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨੀ ਪੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਭੂ-ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਟਿਕਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤ-ਸਾਲਾਹ ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਬੁਧੀ ਉੱਜਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ੭।

ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਵਿਚ ਹਿਰਦਾ ਟਿਕਾਉਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ, ਆਪਣਾ ਆਪਾ ਭਾਵ ਮਿਟਾ ਕੇ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਜੁੜਨਾ। ਚਰਣ ਸਦਾ ਹੀ ਨਿਮਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ।

੭੫- ਧਧਾ ਧੂਰਿ ਪੁਨੀਤ ਤੇਰੇ ਜਨੂਆ ॥ ਧਨਿ ਤੇਊ ਜਿਹ ਰੁਚ ਇਆ ਮਨੂਆ ॥

ਧਨੁ ਨਹੀ ਬਾਛਹਿ ਸੁਰਗ ਨ ਆਛਹਿ ॥ ਅਤਿ ਪ੍ਰਿਅ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸਾਧ ਰਜ ਰਾਚਹਿ ॥-੪॥ [੨੫੧]

ਅਰਥ:-ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਪਵਿਤ੍ਰ (ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ) ਹੈ । ਉਹ ਬੰਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਧੂੜ ਦੀ ਤਾਂਘ ਹੈ । (ਅਜੇਹੇ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਚਰਨ-ਧੂੜ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵਾਲਾ) ਧਨ ਨਹੀਂ ਲੋੜਦੇ, ਸੁਰਗ ਦੀ ਤਾਂਘ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ, ਉਹ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਵਿਚ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ ਵਿਚ ਹੀ ਮਸਤ ਹਨ ।

ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਪੀਣ ਦੇ, ਉਪਦੇਸ਼ ਵਾਲੇ ਪਾਵਨ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਥਾਉਂ ਵੀ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਕਿ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਸਿੱਖ ਬਣਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਥਵਾ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ ਧੋਤੇ ਹੋਣ, ਜਾਂ ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਪੀਤੇ ਹੋਣ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਿੱਖ ਅਥਵਾ ਸ਼ਿਸ਼ਯ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਲੇ ਕਰਮ ਵਿਚ ਪੈਣ ਵਾਲੇ ਸੰਸਾਰੀ ਗੁਰੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਅਜੇਹੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਕੇਵਲ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਟਿੱਜਤ ਮਾਣ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਵਾਹ-ਵਾ ਖੱਟੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਪਰਲੋਕ ਨਹੀਂ ਸੌਰਦਾ। ਪੈਰ ਧੋ ਕੇ ਪੀਣ ਜਿਹੇ, ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਲੇ ਕਰਮ ਨਾਲ, ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਵਾਲਾ ਬਣਨ ਨਾਲ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ ਹੋਣ ਦੇ ਥਾਂ ਸਗੋਂ ਮਨ ਵਿਚ ਹਉਮੈ ਰੋਗ ਆ ਡੇਰਾ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ-- " ਮੈਂ ਨਿਗੁਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ " । ਵਕਾਰਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਤੇ ਪੂਰਨ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਚੁਕਿਆ ਪੂਰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਿੱਖ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਲੀ ਰਸਮ ਵਿਚ ਪੈਣ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕਾਇਆ ਕਲਪ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਢਿੱਲ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦਾ :-

੭੬- **ਕਬੀਰ ਗੁੰਗਾ ਹੁਆ ਬਾਵਰਾ, ਬਹਰਾ ਹੁਆ ਕਾਨ ॥ ਪਾਵਹੁ ਤੇ ਪਿੰਗੁਲ ਭਇਆ, ਮਾਰਿਆ ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਨ ॥ ੧੯੩ ॥**

੭੭- **ਕਬੀਰ ਸਤਿਗੁਰ ਸੂਰਮੇ, ਬਾਹਿਆ ਬਾਨੁ ਜੁ ਏਕੁ ॥ ਲਾਗਤ ਹੀ ਭੁਇ ਗਿਰਿ ਪਰਿਆ, ਪਰਾ ਕਰੇਜੇ ਛੇਕੁ ॥ ੧੯੪ ॥ [੧੩੭੪]**

ਜਦ ਮਨੁੱਖ ਦਾ " ਮਨ " ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬਾਹਰ ਸਰੀਰ ਤੇ, ਗੁਰ-ਸਿੱਖੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਜਦ ਮਨ ਸਿੱਖ ਬਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਫਿਰ---

" ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਨਿਆਰੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦੀ ਕਦਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਧਦੀ ਗਈ, ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦੇ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਭਰਮ-ਭਟਕਣਾ ਮੁੱਕਦੀ ਗਈ, ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ-ਅਗਨੀ ਦਾ ਸਾੜ ਹਟਦਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਠੰਢ ਵਰਤਦੀ ਗਈ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨਾਲ ਦਿਲੀ ਪਿਆਰ ਵਧਦਾ ਗਿਆ । ਅਵਸਥਾ ਇਹ ਬਣ ਗਈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਚਰਣ ਧੂੜੀ ਨਾਲ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਵਿਚ, (ਭਾਵ, ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਟਿਕੇ ਰਹਿਣ ਵਿਚ), ਅਲੌਕਿਕ ਅਨੰਦ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ । ਦਿਲ ਦੀ ਲੋਚਨਾ ਇਹ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਮਿਹਰਾਂ ਦੀ ਬਾਰਸ਼ ਨਾਲ ਹਰ ਪਾਸੇ ਠੰਢ ਵਰਤ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਜੇਹੇ ਸਮਰਥ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ, ਨਾ ਕਦੇ ਮੈਂ ਥੱਕਾਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਦੇ ਅੱਕਾਂ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ ਅਖੀਆਂ " ਹੁਣ ਹਰ ਥਾਂ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਗਿੱਝ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਹਉਮੈ ਅਗਨੀ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਜੇਹੇ ਪੂਰਨ-ਪੁਰਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਪੀ ਲਵਾਂ । "

ਨਿਮਰਤਾ ਭਰੇ ਡੂੰਘੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਇਸ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਜਜ਼ਬੇ ਨੂੰ, ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਰੰਗਤ ਦੇਣੀ, ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਵਾਲਾ ਬਣਨ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਨਿਰੀ ਬਾਰਹੀ ਡਿੱਠ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਖੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਹਰ ਥਾਂ ਸੱਚੇ ਸੱਜਣ ਦੇ ਦੀਦਾਰੇ ਕਰਨ ਗਿੱਝ ਜਾਣ:-

੭੮- **ਡਿਠਾ ਹਭ ਮਝਾਹਿ, ਖਾਲੀ ਕੋਇ ਨ ਜਾਣੀਐ ॥**

ਤੈ ਸਖੀ ਭਾਗ ਮਥਾਹਿ, ਜਿਨੀ ਮੇਰਾ ਸਜਣੁ ਰਾਵਿਆ ॥ ੩ ॥ [੧੦੯੭] ਵਾਰ-੯

ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਵਾਲਾ ਬਣਨ ਲਈ ਕੋਈ ਸ਼ਰਤ ਪੂਰੀ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ । ਸੋ ਅਜੇਹੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਡੇਰੇਦਾਰ (ਜਾਂ ਡੇਰੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਚੇਲੇ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਵਾਲੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਵਿਅਰਥ ਬਣਾ ਦੇਣ ਦਾ ਬੱਜਰ-ਪਾਪ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ।

੭੯- **ਜਿਨ ਜਾਨਿਆ ਸੇਈ ਤਰੇ ਸੇ ਸੂਰੇ ਸੇ ਬੀਰ ॥**

ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਬਲਿਹਾਰਣੈ ਹਰਿ ਜਪਿ ਉਤਰੇ ਤੀਰ ॥ ੨ ॥ [੯੨੯]-ਛੰਦ-੬-੮

ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਘੋਰ ਖੰਡਨ ?

ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਕਿਸੇ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਸ਼ਰਤ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ, ਕੀ, ਕਿਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਘੋਰ ਖੰਡਨ ਕਰਨ ਦਾ ਪਾਪ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ? ਭਰਮ ਦੀ ਉਪਜ, ਸਾਰੀਆਂ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਬੰਦਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਆਏ ਮਨ-ਭਾਣੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ, ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਪਿਲਾਉਣ ਵਾਲੀ, ਜਾਂ **ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਲੀ** ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਭਰਮ-ਬੰਦਸ਼ ਕਿਉਂ ਲਾਉਣੀ ਸੀ? ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਿ-ਗਿਆਨ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਦਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਛੱਟਾ ਦੇਣ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫ਼ਰਮਾਨ ਹੈ " **ਗੁਰੂ ਸਿਖੁ ਸਿਖੁ ਗੁਰੂ ਹੈ ਏਕੋ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸੁ ਚਲਾਏ ॥** " ਭਾਵ, ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਸਦਕਾ, ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਇੱਕ-ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਸਿੱਖ ਵੀ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਲੜੀ ਨੂੰ ਅਗਾਂਹ ਤੋਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੂਝਵਾਨ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪਰਚਾਰਕ ਤਾਂ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦਾ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਬਣ ਬੈਠਦਾ। ਬਾਬਾ ਬੁਢਾ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ, ਅਜਿਤਾ ਰੰਧਾਵਾ ਜੀ, ਭਾਈ ਮਨਸੁਖ, ਭਾਈ ਸੱਜਣ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਵਿਰੋਧਾਏ ਹੋਏ ਹੋਰ ਬੇਅੰਤ ਸੂਝ-ਵਾਨ ਗੁਰਸਿੱਖ, ਫਿਰ ਬੇਅੰਤ ਮਸੰਦ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਜੀ ਆਦਿ ਕਈਆਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼-ਦੇਸ਼ਾਂਤ੍ਰ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਫੈਲਾਉਣੀ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੱਚੀ ਸੇਵਾ ਮੰਨੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਜਿਸ ਨੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਸਮਝਣਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਉਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਸਿੱਖ ਬਣਦਾ ਗਿਆ। ਤਦੇ ਹੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ-ਲੇਵਾ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੋ ਕੌੜ ਤੋਂ ਟੱਪ ਖਲੋਤੀ ਸੀ।

ਪਰਚਲਤ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਪਰੰਪਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ "ਸ੍ਰੀ ਗਣੇਸ਼" ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਗੁਰੂ ਚੇਲੇ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ Formalities ਪੂਰੀਆਂ ਕਰ ਲੈਣੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਨਿਵਾਜੇ ਗੁਰਮੁਖ-ਧਰਮ-ਪਰਚਾਰਕ, ਗੁਰੂ ਚਰਣਾਂ ਦਾ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਚੁੱਕੀ ਫਿਰਦੇ ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਪਿਲਾ ਲੈਂਦੇ ਹੋਣਗੇ। ਇਹ ਸੋਸ਼ਾ ਵੀ ਕਿਤੋਂ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦੇ ਭੋਰੇ, ਉਹ ਵਿਦਵਾਨ ਗੁਰਮੁਖ, ਆਪਣਾ ਹੀ ਚਰਣ-ਧੋ ਪਿਲਾ ਕੇ ਬੁੱਤਾ ਸਾਰ ਲੈਂਦੇ ਸਨ।

ਈਸਾਈ ਧਰਮ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਘਰ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗਿਰਜੇ ਆਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਨਵੀਂ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਅਸਿੱਖ ਕਹਿਣਾ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਈ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਇਸ਼ਟ ਮੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਨਿਆਰੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ, ਅਥਵਾ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਨਿਆਰੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਹੋਰ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੀ ਵੰਡਨਾਂ ਹੈ (ਡੋਰਾ-ਵਚ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੋਲਿਆਂ ਨੇ) ਉਲਟਾ ਸਿੱਖੀ ਪਰਚਾਰ ਦਾ ਘੋਰਾ ਸੁੰਗੋੜੀ ਜਾਣ ਤੇ ਲੱਕ ਬੱਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਸ਼ੱਕ ਦੀ ਕੋਈ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ **ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣਾ ਸਾਰੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਅਤੀਅੰਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ**, ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਹੋ ਜਾਣਾ, ਅਥਵਾ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਣਾ, ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਤੇ ਤੁਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ-ਦੁਗਤ ਸੁਆਰੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸੱਧਰ ਬਣਾ ਲੈਣੀ, **ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।** ਸੋ "ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ" ਪਿਲਾਉਣ (ਅਥਵਾ "ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਾਉਣ") ਵਾਲੀ ਲਕੀਰ, ਕਦੋਂ ਪਾਰ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇਗੀ? ਗੁਰੂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਸਮਝਣਾ ਅਰੰਭ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਕਿ ਜਾਂ ਪੂਰੀ ਸੂਝ ਬੂਝ ਨਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਦਿਲੀ ਸੱਧਰ ਅਤੇ ਉਮੰਗ ਨਾਲ "ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅਭਿਲਾਖੀ" ਬਣ ਜਾਣ ਦੇ ਉਪ੍ਰੰਤ ?

ਮਿੱਠੇ ਬਚਨ ਅਤੇ ਨਿਮਰਤਾ, ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਅਤੇ ਚੰਗਿਆਈਆਂ ਦਾ ਨਿਚੋੜ ਹੈ--**ਮਿਠਤੁ ਨੀਵੀਂ ਨਾਨਕਾ ਗੁਣ ਚੰਗਿਆਈਆ ਤਤੁ** ॥ (੪੭੦)। ਇਹ ਮਹਾਨ ਗੁਣ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਦੇ ਆਚਰਨ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰ ਦੇਣ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਨਿਮਰਤਾ ਨੂੰ ਹੀ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਸੀਤਾ ਜੀ ਅਤੇ ਭਰਾਤਾ ਲਛਮਣ ਜੀ ਸਮੇਤ ਜਿਸ ਰਿਖੀ ਦੇ ਡੇਰੇ ਗਏ ਆਪਣੇ ਚਰਨ ਸੁੱਚੇ ਕਰਦੇ ਰਾਮਾਇਣ ਮੂਵੀ ਵਿਚ ਦਰਸਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਸੋ ਪੈਰ ਸੁੱਚੇ ਕਰਕੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਬੈਠਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਦੇਣ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਏ ਸ਼ਰਧਾਵਾਨਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ-ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਬੈਠਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੈਰ ਧੋ ਕੇ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਲੈਣ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਲਈ। ਜਿਸ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਸੰਗਤਾਂ ਪੈਰ ਸਾਫ਼ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਏ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਪੈਰ ਧੋਣ ਲਈ ਬਣੇ ਚੁਬੱਚੇ ਦੇ ਜਲ ਵਿਚੋਂ (ਚੁਣਾਮ੍ਰਿਤ ਸਮਝੇ ਜਾ ਰਹੇ ਜਲ ਵਿਚੋਂ) ਚੁਲ੍ਹੇ ਪੀਂਦੇ ਅੱਜ ਵੀ ਵੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਸਿੱਖ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪੈਰ ਧੋ ਕੇ ਪਿਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਗੱਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਪਵਿੱਤਰ ਨਾਮਣੇ ਨਾਲ **ਜੋੜਨੀ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਬਣਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ।**

੮੦-

ਮਿਸਟ ਬਚਨ ਬੇਨਤੀ ਕਰਉ ਦੀਨ ਕੀ ਨਿਆਈ ॥

ਤਜਿ ਅਭਿਮਾਨੁ ਸਰਣੀ ਪਰਉ ਹਰਿ ਗੁਣ ਨਿਧਿ ਪਾਈ ॥੨॥ [੭੪੫]-੨-੪੨

੮

ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਬਣਨਾ

ਲੋੜ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਨਿਆਰੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਅਜੇਹੇ ਯੋਜਨਾ-ਬੱਧ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣੂੰ ਕਰਾਇਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਦੂਜੇ ਧਰਮ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਪਿਆਰੀ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਏ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਸੱਧਰ ਜਾਗ ਪਏ। ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਮਿੱਠੇ ਅਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਵਤੀਰੇ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਰੀ ਬਣਨ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਡੇਰੇਦਾਰ ਸੰਤ ਟੋਲਿਆਂ ਨੇ ਪੰਥ ਵਿਚ "ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ" ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਨਾਰਾ ਬੜਾ ਪਰਚਲਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਛਕਦਾ ਉਹ ਨਿਗੁਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਤੋਂ ਵਾਂਜੇ ਕਥਿਤ ਨਿਗੁਰਿਆ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀਣ ਭਾਵਣਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦੇਣ ਦਾ ਪਾਪ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਬੜੀ ਖਰ੍ਹਵੀ ਸੁਰ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਇਹ ਤੁਕਾਂ ਪੜ੍ਹ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ---**...ਨਿਗੁਰੇ ਕਉ ਗਤਿ ਕਾਈ ਨਾਹੀ ॥ ਅਵਗਣਿ ਮੁਠੇ ਚੋਟਾ ਖਾਹੀ ॥ ੩ ॥ [੩੬੧]** ਅਰਥਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਸਮਝਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਗੁਰੇ ਦੀ ਗਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਉਹ ਸਦਾ ਪਸ਼ੂ-ਜ਼ੁੰਨਾ ਵਿਚ ਹੀ ਭਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। **"ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਜਨਮੇ ਗਵਨੁ ਮਿਟਾਇਆ ॥** ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਤੁਕ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਇਹ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚੋਂ ਬਚਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਘਰ "ਜਨਮ ਲੈਣਾ" ਪਵੇਗਾ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮ ਕੇਵਲ ਉਸੇ ਦਾ ਹੋਇਆ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ (ਡੋਰਾਵਾਦੀਆਂ ਦੇ) ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰੇਗਾ। ਅਤੇ ਬੇ-ਅੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਅਥਵਾ ਨਿਗੁਰਿਆਂ ਨੂੰ ਚਿੜਾਉਣ ਲਈ ਤਰਕ ਮਈ ਟੋਣ ਵਿਚ ਇਹ ਤੁਕ ਸੁਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ- **.... ਨਿਗੁਰੇ ਕਾ ਹੈ ਨਾਉ ਬੁਰਾ ॥ ੧੩ ॥ [੪੩੫]**

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਸਿੱਖ ਨਿਗੁਰੇ ਰਹਿਣ ਦੇ ਹੀਣ ਭਾਵ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ ਪਾਉਣ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾ ਵਿਚ ਜਾਂ ਵਤੀਰੇ ਵਿਚ **"ਹੋਹੁ ਸਭਨਾ ਕੀ ਰੇਣੁਕਾ"** ਵਾਲੀ ਨਿਮਰਤਾ ਦੇ ਥਾਂ **ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ** ਬਣ ਜਾਣ ਦਾ **"ਹੰਕਾਰ"** ਠਾਠਾ ਮਾਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਅਜੇਹੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਹਉਮੈ, ਕਥਿਤ ਨਿਗੁਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਘਿਰਣਾ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਬਾਹਰ ਆਮ ਵਿਹਾਰ ਸਮੇਂ ਦੀ ਗੱਲ

ਤਾਂ ਛੱਡੀ, ਅਜੇਹੀ ਘਿਰਣਾ ਕਈ ਵਾਰੀ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਲੜਾਈ ਝਗੜੇ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਸ਼ਰਧਾਵਾਨਾ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਵਲੂੰਧਰ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਤ ਇਹ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ, " ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ " ਬਣ ਜਾਣ ਦੇ ਹੰਕਾਰੀ, ਅਜੇਹੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਬੋਲ-ਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਅਥਵਾ ਆਮ ਵਰਤੋਂ-ਵਿਉਹਾਰ ਤੋਂ ਹੰਕਾਰ ਉਬਲੇ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ, ਕਥਿਤ ਨਿਗੂਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਤੇ ਨਸ਼ਤਰ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ, ਪੰਜ ਵਿਕਾਰ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵੈਰੀ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ " ਹਉਮੈ ਰੋਗ " ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹਾਨੀ ਕਾਰਕ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਕੇਵਲ ਹਉਮੈ ਹੀ " ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਮ " ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਹਉਮੈ ਹੈ ਉਥੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਵਾਸਾ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ--**ਹਉਮੈ ਨਾਵੈ ਨਾਲਿ ਵਿਰੋਧੁ ਹੈ ਦੁਇ ਨ ਵਸਹਿ ਇਕ ਠਾਇ ॥ ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਸੇਵਾ ਨ ਹੋਵਈ ਤਾ ਮਨੁ ਬਿਰਥਾ ਜਾਇ ॥ ੧ ॥** [੫੬੦] ਹੰਕਾਰੀ ਮਨੁੱਖ, ਨਾ ਕਦੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਉਹ ਕਦੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸੱਚਾ ਸੇਵਕ ਹੀ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹੁਸਨ, ਜਵਾਨੀ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਹੰਕਾਰ, ਬਿਮਾਰੀ ਲੱਗ ਜਾਣ ਤੇ ਜਾਂ ਬੁਢਾਪ ਆ ਜਾਣ ਤੇ ਜਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਦਾ, ਪ੍ਰਭਤਾ ਦਾ, ਅਥਵਾ ਕਿਸੇ ਪਦਵੀ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ, ਰੋਣ-ਕੁਰਲਾਉਣ ਵਿਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਹੰਕਾਰ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਛੱਡ ਜਾਣ ਪਰ-ਧਰਮੀ ਹੋਣ ਦਾ ਹੰਕਾਰ, ਮੌਤ ਦੇ ਬਿਸਤਰੇ ਤੇ ਪਏ ਆਖਰੀ ਸੁਆਸ ਲੈ ਰਹੇ ਦਾ ਵੀ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ। ਨਿਹਕਲੰਕ ਬਣ ਜਾਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਨਾਲ " ਗੁਰੂ ਵਾਲਾ " ਬਣਿਆਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ, ਮੌਤ ਤੇ ਬਿਸਤਰੇ ਤੇ ਪਿਆ ਵੀ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੱਥਾ ਜ਼ਰੂਰ ਵੱਟੇਗਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ **ਨਿਗੁਰਾ** ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਅਜੇਹੇ ਖ਼ਾਲਸੇ ਲਈ ਨੀਚਾਂ ਦੇ ਸੰਗੀ ਸਾਥੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਫੁਰਮਾਨ--**ਹਮ ਨਹੀ ਚੰਗੇ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਕੋਇ** " ਵਿਅਰਥ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਹੀ ਭਰਾਵਾਂ ਨਾਲ ਘਿਰਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਹ ਹੰਕਾਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ, ਕੀ ਉਸੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਵਨ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ, ਨਿਮਰਤਾ, ਹਲੀਮੀ, ਨਿਰਵੈਰਤਾ, ਅਤੇ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਸਲੂਕ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ?

ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਨਿਆਰੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਅਜੇਹੇ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਢੰਗ ਨਾਲ ਜਾਣੂੰ ਕਰਾਇਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਤੋਂ ਅਗਿਆਨੀ ਆਪਣਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦੂਜੇ ਧਰਮ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਿੱਖੀ ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਿਆਰੀ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਏ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਸੱਧਰ ਜਾਗ ਪਏ। ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਮਿੱਠੇ ਅਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਵਤੀਰੇ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਧਾਰੀ ਬਣ ਜਾਣ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਖੰਡੇ-ਬਾਟੇ ਦੇ ਝੂਠੇ ਕਰਾਮਾਤੀ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮੂਲ ਲਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲੇ ਡੋਰੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਚੋਲਿਆਂ ਨੇ **ਸੱਚਾ ਸਿੰਘ** ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕੋਈ ਬਣਾਇਆ ਹੋਵੇ, ਪਰ (ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕਥਨ ਵਾਲੇ) " **ਬੰਬ** " ਬੇਅੰਤ ਬਣਾਈ

ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। [* Foot note:--ਸਤੰਬਰ ੧੯੮੩ ਵਿਚ ਜਦ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਕੇ ਆਏ ਦੋ ਸੌ ਦੇ ਕਰੀਬ, ਸਿੰਘ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਦੀ ਛੱਤ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨਾ ਨੂੰ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਟੋਪ ਹੋਏ ਬਚਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ --ਬੀਬੀ ਇੰਦਾ ਕਹਿੰਦੀ ਆ ਕਿ ਮੈਂ ਬੰਬ ਬਣਾਉਣਦਾ ਹਾਂ, ਠੀਕ ਹੈ, ਮੈਂ ਬੰਬ ਜ਼ਰੂਰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ,(ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀਆਂ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਕੇ) ਆਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਸਾਰੇ ਬੰਬ ਹੀ ਤਾਂ ਹਨ।]

ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਬਣ ਜਾਣ ਦੇ ਹੰਕਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੇ ਆਪਣੀ ਮਲ ਮਾਰ ਬਹਿਣਾ, ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਸਾਂਝੇ, ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪਿਆਰਾਂ ਲੱਦੀ ਬੁੱਕਲ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਦਾ ਖੰਡਣ ਕਰਨ ਦੀ ਗੰਭੀਰ ਗੁਸਤਾਖੀ ਹੈ। ਅਜੇਹਾ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਵਤੀਰਾ ਕੌਮੀ ਬਦ-ਕਿਸਮਤੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਭਾਈ-ਵਾਲ ਬਣੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੋਹਬਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ, ਕਿ ਨੱਗਰ ਨੱਗਰ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਰਥ-ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਸੱਧਰ ਜਾਗ ਦਿੰਦੇ। ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਸੂਝ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਅਜੇਹੇ ਵਿਦਿਆਲੇ ਚਾਲੂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਜਿਥੋਂ ਹਰ ਸਾਲ ਵਿਦਵਾਨ ਪਰਚਾਰਕ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਖਿੱਲਰ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਨਿਆਰੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸੋਝੀ ਕਰਾਉਂਦੇ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਦੀਵੀ ਸੱਚ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਹੋ ਕੇ ਲੋਕ, ਸੁਆਮੀ ਰਾਮ ਤੀਰਥ ਵਾਂਗ ਪੁਕਾਰ ਉੱਠਦੇ--" **ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਸਰਬ ਉੱਤਮ ਧਰਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਕੇਵਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹੀ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ ਸਰਬ ਉੱਤਮ ਧਰਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਹੀ ਹੈ** "। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਜਗਤ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੀ ਨੂੰ " **ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਅਤੇ ਨਿਆਰੇ** " ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿੰਦੇ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਿਤਾ ਦੀ ਔਲਾਦ ਕਹਿ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਸਕੇ ਭੈਣ ਭਾਈ ਬਣਾਇਆ ਹੈ--**ਏਕੁ ਪਿਤਾ ਏਕਸ ਕੇ ਹਮ ਬਾਰਿਕ**(੬੧੧) ਉਸ Creator ਦੀ ਉਸ God ਦੀ, ਉਸ ਔਲਾਦ ਦੀ, ਉਸ ਗਿਰਧਾਰੀ ਦੀ ਅਥਵਾ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਹੈ--**ਜਿਤ ਦੁਆਰੈ ਉਬਰੈ ਤਿਤੈ ਲੈਹੁ ਉਬਾਰਿ ॥... ੧ ॥** [੮੫੩] ਬਿਨਾ ਜਾਤ ਪਾਤ ਦੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨੈਸ਼ਨੈਲਿਟੀ (Nationality) ਵਾਲੇ ਪੱਖ ਪਾਤ ਦੇ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਚਮੜੀ ਦੇ ਰੰਗ ਦੇ ਭਿੰਨ-ਭੇਤ ਦੇ, ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵਾਸੀ, ਇੱਕੋ ਪ੍ਰਵਾਰ ਦੇ ਜੀਅ ਹਾਂ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਭਲੇ ਅਤੇ ਮੰਦੇ ਦਾ ਵਿਤਕਰਾ ਮਿਟਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਮੋਟੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਤੇ ਲਗ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ--

੮੧- **ਅਵਲਿ ਅਲਹ ਨੂਰੁ ਉਪਾਇਆ ਕੁਦਰਤਿ ਕੇ ਸਭ ਬੰਦੇ ॥ ਏਕ ਨੂਰ ਤੇ ਸਭੁ ਜਗੁ ਉਪਜਿਆ ਕਉਨ ਭਲੇ ਕੋ ਮੰਦੇ ॥ ੧ ॥**
ਲੋਗਾ ਭਰਮਿ ਨ ਭੁਲਹੁ ਭਾਈ ॥ ਖਾਲਿਕੁ ਖਲਕ ਖਲਕ ਮਹਿ ਖਾਲਿਕੁ ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਸ੍ਰਬ ਠਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮਾਟੀ ਏਕ ਅਨੇਕ ਭਾਂਤਿ ਕਰਿ ਸਾਜੀ ਸਾਜਨਹਾਰੈ ॥ ਨਾ ਕਛੁ ਪੋਚ ਮਾਟੀ ਕੇ ਭਾਂਡੇ ਨਾ ਕਛੁ ਪੋਚ ਕੁੰਭਾਰੈ ॥ ੨ ॥ ਸਭ ਮਹਿ ਸਚਾ ਏਕੋ ਸੋਈ ਤਿਸ ਕਾ ਕੀਆ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹੋਈ ॥ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਨੈ ਸੁ ਏਕੋ ਜਾਨੈ ਬੰਦਾ ਕਹੀਐ ਸੋਈ ॥ ੩ ॥ ਅਲਹੁ ਅਲਖੁ ਨ ਜਾਈ ਲਖਿਆ ਗੁਰਿ ਗੁੜੁ ਦੀਨਾ ਮੀਠਾ ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਮੇਰੀ ਸੰਕਾ ਨਾਸੀ, ਸਰਬ ਨਿਰੰਜਨੁ ਡੀਠਾ ॥ ੪ ॥ [੧੩੫੦]-੩

ਜਗਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਮੰਨ ਜਾਂਦੇ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪੰਥ, ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਸਰਬ ਉੱਤਮ ਪੰਥ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਦਾ ਪਿਆਰਾਂ ਲਿਆ ਪਰ-ਉਪਕਾਰੀ ਉੱਚਾ ਸੁੱਚਾ ਆਚਰਣ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨ ਤੇ ਅਜੇਹੀ ਛਾਪ ਲਾਉਂਦਾ ਕਿ, ਹਰ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਕਾਹਲੇ ਪੈ ਜਾਂਦਾ। ਫਿਰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਦੇ ਅਥਵਾ ਬਿਨਾਂ ਉੱਚੇ ਨੀਵੇਂ ਦੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ, ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੀ ਸਾਹਿਬਤਾ ਅਤੇ ਦੁਖਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਤੋਨੋ, ਮਨੋਂ, ਧਨੋਂ, ਪੂਰੀ ਲਗਨ ਨਾਲ ਸੇਵਾ-ਸੰਭਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਨਿਆਰੀ ਮਿਠਾਸ ਵਾਲਾ ਵਤੀਰਾ ਅਤੇ ਸਰਬੱਤ ਨਾਲ ਉਚੇਚਾ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਿਮਰਤਾ ਭਰਿਆ ਸੁਭਾਅ ਵੇਖ ਕੇ, ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਉਵੇਂ ਹੀ ਦੂਡ ਵਿਚ ਤੁਰ ਪੈਂਦਾ ਜਿਵੇਂ ਮਨੁੱਖ-ਆਬੇ-ਹੱਯਾਤ ' ਲਭਣ ਚੜ੍ਹ ਪਿਆ ਸੀ।

ਅਜੇਹੀ ਸੇਵਾ ਨਾਲ ਗੁਰੂ-ਪੰਥ ਦਾ ਦਾ ਨਾਮਣਾ ਉੱਚਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਸਗੋਂ (ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦਾ ਬਾਣਾ ਪਾ ਲੈਣ ਦੇ ਹੰਕਾਰੀ ਬਣੇ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਇਹ ਉਚੇਚੇ ਲਾਲ), ਇਹ ਕਹਿਣ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮੰਨ ਬੈਠੇ ਕਿ, ' ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਬਣਦੇ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਪੀਣਾਂ ਮੰਨ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਹੁਣ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਲਿਆ ਹੈ '। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਅਜ਼ਮਤ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਤੰਗ ਦਿਲੀ ਵਾਲੀ ਇਸ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦਾ ਪਤਾ ਸੀ। ਕੁਰਾਹੇ ਪੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਉੱਖੜੀ ਹੋਈ ਸਾਡੀ ਸੁਰਤਿ ਨੂੰ ਮੁੜ ਟਿਕਾਣੇ ਸਿਰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ--**ਕਰਿ ਮਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਆਣਿ ਨਿਸਾਰਿਓ ॥ ਖਿਸਰਿ ਗਣਿਓ ਭੂਮ ਪਰਿ ਡਾਰਿਓ ॥ ੨ ॥** [੩੮੯] ਪਰ ਨਾ ਡੇਰੇਦਾਰ ਸਾਧ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਨੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਾਇਆ ਦੀ ਉਗਰਾਹੀ ਕਰਨ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮਾਰੇ, ਦੋਸ਼ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੌੜੇ ਫਿਰਦੇ ' ਉਪਦੇਸ਼ਕਾਂ, ਰਾਗੀਆਂ, ਢਾਡੀਆਂ ' ਨੇ ਕਦੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਡੇ ਕਿਸ ਬੁੱਕ ਵਿਚ ਲਿਆ ਪਾਇਆ ਸੀ? ਅਸਾਂ ਕਿਵੇਂ, ਅਤੇ ਕਿਸ ਧਰਤੀ ਦੀ ਮਿਟੀ ਵਿਚ ਉਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਰੋਲ ਦਿੱਤਾ? ਪਰ ਅਸਾਂ ਵੀ ਕਿਹੜਾ ਕਦੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਕਥਿਤ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਕੋਲੋਂ ਕਦੇ ਕੋਈ ਅਜੇਹਾ ਸ਼ੰਕਾ ਨਿਵਿਰਤ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਕਦੇ ਕੁਝ ਪੁੱਛਿਆ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਲਈ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਪਹਿਲਾਂ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦੀ ਪਾਹੁਲ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸਿਖਿਆ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਕੀ ਵਾਸਤਾ ?

ਆਪਸ ਵਿਚ ਸਹੋਦਰਤਾ ਵਾਲਾ ਪਿਆਰ ਹੋਣ ਦੇ ਥਾਂ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਕਾਰਨ ਉਪਜੀ ਘਿਰਣਾ ਗ੍ਰਸੀ ਹਉਮੇ ਤੋਂ ਜਨਮੀ ਆਪਸੀ ਫੁੱਟ (ਨਾ-ਇਤਫਾਕੀ) ਦਾ ਅਜੇਹਾ ਰੋਗ ਸਹੇੜ ਬੈਠੇ, ਜਿਹੜਾ ਚੰਗੀਆਂ ਭਲੀਆਂ ਸਿਰਕੱਢ ਕੌਮਾਂ ਦਾ ਵੀ ਘਾਤ ਕਰਦਾ ਆਇਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਪੜ੍ਹ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਟੀਸੀ ਤੇ ਬੈਠੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਫੁੱਟ ਪਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ **ਭਿੱਟ ਅਤੇ ਛੂਤ ਛਾਤ** ਵਰਗੇ ਕਈ ਰੋਗ ਕੌਮ ਨੂੰ ਚੰਬੇੜ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਅਤੇ ਹੁਣ ਇਹ ਡੇਰੇਦਾਰ ਅਥਵਾ ਪੰਥ-ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਏਜੰਟ, **ਗੁਰੂਵਾਲੇ** ਅਤੇ **ਨਿਗੁਰੇ** ਦਾ ਭਰਮ ਪਾ ਕੇ ਵਿਅਰਥ ਦੀ ਘਿਣਾਵਟੀ ਫੁੱਟ ਦਾ ਬੀਜ ਗੁਰੂ-ਪੰਥ ਵਿਚ ਵੀ, ਬਿੱਪ੍ਰ ਦੇ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੇਲਿਆਂ ਨੇ ਬੀਜਿਆ ਹੈ। ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੁਖਦਾਈ ਭਾਣਾ ਇਹ ਵਰਤਾਇਆ ਹੈ ਕਿ '**ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸੰਸਕਾਰ**' ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਹੰਕਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਅਜੇਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਰਲਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖ ਦੁਖਦਾਈ ਫੁੱਟ ਅਤੇ ਆਪਸੀ ਘਿਰਣਾ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਈ ਤੁਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

[ਜ਼ਰੂਰੀ ਬੇਨਤੀ]--ਅੱਗੇ ਲਿਖੀ ਵਿਚਾਰ ਅਰੰਭ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜਵੇਂ ਕਾਂਡ ਦੇ ਲੇਖ ਨੰਬਰ ੪ ਵਿਚ- ' ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਕਰਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ' ਵਿਚੋਂ ' ਅਸਲੀ ਕਰਮਾਤਾਂ ਦਾ ਵਰਣ ' ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਯਾਦ ਤਾਜ਼ਾ ਕਰ ਲਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ, ਅੱਗੇ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਅਸਲ ਭਾਵਣਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਝਮੇਲਾ ਪੈਣ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ। ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਜੀ ਦਾ ਸਪੁੱਤਰ ਬਣ ਜਾਣ ਦਾ ਮਾਣ ਮਿਲ ਜਾਣ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਦਾ ਆਚਰਨ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਆਚਰਨ ਵਾਰਗ ਬਣ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਦਾ ਆਚਰਨ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਾਹਿਬ ਜ਼ਾਇਆਂ ਜਿਹਾ ਬਣ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਨ ਵਿਚ, ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਹੋਰ ਕਿਹੜੀ ਕਰਮਾਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰੀ ਸਿੰਘ, ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਰੁਚੀਆਂ ਵਾਲਾ ਕਰਮਯੋਗੀ ਬਣ ਕੇ ਨਿਆਰੇ ਆਚਰਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣ ਜਾਵੇ--ਬਸ, ਏਹੀ ਸੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਅਰਥ। ਪਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਨੂੰ ਅਜੇਹਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਕੇ ਨਿੱਜੀ ਆਸ਼ੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਤਨ ਵਾਲਾ ਦੁਖਦਾਈ ਭਾਣਾ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਵਲੋਂ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢ ਲੈਣ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਅਸਲੀਯਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਉਚੇਚੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨ।

ਦੁਖਦਾਈ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ:--

(੧) **ਇਹ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣ ਲਈ**, ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਦਾ ਜਨਮ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਦਾ ਚੱਕਰ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਇਸ ਪੰਗਤੀ--**' ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਜਨਮੇ ਗਵਨੁ ਮਿਟਾਇਆ '**--ਦੀ ਗ਼ਲਤ ਵਰਤੋਂ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪਾਵਨ ਪੰਗਤੀ ਸਿੱਧ ਗੋਸਟ ਬਾਣੀ ਦੇ ਸਲੋਕ ਨੰਬਰ ੨੦ ਵਿਚੋਂ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਭਲੀ-ਭਾਂਤ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ, ਸਿੱਧ-ਗੋਸਟ ਵਿਚ ' ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ' ਬਾਰੇ, ਜਾਂ ' ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ' ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਚਰਚਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਰਹੀ। ਸਿਧਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਉਚਾਰੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਉਸ ਪੂਰੇ ਸਲੋਕ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਸ ਸਲੋਕ ਦੇ ਅਰਥ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਲਈ ਸਿੱਧਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵਾਲਾ ਸਲੋਕ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਲੈਣਾ ਲਾਹੇਵੰਦ ਰਹੇਗਾ :--

੮੨- **ਕਿਤੁ ਬਿਧਿ ਪੁਰਖਾ, ਜਨਮੁ ਵਟਾਇਆ ॥ ਕਹੇ ਕਉ, ਤੁਝੁ ਇਹੁ ਮਨੁ ਲਾਇਆ ॥ ਕਿਤੁ ਬਿਧਿ ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਖਾਈ ॥ ਕਿਤੁ ਬਿਧਿ, ਜੋਤਿ ਨਿਰੰਤਰਿ ਪਾਈ ॥ ਬਿਨੁ ਦੰਤਾ, ਕਿਉ ਖਾਈਐ ਸਾਹੁ ॥ ਨਾਨਕ, ਸਾਚਾ ਕਰਹੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥੧੯॥**

ਅਰਥ:--(ਸਤਵੇਂ ਸਲੋਕ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ' ਲੋਹਾਰੀਪ ' ਨਾਮੀ ਸਿੱਖ ਜੋ ਗੁਰੂ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ' ਦਾ ਚੇਲਾ ਸੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਉਹੀ ਸਿੱਖ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਤੋਂ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ) ਹੋ ਪੁਰਖ ! ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਜਿੰਦਗੀ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪਲਟ ਲਈ ਹੈ ? ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਇਹ ਮਨ ਕਿਸ ਵਿਚ ਜੋੜਿਆ ਹੈ ? ਮਨ

ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਤੇ ਮਨ ਦੇ ਫੁਰਨੇ ਤੂੰ ਕਿਵੇਂ ਮੁਕਾ ਲਏ ਹਨ ? ਰੱਬੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੈਨੂੰ ਇੱਕ-ਰਸ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲ ਪਿਆ ਹੈ ? (ਮਾਇਆ ਦੇ ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਬਚਨਾ ਇਉਂ ਹੀ ਔਖਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਬਿਨਾ ਦੰਦਾਂ ਦੇ ਲੋਹਾ ਚੱਬਣਾ) ਦੰਦਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਲੋਹਾ ਕਿਵੇਂ ਚੱਬਿਆ ਜਾਏ ? ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਕੋਈ ਸਹੀ ਵਿਚਾਰ ਦੱਸੋ (ਜੋ ਸਾਡੇ ਮਨ ਲੱਗ ਜਾਏ) । ੧੯ ।

੮੩- **ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਜਨਮੇ, ਗਵਨੁ ਮਿਟਾਇਆ ॥ ਅਨਹਤਿ ਰਾਤੇ, ਇਹੁ ਮਨੁ ਲਾਇਆ ॥**

ਮਨਸਾ ਆਸਾ ਸਬਦਿ ਜਲਾਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜੋਤਿ ਨਿਰੰਤਰਿ ਪਾਈ ॥

ਤ੍ਰੈਗੁਣ ਮੇਟੇ, ਖਾਈਐ ਸਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ, ਤਾਰੇ ਤਾਰਣ- ਹਾਰੁ ॥ ੨੦ ॥ [੯੪੦]

ਅਰਥ:—ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਤੁਰੇ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਮਨ ਦੀ ਭਟਕਣਾ ਮੁੱਕਦੀ ਗਈ । ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਇੱਕ-ਰਸ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਜੁੜਨ ਦਾ ਆਨੰਦ ਆਇਆ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਇਹ ਮਨ ਪਰਚਦਾ ਗਿਆ । ਮਨ ਦੇ ਫੁਰਨੇ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਆਸਾਂ ਆਸਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਸਾਡੀਆਂ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹੋਇਆਂ ਹੀ ਇੱਕ-ਰਸ ਰੱਬੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਲੱਭਾ ਹੈ । (ਇਸ ਰੱਬੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ) ਆਸਾਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਝਟਕੇ ਦੇ ਤਿੰਨ ਹੀ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਅਸਰ (ਤਮੋ, ਰਜੋ, ਸਤੋ) ਆਪਣੇ ਉਤੇ ਪੈਣ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ, ਤੇ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਇਆ ਦੀ ਚੋਟ ਤੋਂ ਬਚਨ ਦਾ ਇਹ ਅੰਤਿ ਔਖਾ ਕੰਮ-ਰੂਪ) ਲੋਹਾ ਚੱਬਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਇਸ ਔਖੇ ਤਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਾਰਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਤਾਰਦਾ ਹੈ । {ਅਰਥ—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਰਪਣ—ਪੋਥੀ ਸਤਵੀਂ ਸਫਾ ੪੩-ਕਿਰਤ ਪੰ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ}

ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣਾਏ ਮਨ-ਮਤੀ ਆਸੇ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਿਸੇ ਤੁਕ ਨੂੰ ਜਾਂ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਅਦੁਕਵੇਂ ਥਾਂ ਜੋੜਨ ਲਈ ਗ਼ਲਤ ਅਰਥ ਕਰਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਹੈ। ਅਜੇਹਾ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਵੀ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਜਿਸ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਚਾਰੀ ਹੈ ਉਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਮਿਥੇ ਆਸੇ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ, ਲਗ-ਪਗ ਉਹੀ ਭੁੱਲ ਹੈ ਜੋ ਰਾਮ ਰਾਏ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ। “ **ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਜਨਮੇ ਗਵਨੁ ਮਿਟਾਇਆ** ” ਮਹਾਂ ਵਾਕ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕੇਵਲ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਲੈਣ ਨਾਲ ਸਿੰਘ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਔਲਾਦ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਜਨਮ ਮਰਨ ਕਟਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਦਾ ਚੱਕਰ ਮਿਟਾ ਲੈਣ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ, ਕਿ ‘ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਹਉਮੈ ਵਾਲੀ ਮਤਿ ਦਾ ਸੁਭਾਵ, ਵਤੀਰਾ ਅਥਵਾ ਪਹਿਲੀ ਰਹਣੀ ਛੱਡ ਕੇ, ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਢਾਲ ਲਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਜਾਤ ਗੋਤ ਵਾਲੀ ਪਛਾਣ ਗੁਆ ਕੇ ਕੇਵਲ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ... ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਦਸਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਜੋਤਿ **ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ**—

੮੪- **ਕਬੀਰ ਹਰਦੀ ਪੀਰਤਨੁ ਹਰੈ, ਚੁਨ ਚਿਹਨੁ ਨ ਰਹਾਇ ॥**

ਬਲਿਹਾਰੀ ਇਹ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਉ, ਜਿਹ ਜਾਤਿ ਬਰਨੁ ਕੁਲੁ ਜਾਇ ॥ ੫੭ ॥ [੧੩੬੭]

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਪ੍ਰੀਤ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਹੜੀ ਜਾਤ ਗੋਤ ਦਾ ਭਰਮ ਗੁਆ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮੀ (ਗੁਰਸਿੱਖ) ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਖੰਡੇ-ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮ ਲੈ ਲੈਣ ਦਾ ਜੋ ਹੰਕਾਰ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਾਤ ਗੋਤ ਅਥਵਾ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤ ਪਹਿਲੀ ਹੀ ਰਹਣੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜੇਹੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰੀ ਨਾਲੋਂ, **ਰੱਬ ਦੇ ਭੈ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ, ਨਿਰਮਾਣ ਅਤੇ ਉਚੇ ਆਚਰਨ ਦਾ ਮਲਕ ਮਿਠ-ਬੋਲਾ, ਬੇ-ਅੰਮ੍ਰਿਤੀਆ ਹਜ਼ਾਰ ਗੁਣਾ ਚੰਗਾ ਹੈ** ।

(੨) ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਪੰਥ ਰਤਨ ਵਿਦਯਾਮਾਰਤੰਡ ਸੰਤ ਗਯਾਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਜੀ ਦਾ ਆਪਣੀ ਲਿਖੀ ਪੁਸਤਕ “ ਗੁਰਮਤਿ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ” ਦੇ ੧੦੦ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਾਠ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ੮੮ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਇਹ ਲਿਖਣਾ “ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਪੂਰੀ ਮਹੱਤਤਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਹੀ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਕੁਝ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ—ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਕਰਕੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਬਖਸ਼ੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਖਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਇਕ ਵਾਰ **ਵੀ ਜਿਸ ਦੇ ਮੁਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੈ ਗਿਆ** ਫਿਰ ਭਾਵੇਂ ਗ਼ਲਤੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੁਕਤ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ ਪਰ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹੇ ਤਕ ਅਸੀਂ ਨਰਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣ ਦਿਆਂਗੇ । ਵਾਰ ਵਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮ ਦਿਆਂਗੇ । ਕਦੇ ਤਾਂ ਰਹਿਤ ਰੱਖਕੇ ਮੁਕਤ ਹੋਵੇਗਾ । ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਕਰਕੇ ਰਹਿਤ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਕੇਵਲ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ”। [ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਾਠ ਦਰਸ਼ਨ “ ਸਫਾ ੮੯] ਕੌਮ ਲਈ ਘਾਤਕ ਸਿੱਧ ਹੋਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ, ਕਿ, ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਦ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਕਿ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮੁਖ ਪੈਂਦਿਆਂ ਹੀ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਵੀ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜੇ ਕਿਸੇ ਮਨਚਲੇ ਦਾ, ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਮੁੜ ਮੁੜ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਘਰ ਹੀ ਜਨਮ ਲੈਣ ਦਾ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗ਼ਲਤੀਆਂ ਕਰੀ ਜਾਣ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹੀ ਛੁੱਟੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇਹੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਬਣ ਜਾਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਨਿਹਕਲੰਕ ਬਣ ਬਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਸੰਗ ਹੋ ਕੇ ਪਾਪ ਕਮਾਉਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ:—

੮੫- **ਪਾਪ ਕਰਹਿ ਪੰਚਾਂ ਕੇ ਬਸਿ ਰੇ ॥ ਤੀਰਥਿ ਨਾਇ ਕਹਹਿ ਸਭਿ ਉਤਰੇ ॥**

‘ ਬਹੁਰਿ ਕਮਾਵਹਿ ਹੋਇ ਨਿਸੰਕ ॥ ਜਮਪੁਰਿ ਬਾਂਧਿ ਖਰੇ ਕਾਲੰਕ ॥ ੨ ॥ [੧੩੪੮]-੧

(੩) ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂਨ-ਤਿਆਗੀਆਂ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ੀ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸੀਸ ਵੀ ਆਪਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਮਝਿਆ। ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਲੋਭ-ਲਾਲਚ ਦੇ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰੀ ਬਣਾਈ ਜਾਣ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਤੌਰ ਲੋਭੀ ਬਣਾ ਕੇ ਪੰਥ ਦੀ ਰਹਿੰਦੀ-ਖੂੰਦੀ ਜਖਣਾ ਪੁੱਟੀ ਜਾਣ ਦਾ ਬਾਨ੍ਹਣ ਬੰਨੀ ਜਾਣਾ । ਲੋਭੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕੇਵਲ ਛਲਾਵਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਲੋਭੀ ਮਨੁੱਖ ਬੇਇਤਬਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:—“ **ਫਰੀਦਾ ਜਾ ਲਬੁ ਤ ਨੇਹੁ ਕਿਆ ਲਬੁ ਤ ਕੂੜਾ ਨੇਹੁ** ” [੧੩੭੮] “ **ਲੋਭੀ ਕਾ ਵੇਸਾਹੁ ਨ ਕੀਜੈ ਜੇ ਕਾ ਪਾਰਿ ਵਸਾਇ** ” ॥ [੧੪੧੭]

ਭੈ ਦੇ ਕੇ ਜਾਂ ਕੋਈ ਲਾਲਚ ਦੇ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਾਉਣਾ, ਪੰਥ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਗੋਂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੇ ਆਚਰਨ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੋਗ ਪਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਦੁਸ਼-ਕਰਮ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸਮਝ ਆ ਜਾਣ ਤੋਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂ--ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰੀਆਂ ਦੇ

ਨਿਆਰੇ ਸੁਭ ਗੁਣਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮਿਲੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਤੋਂ, ਜਿਹੜਾ (ਸਿੱਖ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰੇਗਾ, ਕੇਵਲ ਉਸੇ ਸਿੰਘ ਕੋਲੋਂ ਆਸ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ, ਪੰਥ ਦਾ ਮਾਣ ਸਤਿਕਾਰ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲੀ ਜੀਵਨੀ ਜੀਉਣ ਲਈ ਘਾਲਣਾ ਘਾਲਦੇ ਰਹਿਣ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਜਿਵਨ-ਮਨੋਰਥ ਬਣਾ ਲਵੇਗਾ।

(੪) ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਪੰਗਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਡੇਰੇ-ਦਾਰਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਤੁਕ ਵਿਆਂਗ ਮਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਕਈਆਂ ਦਾ ਦਿਲ ਦੁਖਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੰਕਾਰ ਗ੍ਰਸਿਆ ਰਿਵਾਜ, ਚਾਲੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਕੇਵਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਸਮੇਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ [ਹਾਲਾਂਕਿ 'ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ-ਪੰਥ ਵਲੋਂ, 'ਵਹਿਗੁਰੂ' ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸਮੂਹ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਨੂੰ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ]। ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵਿਉਂਤ ਨਾਲ ਵਰਤਣ ਲਈ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਅਸਲ ਆਸ਼ਾ ਵਿਗਾੜਨ ਗਿੱਝੇ ਹੋਏ, ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਵੱਧ ਤਰਕ ਮਈ ਦੁਖਾਂਤੋਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ, "ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਤੋਂ ਸੱਖਣੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕੁੱਤਾ ਸੂਰ ਅਤੇ ਖੋਤਾ ਕਿਹਾ ਹੈ"। ਉਹ ਗੁਰੂ-ਬਾਣੀ ਫੁਰਮਾਨ ਅਰਥਾਂ ਸਮੇਤ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:--

੮੬- ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ ਹੀਣਸੁ ਜੋ ਪ੍ਰਾਣੀ, ਧ੍ਰਿਗੰਤ ਜਨਮ ਭ੍ਰਸਟਣਹ ॥

ਕੁਕਰਹ ਸੂਕਰਹ ਗਰਧਭਹ, ਕਾਕਹ ਸਰਪਨਹ ਤੁਲਿ ਖਲਹ ॥ ੩੩ ॥ [੧੩੫੬]

ਅਰਥ:--ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ ਹੈ, (ਭਾਵ, ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਗ੍ਰਹਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਲ ਕਦੇ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ) ਉਸ ਭੈੜੀ ਬੁਧਿ ਵਾਲੇ ਦਾ ਜੀਵਨ ਫਿਟਕਾਰ ਜੋਗ ਹੈ। ਉਹ ਮੂਰਖ ਕੁੱਤੇ ਸੂਰ ਖੋਤੇ ਕਾਂ ਸੱਪ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ੩੩। ਭਾਵ, ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਅਰਥ ਗੁਰਉਪਦੇਸ਼ ਮੰਨਣਾ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਜੀ ਹੱਤਕ ਮੰਨ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕੇਵਲ ਪ੍ਰੋਚਿਤਵਾਦੀ ਮੰਤ੍ਰ ਜਾਪ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣਾਉਣ ਨੂੰ ਪੰਥ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਮਹਾਂ ਵਾਕ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ (ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਹੀ ਹੋਵੇ) ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਉਸ ਦਾ ਜੀਵਨ ਫਿਟਕਾਰ-ਜੋਗ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਚਿੰਤਾ ਝੋਰੇ ਮਿਟਾ ਕੇ, ਤਪਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਠੰਡਕ ਪੁਚਾਉਣ ਆਈ ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ, ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਿਲ ਦੁਖਾਉਣ ਲਈ ਤਰਕਮਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਰਤਣਾ ਘੋਰ ਪਾਪ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਬੋਲਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਿਲ ਦੁਖਾ ਕੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਫੁੱਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਕੁਕਰਮ, ਕਿਸੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਧਾਰੀ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਫੱਥ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

੮੭- ਮਾਰਗਿ ਮੋਤੀ ਬੀਥਰੇ ਅੰਧਾ ਨਿਕਸਿਓ ਆਇ ॥

ਜੋਤਿ ਬਿਨਾ ਜਗਦੀਸ ਕੀ ਜਗਤੁ ਉਲੰਘੇ ਜਾਇ ॥ ੧੧੪ ॥ [੧੩੭੦]

੮੮- ਕਬੀਰ ਕੋਠੀ ਕਾਠ ਕੀ ਦਹ ਦਿਸਿ ਲਾਗੀ ਆਗਿ ॥

ਪੰਡਿਤ ਪੰਡਿਤ ਜਲਿ ਮੂਏ ਮੂਰਖ ਉਬਰੇ ਭਾਗਿ ॥ ੧੭੨ ॥ [੧੩੭੩]

੮੯- ਕਬੀਰ ਹਰਿ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਜੋ ਕਰੈ ਸੋ ਸੁਖੀਆ ਸੰਸਾਰਿ ॥

ਇਤ ਉਤ ਕਤਹਿ ਨ ਡੋਲਈ ਜਿਸ ਰਖੈ ਸਿਰਜਨਹਾਰ ॥ ੨੦੬ ॥ [੧੩੭੫]

੯

ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੁਰਮਤਿ ਪੱਖ

ਜੇ ਕਿਸੇ ਉਚੇਚੀ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਿਕਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਵਾਲਾ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸੋਝੀ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਮੁੱਕ ਗਈ ਹੁੰਦੀ। ਜੇ ਕੇਵਲ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮਿਰਤ ਛਕ ਲੈਣ ਨਾਲ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੁੰਦਾ ਅਥਵਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪਰਵਾਰ ਦੀ ਭਾਈ ਵਾਲੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਵਡੇ ਤੋਂ ਵਡਾ ਅਪਰਾਧੀ, ਅਥਵਾ ਨਾਸਤਕ, ਅਤੇ ਬੇਮੁੱਖ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਬਣ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਜੇ ਅਜੇਹੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ ਮੰਨਿਆਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪੁਨਰ ਸੰਪਾਦਨਾਂ ਕਰਕੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੜ ਨਾ ਲਉਂਦੇ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰ ਗੁਰਿਆਈ ਨੂੰ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ? ਪਰ ਅਜੇਹਾ ਕਰਨ ਦੇ ਥਾਂ ਪਣਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਅਥਵਾ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਥ ਦੀ ਗੁਰਿਆਈ ਵੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਦਿ:ਤੀ। ਅਤੇ ਫਿਰ ਜੇ ਕੇਵਲ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰ ਲੈਣਾ ਹੀ ਸਿੱਖ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ-ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਮਾਤਾ ਬਾਰੇ ਵਿਧਵਾ ਅਥਵਾ ਰੰਡੀ ਜਾਂ ਬਾਂਝ ਹੋਣ ਦੀ ਮੰਗ, ਅਥਵਾ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਧੰਨ ਧੰਨ ਲਿਖਿਆ ਕਦੇ ਨਾ ਮਿਲਦਾ:--

੯੦- ਜਿਨਿ ਐਸਾ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ਮੇਰਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਤਿਸ ਕੈ ਕੁਲਿ ਲਾਗੀ ਗਾਰੀ ॥

ਹਰਿ ਤਿਸ ਕੈ ਕੁਲਿ ਪਰਸੂਤਿ ਨ ਕਰੀਅਹੁ ਤਿਸ ਬਿਧਵਾ ਕਰਿ ਮਹਤਾਰੀ ॥ ੨ ॥ [੧੨੬੨]-੧

ਅਰਥ:--ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਏਹੋ ਜਿਹਾ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਹਰਿ-ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤੀ, ਉਸ ਦੀ (ਸਾਰੀ) ਕੁਲ ਵਿਚ ਗ਼ਲੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ (ਉਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕੁਲ ਕਲੰਕਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)। ਹੇ ਹਰੀ ! ਉਸ (ਨਾਮ-ਹੀਣ) ਬੰਦੇ ਦੀ ਕੁਲ ਵਿਚ (ਕਿਸੇ ਨੂੰ) ਜਨਮ ਹੀ ਨਾ ਦੇਵੀਂ, ਉਸ (ਨਾਮ-ਹੀਣ) ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਵਿਧਵਾ ਕਰ ਦੇਵੀਂ। ੨।

੯੧- ਜਿਹ ਕੁਲਿ ਪੂਤੁ ਨ ਗਿਆਨ ਬੀਚਾਰੀ ॥ ਬਿਧਵਾ ਕਸ ਨ ਭਈ ਮਹਤਾਰੀ ॥ ੧ ॥ [੩੨੮]-੨੫

ਅਰਥ:--ਜਿਸ ਕੁਲ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਪੁੱਤਰ ਨਹੀਂ ਜਨਮਿਆਂ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਰੰਡੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋ ਗਈ ?। ੧।

੯੨- ਜਿਨ ਹਰਿ ਹਿਰਦੈ ਨਾਮੁ ਨ ਬਸਿਓ ਤਿਨ ਮਾਤ ਕੀਜੈ ਹਰਿ ਬਾਂਝਾ ॥

ਨਿਤ ਸੁੰਵੀ ਦੇਹ ਫਿਰਹਿ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਓਇ ਖਪਿ ਖਪਿ ਮੁਏ ਕਰਾਂਝਾ ॥ ੧ ॥ [੬੯੭]-੫

ਅਰਥ:--ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਵੱਸਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਹਰੀ ਬਾਂਝ ਕਰ ਦਿਆ ਕਰੇ)ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਤੋਂ ਸੁੰਵਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਨਾਮ ਤੋਂ ਵਾਂਜੇ ਹੀ ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਹ ਕ੍ਰਿਝ ਕ੍ਰਿਝ ਕੇ ਖੁਆਰ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ੧ ।

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਪੜ੍ਹ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਵਿਧਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਡੇ ਤੋਂ ਵਡੇ ਦੁਖਦਾਈ ਨਰਕ ਵਾਸੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਭੈੜੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਨਾਮ-ਹੀਣ ਅਥਵਾ ਅਗਿਆਨੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਵਿਧਵਾ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਭੀਅੰਕਰ ਸਜ਼ਾ ਕਿਸ ਦੋਸ਼ ਦੇ ਕਾਰਨ? ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਉਹ ਤਾਂ ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਗਿਆ ਪਰ ਜਿਸ ਨੇ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਉਸ ਮਾਤਾ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਨਰਕੀ ਬਣਾ ਦੇਣਾ ਕਿਥੋਂ ਦਾ ਇਨਸਾਫ਼? ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਬਾਂਝ ਰੱਖਣ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂ ਕੋਲੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ?

ਪਿੱਛੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਪੜ੍ਹ ਆਏ ਹਾਂ, ਕਿ, ' ਪੂ ' ਨਾਮੀ ਨਰਕ ਤੋਂ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਜਨਮ ਨਾ ਦੇ ਸਕਣ ਵਾਲੀ ਬਾਂਝ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਵੀ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਬੜੀ ਦੁਰ-ਦਸ਼ਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕੀ ਕਿਸੇ ਚੰਗੇ ਜਾਂ ਮੰਦੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਜਨਮ, ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੇ ਵੱਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ? ਇਹ ਸੰਕਾ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕਿ--**ਹੁਕਮੇ ਜੰਮਣੁ ਹੁਕਮੇ ਮਰਣਾ ॥ ੨ ॥ [੫੬੪]** ਜਨਮ ਮਰਣ ਸਭ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੈ। ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੇਹ ਆਪਣੇ ਹੀ ਕੀਤੇ ਚੰਗੇ ਕਰਮਾਂ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ--**ਦੁਲਭ ਦੇਹ ਪਾਈ ਵਡਭਾਗੀ ॥ [੧੮੮] ਮਾਣਸ ਜਨਮ ਪੁੰਨਿ ਕਰਿ ਪਾਇਆ ॥[੪੯੩]** ਫਿਰ ਮਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਦੋਸ਼ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ? ਪਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਬਚਨ ਵੀ ਅਰਥ-ਹੀਣ ਜਾਂ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਲਈ ਅਜੇ ਹੋਰ ਗੁਰਬਾਣੀ-ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ।

ਦੂਜਾ ਪੱਖ ---ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਧੰਨ ਧੰਨ ਵੀ ਬੜੀ ਵਾਰੀ ਕਿਹਾ ਹੈ :-

੯੩- **ਗੁਰਮਤੀ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਐ ਸੁਖਿ ਰਜਾ ਜਾ ਤੁਧੁ ਭਾਇਆ ॥**

ਕੁਲ ਉਧਰੇ ਆਪਣਾ, ਧੰਨੁ ਜਣੇਦੀ ਮਾਇਆ ॥.....੨ ॥ [੧੩੮]-ਵਾ-੨

੯੪- **ਸਬਦਿ ਮਰੈ ਮਨੁ ਮਾਰਿ ਧੰਨੁ ਜਣੇਦੀ ਮਾਇਆ ॥ ਦਰਿ ਸਚੈ ਸਚਿਆਰੁ ਸਚਾ ਆਇਆ ॥ ੧੮੮ ॥ [੧੨੮੬]-ਵਾ-੨**

੯੫- **ਧੰਨੁ ਸੁ ਵੰਸੁ ਧੰਨੁ ਸੁ ਪਿਤਾ, ਧੰਨੁ ਸੁ ਮਾਤਾ, ਜਿਨਿ ਜਨ ਜਣੇ ॥**

ਜਿਨ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਧਿਆਇਆ ਮੇਰਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸੇ ਸਾਚੀ ਹਰਿ ਜਨ ਬਣੇ ॥..... ੩ ॥ [੧੧੩੫]-੩-੭

੯੬- **ਬਿਖਿਆ ਮਾਹਿ ਉਦਾਸੁ ਹੈ ਹਉਮੈ ਸਬਦਿ ਜਲਾਇਆ ॥**

ਆਪਿ ਤਰਿਆ ਕੁਲ ਉਧਰੇ, ਧੰਨੁ ਜਣੇਦੀ ਮਾਇਆ ॥ ੧ ॥ [੮੫੨]-ਵਾ-੮

੯੭- **ਧਨ ਜਨਨੀ ਜਿਨਿ ਜਾਇਆ, ਧੰਨੁ ਪਿਤਾ ਪਰਧਾਨੁ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਿ ਸੁਖੁ**

ਪਾਇਆ ਵਿਚਹੁ ਗਇਆ ਗੁਮਾਨੁ ॥ ਦਰਿ ਸੇਵਨਿ ਸੰਤ ਜਨ ਖੜੇ, ਪਾਇਨਿ ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨ ॥ ੧ ॥ [੩੨]-੧੬-੪੯

ਤੀਜਾ ਪੱਖ--ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅਜੇਹੇ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਬੇਅੰਤ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਚਦੇ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ, ਮਨ ਅੰਦਰ ਦੀ ਵੇਦਨਾ ਦਾ, ਜਾਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚਲੇ ਅਨੰਦ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ...ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਹੀ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:--

੯੮- **ਮਾਈ ਮੇਰੇ ਮਨ ਕੀ ਪਿਆਸ ॥**

ਇਕੁ ਖਿਨੁ ਰਹਿ ਨ ਸਕਉ ਬਿਨੁ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਰਸਨ ਦੇਖਨ ਕਉ ਧਾਰੀ ਆਸ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੭੧੬]-੫-੨੪

ਅਰਥ:--ਹੋ ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਮਾਇਆ ਇਕ ਛਲਾਵਾ ਹੈ (ਜੋ ਕਈ ਰੂਪ ਵਿਖਾ ਕੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਗੁੰਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) । ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਭਜਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ (ਇਸ ਮਾਇਆ ਦੀ ਪਾਇਆਂ ਇਤਨੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ) ਕੱਖਾਂ ਦੀ ਅੱਗ ਹੈ, ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਹੈ, (ਦਰਿਆ ਦੇ) ਹੜ ਦਾ ਪਾਣੀ ਹੈ । ਰਹਾਉ ।

੯੯- **ਹਉ ਮਨੁ ਤਨੁ ਖੋਜੀ ਭਾਲਿ ਭਾਲਈ ॥ ਕਿਉ ਪਿਆਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਮਿਲੇ ਮੇਰੀ ਮਾਈ ॥ ... ੨ ॥ [੯੪]-੨**

੧੦੦- **ਮਾਈ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਰਾਮੁ ਬਤਾਵਹੁ ਰੀ ਮਾਈ ॥**

ਹਉ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਖਿਨੁ ਰਹਿ ਨ ਸਕਉ ਜੈਸੇ ਕਰਹਲੁ ਬੋਲਿ ਰੀਝਾਈ ॥ ੧ ॥ [੩੬੮]-੨੯-੧੩-੧੫

੧੦੧- **ਜੋ ਮੈ ਬੇਦਨ ਸਾ ਕਿਸੁ ਆਖਾ ਮਾਈ ॥ ਹਰਿ ਬਿਨ ਜੀਉ ਨ ਰਹੈ ਕੈਸੇ ਰਾਖਾ ਮਾਈ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੯੯੦]-੫**

ਅਰਥ:--ਹੋ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ! ਮੈਂ ਕਿਸ ਨੂੰ ਦੱਸਾਂ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੀ ਪੀੜ ? (ਬਿਗਾਨੀ ਪੀੜ ਦੀ ਸਾਰ ਕੋਈ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ) । ਹੋ ਮਾਂ ! ਪਰਮਾਤਮਾ (ਦੀ ਯਾਦ) ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦ ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ । ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਐਸਾ ਤਰੀਕਾ ਸੁੱਝਦਾ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਘਬਰਾਹਟ ਤੋਂ ਬਚਾ ਸਕਾਂ । ੧ । ਰਹਾਉ ।

੧੦੨- **ਕਿਉ ਜੀਵਨੁ ਪ੍ਰੀਤਮ ਬਿਨੁ ਮਾਈ ॥**

ਜਾ ਕੇ ਬਿਛਰਤ ਹੋਤ ਮਿਰਤਕਾ, ਗ੍ਰਿਹ ਮਹਿ ਰਹਨੁ ਨ ਪਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੧੨੦੭]-੩-੧੭

੧੦੩- **ਮਾਈ ਮੈ ਕਿਹਿ ਬਿਧਿ ਲਖਉ ਗੁਸਾਈ ॥**

ਮਹਾ ਮੋਹ ਅਗਿਆਨਿ ਤਿਮਰਿ ਮਨੁ ਰਹਿਓ ਉਰਝਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੬੩੨]-੬

ਅਰਥ:--ਹੋ ਮਾਂ ! ਧਰਤੀ ਦੇ ਖ਼ਸਮ-ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਛਾਣਾਂ ? ਮੇਰਾ ਮਨ ਤਾਂ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਕਾਰ ਵ੍ਰੇਡੇ ਮੋਹ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਫਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ੧ । ਰਹਾਉ ।

੧੦੪- **ਮੈ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਤੀ ਪਿਰਹੜੀ, ਕਿਉ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਜੀਵਾ ਮਾਉ ॥**

ਮੈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਆਧਾਰੁ ਹੈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਲਾਗਿ ਰਹਾਉ ॥ ੮ ॥

ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਰਤੰਨੁ ਹੈ ਗੁਰੁ ਤੁਨਾ, ਦੇਵੈ ਮਾਇ ॥

ਮੈ ਧਰ ਸਚੇ ਨਾਮ ਕੀ ਹਰਿਨਾਮਿ ਰਹਾ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥੯॥[੭੫੮]-੧-੨-੧

ਅਰਥ:-ਹੇ ਮਾਂ ! ਮੇਰਾ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਡੂੰਘਾ ਪਿਆਰ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਜੀਉ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ? ਗੁਰੂ ਮੇਰਾ ਸਹਾਰਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਹੀ ਮੈਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ । ੯ । ਹੇ ਮਾਂ ! ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ, ਰਤਨ (ਵਰਗਾ ਕੀਮਤੀ ਪਦਾਰਥ) ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਮੇਰਾ ਆਸਰਾ ਬਣ ਚੁਕਾ ਹੈ । ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜ ਕੇ ਹੀ ਮੈਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ । ੯ ।

ਅਤੇ ਜਦ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਅਨੰਦ ਅਥਵਾ ਸੁਖ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਭੇਤ ਸਾਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣਾ ਸੀ ਫਿਰ ਵੀ " ਮਾਤਾ " ਨੂੰ ਹੀ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਣ ਕੀਤੇ ਹਨ:-

੧੦੫- ਅਨੰਦ ਭਇਆ ਮੇਰੀ ਮਾਏ, ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੈ ਪਾਇਆ ॥

ਸਤਿਗੁਰ ਤ ਪਾਇਆ ਸਹਿਜ ਸੇਤੀ ਮਨਿ ਵਜੀਆ ਵਾਧਾਈਆ ॥.... ੧ ॥ [੯੧੭]

੧੦੬- ਮਾਈ ਮੇਰੇ ਮਨ ਕੋ ਸੁਖੁ ॥

ਕੋਟਿ ਅਨੰਦ ਰਾਜ ਸੁਖ ਭੁਗਵੈ ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਬਿਨਸੈ ਸਭ ਦੁਖੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥[੭੧੭]-੧੦-੨੯

੧੦੭- ਮਾਈ ਚਰਨ ਗੁਰ ਮੀਠੇ ॥ ਵਡੇ ਭਾਗਿ ਦੇਵੈ ਪਰਮੇਸਰੁ ਕੋਟਿ ਫਲਾ ਦਰਸਨ ਗੁਰ ਡੀਠੇ ॥ ਰਹਾਉ ॥[੭੧੭]-੮-੨੭

ਅਰਥ:-ਹੇ ਮਾਂ ! ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ (ਮੈਨੂੰ) ਪਿਆਰੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ । (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ) ਵੱਡੀ ਕਿਸਮਤ ਨਾਲ ਪਰਮਾਤਮਾ (ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ) ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦਾ ਦਰਸਨ ਕੀਤਿਆਂ (ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ) ਕੋੜਾਂ (ਪੁੰਨ ਦੇ) ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਰਹਾਉ ।

੧੦੮- ਮਾਈ ਮੈ ਧਨੁ ਪਾਇਓ ਹਰਿਨਾਮੁ ॥ ਮਨੁ ਮੇਰੇ ਧਾਵਨ ਤੇ ਛੂਟਿਓ ਕਰਿ ਬੈਠੇ ਬਿਸਰਾਮੁ ॥ ੧ ॥[੧੧੮੬]-੩

ਅਜੇਹੇ ਹੋਰ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ:-

੧= [੨੦੨]-੧੧੪(੧)	੨= [੪੦]-੩-੬੭(੧)	੩= [੧੩੪]-੮	੪= [੨੪੪]-੬੩-੨(੧)	੫= [੨੪੯]-੪-੨੫(੩)	੬= [੩੫੭]-੨੮(੧)
੭= [੧੨੨੭]-੧੦੦-੧੨੩(੪)	੮= [੧੨੨੮]-੧੦੧-੧੨੧(੧)	੯= [੧੨੬੭]-੨-੬(੧)	੧੦= [੫੨੫]-੧(ਰਹਾ)	੧੧= [੫੬੦]-੧(੩)	੧੨= [੫੨੮]-੧(ਰਹਾ)
੧੩= [੫੨੯]-੩(ਰਹਾ)	੧੪= [੫੩੨]-੨੨(ਰਹਾ)	੧੫= [੭੧੬]-੨-੨੧(ਰਹਾ)	੧੬= [੭੩੨]-੧-੫(੨)	੧੭= [੪੩੧]-੩-੨੨-੧੫(੪)	੧੮= [੪੭੮]-੩-੧੨(੨)
੧੯= [੪੯੫]-੨-੩(ਰਹਾ)	੨੦= [੪੯੬]-੩-੪(ਰਹਾ)	੨੧= [੫੨੪]-੨(੪)	੨੨= [੭੬੧]-੧-੪(੭)	੨੩= [੯੯੬]-੧-੩(ਰਹਾ)	੨੪= [੯੯੦]-੫-੧(ਰਹਾ)
੨੫= [੧੦੦੮]-੩(ਰਹਾ)	੨੬= [੧੧੧੯]-੧(ਰਹਾ)	੨੭= [੧੧੭੬]-੧੩(ਰਹਾ)	੨੮= [੧੧੮੧]-੫(੧)	੨੯= [੧੧੮੭]-੨(੫)	੩੦= [੧੨੦੩]-੫(੧)
੩੧= [੧੨੨੫]-੮੬-੧੦੯(ਰਹਾ)	੩੨= [੧੨੨੫]-੮੭-੧੧੦	੩੩= [੧੨੨੫]-੮੮-੧੦੧	੩੪= [੧੨੨੬]-੯੪-੧੧੭	੩੫= [੧੨੨੭]-੯੫-੧੧੮	੩੬= [੧੨੨੮]-੧੦੦-੧੨੩(ਰਹਾ)
੩੭= [੧੨੪੩]-੨-੨੯	੩੮= [੧੨੬੭]-੨-੬(ਰਹਾ)	੩੯= [੧੨੬੯]-੧੨-੧੬	੪੦= [੧੩੦੩]-੨-੨੪	੪੧= [੧੪੧੬]-੨੨	੪੨= [੧੦੦੮]-੨(ਰਹਾ)
੪੩= [੧੦੯੮]-੨-੧੨	੪੪= [੧੧੩੩]-੧੦-੨੦	੪੫= [੩੬੯]-੧੨-੬੪(੨)	੪੬= [੩੩੯]-੨੩-੭੪	੪੭= [੩੬੯]-੧੫-੬੭	੪੮= [੬੩੨]-੭(ਰਹਾ)
੪੯= [੭੧੭]-੭-੨੬(ਰਹਾ)					

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਰ : ਅਸਾਂ : ਤਿੰਨ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਤਿੰਨ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਰੱਬ ਤੋਂ ਟੁੱਟੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਵਿਧਵਾ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਜਾਂ ਬਾਂਝ ਰਹਿਣ ਦਾ ਬਚਨ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਪੱਖ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਆਏ ' ਮਾਈ ' ਪਦ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਬਾਰੇ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਤੇ ਅਜੇਹੇ ਸ਼ਬਦ ੪੯ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਰ ਵੀ ਹਨ। ਇਹ ਤਾਂ ਸੋਚਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਏਥੇ : ਮਾਂ : ਸ਼ਬਦ ਉਵੇਂ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਆਮ ਬੋਲ ਚਾਲ ਵਿਚ ਸਧਾਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਡੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਵੀ " ਮਾਂ " ਸ਼ਬਦ ਬੋਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ--- ਹਾਏ ਮਾਂ ! ਮੈ ਮਰ ਗਿਆ ।--- ਜੇ ਮਾਂ ਦਾ ਪੁੱਤ ਹੈ ਤਾਂ ਖੜਾ ਰਹੁ --- ਮਾਂ ਦਾ ਦੁੱਧ ਬਦਨਾਮ ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ? : ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਧੁਰ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ' ਲਗ-ਮਾਤ੍ਰ ' ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਵਸੇਸ਼ ਅਰਥ ਸਮੇਟੀ ਬੈਠੀ ਹੈ। ਜਗਤ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲੀ, ਸਰਬ ਸਾਂਝੀ ਅਤੇ ਸਦੀਵੀ ਸੱਚ ਵਾਲੀ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਵਿਚ " ਮਾਂ, ਮਾਈ, ਮਾਇ, ਮਾਊ " ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਆਉਣੇ ਜ਼ਰੂਰ ਕਿਸੇ ਉਚੇਚੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹਨ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਵਿਦਵਾਨ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਬੜਾ ਵਧੀਆ ਨਿਰਣਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ, ਦਾਸ ਦੀ ਤੁਛ ਬੁੱਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪਹਿਲੇ ਤਿੰਨ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਔਲਾਦ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਜਾਂ ਮਾੜਾ ਬਨਾਉਣ ਵਿਚ ਮਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਹੱਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਏਸ ਗੁਰਮਤਿ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਪਰਚਲਤ ਗਾਥਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਹਨ:-

੧) ਤੀਸਰੀ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਮੇਂ ਸਾਡੀ ਉਰਦੂ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਤਸਵੀਰ ਸਮੇਤ ਕਹਾਣੀ ਸੀ, ਕਿ, ਇੱਕ ਮਨੁੱਖ ਚੋਰੀ ਕਰਦਾ ਪੁਲਸ ਨੇ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਿਆ । ਉਸ ਚੋਰ ਦੀ ਮਾਂ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਰੋਂਦੀ ਕੁਰਲਾਉਂਦੀ ਪੁਲਿਸ ਕੋਲ ਫ਼ਰਿਆਦ ਕਰਨ ਆਈ । ਹਥਕੜੀਆਂ ਵਿਚ ਨੂੜੇ ਹੋਏ ਉਸ ਦੇ ਕਾਕੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਕੰਨ ਨੇੜੇ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ । ਮਾਂ ਨੇ ਸਮਝਿਆ ਕੇ ਮੇਰੇ ਸੁੱਖੀ-ਲੱਧੇ ਲਾਲ ਨੇ ਕੋਈ ਖ਼ਾਸੇ ਭੇਤ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਦੱਸਣੀ ਹੋਵੇਗੀ । ਪਰ ਜਦ ਮਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਕੰਨ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਮੂੰਹ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਮਾਂ ਦਾ ਕੰਨ ਆਪਣੇ ਦੰਦਾਂ ਨਾਲ ਟੁੱਕ ਦਿਤਾ । ਮਾਤਾ ਪੀੜ ਨਾਲ ਚਿਚਲਾ ਉਠੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਭਿੱਜ ਗਏ । ਪੁਲਸ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਚੋਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ, ' ਮੈਨੂੰ ਚੋਰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਮੇਰੀ ਇਹ ਮਾਂ ਹੀ ਹੈ । ਛੋਟਾ ਹੁੰਦਾ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਮੈਂ ਸਕੂਲੋਂ ਇੱਕ ਕਲਮ ਚੋਰੀ ਕਰ ਲਿਆਇਆ ਸਾਂ ਤਾਂ ਮਾਂ ਨੇ ਝਿੜਕਣ ਦੇ ਥਾਂ ਸਗੋਂ ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ ਮੇਰਾ ਹੌਸਲਾ ਵਧਾਇਆ । ਫਿਰ ਮੈਂ ਨਿੱਤ ਕੋਈ ਨ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਚੋਰੀ ਚੁੱਕ ਲਿਆਉਣੀ ਅਤੇ ਇਹ ਮਾਂ ਮੇਰੇ ਤੇ ਪਰਦੇ ਪਾਉਂਦੀ ਰਹੀ । ਜਿਸ ਦਾ ਹੀ ਸਿੱਟਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਚੋਰ ਬਣ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹੁਣ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਤਸੀਹੇ ਭੁਗਤਾਂਗਾ ।

੨) ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ ਦੀ ਲਿਖੀ " ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ " ਦੇ ੧੧ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ, ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੀ ਧਰਮਾਤਮਾ ਮਾਤਾ ਮਰੀਅਮ ਜੀ (ਹਜ਼ਰਤ ਈਸਾ ਜੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀ ਮਰੀਅਮ ਹੀ ਸੀ) ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਵਿਚੋਂ ਸਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਰੀਦ ਜੀ ਨੂੰ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਹੀ ਸ਼ੱਕਰ ਦਾ ਲਾਲਚ ਦੇ ਕੇ ਪੰਜੇ ਵਕਤ ਨਿਮਾਜ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ । ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੇ ਮਾਤਾ

ਜੀ ਉਸ ਦੇ ਸੌਣ ਵਾਲੇ ਮੰਜੇ ਦੇ ਸਿਰਹਾਣੇ ਹੇਠਾਂ ਸ਼ੱਕਰ ਦੀ ਪੁੜੀ ਰੱਖ ਦਿਆਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਫਰੀਦ ਦੀ ਜਦੋਂ ਨਿਮਾਜ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਤਾਂ ਸਿਰਹਾਣੇ ਹੇਠਲੀ ਸ਼ੱਕਰ ਕੱਢਕੇ ਖਾ ਲੈਂਦੇ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ--- 'ਹੇ ਪੁਤਰ ! ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਅਲ੍ਹਾ (ਵਾਹਗੁਰੂ) ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਰਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿੱਠੇ ਪਦਾਰਥ ਖਾਣ ਨੂੰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਾਤਾ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਫਰੀਦ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖਰ, ਰੱਬ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲੋਂ ਮਿੱਠੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਮਿੱਠਾ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਿਆ-

ਫਰੀਦਾ ਸਕਰ ਖੰਡੁ ਨਿਵਾਤ ਗੁੜੁ ਮਾਖਿਉ ਮਾਤਾ ਦੁਧੁ ॥ ਸਭੇ ਵਸਤੂ ਮਿਠੀਆਂ ਰਬ ਨ ਪੁਜਨਿ ਤੁਧੁ ॥ ੨੭ ॥ [੧੩੭੯]

- ੩) ਉਸੇ ਹੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ੧੩ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ --ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜ ਤਕ ਧਾਰਮਿਕ ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਦੀਆਂ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ **ਢਾਈ ਮਾਵਾਂ** ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਅੱਧੀ ਧੂ ਭਗਤ ਦੀ, ਇੱਕ ਮਾਤਾ ਰਾਜੇ ਗੋਪੀ ਚੰਦ ਦੀ ਤੇ ਦੂਸਰੀ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਮਰੀਅਮ '।

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਪਹਿਲੇ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰੀ ' **ਮਾਤਾ** ' ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਣ ਤੋਂ ਏਹੀ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਦਾ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦਾ ਆਚਰਨ ਚੰਗੇ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਬਣਾ ਸਕਣ ਲਈ, ਮਾਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਔਲਾਦ ਦੇ ਆਚਰਨ ਤੇ ਲਾਹੇਵੰਦ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਣ ਵਿਚ ਤਤਪਰ ਰਹਿਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦਿੱਤਾ ਕਰਾਇਆ ਹੈ।

ਸ਼ਾਇਦ ਏਸੇ ਮਿਹਰ ਦਾ ਹੀ ਸੂਖਸ਼ਮ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਸਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੀ ਦੇ ਸਿਰਜੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਕਈ ਭਾਗਵਾਨੀਆਂ ਗੁਰਮੁਖ ਮਾਤਾਵਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਜੋੜ ਬੈਠੀਆਂ ਗੁਰਮੁਖ ਮਾਤਾਵਾਂ ਤਾਂ ਬਾਲ ਦੇ ਗੁਭ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਗੁਰਮਿੱਖ (ਸੰਤ ਸੂਰਮਾ) ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਆਹਰ ਵਿਚ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਵਿਚ ਕਦੇ ਕੋਈ ਭੈੜੀ ਵਿਚਾਰ ਨਾ ਆਉਣ ਦੇਣੀ, ਸਦਾ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਭਿੱਜੇ ਵਿਚਾਰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਸਿੰਘ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਸਮਾਂ ਕੱਢਣਾ, ਕੰਮ ਕਾਜ ਤੋਂ ਵਿਹਲ ਦਾ ਸਮਾਂ ਫ਼ਜ਼ੂਲ ਗੱਪਾਂ ਵਿਚ ਗੁਆਉਣ ਦੇ ਥਾਂ, ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਵਿਹਲ ਦਾ ਹਰ ਇੱਕ ਪਲ ਸਫਲਾ ਕਰਨਾ, ਖੁਰਾਕ ਅਤੇ ਅਰੋਗਤਾ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰਖਣਾ ਆਦਿ। [ਨੋਟ:--ਅਸੀਂ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚਲੀ ਸ਼ਕਸੀ ਰਹਿਣੀ ਵਿਚ ਹਰ ਗੁਰਮਿੱਖ ਬਚੇ ਬੱਚੀ ਲਈ ਗੁਰਮੁਖੀ ਪੜ੍ਹਨ ਲਿਖਨ ਵਿਚ ਵਿਦਵਾਨ ਬਣਨ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਬਾਰੇ ਪੜ੍ਹ ਆਏ ਹਾਂ]

ਅਜੇਹੀਆਂ ਗੁਰਮੁਖ ਮਾਤਾਵਾਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਗੁੜ੍ਹਤੀ ਹੀ ਸਤਿਨਾਮ-ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੀ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਤੇ ਜਦ ਢਾਈ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ' ਭੁਜੰਗੀ ' ਅਥਵਾ ਭੁਜੰਗਣ ਨੂੰ ' ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਫਤਿਹ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਵੇਖੀਏ, ਜਾਂ ਜਦ ਏਡੀ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਦੇ ਸਿੱਖ ਬੱਚੇ ਜਪ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਪਉੜੀਆਂ ਸੁੱਧ ਪੜ੍ਹ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਤਾ, ਆਪਣੀ ਔਲਾਦ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਾ ਬਣਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ, ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅਗਾਂਹ ਤੁਰਦਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ-ਪਆਰੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਗੁਰੂ-ਰੂਪ ਹੀ ਹੋ ਦਿੱਸਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ--**ਗੁਰੂ ਸਿੱਖੁ, ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਹੈ ਏਕੋ, ਗੁਰ ਉਪਦੇਸੁ ਚਲਾਏ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਮੰਤ੍ਰ ਹਿਰਦੈ ਦੇਵੈ ਨਾਨਕ ਮਿਲਣੁ ਸੁਭਾਏ ॥ ੮ ॥ [੪੪੪]**

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮਿੱਖ ਪ੍ਰਵਾਰਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਤਾਂ ਜਨਮ ਤੋਂ ਹੀ ' **ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ** ' ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਾਠ ਕਰਨਾਂ, ਗੁਰ ਦੁਆਰੇ ਜਾ ਕੇ ਜੋੜਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਨ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਵਾਕ ਲੈਣਾ, ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਦੇ ਅਜੇਹੇ ਸਿੱਖ ਬੱਚੇ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਹੁਣ ਕੇਵਲ, ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਸਮੇਂ, ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨੀ ਜੀਉਂਦਿਆਂ, ਆਪਣੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਮਿਲੀ ਜਾਤਿ ਗੋਤ ਨੂੰ ਭੁੱਲ-ਭੁਲਾ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਣ ਚੁੱਕੇ, ਪੰਜਾਂ ਕਕਾਰਾਂ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਰਹਿਣ ਦਾ **ਪ੍ਰਣ ਲੈਣ ਦੀ ਹੀ ਕਸਰ ਬਾਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ**। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਆਖਵਾਉਣ ਜੋਗੇ ਬਣ ਕੇ, ਫਿਰ ਖੰਡੇ-ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕ ਕੇ ਪੰਜਾਂ ਕਕਾਰਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਬਣਨਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਅਥਵਾ ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੁਣਾ ਦੇ ਭਾਈ ਅਖਵਾਉਣ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਬਣ ਜਾਈਦਾ ਹੈ।

ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਬਖਸ਼ੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਅਸਲੀਯਤ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜੁੜਦੇ ਸਾਡੀ ਕਲਿਆਣ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ। ਆਉ ! ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਜੋਦੜੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਸਿਖਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਫੁਰਮਾਨ ਦੀ ਅਸਲੀਯਤ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ, ਰੁੱਸੀ ਹੋਈ ਖਾਲਸਈ ਆਨ ਬਾਨ ਅਤੇ ਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਮੋੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਲਿਆ ਵਾੜਨ ਦੇ ਆਹਰ ਵਿਚ ਜੁੱਟ ਜਾਈਏ:--

੧੦੯- **ਜਗਤੁ ਜਲੰਦਾ ਰਖਿ ਲੈ ਅਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ॥ ਜਿਤੁ ਦੁਆਰੈ ਉਬਰੈ ਤਿਤੈ ਲੈਹੁ ਉਬਾਰਿ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ**

ਸੁਖੁ ਵੇਖਾਲਿਆ ਸਚਾ ਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰਿ ॥ ਨਾਨਕ ਅਵਰੁ ਨ ਸੁਝਈ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਬਖਸਣਹਾਰੁ ॥ ੧ ॥ [੮੫੩]-ਵ-੧੦

੧੦

ਨਿਗੁਰਾ ਕੌਣ ?

ਆਉ ਹੁਣ ਇਹ ਸਮਝ ਲਈਏ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਗੁਰਾ ਕੌਣ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਥ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਮੰਨੇ ਗਏ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਪੜ੍ਹ ਲਈਏ:--

- (ੳ) ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ੭੦੬ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ' ਨਿਗੁਰਾ ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:--੧ ਜਿਸ ਦਾ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ। ਮਨਮੁਖ। ੨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਉੱਪਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

- (ਅ) ਦੋ ਜਿਲਦਾਂ ਵਿਚ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਈ ਪੁਸਤਕ ' **ਗੁਰਮਤ ਮਾਰਤੰਡ** ' ਜਿਹੜੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੁਆਰਾ, ੧੯੬੨ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਤਾਈ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਛਪ ਕੇ ਲਗ-ਪਗ ੫੩੦੦ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪਾਠਕਾਂ ਤੱਕ ਪੁੱਜ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ।

ਉਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ੬੩੯ ਸਫ਼ੇ ਤੇ " ਨਿਗੁਰਾ " ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ---" ਅਪਰੰਪਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸਰ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਮਿਲਿਆ ਸੋਈ ਜੀਉ ॥ " ਇਸ ਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ ਪਰਮ ਗੁਰੂ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਸਰਬ ਪ੍ਰਿਯ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਤੇ ਆਸਤਿਕਤਾ ਨਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਨਿਗੁਰਾ ਹੈ " ।

(ੲ) ਪੰਥ ਵਲੋਂ ਬਣੀ ' ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ' ਦੇ ਖਰੜੇ ਵਿਚ " ਨਿਗੁਰਾ " ਲਫਜ਼ ਮੁਢੋਂ ਹੀ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ।

ਆਉ ਹੁਣ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਪਤਾ ਕਰੀਏ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਿਗੁਰਾ ਕਿਸ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਹੈ। ਹੇਠਾਂ ਲਿਖਿਆ ਗੁਰੂ ਫ਼ਰਮਾਨ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਦੇ ਉਸ ਲੰਮੇ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚੋਂ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਜਨਮ ਦਾਤਾ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕਈ ਭੋਖਾਂ ਵਾਲੇ ਮੰਗਤੇ-ਜੋਗੀਆਂ ਆਦਿ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਬਣਨ ਲਈ ਅਜੇਹੇ ਲੋਕ ਪਹਿਲਾਂ ਮਿਥੀ ਹੋਈ ਸਮੱਗ੍ਰੀ ਅਤੇ ਮਾਇਆ, (ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਮਿਥੀ ਹੋਈ ਭੋਟਾ) ਅਰਪਣ ਕਰ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੇ ਅਤੇ ਮਿਥੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਚਰਣਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਦੇ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਸੰਬੰਧਤ ਪੰਥ ' (ਜੋਗੀਆਂ, ਜੰਗਮਾ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ, ਕਾਪੜੀਆਂ, ਸਰੋਵੰਡੀਆਂ, ਆਦਿ ਦੇ ਕਈ ਕਈ ਪੰਥ) ਦੇ ਗੁਰੂ ਕੋਲੋਂ ਦੀਖਿਆ ਵਿਚ ਗੁਰ-ਮੰਤ੍ਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਬਣੇ ਅਜੇਹੇ ਭੋਖੀ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਸੁਣਾ ਕੇ ਮਾਇਆ ਉਗ੍ਰਾਹ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ (-ਨਿਗੁਰੀਆਂ) ਦੇ ਬਾਹਰ ਦੀ ਅਤੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦੀ ਅਸਲੀਯਤ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਂਉਂਦਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ੯ ਤੁਕਾਂ ਵਾਲਾ ਜੋ ਪਾਵਨ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਿਆ ਉਸ ਦੀ ਚੋਖੀ ਤੁਕ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :---

੧੧੦- *ਛਾਣੀ ਖਾਕੁ ਬਿਭੁਤ ਚੜਾਈ ਮਾਇਆ ਕਾ ਮਗੁ ਜੋਹੈ ॥ ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਏਕੁ ਨ

ਜਾਣੈ ਸਾਚੁ ਕਹੇ ਤੇ ਛੋਹੈ ॥ ਪਾਠੁ ਪੜੈ ਮੁਖਿ ਝੂਠੇ ਬੋਲੈ ਨਿਗੁਰੇ ਕੀ ਮਤਿ

ਓਹੈ ॥ ਨਾਮੁ ਨ ਜਪਈ ਕਿਉ ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਕਿਉ ਸੋਹੈ ॥ ੪ ॥ [੧੦੧੩]-੭

[*Foot note :-ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਤੀਜੇ ਭਾਗ ਦੇ ਛੇਵੇਂ ਕਾਂਡ ਦੇ ੧੨ ਨੰਬਰ ਤੇ ਇਸ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਲਿਖੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ] ।।।।

ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਗਿਆਨ-ਹੀਣ ਨਿਗੁਰੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦੀ ਵਣਗੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਵੀ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਵਿਚ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੈ--ਗੁਰੂ ਜਿਨਾ ਕਾ ਅੰਧੁਲਾ ਸਿਖ ਭੀ ਅੰਧੇ ਕਰਮ ਕਰੇਨਿ ॥ [੯੫੧] ਉਂਜ ਅਜੇਹੇ ਨਿਗੁਰੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ (ਸਿਵਾਏ ਕਿਸੇ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਠੱਗ ਦੇ) ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਨਿਗੁਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਗੁਰੂ ਫ਼ਰਮਾਨ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਪੂਰੀ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਵਾਲਾ ਬਣਿਆਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਅਤੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠੀ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਝੂਠ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਨਿਗੁਰਾ ਹੀ ਹੈ । ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਪਰਵਾਰ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਦਾ ਆਚਰਨ ਜੋ ਕਿਸੇ ਪੱਖੋਂ ਵੀ ਨੀਵਾਂ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਨਾਮ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਪੁੱਤਰ ਹੈ। ਅਜੇਹੇ ਨਿਗੁਰੇ-ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਲਾਹੇਵੰਦ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਪੰਥ ਦੀ ਬਦਨਾਮੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੇ ਹਨ।

੧੧੧- ...ਨਾਨਕ ਨਿਗੁਰਿਆ ਗੁਣੁ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥ ਮੁਹਿ ਫੇਰਿਐ ਮੁਹੁ ਜੁਠਾ ਹੋਇ ॥ ੧ ॥ [੧੨੪੦]-ਵ-੭

[ਨਿਗੁਰਿਆ=ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਰਸਤੇ ਉਤੇ ਨਹੀਂ ਤੁਰਦੇ । (ਪ੍ਰੰਸ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ)]

ਅਰਥ:-ਹੋ ਨਾਨਕ ! ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਰਾਹ ਉਤੇ ਨਹੀਂ ਤੁਰਦੇ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਉਚਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਗੁਣ ਨਹੀਂ (ਵਧਦਾ-ਫੁਲਦਾ) । ਜੇ ਗੁਰੂ ਵਲੋਂ ਮੂੰਹ ਮੋੜੀ ਰੱਖੀਏ, ਤਾਂ ਮੂੰਹ ਅਪਵਿੱਤਰ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ੧ ।

੧੧੨- ਰੇ ਮਨ ਲੋਭੀ ਸੁਣਿ ਮਨ ਮੇਰੇ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ਸਦੇਰੇ ॥

ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਪਰਿ ਮੂਏ ਸਾਕਤ ਨਿਗੁਰੇ ਗਲਿ ਜਮ ਫਾਸਾ ਹੇ ॥ ੧ ॥ [੧੦੭੩]-੧-੨

[ਸਾਕਤ=ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਟੁੱਟਾ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ । ਨਿਗੁਰਾ=ਮਨਮੁਖ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਕਹੇ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ]

੧੧੩- ... ਗੁਰ ਦਾਤਾ ਮੇਲੇ ਤਾ ਮਤਿ ਹੋਵੈ ਨਿਗੁਰੇ ਮਤਿ ਨ ਕਾਈ ॥

ਜਿਉ ਚਲਾਏ ਤਿਉ ਚਲਹਿ ਭਾਈ ਹੋਰ ਕਿਆ ਕੋ ਕਰੇ ਚਤੁਰਾਈ ॥ ੬ ॥ [੬੩੪]-੧

[ਨਿਗੁਰਾ=ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਨਹੀਂ ਪਿਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਤੁਰਨਾ ਨਹੀਂ ਸਿੱਖਿਆ]

੧੧੪- ਨਿਧਨਿਆ ਧਨੁ ਨਿਗੁਰਿਆ ਗੁਰੁ ਨਿਮਾਇਆ ਤੂ ਮਾਣੁ ॥ ਅੰਧੁਲੇ ਮਾਣਕੁ ਗੁਰੁ ਪਕੜਿਆ ਨਿਤਾਇਆ ਤੂ ਤਾਣੁ ॥

ਹੋਮ ਜਪਾ ਨਹੀ ਜਾਣਿਆ ਗੁਰਮਤੀ ਸਾਚੁ ਪਛਾਣੁ ॥ ਨਾਮੁ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਦਰਿ ਢੋਈ ਝੂਠਾ ਆਵਣ ਜਾਣੁ ॥ ੩ ॥ [੯੯੨]-੧੦

ਪਦ ਅਰਥ:-ਨਿਧਨਿਆ=ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਵਾਸਤੇ । ਨਿਗੁਰਿਆ=ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜੀਵਨ ਰਾਹ ਦੱਸਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਾ ਹੋਵੇ । ਅੰਧੁਲੇ=ਅੰਨ੍ਹੇ ਨੇ, ਉਸ ਨੇ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਗ਼ਿਆਨ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਹੀਂ। ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ=ਪਛਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ।

ਅੱਡੇ ਅੱਡਰੀਆਂ ਨਿਆਰੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਨਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਡੋਰਾਵਾਦੀਆਂ ਦੀ ਦਾਸ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ । ਪਰ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੀਆਂ ਮਿਹਰਾਂ ਨਾਲ ਅਦੁਤੀ ਬਰਕਤਾਂ ਵਾਲਾ ਬਣਿਆਂ, " ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ " ਤੱਦ ਹੀ ਨਸੀਬਾਂ ਵਿਚ ਹੋ ਸਕਣਾ ਹੈ, ਜਦ (ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਭੁਜੰਗੀ), ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਬਣਾ ਲੈਣ ਦੇ ਪ੍ਰਣ ਨੂੰ ਨਿਭਾ ਸਕਣ ਵਾਲੀ ਦਿੜ੍ਹਤਾ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੋਵੇ ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਰਹਿਤਵਾਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਨਿਆਰੀ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤ, ਮਿਠੇ ਬੋਲ ਅਤੇ ਸਰਬੱਤ ਨਾਲ ਮਾਂ-ਜਾਏ ਸਕੇ ਭਾਈਆਂ ਵਾਲਾ ਪਿਆਰਾਂ ਲਾਇਆ ਨਿਮਰਤਾ ਵਾਲ ਸੁਭਾਅ ਹੀ, ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕ ਕੇ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਬਣਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾਂ ਦਾ ਸੋਮਾ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ

ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਪੰਜਾਂ ਕਕਾਰਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਸਿੰਘ, ਕੁਰੱਖਤ ਸੁਭਾ ਵਾਲਾ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਉੱਚਾ ਸਮਝ ਕੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਗੂਰਾ ਕਹਿ ਕੇ ਦਿਲ ਦੁਖੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ, ਬਚਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁੱਕਰ ਜਾਣ ਲਗਾ ਦਿੱਲ ਨਾ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ, ਲੁਕ ਛਿਪ ਕੇ ਬੱਜਰ ਕੁਰਹਿਤਾਂ ਕਰ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਉਸ ਦੇ ਭੇਤ ਦਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਅਜੇਹੇ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਬਣਨ ਤੋਂ, ਕਈ ਸਿੱਖ ਨਿਗੂਰੇ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਠੀਕ ਮੰਨ ਬੈਠਦੇ ਹਨ।

ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਲ ਮੋੜਾ ਖਾਣ ਲਈ ਹਰ ਇੱਕ ਗੁਰਸਿੱਖ ਬੱਚੀ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪੰਥ ਵਿਚ ਆ ਵੜੀਆਂ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਿੱਪ੍ਰੀ ਰੀਤਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ, ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਕੇਵਲ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਾ ਲੈਣ ਦੇ ਆਹਰ ਵਿਚ ਜੁੱਟ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

੧੧੫-

ਸੋ ਸਿਖੁ ਸਖਾ ਬੰਧਪੁ ਹੈ ਭਾਈ ਜਿ ਗੁਰ ਕੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚਿ ਆਵੈ ॥

ਆਪਣੇ ਭਾਣੇ ਜੋ ਚਲੈ ਭਾਈ ਵਿਛੜਿ ਚੋਟਾ ਖਾਵੈ ॥

ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸੁਖੁ ਕਦੇ ਨ ਪਾਵੈ ਭਾਈ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਪਛੋਤਾਵੈ ॥ ੧ ॥ [੬੦੧]-੬

ਸਤਵਾਂ ਕਾਂਡ

੧

ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਪੰਗਤੀ ਵਾਲੀ ਵਾਰ ਜਾਂ ਪਉੜੀ, ਦੋ ਸੌ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਲਗ-ਪਗ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੀ ਅਥਵਾ ਗਾਈ ਅਤੇ ਸੁਣੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਪੰਗਤੀ ਨੂੰ ਅਥਵਾ ਇਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਵਾਰ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਪਰਖ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਪਈ ? ਇਸ ਸੰਕੇ ਵਿਚ ਪੈਣ ਵਾਲੇ ਸੱਜਣਾ ਦੀ ਯਾਦ ਤਾਜ਼ਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੀ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਫਿਰ ਦੋਹਰਾਉਂਦਾ ਹਾਂ-- ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਜਿਸ ਪੀੜ ਨੇ ਪੰਥ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵੇਖਣ ਦੀ ਲੋਚਣਾ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਤੌਖਲੇ ਨੇ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦੀ ਅਸਲੀਯਤ ਜਾਣ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ ਤੋਂ ਪੰਥ ਨੂੰ ਜਾਣੂ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਅੱਡ ਅੱਡ ਕਰਕੇ ਪੰਥ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਘਾਲਣਾ ਅਰੰਭ ਕਰਵਾਈ, ਜਿਸ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਪੀੜ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਹ ਪਤਾ ਕਰਨਾ ਅਰੰਭਿਆ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਸਦੀਵੀ ਵਿਛੋੜਾ ਪਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹਉਮੈ-ਰੋਗ (ਹਉਮੈ ਨਾਵੈ ਨਾਲਿ ਵਿਰੋਧੁ ਹੈ ਦੁਇ ਨ ਵਸਹਿ ਇਕ ਠਾਇ ॥੬੫੦॥) ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਮਘੋਰਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਪੰਥ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ? ਅਜੇਹੇ ਤੌਖਲੇ ਭਰੇ ਪੰਥਕ-ਪਿਆਰ ਨੇ ਦਾਸ ਨੂੰ ਇਸ ਪੰਗਤੀ ਵਾਲੀ " ਵਾਰ " ਨੂੰ ਅਤੇ ਉਸ ਵਾਰ ਦੇ " ਜਨਮ ਦਾਤੇ " ਦੀ ਅਸਲੀਯਤ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਪਰਖਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਹੈ। ਹਾਏ ! ਕਿਤੇ ਇਸ ਪਾਸਿਉਂ ਵੀ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪੰਥ ਤੇ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪੈ ਰਿਹਾ? ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਅਤੇ ਅਹੰਕਾਰ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੰਕਾਰ ਅਥਵਾ ਹਉਮੈ ਅਜੇਹਾ ਭਿਆਂਕਰ ਰੋਗ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਬਾਕੀ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਹਾਨੀ ਕਾਰਕ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਹਉਮੈ ਨੇ ਗੁਰੂ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਵਿਛੋੜਾ ਪਾਇਆ, ਫਿਰ--ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੇ ਭੁਲਿਆਂ ਵਿਆਪਨਿ ਸਭੇ ਰੋਗ ॥੧੩੫॥ ਫਿਰ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ-ਅਗਨੀ, ਦੂਜਾ ਭਾਉ, ਈਰਖਾ, ਚੁਗਲੀ, ਉਸਤਤਿ ਨਿੰਦਾ, ਬਚਨ ਕਰਕੇ ਖਿਸਕਣਾ, ਝੂਠ ਬੋਲਣਾ, ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਲੀ ਫੋਕੀ ਸੁੱਚਮ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਭਰਮ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਅੰਗ ਮੰਨ ਬਹਿਣਾ, ਪਰਾਏ ਹੱਕ ਤੇ ਨਜ਼ਰਾਂ ਰਖਣੀਆਂ, ਚੋਰੀ, ਠੱਗੀ, ਡੋਰਾਵਾਦੀ-ਠੱਗ-ਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਸੰਤਪੁਣਾ ਮੰਨ ਬਹਿਣਾ, ਅਕਿਰਤਘਣਤਾ, ਨਿਰਦੋਸਤਾ, ਬਲਾਤਕਾਰੀ, ਤਸਕਰੀ, ਜੂਏਬਾਜ਼ੀ, ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਸਵੇਨ ਆਦਿ " ਸਭੇ " ਰੋਗ ਵਿਆਪ ਗਏ। ਅਜੇਹਾ ਵਿਚਾਰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਹਿਰਦਾ ਪੁਕਾਰ ਉਠਿਆ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਰੋਗਾਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਹਉਮੈ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਸਤੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵੜਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਸ ਨਿਆਰੇ ਪੰਥ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਬੜੀ ਘਾਲਣਾ ਉਪ੍ਰੰਤ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਸਾਡੇ ਲਈ ਨਾਮ ਅਤੇ ਗ਼ਰੀਬੀ ਦੀ ਹੀ ਦਾਤ ਮੰਗੀ ਸੀ--ਬਾਬਾ ਪੈਧਾ ਸਚ-ਖਡਿ, ਨਉ ਨਿਧਿ ਨਾਮ ਗ਼ਰੀਬੀ ਪਾਈ ॥ [ਭਾ:ਗੁ:--੧-੨੪] ਨਾਮ ਅਤੇ ਗ਼ਰੀਬੀ ਹੀ ਪੰਥ ਦੀ ਰੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ ਸੀ। ਹਉਮੈ ਨੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਹੱਲੇ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਪੰਥ ਨੂੰ ਸਖਣਾ ਕਰ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਵੜ ਕੇ ਹਉਮੈ-ਮਿਰਗ ਨੇ ਨਿਆਰੇ ਗੁਰਮਤਿ-ਗੁਣਾਂ ਰੂਪ ਅੰਗੂਰੀ ਆ ਖਾਣੀ ਸੀ, ਅਜੇਹੀ ਤਾਂ ਮਾੜੀ ਮੋਟੀ ਮੋਰੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਆਉ ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰੀਏ--ਹੋ ਸਮਰਥ ਸਾਤਿਗੁਰੁ ਜੀਓ ! ਜਿਵੇਂ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਉਹ ਘਾਤਕ " ਮੋਰੀ " ਵੇਖ ਲਈ ਸੀ, ਭੁੱਲੀ ਪਏ ਆਪਣੇ ਇਸ ਪੰਥ ਨੂੰ ਵੀ ਉਹ ਮੋਰੀ ਵਿਖਾ ਦੇਣ ਦੀ ਮਿਹਰ ਕਰ ਦਿਓ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ! ਕਰ ਦਿਉ ਉਹੀ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਦਾਨ (ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿੱਤਰ ਬਣਾ ਬੈਠੇ) ਆਪਣੇ ਇਸ ਦੂਲੇ ਪੰਥ ਨੂੰ, ਜਿਸ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਹੈ:--

੧-

ਸੰਤਹੁ ਮਨ ਪਵਨੈ ਸੁਖੁ ਬਨਿਆ ॥ ਕਿਛੁ ਜੇਗੁ ਪਰਾਪਤਿ ਗਨਿਆ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗੁਰਿ ਦਿਖਲਾਈ ਮੋਰੀ ॥ ਜਿਤੁ

ਮਿਰਗ ਪੜਤ ਹੈ ਚੋਰੀ ॥ ਮੂੰਦਿ ਲੀਏ ਦਰਵਾਜੇ ॥ ਬਾਜੀਅਲੇ ਅਨਹਦ ਬਾਜੇ ॥ ੧ ॥ ਕੁੰਡ ਕਮਲੁ ਜਲਿ ਭਰਿਆ ॥

ਜਲੁ ਮੇਟਿਆ ਉਭਾ ਕਰਿਆ ॥ ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਜਨ ਜਾਨਿਆ ॥ ਜਉ ਜਾਨਿਆ ਤਉ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ॥ ੨ ॥ [੬੫੬]-੧੦

ਅਜੇਹੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਦਾਸ ਅਜੇਹੇ ਉਸ ਹਰ ਪੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਪਰਖੀ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਪੰਥ ਵਿਚ ਸਭ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਬੁਰਾ ' ਹਉਮੈ ਰੋਗ ' ਆ ਵੰਡਿਆ ਹੈ--

੨- **ਹਉਮੈ ਵਡਾ ਰੋਗ ਹੈ ਭਾਇ ਦੂਜੈ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ॥**

ਨਾਨਕ ਮਨਮੁਖਿ ਜੀਵਦਿਆ ਮੁਏ ਹਰਿ ਵਿਸਰਿਆ ਦੁਖੁ ਪਾਇ ॥ ੨ ॥ [੫੮੯]-ਵ-੯

੩- **ਮਨਮੁਖ ਸਦਾ ਵਿਛੜੇ ਫਿਰਹਿ, ਕੋਇ ਨ ਕਿਸੇ ਹੀ ਨਾਲਿ ॥ ਹਉਮੈ ਵਡਾ ਰੋਗੁ ਹੈ**

ਸਿਰਿ ਮਾਰੇ ਜਮਕਾਲਿ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਸਤਸੰਗਤਿ ਨ ਵਿਛੜਹਿ ਅਨਦਿਨੁ ਨਾਮੁ ਸਮਾਲਿ ॥ ੨ ॥ [੧੨੫੮]-੩

ਵਿਚਾਰ--

ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਦਵਾਨ ਨੇ ' ਗੁਰੂ ' ਦਾ ਅਰਥ ' ਚੇਲਾ ' ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਚੇਲੇ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਕੇਵਲ ' ਗਿਆਨ ' ਦਾ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ' ਗੁਰੂ ' ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ' ਚੇਲਾ ' ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਚੇਲੇ ਦਾ ਚੇਲਾ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਅਪਾਰ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੇ ਪਾਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕੀਦਾ। ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵੱਧ ਗੁਣਕਾਰੀ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ। ਭੀਖਾ ਜੀ ਦਾ ਕਥਨ ਅਸਾਂ ਅੱਗੇ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਚੇਤੇ ਕੀਤਾ ਹੈ-- " ਭੀਖਾ ਵੁਹ ਨਰ ਕੋਣ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰ ਕੋ ਕਹਿਤੇ ਔਰ । ਰੱਬ ਰੂਠੇ ਗੁਰ ਮੇਲਤਾ, ਗੁਰ ਰੂਠੇ ਨਹੀਂ ਠੌਰ "। ਜੁਗੋ-ਜੁਗ ਅਟੱਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰ ਨੂੰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਮੰਨਣ ਲੱਗਿਆਂ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਢਿੱਲ ਨਹੀਂ ਲਾਈ--**ਰਾਮ, ਹਮ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਰਿ ਮਾਨੇ ॥ ਹਮ ਮੂੜ ਮੁਗਧ ਅਸੁਧ ਮਤਿ ਹੋਤੇ ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਬਚਨਿ ਹਮ ਜਾਨੇ ॥** [੧੬੯] ਹਾਏ ! ਏਹੋ ਜਿਹੀ ਸੋਚ ਸੜ ਜਾਏ ਜਿਸ ਨੇ ਉਸੇ ਮਹਾਨ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਚੇਲਾ ਬਣਿਆਂ ਝੱਲ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਸੱਚੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜਾਈ ਸੀ।

ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜਿਹਾ ਬਣਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪਦਵੀ ਦੇ ਦੇਣੀ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਗੱਦੀ ਮਿਲ ਜਾਣੀ, ਹੋਰ ਗੱਲ ਹੈ, ਪਰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਬਣ ਬੈਠਣਾ, ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਵਿਲੱਖਣ ਗੱਲ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਿਆ ਗਿਆਨ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹੀ ਕਹਿ ਸੁਣਾਉਣ ਨਾਲ ਜੇ ਕੋਈ ਚੇਲਾ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿਹੜਾ ਅਧਿਆਪਕ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸਬਕ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਅਥਵਾ ਆਪਣੇ ਸ਼ਗਿਰਦ ਕੋਲੋਂ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ ? ਫਿਰ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਮੁਖਵਾਕ ਹੈ--**ਭੁਲਣ ਅੰਦਰਿ ਸਭੁ ਕੋ, ਅਭੁਲੁ ਗੁਰੁ ਕਰਤਾਰੁ ॥** [੬੦]-੧੨ ਸਦਾ ਭੁੱਲਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਕਦੇ ਵੀ ਭੁੱਲ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ' ਗੁਰੂ ' ਦਾ ' ਗੁਰੂ ' ਕਿਵੇਂ ਬਣ ਬੈਠਾ ? ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਕੋਲੋਂ ਜੀਵਨ ਦਾਨ ਪਾਇਆ, ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਨੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਉੱਚਤਾ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਇਆ, ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਮਾਣ ਸਤਿਕਾਰ ਵਾਲੀ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤ ਬਖਸ਼ੀ, ਕੀ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਉਸੇ ਸਮਰੱਥ ' ਗੁਰੂ ' ਦਾ ' ਗੁਰੂ ' ਅਖਵਾਉਣਾ ਝੱਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਵਰਗਾ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਵਰਗਾ ਬਣਾ ਲਏ ਤਾਂ ਹੋਰ ਗੱਲ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਜੋਤਿ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣ ਕੇ ਵੀ, ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਕੀ ਗੁਰੂ ਬਣ ਬੈਠ ਸਨ? ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਚ ਲੁੱਛਦਿਆਂ ਦੀ ਬਿਹਬਲਤਾ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਭਾਵੇਂ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਪਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ' ਅਸ਼ਟ ਗੁਰੂ ਚਮਤਕਾਰ ' ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਹੀ ਜਿਸ ਦਰਦ ਭਰਪੂਰ ਅਤੇ ਉਛਾਲੇ ਮਾਰਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਭਰੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੁਆਰਾ, ਜਿਸ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਉਸ ਹਾਲਤ ਬਿਰਤਾਂਤ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਮਿਲਣੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਭਾਵ, ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਬਣ ਕੇ ਵੀ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਬਣ ਬੈਠੇ। ਪਰ ਅੱਜ ਜਿਸ ਹੈਂਕੜ ਭਰੇ ਬੋਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਪਦਵੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਮਝਦਿਆਂ ਸਤਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ੨੦ਵੇਂ ਦਰਜੇ ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਆਪ ੨੧ ਦਰਜੇ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣੇ ਹੋਏ, ਜਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਹੰਕਾਰ ਭਰੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਮੂੰਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਝੱਗ ਸੁੱਟਦੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੇ ਹੱਲੇ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕਰਨ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਹੱਕ ਮੰਨ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਯਾਦ ਆ ਕੇ ਕਾਂਬਾ ਛਿੜ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ :-

੪- **ਕਮਰਿ ਕਟਾਰਾ ਬੰਕੁੜਾ ਬੰਕੇ ਕਾ ਅਸਵਾਰੁ ॥**

ਗਰਬੁ ਨ ਕੀਜੈ ਨਾਨਕਾ ਮਤੁ ਸਿਰਿ ਆਵੈ ਭਾਰੁ ॥ ੩ ॥ [੯੫੬]-ਵ-੧੯

ਹੇ ਸੱਜ ਧੱਜ ਕੇ ਵਧੀਆ ਘੋੜੇ ਤੇ ਚੜ ਕੇ ਹਉਮੈ-ਅਗਨੀ ਦੇ ਫੁੰਕਾਰੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਹੰਕਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ! ਕਿਤੇ ਹੁਣੇ ਹੀ ਧੌਣ ਪਰਨੇ ਡਿੱਗ ਕੇ ਸਦਾ ਦੀ ਨੀਂਦੇ ਹੀ ਨਾ ਸੌ ਜਾਈ ? ਪਰ ਸਾਡੀ ਹਾਲਤ ਇਹ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਿਰ ਪਰਨੇ ਪਏ ਹੋਏ ਵੀ ਅਸਲੀਯਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਰਹੇ ।

ਸੁਹਿਰਦ ਪਾਠਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਦਾਸ ਖਿਮਾਂ ਦਾ ਜਾਚਕ ਹੈ ਕਿ, ਦਾਸ ਦੇ ਮਨ ਨੇ ੧੬੯੯ ਵਾਲੀ ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਦਿਨ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਵਾਲੇ ਸਾਕੇ ਦੇ ਨਾਲ ' ਵਾਹ ਵਾਹ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ ' ਪੰਗਤੀ ਜੁੜ ਜਾਣ ਨੂੰ ਪੰਥ ਲਈ ਲਾਹੇਵੰਦ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ। ਦਾਸ ਦੀ ਮੱਤ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਬੈਠੀ, ਕਿ, ਇਹ ਤੁਕ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਨਾਲ ਅਤੇ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਕੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਬਧਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਦਾਸ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਨ ਤੇ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਅਦੁਕਵੀਂ ਤੁਕ ੧੬੯੯ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਸਾਕੇ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਜੁੜ ਗਈ ? ਦਾਸ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ--

ਡਾ: ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ

ਸਤੰਬਰ ੧੯੮੪ ਵਿਚ ਛਪਣ ਵਾਲੀ ਪੁਸਤਕ " ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਅਰਥਾਤ ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ " ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਪਾਦਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ੬੩੬ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮਣੇ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਵਾਰ ਨੰ: ੪੧ ਦਾ ਸਿਰ ਲੇਖ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ --

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਰਾਮਕਲੀ ਵਾਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦਸਵੀਂ ਕੀ * ॥ ਟੂਕ ਵਿਚ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :-

ਪਾਠਾਤ੍ਰ ਐਉਂ ਬੀ ਹਨ--ਵਾਰ ਸੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਕੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦ ॥

ਪੁਨਾ:---ਉਪਮਾ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦ ॥

ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਪੋਥੀਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ੪੧ਵੀਂ ਵਾਰ ਦੇ ਅੰਤ ਇਹ ਇਬਾਰਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ:---

* ਪ੍ਰਥਮ ੩੯ ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਭੱਲੇ ਦੀਆਂ ਕ੍ਰਿਤ ਹਨ ਉਪਰੰਤ ੪੦ਵੀਂ ਵਾਰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਬੁਧੀਵਾਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਛੇਕੜਲੀ ੧ ਵਾਰ ਹੋਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਿਸਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈ। ' ਮਗਰੋਂ ਇਹ ਯਤਨ ਹੋਏ ਜਾਪਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ੪੧ਵੀਂ ਵਾਰ ਨੂੰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਭੱਲੇ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਹੀ ਜੋੜਿਆ ਜਾਵੇ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਈ ' ਥਾਈਂ ' ਇਸ ਦੇ ਆਦਿ ਵਿਚ ਐਉਂ ਪਾਠ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ " ਰਾਮਕਲੀ ਵਾਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦਸਵੀਂ ਕੀ ੧੦ ॥ ਬੋਲਣਾ ਗੁਰਦਾਸ ਭੱਲੇ ਜੀ ਕਾ। (ਅਜੇਹੀ ਹੋਰ ਫੇਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਦਾ ਅਰਥ, ਸਿਵਾਏ ਗੁਰੂ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਰਲਾ ਪਾ

ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ-ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਦੂਸਤ ਕਰਨ ਦੇ, ਹੋਰ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ?)

" ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਨੁਸਖਿਆਂ ਵਿਖੇ ਇਸ ਦੇ ਅੰਤ ਇਕ ਦੋਹਰਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਹੋਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ਯਥਾ:--ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਪੂਰਨ ਕੀਓ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਗ੍ਰੰਥ ਪ੍ਰਮਾਨ ॥ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਤ੍ਰੈ ਚਾਰ ਹੋਏ ਹਨ, ਪਹਿਲੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਭੱਲੇ ਹੋਏ ਹਨ ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ ਦੇ ਪੋਥੇ ਸਾਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭਰਾਉ ਲਗਦੇ ਸਨ ਤੇ ਜੋ ਤੀਜੇ: ਚੌਥੇ, ਪੰਜਵੇਂ ਤੇ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਰਹੇ। ਵਾਰਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਰਚਨਾ ਹਨ। ਦੂਸਰੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸਿੱਖ ਸਨ, ਜੋ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਚੌਰ ਬਰਦਾਰ ਕੀਰਤੀਏ ਸਿੱਖ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸਨ। ਤੀਸਰੇ ਭਾਈ ਬਹਿਲੋ ਜੀ ਦੀ ਬੰਸ ਵਿਖੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਮਸੰਦ ਹੋਏ ਹਨ ਜੋ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਬਾਬਾ ਰਾਮਰਾਇ ਜੀ ਪਾਸ ਤੇ ਫਿਰ ਪੰਜਾਬ ਕੋਰ ਪਾਸ ਰਹੇ, ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗ ਕੇ ਆ ਟਿਕੇ। ਇਹ ੪੧ਵੀਂ ਵਾਰ ਉਪਰੋਕਤ ਤਿੰਨਾਂ ਸੱਜਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀ ਕਵੀ ਜੀ ਦੀ ਹੈ ਜੋ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਵਾਰ ਸਰਬ ਲੋਹ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਬੀ ਹੈ। ਵਾਰ ਦੇ ਅੰਤ ਇਕ ਦੋਹਰਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਪਾਠ ਐਉਂ ਹੈ--

ਸੰਮਤ ਸਤਰਾਂ ਸੈ ਭਏ ਬਰਖ ਸਤਵੰਜਾ ਜਾਨ ॥ ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਪੂਰਨ ਕੀਓ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਗ੍ਰੰਥ ਪ੍ਰਮਾਨ ॥

ਇਹ ਦੋਹਰਾ ਇਸ ਵਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਸੰਮਤ ੧੭੫੭ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਖੋਜ ਕੀਤੀਆਂ ਇਹ ਵਾਰ ਇਸ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪਿਛੋਂ ਦੀ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਇਸੇ ਵਾਰ ਦੀ ਪਉੜੀ ੧੯ ਦੀ ਤੇਰ੍ਹਵੀਂ ਸਤਰ--

ਯਹ ਬਾਰਹ ਸਦੀ ਨਿਬੇੜ ਕਰ ਗੁਰ ਫਤੇ ਬੁਲਾਈ ॥

ਇਹ ਤੁਕ ਦਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਕਰਤਾ ਦੇ ਸਮੇਂ ੧੨ਵੀਂ ਸਦੀ ਹਿਜਰੀ ਨਿੱਬੜ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਜੋ ੧੮੪੪ ਬਿਕਰਮੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸਚਖੰਡ

ਵਾਸੀ ਗਯਾਨੀ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਟੀਕਾ ਕੀਤੀਆਂ ਇਹ ਵਾਰਾਂ ਜਦ ਪਹਿਲੇ ਛਪੀਆਂ ਸਨ ਤਾਂ ਇਹ ਵਾਰ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਹੁਣਾ ਦੇ ਖੋਜ ਭਰੇ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਲੇਖ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵਾਰ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਤੋਂ ਕਰੀਬ ੮੮ ਸਾਲ ਮਗਰੋਂ ਦੀ ਲਿਖਤ ਹੈ। ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਿਨ ਨਾਲ ਇਸ ਵਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵਾਰ ਦੀਆਂ ਕੁਲ ੨੮ ਪਉੜੀਆਂ ਹਨ। ਸਿਰਫ ਪਹਿਲੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਹੀ ਖੰਡੇ ਧਾਰ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਇਆ ਹੈ, ਉਥੇ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ' ਪਾਹੁਲ ' ਲਿਖਿਆ ਹੈ--

ਹਰਿ ਸੱਚੇ ਤਖਤ ਰਚਾਇਆ ਸਤਿ ਸੰਗਤਿ ਮੇਲਾ। ਨਾਨਕ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰੰਕਾਰ ਵਿਚਿ ਸਿਧਾਂ ਖੇਲਾ।

ਗੁਰ ਦਾਸ ਮਨਾਈ ਕਾਲਕਾ ਖੰਡੇ ਦੀ ਵੇਲਾ। ਪੀਵਹਿ ਪਾਹੁਲ ਖੰਡੇ ਧਾਰ ਹੁਇ ਜਨਮ ਸੁਹੇਲਾ।

ਗੁਰ ਸੰਗਤਿ ਕੀਨੀ ਖਾਲਸਾ ਮਨਮੁਖੀ ਦੁਹੇਲਾ। ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ।

ਓਅੰਕਾਰ ਅਕਾਰ ਆਪ, ਹੈ ਹੋਸੀ ਆਪੈ। ਉਹੀ ਉਪਾਵਨਹਾਰ ਹੈ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਜਾਪੈ।

ਕਿਸ ਨੂੰ ਪੁਛੀਏ ਕਿ, ਕਾਲਕਾ ਦੇਵੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਗੁਰਦਾਸ ਕਵੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ? ਕੀ ਗੁਰਦਾਸ ਕਵੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੈ ਕਿ ਜਾਂ ਕਾਲਕਾ ਦੇਵੀ ਦਾ ਭਗਤ ਕੋਈ ਵਿਦਵਾਨ ਬਿੱਪ੍ਰ ਹੈ? ਫਿਰ ਉਤਲੇ ਅਰੰਭਕ ਸਿਰਲੇਖ ਤੋਂ ਇਹ ਯਕੀਨ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਆਪ ਹੀ ਹਨ। ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇਹਾ ਭੁਲੇਖਾ ਕਿਉਂ ਅਤੇ ਕਿਸ ਨੀਅਤ ਨਾਲ ਪਾਇਆ ਗਿਆ?

ਭੱਟਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਮਿਥਿਹਾਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅਵਤਾਰ, ਸਾਰੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ, ਗਲ ਕੀ ਸਾਰਾ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਦਰਸਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ੨- ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਰਿਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ, ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਦੁੱਖ ਮਿਟਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸਮਰਥ ਗੁਰੂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ੩- ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਓਤ ਪੋਤ ਹੋਏ, ਆਸਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਅਗੰਮ, ਅਲੱਖ--" ਆਪਿ ਨਾਰਾਇਣੁ ਕਲਾ ਧਾਰਿ ਜਗ ਮਹਿ ਪਰਵਰਿਯਉ ॥ ਨਿਰੰਕਾਰਿ ਆਕਾਰੁ ਜੋਤਿ ਜਗ ਮੰਡਲਿ ਕਰਿਯਉ ॥[੧੩੯੫] ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ੪- ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਦ੍ਰੋਪਦੀ ਆਦਿ ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਦੁਖਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲਿਖਣ ਦੇ ਨਾਲ ਭੱਟ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਪੁਰਾਣਕ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ੫- ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਵਿਚ ਵੀ ਸਨਮਾਨਜੋਗ ਭੱਟ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ ਅਤੇ --ਜਪੁਉ ਜਿਨ੍ਹ ਅਰਜੁਨ ਦੇਵ ਗੁਰੂ ਫਿਰਿ ਸੰਕਟ ਜੋਨਿ ਗਰਭ ਨ ਆਯਉ ॥ ੬ ॥ ਅਤੇ--ਭਨਿ ਮਥੁਰਾ ਕਛੁ ਭੇਦੁ ਨਹੀ ਗੁਰ ਅਰਜੁਨ ਪਰਤਖੁ ਹਰਿ ॥ ੭ ॥[੧੪੦੯] ਲਿਖਿਆ ਹੈ

। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੱਟ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਜੋਤਿ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਓਸੇ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਲੀਨ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ-- "ਹਰਨ ਭਰਨ ਸੰਪੂਰਨਾ" (੧੨੧)--ਹਰਨ ਭਰਨ ਜਾ ਕਾ ਨੇਤ੍ਰ ਫੋਰੁ ॥ [੨੮੪] ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ। ਭਾਵ, ਸਤਿਕਾਰ ਜੋਗ ਭੱਟ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ "ਕਰਣ ਕਰਣ ਪ੍ਰਭੂ ਏਕੁ ਹੈ ਦੂਸਰ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥ ੧ ॥ [੨੭੬] ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਖੰਡਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ (ਸਿੰਘ) ਜੀ ਦੀ ਲਿਖੀ ਨਜ਼ਮ "ਨਾਸਰੋ ਮਨਸੂਰ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ--ਵਿਚੋਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਅਥਾਹ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਫੁਟ ਫੁਟ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ "ਏਜ਼ਦੀ ਮਨਸੂਰ" ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ "ਏਜ਼ਦੀ" ਭਾਵ ਹਰਨ ਭਰਨ ਸਮਰੱਥ ਸਿਰਜਣਹਾਰ "ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਭੱਲਾ ਨੇ ਵੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਖੰਡਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ।

ਆਉ ਹੁਣ ਇਸ ਵਾਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੀਏ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਤਵੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਬਾਰੇ ਇਉਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:--

ਓਅੰਕਾਰ ਅਕਾਰ ਆਪ ਹੈ ਹੋਸੀ ਆਪੈ। ਉਹੀ ਉਪਾਵਨ ਹਾਰ ਹੈ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਜਾਪੈ।

(ੳ) ਖਿਨ ਮਹਿ ਢਾਹਿ ਉਸਾਰਦਾ ਤਿਸੁ ਭਉ ਨ ਬਿਆਪੈ। ਕਲੀਕਾਲ ਗੁਰ ਸੇਵੀਐ ਤਾਂ ਦੁਖ ਨ ਸੰਤਾਪੈ।

ਸਭ ਜਗ ਤੇਰਾ ਖੇਲ ਹੈ ਤੂੰ ਗੁਣੀ ਗਹੇਲਾ। ਵਾਹ ਵਾਹ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ ॥ ੭ ॥

ਭਾਵ, "ਹਰਨ ਭਰਨ ਜਾ ਕਾ ਨੇਤ੍ਰ ਫੋਰੁ ॥ ਅਤੇ--"ਕਰਣ ਕਰਣ ਪ੍ਰਭੂ ਏਕੁ ਹੈ ਦੂਸਰ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥ ੧ ॥ ਵਲੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਖੰਡਨਾ (ੳ) ਪੰਗਤੀ ਵਿਚ ਹੀ ਕਰ ਲਈ ਹੋਈ ਹੈ।

ਦੂਜਾ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਵਿਸ਼ਾ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ, ਕੀ ਇਸ ਵਾਰ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਵੀ, ਸਨਮਾਨ ਜੋਗ ਭੱਟ ਭਗਤਾਂ ਵਾਂਗ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਜੋਤਿ ਦੇ ਮਾਲਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਹੀ ਸਮਝਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਜਾਂ ਬਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਵਾਂਗ ਇਸ ਨੇ ਵੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਧੁਰੋਂ ਹੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਸਿੱਧ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜੋਤਿ ਤੋਂ ਅੱਡਰਾ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ? ਬਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਲਿਖਣ ਵਲੋਂ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਸਾਰਾ ਜੋਰ ਏਸੇ ਗੱਲ ਤੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਜਾਂ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਦੇ ਥਾਂ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦਾ ਹੀ ਪੁਜਾਰੀ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਪੰਥ ਚਲਾਉਣ ਲਈ, ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਨੇ ਆਪ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਬੁਝਾ ਕੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਲਿਖਾਰੀ ਪੰਜਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਦੀ ਪੰਜਵੀਂ ਚੋਪਈ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਰੇ ਇਉਂ ਵੀ ਲਿਖ ਬੈਠਾ ਕਿ ਸੀ--"ਤਿਨ ਇਹ ਕਲ ਮੈ ਧਰਮ ਚਲਾਯੋ"। ਕੀ, ਇਸ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਵੀ ਕਿਤੇ ਇਸ ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ ਕਿ ਨਵਾਂ ਪੰਥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਚਲਾ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਾਂ ਇਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਈ ਉਸ ਭੁੱਲ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆ ਹੈ?

ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਅਨਭੈ ਗੁਰ ਅਨੰਤ ਗੁਰ ਅੰਤ ਨ ਪਾਈਐ। ਅਪਰ ਅਪਾਰ ਅਗੰਮ ਆਦਿ ਜਿਸ ਲਖੀ ਨ ਜਾਈਐ।

ਮਰ ਅਜਾਚੀ ਸਤਿਨਾਮੁ ਸਦ ਸਦਾ ਧਿਆਈਐ। ਸਚਾ ਸਹਿਬ ਸੇਵੀਐ ਮਨ ਚਿੰਦਿਆ ਪਾਈਐ।

ਅਨਿਕ ਰੂਪ ਧਰ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਹੈ ਏਕ ਅਕੇਲਾ। ਵਾਹ ਵਾਹ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ ॥ ੮ ॥

ਅਬਿਨਾਸੀ ਅਨੰਤ ਹੈ ਘਟਿ ਘਟਿ ਦਿਸਟਾਇਆ। ਅਘਨਾਸੀ ਆਤਮ ਅਭੁਲ ਨਹੀਂ ਭੁਲੈ ਭੁਲਾਇਆ।

ਹਰਿ ਅਲਖ ਅਕਾਲ ਅਡੋਲ ਹੈ ਗੁਰ ਸਬਦ ਲਖਾਇਆ। ਸਰਬ ਵਿਆਪੀ ਹੈ ਅਲਪ ਜਿਸੁ ਲਗੈ ਨ ਮਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮ ਧਿਆਈਐ ਜਿਤੁ ਲੰਘੇ ਵਹੇਲਾ। ਵਾਹ ਵਾਹ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ ॥ ੯ ॥

ਨਿਰੰਕਾਰ ਨਰਹਰਿ ਨਿਧਾਨ ਨਿਰਵੈਰੁ ਧਿਆਈਐ। ਨਾਰਾਇਣ ਨਿਰਬਾਣ ਨਾਥ ਮਨ ਅਨਦਿਨ ਗਾਈਐ।

ਨਰਕ ਨਿਵਾਰਣ ਦੁਖ ਦਲਤ ਜਪਿ ਨਰਕ ਨ ਜਾਈਏ। ਦੇਨਹਾਰ ਦਇਆਲ ਨਾਥ ਜੋ ਦੇਇ ਸੁ ਪਾਈਐ।

ਦੁਖ ਭੰਜਨ ਸੁਖ ਹਰਿ ਧਿਆਨ ਮਾਇਆ ਰਚਿ ਖੇਲਾ। ਵਾਹ ਵਾਹ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ ॥ ੧੦ ॥

ਪਾਰ ਬ੍ਰਹਮ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਾਤਾ। ਪਵਿਤ ਪਾਵਨ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸ੍ਵਬ ਅੰਤਰ ਜਾਤਾ।

ਹਰਿ ਦਾਨਾ ਬੀਨਾ ਬੇਸੁਮਾਰ ਬੇਅੰਤ ਬਿਧਾਤਾ। ਬਨਵਾਰੀ ਬਖਸਿੰਦ ਆਪਿ ਆਪੇ ਪਿਤ ਮਾਤਾ।

ਇਹ ਮਾਨਸ ਜਨਮ ਅਮੋਲ ਹੈ ਮਿਲਨੇ ਕੀ ਵੇਲਾ। ਵਾਹ ਵਾਹ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ ॥ ੧੧ ॥

ਭੈ ਭੰਜਨ ਭਗਵਾਨ ਭਜੋ ਭੈ ਨਾਸਨ ਭੋਗੀ। ਭਗਤ-ਵਛਲ ਭੈ ਭੰਜਨੋ ਜਪ ਸਦਾ ਅਰੋਗੀ।

ਮਨ ਮੋਹਨਿ ਮੂਰਤਿ ਮੁਕੰਦ ਪ੍ਰਭੂ ਜੋਗ ਸੰਜੋਗੀ। ਰਸੀਆ ਰਖਵਾਲਾ ਰਚਨਹਾਰ ਜੋ ਕਰੇ ਸੁ ਹੋਗੀ।

ਮਧਸੂਦਨ ਮਾਧੋ ਮੁਰਾਰਿ ਬਹੁ ਰੰਗੀ ਖੇਲਾ। ਵਾਹ ਵਾਹ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ ॥ ੧੨ ॥

ਲੋਚਾ ਪੂਰਨ ਲਿਖਨਹਾਰੁ ਲੇਖਕ ਲੇਖਾਰੀ। ਹਰਿ ਲਾਲਨ ਲਾਲ ਗੁਲਾਲ ਸਚ ਸਚਾ ਵਾਪਾਰੀ।

ਰਾਵਨਹਾਰ ਰਹੀਮ ਰਾਮ ਆਪੇ ਨਰ ਨਾਰੀ। ਰਿਖੀਕੇਸੁ ਰਘੁਨਾਥ ਜਪਿ ਜਾਈਐ ਬਲਿਹਾਰੀ।

ਪਰਮਹੰਸ ਭੈ ਤ੍ਰਾਸ ਨਾਸ ਜਪਿ ਰਿਦੇ ਸੁਹੇਲਾ। ਵਾਹ ਵਾਹ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ ॥ ੧੩ ॥

ਪ੍ਰਾਨ ਮੀਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਪੁਰਖੋਤਮ ਪੂਰਾ। ਪੋਖਨਹਾਰਾ ਪਤਿਸਾਹ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ਨ ਉਰਾ।

ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਨ ਪ੍ਰਾਨਪਤਿ ਸਦਾ ਸਦਾ ਹਜ਼ੂਰਾ। ਵਹ ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਪੁਰਖ ਭਗਵੰਤ ਰੂਪ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸੂਰਾ।

ਅਨਦ ਬਿਨੋਦੀ ਜੀਅ ਜਪਿ ਸਚੁ ਸਚੀ ਵੇਲਾ। ਵਾਹ ਵਾਹ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ ॥ ੧੪ ॥ - - -

ਵਹ ਉਪਜਿਓ ਚੇਲਾ ਮਰਦ ਦਾ ਮਰਦਾਨ ਸਦਾਏ। ਜਿਨਿ ਸਭ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਜੀਤ ਕਰਿ ਨੀਸਾਨ ਝੁਲਾਏ।

ਤਬ ਸਿੰਘਨ ਕਉ ਬਖਸ਼ ਕਰਿ ਬਹੁ ਸੁਖ ਦਿਖਲਾਏ । ਫਿਰ ਸਭ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਕੇ ਉਪਰੇ ਹਾਕਮ ਠਹਿਰਾਏ ।
ਤਿਨਹੂ ਜਗਤ ਸੰਭਾਲ ਕਰਿ ਆਨੰਦ ਰਚਾਏ । ਤਹ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਅਕਾਲ ਕਉ ਹਰਿ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਏ ।
ਵਹਿ ਗੁਰੁ ਗੋਬਿੰਦ ਗਾਜੀ ਸਬਲ ਜਿਨਿ ਸਿੰਘ ਜਗਾਏ । ਤਬ ਭਇਓ ਜਗਤ ਸਭ ਖਾਲਸਾ ਮਨ ਮੁਖ ਭਰਮਾਏ ।
ਇਉ ਉਠ ਭਬਕੇ ਬਲਿਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸਸਤਰ ਝਮਕਾਏ । ਤਬ ਸਬ ਤੁਰਕਨ ਕੋ ਛੇਦ ਕਰਿ ਅਕਾਲ ਜਪਾਏ ।
ਸਭ ਛੱਤ੍ਰਪਤੀ ਚੁਨਿ ਚੁਨਿ ਹਤੇ ਕਹੂੰ ਟਿਕਨਿ ਨ ਪਾਏ । ਤਬ ਜਗ ਮਹਿ ਧਰਮ ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਸਚੁ ਹੁਕਮ ਚਲਾਏ ।

(ਸੰਨ:੧੮੪੪) **ਯਹ ਬਾਰਹ ਸਦੀ ਨਿਬੇੜ ਕਰਿ ਗੁਰ ਫਤੇ ਬੁਲਾਏ ।** ਤਬ ਸਭ ਦੁਸਟਾ ਸਹਿਜ ਖਪੇ ਛਲ ਕਪਟ ਉਡਾਏ । ੧੯ ॥

੨੧ ਪਉੜੀ ਤੋਂ ਇਸ ਵਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਅਜੀਬ ਪੱਖ ਅਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

(ਅ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਤੋਂ ਅੱਗੇ, ਉਹੀ ਜੋਤਿ ਵਿਚਰਦੀ ਨਹੀਂ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਸਗੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਆਪਣੇ ਉੱਤਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦਾ ਖੇਲ ਰਚਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਸ ਫ਼ਰਕ ਵੱਲ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕਵੀ ਨੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਰੱਬੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਵਿਚ ਦਰਸਾਈਆਂ ਹਨ ਉਹ ਬਾਕੀ ਨੌਂ ਸਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਣਗੀਆਂ :-

ਹਰਿ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਖੇਲ ਰਚਾਇਆ । ਅੰਗਦ ਕਉ ਪ੍ਰਭੂ ਅਲਖ ਲਖਾਇਆ । ਪ੍ਰਿਥਮ ਮਹਲ ਹਰਿ ਨਾਮ ਧਿਆਇਓ । ਦੁਤੀਆ ਅੰਗਦ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇਓ ।
ਤੀਸਰ ਮਹਲ ਅਮਰ ਪਰਧਾਨਾ । ਜਿਨ ਘਟ ਘਟਿ ਮਹਿ ਨਿਰਖੇ ਭਗਵਾਨਾ । ਜਲ ਭਰਿਓ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੇ ਦੁਆਰੇ । ਤਬ ਇਹ ਪਾਇਓ ਮਹਲ ਅਪਾਰੇ ।
ਗੁਰ ਰਾਮ ਦਾਸ ਚਉਥੇ ਪਰਗਾਸਾ । ਜਿਨਿ ਰਟੇ ਨਿਰੰਜਨ ਪ੍ਰਭੂ ਅਬਿਨਾਸਾ । ਗੁਰੁ ਅਰਜਨ ਪੰਚਮ ਠਹਿਰਾਇਓ । ਜਿਨ ਸਬਦ ਸੁਧਾਰ ਗਰੰਥ ਬਣਾਇਓ ।

ਗ੍ਰੰਥ ਬਣਾਇ ਉਚਾਰ ਸੁਨਾਇਆ । ਤਬ ਸਰਬ ਜਗਤ ਮੈਂ ਪਾਠ ਰਚਾਇਆ ।

ਕਰਿ ਪਾਠ ਗ੍ਰੰਥ ਜਗਤ ਸਭ ਤਰਿਓ । ਜਿਹ ਨਿਸ ਬਾਸਰੁ ਹਰਿ ਨਾਮ ਉਚਰਿਓ ।

ਗੁਰ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਖਸਟਮ ਅਵਤਾਰੇ । ਜਿਨਿ ਪਕੜ ਤੇਗ ਬਹੁ ਦੁਸਟ ਪਛਾਰੇ । ਇਉ ਸਭ ਮੁਗਲਨ ਕਾ ਮਨ ਬਉਰਾਨਾ । ਤਬ ਹਰਿ ਭਗਤਨ ਸੇ ਦੁੰਦ ਰਚਾਨਾ ।

ਇਉ ਕਰਿ ਹੈ ਗੁਰਦਾਸ ਪੁਕਾਰਾ । ਹੇ ਸਤਿਗੁਰ ਮੁਹਿ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰਾ ॥ ੨੧ ॥

ਸਪਤਮ ਮਹਿਲ ਅਗਮ ਹਰਿਰਾਇਆ । ਜਿਨ ਸੁੰਨ ਧਿਆਨ ਕਰਿ ਜੋਗ ਕਮਾਇਆ । ਚੜ ਗਗਨ ਗੁਫਾ ਮਹਿ ਰਹਿਓ ਸਮਾਈ । ਜਹਿ ਬੈਠਾ ਅਡੋਲ ਸਮਾਧਿ ਲਗਾਈ ।
ਸਭ ਕਲਾ ਖੋਚ ਕਰਿ ਗੁਪਤ ਰਹਾਯੋ । ਤਹ ਅਪਨ ਰੂਪ ਕੋ ਨਹਿ ਦਿਖਲਾਯੋ । ਇਉ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਗੁਬਾਰ ਮਚਾਓ । ਤਹ ਦੇਵ ਅੰਸ ਕੋ ਬਹੁ ਚਮਕਾਇਓ ।
ਹਰਿਕਿਸਨ ਭਯੋ ਅਸਟਮ ਬਲਬੀਰਾ । ਜਿਨ ਪਹੁੰਚਦ ਦਹੋਲੀ ਤਜਿਉ ਸਰੀਰਾ । **ਬਲ ਰੂਪ ਧਰਿਓ ਸ੍ਰਾਂਗ ਰਚਾਇ । ਤਬ ਸਹਿਜੇ ਤਨ ਕੋ ਛੋਡ ਸਿਧਾਇ ।...**

ਇਉ ਕਰਿ ਹੈ ਗੁਰਦਾਸ ਪੁਕਾਰਾ । ਹੇ ਸਤਿਗੁਰ ਮੁਹਿ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰਾ ॥ ੨੨ ॥

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਭ ਕੇ ਸਿਰ ਤਾਜਾ । ਜਿਸ ਕਉ ਸਿਵਰਿ ਸਰੇ ਸਭ ਕਾਜਾ । **ਗੁਰ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸੁਆਗ ਰਚਾਇਓ । ਜਿਹ ਅਪਨ ਸੀਸ ਦੇ ਜਗ ਠਹਰਾਯੋ ।**
ਇਸ ਬਿਧਿ ਮੁਗਲਣ ਕੋ ਭਰਮਾਇਓ । ਤਬ ਸਤਿਗੁਰ ਅਪਨਾ ਬਲ ਨ ਜਨਾਇਓ । ਪ੍ਰਭੂ ਹੁਕਮ ਬੁਝਿ ਪਹੁੰਚੇ ਦਰਬਾਰਾ । ਤਬ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀਨੀ ਬਿਹਰ ਅਪਾਰਾ ।
ਇਹ ਮੁਗਲਨ ਕੋ ਦੇਖ ਲਗਾਨਾ ॥ ਹੋਇ ਖਰਾਬ ਖਪਿ ਗਏ ਨਿਦਾਨਾ । ਇਉ ਨਉ ਮਹਿਲੋਂ ਕੀ ਜੁਗਤਿ ਸੁਨਾਈ । ਜਿਹ ਕਰਿ ਸਿਮਰਨ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਰਚਾਈ ।....

ਇਉ ਕਰਿ ਹੈ ਗੁਰਦਾਸ ਪੁਕਾਰਾ । ਹੇ ਸਤਿਗੁਰ ਮੁਹਿ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰਾ ॥ ੨੩ ॥

ਏਥੋਂ ਤੱਕ ਕਵੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪਹਿਲੇ ਨੌਂ ਗੁਰੂ-ਸਰੂਪਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਹਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੂੰ ਬਾਕੀ ਅੱਠਾਂ ਸਰੂਪਾਂ ਦਾ ਸਿਰਤਾਜ ਕਹਿ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਸੱਚੇ ਭਗਤ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨਵੇਂ ਪੰਥ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦੀ ਗੱਲ ਜਾਂ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਨਿਆਰਾ ਜੀਵਨ-ਸਿਧਾਂਤ ਦੇਣ ਦੀ, ਅਥਵਾ ਪੰਜਵੇਂ ਅਤੇ ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਤਾਂ ਕੀ ਕਰਨਾ ਸੀ ਸਗੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ--**ਜੋਤਿ ਓਹ ਜੁਗਤਿ ਸਾਇ ਸਹਿ ਕਾਇਆ ਫੇਰਿ ਪਲਟੀਐ ॥੧੬੬॥** ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਖਿੱਲੀ ਉਡਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਜੋਤਿ ਨੂੰ ਚੌਥੇ ਸਰੂਪ ਤੱਕ ਧੂ-ਘਸੀਟ ਕਰਨ ਦੀ ਬਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਵਾਲੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਹੁਣ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਇਸ ਵੈਰੀ ਨੇ ਇਸ ' ਅਦਭੁਤ ' ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨੌਂ ਸਰੂਪਾਂ ਤੋਂ ਅੱਡ ਨਿਖੇੜ ਲਿਆ। ਨਿਆਰੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਇਸ ਨਿਆਰੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦਾ ਵੀ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਵਾਂਗ ਹੀ ਖੁਰਾ ਖੋਜ ਮਿਟਉਣ ਦੀ ਬਣਾਈ ਆਪਣੀ ਯੋਜਨਾ ਵਿਚ ਵਰਤਨ ਲਈ, ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਜੋਤਿ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਵਾਲਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੋਗ ਪਾ ਲਿਆ। ਦਸ਼ਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਇਹ ਦੂਜਾ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਬੰਬ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਅਜੇ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਜੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਕੁਟਲਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਕਈ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਹੁਣ ਡੇਰਾਵਾਦੀ-ਸਾਧਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਬਨਾਈ ਜਾਣ ਦੀ ਘਾਤਕ ਸੇਵਾ ਅਰੰਭੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਨਿਹਕਲੰਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰੋਹਿਤਵਾਦੀ ਘਾਤਕ ਰੀਤਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਜ਼ਬਾਨ ਖੋਲ੍ਹਣ ਵਾਲੇ ਬਿਬੇਕ ਬੁਧੀ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਉਂਜ ਹੀ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਦੇਣ ਦਾ ਯਤਨ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਫਿਰ ਦੁੱਕਵਾਂ ਸਮਾਂ ਆਉਣ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਦਸ਼ਰਥ ਪੁੱਤਰ (ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦੇ ਅਵਤਾਰ) ਸੀਆ-ਪਤੀ-ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦੀ ਜੱਦ ਵਿਚੋਂ, ਅਤੇ ਓਸੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ-ਪਰਮਾਤਮਾ ਜੀ ਦੀ ਮੌਜ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਬਲਬੀਰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਨੂੰ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਸ਼ਿਵ, ਭਗਉਤੀ ਅਥਵਾ ਦੁਰਗਾਂ ਮੰਝਾ, ਬਾਣ, ਤੀਰ ਤਲਵਾਰ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਪੱਕਾ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਧ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਸੇ ਦਿਨ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਹੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਧਾਨ ਵਿਚ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਨੂੰ ਅੱਡਰੀ ਕੌਮ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਵਾਂਗ ਹੀ ਇਸ ਵਾਰ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਵਾਂਗ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਮਰੱਥ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਸਿੱਧ ਕਰ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਅਸਾਂ ਵੇਖ ਹੀ ਲਿਆ ਹੈ।

ਹੁਣ ਫੇਰ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਬਾਰੇ ਕਵੀ ਜੀ ਇਉਂ ਲਿਖਣਾ ਅਰੰਭ ਕਰਦੇ ਹਨ---

ਉਹ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦਸਵਾਂ ਅਵਤਾਰਾ । ਜਿਨ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਅਚਿੰਤ ਸੁਧਾਰਾ । ਤੁਰਕ ਦੁਸਟ ਸਭ ਮਾਰਿ ਬਿਦਾਰੇ । ਸਭ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਕੀਨੀ ਗੁਲਜ਼ਾਰੇ ।
ਯੋ ਪ੍ਰਗਟੇ ਸਿੰਘ ਮਹਾਂ ਬਲਬੀਰਾ । ਤਿਨ ਆਗੇ ਕੋਈ ਧਰੇ ਨ ਧੀਰਾ । ਫਤੇ ਭਈ ਦੁਖ ਦੁੰਦ ਮਿਟਾਏ । ਤਹਿ ਹਰਿ ਅਕਾਲ ਕਾ ਜਪ ਜਪਾਏ ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਮਹਲ ਸਿਮਰਿਓ ਕਰਤਾਰਾ । ਤਬ ਸਭੁ ਧਰਤੀ ਕੋ ਲੀਓ ਉਬਾਰਾ । ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਦ੍ਰਿੜਾਇ ਨਹੁ ਸਭ ਤਾਰੇ । ਜਬ ਆਗਿਆ ਕੀਨੀ ਅਲਖ ਅਪਾਰੇ ।
ਇਉਂ ਸੰਤ ਭਗਤ ਕਾ ਮੇਲ ਮਿਲਾਯੋ ॥ ਜਹ ਨਿਸ ਬਾਸਰ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਯੋ । ਯੋ ਕਰਿ ਹੈ ਗੁਰਦਾਸ ਪੁਕਾਰਾ ॥ **ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੁਹਿ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰਾ ॥ ੨੪ ॥**
ਅੱਗੇ ਹੁਣ ਭੁਲੇਖਾ ਪਾਊ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਅਰੰਭ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ । ਬਿੱਪ੍ਰ ਦੇ ਦਲਾਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਘਾਤਕ ਵਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਰਤਣ ਲਈ ਅਗਲੀਆਂ ਪਉੜੀਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਬਦਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਭਰਮ ਏਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਵੀ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦਾ ਧਨਵਾਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਪਰ ਹਰ ਪਉੜੀ ਦੀ ਅੰਤਲੀ ਪੰਗਤੀ ਸਾਫ਼ ਸਿੱਧ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪਉੜੀਆਂ ਵੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਜੋਤਿ ਨਾਲੋਂ ਅੱਡਰਾ, ਖੁਦ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਸਿੱਧ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ:--

ਤੂੰ ਹੈ ਅਲਖ ਅਪਾਰ ਨਿਰੰਜਨ ਦੇਵਾ । ਜਿਹ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਸਿਵ ਲਖੈ ਨ ਭੇਵਾ । ਤੁਮ ਨਾਥ ਨਿਰੰਜਨ ਗਹਰ ਗੰਭੀਰੇ । ਤੁਮ ਚਰਨਨ ਸੋ ਬਾਂਧੋ ਧੀਰੇ ।
ਅਬ ਗਹਿ ਪਕਰਿਓ ਤੁਮਰਾ ਦਰਬਾਰਾ । ਜਿਉਂ ਜਾਨਹੁ ਤਿਉਂ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰਾ । ਹਮ ਕਾਮੀ ਕ੍ਰੋਧੀ ਅਤਿ ਕੁੜਿਆਰੇ । ਤੁਮ ਹੀ ਠਾਕੁਰ ਬਖਸਨ ਹਾਰੇ ।
ਨਹੀ ਤੁਮ ਬਿਨ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹਮਾਰਾ । ਜੋ ਕਰਿ ਹੈ ਹਮਰਾ ਨਿਸਤਾਰਾ । ਤੁਮ ਅਗਮ ਅਡੋਲ ਅਤੋਲ ਮੁਰਾਰੇ । ਸਭ ਜਗ ਕੀ ਕਰਿ ਹੋ ਪ੍ਰਤਪਾਰੇ ।
ਜਲ ਥਲ ਮਹੀਅਲ ਹੁਕਮ ਤੁਮਾਰਾ । ਤੁਮ ਕਉ ਸਿਮਰਿ ਤਰੇ ਸੰਸਾਰਾ । ਇਉਂ ਕਰਿ ਹੈ ਗੁਰਦਾਸ ਪੁਕਾਰਾ । **ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੁਹਿ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰਾ ॥ ੨੫ ॥**
ਤੁਮ ਅਛਲ ਅਛੇਦ ਅਭੇਦ ਕਹਾਯੋ । ਜਿਹ ਬੈਠਿ ਤਖਤ ਪਰ ਹੁਕਮ, ਚਲਾਯੋ । ਤੁਝ ਬਿਨ ਦੂਸਰਿ ਅਵਰ ਨ ਕੋਈ । ਤੁਮ ਏਕ ਹੀ ਏਕ ਨਿਰੰਜਨ ਸੋਈ ।
ਓਅੰਕਾਰ ਧਰਿ ਖੋਲ ਰਚਾਯੋ । ਤੁਮ ਆਪ ਅਗੋਚਰ ਗੁਪਤ ਰਹਾਯੋ । ਪ੍ਰਭ ਤੁਮਰਾ ਖੋਲ ਅਗੰਮ ਨਿਰਧਾਰੇ । ਤੁਮ ਸਭ ਘਟ ਭੀਤਰ ਸਭ ਤੇ ਨਧਾਰੇ ।
ਤੁਮ ਐਸੇ ਅਚਰਜ ਖੋਲ ਬਨਾਇਓ । ਇਹ ਸਭ ਜਗ ਝੂਠੇ ਧੰਧੇ ਖਪਾਇਓ । ਬਿਨ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਛੁਟੇ ਨ ਕੋਈ । ਤੁਮ ਕੋ ਭਜੈ ਸੁ ਮੁਕਤਾ ਹੋਈ ।
ਗੁਰਦਾਸ ਗਰੀਬ ਤੁਮਨ ਕਾ ਚੋਲਾ । ਜਪਿ ਜਪਿ ਤੁਮ ਕਉ ਭਇਓ ਸੁਹੇਲਾ । ਇਹ ਭੂਲ ਚੂਕ ਸਭ ਬਖਸ਼ ਕਰੀਜੈ । ਗੁਰਦਾਸ ਗੁਲਾਮ ਅਪਨਾ ਕਰਿ ਲੀਜੈ ।

ਇਉਂ ਕਹਿ ਹੈ ਗੁਰਦਾਸ ਪੁਕਾਰਾ । ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੁਹਿ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰਾ ॥ ੨੬ ॥

ਇਹ ਕਵਨ ਕੀਟ ਗੁਰਦਾਸ ਬਿਚਾਰਾ । ਜੋ ਅਗਮ ਨਿਹਮ ਕੀ ਲਖੈ ਸੁਮਾਰਾ । ਜਬ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਗੁਰ ਬੂਝ ਬੁਝਾਈ । ਤਬ ਇਹ ਕਥਾ ਉਚਾਰਿ ਸੁਨਾਈ ।
ਬਿਨਾ ਹੁਕਮ ਇਕ ਝੂਲੈ ਨ ਪਤਾ । ਫੁਨ ਹੋਹੈ ਸੋਇ ਜੋ ਕਰੈ ਬਿਧਤਾ । ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ ਸਗਲ ਅਕਾਰੇ । ਬੁਝੇ ਹੁਕਮ ਸੁ ਉਤਰੈ ਪਾਰੇ ।
ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ ਬ੍ਰਹਮ ਮਹੇਸ਼ਾ । ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ ਸੁਰ ਨਰ ਸੇਸ਼ਾ । ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ ਬਿਸਨੁ ਬਨਾਏ । ਜਿਨ ਹੁਕਮ ਬਝਿ ਦੀਵਾਨ ਲਗਾਏ ।
ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ ਧਰਮ ਰਚਾਇਓ । ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ ਇੰਦ੍ਰ ਉਪਾਯੋ । ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ, ਸਸਿ ਅਰੁ ਸੂਰੇ । ਸਭ ਹਰਿ ਚਰਨ ਕੀ ਬਾਂਝਹਿ ਧੂਰੇ ।
ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ ਧਰਨਿ ਅਕਾਸ਼ਾ । ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ ਸਸਿ ਗਿਰਾਸ਼ਾ । ਜਿਹ ਬਿਨਾ ਹੁਕਮ ਕੋਈ ਮਰੈ ਨ ਜੀਵੈ । ਬੁਝੈ ਹੁਕਮ ਸੋ ਨਿਹਚਲ ਥੀਵੈ ।

ਇਉਂ ਕਰਿ ਹੈ ਗੁਰਦਾਸ ਪੁਕਾਰਾ ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੁਹਿ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰਾ ॥ ੨੭ ॥

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਦੇ ਵਰਣਨ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਪਾ ਕੇ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਸਮਝੀ ਜਾਣ ਦਾ ਭਰਮ ਬਣਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਓਵੇਂ ਦੀ ਹੀ ਕੁਟਲ-ਵਿਦਵਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਆਸਰੇ ਵੈਰੀ ਨੇ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਚਰਚਾ ਦਾ ਬਣਾਇਆ । ਪੰਥ ਵਿਚ ਫੁੱਟ ਬੀਜ ਬੀਜਿਆ ਅਤੇ, (ਕਿਸੇ ਭੇਤ ਭਰੀ ਆਪਣੀ ਵਿਉਂਤ ਨਾਲ ਤੀਰਥ ਅਸਥਾਨ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਥਾਂ), ਯੂ ਪੀ ਵਿਚ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਕੋਲੋਂ ਵੀ "ਹੇਮ ਕੁੰਡ" ਤੀਰਥ ਬਣਵਾ ਲਿਆ । ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝਾਂ ਦਾ ਧਨ ਯੂ ਪੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਤੇ ਖਰਚ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ।

(ੲ) ਤੀਜੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਗੋਯਾ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ "ਭੱਲਾ" ਅਥਵਾ ਹਾਜ਼ਰਾ ਹਜ਼ੂਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪਾਵਨ ਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਕਿਤੋਂ ਸੰਕੇਤ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਕਿ, ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਬਾਣੀ ਦੇ, ਜਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਜੋੜ ਨਾਲ ਬਣੇ ਕਿਸੇ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ, ਕੇਵਲ ਪਾਠ ਮਾਤ੍ਰ ਨਾਲ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਕਲਿਆਣ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਜੀਵ ਦੀ ਮਨਚਾਹੀ ਇਛਿਆ ਪੂਰੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰ ਦੀਆਂ ਦੋ ਪਉੜੀਆਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਖੰਡਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਉਂ ਸਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੀ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ? ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਵਾਰਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:---

ਸੰਤ ਭਗਤ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਹਰਿ ਜਗ ਤਾਰਨ ਆਏ । ਪਰ-ਉਪਕਾਰੀ ਜਗਤ ਮੈਂ ਗੁਰੁ ਮੰਤ੍ਰ ਜਪਾਏ ।
ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ ਸਾਧ ਕਰਿ ਗੁਰ ਭਗਤ ਕਮਾਇ । ਤਹਿ ਸੇਵਕ ਸੋ ਪਰਵਾਨ ਹੈ ਹਰਿ ਨਾ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ।
ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਫੁਨ ਲੋਭ ਮੋਹ ਅਹੰਕਾਰ ਚੁਕਾਏ । ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਘਟਿ ਸਾਧ ਹਰਿ ਪਉਣਾ ਠਹਿਰਾਏ । (ਖੇਚਰ ਭੂਚਰ
ਤਬ ਖਟ ਚਕਰਾ ਸਹਿਜ ਖਿੜੇ ਗਗਨਾ ਘਰਿ ਛਾਏ । ਨਿਜ ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਲਗਾਇਕੈ ਆਨੰਦ ਲਿਵ ਲਾਏ । ਆਦਿ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ)
ਤਬ ਦਰਗਹ ਮੁਖ ਉਜਲੇ ਪਤਿ ਸਿਉਂ ਘਰਿ ਜਾਏ । ਕਲੀਕਾਲ ਮਰਦਾਨ ਮਰਦ ਨਾਨਕ ਗੁਨ ਗਾਏ ।
ਯਹ ਵਾਰ ਭਗੁਤੀ ਜੋ ਪੜੈ ਅਮਰਾਪਦ ਪਾਏ । ਤਹ ਦੁਖ ਸੰਤਾਪ ਨ ਕੁਛ ਲਗੈ ਆਨੰਦ ਵਰਤਾਏ ।
ਫਿਰ ਜੋ ਚਿਤਵੇ ਸੋਈ ਲਹੈ ਘਟਿ ਅਲਖ ਲਖਾਏ । ਤਬ ਨਿਸ ਦਿਨ ਇਹ ਵਾਕ ਕਉ ਮੁਖ ਪਾਠ ਸੁਨਾਏ ।
ਸੋ ਲਹੈ ਪਦਾਰਥ ਮੁਕਤਿ ਪਦ ਚੜਿ ਗਗਨ ਸਮਾਏ । ਤਬ ਕਛੂ ਨ ਪੂਛੇ ਜਮ ਧਰਮ ਸਭ ਪਾਪ ਮਿਟਾਏ ।
ਤਬ ਲਗੇ ਨ ਉਸ ਜਮ ਡੰਡ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਹੋਇ ਦੁਹੇਲਾ । ਵਾਹ ਵਾਹ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ ॥ ੨੦ ॥

ਇਸ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅਤੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਾ ਪਾਵਨ ਨਾਮ ਵਰਤ ਕੇ ਵਾਰ ਦੇ ਪਾਠ ਨੂੰ ਫਲ ਦਾਇਕ ਲਿਖ ਲਿਆ । ਏਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦਰਸਾਉਣ ਦਾ ਪਖੰਡ ਰਚਾ ਕੇ, ਅੰਤਲੀ ੨੦ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਭਗਉਤੀ, ਭਾਵ ਦੁਰਗਾ ਦੇਵੀ, ਅਥਵਾ ਗਿਰਧਰ ਜੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਸਲ ਮੰਨਸੇ ਵੱਲ ਮੋੜਾ ਖਾ ਲਿਆ:--

ਇਹ ਵਾਰ ਭਗਉਤੀ ਮਹਾਂ ਪੁਨੀਤੀ । ਜਿਸ ਉਚਰਤਿ ਉਪਜਤਿ ਪਰਤੀਤੀ ।
ਜੋ ਇਸ ਵਾਰ ਸੋ ਪ੍ਰੇਮ ਲਗਾਵੈ । ਸੋਈ ਮਨ ਬਾਂਝਤ ਫਲ ਪਾਵੈ ।
ਮਿਟਹਿ ਸਗਲ ਦੁਖ ਦਰਦ ਕਲੇਸ਼ਾ । ਫੁਨ ਪ੍ਰਗਟੈ ਬਹੁ ਸੁਖ ਪਰਵੇਸ਼ਾ ।
ਜੋ ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ ਰਟਹਿ ਇਹ ਵਾਰੇ । ਸੋ ਪਹੁਚੇ ਧੁਰ ਹਰਿ ਦਰਬਾਰੇ ।

ਇਹ ਵਾਰ ਭਗਉਤੀ ਸਮਾਪਤਿ ਕੀਨੀ । ਤਬ ਘਟ ਬਿਦਿਆ ਸਭ ਬਿਧਿ ਚੀਨੀ ।
 ਇਉਂ ਸਤਿਗੁਰ ਸਾਹਿਬ ਭਏ ਦੁਆਲਾ । ਤਬ ਛੁਟ ਗਏ ਸਭ ਹੀ ਜੰਜਾਲਾ ।
 ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭੁ ਹਰਿ ਗਿਰਧਾਰੇ । ਤਹ ਪਕੜਿ ਬਾਂਹ ਭਉਜਲ ਤੇ ਤਾਰੇ ।
 ਇਉਂ ਕਰਿ ਹੈ ਗੁਰਦਾਸ ਪੁਕਾਰਾ । ਹੋ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੁਹਿ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰਾ ॥ ੨੮ ॥

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਹੀ ਸਰਬ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਦਾਰੂ ਅਤੇ ਮਨ ਇਛੇ ਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕਲਪ-ਰੁੱਖ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ । ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਠ ਕਰਨ ਵਿਚ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਮੰਤਰ-ਪਾਠ ਵਿਚ, ਕਿਸੇ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਇੱਕ ਤੁਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ । ਪਰ ਵੇਦ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਆਦਿ ਦੇ "ਵਿਧੀ ਪੂਰਬਕ ਜਾਪ" ਵਿਚ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਹੋਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਲਿਖੇ, ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ, ਪੁਰਾਣ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਥਾਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਸੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਉਤਲੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਪਉੜੀਆਂ ਅਥਵਾ ਇਹ ਸਾਰੀ ਵਾਰ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਕਿਸੇ ਬਿੱਪ੍ਰ ਦੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਅਜੇ ਵੀ ਸਮਾ ਹੈ । ਸੰਭਲ ਜਾਈਏ:-

ਜਾਗ ਲੇਹੁ ਰੇ ਮਨਾ ਜਾਗ ਲੇਹੁ ਕਹਾ ਗਾਫਲ ਸੋਇਆ ॥ ?

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਵਾਰ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ-----

ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਪਾਠਕ ਸੱਜਣਾ ਨੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗਿਆਨੀ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਨਾਰਾ ਨੇ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਕਰਕੇ ਫਿਰ **ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ** ਮੰਨਣ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਏਥੇ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿਰਜਣ ਹਾਰ, ਮਦਸੂਦਨ, ਮੁਰਾਰੀ, ਰਿਖੀਕੇਸ਼, ਰਘੁਨਾਥ ਅਥਵਾ ਸ੍ਰਸ਼ਟੀ ਦਾ ਕਰਤਾ ਅਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ, (ਅਬਨਾਜ਼ੀ ਅਨੰਤ ਹੈ ਘਟਿ ਘਟਿ ਦਿਸਣਾਇਆ) ਅਟੱਲ, ਅਪਾਰ ਅਤੇ ਹਰ ਇੱਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਲਫਜ਼ਾਂ ਦੇ ਜੋੜ ਦਾ ਅਜੇਹਾ ਓਹਲਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਵੀ ਆਪ ਅਤੇ ਚੋਲਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਹੋਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਚਾਤਰ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਅਜੇਹਾ ਲਿਖ ਕੇ ਆਪਣੀ ਵਿਉਂਤ ਦਾ ਉਹ ਰਾਹ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਲੰਘ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਤੇ ਪੁੱਜ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਕਿ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਗੁਰੂ ਮੰਨ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ "ਗਰੀਬੀ ਗਦਾ ਹਮਾਰੀ" ਕਹਿਣ ਵਾਲੀ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਆਚਰਨ ਅੰਦਰ (ਭਾਵੇਂ ਸੂਖਸ਼ਮ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਸਹੀ ਪਰ) ਹੰਕਾਰ ਆ ਵੜਨ ਦਾ ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਬਹਾਨਾਂ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਹੰਕਾਰੀ ਬਣਾ ਦੇਣ ਲਈ ਬੀਜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਬੀਜਾਂ ਵਿਚ ਇੱਕ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਬੀਜ, ਵੀ ਬੜੀ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਬੀਜਿਆ ਗਿਆ।

ਇਸ ਵਾਰ ਵਿਚ ਵੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਬਾਕੀ ਨੌਂ ਸਰੂਪਾਂ ਨੂੰ (ਰੱਬੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪੱਖੋਂ) ਨਜ਼ਰ-ਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ, ਕੇਵਲ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਹੀ ਅੱਡਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਾਲਾ ਭਗਵਾਨ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹਰ ਇਕ ਪਉੜੀ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ "ਹੋ ਸਤਿਗੁਰ ਮੁਹਿ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰਾ" ਲਿਖ ਕੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਤਲੀ ਸਾਰੀ ਸਿਫਤ ਰੱਬ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਹੈ। ਬਿਚਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨੀ ਇਹ ਕਹਾ ਕਿ-- "ਉਸ ਨੇ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਅਵਤਾਰ, ਦੇਵਤੇ, ਸਿੱਧ ਆਦਿ ਭੇਜੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਚਲਾ ਲਏ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਰੱਬ ਬਣ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਤੂੰ ਜਾਹ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲਾ ਨਵਾਂ ਪੰਥ ਚਲਾ। ਸੋ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਕਾਲਪੁਰਖ ਦੇ ਇਸ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਸਿਰ-ਮੱਥੇ ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ, ਮਾਤ ਲੋਕ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲੈ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਪੱਕਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਏਡੀ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕਹੇਗਾ ਉਹ ਨਰਕ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਪਵੇਗਾ। [ਭਾਵ, ਦੁਇ ਤੇ ਏਕ ਰੂਪ ਹੋ ਗਏ ਹੋਏ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਖਲੋ ਕੇ ਫਰਿਆਦਾਂ ਕਰਦਾ ਵੀ ਦਰਸਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ-ਜੇ ਹਮ ਕੋ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਉਚਰਿ ਹੈ । ਤੇ ਸਭ ਨਰਕਿ ਕੁੰਡ ਮਹਿ ਪਰਿ ਹੈ ॥ [ਛੇਵੇਂ ਭਾਗ ਦੇ ਦੂਜੇ ਕਾਂਡ ਵਿਚਸਾਰਾ ਵਿਸਥਾਰ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ] ਇੱਕ ਅਕਾਲ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਸਿਖਾਉਣ ਆਸ਼ਏ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੂੰ ਨਿਜ-ਧਾਮ ਸਿਧਾਰਿਆਂ ਅਜੇ ਬੁਹੜਾ ਸਮਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਇਸ ਕਾਰਨ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਝੱਟ-ਪਟ ਸਿੱਧ ਰੱਬ ਲਿਖਣਾ ਠੀਕ ਨਾ ਸਮਝਿਆ। ਪਰ ਜਦ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਰੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਪਾਰ ਹੋ ਕੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਬਣਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੋਲਾ ਵਾਲੀ ਵਾਰ ਲਿਖ ਕੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਅਸਾਂ ਇਹ ਵੀ ਪੜ੍ਹ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਾਰ ਨੂੰ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਇਸ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ--**ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਕੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦** ॥ ਅਤੇ ਫਿਰ--**ਉਪਮਾ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦** ॥ ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਥਾਂ--**ਰਾਮਕਲੀ ਵਾਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦਸਵੇਂ ਕੀ ੧੦** ॥ ਬੋਲਣਾ ਗੁਰਦਾਸ ਭੱਲੇ ਜੀ ਕਾ-- ਅੰਕਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਸੋ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚਲੀਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਇਸ ਵਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ।

ਹੈਰਾਨੀ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ-ਪੰਥ ਇਕ ਪਾਸੇ ਇਹ ਕਹੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਰਬ ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇਸ ਵਾਰ ਦਾ ਜਾਪ ਅਥਵਾ ਕੀਰਤਨ ਵੀ ਕਰੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਨੌਂ ਸਰੂਪਾਂ ਵਿਚਲੀ ਘਾਲਣਾ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚੋਂ ਧੁੰਦਲਾ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਆਪਣੀ ਇਸ ਨਜ਼ਮ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿਚ ਉਚੇਚੀ ਥਾਂ ਦਿਵਾ ਕੇ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ (Document) ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਿਆ ।

ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਤਾਂ ਇਹ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ, ਜਿਸ ਸਰਬ-ਉੱਚ ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ਅਜੇਹੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤ ਵਿਰੋਧੀ ਘੋਸ਼ਤ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਉਹ ਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਸੁੱਕ ਚੁੱਕੀ ਦੁਖਭੰਜੀ ਦੇ ਥਾਂ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਨਵੀਂ ਬੇਰੀ ਲਾ ਕੇ ਸੱਚ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਦੇ ਵਿਚ ਬੂਠ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

੫- ਜਿਚਰੁ ਇਹੁ ਮਨੁ ਲਹਰੀ ਵਿਚਿ ਹੈ ਹਉਮੈ ਬਹੁਤੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ॥
ਸਬਦੈ ਸਾਦੁ ਨ ਆਵਈ ਨਾਮਿ ਨ ਲਗੈ ਪਿਆਰੁ ॥
ਸੇਵਾ ਥਾਇ ਨ ਪਵਈ ਤਿਸ ਕੀ, ਖਪਿ ਖਪਿ ਹੋਇ ਖੁਆਰੁ ॥
ਨਾਨਕ ਸੇਵਕੁ ਸੋਈ ਆਖੀਐ ਜੋ ਸਿਰੁ ਧਰੇ ਉਤਾਰਿ ॥
ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਭਾਣਾ ਮੰਨਿ ਲਏ ਸਬਦੁ ਰਖੈ ਉਰ ਧਾਰਿ ॥ ੧ ॥ [੧੨੪੭]-ਵਾ-੨੭

੨

ਗੁਰੂ ਚੇਲੇ ਬਾਰੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰ

ਗੁਰੂ-ਬਾਣੀ ਦੇ ਕਈ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਵੀ " ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ " ਤੁਕਾਂ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਆਪਣੇ ਚੇਲੇ ਦਾ ਚੇਲਾ ਬਣ ਬੈਠਣ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਗੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕਤਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ :--

੬- ਆਪੇ ਗੁਰੂ ਚੇਲਾ ਹੈ ਆਪੇ ਆਪੇ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਚੋਜ ਵਿਡਾਨੀ ॥ [੬੬੯]-੫-੧੧

ਅਰਥ:-ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਸਿੱਖ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਅਚਰਜ ਤਮਾਸ਼ੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ।

੭- ਤੂ ਆਪੇ ਗੁਰੂ ਚੇਲਾ ਹੈ ਆਪੇ ਗੁਰ ਵਿਚੁ ਦੇ ਤੁਝਹਿ ਧਿਆਈ ॥ ੧੦ ॥ [੭੫੮]-ਅਸਟ-੧

ਅਰਥ:-ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੂ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਸਿੱਖ ਹੈਂ । ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਧਿਆਉਂਦਾ ਹਾਂ । ੨੦ ।

੮- ਆਪੇ ਗੁਰੂ ਚੇਲਾ ਹੈ ਆਪੇ ਆਪੇ ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨਾ ॥ [੭੯੭]-੩(੩)

ਅਰਥ:-ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਸਿੱਖ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ (ਜਿਹੜੇ ਗੁਣ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ) ।

੯- ਆਪੇ ਜਗਤੁ ਉਪਾਇਓਨੁ ਕਰਿ ਪੂਰਾ ਥਾਟੁ ॥ ਆਪੇ ਸਾਹੁ ਵਣਜਾਰਾ ਆਪੇ ਹੀ ਹਰਿ ਹਾਟੁ ॥
ਆਪੇ ਸਾਗਰੁ ਆਪੇ ਬੋਹਿਥਾ ਆਪੇ ਹੀ ਖੇਵਾਟੁ ॥ ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ ਹੈ ਆਪੇ ਆਪੇ ਦਸੇ ਘਾਟੁ ॥

ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇ ਤੂ ਕਿਲਵਿਖ ਕਾਟੁ ॥ ੨੨ ॥ [੫੧੭]-ਵਾਰ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਫ਼ਰਮਾਨਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਗੰਭੀਰ ਭੁੱਲ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਜਾਂ ਕੋਈ ਭਗਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਗੁਰੂ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਸਿਖਿਆ ਦਾਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਸਿੱਖ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਸਿਖਿਆ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ--ਸਹਸ ਮੂਰਤਿ ਨਨਾ ਏਕ ਤੋਹੀ ॥ ਗੁਰੂ ਫ਼ਰਮਾਨ ਵੀ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਹੈ । ਹਰ ਥਾਂ ਆਪੇ ਆਪ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਇਸ ਭਾਵ ਨੂੰ ਹੋਰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਲਈ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ :-

੧੦- ਏਕ ਰੂਪੁ ਸਗਲੇ ਪਾਸਾਰਾ ॥ ਆਪੇ ਬਨਜੁ ਆਪਿ ਬਿਉਹਾਰਾ ॥ ੧ ॥ ਐਸੇ ਗਿਆਨੁ ਬਿਰਲੇ ਈ ਪਾਏ ॥

ਜਤ ਜਤ ਜਾਈਐ ਤਤ ਦ੍ਰਿਸਟਾਏ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅਨਿਕ ਰੰਗ ਨਿਰਗੁਨ ਇਕ ਰੰਗਾ ॥ ਆਪੇ ਜਲੁ

ਆਪ ਹੀ ਤਰੰਗਾ ॥ ੨ ॥ ਆਪ ਹੀ ਮੰਦਰੁ ਆਪਹਿ ਸੇਵਾ ॥ ਆਪ ਹੀ ਪੂਜਾਰੀ ਆਪ ਹੀ ਦੇਵਾ ॥ ੩ ॥

ਆਪਹਿ ਜੋਗ ਆਪ ਹੀ ਜੁਗਤਾ ॥ ਨਾਨਕ ਕੇ ਪ੍ਰਭ ਸਦ ਹੀ ਮੁਕਤਾ ॥ ੪ ॥ [੮੦੩]-੧-੬

ਅਰਥ:-ਇਹ ਸੂਝ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜਿਸ ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਚਲੇ ਜਾਈਏ, ਹਰ ਪਾਸੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਸਾਰਾ ਜਗਤ-ਖਿਲਾਰਾ ਉਸ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੀ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪ ਹਨ । ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਹੀ ਜਗਤ ਦਾ ਵਣਜ-ਵਿਹਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਮਾਇਆ ਦੇ ਤਿੰਨਾ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ, ਅਤੇ ਸਦਾ ਇੱਕ-ਰੰਗ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੀ ਜਗਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰੰਗ ਤਮਾਸ਼ੇ ਹਨ । ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਪਾਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਉਠਦੀਆਂ ਛੱਲਾਂ ਹੈ । ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਮੰਦਰ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਦੇਵਤਾ, ਆਪ ਹੀ ਪੂਜਾਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਭਗਤੀ ਵੀ ਆਪ ਹੀ ਹੈ । ਆਪ ਹੀ ਜੋਗੀ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਜੋਗ ਦੇ ਸਾਧਨ ਹੈ । ਸਾਰਿਆਂ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਸਦਾ ਨਿਰਲੇਪ ਹੈ ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕਈ ਥਾਈਂ " ਗੁਰ ਚੇਲਾ " ਲਿਖਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਅਰਥ ਅਸੀਂ ਕਬੂਲੀ ਬੈਠੇ ਹਾਂ :-

(੧) ਗੁਰ ਚੇਲੇ ਰਹਰਾਸਿ ਅਲਖੁ ਅਭੋਉ ਹੈ । ਗੁਰ ਚੇਲੇ ਸਾਬਾਸਿ ਨਾਨਕ ਦਿਉ ਹੈ । [੩-੨]

ਅਰਥ:-ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਚੇਲੇ ਦੀ ਰਹੁਰੀਤ ਅਲਖ ਤੇ ਅਭੇਦ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਤੇ ਚੇਲਾ ਧੰਨ ਹਨ ਜੋ ਇਕੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਉ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹਨ । (ਭਾਵ ਨਾਮ ਦੋ ਹਨ ਪਰ ਰੂਪ ਇਕ ਹੈ)

(੨) ਗੁਰ ਚੇਲਾ ਪਰਵਾਣੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਣੀਐ । [੩-੩] ਭਾਵ, ਗੁਰ ਦਾ ਚੇਲਾ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਗੁਰਮੁਖ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ ।

(੩) ਇਕ ਜੋਤਿ ਦੁਇ ਮੂਰਤੀ ਇਕ ਸਬਦ ਸਰਿਸੈ ॥ ਗੁਰ ਚੇਲਾ ਚੇਲਾ ਗੁਰੂ ਸਮਝਾਏ ਕਿਸੈ ॥ [੯-੧੬]

ਅਰਥ:--(ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ) ਦੋ ਮੂਰਤਾਂ ਹਨ, ਪਰ ਜੋਤ ਇਕ ਹੈ, ਸਬਦ ਵੀ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਸਾਰਖਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਚੇਲਾ ਹੈ ਤਾਂ ਚੇਲਾ ਗੁਰੂ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਇਹ ਭੇਤ ਕੋਈ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾਵੇ । (ਭਾਵ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਭਿੰਨ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

(੪) ਗੁਰੂ ਚੇਲਾ ਚੇਲਾ ਗੁਰੂ ਹੋਈ । [੧੫-੧੬]

ਅਰਥ:--ਉਹੀ ਗੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਚੇਲਾ ਹੈ, ਅਰ ਚੇਲਾ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਹੈ । (ਦੋ ਨਉਂ, ਰੂਪ ਇਕੋ ਹੈ, ਜਿਹਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਗੁਰੂ ਚੇਲਾ ਅਰੇ ਚੇਲਾ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਇਕੋ ਰੂਪ ਹਨ) ਭਾਵ, ਸੰਸਾਰ ਲਈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਹੀ ਹਨ, ਪਰ ਇੱਕ ਰੂਪ ਇੱਕ ਜੋਤਿ ਹੋ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਭਿੰਨ ਭੇਤ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਚੇਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਕਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਬਣ ਬੈਠਾ ਹੈ ?

ਹੋਰ ਵੀ ਕੁਝ ਥਾਂਵਾਂ ਤੇ " ਗੁਰੂ ਚੇਲੇ " ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਪਉੜੀ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚੇਲੇ ਬਣ ਗਏ ਸਨ। ਭਾਵ ਸਭ ਥਾਈਂ ਏਹੀ ਹੈ ਕਿ, ਲਹਿਣਾ ਜੀ " ਚੇਲੇ " ਵਿਚ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਉਹੀ ਜੋਤਿ ਟਿਕਾ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਗਿਆਨ-ਜੋਤਿ ਦੇ ਮਾਲਕ ਉਹ ਧੁਰੋਂ ਹੋ ਕੇ ਆਏ ਸਨ। ਸੋ ਚੇਲਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਇੱਕ ਰੂਪ ਹੋ ਗਏ। ਚੇਲੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭਿੰਨ-ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਚੇਲਾ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਰੂਪ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਬਣਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਕੋਈ ਚੇਲਾ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਬਣ ਬੈਠਾ। ਏਵੇਂ ਹੀ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਗਿਆਨ-ਜੋਤਿ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣ ਕੇ, ਗੁਰਸਿੱਖ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਬਣਦੇ ਰਹੇ, ਅਤੇ ਇਹ ਸਿਲਸਲਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੇ ਪੁੱਜ ਕੇ ਸਦਾ ਲਈ ਅਟੱਲ ਹੋ ਗਿਆ ।

ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਇਹ ਪੱਖ:---

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਪਾਵਨ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ:--

੧੧- ਬਿਖੁ ਸੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਏ ਗੁਰਮਤਿ ਬੁਧਿ ਪਾਈ ॥

ਅਰਕੁ ਪਰਮਲ ਭਏ ਅੰਤਰਿ ਵਾਸਨਾ ਵਸਾਈ ॥ ੫ ॥ [੫੬੫]-੨

ਅਰਥ:--ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਉਤੇ ਤੁਰ ਕੇ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਅਕਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਮਾਨੋ ਜ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਮਾਨੋ ਅੱਕ ਤੋਂ ਚੰਦਨ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ (ਸੁੱਚੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੀ) ਸੁਗੰਧੀ ਆ ਵੱਸਦੀ ਹੈ । ੫ ।

ਜਿਸ ਪੂਰਨ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰ ਲੈਣ ਨਾਲ, ਮਾਇਆ ਗ੍ਰਸਿਆ ਮਨੁੱਖ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕੀ ਉਸ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਜੇਹੀ ਕਮੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ? ਜਿਸ ਅਭੁੱਲ ਗੁਰੂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਜਲ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਪਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ? " ਮਤਿ ਪੂਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਜਾ ਕੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ॥ (੨੯੩) ਅਤੇ " ਪੂਰਾ ਗੁਰ ਅਖੁਓ ਜਾ ਕਾ ਮੰਤ੍ਰ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਪੇਖੇ ਹੋਇ ਸੰਤ ॥ [੨੮੭] ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ-ਭਰੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਹੀ, ਠੱਗ ਤੋਂ ਸੰਤ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਸਤਿਗੁਰ ਸੂਰੇ ਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਮਈ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਬੰਦੇ ਖਾਣੇ ਰਾਕਸ਼ ਤੋਂ ਦੇਵਤਾ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਸੀ, ਉਸ ਮਹਾਨ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਪਾਨ ਕਾਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ? ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਿਵਾਜੇ ਹੋਇਆ ਸਿੰਘਾਂ ਕੋਲੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ। ਬੜੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਸਨ ਉਹ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਂਬਲੀ ਸੂਰਮੇ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਦਾ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਹੀ ਇਹ ਹੁਕਮ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਕਿ ਅਗੇ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕੀ ਮਜਾਲ ਸੀ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾ ਸਕਦਾ, ਜਾਂ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਲਿਖ ਸਕਦਾ ? ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਦੀ ਬਦਲੀ ਆਪਣੇ ਨਿਵਾਜੇ ਹੋਏ ਸਿੰਘਾਂ ਕੋਲੋਂ ਕਰਵਾਈ ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਹਰ ਕੌਤਕ ਕੋਈ ਨ ਕੋਈ ਵਡਮੁੱਲਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਆਉ ਸਤਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈ ਕੇ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੀਏ ਕਿ, ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਉਪਦੇਸ਼ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸਮੋਇਆ ਹੋਇਆ ? ----

(੧) ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦੇ ਜਿਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਪੂਰਨ-ਪੁਰਖ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਛਕਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਆਪ ਛਕ ਕੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਪੂਰਨੇ ਪਾਏ ਸਨ ਉਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਨਾ ਛਕਣਾ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਹੁਕਮ ਅਦੂਲੀ ਕਰਨੀ, ਵੱਡੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਹੈ ।

(੨) ਜਿਹੜੇ ਪੰਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘ (ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ) ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ ਸਨ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਦਾ ਪੂਰਾ ਅਧਿਕਾਰ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ? " ਗੁਰੂ ਸਿਖ ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਹੈ ਏਕੋ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸੁ ਚਲਾਏ " ਵਾਲਾ ਕੌਤਕ ਵਰਤਾਇਆ। ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਬਣਾ ਸਕਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕੀਤਾ *। ਇਸ ਕੌਤਕ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਇਹ ਸੱਧਰ ਵੀ ਠਾਠਾ ਮਾਰ ਰਹੀ ਸੀ---

" ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅੱਜ ਮੈਂ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਲ੍ਹ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਾਰਾ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਉੱਚੇ ਆਚਰਣ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰੀ ਰੱਖਣ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਬਣਦਾ ਤੁਰਿਆ ਜਾਵੇਗਾ । ਅੱਜ ਦਾ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾ ਅਧਿਆਤਮਕ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਅਤੇ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸੰਸਾਰੀ ਰਾਜ ਵਾਲੇ ਮਾਣ ਸਤਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਨਿਆਰੇ ਪੁਣੇ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰੀ

ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਸਿੰਘ ਸਦਾ ਤਤਪਰ ਰਹੇਗਾ । ਮੇਰਾ ਪਿਆਰਾ ਖਾਲਸਾ, ਆਪਣੇ ਨਿਆਰੇ
ਆਚਰਨ ਦੀ ਨਿਆਰੀ ਆਡਾ ਨਾਲ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਿਆਰੇ ਗਿਆਨ-ਖੜਗ
ਅਤੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਦੀ ਗਦਾ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਕੇਸਰੀ ਝੰਡਾ ਝੁਲਾ ਲਵੇਗਾ। "

ਸਦਕੇ ਜਾਣੀਏ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦੇ ! ਖੂਬ ਸਾਕਾਰ ਕੀਤਾ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਸੰਕਲਪ ?।

[*Foot Note:--ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿਣੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਅਜੇਹਾ ਕੋਤਕ ਕਰਕੇ ਬਰਾਬਰਤਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਅਰਥਾਤ ਹੋਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ, ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਸਰੂਪ ਸਮੇਂ ਹੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਸਾਂਝੇ ਲੰਗਰ, ਸਾਂਝੇ ਇਸਨਾਨ-ਘਰ ਅਤੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਵਰਤਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਮਰਯਾਦਾ, ਫਿਰ ਡੂਮ ਜਾਤ ਦੇ ਭਿੱਟੜ ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਭਾਈ ਬਣਾ ਲੈਣਾ ਉਚ-ਨੀਚ ਵਾਲੇ ਭਰਮ ਨੂੰ ਜੜ੍ਹ ਤੋਂ ਹਲਾ ਦੇਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਸਨ । ਫਿਰ-ਹਮ ਨਹੀਂ ਚੰਗੇ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਕੋਇ ॥ [੭੨੮] * ਨਾ ਹਮ ਚੰਗੇ ਆਖੀਅਹਿ ਬੁਰਾ ਨ ਦਿਸੈ ਕੋਇ ॥ [੧੦੧੫]-- ਮੰਦਾ ਜਾਣੈ ਆਪ ਕਉ, ਅਵਰੁ ਭਲਾ ਸੰਸਾਰੁ ॥ [੯੯੧] ਮੰਦਾ ਕਿਸੇ ਨ ਆਖੀਐ ਪੜਿ ਅਖਰੁ ਏਹੋ ਬੁਝੀਐ ॥ [੮੭੦] ਅਜੇਹੇ ਬੇਅੰਤ ਗੁਰੂ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ੨੦੦ ਸਾਲ ਤੋਂ ਕਮਾਉਂਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਉਚ ਨੀਚ ਦਾ ਭੇਦ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿਚੋਂ ਪੂਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮਿਟ ਚੁੱਕਾ ਸੀ । ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਰਾਜਾ ਰੰਗ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਵਿਤਕਰਾ ਜਿਉਂ ਦਾ ਤਿਉਂ ਸੀ ਅਤੇ ਪਹਿਲੇ ੨੦੦ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਨਿਸ਼ਫਲ ਸਿੱਧ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ]

(੩) ਜੀਵਨ-ਪ੍ਰਣ ਲੈਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇਣ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪ ਵੀ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਣ ਦਿੱਤਾ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਕੇ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ (੧) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅਭਿਲਾਖੀ ਕੋਲੋਂ ਜੀਵਨ-ਪਰਣ ਨਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ (੨) ਜੇ ਉਸ ਜੀਵਨ-ਪਰਣ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਭਾਇਆ ਨਾ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਖੰਡੇ ਬਾਣੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ। ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਕੋਲ ਕੀਤਾ ਪ੍ਰਣ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਪ੍ਰਣ ਵਾਂਗ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਉਸ ਪ੍ਰਣ ਨੂੰ ਤੋੜ ਦੇਣਾ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਦਾਵਾ ਲਿਖ ਦੇਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। [ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਪੰਥਕ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਕੋਲੋਂ ਜੀਵਨ-ਪ੍ਰਣ ਲੈਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਜਿਥੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਠ ਤੋਂ ਗੁਰਮਤ ਗਿਆਨ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਸੁਆਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਓਥੇ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸਿਖਿਆ ਨੂੰ ਮਨ ਦੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਨਾਲ ਅਥਵਾ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣਨ ਦੀ ਵੀ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ । ਕੀ ਇਹ ਪੰਥਕ ਭੁੱਲ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰ ਲੈਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਤੱਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਜੀ?]

ਖਸਮ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਨਾਲੋਂ (ਵਿਵਾਦ ਗ੍ਰੰਥ) ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪੰਥਕ ਆਗੂ ਜੀਓ ! ਅਜੇ ਵੀ ਸਮਾਂ ਹੈ, ਪਾਉ ਮੋੜਾ ਅਤੇ ਬਚਾ ਲਉ ਡੁਬਦਾ ਜਾ ਰਹਿ ਪੰਥਕ ਬੇੜਾ:--

੧੨- **ਐਸਾ ਕਾਹੇ ਭੂਲਿ ਪਰੇ ॥ ਕਰਹਿ ਕਰਾਵਹਿ ਮੂਕਰਿ ਪਾਵਹਿ ਪੇਖਤ ਸੁਨਤ
ਸਦਾ ਸੰਗਿ ਹਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਾਚ ਬਿਹਾਝਨ ਕੰਚਨ ਛਾਡਨ ਬੈਰੀ ਸੰਗਿ
ਹੇਤੁ ਸਾਜਨ ਤਿਆਗਿ ਖਰੇ ॥ ਹੋਵਨੁ ਕਉਰਾ ਅਨਹੋਵਨੁ ਮੀਠਾ ਬਿਖਿਆ ਮਹਿ
ਲਪਟਾਇ ਜਰੇ ॥ ੧ ॥ [੮੨੩]-੧੦-੯੬**

3

ਤੀਰ ਠੀਕ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਤੇ ਬੈਠਾ ?

ਗੁਰੂ-ਪੰਥ ਦੇ ਕਿਸੇ ਚਲਾਕ ਵੈਰੀ ਲਿਖਾਰੀ ਦਾ ਤੀਰ ਭਾਂਵੇਂ ੮੮ ਸਾਲ ਪਛੜ ਕੇ ਹੀ ਚਲਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਬੈਠਾ ਫਿਰ ਵੀ ਠੀਕ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਤੇ। ਵਾਰ ਨੇ ਅਜੇਹੀ ਛਾਲ ਮਾਰੀ ਕਿ ੮੮ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੋਤਕ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਕੇ ਸਿੱਧੀ ਸਰਬਲੋਹ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾ ਬਿਰਾਜੀ। ਗੁਰਦਾਸ ਨਾਮੀ ਉਸ ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦੀਆਂ ੨੦ ਪਉੜੀਆਂ ਦੀ ਅਖੀਰਲੀ ਤੁਕ--" ਵਹ ਵਹ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ "-ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਬੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਗਾਈ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਮੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇ ਕੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦਾ ਚੇਲਾ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਪੰਥ ਦੀ ਵਡਮੁੱਲੀ ਸੇਵਾ ਸਮਝੀ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਗੁਰੂ ਵਰਗੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਇਆਲੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਲੱਖਾਂ ਕੋੜਾਂ ਵਾਰ ਧਨਵਾਦ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਦੇ ਥਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਅਨੁਪਮ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ " ਗੁਰੂ " ਬਣ ਬੈਠਾ। ਕਿਡੀ ਸਿਰੇ ਦੀ ਗੁਸਤਾਖੀ ਹੈ ਕਿ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ (ਭਾਵ, ਆਪਣੇ) ਸਾਹਮਣੇ ਬੁੱਕ ਅੱਡੀ, ਗੋਡਿਆਂ ਪਰਨੇ ਹੋਏ ਦਰਸਾ ਦਿੱਤਾ। ਅਜੇਹੀ ਤਸਵੀਰ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਆ ਜਾਣਾ ਹੀ ਵਡੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਵੇਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇ ਕੇ ਮੁੱਕਰਦੇ ਰਹੀਏ ਪਰ, ਮਨ ਵਿਚ ਹੰਕਾਰ (ਭਾਵੇਂ ਬੜਾ ਹੀ ਸੁਖਸਮ ਰੂਪ ਹੋਵੇ ਪਰ ਹਉਮੈ) ਦਾ ਬੀਜ ਉਂਗਰ ਪੈਣ ਵਾਲੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਹਉਮੈ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਜੁੜਵੇਂ ਭਰਾ ਹਨ । ਪੰਜਾਂ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਂ ਕਕਾਰਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਜੇ ਲੋਸ-ਮਾਤ੍ਰ ਵੀ ਹੰਕਾਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਨਾਮ ਬਿਹੁਣਾ ਹੈ (ਹਉਮੈ ਨਾਵੈ ਨਾਲਿ ਵਿਰੋਧ), ਅਤੇ ਫਿਰ ਹਉਮੈ ਦੇ ਨਾਲ ਕ੍ਰੋਧੀ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ। ਨਾਮ ਬਿਹੁਣੇ ਹੰਕਾਰੀ-ਕ੍ਰੋਧੀ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮੂੰਹ ਐਉਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਤੁੰਮਾਂ, ਅੱਕ ਅਥਵਾ ਧਤੂਰਾ ਪਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ--**ਤੁਮੀ ਤੁਮਾ ਵਿਸੁ, ਅਰੁ ਧਤੂਰਾ ਨਿਮੁ ਫਲੁ ॥ ਮਨਿ ਮੁਖਿ ਵਸਹਿ ਤਿਸੁ, ਜਿਸੁ ਤੂੰ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਈ ॥** [੧੪੮]-ਵਾਰ-੨੧ । ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਏਸੇ ਕਮੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਬਣਿਆਂ ਸਤਿਕਾਰ, ਢਿੱਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਜਦ ੧੮ ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ ਲਿਖੀ ਵਾਰ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰੂ ਬਣਨ ਬੈਠਣ ਦੀ ਗੱਲ ਝੱਲੀ ਬੈਠਾ ਵੇਖ ਲਿਆ ਤਾਂ, ਫਿਰ ਇਕ ਹੋਰ ਕਵੀ ਨੇ ਵੀ ਚਮਤਕਾਰ ਕਰ ਵਿਖਾਉਣ ਦੀ ਸੋਚ ਲਈ। ਉਸ ਦੇ ਗੀਤ ਵਿਚ ਦਿਆ ਸਿੰਘ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ-- "ਹੋ ਕਲਗੀਧਰ ! ਅਸਾਂ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਦੇ ਵੱਟੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਲਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੂੰ ਦੱਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਵੱਟੇ ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਦੇਵੇਂਗਾ ?" ਹੈਂਕੜ ਬਾਜੀ ਦੀ ਹੱਦ ਹੋ ਗਈ। ਜਿਸ ਦੀ ਦਾਤ ਸੀ, ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਬੁਹੜੀ ਜਿਹੀ ਮੰਗ ਲਈ ਤਾਂ ਉਸ ਪਰਉਕਾਰੀ ਗੁਰੂ ਕੋਲੋਂ ਮੁੱਲ ਮੰਗਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੀਤਕਾਰ, ਦੇ ਗੀਤ ਵਿਚ ਅਗੋਂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ, "ਹੋ ਪਿਆਰੇ ਦਿਆ ਸਿੰਘ ! ਤੂੰ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਆਪਣਾ ਹੀ ਸੀਸ ਵਾਰਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਜੇ ਕਿਤੇ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ ਦੇਵੇਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਸਰਬੰਸ ਹੀ ਵਾਰ ਦਿਆਂਗਾ" ਭਾਵ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਰਬੰਸ ਭਾਈ ਦਿਆ ਸਿੰਘ ਕੋਲੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਲੈਣ ਦੇ ਮੁੱਲ ਵਜੋਂ ਵਾਰਨਾ ਪਿਆ ਸੀ? ਜੇ ਕਿਤੇ ਭਾਈ ਦਿਆ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਕੀਮਤ ਨਾਂ ਮੰਗਦੇ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਗੁਰੂ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਅਜੇਹੀ ਔਕੜ ਨਾ ਹੀ ਬਣਦੀ। ਸੋ ਗੁਰੂ ਪਰਵਾਰ ਦਾ ਅਸਲ ਕਾਤਲ ਭਾਈ ਦਿਆ ਸਿੰਘ ਹੈ ? ਇਹ ਅਨਰਥ ਉਸ ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਉਪਜ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਗੁਰਦਾਸ ਨਾਮੀ ਕਵੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਟੱਪੇ "ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ" ਦੇ ਕਾਰਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਸੁਖਸ਼ਮ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਛੇਪਲੇ ਹੀ ਜਾ ਵੜਿਆ ਹੈ।

ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸੰਗਤਿ ੨੧ ਵਿਸਵੇਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ੨੦ ਵਿਸਵੇਂ ਹੈ। ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਬੀਜ ਇਕ ਹੋਰ ਬੀਜਿਆ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪਾਵਨ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਲੜਾਈ ਝਗੜੇ ਕਰਨੇ "ਸਿੱਖ-ਸੰਗਤ" ਨੇ ਆਪਣਾ ਹੱਕ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਗੁਰੂ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਨੀਵਾਂ। ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਰਹਿ ਗਈ। ਆਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਖ਼ਬਰਾਂ ਛਪੀਆਂ, ਕਿ ਪੰਥ ਦੀ ਸਰਬ-ਉਚ ਪਦਵੀ ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਜਥੇਦਾਰੀ ਤੋਂ ਇਸ ਲਈ ਤਿਆਗ-ਪੱਤਰ ਦੇਣਾ ਪੈ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪਰਧਾਨ ਨੇ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਵਿਖੇ ਲੱਗੇ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਨਿਰਾਦਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੁ-ਕਰਮ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲੋਂ ਨੀਵਾਂ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪੈਣ ਤਾਂ ਆਮ ਸਿੱਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਦੋ ਕਦਮ ਅੱਗੇ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਜਾਵੇਗਾ ?

ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਵੀ ਗੁਰੂ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਹਉਮੈ-ਰੋਗ ਦੇ ਅਸਰ ਤੋਂ ਕੋਰੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ। ਮੂੰਹੋਂ ਬੇਸ਼ੱਕ ਭਾਂਵੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ "ਦਾਸ" ਹੀ ਕਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹੋਣ ਪਰ ਕਰਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਦਾ ਹੀ ਨਿਮਰਤਾ ਭਰਪੂਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਫਿਰ ਹਉਮੈ ਦੇ ਰੋਗੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਾਉਣਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਦਿਨ ਰਹਿਤ-ਬਹਿਤ ਵਿਚ ਪੱਕੇ ਰਹਿਣਾ ਹੈ? ਹੰਕਾਰੀ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਹਉਮੈ ਰੋਗ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਬਚੇ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤਿਆਂ ਦਾ ਕਛਹਿਰਾ ਤੇ ਕਿਰਪਾਨ ਛੇਤੀ ਹੀ ਛਾਈ-ਮਾਈ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹੰਕਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਹੋਰ ਐਸ਼ ਵੀ ਆ ਡੇਰਾ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:-

(੧) ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ੧੯੯੦/੯੧ ਵਿਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਗਿਆ। ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਜਿਸ ਗੁਰਸਿੱਖ ਪਰਵਾਰ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਗੱਲ ਬਾਤ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਹ ਪ੍ਰਵਾਰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਜਵਾਨ ਪੁੱਤਰੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਪੁੱਜ ਗਿਆ। ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਾਲੇ ਬਾਣੇ ਵਿਚ ਫੱਬ ਰਹੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਦਿੱਲੀਓਂ ਪੁੱਜੀ ਬੀਬੀ ਜੀ ਦਾ ਅਨੰਦਕਾਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਲਾਹੌਰ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਵਿਖੇ ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਅਸਥਾਨ "ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਡੇਰਾ ਸਾਹਿਬ" ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ। ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਨਾਲ ਗਏ ਨੀਂਗਰ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥੇ ਨੇ ਅਨੰਦ-ਕਾਰਜ ਦੀ ਰਸਮ ਪੂਰੀ ਕਰਵਾਈ। ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਪਤੀ ਪਤਨੀ ਇੱਕੱਠੇ ਰਹੇ। ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅੜਿਚਨ ਕਾਰਨ ਬੀਬੀ ਜੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਸਿੱਧੇ ਕੈਨੇਡਾ ਨਾ ਆ ਸਕੇ। ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਮੰਗਵਾ ਲੈਣ ਦੇ ਬਚਨ ਪੱਕੇ ਕਰਕੇ, ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਜਥਾ ਕੈਨੇਡਾ ਮੁੜ ਆਇਆ। ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਜਿਸ ਜਥੇ ਨੇ ਇਹ ਅਨੰਦਕਾਰਜ ਕਰਾਇਆ ਸੀ ਉਹ ਸਿੱਖ ਬਚਿਆਂ ਦੇ Camp ਲਾਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅਭਿਲਾਖੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਦਾ ਸਨਮਾਨਤ ਕਾਰਜ ਵੀ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਨੀਂਗਰ "ਸਿੰਘ ਜੀ" ਨੇ ਉਸ ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਗੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਲਈ ਠੀਕ ਨਾ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਨੇਡਾ ਮੰਗਵਾਉਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਬਦਲ ਲਿਆ। ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੇ ਹੁਕਮ-ਨਾਮਾਂ ਲਿਖ ਕੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਆਪਣਾ ਗੁਰੂ ਵਾਲਾ ਅਧਿਕਾਰ ਵਰਤ ਕੇ ਨੀਂਗਰ "ਸਿੰਘ ਜੀ" ਨੂੰ ਸ਼ਾਦੀ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਬੱਚੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਬੱਚੀ ਦੀ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਨੂੰ ਕਈ ਦਿਨ ਖੜਾਉਣਾ ਬਣਾਈ ਰਖਿਆ ਸੀ ਉਸ ਦੁਖਿਅਰੀ ਬੀਬੀ ਦੇ, ਪਤਨੀ ਵਾਲੇ ਹੱਕਾਂ ਨੂੰ (ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰੂ) ਪੰਜ ਹੰਕਾਰੀ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੇ "ਰੱਦ" ਘੋਸ਼ਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅਜੇਹੀ ਖ਼ਬਰ ਇੰਡੋਕੈਨੇਡੀਅਨ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਦਾਸ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਕੁਰਲਾ ਉਠਿਆ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਕੁਝ ਕਰਤੋਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਇੱਕ ਸਖ਼ਤ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖ ਕੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਚਿੱਠੀ ਨੂੰ ਵੀ ਭਾਈ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਹੋਅਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਛਾਪ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਦਾਸ ਦਾ ਯਤਨ ਨਿਸਫਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਨੀਂਗਰ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜੋ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਦਾ ਉਪਕਾਰ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਨੇ ਹੋਰ ਸ਼ਾਦੀ ਰਚਾ ਹੀ ਲਈ। ਇਹ ਉਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਧਰਮ ਆਗੂ ਦੀ ਤੀਜੀ ਮੈਰਿਜ ਸੀ। (ਪਤਨੀ ਲਿਖਣਾ ਮੰਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ)

(੨) ਬੀ ਸੀ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ, ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਦੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਇੱਕ ਸਹਿਜ ਧਾਰੀ ਸੱਜਣ, (ਜਿਸ ਦੀ ਉਮਰ ੬੫/ ੭੦ ਸਾਲ ਦੇ ਗੋੜ ਵਿਚ ਸੀ ਪਰ ਮੂੰਹ ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਗੜੀ ਰੱਖਦਾ ਸੀ) ਖੜਾ ਹੋ ਕੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਚਿਮਟਾ ਵਾਜਾਉਂਦਾ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਗਾਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਦਾਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਨੇੜ ਬਣ ਗਿਆ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਦਾਸ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕ ਕੇ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸੱਜ ਜਾਂਦਾ। ਉਸ ਨੇ ਅਗੋਂ ਇਉਂ ਦੀ ਹੱਡ ਬੀਤੀ ਕਹਿ ਸੁਣਾਈ--"ਮੈਂ ਜਲੰਧਰ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਬੜੇ ਤਕੜੇ ਨੰਗਰ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਹਾਂ। ਸਾਡੀ ਜ਼ਮੀਨ ਪਿੰਡੋਂ

ਹਟਵੀਂ, ਪਰ ਸੜਕ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ, ਬੜਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ। ਦਿਨ ਵਾਰ ਨੂੰ ਮੈਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਪੁਜ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਜ਼ਰੂਰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸਾਂ। ਪਿੰਡ ਦਾ ਭਾਈ ਸਿਆਣਾ ਅਤੇ ਭਲਾ ਲੋਕ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਤਾਂ ਅਸਾਂ ਕਈਆਂ ਗਭਰੂਆਂ ਨੇ ਨਾਮ ਲਿਖਾ ਦਿੱਤੇ। ਭਾਈ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦਾ ਪਰਬੰਧ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਦਾ ਦਿਨ ਮਿਥ ਲਿਆ।

ਸ਼ਾਮ ਜਿਹੇ ਦਾ ਵੇਲਾ ਸੀ ਕਿ ਸੋਹਣੇ ਦਾਹੜੇ ਅਤੇ ਨੀਲੀ ਪੱਗ ਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ਸਾਡੇ ਖੂਹ ਤੇ ਆਇਆ। ਕਿਰਪਾਨ ਪਾਈ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਆਦਰ ਨਾਲ ਮੰਜਾ ਡਾਹ ਦਿੱਤਾ। ਚਾਹ ਪਾਣੀ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਘਰ ਦੀ ਕੱਚੀ ਚੰਗੀ ਬੋਤਲ ਮਿਲ ਜਾਊ? ਮੈਂ ਉਸੇ ਹੀ ਰਾਤ ਬੜੀ ਵਧੀਆਂ ਸ਼ਰਾਬ ਬਣਾਈ ਸੀ। ਕਿਰਪਾਨ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤਾਂ ਰੱਬ ਦੇਵੇ। ਮੈਂ ਪਹਿਲੇ ਤੋੜ ਦੀ ਬੋਤਲ ਲਿਆ ਅੱਗੇ ਰੱਖੀ। ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲੈ ਜਾਣੀ ਬੱਸ ਏਥੇ ਹੀ ਭੋਗ ਲਾਉਣਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਗਲਾਸੀ ਤੇ ਪਾਣੀ ਵੀ ਲਾਗੇ ਲਿਆ ਟਿਕਾਇਆ। ਦੋ ਚਾਰ ਹਰੇ ਗੰਢੇ ਖੇਤ ਵਿਚੋਂ ਲਿਆ ਦਿੱਤੇ। ਮੈਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪਿੰਡ ਆਉਣਾ ਸੀ। ਜਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੀਣ ਲੱਗ ਪਏ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰੋਟੀ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣੇ ਮੁੜਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਜੋਗੇ ਰਹੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਅਧੀਉਂ ਵੱਧ ਬੋਤਲ ਖਾਲੀ ਕਰਕੇ ਮੂਧੇ ਮੂੰਹ ਮੰਜੀ ਤੇ ਪਏ ਫੁਰਾਟੇ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਬੜੇ ਤਰਲਿਆਂ ਨਾਲ ਜਗਾਇਆ ਪਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਫਿਰ ਮੰਜੀ ਦੇ ਡਿਗ ਪਏ। ਅਸੂ ਦੇ ਦਿਨ ਸਨ। ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਉਤੇ ਖੇਸੀ ਪਾ ਕੇ ਮੈਂ ਘਰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਤੜਕੇ ਦਹੀਂ ਦਾ ਛੱਨਾ ਤੇ ਮੱਖਣ ਦਾ ਪੈੜਾ ਰੱਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀ ਸੱਧਰ ਨਾਲ ਖੂਹ ਤੇ ਪੁੱਜਾ। ਮਜੇ ਤੇ ਨਿਰੀ ਖੇਸੀ ਹੀ ਪਈ ਸੀ। ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜੇ ਦੇਸ਼ ਵੱਲ ਨੂੰ ਕੂਚ ਕਰ ਗਏ ?

ਉਸੇ ਦਿਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਰਚਾਰ ਸੀ। ਮੈਂ, ਨਵੇਂ ਕਛਹਿਰੇ ਸੁਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਛੋਟੀ ਕਿਰਪਾਨ ਵੀ ਬੜੇ ਸ਼ੌਕ ਨਾਲ ਲੈ ਆਇਆ ਸਾਂ। ਪੂਰੇ ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਪੰਜਾਂ ਕਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਫੱਬ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਪੁੱਜਾ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ੧੪/੧੫ ਹੋਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅਭਿਲਾਖੀ ਵੀ ਆ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਇੱਕ ਸਿੰਘ ਬਸੰਤੀ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਕੇ ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਰੇ ਤੇ ਖੜਾ ਹੋਵੇ। ਝੱਟ ਕੁ ਪਿਛੋਂ ਸਾਨੂੰ ਅੰਦਰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਮੱਥਾ ਟੋਕਿਆ ਤੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਸਿੰਘ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਸਾਡੇ ਖੂਹ ਤੇ ਮੂਧਾ ਪਿਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਹ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦਾ ਮੋਹਰੀ ਬਣਿਆ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਜੇ ਏਹੋ ਜਿਹੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਕੁਰਹਿਤਾਂ ਕਰਨੋਂ ਵਰਜਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਜੇਹੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤੋਂ ਐਵੇਂ ਹੀ ਚੰਗਾ ਹਾਂ। ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਵਾਧੂ ਰੌਲਾ ਤਾਂ ਨਾ ਪਾਇਆ ਪਰ ਮੈਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉਠ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਅਜੇਹਾ ਸਿਰ ਮੁਨਾਇਆ ਕਿ ਮੁੜ ਕੇਸ ਨਹੀਂ ਰੱਖੇ।

(੩) ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਇੱਕ ਨੱਗਰ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਰਚਾਰ ਹੋਇਆ। ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਨੇ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਆਏ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅਭਿਲਾਖੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਬੁਲਾਇਆ। ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਬੀਬੀ ਹੀ ਸੀ। ਪਛਤਾਵੇ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜਦੀ, ਧਾਰਮਿਕ ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਵਾਲੀ ਉਸ ਬੀਬੀ ਨੇ, " ਨਿਪੱਤਿਆਂ ਦੀ ਪਤਿ, ਨਿਆਸਰਿਆਂ ਦੇ ਆਸਰੇ, " ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸਰ, ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਜਾਣਕੇ, ਪੰਜਾਂ ਕਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਫੱਬੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਤਿ ਦੇ ਦੋ ਰਾਖੇ, ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਗੁਨਾਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਅਣਡਿੱਠਾ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਤਾਜ਼ਾ ਕਰਵਾ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਗੁਨਾਹਾਂ ਤੇ ਪਰਦਾ ਪਾਉਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲੇ, ਗੁਰੂ-ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਵਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਵਾਲਾ ਬਨਾਉਣ ਆਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਜਾਣ ਲਿਆ। ਪੂਰਨ ਭਰੋਸੇ ਅਤੇ ਪੱਕੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਉਸ ਭੋਲੀ ਬੀਬੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਭੁੱਲ ਦਾ ਇਕਬਾਲ ਕਰ ਲਿਆ। ਹਟਕੋਰੇ ਭਰਦੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਉਸ ਬੇਟੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਕਾਂਮ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਉਹ ਪਰ-ਪੁਰਸ਼ ਨਾਲ ਸੰਗ ਕਰਨ ਦੀ ਗੰਭੀਰ ਭੁੱਲ ਕਰ ਬੈਠੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੇ ਬੀਬੀ ਕੋਲੋਂ ਸਾਰੀ ਵਿਥਿਆ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਸੁਣੀ ਅਤੇ ਯੋਗ ਤਨਖਾਹ ਲਾ ਕੇ ਦੋਬਾਰਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਾ ਦਿਤਾ। ਜਦ ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ ਜਦ ਨੇ ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਇਹ ਕਿਹਾ, ਕਿ ਉਹ ਅੱਜ ਤੋਂ ਫੇਰ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਪੁਤਰੀ ਬਣ ਗਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਬੀਬੀ, ਧੰਨ ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਧੰਨ ਉਸ ਦੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਪੁਕਾਰਦੀ ਨੇ ਧਨਵਦ ਵਿਚ ਸਿਰ ਨਿਵਾਇਆ। ਹੋ ਬਾਜਾਂ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ-ਪਿਤਾ ਜੀਓ ! ਤੁਹਾਡਾ ਕੋਟਾਨ ਕੋਟ ਧਨਵਦ ਹੈ। ਇਸ ਭੁੱਲੜ ਪਾਪਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪੁੱਤਰੀ ਬਣਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਪਾਪ ਖੰਡਨ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀਉ ਤੂੰ ਧੰਨ ਹੈਂ। ਧੰਨ ਧੰਨ ਪੁਕਾਰਦੀ ਉਹ ਬੀਬੀ ਘਰ ਨੂੰ ਪਰਤ ਗਈ।

ਪਰ ਵਿਚਾਰੀ ਉਸ ਬੀਬੀ ਦੀ ਇਹ ਖੁਸ਼ੀ ਛੋਟੀ ਹੀ ਕੀਰਨਿਆਂ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਤੋਂ ਵਿਹਲੇ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਦਿਆਂ ਲਾਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ " ਪਿਆਰੇ " ਨੇ ਪਹਿਲਾ ਕੰਮ ਇਹ ਕੀਤਾ ਕਿ ਬੀਬੀ ਜੀ ਦੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਬੀਬੀ ਕੋਲੋਂ ਸੁਣੀ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਅਜੇਹੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦੱਸੀ ਕਿ ਆਪਣਾ ਦੋਸ਼ ਮੰਨ ਕੇ ਪਛਤਾਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਆਪਣੀ ਸੁਹਿਰਦ ਪਤਨੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਬਦਚਲਨ ਹੋ ਦਿੱਸੀ। ਚੰਗੇ-ਭਲੇ ਸੁਖੀ ਵੱਸਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਘਾਤੀ ਕਰਤੂਤ, ਕਈ ਦਿਨ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਦੰਦ-ਕਥਾ ਬਣੀ ਰਹੀ। ਅਜੇਹੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਸਿਦਕੀ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕਥਨੀ ਕਰਣੀ ਦੇ ਸੂਰੇ ਮਨੁੱਖ ਬਣਨਾ ਹੈ? ਏਸੇ ਲਈ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਜੂਫਨੀ ਬਨਾਉਣ ਤੇ ਸਾਰਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਬਣਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਤੋਂ ਵਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਣੀ ਬੜੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਐਵੇਂ ਵਣਗੀ ਮਾਤ੍ਰ ਇਹ ਉਦਾਹਰਨਾ ਕੇਵਲ ਪੰਥ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਦੀ ਨੀਂਦ ਤੋੜਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਹੈ। ਉਂਜ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਲਿਖਣਾ ਅਸੰਭਵ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਜੇ ਪੰਥਕ ਤੌਰ ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਪਰਚਾਰ ਦੇ ਬੜੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਅਤੇ ਅਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਦੀ ਉਗਰਾਹੀ ਲਈ ਬਣੇ ਕਥਿਤ ਧਰਮ-ਪਰਚਾਰਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਤੇ ਡੇਰਾਵਾਦੀ ਅਖੌਤੀ ਸੰਤ-ਟੋਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ, ਗੁਰਮਤਿ ਤੋਂ ਅਗਿਆਨੀ ਸਿੱਖ ਨੌ ਜਵਾਨ ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਹੀ ਖ਼ਾਲਾਸਾ ਜੀ ਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਨੁਹਾਰ ਵੀ ਬਦਲ ਦੇਵੇਗਾ।

ਲੋਹਾ ਵਢੇ ਦਰਜੀ ਪਾੜੇ ਸੂਈ ਧਾਗਾ ਸੀਵੈ ॥ ਇਉ ਪਤਿ ਪਾਟੀ ਸਿਫਤੀ ਸੀਪੈ
ਨਾਨਕ ਜੀਵਤ ਜੀਵੈ ॥ ਹੋਇ ਪੁਰਾਣਾ ਕਪੜੁ ਪਾਟੈ ਸੂਈ ਧਾਗਾ ਗੰਢੈ ॥ ਮਾਹੁ ਪਖੁ
ਕਿਹੁ ਚਲੈ ਨਾਹੀ ਘੜੀ ਮੁਹਤੁ ਕਿਛੁ ਹੰਢੈ ॥ ਸਚੁ ਪੁਰਾਣਾ ਹੋਵੈ ਨਾਹੀ ਸੀਤਾ ਕਦੇ
ਨ ਪਾਟੈ ॥ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬੁ ਸਰੇ ਸਚਾ ਤਿਚਰੁ ਜਾਪੀ ਜਾਪੈ ॥ ੧ ॥ [੯੫੬]-ਵ-੧੯

੪

ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀਆਂ ਵੰਡੀਆਂ ?

ਇਸੇ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਦੀ ਭੂਮਕਾ ਦੇ ਵਿਚ Hermeneutics ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ- ਉਂਜ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਤੁਕ ਦੇ ਸਥਾਈ ਅਰਥ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਮਨ ਲੈਣਾ ਵੀ ਵਡੀ ਚੁੜ ਮਤ ਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਧਰਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਅਜੇਹਾ ਮਨਮਤੀ ਵਿਹਾਰ ਕਰਨਾ ਕੌਮੀ ਬਦ-ਕਿਸਮਤੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਕਈ ਥਾਈਂ ਲਿਖਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੌਮ ਦੇ ਜਨਮ ਦਾਤੇ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਤਣਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਲੈਣਾ, ਕੌਮ ਦੀ ਉਸ ਆਭਾ ਲਈ ਸਖ਼ਤ ਹਾਨੀ ਕਾਰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੈਵੀ ਆਭਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕੌਮ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੁਕ ਦੇ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਦੇ, ਸਥਾਈ ਅਤੇ ਅੱਖਰੀ ਅਰਥ, ਆਪਣੀ ਵਿਉਂਤ ਨਾਲ ਵਰਤਣ ਵਾਲੇ ਲਿਖਾਰੀ ਅਥਵਾ ਪਰਚਾਰਕ, ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਕੌਮੀ ਨੁਕਸਾਨ ਪੁਰਾਣੀ ਤੁਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਚੌਥਾਂ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕਈ ਥਾਈਂ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ " ਮਾਸੁ ਮਾਸੁ ਕਰਿ ਮੂਰਖੁ ਝਗੜੇ " ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ, ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖੇ ਹਨ।

ਏਥੇ ਅਸਾਂ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਚਨਾਂ ਦੀ ਮਨਮਤੀ ਵਰਤੋਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਜਿਹੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖ਼ਾਲਸੇ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਕਹੇ ਸਨ। ਆਪਣੇ ਸਕੰਲਪ ਵਾਲਾ ਸੰਤ-ਸੂਰਮਾ, ਸਾਹਮਣੇ ਖਲੋਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਗਦ ਗਦ ਹੋਇਆਂ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਇਉਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ:---

(ਸਰਬ ਲੋਹ ਗ੍ਰੰਥ ਚੋ)

ਖ਼ਾਲਸਾ ਮੇਰੇ ਰੂਪ ਹੈ ਖ਼ਾਸ। ਖ਼ਾਲਸੇ ਮਹਿ ਹੋ ਕਰੋ ਨਿਵਾਸ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਮੇਰੇ ਮੁਖ ਹੈ ਅੰਗ। ਖ਼ਾਲਸੇ ਕੇ ਹੋ ਸਦ ਸਦ ਸੰਗ।
ਖ਼ਾਲਸਾ ਮੇਰੇ ਇਸ਼ਟ ਸੁਹਿਰਦ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਮੇਰੇ ਕਹੀਅਤਿ ਬਿਰਦ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਮੇਰੇ ਪਛ ਅਰੇ ਪਾਤਾ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਮੇਰੇ ਸੁਖ ਅਹਿਲਾਦ।
ਖ਼ਾਲਸਾ ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰ ਸਖਾਈ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਖਦਾਈ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਮੇਰੀ ਸੋਭਾ ਸੀਲਾ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਬੰਧ ਸਖਾ ਸਦ ਡੀਲਾ।
ਖ਼ਾਲਸਾ ਮੇਰੀ ਜਾਤ ਅਰ ਪਤ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਸੇ ਮਾ ਕੇ ਉਤਪਤ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਮੇਰੇ ਭਵਨ ਭੰਡਾਰ। ਖ਼ਾਲਸੇ ਕਰ ਮੇਰੇ ਸਤਿਕਾਰ।
ਖ਼ਾਲਸਾ ਮੇਰੇ ਸੁਜਨ ਪ੍ਰਵਾਰ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਮੇਰੇ ਕਰਤ ਉਧਾਰ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਪਰਾਨ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਕੀ ਜਾਨ।
ਮਾਨ ਮਹਤ ਮੇਰੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਸਹੀ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਮੇਰੇ ਸਾਰਥ ਸਹੀ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਮੇਰੇ ਕਰੇ ਨਿਰਬਾਹ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਮੇਰੇ ਦੇਹ ਅਰ ਸਾਹ।
ਖ਼ਾਲਸਾ ਮੇਰੇ ਧਰਮ ਅਰ ਕਰਮ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਮੇਰੇ ਭੇਦ ਨਿਜ ਮਰਮ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਮੇਰੇ ਸੱਜਣ ਸੂਰ।
ਖ਼ਾਲਸਾ ਮੇਰੇ ਬੁਧ ਅਰ ਗਿਆਨ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾ ਹੋ ਧਰੇ ਧਿਆਨ। ਉਪਮਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜਾਤ ਨ ਕਹੀ। ਜਿਹਵਾ ਏਕ ਪਾਰ ਨਹਿ ਲਹੀ।
ਸੇਸ ਰਸਨ ਸਾਰਦ ਸੀ ਬੁੱਧ। ਤਦਪ ਨ ਉਪਮਾ ਬਰਨਤ ਸੁਧ। ਯਾ ਮੇ ਰੰਚ ਨ ਮਿਥਿਆ ਭਾਖੀ। ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਸਾਖੀ।
ਰੋਮ ਰੋਮ ਜੇ ਰਸਨਾ ਪਾਉ। ਤਦਪ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜਸ ਤਹਿ ਗਾਉ। ਹੋ ਖ਼ਾਲਸੇ ਕੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਮੇਰੇ। ਓਤ ਪੋਤਿ ਸਾਗਰ ਬੂੰਦੇਰੇ।

ਖ਼ਾਲਸਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੀ ਫੌਜ। ਪਰਗਟਿਓ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮ ਕੀ ਮੋਜ।

[ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਬਚਨ, ਨਿਰੰਦੋਹ, ਅਧਿਆਤਮਕ ਉੱਚਤਾ ਦੇ, ਮਾਨਸਕ ਅਤੇ ਆਤਮਕ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੀ ਸਿਖਰ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ]

ਜਬ ਲਗ ਖ਼ਾਲਸਾ ਰਹੇ ਨਿਆਰਾ। ਤਬ ਲਗ ਤੇਜ ਦੀਉ ਮੈਂ ਸਾਰਾ।

ਜਬ ਇਹ ਗਹੈ ਬਿਪਰਨ ਕੀ ਰੀਤ। ਮੈਂ ਨ ਕਰੋਂ ਇਨ ਕੀ ਪ੍ਰਤੀਤ। [ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ ਸਫਾ ੨੯੧]

ਸਰਬ ਲੋਹ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚਲੀ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਲਗ ਪਗ ਸਾਰਾ ਪੰਥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਫੁਰਮਾਨਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਤਿਕਾਰਦਾ ਹੈ। ਰਾਗੀਆਂ ਢਾਡੀਆਂ, ਉਪਦੇਸ਼ਕਾਂ ਅਥਵਾ ਲੇਖਕਾਂ, ਭਾਈਆਂ, ਜਥੇਦਾਰਾਂ -- ਗਲ ਕੀ ਸਾਰੇ ਪੰਥ ਵਿਚੋਂ, ਅੱਜ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ, ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਬਾਣੀ ਦਾ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਵਾਦ ਅਤੇ ਸ਼ੰਕੇ ਦੇ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਉਪਰੋਕਤ ਬਾਣੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮਣੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਨਮੋਲ ਬਚਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮਿਲੀ ਅਨੂਪਮ ਤੜਨਾ ਦੀਆਂ ਵੀ ਅਸਾਂ ਓਵੇਂ ਹੀ ਵੰਡੀਆਂ ਪਾ ਲਈਆਂ ਜਿਵੇਂ ਗੁਰ ਬਾਣੀ ਦੀ ਮਨਮਤੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਗਿੱਝੇ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਪੰਥ ਵਲੋਂ ਪਰਮਾਣਤ, ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਚਨਾਂ ਦੀ ਠੀਕ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਹੀ, ਸਾਡਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਵਡਮੁੱਲੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੋ ਹਿਸਿਆਂ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ--

- (੧) ਅੰਤਲੀਆਂ ਦੋ ਸਤਰਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਫੁਰਮਾਨ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਲਿਖਾਰੀ ਅਤੇ ਪਰਚਾਰਕ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੇ ਅਥਵਾ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਏਹੀ ਖ਼ਿਆਲ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਜੋਕੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਬਾਰੇ ਹੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਏਡੀ ਅਪਾਰ ਸ਼ਰਧਾ ਹੈ। "ਖ਼ਾਲਸਾ ਮੇਰੇ ਰੂਪ ਹੈ ਖ਼ਾਸ। ਖ਼ਾਲਸੇ ਮਹਿ ਹੋ ਕਰੋ ਨਿਵਾਸ"। ਸੋ ਪੰਜਾਂ ਕਕਾਰਾਂ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਸਾਖਸ਼ਾਤ ਸਰੀਰਕ ਦਰਸ਼ਨ ਹਨ, ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨਾਲ ਬਚਨ ਬਲਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਸਰ ਪੂਰੀ ਕਰ ਲੈਣ ਦੀ ਵਿਧੀ ਸਮਝਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਕਲਗੀਧਰ ਦੀ ਸਾਰੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਨੂੰ ਸੁੰਗੋੜ ਕੇ ਪੰਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਆਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਸਾਰੇ ਪੰਥ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪੰਜ ਕਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਫੱਬੇ ਹੋਏ ਕੇਵਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਹਿ ਕੇ, ਮਾਇਆ ਦੀ

- ਉਗਰਾਹੀ ਲਈ ਦੋਸ਼ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਭੱਜੇ ਫਿਰਦੇ ਅਗਿਆਨੀ ਪਰਚਾਰਕਾਂ ਦਾ ਅਥਵਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਲੂ ਠੱਗ ਡੇਰੇਦਾਰਾਂ ਦਾ 'ਸਾਧ-ਟੋਲਾ' ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਨੀਵੀਂ ਪੱਧਰ ਤੇ ਲਿਆ ਖੜਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ--'ਹੇ ਸਿੰਘ ਜੇ ! ਜਦ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਪੰਜ ਕਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਿੰਗਾਰ ਕੇ ਸੀਸੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਖਲੋਵੇਂਗਾ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਹੀ ਸਾਖਸ਼ਾਤ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਕੇਵਲ ਸਰੀਰਕ ਰਹਿਤ ਦਾ ਹੀ ਜ਼ਕਰ ਕਰਨਾ, ਪਰ ਜਿਸ ਸੁੱਚੇ ਆਚਰਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰਾ ਅਖਵਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣੇ ਸਨ ਉਸ ਅੱਡਰੀ ਡਿੱਠ ਵਾਲੇ ਆਚਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਹੀ ਨਾ ਕਰਨੀ ਜਿਸ ਨਿਆਰੀ ਗੁਰਮਤਿ-ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਖਾਲਸੇ ਵਿਚ ਸਦਾ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਬਚਨ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਹੀ ਨਾ ਦੇਣਾ, ਵਡੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਂ ਕੁਟਲਤਾ ? ਇਸ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਸਿਆਣੇ ਪਾਠਕ ਆਪ ਕਰ ਲੈਣ।
- (੨) ਅੰਤਲੀਆਂ ਦੋ ਸਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲੀ ਸਤਰ **ਜਬ-ਲਗ ਖਾਲਸਾ ਰਹੇ ਨਿਆਰਾ**, ਤੋਂ ਖਾਲਸੇ ਜੀ ਨੂੰ ਨਿਆਰੇ ਬਣੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਗਲ ਤਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ **ਨਿਆਰੇ** ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਠੀਕ ਠੀਕ ਭਾਵ ਕੀ ਹੈ ? ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਬੜਾ ਹੀ ਘੱਟ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ 'ਜਬ ਇਹ ਗਰੇ ਬਿੱਪਰਨ ਕੀ ਰੀਤ--' ਵਾਲੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਪੱਖ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਅਣਗੋਲਿਆ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ? ਜਿਸ ਦਾ ਹੀ ਸਿੱਟਾ ਹੈ ਕਿ ੯੯ % ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ **ਬਿੱਪ੍ਰ** ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਦਾ ਹੀ ਠੀਕ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪਾਵਨ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਬੜੇ ਹੋਂਕੜ ਭਰੀ ਸੁਰ ਵਿਚ, ਝੂਠ ਬੋਲਣਾ ਆਪਣੇ ਸੰਤ ਪੁਣੇ ਦਾ ਹੱਕ ਮੰਨ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਕਥਿਤ 'ਸੰਤ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਲਲਕਾਰ ਲਲਕਾਰ ਕੇ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ' ਕਿਹੜਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਬਾਰੇ ਬੁੱਕਾਂ (books) ਲਿਖਦਾ ਹੈ? ਆਏ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ। ਕੀ ਬਿੱਪ੍ਰ ਵਿਚਾਰੇ ਸਾਡੇ ਭਰਾ ਨਹੀਂ? ਆਇ। ਕਿਹੜਾ ਦੱਸੇ ਕਿ ਗੱਲ ਬਿੱਪ੍ਰ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਝਗੜਾ 'ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ' ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ। ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦਾ ਪਤਾ ਕਿੱਥੋਂ ਲੱਗੇ। ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਨਿਸੰਗ ਹੋ ਕੇ ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਠੱਗਾਂ ਨੂੰ 'ਸੰਤ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ' ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਜਿਹੜੇ ਭੇਖੀ ਲੋਕ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਬਚਨ ਦਾ ਅਤੀਅੰਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਿੱਸਾ, ਪੰਥ ਲਈ ਬੋਲੋੜਾ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋਣ ਜਦ ਉਹੀ ਪੁਜਨੀਕ ਬਣ ਜਾਣ ਤਾਂ, ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਮੋੜਾ ਖਾ ਸਕਣ ਦੀ ਆਸ ਕਿਵੇਂ ਬਣੇ? **ਕੇਵਲ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਮਾਇਆ ਉਗ੍ਰਾਹੁਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ** ਦੇ ਮਾਰੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ੀ ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪਦੇਸ਼ਕਾਂ ਅਤੇ ਕਥਿਤ **ਸਾਧ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ** ਲਈ ਗੁਰੂਬਾਣੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ:--
- ੧੪- **ਦੂਜੇ ਭਾਇ ਜਾਇ ਜਗੁ ਪਰਬੋਧੈ ਬਿਖੁ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਸੁਆਏ ॥ ਇਤੁ ਕਮਾਣੈ ਸਦਾ ਦੁਖੁ ਪਾਵੈ**
ਜੰਮੈ ਮਰੈ ਫਿਰਿ ਆਵੈ ਜਾਇ ॥ ਸਹਸਾ ਮੂਲਿ ਨ ਚੁਕਈ ਵਿਚਿ ਵਿਸਟਾ ਪਰੈ ਪਚਾਇ ॥... ੨ ॥ [੫੧੨]"
- ੧੫- **ਅੰਤਰਿ ਬਿਖੁ ਮੁਖਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸੁਣਾਵੈ ॥ ਜਮ ਪੁਰਿ ਬਾਧਾ ਚੋਟਾ ਖਾਵੈ ॥ ੨ ॥** [੧੯੪]-੭੧-੧੪੦ ਬਿਖੁ=ਮਾਇਆ-ਜ਼ਹਿਰ।
ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਨਾਮ ਨਾ ਜੁੜੇ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਬਿਬੇਕ ਬੁੱਧੀ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰੀਏ ਤਾਂ ਮਨ ਦੀਆਂ ਅਖਾਂ ਅੱਗੇ ਇਉਂ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਯ (Scene) ਆ ਬਣਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ, ਖਾਲਸਾ-ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਕਗੀਧਰ ਜੀ ਇਉਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਹੇ ਹੋਣ:---
- 'ਹੇ ਖਾਲਸਾ ਜੀਓ! ੧੫ਵੀਂ ਸਦੀ ਚ ਕਹੇ ਮੇਰੇ ਬਚਨ--' ਜਉ ਤਉ ਪ੍ਰੇਮ ਖੋਲਣ ਕਾ ਚਾਉ ॥ ਸਿਰੁ ਧਰਿ ਤਲੀ ਗਲੀ ਮੇਰੀ ਆਉ ॥ [੧੪੧੨] ਪਹਿਲਾ ਮਰਣੁ ਕਬੂਲਿ ਜੀਵਣ ਕੀ ਛਡਿ ਆਸ ॥ ਹੋਹੁ ਸਭਨਾ ਕੀ ਰੇਣੁਕਾ ਤਉ ਆਉ ਹਮਾਰੇ ਪਾਸਿ ॥ ੧ ॥ [੧੧੦੨] ਤੁਸਾਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਮਾ ਲਏ ਹਨ। ਭਾਵ, ਸਾਰੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਖਲਾਈ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ-ਰੂਪ-ਮਰਜੀਵਾ ਹੋ ਚੁੱਕੇ, ਅੱਜ ਤੂੰ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅੱਜ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ, ਆਪਣਾ ਹੀ ਰੂਪ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਰਹਿਣ ਵਿਚ ਦਿਲੀ ਖੁਸ਼ੀ ਮਾਣ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮਿੱਤਰ ਸਹੇਲਾ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਅੱਜ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਦੇਹ ਜਾਨ ਵੀ ਹੈ, ਅੱਜ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਤੇ ਏਨਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹਾਂ ਕਿ ਤੇਰੀ ਮਹਿਮਾ ਕਥਨ ਕਰਨੀ ਮੇਰੇ ਲਈ ਔਖੀ ਗੱਲ ਬਣ ਖਲੋਤੀ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨੇ ਏਡਾ ਉਛਾਲ ਖਾਧਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੂੰ ਸਾਖਸ਼ੀ ਮੰਨ ਕੇ ਅੱਜ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਇਸ਼ਟ ਸੁਹਿਰਦ, ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰਾ ਅਤੇ ਸੱਜਣ ਸੂਰਾ ਵੀ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਤੂੰ ਅੱਜ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਮੌਜ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਰ, ਹੇ ਮਹਾਂ ਤਿਆਗੀ ਭਗਤ ਬਲਬੀਰ ਖਾਲਸਾ ਜੀਓ! ਯਾਦ ਰੱਖੀ, ਜੇ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਇਸ ਹੁਣ ਵਾਲੇ ਨਿਆਰੇ ਆਤਮਕ-ਜੀਵਨ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਤੋਂ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਢਿੱਲਾ ਪਿਆ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਅਜੋਕਾ ਅਧਿਆਤਮਕ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਅਤੇ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲਾ ਸੰਸਾਰੀ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵੀ ਨਹੀਂ ਟਿਕਣਾ। ਫਿਰ ਜੇ ਕਿਤੇ ਤੂੰ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਵੀ ਬਣ ਬੈਠਾ ਤਾਂ ਤੂੰ ਮੇਰੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਬੇਪਰਤੀਤਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜਿਹੜਾ--**ਅਪਨੀ ਪਰਤੀਤਿ ਆਪ ਹੀ ਖੋਵੈ ॥ ਬਹੁਰਿ ਉਸ ਕਾ ਬਿਸਾਸ ਨਾ ਹੋਵੈ ॥** ਪਰਤੀਤ ਗੁਆ ਚੁੱਕੇ ਦਾ ਤੇਰਾ ਫਿਰ ਕੀ ਭਰੋਸਾ ਕਿ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਅਤੇ ਬਾਣੀ-ਬਾਣੇ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਬਣ ਕੇ ਵੀ, ਤੂੰ ਚੋਰ ਬਣ ਜਾਵੇਂ, ਧੋਖੇਬਾਜ਼ ਝੂਠਾ ਤੇ ਠੱਗ ਬਣ ਜਾਵੇਂ, ਬਲਾਤਕਾਰੀਆਂ ਬਣ ਜਾਵੇਂ, ਨਸ਼ੇ ਵੇਚਣ ਵਾਲਾ ਅਥਵਾ **ਸਾਧ ਬਾਣੇ ਪਾ ਕੇ** ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਠੱਗ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਲੁੱਟ ਦੇ ਡੇਰੇ ਚਾਲੂ ਕਰ ਕੇ ਗੱਦੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣ ਬਹੋਂ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਇਸ ਹੁਕਮ ਦੀ ਰੋਜ਼ ਖਿਲੀ ਉਡਾਇਆ ਕਰੋ--**ਕੁਲਹਾਂ ਦੋਂਦੇ ਬਾਵਲੇ ਨੌਂਦੇ ਵਡੇ ਨਿਲਨ...** ਕਾਮੀ ਚੋਰ ਡਾਕੂ, ਕੁਝ ਵੀ ਬਣ ਜਾਵੇਂ। ਬੇਪਰਤੀਤ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਕੀ ਭਰੋਸਾ ਕਿ ਕਦੋਂ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਭੁੱਲ ਭੁਲਾ ਕੇ ਓਥੇ ਹੀ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਦਾਹੜੀ ਕੇਸ ਪੁੱਟਣ ਲੱਗ ਪਵੇਂ, ਗਾਹਲੇ ਗਾਹਲੀ, ਘਸ਼ੁੰਨੇ ਘਸ਼ੁੰਨੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ, ਭਗੋਤੀ ਕੱਚ ਖਲੋਵੇਂ ਅਤੇ 'ਜੈ ਤੇਗੀ' ਕਹਿ ਕੇ ਉਸੇ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਫਰਸ਼ ਅਤੇ ਕੰਧਾਂ ਆਪਣੇ ਹੀ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਲਾਲੇ ਲਾਲ ਕਰ ਦੇਵੇਂ, ਜਿਸ ਸਰਬਕਾਲੀ ਗੁਰਦੇਵ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਉਮਰ-ਪ੍ਰਗਟ ਗੁਰਾਂ ਕੀ ਦੇਹ ਮੰਨਦਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਂ। ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਮੇਰੇ ਤੇ ਬੁਧ ਦੇਣ ਲਈ 'ਅਰਦਾਸ' ਤੋਂ ਮਗਰਲੇ ਦੋਹਰੇ ਵਿਚ ਇਹ ਟੱਪਾ ਗੀਤ ਖਲੋਵੇਂ-- **ਖੰਡਾਂ ਜਾ ਕੇ ਹਾਥ ਮੇ ਕਲਗੀ ਸੋਹੇ ਸੀਸ ॥ ਸੋ ਹਮਰੀ ਰਖਿਆ ਕਰੇ ਕਲਗੀਧਰ ਜਗਦੀਸ** "। ਜਿਸ ਦੀ ਪਰਤੀਤ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਕੀ ਪਤਾ ਉਹ ਕਿਸ ਵੇਲੇ ਕਿਹੜਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲਵੇ? ਫਿਰ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਕੀ ਲਗਦਾ ਹੈ? ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰਿਆਈ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਉਦੋਂ ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ ਸੌਂਪੀ

ਗਈ ਸੀ। ਪਰ, ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਗੁਰਿਆਈ ਸੋਪੀ ਜਾਣ ਦਾ ਨਿਯਮ ਜੱਦੀ ਵਰਾਸਤ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ " ਯੋਗਤਾ " ਹੈ। (ਯੋਗਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਜੇਹੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ)। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗੁਰਿਆਈ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ਰਤ ਜਾਂ ਪਾਬੰਦੀ ਦੇ, ਜੁਗੋ ਜੁਗ ਅਟੱਲ ਹੈ ਭਾਵ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸੰਸਾਰ ਲਈ ਸਦੀਵੀ ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਤਖ਼ਤ-ਨਸ਼ੀਨ ਹਨ। ਪਰ ਜੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ ਦਾ ਸਦੀਵੀ ਭਾਈ-ਵਾਲ ਬਣਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਾਂਗ ਹੀ ਇਸ ਤੇ ਵੀ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਾ ਲੱਗਦੀ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਕੋਲ ਸੰਸਾਰੀ ਰਾਜ-ਭਾਗ ਵਾਲਾ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਅਥਵਾ ਗੁਰਿਆਈ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਅਧਿਆਮਕ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਖ਼ਾਲਸੇ ਨੇ ਨਿਆਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਨਿਆਰੇ ਗਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣੀ, ਆਪਣੀ ਨਿਆਰੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਸਾਂਭੀ ਰੱਖਣੀ ਸੀ, ਯਥਾ-- " **ਜਬ ਲਗ ਖ਼ਾਲਸਾ ਰਹੇ ਨਿਆਰਾ ॥ ਤਬ ਲਗ ਤੇਜ ਦੀਉ ਮੈਂ ਸਾਰਾ** "। ਸਾਧ ਬਚਨ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦਾ ਫ਼ਰਮਾਨ ਇਉਂ ਹੈ --ਗਿਰਿ ਬਸੁਧਾ ਜਲ ਪਵਨ ਜਾਇਗੇ ਇਕ ਸਾਧ ਬਚਨ ਅਟਲਧਾ ॥ ੧ ॥[੧੨੦੪] ਭਾਵ, ਇਸ ਸਾਰੀ ਕਾਇਨਾਤ ਆਪਣੇ ਥਾਂ ਤੋਂ ਖਿਸਕ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਧ-ਬਚਨ ਦੀ ਸਚਾਈ ਅਟੱਲ ਹੈ, ਸਾਧ ਬਚਨ ਜ਼ਰੂਰ ਪੂਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਅਟਲਧੇ ਸਾਧ ਬਚਨਾਂ ਦਾ ਦੂਜਾ ਅਰਥ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਰਹਿੰਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੱਕ " ਨਿਆਰਾ " ਬਣਿਆਂ ਰਹਿੰਦਾ ਤਾਂ ਇਸ ਕੋਲੋਂ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਿਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਖੁੱਸਣਾ। ਅਸਾਂ ਬਚਨਾਂ ਰੂਪੀ ਇਸ ਅਮੋਘ ਬਾਣ ਬਾਰੇ ਕਦੇ ਕੋਈ ਤੋਖ਼ਲਾ ਹੀ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਪੁੱਤਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਪਿਆਰੇ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਦਿਆਲੂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੰਕੇਤ ਸੀ, ਕਿ, ਹੇ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ! ਜਦੋਂ ਹੀ ਤੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਖੁੱਸਾ ਤਾਂ ਸਮਝ ਲਵੀਂ ਕਿ ਤੂੰ ਨਿਆਰਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਫਿਰ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਝਾਤੀ ਮਾਰੀਂ। ਆਪਾ ਫਰੋਲ ਵੇਖੀਂ--" ਕਿਤੇ ਮੇਰੇ ਆਚਰਨ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕੋਈ ਫਰਕ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਆ ਚੁੱਕਾ ?, ਕਿਤੇ ਮੇਰੀ ਜੀਵਨ-ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਲੋਸ ਮਾੜ ਵੀ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਆ ਵੜੀ ਹੋਈ? ਫਿਰ ਜੇ ਰੱਬੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਸਦਕਾ, ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਪਏ ਹੋਏ ਫਰਕ ਦੀ ਤੈਨੂੰ ਸੋਝੀ ਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਈਂ ਅਤੇ ਪਛਤਾਵੇ ਭਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਪੁਕਾਰ ਪੁਕਾਰ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਭੁੱਲਾਂ ਮੰਨ ਕੇ ਮਿਹਰਾਂ ਅਤੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰੀਂ। ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਣੀ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਤੇ ਚਲਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਸੁਆਰ ਲਵੀਂ । ਤੇਰੀ ਉਸ ਰਹਿਣੀ ਦਾ ਸਦਕਾ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਹਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤੁਹਾਡਾ ਆਪਣਾ ਸਕਾ ਭਰਾ ਹੋ ਦਿੱਸੇਗਾ। ਤੁਹਾਡੇ ਅਜੋਕੇ ਵਖੇਵੇਂ ਅਤੇ ਝਗੜੇ-ਝਾਂਜੇ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਣੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਸਤਿਕਾਰ ਬਣ ਆਵੇਗਾ। " **ਸਭਨਾ ਕੀ ਰੇਣੁਕਾ** " ਬਣਦਿਆਂ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵਲੋਂ ਨਾਮ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਫਿਰ ਓਵੇਂ ਹੀ--**ਗੁਰੂ ਸਿਖੁ, ਸਿਖੁ ਗੁਰੂ ਹੈ ਏਕੇ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸੁ ਚਲਾਏ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਮੰਤ੍ਰ ਹਿਰਦੈ ਦੇਵੈ ਨਾਨਕ ਮਿਲਣੁ ਸੁਭਾਇ ॥ ੮ ॥**[੪੪੪] ਹੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ! ਫਿਰ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਬਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕੋਨੇ ਕੋਨੇ ਤੱਕ ਪੁਚਾਉਣ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਦਿਨ ਦੂਣਾ ਅਤੇ ਰਾਤ ਚੌਹਣਾ ਵਾਧਾ ਹੋਣਾ ਅਰੰਭ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ । **ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੱਥ ਬਨ੍ਹ ਖਲੋਵੇਗਾ।** (ਪਰ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਅਜੇਹੀ ਸੋਚ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਪਾਰ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਆਪਣੇ ਹੀ ਅਸਲੇ ਵੱਲ ਮੋੜਾ ਖਾ ਲੈਣਾ ਅਸੀਂ ਹੱਤਕ ਮੰਨ ਬੈਠੇ ਹਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਲੋਕੀ ਕੀ ਆਖਣਗੇ, ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਸੁੱਤੇ ਹੀ ਰਹੇ? ਮੋੜਾ ਕਾ ਲੈਣ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਮੌਤ ਹੀ ਚੰਗੀ ਹੈ...?)

ਆਉ ਪਿਛੋੜੇ ਵੱਲ ਝਾਤੀ ਮਾਰ ਕੇ ਅਸਲੀਯਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੀਏ। ਮਿਸਲਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਰਜਵਾੜੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਦਰਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਅਸਲੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਦਾ ਅਸਰਦਾਰ ਦਾਖ਼ਲਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ । ਰਜਵਾੜੇ ਸਰਦਾਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਪੱਤਰੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਟੁੱਟ ਕੇ ਮੰਤ੍ਰ ਪਾਠਾਂ ਵਾਲੀ ਬਿੱਪ੍ਰੀ ਰੀਤ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਬਣ ਕੇ ਹਿੰਦੂ ਰੀਤੀ ਰਿਵਾਜ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਮੰਨਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ। " ਯਥਾ ਰਾਜਾ ਤਬਾ ਪਰਜਾ " ਵਾਲਾ ਭਾਣਾ ਵਰਤਣਾ ਅਰੰਭ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ੨੦੦ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਘਾਲਣਾ ਦਾ ਸਦਕਾ ਅਜੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਲਗ-ਪਗ ਸਾਂਭਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਅਧਿਆਤਮਕ ਤੇਜਪ੍ਰਤਾਪ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ " ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰਾ " ਅਤੇ " ਸ੍ਰਜਣ ਸੂਰਾ " ਕਿਹਾ ਸੀ। ਏਹੀ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ੧੬੯੯ ਵਿਚ ਨਿਆਰੇ ਆਤਮਕ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣੇ ਖ਼ਾਲਸੇ ਨੇ ੧੭੯੯ ਵਿਚ ਲਾਹੌਰ ਫਤਹਿ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਸੰਸਾਰੀ ਰਾਜ, ਵੀ ਪੂਰਨ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲਾ ਹੀ ਸੀ ।

੧੮੪੯ ਤੱਕ ਪੂਰੇ ਦਾ ਪੂਰਾ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਖੁੱਸ ਜਾਣ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਅਰਥ ਸੀ ਕਿ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਨਿਆਰੇ ਨਹੀਂ ਰਹੇ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਦਾ ਪਰਮ ਧਰਮ ਬਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਚਿਤਾਵਣੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ--**ਆਪਨੜੇ ਗਿਰੀਵਾਨ ਮਹਿ, ਸਿਰੁ ਨੀਵਾਂ ਕਰਿ ਦੇਖੁ ॥** [ਏਸੇ ਭਾਗ ਦੇ ਛੇਵੇਂ ਕਾਂਡ ਦਾ ਪੰਜਵਾਂ ਲੇਖ " **ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਬਿਨ ਆਪਾ ਚੀਨੈ** " ਵਿਚਲੇ ਉਪਦੇਸ਼] ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਜਥੇਦਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਕਰਦਾ ਕਿ--**ਹੇ ਗੁਰੂ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀਓ !** ਅਸੀਂ ਨਿਆਰੇ ਨਹੀਂ ਰਹੇ। ਆਉ ਉਸੇ ਸਮਰਥ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਣੀ ਪਈਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੜ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਲਾ ਗਏ ਸਨ ।

ਆਪਾ ਵਿਚਾਰਨ ਦੀ ਘੜੀ ਆ ਬਣੀ ਸੀ। ਅਤੇ --**ਆਪੁ ਵੀਚਾਰਿ ਨ ਰੋਵੈ ਕੋਈ ॥** [੧੦੨੬] ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਤੇ ਚਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਕਮੀਆਂ ਦੂਰ ਕਰ ਕਰਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਆ ਚੁੱਕੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਮਲ ਕਰ ਲੈਣਾ ਸੀ--**ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲ ਹੋਏ ॥**[੧੬੧] ਅਤੇ --**ਸੋ ਪਤਿਵੰਤਾ ਜਿ ਆਪੁ ਪਛਾਣੀ ॥**[੧੧੫੦] ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਬੇਪਰਤੀਤੀਆਂ ਤੋਂ ਪਰਤੀਤ ਵਲੋਂ ਪਤਵੰਤੇ ਬਣ ਕੇ ਪੂਰੀ ਸਾਧਨਾ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਮੁੜ ਉਹੀ ਗੁਣ ਪੂਰੇ ਕਰ ਲੈਣੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਬਚਨ ਕਹੇ ਸਨ । ਫਿਰ ਯਕੀਨਨ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਅਜੇਹਾ ਭਾਣਾ ਵਰਤਦਾ ਕਿ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨੇ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਕੁੰਡਾ ਆ ਖੜਕਾਉਣਾ ਸੀ । ਪਰ ਅਰੰਭ ਤੋਂ ਅੱਜ ਤਕ ਸਭ ਕੁਝ ਹੀ ਉਲਟ ਹੁੰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਸਾਂ ਸਦਾ ਸਾਰੇ ਦੋਸ਼ ਦੂਜਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਵੇਖੇ। ਆਪ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ

ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਬਣੇ ਹੋਏ ਵੀ ਨਿਆਰੇ ਬਣੇ ਫੁੰਕਾਰੇ ਹੀ ਮਾਰਦੇ ਰਹੇ। ਆਪਾ ਪੜਤਾਲਣ ਦੀ ਗੱਲ ਅੱਜ ਵੀ ਹਾਸੋ-ਹੀਣੀ ਸਮਝੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੂ ਬਣੀ ਬੈਠੇ ਲਈ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਬਾਉਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਭਲਾ ਕੀ ਮੁਲ ਰੱਖੋ? ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਤਾਂ ਬੋਲਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸੋ ਅਸਾਂ ਆਪਣੀ ਗੁਰਿਆਈ ਹੇਠ, ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਠ ਕਰਨ ਦੀ ਅਤੇ ਸੁਣਨ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਬਣਾ ਲਈ। **ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਨੂੰ ਨਿਆਰਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ, ਅਨੁਪਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਨਿਆਰੀ ਸਿਖਿਆ** ਲੈਂਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਮਰਯਾਦਾ ਹੀ ਨਾ ਬਣਾਈ [—ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ “ ਦੇ ਖਰੜੇ ਵਿਚ, ਗੁਰੂ-ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਢਾਲ ਲੈਣ ਦਾ—ਕੋਈ ਇਸ਼ਾਰਾ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ]। ਨਤੀਜਾ—ਢਹਿੰਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵੱਲ ਨੂੰ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਵੀ, ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ—ਡੰਕਾ ਵਜੇ ਫ਼ਤਹਿ ਕਾ—ਹੀ ਗਾਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਅਤੇ ਗ਼ੁੱਢੇ ਤਾਂ ਨਿੱਤ ਹਾਂ, ਪਰ ਕੇਵਲ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਉਂਕਿ—**ਗਾਵਿਆ ਸੁਣਿਆ ਤਿਨ ਕਾ ਹਰਿ ਥਾਇ ਪਾਵੈ ਜਿਨ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਆਗਿਆ ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨੀ ॥ ੧ ॥** [੬੬੯] ਜੇ ਆਪਣੇ ਲਈ ਪੜ੍ਹੀਏ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਬਚਨਾਂ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਢਾਲ ਲਈਏ ਅਤੇ ਉਸੇ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਬਣ ਜਾਈਏ ਜਿਸ ਤੇ ਰੀਝ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰਾ ਕਿਹਾ ਸੀ। **ਖ਼ਾਲਸਤਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ** ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਲੁੱਟ ਮਚਾਈ ਫਿਰਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਆਸੀ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨੇ, ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਸੰਗਤਿ ਨੂੰ ਉਲੂ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਪੰਥ ਪਰਕਾਸ਼ ਵਿਚਲੀ ਇਹ ਤੁਕ -- “ ਇਨ ਗ਼ਰੀਬ ਸਿੱਖਨ ਕੋ ਦੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ “, ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਖ਼ਾਲਸਤਾਨ ਮਿਲ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਪੱਕੀਆਂ ਕਰੀ ਰੱਖਣ ਦਾ ਝੂਠ-ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਨੂੰ ਸੁਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਇਹ ਟੋਲਾ ਖ਼ਾਲਸੇ ਨੂੰ ਅੱਜ ਵੀ ਨਿਆਰਾ ਹੀ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ, ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪੈਣ ਦੇਣ ਦਾ ਕਦੇ ਮੌਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਆਖ਼ਰ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਜੋ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਢਹਿੰਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵੱਲ ਨੂੰ ਤੁਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੁਲੇਖਾ ਪਾਊ ਭਾਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਸਦਕਾ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬਹੁਗਿਣਤੀ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਿਆਰਾ ਸਮਝਣ ਦੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਫਸੀ, ਠੱਗ ਲੀਡਰਾਂ ਦੇ, ਠੱਗ-ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਅਥਵਾ ਠੱਗ ਪਰਚਾਰਕਾਂ ਦੇ ਢਹੇ ਚੜ੍ਹੀ ਲੁੱਟੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਅਸਲੀਯਤ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੀ।

ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ, “ ਬੰਦਈ ਖ਼ਾਲਸਾ “ ਅਤੇ ਤੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ “ ਦੇ ਧੜਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡੇ ਜਾਣ ਸਮੇਂ ਹੀ ੧੬੯੯ ਵਾਲੀ ਉਸ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਵਾਲੀ ਆਭਾ ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਆ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ੧੭੯੯ (ਲਾਹੌਰ ਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਸਮੇਂ) ਵਾਲੀ ਚੜ੍ਹਤ ੧੮੪੯ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹੀ। ੧੮੪੯ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ੧੯੨੩ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹੀ। ਪਰ ੧੯੪੭ ਤੱਕ ਸਾਡੀ ਮਤਿ ਏਡੀ ਮਲੀਨ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਕਿ, ਆਪਣੇ ਲਈ ਅੱਡਰਾ ਰਾਜ ਮੰਗ ਲੈਣ ਦੀ ਥਾਂ ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਏਸ ਦੁਖਦਾਈ ਹੱਦ ਤੱਕ ਬੋਲੋੜਾ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ, ਜਿਸ ਬਿੱਪਰ ਦੀ ਰੀਤ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਤੋਂ ਵੀ ਕੋਹਾਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੀ, (ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨ ਭਰਾ ਨੇ ਵੀ ਸਮਝਾਇਆ ਪਰ, ਫਿਰ ਵੀ) ਅਸਾਂ ਉਲਟਾ ਉਸੇ ਬਿੱਪ੍ਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਹਿ ਕੇ ਜੀਉਣਾ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਜਿਸ ਬਿੱਪ੍ਰ ਦਾ ਇਸ਼ਟ ਬਚਨ ਕਰਕੇ ਖਿਸਕਣ ਲੱਗਾ ਦਿੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਾਉਂਦਾ (ਪੜ੍ਹੇ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿਚਲਾ ਲੇਖ **ਅਵਤਾਰ ਪ੍ਰਥਾ**) ਉਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਲਿਖਤੀ ਇਕਰਾਰ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਵੀ ਉੱਚਾ ਮੰਨ ਲਿਆ—**ਬਚਨ ਕਰੇ ਤੇ ਖਿਸਕ ਜਾਇ ਬੋਲੇ ਸਭ ਕਚਾ ॥** ਭਾਵ, ਬਚਨ ਕਰਕੇ ਖਿਸਕ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਪੱਕਾ ਝੂਠਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ੧੯੪੭ ਦੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਅਸਾਂ ਬਾਹਾਂ ਸਿਰ ਤੇ ਰੱਖ ਲਈਆਂ। ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਬਿਗੁਲ ਨਿੱਤ ਵੱਜਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਮੁੱਕਰਨ ਗਿੱਝੀ ਹੋਈ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਤੇ ਨਿੱਤ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਮੁੜ ਮੁੜ “ ਪੰਥ ਖ਼ਤਰੇ ਵਿਚ “ ਦਾ ਰੌਲਾ ਪੈਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਪਰ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦਾ ਦਬਦਬਾ ਅਜੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖ਼ਤਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ।

੧੯੫੫ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀਆਂ ਪਰਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ, ਕਿਸੇ ਜੋਸ਼ੀਲੇ ਸਿੱਖ ਗਭਰੂ ਨੇ ਵਰਦੀ ਵਾਲੇ ਸਿਪਾਹੀ ਨੂੰ ਹੂ ਖੜਿਆ ਤਾਂ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪੁਲਸ ਕਪਤਾਨ ਸ: ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਿਪਾਹੀ ਨੂੰ ਛਡਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਪਸਤੌਲ ਨਾਲ ਕੇਵਲ ਦੋ ਹਵਾਈ ਫਾਇਰ ਹੀ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸ੍ਰੀ ਭੀਮ ਸੈਨ ਸੱਚਰ ਨੂੰ ਖਿਮਾ ਮੰਗਣ ਲਈ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਆਉਣਾ ਪਿਆ ਸੀ।

੧੯੫੫ ਵਾਲਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ੧੯੬੬ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੋਇਆ। ਫਿਰ ਵੀ ਸੰਤ ਫ਼ਤਹ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੜ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਮੋਰਚੇ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਖ਼ਾਸ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਖੜਾ ਹੋ ਕੇ, ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਫਾ ਦਿਲੀ ਬਾਰੇ ਸੌਂਹ ਖਾਧੀ ਸੀ। ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦਾ ਜਥੇਦਾਰ ਏਡਾ ਨਿੱਘਰ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਖੜਾ ਹੋ ਕੇ, ਝੂਠ ਬੋਲ ਕੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ: ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੰਥ ਵਿਚੋਂ ਖ਼ਾਰਜ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ ਉਸ ਨੂੰ ਤਨਖ਼ਾਈਆਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਘੋਸ਼ਤ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਸ਼ਾਇਦ, ਹੰਕਾਰ-ਗ੍ਰੇਸੇ ਸੁਆਰਥੀ ਅਤੇ ਲਾਲਚੀ ਰਵਾਈਏ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਣ ਲਈ, ਕਿ ਜਾਂ ਸਾਨੂੰ ਲੋੜੀ ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ ਬਣ ਚੁਕਿਆਂ ਨੂੰ ਕਰੜਾ ਡੰਨ ਦੇਣ ਲਈ, ਜੋ ਭਾਣਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਵਰਤਾਇਆ ਉਸ ਨਾਲ ਬਚਿਆ ਖੁਚਿਆ ਇੱਜ਼ਤ ਮਾਣ ਅਤੇ ਪੰਥਕ ਦਬਦਬਾ, ਉਕਾ ਹੀ ਰੂਪ ਵਟਾ ਬੈਠਾ। ੧੯੭੮ ਤੋਂ ਵਰਤਣੇ ਅਰੰਭ ਹੋਏ ਭਾਣਿਆਂ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਕਿ ਪੰਥਕ ਲੀਡਰ ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਦੇ ਕਾਰਨ ਏਡਾ ਹੰਕਾਰੀ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਕੋਡੀ ਮੁੱਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ।

ਇਉਂ ਅਨੁਭਵ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਨੇ ਉਹੀ ਭਾਣਾ ਵਰਤਾਇਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ **ਉਹ**, (ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ) ਬੜੇ ਵਡੇ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਸਮੇਂ ਵਰਤਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ, ਕੋਈ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਚੰਗਿਆਈ ਖੋਹ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਰਾਹੇ ਪਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ—**ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਿ ਖੁਆਏ ਕਰਤਾ ਖੁਸਿ ਲਏ ਚੰਗਿਆਈ ॥੧੪੧੭॥** ਸਾਥੇ ਚੰਗਿਆਈ ਏਥੋਂ ਤੱਕ ਖੋਹ ਲਈ, ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਮੋਘ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਬਾਰੇ ਭੁੱਲ ਹੀ ਗਏ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਵਿਰਸੇ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਹ ਸ਼ਸਤਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ, (ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਗ਼ਰੀਬ ਸਾਥੀ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨੇ ਨਾਲ ਘਰੋਂ

ਤੁਹੇ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਲਗ-ਪਗ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਹ ਅਮੋਘ ਸ਼ਸਤਰ, ਗਦਾ, ਖੰਡਾ ਅਤੇ ਖੜਗ---ਗਰੀਬੀ ਗੁਦਾ ਹਮਾਰੀ ॥ ਖੰਨਾ ਸਗਲ ਰੇਨੁ ਛਾਰੀ ॥ ਇਸੁ ਅਗੈ ਕੇ ਨ ਟਿਕੈ ਵੇਕਾਰੀ ॥ ਗੁਰ ਪੂਰੇ, ਏਹ ਗਲ ਸਾਰੀ ॥੧॥[੬੨੮]-੧੬-੮੦ ਸਤਿਗੁਰਿ ਗਿਆਨ ਖੜਗੁ ਹਥਿ ਦੀਨਾ ਜਮ ਕੰਕਰ ਮਾਰਿ ਬਿਦਾਰੇ ॥ ੨ ॥[੫੭੪]-੪ ਅਸਾਂ ਮੁਢੋਂ ਵਿਸਾਰ ਹੀ ਦਿੱਤੇ ਅਥਵਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਇਹ ਅਨਮੋਲ ਬਚਨ ਅਸਾਂ ਨਿਕੀਮੋਂ ਸਮਝ ਲਏ। ਲੋਹੇ ਬਰੂਦ ਦੇ ਬਣੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਨੂੰ ਅਥਵਾ ਪਸਤੌਲ ਆਦਿ ਮਾਰੂ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਮੋਟਰ ਸਾਇਕਲਾਂ ਨੂੰ ਕਲਿਆਣ ਦਾਤੇ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਖਿਮਾ ਗੁਣ (-ਜਹਾ ਖਿਮਾ ਤਹ ਆਪਿ ॥੧੩੭੨॥) ਅਤੇ ਦਾਤਾਰ ਕੋਲੋਂ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਜੋਗੇ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲੇ--ਦਇਆ ਦੇਵਤਾ ਖਿਮਾ ਜਪਮਾਲੀ ਤੇ ਮਾਣਸ ਪਰਧਾਨ ॥੧੨੪੫॥ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਸੁੱਭ-ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਥਾਂ, ਬਿੱਪਰੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚਲੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਤੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਵਾਲੇ, ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ, ਬਦਲਾ ਲਊ * ਆਉਗੁਣ ਨੂੰ ਪੰਥਕ-ਗੁਣ ਥਾਪ ਲਿਆ। ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੁਤੰਤਰ ਰਾਜ ਭਾਗ ਲੈਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲੋਂ, ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਵੀ ਸਾਥੋਂ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਖੁੱਸ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ।

ਜਿਥੇ ਨਿੱਤ ਸਿਆਸੀ ਕਾਂਡਰੀਸ਼ਾ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ, ਜਿੱਥੋਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪਾਉਣ ਨੂੰ ਅਥਵਾ ਗਿਰਫ਼ਤਾਰੀਆਂ ਦੇਣ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਜਥੇ ਤੋਰੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਉਥੇ ਹੁਣ ਸਿਆਸੀ ਗੱਲ ਤੱਕ ਕਰਨ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਲੱਗ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਟੇਜ ਤੇ ਕਦੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਤਾਜਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਧਮਕੀਆਂ ਭਰੇ ਕੋੜੇ ਬਚਨ ਵੀ ਬੋਲੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਉਸ ਥਾਂ ਲੱਗੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਅੱਜ ਖ਼ਾਲਸਤਾਨ ਦਾ ਨਾਰਾ ਲਾਉਣ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਕਦੇ ਪਰਲੇ ਦਰਜੇ ਦਾ ਅਣਖੀ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਵਿਚ ਏਥੋਂ ਤੱਕ ਗਿਰਾਵਟ ਆ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮਰਦ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲਈ ਜਾਣੀ ਵੀ, ਸਿੰਘ ਝੱਲ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਗਿਰਫ਼ਤਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਭੇਜਣੀ ਪੈਂਦੀ ਸੀ, ਅੱਜ ਕੋਤਵਾਲੀ ਦਾ ਠਾਣੇਦਾਰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਸਟਾਫ਼ ਲੈ ਕੇ ਆ ਪਏ ਤਾਂ (ਕਦੇ ਕੇਵਲ ਦੋ ਸਿੰਘ ਹੀ ਮੱਸੇ ਰੰਘੜ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਚ ਖੜਨ ਵਾਲੇ) ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਜੜਾਂ ਪੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਸਾਡੇ ਦਮਗਜ਼ੇ, ਫੁੰਕਾਰੇ, ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜਾਈਆਂ, ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰਾਂ ਵਿਚਲੇ ਝਗੜੇ-ਝਾਜ਼ੇ, ਅਤੇ ਕੁ-ਬਚਨ ਬੋਲਣ ਜਿਹੇ ਦੁਸ਼ਕਰਮ, ਸਗੋਂ ਵਧੇ ਤੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਾ ਆਉਣ ਨੂੰ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਲੋਂ ਭੀਅੰਕਰ ਕਹਿਰ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ-- " ਖੁਸਿ ਲਏ ਰੰਗਿਆਈ " ਵਾਲਾ ਭੀਅੰਕਰ ਭਾਣਾ ?

ਜਿਸ ਰੀਤ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਬੇਪਰਤੀਤਾ ਬਣਾ ਦੇਣਾ ਸੀ ਉਸ ਰੀਤ ਦਾ ਪਤਾ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਦੇ ਬਚੇ ਬੱਚੀ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਸਾਡੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਏਡਾ ਪਰਬੱਲ ਰੂਪ ਧਾਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ, ਜਿਹੜਾ ਸਾਨੂੰ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਬਣਾਈ ਤੁਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਭੇਖੀ ਠੱਗ-ਸਾਧ ਸਾਡੇ ਲਈ ਪੂਜਨੀਕ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਕਰਵਾ ਕੇ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਉਪਕਾਰੀ-ਸੱਜਣ ਪਿਆਰੇ ਦੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਵੀ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਏਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਲੇਖ ਤੋਂ ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨੇ ਹੀ ਸੁਖਾਵਾਂ ਅਸਰ ਕਬੂਲ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਅਜੇ ਵੀ ਸਚਾਈ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਹੈ। ਪਰ ਗਿਆਨ ਖੜਗ ਨੂੰ ਬੋਲੋੜਾ ਮੰਨ ਬੈਠੇ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਇਸ਼ਟ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਹੰਕਾਰੀ ਮਨਮੁਖ ਸੱਚ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਦੁਆਲੇ " ਤਾਂਡਵ ਨਾਚ " ਅਰੰਭ ਕਰ ਦੇਣ ਨੂੰ ਪੰਥਕ ਸੇਵਾ ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ।

ਖ਼ਾਲਸਈ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਦਿੱਲ ਆਉਣੀ ਵਧਦੀ ਗਈ--

ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਪਤਿਤ ਪੁਣਾ ਪਰਚਲਤ ਕਰਨਾ ਬਿੱਪ੍ਰ ਦੀ ਇਛਿਆ ਸੀ। ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕਰ ਲੈਣ ਤੇ, ਭਾਵ, ਘੋਨ-ਮੋਨ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਸਮਝੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਭਾਵਣਾ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦੇਣੀ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਜੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸੀ। ਪਤਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੀ ਸਟੇਜ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਅਜ਼ਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸਭ ਤੋਂ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਹਥਿਆਰ ਸੀ। "ਜੇ ਕਦੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਫ਼ਿਲਮੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਆ ਵੜਨ ਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਹੋਰ ਧੌਂਦਿਆਂ ਵਿਚ ਮੋਹਰੀ ਬਣ ਖਲੋਂਦੇ ਹਨ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਦੇ ਨੌਨਹਾਲ ਨੇ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਤਲਾਂਜਲੀ ਦੇ ਕੇ ਸਟੇਜ ਵਾਲੇ ਕੰਜਰ ਪੁਣੇ ਵਿਚ ਵੀ ਬਾਜ਼ੀ ਲੈ ਜਾਣੀ ਹੈ " । ਇਹ ਸੀ ਪੱਕਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਵੈਰੀ ਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਸਿੱਖ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਸਿਨੇਮੇ ਵਿਚ ਲਿਆ ਵਾੜਨ ਦਾ " ਸ੍ਰੀ ਗਣੇਸ਼ " ਕਰਨ ਲਈ, ਬਿੱਪ੍ਰ ਲਗਾਤਾਰ ਹੱਥ ਪੈਰ ਮਾਰੀ ਤੁਰਿਆ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ।

ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਹੋ ਕੇ ਅਸੀਂ ਪਿੱਛੇ ਕਈ ਥਾਈਂ ਪੜ੍ਹ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ " ਸਾਧ ਡੇਰੇਦਾਰ " ਦਾ ਜਨਮ ਦਾਤਾ ਕੇਵਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੈ। ਸ਼ਕਲ ਵਟਾ ਕੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਵਿਚ ਆ ਵੜੀ ਡੇਰੇਦਾਰ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਸੋਚ ਦਾ ਹੀ ਮਨਮੋਹਣਾ ਫਲ ਹੈ। ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਦੇ ਸਤਵੇਂ ਕਾਂਡ ਵਿਚ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਆ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀਦਲ ਦੇ ਪਰਧਾਨ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਫਤੋਹ ਸਿੰਘ, ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਪਰਧਾਨ, ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਹੁਣਾ ਨੇ, ਪੰਥਕ ਗੁਰਮਤੇ ਨਾਲ ਹਿੰਦੂ ਫਿਲਮ ਨਿਰਮਾਤਾ ਕੋਲੋਂ--"ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਜਹਾਜ਼--ਫਿਲਮ ਬਣਵਾ ਕੇ ਕੰਜਰਲ (Cultural) ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਸਕਣ ਦਾ ਰਾਹ ਪੰਥਕ ਤੌਰ ਤੇ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਬਾ ਫਤੋਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪੰਥਕ-ਆਚਰਨ ਦਾ ਘਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹੀ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਜੋ ਕੁਝ ਮਹੰਤਾਂ ਨੇ ਕਰਨਾ ਅਰੰਭ ਕਰੀ ਰਖਿਆ ਸੀ । [ਪੂਰਾ ਵਿਸਥਾਰ ਜਾਨਣ ਲਈ ਪੜ੍ਹੋ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਦੇ ਸਤਵੇਂ ਕਾਂਡ ਦਾ ਲੇਖ " ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਜਹਾਜ਼ ਫਿਲਮ "]

ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਕਦੇ ਲਾਡਲਾ ਰਹਿ ਚੁੱਕਿਆ ਪੰਥ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਧਾਰਮਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਲੀਰੋ ਲੀਰ ਹੁੰਦਾ ਚਲਾ ਗਿਆ ਪਰ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬਾਨ, SGPC ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਹਿਬਾਨ ਅਥਵਾ ਮੁੱਖ-ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੰਭੀਰ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪੰਥਕ ਮਸਲਾ ਬਣਾ ਕੇ ਖੁਲ੍ਹੀ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਪੜਤਾਲ (ਅਥਵਾ ਸੁਣਵਾਈ) ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਸਿਆਣੇ ਜੱਜਾਂ ਵਾਂਗ ਨਾ ਕੋਈ ਸਰਬ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਨਿਰਣਾ ਲਿਆ, ਅਤੇ

ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੋਸੀ ਸਿੱਧ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਡੰਡ ਦਿੱਤਾ। ਸੁਧਾਰ ਲਿਆਉਣ ਖਾਤਰ ਨਾ ਕਦੇ ਕੋਈ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਸੋਧ ਪੱਤਰ (Directive) ਜਾਰੀ ਹੋਇਆ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਟੇਜ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਲਾਵਾਰਸ ਹੋ ਕੇ ਕੰਨ ਰਸ ਦਾ ਅੱਡਾ, ਅਥਵਾ ਭਰਮ-ਮੰਚ ਬਣਦੀ ਗਈ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਡਾ: ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਡਾ: ਪਿਸ਼ੌਰਾ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਲੈ ਲੈਣਾ ਕੋਈ ਅਚੰਭੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਲੜਾਈਆਂ ਝਗੜੇ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਵਧੇ ਤੇ ਹਨ। ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪੱਤਨ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਕਹਿ ਕੇ ਹੋਰ ਤੋਂ ਹੋਰ ਭੁਲੇਖਾ ਪਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਲਈ ਹੁਣ ਅਜੇਹਾ ਵਿਧੀ ਵਿਧਾਣ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਕਿ ਖ਼ਾਲਸਈ ਆਨ ਸ਼ਾਨ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਭੋਗ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਡੇਰੇਦਾਰ-ਵਿਧੀ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਅਜੇਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਸੱਚਾ ਸਿੰਘ ਬਣਨ ਦੇ ਥਾਂ ਆਪਣੇ ਪਰਾਏ ਸੱਭ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰੀ ਜਾਣ ਵਾਲਾ, (ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕਥਨ ਵਾਲਾ) "ਬੰਬ" ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। **Quality** ਦੇ ਥਾਂ **Quantity** ਪਰਧਾਨ ਬਣ ਬੈਠੀ ਹੈ। ਕਿਵੇਂ ਪਵੇ ਇਸ ਤੂਫ਼ਾਨੇ ਬੇਤਮੀਜ਼ੀ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਲਈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਬੇਪਰਤੀਤ ਬਣ ਗਏ, ਕੌਣ ਹੋਵੇ ਅੱਜ ਸਾਡਾ ਸਹਾਈ? ਇਹ ਸਾਰਾ ਪੰਥਕ ਘਾਟਾ, ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਾਰ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਦੇ ਥਾਂ, ਆਪਣੀ ਵਿਉਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਵੰਡੀਆਂ ਪਾ ਲੈਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਵਾਪਰਿਆ ਹੈ।

੧੬- ਪਬਰ ਤੂੰ ਹਰੀਆਵਲਾ ਕਵਲਾ ਕੰਚਨ ਵੰਨਿ ॥ ਕੈ ਦੋਖੜੈ ਸਤਿਓਹਿ, ਕਾਲੀ
ਹੋਈਆ ਦੇਹੁਰੀ, ਨਾਨਕ ਮੈ ਤਨਿ ਭੰਗੁ ॥ ਜਾਣਾ ਪਾਣੀ ਨਾ ਲਹਾਂ ਜੈ ਸੇਤੀ
ਮੇਰਾ ਸੰਗੁ ॥ ਜਿਤੁ ਡਿਠੈ ਤਨੁ ਪਰਫੁੜੈ ਚੜੈ ਚਵਗਣਿ ਵੰਨੁ ॥ ੩੦ ॥ [੧੪੧੨]

੫

ਧਰਮ ਬਿਨਾ ਨਹਿ ਰਾਜ ਮਿਲੈ ਹੈ ?

* ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਤੋਂ ਸਚ ਦਾ ਮਾਰਗ * ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਗ ਪੜ੍ਹ ਕੇ, ਵੈਨਕੂਵਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਭਾਲਈ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾਸ ਦੇ ਘਰ ਆਏ ਅਤੇ ਵਧਾਈ ਦੇਣ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਇਉਂ ਬੋਲੇ --

* ਵਧਾਈ ਦੇ ਪਾਤਰ ਹੋ ਕਿ ਤੁਸਾਂ ਬਿੱਪ੍ਰ-ਵਾਦ ਬਾਰੇ ਬੜਾ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਪਰ ਕੇਵਲ ਮਰਯਾਦਾ ਸੁਆਰ ਲੈਣ ਨਾਲ ਪੰਥ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ। ਚੰਗੇ ਤੋਂ ਚੰਗੇ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਨੇ ਰਾਜ ਕਦ ਨਹੀਂ ਲੈ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਯਾਦ ਕਰੀਏ। ਉਹ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਰਾਜ ਤਾਂ ਸਦਾ ਨਿੱਜ ਬਲ ਨਾਲ ਹੀ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਪਾਸਿਉਂ ਖ਼ਿਆਲ ਹਟਾ ਕੇ, ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਜ ਭਾਗ ਲੈਣ ਲਈ ਸਾਰਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾਈ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਜਦ ਪੰਥ ਕੋਲ ਰਾਜ ਭਾਗ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਜਿੰਨਾ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਵਾਧਾ ਕਰ ਲੈਣਾ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਬੜਾ ਫੈਲਿਆ ਸੀ। ਤਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਪੰਗਤੀ ਬੜੀ ਪਰਚਲਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ--**ਕਿ, ਰਾਜ ਬਿਨਾ ਨਹੀਂ ਧਰਮ ਚਲੈ ਹੈ। ਧਰਮ ਬਿਨਾ ਸਭ ਦਲੇ ਮਲੇ ਹੈ।** ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਧਰਮ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਦਿਉ, ਜਿਹੜਾ ਰਾਜ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਬਿਨਾ ਫੈਲਿਆ ਹੋਵੇ ?

ਦਾਸ ਨੇ ਕਿਹ ਕਿ--ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ, ਬੁੱਧ, ਈਸਾਈ, ਈਸਲਾਮ ਆਦਿ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਿਰਕੱਢ ਧਰਮ "ਰਾਜ ਸੱਤਾ" ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣੀ ਨਵੇਕਲੀ ਥਾਂ ਬਣਾ ਸਕੇ ਹਨ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨਿਆਰੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਫ਼ਰਮਾਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ--**ਹੋਰਿਓ ਗੰਗ ਵਹਾਈਐ ਦੁਨੀਆਈ ਆਖੇ ਕਿ ਕਿਓਨੁ ॥ ਨਾਨਕ ਈਸਰਿ ਜਗਨਾਥ ਉਚਹਦੀ ਵੈਣੁ ਵਿਰਕਿਓਨੁ ॥** [੯੬੭] ਭਾਵ, ਦੁਨੀਆਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ, ਹੋ ਭਾਈ ! ਵੇਖੋ ਜਗਤ ਦੇ ਨਾਥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਅਜੇਹਾ ਉੱਚੀ ਹਦ ਦਾ ਬਚਨ ਬੋਲਿਆ ਹੈ, ਮਨੋਂ ਗੰਗਾ ਉਲਟੀ ਵਗਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਕਥਨ ਵੀ ਲਗ ਪਗ ਉਹੀ ਗੁਣ ਦਰਸਾ ਰਿਹਾ ਹੈ--**ਰਾਣਾ ਰੰਕ ਬਰਾਬਰੀ ਪੈਰੀ ਪਵਣਾ ਜਗਿ ਵਰਤਾਇਆ ॥ ਉਲਟਾ ਖੇਲੁ ਪਿਰੰਮ ਦਾ ਪੈਰਾ ਉਪਰ ਸੀਸੁ ਨਿਵਾਇਆ ॥** [ਪਉੜੀ ੨੩ ਵਾਰ ੧] ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਪਹਿਲੇ ਸਾਰੇ ਧਰਮ-ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੋਂ ਨਿਆਰਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ "ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ" ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਨੇ, ਨਿਰਦਈ ਜਰਵਾਣੇ ਵੈਰੀ ਦੇ ਤਿੱਖੇ ਦੰਦਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸੇ ਹੀ ਗੰਭੀਰ ਖ਼ਤਰੇ ਵਿਚ ਪਲ ਕੇ ਜਵਾਨ ਹੋਈ। ਫਿਰ ਇਹ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ, ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਦੰਦਾਂ ਨੂੰ ਭੰਨ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸ਼ਕਤੀ ਸ਼ਾਲੀ ਰਾਜ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣਿਆ। * ਅਜੇ ਦਾਸ ਦੀ ਗੱਲ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ ਕਿ, ਭਾਈ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾਹਲੇ ਪੈ ਕੇ ਵਿਚੇ ਹੀ ਬੋਲ ਪਏ -- "ਏਹੀ ਤਾਂ ਮੈ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਰਾਜ ਭਾਗ ਜ਼ੋਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਨੇ ਬਾਹੂਬਲ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਹੀ ਰਾਜ-ਭਾਗ ਖੋਹਿਆ ਸੀ। ਮੰਗਿਆਂ ਵੀ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਰਾਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ? ਸਾਨੂੰ ਅੱਜ ਵੀ ਉਵੇਂ ਹੀ ਅੱਜ ਲੈਣ ਲਈ ਜੂਝਣਾ ਪੈਣਾ ਹੈ।

੧੮੪੯ ਤੋਂ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਰਾਜ ਭਾਗ, ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਨੇ ਅੱਜ (੧੯੯੮) ਤੱਕ ਵਾਪਸ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਨਾ ਮੋੜ ਲਿਆ? ਹੁਣ ਕਿਹੜੀ ਕਰਮਾਤ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਰਾਜ-ਭਾਗ ਦਾ ਮਿਲ ਜਾਣਾ ਯਕੀਨੀ ਮੰਨੀ ਬੈਠੇ ਹੋ? ਜਾਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਅਜੇਹੀ ਦਲੀਲ ਦਿਉ ਜਿਸ ਤੋਂ ਦਾਸ ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਬਣ ਜਾਵੇ ਕਿ ਅੱਜ ਅਧੁਨਿਕ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਅਥਾਹ ਭੰਡਾਰ ਵਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਰਾਜ ਖੋਹ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ੧੭੯੯ ਵਿਚ ਲਾਹੌਰ ਜਿਤਿਆ ਸੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਬਰ ਨਾਲ ਦਾਸ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣੋ, ਕਿ ਨਿਆਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਨਿਆਰਾ ਚਮਤਕਾਰ ਕੀ ਵਰਤਿਆ ਸੀ ਜੋ ਗ਼ਰੀਬ ਕਿਰਤੀਆਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਸੱਜੇ, ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸ਼ਾਲੀ ਰਾਜ-ਭਾਗ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਕਾਗਰ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ-

ਆਉ ਜਰਾ ਰਾਜ ਭਾਗ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਖੁੱਸ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵੱਲ ਪੰਖੀ-ਅੱਖ-ਝਾਤੀ ਮਾਰ ਲਈਏ। ਅਥਾਹ ਸਿਆਸੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਤਾਜਦਾਰ ਨੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦਾ ਖੁਰਾ ਖੋਜ ਮਿਟਾ ਦੇਣ ਲਈ, ਅੱਗ ਨਾਲ ਲਾਲ ਹੋਈਆਂ ਤਵੀਆਂ ਨੂੰ ਵਰਤ ਕੇ, ਸੜਦੀ ਬਲਦੀ ਰੇਤ ਨਾਲ ਅਤੇ ਉਬਲਦੇ ਦੇਗਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਤਸੀਹੇ ਦੇ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਨਾ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਆਰਿਆਂ ਨਾਲ ਦੋਫਾੜ ਚੀਰਿਆ, ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਤੂੰਬਾ ਤੂੰਬਾ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚਰਖੜੀਆਂ ਤੇ ਚਾੜ੍ਹਿਆ, ਤਿੱਖੀਆਂ ਰੰਬੀਆਂ ਨਾਲ ਖੋਪਰੀਆਂ ਉਤਾਰੀਆਂ, ਜਮ੍ਹੂਰਾਂ ਨਾਲ ਮਾਸ ਤੋੜ ਤੋੜ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ, ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਭਠੀਆਂ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀਉਂਦੇ ਸਾੜ ਦਿੱਤੇ, ਲੰਮਾ ਸਮਾ ਭੁਖੇ ਤਿਹਾਏ ਰੱਖ ਕੇ ਹੋਰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਸੀਹੇ ਦੇਣ ਉਪ੍ਰੰਤ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘਾਂ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਨੂੰ ਬਚਿਆਂ ਸਮੇਤ, ਜਰਵਾਣਾ ਹਾਕਮ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਰੱਖ ਦਿੱਤੇ ਤਾਂ ਸਾਲਾਂ ਬੱਧੀ ਸਿੰਘ ਮਰੂ ਥਲਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਉਜਾੜ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਦਿਨ ਕੱਟਦੇ ਰਹੇ। ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਕਾਮਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਪਾਵਨ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਬਰੂਦ ਨਾਲ ਉਡਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਰੋਵਰ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਗੰਦ ਨਾਲ ਪੂਰ ਦਿੱਤਾ। ਨਿਰਦਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਨਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਲਹੂ ਡੋਹਲਵੇਂ ਡਿਆਨਕ ਘੱਲੂਘਾਰਿਆਂ ਵਿਚਦੀ ਸਿੱਖੀ ਲਗ-ਪਗ ੧੦੦ ਸਾਲ ਦਾ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਜੂਝਦੀ ਹੋਈ ਨਾ ਮੁੱਕੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਥੱਕੀ। ਸਗੋਂ ਖਾਲਸਾ ਦਲ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਹੱਲੇ ਤੇ ਹੱਲਾ ਬੋਲਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਆਨ ਸ਼ਾਨ ਮੁੜ ਜਰਵਾਣੇ ਦੀ ਉਸੇ ਫੌਜ ਕੋਲੋਂ ਬਹਾਲ ਕਰਵਾ ਲਈ, ਜਿਸ ਨੇ ਨਿਆਰੀ ਮਰਯਾਦਾ ਸਿਖਾਉਣ ਦੇ ਇਸ ਧਰਮ-ਮੰਦਿਰ ਦੀਆਂ ਨੀਹਾਂ ਵਿਚ ਬਰੂਦ ਭਰ ਕੇ ਉਡਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਗੋਦੜੀਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਲਪੇਟੀ ਫਿਰਦੇ, ਹਸੂ ਹਸੂ ਕਰਦਿਆਂ ਸਰਦੀ ਗਰਮੀ ਵਿਚ ਇੱਕ ਸਾਰ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲੇ ਤਿਆਗ ਅਤੇ ਸਬਰ-ਸ਼ੁਕ ਦੀ ਸਾਖਸ਼ਤ ਮੂਰਤਿ ਇਸ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਘਰ, ਘੋੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਾਠੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁਖਾਂ ਵਿਚਦੀ ਲੰਘਿਆ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਜਰਵਾਣੇ ਦੀ ਨਾ ਈਨ ਮੰਨੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਸੇ ਅੱਗੇ ਰਹਿਮ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ। ਦੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸੁਖ ਮਨਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਸੰਤ-ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਇਹ ਅਝੁੱਕ ਪੰਥ, ਜੰਗਲਾਂ ਅਤੇ ਪਹਾੜਾਂ ਦੇ ਵਾਸ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ, ਫ਼ਤਹਿ ਦੇ ਜੈਕਾਰੇ ਗਜਾਉਂਦਾ ਅਜੇਹੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਹੱਲ ਕਰ ਕੇ ਪਿਆ ਕਿ ਤਖ਼ਤ ਤਾਜ ਦਾ ਮਾਲਕ ਆ ਬਣਿਆ।

ਰਾਜ ਭਾਗ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਵਾਸਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਅਸ਼ੋਕ ਵਾਂਗ ਪਰਚਾਰਕਾਂ ਦੇ ਜਥੇ ਪੈਦਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇ ਕੋਈ ਵਿਦਿਆਲੇ ਨਾ ਬਣਾਏ। ਸਗੋਂ ਸਾਰੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਕ ਅਜੇਹੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਬਹੰਤ ਬਣ ਦਿੱਤੇ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜ ਮਦ ਵਿਚ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਵੈਰੀ ਬਿੱਪ੍ਰ ਨੂੰ ਸੱਜਣ ਸਮਝ ਕੇ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਖ਼ਾਸਾ ਜੀ ਨਿਆਰੇ ਨਾ ਰਹੇ। ੧੦੦ ਸਾਲ ਤੱਕ ਅਕਹਿ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਵਿਚ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਅਡੋਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਉਹੀ ਖਾਲਸਾ-ਪੰਥ, ਰਾਜ ਭਾਗ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੋਂ ਡੋਲ ਗਿਆ। ਨਤੀਜਾ, ਕੇਵਲ ੪੦ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣਾ ਸਭ ਕੁਝ ਗੁਆ ਬੈਠਾ। ਰਾਜ ਭਾਗ ਦੇ ਥਾਂ ਗੁਲਾਮੀ ਦੀਆਂ ਜੰਜੀਰਾਂ ਵਿਚ ਜਕੜਿਆ ਜਾਣਾ ਝੱਲ ਬੈਠਾ। ਹੁਣ ਉਸੇ ਮਹਾਨ ਤਿਆਗੀ ਸੰਤ-ਸੂਰਮੇ ਕਿਸ ਭਾਣੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ, ਪੁਨਰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਜੂਝਦੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਘਰ ਘਾਟ ਦਾ ਮੋਹ ਨਾ ਤਿਆਗ ਸਕਿਆ ? ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਇਸ ਸਿਲੱਬ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਕਿ ਮੁੜ, ਸਿਰ ਤਲੀ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਨਾ ਨਿੱਤਰ ਸਕਿਆ। ਗੁਆਂਡੀ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਮੁਗ਼ਲ-ਸਮਰਾਟਾਂ ਦੀ ਈਨ ਮੰਨ ਲੈਣ ਨਾਲੋਂ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਾਠੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਘਰ ਬਣਾ ਬਹਿਣ ਵਾਲਾ ਖਾਲਸਾ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੀਲਾਂ ਤੋਂ ਆਏ ਬਿਦੇਸ਼ੀ ਲੁਟੇਰੇ ਦਾ, ਸੇਵਕ ਬਣ ਜਾਣ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਸਰਦਾਰੀ ਮੰਨ ਖਲੋਤਾ? ਫਿਰ ਸੰਭਲਣ ਦੀ ਥਾਂ ਪੈਰੇ ਪੈਰ ਨਿਘਰਦਾ ਹੀ ਗਿਆ। ਕਿੱਧਰ ਛਾਈਂ-ਮਾਈਂ ਹੋ ਗਿਆ ਇਸ ਦਾ ਸਾਰਾ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਅਤੇ ਨਿਆਰੀ ਚੜ੍ਹਤ। ਅਟੱਕ ਦਰਿਆ ਨੂੰ ਅਟਕਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘ ਸੂਰਮੇ ਦਾ ਕਿੱਧਰ ਗਿਆ ਜਹੇ-ਜਲਾਲ ? ਬਸ, ਆਪਣੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੇ ਸੋਹਲੇ ਗਾਉਣ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣੀ ਬਹਾਦਰੀ ਮੰਨ ਬੈਠਾ। ਆਪ ਕਦੇ ਨਾ ਫਰੋਲਿਆ। " **ਆਪੁ ਵੀਚਾਰਿ ਨ ਰੋਵੈ ਕੋਈ ॥ " ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਫੁਰਮਾਨ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਮੁਕਾ ਬੈਠਾ। ਇਹ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਕਿ, ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ, ਨਵਾਬ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ, ਜਥੇਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸਿਰਦਾਰ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ, ਸ: ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ, ਸ: ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਲੁਵਾ, ਅਕਾਲੀ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਕਰਣੀ ਕਥਨੀ ਦੇ ਸੂਰੇ ਨਿਰਭੈ ਜੋਧਿਆਂ ਅਤੇ ਬਹਾਦਰ ਜਰਨੈਲਾਂ ਦੇ ਸੋਹਲੇ ਗਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਹੋ ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਦੱਸ ਤੂੰ ਆਪ ਕੀ ਹੋਂ ਅੱਜ ?**

ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਖ਼ਤ ਵਿਰੋਧਤਾ ਦੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨੇ ਅਜੇਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਫੜੀ ਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਵੀ ਇਸ ਤੋਂ ਭੈ ਭੀਤ ਹੋ ਗਿਆ, ਪਰ ਰਾਜ-ਭਾਗ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣ ਜਾਣ ਤੇ ਉਹੀ ਦੂਲਾ ਪੰਥ ਏਡਾ ਨਿੱਘਰ ਗਿਆ ਕਿ ਨਿਰਾ ਰਾਜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਗੁਆ ਲਿਆ ਸਗੋਂ ਪਰ ਅਧੀਨ ਰਹਿਣ ਨਾਲੋਂ, ਜੰਗਲਾਂ ਬੀਆ ਬਾਨਾਂ ਵਿਚ ਭੁਖਾ ਰਹਿ ਕੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਉਣ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਮਾਣਨ ਵਾਲਾ ਆਪਣਾ ਪਿਛਲਾ ਇਤਿਹਾਸ ਵੀ ਭੁੱਲਾ ਬੈਠਾ। ਏਥੇ ਹੀ ਬੱਸ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਆਚਰਨ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਏਡੀ ਨੀਵੀਂ ਖੱਡ ਵਿਚ ਜਾ ਡਿੱਗਾ ਕਿ ਨਿਤ ਨਵੀਆਂ ਹੋਠੀਆਂ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਹੰਕਾਰ ਭਰੇ " ਫੁੱਰਾਰਟੇ " ਹੀ ਮਾਰੀ ਤੁਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ?

ਕੀ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟਾ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਕੀ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ " **ਰਾਜ ਬਿਨਾ ਨਹਿ ਧਰਮ ਚੱਲੈ ਹੈ ?** " ਕੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਸਭ ਕੁਝ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਗੁਆਇਆ? ਕੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵੀ ਕੋਈ ਅਜੇਹਾ ਧਰਮ ਹੈ ਜੋ **ਰੰਕ ਤੋਂ ਮਹਾਰਾਜਾ** ਬਣਿਆਂ ਅਤੇ ਫਿਰ **ਮਹਾਰਾਜੇ ਤੋਂ ਪਰਯਯੀਨ** ਬਣ ਕੇ ਵੀ ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਟੀਸੀ ਤੋਂ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਹੇਠਾਂ ਨਾ ਉੱਤਰਿਆ ਹੋਵੇ ?

ਆਉ ਭਲਾ ਏਸ ਪੱਖੋਂ ਆਪਾ ਫਰੋਲ ਵੇਖੀਏ:--

(੧) ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਨਿਰਮੂਲ ਹੈ ਕਿ ਸਿਖ ਧਰਮ ਦਾ ਫੈਲਣਾ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਸੱਤਾ ਦਾ ਮੁਥਾਜ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਘਰਾਣੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ। ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਸਿਆਸੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਕੋਈ ਸਹਾਇਤਾ ਹੀ ਮਿਲੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਵੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ' ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਲੇਵਾ ' ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ, ਦੋ ਕ੍ਰੋੜ ਤੱਕ ਜਾ ਅਪੜੀ ਸੀ। ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਪੁਕਤ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਨਿਆਰੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਖਿੱਚ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸ਼ਾਲੀ ਨਿਆਰੇ ਉਪਦੇਸ਼-ਢੰਗ ਦਾ ਅਸਰ ਕਬੂਲ ਕੇ ਹੀ ਲੋਕ ਧੜਾ ਧੜ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਬਣਦੇ ਤੁਰੇ ਗਏ ਸਨ। ਰਾਜ ਭਾਗ ਦੀਆਂ ਮਾਲਕ ਬਣ ਚੁੱਕੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਬੰਦੇ, ਇੱਕ ਫਕੀਰ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦੇ ਭੋਰੇ ਬਣਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਦਾ ਸਮਾ ਵੀ ਆਇਆ, ਪਰ ਦੋ ਕਰੋੜ ਦੀ ਉਹ ਗਿਣਤੀ ਸੁਪਨਾ ਬਣ ਗਈ। ਅਤੇ ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਏਨੀ ਘਟੀ ਕਿ ਹੁਣ ਆ ਕੇ ਆਬਾਦੀ ਵਧਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਦੋ ਕ੍ਰੋੜ ਹੋ ਸਕੀ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਖ਼ਾਲਸਾ ਰਾਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਬਹੁਤ ਫੈਲੀ ਸੀ ।

ਪ੍ਰੋਹਿਤਵਾਦੀ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਮਰਯਾਦਾ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦੁਖੀ ਸਨ ਅਤੇ ਏਧਰ ਗੁਰਮਤਿ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਖਦਾਈ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਬਗ਼ਾਵਤ ਦਾ ਬਿਗਲ ਵਜਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉੱਚ ਆਚਰਨ, ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਸੁਭਾ, ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਇਕ ਪਿਤਾ ਦੀ ਔਲਾਦ ਅਥਵਾ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਰਵਾਰ ਮੰਨ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਂ ਜਾਏ ਮੰਨਣਾ ਅਤੇ, ' **ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ** ' ਦੀ ਕਾਮਣਾ ਕਰਨੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਕਸੇ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਬੰਦਸਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਇੱਕ ਨਿਆਰੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਹੈ। ਪਿਆਰਾਂ ਅਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਭਰੇ ਮਨਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਵਿਚ ਜੀਉਣ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿੱਖੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਹੋਈ, ਰੱਬੀ ਨੂਰ ਦੇ ਭੰਡਾਰ, ਰੱਬੀ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਰਬ-ਰੂਪ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਰੂਪਾਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਵਨ ਚੜ੍ਹੀ, **ਸੁੱਭ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ, ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਦਾ ਨਾਮ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਹੈ** । (੧) ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਨਕ-ਨਕ ਭਰਪੂਰ ਹੋ ਚੁੱਕੇ, (੨) (ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਸੁੱਭ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਘਾਤ ਕਰੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਵਡੀ ਹਾਲੀ ਕਾਰਕ)--" ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ " ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਲਾਂਜਲੀ ਦੇ ਚੁੱਕੇ, ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਹੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ--" **ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰਾ** " ਆਖ ਕੇ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣਨ ਦਾ ਅਮੋਘ ਬਚਨ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਹੀ ਅਤੇ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਹੀ ਉਹ ਦੈਵੀ ਗੁਣ ਘਟੇ ਅਤੇ ਘਟਦੇ ਤੁਰੇ ਗਏ, ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵੀ ਨਾਲੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਪੰਥਕ ਵਕਾਰ ਵੀ ਘਟਣਾ ਅਰੰਭ ਹੋ ਗਿਆ ਜੋ ਪੈਰੋ ਪੈਰ ਘਟਦਾ ਹੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰੱਬੀ ਕਹਿਰ ਏਨਾ ਪਰਬੱਲ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਕਿ, ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਪੈ ਰਹੇ ਘਟੇ ਨੂੰ ਅਜੋਕਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਮੰਨ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

੨) ਸਾਡਾ ਰਾਜ ਭਾਗ ਸਾਡੇ ਨਿਆਰੇ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਿੱਧ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ, ਜਰਵਣਿਆਂ ਦਾ ਲਿਤਾੜਿਆ ਹੋਇਆ ਗ਼ਰੀਬ ਅਤੇ ਭਿੱਟੜ ਕਹਿ ਕੇ ਅੱਡਰੀਆਂ ਬਸਤੀਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਨਿਮਾਣਾ, ਨਿਤਾਣਾ ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਜੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਗਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਉਣਾ ਸਿੱਖ ਕੇ ਮਰਜੀਵੜਾ ਬਣ ਕੇ ਸੁੱਭ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਸੰਤ-ਸੂਰਮਾ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਕਰਮਯੋਗੀ ਬਣ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਜਰਵਣਿਆਂ ਦਾ ਬੁਝਾੜ ਭੰਨ ਕੇ ਤਾਜ ਤਖ਼ਤ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੰਜ ਭੂਤਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਟਿਕੇ ਰਹਿ ਕੇ ਸਾਡੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਖੇਡ ਸਮਾਪਤ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਦਸਵੇਂ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਚਿਤਾਵਣੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ--

" ਹੈ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਸਪੁੱਤਰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀਓ ! ਨਿਆਰੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਅਥਾਹ ਸਾਗਰ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਜੀਉਣ ਦੀ ਜਾਚ ਸੰਭਾਲੀ ਰੱਖਣ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਬਣਾ ਲਉ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵੀ ਤੁਹਾਡੇ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਸਦੀਵੀ ਰੱਖ ਬੰਨ੍ਹੀ ਖਲੋਤਾ ਰਹੇਗਾ । ਇਸ ਦੈਵੀ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵੰਡੀ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਰੁਝੇ ਰਹੋ, ਤੁਹਾਡਾ ਇਹ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਨਿਆਰੇ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣਦਾ ਹੀ ਤੁਰਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ।

ਕਹਾਵਤ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਦਾ ਧਨ ਦੌਲਤ ਅਥਵਾ ਰਾਜ ਭਾਗ ਗੁਆਚ ਜਾਵੇ ਉਹ ਸਮਝੇ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਗੁਆਚਾ, ਫਿਰ ਜਿਸ ਦੀ ਸਿਹਤ (ਅਰੋਗਤਾ) ਗੁਆਚ ਜਾਵੇ, ਸਮਝੇ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਕੁਝ ਜ਼ਰੂਰ ਗੁਆਚ ਗਿਆ, ਪਰ ਜਿਸ ਦਾ ਆਚਰਨ ਗੁਆਚ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਦੀ ਉੱਚੀ ਜੀਵਨ ਮਰਯਾਦਾ ਗੁਆਚ ਜਾਵੇ, ਸਮਝੇ ਉਸ ਦਾ ਸਭ ਕੁਝ ਹੀ ਲੁਟਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਨਿੱਜੀ ਤਜਰਬਾ ਸੀ ਕਿ ਬਿੱਪ੍ਰ ਕੋਲ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧਾ ਹਥਿਆਰ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਨੂੰ ਭਰਮੀ ਅਤੇ ਆਚਰਨ ਹੀਣ ਬਣਾ ਦੇਣ ਦਾ ਹੈ। [ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਚਰਨ ਹੀਣ ਬਣਾ ਦੇਣ ਲਈ ਬਿੱਪ੍ਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਅਥਵਾ ਅਵਤਾਰ ਵੀ ਆਚਰਣ ਹੀਣ ਹਰਕਤਾ ਕਰਦੇ ਦਰਸਾਉਣੇ ਢਿੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ] ਏਸੇ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਨਿਆਰੇ ਰਹਿਣ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਖ਼ਤ ਤਾੜਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ--**ਵੇਖਿਓ ਕਿਤੇ ਬਿੱਪ੍ਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਾ ਜਾ ਚੁਕਿਓ** ।

ਪਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵੈਰੀ ਇਸ ਦੂਲੇ ਪੰਥ ਦੇ ਏਡਾ ਮੌਰੀ ਚੜ੍ਹਿਆ ਰਿਹਾ ਕਿ ਖ਼ਾਲਸਾ ਰਾਜ ਦੇ ਮਹਲਾਂ ਵਿਚ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਲਈ ਮੰਦਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲੀਲਾ ਚਾਲੂ ਕਰਵਾ ਲਈ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਰੱਖਣ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਲੈਣ ਦੇ ਨਾਲ, ਇਸ ਨਿਆਰੇ ਪੰਥ ਦੀ ਨਿਆਰੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਅਤੇ ਨਿਆਰੇ ਆਚਰਨ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਨਾ ਕੀਤਾ, ਉਨਾਂ ਚਿਰ ਇਸ ਨੇ ਸ਼ਕਤੀ ਫੜਦੇ ਹੀ ਤੁਰਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸੱਭ ਤੋਂ ਵਡਾ ਸ਼ਕਤੀ ਸ਼ਾਲੀ ਰਾਜ ਭਾਗ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਪੰਥ ਦੇ ਧਰਮ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਨਾਲ ਵਿਦਿਆਹੀਨ ਸਾਡਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਬਿੱਪ੍ਰ ਦੇ ਕਾਬੂ ਆ ਗਿਆ। ਫਿਰ " ਯਥਾ ਰਾਜਾ ਤਥਾ ਪਰਜਾ " ਵਾਲਾ ਭਾਣਾ ਵਰਤਦਾ ਹੀ ਤੁਰਿਆ ਗਿਆ। ਸੋ ਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਤਾਂ **ਧਰਮ ਬਿਨਾ ਨਹਿ ਰਾਜ ਮਿਲੇ ਹੈ** "

੧੭- **ਸੇਵ ਕੀਤੀ ਸੰਤੋਖੀਈ ਜਿਨ੍ਹੀ ਸਚੇ ਸਚੁ ਧਿਆਇਆ ॥ ਓਨ੍ਹੀ ਮੰਦੇ ਪੈਰੁ ਨ ਰਖਿਓ ਕਰਿ ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ ਧਰਮੁ ਕਮਾਇਆ ॥ ਓਨ੍ਹੀ ਦੁਨੀਆ ਤੋੜੇ ਬੰਧਨਾ ਅੰਨੁ**

ਪਾਣੀ ਥੋੜਾ ਖਾਇਆ ॥ ਤੂੰ ਬਖਸੀਸੀ ਅਗਲਾ ਨਿਤ ਦੇਵਹਿ ਚੜਹਿ ਸਵਾਇਆ ॥ ਵਡਿਆਈ ਵਡਾ ਪਾਇਆ ॥ ੭ ॥[੪੬੭]

੬

ਖਾਲਸਤਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇ ?

ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਸਮਝ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਕਿ ਬਹਾਦਰਾਂ ਦੀ ਕੌਮ ਖਾਲਸਾ (ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਬੇਦਾਵਾ ਤਾਂ ਬੇਸ਼ਕ ਲਿਖ ਫੜਾਏ ਪਰ ਉਂਜ ਇਹ) ਵਿਸ਼ਵਾਸ-ਘਾਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਨਿਤ ਭਰੋਸਾ ਦਾਨ ਮੰਗਣ ਵਾਲਾ ਇਹ ਖਾਲਸਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਤਾਂ ਬੇਸ਼ਕ ਕਰ ਲਏ ਪਰ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਗੱਦਾਰੀ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਯੂ-ਪੀ ਅਤੇ ਦੱਖਣੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਦੇ ਸਾਥੀ ਬਣ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਰਾਵਾਂ ਤੇ ਬੜਾ ਜ਼ੁਲਮ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਹੋ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੱਕ, ਜਿਸ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਸਦਾ ਰਖਿਆ ਕਰਦਿਆਂ ਬੇਅੰਤ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਸ ਖਾਲਸਾ ਕੌਮ ਨੇ ਪਛਮੀ ਸਰਹੱਦਾਂ ਦੇ ਰਾਖੇ ਬਣ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਦਾ ਹਿੰਦ ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ ਸਦਾ ਲਈ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਜਿਹੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਧਨ ਦੌਲਤ ਨੂੰ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਧੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਨੂੰ ਨਿਤ ਖੋਹ ਖੜਨਾ ਆਪਣਾ ਹੱਕ ਬਣਾ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿਸ਼ਕਪਟ ਅਤੇ ਪਰ-ਉਪਕਾਰੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ-ਘਾਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਿੰਦੂ ਨੂੰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਨੇ ਪੱਕਾ ਬੇਇਤਬਾਰ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕੌਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਨਾਲੋਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੂੰ ਵੀ ਚੰਗਾ ਸਮਝਿਆ ਸੀ। ਨਿਸ਼ਕਪਟਤਾ, ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਅਤੇ ਸੂਰਮਤਾਈ, ਸਿਰਫ਼ ਅਤੇ ਕੌਮੀ ਵਕਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋ ਜਾਣ ਦੇ ਚਾ ਵਿਚ ਜੂਝ ਮਰਨ ਵਰਗੇ ਅਦੁਤੀ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਏਹੀ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਨੇ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਦਾ ਲੱਗ ਪਗ ਅੱਧ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੰਘ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਹੀ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਸਿਵਲ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਾਲੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਿੱਸਾ ਰਾਖਵਾਂ (Reserve) ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਵੀ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਵੀ ਅਵੇਸਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕਿ ਕਿਤੇ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਇੱਕ ਮੁਠ ਹੋ ਕੇ ਅਜੇਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾ ਫੜ ਜਾਣ ਕਿ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਮੋੜ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਮਹਾਰਾਣੀ ਜਿੰਦਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ (ਦਿਲੋਂ, ਖੂਹ-ਖਾਤੇ ਪਾਈ ਬੈਠੇ) ਇਕਰਾਰਨਾਮਾ ਕਿਤੇ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਹੀ ਨਾ ਪੈ ਜਾਏ।

ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੀ ਆਪਣੀ ਸੂਰਮਤਾਈ ਦੇ ਝੰਡੇ ਸਿਖਰੀਂ ਪੁਚਾ ਦਿੱਤੇ। ਬਹਾਦਰੀਆਂ ਦੇ ਇਨਾਮ ਵਿਚ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾ ਅਲਾਟ ਕਰਨੀਆਂ ਅਰੰਭ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਚਤੁਰ ਗੋਰੇ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਖੋਹੀ ਹੋਈ, ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਵਜੋਂ ਦੇ, ਕੇ ਫੌਜੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਬਗ਼ੋ-ਬਾਗ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ, ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਐਕਟ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਮੇਟੀ ਵੋਟਾਂ ਨਾਲ ਚੁਣੀ ਜਾਣ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਸੀ ਕਿ ਚੋਣਾ ਨਾਲ (ਵਿਦਿਆ ਤੋਂ ਕੋਰੀਆਂ) ਕੌਮਾਂ ਧੜੇ ਬੰਦੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕਦੀਆਂ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵੀ ਤਜਰਬਾ ਸੀ ਕਿ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਬੜੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਵੀ, ਚੋਣਾ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਝੂਠ, ਬੇਈਮਾਨੀ, ਰਿਸ਼ਵਤ-ਖੋਰੀ, ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ, ਵਿਭਚਾਰ ਜਿਹੇ ਔਗਣ ਸਹੇੜ ਬਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਹ ਅਟੱਲ ਸਚਾਈ ਹੈ ਕਿ, ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਉਦਾਸ, ' ਸਚੇ ਸਚੁ ' ਧਿਆਉਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖਿ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਮੰਦੇ ਪੈਰ ਨਾ ਰੱਖਣਾ ਹੋਵੇ, ਅੰਨ ਪਾਣੀ ਵੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਥੋੜਾ ਹੀ ਖਾਣਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਕਰਕੇ ਨਿਰਬਾਹ ਕਰਦਿਆਂ ਵੰਡ ਛਕਣਾ ਹੋਵੇ, ਸੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਆਚਰਣ ਵਾਲੇ, ਧਰਮੀ ਮਨੁੱਖ, ਚੋਣਾ ਦੇ ਖੱਪ-ਖਾਨੇ ਵਿਚ ਪੈਣ ਤੋਂ ਸਦਾ ਕੰਨੀ ਕਤਰਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਚੋਣਾ ਲੜਨੀਆਂ, ਬੜੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰ-ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਲੂ ਦਾ ਅਤੇ ਵਿਕਾਰੀ ਵੋਟਰਾਂ ਦੀਆਂ ਵਧੀਕੀਆਂ ਸਹਾਰਣ ਗਿੱਝੇ, ਅਣਖਹੀਣ, ਹਵਾ ਦਾ ਰੁਖ ਭਾਂਪ ਕੇ ਝੱਟ ਰੰਗ ਵਟਾ ਲੈਣ, ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਬਚਨਾਂ ਤੋਂ ਖਿਸਕ ਜਾਣ ਨੂੰ ਸਿਆਣਪ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਚੋਣਾ ਦੁਆਰਾ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਦੇਣ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਅਰਥ ਸੀ--

(੧) ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਫੁੱਟ ਅਤੇ ਧੜੇਬੰਦੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਾ ਦੇਣਾ,

(੨) ਸੰਤ-ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਕੌਮ ਵਿਚ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਅਜੇਹੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਚੋਧਰ ਬਣਾ ਦੇਣੀ ਜਿਹੜੇ ਕੌਮੀ ਗਿਰਾਵਟ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿਣ। ਗੁਰੂ ਕੀ ਸਟੇਜ, ਕਰਮ-ਕਾਂਡੀ ਪਰਚਾਰ ਦਾ ਅੱਡਾ ਬਣਾਈ ਤੁਰੇ ਜਾਣ। ਨਤੀਜਾ, ਪ੍ਰੋਹਿਤਵਾਦੀ ਕਰਮਕਾਂਡ, ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣਦਾ ਜਾਵੇ। ਆਖਰ, ਪੰਥ ਗੁਰਮਤਿ ਤੋਂ ਟੁੱਟ ਕੇ ਹੀਣਤਾ ਭਰੀ ਸਦੀਵੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਏ।

ਚੋਣਾ ਦਾ ਸਦਕਾ, ਮਾਇਆਧਾਰੀ ਜਥੇਦਾਰ ਦੀ ਪਕੜ ਪੱਕੀ ਹੁੰਦੀ ਗਈ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਤਿਆਗੀ ਅਤੇ ਸੁਹਿਰਦ ਜਥੇਦਾਰੀ ਤੋਂ ਲਗ-ਪਗ ਹਥ ਧੋ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਏਹੀ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਲੀਡਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕੌਮ ਲਈ ਅੱਡਰੇ ਸੁਤੰਤਰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਮੰਗ ਪੂਰੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਕਰ ਲਈ ਸੀ, ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰਾਂ (ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਚੋਧਰ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ) ਨੇ ਆਪਣੀ ਕੌਮ ਲਈ ਸੁਤੰਤਰ ਰਾਜ ਦੀ ਮੰਗ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਰਾਜ ਤਾਂ ਕੀ ਮੰਗਣਾ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਬੇਦਾਵਾ ਲਿਖ ਬੈਠੇ ਮਨਮੁਖਾਂ ਵਾਂਗ, ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਤਾੜਨਾ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਭੁਲਾ ਕੇ, ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਸਿੱਧੇ ਬਿੱਪ੍ਰ ਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿਚ ਜਾ ਬਿਰਾਜੇ। ਬਿੱਪ੍ਰ ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਭੈ-ਭੀਤ ਹੋਇਆ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਪੱਕਾ ਵੈਰੀ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਉਸ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਭਲਾ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਕਿਵੇਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਸੀ? ਉਸ ਨੇ

ਅੰਦਰ ਖਾਤੇ ਪੰਥ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਨੂੰ ਉਂਜ ਖਰੀਦ ਹੀ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦਾ ਅਜੇਹਾ ਕੋਈ ਵੀ ਮੋਰਚਾ ਨਾ ਬਚਿਆ ਜਿਹੜਾ " ਕੁਰਸੀ-ਯੁੱਧ " ਨਾ ਹੋ ਨਿਬੜਿਆ ਹੋਵੇ। ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਜੀ ਭਲਾ ਕਿਵੇਂ ਝੱਲ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਕੋਈ ਅਜੇਹਾ ਸੁਤੰਤਰ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਮਿਲ ਸਕੇ ਜਿਸ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸੂਰਜ ਅਸਮਾਨੀ ਜਾ ਚੜ੍ਹੇ।

ਚੋਣਾ ਜਿੱਤ ਕੇ ਆ ਰਹੇ ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅੰਨ-ਦਾਤੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਸਮਝ ਕੇ ਹਰ ਸਾਲ ਇਕੱਠੀ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਕੌੜਾਂ ਦਾ ਪੰਥਕ ਧਨ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪਰਚਾਰ ਲਈ ਅਸਰਦਾਰ ਵਿਸ਼ਾਲ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰਨ ਦੇ ਥਾਂ ਅਜਾਈ ਖੁਰਦ ਬੁਰਦ ਕਰੀ ਰੱਖਣਾ ਆਪਣਾ ਪੰਥਕ ਧਰਮ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਜਥੇਦਾਰ ਵਲੋਂ " ਧਰਮ ਖ਼ਤਰੇ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ " ਦਾ ਨਾਰਾ ਸਦਾ ਤੋਂ **ਸੁਆਰਥ ਸਿੱਧੀ** ਲਈ ਬੋਲਿਆ ਕੋਰਾ ਝੂਠ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਣ ਜਾਣ ਨਾਲ ਪੰਥ ਨੂੰ ਜੇ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਪੁੱਜਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਕੇਵਲ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸਿਆਸੀ ਭਾਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹਾਂ, ਇਹ ਚਮਤਕਾਰੀ ਫਰਕ ਜ਼ਰੂਰ ਪਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਜਥੇਦਾਰ ਕੱਲ੍ਹ " ਢੰਡ " ਜਾਂ " ਢਿੱਡ " ਵਜਾਉਂਦਾ ਫਿਰਦਾ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਢੋਲਕੀ ਖੜਕਾ ਕੇ, ਜਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਚੌਧਰ ਸਾਂਭ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਰ ਦਾ ਨਿਰਬਾਹ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਅੱਜ ਲੱਖਾਂ ਨਹੀਂ ਕੌੜਾਂ-ਪਤੀ ਬਣ ਕੇ ਕੋਠੀਆਂ, ਸ਼ੈਲਰਾਂ, ਕਾਰਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣੀ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਬੇਦਾਗ਼ ਸੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਪਿਤਾ ਭਾਈ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਥਵਾ ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਹੋਰ ਬੰਦਿਆਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਏਹੀ ਪਤਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰੀਂ ਵੀ ਲੱਛਮੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵੱਧ ਗਈ ਹੈ।

ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਸਮਝਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੋਚ, ਆਪਣੇ ਲਈ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਾਇਆ ਉਗਰਾਹ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਘਾੜਤਾਂ ਘੜਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਧਰਮ ਈਮਾਨ ਸਭ ਕੁਝ ਮਾਇਆ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਇਕੱਠੀ ਕਰਨ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸਾਧਨ ' ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਸੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਨੰਬਰ ਦੇ ' ਧਰਮ ' ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਆਸੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਧਰਮ-ਆਗੂ ਵੀ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਦੀ ਮੁੱਠ ਵਿਚ ਆ ਬਿਰਾਜਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਅਜੇਹਾ ਸਫਲ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਮਾਇਆ ਉਗ੍ਰਾਹੁਣ ਲਈ ਜਿੰਨੇ ਮਰਜ਼ੀ ਪਾਪ ਕਰੀ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਦੇ ਹਥ ਠੋਕੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਪੁੰਨ ਬਣਾ ਕੇ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਬਣਾਈ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਚਰਖੜੀ ਤੇ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਨਾ, ਖੋਪਰੀ ਉਤਰਵਾ ਦੇਣੀ, ਜੀਉਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੁਟਵਾ ਦੇਣਾ, ਜ਼ਹਿਰ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਪੀਣ ਦੇ ਆਦੇਸ਼, ਆਦਿ ਜਿਹੇ ਜ਼ੁਲਮੀ ਹੁਕਮਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ, ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੇ ਲੱਖਾਂ ਪਰਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਚਿਆਂ ਬੁਢੜਿਆਂ ਸਮੇਤ, ਜੀਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਦਬਵਾ ਦੇਣਾ ਆਦਿ, ਹਰ ਉਪਦਰ ਦੇ ਪਿੱਛੇ **ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂਆਂ ਦਾ ਕਥਿਤ " ਧਾਰਮਿਕ ਫ਼ਤਵਾ " ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ**। ਹਰ ਥਾਂ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਏਹੀ ਕਰਵਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਕਿ ਅਜੇਹੇ ਦਿਲ ਕੰਬਾਊ ਪਾਪ ਕਰਕੇ ਉਹ ਅਸਲ ਵਿਚ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਦੀਨੀ ਸਵਾਬ (ਪੁੰਨ) ਖੱਟ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਅਜੇਹਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਰਾਜ ਭਾਗ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਨਾ ਆਈ ਹੋਵੇ। ਸਿਆਸੀ ਤਾਕਤ ਹਥਿਆਉਣ ਲਈ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਮਨ ਲੋਚਦਾ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਤੁਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। **ਏਥੋਂ ਤੱਕ ਅਸਾਂ ਪਿਛੋਕੜ ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੈ। ਆਉ ਹੁਣ ਅਸਲ ਮੰਤਵ ਵੱਲ ਆਈਏ। ਕਿ--ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਖੁੱਸਾ ਹੋਇਆ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਿਵੇਂ ਪਰਤੇ ?---**

ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਜੋ ਕੁਝ ਦਾਸ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਫੁਰੀ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:--

੧= ਸਾਡੇ ਜਥੇਦਾਰ ਨੂੰ ਕਾਹਲ ਲਗੀ ਤੁਰੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਰਾਜ ਭਾਗ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣ ਕੇ " ਬੱਚਾ-ਸੱਕਾ " (ਵਾਈ ਦਿਨ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਰਾਜ ਲੈ ਕੇ ਸੱਕੇ ਸੋਚੀ ਦੇ ਜਿਸ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਚਮੜੇ ਦਾ ਸਿੱਕਾ ਚਲਾਇਆ ਸੀ) ਬਣ ਬੈਠਣ ਦੀ ਸੱਧਰ ਪੂਰੀ ਕਰ ਲਵੇ। ਏਸੇ ਲਈ ਉਹ ਝੱਟ ਪੱਟ ਮੋਰਚੇ ਲਵਾਈ ਰੱਖ ਕੇ ਕੌਮੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਚਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੋਰਚਿਆਂ ਦਾ ਐਵੇਂ ਛਲਾਵੇ ਮਾਤਰ ਕੋਈ ਲਾਭ ਪੰਥ ਨੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਹੈ ਜੇ ਕਦੇ ਪੁੱਜਾ ਹੋਵੇ। ਹਰ ਵਾਰ ਪੰਥਕ ਜਥੇਦਾਰ ਦੀ ਜੇਬ ਵਿਚ ਰੌਣਕਾਂ ਵਧਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਪੰਥਕ ਜਥੇਦਾਰੀ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਲੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੁਟੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਸੁਆਰਥੀ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਪੰਥਕ ਲੀਡਰੀ ਗੁਰਮਤਿ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਹੋ ਕੇ ਤਿਆਗ ਦੀ ਭਾਵਣਾ ਆਪਣਾ ਕੇ, ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਨਾਲ ਪੰਥ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦੀ ਸੱਚੇ ਦਿਲੋਂ ਕਾਮਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਲ ਨੂੰ ਮੋੜਾ ਖਾ ਸਕਣਾ ਬੜਾ **ਕਠਨ** ਹੈ। [ਪਿਆਨ ਰਹੇ ਕਿ ਦਾਸ ਨੇ ਲਫਜ਼ **ਅਸੰਭਵ** ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ **ਕਠਨ** ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਥ ਦੇ ਜਿਸ ਨੌ ਨਿਹਾਲ ਨੇ ਪੰਥ ਪਿਆਰ ਦੇ ਜੋਸ਼ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸਿਰਾਂ ਤੇ ਕੱਛਨ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਪਸਤੌਲ ਅਥਵਾ ਸ਼ਸਤਰ ਫੜ ਲਏ ਸਨ, ਪੰਥ ਦੇ ਓਸੇ ਵਡਮੁੱਲੇ ਸਰਮਾਏ ਨੇ ਜਦ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਨਿਆਰੇ ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੂੰ ਹੋ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਢਾਲ ਲਿਆ, ਤਾਂ ਸੁਆਰਥੀ ਜਥੇਦਾਰੀ ਨੂੰ ਭਾਜੜਾਂ ਪੈ ਜਾਣੀਆਂ ਹਨ। ਧਾਰਮਿਕ ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਲੈਂਦਿਆਂ ਹੀ, ਸਾਰੀ ਕੌਮ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ-ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਵਿਦਵਾਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਵਿਸ਼ਾਲ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋ ਜਾਣੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਮੇਰੇ ਦੂਲੇ ਪੰਥ ਵਿਚੋਂ ਹੀ, ਭਾਈ ਮਤੀਦਾਸ, ਭਾਈ ਦਇਆਲਾ, ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਮਰਜ਼ੀਵੜੇ ਤਿਆਗੀ ਸ਼ਹੀਦ, ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਸਿਰ ਤੇ ਕੱਛਨ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਨਿਤਰਨ ਵਾਲੇ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਨਵਾਬ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ, ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ, ਅਕਾਲੀ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ, ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲੂਆ ਅਤੇ ਸ: ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਅਟਾਰੀ ਜਿਹੇ ਜਰਨੈਲ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣੇ ਹਨ। ਰਾਜ ਭਾਗ ਨੇ ਨਿਤ ਕੁੰਡਾ ਆ ਖੜਕਾਇਆ ਕਰਨਾ ਹੈ।]

੨= ਪੰਥ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਕੋਰਾ ਰੱਖ ਕੇ ਇਸ ਦੀ ਨਿਆਰੀ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਿਆਰੇ ਆਚਰਨ ਨੂੰ ਹਾਨੀ ਪੁਚਾ ਕੇ ਇਸ ਦੇ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਕਾਲੇ ਬਦਲਾਂ ਹੇਠ ਗੁਆ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰਿਆਂ ਦੀ ਨੀਂਹ, ਭਾਵੇਂ ੧੫ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਹੀ ਰੱਖੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਪਰ ਪੰਥ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਗਾੜ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਜਾਹਰਾ ਤਿੱਖੇ ਹਮਲੇ ੧੮ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਸਨ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਅਸੀਂ ੧੮੪੯ ਤੋਂ ਰਾਜ ਭਾਗ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੱਥ ਧੋ ਬੈਠੇ ਅਤੇ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਨਾਲ ਜੁੜਦੇ ਗਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜੀ ਤਾਣੀ ਕਰੀਬ ੨੦੦ ਸਾਲ ਤੋਂ

ਉਲਝਦੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਝੱਟ ਪੱਟ ਤਾਂ ਸੁਲਝਣੇ ਰਹੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣ ਲਈ ਵੀ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ੫੦ ਸਾਲ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ।

੩= ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਪੱਖ--(ੳ) ਸਾਡੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹੀ ਅਜੇਹੇ ਰਹਿਬਰ ਆਏ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤਿਆਗਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਦੋ ਵਿਰੋਧੀ ਧਾਰਨਾ ਵਾਲੇ ਧਰਮ, ਕਿਥਿਤ ਮੋਮਨ ਅਤੇ ਕਥਿਤ ਕਾਫ਼ਰ, ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪਾਵਨ ਦੇਹ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਾਲੀ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਵਿਚ ਰਲਾਉਣ ਦੀ (ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਦੱਬਣ ਦੀ ਅਥਵਾ ਅਗਨੀ ਨਾਲ ਜਲਾਉਣ ਦੀ) ਜਿਦ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਝਗੜਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣੀਆਂ ਹਨ।

(ਅ) ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਕੇ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਦੂਜਾ ਪੱਖ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੇ ਸੁਧਾਰਕ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਕੋਈ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਬੰਧਨਾ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਉਚੇਚਾ ਮਜ਼ਹਬ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭਰਮਾਂ ਵਹਿਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨਿਆਰੇ ਅਸੂਲਾਂ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਹੈ ਨਿਆਰਾ ਜੀਵਨ ਮਾਰਗ ਅਥਵਾ ਨਿਆਰੇ ਆਚਰਨ ਵਾਲਾ ਨਿਆਰਾ ਪੰਥ ਹੈ। ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਲੇ ਧਰਮ ਕਰਮ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

(ੲ) ਤੀਜੀ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਸਮਝਾਇਆ ਜੀਵਨ-ਰਾਹ ਹੀ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੇ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਯੋਜਨਾ ਬੱਧ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪਰਚਾਰਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਬੋਲ ਬਾਲਾ ਹੋ ਜਾਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਦਲੀਲ ਦੇ ਇਸ ਪੱਖ ਨੂੰ ਉਂਜ ਤਾਂ ਕਈ ਹੋਰ ਖੋਜੀ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਦਾਸ ਐਵੇਂ ਨਮੂਨੇ ਮਾਤਰ ਕੇਵਲ ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਹੀ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ M. A. , P. H. D. (ਲੰਡਨ) ਦੀ ਲਿਖੀ ਪੁਸਤਕ-- "ਗੁਰਮਤਿ ਦਰਸ਼ਨ ਅਰਥਾਤ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਸਿੱਧਾਂਤ ਤੇ ਮਾਰਗ ਦੀ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਵਿਚਾਰ"-- ਜਿਸ ਨੂੰ S. G. P. C. ਹੀ ਅਪਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਛੇਵੀਂ ਐਡੀਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ੩੦੦੦ ਕਾਪੀਆਂ ੧੯੯੨ ਵਿਚ ਛਾਪ ਕੇ ਵੰਡਣੀਆਂ ਅਰੰਭ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਵਿਚੋਂ ਕੇਵਲ ਨਮੂਨੇ ਮਾਤਰ ਦੋ ਉਦਾਹਰਣਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ੧੨੮ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਲਿਖਾਰੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਮਿਸਟਰ ਮੈਕਾਲਿਫ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:---

(A) ਏਥੇ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਧਰਮ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਇਸਲਾਮੀ ਅਥਵਾ ਸ਼ਾਮੀ ਤੇ ਈਸਾਈ ਅਸਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਪਾਕ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਇੱਕ ਹੋਣ ਦੇ ਨਿਸ਼ਚੇ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਧਰਮ ਨੇ ਹਿੰਦੂ-ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਿਆ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਦਾਚਾਰੀ, ਵਿਵਹਾਰੀ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਕਾਲ ਅਥਵਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਲੇ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਿਰਾਲੀ ਤੇ ਨਵੀਂ ਸੀ। ਏਸ ਧਰਮ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੀ ਮੌਲਕਤਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਧਰਮ ਜਾਂ ਏਸ ਦੇ ਸਦਾਚਾਰੀ ਨਿਯਮ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਮੱਤ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚੋਂ ਲੱਭਣਾ ਕਠਿਨ ਹੈ।

(B) ਉਸੇ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ੧੨੯ ਸਫ਼ੇ ਦੀ ਲਿਖਤ --**ਮਿਸ ਡਾਰਫੀ ਫੀਲਡ** ਲਿਖਦੀ ਹੈ---

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ-ਧਰਮ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵਾਂ ਤੇ ਬਿਲ-ਕੁਲ ਵੱਖਰਾ ਧਰਮ ਹੈ। ਇਹ ਧਰਮ ਇੱਕ ਅਜੇਹਾ ਧਰਮ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਪੱਛਮੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਹਕੀਕਤ ਵਿਚ ਇੱਕ ਅਮਲੀ ਧਰਮ ਹੈ ਅਤੇ ਅਮਲੀ ਜਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਸੋਖੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਧਰਮ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲਾਭ ਪੁਚਾਉਣ ਦੇ ਨੁਕਤਿ-ਨਿਗਾਹ ਤੋਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਧਰਮ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਚ ਤਕਰੀਬਨ ਇਕੋ-ਇਕ ਅਜੇਹਾ ਉੱਚਾ ਧਰਮ ਹੈ "

ਅਜੇਹੀਆਂ ਹੋਰ ਲਿਖਤਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਉਸ ਨੂੰ ਪਵੇ ਜੋ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗੁਰੂ-ਬਾਣੀ ਗਿਆਨ ਦੀ ਅਸਲੀਯਤ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਅਸੀਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਅਸਰ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਕੇ ਤਨੋਂ ਮਨੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਆਪ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਲਈਏ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣਾ ਲਈਏ ਅਤੇ ਇਸ ਅਨੁਪੀਮ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਯੋਜਨਾ ਬੱਧ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਾਰਣਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਯਕੀਨਨ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਲੇਵਾ ਬਣਨ ਲਈ ਕਾਹਲਾ ਪੈ ਜਾਵੇਗਾ।

੪= ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਫੈਲਾਉਣ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਦੀ ਸੋਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨਾਨਕ-ਨਾਮ ਲੇਵਾ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਕਰ ਲਈਏ :-

Canada ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਵਿਚ ੧੯੬੪ ਤੋਂ ਬਣੀ--OTTAWA SIKH SOCIETY. ਵਲੋਂ .Dr Kharak Singh Mann (Secretary) The Institute of Sikh Studies Chandigarh. 160059 Punjab India. ਦੇ ਨਾਮ ਜਾਰੀ ਹੋਈ ਚਿੱਠੀ ਨਾਲ ਨੱਥੀ ਸਰਵੇਖਣ-ਸੂਚਨਾ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ---

'It is historical fact that about a hundred million (10 crores) Vanjaras, Lobanas, and Sikligars, professing Sikh religion are residing in Bihar, Madhya Pardesh, Maharashtra,

Rajasthan, Karnataka, Andhra and Tamil Nadu. They adopted Sikh faith during Guru Nanak's Udasi in those areas. The Vnjaras were traders by profession and moved in caravans carrying their wares from place to place. The Lobanas (Loh-Bana) were their Armed guards who moved along with them. The Sikligars tured- tured Arms as swords, spears, arrows, etc. for them. They took part in the battles of Guru Hargobind. Makhan Shah Lobana and Lakhi Shah Lobana are names in Sikh History. These tribes took part in a big way in Guru Gobind Singh's battles. There were 39 martyrs in the family of Shahid Bhai Mani Singh alone whose ancestors were Pawar Rajput by caste and Vanjaras by profession. Includede among these martyrs were Bhai Sahib's eleven brothers, Eight sons and nine grandsons (Giani Gara Singh, Shahid Bilas, Panjabi Sahit Academy, Ludhiana, 1961, PP, 105-106.) During the dark half century (1715-65), they also faced annihilation with the Sikh of Punjab at the hands of Mughal government. As such they had to abandon their trade and hearth and homes and to flee for life to jungles and deserts. During the Sikh ascendancy in north India (1765-1849) contact with them was lost and ever since they have remained ' our forgotten brothers'.

Recently some of their representatives approached the Chandigarh Sangat and sought help in their religious and social rehabilitation. After discussing its pro and cons by the Sangat it was decided that the Institute of Sikh Studies, Chandigarh should send a study team to those areas, who, in collaboration with the local and well to do sympathetic Sikhs should prepare a report on their condition.

A two member team under Dr. Sukhjeet Kaur, a member of the Institute and an eminent Human Right Leader, reached and met some philanthropists and eminent Sikhs already engaged in their welfare. The team reported that these people speak a language akin to Pujabi. They perform their marriage by placing Nitnem Gutkas as central religious symbol, They have Ardassias in villages who perform Asdas of Guru Nanak. They offer one quarter rupee in certain ceremonies. They are sticking to Sikh faith in spite of temptations by some other religious groups. Sikligars are keeping hair. But otherwise they are ignorant of the glorious past of Sikhs. Their general condition was reported miserable both socially and culturally. The team further reported that the local Sikh had already setup two centers for their welfare. One at Bopal and the other near Nagpurਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਦਾਨੀ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਵਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਛੜੇ ਹੋਏ ਸਿੱਖ ਵੀਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਕੁਝ ਉਦਮਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਮਾਇਕ ਸਹਾਇਤਾ ਪੁਰਾਉਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਹੈ।

ਇਸ ਚਿੰਨੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਪੈਦਲ ਫਿਰ ਫਿਰ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਛੱਟਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਗੁਰਮਤਿ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇਕਲੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉੱਦਮ ਨਾਲ ਏਨੀ ਜਨਤਾ ਨੇ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ, ਕਿ ਉਸੇ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਜੋ ਯੋਜਨਾ ਬੱਧ ਚੰਗ ਨਾਲ ਪਰਚਾਰਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ, ਜੋ ਹੁਣ ਦੇ ਕਰੋੜ ਦੇ ਲਗ-ਪਗ ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਲਈ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਫੈਲਾ ਸਕਣੀ ਮੁਸ਼ਲਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਉਪਰੋਕਤ ੧੦ ਕਰੋੜ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣੀ ਬੜੀ ਸਹਿਲ ਗੱਲ ਹੈ। ਭਾਵ, ਜੇ ਸਾਡਾ ਮੁੱਖ ਜਥੇਦਾਰ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਯਤਨ ਕਰੇ ਤਾਂ ਇੱਕ ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ੧੦ ਕ੍ਰੋੜ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਵਡ ਤੌਖਲਾ " ਗੁਰੂ ਕੀ ਗੋਲਕ " ਤੋਂ ਹੈ। ਗੋਲਕ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਗਿੱਝਾ ਹੋਇਆ ਜਥੇਦਾਰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਚਾਹੇਗਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਵੀਰ, ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣ। ਉਸ ਦੀ ਤਾਂ ਨੀਂਦ ਹਰਾਮ ਹੋ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ਸੋਚੀਂ ਪੈਜਾਣਾ ਹੈ--

" ਮਸਾਂ ਹੀ ਤਾਂ ਇਹ ਪਿਆਰੀ ਗੋਲਕ ਸਾਡੇ ਕਾਬੂ ਆਈ ਹੈ। ਜੇ ਅਸਾਂ ਲੁਬਾਣੇ, ਸ਼ਿਲਕੀਗਰ, ਅਤੇ ਵਣਜਾਰੇ ਆਦਿ ਸਭ ਸਿੰਘ ਸਜਾ ਲਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੀ ਆ ਪੈਰ ਫਸਾਉਣੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਵੋਟਾਂ, ਤੇ? ਸਾਡੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਗੋਲਕ ਕਿਤੇ ਉਹੀ ਨਾ ਸਾਂਭ ਬੈਠਣ ? ਫਿਰ ਸ਼ਾਇਦ ਅਸੰਬਲੀ ਦੀ ਖਟਾਊ ਕੁਰਸੀ ਵੀ ਸਾਥੋਂ ..ਗਈ। ਸਾਡੀ ਚੋਧਰ ਦਾ ਬੇੜਾ ਗ਼ਰਬ ਕਰ ਦੇਣਗੇ।

" ਅਸੀਂ ਕਿਹੜੇ ਘੱਟ ਖਿਡਾਰੀ ਹਾਂ। ਚੌਲਾ ਪਾ ਦਿਆਂਗੇ--" ਇਹ ਸਾਰੇ ਜਰਾਮਿ ਪੇਸ਼ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੱਖ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣਾ ਸਿੱਖੀ ਦਾ "। ਫਿਰ ਕਿਹੜਾ ਮਾਈ ਦਾ ਲਾ ਸਾਨੂੰ ਕਹਿ ਸਕੇਗਾ ਕਿ-- " ਹੇ ਸਤਿਕਾਰ ਜੋਗ ਜਥੇਦਾਰ ਜੀਓ ! ਕੀ ਸੱਜਣ ਠੱਗ ਅਤੇ ਬੰਦੇ ਖਾਣੇ ਕੌੜੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਇਹ ਲੁਬਾਣੇ ਵੀਰ ਵੱਧ ਜਰਾਇਮ ਪੇਸ਼ਾ ਹਨ ? (ਮੂੰਹ ਲਾਲ ਕਰਕੇ, ਦੰਦ ਕਰੀਚ ਕੇ) ਕਿਹੜਾ ਹੈ ਅਜੇਹਾ ਮਾਈ ਦਾ ਲਾਲ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਏਦਾ ਮਤਿ ਦੇਣ ਦਾ ਹੀਆਂ ਕਰੂ। ਜੇ ਕੋਈ ਅਜੇਹਾ ਕਹਿਣ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਕਰ ਬੈਠਾ ਤਾਂ ਆਪੇ ਧੁਰ ਦੀ ਟਿਕਟ ਕਟਾ ਬੈਠੂ। ਸਾਡਾ ਕੀ ਜਾਣਾ ? ਭਾੜੇ ਤੇ ਕਤਲ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸਾਨੂੰ ਕਿਹੜੀ ਘਾਟ ਹੈ ? ਅੱਗਾਂ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਝੋਲੀ-ਚੁੱਕ ਟੁੱਕੜ-ਬੋਚ ਵੀ ਬਥੇਰੇ ਹਨ। "

ਜਿਸ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਲੂ ਜਥੇਦਾਰ ਦੀਆਂ ਪੰਜੇ ਘਿਉ ਵਿਚ ਹਨ ਹੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ, ਉਹ ਭਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਖਿਲਰਨ ਦੇਵੇ ? ਦੂਜੀ ਵੱਡੀ ਰੋਕ " ਸੁੱਚਮ ਅਥਵਾ ਭਿੱਟ " ਦਾ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਨਿਰਮੂਲ ਭਰਮ ਹੈ। ਡੇਰਾ ਵਾਦੀਆਂ, ਅਥਵਾ ਬਿਬੇਕੀਆਂ ਨੇ ਕਹਿਣਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦੇਣਾ ਹੈ--

" ਕਿਹੜਾ ਵਰਤੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਿੱਟੜਾਂ ਨਾਲ ? ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਘਰਦਿਆਂ ਤੇ ਵੀ ਕਈ ਬੰਦਸ਼ਾਂ ਲਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਸਕੇ ਭਰਾ ਨਾਲ ਵੀ ਬੈਠ ਕੇ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ, ਵਣਜਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਵੱਡਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਝੱਲ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ? ਜੇ ਅਸਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਕਲੀਗਰਾਂ ਨੂੰ ਸਕੇ ਮਾਂ ਪਿਉ ਜਾਣੇ ਮੰਨ ਲਿਆ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਤਾਂ ਫੱਕਾ ਹੀ ਮਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਜੇ ਸਾਡੀ ਸੁੱਚ ਹੀ ਨਾ ਰਹੀ ਤਾਂ ਰਾਜ ਭਾਗ ਨੂੰ ਚੱਟਣਾ ਹੈ ? "

ਅਜੇਹੀਆਂ ਔਕੜਾ ਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੇਵਲ ਉਹੀ ਸੂਰਮੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਡੇਰਾਵਾਦੀਆਂ ਦੀ ਹੀ ਲਲਕਾਰ ਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਲੂਟਾ ਦੇਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸਿਰਾਂ ਨੂੰ ਤਲੀ ਤੇ ਰੱਖ ਲਿਆ ਸੀ। ਹਾਏ! ਜੇ ਕਦੇ ਪੰਥ ਦੇ ਉਹ " ਅਨਮੋਲ ਰਤਨ " ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਗਿਆਤਾ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ --ਦੂਰ ਦਿਸਦੇ ਦਿਨ ਨੇੜੇ ਆ ਨਾ ਆ ਜਾਣ?

ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਚੋਰਾਂ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ ਨੰਗਾ ਕਰੀ ਜਾਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਪੰਥ ਲਈ ਖ਼ਤਰਾ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਪੰਜਵੇਂ ਭਾਗ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਬੜੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਉਹ ਪੱਖ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਕਈ ਵੀਰਾਂ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਸੋਚ ਦੇ ਲਿਖੇ ਰਹਿਤਨਾਮਿਆਂ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਜੇਹੇ ਲੋਕ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ ਵਿਗਾੜਨ ਦਾ ਪਾਪ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਭਰਮ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹਨ। ਭਰਮ ਵਿਚ ਫਸੇ ਉਹ ਲੋਕ ਜਿਹੜੇ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਬਿੱਪ੍ਰ ਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿਚ ਬਿਰਾਜੇ ਹੋਏ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੱਕੇ ਅਤੇ ਸੱਚੇ ਸਿੱਖ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹੀ ਪੰਥ ਦੀਆਂ ਮੋਹਰਲੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪੁੱਜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਬਾਣੇ ਦਾ ਫੋਕਾ ਉਹਲਾ ਬਣਾ ਕੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਘੁਸਰੇ ਬੈਠੇ, ਉਹੀ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਘਾਤ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ*। **[Foot note:-** ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਛੇਵੇਂ ਭਾਗ ਵਿਚਲੇ " ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਤੇ ਵਿਚਾਰ--" ਲੇਖ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਇਸ ਪੱਖ ਨੂੰ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਿਚਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦਾ ਸਦਕਾ, ਦਾਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਸਲੀਯਤ ਨੂੰ-- " ਮਾਸੁ ਮਾਸੁ ਕਰਿ ਮੂਰਖ ਝਗੜੇ " ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਵੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੰਗਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕੁਰਾਹੇ ਪਏ ਹੋਏ ਲਾਲਚੀ ਅਤੇ ਠੱਗ ਡੇਰੇ ਦਾਰ ਕਥਿਤ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਭਰਮ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਭਰਮੀ ਲੋਕ ਪੰਥ ਲਈ ਬੜੇ ਹਾਨੀ ਕਾਰਕ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਜੇਹੇ ਭੁੱਲੜ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਹ ਤੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਬੜੀ ਤਕੜੀ ਮੁਹਿੰਮ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸੁਝਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਹਿਬ, ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੋਹੜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਿਤੀ ਫਰਵਰੀ ੨੦ ੧੯੯੬ ਨੂੰ ਲਿਖੀ ਚਿੱਠੀ ਵਿਚ ਲਿਖ ਭੇਜੇ ਸਨ---

- ੧) ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਵਰਤ ਰਹੀ ਸਾਰੀ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ,
- (੨) ਕਥਿਤ ਦਾਨੀਆਂ ਦੇ ਕਾਲੇ ਨਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਪੱਥਰਾਂ ਦੇ ਥਾਂ, ਦੁੱਧ ਵਾਂਗ ਚਿੱਟੇ ਪੱਥਰ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਲਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ,
- (੩) ਅਜੇਹਾ ਕਾਲਜ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਜਿਥੋਂ ਗ੍ਰੰਥੀ, ਪਰਚਾਰਕ ਅਥਵਾ ਰਾਗੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣਿਓ ਕਰਨ, ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਉਸੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚੋਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਲਾਏ ਜਣ। ਉਸ ਕਾਲਜ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ P . H . D ਦੀ ਡਿਗਰੀ (ਹੋਰ ਪਰਚਲਤ ਜਬਾਨਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੀ ਵਿਦਿਆ ਵਿਚ ਪ੍ਰਬੀਨਤਾ ਵਾਲੀ) ਅਤੇ ਉੱਚ/ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਵਾਲਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀਦਾ ਜਥੇਦਾਰ ਅਤੇ ਹਰਿ ਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਗ੍ਰੰਥੀ ਹੋਵੇ ਆਦਿ ਆਦਿ। ਇਸ ਕਾਲਜ ਵਿਚੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣ ਯੋਗਤਾ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਉਚੇਚੀ ਤਨਖ਼ਾਹ ਦੇ ਕੇ ਪੰਥਕ ਖ਼ਰਚ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਅਤੇ ਬਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ, ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਫੈਲਾਉਣ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨ ਤੇ ਭੋਜਿਆ ਜਾਣ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ

ਕਰਨੇ ਅਰੰਭ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ, ਹਰ ਅਜੇਹੇ ਪੱਖੋਂ ਨਿਪੁੰਨ ਅਤੇ ਪੱਕੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਨੀਹ ਪੱਥਰ ਆਪਣੇ ਕਰ-ਕੰਵਲਾਂ ਨਾਲ ਰੱਖੋ।

- (੪) ਦਾਨ ਦੀ ਪਰਿਪਾਟੀ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਮੁੜ ਦਸਵੰਧ ਪ੍ਰਥਾ ਚਾਲੂ ਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਜਾਣ।
- (੫) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪੂਜਾ ਦੇ ਮੰਦਰਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਵੇਦਿਆਲੇ, "ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ" ਅਥਵਾ "ਗਿਆਨ-ਮੰਦਰ" ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਜੋ ਪੰਥ ਦਾ ਬੱਚਾ ਬੱਚਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਹੋ ਜਾਵੇ।
- (੬) ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਖੰਡਨਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਵੀ ਪੁਸਤਕ ਛਪੇ ਉਸ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਤੇ ਬੁਲਾ ਕੇ ਯੋਗ ਡੰਨ ਲਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਲਿਖਾਰੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਵਿੱਕਰੀ ਰੋਕ ਦੇਵੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਥ ਦਾ ਅੰਗ ਨਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ।
- (੭) ਜੇ ਖਿਮਾ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵੰਡਨਾਂ ਹੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ, ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆਂ ਲਿਖਣ ਦੇ ਇਨਾਮ ਵਜੋਂ ਜਿਸ ਤਨਖਾਹੀਏ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕੋਈ ਡਿਗਰੀ ਲਈ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਡਿਗਰੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਮਿਲੀ ਨੌਕਰੀ ਵਾਪਸ ਕਰੇ,
- (੮) ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਅਥਵਾ ਮੂਰਤੀਆਂ ਬਨਾਉਣੀਆਂ ਅਥਵਾ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਲਾਉਣੀਆਂ ਬੰਦ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਜਾਣ।
- (੯) ਤੌਹੀਦ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਾਉਣ ਆਏ ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਕੋਈ ਤਸਵੀਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਅਕਾਲ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਾਉਣ ਆਏ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀਆਂ ਫ਼ਰਜ਼ੀ ਅਥਵਾ ਝੂਠੀਆਂ (ਅਸਲੀ ਤਸਵੀਰ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਬਣਵਾਈ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ?) ਤਸਵੀਰਾਂ ਵੀ, ਓਵੇਂ ਹੀ ਕਿਤੋਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਸਿੱਧ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਤੇ "ਬਿੱਪ੍ਰੀ ਪਰਛਾਵਾਂ" ਪੈ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਜਦ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸਿੱਖ ਨਾਲੋਂ ਸੈਂਕੜੇ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹਿੰਦ ਦਾ ਵਾਸੀ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ।
- (੧੦) ਪੰਥ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਬਹੁਤਾ ਗੰਭੀਰ ਖ਼ਤਰੇ ਵਾਲਾ ਮਸਲਾ ਖੜਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ **ਅੱਜ** "ਸੰਤ ਸਮਾਜ ਰੂਪੀ ਅਸਰਾਲ" ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਗੰਭੀਰ ਖ਼ਤਰੇ ਦਾ ਤੋੜ ਲੱਭਣਾ ਵੀ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਹੀ ਨਿੱਜੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ। ਕਉਂਕਿ ਇਹ ਖ਼ਤਰੇ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਵੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਹੀ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਅਜੇਹਾ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਲਿਖਣਾ ਪਿਆ ਹੈ ? ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ--
- ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਵਡੀ ਮਹੱਤਤਾ ਵਾਲੇ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਬਿਲਡਰਾਂ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਠੇਕਾ, "ਬਾਨਾਰਸ ਕੇ ਠੱਗ" ਸਾਧ-ਮੰਡਲੀਆਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਸੰਬੰਧ ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲ ਬਣਾ ਦੇਣਾ। ਜਿਸ ਤੋਂ "ਧਨ ਬਾਬਾ ਕੰਬਲੀ ਵਾਲਾ", "ਪੰਨ ਬਾਬਾ ਖੜਾਵਾਂ ਵਾਲਾ", "ਧਨ ਬਾਬਾ ਰਾੜੇ ਵਾਲਾ" ਜਿਹੜਾ ਏਡੀ ਮਹਾਨ ਸੇਵਾ ਕਰਵਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਦਾ ਜਾਪ (ਪਹਿਲਾਂ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇ ਕੇ ਸੇਵਾ ਸਾਂਭਣ ਵਾਲੇ ਅਸਲੀ ਭਾਣੇ ਤੋਂ ਅਨਜਾਣ-) ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦੇਣਾ। ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ, ਸਾਧਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿਨ ਦੂਣੀ ਅਤੇ ਰਾਤ ਚੋਗਣੀ ਕਰੀ ਰੱਖਣ ਦਾ ਘੋਰ ਅਪਰਾਧ ਜਿਸ ਨੇ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪੰਥ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਉਹੀ ਹੈ। ਇਸ **ਸਾਧ ਟੋਲੇ** ਨੇ **ਪੰਥਕ** ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਘੁੱਟ ਭਰ ਲੈਣ ਦੇ ਨਾਲ **ਆਪਣੀ ਚਲਾਈ ਮਰਯਾਦਾ** ਨੂੰ ਸੰਗਤਾਂ ਲਈ **ਰੱਬੀ ਹੁਕਮ** ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਧਾਰਮਕ ਪੱਖੋਂ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਨਾਲੋਂ ਤੋੜ ਕੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਲੰਗੜਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਸੁਣਿਆਂ ਹੈ ਕਿ, ਹੁਣ ਏਸੇ "ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ" ਨੇ ਸਿਆਸੀ ਪੱਖੋਂ ਵੀ, ਪੰਥ ਨੂੰ ਪਿੰਗਲਾ ਕਰ ਦੇਣ ਲਈ ਹੱਥ-ਪੈਰ ਮਾਰਨੇ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਪੰਥ ਦੇ ਖ਼ਾਤਮੇ ਦੇ ਦਿਨ ਸਾਧ-ਮੰਡਲੀ, ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਮੰਡਲੀ, ਭਾਵ ਪ੍ਰੋਹਿਤ-ਵਾਦ ਨੇ ੨੦੦ ਸਾਲ ਨੇੜੇ ਕਰ ਲਏ ਹਨ। **ਸੁੱਚਮ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਪਖੰਡ** ਨੂੰ ਜੜ੍ਹਾਂ ਤੇ ਉਖੇੜ ਮਾਰਨ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਲੋੜ ਹੈ।

ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਥ ਦੀ ਭਾਈਵਾਲੀ:---

ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਗੁਰਿਆਈ ਦਾ ਭਾਈਵਾਲ ਸਾਰੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਪਰ ਹੋਰ ਧਰਮਾਂ ਤੋਂ ਉਲਟ ਸਿੱਖ ਧਾਰਮ ਵਿਚ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵੋਟਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਨੀਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪੰਥ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਪੱਖਾਂ ਦੀ ਦੇਖ ਰੇਖ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕੇਵਲ ਚੰਦ ਕਮੇਟੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਧਰਮ ਪਰਚਾਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਗਿਆਤਾ ਸੁਹਿਰਦ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਗਿਆਤਾ ਅਜੇਹੇ ਭਲੇ ਲੋਕ ਚੋਣਾ ਦੁਆਰਾ ਕਦੇ ਵੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਭਾਈਵਾਲ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੇ। ਏਹੀ ਕਰਨ ਹੈ ਕਿ ਧਰਮ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਕੇਵਲ ਅਗਿਆਨੀ ਸੁਆਰਥੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਜੇ ਸਾਡਾ ਵਾਕਿਆ ਹੀ ਸੁਹਿਰਦ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸੱਚੇ ਦਿਲੋਂ ਪੰਥ ਦੀ ਭਲਾਈ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਥਕ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਅਤੇ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦੇ ਅਸਰਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਗੁਰਮਤਿ ਪਰਚਾਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੀ ਅਸਰਦਾਰ ਭਾਈਵਾਲੀ ਵਿਚ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰੇ। ਅਜੇਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪੰਜਾਂ ਤਖ਼ਤਾਂ ਦੀ ਮੋਹਰ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਜਾਰੀ ਹੋਵੇ ਕਿ:-

- (ੳ) ਜੇ, ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ, ਸੰਗਤ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਲਿਖਤੀ ਬੇਨਤੀ ਪੁੱਜੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮਰਯਾਦਾ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਕੋਈ ਮਰਯਾਦਾ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਮੇਟੀ ਉਸ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਬਦਲ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਮਰਯਾਦਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿਚ ਜ਼ਰਾ ਢਿੱਲ ਨਾ ਕਰੇ।

- (ਅ) ਜੇ ਕਿਸੇ ਪਰਚਾਰਕ ਬਾਰੇ ਏਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਲਿਖਤੀ ਸ਼ਕਾਇਤ ਦੁਆਰਾ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਹ ਭੱਦਰ ਪੁਰਸ਼ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ, ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ, ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਬਣਨ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਟੇਜ ਤੇ ਬੋਲਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ।
- (ੲ) ਜੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਲਿਖਤੀ ਸ਼ਕਾਇਤ ਪੁੱਜੇ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਦੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਕਰਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਸੋਝੀ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ, ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਪੱਖ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਜੇ ਉਹ ਝੂਠਾ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਦੇ ਸਮਰਥ ਸਿੱਧ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਅਜੇਹੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਨੂੰ ਕਮੇਟੀ ਤੁਰੰਤ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦੇਵੇ ।
- (ਸ) ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਵਿਵਾਦ ਖੜਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜਿਹੜੀ ਧਿਰ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਪੰਜ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਫੁਰਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਪੱਖ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਸਿੱਧ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਖਬਰਦਾਰੀ ਲਈ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਜਣਾ ਖਣਾ ਆਪਣੀ ਵਿਉਂਤ ਵਾਲੇ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਪ੍ਰਿੰ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ (ਸਰਬਪ੍ਰਵਾਣਤ) ਸਟੀਕ ਨੂੰ ਹੀ ਅਧਾਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣ ਦਾ ਵਧਾਨ ਬਣ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।
- (ਹ) ਜੇ ਕੋਈ ਧਿਰ ਪੰਜ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਕੇਸ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਚਿਹਰੀ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿਥੇ ਫੈਸਲਾ ਆਉਣ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਹੱਦ ਬੰਨ੍ਹੀ ਜਾਵੇ ।
- ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਅਜੇਹੇ ਯੋਗ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਸੋਚ ਮੋੜਾ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੀ, ਭਾਵੇਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ, ਪੰਥਕ ਲਾਭ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਣੀ।

੧੮- ਜਾ ਨਾਹੀ, ਤਾ ਕਿਆ ਆਖਾ, ਕਿਹੁ ਨਾਹੀ ਕਿਆ ਹੋਵਾ ॥ ਕੀਤਾ ਕਰਣਾ
ਕਹਿਆ ਕਥਨਾ, ਭਰਿਆ ਭਰਿ ਭਰਿ ਧੋਵਾ ॥ ਆਪਿ ਨ ਬੁਝਾ, ਲੋਕ ਬੁਝਾਈ,
ਐਸਾ ਆਗੂ ਹੋਵਾ ॥ ਨਾਨਕ ਅੰਧਾ ਹੋਇ ਕੈ ਦਸੇ ਰਾਹੈ, ਸਭਸੁ ਮੁਹਾਏ ਸਾਥੈ ॥
ਅਗੈ ਗਇਆ ਮੁਹੇ ਮੁਹਿ ਪਾਹਿ, ਸੁ ਐਸਾ ਆਗੂ ਜਾਪੈ ॥ ੨ ॥ [੧੪੦]-ਵਾਰ-੬

੭

ਗੁਰ ਪੁਰਬ

ਆਪਣਾ ਅਸਲ ਮੰਤਵ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾਸ ਆਪਣੀ ਇਕ ਹੱਡ ਬੀਤੀ ਦੱਸਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:--

* ਕੈਨੇਡਾ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਗੋਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਸਮਾਗਮ ਸੀ । ਉਥੇ ਦੇ ਇੱਕ ਗੁਰਮੁਖ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਦਾਸ ਨਾਲ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਸੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਾਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਗੋਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿਆਂ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਭਾਸ਼ਨ ਦੇਣਾ ਦਾਸ ਲਈ ਬੜੀ ਔਖੀ ਗੱਲ ਸੀ । ਪਰ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਿਦ ਕੀਤੀ ਕਿ ਟੁੱਟੀ ਭਜੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਬਾਰੇ ਸਮਝਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਮੈਂ ਹੀ ਕਰਾਂ।

ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਹਾਲ ਸਰੋਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਦਾਸ ਨੇ ਅੱਧਾ ਗੀਟਾ ਬੋਲਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ੧੫ ਮਿੰਟ ਸੁਆਲਾਂ ਦੇ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਮਿਹਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਦਾਸ ਅੱਧੇ ਘੰਟੇ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਬੋਲ ਕੇ ਸਮਝਾਉਣ ਵਿਚ ਸਫਲ ਰਿਹਾ। ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਇੱਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੇ ਇਹ ਦੱਸ ਕੇ, ਕਿ ਈਸਾਈਆਂ ਅਥਵਾ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਮਾਸਟਰ (ਭਾਵ, ਗੁਰੂ) (ਹਜ਼ਰਤ ਈਸਾ ਅਥਵਾ ਹਜ਼ਰਤ ਮਹੰਮਦ ਜੀ) ਇੱਕ ਇੱਕ ਹੀ ਹਨ, ਅਤੇ (ਬੜੇ ਵਿਆਗ-ਮਈ ਲਹਿਜੇ ਵਿਚ) ਇਹ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ "ਤੁਸੀਂ ਦੱਸੋ, ਤੁਹਾਡੇ ਮਾਸਟਰ ਕਿੰਨੇ ਹਨ ? ਦਾਸ ਨੇ ਝੱਟ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਾਡੇ (The Great Master) ਮਹਾਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੀ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਹੀ ਹਨ। ਉਸ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਹੀਂ ੧੦ ਹਨ। ਦਾਸ ਨੇ ਫਿਰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਨਹੀਂ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੇ, ਸਰਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਤਿੰਨ ਨਾਮ ਲੈ ਦਿੱਤੇ। ਸਾਰੇ ਹਾਲ ਵਿਚ ਹਾਸਾ ਪੈ ਗਿਆ - You are a liar --- You are a liar. ਦਾ ਰੋਲਾ ਵੀ ਪਿਆ। ਦਾਸ ਅਡੋਲ ਖੜਾ ਰਿਹਾ। ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ, ਪਸ਼ੇਮਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ, ਕਿ ਮੈਂ ਗ਼ਲਤ ਗੱਲ ਤੇ ਕਿਉਂ ਆੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸਾਂ। ਗੋਰੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਨੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕੀਤਾ। ਦਾਸ ਨੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ Text book ਮੰਗੀ। ਇੱਕ ਕਾਕੇ ਨੇ ਕਿਤਾਬ ਝਟ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਲਿਆ ਫੜਾਈ। ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਚੀ ਹਿਲਾ ਕੇ ਦਾਸ ਨੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਪੁੱਛਿਆ, ਕੀ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕੋਲ ਵੀ ਹੈ ? ਕਈਆਂ ਨੇ ਹੱਥ ਖੜੇ ਕਰਕੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਕੋਲ ਹੈ। " ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਝੂਠੇ ਹੋ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ "। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਜਿਹੇ ਹੋ ਗਏ। ਨਹੀਂ ਬਚਿਓ ! ਤੁਸੀਂ ਸੱਚੇ ਹੋ। ਕਿਉਂਕਿ ਬਿਲਕੁਲ ਏਸੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਏਨੇ ਹੀ ਸਫ਼ਿਆਂ ਵਾਲੀ ਕਿਤਾਬ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਕੋਲ ਵੀ ਹੈ। ਭਾਵ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਕੋਲ ਇੱਕ ਹੀ ਪੁਸਤਕ ਹੈ। ਐਨ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਗਿਆਨ ਅਥਵਾ ਸਿਧਾਂਤ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤਾ ਬਾਕੀ ਨੌਂ ਸਰੂਪਾਂ ਨੇ ਉਸੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸੇ ਹੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ **Practical** ਸ਼ਕਲ ਨਿਖਾਰੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਤੋਂ ਅੱਡਰੀ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੱਸਣ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੋਈ ਬੀਉਰੀ, ਸਿਧਾਂਤ ਜਾਂ ਗਿਆਨ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਸਾਡੇ ਮਾਸਟਰ ਕਿੰਨੇ ਹੋਏ ? ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਇੱਕ ਜ਼ਬਾਨ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ " ਇੱਕ ।

ਅਸੀਂ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਬਾਕੀ ਨੌਂ ਸਰੂਪ ਵੀ ' ਨਾਨਕ ' ਹੀ ਸਨ। ਬਾਣੀ ਰਚਨ ਹਾਰਿਆਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਾਨਕ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਆਪ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਮੰਨਣ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਮਝਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਵੀ ਸਾਰੇ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ, ਕਿ ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਕੋਈ ਸਰੀਰ ਜਾਂ ਦੇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਗੋਂ ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ' ਸ਼ਬਦ ' ਹੈ ਭਾਵ ਸ਼ਬਦ-ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਗਿਆਨ ਹੀ ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਹੈ -- ਗਿਆਨ ਗੁਰੂ ਆਤਮ ਉਪਦੇਸ਼ਹ [ਰਾਮਕਲੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦]।-- ' ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਮੈ ਸੋ ਗੁਰੁ ਪਾਇਆ ਜਾ ਕਾ ਨਉ ਬਿਬੇਕੁ ॥੭੯੩॥ ਇਹ ਨਿਆਰਾ ਗਿਆਨ, ਨਿਆਰਾ ਸਿਧਾਂਤ, ਨਿਆਰੀ ਮਰਯਾਦਾ ਸਭ ਕੁਝ ਪ੍ਰਥਮ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਹੀ ਪਾਵਨ ਪਵਿਤ੍ਰ ਦੇਹ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਸੀ। ' ਭਾਵ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹੀ ਪੈਦਾਇਸ਼ੀ ਗੁਰੂ ਸਨ, ਬਾਕੀ ਨੌਂ ਸਿੱਖ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਬਣੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਰਬ ਪਰਵਾਣਤ ਸਚਾਈਆਂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖ ਕੇ ਵਿਚਾਰੀਏ ਕਿ--ਜਦ ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ' ਸ਼ਬਦ ' ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਗੁਰੂ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਥਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ) ਦੀ ਪਾਵਨ ਦੇਹ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਕਿਸ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਬਾਕੀ ਨੌਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ (ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹਨ) ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ, ਗੁਰਿਆਈ ਮਿਲਣ ਦੇ ਦਿਨ ਅਤੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਆਦਿ ਦੇ ਦਿਨ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ? ਅਸੀਂ, (ਮਨੁੱਖ ਦੇਹ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕੇਵਲ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ) ਏਡੇ ਕੁਰਾਹੇ ਪੈ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਕਿ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਕਥਿਤ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਦੇ ਕਥਿਤ ਤਪ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਵੀ ਪੂਜਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਪੁਰਬ ਮਨਾਉਣ ਦਾ ਲਾਭ ਤੱਦ ਹੀ ਹੈ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੀਵਣੀ ਤੋਂ ਸਿੱਖਿਆ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਕੇ ' ਅੱਜ ਹੋਰ ਤੇ ਕੱਲ੍ਹ ਹੋਰ ' ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਾਲੇ ਬਣਦੇ ਜਾਣ ਦੀ ਰੁਚੀ ਅਪਣਾਈਏ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅੱਜ ਸਿਵਾਏ **Social Gatherings** ਦੇ ਦੱਸੇ ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਿੱਖੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਮਿੱਯਾਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਏਨਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੇ ਚੌਰ ਕਰਨ ਦਾ ਭਾਵ ਕੀ ਹੈ ? ਉਪਰ ਚੰਦੋਆ ਕਿਉਂ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ? ਪਾਲਕੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਕੀ ਮੰਤਵ ਹੈ ? ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਗੋਰਾ ਗੁਰ ਦੁਆਰੇ ਆਇਆ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਸਵਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਪੁੱਛੇ ਅਤੇ ਅਗੋਂ ਜੋ ਭਾਈ ਜੀ ਨੇ ਜਾਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਸੁਣ ਕੇ ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਪਾਣੀ ਹੋ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੀਏ। ਇਸ ਲਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਆਗਮਨ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਦਸਵੇਂ ਜਾਮੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲੈਣ ਉਪ੍ਰੰਤ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ, ਸਿੱਖ ਲਕਬ ਦੇ ਨਾਲ ਪੰਜ ਕਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰਹਿਤ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਏਸੇ ਕਰਕੇ , ਨਿਰਮਲ ਪੰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਕਹਿਣ ਲਈ, ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲਾ ਦਿਨ ਹੀ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੋ ਦਾਸ ਦੀ ਤੁੱਝ ਬੁਧੀ ਅਨੁਸਾਰ, (ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਦਸੰਬਰ ਮਹੀਨੇ ਵਾਂਗ ਅਤੇ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਰਮਜ਼ਾਨ ਮਹੀਨੇ ਵਾਂਗ) ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਵਿਸਾਖ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਘੋਸ਼ਤ ਕਰਕੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਪਹਿਲੇ ੧੧ ਦਿਨ ਲਗਾਤਾਰ ਪੁਰਬ ਸਮਾਗਮ ਮਨਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ੧੧ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਅਸਥਾਨ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਦੀਪ ਮਾਲਾ ਨਾਲ ਜਗਮਗਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਬਾਰੇ ਸਾਡੀ ਸ਼ਰਧਾ ਏਡੀ ਬਰਬਲ ਹੋ ਜਾਏ ਕਿ ਹਰ ਸਿੱਖ ਲਈ ਉਹ ੧੧ ਦਿਨ ਛੁੱਟੀ ਦੇਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰਾਂ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਜਾਣ। ਹਰ ਸਿੱਖ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰਲ-ਮਿਲ ਬੈਠ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਾਠ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਯਥਾ-ਸ਼ਕਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੇ (ਕੰਮਾ ਕਾਰਾਂ ਦੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮੇਂ ਛੱਡ ਕੇ) ਤੜਕੇ ੪ ਤੋਂ ੧੦ ਵਜੇ ਤਾਈਂ ਨਿਰੰਤਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ, ਕਥਾ-ਕੀਰਤਨ, ਗੁਰੂ ਇਤਿਹਾਸ ਅਥਵਾ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਹੁੰਦੀ ਰਹੇ। ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਸਮਝਾਉਣ ਦੇ ਉਚੇਚੇ Camp , ਲਾਏ ਜਾਣ, ਹਰ ਪਾਸੇ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦਾ, ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਦਾ, ਅਤੇ ਪਰਸਪਰ ਪਿਆਰ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ' ਘਟਿ ਵਸਹਿ ਚਰਣਾਰਬਿੰਦ ਰਸਨਾ ਜਪੈ ਗੁਪਾਲ ॥ ਨਾਨਕ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਸਿਮਰੀਐ ਤਿਸੁ ਦੇਹੀ ਕਉ ਪਾਲਿ ॥ [੫੫੪] ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਵਿਚ ਅਰੋਗ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਵਾਨ ਸਰੀਰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਚਿਟਕ ਪਾਉਣ ਲਈ ਖੇਡਾਂ, ਦੌੜਾਂ, ਛਾਲਾਂ, ਅਥਵਾ ਸਰੀਰਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਦਸ਼ਨੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ, ਸੁੱਧ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਣਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਰਾਏ ਜਾਣ। ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ' ਗੁਰੂ-ਘਰ ' ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਦੌੜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿਆਰਥ ਦੇ ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਲੇ ਖਰਚਾਂ ਨੂੰ ਠੱਲ ਪਾ ਕੇ ਏਨੀ ਮਾਇਆ ਜੋੜ ਲਈ ਜਾਇਆ ਕਰੇ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਪੰਜ ਨੰਬਰਾਂ ਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਏਨਾ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ (ਘਟੋ ਘੱਟ ਇੱਕ ਲੱਖ ਡਾਲਰ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਹੋ ਕੇ) ਦਿਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਜਾਇਆ ਕਰੇ ਕਿ, ਬਚਿਆਂ ਤੇ ਗਭਰੂਆਂ ਨੂੰ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰਾਂ ਤੇ ਆਉਣ ਦੀ ਲਗਨ ਸਾਰਾ ਸਾਲ ਹੀ ਲੱਗੀ ਰਹੇ। ਭਾਵੇਂ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਮਾਇਆ ਖੱਟ ਲੈਣ ਦਾ ਹੀ ਹੋਵੇ ਪਰ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੇ ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤ ਸਮਝਣ ਦੀ ਦੌੜ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਮੁੜ ਆਪਣੇ ਅਸਲ ਟਿਕਾਣੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਮੋੜਾ ਪਾ ਤੁਰਨ । ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਏਹੀ ਹੋਵੇਗੀ ਸਾਡੀ ਅਸਲੀ ਸਰਧਾਂਜਲੀ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਧੌਣ ਚੁੱਕ ਕੇ ਕਹਿ ਸਕਾਂਗੇ ਕਿ ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਹੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਲੋਭ ਨੂੰ ਹੀ ਸਹੀ ਪਰ ਅਸਲੀਯਤ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਆਤਮ-ਦਰਸੀ ਬਣ ਸਕਣ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਬਚਨ ਵਿਚੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ:-

੧੯- ਅਪਨੇ ਲੋਭ ਕਉ ਕੀਨੋ ਮੀਤੁ ॥ ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਮੁਕਤਿ ਪਦੁ ਦੀਤੁ ॥ ੧ ॥

ਐਸਾ ਮੀਤੁ ਕਰਹੁ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥ ਜਾ ਤੇ ਬਿਰਥਾ ਕੋਇ ਨ ਹੋਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਅਪੁਨੈ ਸੁਆਇ ਰਿਦੈ ਲੈ ਧਾਰਿਆ ॥ ਦੂਖ ਦਰਦ ਰੋਗ ਸਗਲੇ ਬਿਦਾਰਿਆ ॥ ੨ ॥

ਰਸਨਾ ਗੀਧੀ ਬੋਲਤ ਰਾਮ ॥ ਪੂਰਨ ਹੋਏ ਸਗਲੇ ਕਾਮ ॥ ੩ ॥

ਅਨਿਕ ਬਾਰ ਨਾਨਕ ਬਲਿਹਾਰਾ ॥ ਸਫਲ ਦਰਸਨੁ ਗੋਬਿੰਦੁ ਹਮਾਰਾ ॥ ੪ ॥ [੧੯੫]-੭੯-੧੪੮

ਕਿਸੇ ਕਵੀ ਦੀ ਹਉਂਕਿਆਂ ਭਰੀ ਫ਼ਰਿਆਦ

ਕਲਗੀਵਾਲੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ! ਓਪੰਥ ਬਾਗ਼ ਦੇ ਮਾਲੀਆ ! ਉੱਜੜ ਚੁੱਕੀ ਆਪਣੀ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਆ ਕੇ ਵੇਖ ਲੈ ।
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਸੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ, ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾਤਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਚ ਚਲਦਾ, ਰਾਤ ਦਿਨ ਤਕਰਾਰ ਆ ਕੇ ਵੇਖ ਲੈ ।
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਈ ਗਾਤਰੇ, ਸੀ ਤੇਗ ਪੱਤ ਬਚਾਉਣ ਲਈ, ਸਿੱਖ ਲਾਹੁੰਦੇ, ਸਿੱਖ ਦੀ ਦਸਤਾਰ ਆ ਕੇ ਵੇਖ ਲੈ ।
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਤੁਸਾਂ ਨੇ, ਪ੍ਰਵਾਰ ਸਾਰਾ ਸੀ ਵਾਰਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਦਾਤਿਆ ਕਿਰਦਾਰ ਆ ਕੇ ਵੇਖ ਲੈ ।
ਤੇਰੇ ਜਿਹਾ ਸੂਰਮਾ, ਅਣਖੀ ਤਿਆਗੀ ਨਾ ਜੱਗ ਵਿਚ, ਗੋਲਕਾਂ ਨੂੰ ਜੱਫਾ ਮਾਰ ਬੈਠਾ ਜਥੇਦਾਰ ਆ ਕੇ ਵੇਖ ਲੈ ।
ਪੰਥ ਖ਼ਾਤਰੇ ਚ ਪੈ ਗਿਆ, ਦਿੰਦੇ ਦੁਹਾਈ ਰੋਜ਼ ਇਹ, ਆਪ, ਪੰਥ ਦੁਸ਼ਮਣਾ ਦੇ ਬਣੇ ਯਾਰ ਆ ਕੇ ਵੇਖ ਲੈ ।
ਗੋਲਕ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਲਈ, ਨਿੱਤ ਰੰਗ ਨਵੇਂ ਬਦਲਦੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿਆਗੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਨੁਹਾਰ ਆ ਕੇ ਵੇਖ ਲੈ ।
ਤੇਰੇ ਗ਼ਰੀਬ ਸਿੱਖ ਨੂੰ, ਇਹ ਦੋਹੀਂ ਹੱਥੀਂ ਨੇ ਲੁੱਟਦੇ, ਨਾਲ ਚੋਰਾਂ ਰਲ ਗਏ, ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਆ ਕੇ ਵੇਖ ਲੈ ।
ਪੰਥ ਦੋਖੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀਆਂ, ਉਤੋਂ ਉਤੋਂ ਪੰਥ ਦਾ ਵੰਡਦੇ ਪਿਆਰ ਆ ਕੇ ਵੇਖ ਲੈ ।
ਅੱਗੇ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਸਿੱਖ ਤੇ ਹਰ ਇੱਕ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੀ, ਅੱਜ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕੋਈ ਇਤਬਾਰ ਆ ਕੇ ਵੇਖ ਲੈ ।
ਜਿਸ ਤੋਂ ਥਰ ਥਰ ਕੰਬਦਾ ਸੀ ਕਾਬਲ ਕੰਧਾਰ ਦਾਤਿਆ, ਆਪੋ ਦੇ ਵਿਚ ਖੜਕਦੀ ਤਲਵਾਰ ਆ ਕੇ ਵੇਖ ਲੈ ।
ਕੌਮ ਪਵੇ ਖੂਹ ਵਿਚ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੋਧਰ ਚਾਹੀਦੀ, ਏਹੋ ਜਿਹੇ ਪੰਥ ਦੇ ਨੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਆ ਕੇ ਵੇਖ ਲੈ ।
ਸਿੱਖ ਆਗੂ ਮਾਰਦਾ ਮੰਡੀ ਚ ਵਾਜਾਂ ਵਿਕਣ ਲਈ, ਦਿੱਲੀ ਤੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਚ ਸਰੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਆ ਕੇ ਵੇਖ ਲੈ ।
ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ ਨਿੱਤ, ਆਪੋ ਚ ਖੰਡੇ ਖੜਕਦੇ, ਜੰਗ ਦਾ ਅਖਾੜਾ ਬਣੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਆ ਕੇ ਵੇਖ ਲੈ ।
ਵੋਟਾਂ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਇਹ, ਚੱਕਰੀ ਦੇ ਵਾਂਗੂ ਘੁੰਮਦੇ, ਨਿਤ ਬੁਰਕੇ ਬਦਲਦੇ ਇਹ ਬੁਰਕੇਦਾਰ ਆ ਕੇ ਵੇਖ ਲੈ ।

੧੨-

ਸਾਹਿਬੁ ਹੋਇ ਦਇਆਲੁ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਤਾ ਸਾਈ ਕਾਰ ਕਰਾਇਸੀ ॥
ਸੋ ਸੇਵਕੁ ਸੇਵਾ ਕਰੇ ਜਿਸ ਨੋ ਹੁਕਮੁ ਮਨਾਇਸੀ ॥
ਹੁਕਮਿ ਮੰਨਿਐ ਹੋਵੈ ਪਰਵਾਣੁ ਤਾ ਖਸਮੈ ਕਾ ਮਹਲੁ ਪਾਇਸੀ ॥
ਖਸਮੈ ਭਾਵੈ ਸੋ ਕਰੇ ਮਨਹੁ ਚਿੰਦਿਆ ਸੋ ਫਲੁ ਪਾਇਸੀ ॥
ਤਾ ਦਰਗਹ ਪੈਧਾ ਜਾਇਸੀ ॥ ੧੫ ॥ [੪੭੧]

੯

ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ

[ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੂਚਨਾ:--ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਬਾਰੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਕਦਾ ਚਿੱਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿ " ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ " ਦੇ ਪਾਬੰਦ ਰਹਿਣ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਵਿੱਲ ਅਰੰਭ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ । ਅਰੰਭ ਹੋਏ ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਵਰਤਦਿਆਂ ਜਿਥੋਂ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤ ਦੇ ਪਰਚਲਤ ਹੋਣ ਦੇ ਰਾਹ ਖੁਲ੍ਹਦੇ ਹੋਣ ਦਾ ਝਾਉਲਾ ਪਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਕੇ ਪੰਥਕ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲੈਣ ਲਈ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਨਾ ਦਾਸ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਫ਼ਰਜ਼ ਸਮਝਿਆਂ ਹੈ । ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਦਾਸ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਖੁਨਾਮੀ ਰਹਿਤ ਹੋਣ । ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਵਰਤਣ ਵਿਚ ਦਾਸ ਨੇ ਕੋਈ ਭੁੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਣ । ਏਸੇ ਲਈ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਬਾਰੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰ ਲਿਖਣ ਉਪ੍ਰੰਤ, ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਥ ਦੀ ਸਰਬ ਉੱਚ ਸੰਸਥਾ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਭੇਜੇ ਜਾਣੇ ਹਨ । ਤਾਂ ਜੋ ਪਾਠਕਾਂ ਤੱਕ ਪੁੱਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿਚ, ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਕੂਲ (ਸੰਭਵਤਾ ਸਹੀ) ਸੋਧ ਕਰ ਲਈ ਜਾਵੇ]

" ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ " ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਇਤਿਹਾਸ--

ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਖਰੜਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਬਣਾਈ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਪਹਿਲੇ ਸਮਾਗਮ ੪-੫ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੩੧, ੪ਜਨਵਰੀ ੧੯੩੨ ਅਤੇ ੩੧ ਜਨਵਰੀ ੧੯੩੨ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਹੋਏ । ਫਿਰ ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਤੋਂ ਰਾਏ ਲੈਣ ਉਪ੍ਰੰਤ ਰਹੁ ਰੀਤ ਸਬ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਖਰੜਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ । ਖਰੜੇ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ " ਸਰਬ-ਹਿੰਦ ਸਿੱਖ ਮਿਸ਼ਨ ਬੋਰਡ " ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਤਾ ਨੰਬਰ ੧, ਮਿਤੀ ੧-੮-੩੬ ਰਾਹੀਂ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਅਤੇ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਤਾ ਨੰਬਰ ੧੪, ਮਿਤੀ ੧੨-੧੦-੩੬ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ । ਫਿਰ S.G.P.C. ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਕਤ੍ਰਤਾ ਮਿਤੀ ੭-੧-੪੫ ਵਿਖੇ ਇਸਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵਾਧੇ ਘਾਟੇ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ।

ਧਾਰਮਿਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਘਾਟਾ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਕਤ੍ਰਤਾ ਮਿਤੀ ੩-੨-੪੫ ਦੇ ਮਤਾ ਨੰਬਰ ੯੭ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ।

[ਨੋਟ--ਕੀ ਕੋਈ ਵਾਧਾ ਘਾਟਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ? ਫਿਰ ਪੰਥ ਵਿਚ ਵੰਡੀ ਜਾਣ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਕਦੋਂ ਅਤੇ ਕਿੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੀ ? ਇਸ ਬਾਰੇ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਖਰੜਾ ਚੁੱਪ ਹੈ । ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਚੁੱਪ ਹੈ ? ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ]

ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:-

ਜੋ ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਇਕ ਅਕਾਲਪੁਰਖ, ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਤਕ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਉਤੇ ਨਿਸਚਾ ਰੱਖਦਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਧਰਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ, ਉਹ ਸਿੱਖ ਹੈ।

ੳ) ਸਿੱਖ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਵਿਚ ਕੇਸਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਈ ਮਨਮਤੀਆਂ ਨੇ ਕੇਸ ਕਤਲ ਕਰਵਾ ਸਕਣ ਦਾ ਚੁੱਚਰ ਘੜ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਹ ਵਿਚਾਰਨਾ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਸਿੱਖ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਵਿਚ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਉਸੇ ਸਿੱਖ ਦੀ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ (ਸ਼ਖਸੀ ਅਤੇ ਪੰਥਕ) ਰਹਿਣੀ ਵੀ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਸ਼ਖਸੀ ਰਹਿਣੀ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਕੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਮਰਯਾਦਾ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਖਰੜੇ ਦੇ ੧੭ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਰਹਿਣੀ ਦੇ (੫) ਭਾਗ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਦੇ ਬੱਚੇ ਬੱਚੀ ਦੇ ਕੇਸ ਜਨਮ ਤੋਂ ਹੀ ਸੁੱਚੇ ਅਤੇ ਸਾਬਤ ਰੱਖਣ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਭਾਵ, ਜਿਸ ਪਰਵਾਰ ਵਿਚ ਬੱਚੇ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ। ਸਿੱਖ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਅਖਵਾਉਣ ਲਈ ਕੇਸ-ਧਾਰੀ ਹੋਣਾ, ਅਥਵਾ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਰੱਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਤੇ ਹੋਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਕੇਸ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਲਾ ਕੇਸਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸਤਿਕਾਰ, ਅਸਾਂ ਪਿੱਛੇ ਪੜ੍ਹ ਲਿਆ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਦੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੈ, ਸ਼ਖਸੀ ਤੇ ਪੰਥਕ ਸ਼ਖਸੀ ਰਹਿਣੀ

(੧) ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦਾ ਅਭਿਆਸ। (੨) ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਰਹਿਣੀ। (੩) ਸੇਵਾ।

੧- ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦਾ ਅਭਿਆਸ

੧- ਸਿੱਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ (ਪਹਿਰਾ ਰਾਤ ਰਹਿੰਦੀ) ਜਾਗ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੇ ਅਤੇ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ " ਵਾਹਿਗੁਰੂ " ਨਾਮ ਜਪੇ।

ਅ) ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਖਸੀ ਰਹਿਣੀ ਵਿਚ ਨਿਤਨੇਮ ਦੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਦੱਸੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਗੁਰੂ ਚੇਲੇ ਵਾਲੀ ਕਥਿਤ Formality ਵੀ ਪੰਥ-ਗੁਰੂ ਨੇ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਇਸ ਖਰੜੇ ਵਿਚ ਹੀ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿਣੀ ਨਿਰਮੂਲ ਬਣ ਗਈ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਸਿਮਰਣ ਅਤੇ ਨਿਤਨੇਮ ਦੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਦਾ ਪੰਥਕ-ਵਿਧਾਨ ਕੇਵਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀਆਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ। ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਤਾਰੀਫ਼ ਵਿਚ ਆਏ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਸਿੱਖਿਆ ਤੇ ਤਨੇ ਮਨੋਂ ਅਮਲ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ।

੨- ਨਿਤਨੇਮ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰੋ। ਨਿਤਨੇਮ ਦੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਇਹ ਹਨ:- ਜਪੁ, ਜਪੁ ਅਤੇ ਸਵੱਯੇ (ਸ੍ਰਾਵਗ ਸੁਧ ਵਾਲੇ)-ਇਹ ਬਾਣੀਆਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਪੜ੍ਹਨੀਆਂ।

ਸੋ ਦਰੁ ਰਹਰਾਸਿ-ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ ਸੂਰਜ ਡੁੱਬੇ ਪੜ੍ਹਨੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਬਾਣੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ:-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਨੌਂ ਸ਼ਬਦ (ਸੋ ਦਰੁ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ' ਸਰਣਿ ਪਰੇ ਕੀ ਸਰਮਾ ' ਤਕ) ਬੇਨਤੀ ਚੌਪਈ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦ (ਹਮਰੀ ਕਰੇ ਹਾਥ ਦੇ ਰੱਛਾ ' ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦੁਸਟ ਦੇਖ ਤੇ ਲੇਹੁ ਬਚਾਈ ਤਕ, ਸ੍ਰੈਯਾ ' ਪਾਇ ਗਏ ਜਬ ਤੇ ਤੁਮਰੇ ' ਅਤੇ ਦੋਹਰਾ ' ਸਗਲ ਦੁਆਰ ਕਉ ਛਡਿ ਕੈ) ਅਨੰਦ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਪੰਜ ਪਉੜੀਆਂ ਤੇ ਅੰਤਲੀ ਇਕ ਪਉੜੀ, ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਤੇ ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੫ ' ਤੇਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਤੇ ਨਾਹੀ '। ਸੋਹਿਲਾ-ਇਹ ਬਾਣੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੌਣ ਵੇਲੇ ਪੜ੍ਹਨੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਅਤੇ ਸੋਹਰਤ ਵੇਲੇ ਦੇ ਨਿਤਨੇਮ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਏਹੀ ਛੇ ਪਉੜੀਆਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਸਮੇਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਕਰੀਬ ੧੦੦ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਬਦਲ ਕੇ ਸਾਰਾ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਪਰ ਨਿਤਨੇਮ ਵਿਚ (ਅਥਵਾ ਸਹਿਜ ਪਾਠ, ਅਖੰਡਪਾਠ ਦੇ ਅਰੰਭ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਕੜ੍ਹਾ ਪਰਸ਼ਾਦ ਦੀ ਪਰਵਾਨਗੀ ਸਮੇਂ) ਏਹੀ ਤਬਦੀਲੀ ਕਿਸ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ? ਜਿਹੜੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦਾ ਨਿਤਨੇਮ ਤਾਂ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਛੇ ਪਉੜੀਆਂ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪੂਰਾ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਖੰਡੇ ਬਾਣੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਪਾਵਨ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਕੀ ਇਹ ਕੋਈ ਅਣਗਹਿਲੀ ਹੈ ਕਿ ਦਾਸ ਨੂੰ ਨਿਰਾਧਾਰਤ ਸੰਕਾ ਉਪਜਿਆ ਹੈ? ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਣ ਦੀ ਉਚੇਚੀ ਖੋਜ ਕਰ ਦੇਣੀ ਜੀ।

ੲ) ੧- ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦਾ ਅਭਿਆਸ--- ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਅਭਿਆਸ ਪਦ ਦਾ ਅਰਥ-- ' ਕਿਰਯਾ ਸਿੱਧੀ ਲਈ ਵਾਰ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਯਤਨ ', ਕੀਤਾ ਹੈ। Practice, ਭਾਵ, ਮਸ਼ਕ, ਰਟਨ, ਆਦਿ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਹੀ ਨਾਮ ਹਨ। ਨਿਆਰਾ ਗਿਆਨ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਨਿਆਰੇ ਆਚਰਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਨਿਆਰਾ ਸੰਤ ਸੂਰਮਾ ਬਨਾਉਣ ਆਏ ਨਿਆਰੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਨਿਆਰੇ ਪੰਥ ਲਈ ਬਣ ਰਹੀ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ' ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਤਨੇ ਮਨੋਂ ਜੁੜਨ ਦੀ ਘਾਲਣਾ ਘਾਲ ਕੇ ਪੂਰਨ ਮਨੁੱਖ ਬਣਿਆਂ ਰਹਿਣ ' ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਗੱਲ ਲਿਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਖਿਮਾਂ ਕਰਨਾ ਜੀ, ਦਾਸ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸੂਝ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ' ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਅਭਿਆਸ- ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿਕੂਲ ਹੈ। ਦਾਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਜੇਹਾ ਭਰਮ ਬਣਨ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਬਾਨੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਠੱਗ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਨੰਗਾ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ' ਅਭਿਆਸ ' ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹਨ---

੪੩- ਅਸਟ ਸਾਜ ਸਾਜਿ ਪੁਰਾਣ ਸੋਧਹਿ ਕਰਹਿ ਬੇਦ ਅਭਿਆਸੁ ॥

ਬਿਨੁ ਨਾਮੁ ਹਰਿ ਕੇ ਮੁਕਤਿ ਨਾਹੀ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਦਾਸੁ ॥ ੪ ॥ [੬੬੩]-੧-੬-੮

ਅਰਥ:- (ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਲੋਕ) ਅਸ਼ਟਾਧਿਆਈ ਆਦਿਕ ਗ੍ਰੰਥ ਰਚ ਕੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ) ਪੁਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਦੇ ਹਨ ਤੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਬੱਸ)! ਏਨੇ ਨੂੰ ਸ੍ਰੈਸ਼ਟ ਧਰਮ ਕਰਮ ਮੰਨੀ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਪਰ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ) ਖਲਾਸੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ੪।

ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ--(੧) ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਆਮ ਲੋਕ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚਲੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਅਸਲੀਯਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਵੇਦ-ਗਿਆਤਾ ਹੋ ਜਾਣ। (੨) ਵੇਦ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਕੇਵਲ ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਅਥਵਾ " ਜਾਪ-ਅਭਿਆਸ " ਮਾਤ੍ਰ ਨਾਲ ਹੀ ਮਨ ਇੱਛੇ ਕਾਰਜ ਸਿੱਧ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਭਰਮ, ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਪੱਕਾ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਵਧੀਆ

ਹਲਵਾ-ਮੰਡਾ ਤੋਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜੀਵਨ ਮਰਯਾਦਾ ਢਾਲ ਕੇ ਉੱਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਕਦੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੁਣੀ। ਵੇਦ ਬਾਣੀ ਨੇ ਕੇਵਲ ਮਾਇਆ ਗ੍ਰਸੀ ਕਰਮ ਕਾਂਡੀ ਮਰਯਾਦਾ ਹੀ ਸਿਖਾਈ ਹੈ। ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਿਤੇ ਰਹੀ, ਵੇਦ ਬਾਣੀ ਨੇ ਤਾਂ (ਕਥਿਤ) ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਦਰਸਾ ਕੇ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਹੋਰ ਵੀ ਵੱਧ ਮਨਮੋਹਣਾ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ:-

੪੪- ਬ੍ਰਹਮਾ ਮੂਲ ਵੇਦ ਅਭਿਆਸਾ ॥ ਤਿਸ ਤੇ ਉਪਜੇ ਦੇਵ ਮੋਹ ਪਿਆਸਾ ॥

ਤੂੰ ਗੁਣ ਭਰਮੇ ਨਾਹੀ ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ॥ ੧ ॥ [੨੩੧]-੪

ਅਰਥ:-ਜਿਸ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ ਵੇਦ-ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਰਸਤਾ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਜਿਹੜਾ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵੇਦ-ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਮੂਲ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਉਸ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਪੈਦਾ ਹੋਏ (ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਦੇਵਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ) ਮੋਹ (ਮਾਇਆ ਦੀ) ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹੀ ਦੱਸੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਦੇਵਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਭਟਕ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ੨੧।

੪੫- ਧੁਰ ਕੀ ਭੋਜੀ ਆਈ ਆਮਰਿ ॥ ਨਉ ਖੰਡ ਜੀਤੇ ਸਭਿ ਥਾਨੁ ਬਨੰਤਰ ॥

ਤਟਿ ਤੀਰਥ ਨ ਛੋਡੈ ਜੋਗ ਸੰਨਿਆਸ ॥ ਪਤਿ ਥਾਕੇ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਬੇਦ ਅਭਿਆਸ ॥ ੨ ॥ [੩੭੧]-੪

ਵੇਦਾਂ ਤੋਂ ਹਟ ਕੇ ਫਿਰ "ਕਰਮ" ਪਦ ਨਾਲ "ਅਭਿਆਸ" ਲਫਜ਼ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। "ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ", ਸ਼ਬਦ ਵੀਚਾਰ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦੀ ਵੀਚਾਰ, ਅਥਵਾ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨ ਆਦਿ, ਭਾਵ, ਸਿੱਖੇ ਦਸਮ-ਦੁਆਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਜ਼ਿਕਰ ਸਮੇਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ "ਅਭਿਆਸ" ਪਦ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਵਰਤਿਆ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ --

੪੬- ਪੰਚ ਤਤੁ ਸੁੰਨਹੁ ਪਰਗਾਸਾ ॥ ਦੇਹ ਸੰਜੋਗੀ ਕਰਮ ਅਭਿਆਸਾ ॥

ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਧੁਰਿ ਮਸਤਕਿ ਲੀਖੇ ਪਾਪੁ ਪੁੰਨ ਬੀਜਾਇਦਾ ॥ ੧੪ ॥ [੧੦੩੭]-੫-੧੭

ਅਰਥ:-ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਬਣਿਆ ਇਹ ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਨਿਰੋਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੀ ਪਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਰੀਰ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਰੁੱਝ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਜੀਵ ਦੇ ਕੀਤੇ ਚੰਗੇ ਤੇ ਮੰਦੇ ਕਰਮ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਉਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਲਿਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵ ਪਾਪ ਤੇ ਪੁੰਨ (ਦੇ ਬੀਜ) ਬੀਜਦਾ ਹੈ (ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਲ ਭੋਗਦਾ ਹੈ)। ੧੪।

ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਬਾਣੀ ਦੇ ਨਿਤਨੇਮੀ ਸੱਜਣ ਕਿਵੇਂ ਭੁੱਲ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਹੀ ਉਪਜ "ਜੋਗ" ਨਾਲ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਅਭਿਆਸ ਲਫਜ਼ ਵਰਤਿਆ ਹੈ:-

੪੭- ਜਾਪ ਤਾਪ ਗਿਆਨ ਸਭਿ ਧਿਆਨ ॥ ਖਟ ਸਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਵਖਿਆਨ ॥

ਜੋਗ ਅਭਿਆਸ ਕਰਮ ਧੂਮ ਕਿਰਿਆ ॥ ਸਗਲ ਤਿਆਗਿ ਬਨ ਮਧੇ ਫਿਰਿਆ ॥ ... ੧ ॥ [੨੬੫]-ਅਸਟ-੩

ਅਰਥ:-(ਜੇ ਕੋਈ ਵੇਦ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ) ਜਾਪ ਕਰੇ, (ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਧੁਣੀਆਂ ਨਾਲ) ਤਾਪਏ, (ਹੋਰ) ਕਈ ਗਿਆਨ (ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰੇ) ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ) ਧਿਆਨ ਧਰੇ, ਛੇ ਸਾਸਤ੍ਰਾਂ ਤੇ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰੇ, ਜੋਗ ਦੇ ਸਾਧਨ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੇ, ਕਰਮ ਕਾਂਡੀ ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਕਰੇ, (ਜਾਂ, ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਜੀਵ ਦੇ) ਸਾਰੇ (ਕੰਮ) ਛੱਡ ਕੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਭਉਂਦਾ ਫਿਰੇ। (ਅਜੇਹੇ ਸਾਰੇ ਯਤਨ (ਆਪਾ ਭਾਵ ਗੁਆ ਕੇ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਭੈ-ਭਾਉ ਵਿਚ ਰੰਗੀਜ਼ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ)। ੧।

ਉਪਰੋਕਤ ਗੁਰੂ-ਫੁਰਮਾਨਾਂ ਵਿਚ "ਅਭਿਆਸ" ਲਫਜ਼ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਵੇਦ ਬਾਣੀ ਅਥਵਾ ਫੋਕਟ ਕਰਮ-ਕਾਂਡੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨਾਲ ਵਰਤਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। "ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ" "ਨਾਮ-ਬਾਣੀ ਦਾ ਅਭਿਆਸ" ਲਿਖਣਾ ਪੰਥਕ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤੀ ਕਿਵੇਂ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੇ ?

੪੮- ਸਹਸਬਾਹੁ ਮਧਕੀਟ ਮਹਿਖਾਸਾ ॥ ਹਰਣਾਖਸੁ ਲੇ ਨਖਹ ਬਿਧਾਸਾ ॥ ਦੈਤ ਸੰਘਾਰੇ ਬਿਨੁ ਭਗਤਿ ਅਭਿਆਸਾ ॥ ੬ ॥ [੨੨੪]-੯

ਇਸ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ ਵਿਚ ਅਭਿਆਸ ਸ਼ਬਦ ਭਗਤੀ ਦੇ ਉਸੇ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਢੰਗ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਜ਼ਿਕਰ ਵਿਚ, ਭਾਵ ਨਿਬਿਹਾਸਕ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਪਾਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਵਾਰਤਾ ਦੇ ਸੰਕੇਤ ਮਈ ਜ਼ਿਕਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਆਇਆ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਰ ਅਥਵਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਮੇਂ ਅਭਿਆਸ--ਕਰਤ-ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ।

ਜਪੁ (ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਚੌਥੀ ਪਉੜੀ) ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਸ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਉਸਤਤ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਅਜੇਹਾ ਅਜੇਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪੂਰਨ ਸਾਵਧਾਨੀ ਅਤੇ ਇਕਾਗਰਤਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਵੀ ਹੈ--"ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਹੁ ਸੰਤ ਮੀਤ ॥ ਸਾਵਧਾਨ ਏਕਾਗਰ ਚੀਤ ॥ [੨੯੫] ਅਤੇ ਗੁਰੂ-ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਬਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਫੁਰਮਾਨ ਇਉਂ ਵੀ ਹਨ--"ਹਉ ਵਾਰੀ ਜੀਉ ਵਾਰੀ ਪਤਿ ਬੁਝਿ ਮੰਨਿ ਵਸਾਵਣਿਆ ॥" [੧੨੭]--"ਸੁਣਿਆ ਮੰਨਿਆ, ਮਨਿ ਕੀਤਾ ਭਾਉ ॥" [ਜਪੁ] ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਪ੍ਰਤੀ ਪਿਆਰ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ। ਗੁਰੂ-ਬਾਣੀ-ਗਿਆਨ ਤੋਂ "ਨਾਮ" ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦੀ ਅਸਲੀਯਤ ਸਮਝਣੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਿਰਮਲ "ਭੈ" ਉਪਜਦਾ ਹੈ। "ਭੈ" ਤੋਂ ਭਾਉ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਤੀ ਭਉ-ਭਾਉ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕੀਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਗੁਰਬਾਣੀ-ਜਾਪ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੈ--"ਨਾਨਕ ਜਿਨ੍ਹ ਮਨਿ ਭਉ ਤਿਨ੍ਹ ਮਨਿ ਭਾਉ ॥ [੪੬੫] ਉਸ ਸਦਾ-ਬਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਭਉ ਹਉਮੈ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ--ਸਚ ਭੈ ਰਾਤਾ ਗਰਬੁ ਨਿਵਾਰੇ ॥ [੯੪੩] ਭਉ-ਭਾਉ ਤੋਂ ਬਿਨਾ "ਨਾਮ-ਬਾਣੀ ਦੇ ਫੋਕੇ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਜਨਮ ਮਰਨ ਬਣਿਆਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ--"ਬਿਨ ਭੈ ਭਗਤੀ ਆਵਉ ਜਾਉ ॥ [੧੧੮੮]। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤ ਸੁਆਰ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੁੱਝ ਗੁਣਾ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਜੇਹੀ ਅਵਸਥਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੀ "ਗੁਰੂ-ਸਿੱਖ ਮਰਯਾਦਾ ਬਣਨੀ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੈ। ਪਰ ਜਦ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਢਾਲਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਦੇ ਥਾਂ, ਗੁਰਬਾਣੀ

ਗਿਆਨ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਮੁਕਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ (ਪ੍ਰੋਹਿਤਵਾਦੀ) " ਅਭਿਆਸ " ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ' ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਰਹੀ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਕਿਥੋਂ ਆਉਣਾ ਸੀ? ਸਿੱਖੀ-ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਜਨਮ ਦਾਤਾ ਸਤਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼:-

੪੯- **ਭਨਤਿ ਨਾਨਕੁ ਕਰੇ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਸਾਚੀ ਬਾਣੀ ਸਿਉ ਧਰੇ ਪਿਆਰੁ ॥**

ਤਾ ਕੋ ਪਾਵੈ ਮੋਖ ਦੁਆਰੁ ॥ ਜਪੁ ਤਪੁ ਸਭੁ ਇਹੁ ਸਬਦੁ ਹੈ ਸਾਰੁ ॥ ੫ ॥ [੬੬੧]-੨-੪

ਅਰਥ:-ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਫ਼ਰਮਾਨ:-ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ (ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ) ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਵਾਲੀ ਇਸ ਗੁਰੂ-ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਉਹ (ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਤੋਂ) ਖ਼ਲਾਸੀ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਲੱਭ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। (ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਵਾਲਾ ਇਹ) ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਅਸਲ ਜਪ ਹੈ ਅਸਲ ਤਪ ਹੈ। ੫।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਅਜੇਹੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਿਰੰਦੇਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਬੋਲੀ ਹੈ।

‘ ਗੁਰਮਤ ਮਾਰਤੰਡ ’ ਪੁਸਤਕ ਵੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਹੀ ਛਾਪੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਤੀਜੀ ਵਾਰ ਛਪੇ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੮੩ ਵਾਲੇ **ਐਡੀਸ਼ਨ** ਦੇ ੮੧ ਸਫ਼ੇ ਦੇ (੩) ਨੰਬਰ ਤੇ ਜਿਥੇ ਬਾਣੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਉਥੇ **‘ ਪਾਠ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ’** ਟਾਕੀਦ ਲਿਖੀ ਹੈ ਪਰ ੧੦ਵੇਂ ਥਾਂ ਜਿੱਥੇ **‘ ਅੱਖਰੀ ਵਿਦਿਆ ’** ਜਾਂ **‘ ਸ਼ਸਤਰ-ਵਿਦਿਆ ’** ਦੀ ਗੱਲ ਆਈ ਉਥੇ-- **‘ ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਅਭਯਾਸ ਕਰਨਾ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਦਾ ਅਤੇ ਫਿਰ-- ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਵਿਦਯਾ ਅਤੇ ਘੋੜੇ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਦੇ ਪੂਰੇ ਅਭਯਾਸੀ ਹੋਣਾ ’** ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਧਰਮ ਦੀ ਗੱਲ ਆਈ ਉਥੇ ਨਾਲ ਹੀ-- **‘ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਪੂਰੇ ਗਯਾਤਾ ਹੋਣਾ ’** ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਿਖਤ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ **‘ ਅਭਿਆਸ ’** ਤੋਂ ਭਾਵ ਤੋਤੇ ਵਾਂਗ ਰਟਨ ਅਥਵਾ ਪਰੈਕਟਸ (Practice) ਹੈ। ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਤੋਤੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ--ਜਪ ਕੇ ਕੀਏ ਤੇ ਜੇ ਪੈ ਪਾਯਤ ਅਜਪ ਦੇਵ ॥ ਪੂਰਨਾ ਸਦੀਵ ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ ਉਚਰਤ ਹੈ ॥ ੮੪ ॥ [ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ]

ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਆਏ **‘ ਅਭਿਆਸ ’** ਲਫਜ਼ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲੈ ਕੇ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦਾ **‘ ਜਪ ’** ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਸਿਖਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅੱਡੇ ਚਲ ਨਿਕਲੇ ਅਤੇ **‘ ਜਪ ’** ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਤੋਂ ਮਨ ਇੱਛੇ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਦੀ ਨਿਸ਼ਫਲ-ਚਰਚਾ ਚਲ ਪਈ। ਡੇਰਾਵਾਦੀਆਂ ਨੇ **‘ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸੀ ’** ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕਈ ਪੈਦਾ ਕਰ ਲਏ ਹੋਣਗੇ ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਚਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸ਼ਾਇਦ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕੇ (ਸ਼ਾਇਦ ਜੇ ਕੋਈ ਬਨਿਆਂ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕਰਮ-ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਸੀ ਸਿਖਿਆ ਅਤੇ ਮਿਹਰ ਦੁਆਰਾ ਬਣਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ?) ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਸਿਖਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਅਤੇ ਇੱਛਾ ਪੂਰਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਦਾਤਾ ਵੀ **‘ ਅਭਿਆਸ ’** ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਹੈ। **‘ ਅਭਿਆਸ ’** ਰਟਨ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ **‘ ਸਿਮਰਣ ’** ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ ਵਿਗਾੜਦਾ ਹੈ। **‘ ਅਭਿਆਸ ਅਥਵਾ ਰਟਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਉਪਜਣ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੀ।**

ਕਿਸੇ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਜਪ, ਮਨ ਦੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮਨ ਦੇਸੇ ਪ੍ਰਦੇਸ ਖੱਜਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਪਰ ਜ਼ਬਾਨ ਨਾਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਨਿਤਨੇਮ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਲੋਧੀ ਦੇ ਨਵਾਬ ਅਤੇ ਮੌਲਵੀ ਦੇ ਕੋਲ ਖਲੋਤਿਆਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗ਼ੈਰਹਾਜ਼ਰ ਜਾਣ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਨਿਮਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੜ੍ਹੀ। **‘ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਅਰਥ ’** ਯਾਦ **‘ ਹੈ ’**। **‘ ਸਿਮਰਨ ’** ਸਦਾ ਮਨ ਤੋਂ ਅਥਵਾ ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਮਨ ਕਿਸੇ ਦੂਰ ਦੁਰਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਭਟਕ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰੇ ਸੱਜਣ ਦੀ ਯਾਦ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ। ਯਾਦ ਆਉਣ ਦਾ ਅਰਥ ਕੇਵਲ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਇਹੀ ਹੈ, ਕਿ ਮਨ ਦੀ ਤਾਰ ਪਿਆਰੇ ਨਾਲ ਜਾ ਜੁੜੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤੀ ਥਾਈਂ **‘ ਜਪ ’** ਦਾ ਅਰਥ ਵੀ **‘ ਸਿਮਰਨ ’** ਹੀ ਹੈ। **‘ ਅਭਿਆਸ ’** ਇੱਕ ਸਰੀਰਕ ਕਿਰਿਆ ਹੈ। ਅਭਿਆਸ ਕਰਵਾਉਣ ਨਾਲ ਪਸ਼ੂ ਪੰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਈ ਕੁਝ ਸਿਖਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ **‘ ਪਸ਼ੂ ਪੰਥੀ ਵਿਦਵਾਨ ਨਹੀਂ ਬਣ ਗਏ ਹੁੰਦੇ ’**। ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਬਾਣੀ ਕੰਠ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸੱਚਾ ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਾਸ, ਤਦ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ-ਬਾਣੀ ਦਾ ਭਾਵ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਨਾਲ ਇਕਾਗਰ ਚਿਤ ਹੋ ਕੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਬੁਝਿਆ ਜਾਵੇ--**‘ਪੜ੍ਹਾਏ ਨਾਹੀ ਭੇਦੁ ਬੁਝਾਏ ਪਾਵਣਾ ॥** [੧੪੮]-**‘ਭਾਈ ਰੇ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੁਝੈ ਕੋਇ ॥ ਬਿਨੁ ਬੁਝੈ ਕਰਮ ਕਮਾਵਣੈ ਜਨਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਖੋਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥** [੩੨] ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਬਾਰੇ ਬਾਰੇ **‘ ਬੁਝਣ ’** ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਪਰ ਜਿਸ ਸਿੱਖ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਇਹ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਪੰਥ ਨੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਅਕਲ ਅਥਵਾ ਸਮਝ ਵਰਤ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ-ਗਿਆਨ ਨੂੰ **‘ ਸਮਝਣ-ਬੁਝਣ ’** ਦੀ ਗੱਲ ਉੱਕੀ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਪੰਥਕ ਤੌਰ ਤੇ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ--ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੂਰਮਾ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਦੇਸ ਦਾ ਪਾਂਧੀ ਬਣਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ, ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਵਲੋਂ ਬਣਾਈ--**‘ ਗੁਰਿ ਗਿਆਨੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਓ ਦੀਪਕ ਬਲਿਓ ॥ ’** **‘ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ’** ਵਿਚ, ਪ੍ਰੋਹਿਤਵਾਦੀ ਸ਼ਬਦ (**ਅਭਿਆਸ**) ਦਾ ਆਉਣਾ ਸ਼ਾਇਦ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾ ਹੀ ਹੋਵੇ ਜੀ ?

੩- (ੳ) ਅਰਦਾਸਿ ਇਹ ਹੈ। (ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਬਾਰੇ ਉੱਪਰ ਆ ਚਕਿਆ ਹੈ)

ਖਰੜੇ ਦੇ ੯ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਲਿਖ ਕੇ ਹੇਠਾਂ ਟੂਕ ਵਿਚ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ-- ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਹੈ। **‘ ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਗੋਤੀ ’** ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ **‘ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ’** ਵਾਲੀਆਂ ਅੰਤਮ ਦੋ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਅਜੇਹੇ Foot note ਤੋਂ ਲਗ ਪਗ ਸਾਰੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ **‘ ਭੋਟਾ ’** ਕੀਤੇ ਗਏ, ਅਰਪਣ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਥਵਾ ਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਅਤੇ ਨਕਦ ਮਾਇਆ ਦੇ **‘ ਦਾਨੀਆਂ ’** ਦੇ ਅਤੇ ਪਤੇ ਸਮੇਤ, ਅਤੇ ਉਸ ਸਾਰੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਵੱਟੇ ਸੰਸਾਰੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ **‘ ਮੰਗਤਿਆਂ ’** ਦੇ ਅਤੇ ਪਤੇ ਸਮੇਤ ਪੂਰੇ ਵਰਵੇ ਦੀ ਲੰਮੀ ਚੌੜੀ ਸੂਚੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ

ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਰਸਮ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਅਜੇਹਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਨਾਲ (ਦਾਸ ਦੀ ਤੁੱਛ ਸਮਝ ਅਨੁਸਾਰ) ਭੋਟਾ ਅਤੇ ਅਰਪਣ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਅਥਵਾ ਦਾਨ ਪ੍ਰਥਾ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸੰਸਾਰੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਬਾਰੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਉਲੰਕਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਅਵੱਗਿਆ ਦੇ ਨਾਲ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਬੜੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਖੰਡਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਭੁੱਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ। ਗੰਭੀਰ ਸ਼ੰਕਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਉਲੰਕਣਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੋਵੇ ਉਹ ਅਰਦਾਸ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਪੰਥ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦੀ ਮੰਗ ਵੀ ਫਿਰ ਕਿਸ ਨੇ ਪਰਵਾਨ ਕਰਨੀ ? ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦ: ਦੀ ਉਲੰਕਣਾ ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੇਅੰਤ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਕੁਝ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:--

ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਦੀ ਸੱਚੀ ਭੋਟਾ ---

- ੪੭- ਤੁਧ ਨੋ ਨਿਵਣੁ ਮੰਨਣੁ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ॥ ਸਾਰੁ ਭੋਟ ਬੈਸਣ ਕਉ ਥਾਉ ॥
ਸਤੁ ਸੰਤੋਖ ਹੋਵੈ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ਤਾ ਸੁਣ ਸਦਿ ਬਹਲੇ ਪਾਸਿ ॥ ੧ ॥ [੮੭੮]-੮
- ੪੮- ਕਿਆ ਦੇਵਉ ਜਾ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ ॥ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਉ ਲਖ ਬੇਰਾ ॥
ਤਨੁ ਮਨੁ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਦੇ ਸਾਜਿਆ ॥ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਨੀਚੁ ਨਿਵਾਜਿਆ ॥ ੩ ॥ [੮੮੭]--੧੪
- ੪੯- ਕੋਈ ਮਾਰਗੁ ਪੰਥੁ ਬਤਾਵੈ ਪ੍ਰਭ ਕਾ, ਕਹੁ ਤਿਨ ਕਉ ਕਿਆ ਦਿਨਬੇ ॥
ਸਭੁ ਤਨੁ ਮਨੁ ਅਰਪਉ, ਅਰਪਿ ਅਰਪਉ, ਕੋਈ ਮੇਲੈ ਪ੍ਰਭੁ ਮਿਲਬੇ ॥ ੩ ॥ [੧੩੨੦]--੩
- ੫੦- ਹਉ ਮਨੁ ਅਰਪੀ, ਸਭੁ ਤਨੁ ਅਰਪੀ ਅਰਪੀ ਸਭਿ ਦੇਸਾ ॥ ਹਉ ਸਿਰੁ ਅਰਪੀ ਤਿਸੁ ਮੀਤ
ਪਿਆਰੇ ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਦੇਇ ਸਦੇਸਾ ॥ ਅਰਪਿਆ ਤ ਸੀਸੁ ਸੁਥਾਨਿ ਗੁਰ ਪਹਿ, ਸੰਗਿ ਪ੍ਰਭੁ ਦਿਖਾਇਆ ॥ ਖਿਨ
ਮਾਹਿ ਸਗਲਾ ਦੂਖੁ ਮਿਟਿਆ, ਮਨਹੁ ਚਿੰਦਿਆ ਪਾਇਆ ॥ ਦਿਨੁ ਰੋਣਿ ਰਲੀਆ ਕਰੈ ਕਾਮਣਿ, ਮਿਟੇ
ਸਗਲ ਅੰਦੇਸਾ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਕੰਤੁ ਮਿਲਿਆ, ਲੋੜਤੇ ਹਮ ਜੈਸਾ ॥ ੩ ॥ [੨੪੭]--੧
- ੫੧- ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਲਧਾ ਜੀ, ਰਾਮੁ ਪਿਆਰਾ ਰਾਮ ॥ ਇਹੁ ਤਨੁ ਮਨੁ ਦਿਤੜਾ, ਵਾਰੋ
ਵਾਰਾ ਰਾਮ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਦਿਤਾ ਭਵਜਲੁ ਜਿਤਾ ਚੁਕੀ ਕਾਣਿ ਜਮਾਣੀ ॥ ਅਸਥਿਰੁ ਥੀਆ
ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਆ ਰਹਿਆ ਆਵਣੁ ਜਾਣੀ ॥ ਸੋ ਘਰੁ ਲਧਾ ਸਹਜਿ ਸਮਧਾ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰਾ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੁਖਿ ਮਾਣੇ ਰਲੀਆ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਕੰਉ ਨਮਸਕਾਰਾ ॥ ੧ ॥ [੫੭੬]--੧
- ੫੨- ਜਉ ਲਉ ਮੇਰੇ ਮੇਰੇ ਕਰਤੇ ਤਉ ਲਉ ਬਿਖੁ ਘੇਰੇ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਬੁਧਿ ਅਰਪੀ ਠਾਕੁਰ ਕਉ
ਤਬ ਹਮ ਸਹਜਿ ਸੋਇ ॥ ੩ ॥ ਜਉ ਲਉ ਪੋਟ ਉਠਾਈ ਚਲਿਅਉ ਤਉ ਲਉ ਡਾਨ ਭਰੇ ॥
ਪੋਟ ਡਾਰਿ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਮਿਲਿਆ ਤਉ ਨਾਨਕ ਨਿਰਭਏ ॥ ੪ ॥ [੨੧੪]--੧੫੯
- ੫੩- ਸਤੀਆ ਮਨਿ ਸੰਤੋਖੁ ਉਪਜੈ ਦੇਣੈ ਕੈ ਵੀਚਾਰਿ ॥ ਦੇ ਦੇ ਮੰਗਹਿ ਸਹਸਾ ਗੁਣਾ ਸੋਭ ਕਰੇ ਸੰਸਾਰੁ ॥.. ੧ ॥ [੪੬੬]-ਵਾ-੬
- ੫੪- ਕੰਚਨ ਕੇ ਕੋਟ ਦਤੁ ਕਰੀ ਬਹੁ ਹੈਵਰ ਗੈਵਰ ਦਾਨੁ ॥
ਭੂਮਿ ਦਾਨੁ ਗਊਆ ਘਣੀ ਭੀ ਅੰਤਰਿ ਗਰਬੁ ਗੁਮਾਨੁ ॥
ਰਾਮ ਨਾਮਿ ਮਨੁ ਬੋਧਿਆ ਗੁਰਿ ਦੀਆ ਸਚੁ ਦਾਨੁ ॥ ੪ ॥ [੬੨]-੧੪
- ੫੫- ਕਨਿਕ ਕਾਮਿਨੀ ਹੈਵਰ ਗੈਵਰ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਦਾਨੁ ਦਾਤਾਰਾ ॥
ਅੰਨ ਬਸਤ੍ਰ ਭੂਮਿ ਬਹੁ ਅਰਪੇ ਨਹਿ ਮਿਲਿਐ ਹਰਿ ਦੁਆਰਾ ॥ ੪ ॥ [੬੪੨]-੩
- ੫੬- ਪੂਜਾ ਵਰਤ ਤਿਲਕ ਇਸਨਾਨਾ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਬਹੁ ਦੈਨ ॥
ਕਹੂੰ ਨ ਭੀਜੈ ਸੰਜਮ ਸੁਆਮੀ ਬੋਲਹਿ ਮੀਠੇ ਬੈਨ ॥ ੧ ॥ [੬੭੪]-੧੩
- ੫੭- ਅਸੁਮੇਧ ਜਗਨੇ ॥ ਤੁਲਾ ਪੁਰਖ ਦਾਨੇ ॥ ਪ੍ਰਾਗ ਇਸਨਾਨੇ ॥ ਤਉ ਨ ਪੁਜਹਿ
ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਨਾਮਾ ॥ ਆਪੁਨੇ ਰਾਮਹਿ ਭਜੁ ਰੇ ਮਨ ਆਲਸੀਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੮੭੩]--੧
- ੫੮- ਸੰਮਨ ਜਉ ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ ਦਮ ਕਿਹੁ ਹੋਤੀ ਸਾਟ ॥
ਰਾਵਨ ਹੁਤੇ ਸੁ ਰੰਕ ਨਹਿ ਜਿਨਿ ਸਿਰ ਦੀਨੇ ਕਾਟਿ ॥ ੧ ॥ [੧੩੬੩]-੧
- ੫੯- ਕੰਚਨ ਸਿਉ ਪਾਈਐ ਨਹੀ ਤੋਲਿ ॥ ਮਨੁ ਦੇ ਰਾਮੁ ਲੀਆ ਹੈ ਮੋਲਿ ॥ ੧ ॥ [੩੨੭]-੧੯
- ੬੦- ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਜਪ ਤਪ ਜੇਤੇ ਸਭ ਉਪਰਿ ਨਾਮੁ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰਸਨਾ ਜੋ ਜਪੈ ਤਿਸੁ ਪੂਰਨ ਕਾਮੁ ॥ ੩ ॥
ਭੈ ਬਿਨਸੇ ਭ੍ਰਮ ਮੋਹ ਗਏ ਕੋ ਦਿਸੈ ਨ ਬੀਆ ॥ ਨਾਨਕ ਰਾਖੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮਿ ਫਿਰਿ ਦੂਖੁ ਨ ਬੀਆ ॥੪॥ [੪੦੧]-੧੮-੧੨੦
- ੬੧- ਅਸੁ ਦਾਨ, ਗਜ ਦਾਨ, ਸਿਹਜਾ ਨਾਰੀ ਭੂਮਿ ਦਾਨ, ਐਸੇ ਦਾਨੁ ਨਤ ਨਿਤਹਿ ਕੀਜੈ ॥ ਆਤਮ ਜਉ
ਨਿਰਮਾਇਲੁ ਕੀਜੈ, ਆਪ ਬਰਾਬਰਿ ਕੰਚਨੁ ਦੀਜੈ, ਰਾਮ ਨਾਮ ਸਰਿ ਤਉ ਨ ਪੂਜੈ ॥ ੩ ॥ [੯੭੩]-੪
- ਝੂਠਾ ਮੰਗਣ ਜੇ ਕੋ ਮਾਗੈ ॥--**
- ੬੨- ਝੂਠਾ ਮੰਗਣੁ ਜੇ ਕੋਈ ਮਾਗੈ ॥ ਤਿਸ ਕਉ ਮਰਤੇ ਘੜੀ ਨਾ ਲਾਗੈ ॥

- ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਜੋ ਸਦ ਹੀ ਸੇਵੈ ਸੋ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਨਿਹਚਲੁ ਕਹਣਾ^੨ ॥ ੧ ॥ [੧੦੬]-੪੩ ^{੨=ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।}
- ੬੨- ਨਦਰੀ ਆਵੈ ਤਿਸੁ ਸਿਉ ਮੋਹੁ ॥ ਕਿਉ ਮਿਲੀਐ ਪ੍ਰਭ ਅਬਿਨਾਸੀ ਤੋਹਿ ॥
ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਮੋਹਿ ਮਾਰਗਿ ਪਾਵਹੁ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਕੈ ਅੰਚਲਿ ਲਾਵਹੁ ॥ ੧ ॥ [੮੦੧]-੧
- ੬੪- ਕਪੜ ਭੋਗ ਵਿਕਾਰ, ਏ ਹਭੇ ਹੀ ਛਾਰ ॥ ਖਕੁ ਲੋੜੇਦਾ ਤੰਨਿ ਖੇ, ਜੋ ਰਤੇ ਦੀਦਾਰ ॥ ੨ ॥ [੧੦੬੮]-ਵਾ-੧੧
- ੬੫- ਖਾਤ ਪੀਤ ਅਨੇਕ ਬਿੰਜਨ ਜੈਸੇ ਭਾਰ ਬਾਹਕ ਖੋਤ ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਮਹਾ ਸ੍ਰਮੁ ਪਾਇਆ
ਜੈਸੇ ਬਿਰਖ ਜੰਤੀ ਜੋਤ ॥ ਤਜਿ ਗੁਪਾਲ ਜਿ ਆਨ ਲਾਗੇ ਸੇ ਬਹੁ ਪ੍ਰਕਾਰੀ ਰੋਤ ॥
ਕਰ ਜੋਰਿ ਨਾਨਕ ਦਾਨੁ ਮਾਗੈ ਹਰਿ ਰਖਉ ਕੰਠਿ ਪਰੋਤ ॥ ੨ ॥ [੧੧੨੧]-੫-੧੩
- ੬੬- ਧਨੁ ਧਨੁ ਕਹਾ ਪ੍ਰਕਾਰਤੇ^੧ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਸਭ ਭੂਰ^੨ ॥ ^{੧=ਕੁਕਦੇ, ਤਰਲੇ ਲੈਂਦੇ । ੨=ਭੂਠੇ, ਨਾਸਵੰਤ ।}
ਨਾਮ ਬਿਹੁਨੇ ਨਾਨਕਾ ਹੋਤ ਜਾਤ ਸਭ ਧੂਰ^੩ ॥ ੧ ॥ [੨੫੦]--੪ ^{੩=ਖੋਹ, ਵਿਆਰਥ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ।}
- ੬੭- ਕਿਆ ਮਾਗਉ ਕਿਛੁ ਬਿਰੁ ਨ ਰਹਾਈ ॥ ਦੇਖਤ ਨੈਨ ਚਲਿਓ ਜਗੁ ਜਾਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ [੪੮੧]--੮--੨੧
- ੬੮- ਸਲੋਕ ॥ ਮਾਇਆ ਡੋਲੈ ਬਹੁ ਬਿਧੀ ਮਨੁ ਲਪਟਿਓ ਤਿਹ ਸੰਗ ॥
ਮਾਗਨ ਤੇ ਜਿਹ ਤੁਮ ਰਖਹੁ ਸੁ ਨਾਨਕ ਨਾਮਹਿ ਰੰਗ ॥ ੧ ॥
ਮਮਾ ਮਾਗਨਹਾਰ ਇਆਨਾ ॥ ਦੇਨਹਾਰ ਦੇ ਰਹਿਓ ਸੁਜਾਨਾ ॥
ਜੋ ਦੀਨੋ ਸੋ ਏਕਹਿ ਬਾਰ ॥ ਮਨ ਮੂਰਖ ਕਹ ਕਰਹਿ ਪ੍ਰਕਾਰ ॥
ਜਉ ਮਾਗਹਿ ਤਉ ਮਾਗਹਿ ਬੀਆ ॥ ਜਾ ਤੇ ਕੁਸਲ ਨ ਕਾਹੁ ਬੀਆ ॥
- ੬੯- ਮਾਗਉ ਦਾਨੁ ਠਾਕੁਰ ਨਾਮ ॥ ਅਵਰੁ ਕਛੁ ਮੇਰੈ ਸੰਗਿ ਨ ਚਲੈ ਮਿਲੈ ਕ੍ਰਿਪਾ ਗੁਣ ਗਾਮ ॥ ੧ ॥
ਰਹਉ ॥ ਰਾਜੁ ਮਾਲੁ ਅਨੇਕ ਭੋਗ ਰਸ ਸਗਲ ਤਰਵਰ ਕੀ ਛਾਮ ॥ ਧਾਇ ਧਾਇ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਕਉ ਧਾਵੈ ॥
ਸਗਲ ਨਿਰਾਰਥ ਕਾਮ ॥ ੧ ॥ ਬਿਨੁ ਗੋਵਿੰਦ ਅਵਰੁ ਜੇ ਚਾਹਉ ਦੀਸੈ ਸਗਲ ਬਾਤ ਹੈ ਖਾਮ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੰਤ ਰੇਨੁ ਮਾਗਉ ਮੇਰੇ ਮਨੁ ਪਾਵੈ ਬਿਸ੍ਰਾਮ ॥ ੨ ॥ [੭੧੩]-੬
- ੭੦- ਸਿਸਟਿ ਉਪਾਈ ਸਭ ਤੁਧੁ, ਆਪੇ ਰਿਜਕੁ ਸੰਬਾਹਿਆ ॥ ਇਕਿ ਵਲੁ ਛਲੁ ਕਰਿ ਕੈ ਖਾਵੇ ਮੁਹਹੁ
ਕੂੜੁ ਕੁਸਤੁ ਤਿਨੀ ਢਾਹਿਆ ॥ ਤੁਧੁ ਆਪੇ ਭਾਵੈ ਸੋ ਕਰਹਿ, ਤੁਧੁ ਉਤੈ ਕੰਮਿ ਓਇ ਲਾਇਆ ॥
ਇਕਨਾ ਸਚੁ ਬੁਝਾਇਓਨੁ, ਤਿਨਾ ਅਤੁਟ ਭੰਡਾਰ ਦੇਵਾਇਆ ॥ ਹਰਿ ਚੇਤਿ ਖਾਹਿ ਤਿਨਾ ਸਫਲੁ ਹੈ,
ਅਚੇਤਾ ਹਥ ਤਡਾਇਆ ॥ ੮ ॥ [੮੫]-ਵਾਰ
- ਲੰਗਰ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਅਲੋਕਾਰ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੀ ਅਨੋਖੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ, ਜਾਂ ਹੋਰ ਦਾਨੀਆਂ ਦੇ ਦਾਨ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਦੇ ਨਾਲ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੰਗ-ਸੂਚੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਈ ਜਾਣ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ-ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਜੀ ਭੁੱਲੜ ਹਨ, ਅਗਿਆਨੀ ਹਨ ਅਥਵਾ ਬਿਨ ਬੋਲਿਆਂ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਨਣ ਜੋਗ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ? ਕਿ ਜਾਂ ਅਜੇਹਾ ਕਰਕੇ ਕੇਵਲ ਦਾਨੀਆਂ ਦੀ ਝੋਲੀ ਚੁੱਕੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ? ਅਤੇ ਜੇ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਕਹਿਣਾ ਗੁਰਮਤਿ ਹੈ ਤਾਂ ਸਮਝਾ ਦੇਣ ਦੀ ਮਿਹਰ ਕਰ ਦੇਣੀ ਅਤੇ ਜੇ ਵਾਕਿਆ ਹੀ ਇਹ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹੋ ਰਹੀ ਇਸ ਅਵੱਗਿਆ ਦੇ ਪਾਪ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ ਸਰਬ-ਉੱਚ ਜਥੇਦਾਰੀ ਕਿਸ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਮੁਕਤ ਹੋ ਸਕਸੀ ਹੈ ?
- ੭੧- ਆਪਿ ਕਰੇ ਕਿਸੁ ਆਖੀਐ ਹੋਰੁ ਕਰੇ ਨ ਕੋਈ ॥ ਆਖਣ ਤਾ ਕਉ ਜਾਈਐ ਜੇ ਭੁਲੜਾ ਹੋਈ ॥
ਜੇ ਹੋਏ ਭੂਲਾ ਜਾਇ ਕਹੀਐ ਆਪਿ ਕਰਤਾ ਕਿਉ ਭੁਲੈ ॥ ਸੁਣੇ ਦੇਖੇ ਬਾਝੁ ਕਹਿਐ ਦਾਨੁ ਅਣਮੰਗਿਆ ਦਿਵੈ ॥
ਦਾਨੁ ਦੇਇ ਦਾਤਾ ਜਗਿ ਬਿਧਾਤਾ, ਨਾਨਕਾ ਸਚੁ ਸੋਈ ॥ ਆਪਿ ਕਰੇ ਕਿਸੁ ਆਖੀਐ ਹੋਰੁ ਕਰੇ ਨ ਕੋਈ ॥੪॥ [੭੬੬]-੧-੪
ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਬਿਨਾ ਪੁਛਿਆਂ ਦਾਤਾਂ ਦੇਈ ਜਾਣਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ---- ਹਰਿ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਵਡੀ ਹੈ, ਅਪੁਛਿਆ ਦਾਨੁ ਦੇਵਕਾ : ॥ ੬ ॥ [੮੪] ਜੇ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਪਾਏ ਤਾਂ ਗੁੰਗਿਆ ਬੋਲਿਆਂ ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਅਥਵਾ ਨਾਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਰਿਜਕ ਕਿਥੋਂ ਮਿਲੇ ? ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਇਸ ਵਡਿਆਈ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਫੁਰਮਾਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:--
- ੭੨- ਤੇਰੀਆ ਸਦਾ ਸਦਾ ਚੰਗਿਆਈਆ ॥ ਮੈ ਰਾਤਿ ਦਿਹੈ ਵਡਿਆਈਆ ॥
ਅਣਮੰਗਿਆ ਦਾਨੁ ਦੇਵਣਾ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸਚੁ ਸਮਾਲਿ ਜੀਉ ॥ ੨੪ ॥ [੭੩]-੧
- ੭੩- ... ਸਰਬੇ ਥਾਨ ਥਨੰਤਰੀ, ਤੂ ਦਾਤਾ ਦਾਤਾਰੁ ॥ ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਏਕੁ ਤੂ, ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾ ॥ ਥਾਨ ਥਨੰਤਰਿ ਰਵਿ
ਰਹਿਆ ਗੁਰਸਬਦੀ ਵੀਚਾਰਿ ॥ ਅਣਮੰਗਿਆ ਦਾਨੁ ਦੇਵਸੀ, ਵਡਾ ਅਗਮ ਅਪਾਰੁ ॥ ੩੪ ॥ [੮੩੪]
- ੭੪- ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ਜਾ ਵਡਾ ਨਉ ॥ ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ਜਾ ਸਚੁ ਨਿਆਉ ॥ ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ਜਾ ਨਿਹਚਲ ਥਾਉ ॥
ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ਜਾਣੈ ਆਲਾਉ ॥ ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ਬੂਝੈ ਸਭਿ ਭਾਉ ॥ ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ਜਾ ਪੁਛਿ ਨ ਦਾਤਿ ॥
ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ਜਾ ਆਪੇ ਆਪਿ ॥ ਨਾਨਕ ਕਾਰ ਨ ਕਥਨੀ ਜਾਇ ॥ ਕੀਤਾ ਕਰਣਾ ਸਰਬ ਰਜਾਇ ॥ ੨ ॥ [੮੬੩]-ਵਾ-੨

- ੭੫- ਘਟਿ ਘਟਿ ਕਥਾ ਰਾਜਨ ਕੀ ਚਾਲੇ ਘਰਿ ਘਰਿ ਤੁਝਹਿ ਉਮਾਹਾ ॥
ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਪਾਛੈ ਕਰਿਆ ਪ੍ਰਥਮੇ ਰਿਜਕੁ ਸਮਾਹਾ ॥ ੪ ॥ [੧੨੩੫]-੧
- ੭੬- ਪਹਿਲੇ ਦੇ ਤੋਂ ਰਿਜਕੁ ਸਮਾਹਾ ॥ ਪਿਛੇ ਦੇ ਤੋਂ ਜੰਤ ਉਪਾਹਾ ॥
ਤੁਧੁ ਜੇਵਡੁ ਦਾਤਾ ਅਵਰੁ ਨ ਸੁਆਮੀ ਲਵੈ ਨ ਕੋਈ ਲਾਵਣਿਆ ॥ ੬ ॥ [੧੩੦]-੧-੩੫
- ੭੭- ਪੁਰਖਾਂ ਬਿਰਖਾਂ ਤੀਰਥਾਂ ਤਟਾਂ ਮੇਘਾਂ ਖੇਤਾਂਹ ॥ ਦੀਪਾਂ ਲੋਆਂ ਮੰਡਲਾਂ ਖੰਡਾਂ ਵਰਭੰਡਾਂਹ ॥ ਅੰਡਜ ਜੇਰਜ ਉਤਭੁਜਾਂ
ਖਾਣੀ* ਸੇਤਜਾਂਹ ॥ ਸੋ ਮਿਤਿ ਜਾਣੈ ਨਾਨਕਾ ਸਰਾਂ ਮੇਰਾਂ ਜਨਤਾਹ ॥ ਨਾਨਕ ਜੰਤ ਉਪਾਇ ਕੈ ਸੰਮਲੇ ਸਭਨਾਹ ॥ ਜਿਨਿ
ਕਰਤੈ ਕਾਰਣਾ ਕੀਆ ਚਿੰਤਾ ਭਿ ਕਰਣੀ ਤਾਹ ॥ ਸੋ ਕਰਤਾ ਚਿੰਤਾ ਕਰੇ ਜਿਨਿ ਉਪਾਇਆ ਜਗੁ ॥ ਤਿਸੁ ਜੋਹਾਰੀ
ਸੁਆਸਤਿ ਤਿਸੁ, ਤਿਸੁ ਦੀਬਾਣੁ ਅਭਗੁ ॥ ਨਾਨਕ ਸਚੇ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਕਿਆ ਟਿਕਾ ਕਿਆ ਤਗੁ ॥ ੧ ॥ [੪੬੭]-ਵ-੮

ਵਿਣੁ ਤੁਧੁ ਹੋਰ ਜਿ ਮੰਗਣਾ ਸਿਰਿ ਦੁਖਾ ਕੈ ਦੁਖੁ ॥

(ਸੰਪੈ ਕਉ ਈਸਰ ਧਿਆਈਐ ॥ ਸੰਪੈ ਪੁਰਬਿ ਲਿਖੇ ਕੀ ਪਾਈਐ ॥)

- ੭੮- ਅਬ ਤਬ ਅਵਰੁ ਨਾ ਮਾਗਉ ਹਰਿ ਪਹਿ ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨ ਦੀਜੈ ਪਿਆਰਿ ॥
ਨਾਨਕ ਚਾਤ੍ਰਕੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਜਲੁ ਮਾਗੈ ਹਰਿ ਜਸੁ ਦੀਜੈ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ॥ ੮ ॥ [੫੦੪]-੨
- ਪਦ ਅਰਥ:-ਅਬ ਤਬ=ਕਦੇ ਵੀ । ਪਹਿ=ਪਾਸੋਂ । ਪਿਆਰਿ=ਪਿਆਰ ਨਾਲ । ਚਾਤ੍ਰਕ=ਪਪੀਹਾ । ਜਸੁ=ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ ।
- ੭੯- ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਜਾਚਿਕ ਜਨ ਤੇਰੇ ਇਕੁ ਮਾਗਉ ਦਾਨੁ ਪਿਆਰੇ ॥
ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਨਿਤ ਸਰਧਾ ਲਾਗੀ ਮੋ ਕਉ ਹਰਿ ਗੁਰੁ ਮੇਲਿ ਸਵਾਏ ॥ ੧ ॥ [੯੮੨]-੫
- ਅਗਲੇ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਇੱਥ ਤੁਕ--" ਬਾਰਿਕ ਵਾਂਗੀ ਹਉ ਸਭ ਕਿਛੁ ਮੰਗਾ " ॥ ਸੁਣਾ ਕੇ ਇਹ ਭਰਮ ਪਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕੋਲੋਂ ਸਭ ਕੁਝ ਮੰਗਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਮੰਗਣ ਨੂੰ ਦੁਖਾਂ ਸਿਰ ਦੁੱਖ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ । ਸੋ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਹੈ । ਅਜੇਹੇ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖੇ ਤਦ ਹੀ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਜਦ ਅਸੀਂ ਪੂਰੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝ ਕੇ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਤੁਕ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਮੰਨ ਬੈਠਦੇ ਹਾਂ । ਆਉ ਬਾਲਕ ਵਾਂਗ ਸਭ ਕੁਝ ਮੰਗਣ ਦਾ ਭੇਤ ਸਮਝੀਏ:-
- ੮੦- ਦੁਖੁ ਤਦੇ ਜਾ ਵਿਸਰਿ ਜਾਵੈ ॥ ਭੁਖ ਵਿਆਪੈ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਧਾਵੈ ॥ ਸਿਮਰਤ ਨਾਮੁ ਸਦਾ ਸੁਹੇਲਾ,
ਜਿਸੁ ਦੇਵੈ ਦੀਨ ਦਇਆਲਾ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਰਾ ਵਡ ਸਮਰਥਾ ॥ ਜੀਇ ਸਮਾਲੀ ਤਾ
ਸਭੁ ਦੁਖੁ ਲਥਾ ॥ ਚਿੰਤਾ ਰੋਗੁ ਗਈ ਹਉ ਪੀੜਾ ਆਪਿ ਕਰੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ ਜੀਉ ॥ ੨ ॥ ਬਾਰਿਕ
ਵਾਂਗੀ ਹਉ ਸਭ ਕਿਛੁ ਮੰਗਾ ॥ ਦੇਦੇ ਤੋਟਿ ਨਾਹੀ ਪ੍ਰਭ ਰੰਗਾ ॥ ਪੈਰੀ ਪੈ ਪੈ ਬਹੁਤ ਮਨਾਈ ਦੀਨ
ਦਇਆਲ ਗੋਪਾਲਾ ਜੀਉ ॥ ੩ ॥ ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰੇ ॥ ਜਿਨਿ ਬੰਧਨ ਕਾਟੇ ਸਗਲੇ ਮੇਰੇ
॥ ਹਿਰਦੇ ਨਾਮੁ ਦੇ ਨਿਰਮਲ ਕੀਏ, ਨਾਨਕ ਰੰਗਿ ਰਸਾਲਾ ਜੀਉ ॥ ੪ ॥ [੯੮]-੮-੧੫
- ਪਹਿਲਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਬਣਾ ਲਈਏ ਤਾਂ ਫਿਰ ਜਦ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨ ਹੀ ਕੱਟੇ ਗਏ ਤਾਂ ਅੰਦਰ ਵਾਂਗ ਭਾਵ, ਬਾਲ-ਬੁੱਧ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਦੀਵੀ ਪੱਲਾ ਫੜਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ----ਬਾਲ ਬੁਧਿ ਪੂਰਨ ਸੁਖਦਾਤਾ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਹਰਿ ਟੇਕ ॥ ੨ ॥ [੭੧੪]- 1
- ੮੧- ਤਿਨ ਕੀ ਸਰਣਿ ਪਰਿਆ ਮਨੁ ਮੇਰਾ ॥ ਮਾਣੁ ਤਾਣੁ ਤਜਿ ਮੋਹੁ ਅੰਧੇਰਾ ॥
ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਦੀਜੈ ਨਾਨਕ ਕਉ ਤਿਸੁ ਪ੍ਰਭ ਅਗਮ ਅਗਾਧੇ ਜੀਉ ॥ ੪ ॥ [੧੦੨]-੨੦-੨੭
- ੮੨- ਕਉਨ ਉਪਮਾ ਤੇਰੀ ਕਹੀ ਜਾਇ ॥ ਸੁਖ ਦਾਤਾ ਪ੍ਰਭੁ ਰਹਿਓ ਸਮਾਇ ॥
ਨਾਨਕੁ ਜਾਚੈ ਏਕੁ ਦਾਨੁ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਮੋਹਿ ਦੇਹੁ ਨਾਮੁ ॥ ੪ ॥ [੧੧੮੧]-੫
- ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕੋਲੋਂ ਦਾਨ ਮੰਗਣ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖਾ ਰਹੇ ਹਨ--ਕਬ ਹੂ ਨ ਬਿਸਰੈ ਹੀਏ ਮੇਰੇ ਤੇ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਇਹੀ ਦਾਨੁ ਮੰਗੈ ॥ ੨ ॥ [੮੨੪]-੧੫-੧੦੧
- ੮੩- ਤੁਮ ਦਇਆਲ ਸਰਣਿ ਪ੍ਰਤਿ ਪਾਲਕ ਮੋ ਕਉ ਦੀਜੈ ਦਾਨੁ ਹਰਿ ਹਮ ਜਾਚੇ ॥ ਜਾਚੈ=ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ।
ਹਰਿ ਕੇ ਦਾਸ, ਦਾਸ ਹਮ ਕੀਜੈ ਮਨੁ ਨਿਰੰਤਿ ਕਰੇ ਕਰਿ ਨਾਚੇ ॥ ੩ ॥ [੧੬੯]-੧੭-੫੫
- ੮੪- ਸਭ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ ਤੂੰ ਕਰਣੈਹਾਰੁ ॥ ਅੰਤੁ ਨਾਹੀ ਕਿਛੁ ਪਾਰਾਵਾ ॥
ਦਾਸ ਅਪਨੇ ਕਉ ਦੀਜੈ ਦਾਨੁ ॥ ਕਬਹੂ ਨ ਵਿਸਰੈ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ॥ ੫ ॥ [੧੭੮]-੯-੭੮
- ਕੀ ਜਾਚਕ ਨੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਦਾਨ ਵਿਚ ਮੰਗ ਲਿਆ ? :-
- ੮੫- ਮਲੁ ਖਜਾਨਾ ਬੇਹੁ ਘਰੁ ਹਰਿ ਕੇ ਚਰਣ ਨਿਧਾਨ ॥
ਨਾਨਕੁ ਜਾਚਕੁ ਦਰਿ ਤੇਰੈ ਪ੍ਰਭ ਤੁਧ ਨੋ ਮੰਗੈ ਦਾਨੁ ॥ ੪ ॥ [੨੧੮]-੪-੧੭੨

ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ, ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਕੋਲੋਂ ਦਾਨ ਮੰਗਣ ਦੀ ਸਾਨੂੰ ਜਾਚ ਸਿਖਾਉਣ ਲਈ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ:--

- ੮੬- ਜਿਸ ਤੇ ਸੁਖ ਪਾਵਹਿ ਮਨ ਮੇਰੇ ਸੋ ਸਦਾ ਧਿਆਇ ਨਿਤ ਕਰ ਜੁਰਨਾ ॥
ਜਨ ਨਾਨਕ ਕਉ ਹਰਿ ਦਾਨੁ ਇਕੁ ਦੀਜੈ ਨਿਤ ਬਸਹਿ ਰਿਦੈ ਹਰੀ ਮੋਹਿ ਚਰਨਾ ॥ ੪ ॥ [੮੬੧]-੩
- ੮੭- ਆਲ ਜਾਲ ਬਿਕਾਰ ਤਜਿ ਸਭਿ, ਹਰਿ ਗੁਨਾ ਨਿਤਿ ਗਾਉ ॥ ਆਲ=ਘਰ । ਜਾਲ=ਜੰਜਾਲ
ਕਰ ਜੋੜਿ ਨਾਨਕੁ ਦਾਨੁ ਮਾਗੈ ਦੇਹੁ ਅਪਨਾ ਨਾਉ ॥ ੨ ॥ [੮੮੮]-੧-੬
- ੮੮- ਹਿਰਦੈ ਗੋਬਿੰਦ ਗਾਇ,ਚਰਨ ਕਮਲ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਾਇ, ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਮੋਹਨਾ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦਇਆ
ਮਇਆ ਧਾਰਿ ॥ ਨਾਨਕੁ ਮਾਗੈ ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ॥ ਤਜਿ ਮੋਹੁ ਭਰਮੁ ਸਗਲ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥ ੨ ॥ [੧੩੦੫]-੧-੩੮
- ੮੯- ਸਾ ਮਤਿ ਦੇਹੁ ਦਇਆਲ ਪ੍ਰਭ, ਜਿਤੁ ਤੁਮਹਿ ਅਰਧਾ ॥ ਨਾਨਕੁ ਮੰਗੈ ਦਾਨੁ ਰੇਨ ਪਗ ਸਾਧਾ ॥ ੪ ॥ [੬੭੭]-੩-੨੭
- ੯੦- ਪਾਵਉ ਦਾਨੁ ਢੀਠੁ ਹੋਇ ਮਾਗਉ ਮੁਖਿ ਲਾਗੈ ਸੰਤ ਰੇਨਾਰੇ ॥ ਰੇਨਾਰੇ=ਚਰਣ ਧੂੜ
ਜਨ ਨਾਨਕ ਕਉ ਗੁਰਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ ਪ੍ਰਭਿ ਹਾਥ ਦੇਇ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ ੪ ॥ [੭੩੮]-੬
- ੯੧- ਜਗਤ ਉਧਾਰਨ ਸਾਧ ਪ੍ਰਭ ਤਿਨ ਲਾਗਹੁ ਪਾਲ ॥ ਮੋ ਕਉ ਦੀਜੈ ਦਾਨੁ ਪ੍ਰਭ ਸੰਤਨ ਪਗ ਰਾਲ ॥ ੨ ॥ [੮੧੦]-੧੧-੪੧
ਪਗ ਰਾਲ=ਚਰਣਾ ਦੀ ਧੂੜ
- ੯੨- ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਮੇਰੇ ਦੀਨ ਦਇਆਲਾ ॥ ਸਾਧੂ ਕੀ ਮਨੁ ਮੰਗੈ ਰਵਾਲਾ ॥ ਰਵਾਲਾ=ਚਰਣ ਧੂੜ
ਹੋਹੁ ਦਇਆਲ ਦੇਹੁ ਪ੍ਰਭ ਦਾਨੁ ॥ ਨਾਨਕੁ ਜਪਿ ਜੀਵੈ ਪ੍ਰਭ ਨਾਮੁ ॥ ੪ ॥ [੮੬੬]-੧੧-੧੩

ਮਨਮੁਖ ਦੀ ਮੰਗ

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸਭ ਕਾਸੇ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸੋਭਾ ਖੱਟਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਤੋਂ ਵਾਂਜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਪਦਾਰਥਕ ਦਾਤਾਂ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਅੰਤ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ:--

- ੯੩- ਤਿਨ ਮਤਿ ਤਿਨ ਪਤਿ, ਤਿਨ ਧਨੁ ਪਲੈ, ਜਿਨ ਹਿਰਦੈ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ॥ ਤਿਨ ਕਾ ਕਿਆ
ਸਾਲਾਹਣਾ ਅਵਰ ਸੁਆਲਿਹੁ ਕਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਬਾਹਰੇ ਰਾਚਹਿ ਦਾਨਿ ਨ ਨਾਇ ॥ ੪ ॥ [੧੫]-੪
- ਅਰਥ:--ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਕਲ ਵਾਲੇ ਹਨ ਇੱਜ਼ਤ ਵਾਲੇ ਹਨ ਤੇ ਧਨ ਵਾਲੇ । ਐਸੇ ਭਲੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਕੀਤੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗਾ ਸੋਹਣਾ ਹੋਰ ਕੌਣ ਹੈ ? ਪਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਤੋਂ ਵਾਂਜੇ ਬੰਦੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜੁੜਦੇ, ਉਸ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਧਨ ਪਦਾਰਥ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ੪ ।
- ੯੪- ਅਗਿਆਨੀ ਮਾਨੁਖੁ ਭਇਆ ਜੋ ਨਾਹੀ ਸੋ ਲੋਰੈ ॥
ਰੈਣ ਅੰਧਾਰੀ ਕਾਰੀਆ ਕਵਨ ਜੁਗਤਿ ਜਿਤੁ ਭੋਰੈ ॥ ੧ ॥ [੨੧੨]-੧੨-੧੫੦
- ੯੫- ਜਿਨ੍ਹੀ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ਦੂਜੈ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਈ ॥ ਮੂਲ ਛੋਡਿ ਡਾਲੀ ਲਗੇ ਕਿਆ ਪਾਵਹਿ ਛਾਈ ॥ ੧ ॥
ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਕਿਉ ਛੂਟੀਐ ਜੇ ਜਾਣੈ ਕੋਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਇ ਤ ਛੂਟੀਐ ਮਨਮੁਖਿ ਪਤਿ ਖੋਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੪੨੦]-੧੮
- ੯੬- ਸੇਵਾ ਬੋਰੀ ਮਾਗਨੁ ਬਹੁਤਾ ॥ ਮਹਲੁ ਨ ਪਾਵੈ ਕਹਤੋ ਪਹੁਤਾ ॥ ੧ ॥
ਜੋ ਪ੍ਰਿਅ ਮਾਨੇ ਤਿਨ ਕੀ ਰੀਸਾ ॥ ਕੂੜੇ ਮੂਰਖ ਕੀ ਹਾਠੀਸਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੭੩੮]-੧-੭

ਅਰਥ:--ਹੋ ਭਾਈ ! ਝੂਠੇ ਮੂਰਖ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਨ ਦੀ ਗੱਲ (ਸੁਣ) । ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੀਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ ਸਤਿਕਾਰ ਹਾਸਲ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ । ੧ ।
ਰਹਾਉ । ਇਹ ਮੂਰਖ ਕੰਮ ਤਾਂ ਬੋੜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਦੇ ਵੱਟੇ ਇਸ ਦੀ ਮੰਗ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤਕ ਤਾਂ ਪਹੁੰਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ ਪਰ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ) ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ । ੧ ।

ਫਿਰ, ਖ਼ਾਸ ਦਾਨੀ-ਮੰਗਤਿਆਂ ਦੀ ਮੰਗ-ਸੂਚੀ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤਿ ਦਾ ਕੀ ਵਾਸਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੀ ? ਜੇ ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਵਿਆਤੀ ਬਾਰੇ ਅਰਦਾਸ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤਿ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀ ਸਮੇਂ ਕੇਵਲ ਬੱਚੇ ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਹੀ ਖੜੇ ਕਰਨ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਕਿਸ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਬਣਾਈ ਹੈ ? ਕਿਸ ਖ਼ਾਸ ਮਨੁੱਖਾਂ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਮੰਗ-ਅਰਦਾਸ ਸਮੇਂ ੧੫ ਮਿੰਟ ਤੋਂ ੪੦ ਮਿੰਟਾਂ ਤੱਕ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤਿ ਨੂੰ ਖੜਾ ਰੱਖਣਾ ਗੁਰਮਤਿ ਹੈ ਜੀ ? ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਗੁਰੂ ਹੁਕਮਾਂ ਤੋਂ ਮਿਲਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਪੰਥਕ ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਕੀ ਪੰਥਕ ਗੁਰਮਤਿ ਹੀ ਹੈ ? ਖ਼ਾਸ ਮਨੁੱਖਾਂ ਲਈ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀ ਅੱਡ ਸਮਾਂ ਮਿਥ ਲੈਣਾ ਕੀ ਮਨਮਤਿ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ? ਕੀ ਅਜੇਹੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਪੰਥਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਕਰਕੇ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸੋਧ ਕਰ ਲੈਣੀ ਪੰਥਕ ਹਿਤਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਜੀ ?

ਉਪ੍ਰੰਤ ਖਰੜੇ ਵਿਚ " ਗੁਰਦੁਆਰੇ " ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸੰਬੰਧੀ ਮਰਯਾਦਾ ਲਿਖੀ ਹੈ । ਪਰਚਲਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਲਿਖਣਾ ਛੱਡ ਕੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਮਰਯਾਦਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:--

- (ਸ) 1... ਧੂਪ ਜਾਂ ਦੀਵੇ ਮਚਾ ਕੇ ਆਰਤੀ ਕਰਨੀ, ਭੋਗ ਲਾਉਣਾ, ਜੋਤਾਂ ਜਗਾਉਣੀਆਂ, ਟੱਲ ਖੜਕਾਉਣੇ ਆਦਿ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ । ਹਾਂ, ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਸੁਗੰਧਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਫੁੱਲ, ਧੂਪ ਆਦਿ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਵਰਤਣੀਆਂ ਵਿਵਰਜਿਤ ਨਹੀਂ ਹਨ । ਕਮਰੇ ਅੰਦਰ ਰੌਸ਼ਨੀ ਲਈ ਤੇਲ, ਘੀ, ਜਾਂ ਮੋਮਬੱਤੀ, ਬਿਜਲੀ,

ਨੈਪ ਆਦਿ ਜਗਾ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ।

- (ਹ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ **ਵਾਕਰ (ਤੁਲ) ਕਿਸੇ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਅਸਥਾਪਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨ** । ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮੂਰਤੀ-ਪੂਜਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਰੀਤ ਜਾਂ ਸੰਸਕਾਰ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਅਨਮਤ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਮਨਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਹਾਂ, ਕਿਸੇ ਮੌਕੇ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਵਰਤਣਾ ਅਯੋਗ ਨਹੀਂ।

ਵਿਚਾਰ:- ਸਿੱਖ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਵਿਚ--- ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੇ ਸਿਖਿਆ ਅਤੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਉੱਤੇ ਨਿਸ਼ਚਾ "

" **ਅਤੇ** " ਲਫਜ਼ ਤੋਂ ਇਹ ਯਕੀਨ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਬਾਣੀ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਅੱਡਰੀ ਵੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਉਸੇ ਪੰਗਤੀ ਵਿਚ ਦੂਜੀ ਥਾਂ ' **ਅਤੇ** ' ਤੋਂ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ' ਬਾਣੀ ਤੇ ਸਿਖਿਆ ' ਤੋਂ ਅੱਡਰਾ ਹੈ । ਫਿਰ ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਪੁਸਤਕ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦਸਾਂ ਹੀ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਕੋਈ ਅੱਡਰਾ ਭੰਡਾਰ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ? ਅਤੇ ਜੇ ਦਸ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਕੋਈ ਅੱਡਰੀ ਪੁਸਤਕ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ' **ਵਾਕਰ** " ਅਸਥਾਪਨ ਕਿਸ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ? ਪਰ ਜੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਤੁੱਲ ਕੋਈ ਹੋਰ ਪੁਸਤਕ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਲਿਖਦਿਆਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲੋਂ ਦਸ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਜਿਕਰ ਅੱਡਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ? ਅਜੇਹੀ ਦੁਬਾਜ਼ਰੀ ਅਥਵਾ ਦੋਹਰੇ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਪੰਥ ਦੇ ਹਿਤਾਂ ਲਈ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੈ ਕਿ ਜਾਂ ਦੁਬਿਦਾ ਖੜੀ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਭਰਮੀ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ? ਫਿਰ ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਾਂਗ ਹੀ ਹੁਕਨਾਮੇ ਲਈ ਜਾਣੇ ਅਤੇ ਅਖੰਡਪਾਠ ਕਰੀ ਜਾਣੇ ਨਿਆਰੇ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਲਈ ਬਣੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ ਕਿ ਵਿਰੁੱਧ ? ਜੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ ਤਾਂ ਸ੍ਰੋ: ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਹਿਬ ਅਜੇਹੀ ਕੁਰੀਤੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕਦੇ ਬੋਲਦੇ ਤੱਕ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹਨ?

- (ਕ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪੰਥੂੜੇ ਦੇ ਪਾਵਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁੱਠੀਆਂ ਭਰਨੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਜਾਂ ਥੜ੍ਹੀਆਂ ਤੇ ਨਕ ਰਗੜਨਾ ਜਾਂ ਮੁੱਠੀਆਂ ਭਰਨੀਆਂ, ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਹੇਠਾਂ ਪਾਣੀ ਰੱਖਣਾ, ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਮੂਰਤੀਆਂ (ਬੁੱਤ) ਬਣਾਉਣੀਆਂ ਜਾਂ ਰੱਖਣੀਆਂ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਜਾਂ ਸਿੱਖ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਅਗੇ ਮਥੇ ਟੇਕਣੇ, ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਕਰਮ ਮਨਮਤ ਹਨ ।
- (ਖ) ਇਕ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਥਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੇ । ਜਿਸ ਨੇ ਸਿਰ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਚੁਕਿਆ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ ਚਲੇ, ਪੁਰ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਮੌਕੇ ਜੋੜਾ ਪਾਣ ਦੀ ਅਤੀ ਲੋੜ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਭਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ।
- (ਚ) ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਅੰਦਰ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਜਾਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼, ਮਜ਼ਹਬ, ਜਾਤਿ, ਵਲੇ ਨੂੰ ਮਨਾਹੀ ਨਹੀਂ .. ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਤੋਂ ਵਿਵਰਜਿਤ, ਤਮਾਕੂ ਆਦਿ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ।
- (ਠ) ਤਖ਼ਤਾਂ ਦੇ ਖ਼ਾਸ ਅਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਕੇਵਲ ਰਹਿਤਵਾਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ (ਸਿੰਘ ਸਿੰਘਣੀ) ਹੀ ਚੜ੍ਹ ਸਕਦੇ ਹਨ । { ਤਖ਼ਤਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਵਿਤਕਰਾ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ?

ਜਿਹੜੀ ਮਰਯਾਦਾ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਭੁਲੇਖੇ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਜਿਕਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ । ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਕੀਰਤਨ, ਹੁਕਮ ਲੈਣਾ ਸਾਧਾਰਨ ਪਾਠ, ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦਾ ਅਰੰਭ, ਭੋਗ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ, ਕੜ੍ਹਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵਰਤਾਉਣ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ, ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਥਾ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਲਿਖੀ ਹੈ।

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਤੋਂ ਹੀ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਨਿਆਰੇ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਹੀ ਬਿੱਪ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗੱਦੀ ਲਈ ਗੰਭੀਰ ਖ਼ਤਰਾ ਮੰਨਿਆ ਸੀ । ਏਸੇ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਰਲਾ ਪਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਜਦ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਆਤ ਕਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਸਿਖੀ ਦੇ ਵੈਰੀ ਬਿੱਪ੍ਰ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਤੋੜੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕਈ ਸਫਲ ਚਾਲਾਂ ਚੱਲੀਆਂ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਠ, ਕਥਾ, ਕੀਰਤਨ ਆਦਿ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਪੰਥ ਵਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਵੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ । ਸ਼ਾਇਦ ਏਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਦਾ ਪੰਥਕ ਤੌਰ ਤੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ।

੨-ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਖਰੜੇ ਦੇ ੧੭ ਅਤੇ ੧੮ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖੀ ਹੈ:-

- (ੳ) ਇਕ ਅਕਾਲ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਕਿਸੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ । (ਅ) ਆਪਣੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਦਾਤਾ ਤੇ ਇਸ਼ਟ ਕੇਵਲ ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ।
- ਏਥੇ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਜੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਨੂੰ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਅੱਡਰਾ ਗ੍ਰੰਥ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਬਾਕੀ ਨੌਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਹਾਂ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਜੁਦਾ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਵਾਂਗੇ ।
- (ੲ) ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜੋਤ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਇਕੋ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਮੰਨਣਾ ।
- (ਸ) ਜਾਤ-ਪਾਤ, ਛੂਤ-ਛਾਤ, ਜੰਤੂ-ਮੰਤ੍ਰ, ਸ਼ਗਨ, ਤਿੱਥ, ਮਹੂਰਤ, ਗ੍ਰਹਿ, ਰਾਸ਼, ਸ਼ਰਾਧ, ਪਿੱਤਰ, ਖਿਆਦ, (ਭਾਵ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਮਰਨ ਤੇ ਧਰਮਆਗੂ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਖੁਆਉਣਾ) ਪਿੰਡ, ਪੱਤਲ, ਦੀਵਾ, ਕਿਰਿਆ ਕਰਮ, ਹੋਮ, ਜੱਗ, ਤਰਪਣ, ਸਿਖਾ, ਭਦਣ, ਇਕਾਦਸੀ, ਪੂਰਨਮਾਸੀ, ਆਦਿ ਵਰਤ, ਤਿਲਕ, ਜੰਝੂ, ਤੁਲਸੀ, ਮਾਲਾ, ਗੋਰ, ਮੜ੍ਹੀ, ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਆਦਿ ਭਰਮ-ਰੂਪ ਕਰਮਾ ਉਤੇ ਨਿਸ਼ਚਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਗੁਰੂ ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਅਨ ਧਰਮ ਦੇ ਤੀਰਥ ਜਾਂ ਧਾਮ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਅਸਥਾਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣਾ । ਪੀਰ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਪੁੱਛਣਾ, ਸ਼ਰੀਨੀ, ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਗਾਇਤ੍ਰੀ, ਗੀਤਾ, ਕੁਰਾਨ, ਅੰਜੀਲ ਆਦਿ ਉਤੇ ਨਿਸ਼ਚਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ । ਹਾਂ, ਆਮ ਵਾਕਫ਼ੀ ਲਈ ਅਨਮਤਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਪੜ੍ਹਨਾ ਯੋਗ ਹੈ ।

- (ਹ) **ਖਾਲਸਾ ਸਾਰੇ ਮਤਾ ਤੋਂ ਨਿਆਰਾ ਰਹੇ**, ਪਰ, ਕਿਸੇ ਅਨਧਰਮੀ ਦਾ ਦਿਲ ਨਾ ਦੁਖਾਵੇ । { ਪਰਕੀ, ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਨਿਗੁਰਾ ਅਤੇ ਕੁਤਾ ਸੂਰ ਆਦਿ ਕਹਿ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਦਿਲ ਦੁਖਾਉਣਾ ਗੁਰਮਤਿ ਹੈ ਜੀ ? } ।
- (ਕ) ਹਰ ਇਕ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰੋ । (ਖ) ਸਿੱਖ ਲਈ ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਹੋਰ ਵਿਦਿਆ ਭੀ ਪੜ੍ਹੋ ।
- (ਗ) ਸੰਤਾਨ ਨੂੰ ਗੁਰਸਿਖੀ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਦਿਵਾਉਣੀ ਸਿੱਖ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ।
- (ਘ) ਕੇਸ ਲੜਕੇ ਦੇ ਜੋ ਹੋਏ ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੁਰਾ ਨਾ ਮੰਗੋ, ਕੇਸ ਉਹੀ (ਜਮਾਂਦਰੂ) ਰੱਖੋ, ਨਾਮ ਸਿੰਘ ਰੱਖੋ । ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਲੜਕੇ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਕੇਸ ਸਾਬਤ ਰੱਖੋ ।
- (ਙ) ਸਿੱਖ ਭੰਗ ਅਫੀਮ। ਸ਼ਰਾਬ, ਤਮਾਕੂ ਆਦਿ ਨਸ਼ੇ ਨਾ ਵਰਤੋ । ਅਮਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦਾ ਹੀ ਰੱਖੋ । (ਚ) ਸਿੱਖ ਮਰਦ ਅਥਵਾ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਨੱਕ, ਕੰਨ, ਛੇਦਨਾ ਮਨ੍ਹਾ ਹੈ ।
- (ਛ) ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ ਕੰਨਿਆ ਨਾ ਮਾਰੇ, ਕੁੜੀ-ਮਾਰ ਨਾਲ ਨਾ ਵਰਤੋ । (ਜ) ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਕੇ ਨਿਰਬਾਹ ਕਰੇ ।
- (ਝ) ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ ਗਰੀਬ ਦੀ ਰਸਨਾ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕੀ ਗੋਲਕ ਜਾਣੇ । (ਵ) **ਚੋਰੀ ਯਾਰੀ ਨਾ ਕਰੇ, ਚੂਆ ਨ ਖੇਡੇ** ।
- (ਟ) ਪਰ ਬੇਟੀ ਕੋ ਬੇਟੀ ਜਾਨੋ । ਪਰ ਇਸਤਰੀ ਕੋ ਮਾਤ ਬਖਾਨੋ । ਅਪਨਿ ਇਤ੍ਰੀ ਸੇ ਰਤਿ ਹੋਈ, ਰਹਿਤਵਾਨ ਸਿੰਘ ਹੈ ਸੋਈ ।
- ਏਸੇ ਤ੍ਰਾਂ ਸਿੱਖ ਇਸਤਰੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀਬਰਤ ਧਰਮ ਚ ਰਹੇ । (ਠ) ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ ਜਨਮ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦੇਹਾਂਤ ਤਕ ਗੁਰ ਮਰਯਾਦਾ ਕਰੇ ।
- (ਡ) ਸਿੱਖ, ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਸਮੇਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ਬੁਲਾਵੇ । ਮਰਦ ਇਸਤਰੀ ਦੋਹਾਂ ਲਈ ਏਹੋ ਹੁਕਮ ਹੈ ।
- (ਦ) ਸਿੱਖ ਇਸਤਰੀ ਲਈ ਪਰਦਾ ਜਾਂ ਘੁੰਡ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ।
- (ਣ) ਸਿੱਖ ਲਈ ਕਛਹਿਰਾ ਤੇ ਦਸਤਾਰ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਪੁਸ਼ਾਕ ਸੰਬੰਧੀ ਬਾਕੀ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਸਿੱਖ ਇਸਤਰੀ ਦਸਤਾਰ ਸਜਾਏ ਜਾਂ ਨਾ ਸਜਾਏ, ਦੋਵੇਂ ਠੀਕ ਹਨ।

੧ ਜਨਮ ਤੇ ਨਾਮ ਸੰਸਕਾਰ

ਦਾਸ ਦੀ ਨਿਮਾਣੀ ਅਤੇ ਕੱਚੀ ਸੂਝ ਅਤੇ ਯਾਦ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ " **ਸੰਸਕਾਰ** " ਸ਼ਬਦ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਮਿਲਦਾ । ਸਿੱਖ ਮਰਯਾਦਾ ਸੰਸਕਾਰ ਪਦ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਪ੍ਰੋਚਿਤਵਾਦੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਦੇਣ ਹੈ । ਹਾਲਾਂਕਿ ਉੱਪਰ : ਗੁਰਮਤਿ ਰਹਿਣੀ : ਦੇ (ਹ) ਭਾਗ ਵਿਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਸਾਰੇ ਮਤਾਂ ਤੋਂ ਨਿਆਰਾ ਹੈ ਪਰ " **ਸੰਸਕਾਰ** " ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਅਤੇ ਵਿਦੀ ਵਿਧਾਨ, ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਰੀਸ ਕੀਤੀ ਦਾ ਝੋਲਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਜਨਮ, ਨਾਮ, ਅਨੰਦ, ਅਥਵਾ ਮਿਰਤਕ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦਾ ਵਿਧੀ ਵਿਧਾਨ ੧੮ ਸਫ਼ੇ ਤੋਂ ੨੨ ਸਫ਼ੇ ਤਕ ਲਗ ਪਗ ਪੰਜ ਸਫ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ । ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਜੇਹੇ ਸਮਿਆਂ ਲਈ ਗੁਰਮਤਿ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਅੱਧ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ । ਦਾਸ ਨੂੰ ਭਰਮ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮਰਯਾਦਾ ਗੁਰਮਤ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋਣ ਨਾਲੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰੀਤ ਵਲ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਖੜਨ ਲਈ ਵੱਧ ਰਾਹ ਖੋਲਦੀ ਹੈ। ਬੜੇ ਦੁਖ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਇਹ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਗ਼ਲਤ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦਾ ਰਾਹ ਵੀ ਖੋਲਦੀ ਹੈ । ਦਾਸ ਆਪਣੀ ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ---

ਬਾਲਕ ਦਾ ਜਨਮ-- ਹਰਖ ਸੋਗ ਤੇ ਨਿਆਰਾ, ਭਾਵ, ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਉਦਾਸ, ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਰਵੇਸ਼, ਬਨਾਉਣ ਆਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੇ ਘਰ ਬਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰਖਦਿਆਂ--**ਜਨਮੇ ਕੋ ਵਾਜਿਹ ਵਾਧਾਏ ॥ ਸੋਹਿਲੜੇ ਅਗਿਆਨੀ ਗਾਏ ॥ ਜੋ ਜਨਮੈ ਤਿਸੁ ਸਰਪਰ ਮਰਣਾ ਕਿਰਤੁ ਪਇਆ ਸਿਰਿ ਸਾਹਾ ਹੇ ॥ ੭ ॥**[੧੦੩੨] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ੁਕਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਉਸ ਦੇ ਨਿਰਮਲ ਭੈ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਤਿਆਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਬੀਬੀ ਦਾ ਸਰੀਰ ਜਦ ਹੀ ਇਸ ਜੋਗ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਪਰਸਾਦ ਤਿਆਰ ਕਰੇ ਅਤੇ (ਜੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਘਰ ਵਿਚ ਨਾ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ) ਸਾਰਾ ਪਰਵਾਰ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਪੁੱਜੇ । ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਕੇ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਭਰੇ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਿਆਂ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਾਲਾ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਜੋਦੜੀ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅੱਖਰ ਤੋਂ ਸਿੰਘ ਅਥਵਾ ਕੌਰ ਲਕਬ ਨਾਲ ਸਸ਼ੋਭਤ ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਦਾ ਨਾਮ ਰੱਖਣਾ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਹੀ, (ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹੋਣ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਬਣ ਚੁੱਕਾ) ਲੋਹੇ ਦਾ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਕੜਾ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਲੈ ਕੇ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹਿਰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਪਰਵਾਰ ਘਰ ਪਰਤੇ । ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਰੰਗਣ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ, ਨਿਆਰੇ ਆਚਰਨ ਵਾਲਾ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਬਣਾਉਣਾ, ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦਾ ਪਰਮੁੱਖ ਧਰਮ ਹੋਣਾ ਲੋੜੀਏ । **ਜਹਿ ਕੁਲਿ ਪੂਤੁ ਨ ਗਿਆਨ ਵਿਚਾਰੀ ਅਥਵਾ ਤਿਨੁ ਧੰਨ ਜਣੇਦੀ ਮਾਇ ॥** ਆਦਿ । [ਅਜੇਹੇ ਪਾਵਨ ਗੁਰੂ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਏਸੇ ਕਾਂਡ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ]

ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਜਨਮ ਸੰਸਕਾਰ ਬਾਰੇ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ--

(ੳ) ਸਿੱਖ ਦੇ ਘਰ ਬਾਲਕ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਣ ਮਗਰੋਂ ਜਦ ਮਾਤਾ ਉਠਣ ਬੈਠਣ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਵੇ ਤਾਂ (ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ) **ਟੱਬਰ ਤੇ ਸੰਬੰਧੀ** ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਕੜਾ ਪਰਸਾਦਿ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣ ਜਾਂ ਕਰਾਉਣ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ-- ਪਰਮੇਸਰਿ ਦਿਤਾ ਬੰਨਾ " (ਸੋਰਠਿ ਮ:੫) " ਸਤਿਗੁਰ ਸਾਰੇ ਦੀਆਂ ਭੋਜਿ " (ਆਸਾ ਮ: ੫) ਆਦਿ **ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਤੇ ਧਨਵਾਦ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ** ਪੜ੍ਹਨ, ਉਪ੍ਰੰਤ ਜੇ ਕਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਰਖਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਾਠ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਫਿਰ ਵਾਕ ਲਿਆ ਜਾਵੇ । ਵਾਕ ਦੇ ਅਰੰਭ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਜੋ ਪਹਿਲਾ ਅੱਖਰ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਤੋਂ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਬੱਚੇ ਦਾ ਨਾਮ ਤਜਵੀਜ਼ ਕਰੇ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਲੈ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰੇ । ਲੜਕੇ ਦੇ ਨਉਂ ਪਿੱਛੇ " ਸਿੰਘ " ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਲੜਕੀ ਦੇ ਨਾਮ ਪਿੱਛੇ ਕੌਰ ਸ਼ਬਦ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਉਪ੍ਰੰਤ, ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ (ਛੇ ਪਉੜੀਆਂ) ਮਗਰੋਂ ਬੱਚੇ ਦੇ ਨਾਮ ਸੰਸਕਾਰ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦਾ ਯੋਗ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰਕੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ।

(ਆ) ਜਨਮ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੂਤਕ ਦਾ ਭਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ, ਕਿਉਂਕਿ " **ਜੰਮਣੁ ਮਰਣੁ ਹੁਕਮੁ ਹੈ ਭਾਣੈ ਆਵੈ ਜਾਇ** " ॥ " **ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੈ ਦਿਤੋਨੁ ਰਿਜਕ ਸੰਬਾਹਿ ॥** "

(ੲ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਰੁਮਾਲੇ ਤੋਂ ਚੋਲਾ ਬਣਾ ਕੇ ਪਾਉਣਾ ਆਦਿ ਮਨਮਤ ਹੈ ।

ਗੰਭੀਰ ਸ਼ੀਕੇ---

(੧) ਦਾਸ ਦੀ ਤੁਛ ਖੁੱਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸਭ ਤੋਂ ਬਹੁਤੀ ਦੁਖਦਾਈ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਗ਼ਲਤ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦਾ ਰਾਹ ਪੰਥਕ ਤੌਰ ਤੇ ਖੋਹਲਿਆ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ 'ਹੁਕਮਾਉ' ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਅਥਵਾ-- ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ--ਵੀ ਕਹੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ--ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਬਾਣੀ ਨਿਰੰਕਾਰ-- ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵਿਉਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਸੁਹਾਵਾਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਗੁਰੂ ਫ਼ਰਮਾਨ ਨੂੰ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਅਤੇ ਧਨਵਾਦ ਵਾਲਾ ਕਹਾਂਗੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਰਚੇਤਾ ਭਗਤ ਜਨ, ਅਥਵਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੀ, ਕੇਵਲ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਿਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਗੋਂ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵਾਲੇ ਸੰਸਾਰੀ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਸੁਹਾਵਾਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦਰਸਾਉਣ ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ ਰੂਪ 'ਕਵਿਤਾ' ਜਾਂ 'ਸਿਹਰੇ' ਵੀ ਲਿਖਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਧਨਵਾਦ ਵੀ ਅਸਾਂ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਰਾਗੀਆਂ ਤੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲੀ ਪੰਥਕ ਵਿਧੀ ਦੁਆਰਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਤਣ ਦੀ ਖ਼ੁਲ੍ਹ ਗੁਰੂ ਪੰਥਕ ਵਲੋਂ ਹੀ ਮਿਲ ਜਾਣੀ? ਕਿਹੜਾ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਢਾਲ ਲੈਣ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਕਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਉਣ ਦੇਵੇਗਾ? ਬਾਲਕ ਦੇ ਜਨਮ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਲਿਖੀ ਹੈ ਉਹ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਅਰਥ ਇਉਂ ਹਨ--

੬੭- ਪਰਮੇਸਰਿ ਦਿਤਾ ਬੰਨਾ ॥ ਦੁਖ ਰੋਗ ਕਾ ਡੋਰਾ ਭੰਨਾ ॥ ਅਨਦ ਕਰਹਿ ਨਰ ਨਾਰੀ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ ॥ ੧ ॥ ਸੰਤਹੁ ਸੁਖੁ ਹੋਆ ਸਭ ਬਾਣੀ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸਰੁ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਸਭਨੀ ਜਾਣੀ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਆਈ ॥ ਤਿਨਿ ਸਗਲੀ ਚਿੰਤ ਮਿਟਾਈ ॥ ਦਇਆਲ ਪੁਰਖ ਮਿਹਰਵਾਨਾ ॥ ਹਰਿ ਨਾਨਕ ਸਾਚੁ ਵਖਾਨਾ ॥ ੨ ॥ [੬੨੭/੨੮]-੧੩-੭੭

ਪਦ ਅਰਥ:--ਬੰਨਾ=ਡੱਕਾ। ਰੁਕਾਵਟ, ਬੰਨ੍ਹ। ਭੰਨਾ=ਬੰਨ ਦਿੱਤਾ, ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ। ੧। ਰਵਿ ਰਹਿਆ=ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਪੂਰਕੀ ਬਾਣੀ=ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ। ਆਈ=ਆ ਵੱਸੀ। ਵਖਾਨਾ=ਉਚਾਰਿਆ। ੨। ਅਰਥ:--ਹੋ ਸੰਤ ਜਨੋ! (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ) ਪਾਰ ਬ੍ਰਹਮ ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸਰ ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ (ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ) ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਸੁਖ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਰਹਾਉ। (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਵਾਸਤੇ) ਪਰਮੇਸਰ ਨੇ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ) ਡੱਕਾ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, (ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਪਰਮੇਸਰ ਨੇ ਦੁੱਖਾਂ ਤੇ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਡੋਰਾ ਹੀ ਮੁਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਉਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਇਹ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਦਿਤੀ ਉਹ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ। ੧। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆ ਵੱਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਚਿੰਤਾ ਦੂਰ ਕਰ ਲਈ। ਹੋ ਨਾਨਕ! ਦਇਆ ਦਾ ਸੋਮਾ ਪ੍ਰਭੂ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਉੱਤੇ ਮਿਹਰਵਾਨ ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਉਹ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ (ਸਦਾ) ਉਚਾਰਦਾ ਹੈ। ੨। [ਪ੍ਰਿ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ]

ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਨੇ ਇਸ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਬਾਲਕ ਦੇ ਜਨਮ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਕਿਸ ਖ਼ਿਆਲ ਨਾਲ ਚੁਣਿਆ ਹੈ। ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਤੇ ਤ੍ਰੀਮਤਾਂ ਸੁਹਾਗ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਲੱਗੀਆਂ ਨੀਂਗਰ ਨੂੰ 'ਬੰਨਾ' ਕਿਹਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸ਼ਾਇਦ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਲਾ ਬੰਨਾ ਵੀ ਤ੍ਰੀਮਤਾਂ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਵਾਲਾ ਹੀ ਬੰਨਾ ਸਮਝਣ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇਗੀ? ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਤਕ ਵਾਲਾ ਪੂਰਾ ਪਾਵਨ ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਰਪਣ ਦੀ ਤੀਜੀ ਪੋਥੀ ਦੇ ੨੬੨ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਲਿਖੇ ਅਰਥ:---

੬੮- ਸਤਿਗੁਰ ਸਾਚੈ ਦੀਆ ਭੋਜਿ ॥ ਚਿਰੁ ਜੀਵਨੁ ਉਪਜਿਆ ਸੰਜੋਗਿ ॥ ਉਦਰੈ ਮਾਹਿ ਆਇ ਕੀਆ ਨਿਵਾਸੁ ॥ ਮਾਤਾ ਕੈ ਮਨਿ ਬਹੁਤੁ ਬਿਗਾਸੁ ॥ ੧ ॥ ਜੀਮਿਆ ਪੂਤੁ ਭਗਤੁ ਗੋਵਿੰਦ ਕਾ ॥ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਸਭ ਮਹਿ ਲਿਖਿਆ ਧੁਰ ਕਾ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਦਸੀ ਮਾਸੀ ਹੁਕਮਿ ਬਾਲਕ ਜਨਮੁ ਲੀਆ ॥ ਮਿਟਿਆ ਸੋਗੁ ਮਹਾ ਅਨੰਦੁ ਬੀਆ ॥ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਖੀ ਅਨੰਦੁ ਗਵੈ ॥ ਸਾਚੈ ਸਾਹਿਬ ਕੈ ਮਨਿ ਭਾਵੈ ॥ ੨ ॥ ਵਧੀ ਵੇਲਿ ਬਹੁ ਪੀੜੀ ਚਲੀ ॥ ਧਰਮ ਕਲਾ ਹਰਿ ਬੰਧਿ ਬਹਾਲੀ ॥ ਮਨ ਚਿੰਦਿਆ ਸਤਿਗੁਰੁ ਦਿਵਾਇਆ ॥ ਭਏ ਅਚਿੰਤ ਏਕ ਲਿਵ ਲਾਇਆ ॥ ੩ ॥ ਜਿਉ ਬਾਲਕੁ ਪਿਤਾ ਉਪਰਿ ਕਰੇ ਬਹੁ ਮਾਣੁ ॥ ਬੁਲਾਇਆ ਬੋਲੈ ਗੁਰ ਕੈ ਭਾਣਿ ॥ ਗੁੜੀ ਛੰਨੀ ਨਾਹੀ ਬਾਤ ॥ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਤੁਠਾ ਕੀਨੀ ਦਾਤਿ ॥ ੪ ॥ [੩੬੬]-੭-੧੦੧

ਨੋਟ:--ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਜਨਮ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਸੁਖ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਅਰਥ:--(ਹੋ ਭਾਈ! ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਭਗਤ ਜੀਮਿਆ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ) ਪੁੱਤਰ ਜੀਮਿਆ (ਉਸ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਸਰਨ ਆਉਣ ਵਾਲੇ) ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਧੁਰ-ਦਰਗਾਹ ਦਾ (ਸੇਵਾ-ਭਗਤੀ ਦਾ) ਲੇਖ ਉੱਘੜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰਹਾਉ। (ਹੋ ਭਾਈ) ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਗੁਰੂ (ਨਾਨਕ) ਨੂੰ (ਜਗਤ ਵਿਚ ਘਲਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਸੰਗਤਿ (ਦੀ ਬਰਕਤਿ) ਨਾਲ (ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਅਟੱਲ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਹੋ ਭਾਈ! ਜਿਵੇਂ ਜਦੋਂ ਮਾਂ ਦੇ) ਪੇਟ ਵਿਚ (ਬੱਚਾ) ਆ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (ਤਿਵੇਂ ਸਿੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਟੱਲ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਨੰਦ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ)। ੧। (ਹੋ ਭਾਈ! ਜਿਵੇਂ ਜਿਸ ਘਰ ਵਿਚ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਦਸੀ ਮਹੀਨੀ ਪੁੱਤਰ ਜੰਮਦਾ ਹੈ (ਤਾਂ ਉਸ ਘਰ ਵਿਚੋਂ) ਗ਼ਮ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬੜਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, (ਤਿਵੇਂ ਜੇਹੜੀ ਸਤ-ਸੰਗਣ) ਸਹੇਲੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਗਾਉਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਿਆਰੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ੨। (ਹੋ ਭਾਈ! ਜੇਹੜੇ ਵਡ-ਭਾਗੀ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ) ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜਦੇ ਹਨ ਉਹ ਚਿੰਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਨ-ਦਿੱਛਤ ਫਲ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਉਹਨਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਧਰਮ-ਸਤਿਆ ਪੱਕੀ ਕਰ ਕੇ ਟਿਕਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੀ (ਗੁਰੂ ਦੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ) ਵਧ-ਰਹੀ ਵੇਲ ਹਨ ਚੱਲਰਹੀ ਪੀੜੀ ਹਨ। ੩। (ਹੋ ਭਾਈ!) ਹੁਣ ਕੋਈ ਲੁਕੀ-ਛੁਪੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਹਰ ਕੋਈ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਉੱਤੇ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਇਆਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ) ਦਾਤਿ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਜੋ ਕੁਝ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਹੋਇਆ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਹੀ ਬੋਲਦਾ ਹੈ (ਉਹ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਉੱਤੇ ਇਉਂ ਫ਼ਖਰ ਕਰਦਾ ਹੈ) ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਪੁੱਤਰ ਆਪਣੇ ਪਿਉ ਉੱਤੇ ਮਾਣ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਉਹ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਉਵੇਂ ਆਸ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਪੁੱਤਰ ਪਿਉ ਪਾਸੋਂ)। ੪। [ਪ੍ਰਿ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ]

ਇਸ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਦੇ ਘਰ ਬਾਲ ਜੰਮਣ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਬਣਾਈ ਹੈ? ਬੱਚੇ ਦੇ ਜਨਮ ਤੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਜਾਂ ਸਹਿਜ ਪਾਠ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਜੋ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਹੁਤੇ ਥਾਈਂ

ਅੱਜ ਸਰਾਬੀਆਂ ਅਤੇ ਭੰਗੜੇ ਪਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਭੋਗ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਹੀ ਬੋਤਲਾਂ ਦੇ ਡੱਕੇ ਖੋਲ੍ਹਣੇ ਅਤੇ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਹੀ ਨਾਚ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਕਾਕੇ ਨੂੰ ਤੁਹਫ਼ੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਰੂਦ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਕੰਧ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਵਿਸਥਾਰ ਛੇਵੇਂ ਭਾਗ ਵਿਚਲੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਹੈ।

੨- ਅਨੰਦ ਸੰਸਕਾਰ

ਹਿੰਦੂ ਪੂਜੇ ਦੇਹੁਰਾ ਮੁਸਲਮਾਣੁ ਮਸੀਤਿ ॥ ਨਾਮੇ ਸੋਈ ਸੋਵਿਆ ਜਹ ਦੇਹੁਰਾ ਨ ਮਸੀਤਿ ॥ ੪ ॥ [੮੭੫] ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਤੋਂ ਨਿਆਰੇ, ਹਰਖ ਸੋਗ ਤੋਂ ਮਾਨ ਅਪਮਾਨ ਤੋਂ ਵੀ ਨਿਆਰੇ-**“ ਹਰਖ ਸੋਗ ਤੇ ਰਹੈ ਨਿਆਰਉ ਨਾਹਿ ਮਾਨ ਅਪਮਾਨ ॥ ੧ ॥** [੬੩੩] ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਆਸ਼ਾ, **ਸੰਸਕਾਰ** ਲਫਜ਼ ਵਰਤਣ ਦੀ ਲੋੜ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵੀ ਸਮਝਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਸੱਜੇ ਜਾਂ ਖੱਬੇ ਬੈਠਣ ਦੀ ਵਿਧੀ, ਪੱਲਾ ਫੜਾਉਣ ਆਦਿ ਵਾਲੀ ਵਿਧੀ ਫੇਰੇ ਲੈਣੇ, ਬੀਬੀ ਪਿੱਛੇ ਅਤੇ ਕਾਕਾ ਅੱਗੇ ਤੁਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਵਿਚ ਹਰ ਫੇਰੇ ਸਮੇਂ ਪਹਿਲੀ ਦੂਜੀ ਤੀਜੀ ਅਤੇ ਚੌਥੀ ਲਾਵ ਦਾ ਗਾਇਨ ਫੇਰੇ ਉਪ੍ਰੰਤ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਖੜੇ ਜੋਣਾ ਵਾਲੀ ਪਾਬੰਦੀ ਆਦਿ ਆਦਿ ਕਿਰਿਆ ਸੂਚੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਣੀ ਭਾਵੇਂ ਪ੍ਰੋਹਿਤਵਾਦੀ ਰੁਚੀ ਹੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਸੁਕਰ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਨੇ ਏਥੇ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਣ ਦੀ ਜਾਂ ਗਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ। ਲਾਵਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਵੀ ਬਦੇ ਬਦੀ ਖਿੱਚ-ਧੂ ਕੇ ਹੀ ਸੰਸਾਰੀ ਵਿਆਹ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਂਜ ਇਸ ਪਾਵਨ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵੀ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਇੱਕ ਮਿੱਕ ਹੋਣ ਦੀ ਹੀ ਵਿਧੀ ਸਮਝਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਨੁਸਾਰ, ਤੀਸਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਭਾਈ “ ਸਚਨ ਸੱਚ ” ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸੁਖੀ ਰਹਿਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। [ਖਰੜੇ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਸੂਚੀ ਦੇ (੮) ਅਤੇ (੯) ਭਾਗ ਵਿਚ ਕੇਵਲ “ ਅਨੰਦ ” ਬਾਣੀ ਦਾ ਹੀ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ।] ‘ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਕਈ ਥਾਈਂ ਵਰਤੇ ਹੋਏ “ ਮਨਮਤ ” ਅਤੇ “ ਗੁਰਮਤ ” ਸ਼ਬਦਾਂ ਬਾਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੀ ਅੰਤਰ ਹੈ ? ਮਨਮਤ ਵਿਚ ਕੀ ਵਿਘਨ ਹੈ ? ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਹੀਦਾ ਹੈ ? ਇਸ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਗਿਆਨ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਭੈੜੇ ਰੀਤੀ ਰਿਵਾਜ ਨੂੰ ਸਿਧੇ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ (ਜਿਵੇਂ ਸੂਚੀ ਦੇ (੯) ਭਾਗ ਵਿਚ “ ਵਿਵਰਜਿਤ ” ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ) ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲਿਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪੈਣ ਤੋਂ ਕਰੜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਰੋਕ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੇ ਅਸਰਦਾਰ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਗੁਰਮਤਿ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਸੋਚੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਅਨੰਦ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ, ਕਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤਾਂ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਪਰ ਠੱਠਾ ਅਖਰ ਤੱਕ ੧੭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਬਣ ਜਾਣ ਨਾਲ ਅਜੇਹੀ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਧੇ ਹੋ ਜਾਣੇ ਕੁਦਰਤੀ ਗੱਲ ਸੀ। ਏਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਸਮੇਂ ਵਰਤ ਰਹੀਆਂ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਮਨਾਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਪੰਥਕ ਹਾਨੀ ਦਾ ਕਰਨ ਬਣਦੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਸੂਚੀ ਵਿਚਲੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸਿਆਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ---

(ਕ) “ ਅਨੰਦ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁੜਮਾਣੀ ਦੀ ਰਸਮ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਜੇ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਲੜਕੀ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਸੰਗਤ ਜੋੜ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧ ਕੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ, ਕੜਾ ਤੇ ਕੁਝ ਮਿੱਠਾ ਲੜਕੇ ਦੇ ਪੱਲੇ ਪਾ ਦੇਣ --

ਸੰਕਾ-- ਜਦ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ “ ਕੁੜਮਾਣੀ ਦੀ ਰਸਮ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ” ਤਾਂ ਏਸੇ ਥਾਂ ਬੱਸ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੀ? ਅੱਗੇ ਫਿਰ “ ਜੇ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ ” ਲਿਖਣ ਦਾ ਅਰਥ ਕੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਸੀ? ਕੀ ਗੁਰੂ-ਪੰਥ, ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਲਤ ਰੱਖਣ ਲਈ ਉਸ ਦਾ ਐਵੇਂ ਰੰਗ ਰੂਪ ਹੀ ਬਦਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ? ਕੀ ਲੜਕੇ ਦੇ ਪੱਲੇ ਮਿੱਠਾ ਪਾਉਣਾ ਆਦਿ ਜੋ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਹ ਗੁਰਮਤਿ ਹੈ ? ਕੀ ਕੋਈ ਗੁਰੂ-ਫੁਰਮਾਨ ਉਸ ਲਿਖੇ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ? “ ਮਿੱਠੇ ” ਤੋਂ ਪੰਥ ਦਾ ਭਾਵ ਭਾਵੇਂ ਗੁੜ ਸ਼ੱਕਰ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ (ਗ੍ਰਿਹਸਤ-ਤਿਆਗ ਵਿਰਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ) ਪਰ ਇਸ ਅਸਲੀਯਤ ਨੂੰ ਖੰਡਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਿਹੜੀ ਦਲੀਲ ਲਭੀਏ ਕਿ-- “ **ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵ ਨੇ ਮਾਇਆ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਮਿੱਠੀ ਕਦੇ ਕੋਈ ਸ਼ੈ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ** ”। ਸੰਕਾ ਉਪਜਣਾ ਸੁਭਾਵਕ ਹੈ ਕਿ ਕੁੜਮਾਣੀਆਂ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਜ਼ੂਲ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਰਾਹ ਗੁਰੂ-ਪੰਥ ਵਲੋਂ ਲਿਖੇ “ ਮਿੱਠੇ ” ਲਫਜ਼ ਨੇ ਹੀ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕੜਾ ਪਾਉਣ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਵੀ “ ਜਨਮ ਅਤੇ ਨਾਮ-ਸੰਸਕਾਰ ” ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੁਰਮਤ ਵਿਰੋਧੀ ਰੀਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਵਿਚ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਪਰਚਲਤ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ ਤਾਂ, ਕੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਗੁਰਮਤ ਹਦਾਇਤ ਜਾਰੀ ਕਰਨੀ ਸ਼ਾਇਦ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਨਾ ਹੋਵੇ ? ਪੰਥ ਦਾ ਸਰਬਰਾਹ ਕਿਸ ਮਜਬੂਰੀ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਕੇਵਲ ਤਮਾਸ਼ਾਈ ਬਣੇ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ? ਅਜੋਕਾ ਸਾਰਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ-ਵਾਦ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਬਣ ਜਾਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਥ ਦੀ ਬਚੀ ਖੁਚੀ ਅੱਡਰੀ ਨੁਹਾਰ ਵੀ ਕਰੂਪ ਹੋ ਜਾਣੀ ਹੈ।

(ਛ) ਇਸ ਲੰਮੀ ਹਦਾਇਤ ਵਿਚ--(੧) ਲੜਕੀ ਲੜਕੇ ਦੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਬੈਠੇ -- ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ? ਕੀ ਇਹ ਵੀ ਗੁਰਮਤਿ ਹੀ ਹੈ ਜੀ? (੨) “ ਫਿਰ ਲੜਕੀ ਦਾ ਪਿਤਾ ਜਾਂ ਮੁਖੀ ਸੰਬੰਧੀ ਲੜਕੇ ਦਾ ਪੱਲਾ ਲੜਕੀ ਦੇ ਹੱਥ ਫੜਾਵੇ ” ਪੱਲਾ ਫੜਾਉਣ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਕੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰਿਵਾਜ ਦੀ ਨਕਲ ਹੈ ਕਿ ਜਾਂ ਗੁਰਮਤ ਹੈ? (੩) ਹਰੇਕ ਲਾਵ ਦਾ ਪਾਠ ਹੋਣ ਮਗਰੋਂ ਅੱਗੇ ਵਰ ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਕੰਨਿਆਂ, ਵਰ ਦਾ ਪੱਲਾ ਫੜ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਕਰਨ “ ਇਹ ਕਿਰਿਆ ਵੀ ਕੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤ ਦੀ ਹੀ ਨਕਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ? ਜੇ ਗੁਰਮਤਿ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਸ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ?

੩- ਮ੍ਰਿਤਕ ਸੰਸਕਾਰ

- ੳ) ਪ੍ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਮਰਨ ਵੇਲੇ ਜੇ ਮੰਜੇ ਤੇ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੰਜੇ ਤੋਂ ਹੇਠ ਨਹੀਂ ਉਤਾਰਨਾ, ਦੀਵਾ-ਵਟੀ, ਗਊ ਮਣਸਾਉਣਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸੰਸਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ।
ਕੇਵਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਰਨਾ ।
- ਅ) ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੇ ਦੇਹ ਤਿਆਗਣ ਤੇ ਧਾਹ ਨਹੀਂ ਮਾਰਨੀ, ਪਿੱਟਣਾ ਜਾਂ ਸਿਆਪਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ । ਮਨ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਜਾਂ ' ਵਾਹਿਗੁਰੂ ' ਦਾ ਜਾਪ ਕਰੀ ਜਾਣਾ ਚੰਗਾ ਹੈ।
- ੲ) ਪ੍ਰਾਣੀ ਭਾਵੇਂ ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਸੋ ਸਸਕਾਰਨਾ ਚਾਹੀਏ । ਜਿਥੇ ਸਸਕਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ, ਉਥੇ ਜਲ-ਪ੍ਰਵਾਹ ਜਾਂ ਹੋ ਤਰੀਕਾ ਵਰਤਣ ਤੋਂ ਸੰਕਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ।
- ਸ) ਸਸਕਾਰਨ ਲਈ ਦਿਨ ਜਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਭਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ।
- ਹ) ੧- ਮਿਰਤਕ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾ ਕੇ ਸੁਆਂਛ ਬਸਤਰ ਪਾਏ ਜਾਣ ਤੇ ੨- ਕਕਾਰ ਜੁਦਾ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ । ੩-ਫਿਰ ਤਖ਼ਤ ਉਤੇ ਪਾ ਕੇ ੪-ਚਲਾਏ ਦਾ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ ਜਾਵੇ । ੫-ਫਿਰ ਅਰਥੀ ਨੂੰ ਚੁਕ ਕੇ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨ ਭੂਮੀ ਵਲ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾਵੇ । ੬-ਨਾਲ ਵੈਰਾਗਮਈ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ੭- ਸਸਕਾਰ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਚਿਖਾ ਰਚੀ ਜਾਵੇ । ੮- ਫਿਰ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਅਗਨੀ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ ਜਾਵੇ । ੯- ਫਿਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਅੰਗੀਠੇ ਉਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਪੁੱਤਰ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸਬੰਧੀ ਜਾਂ ਹਿਤੂ ਆਦਿ ਅਗਨੀ ਲਾ ਦੇਵੇ । ੧੦- ਸੰਗਤ ਕੁਝ ਵਿਥ ਤੇ ਬਹਿ ਕੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰੇ ਜਾਂ ਵੈਰਾਗਮਈ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹੇ । ਜਦ ਅਗਨੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਲ ਉਠੇ, ਤਾਂ ਕਪਾਲ ਕਿਰਿਆ ਆਦਿ ਕਰਨਾ ਮਨਮਤ ਜੈ।) ੧੧- ਕੀਰਤਨ ਸੋਹਿਲੇ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰ ਕੇ, ੧੨- ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧ ਕੇ ਸੰਗਤ ਮੁੜ ਆਵੇ । ੧੩- ਘਰ ਆ ਕੇ ਜਾਂ ਲਾਗੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨਮਿਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪਾਠ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ੧੪- ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ (ਛੇ ਪਉੜੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰ ਕੇ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧ ਕੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ । ੧੫- ਇਸ ਪਾਠ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਦਸਵੇਂ ਦਿਨ ਹੋਵੇ । ਜੇ ਦਸਵੇਂ ਦਿਨ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦਿਨ ਸਬੰਧੀਆਂ ਦੇ ਸੋਧ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰੱਖ ਕੇ ਨੀਯਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ੧੬- ਜੇ ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕੀਰਤਨ ਭੀ ਹੋਵੇ । ੧੭- ' ਦੁਸਹਿਰੇ ' ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਚਲਾਏ ਦੀ ਕੋਈ ਰਸਮ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ । (ਨੋਟ:-ਨੰਬਰਾਂ ਨਾਲ ਵੰਡ ਦਾਸ ਨੇ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ)
- ਕ) ਮ੍ਰਿਤਕ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦਾ ਅੰਗੀਠਾ ਠੰਡਾ ਹੋਣ ਤੇ ਸਾਰੀ ਦੇਹ ਦੀ ਭਸਮ ਅਸਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਉਠਾ ਕੇ ਜਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ, ਜਾਂ ਉਥੇ ਹੀ ਦਬ ਕੇ ਜਿਮੀਂ ਬਰਾਬਰ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ । ਸਸਕਾਰ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਬਣਾਉਣੀ ਮਨ੍ਹਾਂ ਹੈ ।
- ਖ) ਅਧ ਮਾਰਗ, ਸਿਆਪਾ, ਫੂਹੜੀ, ਦੀਵਾ ਪਿੰਡ, ਕਿਰਿਆ, ਸ਼ਰਾਧ ਬੁੱਢਾ ਮਰਨਾ ਆਦਿ ਕਰਨਾ ਮਨ ਮਤ ਹੈ । ? ਅੰਗੀਠੇ ਵਿਚੋਂ ਫੁਲ ਚੁਗ ਕੇ ਗੰਗਾ ਪਤਾਲਪੁਰੀ, ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਆਦਿਕ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਪਾਏ ਮਨਮਤ ਹੈ ।

ਵਿਚਾਰ--

ਉਂਜ ਤਾਂ ਇਹ ਮਰਯਾਦਾ ਗਰਤੁ ਪੁਰਾਣ ਦੇ ਹੀ ਦੂਜ ਦੀ ਜਨਮ ਦਾਤੀ ਹੋ ਦਿਸਦੀ ਹੈ ਪਰ ੧੭ ਹਿਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲਾ (ਹ) ਭਾਗ ਤਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰੋਚਿਤਵਾਦੀ ਬੋਲੀ ਹੈ । ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਛੇਵੇਂ ਭਾਗ ਦੇ ਮਿਰਤਕ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਵੀ ਲਖੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਏਥੇ ਕੇਵਲ ਪੰਜਵਾਂ ਹ) ਪੱਖ ਹੀ ਵਿਚਾਰਨਾ ਹੈ ।

ਜਿਸ ਅਨੁਪਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪਾਵਨ ਗੁਰੂ-ਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਜੀਵ ਦੀ ਮਿਰਤਕ ਦੇਹ ਨੂੰ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ' ਵੈਰਾਗ ਮਈ ' ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਕਰਨ ' ਦੀ ਪੰਥਕ ਹਦਾਇਤ ਹੈ, ਉਸ ਲਾਸਾਨੀ ਗੁਰੂ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਉਸ ਲਾਵਾਂ-ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਬੈਰਾਗੀਆ (=ਭਾਵ, ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਤੀਬਰ ਤਾਂਘ ਵਾਲਾ) ਅਤੇ ਬੈਰਾਗੁ (=ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਤੀਬਰ ਤਾਂਘ) ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ--

੯੯/੧- ਹਰਿ ਤੀਜੜੀ ਲਾਵ ਮਨਿ ਚਾਉ ਭਇਆ ਬੈਰਾਗੀਆ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਹਰਿ ਮੇਲੁ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਵਡਭਾਗੀਆ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ਨਿਰਮਲੁ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇਆ ਮੁਖਿ ਬੋਲੀ ਹਰਿ ਬਾਣੀ ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਵਡਭਾਗੀ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਕਬੀਐ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ॥ ਹਿਰਦੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਧੁਨ ਉਪਜੀ ਹਰਿ ਜਪੀਐ ਮਸਤਕਿ ਭਾਗ ਜੀਉ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕੁ ਬਾਲੇ ਤੀਜੀ ਲਾਵੈ ਹਰਿ ਉਪਜੈ ਮਨਿ ਬੈਰਾਗੁ ਜੀਉ ॥ ੩ ॥ [੭੭੪]-੨

ਰਾਜ ਭਾਗ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੁੰਦਿਆਂ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮਤਾ--ਗ੍ਰਿਹਸਤ-ਉਦਾਸ--ਜੈਸੇ ਜਲ ਮਹਿ ਕਮਲੁ ਨਿਰਾਲਮੁ, ਮੁਰਗਾਈ ਨੈ ਸਾਣੈ॥ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਬੈਰਾਗ ਹੈ-

੧੦੦/੨- ਜਿਹਿ ਬਿਖਿਆ ਸਗਲੀ ਤਜੀ ਲੀਓ ਭੇਖ ਬੈਰਾਗੁ ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੁਨੁ ਰੇ ਮਨਾ ਤਿਹ ਨਰ ਮਾਥੈ ਭਾਗੁ ॥ ੧੭ ॥ [੧੪੨੭]-੧੦੦

੧੦੧/੩- ਬਿਨੁ ਬੈਰਾਗ ਕਹਾ ਬੈਰਾਗੀ ॥ ਬਿਨੁ ਹਉ ਤਿਆਗਿ, ਕਹਾ ਕੋਉ ਤਿਆਗੀ ॥

ਬਿਨੁ ਬਸਿ ਪੰਚ ਕਹਾ ਮਨ ਚੁਰੇ ॥ ਨਾਮ ਬਿਨ ਸਦ ਸਦ ਹੀ ਝੁਰੇ ॥ ੪ ॥ [੧੧੪੦]-੬-੧੯

ਅਤੇ ਇਕ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਬੈਰਾਗ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ--

੧੦੨/੪-- ਜਹ ਕੀ ਉਪਜੀ ਤਹ ਰਚੀ, ਪੀਵਤ ਮਰਦਨ ਲਾਗ ॥

ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਚਿਤਿ ਚੇਤਿਆ, ਰਾਮ ਸਿਮਰਿ ਬੈਰਾਗ ॥ ੩ ॥ [੨੨੭]-੨-੧੩

ਅਰਥ--ਕਬੀਰ (ਸਾਹਿਬ)--ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਿਰਮੋਹਤਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ (=ਮਰਦਨ ਲਾਗ) ਵਿਚ (ਨਾਮ-ਰਸ) ਪੀਂਦਿਆਂ ਪੀਂਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸੇ ਵਿਚ ਜੁੜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ । ੩ ।

ਅਗਲੇ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਚਾਰ ਵਾਰੀ " ਬੈਰਾਗ " ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੋਈ ਹੈ ਪਰ ਚੋਹੀਂ ਥਾਈਂ ਬੈਰਾਗ ਦੇ ਅਰਥ ਉਹ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜੋ ਪੰਥ ਨੇ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਰਾਹੀਂ ਪੰਥ ਨੂੰ ਸਿਖਾਏ ਹਨ । ਮਨ ਮੱਤੀ ਅਰਥਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਦਾ ਕੀ ਵਾਸਤਾ ਜੀ ? ਅਤੇ ਫਿਰ ਕੀ ਮਨ ਮਤਿ ਦਾ ਹੀ ਦੂਜਾ ਨਾ ਮਨਮੁਖਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੀ ? ਆਉ ਇਕਾਗਰਤਾ ਨਾਲ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲਈਏ ।

੧੦੩/੫ ਮਨਮੁਖੁ ਮੋਹਿ ਬਿਆਪਿਆ ਬੈਰਾਗੁ ਉਦਾਸੀ ਨ ਹੋਇ ॥ ਸਬਦੁ ਨ ਚੀਨੇ ਸਦਾ ਦੁਖੁ ਹਰਿ ਦਰਗਹਿ ਪਤਿ ਖੋਇ ॥ ਹਉਮੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਖੋਈਐ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ, ਅਹਿਨਿਸਿ ਪੂਰਿ ਰਹੀ ਨਿਤ ਆਸਾ ॥ ਸਤਗੁਰੁ ਸੇਵਿ ਮੋਹੁ ਪਰਜਲੈ ਘਰ ਹੀ ਮਾਹਿ ਉਦਾਸਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਰਮ ਕਮਾਵੈ ਬਿਗਸੈ, ਹਰਿ ਬੈਰਾਗੁ ਅਨੰਦੁ ॥ ਅਹਿਨਿਸਿ ਭਗਤਿ ਕਰੇ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਨਿਚੰਦੁ ॥ ਵਡੈ ਭਾਗਿ ਸਤਸੰਗਤਿ ਪਾਈ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਸਹਜਿ ਅਨੰਦੁ ॥ ੨ ॥ ਸੋ ਸਾਧੂ, ਬੈਰਾਗੀ ਸੋਈ, ਹਿਰਦੈ ਨਾਮੁ ਵਸਾਏ ॥ ਅੰਤਰਿ ਲਾਗਿ ਨ ਤਾਮਸੁ ਮੂਲੇ ਵਿਚਹੁ ਆਪਿ ਗਵਾਏ ॥ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ਸਤਗੁਰੂ ਦਿਖਲਾਇਆ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪੀਆ ਆਪਾਏ ॥ ੩ ॥ ਜਿਨਿ ਕਿਨੈ ਪਾਇਆ ਸਾਧਸੰਗਤੀ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਬੈਰਾਗੁ ॥ ਮਨਮੁਖ ਫਿਰਹਿ ਨ ਜਾਣਹਿ ਸਤਗੁਰੁ ਹਉਮੈ ਅੰਦਰਿ ਲਾਗਿ ॥ ਨਾਨਕ ਸਬਦਿ ਰਤੇ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਰੰਗਾਏ ਬਿਨੁ ਭੈ ਕੇਹੀ ਲਾਗਿ ॥ ੪ ॥ [੨੯]-੮-੪੧

੧੦੪- ਮਨੁ ਬੈਰਾਗਿ ਰਤਉ ਬੈਰਾਗੀ ਸਬਦਿ ਮਨੁ ਬੋਧਿਆ ਮੇਰੀ ਮਾਈ ॥ ਅੰਤਰਿ ਜੋਤਿ ਨਿਰੰਤਰਿ ਬਾਣੀ ਸਾਚੇ ਸਾਹਿਬ ਸਿਉ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅਸੰਖ ਬੈਰਾਗੀ ਕਰਹਿ ਬੈਰਾਗੁ ਸੋ ਬੈਰਾਗੀ ਜਿ ਖਸਮੈ ਭਾਵੈ ॥ ਹਿਰਦੈ ਸਬਦਿ ਸਦਾ ਭੈ ਰਚਿਆ ਗੁਰ ਕੀ ਕਾਰ ਕਮਾਵੈ ॥ ਏਕੋ ਚੇਤੈ ਮਨੁਆ ਡੋਲੈ ਧਾਵਤੁ ਵਰਜਿ ਰਹਾਵੈ ॥ ਸਹਜੇ ਮਾਤਾ ਸਦਾ ਰੀਗਿ ਰਾਤਾ ਸਾਚੇ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ॥ ੨ ॥ [੬੩੪]-੧

ਸਚਖੰਡ ਵਾਸੀ ਪ੍ਰਿੰ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਜੀ ਦੇ ਅਰਥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖੇ ਹਨ:-

ਅਰਥ:-ਹੋ ਮੇਰੇ ਮਨ ! (ਤੋਰੇ ਅੰਦਰ ਤਾਂ) ਦਿਨ ਰਾਤ ਸਦਾ (ਮਾਇਆ ਦੀ) ਆਸ ਭਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ । (ਹੋ ਮਨ !) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਸੇਵਾ ਕਰ (ਤਦੋਂ ਹੀ ਮਾਇਆ ਦਾ) ਮੋਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੜ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਤਦੋਂ ਹੀ) ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੀ (ਮਾਇਆ ਤੋਂ) ਉਪਰਾਮ ਹੋ ਸਕੀਦਾ ਹੈ । ੧ । ਰਹਾਉ ।

ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ) ਨਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਲਗਨ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਨਾ ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ ਉਪਰਾਮਤਾ । ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਦਾ, (ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਨੂੰ) ਸਦਾ ਦੁੱਖ (ਘੋਰੀ ਰੱਖਦਾ) ਹੈ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਵੀ ਉਹ ਆਪਣੀ ਇੱਜਤ ਗਵਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਰਾਹ ਤੇ ਤੁਰਿਆਂ ਹਉਮੈ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਨਾਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਜਾਈਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ੧ । ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ (ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ) ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ (ਅੰਦਰੋਂ) ਖਿੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ਤੇ ਆਤਮਕ ਸੁਖ ਹੈ । ਉਹ ਰਾਤ ਦਿਨ ਹਰ ਵੇਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, (ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਹਉਮੈ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਬੇ-ਫਿਕਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਵਡੀ ਕਿਸਮਤ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਉਹ ਆਤਮਕ ਅਡੋਲਤਾ ਵਿਚ (ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ) ਸੁਖ ਮਾਣਦਾ ਹੈ । ੨ । ਉਹ ਮਨੁੱਖ (ਅਸਲ) ਸਾਧੂ ਹੈ ਉਹੀ ਬੈਰਾਗੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਵਸਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਕਾਲਖ ਕਦੇ ਭੀ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਆਪ-ਭਾਵ ਗਵਾਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ-ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ (ਉਸਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ) ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਨਾਮ-ਰਸ ਰੱਜ ਕੇ ਪੀਂਦਾ ਹੈ । ੩ । ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੇ ਲੱਭਾ ਹੈ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਹੀ ਵਡੀ ਕਿਸਮਤ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਲੱਭਾ ਹੈ । ਪਰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ (ਬਾਹਰ ਜੰਗਲਾਂ ਆਦਿਕ ਵਿਚ) ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਦੀ ਵਡਿਆਈ) ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਉਮੈ (ਦੀ ਮੈਲ) ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ । ਹੋ ਨਾਨਕ ! ਜੇਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਗਏ ਹਨ ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । (ਪਰ ਪਾਹ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਪੱਕਾ ਰੰਗ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦਾ, ਤੇ ਨਾਮ-ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਡਰ-ਅਦਬ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਪਾਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ । ੪ ।

ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਤੋਂ ਅਤੇ ਬਦੀਆਂ ਤੋਂ ਮਨ ਵਿਚ ਉਪਰਾਮਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਸਿੱਕ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ **ਬੈਰਾਗ** ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ । ਕਿਸੇ ਦੀ ਮੌਤ ਸਮੇਂ " ਬੈਰਾਗ " ਨਹੀਂ ਉਪਜਦਾ ਅਗੋਂ **ਮਨ ਸੋਗਵਾਰ** ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਅਜੇਹਾ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਜਿਥੇ ਕਿਸੇ ਪਿਆਰੇ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬੈਰਾਗੀ ਹੋ ਜਾਣ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਕੋਈ ਸੰਕੇਤ ਮਾਤ੍ਰ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੋਵੇ। ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਮੰਨਣ ਦਾ ਹੀ ਗੁਰੂ-ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ। ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਰੋਣਾ ਪਿੱਟਣਾ, ਧਾਹਾਂ ਮਾਰਨੀਆਂ ਅਤੇ ਖ਼ਾਸ ਮਿਥੇ ਹੋਏ ਦਿਨਾ ਲਈ ਸੋਗ ਮਨਾਉਣਾ ਕੇਵਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਵਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਸਿੱਖ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲੇ " ਵੈਰਾਗ ਮਈ " ਸ਼ਬਦ (ਢੂੰਡ ਕਰਕੇ) ਉਚਾਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਅਜੇਹੀ ਭਾਸ਼ਾ ਕੇਵਲ ਬਿੱਪ੍ਰ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਹੀ ਆ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਮਿਰਤਕ ਦੀ ਮੌਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਸੁਹਾਵਾਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ--ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਵੈਰਾਗ ਮਈ ਕਹਿ ਕੇ ਵਰਤਨ ਦਾ ਪੰਥਕ ਫੁਰਮਾਨ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਮੰਨਣ ਲਈ ਦਾਸ ਦਾ ਮਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਰਿਹਾ ।

ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਸਿਖੀ ਕੇਵਲ " ਸ਼ਬਦ " ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਜੁਗੋ-ਜੁਗ ਅਟੱਲ ਅਤੇ ਸੱਚ-ਗੁਰੂ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦੀ ਪੰਗਤੀ--**ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਸੁਰਤਿ ਧੁਨਿ ਚੇਲਾ** ॥ [੯੪੩] ਅਤੇ ਫਿਰ--**ਹਰਿ ਆਪੇ ਸਬਦੁ ਸੁਰਤਿ ਧੁਨਿ ਆਪੇ** ॥ [੧੬੫] ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ । ਕਿਡੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਥਕ ਤੌਰ ਤੇ ਅਸੀਂ " ਸਦਾ ਵਿਗਾਸ " ਗੁਰੂ-ਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ " ਬੈਰਾਗ-ਮਈ ਭਾਵ ਸੋਗਮਈ " **ਸ਼ਬਦ-ਗੁਰੂ** ਚੁਣ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਅਜੇਹਾ ਕਰਕੇ, ਕੀ ਕਿਤੇ ਅਸੀਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਇਹ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਰਹੇ, ਕਿ " ਹੋ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀਉ ! ਤੁਹਾਡੇ ਇਸ ਫੁਰਮਾਨ ਦੀ--" **ਹਉ ਆਪਹੁ ਬੋਲਿ ਨ ਜਾਣਦਾ ਮੈ ਕਹਿਆ ਸਭੁ ਹੁਕਮਾਉ ਜੀਉ** -- ਅਸਾਂ ਕੋਈ ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤੀ ਕਿਉਂਕਿ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਰੱਬੀ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦੇ ਸੀ । ਸਗੋਂ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ (ਜਜਮਾਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੈਸਾ ਟਕਾ ਉਗ੍ਰਾਹ ਕੇ ਵਿੱਡ ਪਲਣ ਵਾਲੇ) ਭੰਡ ਮਰਾਸੀਆਂ ਵਾਂਗ ਬਾਲਕ ਦੇ ਜਨਮ ਤੇ ਅਥਵਾ ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀ, ਆਦਿ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਤੇ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ " **ਕਸੀਦੇ** " ਅਤੇ ਸੋਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੇ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ " **ਮਰਸੀਦੇ** " ਲਿਖਦੇ ਰਹੇ ਸਾਉ । ਹਾਏ ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਮੰਦਭਾਗੀ ਘੜੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਅਸਾਂ ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰ

ਲਿਆ ਕਿ (ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਦੀ ਉਪਜ) ਖੁਸ਼ੀ ਅਤੇ ਗ਼ਮੀ ਵਾਲੇ ਸੰਸਾਰੀ ਸਮਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਹਾਵਾਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਗੁਰੂ-ਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ, ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਬਾਣੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ' ਵਿਚੋਂ, ਖੁਸ਼ੀ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ' ਵੈਰਾਗਮਣੀ-ਸੋਗਮਣੀ ' ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਮਨਮੱਤੀ ਚੋਣ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰੀਏ ।

ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਪੰਥ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਏਸ ਫੁਰਮਾਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ--**ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਪਿਰੁ ਨਾ ਪਾਈਐ ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇ ॥** [੩੧] ਸ਼ਬਦ-ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਵਾਂਜੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ । ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਪਏ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ--**ਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਹਰਿ ਮੇਲਾ ਹੋਈ ॥**[੧੫੭] ' ਸ਼ਬਦ-ਗੁਰੂ ' ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਸਾਗਰ ਪਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਮਤਿ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰਮਤ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਦੁਖਦਾਈ ਹਉਮੈ ਰੋਗ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਏ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਧਾਹਾਂ ਮਾਰਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸੰਸਕਾਰ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਾਂ--**ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੁਖ ਸਾਗਰੁ ਜਗ ਅੰਤਰਿ ਹੋਰਥੈ ਸੁਖੁ ਨਾਹੀ ॥ ਹਉਮੈ ਜਗਤੁ ਦੁਖਿ ਰੋਗਿ ਵਿਆਪਿਆ ਮਰਿ ਜਨਮੈ ਰੋਵੈ ਧਾਹੀ ॥** ੧ ॥ ੬੦੩] ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਅਸਲ ਭਾਵਣਾ ਦੇ ਉਲਟ ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਸੁਆਰਥੀ ਮੰਤਵਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਲਈ ' ਸ਼ਬਦ-ਗੁਰੂ ' ਦੀ ਕੁਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ, ਸ਼ਾਇਦ ਅਸੀਂ ਲਗਾਤਾਰ ਚਹਿੰਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਲ ਨੂੰ ਤੁਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋਏ ਵੀ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਹੋਣ ਦਾ ਪੰਥ-ਘਾਤਕ-ਭਰਮ ਬਣਾਈ ਬੈਠੇ ਹਾਂ । ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ-ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਨਾ ਢਾਲਣ ਤੋਂ, ਸਾਡਾ ਨਿਰਾ ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵਨ ਹੀ ਵਿਆਰਥ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਸਗੋਂ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਵੀ ਬੇਕਦਰੀ ਅਤੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ--**ਸਬਦੁ ਨ ਚੀਨੇ ਸਦਾ ਦੁਖੁ ਹਰਿ ਦਰਗਹਿ ਪਤਿ ਖੋਇ ॥** [੨੯] ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨਣ ਦਾ ਢੰਡੋਰਾ ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸੇ ' ਸ਼ਬਦ-ਗੁਰੂ ' ਨੂੰ ਅਸੀਂ ' ਵੈਰਾਗਮਣੀ ਅਥਵਾ ਸੋਗਮਣੀ ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ । ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਕਿਵੇਂ ਯਾਦ ਰਖੀਏ ਕਿ ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ' ਵੈਰਾਗਮਣੀ-ਸੋਗਮਣੀ ' ਲਫਜ਼ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਾਂ ਉਸੇ ਗੁਰੂ ਬਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ--**ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਦੇਖਿ ਵਿਗਸੀ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਜਿਉ ਮਾਤ ਸੁਤੇ ॥** ੪ ॥ [੪੫੨]- ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਦਿਆਂ ਹੀ ਜਿੰਦ ਐਉਂ ਖਿੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਮਾਤਾ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਖਿੜਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਅਸੀਂ ਅਜੇਹੇ ' ਵੈਰਾਗਮਣੀ ' ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਢੂੰਡ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਜਿਹੜਾ ਸਾਡੇ ਸੋਗ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਸਾਥ ਦੇਵੇ । " **ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ-**" ਵਿਚੋਂ **ਸੋਗਮਣੀ** ਸ਼ਬਦ ਲੱਭ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦਾ ਜਥੇਦਾਰ, ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਨੂੰ ਖਾਲਸਤਾਨ ਲੈ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਦਿਲਾਸਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਯੋਜਨਾਂ ਅਧੀਨ ਦੇਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ?

ਉਸੇ ਸ਼ਬਦ-ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਵੰਡੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਮੇਆਂ ਦੀ ਰੌਣਕ ਬਣਾ ਰਿਹੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਪਾਵਨ ' ਸ਼ਬਦ-ਗੁਰੂ ' ਨੂੰ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗੁਰਤਾਗੱਦੀ ਦਾ ਸਦੀਵੀ ਮਾਲਕ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੂੰ ਜਿਸ ਦੇ ਲੜ ਲਾਇਆ ਸੀ । ਸਦਾ ਖੇੜੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਦੈਵੀ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਾਲਸਾ ਕਦੇ ਇਹ ਵੀ ਭੁੱਲ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ " ਹਰਖ ਸੋਗ ਤੋਂ ਨਿਆਰੇ ' **ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ** " ਜੀ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਦੁਖਾਂ ਦਰਦਾਂ ਤੋਂ ਲਾਪਰਵਾਹ ਅਤੇ ਸਦਾ ਅਨੰਦ ਰਹਿਣ ਦੇ ਜੋਗ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ--**ਸਦਾ ਅਨੰਦੁ ਨਾਹੀ ਕਿਛੁ ਸੋਗੁ ॥ ਦੁਖੁ ਦਰਦੁ ਨਹ ਬਿਆਪੈ ਰੋਗੁ ॥** [੧੧੪੯]...**ਸਦਾ ਅਨੰਦੁ ਨ ਹੋਵੀ ਸੋਗੁ ॥** [੮੯੩]...**ਤੈਸਾ ਹਰਖੁ ਤੈਸਾ ਉਸੁ ਸੋਗੁ ॥ ਸਦਾ ਅਨੰਦੁ ਤਹ ਨਹੀ ਬਿਓਗੁ ॥** [੨੭੫]....**ਸਦਾ ਅਨੰਦੁ ਹੋਵੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਕਰਿ ਬਨਵਾਰੀ ॥**[੬੬੯] ਮੇਰੇ ਮਨ ਹਰਿ ਜਪਿ ਸਦਾ ਧਿਆਇ ॥ **ਸਦਾ ਅਨੰਦੁ ਹੋਵੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਜੋ ਇਛੈ ਸੋਈ ਫਲੁ ਪਾਇ ॥** ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੩੬੩

ਸੱਚੇ ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨੀ ਢਾਲ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰਮੁਖ ਸੱਜਣ ਨਾ, ਧੀਆਂ ਪੁਤਰਾਂ, ਧਨ ਦੌਲਤ ਆਦਿ ਦੇ ਆਉਣ ਤੇ ਕੋਈ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਅਜੇਹਾ ਸਭ ਕੁਝ ਚਲੇ ਜਾਣ ਤੇ ਕਦੇ ਕੋਈ ਸੋਗ ਮੰਨਦਾ ਹੈ--**ਆਵਤ ਹਰਖੁ ਨ ਜਾਵਤ ਦੁਖਾ ਨਹ ਬਿਆਪੈ ਮਨ ਰੋਗਨੀ ॥ ਸਦਾ ਅਨੰਦੁ ਗੁਰ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ ਤਉ ਉਤਰੀ ਸਗਲ ਬਿਓਗਨੀ ॥** ੧ ॥ [੮੮੩] ਆਪਣੇ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪਾਵਨ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਹੀ " ਹਰਖ ਸੋਗ ਵਿਚ " ਵੰਡੇ ਹੋਏ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ **ਗੁਰੂ ਪੰਥ** ਨੂੰ **ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ** ਵਾਂਗ--" ਜੁਗੇ ਜੁੱਗ ਅਟੱਲ ਗੁਰਿਆ " ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲੀ । ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ ਦਾ ਭਾਣੀਵਾਲ ਕੇਵਲ-- " ਨਿਆਰੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਕਰੜੀ ਸ਼ਰਤ ਤੇ ਮਿਲੀ ਸੀ * । ਸੋ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਵੀ ਅਜੇਹੀ ਲੋੜੀਏ ਜਿਸ ਦੇ ਹਰ ਅੱਖਰ ਵਿਚ, ਪੰਥ ਨੂੰ ਨਿਆਰਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਦੀ ਤਕੀਦ ਉਛਾਲੇ ਮਾਰ ਰਹੀ ਹੋਵੇ ।

[*Foot note ; -ਪੜ੍ਹੇ ਅਗਲੇ ਸਫ਼ਿਆਂ ਤੇ ਅਠਵੇਂ ਕਾਂਡ ਦਾ ਚੌਥਾ ਲੇਖ--' ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀਆਂ ਵੰਡੀਆਂ] :

ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾ ਤੇ ਹੀ ਹੰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ਾਲ ਪਰਦਰਸ਼ਨੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਵੇਖ ਸੁਣ ਕੇ ਰੱਬੀ ਕਹਿਰ ਦੇ ਵਰਤ ਜਾਣ ਦੇ ਭੈ ਨਾਲ ਹਿਰਦਾ ਕੰਬਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ :-

੧੦੨/ਅ- ਮ: ੧ ॥ ਮਨਹੁ ਜਿ ਅੰਧੈ ਰੂਪੁ ਕਹਿਆ ਬਿਰਦੁ ਨ ਜਾਣਨੀ ॥ ਮਨਿ ਅੰਧੈ ਉਧੈ ਕਵਲਿ, ਦਿਸਨਿ ਖਰੇ ਕਰੂਪੁ ॥ ਇਕਿ ਕਹਿ ਜਾਣਹਿ ਕਹਿਆ ਬੁਝਹਿ ਤੇ ਨਰ ਸੁਘੜ ਸਰੂਪੁ ॥ ਇਕਨਾ ਨਾਦੁ ਨ ਬੋਦੁ ਨ ਗੀਅ ਰਸੁ, ਰਸ ਕਸ ਨ ਜਾਣੀਤ ॥ ਇਕਨਾ ਸੁਧਿ ਨ ਬੁਧਿ ਨ ਅਕਲਿ ਸਰ, ਅਖਰ ਕਾ ਭੋਉ ਨ ਲਹੀਤ ॥

ਨਾਨਕ ਸੇ ਨਰ ਅਸਲਿ ਖਰ ਜਿ ਬਿਨੁ ਗੁਣ ਗਰਬ ਪਰੀਤਿ ॥ ੨ ॥ [੧੨੪੬]-ਵਾ-੨੨

ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਰਦ ਹੋ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਿੱਖ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਵਾੜੀਆਂ ਜਾਣ ਦਾ ਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਅਜੋਕਾ ਮਿਰਤਕ ਸੰਸਕਾਰ ਪ੍ਰੋਚਿਤਵਾਦੀ ਰੀਤਾਂ ਦਾ ਹੀ ਵਟਾਇਆ ਹੋਇਆ ਦੂਜਾ ਰੂਪ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਗਰੜ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਵੀ ਦਸਵੇਂ ਦਿਨ ਦੀ ਬੜੀ ਮੁਹਤਤਾ ਹੈ ਏਧਰ ਗੁਰੂਪੰਥ ਲਈ ਵੀ ਦਸ ਦਿਨ ਅਤੇ ਦੁਸਹਿਰਾ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਲਿਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬਣ ਗਿਆ । ਅੰਗੀਠਾ ਫੋਲਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ ? ਪੰਥ ਨੂੰ ਅੰਗੀਠੀ ਦੀ ਯਾਦ ਆ ਜਾਣ ਨਾਲ ਹੀ ਮੁਰਦੇ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਨੂੰ ਗੰਗਾ ਦੇ ਥਾਂ ਕੀਰਤ ਪੁਰ ਲੈ

ਜਾਣ ਦਾ ਭਰਮ ਸੁਰਜੀਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੁਣਿਆਂ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਵਿਖੇ ਨਵੇਂ ਬਣੇ ਹੜੋਰੋੜੇ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਚਰੇ ਪੁੱਜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਕਰ ਕੰਵਲ ਨਾਲ ਕਰਕੇ ਹੜੀਆਂ ਨੂੰ ਗੰਗਾ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹਿੰਦੂ ਰਸਮ ਨੂੰ ਪੱਕੀ ਪੰਥਕ ਮਰਯਾਦਾ ਬਣਾ ਦੇਣ ਦਾ ਉਪਕਾਰ ਕਰਕੇ, 'ਅਸਥੀਆਂ ਨੂੰ ਉਥੇ ਹੀ ਦਬਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ' ਪੰਥਕ ਹਦਾਇਤ ਦਾ ਘੁੱਟ ਭਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਤਾਂ ਪੰਥਕ ਖਰੜੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਕੀ ਕਸਰ ਰਹਿ ਗਈ ?

ਮਿਰਤਕ ਦੇਹ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਬਾਰੇ ਗੁਰਮਤ ਮਰਯਾਦਾ (ਸੁਝਾ)--ਖਰੜਾ ਪਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਗੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਲਗਪਗ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਬਚਨਾਂ ਨਾਲ ਮਿਰਤਕ ਲੋਥ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਮੁਕਾ ਸਕਦੇ ਸਨ। (ਮਿਟੀ ਪੱਥਰ ਆਦਿ ਦੀ ਬੇਜਾਨ ਮੂਰਤੀ ਅਤੇ ਬੇਜਾਨ ਦੇਹ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜੇਹੇ) ਮਿਰਤਕ ਬਾਰੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਆਸ਼ਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ--

੧੦੩- ਜੇ ਮਿਰਤਕ ਕਉ ਚੰਦਨੁ ਚੜਾਵੈ ॥ ਉਸ ਤੇ ਕਹਹੁ ਕਵਨ ਫਲ ਪਾਵੈ ॥

ਜੇ ਮਿਰਤਕ ਕਉ ਬਿਸਟਾ ਮਾਹਿ ਰੁਲਾਈ ॥ ਤਾਂ ਮਿਰਤਕ ਕਾ ਕਿਆ ਘਟਿ ਜਾਈ ॥ ੩ ॥ [੧੧੬੦]-੪-੧੨

ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੇ ਵਿਛੜ ਕੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਆਤਮਾਂ ਨਾਲ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲ, ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਨੇਹ ਸਤਿਕਾਰ ਵਾਲੇ ਸੰਬੰਧ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਘਰ ਵਾਲੇ ਮਿਰਤਕ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਕਿਸੇ ਯੋਗ ਥਾਂ ਤੇ ਲੈ ਜਾ ਕੇ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਵਿਚ ਰਲਾ ਦੇਣ। ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਤੋਂ ਨਿਆਰੇ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਲਈ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮਿਰਤਕ ਦੇਹ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਵਿਧੀ ਨਾਲ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਉਚੇਰੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ, ਪੰਜ ਤੱਤਾਂ ਵਿਚ ਰਲਾਏ। ਅੱਗਨੀ ਦੁਆਰਾ, ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਡੁੱਬੀ ਦੱਬਣ ਨਾਲ, ਜਲ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਰਕੇ, ਹੱਸਣਿ ਪਾ ਦੇਵੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵਿਧੀ ਵਰਤ ਲਏ ਇਹ ਉਸ ਲਾਸ਼ ਦੇ ਵਾਰਸਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਤੋਂ ਨਿਆਰੇ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ ਚਾਨਣ ਮੁਨਾਰਾ ਹੋਣਾ ਚਹੀਦਾ ਹੈ--

੧੦੪- ਮ: ੩ ॥ ਇਕ ਦਝਹਿ ਇਕ ਦਬੀਅਹਿ ਇਕਨਾ ਕੁਤੇ ਖਾਹਿ ॥

ਇਕਿ ਪਾਣੀ ਵਿਚਿ ਉਸਟੀਅਹਿ ਇਕਿ ਭੀ ਫਿਰਿ ਹੁਸਣਿ ਪਾਹਿ ॥

ਨਾਨਕ ਏਵ ਨ ਜਾਪਈ ਕਿਥੈ ਜਾਇ ਸਮਾਹਿ ॥ ੨ ॥ [੬੪੮]-ਵ-੧੬

ਕਿਉਂਕਿ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ, ਪ੍ਰਾਣੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਭੁਗਤਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਨਮਿਤ ਕੋਈ ਵੀ ਧਰਮ ਕਰਮ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਦਾਨ ਪੁੰਨ ਦੇਣੇ ਆਦਿ ਸਭ ਨਿਸ਼ਫਲ ਹੈ। ਅਵੱਲ ਤਾਂ ਹਰ ਇੱਕ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਦੇ ਘਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਸਦਾ ਹੀ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਅਜੇ ਢਿੱਲ ਹੈ ਤਾਂ ਮਿਰਤਕ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਨੂੰ ਬਿਲੇ ਲਾਉਣ ਉਪ੍ਰੰਤ ਵਿਛੋੜੇ ਕਾਰਨ ਦੁੱਖ ਮਨ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਜੋੜੋ। ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਦੁੱਖ ਵੇਖ ਕੇ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਦੁੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੋਗਵਾਰ ਮਨ ਪ੍ਰਭੂ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਪੱਕੀ, ਪ੍ਰੀਤ ਬਣਾ ਬੈਠੇ। "ਜੰਮਣ ਮਰਨਾ ਹੁਕਮੁ ਹੈ ਭਾਣੈ ਆਵੈ ਜਾਇ" ॥ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਰਾਜ਼ੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰਸਿੱਖ ਰੋਵੇ ਜਾਂ ਧਾਹਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਤਮਾਸ਼ਾ ਕਦੇ ਨਾਂ ਬਣੇ। ਸੱਚੇ ਸੱਜਣ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਰਲ ਬੈਠ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਖੋੜੇ ਵਿਚ ਬਦਲ ਲੈਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਕਾਰ ਲਫਜ਼ ਵਰਤਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਲਈ ਬੱਸ ਏਨੀ ਹੀ ਹੈ ਮਿਰਤਕ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ।

ਸਦੀਵੀ ਸੱਚ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੀ ਕਾਰ ਦੀ ਸੋਝੀ ਕਰਾਉਣ ਆਏ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਅਜੇਹੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਧੀ ਵਿਧਾਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੋ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਸਦਾ ਇੱਕ ਸਾਰ ਨਾ ਨਿਭ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਸਮੇਂ ਧਰਮ-ਜਨੂੰਨੀਆਂ ਦੀਆਂ, ਤਲਵਾਰਾਂ, ਬਰਛਿਆਂ, ਕੁਹਾੜੀਆਂ ਨਾਲ ਅਥਵਾ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਕਤਲ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਰ ਦੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਬਿਰਧ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੀ ਸਾਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ (੫/੫ ਅਤੇ ੮/੮) ਜਵਾਨ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਈ। ਜਾਨ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਦੌੜੇ ਫਿਰਦੇ ਬੇਮੁਹਾਰੇ ਹਜ਼ੂਮ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲੋਂ ਅੱਗੇ ਲੰਘ ਜਾਣ ਦੇ ਫਿਕਰ ਵਿਚ ਤਰਲੇ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਮਿਰਤਕ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲੋਥਾਂ ਨੂੰ, ਅਥਵਾ ਜ਼ਖਮੀ ਪਏ ਪਾਣੀ ਦੇ ਘੁੱਟ ਲਈ ਸਹਿਕਦੇ ਮਰਣਾਊ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ, ਕਾਂਵਾਂ ਕੁਤਿਆਂ ਨੇ ਖਾਧਾ। ਵਿਸ਼ਵ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਕਰੋੜਾਂ ਮਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਮਿਰਤਕ ਸੰਸਕਾਰ ਕਿੰਨ੍ਹ ਕੀਤਾ ਸੀ ? ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਕੀਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਮਿਤ ਪਾਠ ਅਤੇ ਦਾਨ ਪੁੰਨ ? ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫੋਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਗੀਠੇ ਅਤੇ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਚੁਣੇ ਅਥਵਾ ਸੰਭਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੁੱਲ ? ਸੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਜੇਹੀ ਕਰਮ-ਕਾਂਡੀ ਮਰਯਾਦਾ, ਜਾਂ ਵਿਧੀ ਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਅੰਗ ਮੰਨ ਲੈਣਾ, ਧਰਮ ਨੂੰ ਹਾਸੇ-ਹੀਣਾ ਬਣਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ੨੨ ਸਫ਼ੇ ਦੀਆਂ ਅੰਤਲੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਵਿਚ- ੪- ਹੋਰ ਰੀਤੀਆਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ --

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਜੋ ਖੁਸ਼ੀ ਗ਼ਮੀ ਦਾ ਮੌਕਾ ਆ ਬਣੇ, (ਜਿਵੇਂ ਨਵੇਂ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨਾ, ਨਵੀਂ ਦੁਕਾਨ ਖੋਲ੍ਹਣਾ, ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਮਦਰੱਸੇ ਪਾਉਣਾ ਆਦਿ) ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦੇ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧੇ। ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅੰਗ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ।

੩- ਸੇਵਾ

੧- ਸੇਵਾ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਇਕ ਉਘਾ ਅੰਗ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਨਮੂਨੇ ਮਾਤ੍ਰ ਸਿਖਾਉਣ ਲਈ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਚ ਹੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਧਾਰਨ ਰੂਪ ਇਸ ਦੇ ਇਹ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਝਾਤੂ, ਲੋਪਣ, ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਪਾਣੀ ਪੱਖੇ ਦੀ ਸੇਵਾ, ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਜੋੜੇ ਝਾੜਨ ਆਦਿ।

(ੳ) ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ--ਇਸ ਦੇ ਦੋ ਭਾਵ ਹਨ--ਇੱਕ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਸਿਖਾਉਣਾ, ਦੂਜਾ ਉਚ-ਨੀਚ, ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦਾ ਭਰਮ ਮਿਟਾਉਣਾ।

(ਅ) ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਉਚ-ਨੀਚ, ਕਿਸੇ ਜਾਤ ਜਾਂ ਵਰਣ ਦਾ ਪ੍ਰਾਣੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੰਗਤ ਵਿਚ ਬਿਠਾਉਣ ਲਗਿਆਂ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼, ਵਰਣ, ਜਾਤ ਜਾਂ ਮਜ਼ਹਬ ਦਾ ਵਿਤਕਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਹਾਂ, ਇਕ ਥਲੀ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਹੀ ਛਕ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਸੇਵਾ:--

ਸੇਵਾ ਬਾਰੇ ਜੋ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਗੁਰੂ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਦੀ ਝਲਕ ਵੱਜਦੀ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਇਹ ਯਕੀਨ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪੂਰਨਿਆਂ ਤੇ ਤੁਰਨ ਸਿੱਖੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘ ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਨੇ **Noble Prize** ਜਿਤਿਆ ਹੁੰਦਾ। ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਦਿਲੋਂ ਰਿਣੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ। ਪਰ ਸਾਡੇ ਧਰਮ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਜਦ ਗੁਰਮਤ ਦਾ ਸਹੀ ਆਸ਼ਾ ਆਪ ਹੀ ਨਾ ਸਮਝਿਆ ਤਾਂ ਪੰਥ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਤੁਰਨਾ ਕਿਥੋਂ ਆਉਣਾ ਸੀ? ਗੁਰੂ-ਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਇਤਿਹਾਸ ਵੱਲ ਝਾਤੀ ਮਾਰ ਲਈਏ:--

੧) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਉਦਾਸੀਆਂ ਸਮੇਂ ਨਿਰਾ ਮਾਨਸਕ ਤੌਰੇ ਤੇ ਕੋਹੜੇ ਹੋ ਚੁੱਕੇ (ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮਰਦ ਰਾਹੀਂ ਨੂੰ ਧੋਖੇ ਨਾਲ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਵਾੜ ਕੇ, ਧਨ ਚੋਲੜ, ਇੱਜ਼ਤ-ਆਬਰੂ, ਸਭ ਕੁਝ ਲੁੱਟ ਕੇ ਕਤਲ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਦੇ ਸਿਰਦਾਰ ਸੱਜਣ ਨੂੰ, ਬੰਦੇ ਖਾਣੇ ਕੋਡੇ ਭੀਲ ਨੂੰ ਅਤੇ ਅਜੇਹੇ ਹੋਰ ਬੇਅੰਤ) ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜਦਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਆਤਮਕ ਠੰਡ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ, ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਕੋੜ੍ਹ ਰੋਗ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰੋਗੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕੁੱਲੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਪੁੱਜਦੇ ਰਹੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਭਿਆਨਕ ਖ਼ਤਰਾ ਜਾਣ ਕੇ ਬਸਤੀਆਂ ਤੋਂ ਦੂਰ, ਮੌਤ ਦਾ ਖਾਜਾ ਬਣ ਜਾਣ ਲਈ ਘਰੋਂ ਘਾਟੋਂ ਅਥਵਾ ਸਮਾਜੋਂ ਬਾਹਰ ਵਗਾਹ ਮਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲੀ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਨੱਕ ਨੱਪ ਕੇ ਲੋਕ ਦੂਰੋਂ ਲੰਘ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਅਜੇਹੇ ਲਾਚਾਰ ਦੁਖੀਆਂ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ, ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਆਤਮਕ ਸੁਖ ਪੁਚਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲੋਕ ਸੁਖੀਆਂ ਅਤੇ ਪਰਲੋਕ ਸੁਹੇਲਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਸਨ।

੨) ਐਮਨਾਬਾਦ ਤੇ ਬਾਬਰ ਦੇ ਫੌਜੀਆਂ ਦਾ ਕਹਿਰ ਟੁੱਟਾ ਤਾਂ ਬਾਬਰ ਦੇ ਭੈ ਤੋਂ ਵਡੇ ਵਡੇ ਜੋਧੇ ਅਤੇ ਪੀਰ ਫਕੀਰ ਆਪਣੇ ਬਚਾ ਲਈ ਘੋਰਨੇ ਲੱਭਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਬੇ ਪੀਰੇ ਹੰਕਾਰੀ ਜਾਬਰ, ਬਾਲ ਬਿਰਧਾਂ ਸਮੇਤ ਜੋ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ, ਨਿਤਾਣੀ ਅਤੇ ਨਿਆਸਰੀ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ " (ਕਾਇਆ ਕਪੜ ਟੁਕ ਟੁਕ ਹੋਸੀ-੭੨੩) ਸਨ। ਪਰਜਾ ਦੀ ਰਖਿਆ ਦਾ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰ ਜਦ ਰਾਜਾ ਵੀ ਜਰਵਾਇਆ: ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਬਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅਜੇਹੀ ਸਖ਼ਤ ਖ਼ਤਰੇ ਵਾਲੀ ਘੜੀ ਵਿਚ ਕੌਣ ਸਹਾਈ ਹੋਵੇ? **ਆਪਿ ਨਾ ਡਰਉ , ਨ ਅਵਰ ਡਰਾਵਉ ॥੩੨੭॥**-ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਨਿਰਭੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦੀ (ਸੰਮਤ--੧੫੭੫--੧੫੭੮) ਉਦਾਸੀ ਤੋਂ ਸਿੱਧੇ ਐਮਨਾਬਾਦ ਪੁੱਜੇ। ਦੁਖਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਸਹਾਈ ਹੋਏ ਅਤੇ ਬਾਬਰ ਨੂੰ ਜੁਲਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵਰਜਿਆ।

੩) ਸੰਨ ੧੫੯੪ ਤੋਂ ੧੫੯੯ ਤੱਕ ਮਾਝੇ ਵਿਚ ਬੜਾ ਸਖ਼ਤ ਕਾਲ ਪਿਆ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੀਤਲਾ (-ਮਾਤਾ) ਨੇ ਵੀ ਬੜੀ ਤਬਾਹੀ ਮਚਾਈ। ਪੰਜਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਜੀ ਨੇ ਉਹ ਸਾਰਾ ਸਮਾ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪੁੱਜ ਪੁਜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀ ਦੁਖਿਆਰਿਆਂ: ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਹਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ੧੫੯੫ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਘਰੇਲੀ ਮਜਬੂਰੀ (ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਜੀ ਬਾਲਕ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੀ ਜਾਨ ਦੇ ਵੈਰੀ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ) ਕਾਰਨ ਨਵ ਜਨਮੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਜੀ ਵੀ ਸੀਤਲਾ (ਚੀਚਕ-Small pox) ਦੀ ਭਮਾਰ ਵਾਲੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੇ ਕਾਰਨ (ਗੁਰੂ) ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਤਾ ਨਿਕਲ ਆਈ। ਦੁਖਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਲਗਨ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਸੁੱਖੀ ਲੱਧੇ ਸਪੁਤਰ ਦੀ ਅਰੋਗਤਾ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣੇ ਸੰਕੋਚ ਨਾ ਕੀਤਾ।

੪) ਲਗ ਪੱਗ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਜਿੰਗਦੀ ਵਿਚ ਗ਼ਰੀਬਾਂ, ਨਿਤਾਣੀਆਂ, ਬੇਆਸਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਬੇਅੰਤ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਖੂਹ ਅਤੇ ਸਰੋਵਰ ਲਾਉਣੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਪੰਥੀਆਂ ਦੀ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਸੇਵਾ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਕੀਤੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਸਾਨੀ ਲੱਭਣਾ ਕਠਨ ਹੈ। ਪਰ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਘਨਈਆ ਜੀ ਨੂੰ ਵੈਰੀ ਫੌਜ ਦੇ ਪਿਆਸਿਆਂ ਅਤੇ ਘਾਇਲਾਂ ਦੀ (ਆਪਣੇ ਪਰਾਏ ਦੇ ਵਿਤਕਰੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ) ਨਿਰੋਲ ਆਪਣਿਆਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਜੋ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨੇ, Red Cross ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਮੋਢੀ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉਚੇਰੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣਨਾ ਸੀ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਜਿਸ?

ਗੁਰੂ-ਬਾਣੀ--

ਦੇਸ਼ ਕੌਮ ਦੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੂਰ ਕਰਨ ਜਿਹਾ ਵਡਾ ਉਪਕਾਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਸੱਭ ਤੋਂ ਵਡਾ ਲਾਹੇਵੰਦ ਸਮਾ ਸਸਿੰਗਰਤ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀ ਗਰਮੀ ਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਜੁੜ ਬੈਠਣਾ ਲਗ-ਪਗ ਅਸੰਭਵ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਗਰਮੀ ਅਤੇ ਪਸੀਨੇ ਤੋਂ ਚੈਨ ਪੱਖੇ ਦੀ ਹਵਾ ਨਾਲ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਝੱਲਣ ਲਈ ਵਡੇ ਵਡੇ ਪੱਖੇ ਬਣ ਗਏ। ਪੱਖਾ ਝੱਲਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਿੰਮਤ ਅਤੇ ਹਠ ਦੀ ਲੋੜ ਹੰਦੀ ਸੀ। ਗਰਮੀ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਪਿਆਸ ਵੀ ਮੁੜ ਮੁੜ ਲਗਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜੀ, ਅਥਵਾ ਬਾਬਾਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ- ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਰਹੀ ਸੰਗਤਿ ਦੀ ਪਾਣੀ ਪੱਖੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਵਡੇ ਭਾਗਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਬਣ ਗਈ। ਆਉਣ ਜਾਣ ਲਈ ਮੋਟਰਾਂ ਗੱਡੀਆਂ ਦੇ ਸਾਧਨ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਦੂਰੋਂ ਚਲ ਕੇ ਆਈਆਂ ਥੱਕੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਧੁਆਉਣੇ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵੀ ਓਨੀ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਆਟਾ ਚੱਕੀਆਂ ਨਾਲ ਪੀਸਿਆ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਸੋ, ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਲਈ, ਪਾਣੀ, ਪੱਖਾ, ਆਟਾ ਪੀਸਣਾ ਅਥਵਾ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਲਿਬੜੀ, ਲੰਮੇ ਪੈਂਡੇ ਮਾਰ ਕੇ ਬੱਕ ਕੇ ਪੁੱਜੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਠੰਡੇ ਜਾਂ ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਚਰਨ ਧੋਣੇ ਬੜੀ ਲਾਹੇਵੰਦ ਸੇਵਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ **ਧਰਮਸਾਲਾ** ਵਿਚ ਅਜੇਹੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਨੂੰ, ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦਿੱਤਾ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ :-

੧੦੫-- ਹਉ ਮਾਗਉ ਤੁਝੈ ਦਇਆਲ ਕਰਿ ਦਾਸਾ ਗੋਲਿਆ ॥ ਨਉ ਨਿਧਿ ਪਾਈ ਰਾਜੁ ਜੀਵਾ ਬੋਲਿਆ ॥
 ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ਦਾਸਾ ਘਰਿ ਘਾਟਾ ॥ ਤਿਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਨਿਹਾਲੁ ਸ੍ਵਣੀ ਜਸੁ ਸੁਣਾ ॥
 ਕਮਾਵਾ ਤਿਨ ਕੀ ਕਾਰ ਸਰੀਰੁ ਪਵਿਤ ਹੋਇ॥ ਪਖਾ ਪਾਣੀ ਪੀਸਿ ਬਿਗਸਾ ਪੈਰ ਧੋਇ ॥

ਆਪਹੁ ਕਛੂ ਨ ਹੋਇ ਪ੍ਰਭ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲੀਐ ॥ ਮੋਹਿ ਨਿਰਗੁਣ ਦਿਚੈ ਥਾਉ ਸੰਤ ਧਰਮਸਾਲੀਐ ॥ ੩ ॥ [੫੧੮]-ਵਾਰ
 ੧੦੬- ਕੋਈ ਆਇ ਮਿਲਾਵੈ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਪਿਆਰਾ ਹਉ ਤਿਸੁ ਪਹਿ ਆਪੁ ਵੇਚਾਈ ॥ ੧ ॥ ਦਰਸਨੁ ਹਰਿ ਦੇਖਣ
 ਕੈ ਤਾਈ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹਿ ਤਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਲਹਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਧਿਆਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੇ ਸੁਖ
 ਦੇਹਿ ਤ ਤੁਝਹਿ ਅਰਾਧੀ ਦੁਖਿ ਭੀ ਤੁਝੈ ਧਿਆਈ ॥ ੨ ॥ ਜੇ ਭੁਖ ਦੇਹਿ ਤ ਇਤ ਹੀ ਰਾਜਾ ਦੁਖ ਵਿਚਿ ਸੁਖ
 ਮਨਾਈ ॥ ੩ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਕਾਟਿ ਕਾਟਿ ਸਭੁ ਅਰਪੀ ਵਿਚਿ ਅਗਨੀ ਆਪੁ ਜਲਾਈ ॥ ੪ ॥ ਪਖਾ ਫੇਰੀ
 ਪਾਣੀ ਢੋਵਾ ਜੇ ਦੇਵਹਿ ਸੋ ਖਾਈ ॥ ਨਾਨਕੁ ਗਰੀਬੁ ਢਹਿ ਪਇਆ ਦੁਆਰੈ ਹਰਿ ਮੇਲਿ ਲੈਹੁ ਵਡਿਆਈ ॥ ੬ ॥ [੭੫੭]-੧

ਟੇਪ ਤੋਂ ਸੁਣਿਆਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਗੁਰਮਤਿ ਢੰਗ ਦੱਸ ਰਹੇ ਸਨ ਮਿਤੀ ੨੩-੧੨-੯੭ ਮੰਗਲ ਵਾਰ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਪੱਖਾ ਝੱਲਣ ਦੀ, ਖੂਹਾ, ਦਰਿਆਵਾਂ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਢੋਣ ਦੀ ਅਥਵਾ ਲੰਗਰ ਲਈ ਆਟਾ ਪੀਸਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਬੈਠ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਾਪ ਲਈ, ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤ ਸੁਆਰ ਕੇ ਆਤਮਕ-ਉੱਚਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਸਤਿ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਜੁੜਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਇਸ ਭੈ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਸਿੱਖ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਚੰਗੇ ਮਾੜੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਅਥਵਾ ਉਸ ਦੇ ਪਲ ਪਲ ਦੇ ਚੰਗੇ ਜਾਂ ਮਾੜੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਬੁਰਿਆਈਆਂ ਵੱਲ ਭਜਣੋਂ ਬਚ ਕੇ ਰਹਿਣਾ ਸਿੱਖ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨੇਕੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਝੁਕਾ ਵਧਦਾ ਹੈ--

੧੦੭- ਨਿਕਟਿ ਬੁਝੈ ਸੋ ਬੁਰਾ ਕਿਉ ਕਰੈ ॥ ਬਿਖੁ ਸੰਚੈ ਨਿਤ ਡਰਤਾ ਫਿਰੈ ॥ ਹੈ ਨਿਕਟੇ ਅਰੁ ਭੇਦੁ
 ਨ ਪਾਇਆ ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸਭ ਮੋਹੀ ਮਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਨੇੜੈ ਨੇੜੈ ਸਭੁ ਕੋ ਕਹੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਭੇਦੁ
 ਵਿਰਲਾ ਕੋ ਲਹੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਨਿਕਟਿ ਨ ਦੇਖੈ ਪਰ ਗ੍ਰਿਹਿ ਜਾਇ ॥ ਦਰਬੁ ਹਿਰੈ ਮਿਥਿਆ
 ਕਰਿ ਖਾਇ ॥ ਪਈ ਠਗਉਰੀ ਹਰਿ ਸੰਗਿ ਨ ਜਾਨਿਆ ॥ ਬਾਝੁ ਗੁਰੂ ਹੈ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਨਿਆ ॥ ੨ ॥
 ਨਿਕਟਿ ਨ ਜਾਨੈ ਬੋਲੈ ਕੂੜੁ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਮੁਠਾ ਹੈ ਮੂੜੁ ॥ ਅੰਤਰਿ ਵਸਤੁ ਦਿਸੰਤਰਿ ਜਾਇ ॥
 ਬਾਝੁ ਗੁਰੂ ਹੈ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇ ॥ ੩ ॥ ਜਿਸੁ ਮਸਤਕਿ ਕਰਮੁ ਲਿਖਿਆ ਲਿਲਾਟ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੈ ਖੁਲੇ
 ਕਪਾਟ ॥ ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਨਿਕਟੇ ਸੋਇ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਆਵੈ ਨ ਜਾਵੈ ਕੋਇ ॥ ੪ ॥ [੧੧੩੯]-੩-੧੬

ਸਤਿ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਜੁੜਨਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦੀ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਸਮਝ ਅਤੇ ਕਦਰ ਆਉਣੀ ਹੈ ਇਹ ਨਿਸਚਾ ਬਣ ਜਾਣਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਸਾਡੇ ਕੇਵਲ ਨੇੜੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਭੇ ਕਰਮਾਂ ਅਤੇ ਸੰਕਲਪਾਂ-ਵਿਕਲਪਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਚੱਕਰਾਂ ਵਿਚ ਪਏ ਰਹਿਣ ਦਾ, ਜਾਂ ਉਸ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਨਾਲ ਅਭੇਦਤਾ ਦੇ ਪਰਮ ਪਦ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕਣ ਦਾ ਲੇਖਾ ਜੋਖਾ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਮਨ ਨੇਕੀ ਵੱਲ ਝੁਕਾ ਫੜਦਾ ਹੈ। * ਵਿਚ ਅਗਨੀ ਆਪੁ ਜਲਾਈਂ --ਆਪਾ ਭਾਵ ਅਗਨੀ ਵਿਚ ਸਾੜ ਕੇ ਸਤਸੰਗੀਆ ਦੀ ਸੇਵਾ (ਪਾਣੀ, ਪੱਖਾ, ਪੀਸਣ) ਦਾ ਇਹ ਫਲ ਹੈ। ਇਹੀ ਸੇਵਾ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਵਿਚ ਬੜੀ ਹੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੋ ਗਈ। ਪਰ ਸਾਰੀ ਸੇਵਾ ਕੇਵਲ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਬੜੀ ਜੋਖਮ ਦੇ ਪੈਂਡੇ ਮਾਰ ਕੇ ਸਾਦੇ ਲਈ ਜੋ ਅਨਮੋਲ ਖਜ਼ਾਨਾ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਸ ਦੀ ਅਸਾਂ ਕਦਰ ਨਾ ਜਾਣੀ। ਸੂਖਸ਼ਮ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਕਦੇ ਬਣਦਾ ਅਤੇ ਕਦੇ ਢਹਿੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਅਸਾਂ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਮਹਾਂਵਾਕ ਨੂੰ ਮਾਰ ਧਾੜ ਵਾਲੇ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਵਰਤਣ ਲਈ ਮਿਥ ਲਿਆ--

੧੦੮- ਗਗਨ ਦਮਾਮਾ ਬਾਜਿਓ ਪਰਿਓ ਨੀਸਾਨੈ ਘਾਉ ॥ ਖੇਤ ਜੁ ਮਾਂਡਿਓ ਸੂਰਮਾ ਅਬ ਜੂਝਨ ਕੋ ਦਾਉ ॥ ੧ ॥
 ਸੂਰਾ ਸੋ ਪਚਿਨੀਐ ਜੁ ਲਰੈ ਦੀਨ ਕੇ ਹੇਤ ॥ ਪੁਰਜਾ ਪੁਰਜਾ ਕਟਿ ਮਰੈ ਕਬਹੂ ਨ ਛਾਡੈ ਖੇਤੁ ॥ ੨ ॥ [੧੧੦੫]-੨

ਗਰੀਬ ਦੀ ਧੌਣ ਸਦਾ ਕਿਸੇ ਜਰਵਾਣੇ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਹੇਠ ਤਾਂ ਆਈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ, ਪਰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਆਪਣੀ ਮੁੱਠ ਕਿਰਪਾਨ ਦੇ ਦਸਤੇ ਤੇ ਲੈ ਜਾਣ ਲਈ ਕਾਹਲੇ ਪੈ ਗਏ। ਗਰੀਬੀ, ਦਲਿਦੱਰਤਾ, ਬਿਮਾਰੀ ਹੀ ਗਰੀਬ ਲਈ ਵਡੇ ਜ਼ਾਲਮ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਗਰੀਬ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਓਵੇਂ ਹੀ ਕਰਨੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਜਰਵਾਣੇ ਦੀ ਜ਼ੁਲਮੀ ਤਲਵਾਰ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਜੂਝਦਿਆਂ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਪੁਰਜਾ ਪੁਰਜਾ ਹੋ ਕੇ ਕੱਟ ਮਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ। ਗਰੀਬੀ ਅਤੇ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਕਹਿਰੀ ਹਲਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਅਸਾਂ ਸਰਬੰਸ ਤੱਕ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦੇਣ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਦੇ ਇਸ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਕੁੱਦਣਾ ਸੀ। ਅਜੇਹੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖਾਉਣ ਲਈ ਹੀ ਪੰਚਮ

ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੁਖੀ ਲੱਧੇ ਇਕਲੋਤੇ ਬਾਲਕ (ਸਤਿਗੁਰੂ) ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਕੀਮਤੀ ਜਾਨ ਖਤਰੇ ਵਿਚ ਪਾਉਣੀ ਝੱਲ ਲਈ ਸੀ। ਪਰ ਅਸਾਂ ਆਪਣੀ ਕਲਿਆਣ ਕੇਵਲ ਜੋੜੇ ਝਾੜਨ ਵਿਚ, ਪਾਣੀ, ਪੱਖੇ, ਅਤੇ ਪੀਸਣ ਆਦਿ ਵਿਚ ਮੰਨ ਲਈ ਜੋ ਸਦੀਵੀ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ--

ਕਾਰਨ?

ਕਰੀਬ ੧੭੦੯ ਤੋਂ ਹੀ ਅਜੇਹੇ ਹਾਲਾਤ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਦਲਣੇ ਅਰੰਭ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਸਿੰਘਾਂ ਲਈ ਪਿੰਡਾਂ ਨੱਗਰਾਂ ਵਿਚ ਸੁਖ ਸਾਂਦ ਨਾਲ ਰਹਿ ਕੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ-ਸੰਭਾਲ ਕਰਨੀ ਅਸੰਭਵ ਬਣਦੀ ਗਈ ਸੀ। ਬਿੱਪ੍ਰ ਦੀ ਕੁਟਲਤਾ ਦੀ ਉਪਜ, ਉਦਾਸੀਆਂ, ਨਿਰਮਲਿਆਂ, ਮਹੰਤਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਲਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਧਰਮਸ਼ਾਲ ਤੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਬਣਾ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਮੰਦਰਾਂ ਵਰਗੇ ਬਣਾ ਦੇਣ ਦਾ ਟੀਚਾ ਮਿਥ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਵਿਚ ਮੰਦਰਾਂ ਵਾਲੀ ਰਹੁਰੀਤ ਹੀ ਚਾਲੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਬਿੱਪ੍ਰੀ ਟੋਲੇ ਦੀਆਂ ਵਧੀਕੀਆਂ ਜਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਰਵਾਰਾਂ ਤੱਕ ਆ ਪੁਜੀਆਂ ਤਾਂ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹੀਆਂ। ੧੯੨੨ ਵਿਚ ਮਹੰਤ ਟੋਲੇ ਤੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾ ਲਏ। ਪਰ ੧੦੦ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਤੁਰੀ ਆ ਰਹੀ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬਹਤਾ ਫ਼ਰਕ ਨਾ ਪੈ ਸਕਿਆ। ਉਸੇ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਹੀ ਪੰਥ ਨੇ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਖਰੜਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣੀ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੀ ਸਿੱਖ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਖਰੜੇ ਦੀ ਪੱਕੀ ਸੇਵਾ ਥਾਪ ਲਈ। ਪਰ ਮਸ਼ੀਨਾ ਨੇ ਪਾਣੀ ਪੱਖੇ ਪੀਸਣ ਆਦਿ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸਿਆਸੀ ਮੰਤਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਅੱਡੇ ਅਤੇ ਗੋਲਕ ਤੇ ਜੱਫਾ ਮਾਰ ਲੈਣ ਲਈ ਝਗੜੇ ਅਤੇ ਫੁੱਟ ਦੇ ਅੱਡੇ ਬਣ ਗਏ।

ਦੀਨ ਕੇ ਹੋਤ ਲੜਦਿਆਂ ਪੁਰਜਾ ਪੁਰਜਾ ਹੋ ਕੇ ਕੱਟ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਤੋਂ ਹੀ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦੇ ਹਰ ਘਰ ਵਿਚ ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜਿਹੇ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਅਤੇ ਸਰਬੰਸ ਦਾਨੀ ਸੇਵਾਦਾਰ ਸਿੰਘ, ਅਤੇ ਮਾਈ ਟਰੀਸਾ ਵਰਗੀਆਂ Noble Prize ਦੀਆਂ ਜੇਤੂ ਸਿੰਘ ਬੀਬੀਆਂ ਨੇ ਜਨਮ ਲੈਂਦੇ ਰਹਿਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਹੋ ਘਰ ਵਿਚ ਸਤਕਾਰੀ ਜਾਣਾ ਸੀ।

੧੦੯-

ਸੇਵਕ ਜਨ ਸੇਵਹਿ ਸੇ ਵਡਭਾਗੀ ਰਿਦ ਮਨਿ ਤਨਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਗਾਵੈ ॥

ਬਿਨੁ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕਰਹਿ ਬਹੁ ਬਾਤਾ ਕੁੜੁ ਬੋਲਿ ਕੁੜੇ ਫਲੁ ਪਾਵੈ ॥ ੩ ॥ [੧੮੧]-੩

ਹਡ ਬੀਤੀ:-- ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਬੂਹੇ ਖੜਕਾ ਖੜਕਾ ਕੇ ਈਸਾਈ ਧਰਮ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ ਈਸਾਈ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਚੱਲ ਪਈ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਕਰਾਉਂਦਿਆਂ ਉਸ ਸੂਝਵਾਨ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਥ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਜਬਾਨ ਵਿਚ ਛਪਿਆ " ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ " ਦਾ ਖਰੜਾ ਫੜਾ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਲੰਗਰ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਬੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਇਆ। ਪਰ ਜਦ ਉਸ ਨੇ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਅੰਤਲੀ ਸਤਰ (ਕਾਲੀ ਕਰਕੇ ਜਿਨੀ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਲਕੀਰ ਖਿੱਚੀ ਹੋਈ ਹੈ) ਪੜ੍ਹੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਅਜੇਹੇ ਬੋਲ ਬੋਲੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਸੀ ਕਿ, " ਬੜੀ ਵਧੀਆ ਖੀਰ ਰਿੰਨ ਕੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਸੁਆਹ ਦਾ ਬੁੱਕ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ "। ਝੱਟ ਹੀ ਸਤਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ---

੧੧੦- **ਕਬੀਰ ਜਿਨਹੁ ਕਿਛੁ ਜਾਨਿਆ ਨਹੀ ਤਿਨ ਸੁਖ ਨ ਨੀਦ ਬਿਹਾਇ ॥**

ਹਮਹੁ ਜੁ ਬੂਝਾ ਬੂਝਨਾ ਪਰੀ ਪਰੀ ਬਲਾਇ ॥ ੧੮੧ ॥ [੧੩੭੪]

ਜੇ ਇਹ ਪਤਾ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਭਰਮ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲੇ ਸੁੱਚ ਅਤੇ ਜੂਠ ਦੇ ਸ਼ਬਦ, ਸਿਵਾਏ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸਮੇਤ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਬਾਨ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ, ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲੀ ਸੁੱਚ ਅਤੇ ਜੂਠ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮੁਢੋਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਤਾਂ ਦਾਸ ਸ਼ਾਇਦ ਰੋਸ ਵਜੋਂ ਘੂਰੀ ਵੱਟ ਬਹਿੰਦਾ। ਪਰ ਦਾਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਗੰਭੀਰ ਸ਼ੰਕਾ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚਲੀ ਇਹ ਪੰਗਤੀ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਦੇ ਅਨਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਗੋਰੇ ਵੀਰ ਦੀ ਗੱਲ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਅਨਕੂਲ ਹੋ ਦਿੱਸੀ ਅਤੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਗਿਆਨ ਨਾਲੋਂ ਅਗਿਆਨੀ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ " ਦਾਕੇ ਬੰਗਾਲੇ " ਦੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਝੱਟ ਟਪਾ ਲੈਂਦਾ।

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਚੌਥੇ ਭਾਗ ਵਿਚ (ਦੂਜੇ ਲੇਖ ਤੋਂ ਪੰਜਵੇਂ ਲੇਖ ਤੱਕ), ਚਾਰ ਅੱਡ ਅੱਡ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਸੁੱਚਮ ਵਾਲੇ ਇਸ ਭਰਮ ਦੇ ਦੁਖਦਾਈ ਭੂਤ ਨੂੰ ਨੰਗਾ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਨ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਜਲ ਪੈਣੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਅਤੇ ਇਸਨਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਇਸਨਾਨੀ, ਬੁੱਕ ਲਿਖੜੇ ਉਸ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਹੀ ਸੁੱਟ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਬਣਾਏ ਸਰੋਵਰਾਂ ਦਾ ਜਲ ਫੋਕੀ ਸੁੱਚਮ ਵਾਲੇ ਇਸ ਭਰਮ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਖੰਡਨਾ, ਨਿਰੰਤਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਆ ਰਹੀ ਅੰਦਰ ਦੀ ਜੂਠੀ ਗਿੱਲ ਭਰੀ ਹਵਾ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤਿ, ਸੁਆਸਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਖਿੱਚਦੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਜੂਠ ਭਿੱਜੀ ਹਵਾੜ, ਬਾਹਰ ਲਗਾਤਾਰ ਖਿੱਲਰਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਬਚੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀਵ। ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਲ੍ਹਦਗੀ ਨਾਲ ਭਰਦਾ ਹੀ ਤੁਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਸੋ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਜੇਹਾ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਜੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਭਰਮ ਵਾਲੀ ਜੂਠ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ। ਅਰਥਾਤ ਹਵਾ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਸਮੇਤ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਹਰ ਇੱਕ ਪਦਾਰਥ ਅਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਜੂਠਾ ਹੈ।

ਉਚੇਚੀ ਸੁੱਚਮ ਨੂੰ ਧਰਮ ਬਣਾ ਬੈਠੇ ਪੰਡਤਾਂ (ਅਜੋਕੇ ਬਿਬੇਕੀਏ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀਆਂ) ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਸ਼ਬਦ-ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪੁੱਛ ਰਹੇ ਹਨ--**ਕਹੁ ਪੰਡਤ ਸੁਚਾ ਕਵਨੁ ਠਾਉ ॥ ਜਹਾਂ ਬੈਸਿ ਹਉ ਭੋਜਨੁ ਖਾਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੧੧੯੫]** ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਸੁਆਸਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਭਰਮ ਵਾਲੀ ਕੇਵਲ "ਜੂਠ" ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਲੱਗੀਆਂ ਕਈ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਕਿਟਾਣੂੰ (ਵਡੇ ਸੁੱਚੇ ਬਣੇ ਫਿਰਦਿਆਂ ਨੂੰ) ਵੀ ਆ ਘੇਰਦੇ ਹਨ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਵਿਚ ਰਲੀ ਹੋਈ ਬਾਹਰ ਦੀ ਗੰਦਗੀ, ਜੀਵ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਸਦਾ ਜੂਠਾ ਕਰੀ ਰੱਖਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਲੀ ਸੁੱਚਮ ਰਖਿਆਂ, ਮਨੁੱਖ ਕਦੇ ਵੀ ਸੁੱਚ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ--**ਅੰਤਰਿ ਜੂਠਾ ਕਿਉ ਸੁਚਿ ਹੋਇ ॥ [੧੩੪੪]** ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਝੁਠਲਾ ਕੇ

ਸੁੱਚਾ ਬਣ ਰਹੇ ਅਪਰਸਾਂ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ--ਸੋਈ ਕੁਚੀਲੁ ਕੁਦਰਤਿ ਨਹੀਂ ਜਾਨੈ ॥ ਲੀਪਿਐ ਬਾਇ ਨ ਸੁਚਿ ਹਰਿ ਮਾਨੈ ॥ ਅੰਤਰਿ ਮੈਲਾ ਬਾਹਰੁ ਨਿਤ ਧੋਵੈ ॥ ਸਾਚੀ ਦਰਗਹਿ ਅਪਨੀ ਪਤਿ ਖੋਵੈ ॥ ੨ ॥

ਇਸਲਾਮ ਧਰਮ ਦੇ ਦੀਨੀ ਆਗੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੂੰ ਮੋਮਨ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਲਗ-ਪਗ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ, (ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ) ਕਾਫ਼ਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਅਰਬ ਦੇਸ ਦੇ ਮੱਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਹੋਇਆ ਇਹ ਧਰਮ ਕਾਫ਼ਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਨੋਂ ਮਾਰ ਮੁਕਾਉਣ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦੀਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮੰਨਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ। ਅਰਬ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਆਬਾਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਇਸਲਾਮ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਨੇ ਸਾਰੇ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜ, ਜਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣਾ ਲਏ ਜਾਂ ਪਾਰ ਬੁਲਾਏ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਵੀਰ, ਸੁੱਚ ਜੂਠ ਦੇ ਭਰਮ ਤੋਂ ਉੱਜ ਹੀ ਅਣਜਾਣ ਹਨ। ਸਾਰਾ ਪਰਵਾਰ ਇੱਕੋ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚੋਂ ਖਾਣ ਪੀਣ ਨੂੰ ਸਵਾਬ ਅਥਵਾ ਪੁੰਨ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇਹੇ ਰਿਵਾਜ ਨਾਲ ਆਪਸ ਵਿਚ ਸਕੇ ਭਰਾਵਾਂ ਵਾਲਾ ਇਹਸਾਸ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਬੜੀ ਨੇੜੇ ਦੀ ਸਾਂਝ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਮਾਸ ਧਾਰਮਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਖਾਧਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਕਰਦੀਦ ਨੂੰ ਮਾਸ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਹਾਵਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ ਕਿ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਹਾਂਡੀ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਸਬਜ਼ੀ ਰਿੱਝ ਰਹੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਦਾਲ, ਉਸ ਵਿਚ ਘੱਟ ਜਾਂ ਵੱਧ ਮਾਤ੍ਰਾ ਵਿਚ ਮਾਸ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ (ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਬਗ਼ਦਾਦ ਤੱਕ) ਸਾਰੇ ਇਸਲਾਮੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਤਿੰਨ ਸਾਲ (ਸੰਮਤ ੧੫੭੫ ਤੋਂ ੧੫੭੮ ਤੱਕ) ਵਿਚਰਦੇ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹੀ ਦਿਨੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਦੂਜੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ ਵਾਲੇ ਦਾ ਦਾਖ਼ਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਝਲਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਭਾਰਤੀ ਹਿੰਦੂ ਬਾਰੇ ਸਾਰੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਜਿਹੜਾ ਵੀ Non Muslim ਭਾਰਤੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਭੁਲੇਖੇ ਨਾਲ ਵੀ ਚਲਿਆ ਗਿਆ, ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਗੁਆ ਬੈਠਾ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਸੇਵਾਦਾਰ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਵੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ (ਪੂਰੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਰਸੋਈ ਵਿਚ ਬਣਿਆਂ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਘਰੀ ਬੈਠ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਛਕਦੇ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਹੜੇ ਅੱਜ ਵੀ ਸਾਰਾ ਪਰਵਾਰ, ਅਥਵਾ ਘਰ ਆਏ ਸਾਰੇ ਮਹਿਮਾਨ ਇੱਕੋ ਬਰਤਨ ਵਿਚ ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਭੋਜਨ ਛਕਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਸਾਡਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਭਰਮ ਇਸ ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਦੇ ਥਾਂ ਬਿੱਪ੍ਰੀ ਸੋਚ ਦੀ ਪੈਦਾਇਸ਼, ਇਸ ਨਿਰਮੂਲ ਚੁੱਚਰ ਨੂੰ ਸੱਚ ਮੰਨਣਗੇ, ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਭੋਜਨ ਅਕਾਸ਼ੋਂ (ਉਸ ਲੰਗਰ ਵਿਚੋਂਜਿੱਥੋਂ ਬਰਾਹਮਣਾ ਦੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਤਰ ਭੋਜਨ ਛਕਦੇ ਹਨ?) ਆਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜੇ ਇਸਲਾਮੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚਲੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਫੇਰੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਪਰਖੀਏ ਤਾਂ ਏਹੀ ਸੱਚ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁੱਚ ਅਤੇ ਜੂਠ ਦੇ ਭਰਮ ਤੋਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਫਕੀਰਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਅਣਜਾਣ ਸਨ। ਸਿੱਖ ਦੀ ਵਡੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਏਹ ਹੈ ਕਿ, ਇਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਨਾਲੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਸਿੱਖ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵੱਧ ਹੈ।

ਸਾਰੇ ਭਰਮਾਂ ਨੂੰ ਜੜ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਖਾੜਨ ਆਏ- 'ਸੋ ਸੁਖੀਆ ਜਿਸੁ ਭ੍ਰਮੁ ਗਇਆ' ॥--ਫੁਰਮਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਧਰਮ ਵਾਂਗ ਏਡੀ ਕੱਚੀ ਕਿਉਂ ਹੋਵੇ? ਦੂਜੇ ਧਰਮ ਵਾਲਾ ਕਿਸੇ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜੂਠ ਖਾ ਕੇ ਸਿੱਖ ਕਿਉਂ ਨਾ ਬਣੇ? ਅੰਮ੍ਰਿਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਅਜੇਹਾ ਪਾਰਸ ਬਣ ਗਿਆ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਥਾਲੀ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਜੇ ਵੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕੇ, ਉਹ ਸੋਨਾ ਬਣਦਾ ਜਾਏ, ਭਾਵ, ਉਹ ਵੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਸਿੰਘ ਸੱਜ ਜਾਵੇ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਬੈਠ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਤਾਂ ਬੇਸ਼ੱਕ ਖ਼ਤਰਾ ਬਣਦਾ ਫਿਰੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਸਿੰਘ ਦਾ ਧਰਮ ਖ਼ਤਰੇ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਪਵੇ? ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ਭਾਵੇਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਨਾਲ ਇੱਕ ਥਾਲੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਦਾ ਰਹੇ ਉਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿਚ ਦ੍ਰਾੜ ਕਿਉਂ ਆਵੇ? ਸਗੋਂ ਉਸ ਦਾ ਸੀਤ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕ ਕੇ ਲੋਕ ਨਿਹਾਲ ਹੁੰਦੇ ਜਾਣ। ਸੁੱਚ ਅਤੇ ਜੂਠ ਵਾਲੇ ਭਰਮ ਨਾਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਖ਼ਤਰਾ ਤਾਂ ਅਰੰਭ ਤੋਂ ਹੀ ਬਣਿਆਂ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਤਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੀ ਭਰਮਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਰਮ ਕਿਉਂ ਸਤਾਏ? ਕੀ ਬਿਬੇਕੀਏ ਵੀ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਨ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਬੇਲੋੜਾ ਮੰਨ ਰਹੇ ਹਨ:--

॥ ਸੋਚ ਕਰੈ ਦਿਨਸੁ ਅਰੁ ਰਾਤਿ ॥ ਮਨ ਕੀ ਮੈਲੁ ਨ ਤਨ ਤੇ ਜਾਤਿ ॥

ਇਸੁ ਦੇਹੀ ਕਉ ਬਹੁ ਸਾਧਨਾ ਕਰੈ ॥ ਮਨ ਤੇ ਕਬਹੂ ਨ ਬਿਖਿਆ ਟਰੈ ॥

ਜਲਿ ਧੋਵੈ ਬਹੁ ਦੇਹੁ ਅਨੀਤਿ ॥ ਸੁਧ ਕਹਾ ਹੋਇ ਕਾਚੀ ਭੀਤਿ ॥

ਮਨ ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਉਚ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਉਧਰੇ ਪਤਿਤ ਬਹੁ ਮੂਚ ॥ ੩ ॥ [੨੬੫]-ਅਸਟ-੩

ਕੀ ਸਾਰਾ ਪੰਥ ਆਪਣੇ ਮਿਲਵੇਂ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬੇਲੋੜੇ ਘੋਸ਼ਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੀ? ਜੇ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਵਨ ਗੁਰੂ ਹੁਕਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਢਾਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ? **ਜੂਠ ਸੁੱਚ** ਵਾਲਾ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਭਰਮ ਨਿਆਰੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਆ ਵੜਿਆ? ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ:--

੧੧੧- ਸੂਚੇ ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਹਿ ਬਹਨਿ ਜਿ ਪਿੰਡਾ ਧੋਇ ॥ ਸੂਚੇ ਸੋਈ ਨਾਨਕਾ ਜਿਨ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਸੋਇ ॥ [੪੭੨]

੧੧੨- ਤਨੁ ਸੂਚਾ ਸੋ ਆਖੀਐ ਜਿਸੁ ਮਹਿ ਸਾਚਾ ਨਉ ॥ ਭੈ ਸਚਿ ਰਾਤੀ ਦੇਹੁਰੀ ਜਿਹਵਾ ਸਚੁ ਸੁਆਉ ॥

ਸਚੀ ਨਦਰਿ ਨਿਹਲੀਐ ਬਹੁੜਿ ਨ ਪਾਵੈ ਤਾਉ ॥ ੨ ॥ [੧੯]--੧੫

੧੧੩- ਓਹੁ ਸਭ ਤੇ ਉਚਾ ਸਭ ਤੇ ਸੂਚਾ ਜਾ ਕੈ ਹਿਰਦੈ ਵਸਿਆ ਭਗਵਾਨੁ ॥

ਜਨ ਨਾਨਕੁ ਤਿਸ ਕੇ ਚਰਨ ਪਖਾਏ ਜੋ ਹਰਿ ਜਨੁ ਨੀਚੁ ਜਾਤਿ ਸੇਵਕਾਣੁ ॥ ੪ ॥ [੮੬੧]--

- ੧੧੪- ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋਏ ਸੇ ਜਨਾ ਜਿਨੀ ਹਰਿ ਧਿਆਇਆ ॥ ਹਰਿ ਧਿਆਇਆ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋਏ
ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਿਨੀ ਧਿਆਇਆ ॥ ਪਵਿਤ੍ਰ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕੁਟੰਬ ਸਹਿਤ ਸਿਉ ਪਵਿਤ੍ਰ
ਸੰਗਤਿ ਸਥਾਈਆ ॥ ਕਹਦੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸੁਣਦੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਜਿਨੀ ਮੰਨਿ ਵਸਾਇਆ
॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਜਿਨੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਧਿਆਇਆ ॥ ੧੭ ॥ [੯੧੯] (ਆਨੰਦੁ)
- ੧੧੫- ਸੋ ਸੂਚਾ ਜਿ ਕਰੋਧੁ ਨਿਵਾਰੇ ॥ ਸਬਦੇ ਬੂਝੈ ਆਪੁ ਸਵਾਰੇ ॥ ... ੫ ॥ [੧੦੫੯]-੨-੧੬(੫)
- ੧੧੬- ਬਾਸਨ ਮਾਂਜਿ ਚਰਾਵਹਿ ਉਪਰਿ ਕਾਠੀ ਧੋਇ ਜਲਾਵਹਿ ॥ ਬਸੁਧਾ ਖੋਦਿ ਕਰਹਿ
ਦੁਇ ਚੁਲ੍ਹੇ ਸਾਰੇ ਮਾਣਸ ਖਾਵਹਿ ॥ ੨ ॥ ਓਇ ਪਾਪੀ ਸਦਾ ਫਿਰਹਿ ਅਪਰਾਧੀ ਮੁਖਹੁ
ਅਪਰਸ ਕਹਾਵਹਿ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਫਿਰਹਿ ਅਭਿਮਾਨੀ ਸਗਲ ਕੁਟੰਬ ਡੁਬਾਵਹਿ ॥ ੩ ॥ [੪੭੬]-੨

ਅਰਥ:- (ਇਹ ਲੋਕ) ਧਰਤੀ ਪੁੱਟ ਕੇ ਦੋ ਚੁਲ੍ਹੇ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਜ ਕੇ (ਚੁਲ੍ਹਿਆਂ ਤੇ) ਧਰਦੇ ਹਨ, ਹੇਠਾਂ ਲੱਕੜੀਆਂ ਧੋ ਕੇ ਬਾਲਦੇ ਹਨ (ਸੁੱਚ ਤਾਂ ਏਨੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਪਰ ਕਰਤੂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ) ਸਮੂਲਚੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ੨। ਏਹੋ ਜਿਹੇ ਮੰਦ-ਕਰਮੀ ਮਨੁੱਖ ਸਦਾ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਖਚਿਤ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਮੂੰਹੋਂ ਅਪਰਸ (= ਭਿੱਟ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ, ਕਿਸੇ ਧਾਤ ਅਸਿ ਨੂੰ ਹੱਥ ਨਾ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ) ਅਖਵਾਂਦੇ ਹਨ । ਸਦਾ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਨੈ ਡੁਬਦੇ ਹਨ ਪਰਵਾਰ ਅਥਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੰਦ ਕਰਮੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਮੈਲਾ ਅਥਵਾ ਜੂਠਾ ਕੌਣ ਹੈ ?

ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਭਿੱਟੜ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਹੰਕਾਰੀ ਸੁੱਚਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਸੁੱਚਾ ?

- ੧੧੭- ਜਗਿ ਹਉਮੈ ਮੈਲੁ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ਮਲੁ ਲਾਗੀ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ॥ ਮਲੁ ਹਉਮੈ ਧੋਤੀ ਕਿਵੈ ਨ ਉਤਰੈ,
ਜੇ ਸਉ ਤੀਰਥ ਨਾਇ ॥ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਕਰਮ ਕਮਾਵਦੇ ਦੂਣੀ ਮਲੁ ਲਾਗੀ ਆਇ ॥ ਪੜਿਐ ਮੈਲੁ ਨ ਉਤਰੈ,
ਪੁਛਹੁ ਗਿਆਨੀਆ ਜਾਇ ॥ ੧ ॥ ਮਨ ਮੇਰੇ, ਗੁਰ ਸਰਣਿ ਆਵੈ ਤਾ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਇ ॥ ਮਨਮੁਖ ਹਰਿ ਹਰਿ
ਕਰਿ ਬਕੇ ਮੈਲੁ ਨ ਸਕੀ ਧੋਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮਨਿ ਮੈਲੈ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਵਈ ਨਾਮੁ ਨ ਪਾਇਆ ਜਾਇ ॥
ਮਨਮੁਖ ਮੈਲੇ ਮੈਲੇ ਮੁਏ, ਜਾਸਨਿ ਪਤਿ ਗਵਾਇ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਮਨਿ ਵਸੈ ਮਲੁ ਹਉਮੈ ਜਾਇ ਸਮਾਇ ॥
ਜਿਉ ਅੰਧੇਰੈ ਦੀਪਕੁ ਬਾਲੀਐ ਤਿਉ ਗੁਰ ਗਿਆਨਿ ਅਗਿਆਨੁ ਤਜਾਇ ॥ ੨ ॥ [੩੯]-੩੧-੬੪
- ੧੧੮- ਇਹੁ ਮਲੁ ਮੈਲਾ ਇਕੁ ਨ ਧਿਆਏ ॥ ਅੰਤਰਿ ਮੈਲੁ ਲਾਗੀ ਬਹੁ ਦੂਜੈ ਭਾਏ ॥
ਤਟਿ ਤੀਰਥਿ ਦਿਸੰਤਰਿ ਭਵੈ ਅਹੰਕਾਰੀ ਹੋਰੁ ਵਧੇਰੈ ਹਉਮੈ ਮਲੁ ਲਾਵਣਿਆ ॥ ੩ ॥ [੧੧੬]-੧੧-੧੨
- ੧੧੯- ਕਾਇਆ ਕੁਸੁਧ ਹਉਮੈ ਮਲੁ ਲਾਈ ॥ ਜੇ ਸਉ ਧੋਵਹਿ ਤਾ ਮੈਲੁ ਨ ਜਾਈ ॥
ਸਬਾਦਿ ਧੋਪੈ ਤਾ ਹਛੀ ਹੋਵੈ ਫਿਰਿ ਮੈਲੀ ਮੂਲਿ ਨ ਹੋਈ ਹੋ ॥ ੧੦ ॥ [੧੦੪੫]-ਸੋਹਲੇ-੨
- ੧੨੦- ਅਖਰ ਪੜਿ ਪੜਿ ਭੁਲੀਐ ਭੇਖੀ ਬਹੁਤੁ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥ ਤੀਰਥ ਨਾਤਾ ਕਿਆ ਕਰੇ ਮਨ ਮਹਿ ਮੈਲੁ ਗੁਮਾਨੁ ॥
ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਕਿਨਿ ਸਮਝਾਈਐ ਮਨੁ ਰਾਜਾ ਸੁਲਤਾਨੁ ॥ ੪ ॥ [੬੦]-੧੨

[ਨੋਟ:- ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਦਸਾਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਚੌਥੇ ਭਾਗ ਦੇ ਭਰਮ ਭਟਕਣਾ ਲੇਖ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ]

ਸਾਡੀ ਏਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਸੋਚ ਨੇ ਕਈ ਨਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ (ਰਮਦਾਸੀਆਂ ਦਾ, ਮਜ਼ਹਬੀਆਂ ਦਾ, ਰਾਮਗੜੀਆਂ ਦਾ, ਕਬੀਰ ਪੰਥੀਆਂ ਦਾ, ਭਾਟੜੀਆਂ ਦਾ ਆਦਿ) ਬਣਵਾਏ, ਸੁੱਚਮ ਵਾਲੇ ਏਸੇ ਫੋਕਟ ਭਰਮ ਤੋਂ ਹੀ ਪੰਥ ਵਿਚ ਕਈ ਧੜੇ ਬਣੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਲਾਮਿਸਾਲ ਘਾਲਣਾ ਦਾ ਸਦਕਾ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਸਿੱਖੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਤੇ ਰੁਲ ਰਹੀ ਹੈ । ਪੜ੍ਹੋ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਵਿਚਲੀ ਆਟਵਾ ਸਿੱਖ ਸੋਸਾਇਟੀ (ATTAWA SIKH SOCIETY) ਵਲੋਂ ਲਿਖੀ ਮਿਤੀ ੨ ਫਰਵਰੀ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਜੋ ਡਾ: ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਮਾਨ (ਸਕੱਤਰ) ਦੀ ਇਨਸਟੀਚੀਊਟ ਆਫ਼ ਸਿੱਖ ਸਟਡੀਜ਼ ਚੰਦੀਗੜ੍ਹ ੧੬੦੦੫੯ ਪੰਜਾਬ ਇੰਡੀਆ, ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨੱਥੀ ਸਰਵੇਖਣ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਬੜੀ ਵਿਸਥਾਰ ਪੂਰਬਕ ਰਿਪੋਰਟ (ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਣਜਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ, ਲੁਬਾਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਅਥਵਾ ਸਿਕਲੀਗਰ ਸਿੱਖਾਂ ਬਾਰੇ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅੱਜ ਵੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਹਨ)। ਉਸ ਸੂਚਨਾ ਪੱਤਰ ਦਾ ਸੰਖੇਪ, ਅਗਲੇ ਸਫ਼ਿਆਂ ਤੇ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਉਚੇਚੀ ਸੁੱਚਮ ਅਥਵਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਭਿੱਟ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਸੁਰਜੀਤ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ, ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਕੇਵਲ ਏਨੀ ਕੁ ਪੰਗਤੀ ਨੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਬਿਬੇਕੀਏ, ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਜਿਹੇ ਡੇਰਾਵਾਦੀਆਂ ਵਰਗੀ ਉਚੇਚੀ ਸੁੱਚਮ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਪੰਥ ਵਿਰੋਧੀ ਅੱਡੇ ਬਣਾਏ ।

ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਖਰੜੇ ਦੇ ੨੩ ਸਫ਼ੇ ਤੱਕ ਸ਼ਖ਼ਸੀ ਰਹਿਣੀ ਹੈ । ਅੱਗੇ ਪੰਥਕ ਰਹਿਣੀ ਹੈ-੨੩ ਤੋਂ ੨੮ ਤੱਕ ਪੰਥਕ ਰਹਿਣੀ ਹੈ ।

ਪੰਥਕ ਰਹਿਣੀ

੧-ਗੁਰੂ ਪੰਥ । ੨-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਸਕਾਰ । ੩-ਤਨਖਾਹ ਲਾਉਣ ਸੀ ਵਿਧੀ । ੪-ਗੁਰਮਤਾ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਧੀ । ੫-ਸਥਾਨਕ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਅਪੀਲ ।

੧-ਗੁਰੂ ਪੰਥ

ਸੇਵਾ, ਕੇਵਲ ਪੱਖੇ, ਲੰਗਰ ਆਦਿ ਤੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮੁਕ ਜਾਂਦੀ, ਸਿੱਖ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪ੍ਰਉਪਕਾਰ ਵਾਲੀ ਹੈ । ਸੇਵਾ, **ਸਫਲ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਥੋੜੇ ਜਤਨ ਨਾਲ ਵਧੀਕ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਹੋ ਸਕੇ (?)**। ਇਹ ਗੱਲ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਸਿੱਖ ਨੇ ਇਸ ਲਈ ਸ਼ਖ਼ਸੀ ਧਰਮ ਪੂਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਪੰਥਕ ਫਰਜ਼ ਭੀ ਪੂਰੇ ਕਰਨੇ ਹਨ । ਇਸ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦਾ ਨਾਂ 'ਪੰਥ' ਹੈ । ਹਰ ਇਕ ਸਿੱਖ ਨੇ 'ਪੰਥ' ਦਾ ਇਕ ਅੰਗ ਹੋ ਕੇ ਭੀ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਨਿਭਾਉਣਾ ਹੈ ।

(ੳ) ' ਗੁਰੂ ਪੰਥ -- ਤਿਆਰ-ਬਰ-ਤਿਆਰ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ' ਗੁਰੂ ਪੰਥ ' ਆਖਦੇ ਹਨ । (?) ਇਸ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਦਸਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਅੰਤਮ ਸਰੂਪ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ **ਗੁਰਿਆਈ ਸੌਂਪੀ** । [ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਿਆਰੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਵਾਲੀ ਸ਼ਰਤ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਾ ਕਰਨਾ ਪੰਥਕ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਹੈ। ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਗੁਰਿਆਈ ਤੋਂ ਹੱਥ ਧੋ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਪੰਥ ਗੁਰਿਆਈ ਦਾ ਮਾਲ ਹੋਣ ਦਾ ਫੋਕਾ ਹੰਕਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਪੰਥ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਗੁਰਿਆਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲੀ। ਗੁਰਿਆਈ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ ਨਿਆਰੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਵੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬੇਲੋੜਾ ਮੰਨ ਕੇ ਪੰਥ ਢਹਿੰਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਲ ਨੂੰ ਦੌੜਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਵੀ ਸਭ ਹੱਛਾ ਬੋਲੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ]

ਸ਼ੀਕਿਆਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ--

- (੧) ਸਫਲ ਸੇਵਾ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ (Definition) ਕੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ? ਕੀ ਸੇਵਕ ਲਈ ਕਾਮਨਾ ਰਹਿਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸ਼ਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੀ?--
- ੧੨੧- **ਸੇਵਾ ਕਰਤ ਹੋਇ ਨਿਹਕਾਮੀ ॥ ਤਿਸ ਕਉ ਹੋਤ ਪਰਾਪਤਿ ਸੁਆਮੀ ॥**[੨੮੬]
- ਕੀ ਸੇਵਕ ਲਈ ਆਪਾ ਭਾਵ ਗੁਆ ਕੇ ਹਉਮੈ ਰਹਿਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਜੀ ?
- ੧੨੨- **ਸੇ ਭਗਤ ਹਰਿ ਭਾਵਦੇ ਜੋ ਗੁਰਮੁਖਿ ਭਾਇ ਚਲੀਨ ॥ ਆਪੁ ਛੋਠਿ ਸੇਵਾ ਕਰਨਿ ਜੀਵਤ ਮੁਟੇ ਰਹਨਿ ॥ ੨ ॥**[੨੩੩]-੧-੯
- ੧੨੩- **ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਚਾਕਰੀ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਹਉਮੈ ਵਿਚਹੁ ਖੋਇ ॥ ਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਪਾਇਆ ਲਾਭੁ ਸਦਾ ਮਨਿ ਹੋਇ ॥ ੬ ॥**[੬੧]-੧੨
- (੨) ਕੀ ' ਗੁਰੂ ਪੰਥ ' ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ -- ' ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦੱਸੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਤਿਆਰ-ਬਰ-ਤਿਆਰ-ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਦਾ ਨਾਮ ' ਗੁਰੂ ਪੰਥ ' ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਨਿਰਾ ' ਤਿਆਰ-ਬਰ-ਤਿਆਰ ' ਸ਼ਬਦ ਕੇਵਲ ਬਾਣੇ ਦੀ ਨਿਆਰੀ ਡਿੱਠ ਤੱਕ ਹੀ ਸੁੰਗੜ ਚੁੱਕਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ।
- (੩) ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੂੰ ' ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰਾ ' ਕਹਿਣ ਦੇ ਨਾਲ, ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਗੁਰੂ-ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਵੀ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਹੀ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਕੀ ਉਸ ਚਿਤਾਵਨੀ ਨੂੰ ਮੁਢੋਂ ਹੀ ਭੁਲਾ ਦੇਣਾ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਜੀ ? { ਕੁਝ ਸਫੇ ਹੀ ਅੱਗੇ ਅਠਵੇਂ ਕਾਂਡ ਦੇ ਦੂਜੇ ਨੰਬਰ ਤੇ -- ' ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀਆਂ ਵੰਡੀਆਂ ' ਲੇਖ ਵਿਚ, ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਵਲੋਂ ਲਾਈ ਉਸ ਕਰਤੀ ਪਾਬੰਦੀ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਹਨ }

੨-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਸਕਾਰ

ਇਸ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਦੀ ਕਿਰਿਆ-ਵਿਧੀ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਫਿਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਦਾ ਅਤੇ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਰਟਨ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਲਿਖੀ ਹੈ । ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਸੱਜਣ ਵਲੋਂ ਦੱਸੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਰਹਿਤ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੈ ।

ਹੈਰਾਨੀ ਹੈ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਲੋਂ ਹੀ ਛਪਾਈ ਗਈ ਪੁਸਤਕ ' ਗੁਰਮਤ ਮਾਰਤੰਡ ' ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ-ਪੰਥ ਦੀ ਬਣਾਈ-- ' ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ' ਨਾਲੋਂ ਭਿੰਨ ਹੈ । ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ--

- (੧) ਪਹਿਲੀ ਗੰਭੀਰ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੰਥਕ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ' **ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਜਨਮੇ ਗਵਨੁ ਮਿਟਾਇਆ** ' ਗੁਰੂ ਵਾਕ ਦੀ ਮਨਮਤੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ ਮਾਰਤੰਡ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਸਿਧ ਗੋਸਟ ਦੇ ਇਸ ਗੁਰੂ ਵਾਕ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਕੀ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਨੇ ਕੋਈ ਪੰਥਕ-ਭੁੱਲ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜੋ ਅੱਡਰੀ ਲਿਖੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਸੁਧਾਈ ਕਰ ਲਈ ਗਈ? ਅਜੇਹਾ ਝਮੇਲਾ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਵ ਕੀ ਬਣਦਾ ਹੈ ? [ਪਾਠਕ ਸੱਜਣਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਰਹੇ ਕਿ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਇਹ ਪੰਜਵਾਂ ਭਾਗ ਛਪਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਕੱਤ੍ਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਭੋਜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਜੇ ਕੋਈ ਸੋਧ ਪੱਤਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਛਾਪ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ]

- (੨) ਪੰਥਕ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਖਰੜੇ ਦੇ ੧੭ ਸਫੇ ਤੇ--ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ' ਪੂਰੇ ਵੇਰਵੇ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ ਮਾਰਤੰਡ ਦੇ ੮੧ ਸਫੇ ਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ--ਦਸ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਰੂਪ ਜਾਣਨਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ **ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ** ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨਣਾ ' ।

ਸ਼ੀਕਿਆਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ--

- (ੳ) ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਸਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ' ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਅੱਡਰੀ ਵੀ ਹੈ । ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ ਮਾਰਤੰਡ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਲਿਖਤ ਤੋਂ ਕੇਵਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹੀ, ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸਿੱਧ ਹਨ ।
- (ਅ) ਗੁਰਮਤਿ ਮਾਰਤੰਡ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ ਵਿਚੋਂ ਦਸੌਧ [ਦਸਵਾਂ ਹਿੱਸਾ] ਪੰਥ ਦੀ ਉਨਤੀ ਵਾਸਤੇ ਪੰਥ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਅਰਪਨ ਕਰਨਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚੋਂ ਅਜੇਹੀ ਸਿਖਿਆ ਕਿਤੇ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ । ਇਸ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ (ਬਿਨਾ ਕਹਿਉਂ ਹੀ) ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਚਲਾਈ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ **ਦਾਨ ਪ੍ਰਥਾ** ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬਧਤ ਗੁਰਮਤਿ ਮਾਰਤੰਡ ਵਿਚਲੀ ਹੋਣ ਲਿਖੀ ਸਿਖਿਆ, **ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਖਰੜੇ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ:---**

- (੧) ਪਰਉਪਕਾਰ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਦੇਹ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਪਰਮ ਕਰਤਵਯ ਸਮਝਣਾ, (੨) ਗੁਰਮਤ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਦਾ ਪੂਰਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ, (੩) ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣਾ, (੪) ਕੋਈ ਪੰਥ ਵਿਚ ਧੜੇ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ

ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਫੈਲਾਵੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਗੁਰਿਆਈ ਥਾਪ ਕੇ (ਡੋਰਾਵਾਦੀ-ਗੱਦੀਦਾਰੀ?) ਦਸ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਆਸ਼ਯ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਚਲੇ, ਉਸ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਵਰਤਨਾ। (ਸਾਫ਼ ਸਿੱਧ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਅਜੇਹੀ ਸਿਖਿਆ ਨੇ ਕੌਮ ਨੂੰ ਡੋਰਾਵਾਦ ਦੇ ਪਖੰਡ ਤੋਂ ਵੀ ਸੁਚੇਤ ਕਰਦੀ ਰਹਿਣਾ ਸੀ। ਪਰ ਪੰਥ ਦੀ ਬਣੀ ਮਰਯਾਦਾ ਇਸ ਮਸਲੇ ਤੇ ਚੁੱਪ ਵੱਟੀ ਬੈਠੀ, ਡੋਰਾ ਵਾਦੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਹੋ ਰਹੀ ਪੰਥ ਦੀ ਹੇਠੀ ਦਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖ ਰਹੀ ਹੈ) (੫) ਝੂਠ, ਅਨਯਾਯ, ਛਲ, ਕਪਟ, ਵਿਸ਼ਵਾਸਘਾਤ, ਆਦਿਕ ਅਵਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸਦਾ ਤਯਾਗ ਕਰਨਾ। (੬) ਸਿਖ ਦਾ ਅਧੂਰਾ ਨਾਉਂ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ, (੭) ਬਚਨ ਕਰਕੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹਾਰਨਾ, (੮) ਕਿਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸੁਖਣਾ ਨਹੀਂ ਸੁੱਖਣੀ, (੯) ਬੇਗਾਨਾ ਹੱਕ (ਰਿਸ਼ਵਤ ਆਦਿਕ) ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਲੈਣੀ।

ਪੰਥਕ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਹੀ ਜਦ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਢਾਲ ਲੈਣ ਦੀ ਗੱਲ ਨਾ ਕਰੇ, ਅਤੇ ਸੁਭ ਆਚਰਨ ਦੀ ਰਾਖੀ ਵਾਲੇ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਬਚਨਾਂ ਦੀ ਵੀ ਅਣਹੋਂਦ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਹਰ ਇੱਕ ਸੁਹਿਰਦ ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਈ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਬਣੇ ?

ਹੋਰ ਵੀ ਵੱਧ ਦੁਖਦਾਈ ਉਣਤਾਈ--

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਸਿੱਖ **ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ** ਵਿਚਲੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਦੁਖਦਾਈ ਉਣਤਾਈ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਿ ਮਾਰਤੰਡ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ--

" ਇਸ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਵਾਲਾ (ਵਾਲੇ) " ਸਤਿ ਬਚਨ " ਆਖ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅੱਗੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਵੇ (ਨਿਵਾਉਣ)। ਇਸ ਪਿਛੋਂ ਆਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵਰਤੇ।

ਸਿਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਵੀ ਅਜੇਹਾ ਲਿਖ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਨੂੰ ਬਚਨ ਬੱਧ ਕਰ ਲੈਣ ਦੀ ਰੀਤ ਨਾ ਪੈਣ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਤੋਂ, ਗੰਭੀਰ ਸੰਕਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ, ਖਰੜਾ ਲਿਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਵੈਰੀ, ਅਥਵਾ ਪੰਥ ਦੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਦਲਾਲ, ਅਛੋਪਲੇ ਹੀ ਆ ਵੜਨ ਵਿਚ ਸਫਲ ਰਹੇ ਸਨ।

੩- ਤਨਖਾਹ ਲਾਉਣ ਦੀ ਵਿਧੀ

- (ੳ) ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਪਾਸੋਂ ਰਹਿਤ ਦੀ ਕੋਈ ਭੁੱਲ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਨੇੜੇ ਦੀ ਗੁਰ-ਸੰਗਤ ਪਾਸ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਖੜੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਭੁੱਲ ਮੰਨੇ।
- (ਅ) ਗੁਰ-ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਚੁਣੇ ਜਾਣ, ਜੋ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਸੱਜਣ ਦੀ ਭੁੱਲ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਗੁਰੂ-ਸੰਗਤ ਪਾਸ ਤਨਖਾਹ (ਦੰਡ) ਤਜਵੀਜ਼ ਕਰਨ।
- (ੲ) ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਣ ਵੇਲੇ ਹਠ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਨਾ ਹੀ ਤਨਖਾਹ ਲੁਆਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦੰਡ ਭਰਨ ਵਿਚ ਅੜੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਤਨਖਾਹ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸੇਵਾ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜੋ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ, ਲਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
- (ਸ) ਅੰਤ ਸੋਧ ਦੀ ਅਰਦਾਸ।

੪--ਗੁਰਮਤਾ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਧੀ

- (ੳ) ਗੁਰਮਤਾ ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਵਾਲਾਂ ਤੇ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਮੁਢਲੇ ਅਸੂਲਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਹੋਣ, ਅਰਥਾਤ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਦਵੀ, ਬੀੜ ਦੀ ਨਿਰੋਲਤਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ, ਰਹਿਤ-ਬਹਿਤ, ਪੰਥ ਦੀ ਬਨਾਵਟ ਆਦਿ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਬਾਬਤ। ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸਾਧਾਰਨ (ਧਾਰਮਿਕ, ਵਿਦਿਅਕ, ਸਮਾਜਕ, ਪੁਲੀਟੀਕਲ) ਸਵਾਲ ਉਤੇ ਕੇਵਲ ਮਤਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- (ਅ) ਇਹ ਗੁਰਮਤਾ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦਾ ਚੁਣਿਆ ਹੋਇਆ ਕੇਵਲ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਜਥਾ ਜਾਂ ਗੁਰੂਪੰਥ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਇਕੱਠ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

੫--ਸਥਾਨਕ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਅਪੀਲ--

ਸਥਾਨਕ ਗੁਰ-ਸੰਗਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਅਪੀਲ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਜੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪੰਥ ਪ੍ਰਵਾਣਤ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ " ਦੇ ਖਰੜੇ ਤੋਂ ਪੰਥ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹਰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੂੰ " ਵਾਹਿਗੁਰੂ " ਗੁਰਮਤਿ ਮਿਲ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਸੀ ਰਹਿਣੀ-ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ " ਅਨੁਸਾਰ ਬਣਾ ਲਈ ਹੋਵੇ ਉਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹੀ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਪੰਥ ਦੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ, ਸਮਾਜਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨਿਭਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਉਹਲੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦਸ ਸਰੂਪਾਂ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਬੜਾ ਲੰਮਾ ਸਮਾ ਸਿਖਲਾਈ ਲੈਂਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ, ਲਗ-ਪਗ ਸਾਰਾ ਹੀ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਭਾਵੇਂ ਮਰਜੀਵੜਾ (ਸੰਤ-ਸੂਰਮਾ) ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ, ਫਿਰ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਸੌਂਪਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਦੀ ਬੜੇ ਹੀ ਨਿਆਰੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਚੇਚੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਗਈ ਸੀ। ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਵਾਲੀ ਨਿਰਾਲੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਨਾਲ ਜੀਵਨ-ਪ੍ਰਣ ਲੈਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋ ਜਾਣ ਦੇ ਨਾਲ, ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀ ਰਹਿਣੀ, ਪੰਥਕ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਬਣਾ ਦੇਣ ਦੇ ਬੜੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਤੇ ਠੋਸ ਪੰਥਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਪਾਵਨਤਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਮਿਲਣੀ ਹੈ। ਸੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾ ਦੇਣ ਲਈ ਪੰਥਕ ਸਰਮਾਇਆ ਅਜੇਹੇ ਗੁਰਮਤਿ-ਵਿਦਿਆਲੇ ਖੋਲ੍ਹਣ ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਥੋਂ ਹਰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੂੰ ਅਥਵਾ ਉਸ ਦੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਉੱਚ ਡਿਗਰੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਠੋਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਵੇ। Quantity ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ Quality ਦਾ ਮਿਆਰ ਮੁੜ ਉਸੇ ਸਿਖਰਾਂ ਤੇ ਲੈ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜਿਸ ਸਿਖਰ ਤੇ ਪੁੱਜੇ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਮਹਾਂ ਬਲੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ " ਸੱਜਣ ਸੂਰਾ " ਇਸ਼ਟ ਸੁਹਿਰਦ ਅਤੇ " ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰਾ " ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ।

[ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੋਟ:-ਕਈ ਵਾਰੀ ਇਹ ਦੁੱਚਰ ਘੜ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਜੇ ਸਭ ਕੁਝ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਦੀ ਗੱਲ, ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਕਿੱਥੇ ਲਿਖੀ ਹੈ? ਧਿਆਨ ਰਹੇ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਅਜੇਹੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੰਕੇਤ ਬੜੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਲਗ-ਪਗ ਸਾਰੇ ਅਜੇਹੇ ਮਸਲੇ ਹੱਲ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਗੁਰੂਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਉਂਜ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਡੀ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਕੇਵਲ ਉਸ ਮਰਯਾਦਾ ਬਾਰੇ ਹੈ ਜੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤ ਵੱਲ ਨੂੰ ਧੂ ਖੜਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਜੋ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਜਿਹੜਾ ਰੀਤੀ ਰਿਵਾਜ ਨੌਸ ਕਿੱਤੂਆਂ ਪ੍ਰੰਤੂਆਂ ਦਾ ਅਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਰਮ ਪਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਕਈ ਵਾਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲੜ ਅੰਤਰਯਾਮਤਾ ਗੁਣ ਤੋਂ ਸੱਖਣੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਪਾਪ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ]

੧੨੪- **ਕਹੈ ਪ੍ਰਭੁ ਅਵਰੁ ਅਵਰੁ ਕਿਛੁ ਕੀਜੈ ਸਭੁ ਬਾਦਿ ਸੀਗਾਰੁ ਫੋਕਟ ਫੋਕਟਈਆ ॥**
ਕੀਓ ਸੀਗਾਰੁ ਮਿਲਣ ਕੈ ਤਾਈ ਪ੍ਰਭੁ ਲੀਓ ਸੋਹਗਾਨਿ ਬੂਕ ਮੁਖਿ ਪਈਆ ॥ ੭ ॥[੮੩੬]

ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਕਾਲਾ ਅਫਗਾਨਾ

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
ਗੁਰੂ ਸਿਖੁ ਸਿਖੁ ਗੁਰੂ ਹੈ ਏਕੋ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸੁ ਚਲਾਏ ॥
ਰਾਮ ਨਾਮ ਮੰਤ੍ਰ ਹਿਰਦੈ ਦੇਵੈ ਨਾਨਕ ਮਿਲਣੁ ਸੁਭਾਏ ॥ ੮ ॥[੮੪੮]

14727 Bothel Way NE # 5

Shore Line WA 98155

Oct:- 20, 1997

ਸੇਵਾ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੋ:ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰ ਸਾਹਿਬ।

ਵਸ਼ਾ--ਗੁਰਮਤਿ ਮਰਯਾਦਾ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ੀਕਿਆਂ ਦੀ ਨਿਵਰਤੀ ਲਈ ਜੋਦੜੀ--

ਸਨਮਾਨ ਜੋਗ ਪੰਥ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀਉ,

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ॥

ਮਿਤੀ-- (੧) ਫਰਵਰੀ ੨੦ ੧੯੯੬ (੨) ੧੦ ਮਈ ੧੯੯੭ (੩) ੨੧ ਜੁਲਾਈ ੧੯੯੭ ਬੇਨਤੀ ਪੱਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿਚ ਚੌਥੀ ਵਾਰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ, ਰਾਗ ਆਸਾ ਛੰਡ ਮਹਲਾ ੪ ਦੇ ੨-੯ ਦੀ ਉਪੋਕਤ ਪਾਵਨ ਤੁਕ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਜਾਣੂੰ ਕਰਵਾਉਣ ਵਿਚ ਸਦਾ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ। ਭਾਵ, ਜਿਹੜਾ ਗੁਰਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅਗਾਂਹ ਨਹੀਂ ਚਲਾਉਂਦਾ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦਾ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੁਰੂ-ਪੰਥ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਦੀ ਸਰਦਾਰੀ ਤਦ ਹੀ ਸਰਬ ਪਰਵਾਤਨ ਹੈ ਜੇ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਅਨਕੂਲ ਜੀਵਨ-ਮਰਯਾਦਾ ਨਾਲ ਪੰਥ ਨੂੰ ਜੋੜੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸਦਾ ਯਤਨ-ਸ਼ੀਲ ਰਹੇ। ਦਾਸ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕੇਵਲ ਗੁਰਮਤਿ ਮਰਯਾਦਾ ਬਾਰੇ ਸੰਕੇਤ ਦੂਰ ਕਰਨ ਹਿਤ ਹੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਬੜੇ ਦੁਖ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ, ਤੁਹਾਡੀ ਸਰਦਾਰੀ ਹੇਠ ਚੱਲ ਰਹੇ ਦਫਤਰ ਵਲੋਂ ਕਦੇ ਕੋਈ ਸੰਕੇਤ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਪਰਤਿਆ ਕਿ, ਦਾਸ ਦੇ ਬੇਨਤੀ ਪੱਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਕੀ ਬਣਿਆ ? ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਲਿਖਣ ਆਰੰਭ ਕਰਨ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਮੂਲ-- **ਜਬ ਲੱਗ ਖਾਲਸਾ ਪ੍ਰਤੀਤਿ॥** ਪੰਥ ਪਰਵਾਨਤ ਬਚਨ ਹੀ ਹਨ। ਤੁਹਾਡੇ ਸਮੇਤ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਹੋ ਕੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨਾਲ ਸੰਬਧਤ ਲਗ-ਪਗ ਸਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨ ਲਿਖਾਰੀ, ਪੰਥ ਵਲੋਂ ਸਨਮਾਨੇ ਹੋਏ ਪਰਚਾਰਕ, ਲਗ-ਪਗ ਸਾਰੇ ਰਾਗੀ ਢਾਡੀ, ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਾਹਿਬਾਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਪਾਵਨ ਹਸਤੀ ਨਾਲ ਨਿਰੰਤਰ ਜੋੜਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਕੀਟ ਦੀ ਸਨਿਮੂ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ --

- (੧) ਦਾਸ ਨੂੰ ਇਹ ਲਿਖ ਭੇਜੋ, ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪੋਕਤ ਬਚਨਾਂ (**ਜਬ ਲੱਗ ਖਾਲਸਾ..... ਪ੍ਰਤੀਤਿ**) ਨਾਲ ਪੰਥ ਦਾ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨਿਹਕਲੰਕ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ **ਸਦਾ ਲਈ ਨਿਆਰੇ** ਹਨ ਅਤੇ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਤੇ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਤੇ,
- (੨) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਗੁਰਿਆਈ ਦੀ ਮਾਲਕੀ, ਕੇਵਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੋਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਗੋਂ, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਕੋਲ, ਅਤੇ (ਅੱਡ ਅੱਡ ਡੇਰਿਆਂ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਣੇ, ਅੱਡ ਅੱਡ ਵਿਧੀਆਂ ਨਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਵਾਲੇ,

ਨਵੇਂ ਤੋਂ ਨਵੇਂ ਅਜੋਕੇ) ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਕੋਲ ਵੀ ਗੁਰਿਆਈ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਸਾਵੇਂ ਹੀ ਹਨ, ਅਤੇ ਗੁਰਿਆਈ ਦੇ ਬਾਕੀ ਤਿੰਨੇ ਭਾਈਵਾਲ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹਨ।

ਕੇਵਲ ਇਹ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਲਿਖ ਭੇਜੋ, ਦਾਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਪਜੇ, ਜਾਂ ਉਪਜ ਰਹੇ, ਸਾਰੇ ਸ਼ੰਕੇ ਖੂਹ ਖਾਤੇ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਣਗੇ। ਫਿਰ ਹੋਰ ਤਾਂ ਲਿਖਣਾ ਹੀ ਕੀ ਹੈ, ਪਹਿਲੀਆਂ ਛਪ ਚੁਕੀਆਂ (ਆਪਣੀਆਂ) ਪੁਸਤਕਾਂ ਵੀ, ਦਾਸ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਵੇਗਾ। ਪਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਲਿਖ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਦਾਸ ਦਾ ਇਹ ਸ਼ੰਕਾ-ਪੱਤਰ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਜੋਦੜੀਆਂ ਅਤੇ ਬੇਨਤੀ ਪੱਤਰ, ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਪੁੱਜਦੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਸੁਣਿਆਂ ਹੈ ਬਾਰ੍ਹੀ ਵਰ੍ਹੇ ਰੂੜੀ ਦੀ ਵੀ ਸੁਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸਾਇਦ ਕਦੇ ਦਾਸ ਦੀ ਫਰਿਆਦ ਵੀ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਸੁਣੀ ਹੀ ਜਾਵੇ ?

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣਾ ਮਨਮੁਖਤਾਈ ਹੈ, ਭਾਵ, ਅਸਿੱਖੀ ਹੈ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਲੰਘ ਤੁਰਨਾ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵਡਾ ਦੋਸ਼ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਜੇਹਾ ਕਰਨਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿਆਣਾ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲੜ ਕਹਿਣ ਦਾ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਅੱਗੇ ਲੰਘ ਤੁਰਨ ਵਾਲੀ ਭੁੱਲ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਅੰਤ ਤਬਾਹੀ ਅਤੇ ਬਰਬਾਦੀ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਕਹੈ ਪ੍ਰਭ ਅਵਰੁ ਅਵਰੁ ਕਿਛੁ ਕੀਜੈ ਸਭੁ ਬਾਦਿ ਸੰਗਾਰੁ ਫੋਕਟ ਫੋਕਟਈਆ ॥

ਕੀਓ ਸੀਗਾਰੁ ਮਿਲਣ ਕੈ ਤਾਈ ਪ੍ਰਭੁ ਲੀਉ ਸੁਹਾਗਨਿ ਬੁਕ ਮੁਖਿ ਪਈਆ ॥ ੭ ॥ [੮੩੬]

ਕਿਉਂਕਿ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਤੋਂ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦਾ ਕੇਵਲ ਨਿਆਰਾ ਰੂਪ ਹੀ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਸਗੋਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਗੁਰਿਆਈ ਵੀ ਡਰਾਮਾ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦਸਾਂ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਜੋ ਘਾਲਣਾ ਘਾਲੀ ਸੀ ਉਹ ਸਾਰੀ ਨਿਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਏਸੇ ਹੀ ਤੌਖਲੇ ਦੇ ਅਸਰ ਅਧੀਨ ਦਾਸ ਨੇ ੧੯੮੪ ਤੋਂ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਦੀ ਅਤੇ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦੀ ਅਸਲੀਯਤ ਲਈ ਪੂਰੀ ਖੋਜ ਕਰ ਵਿਚ ਰਾਤ ਦਿਨ ਲੱਗੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਦਾਸ ਨੇ ਪੁਸਤਕ--ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਤੋਂ ਸੱਚ ਦਾ ਮਾਰਗ ਲਿਖਣੀ ਅਰੰਭੀ। ਦੋਸ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਸੁਹਿਰਦ ਗੁਰਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵਲੋਂ ਜੋ ਹੁੰਗਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਉਸ ਤੋਂ ਦਾਸ ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਬੱਝਾ ਕਿ ਦਾਸ ਦੀ ਘਾਲਣਾ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਰਲੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਦਾਸ ਦੀ ਖੋਜ ਨੇ ਸਹੀ ਰਸਤਾ ਅਪਨਾਇਆ ਹੈ। ਦਾਸ ਦਾ ਧਰਮ ਬਣ ਗਿਆ ਕਿ ਜਿਧਰੋਂ ਵੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੀ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਪੰਥ ਵਿਚ ਆ ਵੜੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਵੱਲ ਪੰਥ ਨਾਲ ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਲਾਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਕਰਾਂ। ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਅਪਾਰ ਮਿਹਰ ਦਾ ਸਦਕਾ ਤੱਤ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਦਾ ਜੋ ਝਲਕਾਰਾ ਵੱਜਾ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੂੰ ਜਾਣੂੰ ਕਰਵਾਵਾਂ। ਪ

ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸਰ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਅਸਲ ਭਾਵਣਾ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਕੇ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਢਾਲ ਕੇ, ਆਪਣੀ ਵਿਉਂਤ ਦੀ ਜੀਵਨ ਮਰਯਾਦਾ ਬਣਾ ਲੈਣੀ ਵਡੀ ਅਕ੍ਰਿਯਣਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਰੂਪ ਰੇਖਾ ਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦੇਣ ਦੀ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਹੋ ਦਿੱਸੀ ਹੈ। ਏਸੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਧੀਨ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪ ਸਹਾਈ ਹੋ ਕੇ ਦਾਸ ਕੋਲੋਂ ਪੁਸਤਕ--**ਮਾਸੁ ਮਾਸ ਕਰਿ ਮੂਰਖ ਝਗੜੈ**--ਉਸ ਵਿਚ ਅਜੇਹੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਦੀ ਕੁਟਲਤਾ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਨੰਗਾ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਆਪਣੀ ਵਿਉਂਤ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਪੰਥ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਖਰੜੇ ਬਾਰੇ ਜੋ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ, ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਹੋਰ ਕਈ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਲਿਖ ਕੇ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਵਨਣ ਚਿਠੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਪੁੱਜ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਉਸੇ ਲੜੀ ਵਿਚ ਰਹਿਤ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚਲੀ ' **ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦** ' ਬਾਰੇ ਸ਼ੰਕੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋਦੜੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ ਹਾਂ--

(ੳ) ਪੰਥ ਵਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ' ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ੧੨ ਸਫੇ ਤੇ ਲਿਖੀ ' ਗੁਰਮਤਿ ਰਹਿਣੀ ' ਦੇ (ੳ) ਭਾਗ ਵਿਚ " **ਇੱਕ ਅਕਾਲ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ** ।" ਪਰ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਖਰੜੇ ਦੇ ੯ ਸਫੇ ਤੇ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਚਨਾਂ ਦੀ ਖੰਡਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਦਾ ਗੰਭੀਰ ਸ਼ੰਕੇ ਦੇ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਫੁਰਮਾਨਾਂ ਦੀ ਵੀ ਖੰਡਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਦਾ ਡਰ ਦਾਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਨੇ ਕਬੂਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ।

(੧) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ--ਅਰੰਭਕ ਮਹਾਨ ਬਾਣੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਅਥਵਾ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਮੂਲ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ੧ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਤੱਕ ਉਸ ਮੂਲ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਛੋਟਾ ਰੂਪ--**ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ**--ਇੱਕ ਦੋ ਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ **੫੨੩ ਵਾਰੀ ਆਇਆ ਹੈ**--ਪਰ **੧ੳ ਵਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ**-- ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇੱਕ ਵਾਰ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਏਡੀ ਗੰਭੀਰ ਤਬਦੀਲੀ ਕਿਸ ਨੇ ਕਿਸ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਲ ਕੀਤੀ। ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਖਰੜਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸਰਬ ਸ੍ਰੈਸ਼ਟ ਵੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਤੀ ਵੀ ਕੋਈ ਕਿੰਤੂ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਜੋਤ-ਜੁਗਤ ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਈ ਬੀੜ ਨੂੰ ਆਪ ਉਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰਿਆਈ ਸੌਂਪੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿ ਜੀ ਨੇ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਕੇ ਗੁਰਿਆਈ ਸੌਂਪਣ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਬਣਾਈ ਸੀ। ਉਸ ਮਰਯਾਦਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਗੁਰੂ ਬਣ ਬੈਠੇ ਧੀਰ ਮੱਲੀਏ ਜੋ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਬਣ ਬੈਠੇ, ਤਾਂ ਬਿਨਾ ਬਾਕਾਇਦਾ ਗੁਰਿਆਈ ਮਿਲਿਆਂ ਕੋਈ ਬਾਣੀ ਸਾਡੀ ਕੀਹ ਲੱਗਦੀ ਹੈ? ਅਤੇ ਫਿਰ ਜੇ ਬਾਕਾਇਦਾ ਗੁਰਿਆਈ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕੋਈ

ਬਾਣੀ ਸਾਡੀ ਗੁਰੂ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਏਸੇ ਖੰਡਿਤ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਰੰਕਾਰੀ--ਨਾਨਕ ਸਰੀਰੇ-- ਨਾਮਧਾਰੀਏ--ਰਾਧਾ ਸਵਾਮੀ--ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਣ ਬੈਠਣ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਿਸ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੁਰਿਆਈ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਰੋਲਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ?

(੨) ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਕੇਵਲ " ਮੁਸਲਮਾਨ " ਦੇ ਥਾਂ " ਬੇਈਮਾਨ " ਕਹਿ ਬੈਠਣ ਵਾਲੇ ਰਾਮਰਾਏ ਜੀ ਵਾਂਗ ਪਾਵਨ ਪਵਿਤਰ ਮੂਲ ਬਾਣੀ ਦੀ ਖੰਡਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪੰਥ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸ ਦਲੀਲ ਨਾ ਖਾਰਜ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦਾ ?

ਅ) ਪੰਡਿਤ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ ਵਿਦਿਆ ਮਾਰਤੰਡ ਟੀਕਾਕਾਰ-ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ " ਨੇ ਇਸ ਵਾਰ ਵਿਚਲੇ ਭਗੋਤੀ ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵਾਰ ਦੇ ਕਰਮ-ਵਾਰ ਅਰਥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖੇ ਹਨ :-

ੴ ਵਿਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ॥ [ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚਲਾ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਲਿਖਾਰੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭਾਇਆ ?]

ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

ਪਦ ਅਰਥ:-ਭਗੋਤੀ= (੧) ਮਹਾਂ ਕਾਲ, ਪਾਰ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਸਰਬ ਨਾਮ ਰੂਪ ॥ (੨) ਤਲਵਾਰ। ਯਥਾ--" ਨਾਉ ਭਗੋਤੀ ਲੋ ਘੜਿਆ ॥ [ਭਾ: ਗੁਰਦਾਸ] (੩) ਭਗਵਤੀ ਦੁਰਗਾ ਦੇਵੀ। (੪) ਭਗਤ। ' ਭਗਉਤੀ ਭਗਵੰਤ ਭਗਤਿ ਕਾ ਰੰਗ ॥ (ਸੁਖਮਨੀ)। ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ=ਸ੍ਰੀ ਤਲਵਾਰ ਜੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਹੋਵੇ।

ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਕੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦ ।

ਵਾਰ=ਜੰਗ, ਯੁੱਧ ਸੰਬੰਧੀ ਕਾਵਯ, ਉਹ ਰਚਨਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੋਵੇ । ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦=ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ। ਦਸਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਜੁਧ ਸੰਬੰਧੀ ਕਾਵਯ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਪੌੜੀ ਛੰਦਾਂ ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਹੈ, ਇਹ ਰਚਨਾ " ਦੁਰਗਾ ਪਾਠ " ਦਾ ਸੁਤੰਤਰ ਅਨੁਵਾਦ ਹੈ, ਪਹਿਲੇ ਮੰਗਲਾ ਚਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

- (੧) ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਗੋਤੀ ਸਿਮਰਿ ਕੈ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਜੀ ਲਈ ਧਿਆਇ।
- (੨) ਫਿਰ ਅੰਗਦ ਗੁਰ ਤੇ ਅਮਰਦਾਸੁ ਰਾਮਦਾਸੈ ਹੋਈ ਸਹਾਇ।
- (੩) ਅਰਜਨ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਨੋ ਸਿਮਰੈ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਰਾਇ।
- (੪) ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਧਿਆਈਐ ਜਿਸੁ ਡਿਠੈ ਸਭਿ ਦੁਖਿ ਜਾਇ।
- (੫) ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਿਮਰਿਐ ਘਰ ਨਉ ਨਿਧਿ ਆਵੈ ਧਾਇ। ਸਭ ਥਾਈ ਹੋਇ ਸਹਾਇ।

ਕਰਮ ਵਾਰ ਅਰਥ:-

- (੧) (ਸਭ ਤੋਂ) ਪਹਿਲੇ ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿਮਰ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ।
- (੨) ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ (ਗੁਰੂ) ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਤੇ (ਗੁਰੂ) ਰਾਮਦਾਸ (ਜੀ ਨੂੰ) ਅਰਾਧਦਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਮੇਰੇ ਸਹਾਈ ਹੋਵਨ।
- (੩) (ਗੁਰੂ) ਅਰਜਨ, (ਜੀ ਗੁਰੂ) ਹਰਗੋਬਿੰਦ (ਜੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ) ਹਰਿ ਰਾਇ (ਜੀ) ਨੂੰ ਸਿਮਰਦਾ ਹਾਂ।
- (੪) ਸ੍ਰੀ (ਗੁਰੂ) ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ (ਜੀ ਨੂੰ) ਧਿਆਉਂਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵੇਖਣ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਰੇ ਦੁਖ (ਮਿਟ) ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
- (੫) (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ) ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ (ਜੀ ਦਾ) ਸਿਮਰਨ ਕਰੀਏ, (ਤਾਂ) ਨੌਂ ਨਿਧਾਂ (ਘਰ ਵਿਚ) ਭੱਜ ਕੇ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। (ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਮੈਨੂੰ) ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ (ਪੁਰ) ਸਹਾਈ ਹੋਵਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਅਰਥਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਕਰਮ ਵਾਰ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:-

(੧) ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਦੀ ਵਿਚਾਰ (ਜੋ ਵੀ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਪੁੱਜ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਉਸ) ਵਿਚ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਚੁਕਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰੱਬ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਲਗ-ਪਗ ਸਾਰੇ ਇਸਲਾਮੀ ਨਾਮ-(ਮਉਲਾ, ਅਲਾਹੁ, ਪਰਵਰਦਗਾਰ, ਖੁਦਾ, ਖੁਦਾਇ, ਅਬਵਾ ਖੁਦਾਇਆ, ਖਾਲਕ, ਦਸਤਗੀਰ, ਕਰੀਮ, ਰਹੀਮ, ਵਡ-ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ, ਪੈਕਾਬਰ, ਆਦਿ) ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ " ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚਲੇ (ਰਾਮ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਸ਼ਿਆਮ, ਮੁਰਾਰੀ, ਗਵਰਧਨ ਧਾਰੀ, ਲਖਮੀ ਬਰ, ਪੀਉ, ਭਗਵੰਤ, ਭਗਵਾਨ, ਜਗਜੀਵਨ, ਜਗਦੀਸ, ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ, ਪ੍ਰਭੂ, ਗੋਵਿੰਦ, ਗੋਪਾਲ, ਸਾਰੰਗਪਾਣੀ, ਨਰਹਰ, ਨਿਹਕਾਮੁ, ਮੁਰਾਰਿ, ਨਰ ਨਾਰਾਇਣ, ਜਗੰਨਾਥ, ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ, ਪਰਮੇਸ਼ਰ, ਗੁਸਾਈ, ਪ੍ਰਾਨਪਤਿ, ਦਮੋਦਰ, ਮਧਸੂਦਨ, ਦੀਨ-ਦਇਆਲ, ਅਭਿਨਾਸੀ, ਰਘੁਪਤਿ ਰਾਜਾ, ਮਾਧਵ, ਮੁਰਾਰ, ਨਰਹਰ, ਪੁਰਖੋਤਮ, ਦੁਖਭੰਜਨ, ਪੁਰਖ ਨਿਰੰਜਨ, ਕੇਸਵ, ਕੇਸੋ, ਕਲੇਸਨਾਥ, ਅਘਖੰਡਨ, ਜਗਦੀਸ, ਪਰਮਾਨੰਦੇ, ਭਗਤ-ਵਡਲ, ਵਾਸਦੇਵ, ਬੀਠਲ, ਠਰਣੀਧਰ, ਸਾਰੰਗਧਰ, ਸ੍ਰੀਧਰ, ਸ੍ਰੀਰੰਗੇ, ਆਦਿ) ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਆਏ ਹਨ। ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ:- (ੳ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦੇ ਵੀ ਦਿੱਸ ਆਉਂਦੇ ਹਨ--ਬਲਿਹਾਰੀ ਜਾਉ ਜੇਤੇ ਤੇਰੇ ਨਾਵ ਹੈ ॥ ੪ ॥ (ਅ) ਬ੍ਰਾਹਮਣਾ ਸਮੇਤ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਲਗ-ਪਗ ਸਾਰੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ-- ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਕਿਤੀ ਵਚਿਤ੍ਰ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਲਈ--ਕਾਲ ਜਾਂ ਮਹਾਂ-ਕਾਲ ਪਦ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਵਰਤਿਆ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਪੰਡਿਤ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ " ਭਗਉਤੀ " ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਮਹਾਂ-ਕਾਲ ਅਰਥ, ਜੁਗੋ ਜੁਗ ਅਟੱਲ ਗੁਰਿਆਈ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਦੂਜੀ ਅਤੇ ਤੀਜੀ ਸਤਰ ਵਿਚਲੇ ਅਰਥ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਉਲਟ ਨਹੀਂ ਹਨ ਪਰ ਚੌਥੀ ਥਾਂ ਤੇ--ਸ੍ਰੀ (ਗੁਰੂ) ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ (ਜੀ ਨੂੰ) ਧਿਆਉਂਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵੇਖਣ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਰੇ ਦੁਖ (ਮਿਟ) ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਅਰਥ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਖੰਡਨਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਫਤਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:-

੧- ਸਲੋਕ ਮ: ੩ ॥ ਸਤਿ ਗੁਰ ਨੋ ਸਭ ਕੋ ਵੇਖਦਾ ਜੇਤਾ ਜਗਤੁ ਸੰਸਾਰੁ ॥ ਡਿਠੈ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਵਈ, ਜਿਚਰੁ ਸਬਦਿ ਨ ਕਰੇ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਹਉਮੈ ਮੋਲੁ ਨ ਚੁਕਈ ਨਾਮਿ ਨ ਲਗੈ ਪਿਆਰੁ ॥ ਇਕਿ ਆਪੇ ਬਖਸਿ ਮਿਲਾਇਅਨੁ ਦੁਬਿਧਾ

ਤਜਿ ਵਿਕਾਰ ॥ ਨਾਨਕ ਇਕਿ ਦਸਰਨੁ ਦੇਖਿ ਮਰਿ ਮਿਲੇ ਸਤਿਗੁਰ ਹੇਤਿ ਪਿਆਰਿ ॥ ੧ ॥ [੫੯੪]-ਵਾਰ-੨੧

ਅਰਥ:-ਜਿਤਨਾ ਇਹ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੈ (ਇਸ ਵਿਚ) ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, (ਪਰ) ਨਿਰਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਿਆਂ ਮੁਕਤਿ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ, ਜਦ ਤਾਈ ਜੀਵ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ (ਕਰਕੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਨਹੀਂ ਢਾਲਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਜੇਹਾ ਉੱਦਮ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ) ਅਹੰਕਾਰ (-ਰੂਪ ਮਨ ਦੀ) ਮੈਲ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦੀ ਤੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ। ਕਈ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਮੋਹਰ ਕਰ ਕੇ ਮਿਲਾ ਲਿਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰ-ਤੋਰ ਤੇ ਵਿਕਾਰ ਛੱਡੇ ਹਨ। ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਕਈ ਮਨੁੱਖ (ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ) ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਪਿਚ ਬ੍ਰਿਤੀ ਜੋੜ ਕੇ ਮਰ ਕੇ (ਭਾਵ, ਆਪਾ ਭਾਵ ਗੁਆ ਕੇ) ਹਰੀ ਵਿਚ ਮਿਲ ਗਏ ਹਨ। ੧। [ਪ੍ਰਿੰਸ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਪੋਥੀ ੪ ਅੰਕ ੪੯੦]

ਅਸੀਂ ਉਸ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਾਖੀ ਨੂੰ ਅਖੋਂ ਉਹਲੇ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ-- ਕਿ, ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਪੰਜੋਖਰਾ ਜ਼ਿਲਾ ਅੰਬਾਲਾ (ਹਰਿਆਣਾ) ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ (ਕਥਿਤ ਤੌਰ ਤੇ) ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ " ਗੀਤਾ " ਦੇ ਅਰਥ ਸੁਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਗੀਤਾ ਦੇ ਅਰਥ ਕੋਈ ਵੀ ਸੁਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁਟਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਨਿਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕੀਤੇ ਸਗੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨਾਲ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਵੀ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਪਰ ਮਾਨਸਕ ਕੁਟਲਤਾ-ਰੂਪੀ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋਣ ਦੇ ਥਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਮਾਨਸਕ ਰੋਗ ਵਿਚ ਏਨਾਂ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਕਿ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਮੌਜੂ ਉਡਾਉਣ ਦੀ ਨੀਯਤ ਨਾਲ ਉਹ ਇੱਕ ਗੂੰਗੇ ਅਤੇ ਬੋਲੇ ਛੱਜੂ ਨਾਮੀ ਝੀਵਰ ਨੂੰ ਬੜੇ ਵਿਦਵਾਨ ਦੇ ਵੇਸ ਵਿਚ, ਬੜਾ ਬਣਾ ਸੁਆਰ ਕੇ, ਗੀਤਾ ਦੇ ਅਰਥ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਲੈ ਆਏ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਦੇਖੀ ਕਈ ਹੋਰਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਸਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ --**ਸਭ ਦੁਖ--**ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਹੋਏ। ਗੁਰੂ ਹਰਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਵੇਖਣ ਨਾਲ ਹੀ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਗੁਰੂਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੀ। ਸੋ ਭਗੋਤੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਇਹ ਬਚਨ ਵੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹਨ।

ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਇਹ ਪੱਖ--

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰੇ ਪਾਵਨ ਸਲੋਕ ਦੀਆਂ (ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਪੜ੍ਹ ਸੁਣਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ) ਕੇਵਲ ਪਹਿਲੀਆਂ ਦੋ ਤੁਕਾਂ ਹੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਝਟ ਪਟ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਇਹ ਪੰਗਤੀ ਵੱਲ ਚਲਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਹੜੀ ਕਿ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖਵਾਕ ਲੈਣ ਸਮੇਂ ਪੜ੍ਹਨੀ ਲਗ-ਪਗ ਗੁਰੂ-ਮਰਯਾਦਾ ਹੀ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ-- "**ਹੋਵੈ ਸਿਫਤਿ ਖਸਮ ਦੀ, ਨੂਰ ਅਰਸਹੁ ਕੁਰਸਹੁ ਝਟੀਐ ॥ ਤੁਧੁ ਡਿਠੈ ਸਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ, ਮਲ ਜਨਮ ਜਨਮ ਦੀ ਕਟੀਐ ॥**" ਜੇ ਅਰਦਾਸ ਵਿਚਲੇ "**ਡਿਠੈ**" ਅਤੇ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਸਲੋਕ ਵਿਚਲੇ "ਵੇਖਦਾ" ਦੋਹਾਂ ਪਦਾਂ ਤੋਂ ਸਰੀਰਕ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਦਾਰੇ ਹੀ ਸਮਝ ਲਈਏ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਚੰਚਲ, ਮੋੜ ਅਤੇ ਮੂੜ੍ਹ ਮਨ ਨੂੰ ਇਹ ਦੁਬਿਧਾ ਨੱਪ ਖਲੋਵੇਗੀ-- ਕੀ ਜਾਗਤ ਜੋਤਿ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਭੇਡ ਹੈ? ਕੀ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਆਪ ਹੀ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ?

ਸਾਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਇਹ ਹੈ ਕਿ, ਅਸੀਂ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਵਿਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ੁੱਧ ਅੰਤਰੀ ਭਾਵ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ, ਬੜਾ ਘੱਟ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਪੰਗਤੀ ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ-- "**ਰਾਇ ਬਲਵੰਡਿ ਤਥਾ ਸਤੈ ਡੂਮਿ ਆਖੀ ॥**" ਦੀ ਦੂਜੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚੋਂ ਹੈ। ਪੂਰੀ ਪਉੜੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ--

੨- **ਲਹਣੇ ਦੀ ਫੇਰਾਈਐ ਨਾਨਕਾ ਦੇਹੀ ਖਟੀਐ ॥ ਜੋਤਿ ਓਹਾ ਜੁਗਤਿ ਸਾਇ ਸਹਿ ਕਾਇਆ ਫੇਰਿ ਪਲਟੀਐ ॥ ਝੁਲੈ ਸੁ ਛਤੁ ਨਿਰੰਜਨੀ ਮਲਿ ਤਖਤੁ ਬੈਠਾ ਗੁਰ ਹਟੀਐ ॥ ਕਰਹਿ ਜਿ ਗੁਰ ਫੁਰਮਾਇਆ ਸਿਲ ਜੋਗੁ ਅਲੁਣੀ ਚਟੀਐ ॥ ਲੰਗਰੁ ਚਲੈ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਹਰਿ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੀ ਖਟੀਐ ॥ ਖਰਚੇ ਦਿਤਿ ਖਸਮ ਦੀ ਆਪ ਖਹਦੀ ਖੈਰਿ ਦਬਟੀਐ ॥ ਹੋਵੈ ਸਿਫਤਿ ਖਸਮ ਦੀ, ਨੂਰ ਅਰਸਹੁ ਕੁਰਸਹੁ ਝਟੀਐ ॥ ਤੁਧੁ ਡਿਠੈ ਸਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ, ਮਲੁ ਜਨਮ ਜਨਮ ਦੀ ਕਟੀਐ ॥ ਸਚੁ ਜਿ ਗੁਰਿ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿਉ ਦੇਖੁ ਬੋਲਹੁ ਹਟੀਐ ॥ ਪੁੜੀ ਕਉਲੁ ਨ ਪਾਲਿਓ ਕਰਿ ਪੀਰਹੁ ਕੰਨੁ ਮੁਰਟੀਐ ॥ ੨ ॥ [੯੬੭]**

ਅਰਥ:- (ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ) ਸੁੰਦਰ ਰੱਬੀ ਛਤਰ ਝੁੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹੱਟੀ ਵਿਚ (ਬਾਬਾ ਲਹਣਾ) (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ' ਨਾਮ ' ਪਦਾਰਥ ਲੈ ਕੇ ਵੰਡਣ ਲਈ) ਗੱਦੀ ਮੱਲ ਕੇ ਬੈਠਾ ਹੈ। (ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਫੁਰਮਾਏ ਹੋਏ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਪਾਲ ਰਹੇ ਹਨ-- ' ਹੁਕਮ ਪਾਲਣ ' - ਰੂਪ ਜੋਗ ਦੀ ਕਮਾਈ ਅਲੁਣੀ ਸਿਲ ਚੱਟਣ (ਵਾਂਗ ਬੜੀ ਕਰੜੀ ਕਾਰ) ਹੈ। (ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ) ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਨਾਮ-ਦਾਇ ਵੰਡ ਰਹੇ ਹਨ, ਆਪ ਵੀ ਵਰਤਦੇ ਹਨ ਤੇ (ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ) ਦਬਾ-ਦਬਾ ਦਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਹੱਟੀ ਵਿਚ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਰਾਹੀਂ (ਨਾਮ ਦਾ) ਲੰਗਰ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, (ਪਰ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਦੀ) ਨਾਮ-ਕਮਾਈ ਵਿਚ ਕੋਈ ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ।

(ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ) ਮਾਲਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਰੂਹਾਨੀ ਦੇਸਾਂ ਤੋਂ (ਉਸ ਦਰ ਤੇ) ਨੂਰ ਝੜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੇ ਸੱਚੇ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ !) ਤੇਰਾ ਦੀਦਾਰ ਕੀਤਿਆਂ ਕਈ ਜਨਮਾਂ ਦੀ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ) ਮੈਲ ਕੱਟੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। (ਕਿਉਂਕਿ) (ਹੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ !) ਗੁਰੂ (ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ) ਨੇ ਜੋ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ, ਆਪ ਨੇ ਸੱਚ (ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ, ਅਤੇ ਆਪ ਨੇ) ਉਸ ਦੇ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, (ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ) ਪੁੱਤਰਾਂ ਬਚਨ ਨਾ ਮੰਨਿਆ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਵਲ ਪਿੱਠ ਦੇ ਕੇ ਹੀ (ਹੁਕਮ) ਮੋੜਦੇ ਰਹੇ। ਜੋ ਲੋਕ ਖੋਟਾ ਦਿਲ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ (ਗੁਰੂ ਵਲੋਂ) ਆਕੀ ਹੋਏ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਲੋਕ (ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਧੰਧਿਆਂ ਦੀ) ਛੱਟ ਦਾ ਭਾਰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਚੁੱਕੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। (ਪਰ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕੀਹ ਵੱਸ ਹੈ? ਆਪਣੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦੇ ਆਸਰੇ, ਇਸ ਹੁਕਮ-ਖੇਡ ਵਿਚ) ਨ ਕੋਈ ਹਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਨ ਕੋਈ ਜਿੱਤਣ-ਜੋਗ ਹੈ। ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਰਜਾ-ਮੰਨਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਫੁਰਮਾਇਆ, ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਕਾਰ ਕਰਨ ਬਾਲਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ (ਹੁਕਮ-ਖੇਡ) ਰਚੀ, ਉਸੇ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਦੇ) ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਇਆ। ੨।

ਦੋਹੀਂ ਥਾਂਈ ਆਪਾ ਭਾਵ ਗੁਆ ਕੇ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਬਾਹਰੀ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਉਂਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬੋਟਿਆਂ ਦੇ ਆਕੀ ਹੋਏ ਫਿਰਨ ਵਾਲੇ ਅਵਗੁਣ ਦਾ ਚੇਤਾ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਕਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸਲ ਸਿਖਿਆ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤ ਸੁਧਾਰ ਲੈਣ ਦੀ ਹੀ ਹੈ। ਜੇ ਕੇਵਲ ਬਾਹਰੀ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਦਰਸ਼ਨ

ਦੀਦਾਰਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਨੇਤ੍ਰਹੀਣ ਸ਼ਰਾਧਾਲੂਆਂ ਦਾ ਕੀ ਬਣੇ ? ਸੋ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਆਤਮਕ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਹਨ, ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਅਨੰਦ ਮਈ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਕੇਵਲ ਮਨ ਅਥਵਾ ਆਤਮਾ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਦਾਰੂ ਹੈ। ਸਰੀਰਕ ਜਨਮ ਮਰਨ, ਦੁਖ ਸੁਖ ਸਭ ਹੁਕਮ ਵਿਚ, ਹਰਿ ਕਾ ਕੀਆ ਹੈ। ਪਰ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਤੇ ਚਲਦਿਆਂ, ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤਿ ਸੁਧਾਰਣ ਦੀ ਘਲਣਾ, ਆਸਾਂ ਆਪ ਘਲਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਨੌਵੇਂ ਭਾਗ ਦੇ " ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਦਾਰੇ " ਲੇਖ ਵਿਚ ਕਈ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨਾਂ ਦੇ ਪਰਮਾਣਾ ਦੁਆਰਾ, ਬੜਾ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

(੫) (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ) ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ (ਜੀ ਦਾ) ਸਿਮਰਨ ਕਰੀਏ, (ਤਾਂ) ਨੌ ਨਿਧਾਂ (ਘਰ ਵਿਚ) ਭੱਜ ਕੇ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। (ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਮੈਨੂੰ) ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ (ਪੁਰ) ਸਹਾਈ ਹੋਵਨ।

ਮਹਾਂਨ ਕੋਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਨਉ ਨਿਧਿ ਦੇ ਅਰਥ=ਨਵ ਨਿਧਿ, ਨੌ ਨਿਧੀਆਂ। ਨੌ ਖਜ਼ਾਨੇ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਖਾਸ ਗਿਣਤੀ ਦੀਆਂ ਇਹ ਨਿਧੀਆਂ ਹਨ-- ੧- ਪਦਮ, ੨- ਮਹਾਪਦਮ, ੩- ਸੰਖ, ੪- ਮਕਰ, ੫- ਕੰਡਪ, ੬- ਮੁਕੰਦ, ੭- ਕੰਦ, ੮- ਨੀਲ ਅਤੇ ੯- ਵਰ੍ਹ। ਨਉ ਨਿਧਿ ਤੋਂ ਭਾਵ ਸਭ ਧਨ ਸੰਪਦਾ ।

ਮਹਾਂਨ ਕੋਸ਼ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਬੜੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਮਾਇਆ-ਜਾਲ ਨੂੰ ਨਉ ਨਿਧਿ ਕਿਹਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਨਾਮ ਨਾਲ ਬੜੇ ਵਡੇ ਧਨ ਦੌਲਤ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਵਾਲੀ ਇਹ ਗੱਲ ਜੋੜੀ ਹੋਈ ਹੈ (ਮਾਇਆ ਬਿਖ, ਮਾਇਆ ਨਾਗਨੀ ਬਾਰੇ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਫੁਰਮਾਨ ਇਉਂ ਹਨ:--

- ੩- ਮਦਿ ਮਾਇਆ ਕੈ ਭਇਓ ਬਾਵਰੋ ਹਰਿ ਜਸੁ ਨਹਿ ਉਚਰੈ ॥
ਕਰਿ ਪਰਪੰਚੁ ਜਗਤ ਕਉ ਡਹਕੈ ਅਪਨੋ ਉਦਰੁ ਭਰੈ ॥ ੧ ॥ [ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਮ: ੯ --] ੫੩੬-੧
- ੪- ਜੋ ਸੰਪਤਿ ਅਪਨੀ ਕਰਿ ਮਾਨੀ ਛਿਨ ਮਹਿ ਭਈ ਪਰਾਈ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਯਹ ਸੋਚ ਰਹੀ ਮਨਿ ਹਰਿ ਜਸੁ ਕਬਹੂ ਨ ਗਾਈ ॥ ੨ ॥ [ਮਾਰੂ ਮ: ੯]-੧੦੦੮-੨
ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੯ ॥--
- ੫/੧- ਧਨੁ ਦਾਰਾ ਸੰਪਤਿ ਸਗਲ ਜਿਨਿ ਅਪੁਨੀ ਕਰਿ ਮਾਨਿ ॥
ਇਨ ਮੈ ਕਛੁ ਸੰਗੀ ਨਹੀ ਨਾਨਕ ਸਾਚੀ ਜਾਨਿ ॥ ੫ ॥ [੧੪੨੬]
- ੬/੨- ਜਿਹਿ ਬਿਖਿਆ ਸਗਲੀ ਤਜੀ ਲੀਓ ਭੇਖ ਬੈਰਾਗ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੁਨੁ ਰੇ ਮਨਾ ਤਿਹ ਨਰ ਮਾਥੈ ਭਾਗੁ ॥ ੧੭ ॥ [੧੪੨੭]

[ਸਗਲੀ ਬਿਖਿਆ=ਸਾਰੀ, ਮਾਇਆ । ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਨਾਗਨੀ, ਭੁਅੰਗਮ ਭਾਵ ਸੰਪ, ਭਇਨ ਆਦਿ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ]

- ੭/੩- ਜਿਹ ਮਾਇਆ ਮਮਤਾ ਤਜੀ ਸਭ ਤੇ ਭਇਓ ਉਦਾਸੁ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੁਨੁ ਰੇ ਮਨਾ ਤਿਹ ਘਟਿ ਬ੍ਰਹਮ ਨਿਵਾਸੁ ॥੧੮॥
ਅਰਥ:--ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਮਾਇਆ ਦੀ ਉਪਜ) ਅਪਣੱਤ (=ਰੋਗ) ਵਲੋਂ ਉਪਰਾਮ ਹੋ ਗਿਆ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ (ਪਰਤੱਖ ਤੌਰ ਤੇ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੧੮। ਭਾਵ, ਮਾਇਆ-ਧਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਕਦੇ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਭਗਤ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ।
- ੮/੪- ਜੋ ਪ੍ਰਾਨੀ ਮਮਤਾ ਤਜੈ ਲੋਭ ਮੋਹ ਅਹੰਕਾਰ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਆਪਨ ਤਰੈ ਅਉਰਨ ਲੋਤ ਉਧਾਰ ॥ ੨੨ ॥
- ੯/੫- ਨਿਸਿ ਦਿਨੁ ਮਾਇਆ ਕਾਰਨੇ ਪ੍ਰਾਨੀ ਡੋਲਤ ਨੀਤ ॥ ਕੋਟਨ ਮੈ ਨਾਨਕ ਕੋਉ ਨਾਰਾਇਨੁ ਜਿਹ ਚੀਤਿ ॥ ੨੪ ॥
- ੧੦/੬- ਪ੍ਰਾਨੀ ਕਛੁ ਨ ਚੇਤਈ ਮਦਿ ਮਾਇਆ ਕੈ ਅੰਧੁ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਭਜਨ ਪਰਤ ਤਾਹਿ ਜਮ ਫੰਧ ॥ ੨੬ ॥
- ੧੧/੭- ਮਾਇਆ ਕਾਰਨਿ ਧਾਵਈ ਮੂਰਖ ਲੋਗ ਅਜਾਨ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਭਜਨ ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਸਿਰਾਨ ॥੨੮॥ [੧੪੨੭]
- ੧੨/੮- ਮਨੁ ਮਾਇਆ ਮੈ ਫਪਿ ਰਹਿਓ ਬਿਸਰਿਓ ਗੋਬਿੰਦ ਨਾਮੁ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਭਜਨ ਜੀਵਨ ਕਉਨੇ ਕਾਮ ॥ ੩੦ ॥ [੧੪੨੮]
- ੧੩/੯- ਪ੍ਰਾਨੀ ਰਾਮੁ ਨ ਚੇਤਈ ਮਦਿ ਮਾਇਆ ਕੈ ਅੰਧੁ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਭਜਨ ਬਿਨੁ ਪਰਤ ਤਾਹਿ ਜਮ ਫੰਧ ॥ ੩੧ ॥
- ੧੪/੧੦- ਮਨੁ ਮਾਇਆ ਮੈ ਰਮਿ ਰਹਿਓ ਨਿਕਸਤ ਨਾਹਿਨ ਮੀਤ ॥
ਨਾਨਕ ਮੂਰਤਿ ਚਿਤ੍ਰ ਜਿਉ ਛਾਡਤਿ ਨਾਹਿਨ ਭੀਤਿ ॥ ੩੭ ॥ [੧੪੨੯]

ਉਂਜ ਤਾਂ ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਹੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸਣ ਤੋਂ, ਅਥਵਾ ਲੋਭੀ ਬਣਨ ਤੋਂ ਪੁਕਾਰ ਪੁਕਾਰ ਕੇ ਵਰਜ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਭੋਗ ਸਮੇਂ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨ ਲਈ ਤਾਂ ਇਉਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਚੌਥੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਉਚਾਰੇ ਮਹਾਂਵਾਕ ਨੂੰ ਹੀ ਮੁੜ ਮੁੜ ਦੋਹਰ (Repeat ਕਰ) ਰਹੇ ਹੋਣ--ਸੰਤਹੁ ਸੁਨਹੁ ਸੁਨਹੁ ਜਨ ਭਾਈ ਗੁਰ ਕਾਦੀ ਬਾਹ ਕੁਕੀਜੈ ॥ ਜੇ ਆਤਮ ਕਉ ਸੁਖੁ ਸੁਖੁ ਨਿਤ ਲੋੜਹੁ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਨਿ ਪਵੀਜੈ ॥ ੫ ॥ [੧੩੧੯] ਹੇ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਸੰਤ ਜਨੋ, ਤੁਹਾਡਾ ਗੁਰੂ ਕਾਦੀ ਬਾਹ (=ਬਾਹਾਂ ਖੜੀਆਂ ਕਰ ਕੇ) ਕੂਕ ਪੁਕਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਸੁਣ ਲਉ, ਹੇ ਮੇਰੇ ਭਾਈਓ ! ਮੇਰੀ ਗਲ ਸੁਣੋ, ਜੇ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਆਤਮਕ ਸੁਖ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਕਹੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਬਣਾ ਲਉ । ਸਾਰੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਇਸ ਮਾਇਆ ਨਾਗਨੀ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਆਪਣਾ ਹੀਰਾ ਜਨਮ ਬਰਬਾਦ ਨਾ ਕਰੋ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰੋਹਿਤ-ਮੰਗਤੇ ਦੇ ਚੇਲੇ ਬਣੇ ਉਸੇ ਮਹਾਂਨ ਤਿਆਗੀ ਸੱਜਣ ਸੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਨਉ ਨਿਧਾਂ (=ਵਡੇ ਤਕੜੇ ਮਾਇਆ ਅਸਰਾਲ) ਦੀ ਝਾਕ ਆਪਣੀ ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਲਾਈ ਬੈਠੇ ਆਪਣਾ ਪੰਥਕ ਆਚਰਨ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ।

ਸਤਿਕਾਰ ਜੋਗ ਟੋਹੜਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀਓ ! ਨੌਵੇਂ ਮਹਲੇ ਦੇ ਸਲੋਕ ਬੜੀਆਂ ਨਿਆਰੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹ ਕੇ, ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸਾਹਿਬ ਦੇ, ਅਥਵਾ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੂਜੇ ਗੁਰੂ-ਬਾਣੀ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਨਿਰਵਿਘਨ ਸਮਾਪਤੀ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਕੀ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਇਹ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਜੀ?--- ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀਓ ! ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਰੋਲਾ ਪਾ ਪਾ ਕੇ ਕਿਉਂ ਐਵੇਂ ਸਾਨੂੰ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮਤਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਤੁਹਾਡੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਅਤੇ ਕਿਡੇ ਵੱਡੇ ਢੇਰ ਹਨ। ਤੁਹਾਡਾ ਤਾਂ ਨਾਮ ਲੈਣ ਦੀ ਢਿੱਲ ਹੈ ਕਿ ਨਉ ਨਿਧੀਆਂ ਸਾਡੇ ਘਰਾਂ ਵੱਲ ਨੂੰ ਦੌੜੀਆਂ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਹੇ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀਉ ਕੀ ਤੁਹਾਡਾ ਇਹ ਫੁਰਮਾਨ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜੀ--ਅਵਰ ਉਪਦੇਸੈ ਆਪਿ ਨ ਕਰੈ..... ਧਨ ਸਿੱਖੀ। ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀਓ ! ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਬਚਨ ਵੀ ਸਾਡੇ ਲਈ ਵਿਅਰਥ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ:--

ਮਾਈ ਮੈ ਮਨ ਕੋ ਮਾਨੁ ਨ ਤਿਆਗਿਓ ॥

ਮਾਇਆ ਕੇ ਮਦਿ ਜਨਮੁ ਸਿਰਾਇਓ ਰਾਮ ਭਜਨਿ ਨਹੀ ਲਾਗਿਓ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥[੧੦੦੮]

ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕਰਤੀ ਘਾਲਣਾ ਭਰੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਨੂੰ, ਅਤੇ ਸਦੀਵੀ ਸੱਚ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਵਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਡਮੁੱਲੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ, ਭੁਲਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਾਰੀ ਭਾਵਣਾ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਰਦਾਸ ਅਪਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਡੇ ਜਿਹੇ ਅਕਿਰਤਘਣਾ ਮੂਰਖਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਡੁੱਬ ਮਰਨ ਲਈ ਚੱਪਣੀ ਦਾ ਪਾਣੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਜੀ। ਨੌ ਨਿਧਾਂ ਦਾ ਧਾ ਕੇ ਆ ਜਾਣ ਦਾ ਭਰੋਸਾ, ਕੀ ਮਨ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ **ਲਿਉਂ ਲਿਉਂ ਦੀ ਰੁਚੀ** ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਜੀ? ਅਤੇ ਫਿਰ--**ਲਿਉ ਲਿਉ ਕਰਤ ਫਿਰੈ ਸਭੁ ਲੋਗੁ ॥ ਤਾ ਕਾਰਣਿ ਬਿਆਪੈ ਬਹੁ ਸੋਗੁ ॥[੩੪੨]** ਵਾਲਾ ਭਾਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਵਰਤਣਾ ਹੀ ਸੀ। ਐਵੇਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪੰਥ ਨਿਰੰਤਰ ਨਿਘਰਦਾ ਹੀ ਤੁਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਕੌਣ ਕਰੇ ਅੱਜ ਪੰਥ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ? ਕਿਹੜਾ ਹੈ ਜੋ ਪੰਥਕ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਮੁੜ ਨਿਆਰੀ ਬਣਾ ਲੈਣ ਲਈ ਸਿਰ ਤਲੀ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਨਿੱਤਰੇ ?

ਦੂਜਾ ਪੱਖ--

ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ ਰਸਾਲੇ ਦੇ ਅਪ੍ਰੈਲ ੧੯੯੮ ਦੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਭਾਈ ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖੋਸਾ ਦੇ ਲਿਖੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਪੰਡਿਤ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕੀਤੇ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਅਰਥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:--

ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਜੋਤਿ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ (ਇਹ ਰਚਨਾ ਲਿਖਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ) ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਧਿਆ ਲਈ ਸੀ, ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ, ਅਮਰਦਾਸ ਅਤੇ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਸਹਾਈ ਹੋਈ ਸੀ, ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ, ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ ਨੇ ਭੀ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿਮਰਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਭੀ ਧਿਆਈ, ਜਿਸ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਇੱਕ ਮਿਹਰ ਭਰੀ ਤੱਕਣੀ ਨਾਲ ਸਭ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਨੇ ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਸਦਕਾ ਘਰ ਵਿਚ ਨਉ ਨਿਧਾਂ ਦਾ ਆਉਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀ (ਭਗੋਤੀ) ਜਿਸਨੇ ਵੀ, ਧਿਆਈ ਹੈ, ਸਿਮਰੀ, ਉਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸੇ ਜਗ੍ਹਾ ਸਭ ਤਾਈ ਸਹਾਈ ਹੋਈ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋ ਦਲੀਲਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲਿਖਾਰੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਸੀਮਤ ਜਿਹਾ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਚਲ ਕੇ ਅਸੀਂ ਵੇਖਾਂਗੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵੀ ਭਗਉਤੀ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਭਗਉਤੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ। ਹਿੰਦੂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਾਲੇ ਰੱਬ ਦੇ ਹੋਰ ਕਈ ਨਾਮ ਹਨ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਲਈ ਭਗਉਤੀ ਪਦ ਵਰਤਣਾ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭਗੋਤੀ ਦੇਵੀ ਦਾ ਸਿਮਰਣ ਕਿਉਂ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਦਾਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਅਜੇਹੇ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਝੰਜਟ ਵਿਚ ਫਸਣ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੁਖ ਕੇਵਲ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਇਹ ਮਾਸਕ ਪੱਤਰ ਹੁਣ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਲੇਖ ਛਪਵਾ ਸਕਣ ਦਾ ਸਾਧਨ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ ਮਾਸਕ ਪੱਤਰ ਦੇ ਮਾਲਕ ਕੈਪਟਨ ਕੰਵਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਕੁਝ ਨਾ ਲਿਖ ਕੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ ਘਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਲਿਖਾਰੀ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਰਥਾਂ ਨਾਲ ਸਮਿਤ ਹਨ।

ਬਿਬੇਕ ਵਿਚਾਰ--

ਕੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵੀ ਰੱਬ ਲਈ **ਭਗਉਤੀ** ਪਦ ਕਿਤੇ ਵਰਤਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ? ਇਸ ਪੱਖ ਤੇ ਖੋਜ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜੋ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਵੱਧ ਪ੍ਰਸ਼ਾਨੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜੇ ਤਾਂ ਮਹਾਂ-ਕਾਲ ਵਾਂਗ ਹੀ " **ਭਗਉਤੀ** " ਪਦ ਵੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਨਾ ਆਇਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਪਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰ ਲੈਣੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਭਾਵੇਂ ਬਚ ਹੀ ਨਿਕਲਦੇ। ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਭਗਉਤੀ ਪਦ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਪੰਥਕ ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਬੋਲੋੜਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਾਡੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖਤਾ ਦਾ ਗੰਭੀਰ ਦੋਸ਼ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੁਖਾਂਤ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਰਹੇ ਗੁਰੂ-ਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:--

੧੫/੧- **ਜਾਨਉ ਨਹੀ ਭਾਵੈ ਕਵਨ ਬਾਤਾ ॥ ਮਨ ਖੋਜਿ ਮਾਰਗੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਧਿਆਨੀ**

ਧਿਆਨੁ ਲਾਵਹਿ ॥ ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨੁ ਕਮਾਵਹਿ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਕਿਨ ਹੀ ਜਾਤਾ ॥ ੧ ॥

ਭਗਉਤੀ ਰਹਤ ਜੁਗਤਾ ॥ ਜੋਗੀ ਕਹਤ ਮੁਕਤਾ ॥ ਤਪਸੀ ਤਪਹਿ ਰਾਤਾ ॥ ੨ ॥[੭੧]--੨-੨੭

੧੬/੨- **ਸੋ ਭਗਉਤੀ ਜੋ ਭਗਵੰਤੋ ਜਾਣੈ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਆਪੁ ਪਾਛਾਣੈ ॥ ਧਾਵਤੁ ਰਾਖੈ ਇਕਤੁ ਘਰਿ ਆਣੈ ॥**

ਜੀਵਤੁ ਮਰੈ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੈ ॥ ਐਸਾ ਭਗਉਤੀ ਉਤਮੁ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਸਚਿ ਸਮਾਵੈ ਸੋਇ ॥ ੨ ॥[੮੮]-ਵਾਰ-੧੪

- ੧੭/੩- ਅੰਤਰਿ ਕਪਟ ਭਗਉਤੀ ਕਹਾਏ ॥ ਪਾਖੰਡਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਕਦੇ ਨ ਪਾਏ ॥ ਪਰ ਨਿੰਦਾ ਕਰੇ
ਅੰਤਰਿ ਮਲੁ ਲਾਏ ॥ ਬਾਹਰਿ ਮਲੁ ਧੋਵੈ ਮਨ ਕੀ ਜੂਠਿ ਨ ਜਾਏ ॥ ਸਤਸੰਗਤਿ ਸਿਉ ਬਾਦੁ ਰਚਾਏ ॥
ਅਨਿਦਨੁ ਦੁਖੀਆ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਰਚਾਏ ॥ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਨ ਚੇਤੇ ਬਹੁ ਕਰਮ ਕਮਾਏ ॥ ਪੂਰਬ ਲਿਖਿਆ ਸੁ
ਮੇਟਣਾ ਨ ਜਾਏ ॥ ਨਾਨਕ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੇ ਮੋਖੁ ਨ ਪਾਏ ॥ ੩ ॥ [੮੮]-ਵ-੧੪
- ੧੮/੪- ਭਗਉਤੀ ਭਗਵੰਤ ਭਗਤਿ ਕਾ ਰੰਗੁ ॥ ਸਗਲ ਤਿਆਗੈ ਦੁਸਟ ਕਾ ਸੰਗੁ ॥ ਮਨ ਤੇ ਬਿਨਸੈ ਸਗਲਾ ਭਰਮੁ ॥
ਕਰਿ ਪੂਜੈ ਸਗਲ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਪਾਪਾ ਮਲੁ ਧੋਵੈ ॥ ਤਿਸੁ ਭਗਉਤੀ ਕੀ ਮਤਿ ਉਤਮ ਹੋਵੈ ॥
ਭਗਵੰਤ ਕੀ ਟਹਲ ਕਰੈ ਨਿਤ ਨੀਤਿ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਅਰਪੈ ਬਿਸਨ ਪਰੀਤਿ ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਚਰਨ ਹਿਰਦੈ ਬਸਾਵੈ ॥
ਨਾਨਕ ਐਸਾ ਭਗਉਤੀ ਭਗਵੰਤ ਕਉ ਪਾਵੈ ॥ ੩ ॥ [੨੭੪]-ਅਸਟ-੯
- ੧੯/੫- ਮਨ ਮਹਿ ਕੋਧੁ ਮਹਾ ਅਹੰਕਾਰਾ ॥ ਪੂਜਾ ਕਰਹਿ ਬਹੁਤੁ ਬਿਸਥਾਰਾ ॥ ਕਰਿ ਇਸਨਾਨੁ ਤਨਿ ਚਕ੍ਰ ਬਣਾਏ ॥
ਅੰਤਰ ਕੀ ਮਲੁ ਕਬ ਹੀ ਨ ਜਾਏ ॥ ੧ ॥ ਇਤੁ ਸੰਜਮਿ ਪ੍ਰਭੁ ਕਿਨ ਹੀ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ਭਗਉਤੀ ਮੁਦਾ
ਮਨੁ ਮੋਹਿਆ ਮਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪਾਪ ਕਰਹਿ ਪੰਚਾ ਕੇ ਬਸਿ ਰੇ ॥ ਤੀਰਥਿ ਨਾਇ ਕਹਹਿ ਸਭਿ
ਉਤਰੇ ॥ ਬਹੁਰਿ ਕਮਾਵਹਿ ਹੋਇ ਨਿਸੰਕ ॥ ਜਮ ਪੁਰ ਬਾਂਧਿ ਖਰੇ ਕਾਲੰਕ ॥ ੨ ॥ [੧੩੪੮]-੧

ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਤੋਂ ਸੱਚ ਦਾ ਮਾਰਗ ਪੁਸਤਕ ਲਿਖਣੀ ਅਰੰਭ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਬੜੀ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਲਿਖੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਜੇ ਪੰਜ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਹੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ (Repeat ਕੀਤਾ) ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਅਟੱਲ ਸਿਧਾਂਤ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਖੰਡਨਾ ਕਰਨੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਖੰਡਨਾ ਹੈ। ਭਾਵ, ਪੰਜ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨਾ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਸਿਰ ਫੇਰਨ ਵਾਲਾ ਮਨਮਤੀਆ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਪੰਜ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਖ਼ਾਸ ਧਾਰਮਿਕ ਵੇਸ ਵਾਲੇ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਪਖੰਡੀ ਨੂੰ **ਭਗਉਤੀ** ਕਿਹਾ ਹੈ। ਅਜੇਹਾ ਭਗਉਤੀ ਭਗਤੀ ਦੇ ਪਰਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਾਪ ਕਮਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ ਭਗਉਤੀ ਪਦ ਨੂੰ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਲਈ ਵਰਤਨ ਤੋਂ ਵਰਜਿਆ ਹੈ। ਦਾਸ ਦੀ ਤੁੱਛ ਬੁਧੀ ਅਨੁਸਾਰ--ਭਗਉਤੀ ਪਦ ਦੁਆਰਾ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੀ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਤੋਂ ਉਲਟ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਨਿਆਰੀ ਆਭਾ ਨੂੰ ਦੂਸਤ ਕਰਨ ਦਾ ਅਪਰਾਧ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਸ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ ਬਾਰੇ ਪੰਥ ਦੇ ਸਰਬਰਾਹ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕੀ ਹੈ? ਸਿਵ ਦੇ ਦੋ ਰੂਪਾਂ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਜਗਤ ਦਾ ਆਦਿ ਮੰਨੀ ਜਾ ਰਹੀ ਦੁਰਗਾ ਅਥਵਾ ਭਗਵਤੀ ਦੇ ਹੀ ਇਕ ਨਾਮ ਭਵਾਨੀ ਬਾਰੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਫ਼ਤਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:---

- ੨੦- ਭੈਰਉ ਭੂਤ ਸੀਤਲਾ ਧਾਵੈ ॥ ਖਰ ਬਾਹਨੁ ਉਹੁ ਛਾਰੁ ਉਡਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਹਉ ਤਉ ਏਕੁ ਰਮਈਆ ਲੈਹਉ ॥ ਆਨ ਦੇਵ
ਬਲਾਵਨਿ ਦੇਹਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਿਵ ਸਿਵ ਕਰਤੇ ਜੋ ਨਰੁ ਧਿਆਵੈ ॥ ਬਰਦ ਚਚੇ ਡਉਰੁ ਢਮਕਾਵੈ ॥ ੨ ॥
ਮਹਾ ਮਾਈ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕਰੈ ॥ ਨਰ ਸੈ ਨਾਰਿ ਹੋਇ ਅਉਤਰੈ ॥੩॥ ਤੂ ਕਹੀਅਤੇ ਹੀ ਆਦਿ ਭਵਾਨੀ ॥ ਮੁਕਤਿ ਕੀ
ਬਰੀਆ ਕਹਾ ਛਪਾਨੀ ॥੪॥ ਗੁਰਮਤਿ ਰਾਮ ਨਾਮ ਗੁਰੁ ਮੀਤਾ ॥ ਪ੍ਰਣਵੈ ਨਾਮਾ ਇਉ ਕਹੈ ਗੀਤਾ ॥ ੫ ॥ [੮੭੪]-੨-੬

ਅਰਥ:---ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਭੈਰਉ ਵੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਜੋ ਭੈਰਉ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ--ਜਿਵੇਂ ਹੁਣ ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ ਅਦਾਰੇ ਨੂੰ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਅਤੇ ਭਗਉਤੀ ਆਦਿ ਰੂਪ ਰਬ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਚਾ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ?) ਉਹ (ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਭੈਰੋਂ ਵਰਗਾ ਹੀ) ਭੂਤ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਸੀਤਲਾ ਨੂੰ ਅਰਾਧਦਾ ਹੈ ਉਹ (ਸੀਤਲਾ ਵਾਂਗ) ਖੋਤੇ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ (ਖੋਤੇ ਵਾਂਗ ਫਿਰ) ਸੁਆਹ ਹੀ ਉਡਾਉਂਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ੧। (ਹੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜੀ!) ਮੈਂ ਤਾਂ ਇੱਕ ਸੋਹਣੇ (ਬੰਕੇ ਨੈਨ ਅਤੇ ਦੰਤ ਰਿਸਾਲੂ ਅਤੇ ਲੰਬੇ ਵਾਲਾਂ ਵਾਲੇ ਕਿਰਪਾਨ, ਖੜਗ, ਖੰਡੇ, ਬਰਛੀ, ਬਾਨ, ਅਸਿ ਮਹਾਂਕਾਲ ਆਦਿ=ਰੂਪ ਰੱਬ?) ਈਸ਼ਵਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਲਵਾਂਗਾ, (ਤੁਹਾਡੇ) ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਿਆਂ (ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਬਾਰੇ ਕੀ ਖ਼ਿਆਲ ਹੈ?) ਨੂੰ ਉਸ ਨਾਮ ਦੇ ਵੱਟੇ ਵਿਚ ਦੇ ਦਿਆਂਗਾ, (ਭਾਵ, ਪ੍ਰਭੂ-ਨਾਮ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਕਿਸੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ)। ੧। ਰਹਾਉ। ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਸਿਵ ਦਾ (ਕਾਲ, ਮਹਾਂਕਾਲ ਆਦਿ) ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ ਉਹ (ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਜੋ ਕੁਝ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਿਵ ਦਾ ਰੂਪ ਨੈ ਕੇ ਸਿਵ ਦੀ ਸਵਾਰੀ) ਬਲਦ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਡੰਡਰੂ ਵਜਾਉਂਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ੨। ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਪਾਰਬਤੀ (ਭਗਉਤੀ, ਦੁਰਗਾ, ਕਾਲਕਾ ਆਦਿ) ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਜਨਾਨੀ ਹੋ ਕੇ ਜਨਮ ਲੈਂਦਾ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਆਪਣੇ ਪੂਜਯ ਦਾ ਰੂਪ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ)। ੩। ਹੇ ਭਵਾਨੀ! (ਹੇ, ਚੰਡੀ, ਚੰਡਕਾ, ਭਗਵਤੀ!) ਤੂੰ ਸਭ ਦਾ ਮੁੱਢ ਅਖਵਾਉਂਦੀ ਹੈਂ, ਪਰ (ਆਪਣੇ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ) ਮੁਕਤੀ ਦੇਣ ਵੇਲੇ ਤੂੰ ਭੀ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਥੇ ਲੁਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈਂ (ਭਾਵ, ਮੁਕਤੀ ਦੁਰਗਾ ਭਵਾਨੀ ਕੋਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ)। ੪। ਸੋ, ਨਾਮਦੇਵ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ--ਹੇ ਮਿੱਤਰ! ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਲੈ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਓਟ ਲੈ, (ਤੁਹਾਡੀ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕ) ਗੀਤਾ ਵੀ ਇਹੀ ਆਖਦੀ ਹੈ। ੫।

ਜੇ ਮੋਟੇ ਅਖਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਇਹ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਬਚਨ, ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ--ਜੇਹਾ ਸਿਮਰੇ ਤੇਹਾ ਹੋਵੇ--ਵਾਲੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀਆਂ ਧੱਜੀਆਂ ਉਡਾ ਰਹੇ ਹਨ ਜੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਭਗਵਤੀ ਦਾ ਆ ਵਾੜਨਾ, ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਨਿਆਰੀ ਆਭਾ ਨੂੰ ਦੂਸਤ ਕਰ ਰਹੇ ਕਿਸੇ ਕੱਟੜ ਵੈਰੀ ਦਾ ਕਾਰਾ ਅਥਵਾ ਉਦਾਸੀਆਂ ਨਿਰਮਲਿਆਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੈ।

ਇੱਕ ਇਹ ਪੱਖ ?---ਪ੍ਰੋਹਿਤਵਾਦ ਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਏਜੰਟਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿਚ ਬਿੱਪ੍ਰਵਾਦ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸੋਂਹ ਖਾਧੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਿੰਮਨ ਲਿਖੇ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਲੇ **ਭਗਉਤ** ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਭਗਉਤੀ ਬਣਾ ਕੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪੰਥ ਭਗਉਤੀ ਨੂੰ ਰੱਬ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਮੰਨਦਾ? ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:--

- ੨੧/੬- ਤਰ ਤਾਰਿ ਅਪਵਿਤ੍ਰੁ ਕਰਿ ਮਾਨੀਐ ਰੇ, ਜੈਸੇ ਕਾਗਰਾ ਕਰਤ ਬੀਚਾਰੀ ॥
ਭਗਤਿ ਭਗਉਤੁ ਲਿਖੀਐ ਤਿਹ ਉਪਰੇ, ਪੂਜੀਐ ਕਰਿ ਨਮਸਕਾਰੀ ॥ ੨ ॥ [੧੨੯੩]

ਅਰਥ:--ਤਾੜੀ ਦੇ ਰੁੱਖ ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਬਣੇ ਹੋਏ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਲੋਕ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ), ਪਰ ਜਦੋਂ ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਸਿਫਤ-ਸਾਲਾਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਿੰ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਭਗਉਤ ਦਾ ਅਰਥ ਭਗਵਾਨ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਆਉ ਹੁਣ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਵਿਚੋਂ **ਭਗਉਤ** ਅਤੇ **ਭਗਉਤੀ** ਦੇ ਅਰਥ ਵੇਖ ਲਈਏ:--

ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ੯੦੧ ਸਫ਼ੇ ਤੇ **ਭਗਉਤ** ਦੇ ਅਰਥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ--ਭਗਵਤ, ਵਿ-ਭਾਗ (ਐਸ਼ਰਯ) । ੨- ਭਗਵਤ ਦੀ,-- " **ਭਗਉਤੀ ਮੁਦ੍ਰਾ**, ਮਨ ਮੋਹਿਆ ਮਾਇਆ " (ਪ੍ਰਭਾ: ਅ: ਮ: ੫) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਭੇਖ ਦੀ ਮੁਦ੍ਰਾ ਹੈ, ਪਰ ਮਨ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿਆ ?। ੩- ਭਗਵਤੀ, ਦੁਰਗਾ ਦੇਵੀ " ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਕੀ " (ਚੰਡੀ ੩) । ੪- ਖੜਗ, ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ, ਤਲਵਾਰ-- " ਲਈ ਭਗਉਤੀ ਦੁਰਗਾਸਾਹ " (ਚੰਡੀ ੩) " ਲਏ ਭਗਉਤੀ ਨਿਕਸ ਹੈ ਆਪ ਕਲੰਕੀ ਹਾਥਾ " (ਸਨਾਮ) " ਨਾਉ ਭਗਉਤੀ ਲੋਹ ਘੜਾਇਆ " (ਭਾਗੂ) ੫- ਮਹਾ ਕਾਲ। " ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਗਉਤੀ ਸਿਮਰਕੈ " (ਚੰਡੀ ੩) ੬- ਇੱਕ ਛੰਦ। ਕਈ ਥਾਈਂ " ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਤੀ " ਭੀ ਇਸ ਛੰਦ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਦੋ ਰੂਪ ਹਨ। ਇੱਕ ਸੋਮਰਾਜੀ ਅਥਵਾ ਸੰਖਨਾਰੀ ਦਾ ਹੈ।

ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਵੀ ਭਗਉਤੀ ਦਾ ਅਰਥ **ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ** ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਸਗੋਂ ੩ ਨੰਬਰ ਵਾਲੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਵਿਚਲੇ ਭਗਉਤੀ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ **ਦੁਰਗਾ ਦੇਵੀ** ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਏਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਭਗਉਤੀ ਲਫਜ਼ ਨੂੰ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਲਈ ਵਰਤਣਾ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸਗੋਂ ਇਸ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਨੂੰ ਨਰ ਤੋਂ ਨਾਰ ਬਣ ਕੇ ਜਨਮ ਲੈਣ ਦੇ ਬਚਨ ਕਹੇ ਹਨ।

ਬਿਬੇਕ ਵਿਚਾਰ:--

ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ **ਭਗਉਤੀ** ਸਾਡੇ ਲਈ ਰੱਬ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਮੂਰਤੀ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੱਥਰਾਂ ਵਿਚ ਰੱਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੱਥਰ ਪੂਜ ਕਹਿ ਕੇ ਨਿੰਦਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਹੂੜ-ਮਤਿ ਦੇ ਕਾਰਨ--**ਜੋ ਪਾਥਰ ਕਉ ਕਹਤੇ ਦੇਵ ॥ ਤਾ ਕੀ ਬਿਰਥਾ ਹੋਵੈ ਸੇਵ ॥ ਜੋ ਪਾਥਰ ਕੀ ਪਾਂਟੀ ਪਾਇ ॥ ਤਿਸ ਕੀ ਘਾਲ ਅਜਾਂਟੀ ਜਾਇ ॥ ੧ ॥** [੧੧੬੦]--ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਚਨ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਅਰਥ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਣਗੇ। ਜਿਸ ਦਾ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਰੱਬ ਥਾਪ ਬੈਠੇ। ਨੇਕੀ ਬਦੀ, ਸੁੱਧ ਅਸੁੱਧ,, ਗੁਰਮਤਿ ਜਾਂ ਮਨਮਤ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰ ਸਕਣ ਲਈ, ਗੁਰਸਿੱਖ ਕੋਲ **ਕੇਵਲ ਮਾਤ੍ਰ ਕਸਵੱਟੀ**, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹੀ ਹਨ। ਜਦ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮਿਥਿਆ ਨਿੱਯਮ ਅਸਾਂ ਆਪ ਭੰਗ ਕਰ ਲਿਆ, ਜਦ ਅਸੀਂ ਆਪ ਹੀ " ਲਛਮਣ-ਰੇਖਾ " ਟੱਪ ਖਲੋਤੇ ਹਾਂ, ਜਦ ਸਾਡਾ ਆਪਣਾ ਹੀ ਕੋਈ ਇੱਕ ਧੁਰਾ ਨਾ ਰਿਹਾ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ, ਰਾਧਾ ਸੁਆਮੀ, ਨਾਮਧਾਰੀ ਆਦਿ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਹ-ਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਬਚਨ ਕਿਵੇਂ ਬੋਲ ਸਕਦੇ ਹਾਂ? ਜਦ ਅਸਾਂ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਧਰਮ ਮੰਨ ਲਿਆ, ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਨਿਖਸਮਿਆਂ ਦਾ ਕੀ ਹੱਕ ਰਹਿ ਗਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰੀਏ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਗੁਰੂ ਕੇਵਲ " ਸ਼ਬਦ (-ਗਿਆਨ) " ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਕਦੇ ਧਰਮ-ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ? ਜੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਇਸ਼ਟ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਲਈ **ਭਗਉਤੀ** ਰੱਬ ਹੈ, ਤਾਂ ਦੇਹ ਧਾਰੀਆਂ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਹੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੱਬ (ਦਾ ਰੂਪ) ਹਨ। ਕੇਵਲ ਇੱਕੋ ਹੀ ਬੰਨਾ ਸੀ, ਜਦ ਉਹ ਅਸਾਂ ਆਪ ਹੀ ਟੱਪ ਲਿਆ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖੀ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਇਹ ਪੰਥ, ਜਿੰਨੇ ਧੜਿਆਂ ਵਿਚ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਵੰਡਿਆ ਤੁਰਿਆ ਜਾਵੇ, ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਾ ਰਹੀ?

ਦੂਜਾ ਪੱਖ --

ਪੰਡਿਤ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੱਗੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ--ਦੇਵੀ ਭਗਵਤ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਭਗੋਤੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸਰੂਪ ਲਿਖੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਭੀ ਵਖੋ ਵੱਖ ਹਨ, ਜੈਸਾ ਕਿ--

(੧) **ਭਗੋਤੀ**=ਤਲਵਾਰ । (੨) **ਭਗਉਤੀ**=ਬਰਫ਼ਾ। (੩) **ਭਗਵਤੀ**=ਦੇਵੀ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਰੂਪ (ਭਗਉਤੀ ਅਤੇ ਭਗੋਤੀ) ਏਸੇ ਵਾਰ ਵਿਚ ਆ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਏਹੋ ਹੀ ਦੋਵੇਂ ਅਰਥ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਏਹੋ ਹੀ ਅਰਥ ਸਿੱਧ ਮੰਨੀਏ ਤਾਂ ' ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਗੋਤੀ ' ਪਦ ਦਾ ਅਰਥ= ਸਰਬ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਤਲਵਾਰ ਸਿਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਜੇ ਭਗਉਤੀ ਦਾ ਅਰਥ ਤਲਵਾਰ ਜਾਂ ਕਿਰਪਾਨ ਹੈ ਤਾਂ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਦੀ ਪਰੇਰਨਾ ਕਿੱਥੋਂ ਮਿਲੀ?

(੧) ਕੀ ਇਹ ਤਲਵਾਰ-ਰੂਪ ਭਗਉਤੀ ਦਾ ਸਿਮਰਣ ਕਰਨ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਮਿਲਿਆ? ਕੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਾਂਗ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰਿਆਈ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਹੈ? ਜੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਹੋਰ ਦੂਜਾ ਅਜੇਹਾ ਕੌਣ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਿਧਾਂਤ ਬਦਲ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਜੇ ਇਹ ਰੀਤ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਤੋਂ ਲਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਹੈ ? ਜੇ ਅਜੇਹੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਹੈ ਸੀ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗੁਰਿਆਈ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰ ਦੇਣ ਵਿਚ ਸ਼ਰਮ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਮੰਨੀ ਗਈ? ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਤੁੱਲ ਹੀ ਸਾਵਾਂ ਗੁਰੂ ਮੰਨਣ ਦਾ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਜਾਰੀ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਲਈ ਕੇਵਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਹਰ ਫ਼ੁਰਮਾਨ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਹਨ। **ਉਸ ਖਸਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਭੁੱਬ ਮਰਨ ਵਾਲੀ ਭੁੱਲ ਹੈ--ਖਸਮ ਛੋੜੇ ਦੂਜੇ ਲਗੇ ਭੁਬੇ ਸੇ ਵਣਜਾਰਿਆ ॥[੪੭੦]**

(੨) ਜਿਸ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਮੂਲ " **ਨਿਰਵੈਰ** " ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੇ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ " **ਨਿਰਵੈਰ** " ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਨੂੰ ਸੰਘਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੰਨਣਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਲਿਆ? ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਜੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਕਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੀ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ--**ਮਾਰੈ ਰਾਖੈ ਏਕੋ ਆਪਿ ॥ [੨੮੧]** ਬਿਨੁ ਭਗਵੰਤ ਨਾਹੀ ਅਨ

ਕੋਇ ॥ ਮਾਰੈ ਰਾਖੈ ਏਕੋ ਸੋਇ ॥ [੧੯੨]-- ਉਹ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੈਰੀ ਨਹੀ ਹੈ--ਆਪੇ ਮਿਹਰ ਦਇਆ ਪਤਿ ਦਾਤਾ ਨਾ ਕਿਸੈ ਕੋ ਬੈਰਾਈ ਹੋ ॥੧੧॥[੧੦੨੧]--ਤੂ ਨਿਹਚਲੁ ਨਿਰਵੈਰੁ ਸਰੁ ਸਚਾ ਤੁਧੁ ਦਰਬਾਰੁ ॥ [੯੬੨] ਇੱਕ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਹੀ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਸੱਚਾ ਮਿੱਤਰ ਹੈ--

੨੦- ਮੀਤੁ ਹਮਾਰਾ ਸੋਈ ਸੁਆਮੀ ॥ ਬਾਨ ਬਨੰਤਰਿ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥

ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸੁਰ ਚਿੰਤਾ ਗਣਤ ਮਿਟਾਈ ਹੋ ॥ ੧੦੭੧ ॥

ਉਸ ਨੂੰ ਵੱਢਣ ਟੁੱਕਣ ਵਾਲੀ ਤਲਵਾਰ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਵੀਰੋ ! ਚੇਤਾ ਰਖੋ ਕਿ--ਆਪੇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਭ ਸਾਜੀਅਨੁ ਆਪੇ ਨਦਰਿ ਕਰੋਇ ॥ [੯੬੩]--ਨਾਨਕ ਜਿਨਿ ਕਰਿ ਦੇਖਿਆ ਦੇਵੈ ਮਤਿ ਸਾਈ ॥ [੭੬੬]--ਉਸ ਨੂੰ ਖੜਗ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪਿਆਰਿਓ ! ਇਹ ਨਾ ਭੁਲੋ ਕਿ--ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਿ ਸੁਆਮੀ ਆਪੇ ਰਖਾ ਆਪਿ ਪਿਤਾ ਆਪਿ ਮਾਇਆ ॥ [੭੮੩]--ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ ਬੰਧਪੋ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਾਣ ਅਧਾਰ ॥ [੨੦੩] ਫਿਰ--ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਤੁਮ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਜਨ ਨਾਨਕ ਬਖਸਿ ਮਿਲਾਇ ॥ ੫ ॥ [੮੮੧]--ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਤੂੰ ਹੈ ਮੇਰਾ ਮਾਤਾ ॥ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਬੰਧਪੁ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਭ੍ਰਾਤਾ ॥ [੧੦੩] ਦਸਮੇਂ ਜਾਮੇਂ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸਾਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬਦਲ ਜਾਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕੀ ਹੋਇਆ ? ਅਤੇ ਫਿਰ--

ਬਿਬੇਕ ਵਿਚਾਰਾਂ

ਜੇ ਭਗਉਤੀ ਦਾ ਅਰਥ ਵੱਢਣ ਟੁੱਕਣ ਵਾਲਾ ਖੜਗ, ਖੰਡਾ, ਤਲਵਾਰ, ਕਿਰਪਾਨ ਆਦਿ ਮਨ ਲਈਏ ਤਦ ਵੀ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਅਕਾਲ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਕਿਵੇਂ ਰਹਿ ਗਏ? ਅਤੇ ਫਿਰ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਸ਼ਸਤਰ-ਰੂਪੀ ਟਿਸ਼ਟ, ਤਲਵਾਰ-ਰੂਪ ਭਗਉਤੀ, ਜਦ ਨਿਰਦਈ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਦੇ, ਖੂਨੀ ਡਾਕੂਆਂ ਦੇ, ਮੋਮਨਾ ਅਤੇ ਕਾਫ਼ਰਾਂ ਦੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਫਸੇ ਜ਼ਾਲਮ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਫੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ, ਰੋਂਦੇ ਵਿਲਕਦੇ ਤਰਲੇ ਲੈਂਦੇ ਆਤੁਰ ਨਿਤਾਣਿਆਂ ਦਾ ਅਥਵਾ ਸਾਧਾ ਸੰਤਾਂ ਦਾ, ਈਸ਼ਵਰ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਸੰਘਾਰ ਕਰਦੀ ਜ਼ਰਾ ਨਹੀਂ ਸੰਗਦੀ। ਇਤਿਹਾਸ ਗਵਾਹ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਾਲਮ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਕਦੇ ਰਖਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ ਸਗੋਂ ਤਸੀਹੇ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਟੋਟੇ ਹੀ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਸੂਬੇਦਾਰ ਜ਼ਕਰੀਆ ਖ਼ਾਨ ਨੇ ਜਦ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਦੇਣਾ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਕੀ, ਉਸ ਦੇ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਨੇ ਬੇਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਕਤਲ ਕਰਨੇ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ? ਫਿਰ ਜਦ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦਾ ਸੀਸ, ਮਾਸੂਮ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਫ਼ਤਹਿ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸੀਸ ਵੀ ਏਸੇ " ਜੈ ਤੇਗ਼ " ਨੇ ਹੀ ਉਤਾਰਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਚੰਦਰਾ ਘਾਉ ਵੀ--ਜਿਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਾਮ ॥ ਨਮਸਕਾਰ ਤਾਮ ॥ " ਨੇ ਹੀ ਕੀਤਾ ਸੀ,--ਅਜੇਹੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ " ਜੈ ਜੈਕਾਰ " ਬੋਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਨੂੰ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਡੁੱਬ ਕੇ ਨਹੀਂ ਮਰ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ? ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਤੇਗ਼ ਤਲਵਾਰ ਬੜੇ ਕੰਮ ਦਾ ਸ਼ਸਤਰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਜੈਜੈਕਾਰ ਸਦਾ ਉਸੇ ਸੰਤ-ਸੂਰਮੇ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਆਈ ਹੈ ਜਿਸ ਸਿਰਲੱਥ ਬਹਾਦਰ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀਨ ਦੁਖੀਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਆਪਾ ਵਾਰਨ ਵਿਚ ਸੰਕੋਚ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਜਗਤ ਵਿਚ ਸੱਭਿਲੇ ਸਦਾ ਸ਼ਸਤਰ-ਧਾਰੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਹੀ ਗਾਏ ਗਏ, ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਸਿਵਾਏ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਦੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਅਤੇ ਜਾਂ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ.?

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ--

(ੳ) ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਥਾਂ ਉਸ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ (ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਜੀਵਾਂ ਸਮੇਤ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪਦਾਰਥ) ਦੀ ਸਿਫਤ-ਸਾਲਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ:--

੨੨- ਕੀਤਾ ਕਿਆ ਸਾਲਾਹੀਐ, ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਸੋਈ ॥ ਤਾ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਨਾ ਪਵੈ ਜੇ ਲੋਚੈ ਕੋਈ ॥ ... ੯ ॥ [੭੬੭]-੨-੫

੨੩- ਕੀਤਾ ਕਿਆ ਸਾਲਾਹੀਐ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਸੋਈ ॥ ਜਿਨਿ ਕੀਆ ਸੋ ਮਨਿ ਵਸੈ ਮੈ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥

ਸੋ ਸਾਚਾ ਸਾਲਾਹੀਐ ਸਾਚੀ ਪਤਿ ਹੋਈ ॥ ੩ ॥ [ਮਾਰੂ ਅਸਟ: ਮ: ੧ ॥ ੧੦੧੨]-੬

੨੪- ਕੀਤਾ ਕਿਆ ਸਾਲਾਹੀਐ, ਕਰੇ ਸੋਇ ਸਾਲਾਹਿ ॥ ਨਾਨਕ ਏਕੀ ਬਾਹਰਾ ਦੂਜਾ ਦਾਤਾ ਨਾਹਿ ॥ ... ੨ ॥ [੧੨੩੯]-ਵਾਰ-੪

੨੫- ਕੀਤਾ ਕਿਆ ਸਾਲਾਹੀਐ ਜਿਸੁ ਜਾਦੇ ਬਿਲਮ ਨ ਹੋਈ ॥ ਨਿਹਚਲੁ ਸਚਾ ਏਕੁ ਹੈ

ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੂਝੈ ਸੁ ਨਿਹਚਲੁ ਹੋਈ ॥ ੬ ॥ [੧੦੮੮]-੬

੨੬- ਦੁਨੀਆ ਨ ਸਾਲਾਹਿ ਜੋ ਮਰਿ ਵੰਵਸੀ ॥ ਲੋਕਾ ਨ ਸਾਲਾਹਿ ਜੋ ਮਰਿ ਖਾਕੁ ਥੀਈ ॥ ੧ ॥

ਵਾਹੁ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬਾ ਵਾਹੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਦਾ ਸਲਾਹੀਐ ਸਚਾ ਵੇਪਰਵਾਹੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਉ ॥ [੭੫੫]-੧-੩

ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਕਰਤੇ ਦੀ ਕਿਰਤ ਹੈ--ਮਾਟੀ ਤੇ ਜਿਨਿ ਸਾਜਿਆ ਕਰਿ ਦੁਰਲਭ ਦੇਹ ॥ ਹਵਾ, ਪਾਣੀ, ਅਗਨੀ, ਧਰਤੀ, ਆਕਾਸ਼, ਲੋਹਾ, ਸੋਨਾ ਤੇ ਹੋਰ ਧਾਤਾਂ ਅਤੇ ਲੱਕੜ ਆਦਿ ਸਭ ਕੁਝ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਕਿਰਤ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੋਂ ਘਰ-ਘਾਟ, ਕਾਰਖ਼ਾਨੇ, ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਅਥਵਾ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਭਗਉਤੀਆਂ ਜਾਂ ਸ੍ਰੀ ਸਹਿਬਾਂ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ, ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਕਿਰਤ ਹਨ। ਅੱਜ ਤੱਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਸਾਖਸ਼ਾਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ (ਸਿਧ ਸਮਾਧ ਸਾਧ ਕਰਿ ਹਰੇ ਕਛੇ ਹੂੰ ਨ ਦੇਖਨ ਪਏ) ਅਤੇ ਨਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਕੋਈ ਸ਼ਸਤਰ ਹੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਸੋ ਭਗਉਤੀ ਜਾਂ ਖੰਡਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ " ਕੀਏ " (ਮਨੁੱਖ) ਦੀ ਕਿਰਤ ਹੈ, ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ " ਕੀਏ " ਦਾ ਵੀ " ਕੀਆ " ਹਨ। ਕੇਵਲ ਕਰਤੇ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ ਅਤੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਬੰਦਨਾਂ ਸਿਖਾਉਣ ਆਏ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ, ਬਾਰੇ ਕਿਵੇਂ ਸੱਚ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦਸਵੇਂ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਆ ਕੇ-(ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਗਉਤੀ ਸਿਮਰ ਕੈ-) " ਕਰਤੇ " ਦੀ ਥਾਂ " ਕੀਏ " ਦੇ ਵੀ ਕੀਏ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ ?

(ਅ) ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਇੱਕ ਅਟੱਲ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਪਦਾਰਥ ਅੱਖੀਆਂ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਜਾਂ ਸਪੱਰਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ) ਉਹ ਨਾਸਵੰਤ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਅਜੇਹਾ ਸਭ ਕੁਝ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਨਿਬੜਦਾ--" **ਨਦਰੀ ਆਵਦਾ ਨਾਲਿ ਨ ਚਲਈ, ਵੇਖਹੁ ਕੋ ਵਿਉਪਾਇ** ॥ [੮੪] । ਨਾਸਵੰਤ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਪੂਜਾ ਮੂਰਖਤਾਈ ਹੈ--**ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿਮਾਨ ਸਭੁ ਬਿਨਸੀਐ ਕਿਆ ਲਗਹਿ ਗਵਾਰ** ॥ [੮੦੮] ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਿਰੀ ਮੂਰਖਤਾਈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਖੁਆਰ ਹੋ ਕੇ ਮਰਨ ਵਾਲਾ ਸਾਕਤ-ਪੁਣਾ ਹੈ--ਜੋ ਦੀਸੈ ਸੋ ਸੰਗਿ ਨ ਗਇਓ॥ਸਾਕਤੁ ਮੂੜੁ ਲਗੇ ਪਚਿ ਮੁਇਓ ॥੨॥[੨੪੧]

(ੲ) **ਕੀ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵੇਖਣਾ ਵੀ ਘਿਣਾਵਣਾ ਬਿੱਪ੍ਰਵਾਦ ਹੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ?**

ਸੱਪ ਦੇ ਲੜ ਜਾਣ ਨਾਲ ਮੌਤ ਹੋਈ ਤਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਸੱਪ ਨੂੰ ਦੇਵਤਾ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭਰਮ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਦਾ ਸਾਧਨ ਬਣਾ ਲੈਣ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਸੱਪ ਨੂੰ ਨਾਗ-ਦੇਵਤਾ ਘੋਸ਼ਤ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਆ ਟਿਕਾਈਆਂ। ਮੌਤ ਦਾ ਭੈ ਏਨਾ ਵਧਿਆ ਕਿ ਸੱਪ ਤੋਂ ਨਾਗ ਬਣ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੀ ਧੌਣ ਦਾ ਹਾਰ ਬਣਿਆਂ ਅਤੇ ਫਿਰ ਧੌਲੇ ਬੋਲਦ ਦੀ ਥਾਂ ਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਗ ਬਣ ਕੇ ਧਰਨੀ ਧਰ ਬਣਿਆਂ। ਫਿਰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੀ ਸੇਜ ਬਣਦਾ ਹੋਇਆ, ਰਾਮ ਜੀ ਦਾ ਭਾਈ ਲਛਮਣ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਵੱਡਾ ਭਾਈ ਬਲਰਾਮ ਜੀ ਬਣਦਾ ਗਿਆ। ਖੰਡੇ ਤੋਂ ਅਥਵਾ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਤੋਂ ਮੌਤ ਹੁੰਦੀ ਵੇਖੀ ਤਾਂ ਹਿੰਦੂ ਨੇ ਡੰਡੋਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਉਸੇ ਦੇ ਲਿਖੇ ' ਖੰਡਾ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਸਾਜਕੈ ਜਿਨਿ ਸਭ ਸੈਸਾਰ ਉਪਾਇਆਂ ਨੂੰ ਅਸਾਂ ਇਸ਼ਟ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਹੁੰਦੀ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਦਰਸਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਤਲਵਾਰ ਰੂਪ ਭਗਉਤੀ ਨੂੰ ਧਿਆਉਣ ਵਾਲੀ ਇਹ ਬੋਲੀ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਚਿਤਾਵਣੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਹੀ ਖੜਗ ਰੂਪ ਭਗਉਤੀ ਨੂੰ ਧਿਆਉਣ ਵਾਲੇ ਨਾ ਬਣਾਉ। ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸ਼ਸਤਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੇਖਣ ਦਾ ਸਾਡਾ ਅਭਿਆਸ ਤਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕਰਾਇਆ। ਖੜਗ ਅਥਵਾ ਤੇਗ਼ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਵੱਢ ਟੁੱਕ ਦੇ ਕੰਮ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮੌਤ ਕਰਨ ਦੇ ਕੰਮ ਹੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਪਿਆਰੇ ਅਤੇ ਬਰਕਤਾਂ ਵਾਲੇ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਨੇੜੇ ਵਿਖਾ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਪਿਆਰੀ ਅਤੇ ਸਨੇਹਾਂ ਭਰੀ ਗੂੜ੍ਹੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ :-

੨੭- **ਹਰਿ ਜਨ ਨਿਕਟਿ ਨਿਕਟਿ ਹਰਿ ਜਨ ਹੈ ਹਰਿ ਰਖੈ ਕੰਠਿ ਜਨ ਧਾਰੇ ॥**

ਨਾਨਕ ਪਿਤਾ ਮਾਤਾ ਹੈ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਹਰਿ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰੇ ॥ ੪ ॥[੮੮੨]-੬-੧੮

(ਸ) ਤੇਗ਼ ਕੋਲ ਮੌਤ ਜਾਂ ਵੱਢ ਟੁੱਕ ਦੇ ਸਿਵਾ ਹੋਰ ਹੈ ਵੀ ਕੀ ? ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਕ੍ਰੋਧ-ਅਗਨੀ ਵਿਚ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਸੜਦਾ ਰਹੇ, ਆਤਮਕ ਅਡੋਲਤਾ ਉਸ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਕਿਥੇ ? ਕਿਉਂਕਿ, " **ਜੈਸਾ ਸੇਵੈ, ਤੈਸੇ ਹੋਵੇ** ॥ " [੨੨੩]--" **ਜਿਸੁ ਸਿਉ ਰਾਤਾ, ਤੈਸੇ ਹੋਵੈ ਸਰੇ ਸਚਿ ਸਮਾਇਆ** ॥ [੬੪] **ਵੈਰੀ ਦੇ ਹੱਥ ਚੜ੍ਹੀ ਆਪਣੇ ਪੁਜਾਰੀ ਦਾ ਹੀ ਕੁਤਰਾ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ " ਭਗਉਤੀ " ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਨਿਰਦਈ ਅਤੇ ਬੇਪ੍ਰਤੀਤਾ ਤਾਂ ਬੇਸ਼ਕ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਪਰ ਸੱਜਣ-ਸੂਰਾ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਅਤੇ ਫਿਰ--ਸੋ ਜੀਵਤ ਜਿਹ ਜੀਵਤ ਜਪਿਆ ॥ [੨੫੯] ਸ਼ਸਤਰ ਬੇਜਾਨ ਹੈ । ਇਸ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਦੀਵੀ ਆਤਮਕ-ਜੀਵਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਕਦੇ ਬਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਦਾ। ਭਗਉਤੀ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਬਣ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ " **ਨਿਆਰੀ ਜਿੰਦ ਜਾਨ** " ਖ਼ਾਲਸਾ ਗੁਆਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਰਪਾਨ ਰੂਪ ਭਗਉਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇਹ ਵੀ ਯਾਦ ਰੱਖੇ ਕਿ ਭੰਗਾਣੀ ਦੇ (ਅਥਵਾ ਹੋਰ ਥਾਈਂ) ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਹਾਰਨ ਵਾਲੇ ਹਿੰਦੂ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚ ਵੀ **ਭਗਉਤੀ** ਹੀ ਫੜੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਸਦਕਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਰਲਾ ਪਾ ਸਕਣਾ ਅਸੰਭਵ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ, ਪਰ ਲਗ-ਪਗ ਸੰਨ ੧੭੦੯ ਤੋਂ ੧੯੨੫ ਤੱਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀਆਂ ਧਰਮ-ਸ਼ਾਲਵਾਂ (ਅਜੋਕੇ-ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ) ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣਿਆਂ ਉਦਾਸੀ-ਨਿਰਮਲਾ-ਸੰਪ੍ਰਦਾਈਆ -ਡੋਰੇ-ਦਾਰ-ਰੂਪ **ਪ੍ਰੋਹਿਤ**, ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਨਿਆਰੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਬਿੱਪ੍ਰੀ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣਾ ਦੇਣ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਫਲ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਭੁੱਲ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰ ਲੈਣ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਝਿਜਕ ਮੰਨਣੀ ਸਖ਼ਤ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ **ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਕਰ ਲੈਣ ਦਾ ਮਹਾਂ ਪਾਪ** ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅੱਜ ਪੰਥ ਇਸ ਥਾਂ ਪੁੱਜ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਕਿਥੋਂ ਪਰਤਣਾ ਇਸ ਲਈ ਅਸੰਭਵ ਬਣ ਖਲੋਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਸ ਪੰਥ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਅਸੰਭਵ ਨੂੰ ਸੰਭਵ ਬਣਾ ਦੇਣ ਦੇ ਕਈ ਸਾਕੇ ਲਿਖੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਬਹਾਦਰ ਪੰਥ ਲਈ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਵਲ ਨੂੰ ਮੋੜਾ ਖਾ ਲੈਣਾ, ਅਸੰਭਵ ਨੂੰ ਸੰਭਵ ਕਰ ਵਿਖਾਉਣਾ, ਵੀ ਅਦੁਤੀ ਕਰਾਮਾਤ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਹੀ ਜਾਣਿਆਂ ਜਾਣਾ ਹੈ।**

ਜੇ ਦਾਸ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ ਤਾਂ ਲਿਖ ਭੇਜੋ ਜੀ। ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਸਲਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ, ਕਿ **ਮੋੜਾ ਖਾ ਲੈਣ ਦੀ ਹੂਕ ਵੀ ਕਦੇ ਉਠੀ ਸੀ**, ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਨੂੰ ਛਾਪੇ-ਖਾਨੇ ਭੇਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਸੁਧਾਈ ਕਰ ਲੈਣ ਵਿਚ, ਦਾਸ ਆਪਣੇ ਵਡੇਭਾਗ ਸਮਝੇਗਾ--

ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਢਾਲ ਲੈਣ ਦੀ ਘਾਲਣਾ ਘਾਲ ਰਹੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ--

ਦਾਸ

ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ।

Note:--ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਚਰਿਤਰੋ ਪਖਿਆਨ ਵਿਚ ਕਈ ਥਾਈ ਲੇਖਕ ਬਾਰੇ ਭਗਉਤੀ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ ਹੋਣ ਦਾ ਯਕੀਨ ਬੱਝਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਅਨੂਪ ਕੌਰ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ (ਕਥਿਤ ਤੌਰ ਤੇ) ਅਨੂਪ ਕੌਰ ਵਾਲੀ ਗਲਬਾਤ ਸਮੇਂ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਇਓਂ ਕਹਿੰਦੇ ਵੀ ਦਰਸਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ:--

ਰਾਇ ਡਰਯੋ ਜਉ ਦੈ ਮੁਝੈ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਤਿ ਕੀ ਆਨ ॥ ਸੰਕ ਤਯਾਗ ਯਾਂਸੋ ਰਮੋ ਕਰਹਿ ਨਰਕ ਪਯਾਨ ॥ ੩੪ ॥

ਅਰਥ:--ਰਾਜਾ ਡਰ ਗਿਆ ਕਿ ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਭਗਵਤੀ ਦੀ ਸੋਹ ਦੇ ਦੇਵੇਗੀ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਨਿਰ-ਸੰਕੋਚ ਹੋਕੇ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਨਰਕ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ ॥ (ਨੋਟ-ਸ਼ਿਵ ਅਤੇ ਭਗਉਤੀ, ਪਤੀ ਪਤਨੀ ਦੇਵੇ ? ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਇਸ਼ਟ ਮੰਨੀਏ ਕਿ, ਸ਼ੈਵ ਭਗਤ ਕਿਸੇ ਤਾਂਤਰਿਕ ਕਵੀ ਦੇ ?]

Note:--ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਚਰਿਤਰੋ ਪਖਿਆਨ ਵਿਚ ਕਈ ਥਾਈ ਲੇਖਕ ਬਾਰੇ ਭਗਉਤੀ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ ਹੋਣ ਦਾ ਯਕੀਨ ਬੱਝਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਅਨੂਪ ਕੌਰ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ (ਕਥਿਤ ਤੌਰ ਤੇ) ਅਨੂਪ ਕੌਰ ਵਾਲੀ ਗਲਬਾਤ ਸਮੇਂ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਇਓਂ ਕਹਿੰਦੇ ਵੀ ਦਰਸਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ:--

ਰਾਇ ਡਰਯੋ ਜਉ ਦੈ ਮੁਝੈ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਤਿ ਕੀ ਆਨ ॥ ਸੰਕ ਤਯਾਗ ਯਾਂਸੋ ਰਮੋ ਕਰਹਿ ਨਰਕ ਪਯਾਨ ॥ ੩੪ ॥

ਅਰਥ:--ਰਾਜਾ ਡਰ ਗਿਆ ਕਿ ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਭਗਵਤੀ ਦੀ ਸੋਹ ਦੇ ਦੇਵੇਗੀ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਨਿਰ-ਸੰਕੋਚ ਹੋਕੇ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਨਰਕ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ ॥ (ਨੋਟ-ਸ਼ਿਵ ਅਤੇ ਭਗਉਤੀ, ਪਤੀ ਪਤਨੀ ਦੇਵੇ ? ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਇਸ਼ਟ ਮੰਨੀਏ ਕਿ, ਸ਼ੈਵ ਭਗਤ ਕਿਸੇ ਤਾਂਤਰਿਕ ਕਵੀ ਦੇ ?]